

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

Halit DURSUNOĞLU

110071

ÖĞRENCİ SEÇME SINAVLARINDAKİ (ÖSS) TÜRKÇE
SORULARININ ORTA ÖĞRETİMDEKİ TÜRK DİLİ VE
EDEBİYATI ÖĞRETİM PROGRAMLARI İLE
KARŞILAŞTIRILMASI

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

DOKTORA TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Yard. Doç. Dr. MUHSİNE BÖREKÇİ

ERZURUM – 2002

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalının Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bilim Dalında jürimiz tarafından "Doktora Tezi" olarak kabul edilmiştir.

Yard. Doç Dr. Muhsine BÖREKÇİ

Danışman / Jüri

Muhsine

Prof. Dr. Ahmet KIRKKILIÇ

Jüri

Ahmet

Prof. Dr. H. Ömer KARPUZ

Jüri

H. Ömer

Doç. Dr. Muhsin SAĞIR

Jüri

Muhsin

Yard. Doç Dr. Ali KAFKASYALI

Jüri

Ali

Yukarıdaki imzalar, adı geçen öğretim üyelerine aittir.

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

..... / ..... / .....

Doç Dr. Vahdettin BAŞÇI
Enstitü Müdürü

Vahdettin

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa Nu.</u>
ÖZET	XIII
ABSTRACT	XV
ÖN SÖZ	XVII
KISALTMALAR DİZİNİ	XXI
ŞEKİLLER DİZİNİ	XXIII
ÇİZELGELER DİZİNİ	XXV
I. BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1. EĞİTİM VE ÖĞRETİMLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR	2
1.1. Eğitim	2
1.2. Öğretim	3
1.3. Öğrenme	4
1.3.1. Yaşantı ve öğrenme	5
1.3.1. Okul ve öğrenme	6
1.3.3. Öğrenmeyi kolaylaştıran faktörler	7
1.3.3.1. Öğrenmeye hazır olma	7
1.3.3.2. Öğrenciye yol gösterme	7
1.3.3.3. Katılma	7
1.3.3.4. Motivasyon	8
1.3.3.5. Pekiştirme	9
1.3.3.6. Yenilik, çeşitlilik ve risk	9
1.3.3.7. Sonuçların Bildirilmesi ve Düzeltme İşlemleri	9
1.4. Öğretme	9
1.5. Öğretimin Öğeleri	10
1.5.1. Öğrenci	10
1.5.2. Öğretmen	10
1.5.3. Amaç	10
1.5.4. Konu	11
1.5.5. Yöntem	11
1.5.6. Çevre	11
1.6. Eğitim ve Öğretimin Temel İlkeleri	11
1.6.1. Amaca görelilik ilkesi	11
1.6.2. Öğrenciye görelilik ilkesi	11
1.6.2.1. Bilinenden bilinmeyene ilkesi	12
1.6.2.2. Hayatla ilişkili olma ilkesi	12
1.6.2.3. Yakından uzağa ilkesi	12
1.6.2.4. Somuttan soyuta ilkesi	12
1.6.2.5. İş (Yaparak yaşayarak öğrenme) ilkesi	13
1.6.2.6. Bütünlük ilkesi	13
1.6.2.7. Açıklık ilkesi	13
1.6.3. Ekonomiklik ilkesi	13
1.6.4. Diğer yaşantılara görelilik ilkesi	14
1.7. İletişim ve Öğrenme-Öğretme Faaliyeti	14
II. BÖLÜM	17
2. EĞİTİM VE ÖĞRETİM PROGRAMLARI	17
2.1. Program	17
2.2. İyi Bir Programın Nitelikleri	17

2.2.1. İşlevsel olması	17
2.2.2. Esnek olması	17
2.3. Program Türleri	18
2.3.1. Eğitim programı	18
2.3.2. Öğretim programı	18
2.3.3. Okul programı	20
2.3.4. Ders programı	20
2.4. Öğretim Programının Temelleri	21
2.4.1. Felsefi temel	21
2.4.2. Psikolojik temel	21
2.4.3. Toplumsal temel	22
2.4.4. Ekonomik temel	22
2.5. Program Geliştirme	22
2.6. Eğitim Programının Öğeleri	25
2.6.1. Hedef	25
2.6.1.1. Uzak hedefler	26
2.6.1.2. Genel hedefler	26
2.6.1.3. Özel hedefler	27
2.6.1.4. Davranış alanlarına göre hedefler	27
2.6.1.4.1. Bilişsel hedefler	27
2.6.1.4.2. Duyuşsal hedefler	28
2.6.1.4.3. Devinimsel hedefler	28
2.6.2. İçerik	29
2.6.3. Öğretme-öğrenme süreci	30
2.6.4. Ölçme-değerlendirme süreci	31
III. BÖLÜM	33
3. ÖĞRETİM ETKİNLİĞİNİ ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	33
3.1. Ölçme	33
3.2. Ölçme Teknikleri	33
3.2.1. Sözlü sınavlar	33
3.2.2. Uzun cevaplı yazılı sınavlar	34
3.2.3. Kısa cevaplı yazılı sınavlar	34
3.2.4. Doğru-yanlış testleri	35
3.2.5. Eşleştirmeli testler	35
3.2.6. Çoktan seçmeli testler	35
3.2.6.1. Çoktan seçmeli madde tipleri	36
3.2.6.2. Çoktan seçmeli testlerin yazımında kullanılan teknikler	37
3.2.6.3. Çoktan seçmeli testlerin hazırlanmasında izlenen aşamalar	38
3.2.6.4. Çoktan seçmeli testlerin özellikleri	38
3.3. Bir Ölçme Aracının Nitelikleri	39
3.3.1. Geçerlik	39
3.3.1.1. Kapsam geçerliği	39
3.3.1.2. Görünüş geçerliği	39
3.3.1.3. Yorumlama geçerliği	39
3.3.1.4. Yapı geçerliği	40
3.3.2. Güvenirlik	40
3.3.3. Kullanışlılık	40
3.4. Değerlendirme	41
3.5. Değerlendirme Teknikleri	41
3.5.1. Ön değerlendirme	41
3.5.2. Teşhis edici değerlendirme	42
3.5.3. Biçimlendirici değerlendirme	42
3.5.4. Düzey belirleyici değerlendirme	42

IV. BÖLÜM	43
4. TÜRK MİLLÎ EĞİTİM SİSTEMİ	43
4.1. Türk Eğitim Sisteminin Yasal Temelleri.....	43
4.2. Türk Millî Eğitim Hedefleri	43
4.2.1. Türk Millî Eğitim Hedefleri	43
4.2.2. Türk Millî Eğitim Hedefleri	44
4.2.2.1. Genel hedefler arasında yer alan bilişsel hedefler.....	44
4.2.2.2. Genel hedefler arasında yer alan duyuşsal hedefler.....	45
4.2.2.3. Genel hedefler arasında yer alan devinimsel hedefler.....	45
4.2.3. Türk Millî Eğitim Hedefleri	46
4.3. Türk Millî Eğitim Temel İlkeleri	46
4.4. Türk Millî Eğitim Sisteminin Genel Yapısı	48
4.4.1. Örgün eğitim	48
4.4.1.1. Okul öncesi eğitim	48
4.4.1.2. İlköğretim	48
4.4.1.3. Orta öğretim	48
4.4.1.4. Yüksek öğretim	49
4.4.2. Yaygın eğitim	50
4.5. Millî Eğitim Bakanlığı Örgütü	50
4.6. Cumhuriyetten Günümüze Eğitim	50
4.7. Türk Millî Eğitiminin Mevcut Durumu	52
V. BÖLÜM	57
5. ORTA ÖĞRETİM	57
5.1. Orta Öğretimin Amaç ve Görevleri	57
5.2. Orta Öğretimin Hedefleri	57
5.2.1. Orta öğretim sisteminin genel hedefleri arasında yer alan bilişsel hedefler	58
5.2.2. Orta öğretim sisteminin genel hedefleri arasında yer alan duyuşsal hedefler ..	59
5.2.3. Orta öğretim sisteminin genel hedefleri arasında yer alan devinimsel hedefler	59
5.3. Orta Öğretimin Yapısı.....	60
5.3.1. Genel orta öğretim	60
5.3.2. Meslekî ve teknik orta öğretim	64
5.3.2.1. Erkek teknik öğretim okulları	67
5.3.2.2. Kız teknik öğretim okulları	67
5.3.2.3. Ticaret ve turizm öğretimi okulları	68
5.3.2.4. Din öğretimi okulları	69
5.3.2.5. Çok programlı liseler	70
VI. BÖLÜM	71
6. ÖĞRENCİ SEÇME VE YERLEŞTİRME SİSTEMİ (ÖSYS)	71
6.1. Yüksek Öğretime Giriş ile İlgili Yasal Düzenleme	71
6.2. Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM)nin Kuruluşu ve Amacı	71
6.3. ÖSYS Sınavlarının Tarişçesi	72
6.4. ÖSYS Sınav Sisteminde Yapılan Değişiklikler ve Öneriler	73
6.5. Yeni Sınav Sisteminin Temel Hedefleri	75
6.6. Eski ve Yeni Sınav Sistemlerinin Karşılaştırılması	77
6.6.1. Eski ve yeni sınav sisteminin temel özellikleri	77
6.6.1.1. Orta öğretim Başarı Puanı (OBP) ve Ağırlıklı Orta Öğretim Başarı Puanı (AOBP)	78
6.6.1.2. Alan katsayıları	80
6.6.2. Yeni sisteme yönelik eleştiriler	82
6.7. Öğrenci Seçme Sınavının Kapsamı	84
6.7.1. Sözel bölüm	84
6.7.2. Sayısal bölüm	84
6.7.3. ÖSS testinin bölümleri ve alt bölümlerinin testteki yaklaşık payları	84
6.8. Yüksek Öğretim Kurumlarına Yerleştirme	85

6.9. ÖSYS ile İlgili Çeşitli İstatistikler	86
6.9.1. ÖSYS'ye başvuran öğrenci sayılarının yıllara göre dağılımı	86
6.9.2. ÖSYS'ye yerleştirilenlerin başvurulara oranı	86
6.9.3. Lise son sınıf öğrencilerinin ÖSYS'ye başvuru içindeki payı	87
6.9.4. Örgün öğretim ile açık öğretime yerleştirilenlerin yıllara göre dağılımı	87
6.9.5. Fakültelere ve açık öğretime kayıtlı öğrencilerin yıllara göre dağılımı	88
6.9.6. 4 yıllık yüksek okullara ve 2 yıllık meslek yüksek okullarına kayıtlı öğrencilerin yıllara göre dağılımı	88
6.9.7. Yüksek öğretime kayıtlı öğrenci sayısının yıllara göre dağılımı	89
6.10. 2001 ÖSYS'ye ait İstatistikler	90
6.10.1. ÖSYS sonuçlarına göre yüksek öğretim programlarına yerleştiren adaylara ait bazı bilgiler	90
6.10.2. Sınavı geçerli aday sayısına göre 2001 ÖSS'de bir yüksek öğretim programına yerleşme yönünden illerin durumu	91
6.10.3. 2001-ÖSYS yüksek öğretim programları (örgün) kontenjanları	93
6.10.4. 2001-ÖSYS yüksek öğretim programları (örgün) yerleşen aday sayıları	93
6.10.5. 2001-ÖSYS açık öğretim programlarına yerleşen aday sayıları	93
VII. BÖLÜM	95
7. ARAŞTIRMANIN AŞAMALARI	95
7.1. Araştırmanın Problemi	95
7.1.1. Problem	95
7.1.2. Problem Cümlesi	106
7.1.3. Alt Problemler	106
7.2. Araştırmanın Önemi	106
7.3. Araştırmanın Amaçları	108
7.4. Araştırmanın Denenceleri (Hipotezler)	108
7.5. Araştırmanın Varsayımları (Sayıltılar)	109
7.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	109
VIII. BÖLÜM	111
8. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	111
8.1. Araştırma Modeli	111
8.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	111
8.3. Verilerin Toplanması	112
8.4. Verilerin Kaydedilmesi	112
8.5. Verilerin Çözümlemesi (Analizi)	112
IX. BÖLÜM	113
9. TÜRKÇE VE EDEBİYAT ÖĞRETİMİ	113
9.1. Türk Eğitim Tarihi	113
9.1.1. İlk Türk devletlerinde eğitim	113
9.1.1.1. Hunlarda eğitim	113
9.1.1.2. Göktürklerde eğitim	113
9.1.1.3. Uygurlarda eğitim	114
9.1.2. İslâmiyet'in kabulünden sonraki Türk devletlerinde eğitim	114
9.1.2.1. Karahanlılarda eğitim	115
9.1.2.2. Büyük Selçuklular ve Anadolu Selçuklularında eğitim	115
9.1.2.3. Osmanlılarda eğitim	116
9.1.2.3.1. Kuruluştan Tanzimata kadar olan dönem	116
9.1.2.3.2. Tanzimat ve II. Abdülhamit dönemi	119
9.1.2.3.3. II. Meşrutiyet dönemi (1908-1918)	121
9.1.3. Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar eğitim	123
9.2. Türkçe ve Edebiyat Öğretimi	126
9.2.1. Dil	126

9.2.2. Ana dili	127
9.2.3. Dil bilim	127
9.2.4. Dil bilgisi	128
9.2.5. Dil ve edebiyat	128
9.3. Türkçe ve Edebiyat Öğretiminin Amaçları	133
9.3.1. İlköğretimde Türkçe öğretiminin amaçları	134
9.3.1.1. Genel amaçlar	134
9.3.1.2. Özel amaçlar	134
9.3.2. Orta öğretimde Türkçe ve Edebiyat öğretiminin amaçları	137
9.3.2.1. Genel amaçlar	137
9.3.2.2. Özel amaçlar	139
9.4. Türkçe ve Edebiyat Öğretiminde Muhteva	152
9.4.1. Orta öğretimde Türkçe ve Edebiyat öğretiminde uygulanan programlar	155
9.4.1.1. Hazırlık sınıfı Türkçe dersi	155
9.4.1.2. IX, X, ve XI. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı dersi	155
9.4.1.2.1. IX. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı dersi	155
9.4.1.2.2. X. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı dersi	155
9.4.1.2.3. XI. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı dersi	155
9.4.2. Orta öğretimde derslere, sınıflara ve alanlara göre uygulanan programlar	156
9.4.2.1. Ortak genel kültür dersleri	156
9.4.2.2. Alan dersleri	156
9.4.2.3. Seçmeli alan dersleri	157
9.4.2.4. Seçmeli dersler	158
9.4.3. Orta öğretimde uygulamadaki Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili derslerin içerikleri	160
9.4.3.1. Türk Dili	160
9.4.3.1.1. IX. sınıf	160
9.4.3.1.2. X. sınıf	163
9.4.3.1.3. XI. sınıf	165
9.4.3.2. Edebiyat	166
9.4.3.2.1. IX. sınıf	166
9.4.3.2.2. X. sınıf	168
9.4.3.2.3. XI. sınıf	172
9.4.3.3. Kompozisyon	174
9.4.3.3.1. IX. sınıf	174
9.4.3.3.2. X. sınıf	177
9.4.3.3.3. XI. sınıf	179
9.4.3.4. Edebî Metinler	182
9.4.3.4.1. X. sınıf	182
9.4.3.4.2. XI. sınıf	183
9.4.3.5. Türk Edebiyatı Tarihi	184
9.4.3.5.1. X. sınıf	184
9.4.3.5.2. XI. sınıf	185
9.4.3.6. Dil Bilim	185
9.4.3.6.1. X. sınıf	185
9.4.3.6.2. XI. sınıf	186
9.4.3.7. Güzel Konuşma ve Yazma	187
9.4.3.8. Halk Bilim	189
9.5. Türkçe ve Edebiyat Öğretiminde Süre	194
9.5.1. İlköğretimde Türkçe öğretimine ait derslerin haftalık ders saatleri	194
9.5.2. Orta öğretimde Türkçe ve Edebiyat öğretimine ait derslerin haftalık ders saatleri .	194
9.5.2.1. Genel Liseler	194
9.5.2.1.1. Sosyal Bilimler alanı	195
9.5.2.1.2. Türkçe-Matematik alanı	196
9.5.2.1.3. Fen Bilimleri alanı	197

9.5.1.2.4. Yabancı Dil alanı	198
9.5.1.2.5. Sanat (Müzik) alanı	199
9.5.1.2.6. Sanat (Resim) alanı	200
9.5.1.2.7. Spor alanı	201
9.5.2.2. Fen Liseleri	202
9.5.2.3. Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri	203
9.5.2.3.1. Sanat (Müzik) alanı	203
9.5.2.3.2. Sanat (Resim) alanı	204
9.5.2.4. Bazı derslerin öğretimini yabancı dille yapan resmî okullar (Anadolu Liseleri) ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liseler	205
9.5.2.4.1. Sosyal Bilimler alanı	205
9.5.2.4.2. Türkçe-Matematik alanı	206
9.5.2.4.3. Fen Bilimleri alanı	207
9.5.2.4.4. Yabancı Dil alanı	208
9.5.2.4.5. Sanat (Müzik) alanı	209
9.5.2.4.6. Sanat (Resim) alanı	210
9.5.2.4.7. Spor alanı	211
9.6. Türkçe ve Edebiyat Öğretiminde Kullanılan Yaklaşımlar (Stratejiler)	212
9.6.1. Sunuş yoluyla öğretme yaklaşımı	212
9.6.2. Buluş yoluyla öğretme yaklaşımı	212
9.6.3. Araştırma yoluyla öğretme yaklaşımı	213
9.6.4. Tam öğrenme yoluyla öğretme yaklaşımı	213
9.6.5. Yapısalcı öğretme yaklaşımı	213
9.7. Türkçe ve Edebiyat Öğretiminde Kullanılan Yöntemler	215
9.7.1. Anlatma yöntemi	215
9.7.2. Problem çözme yöntemi	215
9.7.3. Tartışma yöntemi	216
9.7.4. Gösterip yaptırma yöntemi	216
9.7.5. Örnek olay yöntemi	216
9.7.6. Bireysel çalışma yöntemi	216
9.8. Türkçe ve Edebiyat Öğretiminde Kullanılan Teknikler	217
9.8.1. Beyin fırtınası tekniği	217
9.8.2. Soru-cevap tekniği	217
9.8.3. Gösteri tekniği.....	217
9.8.4. Rol yapma tekniği.....	217
9.8.5. Drama tekniği	217
9.8.6. Benzetim tekniği	218
9.8.7. İkili ve grup çalışmaları tekniği	218
9.8.8. İnşat tekniği	218
9.9. Türkçe ve Edebiyat Öğretimi Etkinliğini Ölçme ve Değerlendirme	219
9.9.1. Türkçe ve Edebiyat öğretiminde kullanılan ölçme teknikleri	219
9.9.1.1. Sözlü yoklama	219
9.9.1.2. Yazılı yoklamalar	219
9.9.1.2.1. Yazılı yoklama	220
9.9.1.2.2. Dikte	220
9.9.1.2.3. Ödev ve projeler	220
9.9.1.2.4. Çoktan seçmeli test	220
9.9.2. Türkçe ve Edebiyat öğretiminde değerlendirme	221
9.10. Türkçenin Dünya Dilleri Arasındaki Yeri	222
9.11. Geçmişten Bugüne Türkçe	223
9.12. Türkçe ve Edebiyat Öğretiminin Tarihi Gelişimi	227
9.12.1. Cumhuriyet öncesi dönemde Türkçe ve Edebiyat öğretimi	227
9.12.2. Cumhuriyet sonrası Türkçe ve Edebiyat öğretimi	231
9.13. Türkçe ve Edebiyat Öğretiminin Etkinlik Alanları	244
9.13.1. Okuma öğretimi	244

9.13.2. Dinleme öğretimi	245
9.13.3. Konuşma öğretimi	246
9.13.4. Yazma öğretimi	247
9.13.5. Dil bilgisi öğretimi	249
X. BÖLÜM	251
10. ORTA ÖĞRETİM TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETİM PROGRAMLARI	251
10.1. Öğretim Programlarının Tarihçesi (1924-2001)	253
10.1.1. 1924 öğretim programı	253
10.1.2. 1927 öğretim programı	254
10.1.3. 1929 öğretim programı	255
10.1.4. 1934 öğretim programı	256
10.1.5. 1938 öğretim programı	256
10.1.6. 1942 öğretim programı	257
10.1.7. 1946 öğretim programı	257
10.1.8. 1949 öğretim programı	257
10.1.9. 1952 öğretim programı	258
10.1.10. 1954 öğretim programı	258
10.1.11. 1956 öğretim programı	259
10.1.12. 1957 öğretim programı	259
10.1.13. 1976 öğretim programı	261
10.1.14. 1991-92 öğretim programı	261
10.2. Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programlarının Karşılaştırılması	263
10.2.1 Amaçlar bakımından karşılaştırma	263
10.2.1.1. 1957 müfredat programında amaçlar	264
10.2.1.2. 1976 müfredat programında amaçlar	264
10.2.1.2.1. Türk Edebiyatı dersinin amaçları	265
10.2.1.2.2. Türk Dili dersinin amaçları	265
10.2.1.2.3. Türkçe Kompozisyon dersinin amaçları	266
10.2.1.3. 1991-92 müfredat programında amaçlar	266
10.2.2. Yöntemler bakımından karşılaştırma	268
10.2.2.1. 1957 müfredat programında uygulanması istenilen yöntemler	268
10.2.2.1.1. Programın uygulanışı ile ilgili yöntem	268
10.2.2.1.2. Okuma (Edebiyat) ile ilgili yöntemler	268
10.2.2.1.3. Dil Bilgisi (Türk Dili) ile ilgili yöntemler	269
10.2.2.1.4. Kompozisyon ile ilgili yöntemler	269
10.2.2.2. 1976 müfredat programında uygulanması istenilen yöntemler	269
10.2.2.2.1. Programın uygulanışı ile ilgili yöntem	269
10.2.2.2.2. Edebiyat ile ilgili yöntemler	270
10.2.2.2.3. Dil Bilgisi (Türk Dili) ile ilgili yöntemler	271
10.2.2.2.4. Kompozisyon ile ilgili yöntemler	272
10.2.2.3. 1991-92 müfredat programında uygulanması istenilen yöntemler	273
10.2.2.3.1. Programın uygulanışı ile ilgili yöntem	273
10.2.2.3.2. Edebiyat ile ilgili yöntemler	273
10.2.2.3.3. Türk Dili (Dil Bilgisi) ile ilgili yöntem	274
10.2.2.3.4. Kompozisyon ile ilgili yöntem	274
10.2.2.4. Programlarda belirtilmeyen yöntemler	274
10.2.3. Muhteva bakımından karşılaştırma	284
10.2.3.1. İslâmiyet Öncesi Türk Edebiyatı	284
10.2.3.2. İslâmî Devir Türk Edebiyatı (klâsik edebiyat / divan edebiyatı)	284
10.2.3.3. Halk Edebiyatı	285
10.2.3.4. Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı	285
10.2.3.5. Dünya Edebiyatı	286
10.2.3.6. Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatı	286
10.2.4. Şair, yazar ve metin seçimi bakımından karşılaştırma	287

10.2.5. Süre bakımından karşılaştırma	296
10.2.6. Programların ortak yönleri	298
10.2.7. Programların ayrılan yönleri	298
10.3. 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı	300
10.3.1. Okuma	300
10.3.1.1. Okuma çeşitleri	301
10.3.1.2. Şekil meseleleri	302
10.3.1.3. Edebiyat tarihi	303
10.3.1.4. Metin seçimi	304
10.3.1.5. Ders konuları	304
10.3.2. Kompozisyon	306
10.3.2.1. Kelime hazinesi ve cümleler	307
10.3.2.2. Başlıca sözlü ve yazılı kompozisyon çeşitleri	308
10.3.2.3. Düzeltmeler	314
10.3.2.4. Ders konuları	314
10.3.3. Dil bilgisi	315
10.3.3.1. Ders konuları	316
10.4. 1976 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı	318
10.4.1. Genel amaçlar	318
10.4.2. Türk Edebiyatı dersinin amaçları	318
10.4.3. Türk Dili dersinin amaçları	318
10.4.4. Türkçe Kompozisyon dersinin amaçları	319
10.4.5. Genel açıklamalar	319
10.4.6. Konular	322
10.4.6.1. Türk Edebiyatı	322
10.4.6.2. Türk Dili	327
10.4.6.3. Türkçe Kompozisyon	336
10.5. 1991-92 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı	341
10.5.1. Genel amaçlar	341
10.5.2. Açıklamalar	342
10.5.3. Türk Dili dersi programı	345
10.5.4. Edebiyat dersi programı	352
10.5.6. Kompozisyon dersi programı	362
XI. BÖLÜM	373
11. BULGULAR VE YORUMLAR	373
11.1. Anlam Bilgisi	375
11.1.1. Sözcük anlamı	375
11.1.1.1. Sözcüklerde çok anlamlılık ile ilgili sorular	376
11.1.1.1.1. Sözcüğün soruda verilen anlamıyla kullanıldığı cümle	377
11.1.1.1.2. Sözcüğün örnek cümledeki anlamıyla kullanıldığı seçenek	380
11.1.1.1.3. Sözcüğün ötekilerden farklı anlamda kullanıldığı cümle	385
11.1.1.1.4. Sözcüğün aynı anlamda kullanıldığı iki cümle	387
11.1.1.1.5. Anlamca birbirine en yakın anlamda kullanılan sözcükler	388
11.1.1.1.6. Sözcüğün örnek cümledeki anlam ve göreviyle kullanıldığı cümle ..	389
11.1.1.1.7. Sözcüklerin “gerçek” ve “mecaz” anlamlarını ayırt edebilme	390
11.1.1.2. Söz öbekleri ile ilgili sorular	391
11.1.1.2.1. Söz öbeklerinin anlamını bulma ya da karşılaştırma	391
11.1.1.2.2. Sözüň açıklayıcısıyla birlikte kullanıldığı cümle	398
11.1.1.2.3. Deyimleşen sözcük	399
11.1.1.2.4. Deyimin açıklayıcısıyla birlikte kullanıldığı cümle	400
11.1.1.2.5. Anlamca birbirine yakın deyimler	402
11.1.1.2.6. Deyimin cümleye kattığı anlam	403
11.1.1.2.7. Deyimin yanlış kullanıldığı cümle	404
11.1.1.3. Anlam olayları ile ilgili sorular	405

11.1.1.3.1. Anlam daralması	405
11.1.1.3.2. Kinayeli söyleyiş	405
11.1.1.3.3. Ad aktarması (mecaz-ı mürsel).....	406
11.1.1.3.4. Deyim aktarması (teşhis)	408
11.1.1.3.5. Dokundurmalı, iğneleyici (tarizli) söyleyiş	409
11.1.2. Cümle anlamı	410
11.1.2.1. Anlam ilişkilerine göre cümleler	411
11.1.2.1.1. Eş ya da yakın anlamlı cümleler	411
11.1.2.1.2. Birbiriyle çelişen cümleler	424
11.1.2.1.3. Neden-sonuç ilişkisi bildiren cümleler	425
11.1.2.1.3.1. Doğrudan neden-sonuç ilişkisi bildiren cümleler	425
11.1.2.1.3.2. Gerekçesiyle birlikte verilen cümleler	427
11.1.2.1.4. Koşul bildiren cümleler	429
11.1.2.1.5. Açıklama bildiren cümleler	430
11.1.2.1.5.1. Biri ötekinin açıklayıcısı olan cümleler	430
11.1.2.1.5.2. Biri ötekinin destekleyicisi olan cümleler	431
11.1.2.1.6. Karşıtlık bildiren cümleler	432
11.1.2.2. İlettiği düşünce, duygu ve duruma göre cümleler	433
11.1.2.2.1. Eşitlik ya da eşitsizlik bildiren cümleler	433
11.1.2.2.2. Yakınma bildiren cümleler	434
11.1.2.2.3. Varsayım bildiren cümleler	435
11.1.2.2.4. Çaresizlik bildiren cümleler	435
11.1.2.2.5. Sezgi, tahmin bildiren cümleler	436
11.1.2.2.6. Öneri içeren cümleler	437
11.1.2.2.7. Takdir etme, beğenme bildiren cümleler	438
11.1.2.2.8. Güven bildiren cümleler	439
11.1.2.2.9. Tasarı bildiren cümleler	440
11.1.2.2.10. Eleştiri bildiren cümleler	440
11.1.2.2.11. Alaya alma bildiren cümleler	441
11.1.2.2.12. Aşamalı bir durum bildiren cümleler	441
11.1.2.2.13. Değişik durumları anlatan cümleler	442
11.1.2.3. İlettiği yargıya göre cümleler	447
11.1.2.3.1. İçerikle ilgili cümleler	447
11.1.2.3.2. Üslûpla ilgili cümleler	448
11.1.2.4. Anlatım özelliklerine göre cümleler	449
11.1.2.4.1. Tanım bildiren cümleler	449
11.1.2.4.2. Karşılaştırma bildiren cümleler	450
11.1.2.4.3. Özel veya nesnel anlatım bildiren cümleler	452
11.1.2.5. Hem olumluluk hem olumsuzluk bildiren cümleler	456
11.1.2.6. Olumlu bir durumun olumsuz bir ifadeyle anlatıldığı cümleler	456
11.1.2.7. Bir yazının ilk cümlesi olabilecek cümleler	457
11.1.2.8. Bir cümleyi, düşüncenin akışına göre, izleyebilecek ya da izleyemeyecek cümleler	458
11.1.2.9. Cümleyi tamamlamak	460
11.1.2.9.1. Cümlenin sonuna gelecek ifade	460
11.1.2.9.2. Karşılıklı konuşmalarda boş bırakılan yere gelecek ifade	464
11.1.2.10. İki cümle arasındaki anlam farkı	465
11.1.2.11. Anlatımda başvurulan yol bakımından benzeşen cümleler	466
11.1.2.12. Birden çok cümleyi bir cümleye indirmek	467
11.1.2.13. Tanıtılan kişi ya da kişilerle ilgili özellikler	468
11.1.2.14. Bir cümlenin (atasözünün, özdeyişin...) iletisi (mesajı) ile ilgili sorular	470
11.1.2.14.1. Bir cümleden çıkarılacak ya da çıkarılamayacak yargılar	470
11.1.2.14.2. Bir atasözünden çıkarılacak ya da çıkarılamayacak yargılar	472
11.1.3. Paragraf anlamı	473
11.1.3.1. Paragraf yapısı ile ilgili sorular	473

11.1.3.1.1. Giriş cümlesi	473
11.1.3.1.2. Sonuç cümlesi	476
11.1.3.1.3. Bir parçayı iki paragrafa bölmek	483
11.1.3.1.4. Paragrafın düşünce akışını bozan cümle	485
11.1.3.1.5. Paragraf içinde boş bırakılan yere gelecek ifade	490
11.1.3.2. Paragrafı doğru anlama ve yorumlamaya yönelik sorular	492
11.1.3.2.1. Paragrafın konusu	492
11.1.3.2.2. Paragrafın ana düşüncesi	496
11.1.3.2.3. Paragraftaki ana duygu	530
11.1.3.2.4. Parçadan çıkarılabilecek en kapsamlı yargı	531
11.1.3.3. Paragrafta anlatılan kişiye, yapıya ya da sözleri söyleyene ilişkin yorum ve çıkarımlar	537
11.1.3.4. Paragrafta yer alan ve almayan yargılar (Paragrafta yardımcı düşünceler)	557
11.1.3.4.1. Paragraftan çıkarılamayacak ya da varılamayacak yargı	557
11.1.3.4.2. Paragrafta değinilmeyen yargı ya da durum	563
11.1.3.5. Paragrafın yanıt oluşturduğu soru	579
11.1.3.6. Paragrafta karşı çıkılan düşünce	582
11.1.3.7. Paragraf başlığı	584
11.1.3.8. Paragraftaki bir sözü, paragrafa göre değerlendirmek	586
11.1.3.9. Paragrafın anlatımıyla ilgili sorular	588
11.1.3.9.1. Anlatım biçimleri	588
11.1.3.9.2. Anlatım tekniği	590
11.1.3.9.3. Düşünceyi geliştirme yolları	593
11.2. Sözcük Bilgisi	594
11.2.1. Sözcük türleri (Görevleri bakımından sözcükler) ile ilgili sorular	594
11.2.1.1. Adlar (isimler) ve ad tamlamaları	594
11.2.1.2. Zamirler (adillar)	596
11.2.1.3. Sıfatlar ve sıfat tamlamaları	598
11.2.1.4. Zarflar (belirteçler)	601
11.2.1.5. Edatlar (ilgeçler)	604
11.2.1.6. Bağlaçlar	605
11.2.1.7. Eylemler	607
11.3. Şekil (Yapı) Bilgisi	610
11.4. Cümle Bilgisi	615
11.4.1. Cümlenin ögeleri ile ilgili sorular	615
11.4.1.1. Özne	616
11.4.1.2. Özne ve yüklemden oluşan cümleler	617
11.4.1.3. Ögelerin sıralanışı bakımından birbirine benzeyen cümleler	618
11.4.1.4. Ögeleri sırayla verilen cümleler	620
11.4.1.5. Nesne	621
11.4.1.6. Dolaylı tümleş	623
11.4.1.7. Cümlenin ögeleri ile ilgili diğer sorular	624
11.4.2. Özne-yüklem uyumu ile ilgili sorular	625
11.4.3. Eylem çatısı (Çatılarına göre fiiller) ile ilgili sorular	627
11.4.3.1. Özne-yüklem ilişkisi	627
11.4.3.2. Nesne-yüklem ilişkisi	628
11.4.4. Cümle türleri	630
11.5. Anlatım Bozuklukları	635
11.5.1. Anlamla ilgili yanlışlardan kaynaklanan anlatım bozuklukları	635
11.5.1.1. Gereksiz sözcük kullanımı	635
11.5.1.2. Sözcüğün yanlış anlamda kullanılması	644
11.5.1.3. Sözcüğün yanlış yerde kullanılması	647
11.5.1.4. Birbiriyle çelişen sözcükler	648
11.5.2. Dil bilgisi ile ilgili yanlışlardan kaynaklanan anlatım bozuklukları	649

11.5.2.1. Özne eksikliği	649
11.5.2.2. Yüklem ya da yan cümlecik yüklemi (eylemsi) eksikliği	649
11.5.2.3. Nesne eksikliği ya da fazlalığı	654
11.5.2.4. Tümleç eksikliği ya da fazlalığı	656
11.5.2.5. Ek eylem (Ek fiil) eksikliği	657
11.5.2.6. Özne-yüklem uyumsuzluğu	658
11.5.2.7. Tamlama yanlışları	661
11.5.2.8. Anlamca karışık cümleler	664
11.5.2.9. Ek yanlışlığı	666
11.5.2.10. Bağlaç yanlışlığı	668
11.6. Ses Bilgisi	669
11.7. Yazım Kuralları	672
11.8. Noktalama İşaretleri	686
XII. BÖLÜM	701
12. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	701
12.1. 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programının ÖSS Açısından Genel Bir Değerlendirmesi	701
12.2. 1991-92 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programının ÖSS Açısından Genel Bir Değerlendirmesi	704
12.3. ÖSS’de “Türkçeyi Kullanma Gücü ile İlgili Sorular”ın Ağırlığı	706
12.4. ÖSS’deki “Türkçeyi Kullanma Gücü ile İlgili Sorular”ın Konu Alanlarına Göre Dağılımı	707
12.4.1. Anlam bilgisi	708
12.4.1.1. Sözcük anlamı	709
12.4.1.1.1. ÖSS’de sözcük anlamı	709
12.4.1.1.2. 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında sözcük anlamı ..	711
12.4.1.1.3. 1991-92 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında sözcük anlamı ..	711
12.4.1.2. Cümle anlamı	713
12.4.1.2.1. ÖSS’de cümle anlamı	713
12.4.1.2.2. 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında cümle anlamı ...	716
12.4.1.2.3. 1991-92 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında cümle anlamı ...	716
12.4.1.3. Paragraf anlamı	718
12.4.1.3.1. ÖSS’de paragraf anlamı	718
12.4.1.3.2. 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında paragraf anlamı	720
12.4.1.3.3. 1991-92 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında paragraf anlamı .	720
12.4.2. Sözcük bilgisi	723
12.4.2.1. ÖSS’de sözcük bilgisi	723
12.4.2.2. 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında sözcük bilgisi	724
12.4.2.3. 1991-92 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında sözcük bilgisi	724
12.4.3. Şekil bilgisi	727
12.4.3.1. ÖSS’de şekil bilgisi	727
12.4.3.2. 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında şekil bilgisi	728
12.4.3.3. 1991-92 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında şekil bilgisi	728
12.4.4. Cümle bilgisi	731
12.4.4.1. ÖSS’de cümle bilgisi	731
12.4.4.2. 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında cümle bilgisi	732
12.4.4.3. 1991-92 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında cümle bilgisi	732
12.4.5. Anlatım bozuklukları	735
12.4.5.1. ÖSS’de anlatım bozuklukları	735
12.4.5.2. 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında anlatım bozuklukları	737
12.4.5.3. 1991-92 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında anlatım bozuklukları	737
12.4.6. Ses bilgisi	738
12.4.6.1. ÖSS’de ses bilgisi	738
12.4.6.2. 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında ses bilgisi	739

12.4.6.3. 1991-92 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında ses bilgisi	739
12.4.7. Yazım kuralları	740
12.4.7.1. ÖSS'de yazım kuralları	740
12.4.7.2. 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında yazım kuralları	741
12.4.7.3. 1991-92 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında yazım kuralları ..	741
12.4.8. Noktalama işaretleri	743
12.4.8.1. ÖSS'de noktalama işaretleri	743
12.4.8.2. 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında noktalama işaretleri	744
12.4.8.3. 1991-92 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında noktalama işaretleri	744
12.5. Araştırma Üzerine Genel Bir Değerlendirme	745
12.6. Öneriler	753
KAYNAKLAR	755
ADLAR DİZİNİ	767
KONULAR DİZİNİ	771
ÖZ GEÇMİŞ	777

ÖZET

DOKTORA TEZİ

ÖĞRENCİ SEÇME SINAVLARINDAKİ (ÖSS) TÜRKÇE SORULARININ ORTA
ÖĞRETİMDEKİ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETİM PROGRAMLARI İLE
KARŞILAŞTIRILMASI

Halit DURSUNOĞLU

Danışman: Yard. Doç Dr. Muhsine BÖREKÇİ

2002 – SAYFA: 810

Jüri: Prof. Dr. Ahmet KIRKKILIÇ
Prof. Dr. H. Ömer KARPUZ
Doç. Dr. Mukim SAĞIR
Yard. Doç. Dr. Ali KAFKASYALI
Yard. Doç. Dr. Muhsine BÖREKÇİ

Bu araştırma, ÖSS’de çok önemli yeri olan “*Türkçeyi Kullanma Gücü*” ile ilgili soruların orta öğretimde uygulanan Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programları ile karşılaştırılması amacıyla yapılmıştır.

Araştırma kapsamında 1981 yılında yapılan ilk ÖSS’den 2001 yılına kadar yapılan Öğrenci Seçme Sınavları ile bu yıllar arasında orta öğretimde uygulamada olan 1957 ve 1991-92 öğretim programları incelenmiştir. Buna ilâveten, Türk Millî Eğitim Sistemi içerisinde orta öğretim ve yüksek öğretim ile Türkçe ve Edebiyat öğretiminin günümüze kadarki tarihî gelişimi konuları üzerinde durulmuştur.

Araştırmada, ÖSS’deki sorular, soru cümleleri esas alınarak, konularına göre adlandırılıp, öğretim programları ve bu programların uygulamadaki araçları olan ders kitaplarındaki konular ile karşılaştırılarak, ÖSS’deki soruların öğretim programları ile uygunluk derecesi tespit edilmeye çalışılmıştır.

ÖSS’deki Türkçe soruları, anlam bilgisi ve dil bilgisi konuları ile ilgili olup, öğretim programlarında bu konuların çoğunluğuna doğrudan, bazılarının ise dolaylı olarak yer verilmiştir; ancak, ÖSS’ye yönlendirici bilgi, beceri ve tutumların kazandırılmasında özellikle 1957 Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programında çok önemli eksikliklerin olduğu tespit edilmiştir. ÖSS’nin, bazı konularda önemli eksiklikler olsa da, 1991-92 programı ile içerik bakımından daha fazla örtüştüğü tespit edilmiştir.

ABSTRACT

Ph. D. THESIS

**THE COMPARISON OF TURKISH QUESTIONS IN STUDENT SELECTION
EXAMINATION (ÖSS) WITH TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE
CURRICULUMS OF SECONDARY EDUCATION**

Halit DURSUNOĞLU

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Muhsine BÖREKÇİ

2002 – PAGE: 810

**Jury: Prof. Dr. Ahmet KIRKKILIÇ
Prof. Dr. H. Ömer KARPUZ
Assoc. Prof. Dr. Mukim SAĞIR
Assist. Prof. Dr. Ali KAFKASYALI
Assist. Prof. Dr. Muhsine BÖREKÇİ**

This study has been done with the aim of comparing “*The power of using Turkish*” having very important place in ÖSS with the curriculums of Turkish Language and Literature applied in secondary education.

In this study the teaching curriculums applied in 1957 and 1991-92 Student Selection Examinations from firstly applied in 1981 to 2001 have been studied. In addition to this, the secondary education and high education in Turkish National Education System have been searched with the subjects of historically improving time period of Turkish and Literature teaching untill now.

In study the questions in ÖSS have been named according to their question sentences and the appropriateness level of the questions in ÖSS have been tried to find out by comparing with the teaching curriculums and the subjects of their course books used in applying activities.

The Turkish questions in ÖSS are related with the subjects of semantic and grammer and most of them have been placed in teaching curriculums directly and sometimes indirectly; but it has been understood that there have been a lot of problems and weaknesses about Turkish Language and Literature teaching curriculums in getting the students to have enough information, ability and motivation, to win the ÖSS especially 1957. As a result it has been found out and understood that the content of ÖSS have been more aqual to the content of 1991-92 teaching curriculum as if it has some important deficiencies.

ÖN SÖZ

“Öğrenci merkezli” bir eğitim anlayışının hâkim olduğu günümüzde, eğitimin hedefleri de bu anlayışa göre şekillenmiştir. “Ne öğretileceği, nasıl öğretileceği”, öğretilenlerin de “nasıl ölçüleceği ve değerlendirileceği”, eğitimdeki hedeflerin gerçekleştirilmesi için çok önemlidir.

“Formal eğitim” denilen devlet eliyle yürütülen eğitimde amaç, “iyi vatandaş yetiştirmek”tir. Bu gereği yerine getirmek için de ülkelerin kendine özgü eğitim politikaları vardır. Bu politikaların uygulamaya geçişi ise programlar aracılığı ile olmaktadır.

Her öğretim etkinliği, öğrencilere yeni davranışlar ve bilgiler kazandırmayı ya da onların davranışlarında ve bilgilerinde istenilen değişiklik oluşturmayı amaçlar. Öğrenciyi kazandırılması kararlaştırılan davranışlar ya da öğrenci üzerinde oluşturulmak istenen değişiklikler, öğretimin hedefleridir.

Öğretim programı açısından hedeflerin gerçekleşmesi, öğrenci açısından ise öğrenmenin ortaya çıkması; öğrencinin içinde bulunduğu çevreyle etkileşimi ve iletişimi yoluyla olur. Bu iletişim sonucunda öğrenme olayı ortaya çıkar.

Öğrencilerine yeni davranışlar kazandırma, onların eski davranışlarında değişiklikler oluşturma çabasındaki öğretmen; aslında, bir bakıma, kendisinin önceden kazanmış olduğu fikir, bilgi, tutum, duygu ve düşüncelerini öğrencileriyle paylaşmaya çalışır. Davranış değişikliği oluşturmaya yönelik olan bilgi, fikir, haber, duygu, tutum ve becerilerin paylaşılması sürecine “iletişim” adı verilir. Bu nedenle öğrenme, iletişimden ayrı olarak düşünülemez. Öğrenmenin oluşumu ve niteliği, iletişimin etkinliğine bağlıdır.

Kişinin iletişim yeteneğini; büyük ölçüde, onun iletişim aracı olan dili kullanabilme becerisi, gücü belirler. Dille iletişimde, iletişimin bir yönünü *anlatma* (yazıyla ya da sözle); öteki yönünü ise, *anlama* (okuduğunu ya da dinlediğini) oluşturur.

Bütün ülkelerin eğitim sistemlerinde büyük önem verilen ana dili öğretiminin asıl amacı, kişilerin düşünme ve iletişim becerilerinin geliştirilmesidir. Ana dilinin etkili kullanımı hem bireyin toplum içinde diğer bireylerle anlaşmasını hem de eğitim alanındaki öğrenmelerin gerçekleşmesini kolaylaştırır. Öğrenci Seçme Sınavlarının temel mantığı da bilginin değerlendirmesi değil, potansiyel gücünden faydalanarak bilgiyi etkili şekilde kullanabilme ve yorumlama gücüdür.

Öğrenme ya da öğretme bir iletişim işi olduğuna göre, okuma-yazma becerisi, okuduğunu anlama ve yorumlama gücü öğrenim yaşamları boyunca öğrencilerin bütün derslerdeki başarısını etkiler. Nitekim, bu konuda yapılmış olan araştırmalar, “*öğretim dilini etkili kullanabilme*” ile “*okul başarısı*” arasında yüksek bir ilişki olduğuna ortaya çıkarmıştır.

Ülkemizde ilköğretimdeki “*Türkçe*” ve orta öğretimdeki “*Türk Dili ve Edebiyatı*” derslerinin öğrencilere şu özellikleri kazandırmış olması beklenir: Türkçeyi ve Türk kültürünün ürünlerini sevdirmek, “*Türkçeyi etkili kullanabilme*” gücünü geliştirmek, bu gücün her alanda çok gerekli olduğunu kavratmak, yüksek öğrenim görmek isteyen öğrencileri bu hedeflerine ulaştırmak, yüksek öğretime başlayan öğrencileri dili kullanma gücü bakımından yeterli hâle getirmek.

Türkçe öğretimi, orta öğretim okullarında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programlarına göre yürütülmektedir. Bu yürütmeyi gerçekleştirenler ise Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenleridir.

ÖSS, hâlihazırda geçerliği, güvenilirliği ve kullanılabilirliği yüksek olan sınavlar olup, bu sınavda sorulan “*Türkçeyi kullanma gücü*” ile ilgili sorular, ilköğretimden orta öğretimin sonuna kadar verilen Türkçe öğretiminin yeterli olmasa da bir ölçme ve değerlendirmesi durumundadır. Bu sınavlardaki Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili sorular hangi konulardan sorulmakta, sorularda hangi konulara ağırlık verilmekte ve bu sorular öğretim programlarına ne kadar uygun hazırlanmakta ya da öğretim programları ile ne derece örtüşmektedir? Bütün bu sorular, böyle bir araştırmanın yapılmasına neden olmuştur.

2001 ÖSS’de değerlendirmeye alınan 473.069 lise son sınıf öğrencisinden 12.901 aday Türkçeden net doğru yanıt bırakmazken, eksiye düşenlerle birlikte bu sayı, 23.000’i geçmektedir. Bütün Türkçe sorularını doğru cevaplayan aday sayısı, 1.705 olurken; yanlış cevap sayıları, doğru cevap sayılarının 4 katından fazla olan binlerce öğrencinin olması, önceki yıllarda durumun bundan farklı olmadığı gerçeği, orta öğretimde Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin çeşitli açılardan sorgulanmasına zemin hazırlamıştır.

ÖSS, ülkemizde, milyonlarca gencin geleceğini belirleyen en önemli merkezî seçme sınavı durumundadır. Bu sınavların hazırlanmasında esas alınan kaynakların belirlenmesi, öğretme-öğrenme sürecinde çok önemlidir. Bu iki konu, böyle bir araştırma yapılmasına sebep olmuştur.

12 bölümden oluşan araştırmanın ilk bölümlerinde araştırma problemini açıklığa kavuşturacak bazı kavramlara ve konulara yer verilmiş; bu çerçevede “*Eğitim ve Öğretimle İlgili Temel Kavramlar*”, “*Eğitim Programları*” ve “*Öğretim Etkinliğini Ölçme ve Değerlendirme*” konularından bahsedilmiştir. Ardından çalışmanın evreninde yer alan “*Türk Millî Eğitim Sistemi*”, “*Orta Öğretim*” ve “*Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi*” konularına yer verilmiştir. Orta öğretimde Türkçe ve Edebiyat öğretiminin tarihî gelişimi, bir değerlendirme yapılması için ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. ÖSS ile karşılaştırma yapılabilmesi için, Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programları içerisinde en önemlileri olan 1957, 1976 ve 1991-92 programları olduğu gibi verilmiştir. ÖSS soruları, soru cümlelerindeki madde kökleri esas alınarak tasnif edilmiş ve öğretim programları ile örtüşme düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın yazımında 2000 yılı TDK İmlâ Kılavuzu esas alınmıştır. Ancak, bazı bölümlerde özel kavramların ilk harfleri, büyük harflerle yazılmıştır.

Çalışmanın her aşamasında her türlü fedakârlığı, ilgiyi ve teşviki gösteren, bilgi ve fikirlerinden fazlaca yararlandığım saygıdeğer hocam Yard. Doç. Dr. Muhsine BÖREKÇİ’ye çok teşekkür ediyorum.

Çalışmam sırasında yakın ilgi ve desteklerini gördüğüm değerli hocalarım Prof. Dr. Ahmet KIRKILIÇ, Doç. Dr. Mukim SAĞIR, Yard. Doç. Dr. Numan KÜLEKÇİ, Yard. Doç. Dr. Feridun ALPER, Yard. Doç. Dr. Rıdvan CANIM, Yard. Doç. Dr. H. Ömer BEYDOĞAN, Yard. Doç. Dr. Turhan KAYA ve Uz. Vedat Nuri TURHAN’a; her konuda olduğu gibi bu çalışmam sırasında da yakın ilgi ve yardımlarını gördüğüm değerli hocam Yard. Doç. Dr. Cengiz ALYILMAZ’a; yine, çok yakın ilgi ve desteklerini gördüğüm, bilgi ve birikimlerinden

fazlaca yararlandığım Dr. Mehmet HENGİRMEN, Dr. İdris KARAKUŞ, Doç. Dr. Avni GÖZÜTOK ve Yard. Doç Dr. Ahat ÜSTÜNER Beyefendilere çok teşekkür ediyorum.

Her zaman ve her konuda çok yakın ilgi ve desteklerini gördüğüm, bilgilerinden her zaman fazlaca istifade ettiğim, varlıklarıyla güç bulduğum değerli hocalarım Prof. Dr. H. Ömer KARPUZ ve Yard. Doç. Dr. İsmail DOĞAN ve Yard. Doç Dr. Hasan ŞENER'e çok teşekkür ediyorum.

Her zaman ve her konuda olduğu gibi, bu çalışmam sırasında da yakın ilgi ve yardımlarını gördüğüm, rahat çalışabilmem için her türlü imkânı sağlayan, kendisinden her zaman çok büyük güç aldığım değerli hocam Yard. Doç. Dr. Ali KAFKASYALI'ya çok teşekkür ediyorum.

Her konuda olduğu gibi bu çalışmam sırasında da ilgi ve yardımlarını gördüğüm değerli arkadaşlarım Arş. Gör. Rifat KÜTÜK, Okt. Abdullah ŞAHİN, Esin ŞAHİN, Fatih ARTUÇ, Dr. Abdülhalim ULAŞ, Arş. Gör. Suat UMAGAN, Arş. Gör. Semra ALYILMAZ, Dr. Osman MERT, Arş. Gör. Yakup TOPAL, Arş. Gör. Arzu ŞEYDA ve Arş. Gör. Bahadır GÜCÜYETER'e; bilgisayarını hizmetime vererek bana büyük bir jest yapan ve çalışma azmi veren Hilmi Akan FIRAT'a; çalışmam için her türlü fedakârlığı yapıp, diğer işlerimin çoğunu hâllenden Abdülkadir KIRBAŞ ve Abdurrahim TOHUMCU'ya çok teşekkür ediyorum.

Bugünlere gelmemin yegâne sebepleri babam Nafiz DURSUNOĞLU ile annem Münevver DURSUNOĞLU'na ve DURSUNOĞLU ailesinin bütün fertlerine; maddî ve manevî destekleriyle güç bulduğum Emin FIRAT ve F. Münevver FIRAT başta olmak üzere, ikinci ailem FIRAT ailesine çok teşekkür ediyorum.

Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesinde, bizlere çok rahat bir çalışma ortamı ve imkânı sağlayan önceki dekanımız Prof. Dr. Mansur HARMANDAR ve şimdiki dekanımız Prof. Dr. Samih BAYRAKÇEKEN'in şahsında Fakültemiz idarecilerine ve çalışanlarına çok teşekkür ediyorum.

Maddî ve manevî destekleriyle her zaman yanımızda olan Erdener ÖZDEMİR Beyin şahsında ERDENER ailesinin tüm fertlerine çok teşekkür ediyorum.

Arkadaşlığın kardeşlikten çok ileri olduğunu gösteren, maddî ve manevî destekleriyle her zaman yanımda olan, varlıklarıyla güç bulduğum arkadaşlarım Merdan KATKAT, Mücahit ÇOBAN, Mehmet OKUYUCU, Erdal KAVÇİN, Ergin KAVÇİN, Mustafa ÇAVDAR ve Halil EMEÇ'e çok teşekkür ediyorum.

Kendisini hep ihmal ettiğim, hakkını ödeyemeyeceğim, fedakârlık abidesi eşim Ayşegül DURSUNOĞLU'na çok teşekkür ediyorum.

Erzurum 2002

Halit DURSUNOĞLU

KISALTMALAR DİZİNİ

<i>Anadolu Ü</i>	Anadolu Üniversitesi
<i>Arş. Gör.</i>	Araştırma Görevlisi
<i>Atatürk Ü</i>	Atatürk Üniversitesi
<i>AÜ</i>	Ankara Üniversitesi
<i>Bil.</i>	Bilimler, bilimleri
<i>B.li N.</i>	Belirtili Nesne
<i>bs.</i>	Baskı, basım
<i>B.siz N.</i>	Belirtisiz Nesne
<i>be.</i>	Basım evi
<i>C.</i>	Cilt
<i>çe.</i>	Çekim eki
<i>çev.</i>	Çeviren, çevirmen
<i>ÇOMÜ</i>	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
<i>DEÜ</i>	Dokuz Eylül Üniversitesi
<i>Doç.</i>	Doçent
<i>Dr.</i>	Doktor
<i>Eğt.</i>	Eğitim
<i>Ens.</i>	Enstitü
<i>Erciyes Ü</i>	Erciyes Üniversitesi
<i>EÜ</i>	Ege Üniversitesi
<i>Fak.</i>	Fakülte
<i>GÜ</i>	Gazi Üniversitesi
<i>HÜ</i>	Hacettepe Üniversitesi
<i>hzl.</i>	Hazırlayan
<i>İÜ</i>	İstanbul Üniversitesi
<i>KB</i>	Kültür Bakanlığı
<i>KTB</i>	Kültür ve Turizm Bakanlığı
<i>KTÜ</i>	Karadeniz Teknik Üniversitesi
<i>mad.</i>	Madde
<i>MEB</i>	Millî Eğitim Bakanlığı
<i>MEGSB</i>	Millî Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı
<i>Nu.</i>	Numara
<i>ÖSS</i>	Öğrenci Seçme Sınavı
<i>ÖSYM</i>	Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
<i>ÖSYS</i>	Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi
<i>ÖYS</i>	Öğrenci Yerleştirme Sınavı
<i>Prof.</i>	Profesör
<i>S.</i>	Sayı
<i>s.</i>	Sayfa
<i>T.</i>	Tümleş
<i>T.C.</i>	Türkiye Cumhuriyeti
<i>TD</i>	Tebliğler Dergisi
<i>TDK</i>	Türk Dil Kurumu
<i>TED</i>	Türk Eğitim Derneği
<i>TEV</i>	Türk Eğitim Vakfı
<i>TKAE</i>	Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü
<i>TÖMER</i>	Türkçe Öğretim Merkezi
<i>TTK</i>	Talim ve Terbiye Kurulu
<i>vb.</i>	Ve başkaları, ve benzerleri, ve bunun gibi
<i>vs.</i>	Ve saire
<i>Yard. Doç.</i>	Yardımcı Doçent
<i>Yay.</i>	Yayın
<i>ye.</i>	Yapım eki
<i>YÖK</i>	Yüksek öğretim Kurulu
<i>yy.</i>	Yüzyıl

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1.	Genel ğretim modeli	6
Şekil 1.2.	Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi	8
Şekil 1.3.	İletişim sürecinin geleri	15
Şekil 1.4.	Orta ğretimde Türk Dili ve Edebiyatı dersi ile ilgili iletişim modeli.....	15
Şekil 2.1.	Eğitim programlarının sistematığı	18
Şekil 2.2.	Millİ Eğitim Bakanlığı program geliştirme modeli	24

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1.1.	Eğitim ve öğretim arasındaki farklılıklar ve benzerlikler.....	3
Çizelge 1.2.	Formal ve informal eğitim arasındaki farklar.....	5
Çizelge 3.1.	Ölçme ile değerlendirme arasındaki farklar.....	41
Çizelge 4.1.	1923-2000 yılları arasında okul sayıları ve artış katları	51
Çizelge 4.2.	1923-2000 yılları arasında öğrenci sayıları ve artış katları.....	51
Çizelge 4.3.	1923-2000 yılları arasında öğretmen sayıları ve artış katları.....	52
Çizelge 4.4.	Demografik göstergelerde gelişmeler	53
Çizelge 4.5.	Eğitim kademelerine göre öğrenci sayısı ve okullaşma oranı	53
Çizelge 4.6.	2000-2001 öğretim yılında eğitim kademelerine göre sayısal durum	54
Çizelge 4.7.	2000-2001 öğretim yılında yerleşim yerine göre eğitim kademelerindeki okul, öğrenci ve öğretmen sayısı	55
Çizelge 4.8.	2000-2001 öğretim yılında eğitim kademelerinin yerleşim yeri ve öğretim şekline göre okul sayısı	55
Çizelge 4.9.	2000-2001 öğretim yılında yerleşim yerine ve eğitim kademelerine göre derslik sayısı	56
Çizelge 5.1.	2000-2001 öğretim yılında orta öğretimde sayısal durum	60
Çizelge 5.2.	2000-2001 öğretim yılında genel orta öğretimde sayısal durum	61
Çizelge 5.3.	2000-2001 öğretim yılında resmî ve özel genel orta öğretim okullarında okul, derslik, öğrenci ve öğretmen sayıları	63
Çizelge 5.4.	2000-2001 öğretim yılında meslekî ve teknik orta öğretimde okul, öğrenci ve öğretmen sayıları	64
Çizelge 5.5.	2000-2001 öğretim yılında resmî ve özel meslekî ve teknik orta öğretim okullarında okul, derslik, öğrenci ve öğretmen sayıları	66
Çizelge 5.6.	2000-2001 öğretim yılında erkek teknik öğretimde okul, öğrenci ve öğretmen sayıları	67
Çizelge 5.7.	2000-2001 öğretim yılında kız teknik öğretimde okul, öğrenci ve öğretmen sayıları	67
Çizelge 5.8.	2000-2001 öğretim yılında ticaret ve turizm öğretiminde okul, öğrenci ve öğretmen sayıları	68
Çizelge 5.9.	2000-2001 öğretim yılında din öğretiminde okul, öğrenci ve öğretmen sayıları	69
Çizelge 5.10.	2000-2001 öğretim yılında çok programlı liselerin bağlı oldukları genel müdürlüklere göre dağılımı	70
Çizelge 6.1.	Genel lise ile meslekî ve teknik liselerin 1989 ve 1999 yıllarındaki öğrenci sayıları	77
Çizelge 6.2.	İzmir Fen Lisesi ile üç Genel Lisenin 1997 yılındaki ÖSS ortalamaları, en düşük ve en yüksek ÖSS puanları, en düşük ve en yüksek diploma notları, en düşük ve en yüksek orta öğretim başarı puanları	79
Çizelge 6.3.	AOBP'si 61 olan İzmir Fen Lisesi ile A, B ve C Genel Liselerindeki öğrencilerin diploma notları, OBP'leri, o yılki ÖSS puanları ve okul sıralamasındaki yerleri	80
Çizelge 6.4.	Sözel bölümü sorularının yıllara göre dağılımı	84
Çizelge 6.5.	Sayısal bölümü sorularının yıllara göre dağılımı	84
Çizelge 6.6.	ÖSS testinin bölümleri ve alt bölümlerinin testteki yaklaşık payları	84
Çizelge 6.7.	ÖSYS'ye başvuran öğrenci sayılarının yıllara göre dağılımı	86
Çizelge 6.8.	1990-2001 yılları arasında ÖSYS'ye yerleştirilenlerin başvurulara oranı	86
Çizelge 6.9.	1990-1999 yılları arasında lise son sınıf öğrencilerinin ÖSYS'ye başvuru içindeki payı	87
Çizelge 6.10.	1990-2001 yılları arasında örgün öğretim ile açık öğretime yerleştirilenlerin yıllara göre dağılımı	87
Çizelge 6.11.	1983-2000 yılları arasında fakültelere ve açık öğretime kayıtlı öğrencilerin yıllara göre dağılımı	88
Çizelge 6.12.	1983-2000 yılları arasında 4 yıllık yüksek okul ve 2 yıllık meslek	88

	yüksek okullarına kayıtlı öğrencilerin yıllara göre dağılımı	
Çizelge 6.13.	1983-2000 yılları arasında yüksek öğretime kayıtlı öğrenci sayısının yıllara göre dağılımı	89
Çizelge 6.14.	Cinsiyete göre yüksek öğretime yerleşen öğrenci sayıları	90
Çizelge 6.15.	Okul türüne göre yüksek öğretime yerleşen öğrenci sayıları	90
Çizelge 6.16.	Öğrenim durumuna göre yüksek öğretim kurumlarına başvuran ve yerleşen aday ve öğrenci sayıları	90
Çizelge 6.17.	Sınavı geçerli aday sayısına göre 2001 ÖSS'de bir yüksek öğretim programına yerleşme yönünden illerin durumu	92
Çizelge 6.18.	2001-ÖSYS'de yüksek öğretim programları (örgün) kontenjanları	93
Çizelge 6.19.	2001-ÖSYS'de yüksek öğretim programlarına (örgün) yerleşen aday sayıları	93
Çizelge 6.20.	2001-ÖSYS'de açık öğretim programlarına yerleşen aday sayıları	93
Çizelge 9.1.	İlköğretimdeki Türkçe dersinin sınıflara göre haftalık ders saatleri	194
Çizelge 9.2.	Orta öğretimdeki Türk Dili ve Edebiyatı dersinin sınıflara göre haftalık ders saatleri	194
Çizelge 9.3.	Türk Dili ve Edebiyatı dersinin kendi içindeki dağılımı	194
Çizelge 9.4.	Sosyal Bilimler alanında "Edebî Metinler" dersinin alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	195
Çizelge 9.5.	Sosyal Bilimler alanında "Türk Edebiyatı Tarihi" ve "Dil Bilim" derslerinin seçmeli alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri .	195
Çizelge 9.6.	Sosyal Bilimler alanında "Hızlı Okuma Teknikleri" dersinin seçmeli ders olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	195
Çizelge 9.7.	Türkçe-Matematik alanında "Edebî Metinler" dersinin alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	196
Çizelge 9.8.	Türkçe-Matematik alanında "Türk Edebiyatı Tarihi", "Dil Bilim", "Güzel Konuşma ve Yazma" ve "Hızlı Okuma Teknikleri" derslerinin seçmeli alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	196
Çizelge 9.9.	Türkçe-Matematik alanında "Hızlı Okuma Teknikleri" dersinin seçmeli ders olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	196
Çizelge 9.10.	Fen Bilimleri alanında alan derslerinin sınıflara göre haftalık ders saatleri	197
Çizelge 9.11.	Fen Bilimleri alanında seçmeli alan derslerinin sınıflara göre haftalık ders saatleri	197
Çizelge 9.12.	Fen Bilimleri alanında "Hızlı Okuma Teknikleri" dersinin seçmeli ders olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	197
Çizelge 9.13.	Yabancı Dil alanında "Dil Bilim" dersinin alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	198
Çizelge 9.14.	Yabancı Dil alanında "Edebî Metinler" ve "Güzel Konuşma ve Yazma" derslerinin seçmeli alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri .	198
Çizelge 9.15.	Yabancı Dil alanında "Hızlı Okuma Teknikleri" ve "Halk Bilim" derslerinin seçmeli ders olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	198
Çizelge 9.16.	Sanat (Müzik) alanında "Edebî Metinler" dersinin alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	199
Çizelge 9.17.	Sanat (Müzik) alanında "Edebî Sanatlar" ve "Halk Bilim" derslerinin seçmeli alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	199
Çizelge 9.18.	Sanat (Müzik) alanında "Hızlı Okuma Teknikleri" ve "Güzel Konuşma ve Yazma" derslerinin alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	199
Çizelge 9.19.	Sanat (Resim) alanında alan derslerinin sınıflara göre haftalık ders saatleri	200
Çizelge 9.20.	Sanat (Resim) alanında "Edebî Metinler" ve "Halk Bilim" derslerinin seçmeli alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	200
Çizelge 9.21.	Sanat (Resim) alanında "Hızlı Okuma Teknikleri" ve "Güzel Konuşma ve Yazma" derslerinin seçmeli ders olarak sınıflara göre haftalık ders	200

	saatleri	201
Çizelge 9.22.	Spor alanında alan derslerinin sınıflara göre haftalık ders saatleri	201
Çizelge 9.23.	Spor alanında “Edebî Metinler” dersinin seçmeli alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	201
Çizelge 9.24.	Spor alanında “Hızlı Okuma Teknikleri” ve “Güzel Konuşma ve Yazma” derslerinin seçmeli ders olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	201
Çizelge 9.25.	Fen Liselerindeki “Türkçe” ve “Türk Dili ve Edebiyatı” derslerinin sınıflara göre haftalık ders saatleri	202
Çizelge 9.26.	Fen Liselerinde alan derslerinin sınıflara göre haftalık ders saatleri	202
Çizelge 9.27.	Fen Liselerinde seçmeli alan derslerinin sınıflara göre haftalık ders saatleri	202
Çizelge 9.28.	Fen Liselerinde seçmeli derslerin sınıflara göre haftalık ders saatleri	202
Çizelge 9.29.	Anadolu Güzel Sanatlar Liselerindeki “Türkçe” ve “Türk Dili ve Edebiyatı” derslerinin sınıflara göre haftalık ders saatleri	203
Çizelge 9.30.	Sanat (Müzik) alanında alan derslerinin sınıflara göre haftalık ders saatleri	203
Çizelge 9.31.	Sanat (Müzik) alanında “Edebî Metinler” dersinin seçmeli alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	203
Çizelge 9.32.	Sanat (Müzik) alanında “Halk Bilim” ve “Güzel Konuşma ve Yazma” derslerinin seçmeli ders olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	203
Çizelge 9.33.	Sanat (Resim) alanında alan derslerinin sınıflara göre haftalık ders saatleri	204
Çizelge 9.34.	Sanat (Resim) alanında “Edebî Metinler” dersinin seçmeli alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	204
Çizelge 9.35.	Sanat (Resim) alanında “Halk Bilim” ve “Güzel Konuşma ve Yazma” derslerinin seçmeli ders olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	204
Çizelge 9.36.	Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerde “Türkçe” ve “Türk Dili ve Edebiyatı” derslerinin sınıflara göre haftalık ders saatleri	205
Çizelge 9.37.	Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Sosyal Bilimler alanında “Edebî Metinler” dersinin alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	205
Çizelge 9.38.	Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Sosyal Bilimler alanında “Türk Edebiyatı Tarihi” ve “Dil Bilim” derslerinin seçmeli alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	205
Çizelge 9.39.	Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Sosyal Bilimler alanında “Hızlı Okuma Teknikleri” dersinin seçmeli ders olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	205
Çizelge 9.40.	Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Türkçe-Matematik alanında “Edebî Metinler” dersinin seçmeli ders olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	206
Çizelge 9.41.	Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Türkçe-Matematik alanında “Türk Edebiyatı Tarihi” ve “Dil Bilim” derslerinin seçmeli ders olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	206
Çizelge 9.42.	Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Türkçe-Matematik alanında “Hızlı Okuma Teknikleri” dersinin seçmeli ders olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	206
Çizelge 9.43.	Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Fen Bilimleri alanında alan derslerinin sınıflara göre haftalık ders saatleri	207
Çizelge 9.44.	Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Fen Bilimleri alanında seçmeli alan derslerinin sınıflara göre haftalık ders saatleri	207
Çizelge 9.45.	Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Fen Bilimleri alanında “Hızlı Okuma Teknikleri” dersinin seçmeli ders olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	207
Çizelge 9.46.	Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Yabancı Dil	208

	alanında “Dil Bilim” dersinin alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	
Çizelge 9.47.	Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Yabancı Dil alanında “Edebî Metinler” ve “Güzel Konuşma ve Yazma” derslerinin seçmeli alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	208
Çizelge 9.48.	Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Yabancı Dil alanında “Hızlı Okuma Teknikleri” ve “Halk Bilim” derslerinin seçmeli ders olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	208
Çizelge 9.49.	Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Sanat (Müzik) alanında “Edebî Metinler” dersinin alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	209
Çizelge 9.50.	Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Sanat (Müzik) alanında “Edebî Sanatlar” ve “Halk Bilim” derslerinin seçmeli alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	209
Çizelge 9.51.	Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Sanat (Müzik) alanında “Hızlı Okuma Teknikleri” ve “Güzel Konuşma ve Yazma” derslerinin alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	209
Çizelge 9.52.	Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Sanat (Resim) alanında alan derslerinin sınıflara göre haftalık ders saatleri	210
Çizelge 9.53.	Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Sanat (Resim) alanında “Edebî Metinler” dersinin seçmeli alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	210
Çizelge 9.54.	Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Sanat (Resim) alanında “Hızlı Okuma Teknikleri” ve “Güzel Konuşma ve Yazma” derslerinin seçmeli ders olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	210
Çizelge 9.55.	Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Spor alanında alan derslerinin sınıflara göre haftalık ders saatleri	211
Çizelge 9.56.	Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Spor alanında “Edebî Metinler” dersinin seçmeli alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	211
Çizelge 9.57.	Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Spor alanında “Hızlı Okuma Teknikleri” ve “Güzel Konuşma ve Yazma” derslerinin seçmeli ders olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri	211
Çizelge 9.58.	1924 ve 1927 öğretim programlarına göre Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili derslerin haftalık ders saati dağılımı	234
Çizelge 9.59.	1929 Öğretim Programına göre Türkçe dersinin haftalık ders saati dağılımı	236
Çizelge 9.60.	1934-1937 yılları arasında liselerde okutulan Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler	236
Çizelge 9.61.	1937-1949 yılları arasında liselerde okutulan Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler	237
Çizelge 9.62.	1949-1952 yılları arasında liselerde okutulan Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler	238
Çizelge 9.63.	1952-1954 Yılları arasında 4 yıllık liselerde okutulan Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler	238
Çizelge 9.64.	1954-1955 yılları arasında 3 yıllık liselerde okutulan Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler	239
Çizelge 9.65.	1955-1956 yılları arasında 3 yıllık liselerde okutulan Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler	240
Çizelge 9.66.	1956-1957 yılları arasında liselerde okutulan Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler	240
Çizelge 9.67.	1957-1976 yılları arasında liselerde okutulan Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler	241
Çizelge 9.68.	23.9.1976 tarihli programa göre liselerde okutulan Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler	241

Çizelge 9.69.	4.10.1976 tarihli programa göre liselerde okutulan Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler	242
Çizelge 9.70.	1991-1995 yılları arasında liselerde okutulan Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler	243
Çizelge 9.71.	1995-1996 öğretim yılından günümüze kadar liselerde okutulan Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler	243
Çizelge 10.1.	İslâmiyet Öncesi Türk Edebiyatının programlardaki ağırlık oranları	284
Çizelge 10.2.	İslâmî Devir Türk Edebiyatının programlardaki ağırlık oranları	284
Çizelge 10.3.	Halk Edebiyatının programlardaki ağırlık oranları	285
Çizelge 10.4.	Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatının programlardaki ağırlık oranları	285
Çizelge 10.5.	Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatının kendi içindeki dağılımı	285
Çizelge 10.6.	Dünya Edebiyatının programlardaki ağırlık oranları	286
Çizelge 10.7.	Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatının programlardaki ağırlık oranları	286
Çizelge 10.8.	Edebiyat konularının programlardaki ağırlık oranları	286
Çizelge 10.9.	Şair ve yazarların programlardaki dağılımı	295
Çizelge 10.10.	1957, 1976 ve 1991-92 öğretim programlarında Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin haftalık ders saati dağılımı	296
Çizelge 11.1.	ÖSS’de Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili soruların yıllara göre dağılımı	373
Çizelge 11.2.	“Sözcüğün soruda verilen anlamıyla kullanıldığı cümle” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	377
Çizelge 11.3.	“Sözcüğün örnek cümledeki anlamıyla kullanıldığı seçenek” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	380
Çizelge 11.4.	“Sözcüğün ötekilerden farklı anlamda kullanıldığı cümle” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	385
Çizelge 11.5.	“Sözcüğün aynı anlamda kullanıldığı iki cümle” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	387
Çizelge 11.6.	“Anlamca birbirine en yakın anlamda kullanılan sözcükler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	388
Çizelge 11.7.	“Sözcüğün örnek cümledeki anlam ve göreviyle kullanıldığı cümle” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	389
Çizelge 11.8.	“Sözcüklerin ‘gerçek’ ve ‘mecaz’ anlamlarını ayırt edebilme” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	390
Çizelge 11.9.	“Söz öbeklerinin anlamını bulma ya da karşılaştırma” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	391
Çizelge 11.10.	“Sözün ‘açıklayıcısıyla birlikte’ kullanıldığı cümle” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	398
Çizelge 11.11.	“Deyimleşen sözcük” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	399
Çizelge 11.12.	“Deyimin ‘açıklayıcısıyla birlikte’ kullanıldığı cümle” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	400
Çizelge 11.13.	“Anlamca birbirine yakın deyimler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	402
Çizelge 11.14.	“Deyimin cümleye kattığı anlam” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	403
Çizelge 11.15.	“Deyimin yanlış kullanıldığı cümle” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	404
Çizelge 11.16.	“Anlam daralması” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	405
Çizelge 11.17.	“Kinayeli söyleyiş” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	405
Çizelge 11.18.	“Ad aktarması (mecaz-ı mürsel)” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	406
Çizelge 11.19.	“Deyim aktarması” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	408
Çizelge 11.20.	“Dokundurmalı, iğneleyici (tarizli) söyleyiş” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	409
Çizelge 11.21.	“Eş ya da yakın anlamlı cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	411

Çizelge 11.22.	“Birbiriyle çelişen cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	424
Çizelge 11.23.	“Doğrudan neden-sonuç ilişkisi bildiren cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	425
Çizelge 11.24.	“Gerekçesiyle birlikte verilen cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	427
Çizelge 11.25.	“Koşul bildiren cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	429
Çizelge 11.26.	“Biri ötekinin açıklayıcısı olan cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	430
Çizelge 11.25.	“Biri ötekinin destekleyicisi olan cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	431
Çizelge 11.28.	“Karşıtlık bildiren cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	432
Çizelge 11.29.	“Eşitlik ya da eşitsizlik bildiren cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	433
Çizelge 11.30.	“Yakınma bildiren cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	434
Çizelge 11.31.	“Varsayım bildiren cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	435
Çizelge 11.32.	“Çaresizlik bildiren cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	435
Çizelge 11.33.	“Sezgi, tahmin bildiren cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	436
Çizelge 11.34.	“Öneri içeren cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı ..	437
Çizelge 11.35.	“Takdir etme, beğenme bildiren cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	438
Çizelge 11.36.	“Güven bildiren cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	439
Çizelge 11.37.	“Tasarı bildiren cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı ..	440
Çizelge 11.38.	“Eleştiri bildiren cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	440
Çizelge 11.39.	“Alaya alma bildiren cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	441
Çizelge 11.40.	“Aşamalı bir durum bildiren cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	441
Çizelge 11.41.	“Değişik durumları anlatan cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	442
Çizelge 11.42.	“İçerikle ilgili cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı ..	447
Çizelge 11.43.	“Üslupla ilgili cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı ..	448
Çizelge 11.44.	“Tanım bildiren cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	449
Çizelge 11.45.	“Karşılaştırma bildiren cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	450
Çizelge 11.46.	“Öznel veya nesnel anlatım bildiren cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	452
Çizelge 11.47.	“Hem olumluluk hem olumsuzluk bildiren cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	456
Çizelge 11.48.	“Olumlu bir durumun olumsuz bir ifadeyle anlatıldığı cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	456
Çizelge 11.49.	“Bir yazının ilk cümlesi olabilecek cümle” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	457
Çizelge 11.50.	“Bir cümleyi, düşüncenin akışına göre, izleyebilecek ya da izleyemeyecek cümle” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	458
Çizelge 11.51.	“Cümlenin sonuna gelecek ifade” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	460

Çizelge 11.52.	“Karşılıklı konuşmalarda boş bırakılan yere gelecek ifade” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	464
Çizelge 11.53.	“İki cümle arasındaki anlam farkı” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	465
Çizelge 11.54.	“Anlatımda başvurulan yol bakımından benzeşen cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	466
Çizelge 11.55.	“Birden çok cümleyi bir cümleye indirme” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	467
Çizelge 11.56.	“Tanıtılan kişi ya da kişilerle ilgili özellikler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	468
Çizelge 11.57.	“Bir cümleden çıkarılacak ya da çıkarılmayacak yargılar” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	470
Çizelge 11.58.	“Bir atasözünden çıkarılacak ya da çıkarılmayacak yargılar” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	472
Çizelge 11.59.	“Giriş cümlesi” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	473
Çizelge 11.60.	“Sonuç cümlesi” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	476
Çizelge 11.61.	“Bir parçayı iki paragrafa bölme” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	483
Çizelge 11.62.	“Paragrafın düşünce akışını bozan cümle” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	485
Çizelge 11.63.	“Paragraf içinde boş bırakılan yere gelebilecek ifade” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	490
Çizelge 11.64.	“Paragrafın konusu” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	492
Çizelge 11.65.	“Paragrafın ana düşüncesi” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	496
Çizelge 11.66.	“Paragrafın ana duygusu” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	530
Çizelge 11.67.	“Parçadan çıkarılabilecek en kapsamlı yargı” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	531
Çizelge 11.68.	“Parçada anlatılan kişi ya da yapıta, parçadaki sözleri söyleyene ilişkin yorum ve çıkarımlar” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	537
Çizelge 11.69.	“Paragraftan çıkarılmayacak yargı” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	557
Çizelge 11.70.	“Paragrafta değinilmeyen yargı ya da durum” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	563
Çizelge 11.71.	“Paragrafın yanıt oluşturduğu soru” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	579
Çizelge 11.72.	“Paragrafta karşı çıkılan düşünce” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	582
Çizelge 11.73.	“Paragrafa başlık bulma” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	584
Çizelge 11.74.	“Paragraftaki bir sözü, paragrafa göre değerlendirme” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	586
Çizelge 11.75.	“Anlatım biçimleri” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	588
Çizelge 11.76.	“Anlatım tekniği” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	590
Çizelge 11.77.	“Düşünceyi geliştirme yolları” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	593
Çizelge 11.78.	“Adlar (isimler) ve ad tamlamaları” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	595
Çizelge 11.79.	“Zamirler (adillar)” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	596
Çizelge 11.80.	“Sıfatlar ve sıfat tamlamaları” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	598
Çizelge 11.81.	“Zarflar (belirteçler)” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	601
Çizelge 11.82.	“Edatlar (ilgeçler)” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	604
Çizelge 11.83.	“Bağlaçlar” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	605
Çizelge 11.84.	“Eylemler (fiiller)” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	608
Çizelge 11.85.	“Şekil bilgisi” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	610

Çizelge 11.86.	“Özne” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	616
Çizelge 11.87.	“Özne ve yüklemden oluşan cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	617
Çizelge 11.88.	“Ögelerin sıralanışı bakımından birbirine benzeyen cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	618
Çizelge 11.89.	“Ögeleri sırayla verilen cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	620
Çizelge 11.90.	“Nesne” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	621
Çizelge 11.91.	“Dolaylı tümleç” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	623
Çizelge 11.92.	“Cümlenin ögeleri” ile ilgili diğer ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	624
Çizelge 11.93.	“Özne-yüklem uyumu” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı ...	625
Çizelge 11.94.	“Özne-yüklem ilişkisi” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	627
Çizelge 11.95.	“Nesne-yüklem ilişkisi” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı ..	628
Çizelge 11.96.	“Cümle türleri” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	631
Çizelge 11.97.	“Gereksiz sözcük kullanımı” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	635
Çizelge 11.98.	“Sözcüğün yanlış anlamda kullanılması” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	644
Çizelge 11.99.	“Sözcüğün yanlış yerde kullanılması” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	647
Çizelge 11.100.	“Birbiriyle çelişen sözcükler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	648
Çizelge 11.101.	“Özne eksikliği” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	649
Çizelge 11.102.	“Yüklem ya da yan cümlecik yüklemi (eylemsi) eksikliği” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	649
Çizelge 11.103.	“Nesne eksikliği ya da fazlalığı” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	654
Çizelge 11.104.	“Tümleç eksikliği ya da fazlalığı” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	656
Çizelge 11.105.	“Ek eylem eksikliği” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	657
Çizelge 11.106.	“Özne-yüklem uyumsuzluğu” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	658
Çizelge 11.107.	“Tamlama yanlışları” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	661
Çizelge 11.108.	“Anlamca karışık cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	664
Çizelge 11.109.	“Ek yanlışlığı” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	666
Çizelge 11.110.	“Bağlaç yanlışlığı” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	668
Çizelge 11.111.	“Ses bilgisi” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	670
Çizelge 11.112.	“Yazım kuralları” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	680
Çizelge 11.113.	“Noktalama işaretleri” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	693
Çizelge 12.1	1981-2001 yılları arasında ÖSS’deki sözel ve sayısal bölümü sorularının yıllara göre dağılımı	706
Çizelge 12.2.	1981-2001 yılları arasında ÖSS’deki “Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili sorular”ın yıllara göre dağılımı	706
Çizelge 12.3.	ÖSS’deki “Türkçeyi kullanma gücü soruları”nın konu alanları bakımından yıllara göre dağılımı	707
Çizelge 12.4.	Anlam bilgisi ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre kendi içindeki (sözcük, cümle ve paragraf düzeyinde) dağılımı	708
Çizelge 12.5.	Sözcük anlamı ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre kendi içindeki dağılımı	710
Çizelge 12.6.	Cümle anlamı ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre kendi içindeki dağılımı	715
Çizelge 12.7.	Paragraf anlamı ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre kendi içindeki dağılımı	719

Çizelge 12.8.	Sözcük bilgisi ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre kendi içindeki dağılımı	723
Çizelge 12.9.	Şekil bilgisi ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	727
Çizelge 12.10.	Cümle bilgisi ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre kendi içindeki dağılımı	731
Çizelge 12.11.	Anlatım bozuklukları ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre kendi içindeki dağılımı	736
Çizelge 12.12.	Ses bilgisi ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	738
Çizelge 12.13.	Yazım kuralları ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	740
Çizelge 12.14.	Noktalama işaretleri ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı	743

I. BÖLÜM

GİRİŞ

Orta öğretimin en önemli amaçlarından birisi, Millî Eğitim Temel Kanununun ikinci kısmının ikinci bölümünde belirtildiği gibi, “*Öğrencileri çeşitli program ve okullarla ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yüksek öğretime hazırlamak*”tır (Resmî Gazete, 1973: Nu. 14574).

Orta öğretimdeki Türk Dili ve Edebiyatı eğitim ve öğretiminin amaçları arasında ise; “*Öğrencilere dinlediklerini, okuduklarını, incelik ve derinlikleriyle kavratmak; onların duyduklarını, gördüklerini, düşündüklerini ve anladıklarını, ifade etme kabiliyetlerini geliştirmek.*” ve “*Seviyelerine göre dinleme, okuma ve yazma faaliyetleri arasında Türk dilinin bütün özelliklerini öğrenme, kullanma ve bu yolla bilgi edinme, kavrama, analiz ve sentez yapabilme alışkanlığı kazandırmak.*” yer alır (Tebliğler Dergisi, 1992: S. 2370).

Bu amaçlara yönelik olarak gerek orta öğretimdeki uygulamalar, gerekse ÖSS; çeşitli araştırmalara konu olmuş ve olmaya da devam edecektir. Bu araştırmada da ÖSS’deki “*Türkçeyi kullanma gücü*” sorularının, orta öğretimdeki “*Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programları*” ile örtüşme düzeyi konu edilmiştir.

Bütün milletler, dil ve edebiyat öğretimine büyük önem verirler. Çünkü, dil ve edebiyat ürünleri, milletlerin maddî ve manevî kültürünün taşıyıcısıdır. Türk milletinin varlık sebebi olan Türkçe, Türk milletinin en kutsal hazinesidir. Bu hazineyi korumak da Türkçe ile yazılan ölümsüz eserler sayesinde mümkün olmuştur. Atatürk’ün ifadesiyle “*Türk milletinin kalbi ve zihni*” olan Türkçeyi geliştirmek ve yükseltmek her Türk’ün ve her Türk devletinin en önemli görevlerindendir. Bu çerçevede Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programlarının Türkçeyi en etkili şekilde kullanabilme, edebî eserlerimizi en iyi şekilde anlayıp yorumlamayabilme gücü kazandıracak mahiyette hazırlanması da bu görevlerden biridir.

Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programları, Cumhuriyet tarihinde üzerinde en fazla tartışılan ve en çok değiştirilen programlar olmuştur. Bunun en önemli nedeni de, dil ve edebiyat öğretiminde verimliliği artırmaktır. Programlar üzerinde yapılan bu değişiklikler ya da düzenlemeler, bazen olumlu bazen de olumsuz sonuçlar doğurmuştur.

Orta öğretimde uygulanan Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programları, öğrencilere dil ve edebiyat ile ilgili bilgi ve becerileri kazandırmanın yanı sıra onları yüksek öğretime hazırlayıcı niteliğe de sahip olmalıdır. ÖSS’deki soruların dörtte birini Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili sorular oluşturmaktadır; yine, diğer testlerin cevaplandırılmasında da okuyup anlama, anladığını yorumlama çok önemlidir. Bütün bunlar, ÖSS’de başarılı olmak isteyenler için, orta öğretimde en gerekli dersin Türk Dili ve Edebiyatı dersi olduğunu göstermek için yeterlidir.

Öğretim programlarının, orta öğretim sonrası bir ölçme ve değerlendirmesi durumundaki Öğrenci Seçme Sınavları, günümüzde ölçme aracındaki niteliklere haiz en önemli sınavlardır. Orta öğretimde gittikçe artan okullaşma oranı yüksek öğretime girişte nicelik sorunları doğurmuştur. Bu nicelik sorunlarıyla birlikte nitelik sorunları da eğitim öğretim hayatımızda çok önemli hâle gelmiştir. Nitelik sorunlarından biri de öğretim programlarının içeriği ve uygulanma şeklidir.

Araştırmanın iki önemli konusundan biri, bir öğretim programı olunca; konunun genel çerçevesi içerisinde bazı konulara değinmek yerinde olacaktır.

1. EĞİTİM VE ÖĞRETİM İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Bu bölümde, araştırma probleminin açıklığa kavuşmasına yardımcı olması düşüncesiyle, konunun genel ve kuramsal bir çerçevesi verilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla eğitim ve öğretim ile ilgili bazı temel kavramlar üzerinde durulmuştur.

1.1. Eğitim

Eğitim; biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel bir varlık olan insanı yetiştirmeyi esas alan bir süreçtir. Bu süreç, insanın doğuşuyla başlayıp ölümüyle biten bir davranış değiştirme sürecidir. Bu davranış değişikliği, insanın ve toplumun beklediği yönde yani istenilen yönde olmalıdır. Bazı eğitimciler göre bu süreç informal bir süreç; bazılarına göre ise plânlı değişimler içeren, geçerliği olan ve sürekli değişimlerden oluşan bir süreçtir (Beydoğan, tarihsiz: 1).

Birey açısından "*toplumsallaşma-kültürlenme*", toplum açısından "*toplumsallaştırma-kültürlenme*" olarak adlandırılan bu süreç, aslında kapsamlı bir öğrenme-öğretme sürecidir (Tekin, 1980: 3). İnsanın hayatını sürdürebilmesi için diğer insanlarla ve mensup olduğu toplumla sağlıklı ilişkiler kurması kültürlenme sürecinin bireysel boyutunu; insanların birbirleriyle ve toplum değerleriyle uyum içerisinde olması ise kültürlenme sürecinin toplumsal boyutunu oluşturur.

Eğitim, insanda potansiyel olarak var olan bir eğilimi ortaya çıkarmakla kalmayıp, aynı zamanda insanın özelliklerine uygun bir etkinlikler dizgesini ortaya koymaktadır (Beydoğan, tarihsiz: 1). Bu etkinlikler sonucu çeşitli davranış şekilleriyle insan uyarılmakta, bilgilendirilmekte, zihinsel olarak yeniden yapılandırılmaktadır.

Eğitim süreci birbirini izleyen ve birbiri üzerine kurulan öğretme faaliyetlerinden oluşmaktadır (Beydoğan, tarihsiz: 2). Çocuk; annesiyle, babasıyla, yakın çevresindekiler ve akranları ile çeşitli ilişkilerinde onları taklit ederek bir takım edinimler kazanır ve onları kendine mal eder. Bu edinimler çocuğun davranışlarını oluşturur. Aile ortamında ya da okul öncesinde bir takım duyuşsal, davranışsal, bilişsel davranışlar edinen çocuğun bu davranışlarının bazıları okul tarafından pekiştirilmekte, bazıları ise yetersiz bulunarak yeterli hâle getirilmektedir. Okulla birlikte plânlı ya da kasıtlı bir kültürlenmeye tâbi tutulan insan formal veya informal biçimde ailesiyle, yakın çevresiyle, akran grubuyla, okuluyla, iş ortamı ve benzer ortamlarla ilişkileri içerisinde eğitimini devam ettirir.

"*Kasıtlı olarak istendik davranış değişikliği*", ya da "*kültürlenme*" eğitimle olur. Eğitim sürecinden geçen kişinin davranışlarında bir değişme olması beklenir. Bu değişme, kuşkusuz, istenilen yönde ve doğrultudaki değişmedir. Eğitimin daha etkili ve verimli hâle gelmesi için de eğitim faaliyetinin önceden belirlenen amaçlar, plânlı çerçevesinde gerçekleştirilmesi gerekir.

Bir öğretim faaliyeti sonunda, öğrencilerin daha önceden sahip olmadıkları bazı yeni davranışlar kazanması ya da önceki davranışlarında bazı değişimler olması beklenir.

Aşağıdaki tanımlarla eğitim kavramı daha da iyi anlaşılacaktır:

"Eğitim, bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir." (Ertürk, 1998: 12)

"Eğitim, bireyde kendi yaşantısı ve kasıtlı kültürleme yoluyla istenilen davranış değişikliğini meydana getirme sürecidir." (Demirel, 2000 b: 5)

"Genel çizgilerle eğitim, bireyin içinde yaşadığı toplumda davranış biçimleri edindiği süreçler toplamıdır." (Varış, 1997: 13)

"Eğitim içinde yaşanan toplumun arzu ettiği davranışların bireylerde oluşturulması sürecidir." (Çilenti, 1985: 28)

"Eğitim; yetişmiş neslin yetişmekte olan nesil üzerine olan etkilerinin tümüdür." (Celkan, 1979: 17)

Bu tanımlardan yararlanarak eğitim kavramının özellikleri şu şekilde belirtilebilir:

1. Yaşam boyu devam eden bir süreçtir.
2. Bu süreçte davranışların istenilen yönde ve yaşantı yoluyla değiştirilmesi amaçlanır.
3. Bilgi, beceri ve alışkanlıkların kazandırılmasında, onların istenmeleri çok önemlidir.
4. Değişmeler kasıtlı (plânlı) bir şekilde rastlantılara bırakılmadan sürdürülür.
5. Toplumca geçerliği olan faaliyetleri içerir.

Türk toplumu açısından eğitim şöyle tarif edilebilir: Türk insanına Türk olma onurunu, Türklük şuurunu kazandırarak, Türk milletinin temel değerlerini koruyarak, Türk devletini Atatürk'ün ifadesiyle "*çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırmak*" için bireyleri bu amaçları gerçekleştirecek biçimde yetiştirmektir.

1.2. Öğretim

Bireye kazandırılması plânlanan bilgi ve davranışların bireyde oluşmasını sağlayan etkinliklerdir. Varış, (1997: 13) öğretimi "*insana yaşamının belli kesimlerinde kazandırılan, plânlı, programlı, destekli, genellikle bir belgeyle sonuçlanan, davranışların gelişmesini hedefleyen bir kavram*" olarak tanımlamaktadır.

Eğitim ve öğretim kavramları birbiriyle çok karıştırılmaktadır. Oysa bu kavramlar hem anlamları hem de kapsamaları bakımından birbirinden farklıdır. "*Öğretim*"i çoğu bir rastlantı eseri olan "*öğrenme*"den ayıran en önemli ayırım onun "*plânlı*" ve "*programlı*" olmasıdır. Öğretim, eğitimin plânlı ve programlı şekilde belirli bir zaman diliminde ve belirli bir mekânda gerçekleşmesi demektir. "*Öğrenmeyi öğretmek*" şeklinde de ifade edilebilir. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere öğretim, eğitimden daha dar kapsamlıdır (Kıncal, 2001: 3).

Eğitim ve öğretim arasındaki farklılıklar ve benzerlikler şu şekilde gösterilebilir (Beydoğan, tarihsiz: 9):

Eğitim	Öğretim
Farklılıklar	
Zaman bakımından sınırsızdır.	Zaman bakımından sınırlıdır.
Mekân sınırlaması yoktur.	Belli mekânlarda gerçekleşir.
Her türlü yaşantıyı öğrenme faaliyetlerini kapsar.	Belli plân dahilindeki öğrenme faaliyetlerini kapsar.
Tesadüfi öğrenmeler mümkündür.	Tesadüfi öğrenmelere yer verilmez.
Benzerlikler	
Toplumun politik, sosyal, kültürel ve ekonomik durumlardan etkilenirler.	
Yerel, ulusal ve uluslar arası özellikler taşırlar.	

Çizelge 1.1. Eğitim ve öğretim arasındaki farklılıklar ve benzerlikler

Öğretim faaliyetini sadece sınıf ve okul ortamı ile sınırlamak mümkün değildir. Okul insanın eğitim sürecinin sınırlı bir boyutunu oluşturmaktadır (Özdemir-Yalın, 1999: 2). Ancak, öğretim faaliyeti büyük ölçüde okullarda gerçekleşir. Günümüzdeki gelişmelere bağlı olarak öğretimde okul dışı faktörler de, gittikçe artmaktadır.

Öğretim faaliyetinin gerçekleştirildiği okullar, kuruluş ve yapıları gereği, davranış değiştirme, davranış kazandırma mekânlarıdır. Okullar hedeflerine çeşitli derslerdeki yaşantılar vasıtasıyla ulaşırlar. Derslerin her birinin kendi öğretim programları vardır. Öğretim programları okulların hedeflediği davranış değiştirme etkinliklerini kapsayan plânları içerir (Beydoğan, Tarihsiz: 10).

Ahıcıgüzel'in (1979: 13-14) öğretim tanımı konuyu pekiştirici olacaktır:

“Öğretim, öğretmenin uyarıcı ve öğrenme durumları (çevre, ortam) yaratarak, öğrencilerin amaçlar doğrultusunda davranışlar geliştirmelerine yardım etmesidir. Başka bir deyişle öğretim, öğrencilerin öğrenmelerini en iyi biçimde gerçekleştirmek için öğretmenin öğrencilere yaptığı düzenli etkilerdir.”

Öğretim faaliyetinin gerçekleştiği, yapıldığı formal eğitim kurumlarının uygulama birimi olan, okullar ve dershaneler, informal eğitim kurumlarından şu etkinlikleri ile ayrılırlar (Beydoğan, Tarihsiz: 10):

1. Öğrenme amaçlıdırlar.
2. Nelerin, nasıl ve hangi öncelikle kazandırılacağı belirlenmiştir.
3. Süreç sonunda geçerli öğrenmeler kazandırılır.
4. Verimlilik nitelikli bir öğretim hizmetine bağlıdır.
5. “Öğrenmeyi öğretme” temellidirler.

1.3. Öğrenme

Öğrenme:

“Yaşantı ürünü ve nispeten kalıcı izli bir davranış değişmesidir.” (Ertürk, 1998: 78)

“Yaşantılar aracılığı ile davranışlarda değişiklik meydana gelmesi oluşumdur.” (Binbaşoğlu, 1973: 6)

“Bireyin çevresiyle etkileşimi sonucunda kalıcı olan davranış değişmesidir.” (Bilen, 1985: 24)

“Bireyin çevresiyle etkileşimi sonucu kendisinde meydana gelen kalıcı izli değişimlerdir.” (Fidan, 1986: 14)

Yukarıdaki tanımlarda öğrenme faaliyetinin sonunda hep bir davranış değişmesinden söz edilmektedir. Her davranış değişmesi, bir öğrenme değişidir ve öğrenmenin olup olmadığı doğrudan gözlenemez. Davranıştaki bir değişmeyi gözlemenin sonucu olarak öğrenmenin gerçekleşmiş olduğuna kanaat getirilir (Tekin, 1980: 2).

Öğrenmede süreklilik vardır. İnsan çevresiyle iletişimde bulunduğu sürece, ömrü boyunca öğrenme devam eder. Öğrenilenlerin hepsi kabul edilebilir veya doğru edinimler olmayabilir. Öğrenme faaliyeti yaş ilerledikçe daha bilinçli ve mantıklı bir şekilde gerçekleşir.

Bireyin davranışlardaki değişme ya da yeni davranışlar edinmesi, bireyde belli bir iç hâlin veya özelliğin oluştuğu, istendik yönde değişmeler olduğu anlamına gelebilir (Ertürk,

1998: 78). Ancak, bireyin iç dünyasını, zihninde tasarladıklarını belki tahmin etmek mümkündür ama gözlemek imkânsızdır. Bunu anlamının tek yolu da yine onların yaptıklarını gözlemekten geçer. Bir kişinin belli biçimde düşünüp düşünmediğini ya da duyup duymadığını belirlemek için onun gözlenebilir davranışlarına bakılır (Tekin, 1980: 2).

Öğrenme ya okullar gibi formal öğretim kurumlarında ya da okul dışı yaşantılarda informal şekilde gerçekleşir. Formal ve informal eğitim arasındaki farklar şöyledir (Özdemir-Yalın, 1999: 2-3):

Formal	İnformal
Okul ortamlarında gerçekleşir.	Doğal ortam içerisinde kendiliğinden oluşur.
Plânlı ve programlıdır.	Plânlı ve programlı değildir.
Öğreticiler profesyoneldir.	Öğreticiler profesyonel değildir.
Olumlu davranışların kazandırılması esastır.	Davranışlar, olumlu ve olumsuz yönde gelişebilir.
Öğretim belli zamanlarda gerçekleşir.	Zaman sınırlaması yoktur.

Çizelge 1.2. Formal ve informal eğitim arasındaki farklar

1.3.1. Yaşantı ve Öğrenme

Doğumundan itibaren insanın yaşamını sürdürebilmesi, yaşamın gereklerini yerine getirebilmesi ve kendi kendine yeterli hâle gelebilmesi uzun zaman alır. İnsan, bu süre içerisinde birçok davranış kazanır. İnsan davranışlarının çok büyük çoğunluğu, öğrenilmiş davranışlardır ve onlar insan yaşamının belirleyicisi durumdadırlar (Tekin, 1980: 2).

Öğrenme, insanın dünyaya gelmesiyle başlar. Tam anlamıyla biyolojik bir organizma olarak doğan bebeğin yaşamını sürdürebilmesi için bazı ihtiyaçlarının, açlık ve susuzluğunun, giderilmesi gerekir. Uzun süre anne babasının ya da başkalarının yardım ve bakımına gerek duyan insan yavrusu, yeme-içme gibi biyolojik ihtiyaçlarının karşılanmasında bile, belki basit, ama yeni bazı davranışlar kazanmak zorundadır. Meselâ, acıkan bir bebek, açlığını ağlayarak annesine duyurur. Açlığını giderecek sütün ya da annesinin memesinin kendine gelmesi için birtakım hareketler yapar. Bunun sonucunda çocuğun açlığı gideriliyorsa çocuk, acıktığı zamanlar kendisine sütü ya da anne memesini getiren hareketi yapar. İşte bu, bir öğrenmedir. Daha bebeklik devresinde başlayan bu öğrenme süreci, insanın yaşamı boyunca sürüp gider (Tekin, 1980: 2-3).

İnsan içinde doğduğu, yaşadığı toplumun kültürel uyarıcılarıyla sürekli iletişim hâlinindedir. Birey kültürel ve toplumsal çevresiyle sürekli etkileşim içindedir. Bu etkileşim sonunda birey yeni bilgiler öğrenmekte, yeni davranışlar kazanmakta ya da eski davranışlarında değişimler olmaktadır. Birey açısından "sosyalleşme", toplum açısından ise "sosyalleştirme" olarak adlandırılan bu süreç, aslında kapsamlı bir öğrenme ya da öğretme sürecidir (Tekin, 1980: 3).

Birey, yaşamı boyunca sosyalleşme anlamında kapsamlı ve yaygın bir eğitim süreci içindedir. Bu anlamda eğitim, insanlık tarihinde okulların oluşmasıyla ortaya çıkan bir süreç olmadığı gibi, sadece okuldaki yaşantıyla da sınırlı değildir. Birçok öğrenme, okul dışında ve bir öğretmen olmadan da gerçekleşir. Okula başlayacak olan çocuk, çok sayıda davranış kazanmış olarak okula gelir. Okula gelmeden önce ailede ve çevrede süregelen eğitim, okul döneminde de okulda ve okula paralel olarak okul dışında sürer gider (Tekin, 1980: 3).

Okul dışında öğrenilen davranışların tümü istenilen, hiç değilse öncelikle istenen davranışlar olmayabilir. Okul dışında öğrenilen davranışların ya da edinilen bilgilerin kazanılması güç ve geç olabilir. Ancak, bazıları için okul dışındaki öğrenimler, okul içindeki öğrenimler kadar önemli olabilir (Varış, 1997: 16).

1.3.2. Okul ve Öğrenme

Okullar, önceden belirlenen belli özellikleri öğrencilere kazandırmaya çalışan maksatlı öğretim kurumlarıdır (Tekin, 1980: 3). Amaç, öğrenci davranışlarında istendik değişiklikleri oluşturmak ya da onlara yeni davranışlar kazandırmaktır. Öğrenciler, okulda önceden belirlenmiş özellikleri kazandırıcı nitelikteki seçilmiş ve kendi aralarında örgütlenmiş öğretim durumları içine sokulur ve söz konusu özellikleri kazanıp kazanmadıklarını görmek için sık sık yoklanır. Bu ise, öğrencilere kazandırılacak özellikleri, öğrencilerin bu özellikleri kazanmalarına hizmet edecek öğretim kurumlarını ve bu özelliklerin kazanılıp kazanılmadığını anlama olanağı verecek ölçme durumlarıyla değerlendirme ilkelerini içeren bir öğretim programını gerektirir. Bu itibarla okullar, belli öğretim programlarının uygulandığı ya da uygulamaya konulduğu yerler olarak görülebilir (Tekin, 1980: 3).

Öğrenci ile sürekli etkileşim hâlinde olan öğretmen, öğrencide dersin ve milli eğitimin amaçları yönünde davranış değiştirmekle sorumludur. Öyleyse öğretmen, okulda ya da sınıfta öğrenmeyi kolaylaştırıcı ortamı ve koşulları sağlamak, öğrencinin etkileşeceği çevreyi düzenlemek durumundadır. Bu işlevini yerine getirebilmek için öğretmen öğrencilere kazandırmak istediği özellikleri saptayıp belirginleştirmek, öğrencileri kendilerine bu davranışları kazandıracak öğretim ya da öğrenme etkinlikleri içine sokmak, ilgili davranışların öğrencilerce kazanılıp kazanılmadığını anlamak için değerlendirme yapmak ve gerekiyorsa belirtilen maddelerdeki işler ya da işlemlerde değişiklikler, düzeltmeler yapmak zorundadır. Öğretmenin yapması gereken bu işleri, eğitimin her düzeyine (ilköğretim, orta öğretim, yüksek öğretim) bütün konu alanlarına (Türkçe, Sosyal Bilimler, Fen Bilimleri, Türkçe-Matematik) ve belli süreli (bir saatlik bir haftalık, bir aylık) herhangi bir öğretim birimine uygulamak mümkündür. Böyle bir uygulama için “Genel Öğretim Modeli” aşağıdaki gibi gösterilebilir (Tekin, 1980: 4):

Şekil 1.1. Genel öğretim modeli

Bu genel öğretim modeline bakıldığında gerçekte onun öğretmene hazır olarak verilen ya da öğretmence hazırlanan bir öğretim programının (ders ya da ünite programı gibi) uygulamaya konulmasını ve söz konusu uygulama sonuçları temelinde düzeltilip geliştirilmesini içerdiği görülür. Daha önce okulların belli öğretim programlarının uygulandığı ya da uygulamaya konulduğu yerler olarak görülebileceğini belirtmiştik. Öğretmen ise okullarda belli öğretim programlarının uygulayıcısıdır (Tekin, 1980: 4).

1.3.3. Öğrenmeyi Kolaylaştıran Faktörler

1.3.3.1. Öğrenmeye hazır olma

Her öğrenci yeni bir konuyu öğrenmeye, belli bir öz geçmişle başlar (Demirel-Yağcı, 2001: 17). Yeni bir konu, öğrenci tarafından her zaman önceki bilgi ve deneyimlerinin ışığı altında yorumlanır ve öğrenilir (Özdemir-Yalın, 1999: 72). Bir konuyu öğrenmede, önceden edinilen kazanımların önemi çok büyüktür. Öğrencinin, ilköğretimdeki Türkçe dersinde edindiği bilgiler, orta öğretimde Türk Dili ve Edebiyatı dersinde edineceği bilgiler için bir ön hazırlıktır. Öğrenilecek olanlar öğrenilenlerin üzerine kurulursa; öğrenme kolaylaşır. Öğrenmeye hazır olmada öğrencinin önceki birikimleri kadar psikolojik durumu, sağlık şartları ve maddî şartları da çok etkili olan faktörlerdir.

Eğitim, bir davranış değiştirme sürecidir. Bu durum her şeyden önce öğretme sonunda elde edilmesi plânlanan davranışların açık olarak belirlenmesini, öğretme sürecine giren öğrencinin söz konusu davranışlarla ilgili neler bildiğinin saptanmasını gerektirir (Demirel-Yağcı, 2001: 17).

Öğrenmeye hazır olma, öğrencinin bazı öğretim hedeflerine göre var olan kapasitesinin yeterlilik durumudur (Demirel-Yağcı, 2001: 17). Öğrenme faaliyetleri düzenlenirken öğrencilerin bilgilerinin, yeteneklerinin, ilgilerinin, alışkanlıklarının ve davranışlarının dikkate alınması gerekir.

1.3.3.2. Öğrenciye yol gösterme

Öğretme sürecinde öğretmenin en önemli görevlerinden biri, öğrenciye yol göstermektir. Öğretmen, öğrenmenin gerçekleşeceği çevrenin hazırlayıcısı ve düzenleyicisi olduğu için bu görevini öğrenciye yol göstererek, onu yönlendirerek, ilgisini uyandırarak ve öğrenme sonuçlarını değerlendirerek yerine getirir (Demirel-Yağcı, 2001: 18-19).

Öğretmen, yol gösterme görevini genellikle ipuçları kullanarak yapar. İpuçları öğrenciye neyin, nasıl öğrenileceğini açıklayan mesajların tümüdür (Demirel-Yağcı, 2001: 19). Bu mesajlar öğrencinin dikkatini derse yöneltmesini ve bildiklerini hatırlamasını sağlar.

Her öğrencinin farklı özelliklere sahip olduğu düşünülürse, kullanılacak ipuçlarının öğrencilerin zihinsel, fiziksel ve kültürel yapısına uygun olması gerekir.

1.3.3.3. Katılma

Öğrenme bireysel bir etkinliktir. Hiç kimse bir başkasının yerine öğrenmeyi gerçekleştiremeyeceği için öğrenen kişi, öğrenme sürecine aktif olarak katılmalıdır (Demirel-Yağcı, 2001: 20).

Öğrenme için etkileşim zorunludur. Fakat her etkileşimde öğrenme olmayabilir. Öğrenmenin olabilmesi için öğrencinin kendisinde iz bırakan bir yaşantı geçirmesi gerekir.

Öğrenmeye katılma, öğrencinin öğrenilecek konu ile ilgili daha önce edinmiş olduğu bilgi ve beceriler ile bunları kullanabilmekle mümkün olur. Öğrencinin kendine sağlanan eğitim ortamındaki değerlerle etkileşmesi ve öğrenme çabası içerisine girmesiyle katılma başlar.

Öğrencinin dikkati, motivasyonu, bedensel ve zihinsel olarak hazır oluşu, öğretme ortamında bulunan öğeler ve öğrencinin dışında yapılan etkinlikler önemli derecede katılmayı etkilerler (Demirel-Yağcı, 2001: 20).

İnsanlar yaptıklarını ve gördüklerini, işittiklerinden daha kalıcı öğrenirler (Özdemir-Yalın, 1999: 72). Kalıcı ve tam bir öğrenme; yaparak, yaşayarak öğrenme ile gerçekleşir.

1.3.3.4. Motivasyon

Motivasyon, belli amaçlara ulaşmak için bireyin güç kazanma hâlidir (Demirel-Yağcı, 2001: 21).

Güdülenme, ihtiyacın giderilmesi için harekete geçmek anlamına gelir. İstendik bir öğrenmenin gerçekleşmesi için güdülenme gereklidir (Büyükkaragöz-Çivi, 1999: 26).

Okul ve sınıf ortamında ortaya çıkan öğrenme güçlüklerinin önemli bir kısmı motivasyonla ilgilidir. Derslerde öğretmen ve öğrenci arasındaki iyi iletişim öğrencinin derse ve okula karşı olumlu tutumuna sebep olur. Aksi durumda olumsuz tutum içine giren öğrenci, öğrenme faaliyetinden uzaklaşarak kendini başka faaliyetlere yönlendirir.

Öğrenme için kişinin istekli olması ve gerekli hareketleri yapacak şekilde motive edilmesi gerekmektedir. Bunu sağlamak da öğretmenlerin ve eğitim kurumlarının öncelik taşıyan görevlerindedir.

Öğrenme faaliyeti motivasyonla başlar. Kişinin motive olmasında ihtiyaçları büyük rol oynar. Kişi bu ihtiyaçlarını karşılamak için harekete geçer. İhtiyaç düzeyinin en alt basamağında “yaşamı sürdürme” ve “güvence” ihtiyaçları yer alır. Bu ihtiyaçlar kişinin diğer ihtiyaçlarını kontrol eder ve onlara hâkim olur. Bu ihtiyaçların karşılanmasından sonra sıra “bir gruba ait olma, kabul edilme, sevmeye, sevilme” ihtiyaçlarına gelir. Bunlardan sonra da daha üst düzeydeki ihtiyaçlar “statü kazanma, saygı görme, kendini gerçekleştirme ve meraklarını giderme” gibi ihtiyaçlar giderilir (Demirel-Yağcı, 2001: 21).

Okul eğitiminde önemli olduğu için Maslow’un ihtiyaç hiyerarşisini burada şekille göstermek daha kalıcı olacaktır. Buna göre insan ihtiyaçları hiyerarşik bir sıra izler (Demirel-Yağcı, 2001: 22):

<i>Estetik</i>
<i>Merakını giderme</i>
<i>Kendini gerçekleştirme</i>
<i>Saygı görme, Statü kazanma</i>
<i>Bir gruba ait olma, Sevmeye, Sevilme</i>
<i>Güven duyma</i>
<i>Fizyolojik ihtiyaçlar</i>

Şekil 1.2. Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi

Öğrencilerin motive olmasında amaçlar önemli rol oynar. Bunun için öğretmenlerin onların ihtiyaçlarını karşılamaları, başarılı davranışlarını pekiştirmeleri ve amaçlarına ulaşmalarına yardımcı olacak eğitim ortamlarını hazırlamaları gerekir.

1.3.3.5. Pekiştirme

Öğrencilerin beklentileri doğrultusundaki olumlu davranışlarının kalıcılığını sağlamak amacıyla verilen uyarıcılardır (Demirel-Yağcı, 2001: 24).

Öğrenmenin iyi ve kalıcı olabilmesi için birey, uyarıcılara karşı geliştirdiği davranış türünü tekrarlamalıdır (Çilenti, 1985: 24).

Pekiştirme öğrencinin ilgisine, zihinsel gelişim düzeyine, eğitim düzeyine, yetiştirme tarzına ya da psikolojik durumuna bağlı olarak çeşitli biçimlerde yapılabilir. Bu nedenle öğretmenler öğrencilerini tanımalı ve kullandıkları pekiştiricilerin öğrencileri için anlamlı olmasına dikkat etmelidirler.

1.3.3.6. Yenilik, çeşitlilik ve risk

Etkili eğitim faaliyetlerinin temelinde öğrencilerin ilgisini çekmek ve bunu sürdürmek yatar.

Yeni olan, çeşitlilik gösteren ve risk taşıyan şeyler insanın her zaman ilgisini çeker. Öğretme faaliyetinde bu ilgiyi canlı tutabilmek de öğretmenlerin ve eğitim kurumlarının görevlerindedir. Yenilik, çeşitlilik ve risk durumlarından en iyi şekilde faydalanmak gerekir (Özdemir-Yalın, 1999: 74).

1.3.3.6. Sonuçların bildirilmesi ve düzeltme işlemleri (Geri bildirim)

Öğrenmenin oluşmasına etki eden faktörlerden biri de öğrenciye öğrenme eksiklikleri ve güçlükleri hakkında bilgi vermektir (Demirel-Yağcı, 2001: 22). Bu konularda bilgi alan öğrenci, daha kolay ve daha çabuk öğrenir.

Okulda yapılan sınavların bir işlevi de öğrendikleri bilgiler hakkında öğrencilere bilgi vermektir. Birçok öğretmen sınavlardan sonra soruların doğru cevaplarını, sınavda ne gibi hatalar yapıldığını, hangi noktalarda eksiklikler bulunduğunu öğrencilerine duyurur. Bu, öğrenme yönünden çok önemli bir faaliyettir. Öğrenci daha sonraki sınavlarında bu eksikliklerini giderip daha başarılı olabilmektedir. Sonuçların bilgisinin yararlı olabilmesi öğrencilerin eksikliklerini gidermelerine ve yanlışlarını düzeltmelerine bağlıdır. Bu nedenle sonuçların bildirilmesinden sonra düzeltme işlemleri yapılarak öğrenmede etkili sonuçlar alınır.

Yaptıkları ve söyledikleri hakkında bilgi alan öğrenci, doğru ve yanlışlarını görerek neleri öğrendiğini anlar ve neleri öğrenmesi gerektiğinin bilincine ulaşır. Aşamalı olarak yapılan değerlendirmeler (Ünite testleri gibi) hem öğrenciye hem de öğretmene anında bilgi vererek gerekli düzeltmelerin ve değişikliklerin yapılması fırsatını verir.

1.4. Öğretme

Öğretme, herhangi bir öğrenmeyi kılavuzlama veya sağlama faaliyetidir (Ertürk, 1998: 78).

Öğrenmek için, bireyde meydana gelen değişmelerin plânlı ve programlı bir şekilde yönlendirilmesi gerekmektedir. Bu anlamda öğretme, bilgiyi aktarma işi değil, yönlendirme

ya da bireye rehberlik etme işidir. Yaşadığımız bilgi çağında hızla çoğalan bilgiyi bireylere aktarmak mümkün görülmemektedir. Bunun yerine bilgiye nasıl ulaşılacağı konusunda yardımcı olmak ön plâna çıkmaktadır (Demirel-Yağcı, 2001: 2).

Öğretmen öğretim programında öğrencilere kazandırılması öngörülen davranışların kazandırılmasıyla görevlidir. Öğretmenin bu görevine **öğretme** denilmektedir. Öğretmen söz konusu olan hedef davranışları öğrencilere kazandırmak için bir konuyu ele alırken , o konuda sahip olduğu fikir, bilgi, duygu ve beceri türündeki davranışlarını öğrencileriyle paylaşarak öğretmeyi gerçekleştirmektedir.

1.5. Öğretimin Öğeleri:

1.5.1. Öğrenci

Eğitim ihtiyacı olan ve bu ihtiyacını karşılamak amacıyla formal eğitim kurumlarına devam eden bireydir. Okul içinde düzenlenen tüm etkinlikler öğrenciye yöneliktir. Öğretim programlarının hedefleri de öğrencilerdir.

Okulda öğretimin etkili olabilmesi için öğrencilerin bazı özelliklerinin bilinmesi önem taşır. Bunların başlıcaları; öğrencilerin fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişim düzeyleri ile önceki yaşantılarında elde ettikleri bilgi, beceri, tutum, duygu ve alışkanlıklardır (Demirel-Yağcı, 2001: 5).

1.5.2. Öğretmen

Öğrenmeyi plânlayan ve gerçekleştiren, öğretim programlarını uygulamaya geçiren kişidir.

Öğrenme, öğrencinin kendisi tarafından elde edilen bir sonuçtur ve öğrenme yaşantıları sonunda meydana gelir. Öğretmenin görevi, çeşitli öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanarak bu öğrenme yaşantılarını düzenlemek ve istendik davranışların öğrenci tarafından kazanılıp kazanılmadığını değerlendirmektir.

İyi bir öğretmen alanının uzmanı olmalıdır. Bilgi ve becerileri öğrencilere aktarmasına yardımcı olacak öğretmenlik meslek bilgisine sahip olmalıdır. Öğretmen, bu özellikleri meslekî eğitimi sırasında kazanır.

Öğretmenin öğretim faaliyetlerinde etkili olabilmesi için öğrencilerini çok iyi tanıması gerekir. Onlarla iyi iletişim kurması, dersine olan ilgiyi arttırmasına ve öğrenciyi istenilen düzeyde yönlendirmesine sebep olur. Öğrencilerin belli durumlarda nasıl davranacaklarının tahmin edilmesi de öğrenciyi iyi tanımaktan yani onunla iyi iletişim kurmaktan geçer.

1.5.3. Amaç

Eğitilen kişide bulunması uygun görülen ve eğitim yoluyla bireye kazandırılması gereken özelliklerdir. Öğretim programlarında belirlenen amaçların uygulayıcısı olan öğretmendir.

Amaçların belirlenmesinde toplumun, öğrencilerin ve konu alanının analizi önemli rol oynar (Demirel-Yağcı, 2001: 6). Amaçların öncelikle toplumun kültürüne ve yapısına uygun olması gerekir. Amaçlar belirlenirken toplumun değer yargıları ile birlikte öğrencilerin eğitim ihtiyaçları da dikkate alınmalıdır. Amaçlar, konu alanının tüm önemli bilgilerini kapsamalıdır. Öğrencilerin amaçlarda belirlenen özellikleri kazanmaları için gerekli bilgiler, eğitim programının konularını oluşturur.

1.5.4. Konu

Amaçlarda belirlenen özellikleri kazanmak için gerekli olan bilgiler, öğretim programının konularını oluşturur. Konular; öğrencilerin gelişim düzeylerine, ilgilerine ve sahip oldukları ön bilgilere uygun olmalıdır.

1.5.5. Yöntem

Bir konuyu öğrenmek ya da öğretmek gibi amaçlara ulaşmak için bilinçli olarak seçilen ve izlenen düzenli yoldur. Yöntemler öğretim hedeflerinin gerçekleşmesinde ve eğitim durumlarının düzenlenmesinde çok önemli bir yere sahiptir (Demirel-Yağcı, 2001: 6).

1.5.5.6. Çevre

Öğretimin yapıldığı binanın fizikî yapısı, araç gereçlerin yeterli sayıda ve nitelikte olması bir yandan öğrenmeyi kolaylaştırırken, diğer yandan da öğrencilerin okul ve derslere yönelik tutumlarını olumlu yönde etkiler (Demirel-Yağcı, 2001: 6).

1.6. Eğitim ve Öğretimin Temel İlkeleri

"*Öğretimi Plânlama ilkeleri*", olarak da adlandırılan bu ilkeler, öğrenme esnasında oldukça etkili olan bazı faktörleri öğreticinin (öğretmenin) kullanması gereken prensiplerdir.

1.6.1. Amaca (hedefe) görelilik ilkesi

Öğretme-öğrenme süreci, öncelikle hedeflenen amacı yani istendik davranışları geliştirici nitelikte olmalıdır (Ertürk, 1998: 86). Bunun için önce hedef davranışların belirlenmesi ve bu davranışların kazandırılması için gerekli şartların sağlanması gerekir.

Amaçların hangi konu alanı ile kazandırılacağı belirlenmeli ve davranışa dönüştürmelidir.

1.6.2. Öğrenciye görelilik ilkesi

İstendik davranışların öğrenciye kazandırılması için, öğretilenlerin öğrenciyi tatmin edici nitelikte ve öğrenci seviyesine uygun olması gerekir.

Öğrenciyi tatmin edici olabilmek için, öğrenme yaşantısı ve sonucu öğrencinin ihtiyaçlarını gidermelidir (Ertürk, 1998: 88)

Öğretimin öğrencilerin seviyesine uygun olarak düzenlenmesi, her şeyden önce öğrencilerin içinde buldukları yaş ve gelişim düzeyinin belirlenmesiyle gerçekleştirilebilir (Kıncal, 2001: 113).

Etkili bir öğrenme; *bilinenden bilinmeyene, hayatilik, yakından uzağa, somuttan soyuta, yaparak yaşayarak öğrenme, bütünlük ve açıklık* ilkeleriyle gerçekleşir.

1.6.2.1. Bilinenden bilinmeyene ilkesi

İnsan yeni bir şeyi önceden öğrendikleriyle yani bildikleriyle bağlantı kurarak daha iyi öğrenir. Bu nedenle öğretime önce öğrencilerin bildiklerinden başlanmalı, daha sonra bilinmeyenlere geçilmelidir.

Yeni öğretilecek bilgi ve becerilerin, öğrencinin mevcut bilgi ve yaşantılarından hareket edilerek öğretilmesi, öğrenmenin kolaylaşmasını ve sağlam bir temele oturmasını sağlayacaktır (Demirel-Yağcı, 2001: 13).

1.6.2.2. Hayatla ilişkili olma ilkesi

Okulun en önemli görevi öğrenciyi hayata hazırlamaktır. Bunun için öğrenciye uygun bir öğretim ortamı hazırlanırken, onların hayatta karşılaşacakları durumlara yer verilmelidir (Kıncal, 2001: 114). Ders konuları, ders içi etkinlikler, verilen örnekler hayattan alınmalıdır. Konular gerçek hayata benzerlikleri ölçüsünde öğrencilerde ilgi uyandırır.

1.6.2.3. Yakından uzağa ilkesi

Bu ilke ile eğitim sürecinde öncelikle yakın çevreye yer verilmesi ve daha sonra da uzak çevreye geçilmesi amaçlanır (Kıncal, 2001: 118).

Yakın çevre, insanın düşünce ve duygu hayatının kaynağını oluşturmaktadır. İnsan daha küçük yaşta iken çevredeki olay ve varlıklarla etkileşim içindedir. Bu etkileşim sonucunda insan, yakın çevredeki olay ve varlıkları daha yakından tanıma ilgi ve isteği duyar. Bu nedenle öğretime öğrencinin bildiklerinden ve bildiklerinin kaynağı olan yakın çevreden başlanmalıdır.

1.6.2.4. Somuttan soyuta ilkesi

Öğrenme etkinliğine, bütün duyu organlarını katmak öğretmenin temel şartlarından; yani elle tutulan, gözle görülen, parçalara ayrılarak incelenen varlık ve konuların daha iyi öğrenildiği ve bu şekilde öğrenilenlerin uzun süre unutulmadığı bilimsel bir gerçektir (Demirel-Yağcı, 2001: 14-15). Özellikle 12-13 yaşlarından daha küçük olan öğrencilere kavramların kazandırılması için konular önce somut olarak ele alınmalıdır. Zihinsel gelişim bakımından somut şeyleri kavradıktan ve bu yönde bir süre alıştırmaya deneme yaptıktan sonra soyut kavramlara geçilmelidir.

1.6.2.5. İş (Yaparak yaşayarak öğrenme) ilkesi

Teorik düzeyde kalan bir öğrenme ile uygulama düzeyinde gerçekleşen öğrenmenin etkisi ve kalıcılığı farklıdır (Kıncal, 2001: 114-115). İnsan yaparak, yaşayarak öğrendiklerini daha iyi öğrenir ve daha zor unuttur.

Bir şeyi yapma, üretme, ona şekil verme, her türlü pratik ve araştırma-geliştirmeye yönelik faaliyetler, deneyler, gözlemler, yeni ifadeler bulma, müzik, oyun ve sportif faaliyetler vb. birer iş olarak kabul edilirler.

1.6.2.6. Bütünlük ilkesi

Bir öğretim faaliyetinin başarısı, bireysel özelliklerin tümünün dikkate alınmasına bağlıdır.

İnsan zihinsel, bedensel, duygusal, sosyal, ahlâkî vb. yönleri itibariyle bir bütün oluşturmaktadır. Bireyin eğitimi söz konusu olduğunda, bütün yönleriyle ele alınması gerekir. Bireye bir taraftan belirli bilgi ve beceriler kazandırılırken, diğer taraftan da onun sosyal, duygusal ve ahlâkî gelişimini sağlayacak bir ortamın oluşturulması zorunludur (Kıncal, 2001: 112).

1.6.2.7. Açıklık ilkesi

Öğrenme etkinliklerinde öğretilecek konunun açık ve anlaşılır olmasını ve öğrencinin eşya ve varlıklarla doğrudan doğruya karşı karşıya gelmesini öngörmektedir (Demirel-Yağcı, 2001: 15-16).

Açıklık ilkesinin iki anlamı bulunmaktadır: Bunlardan biri, derste konuşulan bütün terim ve kelimelerin öğrenciler tarafından kolayca anlaşılacak şekilde olmasıdır. Bunun için derste basit ve günlük dilde kullanılan herkesin kolayca anlayabileceği kelimeler kullanılmalıdır.

Açıklık ilkesinin ikinci anlamı ise, öğrencinin mümkün olduğu kadar fazla duyu organına hitap edilerek öğretimin kolaylaştırılmasıdır. Yani öğretimde öğrencinin ne kadar fazla duyu organı uyarılırsa öğretilenler o ölçüde açık ve kolay anlaşılabilir ve öğrenme o ölçüde kalıcı olmaktadır.

1.6.3. Ekonomiklik ilkesi

Eğitim sürecinde yapılacak faaliyetlerin daha az zaman, daha az enerji ve daha az emek sarf ederek yapılması gerekmektedir. Bu durum sadece eğitim faaliyetleri için değil, diğer bütün faaliyetler için de geçerlidir. Ekonomiklik ilkesi, eğitim faaliyetlerinin plânlı ve programlı bir şekilde yürütülmesine bağlıdır (Kıncal, 2001: 119).

Öğretimde ekonomiklik ilkesine uyulması, öğretmen ve öğrencilerin zaman, emek, enerji ve malzemeyi tutumlu kullanmalarını gerektirir (Kıncal, 2001: 119).

Ders konuları öğrencilere üretim bilgi ve becerileri kazandırmaya yönelik olarak ele alınmalı, öğretim faaliyetlerine, kişisel gelire ve ülke ekonomisine katkıda bulunacak bir özellik kazandırılmalıdır. Öğretim programları da, yeni iş ve meslekler göz önüne alınarak düzenlenmelidir.

Gerek kişisel araç ve gereçler, gerekse okula ait eşya ve araçlar; temiz, düzenli, dikkatli ve ekonomik olarak kullanılmalıdır.

1.6.4. Diğer yaşantılara görelilik (kaynaşıklık) ilkesi

Her yaşantı geçmişte aşama aşama vuku bulmuş gelişmelerin birikmiş sonuçları üzerine kurulur. Öğrenme yavaş ve birikimli bir süreçtir. Her öğrenme yaşantısı, kendisinden daha önce gelene dayalı ve daha sonrakini hazırlayıcı olmalıdır ki, öğrencilerin istedik yönde gelişmelerine yardımcı olabilsin (Ertürk, 1998: 94-95)

Bir davranışın kazanılması belli sayıda tekrarlanmasına, sürdürülmesi ise arada sırada kullanılmasına bağlıdır. Onun için öğrencinin öğreniminde o davranışın tekrarlanmasına ve daha ileride de kullanılmasına imkân verecek başka yaşantıların bulunması gerekir (Ertürk, 1998: 94).

Diğer yaşantılar öğrenme yaşantılarıyla hem tutarlı hem de birbirini pekiştirici biçimde olursa, öğrenme faaliyetini çok etkili bir duruma getirir.

1.7. İletişim ve Öğrenme-Öğretme Faaliyeti

Öğretme ve öğrenme faaliyeti iletişimle başlar. Formal bir öğretme ve öğrenme olayı okulda öğretmen ve öğrenci arasındaki iletişimle başlar. Öğrencileri öğretim programında öngörülen hedef davranışlara ulaştırmak öğretmen ya da eğitiminin görevidir. Öğretmenin önceden belirlenmiş yaşantıları öğrencilerine kazandırması için eğitimin yapıldığı çevreyi, onlara bu yaşantıları kazandıracak şekilde düzenleyip ayarlaması gerekmektedir.

Öğretme-öğrenme sürecinde nitelikli bir öğretmenin başarılı olabilmesi için çok iyi iletişim becerisine sahip olması gerekir. İyi iletişim kurabilmek için de açık, kolay ve anlaşılabilir bir dil kullanılması gerekir. Öğretmenin ses tonu, gözle ve beden diliyle iletişimi sağlıklı bir iletişim kurulmasında çok önemlidir. İlköğretimde “*Türkçe*”, orta öğretimde “*Türk Dili ve Edebiyatı*” öğretmenin dili kullanımı diğer öğretmenlerden daha iyi olmalıdır.

İyi bir öğretmenin çeşitli ipuçları ve pekiştiricilerle öğrencileri derse hazır hâle getirmesi, motive etmesi; ders içerisinde dönüt ve düzeltmeleri kullanmadaki ustalığı öğrencilerin derse katılımı ve sınıf içi iletişim açısından son derece önemlidir.

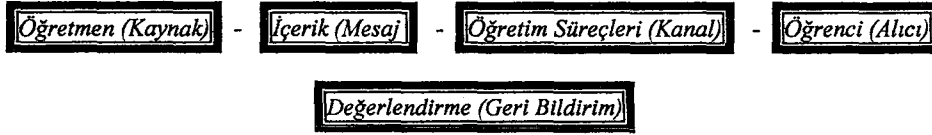
Öğrenci eğitim sırasında öğretmenle ve onun düzenlediği çevre ile etkileşimde bulunur. Öğretmenin öğrencilerine herhangi bir konuda bir şey öğretebilmesi, kendisiyle öğrencileri arasında o konuda bir iletişim kurmasına bağlıdır. *İletişimin en güçlü olduğu ders, orta öğretimde Türk Dili ve Edebiyatı dersidir. Çünkü, bu ders her yönüyle bir iletişim dersidir.*

İletişim sürecinin iki önemli birimi vardır: **Kaynak birim** ve **hedef birim** (Cüceloğlu, 1997: 72-73). Kaynak birimin merkezinde “*gönderici*”, hedef birimin merkezinde ise “*alıcı*” vardır. Kaynak başkasıyla paylaşılacak bir fikre (bilgi, haber, duygu, tutum ve beceriye) sahip olan kimsedir. Kaynak, sahip olduğu bu değerleri alıcıyla paylaşmak isterse, onu önce hareket, jest, mimik, ses, söz, gibi görsel ve işitsel sembollerden an az biri ile iletmek zorundadır. Bu iletişim sonucunda ortaya çıkan “*mesaj*”, çeşitli araç ve yöntemlerle alıcıya ulaştırılır. Alıcıya iletilen bu mesaj önce duyu organları tarafından alınır, duyu sinirleriyle sinir akımları hâlinde beyne gönderilir; orada duyu hâline çevrilerek algılanır ve bu mesaj alıcının beyin hücrelerinde iz bırakarak alıcının yaşantısını oluşturur. Daha

önceden alınan yaşantıların izleri bu mesajla karşılaştırılarak yorumlanır. Kaynak ve hedef birimler arasında yer alan ve işaret hâline dönüşmüş mesajların gitmesine olanak sağlayan yola, geçide “kanal” adı verilir.

İletişim süreci sınıf içine uyarlandığı zaman öğretmen “kaynak”, öğrenci “alıcı” durumundadır. Öğretmen içeriği (mesajı) başta sesi olmak üzere çeşitli araçlar (kanallar) kullanarak değişik yöntem ve tekniklerle öğrenciye ulaştırır. Bu nedenle öğretme-öğrenme süreci bir iletişim sürecidir. Yani öğretme, öğrenme, eğitim ve iletişimi birbirinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Öğrenme, iletişim işleminin alıcının beyninde geçen parçasıdır. Öğretme ise iletişimin kaynaktan alıcıya kadar olan boyutunu kapsamaktadır (Demirel-Yağcı, 2001: 14-15).

Sınıf içindeki iletişim süreci aşağıdaki şekilde gösterilebilir:

Şekil 1.3. İletişim sürecinin öğeleri

Türk Dili ve Edebiyatı dersinin hedef davranışları, bu derslerde öğretmen ve öğrencilerin karşılıklı iletişimiyle gerçekleşir. Öğrenci bu hedefleri, bu derste öğrenir. Bu çerçevede Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin hedef davranışları olan Türk dilini etkili bir biçimde kullanma, Türk kültürünü sevdirmeye, yaşatma, gelecek nesillere aktarma gibi hedef durumları bu dersin öğretmeni tarafından okul ortamında verilir. Orta öğretimde Türk Dili ve Edebiyatı öğretiminin kaynak kişisi Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni, içeriği ise Türk Millî Eğitiminin temel ilkeleri doğrultusunda hazırlanmış Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programı ve bu programa göre hazırlanmış ders kitaplarıdır. Dil ve edebiyat öğretiminde kullanılan yöntem ve araçlar, öğretmenin kişisel yetenekleri Türk Dili ve Edebiyatı öğretiminin kanallarını oluşturur. Türk Dili ve Edebiyatı öğrenimi gören öğrenci de bu öğretimin alıcısını oluşturur. Öğretmenin verdiği mesajın alınış şekilleri ders içerisinde öğretimin değerlendirmesini oluşturur

Türk Dili ve Edebiyatı dersindeki iletişim süreci göz önüne alındığında orta öğretimde Türk Dili ve Edebiyatı dersi ile ilgili iletişim modeli şu şekilde oluşturulur:

Kaynak (Verici)	Mesaj (İçerik)	Kanal	Hedef (Alıcı)
Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni	Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programı	Türk Dili ve Edebiyatı öğretim stratejileri	Öğrenci
	Türk Dili ve Edebiyatı ders kitapları	Türk Dili ve Edebiyatı öğretim yöntemleri	
	Türk Dili ve Edebiyatı ile ilgili diğer kitaplar	Türk Dili ve Edebiyatı öğretim teknikleri	
		Bireysel öğretim teknikleri	

Şekil 1.4. Orta öğretimde Türk Dili ve Edebiyatı dersi ile ilgili iletişim modeli

II. BÖLÜM

2. EĞİTİM VE ÖĞRETİM PROGRAMLARI

Araştırmada bir öğretim programı konu edildiği için bu bölümde genel bir çerçeve içerisinde program kavramları üzerinde durulacaktır.

2.1. Program

Belli öğrencileri belli bir zaman içinde yetiştirmeye yönelik düzenli eğitim durumlarının tümüdür (Ertürk, 1998: 94).

Devletin ve milletin eğitim kurumlarından beklentisi, milletin maddî ve manevî değerlerinin tanıtılması ve öğretilmesi, devletin menfaatlerini koruma bilincinin geliştirilmesi, ekonomik kalkınmaya katkıda bulunulması, çağın koşullarına göre fertlerin yetiştirilmesidir. Amaç bireyleri mutlu, devleti güçlü bir toplum oluşturmaktır. Bu beklentiler de kurumlarda uygulanan programlar aracılığıyla uygulamaya konulur.

2.2. İyi Bir Programın Nitelikleri

2.2.1. İşlevsel olması

Programda yer verilen konular ve etkinliklerin hayatta geçerli olması yani işe yaraması yanında birey veya toplumun ihtiyaçlarına cevap vermesi, bireyin yeteneklerini ortaya çıkarması ve geliştirmesi gibi niteliklere sahip olması gerekir. Eğitim programının işlevsel olmasında öğretmenin çok önemli rolü vardır. Bir eğitim programı ne kadar işlevsel hazırlanırsa hazırlansın yetersiz uygulayıcıların kötü uygulamaları nedeniyle program işlevsel olma özelliğini kaybeder.

2.2.2. Esnek olması

Program değişik yerlerde uygulanırken o yerlerin çevresel özelliklerinden ve iklim farklılıklarından kaynaklanan konuların işlenebilmesi için programın esnek olması gerekmektedir.

İyi bir programın esnek olmasını gerektiren nedenler şunlardır:

Bir ülkedeki okulların buldukları yerlerin çevre ve iklim bakımından farklı olması, öğrenciler arasında bireysel farkların olması, bilimsel, teknolojik ve toplumsal alanlardaki gelişmelerin meydana gelmesi. Programın Devletin ve toplumun görüş ve isteklerine uygun olması ve uygulayıcılara yardımcı olacak nitelikte olması için de programın esnek olması gerekmektedir.

2.3. Program Türleri:

2.3.1. Eğitim programı

Eğitim programı kavramı çeşitli şekillerde tanımlanmıştır.

Genel olarak XX. yüzyıla kadar “konular listesi” anlamında kullanılan “eğitim programı” (Demirel 2000 a: 2) kavramının tanımı üzerinde çeşitli yorumlar yapılmıştır.

Caswell ve Campbell (1953: 66) eğitim programını konular listesi olarak değil, daha çok öğrencilerin öğretmenlerin rehberliği altında kazandıkları yaşantıların tümü olarak görmektedir (Demirel 2000 a: 4).

Saylor, Alexander ve Lewis (1981: 8) “eğitilecek bireylere, öğrenme yaşantılarını kazandırma plânı” olarak tanımlamaktadırlar (Demirel, 2000 a: 5).

Taba (1962: 11), eğitim programının bir öğrenme plânı olduğunu ve belli öğelerden oluştuğunu belirtmektedir. Bunların da hedefler ve hedef davranışlar, içeriğin seçimi ve örgütlenmesi, öğretme-öğrenme süreci ve hedeflerin değerlendirilmesi olduğunu bildirir (Demirel 2000 a: 3).

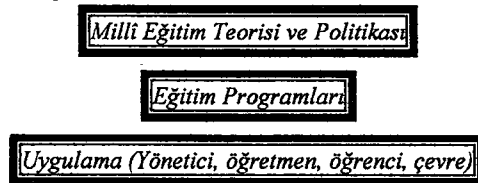
Eğitim programının çeşitli tanımlarından yola çıkan Demirel de (2000 a: 5) eğitim programını “öğrenene, okulda ve okul dışında plânlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneği” şeklinde tanımlıyor.

Türkiye’de program geliştirme çalışmalarının öncülerinden Varış (1994: 18), eğitim programını “bir eğitim kurumunun çocuklar, gençler ve yetişkinler için sağladığı milli eğitimin ve kurumun amaçlarının gerçekleşmesine dönük tüm faaliyetleri kapsar.” şeklinde tanımlamaktadır ve bu kavramın okulda veya okul dışındaki bütün öğrenim tecrübelerini içine aldığı bildirilmektedir (Varış, 1997: 16).

Ertürk (1998: 95) ise, eğitim programını “yetişek” olarak nitelemekte ve “geçerli öğrenme yaşantıları düzeni” olarak tanımlamaktadır.

Doğan da (1975: 36) eğitim programını “Öğrencilerde beklenen öğrenmeyi meydana getirebilmek için plânlanmış faaliyetlerin tamamı” olarak nitelemektedir.

Eğitim programları, her ülkenin kendine özgü eğitim politikalarıyla şekillendirilmiştir. Ülkemizde de eğitimin toplumsal ve bireysel temelleri göz önünde bulundurularak eğitim politikası ve amaçları belirlenmiştir. Buna göre eğitim programlarının sistematığı şöyle gösterilebilir:

Şekil 2.1. Eğitim programlarının sistematığı

2.3.2. Öğretim programı

Okulda ya da okul dışında bireye kazandırılması plânlanan bir dersin öğretimiyle ilgili tüm etkinliklerin kapsadığı yaşantılar düzenidir (Demirel, 2000 a: 7).

Öğrenci davranışında istenilen değişiklik ya da değişiklikler oluşturmak amacıyla ayrıntılı olarak yapılan plânlamaya “*öğretim programı*” denir. Bu anlamda bir öğretim programı, “*ne amaçlar, dersler ve konular listesidir; ne de, öğretmenin eline verilen ve uyması istenen basılı bir kitaptır.*” (Varış, 1997: 28) Öğretim programı öğrencilerden beklenen öğrenmeyi meydana getirebilmek için plânlanmış faaliyetlerin tamamı olarak tanımlanabilir.

Eğitim programı içinde ağırlık taşıyan bu kesim genellikle belli bilgi kategorilerden oluşan ve bir kısım okullarda beceriye ve uygulamaya ağırlık tanıyan bilgi ve becerilerin eğitim programının amaçları doğrultusunda ve plânlı bir biçimde kazandırılmasına dönük bir programdır (Varış, 1997: 18).

Öğrencilere kazandırılacak özellikleri, yani erişilecek hedefleri, bu hedeflere ulaşmak için yapılacak etkinliklerde kullanılacak araç ve gereçleri, saptanan hedeflere ulaşıp ulaşılmadığını anlama olanağı verecek değerlendirmeyi içeren bir öğretim programı, öğretmen ve öğrencinin maksadına ulaşmasına yardım eder. Dikkatlice hazırlanmış bir öğretim programı öğretmen ve öğrenciye nereye nasıl gideceklerini, hedeflerine nasıl ulaşacaklarını ve ilerlemenin her basamağında ne elde edeceklerini bilme olanağı verir.

Bir öğretim programında sırasıyla şu sorunların açık seçik ve tutarlı bir biçimde cevaplandırılmış olması gerekir:

Niçin eğitim?

Neler, ne zaman ve nasıl öğretilecek?

Ne kadar öğrenildiğini nasıl anlayacağız?

Program hedeflerinin saptanması, saptanan hedeflere ulaştıracak eğitim durumlarının seçilip düzenlenmesi ve hedeflere ulaşıp ulaşılmadığının araştırılmasında yapılacak değerlendirme işleminin belirlenmesiyle bu soruların tümü cevaplandırılabilir (Tekin, 1980: 5).

Bir öğretim programının hazırlanması, uygulanması ve geliştirilmesi sırasında aşağıdaki soruların açık seçik olarak cevaplandırılması gerekir (Tekin, 1980: 5-6):

1. Eğitimin hedefleri neler olmalı, yani öğrencilere hangi davranışlar ya da davranış değişiklikleri kazandırılmalıdır?
2. Öğrenciler, kendilerinde bu davranışların gelişmesi için, hangi öğrenme yaşantılarını geçirmeli ya da hangi eğitim durumları içinde bulunmalıdır?
3. Öğrenci davranışında istenilen değişiklikler oluşturmak ya da öğrenciye istenilen davranışlar kazandırmak için belirlenen eğitim durumları nasıl örgütlenmelidir?
4. İstenilen davranışları oluşturma yönünden yürütülen öğretim etkinliklerinin ve öğrencilere sağlanan eğitim durumlarının etkililik derecesi nedir?
5. Dördüncü maddede belirtilen işlemler sonucunda elde edilen değerlendirme verileri ışığında, eldeki programla ve o programın uygulanmasıyla ilgili ne gibi değişiklikler, düzeltmeler gereklidir?

Eğitim hedeflerinin saptanmasında, yetiştirilecek birey ya da bireylerin eğitim gereksinimleri ve o gücüyle o bireyin içinde yaşayacağı toplumun ihtiyaçları, olanakları ve yönelimleri göz önünde bulundurulmak gerekir. Ayrıca öğrenci hangi konuda yetiştirilecekse, o konu analiz edilerek konunun unutulmaya karşı dirençli, daha ileri ve üst düzeydeki öğrenmeler için öğrenilmesi zorunlu olan kısımları ayıklanıp seçilmelidir. Toplam konu alanı ve bireye bağlı kalınarak saptanan aday hedeflerin, toplumun eğitim felsefesiyle tutarlı olup

olmadığı; eğitim psikolojisi bulgularına göre gerçekleştirilebilirliği ve dayanıklılığı; eğitim ekonomisi açısından onlara erişmek için enerji, zaman ve para olarak yapılan yatırıma değer olup olmadığı bakımından eleştirilerek gözden geçirilmelidir. Eğitim felsefesi, eğitim psikolojisi ve eğitim ekonomisi süzgeçlerinden geçebilen hedefler, öğrenci davranışında oluşturulmak istenen değişikliklerdir.

Öğrencilerin sahip olması istenen özellikler, yani programın hedefleri belirlendikten sonra, o özellikleri kazandırmaya hizmet edecek eğitim kurumlarının seçilip örgütlenmesi gerekir. Bu, öğrencinin etkileşmesi düşünülen çevrenin ayarlanıp düzenlenmesi demektir. Düzenlenmiş eğitim durumları içine sokulan öğrencilerin uygun öğrenme yaşantıları geçirmesi ve sonunda onların davranışlarında önceden saptanan değişmelerin oluşması beklenir.

Öğrenci davranışlarında oluşması beklenen değişmelerin gerçekleşip gerçekleşmediği, ölçme ve değerlendirme yoluyla araştırılır. Öyleyse uygulamaya hazır bir öğretim programında, ne zaman ve ne sıklıkta ölçme yapılacağı, ölçme işleminde ne tür ölçme araçlarının kullanılacağı, ölçme sorunlarının nasıl yorumlanacağı ve bu yoruma göre ne yapılacağı da belirtilmiş olmalıdır.

Programın uygulanması sırasında elde edilen ölçme değerlendirme verilerine göre, gerektiğinde hedeflerin saptanması evresinden değerlendirme evresine kadar her evrede yapılan işler ve yürütülen etkinlikler gözden geçirilerek program daha etkili hâle getirilebilir.

Eğitim amaçlarının gerçekleştirilmesinde şu unsurlar çok önemlidir: Öğretim programında muhteva seçimi ve düzeni, konuların öğretilmesinde uygulanacak öğretim süreçlerinin devamlı geliştirilmesi, uygulanan öğretim süreçleri ile amaçların ne derece gerçekleştiğini anlamak için devamlı bir değerlendirme çabası içerisinde olunması.

Yakın zaman kadar “*öğretim programı*” denince bir okul programında bulunan derslerin adları ile derslerde işlenecek konuların başlıklarını gösteren bir liste akla gelirdi (Tekin, 1980: 5). Bugün ise, bir öğretim programının başlıca şu öğeleri içerdiği kabul edilmektedir: “*Hedef*”, “*içerik*”, “*öğretme-öğrenme süreci*” ve “*değerlendirme*” (Demirel, 2000: 31) ya da “*hedef*”, “*eğitim durumları*” ve “*değerlendirme*” (Tekin, 1980: 7-11; Beydoğan, tarihsiz: 12). Öğretim programları hazırlanırken bu öğeler temel alınmaktadır. Bu öğelerden daha sonra ayrıntılı olarak bahsedilecektir.

2.3.3. Okul programı

Okul sorumluluğunda öğrencilerin değerlerini, tutumlarını, tavırlarını değiştiren, becerilerini geliştiren bilgi ve anlayış kazanmalarını sağlayan hem süreç hem de içerik olarak tanımlanmış ve okulun kontrolünde öğrencilerin tüm yaşantıları düzenidir (Demirel-Yağcı, 2001: 29).

2.3.4. Ders programı

Öğretim programlarında yer alan bilgileri ve hedeflenen davranışları belli bir süre içerisinde öğrenciye kazandıran programlardır. Demirel ve Varış ders programını şöyle tanımlamaktadırlar:

“Bir ders süresi içinde plânlanan hedeflerin bireye nasıl kazandırılacağını gösteren tüm etkinliklerin yer aldığı bir plândır.” (Demirel, 2000 a: 7)

“Öğretim programlarında yer alan bilgi kategorilerinin, disiplinlerin ve faaliyet alanlarının eğitim amaçları ile ilişkili olan özel amaçlarını gerçekleştirmek için öğretim ilkelerini, konuların alt kategorilerini ve değerlendirme esaslarını içeren eğitim öğretim programlarındaki esasları öğrenci davranışına dönüştüren programdır.” (Varış, 1994: 18)

2.4. Öğretim Programının Temelleri

Eğitim ve öğretim faaliyetinin temel amacı, insanın yetiştirilmesi, mükemmelleştirilmesidir. İnsan, doğumundan ölümüne kadar bir eğitim faaliyetinin içinde yaşamını sürdürür. Toplumlar da bireylerini yetiştirecek eğitim sistemini mükemmelleştirmek için yoğun çaba ve ekonomik harcamalar yaparlar. Her toplum öğretim programlarını belli bir takım temellere dayanarak oluşturur.

2.4.1. Felsefi temel

Eğitim politikalarının oluşumunda ve bunların eğitim programlarına yansımada belli bir felsefi görüş egemendir. Bir ülkedeki eğitimin niteliği, eğitim felsefeleriyle tutarlı olmalıdır. Ülke eğitimine yön veren eğitim felsefesi, o ülke insanları arasındaki kültürel etkileşimler neticesinde ortaya çıkar (Demirel, 2000 a: 22).

Eğitim programlarının dayandığı felsefi temeli belirlemede, felsefenin gelişim süreci dikkate alınmalı, toplumun genel bakış açısına uygun düşen, diğer bir deyişle, toplumun felsefesini yansıtacak eğitim felsefesi görüşlerine yer verilmelidir.

Eğitimi başlıca dört felsefe etkilemiştir. Bunlar *idealizm (idealist görüş)*, *realizm (gerçekçi görüş)*, *pragmatizm (faydacı görüş-yararcılık)*, *existentialism (varoluşçu görüş)* dir.

İdealizm görüşünde öğrenci, sürekli bir oluşum süreci içinde, biçim verilecek bir varlık gibi görülür. Realist görüşte çocuğun doğal gelişimini kolaylaştırmak, onu kendi kendine etkinliğe yöneltmek, sorunlara her türlü hazır fikirlerden uzak bilimsel bir görüşle yaklaşmak esastır. Pragmatist görüşte eğitim, toplumsal bir süreç, öğrenci de çevresiyle etkileşim içerisinde bulunan bir varlık olarak değerlendirilir. Öğrenme de bu etkileşimin sonucunda ortaya çıkan davranış değişikliğidir (Demirel-Yağcı, 2001: 29). Eğitim, yaşamın kendisidir. Varoluşçu görüşe göre, eğitimin amacı özgürlüklerin artmasıdır. Her bir öğrencinin kendi değerler sistemini özgürce ve yetişkinlerin zorlaması olmaksızın geliştirmesine izin verilmeli ve yardımcı olunmalıdır (Demirel, 2000 a: 24).

Her öğretim programının bir felsefi temeli vardır. Hiçbir ülkenin eğitim felsefesi, saf bir felsefe görüşüne dayanmaz. Her ülkenin eğitim felsefesinde diğer felsefelerin muhakkak etkisi vardır. “*Millî eğitimin amaçları*” resmî nitelik taşıyan eğitim felsefeleri olup genellikle okul programlarının başında yer alır.

2.4.2. Psikolojik temel

Temelde öğrenme ve öğretme süreçlerini anlamak için gerekli temeli psikoloji sağlamaktadır. Psikologlar “*İnsan nasıl öğrenir?*” sorusuna yanıt ararken program geliştirme

uzmanları “Psikoloji, program geliştirmeye nasıl katkı sağlar?” sorusuna yanıt bulmak isterler (Demirel, 2000 a: 32).

Program geliştirme çalışmalarında psikolojiden her alanda yararlanılmaktadır. Özellikle hedeflerin belirlenmesi aşamasında hedeflerin oluşturulmasında ve hedeflere ulaşılmasında psikolojinin bulgularından büyük ölçüde yararlanılır. Eğitimin bedensel ve zihinsel gelişim özelliklerine uygunluğunun belirlenmesinde de psikolojinin bulgularından yararlanılır.

Öğretimde öğretilecek konu öğrencinin gelişim düzeyine uygun olmalıdır. Bu da öğrencinin hangi yaşta, neleri, nasıl öğrenebileceği çok önemlidir. Onun için öğretmenin öğretimde bunları dikkate alması, programın da bu esasları içinde bulundurması gerekir.

2.4.3. Toplumsal temel

Eğitim her Şeyden önce toplum işidir. Eğitim ve ğretim programları temelini ait olduğu toplumdan alır. Etkin ve uyumlu insanlar yetiştirmek için programların toplumun özelliklerine ve değerlerine göre yapılması gerekir. Toplumun zellik ve ihtiyaçları, program hazırlamada nc fikirler verir.

Eğitim faaliyetinin temelinde toplum kültürünün yeni yetişen nesillere kazandırılması yatmaktadır. Geçmişten günümüze kadar ulaşan kültürel değerler, eğitim vasıtasıyla bir taraftan muhafaza edilirken diğer taraftan da bireylere kazandırılır. Böylece, bireylerin içinde yaşadıkları toplumla uyumlu hâle gelmesi ve toplumsal bütünlüğün sağlanması mümkün olacaktır. Öğretim programları, bu uyum ve bütünlüğü sağlayacak mahiyette olmalıdır.

2.4.4. Ekonomik temel

Ülkelerin ekonomik durumu, ğretim programlarının hazırlanmasında önemli bir yer tutar. Ekonomik kalkınmaya yararlılığı ölçüsünde ğretim programları destek görecektir. Ekonomik temel, toplumsal temelle çok yakından ilişkilidir. Programlarda üreticiliğin esas alınması, toplumun ekonomik açıdan kalkınmasında çok önemlidir. Programın etkililiği, ekonomiye olan girdileriyle veya getirileriyle belli olur.

Eğitimde beklenen faydalar arasında ekonomik hayatla ilgili olanları önemli bir yer tutar. İlerleyen teknolojinin ortaya çıkardığı sorunlar, ekonomide eğitilmiş insan gücüne dolayısıyla da eğitime ihtiyaı artırmıştır (Ertürk, 1998: 50-51)

2.5. Program Geliştirme

Her toplum eğitim problemlerini özlemek için önemli çabalar sarf eder. Bu problemleri özlemek için çeşitli eğitim teşekkülleri oluşturulmuştur. Eğitim kurumları, ğretim faaliyetinin sonunda bireylerin davranışlarında istenilen değişiklikleri gerçekleştirebilmek için bilimin ilke ve ltleri ile tutarlı, öğretmenlere kılavuzluk edecek Şekilde hazırlanmış programların uygulama yerleridir. Bu uygulamada en iyi sonuçların alınabilmesi için sürekli programlar geliştirilmeye çalışılarak eğitim ve ğretim faaliyetlerine bir dinamizm kazandırılır. Bir programın basılı bir materyal olarak değeri, ancak uygulamadaki başarısı ile ölçülebilir.

Eğitim sisteminde ortaya çıkan problemlerin çözümü, bir ülkede izlenen millî eğitim politikasına, okuldaki öğrencinin davranışına dönüştürmesi söz konusu olan eğitim programlarının geliştirilmesine bağlı bulunmaktadır (Varış, 1997: 21). Millî eğitim politikasının uygulamaya geçişi, ancak eğitim programlarının aracılığı ile sağlanabilir.

Program geliştirmeyi Varış (1997: 21), “*gerek okul içinde ve gerekse okul dışında, millî eğitimin ve okulun amaçlarını etkinlikle geliştirmek ve gerçekleştirmek üzere düzenlenen muhteva ve faaliyetlerin, uygun yöntem, teknik, araç ve gereçlerle geliştirilmesine yönelik koordine çabalarının tümü*”; Demirel de (2000 a: 6) “*eğitim programının hedef, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme öğeleri arasındaki dinamik ilişkiler bütünü*” olarak tanımlamaktadırlar.

Program geliştirme, okul ve okul çevresindeki yaşamın ve öğrenme koşullarının geliştirilmesini amaç edinir. Bunun için toplumun şartları, problemleri ve bireyin gelişim ihtiyaçları göz önünde bulundurulur.

Basılı program, hazırlanmış bir kitap, rehber veya kılavuzdur. Program geliştirme ise basılı programın araştırma yoluyla uygulamada geliştirilmesidir.

“*Program hazırlama*” ile “*program geliştirme*” etkinlikleri birbirine sıkça karıştırılır. Oysa, bu etkinlikler birbirinden farklıdır.

Program hazırlama, programı oluşturan ve daha önce sözü edilen öğeleri ve bu öğeler arası ilişkileri belirleyen bir kılavuz kitap (taslak) ortaya çıkarma işidir. Program geliştirme ise, hazırlanan programın araştırma-değerlendirme yoluyla uygulamada geliştirilmesidir. Öğretim programının geliştirilmesi ise sürekli değerlendirme yapılmasıyla gerçekleşir (Tekin, 1980: 12; Fidan, 1986: 22-23; Beydoğan, tarihsiz: 29).

Sürekli bir etkinlik olan program geliştirme esas olarak, bir programın “*hazırlanması*”, “*uygulanması*” ve “*uygulama sonuçlarına göre düzeltilmesi*” evrelerini kapsar. Bu üç evrenin her birinde eğitimle ilgili belli kararlar verilmek zorundadır. Bu kararların dayanağı, değerlendirme sonuçları olacaktır. Verilen kararın doğruluğu ve yerindeliği, kararın dayandığı değerlendirme sonuçları ve değerlendirmenin dayandığı ölçümlerin verilecek kararlarla ilgili ve olabildiğince az hatalı, bunun yanı sıra ölçütün de uygun olmasına bağlıdır (Tekin, 1980: 12).

Program geliştirilirken, bir taraftan mevcut eğitim programları uygulanmakta; diğer taraftan da, uygulamada ortaya çıkan sorunların çözümünde, mevcut araştırmalardan yararlanılmakta ya da aksiyon araştırmaları yapılmaktadır.

Program düzenlenirken bir taraftan uygulamadan gelen problemler nazarı dikkate alınırken; diğer taraftan araştırma, geliştirme ve öğrenci davranışlarında amaçlar doğrultusunda değişiklik sağlayacak araştırma sonuçlarından yararlanılır.

Program düzenlemede millî eğitimin amaçları, okulun ya da eğitim kademesinin amaçları, derslerin amaç ve açıklamaları, konular ve zamanları birlikte belirtilir.

Eğitim programlarında temele alınması gerekli görülen öğeler; “*hedefler (istendik davranışlar)*”, “*eğitim durumları (öğrenme yaşantıları)*” ve “*sınama durumları (değerlendirme)*”dir. (Ertürk, 1998: 14)

Demirel (2000 b: 30) ise bu öğeleri; “*hedefler (amaçlar)*”, “*içerik (muhteva)*”, “*öğretme-öğrenme süreçleri (eğitim durumları)*” ve “*değerlendirme*” şeklinde sıralamıştır.

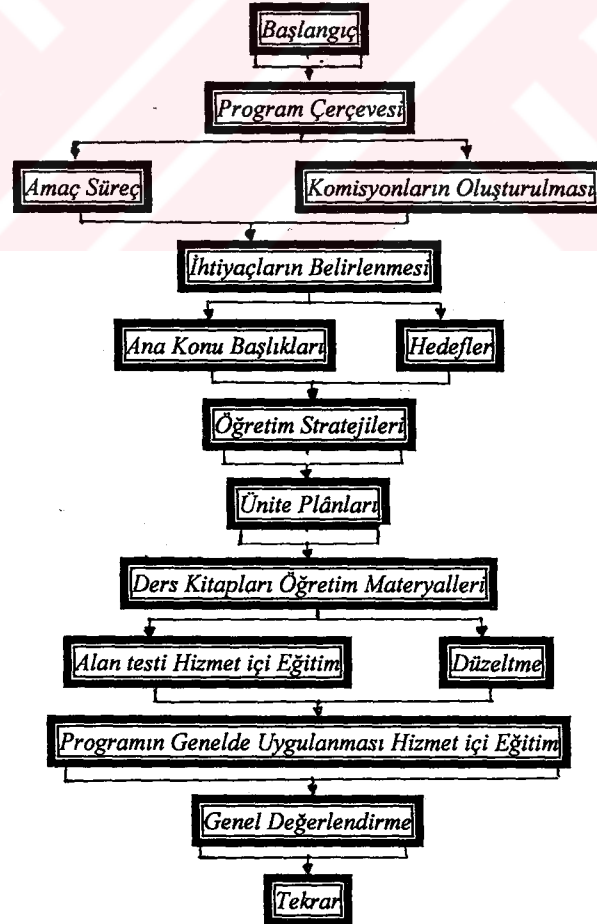
Demirel yönetiminde Özgen ve Gönentürk'ün (1988) yaptıkları bir araştırmaya göre, araştırmaya katılanların tamamına yakını eğitim programlarının temel öğeleri konusunda görüş birliği içerisinde olduklarını belirtmişlerdir (Demirel, 2000 a: 65).

Eğitim programları tasarımlarını geliştirmede genelde üç temel yaklaşım izlenmektedir (Demirel, 2000 a: 53) :

1. Konu merkezli program tasarımları
2. Öğrenen merkezli program tasarımları
3. Sorun merkezli program tasarımları

Türkiye'de yaygın olan program modeli, son zamanlarda Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde başlatılan program geliştirme çalışmalarında konu alanı uzmanlarının ve öğretmenlerin çoğunlukta olması ve hatta kimi komisyonlarda hiçbir program geliştirme uzmanının olmaması; bunun yanı sıra Türk Dili ve Edebiyatı ile İngilizce komisyonlarında ihtiyaç analizi yapılarak ve uzman kanıları belirlenerek program içeriği hakkında bilgi toplanması ve belirlenen konulara göre hedeflerin saptanmasına geçilmesi, konu alanını merkeze alan program geliştirme modeline yakın bir yolun izlendiğine ilişkin ipuçları vermektedir (Demirel, 2000 a: 65) .

Millî Eğitim Bakanlığı "Program Geliştirme Modeli", 3797 Sayılı Kanunla eğitim-öğretim programlarını geliştirme görevi verilen birimler tarafından program geliştirilirken göz önünde bulundurulacak esasları ve izlenecek yolu ayrıntılı bir şekilde açıklamak amacıyla hazırlanmıştır (Demirel, 2000 a: 66-67):

Şekil 2.2. Millî Eğitim Bakanlığı program geliştirme modeli

2.6. Eğitim Programının Öğeleri

Program geliştirmede de belirtildiği gibi, bir eğitim programının öğeleri hedef, içerik, öğretme-öğrenme süreci ve değerlendirmedir. Bu öğeler aşağıdaki şekilde de gösterilebilir:

Niçin, neden? (Niçin öğretelim, neleri öğretelim?)	Hedef (Amaç)
Ne? (Ne öğretelim)	İçerik
Nasıl, ne ile? (Nasıl öğretelim, neler ile öğretelim?)	Öğretme-Öğrenme Süreci
Ne kadar? (Ne kadar öğretebildik?)	Ölçme ve Değerlendirme

2.6.1. Hedef

Bir toplumun her yönüyle gelişmesinde ve kalkınmasında insanın, insanın biçimlendirilmesinde de eğitimin oynadığı rolün önemi, inkâr edilemez bir gerçektir. Bir toplum, kendisini oluşturan insanlar istenilen özelliklere sahip oldukları ölçüde istendik bir toplum hâline gelir. Kendisini oluşturan insanları aşan, onların ötesinde bir toplum düşünmek bir ham hayaldir. Bu nedenle her toplum, kendi bireyini yetiştirmek zorundadır. İşte, geniş anlamda hedefler, bir toplumun yetiştirdiği insanda bulunmasını öngördüğü özelliklerdir. Her toplum kendi insanların belli durumlar karşısında nasıl davranacağını ya da davranılması gerektiğini önceden belirler. Okullar da, önceden saptanan bu özellikleri öğrencilere kazandıracak ya da belirlenen hedeflere ulaşacak biçimde etkinlikte bulunurlar.

Hedefler, yetiştirilen kişide bulunmasını istenilen, eğitim yoluyla kazandırılabilir nitelikteki özelliklerdir. Bir dersin hedefleri, o dersi alan öğrenciye kazandırılmak istenen yeni davranışlar ya da öğrencinin önceki davranışlarında oluşturulmak istenen değişikliklerdir. Öğrenciye kazandırılmak istenen davranışlar bilgi, yetenek, beceri, ilgi, tutum ve alışkanlıklarla ilgili olabilir. Bundan hareketle ve öğretim hedeflerinin herkesçe aynı biçimde anlaşılmasına yarayacak açıklıkta ifade edilip gözlenebilir öğrenci davranışlarına dönüştürülmesinde yararlı olacağı düşüncesiyle, bazı eğitimciler, hedefleri sınıflama girişiminde bulunmuşlardır. Bu girişimler içinde Bloom ve arkadaşlarının çabası sonunda ortaya çıkan eğitim hedeflerinin genel sınıflaması, oldukça yaygın bir kabul görmüştür. Bloom ve arkadaşları, eğitim hedeflerini önce “*bilişsel*”, “*duyuşsal*” ve “*psikomotor*” diye üç alana ayırmışlar; sonra da bu alanların her birindeki hedefleri kendi aralarında aşamalı olarak sınıflama girişiminde bulunmuşlardır (Tekin, 1980: 7; Bacanlı, 1999: 45).

Program geliştirme konusundaki kitaplarda, bir toplumun eğitim hedeflerinin genelden özele, soyuttan somuta doğru şöyle sıralandığı görülmektedir: *Genel hedefler- eğitim düzeyinin hedefleri- okulun hedefleri- dersin hedefleri- ünitenin hedefleri- konunun hedefleri- ders saatinin hedefleri* (Bacanlı, 1999: 45).

Bu sıralamadan hareketle *orta öğretimde Türk Dili ve Edebiyatı dersinin genel hedefleri* şu şekilde sıralanabilir:

Millî eğitimin genel amaçları

Orta öğretimin genel amaçları

Okul programının amaçları

Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programının amaçları

Ders ünitesinin amaçları

Örneğin: Sözcük türleri ünitesinin amaçları- Fiiller konusunun amaçları- Öğretmenin ders planında fiillerle ilgili olarak belirlediği amaçlar.

Ders ya da ünite hedeflerine “*özel hedefler*” denilmektedir.

Düzeyi, süresi, içeriği ne olursa olsun; bir dersle ilgili olarak yapılacak ilk iş, o dersin hedeflerinin belirlenmesidir. Çeşitli eğitim etkinliklerinin seçimi, saptanan hedeflere ulaştırmadaki işe yararlılığı bakımından yapılacaktır. Programın etkili olup olmadığı da, onun hedeflerine ulaşmadaki, yani öğrenci davranışında istenilen değişimleri oluşturmadaki başarı derecesine göre karara bağlanacaktır. Bu nedenle, daha öğretim etkinliğinin başında hedeflerin yani öğrenci davranışında oluşturulmak istenen değişikliklerin belirlenmesi zorunluluğu vardır. Bir dersin hedefleri önceden saptanmış ve açıkça belirtilmiş değilse, o ders için uygun malzeme, içerik ve öğretim yöntemi seçilemeyeceği gibi o ders etkice değerlendirilemez.

Hedeflerin daha öğretim etkinliğinin başlangıcında belirlenerek açık seçik ifade edilmesi konusunda özellikle 1950’lerden beri Batıda yaygın ve yoğun çalışmalar yapılmıştır. French, orta öğretimde genel eğitimin hedeflerini saptamak üzere bir denemede bulunmuştur. Mager, öğretim hedeflerinin nasıl ifade edileceğini ve davranışa nasıl çevrileceğini örneklendirmiş; Gronlund da hedeflerinin ifadesinde ve davranışlara çevrilmesinde ortaklık sağlamak üzere belli sözcükler önermiştir (Tekin, 1980: 8) .

Hedeflerin hem eğitim durumlarının seçiminde ve düzenlenmesinde hem de ölçme durumlarının hazırlanmasında işe yarayabilmesi için, onların belli kurallara göre ifade edilmesi ve gözlenebilir öğrenci davranışlarına çevrilmesi gerekir. Şüphesiz böyle ayrıntılı bir hâlde hedef analizi, programdaki herhangi bir ders için yapılmış olursa hem öğretim hem de değerlendirme işleri kolaylaşır.

Hedefler dikey ve yatay olmak üzere iki aşamada ele alınmalıdır. Dikey boyutta hedefler “*uzak*”, “*genel*” ve “*özel*” hedefler olarak belirlenir. Yatay boyutta ise aşamalı olarak üç alanda sınıflandırılmaktadır: “*Bilişsel*”, “*duyuşsal*” ve “*devinişsel (psikomotor)*” alanlar (Demirel, 2000 b: 31).

2.6.1.1. Uzak hedefler

Eğitim sisteminin topluma kazandırması istenen niteliklerdir. Ülke düzeyinde çok genel hedefler olup, ülkenin politik felsefesini yansıtır.

Uzak hedeflerin kapsadığı nitelikler çok genel olduğu için ifadesinde anlamca yoğun, soyut bir dil kullanılır (Özçelik, 1998 a: 9).

2.6.1.2. Genel hedefler

Uzak hedef, kapsadığı insan nitelikleri açısından biraz daha ayrıntılandırıldığında elde edilen hedeflere “*genel hedefler*” adı verilir (Özçelik, 1998 a: 10).

Uzak hedeflerin yorumu olarak nitelendirilen genel hedefler, “*eğitimin genel hedefleri*” ve “*okulun genel hedefleri*” olmak üzere ikiye ayrılır.

Bu hedeflerde, bireylere kazandırılacak davranışlar açık olarak gösterilir; ancak, öğretimin etkinlik derecesi net olarak değerlendirilemez. Genel hedeflerde özel hedeflere göre daha soyut ve genel kavramlar kullanılır (Doğan, 1997: 249).

Genel hedefler, eğitimin ürünü olarak yetişmesi istenen “*ideal insan*”ın niteliklerinden oluşur. Genel hedefler belirlenirken bu niteliklerin tek tek sayılmış olması beklenir (Özçelik, 1998 a: 10).

Bir ulusal eğitim sisteminin genel hedeflerini belirleme işi, ülkenin geleceği açısından çok önemlidir. Bu nedenle genel hedeflerin belirlenmesinde devletin en yüksek karar organının da onayına ihtiyaç vardır. Bu şekilde belirlenen genel hedeflerin değişik eğitim kademelerindeki ve okullardaki uygulamaları kılavuzlayacak biçimde yeniden ve daha değişik biçimlerde ifade edilmesine ihtiyaç vardır. Çünkü, eğitimin genel hedefleri de uygulamada önemli sayılabilecek yorum farklarına izin vermeyecek şekilde derecede açık seçik ve sınırlı, yani belirgin değildir (Özçelik, 1998 a: 10).

Hedef ifadelerinin, eğitimin uzak ve genel hedeflerinden daha açık seçik ve belirgin bir şekilde ifade edilmesiyle “*okulların hedefleri*” belirlenmiş olur (Özçelik, 1998 a: 10). Bu aşamada da önemli sayılabilecek yorum farklarına izin vermeyecek açıklıkta ifadelere ulaşılmamış olabilir. Bu yüzden aynı kademede farklı okullar var ise, bu okulların her birinin hedeflerinin ayrı ayrı gösterilecek biçimde yeniden ifade edilmesi gerekir.

2.6.1.3. Özel hedefler

Öğrencilere istenilen davranışları kazandırmaya yönelik olarak hazırlanan ve öğrencilere belli bir disiplin içinde verilen, belli bir dersin veya onun belli bir konusunun belli bir düzeydeki hedefleridir. Bunlar somut ve gözlenebilir hedeflerdir.

Okulların hedefleri belirlendikten sonra yapılacak iş, okuldaki değişik derslerin ve bu derslerin değişik bölümlerdeki sınıflarda uygulamasının özel hedeflerinin belirlenmesidir. Bu iş yapılırken örneğin Türk Dili ve Edebiyatı dersinin özel hedeflerinden hangilerine 9. sınıfta, hangilerine 10. sınıfta, hangilerine de 11. sınıfta ulaşılmaya çalışılacağı belirlenecektir.

2.6.1.4. Davranış alanlarına göre hedefler (Öğrenme ürünlerinin sınıflandırılması)

2.6.1.4.1. Bilişsel hedefler (öğrenmeler)

Zihinsel öğrenmelerin çoğunlukta olduğu alanlardır. Bu alanın basamakları “*bilgi*”, “*kavrama*”, “*uygulama*”, “*analiz*”, “*sentez*” ve “*değerlendirme*”dir (Bloom, 1956) (Demirel, 2000 b: 31-32; Özçelik 1998 b: 84-85).

Bilişsel alanlar, basitten karmaşığa doğru şu şekilde gösterilebilir:

1. Bilgi (Hatırlama, Belleme)

1.1. Bir alana özel bilgileri hatırlama

1.1.1. Terimleri hatırlama

1.1.2. Olguları hatırlama

1.2. Özel bilgilerle uğraşma yol ve araçlarını hatırlama

1.2.1. Alışkanlıkları hatırlama

1.2.2. Araç-gereçleri hatırlama

1.2.3. Yönelim ve sıraları hatırlama

1.2.4. Sınıflamalar ve kategorileri hatırlama

1.2.5. Ölçütleri hatırlama

1.2.6. Yöntemleri hatırlama

1.3. Bir alandaki genel doğruları ve soyutlamaları hatırlama

- 1.3.1. İlke ve genellemeleri hatırlama
- 1.3.2. Kuramlar ve yapıları hatırlama
- 2. Kavrama**
- 2.1. Çevirme
- 2.2. Yorumlama
- 2.3. Öteleme (Uzantıları kestirme)
- 3. Uygulama**
- 4. Analiz**
- 4.1. Öğeleri belirleme
- 4.2. İlişkileri belirleme
- 4.3. Örgütlenme ilkelerini ortaya koyma
- 5. Sentez**
- 5.1. Özgün bir iletişim muhtevası oluşturma
- 5.2. Bir plân ya da işlemler takımı oluşturma
- 5.3. Soyut ilişkiler takımı önerme
- 6. Değerlendirme**
- 6.1. İç ölçütlere göre değerlendirme
- 6.2. Dış ölçütlere göre değerlendirme

2.6.1.4.2. Duyuşsal hedefler (öğrenmeler)

Sevgi, korku, ilgi, tutum gibi duygusal yönlerin baskın olduğu alandır. Bu alana ait alt basamaklar; *“alma”*, *“tepkide bulunma”*, *“değer verme”*, *“örgütlenme”* ve *“kişilik hâline getirme”*dir (Karthwoll, 1964) (Demirel, 2000 b: 31-33; Özçelik 1998 b: 90).

Duyuşsal alanlar, basitten karmaşığa doğru şu şekilde gösterilebilir:

- 1. Alma**
- 1.1. Farkında olma
- 1.2. Almaya isteklilik
- 1.3. Kontrollü ya da seçici dikkatlilik (Dikkatini yöneltme)
- 2. Tepkide bulunma**
- 2.1. Uysal davranma
- 2.2. Karşılık verme isteği gösterme
- 2.3. Karşılık vermekten tatmin olma
- 3. Değer verme**
- 3.1. Bir değeri kabullenmişlik
- 3.2. Bir değere düşkünlük (Taraftar olma)
- 3.3. Adanmışlık
- 4. Örgütlenme**
- 4.1. Değerleriyle uyumlulaştırma
- 4.2. Değer sistemine katma
- 5. Niteleme (Kişilik hâline getirme)**
- 5.1. Davranış ölçütü hâline getirme
- 5.2. Dünya görüşüne yer verme (Karakterlenme)

2.6.1.4.3. Devinimsel hedefler (öğrenmeler)

Zihinsel ve kas koordinasyonunu gerektiren becerilerin baskın olduğu alandır. Bu alanın alt basamakları *“algılama”*, *“kurulma”*, *“kılavuzluk yapma”*, *“mekanikleşme”*, *“beceri hâline getirme”*, *“uyum”* ve *“meydana getirme”*dir (Grobman, 1970) (Demirel, 2000 b: 32-33; Özçelik 1998 b: 83).

Devinimsel alanlar, basitten karmaşığa doğru şu şekilde gösterilebilir:

1. Algılama

- 1.1. Duyuşsal uyarılma
- 1.2. İşaret seçme (hangi işaretlerle, ne yapılacağına karar verme)
- 1.3. Çevirme (algıyı harekete bağlama)

2. Kurulma

- 2.1. Zihinsel kurulma
- 2.2. Bedensel kurulma
- 2.3. Duygusal kurulma

3. Kılavuzla yapma

- 3.1. Taklit
- 3.2. Deneme (davranışa erişmeye çalışma)

4. Mekanizma (Mekanikleşme)

5. Beceri hâline getirme (Karmaşık faaliyet)

- 5.1. Kararsızlığı giderme
- 5.2. Otomatik icra (enerji ve zamandan ekonomi)

6. Uyum (duruma uyma)

7. Meydana getirme (yeni devinimsel beceriler veya ürünler ortaya koyma)

2.6.2. İçerik

Hedefler belirlendikten sonra sıra hedeflere “ne ile ulaşılabilir, ne öğretilim?” sorularının cevaplandırılmasına gelir. Bu aşamada hedefe ulaştırıcı içeriğin belirlenmesi gerekir.

İçerik seçiminde en önemli nokta, içeriğin öğretim programında yer alan hedeflerle tutarlılık boyutudur. Bu aşamada hedefe ulaştırıcı içeriğin, içeriği kazandıracak yöntem, teknik ve araçların belirlenmesi gerekir. İçeriğin öğrenci düzeyine göre seçimi de çok önemlidir.

Genelde eğitim sistemi merkezî yönetimle yönetilen ülkelerde, ülkemizde de, içerik seçimi merkezî yönetim tarafından gerçekleştirilmektedir. Seçilmiş olan içeriklerin de merkezî yönetimin onayından geçmesi gerekir (Demirel, 2000 b: 34).

İçerik düzenlemesinde temel ilkeler somuttan soyuta, basitten karmaşığa, kolaydan zora, yakın çevreden uzağa doğru yapılabilir (Demirel- Yağcı, 2001: 109). Bu ilkeler her ders için olduğu gibi Türk Dili ve Edebiyatı dersi için de geçerlidir.

Türk Dili ve Edebiyatı programının, bu programa uygun olarak yazılmış ve Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun onayından geçmiş ders kitaplarının içeriğinin program hedefleriyle tutarlığı için aşağıdaki ölçütlere uygunluğu araştırılmalıdır:

1. Kendi kendine yeterlilik
2. Anlamlılık
3. Geçerlilik
4. İlgililik
5. Yararlılık
6. Öğrenebilirlik
7. Ekonomiklik

İstenilen öğrenme yaşantılarını oluşturabilecek eğitim durumlarının seçilip düzenlenmesinde, içerik seçiminde şu sorulara yanıt aranır (Demirel, 2000 b: 35):

1. İçerik doğrudan doğruya hedefle ilişkili mi?
2. İçerikte sunulan bilgi bilimsel açıdan doğru mu?
3. İçerik özel bir alanla ilgili ve güncel mi?

4. Sunulan içerik iyi organize edilmiş ve sistematik mi?
5. Sunulan içerik öğrencilerin önceki öğrenmeleriyle kaynaşıklık sağlıyor mu?
6. Öğrenciler sunulan bilgiyi uygulayabilir ya da kullanabilir mi?
7. Konu sunumunda öğrencilere çok fazla materyal sunuluyor mu?
8. Konunun temel ayrıntıları etkili bir şekilde gösteriliyor mu?
9. İçerikte önemli görülen hususların tekrarı yapılıyor mu?

MEB tarafından hazırlanan öğretim programlarında içerik boyutu, “konular” başlığı altında yer almaktadır. Ders kitaplarının seçiminde öğretim programında yer alan konulara uygun içerik seçimine özen gösterilmelidir. Ders kitaplarının zaten bu konuların hepsini kapsaması gerekir. Kapsamadığı takdirde yardımcı ve kaynak kitaplarla eksik öğrenmeler giderilmeye çalışılmalıdır.

2.6.3. Öğretme-öğrenme süreci

Bu süreç, programın en önemli boyutudur (Demirel, 2000 b: 36). Bu aşamada hedefe ulaştırıcı içeriği kazandıracak yöntem, teknik ve araçların belirlenmesi gerekir. Öğrenme ve öğretme faaliyeti bu boyutta gerçekleşir. İçerik belirlendikten sonra sıra hedeflere “nasıl ulaşılabilir?” sorusunun cevaplandırılmasına gelir. Bir öğretim ve ders programının bu aşaması, büyük ölçüde öğrenmenin nasıl gerçekleştirileceğinin plânlanmasını içine alır.

Bu boyut MEB öğretim programlarında “öğrenme-öğretme etkinlikleri”, “işleniş” ya da “dersin işleyişi” gibi ifadelerle geçmektedir. Pek çok eğitim programında bu bölüme yer verilmediği de görülmektedir.

Öğrenme yaşantısını oluşturacak ortamın belirlenmesi, ipuçlarının veya uyarıcıların düzenlenmesi, öğrenci katılımının nasıl sağlanacağı ve pekiştiricilerin nasıl dağıtılacağına kararlaştırılması öğretme durumunun tasarlanmasında yapılacak en önemli işlerdendir.

Eğitim durumlarının hedefe ve öğrenciye göre olması ve birden çok hedefe hizmet etmesi gerekir.

Program açısından hedeflerin gerçekleşmesi, öğrenci açısından ise öğrenmenin ortaya çıkması, öğrencinin içinde bulunduğu çevreyle etkileşimi sonunda geçirdiği yaşantı yoluyla olur.

Eğitim durumları, öğrenci ve öğretmenin öğrenme-öğretme sürecinde gerçekleştirdikleri tüm etkinlikleri kapsar (Beydoğan, tarihsiz: 26).

Plânlı eğitim faaliyetleri ile geçerli öğrenmeleri yani istedik davranışları meydana getiren öğrenme yaşantıları oluşturmaya çalışmak ve bunları kazandırmak, öğretme-öğrenme sürecinde gerçekleştirilir (Ertürk, 1998: 85).

Farklı davranışlar kazanılması, farklı öğrenme biçimleriyle olur. Farklı öğrenme biçimleri de farklı öğrenme koşulları gerektirir. Öğretim işi, öğrencilerin kazanmaları istenilen davranışın türüne ve düzeyine göre ayarlanmalıdır.

Becerilerin öğrenilmesinde tutulacak yol, beceriyi bir kez doğru olarak yapmak ve sonra yetkin hâle gelinceye kadar aynı hareketi düzenli aralıklarla tekrar etmektir. Becerilerin öğrenilmesinde öğretmen, öğrenciye rehberlik edecektir ve bu rehberliğini giderek azaltacaktır. Bilişsel öğrenmede ise, tekrar, ancak öğrenilenin unutulmasını önleyebilir. Bu nedenle bilişsel öğrenmede öğrenilmiş bilginin aynen tekrarı değil, öğrenilenin yeni durumlara uygulanması önemlidir (Tekin, 1980: 10).

Öğretmen, belli bir süre içinde öğrenmeyi oluşturması olası olan koşulları ayarlayacaktır. Bunu, yerine göre bilgi aktarmakla, çevreye yeni ve belli uyarıcılar sokmakla, sınıftaki etkileşimi yönetmekle yerine getirebilir. Öğretmen, öğrenme sürecindeki işlevini yerine getirirken, öğretim programlarındaki konuları çeşitli öğretim metotlarıyla öğretebileceği gibi çeşitli materyallerden (kitap, film, radyo, televizyon, bilgisayar) yararlanarak da öğretme yoluna gidebilir.

Öğretme-öğrenme süreci, “süreklilik”, “aşamalılık” ve “kaynaşıklık” ilkelerine göre düzenlenir.

Süreklilik bir tür bilgi ve becerinin ardışık eğitim durumları içinde tekrarlanmasıdır. Yalnız buradaki süreklilik, belli bir davranışın aynı biçimde veya aynı içerik içerisinde tekrarlanması demek değildir.

Konu alanı basitten karmaşığa, bilinenden bilinmeyene, somuttan soyuta doğru aşamalı biçimde örgütlenmelidir. Aşamalar öyle geçilmeli ki, öğrenci hem bir önceki basamakta öğrendiklerini bir sonraki basamak ya da basamaklarda daha kapsamlı, daha karmaşık bir içerik içinde tekrarlayabilsin; hem de her bir basamakta gücü ölçüsünde başarılı olabilsin. Böylece, bir yandan öğrenilenlerin unutulmaya karşı direnci artırılırken bir yandan da öğrencinin başarılı olması öğrenci açısından bir ödül olarak değerlendirileceği için daha ileri öğrenmeler için öğrenci güdülenmiş ve istekli kılınmış olur (Tekin, 1980: 11).

Öğrencinin geçirmekte olduğu paralel yaşantıların, birbiriyle uyumlu bir bütün oluşturması, birbirini pekiştirmesi gerekir. Bu durumda hem hedefe daha çabuk ve daha kolay ulaşılır; hem de meydana gelen öğrenme, unutulmaya karşı dirençli, bütünsel bir öğrenme olur. Öğrenme yaşantıları birbirleriyle çatışma hâlinde olduklarında ise, unutulmaya karşı dirençsiz, parçasal bir öğrenme ortaya çıkar. (Tekin, 1980: 11)

2.6.4. Ölçme-değerlendirme süreci

Program tasarısı, öğretme işinin sonunda öğrenmenin oluşup oluşmadığına karar vermek için ölçütler ortaya koymalı ve işlem yolları önermelidir. Programın başında belirlenmiş olan hedeflere ulaştıracağı düşüncesiyle seçilen ve “süreklilik”, “aşamalılık”, “kaynaşıklık” ilkelerine göre düzenlenen öğrenme yaşantılarını öğrencilere kazandırmak için harcanan çabaların etkili olup olmadığı hakkında bilgi edinmek gerekir. “Acaba, öğrencide oluşturulması düşünülen davranış değişiklikleri ne derece gerçekleşti? Uygulamaya konan öğretim programı belirlenen hedeflere ne derecede ulaştırıcıdır?” Bu sorulara geçerli ve güvenilir bir cevap bulmaksızın sürdürülen eğitimin ve eğitim çabalarının etkili olup olmadığı değerlendirilemez.

Bu kısa açıklamalardan anlaşılacağı gibi, en az üç amaçla değerlendirme yapılır (Tekin, 1980: 12):

1. Öğretimin başlangıç noktasını saptamaya ve öğretimi öğrenci düzeyine göre ayarlamaya yarayacak bilgiler sağlamak için tanıma ve yerleştirmeye yönelik değerlendirme.
2. Öğretim devam ederken her bir üniteadaki öğrenme eksikliklerinin ve güçlüklerinin belirlenmesi; bu eksiklik ve yetersizliklerin giderilmesi bakımından gerekli önlemlerin alınmasında işe yarayacak verileri elde etmek için biçimlendirme ve yetiştirmeye yönelik değerlendirme.

3. Programın öngördüğü hedeflere ulaşıp ulaşılmadığına bakarak öğrenci, öğretmen ve uygulanan program hakkında yargıda bulunmaya hizmet edecek verileri toplamak amacıyla değer biçmeye yönelik değerlendirme.

Değerlendirme yapılmaksızın hazırlanan ve uygulamaya konulan bir öğretim programının geliştirilmesi olanaksızdır.

III. BÖLÜM

3. ÖĞRETİM ETKİNLİĞİNİ ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Eğitimle kazandırılmak istenen hedef davranışların beklenen düzeyde öğrenilip öğrenilmediğine karar vermek için geçerliği ve güvenilirliği yeterli derecede yüksek olan ölçme araçlarına ihtiyaç vardır. Onun için önce öğrencilere kazandırılması hedeflenen davranışlardaki öğrenme düzeyi ölçülmeli; sonra da bu düzey, görülmesi beklenen öğrenme düzeyi ile karşılaştırılmalıdır.

Bir öğretim programının belirlenen hedeflere ulaşip ulaşmadığı ölçme ve değerlendirme ile ortaya konulmaktadır. Bunun için “ölçme” ve “değerlendirme” kavramlarından bahsedilmesi yararlı olacaktır.

3.1. Ölçme

Ölçme, bir niteliğin gözlenip, gözlem sonucunun sayılarla veya başka sembollerle gösterilmesidir (Turgut, 1977: 11). Değerlendirme ise, ölçme sonuçlarını bir ölçüte vurarak bir değer yargısına ulaşma işidir (Turgut, 1977: 225).

Ölçme işleminde davranışları gözleme ve bunları sayılarla ya da çeşitli sembollerle gösterme esastır. Gözlem sonuçlarını belirlerken objektif olmaya çalışmada kullanılan ölçme araçları etkili olmaktadır. Değerlendirmede ise, ölçme sonuçları belli bir ölçüte vurularak bir değer yargısına varıldığı için objektif olmak çok güç olmaktadır. Günlük hayatta değerlendirmenin çok sık yapılan bir iş olmasına karşın, ölçme işlemine daha az yer verilmektedir (Demirel, 2000 b: 217).

3.2. Ölçme Teknikleri

Ölçme teknikleri genelde sözlü ve yazılı sınavlar olmak üzere iki gruba ayrılır.

3.2.1. Sözlü sınavlar

Öğrencilerin sözlü anlatım becerilerini geliştirmek ve bu becerilere ne kadar sahip olduklarını ölçmek için kullanılan bir ölçme tekniğidir (Demirel, 2000 b: 218).

Sözlü yoklamalarda, sorular sözlü sorulur ve cevapların da sözlü verilmesi istenir. Birebir etkileşim ve iletişim söz konusudur. Daha çok konuşma ve dinleme ağırlıklıdır. Sözlü anlatım, öğrenciye mantıklı düşünme alışkanlığı vermesinin yanı sıra duygu ve düşüncelerini doğru ve düzgün anlatma alışkanlığı kazandırır (Demirel, 2000 c: 142).

Öğretmenin sözlü yoklamada objektif davranması gerekir; ancak, uygulamada bunu sağlamak güçlük doğurur. Sınav sırasında öğrencinin çeşitli durumları (giyim kuşamı, güzel konuşması vb.) öğretmeni etkileyebilir. Bu tür durumlar da sözlü sınavların geçerliğini ve güvenilirliğini düşürmektedir.

Sözlü sınavlarda bir ölçme aracında bulunması gereken “geçerlik”, “güvenirlik”, “objektiflik”, “örnekleyicilik”, “ayırt edicilik” ve “kullanışlılık” genelde sağlanamaz (Beydoğan, tarihsiz: 176).

3.2.2. Uzun cevaplı yazılı sınavlar

Öğrencilerin yazılı anlatım becerilerini geliştirmek ve bu becerilere ne kadar sahip olduklarını ölçmek için kullanılan bir ölçme tekniğidir.

Yazılı yoklamalar, genelde, güvenilirliği ve kapsam geçerliği düşük ölçme araçlarıdır. Ancak, analiz ve sentez düzeyindeki hedef davranışların ölçülmesinde etkili bir şekilde kullanılırlar (Demirel, 2000 c: 217). Dikte, ödev, proje, ders içi, ders dışı faaliyet raporları da yazılı yoklamalara dahil edilmektedir.

Okullarda bir dönemde yapılacak yazılı sınavların sayısı haftalık ders saati sayısı üç ve daha çok olan dersler için üçten az, bir ve iki saat olan dersler için ikiden az olamaz (MEB 1995).

Uzun cevaplı yazılı sınavlar, “*klâsik*”, “*kompozisyon tipi sınavlar*” da olarak bilinmektedir. Bu sınavlarda asıl olan öğrenciye yazılı olarak soru sorulması ve ondan sorunun cevabını düşünüp bularak düzenli bir biçimde yazmasının istenmesidir (Özçelik: 1998 b: 125).

Yazılı sınavlar, sorular ve cevapların yazılı olarak uygulandığı bir ölçme tekniğidir.

Yazılı sınavlarda, öğrencilerin, bilgilerini uygulamaları, görüş ve düşüncelerini sıraya koymaları ve bunlardan analiz ve sentezler yaparak bir sonuca ulaşmaları söz konusudur (Demirel, 2000 b: 221).

Yazılı sınavlarda, öğrencilerin düzeylerine uygun olarak verilen bir metinle ilgili kısa ya da uzun cevap vermeleri istenir.

Kompozisyon dersinde öğrencinin yazılı anlatım ve dili kullanma gücünü geliştirmek için herhangi bir konuda görüş ve düşüncelerini içeren bir yazı yazması istenir.

Öğretmenler, yazılı sınavlardan sonra öğrencilerin hangi konularda ne derece başarılı olduklarını belirlemeli, başarısız olunan konularda tamamlayıcı eğitim çalışmalarına yer vermelidir. Yazılı sınav sonucunda öğrencilerin çoğunluğu başarısız olmuşsa, ek eğitim çalışması yapıldıktan sonra bu öğrencilere bir sınav daha yapılabilir (Demirel, 2000 b: 217).

Herkes aynı soruların sorulabilmesi bu sınavların önemli bir üstünlüğüdür.

Uzun cevaplı sınavlarda sorulan soruların cevapları kısa değildir. Bu durum, sorulara verilen cevapların bir dereceye kadar doğru, bir dereceye kadar yanlış olması sonucunu doğurmaktadır. Cevapların doğruluk derecesine bu cevapları puanlayacak kişinin karar vermesi gerekmektedir. Cevapların doğruluk derecesi bir yargıyı gerektirdiğinden puanlama bir dereceye kadar öznel olmaktadır. Bu da böyle bir sınavla elde edilen ölçülerin güvenilirliğini, dolayısıyla da geçerliğini düşürmektedir.

3.2.3. Kısa cevaplı yazılı sınavlar

Kısa cevaplı testler, cevaplayanın bir sözcük, bir rakam, bir tarih veya en fazla bir cümle ile cevaplandırabileceği maddelerden oluşur (Özçelik: 1998 b: 128).

Yazılı sınavlarda az sayıda soru sorulması öğrenciye kazandırılacak davranışları örneklemediğinden, bunun yerine kısa cevaplı çok sayıda soru sorma yaklaşımı ön plâna çıkmıştır (Beydoğan, tarihsiz: 181).

Sorular kısa cevaplamayı gerektirdiğinden çok soru sorulabilmektedir. Bu sorulardan her biri ile öğrenilmesi beklenen önemli davranışlardan biri yoklanarak dersin kapsamının iyi

bir şekilde örneklenmesi sağlanabilmektedir. Çok soru sorulabildiği için kapsam geçerliğine sahip olan kısa cevaplı yazılı sınavların güvenilirlikleri yüksek olabilmektedir.

Bu tür sınavlarda sorulan sorular bazen “tamamlamalı”, “doldurmalı” testler gibi de adlandırılmaktadır.

Kısa cevaplı testler, uzun cevaplı soruların sakıncalarını ortadan kaldırmak için geliştirilmiştir. Bu nedenle uzun cevaplı sorularla ilgili olarak sözü edilen sakıncaların çoğu bunlar için söz konusu değildir.

Kısa cevaplı sorularda cevabın kısa olması, yazılı ifade gücünün puanı etkilemesini de büyük ölçüde önlemektedir. Cevabın kısa olmasından dolayı, yazılı ifade gücünün gelişmiş olmasına gerek kalmamaktadır.

Kısa cevaplı sorulardan oluşan sınavlarda soruların cevabı kısa olduğundan bunların puanlamasındaki subjektiflik büyük ölçüde azalmaktadır. Ancak, yine de puanlama tam objektif olmamaktadır (Özçelik, 1998 b: 129).

3.2.4. Doğru-yanlış testleri

Cevabı “doğru” ya da “yanlış” diye işaretlenen soru tipleridir. Bu tip sorularda cevaplayıcıya doğru ya da yanlış yargılar içeren önermeler sunulur. Cevaplayıcıdan önermelerin başında yer alan parantezin içine (D) ya da (Y) harflerini yazması istenir (Beydoğan, tarihsiz: 183; Turgut, 1988: 75).

Doğru-yanlış tipi testlerin cevaplandırılması kolay olur ve az zaman alır.

Bu tür sorularda sunulan alternatif, iki seçenektir. Bu nedenle sorunun doğru cevabını bilmeyen bir kişinin doğru cevabı bulma şansı % 50’dir. Bu şans faktörü, cevapları dengeli dağıtmak ve bir yanlış bir doğruyu götürür şeklinde uygulama yapmakla ortadan kaldırılabılır (Beydoğan, tarihsiz: 183).

Doğru yanlış tipi testlerin puanlaması kolaydır, nesnelidir.

3.2.5. Eşleştirmeli testler

İki grup hâlinde verilen ve birbirleriyle ilgili olan bilgilerin birbirleriyle eşleştirilmesidir (Demirel, 2000 b: 225).

Eşleştirilmiş maddeler, öncüller denilen soru kökleri ile muhtemel cevaplar veya seçenekler grubundan oluşur (Beydoğan, tarihsiz: 185).

Uzun ifadeler öncül olarak ve sayfanın sol tarafında, kısa ifadeler cevap olarak ve sayfanın sağ tarafında kullanılır. Eşleştirilen soru maddesi en az 6, en çok 15 olur.

3.2.6. Çoktan seçmeli testler

Bir sorunun cevabını, verilen seçeneklerden doğru olanı bulup işaretlemeyle oluşan testlerdir (Demirel, 2000 c: 144). Bir soru cümlesindeki madde köküne bağlı olarak verilen dört veya beş seçenektir. Birinin seçimini gerektiren test maddeleridir. Çoktan seçmeli testler aşağıdaki temel öğelere sahiptirler (Beydoğan, tarihsiz: 186-187):

1. **Madde kökü:** Maddede cevaplayıcıya neyi cevaplandıracağını bildiren, sezdirenen kısım.
2. **Seçenekler:** Sorulan maddeye verilen cevaplardan doğru cevabın dışında olanlar.

3. **Çeldirici:** Sorulan maddeye verilen cevaplardan doğru cevabın dışında olanlar.
4. **Doğru cevap:** Sorulan soru maddesine verilen muhtemel cevaplardan doğru cevaptır.
5. **Test maddesi:** Bağımsız olarak kendi başına puanlanabilen en küçük birim.

Son yıllarda eğitim sistemimizde öğrenci başarısını ölçmek için seçmeli test hazırlama yaygın hâle gelmiştir.

Türkiye’de merkezî sistemle yapılan sınavların da çoktan seçmeli testler şeklinde yapılması, bu sınav türünün yaygın hâle gelmesine sebep olmuştur. Orta öğretimden sonra yapılan Öğreci Seçme Sınavı da çoktan seçmeli test uygulamasının yapıldığı en önemli sınavdır. Öğrenciler çoktan seçmeli testleri çok çözdüğü oranda sınavlarda başarılı olmaktadır.

Öğrencilerin çoktan seçmeli testlere alışkın olup olmamaları, bu testlerdeki başarıyı çok etkilemektedir. Çoktan seçmeli test sorularına artık ders kitaplarında ünitelerin sonunda da yer verilmektedir. Birkaç üniteyi kapsayan bir çeşit kısa bir ara sınav mahiyetindeki bu testlerle amaçlanan da o ünitelerle ilgili öğrenci başarılarını ortaya koymaktır. Öğrencilerin ünitedeki öğrenme eksikliklerini belirlemek ve tam öğrenmeyi sağlamak için verilen biçimlendirme ve geliştirmeye yönelik testlerdir ki bu testlere not verilmemektedir; sadece, öğrencilerin öğrenme güçlüklerini ve eksikliklerini ortaya çıkarmaya yöneliktir (Demirel, 2000 c: 145; Demirel, 2000 b: 229).

Çoktan seçmeli testlerle öğrencilerin öğrenme düzeyleri belirlenmekte ve sınavdaki başarıları notla değerlendirilmektedir.

3.2.6.1. Çoktan seçmeli madde tipleri

Çoktan seçmeli maddelerin hazırlanışında, “*seçenek sayısı*”, “*öğrencilerin seviyesi*”, “*sınıf seviyesi*”, “*konunun önemi*” gibi noktalar göz önünde bulundurulmaktadır. Belli başlı çoktan seçmeli madde tipleri şunlardır (Beydoğan, tarihsiz: 188-190):

1. Madde kökü soru biçiminde olanlar.

Bu tür maddelerde olumlu cevabı, olumsuz cevaptan ayırmaktan çok mevcut bilgileri ölçmek amaçlanır.

2. Maddenin kök ifadesinde olumlu soru veya olumsuz soru ifadelerinin yer aldığı soru tipleri.
3. Madde kökü eksik cümle olan maddeler

Bu tip maddelerde madde kökü ile seçenekler anlam ve gramer bakımından birbirini tamamlar.

4. Ortak materyale dayalı maddeler

Madde hazırlanıp yazılmadan önce, maddenin ilgili olduğu materyal (paragraf, şekil ...vb.) verilir; ardından da madde kökü sorulur.

5. En doğru cevabı gerektiren maddeler

Bu tür maddelerde soru köküne bağlı olarak hazırlanan seçeneklerin hepsinde kısmen doğruluk payı vardır. Ancak, bu seçeneklerden sadece birisi daha kapsamlı veya en doğrudur.

6. Ortak şıklı maddeler

3.2.6.2. Çoktan seçmeli testlerin yazımında kullanılan teknikler

Bu teknikleri Turgut (1977: 99-107) “*genel esaslar*”, “*madde kökü*” ve “*madde seçenekleri*” ile ilgili olarak üç aşamada ele almaktadır.

Çoktan seçmeli test maddeleri yazılırken dikkat edilmesi gereken genel öneriler şöyle özetlenebilir (Demirel, 2000 b: 226):

1. Test maddesi gayet açık bir dille yazılmalı, ifade kesinlik taşımalı, birbirinden farklı yorumlara imkân verilmemelidir;
2. Her maddede ifade açıklığına, kesinliğine ve kısalığına dikkat edilmelidir;
3. Test maddelerinde cinaslı, aldatıcı, bilmece gibi ifadeler kullanılmamalıdır;
4. Test maddelerinin dil bakımından güçlük seviyesi o testi cevaplandırarak grubun ortalama okuma yeteneğinin oldukça altında tutulmalıdır;
5. Test maddeleri ve testlerde kullanılacak diğer yazılı malzeme, ders kitabı gibi öğrencilerin kullandığı yazılı kaynaklardan kelimesi kelimesine alınmamalıdır;
6. Test maddesi önemsiz ayrıntıları sormamalıdır;
7. Her test maddesi diğer maddelerden bağımsız olarak cevaplandırılabilir;
8. Bir maddede verilen bilgi, diğer bir maddede sorulan sorunun cevabını açıklamamalıdır.

Soru madde kökü yazarken de aşağıdaki uyarıları dikkate almakta yarar görülmektedir (Demirel, 2000 b: 227):

1. Madde kökü önemli bir soru sormalı veya cevaplayıcının çözeceği problemin ne olduğu açıkça ifade edilmelidir;
2. Madde kökü, gereksiz açıklama veya bilgilerle şişirilmemelidir;
3. Madde kökü, maddenin mümkün olan en büyük kısmını kapsamalıdır.

Soru maddelerine uygun seçenekler yazarken de şu hususlar dikkate alınmalıdır:

1. Seçenekler, ifade tarzı, uzunluk ve kapsam bakımından birbirine benzer olmalıdır;
2. Çeldiriciler, bilgisiz veya yanlış bilgili cevaplayıcıları yanıltmalı, fakat bilgileri yeterli olanları yanıltmamalıdır;
3. Kökte ve şıklarda kelime benzerliği, şık uzunluğu gibi bazı cevaplayıcıların doğru cevabı bulmakta kullanabilecekleri ipuçları varsa, bunlar çeldiricilerden olmalı, doğru cevapta bulunmamalıdır;
4. Çeldiricilerin doğru cevaba yakınlık derecesi testin güçlük derecesine göre ayarlanmalıdır;
5. “*Yukarıdakilerin hepsi*” şıkkı, diğer seçeneklerin gerek ifade gerekse çeldiricilik bakımından birbirine çok benzediği hâllerde kullanılmamalıdır;
6. Birbirinden bağımsız olmayan, biri diğerini içine alan seçenekler yazılmamalıdır;
7. Büyüklük sırası, sayısal sıra veya benzeri gibi anlamlı bir sıraya konulabilecek seçenekler, uygun bir sırada verilmelidir;
8. Bir testin bütün maddeleri aynı sayıda seçeneğe sahip olmalıdır. Lise ve üniversite düzeyinde 5 seçenekli testler hazırlanmalıdır.

3.2.6.3. Çoktan seçmeli testlerin hazırlanmasında izlenen aşamalar

Öğretim sürecinde yer alan etkinliklerin değerlendirilmesi ve bir karara varılabilmesi; geçerli ve güvenilir ölçümlerle, iyi plânlanıp düzenlenmiş testlerle mümkündür.

Bir testin plânlanıp düzenlenmesinde sırasıyla şu aşamalardan geçilir (Demirel, 2000 b: 228):

1. Testin amacı
2. Belirtke Çizelgesi
- 2.1. Davranışlar
- 2.2. Ünitenin alt bölümleri
3. Soru tipi, sayısı ve süresi
4. Test maddesi yazma ya da seçme
5. Ön deneme ve madde analizi
6. Düzenleme
- 6.1. Teste son şeklini verme
- 6.2. Çoğaltma
7. Uygulama
8. Puanlama ve değerlendirme

3.2.6.4. Çoktan seçmeli testlerin özellikleri

Çoktan seçmeli testlerin özelliklerini aşağıdaki gibi belirtmek mümkündür.

Olumlu özellikleri (Özçelik, 1998 b: 141; Beydoğan, tarihsiz: 196):

1. Seçmeli testler, bugüne kadar bulunabilmiş en üstün ölçme araçlarıdır;
2. Belli bir sürede çok sayıda sorulabilir. Bu sorular düzenli olarak dağıtılarak bir veya birkaç üniteye öğretilenler yoklanabilir; diğer bir deyişle, kapsam geçerlikleri yüksektir;
3. Testlerde çok sayıda soru sorulabilmesi, soruların açık ve anlaşılır olması şartıyla güvenilirliğin de yüksek olmasını sağlar;
4. Puanlama doğru cevapların sayılmasından ibaret olduğu için objektiftir;
5. Bilgisayarlar ve diğer bazı makineler yardımıyla puanlanabilmeleri mümkün olduğu için büyük kitlelere uygulanması mümkündür;
6. Eğitimin hedefleri arasında yer alan birçok bilişsel yeterlik, bu tür testlerle yeterli güvenilirlik ve geçerlikte ölçülebilmektedir;
7. Bu testlerde maddelerin güçlük ve ayırt edicilik özellikleri göz önünde tutularak, istenilen güçlükte ve maksada uygun testler hazırlanabilir.

Olumsuz özellikleri (Özçelik, 1998 b: 141; Beydoğan, tarihsiz: 195):

1. Sadece olayların sebeplerini veya sebeplerin yol açtığı sonuçları ölçmektedirler;
2. Öğrencinin üreticiliğini ortaya çıkarmaktan uzaktırlar;
3. Doğru cevabı seçenekler arasından seçmek mümkün olduğu için, düşünme gücünü zayıflatmaktadırlar;
4. Kişinin bildiklerini düzenli bir şekilde sunma ve dil kurallarına göre ifade etme gücünü zayıflatmaktadırlar;
5. Cevaplayıcının sadece okuma-anlama gücünü kullanması söz konusu olduğu için anlama gücü yüksek olanların lehine sonuç verebilirler.

3.3. Bir Ölçme Aracının Nitelikleri

3.3.1. Geçerlik

Bir ölçme aracında geçerlik, ölçmelerde tasarlanan ölçümlere ulaşma derecesidir. Bir ölçme aracının niteliğini, diğer faktörlerden çok geçerliği belirler. Ölçme aracı, tasarlanan durumları ölçemiyorsa işlevsel değildir (Beydoğan, tarihsiz: 153).

Bir ölçme aracı, hazırlanan sorularda ölçülmesi istenilen bilgi, tutum ve becerileri doğru olarak ölçmelidir. Bu nedenle geçerlik, bir ölçme aracının, kullanılış maksadına hizmet etme derecesini belirtir.

Test geçerliğini sağlamak için sorular, hedeflere uygun belirli bir anlamla sınırlı ve kolay anlaşılacak şekilde hazırlanmalıdır.

Bir ölçeğin geçerliği, onun istenilen özelliği ölçme ve bu işi diğer özelliklerin etkilerini ölçülere yansıtmadan yapma derecesini gösterir. Diğer bir deyişle, bir ölçeğin geçerliği, onun hedeflenen amaca hizmet etme derecesidir.

Canlıların davranışsal özelliklerinin ölçülmesinde kullanılan ölçme araçlarının hiçbirinin geçerliği tam değildir. Ancak, yeterli sayılabilecek doğrulukta ölçüler verecek kadar yüksek geçerlikte ölçekler geliştirilebilir. (Özçelik, 1998 b: 43).

“Ölçme aracı hangi özellikleri yoklayacak, belirlenen özelliklerde ayırım ve kapsam ne olacak, belirlenen özellikler hangi tip uyarıcılarla daha iyi ortaya çıkar, ortaya çıkarılan bu özellikler ileride nelerin gerçekleştirilebileceğinin işaretçileridir?” gibi sorulara cevap aramak geçerlik türlerinin incelenmesini gerektirir.

Geçerlik türlerinden hiçbirinin bir diğerine üstünlüğünden söz edilemez. Ölçme aracının genel geçerliği içinde her birisinin ayrı bir önemi vardır (Beydoğan, tarihsiz: 157).

3.3.1.1. Kapsam geçerliği

Testin bir bütün olarak ve her bir maddesinin testin amacına hizmet etme derecesidir. Kapsam geçerliğinin ön şartları, testte yer alan maddelerin ölçülmek istenen davranışı ortaya çıkaracak uyarıcı niteliği taşıması ve uygun uyarıcı özelliği taşıyan maddeler toplamının muhtevayı örnekleyecek sayıda olmasıdır (Beydoğan, tarihsiz: 154-155).

3.3.1.2. Görünüş geçerliği

Belli maksatlar için hazırlanmış bir testin dış görünümü itibarıyla ölçmek istediği ile yapılandırılışı gereği ölçtüğü arasında bir fark yoksa o testin görünüş geçerliği var demektir (Beydoğan, tarihsiz: 155).

3.3.1.3. Yorumlama geçerliği

İstatistik teknikler kullanılarak ve bilinenlerden yaranılarak bilinmeyen durumlar hakkında yapılan geleceğe yönelik tahminlerde, yorumlarda bulunma işlemidir (Arıcı, 1992: 143).

Testlerde yorumlama geçerliği, bireylerin bir testteki başarısına bakarak, daha sonra izleyecekleri programda ve işte başarılı olup olamayacaklarının tahmin edilmesidir (Beydoğan, tarihsiz: 156).

3.3.1.4. Yapı geçerliği

Bir testin başlangıçtaki tanımlanışına paralel sonuçlar ortaya konulmuşsa ve bireyler tanımlanan çerçevede değerlendirilmişse o testin yapı geçerliğinden söz edilebilir. Bir testten elde edilen puanlarla psikolojik ve eğitimsel yapı arasındaki ilişki ne kadar yüksekse testin yapı geçerliği de o kadar yüksektir (Beydoğan, tarihsiz: 156-157).

3.3.2. Güvenirlik

Ölçme aracının en önemli özelliklerinden biri de güvenirligidir.

“Güvenirlik, ölçme aracının belli bir özelliğe yönelik birden fazla ölçüm sonuçları arasında tutarlılık göstermesidir.” (Fraenkel, 1993: 146).

Hazırlanan test soruları ölçülmesi istenen bilgi, tutum ve becerileri tutarlı olarak her zaman aynı şekilde ölçmelidir (Demirel, 2000 b: 223).

Güvenirligi artırmak için sorular öğrenci düzeyine uygun, anlaşılır bir şekilde yazılmalı ve aracın uygulanması hakkında yeterli açıklama yapılmalıdır.

Ölçülmek istenen özellik ile istenmediği hâlde ölçüleri etkileyen bütün özellikler hiç değişmiyorsa ve tekrarlanan ölçmelerde hep aynı değerler elde ediliyorsa o ölçme aracının güvenirligi tamdır (Özçelik, 1998 b: 41).

En somut değerlerin ölçülmesinde bile ölçeklerin tam güvenirligidinden söz edilemez. Onun için, ölçeklerin neyi, ne derece ölçebildiğinden ziyade değerlerin her bir ölçümde birbirleriyle ne kadar yakın ve tutarlı olduğuna bakılır.

Ölçmelerde hatasız ölçümler yapmak mümkün olmadığına göre, duyarlılığın artırılması yoluna gidilmelidir. Duyarlılığın artırılması ise, ölçmeye karışabilecek sistematik türden ve şansa yönelik hataların azaltılması ile mümkündür (Beydoğan, tarihsiz: 146).

İnsanın sürekli değişen, kararsız özellikteki davranışlarını ölçmek oldukça zor olduğundan, ölçmede kullanılan ölçme araçlarının güvenirliliğini kestirmek ölçme işlemine karışan değişkenlerin kontrol altına alınabilmesine bağlıdır. Ölçme araçlarında güvenirligi belirlemenin gayesi, ölçümler sonucu gözlenen toplam değişkenliğe, ölçülen gerçek özelliğe ait olmayan hata kaynaklı değişkenlerin ne derece karıştığını tespit etmektir (Beydoğan, tarihsiz: 148).

3.3.3. Kullanışlılık

Hazırlanan ölçme aracı, uygulandığı süre, evrak ve harcanan para bakımından ekonomik olmalıdır (Demirel, 2000 b: 223).

Uygulamanın ve puanlamanın kolay olması; ayrıca puanlamaları yorumlamada kolaylığın sağlanması da o ölçme aracının kullanılışlılığını artırır. Kullanışlılığı artan bir aracın güvenirlilik ve geçerliği de artar (Turgut, 1977: 45)

3.4. Değerlendirme

Ölçme ve değerlendirme kavramları çoğu zaman birbirinin yerine kullanılır ya da birbirleriyle karıştırılır.

Ölçme, mevcut durumu tanımlayıp tasvir etme işlemidir. *Değerlendirme* ise, bir karar verme işlemidir. Ölçme işleminde var olanın, olanaklar ölçüsünde aslına uygun olarak betimlenmesine çalışılır. Değerlendirmede ise ölçme sonuçları alınır; bir ölçütle karşılaştırılır ve ölçme sonucunun, ölçütle belirlenen koşulu karşılayıp karşılamadığına bakılır (Özçelik, 1998 b: 221; Beydoğan, tarihsiz: 139).

Ölçme ile değerlendirme arasındaki farklar (Beydoğan, tarihsiz: 143):

Ölçme	Değerlendirme
Objektiftir.	Sübjektiftir.
Bir gözlem işlemidir.	Bir yorum, hüküm verme işlemidir.
Sayı ve sembollerle ifade edilir.	Sonuç, yargı ve karar olarak belirtilir.
Ölçmede sonuç değişmez.	Değerlendirme, kişilere göre değişkenlik gösterir.
Değerlendirmenin ön şartıdır.	Ölçmeyi içine alacak kadar kapsamlıdır.

Çizelge 3.1. Ölçme ile değerlendirme arasındaki farklar

Değerlendirme sürecinde “ölçüm”, “ölçüt” ve “işlem” olmak üzere üç temel öge vardır (Demirel, 2000 b: 236). Örneğin bir öğrencinin sınavlardan aldığı puanların ortalamasının sınıfı geçmek için gerekli ortalamayla karşılaştırıp sonunda “geçti” ya da “kaldı” biçiminde bir karar vermek, değerlendirme yapmak demektir. Bu örnekte, sınav puanlarının ortalaması ölçüm, sınıf geçmek için gerekli alt sınır ölçüt, bu iki ögenin karşılaştırılması ise işlemidir (Demirel ve Ün, 1987: 44).

Değerlendirme, bir süreçtir; bu süreç içinde öğrencilerin öğretim programındaki hedeflere ne derece ulaştığının belirlenmesi işidir. Değerlendirme sürecinde, değerlendirilecek olanın açıklığı kavuşturulması önemlidir. Değerlendirme eğitimde bir amaç değil, sonuç için bir araçtır. Diğer bir anlatımla bir öğretim programına giren öğrencilerin sonuçta hangi davranışları kazandığını belirlemek için yapılan bir kontrol işidir. Eğitimde verilen hizmetin kalite kontrolü, ölçme ve değerlendirme ile yapılmaktadır (Demirel, 2000 b: 236).

3.5. Değerlendirme Teknikleri

3.5.1. Ön değerlendirme

Genellikle öğretimin ilk haftalarında yapılır. Amaç, öğrencilerin bilgi, beceri ve tutum yönünden genel yeterlik düzeylerini belirlemektir. Belirlenen yeterlikler dikkate alınarak okula yeni başlayan öğrencilerin birbiriyle kıyaslanması, önceki yıllarda okula başlayanlarla yeni başlayanların karşılaştırılması gibi değişik karşılaştırmalar yapılır. Böyle bir karşılaştırma öğretime yönelik güvenli sonuçlar vermeyebilir. Bu nedenle öğrencilerin öğretime başlarken seviyelerinin tespitini esas alan, tanımlanmış belli muhteva alanlarını içeren sorularla yoklanıp kriter esaslı değerlendirmeler yapılmaktadır (Beydoğan, tarihsiz: 140).

3.5.2. Teşhis edici değerlendirme

Öğretim sürecinin sonuna kadar her zaman yapılabilen bu değerlendirmede esas olan, öğrencilerin başarısızlık nedenlerinin belirlenmesi, yetersizliklerine neden olan faktörlerin tespit edilmesidir. Bu değerlendirmede standart testler ve ölçekler kullanılır. Maksat öğrencide görülmek istenen yeterliğin hangi boyutta ve ne düzeyde, ne gibi faktörlerden etkilendiğini görmektir (Beydoğan, tarihsiz: 141).

3.5.3. Biçimlendirici değerlendirme

Periyodik olarak öğretim süreci boyunca, öğrencilerin bilgi, beceri ve tutumlarındaki gelişmeler izlenir; tanımlanmış hedef davranışlarına göre, öğretim sürecinde öğrencilerin edindikleri davranışlar kıyaslanır, eksikleri giderilir. Davranışlar istenen seviyeye gelinceye kadar yeni etkinliklerle geliştirilir. Bu değerlendirme yaklaşımında ölçüt, tanımlanan alanın hedefleridir. Öğrencileri istenen nitelik ve yeterlikte eğitebilmek için bilişsel, duyuşsal ve devinimsel düzeyde değerlendirmelere tâbi tutulabilir. Değerlendirmede, öğrencinin her türlü faaliyeti, değerlendirilecek öğeleri oluşturur (Beydoğan, tarihsiz: 141).

3.5.4. Düzey belirleyici değerlendirme

Bir faaliyetin tanımlanan hedeflere ne derece ulaşıldığını görmek için yapılan değerlendirmelerdir. Bu tür değerlendirmelerde öğrencilerde bilgi, beceri ve tavır açısından ehliyet, yeterlik, uzmanlık ve olgunlaşma aranır. Bu nedenle değerlendirmede kullanılan ölçme araçları daha önce tanımlanan hedeflerin gerçekleştiğinin göstergesi kritik davranışları yoklayıcı sorulardan oluşur. Elde edilen ölçümler tanımlanan nitelik ve yeterliğe göre değerlendirilir. Değerlendirmede yer alan kriter, öğretimin hedefleridir (Beydoğan, tarihsiz: 141).

IV. BÖLÜM

4. TÜRK MİLLÎ EĞİTİM SİSTEMİ

4.1. Türk Eğitim Sisteminin Yasal Temelleri

Eğitim, Öğrenim Hakkı ve Ödevi

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 42. maddesi ile anayasal esaslara bağlanmıştır:

“Kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir. Eğitim ve öğretim Atatürk İlkeleri ve İnkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin denetimi ve gözetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.

Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir.

Devlet maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin öğrenimlerini sürdürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenmez.

Türkçeden başka hiçbir dil eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tâbi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletler arası anlaşma hükümleri saklıdır.” (Resmî Gazete, 1982: Nu. 17863)

4.2. Türk Millî Eğitiminin Hedefleri (Amaçları)

Eğitimle ilgili en önemli kanunlardan biri de 14.06.1973 yılında kabul edilen Millî Eğitim Temel Kanunudur. Bu kanunda Türk Millî Eğitiminin hedefleri şöyle belirtilmektedir:

4.2.1. Türk Millî Eğitiminin uzak hedefi

Bir eğitim sisteminin topluma kazandırması istenen niteliklere eğitimin “uzak hedef”i adı verilir (Özçelik, 1998: 9).

Millî Eğitim Temel Kanununda, Türk Millî Eğitiminin uzak hedefi, bu eğitim sisteminin ürünü olarak yetişmesi istenen “ideal insan”ın nitelikleri olarak değil de söz konusu eğitim sisteminin Türk toplumuna kazandırması istenen nitelikleri sayılarak belirtilmiştir.

Millî Eğitim Temel Kanununun 2. maddesinin son fıkrasında Türk Millî Eğitiminin uzak hedefi şöyle belirtilmektedir:

“Bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunu refah ve mutluluğunu artırmak, öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı ve seçkin bir ortağı yapmaktır.”

4.2.2. Türk Millî Eğitiminin genel hedefleri

Uzak hedef, kapsadığı insan nitelikleri açısından biraz daha ayrıntılandırıldığında elde edilen hedeflere “*genel hedefler*” adı verilir (Özçelik, 1998: 9).

Millî Eğitim Temel Kanununda, Türk Millî Eğitiminin genel hedefleri, Türk toplumunu yukarıda sistemin uzak hedefi olarak belirtilen niteliklere sahip bir toplum hâline getirebilmek için bu toplumun üyelerinde bulunması istenen “*ideal insan*” nitelikleri olarak sayılmıştır. Türk toplumunu uzak hedefte ifadesini bulan niteliklere sahip bir toplum hâline getirebilmek için bu toplumu oluşturması istenen “*ideal insan*”ların özellikleri, diğer bir deyişle Türk Millî Eğitiminin genel hedefleri 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 2. maddesinde şöyle belirtilmiştir:

“Türk Millî Eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini,

1. *Atatürk ilke ve inkılâplarına ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;*
2. *Beden, zihin, akıl, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişkin bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;*
3. *İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirmek, gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;*

Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.” (Resmî Gazete, 1973: Nu. 14574)

Millî Eğitim Temel Kanununun 2. maddesinde üç fıkra hâlinde belirlenen Türk Millî Eğitiminin genel hedefleri, diğer bir deyişle bu eğitimin ürünü olarak bireylere kazandırılması beklenen nitelikler incelendiğinde bunların “*bilişsel*”, “*duyuşsal*” ve “*devinimsel*” becerilerden oluştuğu görülmektedir.

Türk Millî Eğitim sisteminin genel hedeflerini oluşturan insan nitelikleri bilişsel, duyuşsal ve devinimsel hedefler olarak şöyle gruplandırabilir:

4.2.2.1. Genel hedefler arasında yer alan bilişsel hedefler

Bilişsel hedefler, Millî Eğitim Temel Kanununda ayrı ayrı belirtilmemiş olup, genel hedeflerin bir bölümünde verilmiştir. Bu bilişsel özellikler şunlardır (Özçelik, 1998: 31-32):

1. Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini geliştirme.
2. İnsan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan millî, demokratik, lâik, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilme ve bunları davranış hâline getirmiş olma.

3. Zihin bakımından dengeli ve sağlıklı gelişmiş kişilik özelliklerine sahip olma.
4. Hür ve bilimsel düşünme gücüne sahip olma.
5. Çalışmalarında yapıcı, yaratıcı ve yapıcı olma.
6. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek hayata hazırlanma bakımından gerekli bilgi ve davranışları kazanma.
7. Kendisini mutlu kılabacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir mesleğin gerektirdiği bilgi ve davranışları kazanma.

4.2.2.2. Genel hedefler arasında yer alan duyuşsal hedefler

Millî eğitimin genel hedeflerinin önemli bir kısmı bu sistemde öğrencilere kazandırılacak duyuşsal özelliklerle ilgilidir. Eğitimin genel hedefleri belirlenirken duyuşsal özellikler üzerinde özellikle durulmuş gibidir. Duyuşsal hedefler, diğer hedeflerden daha ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

10 maddede toplanan duyuşsal özelliklerin de yer yer çok genel ifadelerle belirlendiği dikkati çekmektedir (Özçelik, 1998: 31):

1. Atatürk inkılâplarına ve Anayasanın başlangıcında ifadesini bulan Türk Milliyetçiliğine bağlılık.
2. Türk milletinin millî, ahlâkî, manevî ve kültürel değerlerini geliştirme.
3. Ailesini, vatanını, milletini sevmeye ve daima yüceltmeye çalışma.
4. Ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş kişilik ve karakter özelliklerine sahip olma.
5. Geniş bir dünya görüşüne sahip olma.
6. İnsan haklarına saygılı olma.
7. Kişilik ve teşebbüse değer verme.
8. Topluma karşı sorumluluk duyma.
9. Birlikte iş görme alışkanlığı kazanma.
10. Kendisini mutlu kılabacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir mesleğin gerektirebileceği diğer özelliklere sahip olma.

4.2.2.3. Genel hedefler arasında yer alan devinimsel hedefler

Devinimsel beceriler, yasada ayrı ayrı sayılmamıştır. Bunlardan özellikle temel yurttaşlık eğitiminin bir parçası olması düşünülenler özetlenerek verilmiş gibi görünmektedir (Özçelik, 1998: 31):

1. Beden bakımından, dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş kişilik özelliklerine sahip olma.
2. Çalışmalarında yapıcı, yaratıcı ve verimli olma.
3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek, hayata hazırlanma bakımından gerekli becerileri kazanma.
4. Kendisini mutlu kılabacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir mesleğin gerektirdiği becerileri kazanma.

4.2.3. Türk Millî Eğitiminin özel hedefleri

Eğitimin uzak hedefinden ve genel hedeflerinden daha açık seçik, sınırlı ve belirgin bir şekilde ifade edilen aynı eğitim kademesinde farklı programlar uygulayan okulların ve bu okullardaki değişik derslerin hedefleri özel hedefler olarak adlandırılır.

Millî Eğitim Temel Kanununun 3. maddesi *“Türk eğitim ve öğretim sistemi, bu genel amaçları gerçekleştirecek şekilde düzenlenir ve çeşitli derece ve türdeki eğitim kurumlarının özel amaçları genel amaçlara ve aşağıda sıralanan temel ilkelere uygun olarak tespit edilir.”* hükmünü getirmektedir. Buna göre, çeşitli eğitim kademelerindeki okulların hedefleri, yukarıda verilen genel hedeflere ve Kanunun 4-17. maddelerinde belirtilen temel ilkelere uygun olarak belirlenecek demektir.

4.3. Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri

24.6.1973 Tarihli ve 15474 Sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu madde 4-17 (Özçelik, 1998 a: 16-18; Özdemir-Yalın, 1999: 21-25; Millî Eğitim Bakanlığı, 1981: 46-50)'ye göre temel ilkeler şunlardır:

1. Genellik ve eşitlik

Madde 4. Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet ve din ayrımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.

2. Ferdin ve toplumun ihtiyaçları

Madde 5. Millî eğitim hizmeti, Türk vatandaşlarının istek ve kabiliyetleri ile Türk toplumunun ihtiyaçlarına göre düzenlenir.

3. Yönelme

Madde 6. Fertler, eğitimleri süresince, ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda çeşitli programlara veya okullara yöneltilerek yetiştirilirler. Millî eğitim sistemi, her bakımdan, bu yöneltmeyi gerçekleştirecek biçimde düzenlenir. Bu amaçla, orta öğretim kurumlarına, eğitim programlarının hedeflerine uygun düşecek şekilde hazırlık sınıfları konulabilir. Yönelimde ve başarının ölçülmesinde rehberlik hizmetlerinden ve objektif ölçme ve değerlendirme metotlarından yararlanır.

4. Eğitim hakkı

Madde 7. Temel eğitim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır. İlköğretim kurumlarından sonraki eğitim kurumlarından vatandaşlar ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanırlar.

5. Fırsat ve imkân eşitliği

Madde 8. Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanır. Maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilere en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır. Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır.

6. Süreklilik

Madde 9. Fertlerin genel ve meslekî eğitimlerinin hayat boyunca devam etmesi esastır. Gençlerin eğitimi yanında, hayata ve iş alanlarına olumlu bir şekilde uymalarına yardımcı olmak üzere, yetişkinlerin sürekli eğitimini sağlamak için gerekli tedbirleri almak da bir eğitim görevidir.

7. Atatürk İnkılâp ve İlkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği

Madde 10. Eğitim sistemimizin her derece ve türü ile ilgili ders programlarının hazırlanıp uygulanmasında ve her türlü eğitim faaliyetlerinde Atatürk İnkılâp ve İlkeleri ve Anayasada

ifadesini bulmuş olan Atatürk Milliyetçiliği temel olarak alınır. Millî ahlâk ve millî kültürün bozulup yozlaşmadan kendimize has şekli ile evrensel kültür içinde korunup geliştirilmesine ve öğretilmesine önem verilir.

Millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak Türk dilinin eğitimin her kademesinde, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan öğretilmesine önem verilir; çağdaş eğitim ve bilim dili hâlinde zenginleşmesine çalışır ve bu maksatla Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile iş birliği yapılarak Millî Eğitim Bakanlığınca gereken tedbirler alınır.

8. Demokrasi eğitimi

Madde 11. Güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevî değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışır; ancak, eğitim kurumlarında Anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine aykırı siyasî ve ideolojik telkinler yapılmasına ve bu nitelikteki günlük siyasî olay ve tartışmalara karışılmasına hiçbir şekilde meydan verilmez.

9. Lâiklik

Madde 12. Türk Millî Eğitiminde lâiklik esastır. Din kültürü ve ahlâk eğitimi ilköğretim okulları ile lise ve dengi okullarda okutulan zorunlu dersler arasında yer alır.

10. Bilimsellik

Madde 13. Her derece ve türdeki ders programları ve eğitim metotlarıyla ders araç ve gereçleri, bilimsel ve teknolojik esaslara ve yeniliklere, çevre ve ülke ihtiyaçlarına göre sürekli olarak geliştirilir. Eğitimde verimliliğin artırılması ve sürekli olarak gelişme ve yenileşmesinin sağlanması bilimsel araştırma ve değerlendirmelere dayalı olarak yapılır.

Bilgi ve teknoloji üretmek ve kültürümüzü geliştirmekle görevli eğitim kurumları gereğince donatılıp güçlendirilir; bu yöndeki çalışmalar maddî ve manevî bakımdan teşvik edilir ve desteklenir.

11. Plânlılık

Madde 14. Millî eğitimin gelişmesi iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınma hedeflerine uygun olarak eğitimi, insan gücü-istihdam ilişkileri dikkate alınmak suretiyle, sanayileşme ve tarımda modernleşmede gerekli teknolojik gelişmeyi sağlayacak meslekî ve teknik eğitime ağırlık verecek biçimde plânlanır ve gerçekleştirilir.

Mesleklerin kademeleri ve her kademenin unvan, yetki ve sorumlulukları kanunla tespit edilir ve her derece ve her türdeki örgün ve yaygın, meslekî eğitim kurumlarının kuruluş ve programları bu kademelere uygun olarak düzenlenir.

Eğitim kurumlarının yer, personel, bina, tesis ve ekleri, donatım, araç, gereç ve kapasiteleri ile ilgili standartlar önceden tespit edilir ve kurumların bu standartlara göre optimal büyüklükte kurulması ve verimli olarak işletilmesi sağlanır.

12. Karma eğitim

Madde 15. Okullarda kız ve erkek karma eğitim yapılması esastır. Ancak eğitimin türüne, imkân ve zorunluluklara göre bazı okullar yalnızca kız veya yalnızca erkek öğrencilere ayrılabilir.

13. Okul ile ailenin iş birliği

Madde 16. Eğitim kurumlarının amaçlarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak için okul ile aile arasında iş birliği sağlanır.

Bu maksatla okullarda okul-aile birlikleri kurulur. Okul-aile birliklerinin kuruluş ve işleyişleri Millî Eğitim Bakanlığınca çıkarılacak bir yönetmelikle düzenlenir.

14. Her yerde eğitim

Madde 17. Millî eğitimin amaçları yalnız resmî ve özel eğitim kurumlarında değil, aynı zamanda evde, çevrede, iş yerlerinde, her yerde ve her fırsatta gerçekleştirilmeye çalışılır. Resmî, özel ve gönüllü her kuruluşun eğitimle ilgili faaliyetleri, Millî eğitim amaçlarına uygunluğu bakımından Millî Eğitim Bakanlığının denetimine tâbidir.

4.4. Türk Millî Eğitim Sisteminin Genel Yapısı

1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Yasası ile belirlenmiş olan Millî Eğitim Sistemi, “*örgün eğitim*” ve “*yaygın eğitim*” olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır.

4.4.1. Örgün eğitim

Örgün eğitim, belirli yaş grubundaki ve aynı seviyedeki bireylere, amaca göre hazırlanmış programlarla okul çatısı altında yapılan düzenli eğitimidir. Örgün eğitim, okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim ve yüksek öğretim kurumlarını kapsamaktadır.

4.4.1.1. Okul öncesi eğitim

Okul öncesi eğitim; isteğe bağlı olarak zorunlu ilköğretim çağına gelmemiş 3-5 yaş grubundaki çocukların eğitimini kapsar. Okul öncesi eğitim kurumları, bağımsız ana okulları olarak kurulabildikleri gibi, gerekli görülen yerlerde ilköğretim okullarına bağlı ana sınıfları hâlinde veya ilgili diğer öğretim kurumlarına bağlı uygulama sınıfları olarak da açılmaktadır.

Okul öncesi eğitimin amacı; çocukların bedensel, zihinsel, duygusal gelişimini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını, onların ilköğretime hazırlanmasını, koşulları elverişsiz çevrelerden gelen çocuklar için ortak bir yetişme ortamı yaratılmasını, Türkçenin doğru ve güzel konuşulmasını sağlamaktır.

4.4.1.2. İlköğretim

İlköğretim 6-14 yaş grubundaki çocukların eğitim ve öğretimini kapsar. İlköğretimin amacı; her Türk çocuğunun iyi birer yurttaş olabilmesi için, gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlık kazanmasını, millî ahlâk anlayışına uygun olarak yetişmesini, ilgi, yeti ve yetenekleri doğrultusunda hayata ve bir üst öğrenime hazırlanmasını sağlamaktır.

İlköğretim kız ve erkek bütün yurttaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır. İlköğretim kurumları sekiz yıllık okullardan oluşur. Bu okullarda kesintisiz eğitim yapılır ve bitirenlere ilköğretim diploması verilir.

4.4.1.3. Orta öğretim

Orta öğretim; ilköğretime dayalı, en az üç yıllık genel, meslekî ve teknik öğretim kurumlarının tümünü kapsar. Orta öğretimin amacı; öğrencilere asgarî ortak bir genel kültür vermek, birey ve toplum sorunlarını tanıtmak ve çözüm yolları aramak, ülkenin sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunacak bilinci kazandırarak öğrencileri ilgi, yeti ve yetenekleri doğrultusunda yüksek öğretime, hem de yüksek öğretime hem mesleğe veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır.

4.4.1.4. Yüksek öğretim

Yüksek öğretim; orta öğretime dayalı, en az iki yıllık yüksek öğrenim veren eğitim kurumlarının tümünü kapsar. Yüksek öğretimin amacı; ülkenin bilim politikasına, toplumun yüksek düzeyde ve çeşitli kademelerdeki insan gücü gereksinimine göre öğrencileri ilgi, yeti ve yetenekleri doğrultusunda yetiştirmek, bilimsel alanlarda araştırmalar yapmak, araştırma-inceleme sonuçlarını gösteren ve bilim-teknik ilerlemesini sağlayan her türlü yayını yapmak, hükümet tarafından istenecek inceleme ve araştırmaları sonuçlandırarak düşüncelerini bildirmek, Türk toplumunun genel seviyesini yükseltici ve kamuoyunu aydınlatıcı bilimsel verileri söz ve yazı ile halka yaymak ve yaygın eğitim hizmetinde bulunmaktır. Yüksek öğretim kurumları; üniversite, fakülte, enstitü, yüksek okul, konservatuvar, meslek yüksek okulu ile uygulama ve araştırma merkezlerinden oluşmaktadır.

Yukarıda da görüldüğü gibi, Türk Millî Eğitiminin eğitim kademelerinden ilki olan okul öncesi eğitimi, ana sınıfı ile temsil edilmekte ve tek bir sınıftan oluşmaktadır.

Eğitim kademelerinin ikincisi olan 8 yıllık temel eğitimin 1. kademesini 5 yıllık ilkokul, 2. kademesini ise 3 yıllık ortaokul oluşturmaktadır. Esas olarak yurttaşlık eğitiminin verildiği bir eğitim kademesinde birbirini izleyen bu iki okulun ikisinde de ülke genelinde aynı programın uygulanması öngörülmüştür.

Orta öğretim ve yüksek öğretim kademeleri değişik programları uygulayan değişik okullardan oluşmaktadır. Orta öğretim kademesi genelde çok amaçlı (değişik programlı) tek tip lise ile meslekî ve teknik okuldan oluşmaktadır. Türk Millî Eğitim sisteminin orta öğretim kademesinde başlayan bu program çeşitliliği, yüksek öğretim kademesinde daha da artmaktadır.

Yüksek öğretim kademesinde çeşitli fakülte ve yüksek okullarda çok çeşitli programlar uygulanmaktadır.

Türk Millî Eğitim sistemini oluşturan eğitim kademelerindeki okul ve program çeşitliliği ilgi, istidat ve kabiliyetler doğrultusunda yetiştirme ve doğrudan değişik iş veya mesleklere ya da bu amaçla bir eğitim veren yüksek öğretim kurumlarına hazırlamanın söz konusu olduğu orta öğretimde (özellikle 10. ve daha sonraki sınıflarda) ortaya çıkmaktadır. Bu çeşitliliğin yüksek öğretimde daha da artarak sürmesi de aynı etkenlerin bir sonucudur (Özçelik, 1998: 40).

Eğitim sistemini oluşturan kademelerin yapısı ile bu kademelerin Türk Millî Eğitiminin genel hedeflerine sağlayacağı katkı arasında sıkı bir ilişki vardır. Türk Millî Eğitiminin genel hedeflerinde belirtilmiş olan insan niteliklerinden her Türk vatandaşında bulunması gerekli görülenler, esas itibarıyla temel yurttaşlık eğitimi verme amacını güden temel eğitim kademesinin hedefleri arasına alınmıştır. Böyle bir eğitimden sonra ve değişik niteliklerdeki programlarla kazandırılacak niteliklerin orta öğretim ve yüksek öğretim okullarında uygulanmakta olan değişik programların hedefleri arasına alınması yoluna gidilmiştir (Özçelik, 1998: 40-41).

4.4.2. Yaygın eğitim

Yaygın eğitimin amacı, Millî Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, örgün eğitim sistemine hiç girmemiş olan veya herhangi bir kademesinde bulunan ya da bu kademedен çıkmış yurttaşlara örgün eğitimin yanında veya dışında:

Okuma-yazma öğretmek, eksik eğitimlerini tamamlamaları için sürekli eğitim olanağı hazırlamak;

Bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelere uyumlarını kolaylaştırıcı eğitim olanağı sağlamak;

Millî kültür değerlerimizi koruyucu, geliştirici, tanıtıcı ve benimsetici nitelikte eğitim yapmak, Toplu yaşama, dayanışma, yardımlaşma, birlikte çalışma ve örgütlenme anlayış ve alışkanlıkları kazandırmak;

Ekonominin gelişimi doğrultusunda ve istihdam politikasına uygun meslek edinmelerini sağlayıcı olanaklar hazırlamak;

Beslenme ve sağlıklı yaşam tarzını benimsetmek;

Çeşitli mesleklerde çalışanlara, gelişmeleri için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmak;

Boş zamanlarını yararlı bir biçimde değerlendirme ve kullanma alışkanlıkları kazandırmaktır.

4.5. Millî Eğitim Bakanlığı Örgütü

Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkındaki 3797 Sayılı Yasaya göre Millî Eğitim Bakanlığı bugün:

1. Merkez örgütü
2. Taşra örgütü
3. Yurt dışı örgütü
4. Bağlı kuruluşlar

olmak üzere dört bölümden meydana gelmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı taşrada 81 il ve 922 ilçede örgütlenmiştir. MEB'in yurt dışında 21 eğitim müşavirliği ve 18 eğitim ataşeliği olmak üzere 39 ülkede temsilciliği bulunmaktadır. MEB temsilciler aracılığıyla yurt dışında öğrenim gören (lisans-yüksek lisans ve doktora) öğrencilere ilişkin eğitim-öğretim işlerini yürütmektedir. Millî Eğitim Bakanlığına bağlı kuruluşlar Millî Eğitim Akademisi ile Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğüdür.

4.6. Cumhuriyetten Günümüze Eğitim

Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana geçen kısa süre içinde eğitim sisteminin her tür ve kademesinde okul, öğrenci ve öğretmen sayısında büyük artışlar olmuş; eğitim olanaklarının yurt geneline dağılımında önemli gelişmeler sağlanmıştır.

Cumhuriyetten günümüze eğitimin değişik tür ve kademesinde;

1923 yılında 5.010 okul bulunurken okul sayısı 10 kat artarak 2000 yılında 57.985'e; 1923 yılında yaygın eğitim kurumu bulunmazken, 2000 yılında kurum sayısı 6.975'e çıkmıştır.

1923-2000 yılları arasında okul sayıları ve artış katları şöyledir:

Eğitim Kademesi	Okul Sayısı		
	1923-1924	2000-2001	Artış (Kat)
Okul öncesi	80	8 996	111
İlköğretim	5 010	36 047	6
İlkokul	4 894	-	-
Ortaokul	116	-	-
Orta öğretim	43	5 967	138
Genel orta öğretim	23	2 746	118
Meslekî ve teknik orta öğretim	20	3 221	160
Örgün eğitim	5 133	51 010	9
Yaygın eğitim	-	6 975	-
Genel Toplam	5 133	57 985	10

Cizelge 4.1. 1923-2000 yılları arasında okul sayıları ve artış katları

Kaynak: MEB Araştırma, Plânlama ve Koordinasyon Kurulu

1923 yılında 361.514 öğrenci öğrenim görmekte iken öğrenci sayısı 43 kat artarak 2000 yılında 15.820.534'e; 1923 yılında yaygın eğitim kurumunda öğrenci bulunmazken 2000 yılında yaygın eğitim kurumundaki kursiyer sayısı 3.173.841'e çıkmıştır.

1923-2000 yılları arasında öğrenci sayıları ve artış katları şöyledir:

Eğitim Kademesi	Öğrenci Sayısı		
	1923-1924	2000-2001	Artış (Kat)
Okul öncesi	5 880	228 503	38
İlköğretim	351 835	10 289 233	28
İlkokul	341 941	-	-
Ortaokul	9 894	-	-
Orta öğretim	3 799	2 128 957	559
Genel orta öğretim	1 241	1 324 083	1 066
Meslekî ve teknik orta öğretim	2 558	804 874	314
Örgün eğitim	361 514	12 646 693	34
Yaygın eğitim	-	3 173 841	-
Genel Toplam	361 514	15 820 534	43

Cizelge 4.2. 1923-2000 yılları arasında öğrenci sayıları ve artış katları

Kaynak: MEB Araştırma, Plânlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı

1923 yılında 12.266 öğretmen görev yapmakta iken öğretmen sayısı 43 kat artarak 2000 yılında 543.277'yi, 1923 yılında yaygın eğitim kurumunda öğretmen yokken 2000 yılında yaygın eğitim kurumundaki öğretmen sayısı 51.196'yı bulmuştur.

1923-2000 yılları arasında öğretmen sayıları ve artış katları şöyledir:

Eğitim Kademesi	Öğretmen Sayısı		
	1923-1924	2000-2001	Artış (Kat)
Okul öncesi	136	12 265	89
İlköğretim	11 292	345 001	30
İlkokul	10 238	-	-
Ortaokul	1 054	-	-
Orta öğretim	838	134 815	160
Genel orta öğretim	513	71 344	138
Meslekî ve teknik orta öğretim	325	63 471	194
Örgün eğitim	12 266	492 081	39
Yaygın eğitim	-	51 196	-
Genel Toplam	12 266	543 277	43

Çizelge 4.3. 1923-2000 yılları arasında öğretmen sayıları ve artış katları

Kaynak: MEB Araştırma, Plânlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı

4.7. Türk Millî Eğitiminin Mevcut Durumu

1997 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre Türkiye nüfusunun 62.606.157 olduğu ve 2000-2001 öğretim yılında okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim ve yaygın eğitimde toplam 15.820.534 öğrenci, 543.277 öğretmen bulunduğu belirlenmiştir. Buna göre; ülke nüfusunun yüzde 25.3'ünü öğrenci, yüzde 0.9'unu öğretmen olmak üzere toplam nüfusun yüzde 26.2'sini öğretmen ve öğrenciler oluşturmaktadır.

Genç bir nüfus yapısına sahip olan ülkemizde 0-14 yaş grubu nüfusun payının 1995 yılındaki yüzde 32.84 seviyesinden 2000 yılında yüzde 30.04'e gerilediği, buna karşılık aynı dönemde 15-64 ve 65 + yaş gruplarının payının arttığı tahmin edilmektedir. Nüfus artış hızı düşme eğilimine girmekle beraber, nüfusun yüzde 57'sine karşılık gelen 37.3 milyon kişi 0-24 yaş arasında bulunmaktadır.

Demografik göstergelerdeki gelişmeler şöyledir:

Nüfusun üç ana yaş grubu itibarıyla dağılımı				
Demografik göstergeler	Birim	1995	2000 ^(*)	2005 ^(*)
0-14 Yaş Grubu	Yüzde	32,84	30,04	28,27
15-64 Yaş Grubu	Yüzde	62,13	64,39	65,84
65 + Yaş Grubu	Yüzde	5,02	5,57	5,89

Nüfusun eğitimle ilgili yaş gruplarına göre dağılımı				
Demografik göstergeler	Birim	1995	2000(*)	2005(*)
3-5 Yaş Grubu	Yüzde	6,36	5,89	5,89
6-13 Yaş Grubu	Yüzde	17,98	15,85	14,63
14-16 Yaş Grubu	Yüzde	6,60	6,29	5,53
17-20 Yaş Grubu	Yüzde	8,15	8,28	7,68

Çizelge 4.4. Demografik göstergelerde gelişmeler

Kaynak: DİE, DPT.

(*) Tahmini

1999-2000 öğretim yılında okullaşma oranları, okul öncesi eğitimde yüzde 9.8'e, ilköğretimde yüzde 97.6'ya, yüzde 22.8'i meslekî teknik orta öğretimde ve yüzde 36.6'sı genel orta öğretimde olmak üzere orta öğretimde yüzde 59.4'e, yüksek öğretimde ise yüzde 18.7'si örgün öğretimde olmak üzere toplam yüzde 27.8'e ulaşmıştır.

Eğitim kademelerine göre öğrenci sayısı ve okullaşma oranı şöyledir:

Eğitim Kademeleri	1995-1996		1999-2000		2000-2005 ⁽¹⁾	
	Öğrenci Sayısı ('000)	Okullaşma Oranı (%)	Öğrenci Sayısı ('000)	Okullaşma Oranı (%)	Öğrenci Sayısı ('000)	Okullaşma Oranı (%)
Okul öncesi eğitim	199	7,7	252	9,8	690	25,0
İlköğretim	9 564	89,8	10 053	97,6	10 328	100,0
Orta öğretim	2 223	55,0	2 444	59,4	2 886	75,0
Genel orta öğretim	1 277	31,6	1 506	36,6	1 539	40,0
Meslekî ve tek. orta öğr.	946	23,4	938	22,8	1 346	35,0
Yüksek öğretim ²	1 226	23,8	1 492	27,8	2 002	37,3
Örgün öğretim	766	14,9	1 006	18,7	1 519	28,3
Açık öğretim	460	8,9	486	9,1	483	9,0

Çizelge 4.5. Eğitim kademelerine göre öğrenci sayısı ve okullaşma oranı

(1) Hedef

(2) Yüksek lisans öğrencileri dahil.

Kaynak: DPT

2000-2001 öğretim yılında;

Resmî ve özel 57.985 eğitim kurumunda 15.820.534 öğrenci öğrenim görmekte, 543.277 öğretmen görev yapmaktadır.

Okulların yüzde 88'i, öğrencilerin yüzde 80'i ve öğretmenlerin yüzde 91'i örgün eğitim sistemi içerisinde yer almaktadır. Okulların yüzde 12'si, öğrencilerin yüzde 20'si ve öğretmenlerin yüzde 9'u yaygın eğitim sistemi içerisinde yer almaktadır.

Örgün eğitimde okulların; yüzde 18'i okul öncesinde, yüzde 70'i ilköğretimde, yüzde 12'si orta öğretimde, öğrencilerin; yüzde 2'si okul öncesinde, yüzde 81'i ilköğretim ve yüzde 17'si orta öğretimde, öğretmenlerin ise; yüzde 3'ü okul öncesinde, yüzde 70'i ilköğretimde ve

yüzde 27'si orta öğretimde bulunmaktadır. Örgün eğitim sistemi içerisinde okulların yüzde 96'sı, öğrencilerin yüzde 98'i ve öğretmenlerin yüzde 95'i resmî kurumlardadır.

2000-2001 öğretim yılında eğitim kademelerine göre sayısal durum şöyledir:

Eğitim Kademesi	Okul-Sınıf Sayısı	Öğrenci Sayısı			Öğretmen Sayısı
		Toplam	Erkek	Kız	
Okul Öncesi Eğitim	8 996	228 503	12 028	108 075	12 265
Resmî	8 297	212 272	111 906	100 366	10 901
Özel	699	16 231	8 522	7 709	1 364
İlköğretim	36 047*	10 289 233	5 520 004	4 769 229	345 001
Resmî	35 329	10 102 965	5 417 126	4 685 839	330 811
Özel	718	186 268	102 878	83 390	14 190
Orta Öğretim	5 967	2 128 957	1 240 579	888 378	134 815
Resmî	5 485	2 070 899	1 208 386	862 513	126 216
Özel	482	58 058	32 193	25 865	8 599
Genel orta öğretim	2 746	1 324 083	727 315	596 768	71 344
Resmî	2 289	1 267 480	696 107	571 373	62 875
Özel	457	56 603	31 208	25 395	8 469
Meslekî ve tek. orta öğr.	3 221	804 874	513 264	291 610	63 471
Resmî	3 196	803 419	512 279	291 140	63 341
Özel	25	1 455	985	470	130
Örgün Eğitim	51 010	12 646 693	6 881 011	5 765 682	492 081
Resmî	49 111	12 386 136	6 737 418	5 648 718	467 928
Özel	1 899	260 557	143 593	116 964	24 153
Yaygın Eğitim	6 975	3 173 841	1 801 330	1 372 511	51 196
Toplam	57 985	15 820 534	8 682 341	7 138 193	543 277

Çizelge 4.6. 2000-2001 öğretim yılında eğitim kademelerine göre sayısal durum

(*) Öğrencisinin tamamı taşındığı için faal olmayan 12.309 ve diğer sebeplerden faal olmayan 611 okul olmak üzere toplam 12.795 okul dahil değildir.

Not: Sayısal veriler 1 Ekim 2000 tarihi itibarıyla alınan geçici bilgilerdir.

Kaynak: MEB Araştırma, Plânlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı

2000-2001 öğretim yılında;

51.010 okulun 22.329'u şehirde, 28.681'i köyde bulunmaktadır. Bu okulların 40.070'inde normal öğretim, 10.940'ında ise ikili öğretim yapılmaktadır.

Okulların yüzde 79'unda normal öğretim, yüzde 21'inde de ikili öğretim yapılmaktadır.

Yerleşim yerine göre okulların yüzde 44'ü şehirde, yüzde 56'sı köyde, normal öğretim yapan okulların yüzde 37'si şehirde, yüzde 63'ü köyde bulunmaktadır.

2000-2001 öğretim yılında yerleşim yerine göre eğitim kademelerindeki okul, öğrenci ve öğretmen sayıları şöyledir:

Eğitim Kademesi	Okul Sayısı			Öğrenci Sayısı			Öğretmen Sayısı		
	Toplam	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy
Okul öncesi	8 996	6 706	2 290	228 503	202 766	25 737	12 265	10 933	1 332
İlköğretim	36 047	10 216	25 831	10 289 233	7 492 530	2 796 703	345 001	237 613	107 388
Orta öğretim	5 967	5 407	560	2 128 957	2 039 345	89 612	134 815	127 854	6 961
Genel	2 746	2 367	379	1 324 083	1 262 352	61 731	71 344	66 550	4 794
Mes. ve tek.	3 221	3 040	181	804 874	776 993	27 881	63 471	61 304	2 167
Toplam	51010	22329	28681	12646693	9734641	2912052	492081	376400	115681

Çizelge 4.7. 2000-2001 öğretim yılında yerleşim yerine göre eğitim kademelerindeki okul, öğrenci ve öğretmen sayısı

Not: Sayısal veriler 1 Ekim 2000 tarihi itibarıyla alınan geçici bilgilerdir.

Kaynak: MEB Araştırma, Plânlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı

2000-2001 öğretim yılında yerleşim yeri ve öğretim şekline göre eğitim kademelerindeki okul sayısı şöyledir:

Okul Türü	Okul Sayısı								
	Toplam			Şehir			Köy		
	Toplam	Normal	İkili	Toplam	Normal	İkili	Toplam	Normal	İkili
Okul öncesi	8 996	6 308	2 688	6 706	4 187	2 519	2 290	2 121	169
İlköğretim	36 047	28 229	7 818	10 216	5 660	4 556	25 831	22 569	3 262
Orta öğretim	5 967	5 533	434	5 407	4 983	424	560	550	10
Genel	2 746	2 425	321	2 367	2 055	312	379	370	9
Meslekî ve Teknik	3 221	3 108	113	3 040	2 928	112	181	180	1
Toplam	51 010	40 070	10940	22 329	14 830	7 499	28 681	25 240	3 441

Çizelge 4.8. 2000-2001 öğretim yılında eğitim kademelerinin yerleşim yeri ve öğretim şekline göre okul sayısı

Not: Sayısal veriler 1 Ekim 2000 tarihi itibarıyla alınan geçici bilgilerdir.

Kaynak: MEB Araştırma, Plânlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı

2000-2001 öğretim yılında; dersliklerin yüzde 0,4'ü bağımsız anaokulunda, yüzde 76,7'si ilköğretimde ve yüzde 22,9'u orta öğretimde yer almaktadır. Orta öğretimde dersliklerin yüzde 60'ı genel orta öğretimde, yüzde 40'ı meslekî-teknik orta öğretimdedir. Bağımsız anaokulu dersliklerinin yüzde 99'u, ilköğretim dersliklerinin yüzde 58'i ve orta öğretim dersliklerinin yüzde 93'ü şehirdedir.

2000-2001 öğretim yılında yerleşim yerine ve eğitim kademelerine göre derslik sayısı şöyledir:

Yerleşim Yeri	Toplam	Resmî Bağımsız Anaokulu	İlköğretim	Orta Öğretim		
				Toplam	Genel	Mes-Tek.
Şehir	217 791	1 337	146 454	70 000	41 526	28 474
Köy	110 923	14	105 686	5 223	3 867	1 356
Toplam	328214	1351	252140	75223	45393	29830

Çizelge 4.9. 2000-2001 öğretim yılında yerleşim yerine ve eğitim kademelerine göre derslik sayısı

Not: Sayısal veriler 1 Ekim 2000 tarihi itibarıyla alınan geçici bilgilerdir.

Kaynak: MEB Araştırma, Plânlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı

V. BÖLÜM

5. ORTA ÖĞRETİM

Orta öğretim, ilköğretime dayalı en az üç yıllık öğrenim veren genel, meslekî ve teknik öğretim kurumlarının tümünü kapsamaktadır. Orta öğretimin amacı; öğrencilere asgarî ortak bir genel kültür vermek, birey ve toplum sorunlarını tanıtmak ve çözüm yolları aramak, ülkenin sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunacak bilinci kazandırarak öğrencileri ilgi, yeti ve yetenekleri doğrultusunda hem yüksek öğretime, hem mesleğe hem de hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır.

5.1. Orta Öğretimin Amaç ve Görevleri

Millî Eğitim Temel Kanununun 28. maddesinde şöyle belirtilmiştir:

“Orta öğretimin amaç ve görevleri, Millî Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak:

1. *Bütün öğrencilere orta öğretim seviyesinde asgarî olarak ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanımak, çözüm yolları aramak ve yurdun iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini ve gücünü kazandırmak,*
2. *Öğrencileri çeşitli program ve okullarla ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yüksek öğretime veya hem mesleğe hem de yüksek öğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır.*

Bu görevler yerine getirilirken öğrencilerin istekleri ve kabiliyetleri ile toplum ihtiyaçları arasında denge sağlanır.” (Resmî Gazete, 1973: Nu. 14574)

10. Millî Eğitim Şûrasında, Türk Millî Eğitim Sistemi, bu sistemin bütünlüğü içinde eğitim programları konuları ele alınmış ve bu konularla ilgili çalışmalar sonunda ana sınıfı (Okul öncesi), temel eğitim ve orta eğitim programlarının amaçları, diğer bir deyişle bu eğitim kademelerinin genel hedefleri de daha ayrıntılı bir biçimde belirlenmiştir (Özçelik, 1998: 44-45).

5.2. Orta Öğretimin Hedefleri

10. Millî Eğitim Şûrasında ele alınan şekliyle Türk Millî Eğitim Sisteminde yer alan orta öğretimin hedefleri aşağıdaki gibidir (Özçelik, 1998: 15-16):

Orta eğitimi bitiren yurttaş;

1. Atatürk devrimlerine ve Anayasanın başlangıcında ifadesini bulan Türk Milliyetçiliğine bilinçli olarak bağlıdır. Atatürk'ün Türk bağımsızlığı için yaptıklarının, ülke yönetimine getirdiği demokratik esasların ve Atatürk devrimlerinin tarihî nedenlerini kavrar. Atatürk devrimlerinin yaşatılmasına ve Atatürk'ün çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkılması ülküsüne kendisini adanmıştır.
2. Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarının her an bilincindedir. Bunları davranış hâline getirmiştir.
3. Aile, ulus, yurt sevgisi gelişmiş, ulusal kültür değerlerini benimsemiş, ulusal birlik ve beraberlik ruhuna sahiptir.

4. Topluma kolay, sağlıklı uyum yapabilir, sosyo-kültürel ve ekonomik kalkınmayı destekleyici davranışlara sahiptir.
5. Beden, zihin, ruh ve duygu yönlerinden dengeli ve sağlıklı bir kişiliğe; hür ve bilimsel düşünme gücüne, geni bir dünya görüşüne, topuma karşı sorumluluk duyan, yapıcı ve yaratıcı yeteneklere sahiptir.
6. Türkçeyi etkili bir biçimde kullanarak evrensel ve ulusal düzeyde değerli eğitim, bilim ve sanat ürünlerinden yararlanma yeteneği kazanmıştır.
7. Bir iş alanının veya mesleğin temel bilgi ve becerilerini kazanarak ülkenin ekonomik kalkınmasındaki rolünü yerine getirebilir.
8. Sağlam ve tutarlı bilgi birikimine sahiptir. Bilimi yaşamında vazgeçilmez bir rehber olarak benimser.
9. Toplumsal olayları ve toplum sorunlarını doğru analiz eder ve yorumlar. Bilimsel düşünme alışkanlığı kazanmıştır. Kalkınmanın ve genel refahın bilimsel çalışma ve ilerlemelerle kazanılacağına inanır.
10. Yeteneklerini deneyerek öğrenmiş ve bu yönde güven duygusu kazanmıştır.
11. Karşılaştığı problemleri kendi kendine çözme yeteneğini kazanmıştır; yaratıcıdır.
12. Birlikte iş görmekten, grupta çalışmaktan zevk alır. İş birliği yapma duygusu gelişmiştir.
13. Gelişen teknolojik gelişmelere mesleğinde ve günlük yaşamında sağlıklı bir biçimde ayak uydurabilir. Öğrenme ve gelişme isteğine sahiptir.
14. Teşebbüs yetenekleri gelişmiş, yurt hizmetleri konusunda her yerde her zaman sorumluluk yüklenmeye hazır ve isteklidir.
15. Kendisinin ve çevresinin sağlığını korur ve çevreyi sağlık şartları yönünden geliştirmeye katkıda bulunur.
16. Boş zamanlarını kendisine ve topluma yararlı olacak şekilde okuma, güzel sanatlar, oyun, spor vb. yollarla değerlendirir.
17. Doğal güzelliklere ve sanat eserlerine karşı ilgi ve hayranlık duyar.
18. Türkiye'nin dünya üzerindeki yerini ve önemini kavrar; başka ülkelerle olan ilişkilerimizi doğru analiz etme ve değerlendirme gücüne sahiptir.
19. Atatürk'ün "*Yurtta sulh, cihanda sulh*" ilkesini, ülkenin çıkarlarını da göz önünde tutarak benimser.
20. Toplumsal kalkınmanın, ülke kalkınmasının bireyin kalkınmasından daha önce geldiğinin bilincindedir.

Orta öğretim sisteminin genel hedeflerini oluşturan insan nitelikleri "*bilişsel*", "*duyuşsal*" ve "*devinimsel*" hedefler olarak üçe ayrılır:

5.2.1. Orta öğretim sisteminin genel hedefleri arasında yer alan bilişsel hedefler

1. Atatürk'ün Türk bağımsızlığı için yaptıklarının, ülke yönetimine getirdiği demokratik esasların ve Atatürk devrimlerinin tarihî nedenlerini kavrama.
2. Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirme.
3. Topluma kolay, sağlıklı uyum yapabilme, sosyo-kültürel ve ekonomik kalkınmayı destekleyici davranışlara sahip olma.
4. Zihin ve ruh yönünden dengeli ve sağlıklı bir kişiliğe, hür ve bilimsel düşünme gücüne, yapıcı ve yaratıcı yeteneklere sahip olma.
5. Türkçeyi etkili bir biçimde kullanarak evrensel ve ulusal düzeyde değerli eğitim, bilim, sanat ürünlerinden yararlanma yeteneği kazanmış olma.
6. Bir iş alanının veya mesleğin temel bilgilerini kazanarak ülkenin ekonomik kalkınmasındaki rolünü yerine getirebilecek hâle gelme.
7. Sağlam ve tutarlı bir bilimsel bilgi birikimine sahip olma.
8. Toplumsal olayları ve toplum sorunlarını doğru analiz etme ve yorumlama, bilimsel düşünme alışkanlığı kazanma.
9. Yeteneklerini deneyerek öğrenmiş olma.
10. Karşılaştığı problemleri kendi kendine çözme yeteneği kazanmış olma ve yaratıcı olma.
11. Mesleğinde ve günlük yaşamında teknolojik gelişmelere sağlıklı bir biçimde ayak uydurabilme.

12. Teşebbüs yetenekleri gelişmiş, yurt hizmetleri konusunda her yerde her zaman sorumluluk yüklenmeye hazır olma.
13. Kendisinin ve çevresinin sağlığını koruma, çevreyi sağlık şartları yönünden geliştirmeye katkıda bulunma.
14. Boş zamanlarını topluma faydalı olacak şekilde değerlendirme.
15. Türkiye'nin dünya üzerindeki yerini ve önemini kavrama. Başka ülkelerle olan ilişkilerimizi doğru analiz etme ve değerlendirme gücüne sahip olma (Özçelik, 1998: 45).

5.2.2. Orta öğretim sisteminin genel hedefleri arasında yer alan duyuşsal hedefler

1. Atatürk devrimlerine ve Anayasanın başlangıcında ifadesini bulan Türk Milliyetçiliğine bilinçli olarak bağlı, Atatürk devrimlerinin yaşatılmasına ve Atatürk'ün çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkılması ülküsüne kendini adanmış olma.
2. Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarının her an bilincinde olma.
3. Aile, ulus, yurt sevgisi gelişmiş, ulusal kültür değerlerini benimsemiş, ulusal birlik ve beraberlik ruhuna sahip olma.
4. Topluma kolay uyum yapabilme.
5. Beden, zihin, ruh ve duygu yönlerinden dengeli ve sağlıklı bir kişiliğe, geniş bir dünya görüşüne, topluma karşı sorumluluk duygusuna sahip olma.
6. Bilimi yaşamında vazgeçilmez bir rehber olarak benimseme.
7. Kalkınmanın ve genel refahın bilimsel çalışma ve ilerlemelerle kazanılacağına inanma.
8. Yeteneklerini deneyerek öğrenme konusunda güven duygusu kazanmış olma.
9. Birlikte iş görmekten, grupla çalışmaktan zevk alma, işbirliği duygusu geliştirmiş olma.
10. Öğrenme ve gelişme isteğine sahip olma.
11. Yurt hizmetleri konusunda her yerde, her zaman sorumluluk yüklenmeye hazır olma.
12. Boş zamanlarını kendisine ve topluma yararlı olacak şekilde okuma, güzel sanatlar, oyun, spor vb. yollarla değerlendirme.
13. Doğal güzelliklere ve sanat eserlerine karşı ilgi ve hayranlık duyma.
14. Atatürk'ün "*Yurtta sulh, cihanda sulh*" ilkesini, ülkenin çıkarlarını da göz önünde tutarak benimseme.
15. Toplumsal kalkınmanın, ülke kalkınmasının bireyin kalkınmasından daha önce geldiğinin bilincinde olma.

Yukarıda özetlenen hedefler incelendiğinde, bunların da temel yurttaşlık eğitimi verme amacını güden temel eğitimin hedeflerinin uzantısı biçiminde olduğu göze çarpmaktadır (Özçelik, 1998: 45-46).

5.2.3. Orta öğretim sisteminin genel hedefleri arasında yer alan devinimsel hedefler

1. Beden yönünden dengeli ve sağlıklı bir kişiliğe kavuşma
2. Ülkenin ekonomik kalkınmasındaki rolünü yerine getirebilecek derecede, bir iş veya mesleğin temel becerilerini kazanma.
3. Kendisinin ve çevresinin sağlığını koruma.
4. Boş zamanlarını oyun, spor vb. ile değerlendirme (Özçelik, 1998: 45).

5.3. Orta Öğretimin Yapısı

Orta öğretim; “Genel orta öğretim” ve “Meslekî ve teknik orta öğretim” olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

2000-2001 öğretim yılında;

5.967 orta öğretim kurumunda 2.128.957 öğrenci öğrenim görmekte, 134.815 öğretmen görev yapmaktadır.

Okulların yüzde 92’si, öğrencilerin yüzde 97’si ve öğretmenlerin yüzde 94’ü resmî niteliktedir.

Okulların yüzde 46’sı, öğrencilerin yüzde 62’si ve öğretmenlerin yüzde 53’ü genel orta öğretimde yer almaktadır.

2000-2001 öğretim yılında orta öğretimde sayısal durum aşağıdaki gibidir:

Okul Türü	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Öğretmen Sayısı
		Toplam	Erkek	Kız	
Genel orta öğretim	2 746	1 324 083	727 315	596 768	71 344
Resmî	2 289	1 267 480	696 107	571 373	62 875
Özel	457	56 603	31 208	25 395	8 469
Meslekî ve teknik orta öğretim	3 221	804 874	513 264	291 610	63 471
Resmî	3 196	803 419	512 279	291 140	63 341
Özel	25	1 455	985	470	130
Genel Toplam	5 967	2 128 957	1 240 579	888 378	134 815

Çizelge 5.1. 2000-2001 öğretim yılında orta öğretimde sayısal durum

Not: Sayısal veriler, 1 Ekim 2000 tarihi itibarıyla alınan geçici bilgilerdir.

Kaynak: MEB Araştırma, Plânlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı

5.3.1. Genel orta öğretim

Genel orta öğretim, ilköğretim üzerine en az üç yıl öğrenim veren ve 15-17 yaş grubu çocukların eğitimini kapsamaktadır. Genel orta öğretimin amacı; öğrencileri orta öğretim seviyesinde asgarî genel kültüre sahip, toplumun sorunlarını tanıyan, ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunan insanlar olarak yetiştirmek ve yüksek öğretime hazırlamaktır. Genel orta öğretim; Liseler, Yabancı Dil Ağırlıklı Liseler, Anadolu Liseleri, Fen Liseleri, Anadolu Öğretmen Liseleri, Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri ve Çok Programlı Liselerden oluşmaktadır.

2000-2001 öğretim yılında;

2.746 genel orta öğretim kurumunda 1.324.083 milyon öğrenci öğrenim görmekte, 71.344 öğretmen görev yapmaktadır.

Genel orta öğretimde okulların; yüzde 57'si Lise, yüzde 17'si Özel Lise, yüzde 15'i Anadolu Lisesi; yüzde 5'i Çok Programlı Lise, yüzde 2'si Fen Lisesi, yüzde 3'ü Anadolu Öğretmen Lisesi ve yüzde 1'i Anadolu Güzel Sanatlar Lisesidir.

Genel orta öğretimde öğrencilerin; yüzde 74,6'sı lisede, yüzde 4,3'ü Özel Lisede, yüzde 15,3'ü Anadolu Lisesinde, yüzde 2,3'ü Çok Programlı Lisede, yüzde 0,8'i Fen Lisesinde, yüzde 2,4'ü Anadolu Öğretmen Lisesinde ve yüzde 0,3'ü Anadolu Güzel Sanatlar Lisesinde öğrenim görmektedir.

2000-2001 öğretim yılında genel orta öğretimde sayısal durum şöyledir:

Okul Türü	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Öğretmen Sayısı
		Toplam	Erkek	Kız	
Lise	1 555	987 457	543 131	444 326	46 025
Çok Programlı Lise	142	30 042	18 752	11 290	2 206
Anadolu Lisesi	415	202 872	109 691	93 181	11 352
Fen Lisesi	48	9 992	6 688	3 304	724
Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	38	4 159	1 289	2 870	444
Anadolu Öğretmen Lisesi	91	32 958	16 556	16 402	2 124
Özel Lise	457	56 603	31 208	25 395	8 469
Toplam	2 746	1 324 083	727 315	596 766	71 344

Çizelge 5.2. 2000-2001 öğretim yılında genel orta öğretimde sayısal durum

Not: Sayısal veriler 1 Ekim 2000 tarihi itibarıyla alınan geçici bilgilerdir.

Kaynak: MEB Araştırma, Plânlama Koordinasyon Kurulu Başkanlığı

2000-2001 öğretim yılında illere göre resmî ve özel genel orta öğretim okullarında okul, derslik, öğrenci ve öğretmen sayıları ise şöyledir:

İller	Resmî Genel Orta Öğretim Okulları				Özel Genel Orta Öğretim Okulları			
	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Derslik Sayısı	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Derslik Sayısı
Adana	62	50 108	1 906	1 034	14	1 569	186	255
Adıyaman	24	14 620	487	259	2	228	12	20
Afyon	43	10 526	736	525	2	169	19	13
Ağrı	9	4 147	185	140	-	-	-	-
Amasya	14	7 544	459	256	-	-	-	-
Ankara	122	107 374	6 061	2 800	52	7 368	1 022	781
Antalya	46	31 215	1 624	918	15	1 480	199	253
Artvin	8	2 715	157	109	-	-	-	-
Aydın	37	19 883	1 258	730	4	315	43	67
Balıkesir	41	21 545	1 356	717	7	442	69	92
Bilecik	11	2 792	185	164	-	-	-	-
Bingöl	10	3 730	149	142	-	-	-	-

Bitlis	10	3 715	180	141	1	87	8	23
Bolu	11	3 954	204	182	-	-	-	-
Burdur	16	5 176	356	236	-	-	-	-
Bursa	48	36 524	1 774	985	14	1 302	222	475
Çanakkale	24	7 776	458	295	1	73	27	24
Çankırı	10	2 405	173	125	-	-	-	-
Çorum	27	11 901	677	394	1	75	12	7
Denizli	38	14 998	1 022	660	6	333	77	67
Diyarbakır	32	26 177	994	541	3	380	26	35
Edirne	20	7 321	503	294	1	88	25	-
Elazığ	24	16 677	847	377	3	318	50	45
Erzincan	20	5 175	364	245	1	114	20	12
Erzurum	34	13 676	946	522	3	263	32	24
Eskişehir	33	15 617	873	501	6	449	102	104
Gaziantep	35	24 880	922	714	9	981	105	78
Giresun	17	7 869	510	276	-	-	-	-
Gümüşhane	7	2 088	102	72	-	-	-	-
Hakkari	6	3 101	111	75	-	-	-	-
Hatay	47	37 116	1 543	890	3	208	79	65
Isparta	36	9 219	659	460	3	118	28	43
İçel	52	38 034	1 737	1 138	12	1 491	221	216
İstanbul	213	178 555	6 720	4 762	161	24 359	3 917	2 748
İzmir	102	68 974	3937	1 960	30	4 551	676	796
Kars	14	5 254	206	178	-	-	-	-
Kastamonu	21	4 353	319	221	-	-	-	-
Kayseri	42	26 176	1 115	472	10	1 260	160	39
Kırklareli	20	6 922	402	275	-	-	-	-
Kırşehir	14	6 934	339	199	1	72	8	6
Kocaeli	42	21 324	958	876	8	745	163	143
Konya	94	34 987	1 739	1 167	16	1 408	138	194
Kütahya	25	8 836	527	305	3	306	17	19
Malatya	48	23 147	1 146	691	3	326	39	64
Manisa	36	20 799	1 152	613	11	1 065	134	127
K. Maraş	34	18 151	814	477	2	371	25	35
Mardin	12	8 881	306	202	-	-	-	-
Muğla	29	13 563	751	465	2	79	15	60
Muş	13	4 374	200	151	-	-	-	-
Nevşehir	17	5 405	363	231	2	173	20	54
Niğde	18	5 252	323	242	1	89	19	11

Ordu	27	12 328	640	375	4	261	35	56
Rize	17	6 291	282	252	2	129	15	20
Sakarya	20	10 760	507	298	4	349	60	-
Samsun	39	23 514	1 438	673	5	423	78	90
Siirt	8	3 096	156	116	-	-	-	-
Sinop	15	3 334	251	174	-	-	-	-
Sivas	28	11 959	548	366	2	197	21	17
Tekirdağ	26	10 480	554	437	3	193	40	46
Tokat	24	10 635	584	372	-	-	-	-
Trabzon	36	19 307	1 089	623	3	399	66	53
Tunceli	12	2 861	196	160	-	-	-	-
Şanlıurfa	28	14 679	536	415	3	404	57	48
Uşak	17	6 828	466	272	2	183	23	24
Van	19	9 862	341	260	3	653	36	46
Yozgat	26	8 511	430	336	-	-	-	-
Zonguldak	25	15 265	718	470	2	282	48	44
Aksaray	26	6 470	378	266	1	57	12	-
Bayburt	4	1 360	64	49	-	-	-	-
Karaman	18	4 063	251	150	1	19	4	4
Kırıkkale	21	8 624	458	226	3	174	16	10
Batman	9	7 584	249	152	1	-	-	-
Şırnak	6	2 240	78	67	-	-	-	-
Bartın	10	3 126	205	129	-	-	-	-
Ardahan	8	2 189	98	88	-	-	-	-
İğdır	6	3 662	141	74	-	-	-	-
Yalova	4	3 138	145	105	1	35	6	15
Karabük	11	4 707	325	142	1	129	24	16
Kilis	5	2 070	129	82	1	16	1	2
Osmaniye	16	13 229	608	218	2	45	12	20
Düzce	10	3 823	175	136	-	-	-	-
Toplam	2 289	1267480	62 875	37 887	457	56 603	8 469	7 506

Çizelge 5.3. 2000-2001 öğretim yılında resmî ve özel genel orta öğretim okullarında okul, derslik, öğrenci ve öğretmen sayıları

Not: Sayısal veriler 1 Ekim 2000 tarihi itibarıyla alınan geçici bilgilerdir.

Kaynak: MEB Araştırma, Plânlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı

5.3.2. Meslekî ve teknik orta öğretim

Meslekî ve teknik orta öğretim; öğrencileri genel orta öğretimin amaçları ile birlikte onları iş ve meslek alanlarına insan gücü olarak yetiştiren ve yüksek öğretime hazırlayan öğretim kurumlarıdır.

Meslekî ve teknik orta öğretim; erkek teknik öğretim okulları, kız teknik öğretim okulları, ticaret ve turizm öğretimi okulları, din öğretimi okulları, özel eğitim okulları, özel öğretim okulları ve sağlık eğitimi okullarından oluşmaktadır.

2000-2001 öğretim yılında; 3.221 meslekî ve teknik orta öğretim okulunda 804.8874 bin öğrenci öğrenim görmekte, 63.471 öğretmen görev yapmaktadır.

2000-2001 öğretim yılında meslekî ve teknik orta öğretimde okul, öğrenci ve öğretmen sayıları şöyledir:

Okul Türü	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Öğretmen Sayısı
		Toplam	Erkek	Kız	
Erkek Teknik Öğretim	1 223	354 275	316 690	37 585	27 168
Kız Teknik Öğretim	656	104 151	15 043	89 108	11 887
Ticaret ve Turizm Öğretimi	705	252 390	132 973	119 417	12 330
Din Öğretimi	600	91 620	46 906	44 714	11 877
Özel Eğitim	10	866	627	239	72
Özel Öğretim	25	1 455	985	470	130
Sağlık Eğitimi	2	117	40	77	7
Genel Toplam	3 221	804 874	513 264	291 610	63 471

Çizelge 5.4. 2000-2001 öğretim yılında meslekî ve teknik orta öğretimde okul, öğrenci ve öğretmen sayıları

Not: Sayısal veriler 1 Ekim 2000 tarihi itibarıyla alınan geçici bilgilerdir.

Kaynak: MEB Araştırma, Plânlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı

2000-2001 öğretim yılında resmî ve özel meslekî ve teknik orta öğretim okullarında okul, derslik, öğrenci ve öğretmen sayıları ise şöyledir:

İller	Resmî Meslekî ve Teknik Orta Öğretim Okulları				Özel Meslekî ve Teknik Orta Öğretim Okulları			
	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Derslik Sayısı	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Derslik Sayısı
Adana	59	20 769	1 524	651	-	-	-	-
Adıyaman	26	3 606	353	214	-	-	-	-
Afyon	56	7 960	773	420	-	-	-	-
Ağrı	14	2 279	166	127	-	-	-	-
Amasya	30	4 629	534	221	-	-	-	-
Ankara	178	61 075	5 795	1 831	2	99	11	15
Antalya	56	15 192	1 359	561	1	135	9	-
Artvin	24	4 726	344	229	-	-	-	-

Aydın	56	9 681	1 068	424	-	-	-	-
Balıkesir	79	12 938	1 510	647	-	-	-	-
Bilecik	35	4 005	389	250	-	-	-	-
Bingöl	10	1 164	108	75	-	-	-	-
Bitlis	16	1 694	160	129	-	-	-	-
Bolu	32	5 205	419	297	-	-	-	-
Burdur	24	2 344	329	180	-	-	-	-
Bursa	105	38 920	2 793	952	-	-	-	-
Çanakkale	44	6 245	595	341	-	-	-	-
Çankırı	23	3 358	382	201	-	-	-	-
Çorum	36	5 994	721	337	-	-	-	-
Denizli	52	10 354	997	482	-	-	-	-
Diyarbakır	27	3 595	447	233	-	-	-	-
Edirne	23	5 903	457	159	-	-	-	-
Elazığ	23	3 732	532	176	-	-	-	-
Erzincan	25	3 140	369	231	-	-	-	-
Erzurum	37	6 158	671	324	-	-	-	-
Eskişehir	40	12 688	899	391	-	-	-	-
Gaziantep	39	9 627	615	355	-	-	-	-
Giresun	38	6 897	635	340	-	-	-	-
Gümüşhane	9	1 492	144	72	-	-	-	-
Hakkari	7	1 226	97	55	-	-	-	-
Hatay	52	9 530	825	434	-	-	-	-
Isparta	43	5 726	658	398	-	-	-	-
İçel	63	19 564	1 349	712	-	-	-	-
İstanbul	263	152 159	6 637	3 512	20	1 200	106	99
İzmir	156	49 658	3 290	1 338	2	21	4	-
Kars	20	2 289	170	108	-	-	-	-
Kastamonu	33	5 400	557	256	-	-	-	-
Kayseri	61	14 891	1 299	498	-	-	-	-
Kırklareli	27	5 626	398	169	-	-	-	-
Kırşehir	19	2 901	281	105	-	-	-	-
Kocaeli	62	24 658	1 304	575	-	-	-	-
Konya	110	17 681	1 951	953	-	-	-	-
Kütahya	49	9 563	855	434	-	-	-	-
Malatya	38	5 676	737	433	-	-	-	-
Manisa	82	15 461	1 680	716	-	-	-	-
K.Maraş	53	11 512	856	502	-	-	-	-
Mardin	20	2 687	281	140	-	-	-	-

Muğla	46	7 415	735	318	-	-	-	-
Muş	13	1 347	182	82	-	-	-	-
Nevşehir	25	3 304	426	238	-	-	-	-
Niğde	18	3 015	300	134	-	-	-	-
Ordu	41	10 329	847	410	-	-	-	-
Rize	28	5 837	528	296	-	-	-	-
Sakarya	41	12 413	822	410	-	-	-	-
Samsun	51	14 493	1 425	514	-	-	-	-
Siirt	9	1 493	129	84	-	-	-	-
Sinop	22	2 582	322	156	-	-	-	-
Sivas	46	9 465	684	468	-	-	-	-
Tekirdağ	34	12 315	713	322	-	-	-	-
Tokat	46	8 832	833	382	-	-	-	-
Trabzon	50	10 665	1 029	516	-	-	-	-
Tunceli	8	600	76	58	-	-	-	-
Şanlıurfa	34	4 008	498	348	-	-	-	-
Uşak	15	3 290	397	151	-	-	-	-
Van	13	3 575	269	121	-	-	-	-
Yozgat	49	7 759	721	511	-	-	-	-
Zonguldak	42	11 630	560	214	-	-	-	-
Aksaray	18	2 707	352	191	-	-	-	-
Bayburt	9	939	104	68	-	-	-	-
Karaman	14	3 104	252	139	-	-	-	-
Kırıkkale	22	4 894	447	184	-	-	-	-
Batman	8	1 275	141	92	-	-	-	-
Şırnak	8	1 183	86	96	-	-	-	-
Bartın	16	3 099	368	144	-	-	-	-
Ardahan	10	1 109	74	56	-	-	-	-
İğdir	6	886	90	33	-	-	-	-
Yalova	17	2 803	228	117	-	-	-	-
Karabük	17	4 331	410	175	-	-	-	-
Kilis	10	1 316	149	85	-	-	-	-
Osmaniye	20	4 527	485	242	-	-	-	-
Düzce	16	5 301	346	173	-	-	-	-
Toplam	3 196	803 419	63 341	29 716	25	1 455	130	114

Çizelge 5.5. 2000-2001 öğretim yılında resmî ve özel meslekî ve teknik orta öğretim okullarında okul, derslik, öğrenci ve öğretmen sayıları

Not: Sayısal veriler, 1 Ekim 2000 tarihi itibarıyla alınan geçici bilgilerdir.

Kaynak: MEB Araştırma, Plânlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı

5.3.2.1. Erkek teknik öğretim okulları

Erkek teknik öğretim okulları; ülkemiz endüstrisinin gereksinim duyduğu iş alanlarına orta kademe teknik insan gücü yetiştiren ve yüksek öğretime öğrenci hazırlayan orta öğretim kurumlarıdır. Erkek teknik öğretim okulları; Anadolu Teknik Liseleri, Teknik Liseler, Anadolu Meslek Liseleri, Endüstri Meslek Liseleri ve Çok Programlı Liselerden oluşmaktadır.

2000-2001 öğretim yılında; 1.223 okulda 354.275 öğrenci öğrenim görmekte, 27.168 öğretmen görev yapmaktadır.

2000-2001 öğretim yılında erkek teknik öğretimde okul, öğrenci ve öğretmen sayıları şöyledir:

Okul Türü	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Öğretmen Sayısı
		Toplam	Erkek	Kız	
Endüstri Meslek Lisesi	431	262 343	241 750	20 593	22 437
Çok Programlı Lise	151	39 504	29 660	9 844	9 844
Teknik Lise	278	24 106	21 639	2 467	207
Anadolu Meslek Lisesi	189	5 316	4 586	730	201
Anadolu Teknik Lisesi	174	23 006	19 055	3 951	976
Toplam	1 223	354 275	316 690	37 585	27 168

Çizelge 5.6. 2000-2001 öğretim yılında erkek teknik öğretimde okul, öğrenci ve öğretmen sayıları

5.3.2.2. Kız teknik öğretim okulları

Kız teknik öğretim okulları; ülkemiz endüstrisinin gereksinim duyduğu iş alanlarına orta kademe teknik işgücü yetiştiren ve yüksek öğretime öğrenci hazırlayan orta öğretim kurumlarıdır. Kız teknik öğretim okulları; Anadolu Kız Teknik Liseleri, Kız Teknik Liseler, Anadolu Kız Meslek Liseleri, Kız Meslek Liseleri ve Çok Programlı Liselerden oluşmaktadır.

2000-2001 öğretim yılında; 656 okulda 104.151 öğrenci öğrenim görmekte, 11.887 öğretmen görev yapmaktadır.

2000-2001 öğretim yılında kız teknik öğretimde okul, öğrenci ve öğretmen sayıları şöyledir:

Okul Türü	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Öğretmen Sayısı
		Toplam	Erkek	Kız	
Kız Meslek Lisesi	381	65 791	3 451	62 340	9 685
Çok Programlı Lise	60	12 338	7 163	5 175	915
Kız Teknik Lisesi	34	361	50	311	-
Anadolu Kız Meslek Lisesi	180	25 495	4 332	21 163	1 287
Anadolu Kız Teknik Lisesi	1	166	47	119	- (*)
Toplam	656	104 151	15 043	89 108	11 887

Çizelge 5.7. 2000-2001 öğretim yılında kız teknik öğretimde okul, öğrenci ve öğretmen sayıları

(*) Öğretmenleri olgunlaşma enstitüsünde gösterilmiştir.

Not: Sayısal veriler 1 Ekim 2000 tarihi itibarıyla alınan geçici bilgilerdir.

Kaynak: MEB Araştırma, Plânlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı

5.3.2.3. Ticaret ve turizm öğretimi okulları

Ülkemizin ticaret, turizm, muhasebe, bilgisayar, maliye, pazarlama, bankacılık, kooperatifçilik, sekreterlik, emlak komisyonculuğu, borsa hizmetleri, sigortacılık, mahallî idareler ve iletişim gibi alanlarda; kamu ve özel sektörün gereksinim duyduğu nitelikli insan gücünü yetiştiren orta öğretim kurumlarıdır.

Ticaret ve turizm öğretimi okulları; Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Liseleri, Anadolu Dış Ticaret Meslek Liseleri, Anadolu Ticaret Meslek Liseleri, Anadolu Sekreterlik Meslek Liseleri, Anadolu Aşçılık Meslek Liseleri, Anadolu Mahallî İdareler Meslek Liseleri, Anadolu İletişim Meslek Liseleri, Ticaret Meslek Liseleri ve Çok Programlı Liselerden oluşmaktadır.

2000-2001 öğretim yılında; 705 okulda 252.390 öğrenci öğrenim görmekte, 12.330 öğretmen görev yapmaktadır.

2000-2001 öğretim yılında ticaret ve turizm öğretiminde okul, öğrenci ve öğretmen sayıları şöyledir:

Okul Türü	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Öğretmen Sayısı
		Toplam	Erkek	Kız	
Ticaret Meslek Lisesi	318	186 957	94 951	92 006	7 959
Çok Programlı Lise	155	25 964	16 612	9 352	2 019
Anadolu Mahallî İd. Meslek Lisesi	8	974	396	578	66
Anadolu Ticaret Meslek Lisesi	135	21 408	10 109	11 299	725
Anadolu Dış Ticaret Meslek Lisesi	8	1 301	593	708	108
Anadolu Sekreterlik Meslek Lisesi	5	798	97	701	52
Anadolu Otel. ve Turizm Meslek L.	62	12 671	9 107	3 564	1 263
Anadolu İletişim Meslek Lisesi	10	1 766	596	1 170	116
Anadolu Aşçılık Meslek Lisesi	4	551	512	39	22
Toplam	705	252 390	132 973	119 417	12 330

Çizelge 5.8. 2000-2001 öğretim yılında ticaret ve turizm öğretiminde okul, öğrenci ve öğretmen sayıları

Not: Sayısal veriler 1 Ekim 2000 tarihi itibarıyla alınan geçici bilgilerdir.

Kaynak: MEB Araştırma, Plânlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı

5.3.2.4. Din öğretimi okulları

Din öğretimi; imamlık-hatiplik ve Kur'an kursu öğreticiliği gibi dîni hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli elemanları yetiştirmek üzere hem mesleğe hem de yüksek öğretime hazırlayan programların uygulandığı orta öğretim kurumlarıdır. Din öğretimi okulları; İmam-Hatip Liseleri, Anadolu İmam-Hatip Liseleri ve Çok Programlı Liselerden oluşmaktadır.

2000-2001 öğretim yılında; 600 okulda 91.620 öğrenci öğrenim görmekte, 11.877 öğretmen görev yapmaktadır.

2000-2001 öğretim yılında din öğretiminde okul, öğrenci ve öğretmen sayıları şöyledir:

Okul Türü	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Öğretmen Sayısı
		Toplam	Erkek	Kız	
Anadolu İmam-Hatip Lisesi	107	14 097	5 624	8 473	1 025
İmam-Hatip Lisesi	462	71 430	37 437	33 993	10 305
Çok Programlı Lise	31	6 093	3 845	2 248	547
Toplam	600	91 620	46 906	44 714	11 877

Çizelge 5.9. 2000-2001 öğretim yılında din öğretiminde okul, öğrenci ve öğretmen sayıları

Not: Sayısal veriler, 1 Ekim 2000 tarihi itibarıyla alınan geçici bilgilerdir.

Kaynak: MEB Araştırma, Plânlama Koordinasyon Kurulu Başkanlığı

5.3.2.5. Çok Programlı Liseler (ÇPL)

Nüfusu az ve dağınık olan yerlerde orta öğretimin genel, meslekî ve teknik öğretim programları bir yönetim altında toplanmıştır. “Çok Programlı Lise” olarak adlandırılan bu liselerde, belirtilen yerleşim birimlerindeki okulların bina ve tesislerinden, eğitim araç ve gereçlerinden, öğretmenleri ve diğer personelinden yararlanılarak eğitim yapılmaktadır.

2000-2001 öğretim yılında; 547 çok programlı lisede 114.724 öğrenci öğrenim görmekte, 15.336 öğretmen görev yapmaktadır.

2000-2001 öğretim yılında Çok Programlı Liselerin bağlı oldukları genel müdürlüklere göre dağılımı şöyledir:

Genel Müdürlük	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı
Orta öğretim Genel Müdürlüğü	142	30 042	2 206
Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü	151	39 504	3 347
Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü	60	12 338	879
Ticaret ve Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğü	155	25 964	2 019
Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	31	6 093	547
Özel Eğitim Rehber. ve Dan. Hiz. Genel Müd.	8	783	54
Toplam	547	114 724	15 336

Çizelge 5.10. 2000-2001 öğretim yılında Çok Programlı Liselerin bağlı oldukları genel müdürlüklere göre dağılımı

Not: Sayısal veriler 1 Ekim 2000 tarihi itibarıyla alınan geçici bilgilerdir.

Kaynak: MEB Araştırma, Plânlama Koordinasyon Kurulu Başkanlığı

Bütün bu veriler göstermektedir ki, genç bir nüfusa sahip olan Türkiye, bu potansiyelini iyi değerlendirmek için eğitim ve öğretim faaliyetlerine büyük önem vermektedir; ancak, bazı konulardaki talepleri karşılamak için yeterli imkânlara sahip değildir. 2000-2001 öğretim yılı itibarıyla, bu döneme gelinceye kadar, ülkemizde bütün eğitim kademelerinde okul, öğrenci, öğretmen ve derslik sayılarında önemli artışlar olmuştur. İlköğretim sonrasında orta öğretime olan aşırı talebin karşılanabilmesi için orta öğretimde okullaşma oranında çok önemli artışlar olmuş ve diğer öğretim ortamlarının düzenlenmesinde önemli çalışmalar yapılmıştır.

VI. BÖLÜM

6. ÖĞRENCİ SEÇME VE YERLEŞTİRME SİSTEMİ (ÖSYS)

6.1. Yüksek Öğretime Giriş ile İlgili Yasal Düzenleme

Yüksek öğretime girişe ilişkin usul ve esaslar, 2547 Sayılı Yüksek Öğretim Kanununun 45. maddesi ile düzenlenmiştir. Söz konusu maddenin tam metni aşağıda verilmiştir:

Madde 45.

“Öğrenciler devlet yüksek öğretim kurumlarına, esasları Yükseköğretim Kurulu tarafından tespit edilen sınavla girerler. Sonuçların değerlendirilmesinde adayların orta öğretimdeki başarıları dikkate alınır. Orta öğretim kurumlarını birincilikle bitiren adaylar kendileri için yüksek öğretim kurumlarında ayrılacak kontenjanlara, tercih ve puanları göz önünde tutularak yerleştirilir.”

Yüksek öğretim kurumlarına öğrenci seçiminde, adayların orta öğretim süresindeki başarıları Yükseköğretim Kurulunun uygun göreceği şekilde Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi tarafından geliştirilecek bir yöntemle ek bir puan olarak tespit edilir ve yüksek öğretim kurumlarına giriş sınav puanlarına eklenir.

Bir mesleğe yönelik programlar uygulayan liselerin mezunları, Yükseköğretim Kurulu tarafından belirlenecek aynı alanda bir yüksek öğretim kurumuna girerken, başarı notları ayrıca tespit edilecek bir katsayı ile çarpılmak suretiyle değerlendirilerek giriş sınavı puanlarına eklenir.

Yükseköğretim Kurulunca düzenlenen esaslara göre belli sanat dallarında üstün kabiliyetli olduğu tespit edilen öğrenciler, ilgili dalda eğitim yapmak kaydıyla yine bu esaslar içerisinde belirlenecek özel yöntemlerle yüksek öğretim kurumlarına alınabilirler.

Buradan açıkça görüldüğü gibi, yüksek öğretime girişte;

bir sınav yapılması,

orta öğretimdeki başarının dikkate alınması,

lise birincilerine ayrı bir kontenjan verilmesi,

orta öğretimdeki meslekî alanının devamı olan yüksek öğretim programlarını tercih eden adaylara ek puan verilmesi, yasal zorunluluktur.

6.2. Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM)nin Kuruluşu ve Amacı

ÖSYM, 22 Kasım 1974 tarihinde, Üniversitelerarası Kurul tarafından, 1750 Sayılı Üniversiteler Kanununun 52. maddesine göre, “Üniversitelerarası Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM)” adıyla kurulmuştur. 1981 yılında yürürlüğe giren 2547 Sayılı Yüksek Öğretim Kanunu ile Yükseköğretim Kuruluna (YÖK) bağlanarak “Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM)” adını almıştır.

ÖSYM'nin temel amacı, yüksek öğretim programlarına girmek için başvuran adaylar arasından, başarılı olma olasılıkları diğerlerinden daha yüksek olanları seçerek bu programlara yerleştirmektir.

ÖSYM'nin görevleri 2547 Sayılı Yüksek Öğretim Kanununun 10. maddesinde şu şekilde belirlenmiştir:

“Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi, Yükseköğretim Kurulunun tespit ettiği esaslar çerçevesinde yüksek öğretim kurumlarına öğrenci alınması amacıyla sınavları hazırlayan ve yapan, öğrenci isteklerini de göz önünde tutarak Yükseköğretim Kurulunun tespit ettiği esaslara göre değerlendiren, öğrenci adaylarının yüksek öğretim kurumlarına yerleştirilmesini sağlayan ve bu faaliyetlerle ilgili araştırmalar ve diğer hizmetleri yapan Yükseköğretim Kuruluna bağlı bir kuruluştur.”

6.3. ÖSYS Sınavlarının Tarihçesi

Cumhuriyet döneminde, 1960'lı yıllara gelinceye kadar, lise mezunları az olduğundan pek çok fakülte, kendisine başvuran bu mezunları sınavsız kabul etmiştir.

Kontenjanlarını aşan bir taleple karşılaşan fakülteler seçme işini, genellikle şu yolların birini izleyerek yapmıştır:

1. Başvuru sırasını dikkate alma ve ihtiyaç kadar adayı kabul ettikten sonra kayıtları durdurma.
2. Fakültede verilen eğitimin niteliğini dikkate alarak liselerin Fen ya da Edebiyat kolu mezunlarını kabul etme.
3. Başvuranları lise bitirme derecesine göre sıralayarak bu sraya göre öğrenci alma.

Lise mezunlarının artması ve lise dengi okul mezunlarına da yüksek öğretime başvurma hakkı verilmesiyle, yukarıda özetlenen öğrenci seçme yöntemleri ihtiyaca cevap veremez duruma gelmiş; fakülteler kendi amaçlarına uygun giriş sınavları düzenlemeye başlamıştır. Bu son durumda öğrenciler, sınavlara katılabilmek için ülke içerisinde şehirden şehire koşuşturmak zorunda kalmışlar; aynı gün ve saatlere rastlayabilen sınavlardan birine katılıp diğerine katılamama durumlarıyla karşı karşıya kalmışlardır. Bu durum, adaylar ve velileri arasında önemli yakınmalara yol açmıştır.

1960'lı yıllarda, önce bazı üniversiteler kendileri için giriş sınavları düzenlemeye başlamışlar; sonra bazı üniversiteler bu amaçla birlikte hareket etme yoluna gitmişlerdir. Aday sayılarındaki artış, sınavlarda çok sorulu ve objektif tip testlerin hazırlanmasını, başvurma, puanlama, seçme ve yerleştirme, sonuçları bildirme gibi işlemlerde bilgi işlem yöntem ve araçlarından yararlanılmasını gerektirmiştir.

1974 yılında, Üniversitelerarası Kurul, üniversiteye giriş sınavlarının tek merkezden yapılmasını uygun bulmuş ve 1750 Sayılı Üniversiteler Kanununun 52. maddesine dayanarak 22 Kasım 1974 tarihinde “Üniversitelerarası Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi” (ÖSYM) ni kurmuştur. Üniversitelere öğrenci seçme ve yerleştirme işlemleri, 1981 yılına kadar bu merkez tarafından yürütülmüştür. Merkez, 1981 yılında 2547 Sayılı Yüksek Öğretim Kanununun 10. ve 45. maddeleriyle “Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM)” adı ile Yükseköğretim Kurulunun bir alt kuruluşu hâline getirilmiştir.

Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı, 1974 ve 1975 yıllarında aynı gün sabah ve öğleden sonra birer olmak üzere iki oturumda, 1976-1980 yıllarında aynı günde ve bir oturumda uygulanmıştır.

1981 yılından itibaren Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı, iki basamaklı bir sınav hâline getirilmiştir.

İki basamaklı sınav sisteminde ilk basamağı oluşturan Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS) nisan, ikinci basamağı oluşturan Öğrenci Yerleştirme Sınavı (ÖYS) ise haziran ayı içinde uygulanmıştır.

1987 yılından itibaren, yüksek öğretim programları ile ilgili tercihlerini belli alanlarda toplayan adaylara, sınavda belli testleri cevaplama, diğerlerini cevaplamama olanağı tanınmıştır.

1999'dan itibaren de sınav, haziran ayı içinde ve tek basamaklı olarak uygulanmaya başlanmıştır.

Böylece Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi, bu kısa tarihçesinde belirtildiği şekliyle günümüze değin sürüp gelmiştir.

6.4. ÖSYS Sınav Sisteminde Yapılan Değişiklikler ve Öneriler

Ülkemizde hâlen uygulanmakta olan yüksek öğretime giriş sistemi sürekli eleştiri konusu olmaktadır. Bu eleştirilerin temelinde, uygulanmakta olan sınav sisteminin lise eğitimini neredeyse devreden çıkardığı, öğrencileri sınav stresine soktuğu ve sınava hazırlık kurslarının ailelere büyük bir mali yük getirdiği yatmaktadır. Bu eleştirilerin bir kısmı geçerlidir. Ancak, yüksek öğretime olan talep ile arz arasındaki büyük dengesizlik sürdükçe bu tür merkezi giriş sınav sisteminin uygulanmasının kaçınılmaz olduğu hususunda da birleşilmektedir.

Eğitimin temel amacı, bireyleri iyi insan ve iyi vatandaş olarak yetiştirmek ve yeteneklerine göre mümkün olan en kısa süre içinde, yaşamlarını sürdürebilecek bilgi ve becerilerle donatarak hayata hazırlamaktır. Bu hususlar göz önüne alınarak bazı yıllarda birtakım düzenlemeler yapılmıştır.

1996 yılında yüksek öğretime giriş sisteminde yapılan düzenlemelerle 1997 yılında İkinci Basamak Sınavına (ÖYS) girebilmek için gereken en düşük Birinci Basamak Sınavı (ÖSS) puanı 105'ten 120'ye yükseltilmiş; ancak, açık öğretim, meslek yüksek okulları ve özel yetenek sınavları ile öğrenci alınan lisans ve ön lisans programlarına giriş için gereken en düşük ÖSS puanı ise 105 olarak muhafaza edilmiştir.

1998 yılından itibaren ÖSYS'de uygulanmasına karar verilen değişiklikler, 1997 ÖSYS Kılavuzunda belirtilmiştir. Bu değişikliklerden birincisi, Birinci Basamak Sınavında üç kez başarısız olanların 1998 ve bu yıldan sonraki ÖSYS'lere giremeyeceklerine; ikincisi ise, orta öğretim kurumlarından yeni mezun olanlara bir destek sağlamak amacı ile önceki yıllarda bu kurumlardan mezun olanların Orta öğretim Başarı Puanlarının daha küçük katsayılarla çarpılmasına ilişkindir. Bu değişiklikler üzerine bazı adaylar Danıştaya başvurmuşlar, birinci değişiklik ile ilgili olarak Danıştay 8. Dairesince; ikinci değişiklik ile ilgili olarak ise Danıştay İdari Davalar Yüksek Kurulunca, Anayasaya aykırı olmaları nedeniyle yürütmeyi durdurma kararı verilmiştir. Yüksek Mahkemenin verdiği bu kararlar uyarınca sözü edilen değişiklikler Yüksek öğretim Genel Kurulu tarafından iptal edilmiştir.

Yüksek öğretime girişle ilgili olarak 1998 yılı içinde Yükseköğretim Kurulunca verilen önemli kararlardan biri de, Orta öğretim Başarı Puanının yüksek öğretime giriş sınavları puanlarına katılmasında kullanılan yöntemin değiştirilmesine ilişkindir. Bu yöntemin değiştirilmesinin nedeni, o yıllarda Orta öğretim Başarı Puanını yükseltmek amacıyla, özellikle Fen ve Anadolu Liselerinden genel liselere nakil yaptırma akınına önlemektir. Yeni geliştirilen yöntem, tüm orta öğretim kurumlarındaki başarılı öğrencilerin orta öğretim başarısını, en yüksek düzey olan 80,000'e getirmekte, ÖSS'de yüksek puan ortalaması tutturmuş okullarda okuyan yetenekli öğrencilerden diploma notu düşük olanlara bir ölçüde katkı sağlamaktadır. Bu yöntem Millî Eğitim Bakanlığı tarafından da tasvip görmüş ve 1999 yılından itibaren de uygulamaya koyulmuştur. Bu uygulama ile Fen ve Anadolu Liselerinden genel liselere yaptırılan nakillerin önüne geçilmiştir.

1998 yılına kadar yüksek öğretime yeni giren öğrencilerin Yüksek öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu (YURT-KUR) Genel Müdürlüğü tarafından yapılan yurtlara yerleştirme işlemleri öğretim yılı başladıktan sonra tamamlanabilmekteydi. Bu durumda öğrenciler yurda yerleşme imkânlarının bulunup bulunmadığını bilmediklerinden, ilk aylarda önemli zorluklarla karşı karşıya gelmekteydiler. Öğrencileri karşılaştıkları bu zor durumdan kurtarmak için neler yapılabileceği konusunda ÖSYM Başkanlığı ile YURT-KUR Genel Müdürlüğü arasında yapılan bir anlaşma ile 1998 ÖSYS'de, adayların yurtlara yerleştirme işlemleri ÖSYM tarafından yürütülmüştür. Bu işlemler sonucu, öğrenciye bir yüksek öğretim programına yerleştiği bilgisi verilirken yurda yerleşip yerleşmediği bilgisi de iletilmiştir. Bu uygulama, o tarihten bugüne devam etmektedir.

1999 yılından itibaren Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sisteminde (ÖSYS) uygulanmak üzere bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi vermek, araştırma konusunu aydınlatıcı olacaktır. 1999 ÖSS Öğrenci Seçme Kılavuzunda yer alan ve hâlen uygulamada olan önemli düzenlemeler şöyledir:

ÖSYS'de üniversitelere öğrenci seçme amacıyla bir sınav yapılacaktır. Bu sınavın adı Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS) olacaktır. Önceki sistemde uygulanan İkinci Basamak Sınavı (ÖYS) uygulamadan kaldırılmıştır. 1999 yılından itibaren yapılacak olan bu sınav, daha önceki yıllarda uygulanmakta olan Birinci Basamak Sınavı (ÖSS) gibi olacak; ÖSS testlerinin yapısında önemli bir değişiklik olmayacaktır. Yabancı Dil Puanı ile öğrenci alan yüksek öğretim programlarına girmek isteyen adaylar için ÖSS'den ayrı bir Yabancı Dil Sınavı (YDS) yapılacaktır. YDS'ye girmek isteyen adaylar, ÖSS'ye girmek zorundadırlar.

ÖSS sonunda, sadece ÖSS'ye giren adaylar için üç ayrı ÖSS puanı hesaplanacaktır. Bu puanlar şunlardır:

Sözel Ağırlıklı ÖSS Puanı (ÖSS-SÖZ)

Sayısal Ağırlıklı ÖSS Puanı (ÖSS-SAY)

Eşit Ağırlıklı ÖSS Puanı (ÖSS-EA)

YDS'ye giren adaylar için, yukarıda sözü edilen üç tür ÖSS puanına ek olarak, *Yabancı Dil Ağırlıklı ÖSS Puanı (ÖSS-DİL)* da hesaplanacaktır.

Adaylar, okumak istedikleri yüksek öğretim programları tercihlerini sınav sonuçlarını öğrendikten sonra yapacaklardır. 105,000-119,999 arasında puan alan adaylar ön lisans ve açık öğretim programlarından; 120,000 ve daha fazla puan alan adaylar lisans, ön lisans ve açık öğretim programlarından tercih yapabileceklerdir.

Bu uygulama günümüze kadar bu şekilde sürmüştür.

6.5. Yeni Sınav Sisteminin Temel Hedefleri

İki basamaklı sınavın kaldırılıp yerine tek basamaklı ÖSS getirilmesinin temel amaçları şunlardır:

1. Orta öğretimdeki başarının ağırlığını artırmak ve bilgi yüklü İkinci Basamak Sınavını kaldırmak suretiyle, öğrencileri okul dışı sağlıklı ortamlarda, ezberciliğin en kötü şekli olan kalıplara dayalı çok sayıda örnek çözümlerin olumsuz etkilerinden arındırmak.
2. Alan katsayıları uygulayarak, orta öğretim ile yüksek öğretim arasındaki kopukluğu gidermek ve aynı zamanda meslekî ve teknik lise çıkışlı öğrencilerin önündeki engelleri kaldırmak.

Genel liselere göre birim maliyeti çok daha yüksek olan meslekî ve teknik liselerin ana amacı, ara insan gücü yetiştirmektir. Sanayicilerimiz, yeterli sayıda ara insan gücü bulamamaktan yakınmaktadır. İdeal durum, bu tür liselerden mezun olan öğrencilerin yüksek öğretim kapısı önünde yığılmayıp, bir an önce hayata atılarak kazanmış oldukları becerilerle üretken hâle gelmeleridir.

Meslekî ve teknik liselerin yüksek öğretimdeki doğal uzantıları, ara insan gücü yetiştiren iki yıllık meslek yüksek okullarıdır. Meslek yüksek okullarının ülkemiz yüksek öğretim sistemi içindeki payı hâlen % 15 dolayındadır. Buna karşılık, bu okulların dengi olan kısa süreli yüksek öğretim kurumlarının sistem içindeki payı, İtalya ve İspanya hariç hiçbir ileri ülkede % 30'un altında değildir; bu pay bir çok ileri ülkede % 60'tır.

Meslek yüksek okullarından mezun olan başarılı öğrencilerin, kendi alanlarındaki lisans programlarına devam imkânlarını genişleten yeni "dikey geçiş yönetmeliği" üzerindeki çalışmalar tamamlanmış ve ilgili yönetmelik, Resmî Gazetenin 15 Ekim 1999 Tarih ve 23847 numaralı sayısında yayımlanmıştır. Bu suretle, meslekî ve teknik lise mezunları, kendilerine uygulanan ek puanların sağladığı avantaja ve başka hiçbir hazırlığa gerek kalmaksızın, kendi alanlarındaki meslek okullarına girebilecekler, bu okullarda başarılı olan öğrenciler ise, ilgili lisans programlarına dikey geçiş yapabileceklerdir. Meslekî ve teknik liselerden meslek yüksek okullarına sınavsız geçiş hususundaki yasa taslağı ise tamamlanmış ve uygulamaya geçirilmeye başlanmıştır.

"1999 yılında uygulamaya konan sınav sistemi, öğrencileri ezberciliğinden kurtaran, onların temel kavramlara dayalı anlama ve yorumlama yeteneklerini öne çıkaran bir sistemdir. Okul başarısının ağırlığı bilinçli bir şekilde artırılmıştır. Yeni sınav sistemine karşı idarî yargıda açılan 317 davanın tümü Yükseköğretim Kurulunun lehine sonuçlanmıştır. Bu sistemin değiştirilmesi söz konusu değildir. İleriki yıllarda yüksek öğretime geçişle ilgili yapılması muhtemel tüm ek düzenlemeler, orta öğretimdeki başarının etkisinin artırılması yönünde olacaktır."

Ne kadar çok sınav yapılırsa, öğrenciler arasında o kadar daha olumlu bir ayırım yapılacağı doğrudur. Ancak, çok daha önemli olan bir başka doğru daha vardır. Sağlıklı olan, okul ortamında, zamana yayılmış eğitim süreci içinde temel kavramların iyi anlaşılması ve bunlara dayalı olarak anlama, kaynak kullanma, yorum yapma ve yazılı ve sözlü ifade yeteneklerinin kazanılmasıdır. *Başka bir deyişle, sınav amaç değil, araçtır.*

Geçmiş yıllarda uygulanan iki basamaklı sistem, salt ölçme ve değerlendirme açısından bakıldığında, asla kötü bir sistem değildir. Ancak, bunun yan etkileri fevkalâde

olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Öğrenciler okuldan koparak, okul dışı ortamlarda, kalıplara dayalı çok sayıda örnek çözmenin neticesinde, temel kavramlara dayalı yorum yapma, yazılı ve sözlü ifade etme ve kaynak kullanma yetenekleri törpülenmiş, ezbere alışmış bireyler hâline dönüşmüşlerdir.

Benzer sorun, Güney Asya ülkelerinde de yaşanmaktadır. Japonya, Güney Kore, Tayvan, Hong Kong ve Singapur gibi ülkelerde de yüksek öğretime girişte bilgi yüklü sınavlar yapılmaktadır. Kısa bir süre önce, bu ülkelerde yaşanan ekonomik krizin çeşitli boyutlarının ele alındığı *Newsweek* dergisinin 15 Aralık 1997 tarihli sayısının 17. sayfasında, eğitimin irdelendiği bir makalede aynen şu değerlendirme yapılmıştır:

“Birinci adım kolaydır. Bu ülkeler, okulları ve üniversiteleri için yaptıkları harcamaları artırmalıdır. İkinci adım ise, tamamen standart testlere dayalı yüksek öğretime giriş sınavlarının kaldırılmasıdır. Çünkü, bu tür sınavlar dimağları köreltmekte ve yaratıcılığı yok etmektedir.”

Yine *Newsweek* dergisinin 6 Eylül 1999 tarihli sayısındaki *The Big Test* (Büyük Sınav) başlıklı özel bölümde, üniversite giriş sınavları ile ilgili olarak şu satırlar yer almaktadır:

“Tokyo’dan Taipei ve Singapur’a kadar uzanan alandaki hükümetler, çocuklarının çok sayıdaki sınav ve aşırı stres nedeniyle, düşünme ve yaratıcılığı ön plânda tutan bilgi çağına yeterince hazırlıklı olmadıklarını anlamaya başladılar. Reform yanlısı eğitimciler de benzer şikâyetlerde bulunmaktadır. Koreli bir öğrenciden yaratıcı bir makale yazması, veya Japon bir öğrenciden şaşırtıcı, zor bir soru sorması ve hatta Hong Konglu bir öğrenciden sadece bir soru sorması istendiğinde, büyük bir olasılıkla yazılı metne bakmadan yapamazlar.”

Birçok Asya hükümeti, bu sorunların temel nedeninin sınavlar olduğu sonucuna varmıştır. Tayvan’da demokrasinin gelmesi, kamuoyunda eski moda otoriter okullar üzerindeki tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Hükümet, öğrenciler için bir ıstırap kaynağı olan üniversite sınav sistemini 2002 yılında kaldırmayı plânlamaktadır. Üniversite giriş sınavı, yıllardır Tayvanlı gençlerin kaderini belirleyen tek faktör olmuştur. Öğrenciler, iki yıl boyunca akşam okullarına da devam ederek sınava hazırlanırlardı. Ancak, okuldaki iyi davranışları veya çok çalışmaları, sınavda başarısız olmaları durumunda hiçbir şey ifade etmezdi.

Çoktan seçmeli test yöntemiyle yapılan bilgi yüklü sınavlar, eğitim sürecinin sonuçlarını ölçmede bir asırdan beri başarıyla kullanılan geçerli bir araçtır. Ancak, bu tür sınavlar, ülkemizde ve Güney Asya ülkelerinde olduğu gibi araç olmaktan çıkıp, amaç hâline dönüştüğünde, ülke eğitim sistemi yanında iş gücünün nitelikleri ve dolayısıyla ülke ekonomisi fevkalâde olumsuz bir biçimde etkilenmektedir.

Yüksek öğretime giriş için gelişmiş ülkelerde yapılan düzenlemelerde, bilgiden ziyade temel kavramlara dayalı olarak okuduğunu anlama ve yorumlama yeteneklerini ölçen sınavlar ile orta öğretimdeki başarı göz önüne alınmaktadır.

Ülkemizde yüksek öğretime giriş sınavına, o yılki lise son sınıf öğrencileri (yeni mezunlar) ve eski mezunlar olmak üzere başlıca iki grup öğrenci girmektedir. Bu iki grubun genel lise ile meslekî ve teknik liselere göre 1989 ve 1999 yılındaki sayıları aşağıda gösterilmiştir:

Yıl	Yeni Mezun			Eski Mezun		
	Genel L.	Mes. Tek. L.	Toplam	Genel L.	Mes. Tek. L.	Toplam
1989	185.394	117.683	303.077	307.355	213.696	521.051
1999	319.240	219.714	538.954	593.448	345.963	939.411

Çizelge 6.1. Genel lise ile meslekî ve teknik liselerin 1989 ve 1999 yıllarındaki öğrenci sayıları

Görüldüğü gibi, yüksek öğretime giriş kapısının önünde yeni mezunların yanında eski mezunlardan oluşan büyük bir kitle bulunmaktadır. Bu kitle, dersanelere devam ederek, kalıplara dayalı çoktan seçmeli problem çözme üzerinde yoğunlaşmakta ve lisede aldığı formasyonu önemli ölçüde yitirmektedir.

Bundan en büyük zararı meslekî ve teknik lise mezunları görmüştür. Kaçınılmaz bir şekilde ve işin doğrusu olarak genel lise müfredatına göre yapılan giriş sınavları, yüz binlerce meslekî ve teknik lise mezununu bir ümit peşinde koşar hâle getirmiştir. Bu sayıya, psikolojik nedenlerle, en az bir o kadar da genel lise öğrencisi katıldığında, yıllık miktarı yüzlerce trilyon lirayı bulan ve yüksek öğretim bütçesi ile mukayese edilir büyüklükte bir rant doğmuştur.

Dünya Gazetesinin 12 Ağustos 1999 tarihli sayısının "*Özel Eğitim Kurumları*" başlıklı ekinde yer alan yazılarda, ülkemizde kaydı bulunan 1800 dershaneye 400.000 civarında öğrencinin devam ettiği ve bu öğrencilerin yılda 450 trilyon TL (yaklaşık bir milyar dolar) harcama yaptıklarına dair bilgiler yer almıştır. Yüksek öğretim giriş sınavı etrafında oluşan bu rantın büyüklüğü hakkında ek bir fikir vermek için 1999 yılı yüksek öğretim bütçesinin 663 trilyon TL olduğunu belirtmekte yarar vardır.

Görünür miktarı yukarıda belirtilen bu büyük rantı paylaşanların yanında, bilerek veya bilmeyerek onlara alet olanlar, bir yıldan beri her türlü vasıtayı kullanarak (gazetelere verilen tam sayfa paralı ilanlar dahil) yeni sınav sistemini kötülemekte, her yıl karşılaşılan, yerleştirmeyi etkilemeyen ve kimseyi mağdur etmeksizin hızla düzeltilen hataları büyüterek, zihinlerde şüpheler yaratmak suretiyle orta öğretimdeki başarının üniversiteye girişteki etkisinin azaltılması için yoğun bir kampanya yürütmektedirler.

6.6. Eski ve Yeni Sınav Sistemlerinin Karşılaştırılması

6.6.1. Eski ve yeni sınav sisteminin temel özellikleri

Yüksek öğretime giriş sınavı, 1981 ile 1999 yılları arasında iki basamaklı olarak uygulanmıştır. *Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS)* adı verilen Birinci Basamak Sınavı; Türkçe, matematik, fen bilgisi ve sosyal bilgiler alanlarındaki temel kavramlara dayalı olarak, okuduğunu anlama ve yorumlama yeteneklerini ölçen sınavdır. *Öğrenci Yerleştirme Sınavı (ÖYS)* olarak adlandırılan İkinci Basamak Sınavı ise, esas olarak bilgi ölçen bir sınavdır. Üniversitelere yerleştirme; *ÖSS, ÖYS ve Orta öğretim Başarı Puanlarının (OBP)* belirli katsayılarla çarpılarak toplanması sonucunda elde edilen yerleştirme puanları ve öğrencilerin tercihlerine göre yapılmaktaydı.

Birinci Basamak Sınavında yaklaşık 200 tam puan* üzerinden en az 120 puan alan adaylar, İkinci Basamak Sınavına girerek lisans düzeyindeki programlara aday olmaya; en az 105 puan alan adaylar ise, iki yıllık meslek yüksek okullarına aday olmaya veya açık öğretim programlarına girmeye hak kazanmaktaydı.

Yerleştirmeye esas olan puan (YP), aşağıdaki formüle göre hesaplanmaktaydı:

$$YP = 0,5 (\text{ÖSS}) + 0,6 (\text{OBP}) + \text{ÖYS}$$

Bu formülde:

ÖSS: Adayın Birinci Basamak Sınavında aldığı puanını,

OBP: Adayın orta öğretim başarı puanını,

ÖYS: Adayın İkinci Basamak Sınavında aldığı puanını göstermektedir.

Yukarıda sayılan üç puanın bağıl ağırlığı, adaydan adaya değişmektedir. Ancak, mümkün olan en yüksek puanların yaklaşık değerleri (ÖSS = 200; OBP = 80; ÖYS = 650) üzerinden bir hesap yapıldığında, en yüksek YP değeri 798'dir. Buna göre, her bir sınav ile *Orta öğretim Başarı Puanının* ağırlıkları şöyle olmaktadır:

Birinci Basamak Sınavı (ÖSS)'nin ağırlığı : % 12,5

İkinci Basamak Sınavı (ÖYS)'nin ağırlığı : % 81,5

Orta öğretim Başarı Puanı (OBP)'nin ağırlığı : % 6,0

Geçmiş yıllardaki sınav sonuçları üzerinde yapılan çalışmalar sonucunda, ÖSS sonuçları ile ÖYS sonuçları arasında istatistiksel olarak yüzde yüze yakın bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

1999 yılından itibaren uygulanmaya konulan yeni sınav sisteminde, İkinci Basamak Sınavı (ÖYS) kaldırılmıştır. Üniversiteye yerleştirmenin, Birinci Basamak Sınavı (ÖSS) sonuçlarına *Ağırlıklı Orta öğretim Başarı Puanının (AOBP)* bir katsayı ile çarpılarak eklenmesi sonucunda hesaplanan yerleştirme puanına ve öğrencilerin tercihlerine göre yapılması kararlaştırılmıştır.

Yeni sistemde *Yerleştirmeye Esas Olan Puan (YP)*, aşağıdaki formüle göre hesaplanmaktadır:

$$YP = \text{ÖSS} + 0,5 (\text{AOBP})$$

Yine yaklaşık en yüksek puanlar üzerinden bir hesap yapıldığında (ÖSS = 200, AOBP = 80), en yüksek YP değeri 240'tır. Buna göre, sınavın ve Ağırlıklı Orta öğretim Başarı Puanının ağırlıkları şöyledir:

Sınavın (ÖSS) ağırlığı : % 83,3

Ağırlıklı Orta öğretim Başarı Puanının (AOBP) ağırlığı : % 16,7

Görüldüğü gibi temelde yapılan değişiklik, orta öğretimdeki başarının yüksek öğretime girişe katkısının artırılmasıdır.

6.6.1.1. Orta öğretim Başarı Puanı (OBP) ve Ağırlıklı Orta Öğretim Başarı Puanı (AOBP)

Orta öğretimdeki başarının yerleştirme puanına katılması, 2547 Sayılı Yüksek Öğretim Kanununun 45. maddesi uyarınca yıllardan beri yapılan bir uygulamadır. Orta öğretimdeki alan ve başarının yüksek öğretime girişi etkilemediği hiçbir ileri ülke yoktur. Bunun aksi, tüm orta öğretim sisteminin ve bu sistemde görev yapan öğretmenlerin yok sayılması anlamına gelmektedir.

* Tam puanlar yıldan yıla değişmektedir. Bu nedenle yaklaşık tam puan deyimini kullanılmıştır.

Orta öğretim Başarı Puanı (OBP), öğrencinin lise öğrenimi boyunca aldığı derslerdeki notlarının ortalaması olan, mutlak diploma notu değildir. OBP, her bir lisenin diploma notlarının, standart sapması 10, ortalaması 50, minimumu 30, maksimumu 80 olan bir çan eğrisine oturtulması suretiyle hesaplanan bağıl bir değerdir. Bu bakımdan, OBP'nin suni olarak manipüle veya suistimal edilmesi mümkün değildir. Hâl böyle iken, Orta Öğretim Başarı Puanı konusunda kamuoyu sürekli ve bilinçli olarak yanıtılmaktadır.

Geçmiş yıllardaki sınav sonuçları üzerinde yapılan ayrıntılı çalışmalar sonucunda, OBP'nin bu şekilde hesaplanması nedeniyle, Fen ve Anadolu Liseleri gibi sınavla öğrenci alan liselerdeki öğrencilerin aleyhine bir durum yaratıldığı belirlenmiştir. Geçmiş yıllarda, OBP avantajından yararlanmak için, bu tür liselerin son sınıflarından diğer liselere yoğun bir geçiş yapıldığı herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Örneğin, 1997 yılında yapılan Öğrenci Seçme Sınavında, Türkiye birincisi olan İzmir Fen Lisesinin son sınıfındaki öğrenci sayısı sadece 26 idi.

İzmir Fen Lisesi ile kalkınmada öncelikli yörelerde bulunan üç genel lisenin, 1997 yılındaki ÖSS ortalamaları, en düşük ve en yüksek ÖSS puanları, en düşük ve en yüksek diploma notları, en düşük ve en yüksek Orta öğretim Başarı Puanları aşağıda gösterilmiştir:

Lise	ÖSS Ortalaması	ÖSS Puanı		Diploma Notu		OBP	
		Min.	Mak.	Min.	Mak.	Min.	Mak.
İzmir Fen Lisesi	194	190	199	4,06	4,98	30	63
Genel Lise A	97	95	148	1,13	4,36	33	80
Genel Lise B	103	95	158	1,56	4,68	31	80
Genel Lise C	104	103	169	1,39	4,82	34	80

Çizelge 6.2. İzmir Fen Lisesi ile üç Genel Lisenin 1997 yılındaki ÖSS ortalamaları, en düşük ve en yüksek ÖSS puanları, en düşük ve en yüksek diploma notları, en düşük ve en yüksek orta öğretim başarı puanları

1997 ÖSS'de 199 puan alan İzmir Fen Lisesi birincisinin *Orta öğretim Başarı Puanı* olarak almış olduğu 63 puanı, Genel Lise A'da 107 ÖSS puanı alan öğrenci, Genel Lise B'de 104 ÖSS puanı alan öğrenci, Genel Lise C'de ise 105 ÖSS puanı alan öğrenci almıştır.

Bunun nedeni çok açıktır. Sınavla öğrenci almayan A, B ve C liselerinde, istatistiksel olarak gelişigüzel oluşan bir öğrenci kümesi içindeki yetenek dağılımı, çan eğrisine gerçekten çok yakındır. Ancak, Fen Lisesi gibi âdeta bir yetenek filtresinden geçirilerek, sınavla oluşturulan bir öğrenci kümesindeki yetenek dağılımı, neredeyse yatay bir çizgidir.

Eğitimin temel ilkelerine aykırı olan bu durumu düzeltmek için *Orta öğretim Başarı Puanı* (OBP) yerine, OBP'nin okulun ÖSS ortalamasına göre ağırlıklandırılması ile hesaplanan *Ağırlıklı Orta öğretim Başarı Puanı* (AOBP) kullanılması kararlaştırılmıştır. Yeni uygulama sonucunda, her okulun birincisi en yüksek puan olan 80'i almaktadır. Yüksek öğretim Genel Kurulunun 23.01.1998 tarihli toplantısında alınan bu karar, 1999 yılından itibaren uygulamaya konulmuştur. *Buradan açıkça anlaşılacağı gibi, OBP yerine AOBP'nin kullanılması kararının, üniversite giriş sınavının iki aşamalıdan tek aşamalıya indirilmesi ile hiçbir ilişkisi yoktur.*

Eğer bu uygulamaya 1997 yılında başlanmış olsaydı, o yıl ÖSS puanı 190, OBP'si 30 olan İzmir Fen Lisesi öğrencisinin AOBP'si 61 olacaktı. AOBP'si 61 olan İzmir Fen Lisesi ile

A, B ve C Genel Liselerindeki öğrencilerin diploma notları, OBP'leri, o yılki ÖSS puanları ve okul sıralamasındaki yerleri aşağıda gösterilmiştir:

Lise	Diploma Notu	Okul Sıralamasındaki Yeri	OBP	AOBP	ÖSS Puanı
İzmir Fen Lisesi	4,06	26	30	61	190
Genel Lise A	2,88	29	59	61	103
Genel Lise B	3,23	51	57	61	100
Genel Lise C	2,90	46	57	61	117

Çizelge 6.3. AOBP'si 61 olan İzmir Fen Lisesi ile A, B ve C Genel Liselerindeki öğrencilerin diploma notları, OBP'leri, o yılki ÖSS puanları ve okul sıralamasındaki yerleri

Açıkça görüldüğü gibi, *Ağırlıklı Orta öğretim Başarı Puanı* uygulaması, öğrencilerin kendi okullarındaki öğrenci kümesi içindeki kişisel başarılarını, o okuldaki eğitimin diğer okullara göre kalitesini ve sosyal adalet ile fırsat eşitliğini en iyi dengeleyen sistemdir. Okul başarısı da bu şekilde önem kazandığından, okullar arasında rekabet ve yarışma olacak, bu da eğitimin kalitesine olumlu katkıda bulunacaktır.

Özetle, çeşitli liselerden gelen öğrenciler, orta öğretim başarılarına göre kendi kümeleri içinde, sınav puanına göre ise ülke genelinde tüm adaylarla yarışmaktadırlar.

Orta öğretimdeki başarının yüksek öğretime yerleştirmede göz önüne alınması, ülkemizde yıllardan beri var olan bir uygulamadır. Kurul, bazı çevrelerce sürekli olarak gündeme getirilen "*diploma notlarının suistimal edileceği*" iddiaları üzerinde önemle durmuş, değişik tür ve nitelikteki birçok lise bu bakımdan incelenmiştir. Sonuçta görülmüştür ki, incelenen liselerin tümünde diploma notu ve dolayısıyla orta öğretim başarı puanı ile ÖSS puanı arasında çok yakın bir ilişki vardır. Başka bir deyişle, OBP bakımından grubunun üst sıralarında yer alan bir öğrenci, aynı zamanda ÖSS puanı bakımından da grubunun üst sıralarında yer almaktadır.

Kurul, bu konuda herhangi bir yanlış anlaşılmaya, zanna sebep olmamak için aşağıdaki açıklamayı gerekli görmüştür:

"Türkiye Cumhuriyetini kuran ve yücelten nesilleri yetiştiren değerli öğretmenlerimize güvenimiz tamdır; saygımız sonsuzdur. Onlara en ufak bir şekilde olsa dahi dil uzatarak zan altında bırakma cüretini gösterenlerle sonuna kadar mücadele etmeye kararlıyız."

Orta öğretim Başarı Puanı, yerleştirmeyi daima etkilemiştir. 1998 yılında yapılan sınavlarda, sıralaması Orta öğretim Başarı Puanından etkilenmeyen adayların oranı sadece %14'tür. Adayların %39'u sıralamada bu nedenle aşağıya, %47'si ise yukarıya kaymıştır. Yeni sistemin başlıca hedeflerinden biri, Orta öğretim Başarı Puanından etkilenmeyen bu %14'lük grubu daha da azaltmaktır.

6.6.1.2. Alan katsayıları

Orta öğretimdeki alan ve başarının yüksek öğretime geçişi etkilemesi yasal bir zorunluluk olmanın ötesinde, eğitimin temel ilkesidir. Dünyanın hiçbir ileri ülkesinde orta

öğretimdeki alan ve başarıyı bir şekilde dikkate almayan bir yüksek öğretime geçiş sistemi yoktur.

Lisans düzeyindeki dört veya daha fazla yıllık eğitimin temeli, Türkçe, matematik, fen bilgisi ve sosyal bilgilerdir. Bu dört temel konunun birbirlerine göre ağırlığı, alanlara göre değişmektedir. Bunun yanında, bu dört temel konunun meslekî ve teknik liselerin müfredatları içindeki ağırlığı ile genel liselerin müfredatları içindeki müşterekliğinin % 40 olduğu tespit edilmiştir. Örneğin, meslekî lisede okuyan bir öğrencinin orta öğretimdeki başarısının %40'ı bu temel konulardaki başarısından, %60'ı ise edindiği meslekî becerilerden ileri gelmektedir. Bu nedenle, orta öğretimdeki alanının yüksek öğretimde devamı olan alanları tercih eden öğrencilerin ağırlıklı orta öğretim başarı puanları 0,5 katsayısı ile, başka bir alandaki bir programı tercih eden öğrencilerin ağırlıklı orta öğretim başarı puanı ise 0,5'in %40'ı olan 0,2 katsayısı ile çarpılmaktadır.

Yine mümkün olan en yüksek *Ağırlıklı Orta öğretim Başarı Puanı* (AOBP) değeri olan 80 puan üzerinden bir hesap yapıldığında, orta öğretimdeki alanı ile ilişkili bir programı tercih eden bir adayın, başka bir orta öğretim alanından gelen bir adaya göre $0,5 (80) - 0,2 (80) = 24$ puanlık bir avantaja sahip olduğu görülmektedir.

2547 Sayılı Yüksek Öğretim Kanununun 45. maddesine göre meslekî alanlardaki öğrencilere ayrıca ek puan verilmesi ikinci bir yasal zorunluluktur. 1999 yılından itibaren uygulamaya konan sistemde, alanında tercih yapan meslekî ve teknik lise çıkışlı öğrencilere 0,5 katsayısının uygulanmasının ötesinde, ayrıca 0,15 katsayısı verilerek, bu tür liselerden gelen öğrencilere büyük avantajlar getirilmiştir. Örneğin, Öğretmen Lisesi Yabancı Dil kolundan gelen ve İngilizce Öğretmenliğini tercih eden bir öğrencinin AOBP'si 0,5 yerine 0,65 katsayısı ile çarpıldığından, genel bir lisenin Yabancı Dil kolundan gelen ve aynı programı tercih eden başka bir öğrenciye göre en çok, $0,65 (80) - 0,5 (80) = 12$ puanlık bir avantaj elde etmektedir.

Keza, teknik lisenin elektronik bölümünden gelen Ve Teknik Eğitim Fakültesi Elektronik Öğretmenliği programını tercih eden bir öğrenci, genel lisenin Fen kolundan gelen ve aynı programı tercih eden bir öğrenciye göre en çok, $0,65 (80) - 0,2 (80) = 36$ puanlık bir avantaj elde etmektedir.

Bu şekilde, meslekî ve teknik lise çıkışlı öğrencilerin meslekî becerilerinin ölçülmediği sınavdaki dezavantajları telâfi edilmek suretiyle, bu tür öğrencilerin özellikle alanlarındaki meslek yüksek okullarına, meslekî ve teknik eğitim fakültelerine ve öğretmenlik programlarına girişlerindeki engeller kaldırılmıştır.

Yeni düzenlemede hiç kimseye bir yasak konmamıştır. İsteyen her istediği yüksek öğretim programına başvurabilmektedir. Yapılan düzenleme, 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 6. ve 31. maddelerine de uygundur.

Söz konusu kanunun 6. maddesinin birinci bendinde, "*Fertler, eğitimleri süresince ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda, çeşitli programlar veya okullara yöneltilerek yetiştirilirler.*"

31. maddesinin ikinci bendinde ise, "*Hangi yüksek öğretim kurumlarına, hangi programları bitirenlerin nasıl girecekleri, giriş şartları, Millî Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yapılarak Yükseköğretim Kurulu tarafından tespit edilir.*" denmektedir.

Yeni sınav sistemi, bugüne kadar yeterli ölçüde uygulanmamış olan bu hükümlerin uygulamaya konması yönünde atılmış küçük ancak önemli bir adımdan ibarettir.

6.6.2. Yeni sisteme yönelik eleştiriler

- 1999 yılından itibaren uygulanmaya konan tek aşamalı sınav (ÖSS) uygulanmasının öğrenciler açısından olumlu ve olumsuz yönlerinin olması kaçınılmazdır.

Üniversite sınavına yönelik eğitim yapan dershanelerin oluşturduğu Özel Dershaneler Birliği Başkanı İbrahim Arıkan, Hürriyet gazetesi (Çakmakçı, 1999) için yeni sınav sistemi ile ilgili olarak hazırladığı raporda ve yine NTV’de 21 Haziran 1999 Pazar günü yayınlanan, konuk olarak Özel Dershaneler Birliği Başkanı İbrahim Arıkan, Otomotiv Teknikeri Osman Özer, Doç. Dr. Coşkun Bayrak ve Gülseren Güver’in katıldıkları ve Mesut Önen’in sunduğu “Üç Temel İhtiyaç: Eğitim” programında Öğrenci Seçme Sınavının (ÖSS) ardından, üniversiteye giriş sistemi ve sistemin eleştirilen noktaları ele alınmıştır.

Bu rapor ve programın içeriği aşağıda verilmiştir. Yeni sınav uygulamasının öğrenciler açısından olumlu ve olumsuz yönlerini şöyle değerlendirmiştir:

“Yeni sınav uygulaması, zeki ancak çalışma ve öğrenme alışkanlığı olmayan öğrencilerin de ÖSS’de başarılı olmalarına zemin sağlamıştır. Bu da üniversitedeki eğitim kalitesini (temel bilgi ve becerilere sahip olmayan öğrenciler de kazanabilecekleri için) olumsuz yönde etkileyebilecektir.

Yeni sınav uygulamasında orta öğretim başarı puanları ile ilgili yeni düzenlemelerden dolayı okullarda alan seçimi çok önemli bir hâle geldi. Adaylar mezun oldukları ya da olacakları alan ile ilgili kabul edilmeyen bir yüksek öğretim programını tercih ettiklerinde ağırlıklı orta öğretim başarı puanları (AOBP) 0.2 katsayısı ile; mezun oldukları ya da olacakları alan ile ilgili kabul edilen bir yüksek öğretim programını tercih ettiklerinde ise AOBP’leri 0.5 katsayısı ile çarpılacaktır. Buna karşın yeni sistem, adayın sınavda başarılı olabilmesi için lisede okuduğu alanın dışındaki derslerden de bilgili olmasını gerekli kılmaktadır. Bu sistemin kendi içindeki bir çelişkisi ve tutarsızlığıdır.

Yeni sistemin liselerde alan seçimini çok önemli hâle getirmesi, orta öğretim kurumlarının içinde bulunduğu koşullar nedeniyle okullarda sağlıklı bir yönlendirme yapılmasına olumsuz tesir etmiştir. Belli alanlarda çok büyük bir yığılma görülürken, bazı alanlara ilgi bir hayli azalmıştır. Öğrenciler yetenek ve ilgilerine göre değil, kendileri dışındaki kişi ve faktörlerin etkisiyle seçimler yapmak zorunda kalmışlardır. Bu da orta öğretimdeki öğrenciyi yüksek öğrenime yönlendirmenin ruhuna uygun değildir.

Tek sınav uygulaması, adayların büyük bir çoğunluğunda yüksek sınav kaygısı yaşanmasına neden olmaktadır. Bazı öğrenciler için ise, tek sınav uygulaması sınav kaygısını ve stresini hafifletmektedir.

Yeni sistem, meslek liselerinin öğrencileri için tam bir hayal kırıklığı olmuştur. Kimileri kendi istekleri doğrultusunda, büyük bir çoğunluğu ise kendi iradeleri dışında kaydoldukları meslek liselerinde okuyan öğrencilerin bu sınav sistemiyle kendi alanları dışında bir bölüme girmeleri artık imkânsızlaşmıştır. Meslek lisesi mezunları sadece iki yıllık meslek yüksek okulları ile meslek lisesi öğretmenliklerini tercih edebileceklerdir. Bu da bu liselerde okuyan öğrenci sayısının hızla azalmasına sebep olmuş, hatta birçok meslek lisesi kapanma durumuna gelmiştir. Şu anda meslek liselerinde öğrenim görenler bu durumdan çok büyük rahatsızlık duymaktadır. Bu okullara gelebilecek birçok öğrenci, ortaokul sonrası eğitimleri için başka okullara kayıt yaptırmaya başlamışlardır. Öğrenci velilerinin de bu okullara tutumu bundan farklı değildir.

İki basamaklı sınav sisteminin kaldırılarak yerine ÖSS getirilmesinin temel amaçları şunlardır:

1. Fen ve Anadolu Liselerinde okuyan öğrencilerin genel liselere geçiş yapmalarını engellemek: Bu okullarda okuyan öğrenciler, ÖSYS sınavlarında istedikleri yerlere girebilmek için diğer okullarda okuyan öğrencilerin notlarına göre daha düşük olan notlarını ve diploma notlarını yükseltmek için özellikle lise son sınıfta genel liselere geçiş yapmaya başlamışlardı. Bu durum da hem Fen ve Anadolu Liselerinde hem de Genel Liselerde bazı sıkıntılara yol açmaya başlamıştı.
2. Öğrencileri dershaneye bağımlı olmaktan kurtarmak: Üniversite öğrenimi görmek isteyen öğrenciler, dersane eğitimi almayı çok gerekli hatta şart görmektedirler. Dersane eğitimine olan bu bağımlılık okullardaki derslerin ve öğretmenlerin de ciddiye alınmaması gibi durumlara sebebiyet verdi. Öğrenciler dershanede sadece test çözüm tekniklerini öğrendikleri için öğretim programındaki hedeflerin gerçekleşmesi arka plâna itilmiş oldu.
3. Sınav sisteminin müfredat konuları yani eğitim-öğretim programının içerikleriyle uygun olmaması: Bu sorun giderildiği takdirde öğrenciler derslere ve okula çekilebilecek; müfredat konuları da uygun öğretim ortamlarında işlenebilecektir.

Bugün bu temel amaçlardan sadece birincisi gerçekleştiği görülmektedir. Fen ve Anadolu Liselerinden geçiş engellenmiştir. Ağırlıklı orta öğretim başarı puanı adı altında getirilen sınav sistemi, Fen liseleri ve Anadolu Liselerine bir ayrıcalık tanıdı. Bu liseler, zaten bir seçme sınavıyla öğrenci alıyorlar. İyi öğretmenlere, iyi yöneticilere ve teknolojik donanımlara sahip olan bu okullar, öğretim hayatına diğer okullardan çok önde başlıyorlardı. Ağırlıklı Orta Öğretim Başarı Puanıyla da bir ön plâna çıkış yaşadılar.

İkinci duruma baktığımız zaman öğrenciler eskiden lise ikinci sınıfta dershaneye giderlerken bugün artık 9. sınıfta yani lise 1. sınıfta dershaneye gitmeye başlamışlardır.

Ağırlıklı Orta Öğretim Başarı Puanından farklı olarak bir de Orta Öğretim Başarı Puanı değerlendirmesi, öğrenciyi okulda tutmaya başladı. Öğrencileri okulda tutmakla, okulları bir takım çalışması hâlinde yani birbirleriyle rekabet edebilir duruma getirmek amaçlanmıştı. Bu durum da her okulun kendini ortaya koymasına fırsat verecekti. Ama bu durum yeni bir fırsat ve olanak eşitsizliğine yol açtı. Ağırlıklı orta öğretim başarı puanıyla birlikte diyelim ki Ankara'nın Çankaya Lisesindeki bir öğrenci ya da Fen Lisesindeki kötü bir öğrenciyle bir ilçedeki lisede okuyan çok iyi bir öğrenci arasında sistemin çarpım katsayısından gelen bir dezavantajlı durum ortaya çıktı.

Bir başka şey, kamuoyunda oluşan, özellikle bazı geçerliliğini yitirmiş okulların önüne geçme amacıyla meslek liselerinin önüne geçildi ki meslek liselerine giden öğrenci kitlesine baktığımız zaman Fen lisesi ve Anadolu Lisesine giren öğrenci kitlesinden farklı sosyo-ekonomik durumu yani Fen lisesi ve Anadolu Lisesiyle karşılaştığı zaman daha alt düzeyde olan gruplardı. Yeni sistemle birlikte bu öğrencilerin üniversite okuma şansları ellerinden alındı. Meslek Lisesinin Makine Bölümü çıkışlı bir öğrenci, makine öğretmenliğini tercih ederse ağırlıklı orta öğretim puanı 0.5'le; makine mühendisliğini tercih ettiği zaman 0.2'yle çarpılıyor. Yine, üniversite sınavında Uluslar Arası İlişkiler Bölümünü tercih eden Ticaret Lisesinin Uluslar Arası İlişkiler Bölümü çıkışlı bir öğrencinin ağırlıklı orta öğretim puanı 0,2'yle; genel lisedeki bir öğrencinin ağırlıklı orta öğretim puanı 0.5'le çarpılmaktadır. Uluslar Arası İlişkiler Bölümünde okuyan bir lise öğrencisi, uluslar arası ilişkileri tercih ettiği zaman âdeta cezalandırılmış olmaktadır.”

6.7. Öğrenci Seçme Sınavının Kapsamı

Öğrenci Seçme Sınavı iki bölümden oluşmaktadır:

6.7.1. Sözel bölüm

Bu bölümde, adayların “Türkçeyi kullanma güçleri” ile “Sosyal bilimlerdeki temel kavram ve ilkelerle düşünme becerileri”ni yoklayan sorular bulunmaktadır. Sözel bölümü sorularının yarısını “Türkçeyi kullanma gücü” ile ilgili sorular oluşturmaktadır.

Sözel bölümü sorularının yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01
Soru Sayısı	85	85	81	73	70	72	76	74	76	76	76	77	77	77	88	88	88	87	88	90	90

Çizelge 6.4. Sözel bölümü sorularının yıllara göre dağılımı

6.7.2. Sayısal bölüm

Bu bölümde ise adayların “Matematiksel ilişkilerden yararlanma güçleri” ile “Fen bilimlerdeki temel kavram ve ilkelerle düşünme becerileri”ni yoklayan sorular bulunmaktadır.

Sayısal bölümü sorularının yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01
Soru Sayısı	86	85	82	69	70	72	76	74	75	76	76	77	77	77	88	88	88	87	88	90	90

Çizelge 6.5. Sayısal bölümü sorularının yıllara göre dağılımı

6.7.3. ÖSS testinin bölümleri ve alt bölümlerinin testteki yaklaşık payları

Öğrenci Seçme Sınavındaki sözel ve sayısal bölümlerde hangi alanlardan ne ağırlıkta soru sorulduğu aşağıdaki çizelgede gösterilmiştir:

ÖSS Testinin Testteki Bölümleri	Alt Bölümler	Yaklaşık Payı
1. Sözel Bölüm	a) Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili sorular	% 25
	b) Sosyal Bilimlerdeki temel kavram ve ilkelerle düşünme becerilerini yoklayan sorular - Tarih (% 10) - Coğrafya (% 9) - Felsefe (% 6)	% 25
2. Sayısal Bölüm	a) Matematiksel ilişkilerden yararlanma gücü ile ilgili sorular	% 25
	b) Fen Bilimlerdeki temel kavram ve ilkelerle düşünme becerilerini yoklayan sorular - Fizik (% 10) - Kimya (% 8) - Biyoloji (% 7)	% 25
3. Yabancı Dil Almanca Fransızca İngilizce	a) Kelime bilgisi ve dil bilgisi	% 25
	b) Çeviri	% 15
	c) Okuduğunu anlama	% 60

Çizelge 6.6. ÖSS testinin bölümleri ve alt bölümlerinin testteki yaklaşık payları

Öğrencilerin sınavda tüm soruları yanıtlaması zorunlu değil, ancak gereklidir. Çünkü, adayların çoğunluğu kendi alanları ile ilgili soruların tümünü yanıtlamaya çalışacaklardır. Hatta kendi alanlarındaki performansları da birbirine yakın olacaktır. Bu nedenle alan dışındaki derslerden sorulan sorulara verilecek doğru yanıtlar, yerleştirme işlemlerinde adayların sıralamadaki yerlerinin belirlenmesinde önemli rol oynayacaktır. ÖSS, öğrencilerin birbirine çok yakın puanlar aldıkları bir sınavdır. Örneğin 1 puan aralığına (130-131 puan arasında) 9-10 bin civarında aday düşebilmektedir.

Türkçe sorularının önemini daha iyi anlayabilmek için aşağıdaki verilere bakmak çok yararlı olacaktır:

ÖSS-Sayısal Puan

1 Matematik, Fizik, Kimya, Biyoloji neti: 0.935 puan.

1 Türkçe, Tarih, Coğrafya, Felsefe Grubu neti: 0.192 puan.

ÖSS-Sözel Puan

1 Türkçe, Tarih, Coğrafya, Felsefe Grubu neti: 0.864 puan.

1 Matematik, Fizik, Kimya, Biyoloji neti: 0.207 puan.

ÖSS-Eşit Ağırlık Puanı

1 Türkçe ya da Matematik neti: 0.768 puan.

1 Tarih, Coğrafya, Felsefe Grubu neti: 0.288 puan.

1 Fizik, Kimya, Biyoloji neti: 0.311 puan.

ÖSS-SAY puanı için en çok puan getirecek dersler: Matematik, Fizik, Kimya ve Biyoloji. İkinci derecede önemli olan dersler ise Türkçe, Tarih, Coğrafya ve Felsefe Grubu.

ÖSS-SÖZ puanı için en çok puan getirecek dersler: Türkçe, Tarih, Coğrafya ve Felsefe Grubu. İkinci derecede önemli olan dersler ise Matematik, Fizik, Kimya ve Biyoloji.

ÖSS-EA puanı için en çok puan getirecek dersler: Türkçe ve Matematik. İkinci derecede önemli olan dersler Fizik, Kimya, Biyoloji, Tarih, Coğrafya ve Felsefe Grubu.

6.8. Yüksek Öğretim Kurumlarına Yerleştirme

Birinci Basamak Sınavı olarak bilinen *Öğrenci Seçme Sınavında* (ÖSS) adaylara sözel ve sayısal bölümlerden oluşan bir sınav uygulanmaktadır. Sözel bölüm Türkçeyi kullanma gücü ve sosyal bilimlerdeki temel kavram ve ilkelerle düşünmeyi ölçen sorulardan, sayısal bölüm ise matematiksel ilişkilerden yararlanma gücünü ve fen bilimlerindeki temel kavram ve ilkelerle düşünmeyi ölçen sorulardan oluşmaktadır.

Birinci Basamak Sınavından (ÖSS) en az 120 puan alan öğrenciler, İkinci Basamak Sınavı olarak bilinen *Öğrenci Yerleştirme Sınavına* (ÖYS) girmeye hak kazanmaktadırlar. Öğrenciler, çeşitli alan bilgisi testlerinden oluşan İkinci Basamak Sınavı sonuçlarına göre lisans düzeyindeki örgün öğretim programlarına (fakülteler ve 4 yıllık yüksek okullar) yerleştirilmektedir. Açık öğretim ile ön lisans düzeyindeki örgün öğretim programlarına ise ÖSS sonuçlarına göre yerleştirme yapılmaktadır.

6.9. ÖSYS ile İlgili Çeşitli İstatistikler

6.9.1. ÖSYS'ye başvuran öğrenci sayılarının yıllara göre dağılımı

Yıl	Başvuru Sayısı
1990	892.975
1991	876.633
1992	979.602
1993	1.154.571
1994	1.249.965
1995	1.265.103
1996	1.399.061
1997	1.398.595
1998	1.359.585
1999	1.479.562
2000	1.414.823
2001	1.418.914

Çizelge 6.7. ÖSYS'ye başvuran öğrenci sayılarının yıllara göre dağılımı

6.9.2. ÖSYS'ye yerleştirilenlerin başvurulara oranı

Yıl	Başvuru	Yerleşen	Yüzde
1990	892.975	196.253	22.0
1991	876.633	199.735	22.8
1992	979.602	260.303	26.6
1993	1.154.571	414.732	35.9
1994	1.249.965	370.826	29.7
1995	1.265.103	383.974	30.4
1996	1.399.061	412.254	29.5
1997	1.398.595	445.302	31.8
1998	1.359.585	419.604	30.9
1999	1.479.562	448.475	30.3
2000	1.414.823	*	-
2001	1.418.914	455.913	31.1

Çizelge 6.8. 1990-2001 yılları arasında ÖSYS'ye yerleştirilenlerin başvurulara oranı

* 2000 yılına ait yerleşen sayısı ile ilgili bir bilgi edinilememiştir.

6.9.3. Lise son sınıf öğrencilerinin ÖSYS'ye başvuru içindeki payı

Yıl	Başvuru	Lise Son Sınıf	Yüzde
1990	892.975	336.651	37.7
1991	876.633	351.941	40.1
1992	979.602	375.432	38.3
1993	1.154.571	457.476	39.6
1994	1.249.965	486.284	38.9
1995	1.265.103	469.245	37.1
1996	1.399.061	543.815	38.9
1997	1.398.595	521.114	37.3
1998	1.359.585	421.073	31.0
1999	1.479.562	539.353	36.5

Çizelge 6.9. 1990-1999 yılları arasında lise son sınıf öğrencilerinin ÖSYS'ye başvuru içindeki payı

6.9.4. Örgün öğretim ile açık öğretime yerleştirilenlerin yıllara göre dağılımı

Yıl	Fakülte	Açık Öğretim
1990	112.865	83.388
1991	116.968	82.767
1992	127.742	132.561
1993	173.046	241.686
1994	204.973	165.853
1995	216.369	167.605
1996	227.118	185.136
1997	254.038	191.264
1998	254.993	164.611
1999	267.579	180.896
2000	*	-
2001	282.142	173.771

Çizelge 6.10. 1990-2001 yılları arasında örgün öğretim ile açık öğretime yerleştirilenlerin yıllara göre dağılımı

* 2000 yılına ait yerleşen sayısı ile ilgili bir bilgi edinilememiştir.

6.9.5. Fakültele ve açık öğretime kayıtlı öğrencilerin yıllara göre dağılımı

Yıl	Fakülte	Açık Öğretim
1983-84	233.655	40.874
1984-85	271.436	65.774
1985-86	280.820	99.063
1986-87	284.372	124.247
1987-88	288.035	133.586
1988-89	294.449	175.223
1989-90	311.363	228.860
1990-91	328.980	260.962
1991-92	342.697	289.745
1992-93	397.446	347.145
1993-94	484.124	465.766
1994-95	471.495	477.315
1995-96	518.698	459.460
1996-97	555.741	463.195
1997-98	599.277	497.250
1998-99	638.004	492.560
1999-00	659.254	488.569

Çizelge 6.11. 1983-2000 yılları arasında fakültele ve açık öğretime kayıtlı öğrencilerin yıllara göre dağılımı

6.9.6. 4 yıllık yüksek okul ve 2 yıllık meslek yüksek okullarına kayıtlı öğrencilerin yıllara göre dağılımı

Yıl	4 Yıllık YO	MYO
1983-84	13.231	34.560
1984-85	15.793	45.182
1985-86	17.017	52.514
1986-87	17.679	55.302
1987-88	14.830	58.730
1988-89	15.665	66.381
1989-90	33.964	61.642
1990-91	34.967	70.801
1991-92	40.580	75.828
1992-93	15.173	89.056
1993-94	17.359	105.063
1994-95	21.382	125.878
1995-96	22.988	148.991
1996-97	26.095	168.134
1997-98	33.492	192.326
1998-99	41.170	202.723
1999-00	46.667	217.758

Çizelge 6.12. 1983-2000 yılları arasında 4 yıllık yüksek okul ve 2 yıllık meslek yüksek okullarına kayıtlı öğrencilerin yıllara göre dağılımı

6.9.7. Yüksek öğretime kayıtlı öğrenci sayısının yıllara göre dağılımı

Yıl	Fakülte	4 yıllık YO	Açık Öğretim	MYO	Toplam
1983-84	233.655	13.231	40.874	34.560	322.320
1984-85	271.436	15.793	65.774	45.182	398.185
1985-86	280.820	17.017	99.063	52.514	449.414
1986-87	284.372	17.679	124.247	55.302	481.600
1987-88	288.035	14.830	133.586	58.730	495.181
1988-89	294.449	15.665	175.223	66.381	551.718
1989-90	311.363	33.964	228.860	61.642	635.829
1990-91	328.980	34.967	260.962	70.801	695.710
1991-92	342.697	40.580	289.745	75.828	748.850
1992-93	397.446	15.173	347.145	89.056	848.820
1993-94	484.124	17.359	465.766	105.063	1.072.312
1994-95	471.495	21.382	477.315	125.878	1.096.070
1995-96	518.698	22.988	459.460	148.991	1.150.137
1996-97	555.741	26.095	463.195	168.134	1.213.165
1997-98	599.277	33.492	497.250	192.326	1.322.345
1998-99	638.004	41.170	492.560	202.723	1.374.457
1999-00	659.254	46.667	488.569	217.758	1.412.248

Çizelge 6.13. 1983-2000 yılları arasında yüksek öğretime kayıtlı öğrenci sayısının yıllara göre dağılımı

Not: Açık öğretim sayılarına, 1992-1993 Öğretim yılından itibaren iki yıllık programlar da dahil edilmiştir.

6.10. 2001 ÖSYS'ye ait İstatistikler

6.10.1. ÖSYS sonuçlarına göre yüksek öğretim programlarına yerleştiren adaylara ait bazı bilgiler

Cinsiyet	Sınavı Geçerli Aday Sayısı	Yerleşen Aday Sayısı	%
Erkek	837 658	261 156	31.2
Kız	581 256	194 757	33.5
Toplam	1 418 914	455 913	32.1

Çizelge 6.14. Cinsiyete göre yüksek öğretime yerleşen öğrenci sayıları

Okul türüne göre 2001 ÖSYS'de yüksek öğretime yerleşen öğrenci sayılarının dağılımı şöyledir:

Okul Türü	Sınavı Geçerli Aday Sayısı	Yerleşen Aday Sayısı	%
Lise Çıkışlı	885 042	292 934	33.1
Meslek Lisesi Çıkışlı	532 376	162 682	30.6
Okul Türü Belirsiz	1 496	297	19.9
Toplam	1 418 914	455 913	32.1

Çizelge 6.15. Okul türüne göre yüksek öğretime yerleşen öğrenci sayıları

Öğrenim durumuna göre 2001 ÖSYS'de yüksek öğretime başvuran ve yerleşen öğrenci sayılarının dağılımı şöyledir:

Öğrenim Durumu	Sınavı Geçerli Aday Sayısı	Yerleşen Aday Sayısı	%
Son Sınıf Düzeyinde	498 507	104 457	21.0
Önceki Yıllarda Yerleşemeyen	664 634	252 716	38.0
Daha Önce Yerleşmiş	207 398	79 227	38,2
Bir Yüksek Öğretim Programını Bitirmiş	48 375	19 513	40.3
Toplam	1 418 914	455 913	32.1

Çizelge 6.16. Öğrenim durumuna göre yüksek öğretim kurumlarına başvuran ve yerleşen aday ve öğrenci sayılar

6.10.2. Sınavı geçerli aday sayısına göre 2001 ÖSS'de bir yüksek öğretim programına yerleşme yönünden illerin durumu (Başarı Oranına Göre)

Orta öğretimin bir ölçme ve değerlendirmesi durumundaki ÖSS'de illerin başarı durumları öz değerlendirme bakımından çok önemlidir. 2001 ÖSS'de yüksek öğretim programlarına yerleşme yönünden illerin durumu şöyledir

Başarı Sırası	İller	Sınavı Geçerli Aday Sayısı	Yerleşen				Oran
			Lisans	Ön Lisans	AÖF	Toplam	
1	Çankırı	4101	343	336	933	1612	39.307
2	İzmir	76038	10686	7715	11394	29795	39.184
3	İstanbul	209311	24866	21142	35027	81035	38.715
4	Eskişehir	19241	2401	1513	3429	7343	38.163
5	Kırklareli	7024	895	751	1014	2660	37.870
6	Balıkesir	23558	2727	2362	3763	8852	37.575
7	Bursa	42057	5188	4495	5950	15633	37.171
8	Ankara	117654	16902	8437	17924	43263	36.771
9	Tekirdağ	11145	1295	1283	1464	4042	36.267
10	Yalova	3775	387	418	543	1348	35.709
11	Karabük	5576	707	595	687	1989	35.671
12	Çanakkale	9259	1083	967	1241	3291	35.544
13	Antalya	28557	3974	2443	3608	10025	35.105
14	Muğla	11847	1586	1046	1504	4136	34.912
15	Aydın	19241	2612	1815	2284	6711	34.879
16	Kütahya	10325	1202	923	1447	3572	34.596
17	Kastamonu	5937	627	532	869	2028	34.159
18	Kocaeli	26360	2450	3306	3220	8976	34.052
19	Edirne	8744	971	748	1237	2956	33.806
20	Konya	36491	4710	2994	4543	12247	33.562
21	Uşak	6327	799	568	754	2121	33.523
22	Zonguldak	15277	1885	1428	1807	5120	33.514
23	İsparta	10306	1326	855	1272	3453	33.505
24	Afyon	11461	1252	1048	1517	3817	33.304
25	Denizli	16607	2259	1436	1814	5509	33.173
26	Nevşehir	5347	690	446	630	1766	33.028
27	Çorum	12029	1466	995	1509	3970	33.004
28	Sinop	3504	365	305	486	1156	32.991
29	Kilis	2255	336	155	239	730	32.373
30	Manisa	22631	2553	2235	2507	7295	32.235
31	Karaman	4432	435	454	523	1412	31.859
32	Bilecik	3718	344	354	483	1181	31.764
33	Düzce	5247	383	595	673	1651	31.466
34	Bolu	6005	540	578	759	1877	31.257
35	Bartın	3111	338	316	317	971	31.212
36	Burdur	5680	609	430	709	1748	30.775
37	Kayseri	30668	3612	2539	3193	9344	30.468

38	Tokat	12786	1288	1229	1370	3887	30.400
39	Sakarya	14316	1136	1395	1783	4314	30.134
40	Aksaray	5918	801	435	545	1781	30.095
41	Kırkkale	9480	980	716	1134	2830	29.852
42	İçel	41349	5295	3413	3614	12322	29.800
43	Samsun	28389	3143	2392	2912	8447	29.754
44	Sivas	16294	1607	1495	1734	4836	29.680
45	Amasya	8812	755	780	1078	2613	29.653
46	Ordu	14099	1317	1309	1489	4115	29.186
47	Trabzon	23023	2506	1813	2383	6702	29.110
48	Rize	9143	739	902	976	2617	28.623
49	Erzincan	6310	666	483	657	1806	28.621
50	Giresun	10160	846	1000	1028	2874	28.287
51	Niğde	5799	591	442	567	1600	27.591
52	Yozgat	9780	757	811	1121	2689	27.495
53	Kırşehir	7476	880	488	682	2050	27.421
54	Gaziantep	24224	2589	1709	2275	6573	27.134
55	Adana	56968	6566	4020	4738	15324	26.899
56	Bayburt	1700	150	122	182	454	26.706
57	Gümüşhane	2871	245	224	293	762	26.541
58	Erzurum	17532	1549	1113	1968	4630	26.409
59	Hatay	36932	4103	2363	3119	9585	25.953
60	Kahramanmaraş	19618	2124	1439	1512	5075	25.869
61	Artvin	6305	430	572	620	1622	25.726
62	Elazığ	18057	2029	1067	1482	4578	25.353
63	Kars	5570	481	375	524	1380	24.776
64	Malatya	27155	2810	1545	2354	6709	24.706
65	Şanlıurfa	14265	1518	787	1031	3336	23.386
66	Siirt	3499	379	114	316	809	23.121
67	Osmaniye	16214	1533	985	1229	3747	23.110
68	Van	9931	1028	531	699	2258	22.737
69	Iğdır	2887	289	161	205	655	22.688
70	Bingöl	3842	321	210	337	868	22.592
71	Ağrı	4494	343	235	437	1015	22.586
72	Tunceli	2976	233	180	252	665	22.345
73	Muş	3882	327	177	356	860	22.154
74	Batman	6781	733	252	492	1477	21.781
75	Ardahan	2500	140	160	225	525	21.000
76	Adıyaman	15805	1478	716	1024	3218	20.361
77	Bitlis	4301	281	214	355	850	19.763
78	Diyarbakır	26554	2542	885	1666	5093	19.180
79	Mardin	9169	792	286	663	1741	18.988
80	Şırnak	1984	157	41	152	350	17.641
81	Hakkari	3351	139	111	222	472	14.085

Çizelge 6.17. Sınavı geçerli aday sayısına göre 2001 ÖSS'de bir yüksek öğretim programına yerleşme yönünden illerin durumu

6.10.3. 2001-ÖSYS yüksek öğretim programları (örgün) kontenjanları

	Lisans		Ön Lisans		Toplam	
	Yerleştirmede Esas Alınan Öğrenci Kontenjanı Sayısı		Yerleştirmede Esas Alınan Öğrenci Kontenjanı Sayısı		Yerleştirmede Esas Alınan Öğrenci Kontenjanı Sayısı	
Devlet Üniversiteleri	151 920		118 641		270 561	
Vakıf Üniversiteleri	16 790		6 400		23 190	
KKTC Üniversiteleri	10 147		2 011		12 158	
Diğer Devletlerdeki Üniversiteler	2 389		5		2 394	
Toplam	181 246		127 057		308 303	

Çizelge 6.18. 2001-ÖSYS'de yüksek öğretim programları (örgün) kontenjanları

Not: Özel Yetenek Sınavı ile öğrenci alan programların kontenjanları ile açık öğretimin İngilizce Öğretmenliği ve Bilgi Yönetimi Programlarının kontenjanları bu çizelgeye dahil edilmemiştir.

6.10.4. 2001-ÖSYS yüksek öğretim programları (örgün) yerleşen aday sayıları

	Lisans		Ön Lisans		Toplam	
	Yerleşen	Boş	Yerleşen	Boş	Yerleşen	Boş
Devlet Üniversiteleri	149 592	2 328	112 436	6 205	262 028	8 533
Vakıf Üniversiteleri	11 366	5 424	5348	1052	16 714	6 476
KKTC Üniversiteleri	1 929	8 218	570	1 441	2499	9659
Diğer Devletlerdeki Üniversiteler	896	1 493	5	-	901	1 493
Toplam	163 783	17 463	118 359	8 698	282 142	26 161

Çizelge 6.19. 2001-ÖSYS'de yüksek öğretim programlarına (örgün) yerleşen aday sayıları

6.10.5. 2001-ÖSYS açık öğretim programlarına yerleşen aday sayıları

	Lisans	Ön Lisans	Toplam
Yerleşen	111 994	61 777	173 771

Çizelge 6.20. 2001-ÖSYS'de açık öğretim programlarına yerleşen aday sayıları

Not: Açık öğretimin İngilizce Öğretmenliği (kontenjan: 2500) ve Bilgi Yönetimi (kontenjan: 500) programlarına yerleştirilen adaylar yukarıdaki sayılara dahildir.

Bütün bu veriler göstermektedir ki, orta öğretimden yüksek öğretime geçişte YÖK'ün bütün öz verili çalışmalarına rağmen, arz ve talep dengesizliğinden kaynaklanan önemli sorunlar bulunmaktadır. Bununla birlikte, bugüne gelinceye kadar, yüksek öğretimde niteliği artırmaya yönelik çalışmaların yanı sıra, niceliği artırmaya yönelik çalışmalarda da önemli mesafeler alınmıştır.

VII. BÖLÜM

7. ARAŞTIRMANIN AŞAMALARI

Bu bölümde araştırmanın problemi, denenceleri, varsayımları, sınırlamaları ve amaçları ele alınmıştır.

7.1. Araştırmanın Problemi

7.1.1. Problem

Orta öğretim kurumlarının amaç ve görevleri, Millî Eğitim Temel Kanununun 2. kısmının 2. bölümündeki 28. maddede şöyle belirtilmiştir (Arslan-Mirici- Yaman, 2001: 43):

“Millî Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak;

1. *Bütün öğrencilere orta öğretim seviyesinde asgari ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanımak, çözüm yolları aramak ve yurdun iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini ve gücünü kazandırmak,*
2. *Öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yüksek öğretime veya hem mesleğe hem de yüksek öğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır.*

Bu görevler yerine getirilirken öğrencilerin istekleri ve kabiliyetleri ile toplum ihtiyaçları arasında denge sağlanır.”

Yukarıda 2. maddede belirtilen hedeflere öğrencileri ulaştırmada, orta öğretim kurumlarında okutulan Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programlarının etkinliğinin belirlenmeye çalışılması, araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

Yüksek öğretime geçiş hakkında Millî Eğitim Temel Kanununun 31. maddesinde:

“Lise veya dengi okulları bitirenler, yüksek öğretim kurumlarına girmek için aday olmaya hak kazanır.

Hangi yüksek öğretim kurumlarına, hangi programları bitirenlerin nasıl girecekleri, giriş şartları Millî Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yapılarak Yükseköğretim Kurulu tarafından tespit edilir.”

denilmektedir (Arslan-Mirici-Yaman, 2001: 44).

Ülkemizde hâlen uygulanmakta olan yüksek öğretime giriş sistemi sürekli eleştiri konusu olmaktadır. Bu eleştirilerin temelinde, uygulanmakta olan sınav sisteminin lise eğitimini neredeyse devreden çıkardığı, öğrencileri sınav stresine soktuğu ve sınava hazırlık kurslarının ailelere büyük bir malî yük getirdiği yatmaktadır. Bu eleştirilerin bir kısmı geçerlidir. Ancak, yüksek öğretime olan talep ile arz arasındaki büyük dengesizlik sürdükçe bu tür merkezî giriş sınav sisteminin uygulanmasının kaçınılmaz olduğu hususunda da birleşilmektedir.

Nüfus artışı ve ilköğretimde nitelik sorunlarına eğilme gerekliliğinin sonucu olarak zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılmasıyla orta öğretimde de okullaşma oranı gittikçe yükselmiştir

ve yükselmektedir. Artan bu okullaşma oranı ile birlikte yüksek öğretime girişte nicelik ve nitelik sorunları ortaya çıkmıştır.

Ekonomik kalkınmanın istenilen düzeyde bir türlü gerçekleştirilememesi, mevcut ekonomik potansiyelin iyi değerlendirilememesi, yeni iş sahalarının açılmaması, mevcut iş alanlarının azalması, bazı alanlarda gittikçe daha az personele ihtiyaç duyulması, yüksek teknoloji kullanımı ülkemizde işsizliği artıran önemli faktörlerden bazılarıdır. Orta öğretim sonrası gençliğin yönlendirilmesi ve sorunlarının çözüme kavuşturulması, hükümetlerin hâletmek için uğraştığı önemli problemlerden biridir. Çoğu devletin en önemli problemi olan işsizlik, ülkemizin de en önemli problemlerinden biridir. Türkiye’de işsizlikten en fazla etkilenen kesim, orta öğretim sonrası yüksek öğretime devam edemeyenlerdir. Bu kesimin çok büyük çoğunluğunu da genel liselerden mezun olanlar oluşturmaktadır. Gerekli yönlendirme ve teşvik yapılmadığı için meslekî alan eğitimi son yıllarda önemini kaybetmiş; bu işin öğretimini yapan okullar birçok yerde bugün atıl hâle gelmiştir. Bir zamanlar imtihanla öğrenci alan ve mezunlarına iş istihdamı da sağlayabilen bu öğretim kurumları fonksiyonlarını kaybetme noktasına gelmiş ya da kaybetmiştir. İyi bir sanatkâr olacak beceri ve yeteneğe sahip gençler bile meslekî alanda eğitimin bir getirisi olmadığı gerekçesiyle başka alanlara yönelmeye ve yönlendirilmeye başlamıştır. Böylece, “*illâ da yüksek öğretim*” demeyen ve yüksek öğretime devam etmeden bir iş imkânı bulabilen gençler de artık bu okullarda okumamaya başlamıştır. Bu durum da, yüksek öğretime olan talebi aşırı derecede artırmıştır.

Devletin eğitim kurumlarından ve öğretim faaliyetinden asıl beklediği, halk ağzındaki ifadeyle “*kendi ayakları üstünde durabilecek*” tarzda Türk insanını her yönden iyi yetiştirerek onları çağdaş dünyanın gereklerine uyum sağlayabilecek ve ülke ekonomisine katkıda bulunabilecek şekilde yetiştirmektir. Fertlerin beklentisi ise, gerekli eğitim aldıktan sonra iyi bir iş sahibi olarak ülke ve millet kalkınmasına faydalı olmaktır.

Fertlerin iş beklentilerine, çok özverili çalışılsa da, hükümetlerin çözüm bulması çok zordur. Devlet, ancak ihtiyacı kadar elemen istihdam edebilmektedir. Doğru olmasa da, Türkiye gibi ülkelerde her şey devletten beklenmektedir. İşsizliğin çözümü konusunda hükümetlerin yükü gittikçe artmaktadır. Devlet yönetimine talip olanlar işsizliği haklı olarak hep politik bir malzeme olarak kullanmışlardır; hükümet olduklarında ise, bu konuda büyük zorluklarla ve problemlerle karşı karşıya gelmişlerdir. İşsizliğe en iyi çözümün ve geleceğe en emin şekilde bakmanın “*yüksek öğrenim görmek*”ten geçtiğini düşünen ve görenler bu uğurda mevcut imkânlarını seferber etmektedirler. Bu da yüksek öğretime olan talebi aşırı derecede artırmıştır.

Türk insanının en fazla eğitime, Türk devletinin de en fazla eğitilmiş insana ihtiyacı olduğunu bilen hükümetler, eğitim ve öğretim faaliyetlerine çok önem vermişlerdir. Türkiye gibi çok yönlü kalkınma çabası içinde olan ülkeler, eğitilmiş insan gücüne sahip olabilmek için değişik alanlara yatırım yapmakla birlikte en fazla yatırımı eğitime yapmışlardır ve yapmaktadırlar. Bunun sonucunda da okullaşma ve okuma oranında çok büyük artışlar kaydedilmiştir. Ülkemizde ilköğretimin 8 yıla çıkarılmasıyla birlikte, orta öğretime devam edenlerin oranında da çok büyük bir artış olmuştur. Bu artış da yüksek öğretime olan talebi aşırı derecede artırmıştır.

Orta öğretimde okullaşma oranının artmasına paralel olarak yüksek öğretim kurumlarının da sayısında artış olmuş; ancak bu artış, orta öğretimdeki artışı karşılayacak

nicelikte olmamıştır. Bu da yüksek öğrenim görmek isteyenlerin sayısının her yıl daha da artmasına ve milyonların üniversite kapılarında yığılmalarına sebep olmuştur. Bu sorunu hâlledebilmek için Millî Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu işbirliği içerisinde çok yoğun çaba göstermektedirler.

Mevcut imkânlar dahilinde MEB'in ve YÖK'ün yaptığı özverili çalışma ve çabalara rağmen bu sorunun çözümü hâlihazırda zor görünmektedir. Orta öğretim mezunu gençlerin yüksek öğretime yerleştirilmesi için YÖK, hem Türkiye'deki üniversitelerin ve yüksek öğretim kurumlarının sayısını ve kontenjanlarını artırma yoluna gitmiş; hem de, yurt dışındaki bazı üniversitelerde Türk gençlerinin yüksek öğrenim görmelerine imkân sağlamıştır. Bu çalışma ve çabalarını da her yıl daha da kapsamlı olarak devam ettirmektedir. 2001 yılı itibarıyla 71 devlet üniversitesi, 19 vakıf üniversitesi, 2 ileri teknoloji enstitüsü ve bir askerî tıp akademisi ile yurt içinde yüksek öğretim hizmeti veren YÖK; yurt dışında ise; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Kırgızistan, Azerbaycan, Kazakistan, Gürcistan, Bulgaristan, Moldova, Romanya, Litvanya, Macaristan ve Malta gibi devletlerdeki üniversitelerde eğitim imkânı görmenin kapılarını Türk gençlerine açmıştır. Bütün bunlara rağmen yüksek öğretime olan aşırı talep ve önceki yıllardan kalan yığılmalar, herkese eğitim hizmeti verilememesini gerektirmektedir ki, bu da yüksek öğretime alınacak öğrencilerin seçilerek alınmasını gerekli kılmaktadır.

Eğitim sistemimizi oluşturan ilk, orta ve yüksek öğretim kademelerinde Millî Eğitimin amaçları doğrultusunda bireylere seviye, ilgi ve yeteneklerine göre mevcut şartlar içerisinde bilgi ve beceriler kazandırılmaktadır.

İlköğretim, "zorunlu" ve "temel eğitim" altında, bireylere toplumda gerekli olabilecek temel bilgi ve becerileri verme amacından hareketle, onları hem orta öğretime hem de hayata hazırlayan kademedir. Hemen her ülkede zorunlu olmasından dolayı, bu kademe de okullaşma oranı çok yüksektir.

İlköğretili izleyen **orta öğretim** kademesi, orta öğretim düzeyinde gerekli olabilecek bilgi ve becerileri veren ve uyguladığı programlar yoluyla bireyleri bir yandan yüksek öğretime, bir yandan da eğer yüksek öğretime devam edemeyeceklerse hayata ve iş alanlarına hazırlayan bir kademedir. Bu kademeye devam zorunlu olmamakla birlikte nüfus artışı ve diğer sosyo-kültürel faktörlerin etkisiyle bu kademe de okullaşma oranı ilköğretim kadar olmasa da ilköğretim sonrası talepleri karşılayacak niceliğe yakındır.

Örgün eğitimin son halkasını oluşturan **yüksek öğretim** ise, uyguladığı programlar yoluyla nitelikli insan gücünün elde edilmesi yönündeki çalışmalarını içeren bir kademedir.

İlköğretim ve orta öğretim kurumları, Millî Eğitim Bakanlığının yönetim ve denetimleri altında çalıştıkları için ilköğretimden orta öğretime geçişte çok büyük sorunlarla karşılaşmamaktadır. Oysa, orta öğretimden yüksek öğretime geçişte seçme ve yerleştirme ile ilgili uygulamalar, dünyadaki hemen her ülkede olduğu gibi ülkemizde de önemli problemlere ve tartışmalara neden olmaktadır. Eğitim sisteminin genel yapısı içerisinde ilköğretimden orta öğretime geçiş, genellikle sınavsızdır. Orta öğretimdeki Fen liselerine, Anadolu Liselerine ve bazı özel okullara yürüttükleri programın niteliğine uygun olarak Millî Eğitim Bakanlığı tarafından seçme sınavı yapılmaktadır. İlköğretimin 8 yıla çıkarılmasından sonra ilköğretimdeki öğrenci sayısı ve okullaşma oranı çok küçük kayıplarla orta öğretime de yansımıştır.

Yüksek öğretimin getirisi, arz-talep dengesizliği, bilgi ve becerileri yüksek olanları ve bu kademedede eğitimden geçmesi gerekenleri seçme, eğitimde fırsat eşitliği sağlama gibi gerekçelerle çoğu ülkede giriş sınavları uygulanmaktadır. Yüksek öğretim kurumlarının kapasiteleri orta öğretimden mezun olup yüksek öğretim görmek isteyenleri karşılama bile, herkesin yetenekleri ölçüsünde yüksek öğretim görmesi ve bu yüksek öğretimin çeşitli imkânlarından yararlanabilmesi için de giriş sınavlarının yapılması bir zorunluluktur. Giriş sınavları ile adaylar yetenekleri doğrultusunda yüksek öğretim görecek ve eğitimde fırsat eşitliği sağlanmış olacaktır.

Orta öğretimdeki öğrenci ve okullaşma oranına göre yüksek öğretimdeki kurumların kontenjanlarının kısıtlı olması, orta öğretimden yüksek öğretime geçişte önemli sıkıntılar yaşanmasına sebep olmaktadır. Orta öğretimden yüksek öğretime geçişte yapılan seçme sınavları da bu bakımdan ayrı bir önem kazanmaktadır. Bu sınavlarda, öğrencilerin bu aşamaya gelinceye kadarki eğitim ve öğretim hayatında edindikleri bilgi ve becerileri kullanma ve yorumlamaları ölçülmekte ve değerlendirilmektedir.

Bu sınavlardaki beklentiyi Özçelik (1982: 1) şöyle belirtmektedir:

“Bir sistem olarak ÖSYS sınavlarından beklenen, seçme ve yerleştirmede ÖSYM'nin doğrudan denetiminde olmayan kişisel tercihler, kurum tercihleri, öğrenme güdüsü ve sosyo-ekonomik etkenlerin etkileri kontrol edildiğinde, seçilmeyenlere göre yüksek öğretimde daha başarılı olabilecek adayları seçmek ve bunları, yine aynı koşullarla, ötekilere göre daha başarılı olabilecekleri yüksek öğretim programlarına yerleştirmektir.”

Bu düşüncelerin uygulamaya konması, seçme ve yerleştirme işinde göz önüne alınan ölçütlerin elde edildiği ölçme araçlarının nitelikleri ile bunların iyi bir ölçme aracıda bulunması gereken niteliklere sahip olup olmamasıyla ilgilidir. Bu nitelikler ise, “güvenirlilik”, “geçerlilik” ve “kullanışlılık”tır (Turgut, 1983: 27).

ÖSYM tarafından yapılan seçme sınavlarının daha önce belirtilen amacına hizmet edebilmesi, bu sınavların geçerliği ile sağlanabilir. Bu da sınavdan önce, önceden hazırlanıp deneyerek güvenirliliği ve belli amaçlarla geçerliği istenilen düzeylere getirilmiş testlerden yararlanılmasıyla mümkün olabilir. Bir ölçüğün geçerliği, “onun belli bir amaca hizmet etme, belli bir işe yarama derecesi” (Özçelik, 1998 b: 43) olarak tanımlanmaktadır.

Yüksek öğretime seçme işleminin sağlıklı yapılması, öğrenciler açısından başarının artmasını sağlayabileceği gibi toplumsal açıdan da mevcut kaynakların akılcı kullanımını gerektirir. Diğer bir deyişle, hangi öğrencilerin yüksek öğretim kurumlarına alınacağı ve hangi programlara yerleştirileceğinin sağlıklı bir biçimde belirlenmesi, yüksek öğretimde verimliliğin sağlanmasının ve kalitenin artmasının en önemli şartlarından biridir. Bu nedenle de seçme işlemini yapmak için belirli bir sisteme gerek vardır. Bu seçme ve yerleştirme işlemini ülkemizde Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi yapmaktadır. 1981 yılından önce değişik uygulamalarla öğrenci alan yüksek öğretim kurumları, 1981 yılından itibaren ÖSYM tarafından yapılan sınavlarla öğrenci almaya başlamıştır. 1999 yılına kadar Birinci Basamak Sınavı (ÖSS) ve II. Basamak Sınavı (ÖYS) olmak üzere iki aşamalı olarak yapılan bu sınavlar, 1999'dan bu tarafa da ÖSS adıyla ve tek aşamalı bir sınav olarak yapılmaktadır.

ÖSS'de iki bölüm testi uygulanmıştır. Sözel Bölümü sorularında “Türkçeyi kullanma gücü” ile “Sosyal Bilimlerdeki temel kavram ve ilkelerle düşünme becerileri”; Sayısal Bölümü sorularında ise, “Matematiksel ilişkilerden yararlanma gücü” ile “Fen bilimlerindeki temel kavram ve ilkelerle düşünme becerileri”ni yoklayan sorular sorulmaktadır. Bu sınavdan

alınan sonuçlara Orta Öğretim Başarı Puanı ile Ağırlıklı Orta Öğretim Başarı Puanı eklenerek öğrencilerin bu sınavlardaki başarıları ortaya konmaktadır. Bunun neticesinde de yüksek öğretime hak kazanan öğrenciler belirlenmektedir.

Öğrencileri bir üst eğitim düzeyi yüksek öğretime yetiştirmek, hazır hâle getirmek gibi amaçları olan orta öğretim kurumlarının, bu amaçlarını gerçekleştirmek için kasıtlı kültürleme işlevlerini yerine getirerek öğrencileri ÖSS'deki ölçme ve değerlendirmeye, bunun yanı sıra üniversitedeki öğrenme faaliyetleri için gerekli hazır bulunuşluk düzeyine getirmeleri gerekmektedir.

Öğretim programlarının ve bu programlar esas alınarak hazırlanan ders kitaplarının ÖSS'ye girecek öğrenciler üzerindeki etkinliği de ölçme ve değerlendirme açısından çok önemlidir. Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programı esas alınarak hazırlanan Türk Dili ve Edebiyatı ders kitapları, öğrencileri millî eğitimin amaçları doğrultusunda öğretim programında hedeflenen davranışlara ve ÖSS'de başarıya ulaştıracak içeriğe sahip olmalıdır.

Eğitimin temel amacı, bireyleri iyi insan ve iyi vatandaş olarak yetiştirmek ve yeteneklerine göre mümkün olan en kısa süre içinde, yaşamlarını sürdürebilecek bilgi ve becerilerle donatarak hayata hazırlamaktır. Bu amacın gerçekleşmesinin öncelikli şartı da iyi bir ana dili eğitimidir.

Türkçe öğretimi, ülkemizde örgün eğitimin her kademesinde verilmektedir. Ana dili eğitiminin zorunlu olduğu ülkemizde bu eğitim; ilk öğretimde "*Türkçe*", orta öğretimde "*Türk Dili ve Edebiyatı*", yüksek öğretimde ise "*Türk Dili*" derslerinde verilmektedir. Edebiyat öğretimi de bu derslerin içerisinde dil öğretimiyle birlikte verilmektedir. Ana dili eğitimi sadece bu derslerle de sınırlı değildir; bütün bilim dallarında ve informal süreçteki eğitimde de devam eder.

Dil ve edebiyat öğretimi, birbirini tamamlayan, birbirinden bağımsız düşünülemeyecek öğretim faaliyetidir. Edebiyatın malzemesi dildir; dilin ifadesi ise edebiyattır.

Okul öncesi eğitim kademesinde "*Türkçeyi doğru anlaması ve düzgün konuşması*", ilköğretim kademesinde "*Türkçeyi etkili bir biçimde kullanması*" beklenen bir öğrenciden orta öğretimde de "*Türkçeyi etkili bir biçimde kullanarak evrensel ve ulusal düzeyde değerli eğitim, bilim ve sanat ürünlerinden yararlanma yeteneği kazanmış*" olması beklenmektedir (Özçelik, 1998 a: 15). Bu beklentilere öğrencinin sahip olup olmadığının en önemli ölçme ve değerlendirmesi ise, orta öğretim sonrasında ÖSS'de yapılmaktadır.

Bugüne kadar uygulanan Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programları devrin Millî Eğitim politikalarına uygun olarak hazırlanmıştır ve uygulamaya geçirilmiştir. Çeşitli sorunlardan ve ihtiyaçlardan dolayı öğretim programları üzerinde zaman zaman değişiklikler yapılmış; bu değişiklikler bazı çevrelerce olumlu, bazı çevrelerce olumsuz olarak değerlendirilmiştir. En çok değişikliğe uğrayan ve değişik tartışmalara sebep olan öğretim programı, Türk Dili ve Edebiyatı ile Türkçe öğretim programları olmuştur. Yeni ihtiyaçlar belirdikçe, ortaya çeşitli sorunlar çıktıkça, ilgiler ve istidatlar değiştikçe bu tür programlar da değişecek ve değişmeye devam edecektir. Dünyada değişmeyecek tek şeyin değişim olduğu da bir gerçektir.

Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı ve kasıtlı kültürleme yoluyla istenilen davranış değişikliğini meydana getirme süreci (Demirel, 2000 b: 5) şeklinde tanımlanan "*eğitim*"ın ve eğitim faaliyetinin plânlı ve programlı bir şekilde okulda yapılması (Demirel,

2000 b: 8) şeklinde tanımlanan “*öğretim*”in öğrenciyi belirlenen hedeflere ulaştırıcı olması gerekmektedir. Eğitim ve öğretimin bu gereği yerine getirebilmesi her şeyden önce öğrencilerin, söz konusu sürecin gerektirdiği ön şart davranışlarına sahip olması gerektirir. Aynı şekilde, yüksek öğrenim görmek isteyen öğrencilerin de belli bir hazır bulunuşluk düzeyinde olmaları gerekir. Öğrenciyi istenen düzeye getirmek ise, eğitim programlarının hedefidir. Bu da yüksek öğretime alınacak öğrencilerin seçilerek alınmalarında eğitim programlarının etkinliğini belirlemek açısından çok önemlidir.

“Ana dili eğitimi, çeşitli eğitim kademelerinde ne etkinlikte ve güçte verilmektedir, bu dersler Milli eğitimin ve eğitim programlarının hedeflerine ne derecede ulaştırıcıdır?” Bu sorular hep tartışılmış ve araştırma konusu olmuştur. Bu çalışma da bu konuya bir katkıda bulunacaktır. Şunu da hemen belirtmek gerekir ki, 11 yıllık bir eğitim süresini kapsayan ilk ve orta öğretimde ana dili eğitiminin verilmesi gerektiği şekliyle verildiğini söylemek, belirlenen hedeflere ulaştırıcı olduğunu söylemek çok zordur. Aynı şekilde yüksek öğretimde de durum bundan farklı değildir. Bunun sebepleri arasında ana dili öğretiminin yöntem ve metotlarındaki eksiklikler ya da yanlışlıklar, öğretmenlerin yetersizlikleri, ana dili öğrenme bilinci eksikliği sayılabilir.

Gittikçe daha az kelimeyle konuştuğumuz ve yazdığımız, birbirimizi daha az dinlediğimiz ve anladığımız, kültürel mirasımızdan daha az faydalandığımız bir gerçektir. Diğer bir deyişle, Türkçeyi etkili bir şekilde kullanma gücümüz zayıflamıştır. Orta öğretimdeki Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde Türkçe öğretiminin etkin verilmesi, her şeyden önce öğrencilerin hayatta başarılı olmalarını sağlayacaktır; bunun yanı sıra, gerek ÖSS’de gerekse çeşitli iş ve eğitim sınavlarında Türkçe sorularını çözmeye ve diğer testlerdeki soruları anlama ve yorumlamada başarılı olmalarına sağlayacaktır. Türk Dili ve Edebiyatı dersi sadece Türkçe sorularında değil diğer alan sorularında da başarılı olmayı sağlayıcı öğrenme faaliyetlerini kapsar. Çünkü bu ders her şeyden önce bir anlama ve anlatma dersidir. ÖSS ve diğer sınavlarda Türkçe sorularında başarılı olan öğrencilerin Türkçeyi her bakımdan etkili kullanabildiklerini söylemek doğru olmasa da en azından bir sınav amacıyla da olsa Türkçeyi kullanma gücünden yararlanabildiklerini söylemek doğru olur.

“Öğrenciler bu derslerde edindiği bilgileri ve becerileri Öğrenci Seçme Sınavlarında ne etkinlikte kullanabilmektedirler? ÖSS hazırlanırken öğretim programları göz önünde bulundurulmuş mudur ya da ne kadar bulundurulmuştur? Öğretim programları öğrencileri ÖSS’ye hazırlamakta ne kadar etkilidir? ÖSS’deki ölçme ve değerlendirme esasları, orta öğretimde edinilen bilgileri ne derece ölçmekte ve değerlendirmektedir?” Bu sorular çerçevesindeki konular, bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

Eğitim ve öğretim faaliyetinin temelinde iletişim vardır. İletişim de dil ile olur. Türkçe ile Türk Dili ve Edebiyatı dersleri başlı başına birer iletişim dersidir.

Öğrenci eğitim sırasında öğretmenle, öğretmenin düzenlediği çevre ile etkileşimde bulunur. Öğretmen belli bir konuda önceden belirlenmiş davranışları öğrencilerine kazandırmakla ya da onlarda istenilen davranış değişikliklerini oluşturmakla sorumludur. Bu sorumluluk içerisindeki öğretmen bir bakıma, kendisinin önceden kazanmış olduğu fikir, bilgi, tutum, duygu ve düşüncelerini öğrencileriyle paylaşmaya çalışıyor demektir. Davranış değişikliği oluşturmaya yönelik olan bu aktivitelerin paylaşılma sürecine iletişim adı verilir. O hâlde belli bir konuda, öğrencinin öğretmeninden belli bir şeyler öğrenebilmesi, öğretmenin

de öğrencilerine belli bir şeyler öğretebilmesi, öğretmenle öğrenci arasında bir iletişim kurulabilmesine bağlıdır. İyi bir öğrenme ve öğretme, iyi bir iletişimin ürünüdür.

Her eğitim etkinliği, öğrencilere yeni davranışlar kazandırmayı ya da onların davranışlarında istenilen değişiklikler oluşturmayı amaçlar. Öğrenciye kazandırılması kararlaştırılan davranışlar ya da öğrenci davranışlarında oluşturulmak istenen değişiklikler, öğretimin hedefleridir. Bu nedenle bir öğretim programının düzenlenmesinde önce öğrencilere kazandırılacak değişikliklerin belirlenmesi gerekir. Saptanan hedefler, eğitim durumları hazırlamada belirleyici olacak ve herkesçe aynı biçimde anlaşılacak şekilde ifade edilip gözlenebilir davranışlara dönüştürüldükten sonra, sıra bu davranışların öğrenciye kazandırılmasına hizmet edecek eğitim durumlarının oluşturulmasına gelir. Bu durum, öğrencinin etkileşimde bulunacağı çevrenin düzenlenmesini, ayarlanmasını gerektirir. Çünkü, program açısından hedeflerin gerçekleşmesi, öğrenci açısından ise öğrenmenin ortaya çıkması, öğrencinin içinde bulunduğu çevreyle etkileşimi ve iletişimi yoluyla olur.

Öğrenme iletişim sonunda alıcıda bir davranış değişikliğinin oluşmasıdır. O hâlde öğrenme bir süreç sonunda bir ürün elde edilmesidir. Süreç, iletişim işinin alıcının beyininde geçirdiği aşamadır. Ürün ise, iletişim sonunda ortaya çıkan davranış değişikliğidir. Öğrenme bir bakıma iletişim sırasında alıcıda oluşan "*belli uyarılara belli cevaplar verme*" alışkanlığı olarak da tanımlanabilir. Bu cevap vermeye "*geri iletim*" adı verilir (Cüceloğlu, 1997: 71).

Öğrenme, bir iletişim işidir. Öğrenmenin oluşumu ve niteliği, iletişimin etkililiğine bağlıdır. İletişim iki yönlü bir süreçtir. İletişim, iki birim arasında birbirine ilişkin mesaj alışverişidir.

Kişinin iletişim yeteneğini, büyük ölçüde onun iletişim aracı olan dili kullanabilme becerisi belirler. En önemli iletişim aracı, dildir. Bütün ülkelerin eğitim sistemlerinde büyük önem verilen ana dili öğretiminin asıl amacı, kişilerin düşünme ve iletişim becerilerinin geliştirilmesidir.

Ana dilini etkili kullanabilme, hem birey hem de toplum açısından çok önemlidir. Toplum, bir anlamda bir "*iletişim ağı*" olarak görülebilir. Eğer bir toplumdaki bireyler, birbirini anlamıyor ya da anlamakta zorluk çekiyorsa; toplum, sağlıklı bir oluşum içindedir. Toplumsal bir çevrede yaşayan birey, gereksinimlerini gidermek, duygu ve düşüncelerini başkalarıyla paylaşmak, bilgi kazanmak ve dengeli bir biçimde yaşamak için toplumdaki diğer bireylerle iletişim kurmak zorundadır. Ana dilinin etkili kullanımı, hem bireyin toplum içinde diğer bireylerle anlaşmasını hem de eğitim alanındaki öğrenmelerin gerçekleşmesini kolaylaştırır.

Bireyin ana dilinde kazandığı davranışlar, onun gerek okuldaki, gerekse okul dışındaki başarısını ve bunun yanında çevresine uyumunu belirleyen etkenlerdir. Ana dilindeki başarı derecesiyle, okuldaki başarı ve çevreye uyum gücü arasında yakın bir ilişki vardır.

Ana dili, birbirleriyle sıkı sıkıya ilişkili olan dört etkinliğe dayanır: Dinleme, konuşma, okuma, yazma.

Birey çeşitli alanlara ilişkin bilgilerin çoğunu, okuma ya da dinleme yoluyla edinir. Kendi bilgi, düşünce ve duygularını da başkalarına çoğunlukla konuşma ya da yazma yoluyla iletir. Bu dört etkinlik içeriği ve anlamı ne olursa olsun, bütün derslerdeki öğrenmeler için gereklidir. Bu nedenle Türkçe, bütün derslerin temelini, tabanını oluşturur.

Öğrenme ve öğretme bir iletişim işi olduğuna göre, okuduğunu ya da dinlediğini anlayamayan bilgi, düşünce ve duygularını sözle ya da yazıyla anlatamayan bir öğrencinin okulunda başarısız olması çok güçlü bir olasılıktır. Bir öğretim ortamında öğretmenle öğrenciler arasındaki iletişim ağı tam değilse, büyük bir olasılıkla öğretim başarısızlıkla sonuçlanır. Okullardaki başarısızlığın büyük bir bölümünün bu noktadan kaynaklandığı söylenebilir.

Ana dili etkinlikleri, öğrenim yaşamları boyunca öğrencilerin bütün derslerdeki ve sınavlardaki başarılarını etkiler. Okuduğunu çabuk, doğru ve tam olarak anlayabilen; duygu, düşünce, izlenim ve tasarımlarını, belli bir maksada yönelik olarak açık ve anlaşılır bir biçimde sözlü veya yazılı olarak ifade edebilen öğrencilerin hemen her derste başarılı olma olasılığı yüksektir. ÖSS’de zamana karşı büyük bir mücadele veren öğrenciler, ana dilinin bu etkinliklerini verimli kullanabildikleri ölçüde başarılı olmakta ve zaman kazanmaktadırlar.

Öğrencilerin birçok derste ve sınavdaki başarısızlığının temelinde okuduğunu anlayamama, yorumlayamama ve öğrendiğini anlatamama yatmaktadır.

Günümüzde öğretim araçları çok gelişmiş olmasına karşın yine de öğrenim, büyük ölçüde okumaya dayanmaktadır. Bütün derslerin okumayı gerektirdiği göz önüne alınırsa, ana dilini etkili kullanma daha da önemli hâle gelmektedir. İyi okuyamayan, okuduğunu anlayamayan bir öğrencinin derslerinde başarılı olması beklenemez. Okuduğunu anlayabilen birçok öğrenci, öğretimin niteliğindeki değişmeye karşın konuları anlamakta ve konular arasında ilgi kurmakta zorlanmaz. Her dersin, her konunun hedeflerine ulaşmak da ana dilini etkili kullanmaktan geçmektedir.

Bloom, öğrenme konusunda yapılmış araştırmaların bulgularına dayanarak okuldaki ya da sınıftaki öğrenmeyi açıklamaya yönelik bir kuram geliştirmiştir. Bu kurama göre, okuldaki öğrenmeyi belirleyen etkenler; *“bilişsel giriş davranışları, duyuşsal giriş karakteristikleri ve öğretimin niteliği”*dir (Tekin, 1980: 18-19).

Bloom her türlü öğrenme için ön koşul niteliğinde olan bazı bilişsel giriş davranışlarına *“genelleşmiş bilişsel giriş davranışları”* adını vermekte; *“okuduğunu anlama yeteneği”* ile *“yazılı anlatım becerisi”*ni *“genelleşmiş bilişsel giriş davranışları”* olarak nitelendirmektedir (Bloom, 1956: 41).

Amerika’da yapılan bir araştırmada ; bazı liselerin, üniversite öğretim üyelerine *“Bizim üniversitelere göndereceğimiz öğrencilerin hangi özellikleri kazanmış olmalarını istersiniz?”* sorusuna öğretim üyelerinin verdiği cevap *“ana dilini etkili ve ustalıkla kullanabilme”* olmuştur (Özinönlü, 1976: 65-66).

Türkiye’de de böyle bir araştırma yapılsaydı herhâlde durum bundan farklı olmazdı. Üniversite çağındaki öğrencilerin ana dilini kullanmadaki eksiklikleri zaman zaman gündeme gelmiştir.

Türkiye’de öğretim programlarında Türkçe dersine özel bir önem verilmiştir. Yetiştirilecek bireylerin *“Türkçeyi doğru olarak konuşur, okur ve yazar hâle getirilmesi”*, Türkçe dersinin hedefi olmasının ötesinde Millî Eğitimin amaçları arasında yer almıştır. Ayrıca hemen her düzeydeki Türkçe dersi programıyla ilgili açıklamalarda, bu dersin hedeflerini gerçekleştirmedi, Türkçe dersiyle birlikte diğer derslerin ve ders öğretmenlerinin de yardımcı olması zorunluluğu, aşağıdaki alıntıda belirtildiği gibi hatırlatılmıştır:

“Türkçe dersinin amaçlarını gerçekleştirmek ve Türkçe derslerini ilgilendiren yanlışları düzeltmek hususunda başka öğretmenlerin de titiz davranmaları ve bu işi sadece Türkçe derslerine bırakmamaları uygun olur. Başka derslerde bir işi anlatan, bir kitaptan

özet çıkaran, bir gözlem ödevi hazırlayan öğrenci Türkçede öğrendiği kuralları gözden kaçırsa öğretmen bu yanlış düzeltme işini Türkçe öğretmenine bırakmayacak veya sınıf öğretmeni olduğuna göre, Türkçe derslerine ayrılan saati beklemeyecektir. Bu suretle bütün öteki dersler Türkçe dersleri için bir çıkış noktası olabilecek.” (MEB, 1949: 47-48.)

Diğer yandan, 1939 yılında ortaokul ve lise yönetmeliklerine, sınıf geçmede, Türkçe ve Edebiyat dersinin iki ders değerinde sayılmasını öngören maddeler konulmuştur. 1949 yılında, liselerin değişen programıyla birlikte Kompozisyon dersine ayrı bir not verilmesi esası getirildiğinden, Edebiyat dersinin iki ders sayılmasından vazgeçilmiştir. 1968 tarihli yönetmeliğe göre, bütün orta dereceli okullarda ana dili dersleri, sınıf ortalaması ile geçilen dersler arasından çıkarılmış ve bu dersten alınan notun 10’lu not sistemine göre en az 5 olması esası getirilmiştir.

6.9.2000 tarihli Millî Eğitim Bakanlığı Orta Öğretim Kurumları Sınıf Geçme Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelikteki şu maddeler Türk Dili ve Edebiyatı dersinin önemini göstermek için yeterlidir:

Madde 41.

Öğrenciler, Türk Dili ve Edebiyatı dersi ile her sınıfta; okulların ders dağılım çizelgelerinde belirtilen bir dersten başarılı olmadıkça, yıl sonu başarı ortalaması ile başarılı sayılmazlar ve başarılı olmadıkça mezun olamazlar.

Yıl sonu başarı ortalaması ile başarılı sayılamayacak derslerden başarılı olup bazı derslerden başarısızlığı bulunan Genel Liseler ile her türdeki meslekî ve teknik liselerde yıl sonu başarı ortalaması en az 2.50; Anadolu Liseleri, Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri, Anadolu Öğretmen Liseleri ve Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerde en az 3.00; fen liselerinde Türk Dili ve Edebiyatı dersi ile fen ve matematik grubu derslerinin yıl sonu notlarının ağırlıklı ortalaması en az 3.50 olan öğrenciler doğrudan sınıf geçerler. (Tebliğler Dergisi, 1997, S. 2480)

Türkçe dersi, öğretim programlarında “ifade” dersi olarak nitelendirilmiştir. Eğitimin her düzeyinde (ilköğretim, orta öğretim ve yüksek öğretim) Türkçe derslerinin hedefleri arasında esasa ilişkin bir fark yoktur; hatta bir özdeşlik vardır. Dile getiriliş biçimlerinde fark olsa bile, özü itibarıyla, Türkçe dersinin belli başlı hedefleri şunlardır (Tekin, 1980: 21-22):

1. Gördüklerini, dinlediklerini, okuduklarını tam ve doğru olarak anlama gücü kazandırmak.
2. Gördüklerini, dinlediklerini, okuduklarını, incelediklerini, düşündüklerini, anladıklarını söz ya da yazı ile doğru ve amaca uygun olarak anlatma beceri ve alışkanlığı kazandırmak.

İlköğretimden orta öğretimin sonuna kadar yürütülen Türkçe ile Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin bu özellikleri öğrencilere kazandırmış olması gerekir. Bu konuda önemli gelişmeler kaydedilmişse de mevcut gözlemler ve ilgililerin görüşleri, beklenen ölçülerde bu hedeflerin gerçekleşmediği, yeterli düzeyde kazanılamadığını göstermektedir. 1976’lı yıllarda liselerde Türk Dili ve Edebiyatı öğretiminin mevcut durumu ve bu durumun geliştirilmesi hususunda Enise Kantemir’in yaptığı çalışma sonunda elde ettiği verilerin üstünden 25 yıla yakın bir zaman geçmiş olsa da değişen pek bir şey olmamıştır. Öğretmenlerin çok büyük çoğunluğu, mevcut eğitimin kendi amaçlarını ve Millî Eğitimin amaçlarını yeterli düzeyde gerçekleştirmediği görüşünde olduklarını belirtmişlerdir (Kantemir, 1976: 73-75).

Özellikle yüksek öğretime gelen gençlerin bu dört özelliği ya da Türkçeyi etkili kullanabilme genel özelliğini kazanmış olmaları gerektiği, bütün ilgililerce paylaşılan bir görüştür. Bununla birlikte ilgililerin bir diğer görüşü de ÖSYM tarafından yapılan sınavlarda başarılı olarak yüksek öğretime girebilen öğrencilerin bile bu niteliklere sahip olmadığıdır. Üniversitelerdeki öğretim sorumlularının öğrencilerin okuduğunu ve dinlediğini anlayamadığından, düşüncelerini sözlü ya da yazıyla açık ve anlaşılır olarak anlatamadığından yakınmaları sık rastlanan bir durumdur. Yüksek öğrenim gören öğrenci, başarılı olmak için hangi bölümde olursa olsun Türkçeyi etkili kullanabilme özelliğini kazanmış olmalıdır. Yüksek öğretime gelenlerin çoğunluğunda bu özelliğin bulunmadığına dair görüşler sık sık dile getirilmiştir:

“Yüksek öğretime gelen gençlerimizin çok büyük çoğunluğu okumayı, anlayarak metnin içindeki düşüncelerin mantık dizisini yitirmeden metnin tüm yapısını gözden kaçırmadan okumayı bilmiyorlar. Buna şaşmamak gerekir. Çünkü bu alışkanlık bilinçli olarak belirli yöntemlerle edinilebilecektir. Bu dikkatle geliştirilmesi gereken bir konudur. Bunu orta öğretimde sadece dil ve edebiyat derslerinin görevi saymak çok yanlış bir tutumdur. Her konunun her derste amacına ulaşması için okumaktan yararlanmak zorundayız.

Özet olarak yüksek öğretime girerken bir metni özümseyerek, anlayarak okumasını öğrenmek gerekir.

Yüksek öğretime gelen gençte dinleyebilme, düşünce dizisini yitirmeden dinleyebilme yeteneğinin de gelişmiş olması gerekir.

Üzülerek belirtelim ki, gençlerimizin büyük çoğunluğu bu nitelikleri orta derecede bile edinmemektedirler. Bir tomar sınav kâğıdı içinde yazım, düzen, noktalama ve gramer bakımından okunabilir kâğıt sayısı üç beşi geçmez.

Ana dil aracını iyi kullanamayan bir gencin herhangi bir dalda başarılı olabileceğini sanmak, kendimizi avutmak olur.”

Bu görüşlerin ilk bakışta Türkçe ile ilgisiz ya da hiç değilse az ilgili gibi görülen Fizik alanında bir profesör (Rauf Nasuhoğlu) tarafından ileri sürülmüş olması, konunun önemini belirtmek için yeterlidir.

Orta öğretimden Türkçeyi etkili kullanabilme becerilerini kazanamamış olarak gelen öğrencilerin bu eksikliklerini gidermek için bazı yüksek öğretim kurumları “*Türkçe*”, “*Türkçe-Kompozisyon*”, “*Türk Dili ve Edebiyatı*” adıyla dersler koymuşlar, nihayet YÖK aldığı bir kararla yüksek öğretimde bütün bölümlere “*Türk Dili*” dersini ortak ders olarak koymuştur. Ancak bu dersin de haftalık ders saati yetersiz olduğu için, bu derste verilmesi gereken konuların sınırlandırılması gerekmiştir. H. De Balzac’ın “*Millet, edebiyatı olan bir topluluktur.*” ifadesinde belirttiği gibi, büyük bir millet olduğumuzu gösteren, dilimizi sevdiren edebî şahsiyetleri ve eserlerini konu edinen edebiyatın yüksek öğretimde ihmal de çok yadrganacak bir durumdur.

Okullardaki eğitimi destekleyici ve tamamlayıcı eğitimi, birçok aile özel öğretmenler ve öğretmenler vasıtasıyla evlerinde gerçekleştirmektedirler. Bugünkü sistem öğrenciyi ister istemez teste yönlendirmektedir. Türkiye’de öğrencilerin geleceğini ve emeğini belirleyen ÖSYS sınavları, test olarak yapıldığı için üniversite eğitimi görmek isteyen her öğrenci, kendisini test imtihanlarına yönlendirmektedir. Kendisini bu yöne yönlendiren öğretmeni ve dersi daha çok sevmektedir. Test tarzının dışındaki sorular, öğrenciyi sıkır hâle gelmiştir.

Dinleme ve konuşma becerileri önce aile çevresinde sonra da okul içinde ve okul dışındaki çevrede öğrenilir. Bu becerilerin geliştirilmesinde okulların ya da Türkçe derslerinin

etkisini tam olarak belirleyebilmek oldukça güçtür. Bu nedenle okulların özellikle okul programlarındaki Türkçe ile Türk Dili Edebiyatı derslerinde “*dili etkilice kullanabilme*” özelliğini geliştirmedeki etkisi, en somut olarak öğrencilerin “*okuduğunu anlama*” ve “*anladığını yazılı olarak anlatma*” becerilerine sahip olma derecesiyle belirlenebilir.

“*Okuduğunu anlama*” ve “*anladığını yazılı olarak anlatma*” gücü ilköğretimden orta öğretim sonuna kadar süren Türkçe ile Türk Dili ve Edebiyatı öğretiminin ortak hedefleridir.

Bu durum karşısında yüksek öğretime girmeye hazır hâle gelen orta öğretim mezunu ya da mezun durumda olan öğrencilerin “*Türkçeyi kullanma gücü*”ne sahip olma derecelerinin nesnel olarak belirlenmesi gerekmektedir. Böyle bir belirlemenin beklenen yararlarından birkaçı şöyle sıralanabilir:

1. İlköğretimden orta öğretimin sonuna kadar verilen Türkçe öğretiminin etkinlik derecesi hakkında nesnel kanıtlar elde edilerek, daha önce söz edilen bu konudaki izlenim ve görüşlerin doğruluk derecesi anlaşılmış olur.
2. ÖSS’deki Türkçe sorularının “*Türkçeyi kullanma gücü*”nü ne derece ölçtüğünün belirlenmesi durumunda, orta öğretimin sonuna kadar Türkçe eğitiminin etkili olup olmadığı hakkında bir kanaat belirlenmiş olur. Böyle bir durum, ilgilileri ve özellikle Millî Eğitim Bakanlığı sorumlularını; Türkçe ile Türk Dili ve Edebiyatı programlarıyla, bunların uygulanmasıyla, derslerin işlenişleriyle ilgili aksayan yanların araştırılıp bulunması ve Türkçe öğretiminin geliştirilmesi yönünde düşünmeye yöneltebilir.
3. Yüksek öğretime gelen öğrencilerin Türkçeyi kullanma güçlerinin saptaması hâlinde de bu eğitim kademesine kadar verilen Türkçe öğretiminin etkili olup olmadığı hakkında bir kanaate varılabilir. Bu durum da Türkçe öğretiminin geliştirilmesi yönünde olumlu ve kararlı çalışmalar yapılmasına sebep olabilir.
4. “*Öğretim dilini etkili kullanabilme*” ile öğretimde gösterilen başarı arasında sıkı bir ilişki bulunduğu, daha önce ilgili araştırma sonuçları da özetlenerek belirtilmişti. Her dersin amacına ulaşmada Türkçeyi etkili kullanabilme gücünün çok önemli olduğu, ÖSS’deki Türkçenin dışındaki diğer alanlarla ilgili kavram ve ilkelerle düşünme gücünü geliştirmede de Türkçenin çok etkili olması, bu derslerde de öğretim dilini kullanma etkili kullanmayı gerektirir.
5. Öğretim programlarının ilgili derslerin hedeflerini gerçekleştirmedeki etkinlik derecesinin belirlenmesi, bundan sonraki program geliştirme ve düzenleme çalışmalarının yapılmasında bu tespitlerden yararlanılmasını gerektirebilir.
6. Türkçe ile Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin ölçme ve değerlendirmesinde sözlü ve yazılı sınavlarının hâkim olduğu bir gerçektir. ÖSS’deki test sorularının Türkçeyi kullanma gücünü ölçmesi nesnel olarak belirlenince, yazılı sınavlar yerine zaman zaman test usulü sınavlar yapılması da mümkün olabilir.
7. Okuduğunu anlama ve yorumlama gücü, ÖSS’de başarılı olmanın anahtarıdır. Bu da ezberci eğitim anlayışının öğrenciye fayda getirmeyeceğinin anlaşılması bakımından önemli olabilir.
8. Her araştırmanın ilgili bir takım yeni araştırmaların yapılmasına yol açması doğaldır. Bu araştırmanın da Türkçe ile Türk Dili ve Edebiyatı öğretiminin etkinliği, ilköğretim ve orta öğretimdeki diğer derslerin öğretimi ile Öğrenci Seçme Sınavları konusunda yapılacak yeni araştırmalara yol açması beklenebilir.

7.1.2. Problem Cümlesi

Bu araştırmanın ana problemi, önceki sayfalarda belirlenmiş olan hususlara da bağlı kalınarak şöyle ifade edilmiştir:

Öğrenci Seçme Sınavlarındaki “*Türkçeyi kullanma gücü*” ile ilgili soruların Orta öğretimde uygulanan Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programları ile uygunluk derecesi ya da örtüşme düzeyi nedir?

7.1.3. Alt Problemler

Problem cümlesinin cevaplandırılması için, araştırmanın alt problemleri olarak nitelenebilecek sorular şunlardır:

1. Orta öğretimi bitiren ya da bitirecek düzeyde olan öğrenciler, ÖSS’deki Türkçe sorularında başarılı olabilecek bir öğretim programından geçirilmişler midir?
2. ÖSS’deki Türkçe sorularını çözmeye öğretim programlarının etkinlik derecesi nedir?
3. Öğretim programları, ÖSS’deki Türkçe ile ilgili soruları çözmek için yeterli içeriğe sahip midir?
4. Öğretim programları esas alınarak yazılan ders kitapları, Türkçe sorularını çözümü için öğrenciye gerekli beceriyi ve gücü verecek nitelikte midir?
5. Öğretim programları, ÖSS’yi hedef edinen öğrencilerin amaçlarına ne derece hizmet etmektedir?
6. ÖSS’deki “*Türkçeyi kullanma gücü*” ile ilgili sorular hazırlanırken öğretim programlarına uygunlukları göz önünde bulundurulmuş mudur ya da ne kadar bulundurulmuştur?
7. Öğretim programlarında ağırlıklı olan konulardan Öğrenci Seçme Sınavlarında ne sıklıkta soru sorulmaktadır?
8. Öğrenci Seçme Sınavlarında ağırlıklı olarak sorulan konular, öğretim programlarında ne ağırlıkta yer almaktadır?
9. ÖSS’de “*Türkçeyi kullanma gücü*” ile ilgili sorularda hangi konulardan daha çok soru sorulmaktadır?
10. Öğretim programlarında hangi konulara daha çok ağırlık verilmektedir?

7.2. Araştırmanın Önemi

Son yıllarda YÖK ve Millî Eğitim Bakanlığı arasındaki işbirliği ve koordinasyon çalışmaları, eğitim ve öğretim hayatımıza yeni düzenlemeler getirmiştir. Bu çalışmaların en büyük amacı, ilköğretimden yüksek öğretime kadar bütün öğretim kademelerinde sağlıklı bir yapılaşma ve ilişki sağlayarak eğitimin kalitesini artırmak ve çağın gereklerine göre bir eğitim vermektir. Eğitim Fakültelerinin yeniden yapılanması süreciyle birlikte eğitim ve öğretim sorunlarına, ilköğretim ve orta öğretim kurumları ile yüksek öğretim kurumları arasındaki ilişkilere büyük önem verilmeye başlanmıştır. İlköğretim ve orta öğretim kademelerinde görülen sorunlar ve bunların çözümleri, Üniversitelerde özellikle de Eğitim Fakültelerindeki programlarda yapılan yüksek lisans ve doktora çalışmalarının ana konularını oluşturmaya başlamıştır.

Ülkemizde orta öğretimden yüksek eğitime geçiş sürecinde geçmişten günümüze birtakım uygulamalara gidilmiş; son yıllarda, tek aşamalı sınavda (ÖSS) karar kılınmıştır. Bununla birlikte, Millî Eğitim Bakanlığı ile Yüksek öğretim Kurumu işbirliği içerisinde değişik arayışlar ve çalışmaları da sürdürerek bu geçişteki sorunların giderilmesi için büyük çaba göstermektedirler.

Yüksek eğitime geçiş sorunu hâlâ güncelliğini koruduğu için ÖSS, hayati bir önem arz etmektedir. Bu sınavda başarılı olmanın yollarından biri de, Türkçe sorularında gösterilecek başarıdır. Bu soruların orta öğretimdeki Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programlarına uygunluğu, öğrencilerin başarısı açısından çok önemlidir. Bu uygunluğun tespiti araştırmanın önemini ortaya koyacaktır.

Yüksek eğitime öğrenci alınması, ÖSS ile yapıldığından bu sınavdaki sorular çok büyük önem kazanmaktadır. Bütün soruların dörtte biri, sözel bölümü sorularının yarısı "*Türkçeyi kullanma gücü*" ile ilgili sorulardan oluşmaktadır. Onun için, ÖSS soruları içerisinde Türkçe sorularının çok önemli bir yeri vardır.

Ana dilini etkili bir şekilde kullanma ve bundan yararlanma gücü, eğitim kademelerinde çeşitli şekillerde ölçme ve değerlendirmeye tâbi tutulmaktadır. Ana dili ile ilgili en önemli ölçme ve değerlendirme sınavlarının başında da yüksek eğitime öğrenci seçmek amacıyla orta öğretim sonrası ÖSYM tarafından yapılan sınavlar gelmektedir. İyi bir ana dili eğitiminin ölçütlü elbette ÖSS olamaz; ancak, hâlihazırda orta öğretim sonrasında geçerliği, güvenilirliği ve kullanılabilirliği en yüksek sınavların ÖSS olması dolayısıyla bu sınavlar ana dili eğitiminin de en üst düzeyde ölçme ve değerlendirmesi durumundadırlar. Araştırma bu bakımdan çok önemlidir. Türkçeyi etkili bir biçimde kullananların bu sınavlarda Türkçe sorularının yanı sıra diğer sorularda da başarılı olduğu görülmektedir. Bu sınavlara giren öğrencilerin genel itibarıyla en başarılı olduğu sorular, Türkçe sorularıdır. Türkçe soruları hazırlanırken öğretim programları esas alındığı ölçüde öğrencilerin başarılı oldukları ya da olacakları da bir gerçektir. Bu gerçeğin tespiti de bir karşılaştırmayı gerektirmektedir.

Bu çalışma, Öğrenci Seçme Sınavlarındaki Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili soruların orta öğretimdeki Türk Dili ve Edebiyatı dersi öğretim programları ile ne derecede örtüştüğünü karşılaştırma yoluyla tespit etmek bakımından önemlidir. Araştırma, ÖSS soruları hazırlanırken öğretim programlarının dikkate alınmasının Türk Dili ve Edebiyatı dersinin eğitim ve öğretiminde çok önemli olacağını göstermesi bakımından da çok önemlidir. Öğrencilerin hem Türk dilini ve kültürünü sevmeleri, hem de Öğrenci Seçme Sınavlarında başarılı olmaları için ÖSS'deki Türkçe sorularının hazırlanmasında öğretim programları göz önünde bulundurulduğu ölçüde öğrencilerin Türk Dili ve Edebiyatı derslerine olan ilgisi ve sevgisi artacaktır. Onun için ÖSS soruları hazırlanırken öğretim programlarının göz önünde bulundurulması gerektiğinin belirtilmesi bakımından da bu araştırma önemlidir. Öğretim programlarının ÖSS'deki Türkçe konularını ne ağırlıkta verdiğini, ÖSS'deki Türkçe sorularının da öğretim programlarında ne ağırlıkta yer aldığını göstermesi bakımından da çok önemlidir. ÖSS'deki Türkçe sorularının konulara göre ağırlığının belirlenmesi, bu sınavlara hazırlanan öğrenciler için çok önemlidir. Araştırma bu bakımlardan gerek öğrenciler için, gerekse öğretmenler için çok yararlı olacaktır.

7.3. Araştırmanın Amaçları

Bu araştırmanın amaçlarını maddeler şeklinde şöyle sıralayabiliriz:

1. Öğrenci Seçme Sınavlarındaki Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili soruların, orta öğretimde uygulanan Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programları ile örtüşme düzeyini tespit etmek.
2. Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programlarının öğrenciyi ÖSS'ye hazırlayıcı nitelikte olup olmadığını tespit etmek.
3. Orta öğretim kurumlarının hedefleri arasında yer alan "*öğrenciyi yüksek öğrenime hazırlamak*" konusunda öğretim programlarının yeterli olup olmadığını tespit etmek.
4. ÖSS'deki "*Türkçeyi kullanma gücü*" ile sorularda hangi konulara ne kadar ağırlık verildiğini tespit etmek.
5. Öğretim programları çerçevesinde hazırlanan Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarının öğrencileri bu sınava hazırlayacak bilgi ve yorumlama gücüne ne kadar uygun olduğunu tespit etmek.
6. Öğretim programındaki ağırlıklı konulara ÖSS'de ne kadar yer verildiğini tespit etmek.
7. Zaman zaman değişen öğretim programlarının değişikliğinde ÖSS'nin etkinliğinin olup olmadığını tespit etmek.
8. ÖSS soruları hazırlanırken öğretim programlarının esas alınıp alınmadığını tespit etmek.
9. Öğrenci Seçme Sınavlarındaki Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili soruların, Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programlarını ne etkinlikte ölçtüğünü tespit etmek.
10. Öğrenci Seçme Sınavlarının ilköğretim ve orta öğretim sonrası Türkçeyi etkili kullanma gücünün bir ölçme ve değerlendirmesi olup olamayacağını tespit etmek.

Bütün bu sorulara araştırmanın sonucunda alınan cevaplar ve yapılan değerlendirmeler, bu araştırmanın amaçlarını belirleyecektir.

7.4. Araştırmanın Denenceleri (Hipotezler)

Daha önce belirtilen alt problemlere bağlı kalınarak saptanan denenceler şunlardır:

1. Öğrencilere "*önce Türkçe*" şuuru, Türkçe sevgisi ve Türkçenin gerekliliği istenilen düzeyde verilmemiştir.
2. Öğrencilere Türkçenin temel etkinlikleri yeterince kazandırılmamıştır.
3. Orta öğretimden mezun ya da mezun durumda olanlar, ana dili olmasına rağmen Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili soruları doğru cevaplandırmada genelde yeterli düzeye sahip değildir.
4. ÖSS'deki Türkçe sorularının konuları, öğretim programlarında gerekli ağırlığa sahip değildir.
5. Öğretim programları, Öğrenci Seçme Sınavlarında öğrencileri yeterli başarıya ulaştırıcı nitelikte değildir.
6. Öğretim programlarındaki birçok konu ÖSS'de ölçme ve değerlendirmeye tâbi tutulmadığı için öğrencilerin çoğunluğu tarafından gereksiz görülmektedir.
7. "*Dershane eğitimi almadan ÖSS'de başarılı olunamayacağı*" görüşü, öğrencilerin diğer derslere olduğu gibi Türk Dili ve Edebiyatı derslerine de ilgisiz kalmalarına sebep olmaktadır.

8. Öğretim programları esas alınarak hazırlanan Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarının çoğunluğu, öğrencileri ÖSS’de istenen başarıya ulaştıracak yeterlikte değildir.
9. Amaçları arasında “yüksek öğretime hazırlama” yer alsa da orta öğretim kurumları, öğrencileri bu hedeflerine ulaştırmada yeterli niteliğe sahip değildir.
10. Öğretmenler, çoktan seçmeli test uygulamalarını pek yapmadıkları için öğrenciler ÖSS’de zorlanmaktadırlar.
11. Öğretmenler, ders içi etkinliklerde ÖSS sorularını çözmeye önem göstermemektedirler.
12. Öğretmenlerin çoğunluğu, öğretim programını yetiştirmeye çalıştığı için ders içerisinde ÖSS’ye yönelik etkinliklerde bulunamamaktadır.
13. Öğrenciler ÖSS’de Türkçeyi kullanma gücünün çok önemli olduğunun farkında ve bilincinde değildirler. Bu konuda yönlendiriciye de sahip değildirler.
14. Türkçeyi kullanma gücü yalnızca Türkçe ile ilgili sorularda değil, diğer sorularda da çok önemlidir; ama öğrenciye bu bilinç verilmemiştir.

7.5. Araştırmanın Varsayımları (Sayılılar)

1. ÖSS, orta öğretimde edinilen bilgi ve becerilerin ölçme ve değerlendirmesinin yapıldığı ölçme aracında bulunması gereken niteliklere en uygun sınavlardır.
2. ÖSS’de bütün alanlar da en gerekli olan ders, Türkçedir.
3. Türkçe, yalnızca bir ders değildir; Türk milletinin değerler bütünüdür.
4. Resmî kayıtlardan elde edilen bilgiler gerçeği yansıtmaktadır.
5. ÖSS hakkındaki eleştiriler, sadece eleştiri yapanlara aittir.
6. Örneklem evreni temsil etmektedir.
7. Öğretim programlarının tamamının orta öğretim okullarındaki bütün bölümlerde gösterildiği kabul edilmektedir.
8. Öğretim programlarına göre en iyi hazırlanmış olan ders kitapları, Millî Eğitim Bakanlığı yayımı olan ders kitaplarıdır.

7.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sağlıklı bir şekilde yürütülmesi ve hedeflenen amaçlara ulaşabilmesi için bazı sınırlamalar yapılmıştır.

Buna göre:

1. 1957 yılından önceki öğretim programları genel hatlarıyla ve karşılaştırmalar yapılarak verilmiştir.
2. ÖSS, 1981 yılından itibaren uygulandığı için; ÖSS soruları 1981-2001 yılları arasında uygulamada olan 1957 ve 1991-92 Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programları ile karşılaştırılmıştır.
3. Ders kitaplarında Millî Eğitim Bakanlığı ile bazı özel yayınevlerinin yayımı olan Türk Dili ve Edebiyatı ders kitapları esas alınmıştır.
4. İlk ÖSS 1981 yılında yapıldığı için 1981 ile 2001 yılları arasındaki ÖSS soruları esas alınmıştır.
5. Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili bölümler, araştırma konusunun çok geniş tutulmaması için genel hatlarıyla verilmiştir.

VIII. BÖLÜM

8. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde araştırmanın yöntemi ile ilgili konular üzerinde durulmuştur.

8.1. Araştırma Modeli

Araştırma, betimsel nitelikte ve tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle önce eğitim programlarının içeriği ve program geliştirmeden, ardından Türk Millî Eğitim sistemi içerisinde orta öğretim eğitim kademesinin ve yüksek öğretime giriş sınavlarının analizi yapılmış; Cumhuriyetten bu tarafa uygulamada olan öğretim programlarından bahsedilerek 1981 yılından 2001 yılına kadar uygulamada olan Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programları esas alınarak bu yıllar arasındaki ÖSS imtihanlarında sorulan Türkçe soruları programlardaki konularla karşılaştırılmıştır.

Bu karşılaştırmadan hareketle, ÖSS sorularının konuları, soru cümlelerindeki madde kökleri bazen de seçenekler esas alınarak belirtilmiş ve hangi konularda kaç soru sorulduğu, tespit edilmiştir.

Konu ile ilgili olarak 1957'den 2001 yılına kadar okutulan çeşitli Türk Dili ve Edebiyatı ders kitapları, konu alanında yapılan çeşitli yüksek lisans ve doktora çalışmaları, ÖSS'ye hazırlık Türkçe kitapları ve ÖSS soruları ile ilgili hazırlık kitapları da tarama yöntemine tâbi tutulmuştur.

8.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın genel evrenini geçmişten günümüze kadar Türkçe ve Türk edebiyatı öğretimi ile Cumhuriyet sonrasında uygulamaya konulan Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programları oluşturmaktadır.

Genel evren içerisinde çalışma evrenini ise, 1981 ile 2001 yılları arasında Türkiye'de orta öğretimde uygulanan öğretim programları ile belirtilen tarihler arasında ÖSYM tarafından yapılan ÖSS'de sorulan Türkçe soruları ile Türk Dili ve Edebiyatı ders kitapları oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemi oluşturan maddeleri şöyle sıralayabiliriz:

1. 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı
2. 1976 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı
3. 1991-92 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı
4. Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği (1995) ve ekleri
5. 1957-2001 yılları arasında orta öğretimde okutulan Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili çeşitli ders kitapları
6. 1981-2001 yılları arasında (21 yıl) yapılan Öğrenci Seçme Sınavlarındaki Türkçe soruları

8.3. Verilerin Toplanması

Araştırmanın evreninde yer alan konular için gerekli literatür tarama çalışması yapılarak “*kaynaklar*” belirlenmiştir. Kaynaklardan elde edilen bilgiler yazılarak, fotokopi edilerek ya da bilgisayar ortamında kaydedilerek toplanmaya başlanmıştır.

Konu ile yakından ilgili olan doktora ve yüksek lisans düzeyindeki çalışmalar taranarak; gerekli görülenler YÖK kütüphanesinden fotokopi edilmiştir.

Türkçe ve Edebiyat öğretimi üzerine çeşitli yayınları ve araştırmaları olan değerli bilim adamlarıyla doğrudan, telefonla ya da bilgisayar ortamında görüşerek araştırma hakkında yönlendirici tavsiye ve bilgilerinden istifade edilmeye çalışılmıştır.

ÖSS soru kitapçıklarının bazılarını doğrudan temin etmek mümkün olmadığından bu konudaki eksiklik çeşitli yayınevleri tarafından yayımlanan “*ÖSS Soruları*” kitapları ile giderilmiştir. ÖSS sorularının yazımında hata yapılmaması için büyük bir özen gösterilmiş; defalarca birçok kitaptan karşılaştırmalar yapılmıştır.

Ders kitaplarının bazıları satın alınarak, bazıları da çeşitli kütüphanelerden ödünç alınarak temin edilmiştir.

8.4. Verilerin Kaydedilmesi

Veriler tamamen bilgisayar ortamında kaydedilmiş ve gerekli düzenlemeler yine bilgisayar ortamında yapılmıştır. Bilgiler CD’ye kaydedilerek koruma yoluna gidilmiştir.

8.5. Verilerin Çözümlemesi (Analizi)

Elde edilen tüm verilerden hareketle araştırmanın bölümleri ve alt bölümleri belirlenmiştir. Bölümlerin tasnifinde konu bütünlüğü esas alınarak araştırmanın kaç bölümden oluşacağı tespit edilmiştir. Bölüm başlıkları; birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü derece alt bölüm başlıkları olarak belirlenmiştir.

IX. BÖLÜM

9. TÜRKÇE VE EDEBİYAT ÖĞRETİMİ

Türkçe ve Edebiyat öğretiminin tarihçesine bakmadan önce, Türk eğitim sisteminin tarihçesine kısaca bakmak faydalı olacaktır.

9.1. Türk Eğitim Tarihi

9.1.1. İlk Türk devletlerinde eğitim

İlk Türk devletlerinde eğitim, bu toplumların yaşama biçimlerinin etkisiyle şekillenmiştir. Bu, daha sonraki Türk devlet ve toplulukları için de doğrudur. Eğitimde toplumun töresi çok önemli bir rol oynamaktadır. Eski Türklerde meslekî eğitime çok önem verilirdi. Bu dönemlerdeki Türklerin eriştikleri uygarlık ve kültür düzeyi, onlarda örgün eğitim kurumlarının bulunduğu kesin bir delil ise de bu konuda henüz bir bilgi yoktur (Akyüz, 2000: 4-5).

9.1.1.1. Hunlarda eğitim

Hunlar, sürü besleyen atlı göçebe kabilelerden meydana gelmişti. Hunların o zamanda yerleşik bir toplum hayatı süren ve komşularına göre nüfusu fazla olan Çinlilere karşı korunmalarını kolaylaştırdığı için böyle bir hayatı benimsediği ileri sürülmektedir. Hunluların askerlik ruhu ve teşkilâtı toplumsal hayata hâkimdi. Bu toplumsal yaşam biçimi, Hunların eğitimine damgasını vurmuştur. Hunlardaki eğitimin temel amacı; devletini iç ve dış düşmanlara karşı korumasını bilen, töresi ve düzenine saygılı, sürülerin ürünlerini en iyi şekilde değerlendirmesini bilen fertler yetiştirmektir (Akyüz, 2000: 4-5).

9.1.1.2. Göktürklerde eğitim

Göktürklerdeki eğitim de Hunlardakine benzemektedir. Çünkü, onların yaşam biçimleri de Hunlardan pek farklı değildi. Ancak, Göktürklerin 38 harfli gelişmiş bir alfabe ile işlenmiş bir dile sahip olmaları, ileri düzeyde anlatım gücü olan yazılı eserler bırakmış olmaları; onların örgün, plânlı bir eğitim yaptıklarına kesin bir delil olarak görülüyorsa da bu konuda henüz somut bilgiler yoktur. Son yıllarda bulunan bazı yazılı belgeler ve Orhun anıtlarındaki edebî dil, Türk yazı dilinin başlangıcını Milâttan önceki yıllara dayandırmaktadır. Şu hâlde, Türk dilinin ilk yazılı belgeleri, Orhun anıtlarından önce meydana getirilmiş ve bu yazı ile dil uzun yıllar işlenmiştir. Türk nizamının, Türk töresinin, Türk kültür ve medeniyetinin büyük şaheseri Orhun anıtları, eğitim tarihimize ilgili, özellikle milletin siyasî eğitimiyle ilgili en derli toplu ve en eski yazılı belge olma hüviyetini korumaktadır (Akyüz, 1994: 9-10; 2000: 6).

9.1.1.3. Uygurlarda eğitim

Yerleşik bir hayata sahip olmaları, başka kültürlerle geniş ölçüde açılmaları ve eski inançlarını bırakıp Maniheizm inancını benimsemeleri ile Uygurlar, önceki Türk devletlerinden önemli farklılıklar göstermektedirler. 14 harfli Soğd alfabesine bazı harfler ilâve eden Uygurların ayrı bir alfabeleri vardır. Bu alfabe ile edebiyat, sanat, din, hukuk vb. alanlarda çeşitli kitaplar yazmışlardır. Batılı tarihçilerin bazılarına göre, basım tekniğini Çinlilerden önce Uygurların bulmuş oldukları ileri sürülmektedir. Kalıp baskısı yoluyla kitapları çoğaltan Uygurlarda okur yazarlık çoğalmış ve toplumun bilgi düzeyi yükselmiştir. Ticarete önem vermeleri, onların bazı kayıtlar tutmasını gerekli kılmıştır; bilgi, görgü ve kültürlerinin gelişmesine sebep olmuştur. Yerleşik bir hayat yaşanması ve diğer sebepler, Uygurlarda plânlı ve örgün bir eğitimin varlığının ispatıdır. İyi bir eğitim aldıkları anlaşılan Uygurlar, bilgi ve kültür düzeyleri yüksek olduğu için çeşitli Türk ve yabancı devletlerin saraylarında kâtiplik, danışmanlık, bürokratik, tercümanlık, öğretmenlik, din adamlığı ve elçilik yapmışlardır. Benimsedikleri dinî inanç, kullandıkları alfabe, buldukları coğrafya dolayısıyla Uygurların eğitim ve öğretim hayatlarında komşu devletlerin kültür ve medeniyetlerinin önemli etkileri olmuştur (Akyüz, 1994: 12-13; 2000: 7-8).

9.1.2. İslâmiyetin kabulünden sonraki Türk devletlerinde eğitim

Türk insanı, yeni bir dinî inanca sahip olmasıyla toplumsal hayatında önemli değişimlere kapılarını açmış, yeni dinle birlikte kendine yeni bir kimlik kazandırmıştır. Türk insanı kendinde var olan değerleri ve eksiklikleri İslâmiyette bulmuş; çok kısa sürede bu yeni dini benimsemiş ve asırlarca âdetla vücutla ruhu birleştirmiştir. Bu kimliğini de, eski kimliğiyle bütünleştirmiştir. Eski savaşçı “alp” tipine “eren” kimliği de ilâve edilerek, “kızıl elma” ülküsü, “i'lâ-yı kelimetullâh” ülküsüyle birleştirilerek Türk'ün yeni kimliği ve misyonu oluşmuştur.

İslâmiyetin ilme, okuma ve okutmaya verdiği önem sayesinde eğitim ve öğretim faaliyetleri İslâm coğrafyasında olduğu gibi Türk coğrafyasında da büyük bir gelişim göstermiştir. İslâmiyetin kabulüyle birlikte Türk eğitim sisteminde köklü değişiklikler yaşanmaya başlamıştır. Türk toplumlarında ilk kez plânlı, düzenli, güçlü bir örgün eğitim kurumu olan “medrese” ortaya çıkmış ve bu eğitim kurumu, kısa sürede her tarafa yayılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti devleti kuruluncaya kadar da bu kurumlar varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Türk düşünür ve eğitimcileri, öteki İslâm toplumlarının düşünür ve eğitimcilerinden etkilendiği gibi, onları da etkileyen görüşler ileri sürmüşlerdir.

Türk toplumunun dünyaya bakışı, toplumun değer verdiği insan tipi, İslâmiyetin etkisiyle yeni şekiller almaya başlamış; başka bir deyişle, eski değerleri değişme yoluna girmiştir. Bu değişimi sağlayan kurumlar medreseler; şahıslar ise âlimler, mutasavvıflar, düşünürler ve din adamlarıdır. Camiler, mescitler, tekkeler ve dergâhlar bu değişime katkıda bulunan diğer kurumlardır.

Yeni dinlerini daha iyi öğrenmek amacıyla Türkler, Arap alfabesini kullanmaya başlamışlar ve bu yeni alfabeye İslâm ve Türk medeniyetine çok önemli eserler kazandırmışlardır.

9.1.2.1. Karahanlılarda eğitim

Karahanlıların eğitime verdiği önem sayesinde Semerkant, Buhara, Taşkent, Balasagun, Yarkent ve Kaşgar gibi yerleşim merkezlerinde büyük eğitim kurumları kurulmuş, buralarda devrin en ileri ilim dallarının eğitim ve öğretimi yapılmıştır. Bu medreselerde eğitim yapan öğrencilerin barınma ve yeme içme ihtiyaçları devlet tarafından karşılandığı gibi, kendilerine ayrıca bir burs da verildiği kaynaklarda belirtilmektedir. Türk ve dünya eğitim tarihinde çok önemli yeri olan Farabi, İbni Sina ve Birûnî, görüşleri ve uygulamaları ile eğitime ve bilime önemli katkılarda bulunmuşlardır. Türk dilinin ve kültürünün zengin kaynakları Kutadgu Bilig, Divan-ı Lügati't- Türk ve Hikmetler, Türk insanının eğitimi ile ilgili çok önemli eserlerdir (Akyüz, 1994: 19-21; 2000: 11-12).

9.1.2.2. Büyük Selçuklular ve Anadolu Selçuklularında eğitim

Büyük Selçuklular ve Anadolu Selçukluları; Türk, İslâm ve dünya tarihinde çok önemli bir yer tutar. Hıristiyan dünyasının yaptığı Haçlı seferleri, Türkler tarafından başarılı bir şekilde püskürtülmüş, Türk devletinin İslâm ve Batı dünyasındaki otoritesi artmıştır.

Güçlü ve bilime önem veren hükümdarlar sayesinde Selçuklu Türk devletlerinde eğitim gelişmiş; birçok yerde büyük eğitim merkezleri kurulmuştur. 1040 yılında Tuğrul Bey tarafından Nişabur'da kurulan ilk medresenin ardından Alpaslan ve veziri Nizamülmülk tarafından 1067'de Bağdat'ta Türk ve İslâm dünyası için çok önemli bir eğitim kurumu olan "Nizamiye Medreseleri" kurulmuştur. Dönemin önemli eğitim merkezleri; Musul, Basra, Belh, Herat, İsfahan, Merv, Amul, Tus ve Rey'dir.

Nizamiye Medreselerinde asıl olarak dinî ilimler, İslâm hukuku ve Arapça öğretimi yapılmış; bunun yanı sıra hukuk, edebiyat, felsefe ve müspet ilimler de okutulmuştur.

Bilim dilinin Arapça olduğu medreselerde okutulan eserler Arapçaydı. Öğretim yöntemi, daha çok ezbere dayanmaktaydı. Medreselerin belli bir öğretim süresi yoktu; çünkü, amaç belli kaynak kitapları okuyup ezberlemektir. Bu da öğrencilerin çabasına ve müderrisin bu çabayı yeterli bulmasına bağlıydı. Fakat, yüksek öğretim programlarının en az beş yıl sürdüğü tahmin edilmektedir.

Medreselerde görev yapan müderrisler, hükümdar veya vezir tarafından atanır; genellikle, ölünceye kadar görevde kalırlardı. Toplumda büyük saygınlığa sahip olan müderrislerin maaşları da oldukça dolgundu.

Her isteyenin istediği yaşta öğrenci olabildiği bu eğitim sisteminde öğrencilerin, barınma ve yeme-içme ihtiyaçları devlet tarafından karşılanmakta ve medreselerin yanındaki külliyelerde yapılmaktaydı. Ülkedeki diğer medreseler vakıf yoluyla ve varlıklı şahıslar tarafından hayır yapılmak amacıyla kurulmuştu. Buraların giderleri de bu vakıf ya da şahıslar tarafından karşılanmaktaydı.

Bağdat Nizamiye Medreseleri, İslâm dünyasının her tarafından gelen pek çok öğrenciyi Sünnî inançlara göre bir eğitimden geçirmiş; Selçuklu Devletinin ihtiyaç duyduğu elemanları sağlamakta önemli katkılarda bulunmuştur.

Nizamiye Medreseleri, Osmanlı ve başka İslâm ülkeleri medreselerine örnek bir model teşkil etmiştir. Hatta Batı Avrupa üniversitelerinin de onların sisteminden ilham aldığı ileri sürülmüştür.

Büyük Selçuklu Devletinin XII. yüzyılın ortalarında parçalanması ve Moğol istilâlarıyla medreseler yakılıp yıkılmış ve eski önemlerini kaybetmişlerdir.

Selçuklular Anadolu'da pek çok medrese yapmışlardır. Bunlardan en eskileri, muhtemelen 1150'lerde Niksar'da kurulan Danişmendli medreseleridir. İlk tıp medresesi (Darüşşifa) de bunlar arasındadır. Dönemin önemli eğitim kurumlarının bulunduğu şehirler Konya, Kayseri, Erzurum ve Sivas'tır.

Eskiden beri hükümdar çocuklarının eğitimine çok büyük önem veren Türkler, bu çocukların her türlü eğitimi için bir Atabeylik (özel hocalık, lalalık) müessesesi kurmuşlardır. Bu uygulama, Osmanlı Devletinin yıkılışına kadar devam etmiştir.

Selçuklular döneminde ortaya çıkan ve Osmanlı döneminde de çok etkili olmuş "Ahilik"; küçük esnaf, usta, kalfa ve çırakları içine alan onları bir meslekî eğitimden geçiren ve onlar arasında birlik ve dayanışmayı sağlayan çok önemli bir yaygın eğitim kurumudur.

İş dışında (teorik) ve iş başında (uygulamalı) eğitimin verildiği Ahilikte; dinin esasları, okuma ve yazma, temizlik, ahlâk ve edep gibi genel derslerin yanı sıra esnaf ve sanatkârlıkla ilgili teknik bilgiler, müşteriye davranış şekilleri gibi meslekî dersler verildi. Bunda da amaç, bireyi kendisine ve topluma faydalı insan olarak yetiştirmektir.

Nizamülmülk, Mevlânâ, Yunus Emre, Ahî Evran, Hacı Bektaş Velî, Âşık Paşa ve Gülşehrî düşünce ve eserleriyle bu dönemlerin en ünlü eğitimcileridirler (Akyüz, 1994: 39-43; 2000: 18-21).

9.1.2.3. Osmanlılarda eğitim

Osmanlı Devletindeki eğitim sistemini Akyüz (2000: 30) üç başlık altında incelemeyi uygun bulmuştur:

1. Kuruluştan Tanzimata kadar olan dönem(1299 – 1839)
2. Tanzimat ve II. Abdülhamit dönemleri (1839 – 1908)
3. II. Meşrutiyet dönemi (1908 – 1918)

9.1.2.3.1. Kuruluştan Tanzimata kadar olan dönem

Bu dönem eğitiminin temel özellikleri şunlardır (Akyüz, 2000: 30-31):

1. Osmanlı sultanlarının çoğu bilime önem veren, bilim adamlarını koruyan hükümdarlardı. Bilime ve bilim adamına değer azaldığı dönemlerde de Osmanlı Devleti gerilemeye başlamıştır. Osmanlılarla çağdaş öteki Türk beyliklerinin hükümdarları da böyleydi.
2. Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar, Osmanlı ulemâsı genellikle Şam, Mısır, Bağdat, Buhara, Taşkent, Semerkant gibi büyük İslâm merkezlerindeki medreselerde yetişmiştir. Bu dönemde Türk ve İslâm dünyası içinde bilim adamları, öğrenciler, geniş bir bilim alışverişi içindeydiler. Onlar bilim öğrenmek ve öğretmek için her türlü zorluk ve fedakârlığa katlanıyorlardı.
3. Fatih Sultan Mehmet'in yaptırdığı önemli medreseler nedeniyle, Osmanlı bilginleri ve öğrencilerinin artık ülke dışında öğrenim görmelerine pek gerek kalmamıştı. İstanbul büyük bir kültür merkezi hâline gelmişti. Büyük âlimlerin hocalık yaptığı bu medreselere ilim tahsil etmek için çeşitli Türk ve İslâm diyarlarından öğrenci akını olmaya başlamıştı. Bu dönemden

itibaren medreseler çok yaygın ve etkin öğretim kurumları hâline geldiler ve toplumu derinden etkilediler. Ancak, medreseler zamanla (Duraklama Döneminden sonra) kendilerini yenileyememişler, çağdaş ilimlerin okutulduğu eğitim kurumları olmaktan uzaklaşmışlar; zaman zaman bazı düzenleme ve yenilikler yapılmışsa da, bu çabalar yeterli olmamış ve nihayet fonksiyonlarını tamamlayarak 1924'te kapatılmışlardır.

4. Medrese eğitimi ve öğretiminin temel amacı, dinî eğitim ve öğretimdir. Fatih Sultan Mehmet döneminde kısmen müspet bilimler öğretiminin yapıldığı da görülür. Sonraki yıllarda müspet bilimlerin öğreniminden uzaklaşmış; bu bilimlerle uğraşanlar ferdî, istisnâî ve süreksiz olmuştur.
5. Azınlık çocuklarının üst düzeyde yönetici olarak yetiştirildikleri "*Enderun-Mektebi*", önemli bir örgün öğretim kurumu olarak ortaya çıkmıştır.
6. İlköğretim, XIX. yüzyılın sonlarına kadar çok yüzeysel bir düzeyde kalmıştır.
7. Tanzimata kadar ilkokul üstü örgün eğitim kurumlarına yalnızca erkekler gidebilmiştir.
8. Eğitim-öğretim yöntemi, esas olarak aktarmacı ve ezbercidir.
9. Azınlık ve yabancılar, ülkede birçok okul açmışlar; bu okullar da devlet için zaman zaman sorunlar oluşturmuştur.
10. Eğitimde yenileşme ve gelişmelere 1776'lardan itibaren önce askerî okullar açılarak girişilmiştir.

Bu dönemin eğitim kurumları şunlardır (Akyüz, 1994: 57-89; 2000: 31-42):

1. Sıbyan mektepleri

Halk arasında "*mahalle mektepleri*" adıyla bilinen bu eğitim kurumlarında verilen eğitim, dinî idi. Sıbyan mekteplerinde çocuklara Kur'an'ın okunuşu ve bazı dualar ve ibadetlerin yapılışı ile ilgili dinî bilgiler öğretilmekteydi. Arapça bilgiler anlamı açıklanmadan öğretiliyor; fakat çeşitli dinî bilgiler, Türkçe olarak veriliyordu. Dinî, ahlâkî öğütler veren Türkçe bazı manzum kitapların okutulduğu da görülmüştür.

Burada görev yapan hocalar; az ya da çok medrese öğrenimi görmüş; dinî konularda kendini yetiştirmiş, molla veya hafız olan aynı zamanda da medresenin yanındaki camide imamlık yapan ve halk arasında saygın yeri olan kişilerdi.

Sıbyan mekteplerine gitmek zorunlu değildi; ama, her aile çocuklarının temel dinî bilgileri ve Kur'an okumasını öğrenmesi için bu mekteplere gitmesini arzu ederdi ve gönderirdi. Buralara 5-12 yaş grubu kız ve erkek çocuklar gidebilirdi.

1824'te II. Mahmut döneminde Sıbyan mekteplerine gitme zorunlu hâle getirilmişse de bunun uygulanması, çok uzun yıllar gerçekleştirilememiştir.

2. Medreseler

Osmanlılarda sıbyan mekteplerinden sonra gidilebilen ve toplumda yaygın olan orta ve yüksek öğretim kurumları medreselerdir. Programları, medreselerin düzeylerine göre değişiyordu.

Osmanlı Devletinde ilk medrese, İznik'te 1330'larda Orhan Bey tarafından kurulmuştu. Bu medreseyi Bursa ve Edirne'de yapılan medreseler takip eder.

Medreselerin sistemli bir hâle gelmesi, Fatih döneminde başlar. Bu dönemde İstanbul'un ve Anadolu'nun çeşitli yerlerinde "*tetimme*" denen orta düzeyde medreseler ve İstanbul'da "*sahn*" denen yüksek düzeyde "*Sahn-ı Seman Medreseleri*" denen "*Fatih Külliyesi*" yapılmıştı. Eğitim ve sosyal amaçlı yapılar olan külliyeler, bugünkü kampüsleri oluşturuyordu. Kanunî de içinde orta ve yüksek düzeyde birkaç medrese ve bir de "*Darüttıp*" denen tıp öğrenimine mahsus yüksek düzeyde bir medreseden oluşan "*Süleymaniye*

Külliyesi"ni yaptırmıştı. Bu medreseler, Osmanlının en yüksek eğitim ve öğretim kurumlarıdır.

Fatih döneminde yapılan düzenlemelere kadar, ilk Osmanlı medreselerindeki derslerin neler olduğu kesin olarak bilinmiyorsa da bunların Selçuklulardakilerle aynı veya benzer oldukları tahmin edilmektedir. Dinî ilimlerin yanı sıra matematik gibi bazı aklî ilimler de okutuluyordu. Kitaplar Arapça idi, fakat anlatımda Türkçe kullanılıyordu. Devletin yükselme döneminde dinî ilimlerle birlikte aklî ilimler de tahsil edilmiştir. Zamanla medreselerden aklî ilimler ya tümüyle çıkarıldı ya da pek önemsenmedi. Medreselerde okutulan dersler; tefsir, hadis, fıkıh, kelâm, Arapça, mantık ve belâgat gibi dinî ilimler idi.

Medrese hocası olan müderrisler, sahn yani en üst düzeyde medreselerden birini bitirerek buradan icazet alan ve müderris olmaya hak kazanan kişilerdi. En alt düzeydeki medreselerden birinde göreve başlayarak yükselmeye başlardı. Alt düzeydeki medreselere tek bir müderris atanır ve tüm dersleri o okuturdu. Yüksek düzeydeki medreselerde ise dersler ayrı ayrı hocalar tarafından verilir.

Medreselerde öğrenim gören öğrencilerin barınma ve yeme-içme ihtiyaçları vakıf gelirleriyle karşılanırdı ve ayrıca bu gelirlere kendilerine bir de burs verilir.

Medreselerdeki öğretim şekli genelde ezberci ve aktarmacı yöntemlerle yapıyordu. Belli bir öğretim süresinin olmadığı bu eğitim ve öğretim kurumlarında okunan kitapların anlaşılması, bazen ezberlenmesi ve yorumlanması neticesinde bu faaliyetin süresi de bitmiş olurdu.

Medreseler, devletin ihtiyaç duyduğu görevlilerinin yetiştirildiği kurum olması dolayısıyla da çok önemliydi. Kanunî döneminden sonra sosyal ve iktisadî düzendeki bozukluklar, medreselere de yansımış; medreseler de, asıl fonksiyonlarından uzaklaşmışlardır.

3. Enderun mektebi

Bu mektep, özellikle Avrupa topraklarındaki Hıristiyan Osmanlı vatandaşlarından titizlikle seçilerek alınan üstün zekâlı ve yetenekli çocukları iyi ve güvenilir devlet adamı ve asker yapma amacıyla kurulmuştur. Bu eğitim kurumları, II. Murat zamanında kurulmakla birlikte, asıl olarak Fatih döneminde geliştirilmiştir. Enderun doğrudan padişaha bağlıydı.

"*Devşirme oğlanları*" veya "*acemi oğlanlar*" denen Enderun mektebi öğrencileri, önce Türk-İslâm hayatını ve Türkçeyi öğrenmeleri için Anadolu'da Türk çiftçi ailelerinin yanına verilir; 3-5 yıl burada yetiştirildikten sonra "*Acemioğlanlar Mektebi*"nde askerî bir eğitimden geçirildikten sonra "*Enderun Mektebi*"ne alınırlardı.

Medrese düzeyinde bir yüksek öğretim kurumu olan Enderun mektebinde dinî ilimlerin yanı sıra Türkçe, Farsça, Edebiyat, Tarih ve Matematik gibi medreselerde bulunmayan dersler okutulurdu. Bunların yanı sıra çeşitli spor dalları ve güzel sanatlar eğitimi de bu mekteplerde öğretilen derslerdi.

Birçok devlet adamı ve askerini yetiştirdiği, Enderun mekteplerinin Osmanlı eğitim sisteminde önemli bir yeri vardır.

4. Askerî eğitim kurumları

Osmanlılarda başlıca askerî eğitim kurumları "*Acemioğlanlar Mektebi*", "*Tophane*", "*Tüfekhane*", "*Kılıçhane*", "*Humbarahane*" ve "*Mehterhane*" idi.

1776'lardan sonra askerî eğitim kurumlarında, köklü değişikliklere gidilmiştir.

5. İlk Batılı eğitim kurumları

Osmanlılarda eğitim-öğretim alanındaki ilk yenileşmeler, Batı örneğine benzetilmeye çalışılan askerî okulların açılması şeklinde görülür. Yenileşmelere askerî eğitim-öğretimden başlanmasının temel nedenleri şunlardır:

1. Osmanlılar, savaşlarda yenilgileri çoğaldıkça, bunu öncelikle Avrupa subay ve askerlerinin iyi yetişmiş olmalarına, kendilerinin bu alanda geri kalmalarına bağlamışlar; önce, Avrupa tarzında bazı askerî yenileşmelere girişmeyi gerekli görmüşlerdir.
2. XVIII. yüzyılda Osmanlılara gelen yabancı uzmanlar da öncelikle askerî yenileşmeyi tavsiye etmişlerdir.
3. Yenilgiler nedeniyle askerî eğitim-öğretimde yenileşmelere gidilmesine medreseliler bir şey diyemediğinden önce bu alanda çalışılması mümkün olmuştur.

Osmanlı Devleti bir dizi yenilgiden sonra, önce askerî alanda bazı yenileşmelere girişmeyi gerekli görmüştür. 1734'te kısa ömürlü bir askerî okul "*Hendesehane*", 1776'da deniz subayları yetiştirmek için "*Mühendishane-i Bahri-i Hümayûn*", 1795'te kara subayları yetiştirmek için "*Mühendishane-i Berri-i Hümayûn*", 1827'de subay doktorlar ve cerrahlar yetiştirmek için "*Tıphane-i Âmire ve Cerrahane-i Mamûre*" ve 1834'te subay yetiştirmek için "*Mekteb-i Harbiye*" açılmıştır. Bu okullar, çağına göre, ileri birer öğretim kurumu hâline gelmişlerdir. Burada verilen eğitim ve öğretimle orduya çeki düzen verilmiş ve buralardan mezun olan subayların sık sık ek görevle sivil okullarda görevlendirilmesiyle müspet bilimlerin eğitim ve öğretimi gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

I. Abdülhamit (1774-1789), III. Selim (1789-1807), II. Mahmut (1808-1839) dönemlerinde yenileşmeler sürmüştür.

6. Azınlık ve yabancı okulları

İstanbul'un fethinden sonra İstanbul'daki Rumlara, Lâtinlere, Ermenilere ve Yahudilere inanç ve ibadetlerini sürdürme, mahallî idarede serbest olma, gelenek ve göreneklerini koruma gibi bazı haklar ve imtiyazlar verilmişti. Kapitülâsyonlarda eğitime ilişkin bir hükme rastlanmamakla beraber, kendilerine tanınan ekonomik ve hukukî ayrıcalıklardan yararlanan yabancılar, birçok okullar açmışlardır.

Çok özgürce bir ortam içerisinde ibadet yerleri kuran ve bu mekânların çevresinde kendi fertlerinin eğitimi için çeşitli okullar yapan azınlıklar, ne yazık ki bu özgür ortam içerisinde devlete vefa borcu duymaları gerekirken, bu kurumları Türk devleti için zararlı faaliyetlerde bulunan ve devlet için tehlike oluşturan kurumlar hâline getirmişlerdir.

9.1.2.3.2. Tanzimat ve II. Abdülhamit dönemi

Bu dönemi de Akyüz kendi arasında ikiye ayırmaktadır:

1. Tanzimat Dönemi (1839-1878)

Abdülmecit (1839-1861) 1839'da tahta çıkınca, Reşit Paşanın etkisiyle, "*Tanzimat Fermanı (Gülhane Hatt-ı Hümayûnu)*" denen bir ferman yayımlamış, siyasal ve sosyal bazı düzenlemeler yapılacağını duyurmuştur. Böylece, Tanzimat (düzenlemeler) dönemi başlamıştır. Aynı doğrultuda, 1856'da "*Islahat Fermanı*" yayımlanmıştır. Sonra Abdülaziz padişah olmuş ve 1876-78'lerde bu dönem kapanmıştır.

Tanzimat dönemi eğitiminin bazı temel özellikleri şunlardır (Akyüz, 1994: 137-139):

1. Tanzimat döneminde, başlıca üç nedenle, eğitim alanında yenilemelere ve yeni düzenlemelere girişilmiştir:
  - 1.1. Tarihî gelişim süreci içinde, ülkede yenilikler gerekli bir ihtiyaç olduğu ve halkın eğitilmesi "*Devlet ve hükümetin önemli bir görevi*" olarak görüldüğü için,
  - 1.2. Osmanlı yönetimine ve Türklere karşı düşmanca davranan Avrupa kamuoyunu kazanmak için,
  - 1.3. Avrupa devletlerinin çeşitli baskılarından kurtulmak için.
2. Eğitimin geliştirilmesi, devleti felâkete gidişten kurtaracak bir yol olarak görülmeye başlanmıştır. Eğitimin böyle bir siyasal ve toplumsal işlevinin bulunduğu fark edilmesi, eğitim tarihimizde çok önemli bir teşhistir ve o zamandan beri değerini korumuştur.
3. Eğitimciler ve yazarlar, ailenin ve devletin eğitim görevlerini, çocuklara ve topluma olan sorumlulukları açısından ele almaya başlamışlardır.
4. Eğitim bir bilim olarak görülmeye ve eğitim bilimi kitapları yazılmaya başlanmıştır.
5. Okul ve sınıf ortamının düzenlenmesine, yeni ders araç gereçlerinin kullanılmasına, genel ve özel yeni öğretim yöntemlerinin denenmesine gidilmiştir.
6. Örgün eğitim alanında İstanbul'da ve taşrada büyük çabalar gösterilmiş, bazıları günümüzde de etkinliğini sürdüren bir çok okul kurulmuştur.
7. Yayımlandığı 1 Eylül 1869 tarihinden itibaren bir çok hükmü uzun süre yürürlükte kalan "*Maarif-i Umumiye Nizamnamesi*", medrese dışındaki örgün eğitimi ilk kez en geniş biçimde düzenleme ve geliştirme amacını güden bir yasal belgedir. Bu belgede örgün eğitimin merkez ve taşra yönetim kademeleri gösterilmiş; örgün eğitim ilk kez "*ilk*", "*orta*", "*yüksek*" şeklinde derecelendirilmiş; üniversite, erkek ve kız öğretmen okulları, özel okullar ve tüm okulların ders programları vs. belirtilmiş; öğretmenlik mesleği düzenlenmeye çalışılmış ve eğitimin malî yönü ele alınmıştır.

Böylece, Türk eğitim tarihinde eğitimde düzenleme ve geliştirmeye, en kapsamlı biçimde, ilk kez Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile gidilmiştir.

8. Örgün eğitimin kurulup geliştirilme çabaları mantıklı bir sıra izlememiş, ilköğretime pek el atılmadan, orta ve yüksek öğretimde düzenlemelere gidilmiştir.
9. Örgün eğitimde mantıklı sıra izlemeyen girişimler, esas olarak, medreselilerin tepkisinden kaçınmak, medreseler ve geleneksel sıbyan mektepleri dışında yeni okullar açmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Fakat, medrese zihniyeti, eğitimdeki yenilemeleri yine de kolay benimsememiştir.
10. Medreselerin düzeltilmesine gidilmemiş, bazı meslek medreseleri açılmıştır.
11. Öğretim kurumlarında birlik olmadığı için, uzun yıllar, medrese, Tanzimat mektepleri, askerî mektepler, azınlık ve yabancı mektepler... gibi çeşitli kaynaklardan çok farklı bilgi, düşünce, ideal ve dünya görüşüne sahip insanlar yetişmiştir. Bu zıtlıkların toplumda olumsuz sonuçları görülmüştür.
12. Eğitimde yenilemeler, bir avuç yönetici, aydın ve öğretmen tarafından başlatılmıştır.
13. Avrupa'daki gelişmelerin topluma tanıtılmasında ve eğitimdeki yenilemelerde Avrupa'da görev yapan Osmanlı elçilerinin ve öğrenim gören aydınların önemli katkıları olmuştur.
14. Eğitimdeki yenilemeler, hemen her zaman, eski malzeme ile yeni bir şey yapmak biçiminde gerçekleştiği için, medrese, böylece, yeni okullarda etkisini şu yollarla kısmen sürdürmüştür: Öğretmen, öğrenciler, programlar, yöntemler...
15. Tanzimat döneminde, siyasî gelişmelerin sonucu olarak, çeşitli din, dil ve kültürlerden oluşan ülke insanlarını bir arada tutmak amacıyla "*Osmanlılık*" ideali ortaya çıkmış ve bir "*Osmanlı insanı tipi*" meydana getirmek için eğitimden de yararlanılmaya çalışılmıştır. Ancak, azınlıklar, esasta ayrılıkçı ve millî emellerinden vazgeçmemişlerdir.
16. Azınlık ve yabancı okulları çok büyük gelişmeler göstermiş; Devlet için bir tehlike hâline gelmeye başlamışlardır.
17. Açılan yeni okulların programlarına hayata dönük dersler konulmuştur.
18. Programlarda doğal olarak bir gelişme gözlenmekle beraber, uzun süre, çeşitli okulların programları birbirlerine çok yakın bir özellik göstermişlerdir.
19. Tanzimatın kökleşmesi için aydınlar ve memurlar yetiştirilmesi gerekli görülmüş; bu nedenle, sivil okullara ve memur yetiştirmeye fazla önem verilmiştir.
20. Medrese dışındaki okullarda, "*Osmanlıca*" denen Türkçe, öğretim dili olarak benimsenmiştir. *Maarif-i Umumiye Nizamnamesi* (1869)'nin gerekçesinde "*Bir milletin eğitimde ilerleme sağlamasını, kendi dilinde eğitim-öğretim yapmasında aramak gerekir; bir topluma yabancı dille bilim ve sanatta ilerleme yolunu göstermek zordur*" denilmesi çok önemlidir. Bu

dönemde, dilin öğretimdeki önemi yanında, sadeleşmesinin de gerektiği anlaşılmaya başlanmıştır.

21. Meslekî ve teknik eğitimin temelleri atılmaya başlanmıştır.
22. İlk kez, öğretmen yetiştiren meslek okulları açılmıştır.
23. İlk kez, kızlar için, orta dereceli okullar açılmıştır.
24. Öğrenci ve öğretmenlerin kıyafetleri belirlenip düzenlenmeye başlanılmıştır.
25. Disiplin aracı olarak falaka -yasal olarak- kaldırılmıştır.
26. Az zamanda çok iş yapmak düşüncesi vs. nedeniyle, sivil okulların pek çoğu için uygun binalar yapılmamış, bunlar eğreti binalarda öğretimlerini sürdürmüşlerdir. Askerî okullar bu açıdan daha şanslıdır.
27. Halk eğitiminin önemi daha iyi anlaşılmaya başlanmış, bu alanda gelişmeler görülmüştür.

2. Mutlakiyet Dönemi (1878-1908)

Sultan II. Abdülhamit'in 13 Şubat 1878'de meclisi süresiz tatil etmesinden 23 Temmuz 1908'e kadar geçen dönem "*Mutlakiyet dönemi*" olarak adlandırılır.

Mutlakiyet dönemi eğitiminin temel özellikleri şunlardır (Akyüz, 1994: 196):

1. Bir çok meslek ve sanat okulu açılmıştır.
2. İlk kez özel eğitim alanında bir girişim olmuş; sağır, dilsiz ve körler için bir okul açılmıştır.
3. Yerli ve yabancı özel öğretim büyük gelişme göstermiştir.
4. Genel eğitimde ve okulların yaygınlaşmasında önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Rejimin ilk yılları içinde, bu alandaki çabaların daha yoğun olduğu görülür.
5. Nicelik bakımından gözlenen başarılar eğitimin niteliğini yükseltmek gibi bir amaçla beraber yürütülmemiştir. Aksine, okullar, öğretmenler, programlar, kitaplar, basın sıkı bir denetim altına alınmış, yeni düşünceler engellenmeye çalışılmıştır. Eğitimdeki sayısal gelişmeler yanında niteliğin yükselmesi, gelişmesi yolunda da çaba gösterilmiş olsaydı, eğitim tarihimizde bu dönemin yeri başka olurdu.
6. Bu dönemde yetiştirilmek istenen insan tipi, Tanzimatın "*Osmanlılık*" idealine bağlı, dindarlık, itaatkârlık, Sultan II. Abdülhamit'e sadakat... özellikleri güçlendirilmeye çalışılan bir insan tipidir. Eğitimin amaçları, ders kitapları, programlarda buna özen gösterilmiştir. Ancak, azınlıklar ve yabancılar; millî, dinî, siyasî ayrılıkçı emellerini yine de eğitim yoluyla sürdürmüşlerdir.
7. Programlardan hayata dönmek ve bazı başka dersler çıkarılmış, Din ve Ahlâk derslerinin saatleri artırılmıştır.
8. Öğretmenliğin meslekleşmesine ilişkin -kâğıt üzerinde de kalsa- bazı önemli hukukî düzenlemelere başlandığı görülür.
9. Maarif Nezareti, 1894-1895'ten itibaren, ilk kez ülke çapında eğitim istatistikleri yayımlamaya başlamış ve yine ilk kez, 1898-1904 yılları için *Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye* adıyla, ülke çapında önemli eğitim-öğretim yıllıkları yayımlamıştır. Bu belgeler, ülkenin eğitim durumunu rakamsal olarak ve topluca gösterdikleri için, eğitim sorunlarının daha iyi anlaşılıp değerlendirilmesine yardımcı olmuştur.

9.1.2.3.3. II. Meşrutiyet Dönemi (1908-1918)

Eğitimde düzenleme ve geliştirme çalışmaları açısından bakılırsa, Meşrutiyet döneminin, kısa bir dönem olmasına rağmen, özellikle ortaya atılan fikirler bakımından çok verimli ve yenilikçi bir dönem olduğu görülür. Bu dönem, esas olarak, Cumhuriyet dönemi eğitimindeki düzenleme ve geliştirmelerin bir çeşit laboratuvarını (hazırlık safhasını) teşkil etmiştir.

Parlamentolu rejime dönüş için Anayasanın tekrar yürürlüğe konduğu 23 Temmuz 1908'den 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesine kadar geçen zamana ad olan II. Meşrutiyet Dönemi eğitiminin temel özellikleri şunlardır (Akyüz, 1994: 229-230):

1. Siyasî hayat ve fikir hareketleri birden canlanmış; yayım özgürlüğüne kavuşma yanında, özellikle Balkan Savaşları, aydınları toplumsal sorunları ve dertleri acımasız bir dille ortaya koymaya itmiştir. Eğitim sorunları da, üzerinde önemle durulan bir alan olmuştur.
2. Dönemin başında, Meşrutiyetin ilânı ile beraber, aşırı hürriyetçi bir hava ortaya çıkmış, bu okullara da yansımıştır. Bu nedenle, önceleri okullara "*hürriyetçi mektepler*" dendiği olmuştur. Fakat, bu terimle aslında, okulların içine yuvarlandığı disiplinsizlik, keşmekeş, başıboşluk, gösteriş (nümayiş) anlatılmak istenmiştir. 31 Mart olayı bastırıldıktan sonra, okullarda da disiplin sağlanmıştır.
3. Özellikle Balkan Savaşlarından (1912-1913) sonra, toplumda eğitim konularına ilgi artmış, âdeta herkesin "*gözü açılmış, eğitim işleri yalnızca Maarif Nezaretinin işi olmaktan çıkmıştır*". Ancak, Balkan Savaşları felâketlerinden çıkarılan, "*Toplum olarak uyusukluktan silkinip, çalışıp çaba harcıyarak toparlanma gerektiği, yoksa devletin daha büyük felâketlerle karşılaşacağı*" gibi dersler, düşünceler ve özeleştiriler, ne yazık ki, çabuk unutulmuştur.
4. Balkan Savaşları ve felâketlerinden sonra toplumda, "*çökmekte olan Devleti, eğitim ve öğretmenler kurtaracaktır*" şeklinde bir görüş benimsenmiştir. Fakat bu, genellikle, bir slogan görünümünden öteye gidememiştir.
5. Özellikle Balkan Savaşlarına kadar "*taassup*" nedeniyle kızların eğitimi konusunda verimli çalışılmamış; fakat, Balkan felâketlerinden sonra taassup azalmış, daha cesurca ve etkili çalışmalar yapılabilmıştır.
6. Kızlar için ilk kez bir yüksek öğretim kurumu açılmıştır.
7. Dönemin sonuna doğru geleneksel sıbyan mekteplerinin çoğu kapatılmıştır.
8. Okul öncesi eğitimde ilk ciddi adımlar atılmıştır.
9. Medreselerin ıslahı için fikirler ve teşebbüsler yaygınlaşmıştır.
10. Öğretmen yetiştirilmesinde yenilikler yapılmış, önemli adımlar atılmıştır.
11. Öğretmenler ilk kez bu dönemde mesleki örgütler kurmuşlardır.
12. Eğitimde niceliğe, yani okul, öğrenci ve öğretmenleri sayıca arttırmaya öncelik verilmiş, niteliğin önemi konusunda bazı görüşler ve uygulamalar görülse bile, nitelik hemen her zaman ikinci plânda kalmıştır.
13. Programlara sosyal ve siyasal muhtevalı, hayata dönük bazı dersler girmiştir.
14. Eğitimin bilim olarak işlenmesinde ciddi gelişmeler sağlanmış; Batının önemli eğitimcilerinin fikir ve yöntemleri, çok daha iyi tanınmaya başlanmıştır. Pedagoji ve eğitim, eğitimcilerde ve toplumda gittikçe saygı ve ilgi uyandıran bilimler olarak görülmüştür.
15. Daha önce öğretimde öğretmen, kitap, hafıza çok önemli idi. Meşrutiyet döneminde bunların yerine tabiat, eşya, olay, deney getirildi. Bu, o dönem için "*ihtilâlcî bir pedagoji*" demektir. Başka deyişle, eğitim ve öğretim yöntemlerinde kitap ve öğretmenden eşyaya yönelen, gözleme ve öğrencinin kendisinin araştırıp bulmasına dayanan bir yola gidilmeye başlandı. Bu şekilde, okullarda, öğrencilerin fizikî ve sosyal çevrelerini tanımaları için gözlem ve inceleme gezileri düzenlendi (fennî gezintiler, tenezzühler, müşahede cevelanları). Fakat bu yeni yöntemler pek yaygınlaşmadı.
16. Eğitim Bakanlığı ilk kez ülkenin renkli eğitim haritalarını yayımlamıştır.
17. Meşrutiyet dönemi eğitiminde özellikle yöntem ve tekniklere ilişkin yenilikler görülmele beraber, Baltacıoğlu'na göre, eğitimde ortak ve kesin bir "*amaç*" gösterilememiştir. Her alanda ortaya çıkan düşünce ve davranış çeşitliliği ve farklılığı, eğitim için böyle ortak ve kesin bir "*amaç*" belirlenmesini engellemiştir.
Dönemin başından Balkan Savaşlarına kadar, Tanzimatın "*Osmanlılık*" ideali ve "*Osmanlı insanı tipi*" ülke insanlarını bir arada tutacak, siyasî birliği sürdürebilecek bir unsur olarak görülmüş; bu düşünce, eğitimde de (amaçlarda, ders kitaplarında vs.) geçerliliğini korumuştur. Ancak, *bu insan tipi* Meşrutiyet yanlısıdır ve II. Abdülhamit'e karşıdır. Fakat, Balkan Savaşları ve felâketleri ile beraber "*Osmanlılık*"tan vazgeçilerek "*Türkçülük*" idealine yönelinmiştir.
18. Meşrutiyet dönemi, eğitimde büyük girişimler dönemi olamamıştır. Baltacıoğlu'na göre, "*Mutlakîyet döneminde esaslı yeniliklere engel olan Sultanın istibdadı idi. Meşrutiyet döneminde yeniliklere engel ise, birçok fertlerin kararsızlığı idi. Sanki sosyal hayat bütün gücüyle ortaya çıkacağı tek bir vücut bulamayıp, parça parça kanaatlar taşıyan zayıf bireyler arasında dağılıp kalmıştı.*"
19. Eğitimde yeterli girişim ve atılımlar yapılamamışsa da, eğitim ve öğretmen sorunları mesleki dergiler ve genel basında ilk kez geniş ölçüde tartışılmış, yeni ve orijinal görüşler ortaya

çıkmıştır. Bunlardan bazıları, Cumhuriyet dönemindeki uygulamaların tohumunu teşkil etmiştir (Köy Enstitüleri vs.).

20. Balkan ve I. Dünya Savaşları ve bunların yol açtığı felâketler, Meşrutiyet dönemi eğitiminin gelişmesini önleyici temel nedenler arasında yer almıştır.

9.1.3. Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar eğitim

Cumhuriyet döneminde, eğitimin düzenleme ve geliştirilmesi için büyük çabalar harcanmıştır. Yeni devletin kurucusu Atatürk, eğitim ve öğretimi millî, lâik, demokratik bir çerçeve içinde geliştirmenin, böyle bir eğitim ve öğretim yoluyla kişilikli, özgür, yaratıcı, aktif nesiller yetiştirmenin temel amacımız olduğunu belirtmiş, bunu öğretmenlere ve topluma temel hedef olarak göstermiştir.

Cumhuriyet dönemi eğitiminin temel özellikleri şunlardır (Akyüz, 1994: 283-285):

1. Dönemin siyasal, ekonomik, hukukî, kültürel değişimleri gerçekleştirildiğinde toplumun %10'u bile okur yazar olmadığı için, bunların kitlelere benimsetilmesi ve kökleşmelerinde eğitimin oynayabileceği rol, her zamankinden fazla anlaşılmış ve eğitime bu nedenle önem verilmiştir.
2. Atatürk, bizzat kendisi "*Başöğretmen*" unvanı ile eline tebeşiri alarak, kara tahta başında halka ders vermiş; kitlelerin eğitim düzeyinin yükselmesi için, büyük çaba harcamıştır. Bu hareketiyle, öğretmen ve eğitimcilere çok değerli bir manevî destek sağlamıştır.
3. Eğitimde genel olarak sayısal bakımdan önemli gelişmeler sağlanmıştır.
4. 1924'te çıkarılan "*Tevhid-i Tedrisat (öğretim birliği)*" kanunu ile tüm okullar Eğitim Bakanlığına bağlanmış ve medreseler kaldırılmıştır.
5. Eğitim lâikleştirilmiştir.
6. Eğitim demokratikleşmiştir.
7. Özellikle tarih ve dil konularında millî bir amaca yönelme başlamıştır. Ancak, zaman zaman bu alanlarda aşırılıklara da gidilmiştir.
8. Lâtin harfleri kabul edilmiştir.
9. Kadın eğitimine önem verilerek, bu alanda büyük gelişme sağlanmış ve erkek-kız karışık (karma) eğitim kesinlikle gerçekleşmiştir.
10. Kurtuluş Savaşının kazanılması ve 1938'e kadar Atatürk'ün varlığı, tüm halka ve öğrencilere, kendilerine ve geleceğe güven duygusu ve büyük bir şevk vermiş, kız erkek tüm öğrenciler bir meslek sahibi olarak topluma yararlı olabilmek için büyük çaba harcamışlardır.
11. İlkokul öğretmenlerinin maaşları 1948'de yerel yönetim bütçelerinden çıkarılıp Devlet bütçesinden ödenmeye başlamıştır.
12. Bir süre, köy için eğitim ve öğretmen konusunda önemle durulmuş, bazı uygulamalara girilmiştir.
13. Atatürk ilkelerine bağlı, lâik, aktif, yeni bir insan tipi yetiştirmek eğitimin en önemli amaçlarından biri olmuştur. Bu, sosyal hayata karışan, fikrini özgürce söyleyen "*kimseye haksızlık yapmayan, haksızlıklara da duyarsız kalmayıp tepki gösteren*" yurttaş tipidir ve önceki dönemlerin insan tiplerinden çok farklıdır. Ancak, 1950'lerden sonra zaman zaman bu amaçlara karşı gelişmeler de görülmüştür.
14. Özellikle 1940'lara kadar halk eğitimine önem verilmiştir.
15. 1945'lerden itibaren, eğitim bilimlerindeki gelişmeler, Kara Avrupası'nın etkisinden çıkarak ABD'deki eğitim görüşleri ve uygulamalarının etkisine girmiştir.
16. Eğitimin geliştirilmesinde bir çok defa Batılı eğitimcilerden yardım umulmuştur.
17. 1961'de, eğitim plânlamasında istişari (danışılan) bir kurum olan "*Devlet Plânlama Teşkilâtı*" kurulmuştur.
18. 1961 Anayasasının 114. maddesi, idarenin her türlü eylemlerine karşı yargı yolunu açtığı için, bu tarihten sonra, öğretmenin verdiği sınav notuna karşı, öğrencinin İdare Mahkemesine itiraz edebilme hakkı doğmuştur.
19. Zaman zaman, eğitim sorunlarının tartışıldığı şûralar toplanmıştır.
20. Öğrencileri, yetenekleri doğrultusunda ve ülkenin gerçekten ihtiyacı olan mesleklere ve teknik eğitime yönlendirici bir örgün eğitim sistemi kurulamamıştır.

21. Eğitim-öğretimde, “şekilsel” tutum ve davranışlara fazla yer verilmiş; bu da, bazen “öz”ü unutturmuştur.
22. Zaman zaman hükümetler kendi partilerinin isteklerini eğitime aşırı ölçüde yansıtmişler; bu nedenle, istikrarlı bir millî eğitim politikası izlenememiştir.
23. Çok partili rejime geçildikten sonra, mahallî seçmeni tatmin etmek için, gerçek ihtiyaç düşünülmeden, çeşitli yerlerde pek çok okul açılmıştır.
24. Öğretmen yetiştirmede, zaman zaman nitelik gözetilmemiş, bunun da başlıca iki olumsuz sonucu olmuştur:
  - 24.1. Genel eğitim ve öğretim bundan zarar görmüştür.
  - 24.2. Öğretmenlik mesleği, toplumda, lâyük olduğu düzeye yükselememiştir.
25. Eğitimin sorunları tümüyle çözülememiş; başka sorunlar ortaya çıkmış, bazıları da büyük boyutlara ulaşmıştır.
26. Kitle iletişim araçları (basın, radyo, TV, sinema, video filmleri, vs.) eğitim ve öğretime yeterli destek ve katkıda bulunmamışlardır.
27. Siyasal etkenler, bozuk kentleşme, kaynak yetersizliği, umursamazlık, şekle önem verme vs. gibi nedenlerle eğitimde nitelik yeterince sağlanamamıştır.
28. Öğretim yöntemleri ve öğrenci disiplini konusunda, geçmişten gelen etkiler kısmen sürüp gitmiştir (ezbercilik vs.).

Cumhuriyet döneminde eğitimin düzenlenme ve geliştirilme çalışmaları, uzun yıllar yabancı uzmanların görüş ve önerilerine göre yapılmıştır. Eğitimi düzenlemeye ve geliştirmeye çalışan başlıca yasal belgeler şunlardır:

1. *Tevhid-i Tedrisat Kanunu (3 Mart 1924)*

Osmanlı Devletinde 1776’lardan itibaren Batı örneğine göre askerî okullar ve Tanzimat (1839) yıllarından itibaren de yine Batılı sivil öğretimden ilham alınarak “*Rüşdiye, İdadî, Sultani*” gibi orta öğretim ve “*İptidai*” gibi ilköğretim kurumları açılmaya başlanmış, Darülfünûn kurulmuştur. Maarif Nezaretine bağlı bu yeni mekteplerin yanında Meşihata, Şer’iye ve Evkaf Nezaretine bağlı medreseler ve sıbyan mektepleri de varlıklarını, etkilerini sürdürmüşlerdir.

Yeni açılan mekteplere, onları medrese ve sıbyan mekteplerinden ayırmak için bazen “*Tanzimat mektepleri*”, “*Maarif mektepleri*” de denir. Buralarda yeni bazı derslerin yanında Arapça ve din dersleri de yer alıyor, öğrencilere zorunlu olarak ibadetler de yaptırılıyordu. Fakat buna rağmen medrese zihniyeti onları benimsememişti ve her fırsatta onlara tepki gösteriyordu. Bir taraftan da azınlık okulları ve yabancı okullar bir ahtapot gibi ülkede yayılıyor; azınlıklar, istedikleri gibi ülkede at oynatıyorlardı.

Bu kurumlar millî bir amaç gütmüyor, birbirlerine zıt görüşlü insanlar yetiştiriyorlardı. Tarikatlar ve tekkeler de yine çok farklı dünya görüşlerinde insanlar yetiştirmekte idi.

Osmanlı döneminde Ziya Gökalp ve başka aydınlarca büyük sakıncaları fark edilse bile çözümü bulunamayan bu mesele, millî bir devlet olan Türkiye Cumhuriyetinde sürüp gidemezdi. Öğretim birliği mutlaka sağlanmalıydı. Bu amaçla 3 Mart 1924’te 430 Sayılı *Tevhid-i Tedrisat Kanunu* çıkarılmıştır. “*Öğretimlerin birleştirilmesi*” anlamına gelen bu kanunla şu düzenlemeler getirilmiştir (Akyüz, 1994: 285-286):

Madde 1. Ülkedeki tüm bilim ve öğretim kurumları Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır.

Madde 2. Şer’iye ve Evkaf Vekâleti ya da özel vakıflarınca idare edilen tüm medrese ve mektepler Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır.

Madde 3. Şer’iye ve Evkaf Vekâleti bütçesinde mekteplere ve medreselere ayrılan para, Eğitim Bakanlığı bütçesine geçirilecektir.

Madde 4. Eğitim Bakanlığı yüksek din uzmanları yetiştirmek için Darülfünûnda bir İlahiyat Fakültesi, imam ve hatip yetiştirmek için de ayrı mektepler açacaktır.

2. *Eğitim Bakanlarının 1922-1924 tarihlerinde vs. yayımladığı genelgeler*

Bu tarihlerde Eğitim Bakanları, Cumhuriyet eğitiminin ilk temellerini atan 1nemli genelgeler yayımlamışlardır.

Esas olarak Atat1rk'1n g1r1şlerine dayanan bu genelgeler, Cumhuriyet eğitim ve 1đretiminin ama1larını belirlemişlerdir.

3. *Maarif Teşkil1ti Hakkında Kanun (22 Mart 1926)*

4. *İstanbul 1niversitesinin Kurulması Hakkında Kanun (31 Mayıs 1933)*

5. *K1y Enstit1lerinin Kuruluşu Hakkında Kanun (17 Nisan 1940)*

6. *1niversiteler Kanunu (13 Nisan 1946)*

7. *Milli Eğitim Temel Kanunu (24 Haziran 1973)*

8. *1niversiteler Kanunu (7 Temmuz 1973)*

9. *Y1ksek 1đretim Kanunu (6 Kasım 1981)*

10. *Sekiz Yıllık Kesintisiz İlk1đretim Kanunu (18 Ağustos 1997)*

11. *Eğitim Fak1ltelerinde "Yeniden Yapılanma" ile ilgili Kanun (4 Kasım 1997)*

9.2. Türkçe ve Edebiyat Öğretimi

Konuya “dil”, “ana dili”, “dil bilim” ve “dil bilgisi” terimlerin tanımları ve içerikleri ile başlamak doğru olacaktır:

9.2.1. Dil

Dil, kültürel mirasın, manevî değerlerin önemli bir taşıyıcısıdır. Onun gösterge olarak kullanılması gibi bir özelliği olması dolayısıyla maddî kültür unsurlarını taşıma fonksiyonu da bulunmaktadır. Bu bakımdan devamlılığı sağlaması düşüncesinden yola çıkan her insan, genç kesimlere kültür öğretimi veya gelecek kuşaklara kültür aktarımını plânladığı zaman dili malzeme olarak kullanmayı da düşünmüştür. Bu nedenle dil yalnız bugüne ait değildir; o hem geçmişe, hem bugüne, hem de geleceğe ait bir iletişim aracı olarak bilinir ve olağanüstü değerleri bulunan mucizevî bir buluş olarak değerlendirilir (Porzig, 1985: 7).

“Dil, konuşan bir kişinin işlevi değildir; bireyin edilgen bir biçimde belleğine aktardığı üründür. Hiç önceden tasarlanma gerektirmez. Bilinçli düşünce yalnız sınıflandırıcı etkinlikte işe karışır.” (Saussure, 1998: 43)

“Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli anlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir.” (Ergin, 1989: 3)

“Dil; duygu, düşünce ve dileklerimiz anlatmaya yarayan imlerin -daha çok, ses imlerinin- hepsine birden dil denir. Dil, temeli yaratılıştaki bulunan bir yeti ile toplumsal uyuşmalardan doğmuştur.” (Gencan, 2001: 21)

Dil, düşüncenin -daha geniş anlamıyla iç benliğimizin- aynasıdır; ulusal varlığın da temelidir. Alman filozofu Humbolt (1767-1835) şöyle diyor:

“Bir ulusun gerçek yurdu, onun dilidir. Dil, ulusal dileği belirten güçlü bir varlıktır. Ulusal dil yok olunca ulusal duygu da çok geçmeden yitirilebilir.” (Gencan, 2001: 21)

“Dil, bireyler arasında anlaşmayı sağlayan toplumsal bir sistemdir.” (Dilaçar, 1968: 28)

“Dil, anlamlar ve ses dizileri arasında ilişki kuran bu ilkeler takımıdır.” (Langacker, 1972: 1)

“Dil, insanlar arasında bir iletişim aracıdır.” (Roucek, 1986: 6)

“Dil, insanların meramlarını anlatmak için kullandıkları bir sesli işaretler sistemidir.” (Banguoğlu, 1990: 9)

“Dil bir milletin, bir cemiyetin sahip olduğu en güzel, en birleştirici kültür unsurudur.” (Okay, 1990: 27)

“Dil, millî kültürün temel ögesi olma, milleti meydana getiren bireylerin ortak yanını oluşturma, en önemli iletişim ve düşünme aracı olma, millî değerleri gelecek nesillere aktarma aracı olma gibi temel özelliklere sahiptir. Sözün kısıtı, insan kişiliğinin gelişip zenginleşmesinde, ana dili hem önemli bir araçtır hem de amaç.” (Kavcar, 1999: 141-142)

“Dil, bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sınırlarını bugün de çözemediğimiz büyüklü bir varlıktır. O gerek insan, gerek toplum, gerekse insan ve toplumdaki ayrı düşünülmemeyecek olan bilim, sanat, teknik gibi bütün alanlarla ilgili bulunan, aynı zamanda onları oluşturan bir kurumdur.” (Aksan, 2000: 11)

Dilin çeşitli açılardan görünümü konusunda da Aksan (2000: 11-13), şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

“İnsan açısından bakınca, insanın dünyadaki yerini ve değerini belirleyen odur. Konuşma yeteneği, dolayısıyla dil, insanı insan yapan niteliklerin başında gelir. Haberleşme bildirişme açısından, dünyadaki çeşitli bildirişme dizgelerinin en gelişmiş, en ergin olanı dildir. Toplum açısından, dil olmadan insanların birlikte yaşamaları, anlaşabilmeleri dolayısıyla bir toplumu oluşturmaları söz konusu olamaz. Dil, bir topluluğu topluma dönüştürür. Dil aynı zamanda her yönüyle bir toplumun kültürünün de aynasıdır. İnsanın ve uygarlığın en önemli belirtisi ve aracı dildir.”

9.2.2. Ana dili

Kimi dil bilimcilere göre dil değil, ana dili ya da ana dilleri vardır. Ana dili kavramı ve terimi bu nedenle birçok dilcilerce, bugün adına dil dediğimiz, her yönüyle bizi saran büyüklü varlığını yerine de kullanılmaktadır (Özdemir, 1983: 21).

“Ana dili, başlangıçta anneden ve yakın aile çevresinden, daha sonra da ilişkili bulunan çevrelerden öğrenilen, insanın bilinç altına inen ve bireylerin toplumla en güçlü bağlarını oluşturan dildir.” (Aksan, 2000: 81)

Normal durumda çocuk, herkesten önce , annesinin ses dizgesini, annesin konuştuğu dilin çeşitli ses özelliklerini kazanır.

Ana dilinin özelliklerini Aksan (2000: 81-82), şu şekilde belirtmektedir:

1. Belli bir ses dizgesi olarak ana dili

Belli seslerden, belli ses eğilimlerinden oluşan, kendine özgü bir dizgedir.

2. Anlatım yolu, evrene bakış biçim biçimi olarak ana dili

İnsan çevresine ana dilinin penceresinden bakar; evreni, ana dilinin anlama ve anlatım yolundan giderek adlandırır.

3. Bir ulusun kültürünün aynası olarak ana dili

Bir ulusun diliyle kültürü arasındaki bağlar o ölçüde sıkıdır ki, yalnızca dil varlığının incelenmesiyle bir ulusun yaşayış biçimi, inanç ve gelenekleri, çeşitli nitelikleri ve tarih boyunca içinde bulunduğu kültür hareketleri konusunda bilgi edinilebilir. Dil, bir toplumun kültürünün en başta gelen ögesidir.

4. Bir toplumu ulus yapan etkenlerin en önemlisi olarak ana dili

Ulus ulus yapan öğelerin en güçlüsü dildir. Toplumun bir üyesi olarak bireyin toplumla bütün ilişkileri ana dili aracılığıyla sağlanır; birey de ancak ana diliyle, toplumun bir parçası olur.

9.2.3. Dil bilim

“Dil bilim, dili inceleyen bir bilimdir. Dil bilimin konusu insan dilidir.” (Sağır, 1995: 1-2)

“Dil bilim, kendine özgü yöntemlerle, genel olarak dil olayını, özel olarak da doğal dilleri yapıları, işleyişleri, süre içindeki değişimleriyle inceleyen insan bilimidir.” (Vardar, 1988: 7)

"Dilin bütün genel ve özel niteliklerini, yani herhangi bir dile, bir dil grubuna özgü ya da bütün dillerde görülen özellikleri, dil olaylarını araştırma konusu edinen, dilin ortak ya da tek özelliklerini inceleyen, konuları birçok bilim dallarıyla ilişkili ve geçişme hâlinde bulunan, geniş çerçeveli bir bilimdir." (Aksan, 2000: 24)

"Dil bilim, insanın yetisini ele alan bilimsel incelemedir." (Martinet, 1998: 13)

"Dil bilim, dil olayını ve doğal dilleri yapısal düzenleri ve işleyişleri açısından irdeleyen insan bilimidir." (Bayrav, 1998: 9)

Dil bilimi sosyal ve beşerî ilimlerin matematiği olarak adlandıran Aktaş (1998: 159), dil bilimdeki yenilik ve gelişmeler bilinmeden modern edebiyat teorilerinin anlaşılamayacağını ve tatbik edilemeyeceğini bildirmektedir.

9.2.4. Dil bilgisi

"Dillerin doğuş, gelişme, yapılış özellikleri ... gibi türlü niteliklerini konu edinen; doğru, düzgün kullanılış yollarını gösteren bilgilerin tümüdür." (Gencan, 2001: 28)

"Dil bilgisi, herhangi bir dilin özelliklerini kurallar koyarak inceleyen genel dil bilim dalıdır." (Sağır, 1995: 4).

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere dil bilim, dil çalışmalarının bütünü; dil bilgisi ise, bu bütünün önemli bir parçasıdır.

9.2.5. Dil ve edebiyat

Dili ve edebiyatı birbirinden ayırmak mümkün değildir. J. Kristeva (1981: 284) "Edebiyat, kuşkusuz dilin değiştiği, belirginleştiği ve en iyi uygulandığı ayrıcalıklı bir alandır." diyerek edebiyatın dille oluştuğunu ve gerecinin de dil olduğunu bildirmek istemiştir. Dil ve edebiyat ilişkisi konusunda Hengirmen ve Okay'ın değerlendirmeleri konuyu aydınlatıcı olacaktır:

"Dil, altın ise şair ve yazarlar bu altını işleyen kuyumcudur. Dil bilgisi, dilin yalnızca kurallarını ve işleniş düzenini öğretir. Dil bilgisini iyi bilmek, dili iyi öğrenmek için yeterli değildir. Dil, şair ve yazarların elinde gerçek gücüne ulaşır. Bu nedenle dil yalnızca bir araçtır. Gerçek amaç dil değil, dil ile söylenenler ve yazılanlardır." (Hengirmen, 1995: 40)

"Güzel sanatların hiçbirinin kullandığı malzeme, edebiyatın ifade vasıtası olan dil kadar değişiklik geçirmemiştir. Dilden dillerin doğması, daha sonra lehçelerin, şivelerin, ağzların ortaya çıkışı, bütün bu grupların birbirleriyle alışverişleri; kendi içinde bir dilin bütün hayatıyeti, kelimelerin doğuşu, ölüşü, mana değiştirmesi; kelimenin de kendi içinde başka kelimelerle birleşerek yeni kavramlara yol açması, lügatlere giren ıstılah, terim, tabir, argo ve mecazlarla yeni manaların kazanılması; sanatkarların, filozofların, ilim adamlarının lügatlere girmeyen şahsî tasarrufları...hâsılı değişen, zenginleşen, tazelenen, canlanan, büyüyen dil. Onun için güzel sanatlardan hiçbirinin kullandığı malzeme, edebiyatınki kadar zenginleşmemiştir." (Okay, 1990: 21)

"Dil dediğimiz ve diğer sanatlarınkine kıyas edilemeyecek derecede zengin olan ve mütemediyen zenginleşmeye de devam eden bir malzemeyi kullanan edebiyat, sözün zenginliğinden faydalanarak diğer bütün güzel sanatları kendi bünyesinde toplama gücüne sahip olur." (Okay, 1990: 22)

Bu ilişkiden hareketle denilebilir ki, Türkçe ve Edebiyat öğretimi birbirini tamamlayan ve destekleyen bir öğretimdir.

Türkçe, Türk milletinin millî değerlerinin başında gelir. Türk insanını birbirine yaklaştıran, birbiriyle kaynaştıran Türkçedir. Türk insanının duygusu, düşüncesi, hayali sözlü ya da yazılı olarak Türkçe ile ruh bulur ve ifadeye dönüşür. Türkçe, Türklüğümüzü korumanın ve yaşatmanın en önemli sebebidir. Türkçe, aynı dili konuşan ama farklı coğrafyalarda yaşayan koskoca bir Türk birliğinin en büyük sembolüdür. Türkçe, Türk milletinin varlığının sebebi ve en büyük servetidir. Yahya Kemal (1997: 83-84) diyor ki:

“Bizi ezelden ebede kadar bir millet hâlinde koruyan, birbirimize bağlayan bu Türkçedir; bu bağ öyle metin bir bağıdır ki, vatanın hudutları koptuğu zaman bile kopmaz, hudutlar aşırı yine bizi birbirimize bağlı tutar. Türkçenin çekilmediği yerler vatanıdır, ancak çekildiği yerler vatanlıktan çıkar, vatanın kendi gövde ve rûhu Türkçedir. Bu bağ milyonlarca Türk’ü birbirinden bugün ayırmıyor, fakat dimağdan dimağa, kalpten kalbe geçmiş bir teldir ki, yarın Türk edebiyatının âteşin, feyyâz, ceyyid bir devresi açılırsa, millî ruhu, bir elektrik seyyalesi gibi, bütün o dimağlar ve kalplerden geçirerek, bu dağınık kitleyi yekpâre bir hâlde ayağa kaldırır.”

Türk edebiyatı ise, Türkçe ile ruh bulan, ifadeleşen ürünlerin adıdır. Mehmet Kaplan (2001: 46-47) Türk edebiyatını şöyle tarif etmektedir:

“Türk edebiyatı, en eski çağlardan bugüne kadar bütün sahaları, devirleri ve sosyal tabakaları ile Türk milletinin hayatını, zevkini, dünya görüşünü, yaratma gücünü gösteren bir duygu, düşünce ve hayal dünyasıdır. Onu ne kadar tanımaya çalışırsak, kendimizi o kadar iyi tanırız.”

Gerek bireysel gelişimde, gerekse toplumsal kalkınmada dilin büyük payı vardır. Bu nedenle, gelişmiş ülkelerde ana dil öğretimine çok önem verilir. Çünkü ana dili ve kişilik gelişimi arasında çok büyük bir yakınlık vardır. Dil, düşünceden soyutlanamadığı için dil öğretimi demek; düşünce öğretimi, edebiyat öğretimi demektir. Düşünce yapısı ve tarzı da kişiliğin temelini oluşturur.

Türkçe, Türk tarihinin bazı dönemleri hariç hem geçmişte hem de bugün şuurlu bir şekilde işlenemediğinden; öğretimine de, gereken önem verilmemiştir. Dünyadaki dillerle kıyaslandığında pek çok dilden daha zengin olan Türkçe bugün itibariyle İngilizce, Almanca, Fransızca gibi dillerle kıyaslandığında sözcük sayısı, bilimsel terimler, soyut kavramlar bakımından istenen düzeyde değildir. Gerçi bazı dilciler, dilde sözcük sayısının önemli olmadığını söylerler; gerçekten de önemli olan şey, dildeki sözcük sayısı değil, dilin anlatım gücüdür. Ama dilin anlatım gücüyle sözcük sayısı arasında da çok yakın bir ilişkinin olduğu da gerçektir. Dili oluşturan temel öğeler sözcüklerdir; sözcükler olmadan ne anlatılabilir ki? Türkçe, sınırsız sözcük türetme imkânlarına sahip olağanüstü güzel ve sistemli bir dildir. Gerekli olan tek şey, Türkçenin öğretimine gereken önemin verilmesi ve bilinçle işlenmesidir. Bu gerçekleştirildiği zaman da Türkçenin zenginlikleri tekrar keşfedilecektir.

Dil eğitiminin temel amacı, kişilerin düşünme ve temel iletişim becerilerini geliştirmektir. Bundan dolayı, bütün ülkelerin eğitim sistemlerinde dil öğretimine, özellikle ana dili eğitimine büyük önem verilmektedir (Kavcar, 1999: 142).

Ülkemizde de ana dili ve edebiyat öğretiminin daha sağlıklı ve başarılı olabilmesi için Atatürk’ün büyük çabalarıyla Cumhuriyetin ilânından sonra önemli çalışmalar yapılmıştır; son yıllarda da çağdaş strateji, yöntem, teknik ve gelişmelerin ışığı altında bu çalışmalar devam ettirilmiştir.

Ülkemizin en önemli eğitim-öğretim sorunlarından biri de Türkçe ve Edebiyat öğretimidir. Türkçe ve Edebiyat öğretim programlarının sık sık değişmesi, ya da programlarda değişikliğin gündeme gelmesinin sebebi de bu sorunun çözülememesidir. Ancak, bu sorunu halletmek için başta Millî Eğitim Bakanlığı ve YÖK olmak üzere konuyla ilgili kurumlar ya da teşekküller, yoğun çabalar sarf etmişler ve hâlen daha bu çabalarını sürdürmektedirler.

Ülkemizde ilköğretimden yüksek öğretime kadar her eğitim kademesinde öğrenim gören öğrencilerde Türkçeyi kullanma açısından eksikliklere, yanlışlıklara rastlanmaktadır. Üniversite eğitimi görenlerin büyük çoğunluğunda bile, önemli dil ve anlatım kusurları görülmektedir. Bundan dolayı, eğitimin her kademesinde Türkçe ve Edebiyat öğretiminin çok etkin verilmesi gerekir. Öğrenciler, Türkçeyi etkili kullanma gücünü önce iyi bir öğretimden geçerek edinir. Bunun için de öğretim programlarının ihtiyaçları karşılayacak mahiyette, ders saatlerinin programları yetiştirecek dağılımda, öğretmenlerin de bu öğretimi etkin yürütecek yeterlikte olması gerekir. Bütün bunlar için öğretim programları, ders saatleri ve öğretmen yetiştirilmesi konuları çok ciddi şekilde ele alınmaya başlamıştır.

Yüksek öğretim kurumlarımızda, meslek derslerinin yanı sıra, son yıllarda ana dili öğretimine yer verilmesi de, yetersizliklerin giderilmesi amacıyla yönelmiş bir uygulamadır.

Türkçe ve Edebiyat öğretimi konusunda YÖK ve Millî Eğitim Bakanlığının iş birliği ve YÖK'ün Eğitim Fakültelerini yeniden yapılandırmasından sonra çok ciddi ve önemli adımlar atılmaya başlanmıştır. Yıllardır ihmal edilen alan eğitimi ve öğretimi, yeni yapılanma ile birlikte olması gerektiği gibi Eğitim Fakültelerinin esas fonksiyonu olmuştur.

Ana dilini kullanmadaki bireysel ve toplumsal yetersizlikler, eksiklikler; ulusal ve uluslar arası düzeyde toplantılarda tartışılmaya ve bu sorunlara çözümler üretilmeye başlanmıştır.

Hem öğrenim, hem de iş ve meslek hayatında dili iyi bilme ve etkili kullanma, çok önemlidir. Herhangi bir konuda bilgi eksikliği bir dereceye kadar hoş görülebilir; ama, kişi kendi dilinde doğru ve düzgün bir anlatım becerisinden yoksunsa ayıplanır, ayıplanmalıdır. Türkçeyi kullanma gücü bakımından gerek ferdi, gerekse toplumsal olarak eksiklerimizin çok olduğu bir gerçektir. Bu gerçek de zaman zaman ülke gündemine gelmiş; bu konuda çeşitli tartışmalar yapılmış ve yapılmaya da devam edecektir.

Ana dilini iyi öğrenmenin ve yeterli bir anlatım becerisi kazanmanın önemli bir yararı da, yabancı dil öğrenmede kendini gösterir. Genel olarak okullarımızdaki yabancı dil öğretiminden beklenen verimin alınmadığı da bir gerçektir. Ancak, yabancı bir dil öğrenmenin ilk şartının da kendi ana dilini iyi bilmekten geçtiğini bilmeyen ve idrak edemeyenler Türkçe öğretiminin ne derece önemli olduğunun farkında değildir. Gerçekten, kendi dilini doğru ve düzgün öğrenip kullanabilen bir kişi, herhangi bir yabancı dili çok daha kolay öğrenir.

İlköğretimde "*Türkçe*", orta öğretimde "*Türk Dili ve Edebiyatı*", yüksek öğretimde "*Türk Dili*" dersi, bütün derslerin temelidir. Ana dili öğretimi, bu yönden de büyük önem taşımaktadır. Çünkü dil öğretiminde temel amaç, kişilerin anlama ve anlatma gücünü geliştirmektir ve bu gücü etkin bir şekilde kullanmaktır.

Öğretim faaliyetinin en önemli ögesi öğretmendir. Her ders için geçerli olan bu durum, dil ve edebiyat öğretimi bakımından daha da geçerlidir.

Türkçe ve Edebiyat öğretiminin kaderi, bu ders öğretmenlerinin elindedir. Bunun için Türkçe ve Edebiyat öğretmenlerinin genel kültür, alan bilgisi ve öğretmenlik meslek bilgisi bakımından çok iyi durumda olmaları gerekmektedir.

Gerçek anlamda eğitim ve öğretmenlik bir sanattır; insan yetiştirme sanatı. O hâlde öğretmen, bilen, yapan, yönlendiren, yaptıran kısacası eğiten kişi olmalıdır. Bunu da herkes yapamaz.

Her derste olduğu gibi, ilköğretimden yüksek öğretimin sonuna kadar Türkçe ve Edebiyat öğretiminde de en büyük görev, öğretmenlere düşmektedir. Atatürk'ün ifadesiyle "genç nesiller onların eseri" olacaktır. Türkçe ve Edebiyat öğretmenlerinin hem kendilerini çok iyi yetiştirmeleri, hem de öğrencilerini çok iyi yetiştirmeleri, eğitmeleri gerekmektedir. Bu konuda öğretmen yetiştiren kurumlara büyük görevler düşmektedir. Nitelikli ve başarılı öğretmenler yetiştirmek için de, her şeyden önce öğretmen yetiştiren fakültelere nitelikli adayların alınmaları gerekir. Ayrıca çeşitli hizmet içi etkinliklerle öğretmenlerin çağdaş gelişmelerden haberdar edilmeleri gerekir.

Türkçe öğretimi ve eğitimi sadece Türkçe ve Edebiyat öğretmenlerinin görevi değil; dil sevgisine ve bilincine sahip her Türk'ün görevidir. Nihat Sami Banarlı (1999: 6) diyor ki:

"Bu güzel hizmet yalnız dil ve edebiyat hocalarının vazîfesi değildir. Muallimler hangi dersin hocası olursa olsunlar, Türk çocuklarına her şeyden önce Türkçeyi öğretecek, onlara ana dillerinin ses ve söz güzelliklerinden ifade ve mânâ zenginliklerinden güfteler ve besteler vereceklerdir. Öğretmen değil de anne baba iseniz, abla ve ağabey iseniz, bu sizin daha sevgili vazifenizdir. Yavrularınıza, sözlerini halk dehasının yarattığı ve bestesi yine halk sanatından yükselen ninniler söylemekten başlayarak, öğreteceğiniz en güzel şey, Türkçedir."

Türkçe öğretiminin önemini anlatmak amacıyla Atatürk'ün ömrünün sonlarındaki vasiyetini hatırlatmak da yararlı olacaktır:

"Bakınız arkadaşlar, ben belki çok yaşamam; fakat siz, ölene dek, Türk gençliğini yetiştirecek ve Türkçenin bir kültür dili olarak gelişmeye devamı yolunda çalışacaksınız. Çünkü Türkiye ve Türklük, uygarlığa ancak bu yolla kavuşabilir." (Sinanoğlu, 2002: 60)

Türkçe ve edebiyat öğretimi, kısaca şu açılardan bir gerekliliktir:

1. Türkçe öğretimi, Türk olmanın, Türk olarak yaşamamanın ve kalmanın bir gereğidir.

Atatürk diyor ki:

"Türk milletindenim diyen insanlar, her şeyden önce ve mutlaka Türkçe konuşmalıdır." (Sinanoğlu, 2002: 64)

2. Türkçe öğretimi, her şeyden önce Türk'ü Türk yapan değerlerin öğretilmesidir.

Atatürk diyor ki:

"Türk dili, Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği nihaysiz felâketler içinde ahlâkının, an'anelerinin, hatıralarının menfaatlerinin kısacası bugün kendi milliyetini yapan her şeyin dili sayesinde muhafaza olunduğunu görüyor. Türk dili Türk milletinin kalbidir, zihnidir." (İnan, 1966: 90)

3. Toplumlara millet hâline getiren unsur, dildir. İnsanlar arasında anlaşmayı, iletişimi sağlaması nedeniyle, onları sosyalleştirerek ortak idealler etrafında toplar. Dil, İnsan topluluklarını bir yığın veya kitle olmaktan kurtararak aralarında duygu, düşünce birliği olan bir millet hâline getirir. İsmail Gaspıralı'nın "dilde, fikirde, işte birlik" in sağlanması

ve Yahya Kemal'in ifade ettiği "*dili bir, gönlü bir, imanı bir*" insanların varlığı ancak dil ile mümkün olur.

4. Türk milletini oluşturan bireylerin kendilerine öz güven duyabilmeleri için iyi bir Türkçe öğretimi görmeleri gerekir. Ana dilini çok etkili kullanabilme gücüne sahip olanlar, hayatlarının her aşamasında bu güçten dolayı kendilerine büyük bir güven duyarlar; bu da, onların toplumda saygın bir yer edinmelerine neden olur.
5. Öğretim kademelerinin her aşamasında başarılı olmak için iyi bir Türkçe eğitimi şarttır. Ana dilini etkili kullanabilme oranında başarı da artacaktır.

Türkçe öğretimi konusunda söylenecek son sözü Nihat Sami Banarlı'nın (1999: 5) ağzından ifade edelim:

"Şu fânî dünyâ saâdetleri içinde hiçbir şey, azîz Türk çocuklarına Türk dilini öğretmek kadar güzel hizmet değildir."

9.3. Türkçe ve Edebiyat Öğretiminin Amaçları

Bütün öğretim programları hazırlanırken esas alınan amaçların yazımında belli bir hiyerarşik sıralamaya uymak gerekir. Bu amaçlar şu şekilde sıralanır:

1. *Türk Millî Eğitiminin amaçları*
2. *Eğitim kurumunun amaçları*
3. *Dersin amaçları*
4. *Konuların amaçları.*

Bir bütünlük içerisinde ele alınması gereken bu amaçların bilinmesi ve yerine getirilmesi, öğretimde başarılı sonuçlar almayı ve beklentileri gerçekleştirmeyi sağlar.

Türkçe ve Edebiyat dersleri, Türk çocuklarına Türk dilinin, Türk edebiyatının, Türk edebiyatı tarihinin ve Türk milletinin kültür ve medeniyetinin öğretildiği derslerdir. Bu dersler, millî şahsiyeti olan bir zevkin, böyle bir kültür ve tefekkürün gelişmesini sağlar. Bunu gerçekleştirdiği ölçüde de vazifesini yapmış olur (Banarlı, 1999: 241).

Türkçe ve Edebiyat derslerinin amacı, bir şey belletmekten çok, Türk dilini ve edebiyatını sevdirmek, Türkçenin sözlü ve yazılı olarak etkili kullanımını öğretmektir. Bu da her şeyden önce dil sevgisi ve okuma zevki kazandırmakla olur.

Dil öğretimi dört beceriden oluşur; “dinleme”, “konuşma”, “okuma” ve “yazma”. Bunların birlikte öğretilmesi ve geliştirilmesi gerekir. Bu dört beceriyi sözlü ve yazılı olarak “anlama” ve “anlatma” diye de adlandırmak mümkündür. Çünkü anlama, dinleme ve okumayı; anlatma ise, konuşma ve yazmayı içine alır. Öyle ise dil eğitiminde asıl hedef, sayılan dört temel becerinin kazandırılması ve geliştirilmesi olmalıdır (Kavcar, 1999: 144).

Dil öğretiminde bilgiden çok, beceri esas alınmalıdır. Bilgi, beceriye dönüştüğü veya beceri kazanmaya yardım ettiği ölçüde değer kazanır.

Türkçe ve Edebiyat öğretiminin amaçları, Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak şöyle sıralanabilir (Kavcar, 1999: 144-145):

1. Öğrencilere, görüp izlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını tam ve doğru olarak anlatma gücünü kazandırmak;
2. Onlara, görüp izlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını, incelediklerini ve düşündüklerini tasarladıklarını söz ya da yazı ile doğru ve amaca uygun olarak anlatma becerisi ve alışkanlığı kazandırmak;
3. Öğrencilere Türkçeyi sevdirmek, kurallarını sezdirmek, onları Türkçeyi geliş süreci içinde bilinçle, özenle ve güvenle kullanmaya yöneltmek;
4. Onlara dinleme, okuma alışkanlık ve zevkini kazandırmak, estetik duygularının gelişmesinde yardımcı olmak;
5. Türürlü çalışmalarla öğrencilerin kelime dağarcığını zenginleştirmek;
6. Onların millî duygusunu ve millî coşkusunu güçlendirme kendi payına düşeni yapmak;
7. Sözlü ve yazılı Türk ve dünya kültür ürünleri yoluyla, Türk kültürünü tanıma ve kazanmalarında; Türk yurdunu ve milletini, doğayı, hayatı, insanlığı sevmelerinde yardımcı olmak;
8. Öğrencilere, bilimsel, eleştireci, doğru, yapıcı ve yaratıcı düşünme yollarını kazandırmada Türkçe dersinin payına düşeni gerçekleştirmek;
9. Türk edebiyatının ürünlerini sevmek ve zengin edebî varlığımızın farkına varmak;
10. Türkçe gücünün okunacak yazarlar, şairler ve onların eserleri yoluyla kazanılacağına bilmek.

9.3.1. İlköğretimde Türkçe öğretiminin amaçları

Orta öğretime temel oluşturması nedeniyle ilköğretimdeki Türkçe derslerinin genel ve özel amaçlarının belirtilmesinde yarar vardır. Bu amaçlar, 22.09.1981 Tarih ve 172 Sayılı TTK kararı ile 2098 numaralı Tebliğler Dergisinde şu şekilde sıralanmıştır:

9.3.1.1. Genel amaçlar

İlköğretim okullarında Türkçe öğretiminin amacı, Millî Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak:

1. Öğrencilere, görüp izlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını tam ve doğru anlama gücü kazandırmak;
2. Onlara, görüp izlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını, incelediklerini ve düşündüklerini, tasarladıklarını söz ya da yazı ile doğru ve amaca uygun olarak anlatma beceri ve alışkanlığı kazandırmak;
3. Öğrencilere Türk dilini sevdirmek, kurallarını sezdirmek; onları, Türkçeyi gelişim süreci içinde bilinçle, özenle ve güvenle kullanmaya yöneltmek;
4. Onlara, dinleme, okuma alışkanlık ve zevkini kazandırmak; estetik duygularının gelişmesinde yardımcı olmak;
5. Türlü etkinliklerle öğrencilerin kelime dağarcığını zenginleştirmek;
6. Onların ulusal duygusunu ve ulusal coşkusunu güçlendirmede kendi payına düşeni yapmak;
7. Sözlü ve yazılı Türk ve dünya kültür ürünleri yoluyla, Türk kültürünü tanıma ve kazanmalarında; Türk yurdunu ve ulusunu doğayı, hayatı, insanlığı sevmelerinde yardımcı olmak;
8. Onlara, bilimsel, eleştirici, doğru, yapıcı ve yaratıcı düşünme yollarını kazandırmada Türkçe dersinin payına düşeni gerçekleştirmektir.

9.3.1.2. Özel amaçlar

Burada sadece orta öğretim öncesindeki eğitim kademesi olan ilköğretim 2. kademenin özel amaçlarına değinilecektir. İlköğretim 2. kademesi için Türkçe öğretiminin özel amaçları genel hatlarıyla şu şekilde saptanmıştır:

1. Anlama

- 1.1. Öğrencilerin edindikleri dinleme, izleme alışkanlık ve becerisini, düzeylerine uygun duygu ve düşünce ürünlerini, konuşmaları, güncel yayımları anlayabilecek, eleştirebilecek ve onlardan yararlanabilecek ölçüde geliştirmek;
- 1.2. Sesli ve sessiz okuma hızını artırmak ve tekniğini kusursuz duruma getirmek;
- 1.3. Kelime dağarcığını, dilin gelişimi doğrultusunda zenginleştirmek;
- 1.4. Dipnot, dizin, sözlük, ansiklopedi, her türlü başvurma ve kaynak eserlerden yararlanma yeteneği kazandırıp geliştirmek;
- 1.5. Kitap sevgisini geliştirerek boş zamanlarını kitap okuyarak değerlendirme alışkanlığını kazandırmak;
- 1.6. Dinleme, izleme, okuma ve anlama ile ilgili becerilerini, kaynaklara başvurarak içinde yaşadıkları yurdu, toplumu, dünyayı daha iyi tanımaları, sevmeleri için kullanabilme yöntemini kazandırmak.

2. Anlatım

Öğrencilere:

- 2.1. Herhangi bir konu üzerinde, bir topluluk karşısında, tekrarlara düşmeden ve yanlışlık yapmadan 5-10 dakika konuşabilme;

- 2.2. Gereğine uygun olarak bir tartışmaya katılabilmek, bir toplantıyı yönetebilmek;
- 2.3. Konunun gereğine göre türlü yapıdaki cümleleri doğru olarak kurabilmek;
- 2.4. Yazım ve söz dizimi yanlış yapmadan yazabilmek, noktalama işaretlerini yerli yerinde kullanabilmek;
- 2.5. Konuşmalarını ve yazılarını uygun bir plâna göre geliştirebilmek;
- 2.6. Türkçe derslerindeki her türlü etkinliklere katılabilmek, varılan sonuçları anlatabilmek, açıklayabilmek;
- 2.7. Gördükleri, bildikleri bir yeri, bir olayı, bir canlıyı, bir kimseyi vb. anlatabilmek, tanıtabilmek; bunlar hakkındaki duygu ve düşüncelerini açıklayabilmek;
- 2.8. Okunan bir kitap, dinlenen bir müzik parçası, gezilen bir sergi, izlenen bir film, bir oyun, bir maç vb. üzerine açıklamalarda, eleştirmelerde bulunabilmek, yargıya varabilmek;
- 2.9. Türlü konularda tasarımlarını ve düşündüklerini anlatabilmek (ileriki öğrenimi ya da hayatı, yurt ve dünya sorunları ile ilgili);
- 2.10. Toplantı programlarını düzenleyebilmek, kararlarını yazabilmek, bu konularda bildiriler, duyurular hazırlayabilmek, sonuçları rapora bağlayabilmek;
- 2.11. Kelime grupları, atasözü, özdeyiş, deyim vb. açıklayabilmek;
- 2.12. Çeşitli derslerle ilgili açıklama ve raporları saptayabilmek, özet çıkarabilmek, not alabilmek;
- 2.13. Günlük hayatta geçerli yazışmaları yapabilmek;
- 2.14. Sözlü ve yazılı sanat etkinliklerine katılabilmek, varsa bu alanlardaki yeteneklerini geliştirebilmek;
- 2.15. Her zaman, her türlü kalemle okunaklı, işlek, güzel ve düzenli bir el yazısı ile yazabilmek beceri ve alışkanlıklarını kazandırmak.

3. Dil bilgisi

Öğrencilere bilinçle:

- 3.1. Anlamlarına göre cümleleri, cümle içinde kelimeleri doğru vurgulayabilmek;
- 3.2. Kelimelerin gerçek, mecaz ve terim anlamlarını kavrayabilmek, deyimleri anlayabilmek;
- 3.3. Kelimeleri gerçek, mecaz, terim anlamlarında ve sesteş, anlamdaş, karşıt anlamlı kelimeleri, deyimleri anlatma etkinlikleri içinde doğal olarak kullanabilmek;
- 3.4. Büyük ve küçük ses uyumlarını kavrayıp uygulayabilmek;
- 3.5. Kelime türlerini cümle içindeki anlamlarına ve görevlerine göre tanıyabilmek ve doğal olarak kullanabilmek;
- 3.6. Kelimelerin yapısı ve dilimizin özelliği olan kelime türetme yollarını kavrayabilmek;
- 3.7. Kelimeleri, takıları doğru anlayabilmek ve yazabilmek;
- 3.8. Noktalama işaretlerini tam ve doğru olarak kullanabilmek;
- 3.9. Fiil kiplerini, basit ve birleşik zamanlı biçimlerini, çatılarını, ek fiilleri, yardımcı fiilleri, birleşik fiilleri, fiilimsileri cümle içinde kavrama ve doğru kullanabilmek;
- 3.10. Cümlelerde öğelerin sıralanışını, sıralanışa göre anlam değişikliğini kavrayabilmek ve buna göre cümle kurabilmek;
- 3.11. Cümle türlerini (anlamlarına, yapılarına, yüklemelerine ve öğelerinin sıralanışına göre) öğrenebilmek;
- 3.12. Cümlelerin görevlerini kavrayabilmek, davranışlarını kazandırmak.

Sedat Sever de (1997: 55-59) Türkçe öğretiminin amaçlarını şu şekilde belirtiyor:

1. Bilişsel Amaçlar

1.1. Bilgi

- 1.1.1. Sözcük, deyim, atasözü, özdeyiş, tamlama ve terimlerin anlam bilgisi
- 1.1.2. Edebî kişilerle ilgili belli başlı olgular bilgisi
- 1.1.3. Dillerin gelişimiyle ilgili olgular bilgisi
- 1.1.4. Basılı kaynaklardan (Türkçe sözlük, atasözleri ve deyimler sözlüğü, yazım kılavuzu, ansiklopedi vb.) yararlanma bilgisi
- 1.1.5. Türkçe dil bilgisinde geçen alışıl bilgisi
- 1.1.6. Türk dilinin gelişim evreleri bilgisi
- 1.1.7. Edebî tür bilgisi
- 1.1.8. Türkçedeki sözcük türleri bilgisi

- 1.1.9. Türkçedeki sözcüklerin yapı özellikleri bilgisi
- 1.1.10. Türkçedeki sözcüklerin anlam özellikleri bilgisi
- 1.1.11. Türkçe cümle bilgisi
- 1.1.12. Anlatım türleri bilgisi
- 1.1.13. Türkçenin bağlı olduğu ana kurallar bilgisi
- 1.1.14. Dinleme ile ilgili ilkeler bilgisi
- 1.1.15. Okuma ile ilgili ilkeler bilgisi
- 1.1.16. Konuşma ile ilgili ilkeler bilgisi
- 1.1.17. Yazma ile ilgili ilkeler bilgisi
- 1.1.18. Türkçede kullanılan noktalama kuralları bilgisi
- 1.1.19. Türkçede kullanılan yazım kuralları bilgisi
- 1.1.20. Yazınsal ve öğretici metinleri değerlendirmede işe koşulan ölçütler bilgisi
- 1.2. Kavrama**
  - 1.2.1. Okuduğu düzeyine uygun bir metni tam ve doğru olarak anlayabilme.
  - 1.2.2. Dinlediği düzeyine uygun bir konuşmayı tam ve doğru olarak anlayabilme
- 1.3. Uygulama**
  - 1.3.1. Duygu, düşünce, tasarım ve izlenimlerini ilkelere uygun olarak sözle, doğru, anlaşılır ve etkili bir biçimde anlatabilme
  - 1.3.2. Yazılarında yazım kurallarını uygulayabilme
  - 1.3.3. Yazılarında noktalama işaretlerini doğru kullanabilme
  - 1.3.4. Yazılarında dil bilgisi kurallarını uygulayabilme
  - 1.3.5. Yazma çalışmalarında dış yapı ilkelerini uygulayabilme
  - 1.3.6. Yazma çalışmalarında iç yapı ilkelerini uygulayabilme
  - 1.3.7. Yazma çalışmalarında "dil ve anlatım" ilkelerini uygulayabilme
  - 1.3.8. Duygu, düşünce, tasarım ve izlenimlerini ilkelere uygun olarak yazıyla, doğru, anlaşılır ve tekili bir biçimde anlatabilme
- 1.4. Analiz**
  - 1.4.1. Cümleleri öğelerine ayırabilme
  - 1.4.2. Yazılı bir iletişimde içeriğin öğeleri arasındaki başlıca bağlantıları saptayabilme
  - 1.4.3. Bir metinde belirtilen düşünceler arasındaki ilişkileri saptayabilme
- 1.5. Sentez**
  - 1.5.1. Bir konudaki duygu, düşünce tasarım ve izlenimlerini özgün bir biçimde sözlü olarak anlatabilme
  - 1.5.2. Bir konudaki duygu, düşünce tasarım ve izlenimlerini özgün bir biçimde yazılı olarak anlatabilme
- 1.6. Değerlendirme**
  - 1.6.1. Basılı kaynaklardan etkilice yararlanabilme
  - 1.6.2. Düzeyine uygun bir metni, böyle bir metinde bulunması gerekli özelliklere göre (ya da verilen ölçütleri kullanarak) yazılı ya da sözlü olarak eleştirebilme
  - 1.6.3. Verilen ölçütleri kullanarak bir düşünce hakkında sözlü olarak değer yargısında bulunma
  - 1.6.4. Verilen ölçütleri kullanarak bir düşünce hakkında yazılı olarak değer yargısında bulunma

2. Duyuşsal Amaçlar

2.1. Alma

- 2.1.1. Okul kütüphanesindeki düzeyine uygun kaynakların farkında oluş
- 2.2.2. Konuşanı dikkatlice dinlemeye dönüklük
- 2.2.3. Başkalarının düşüncelerine karşı hoşgörülük
- 2.2.4. Düzeyine uygun yayınları (yazınsal ya da öğretici) seçmede dikkatli oluş

2.2. Tepkide bulunma

- 2.2.1. Tartışmalarda demokratik ilkeler uymaya razı oluş
- 2.2.2. Hızlı, doğru ve anlayarak sesli okumaya karşı isteklilik
- 2.2.3. Hızlı, doğru ve anlayarak sessiz okumaya karşı isteklilik
- 2.2.4. Kütüphanelerden yararlanmaya isteklilik
- 2.2.5. Okuldaki Türk Dili ve Edebiyatı ile ilgili etkinliklerde çalışmaya gönüllü oluş
- 2.2.6. Düzeyine uygun tiyatro, konferans vb. etkinlikleri izlemeye isteklilik
- 2.2.7. Duygu, düşünce, tasarım ve izlenimlerini sözle, güzel Türkçe kullanarak anlatmaya isteklilik
- 2.2.8. Duygu, düşünce, tasarım ve izlenimlerini yazıyla, güzel Türkçe kullanarak anlatmaya isteklilik

- 2.2.9. Gözlem yapmaktan zevk alışı
- 2.2.10. Sürekli ve plânlı kitap okumaktan zevk alışı
- 2.3. Değer verme
- 2.3.1. Yazılı anlatımın günlük yaşamdaki önemini takdir ediş
- 2.3.2. Sözlü anlatımın günlük yaşamdaki önemini takdir ediş
- 2.3.3. Dinlemenin günlük yaşamdaki önemini takdir ediş
- 2.3.4. Düzeyine uygun kitaplar okumanın günlük yaşamdaki önemini takdir ediş
- 2.3.5. Sanatsal etkinliklerin önemini takdir ediş
- 2.3.6. Eleştiriye açık oluş
- 2.3.7. Ulusal duygu ve coşku için yapılan etkinliklere kendini veriş
- 2.3.8. Ailesinin, ulusunun, insanlığın mutluluğu için özveride bulunmaya adanmışlık.
- 2.3.9. Sözlü ve yazılı anlatımın ilkelere uygunluğu konusunda kendini yargılamada kararlı oluş
- 2.3.10. Duygu ve düşüncelerini demokratik toplumun ilkelerine uygun olarak özgürce ifade etmeyi alışkanlık hâline getiriş
- 2.3.11. Tartışmalarda demokratik toplumun ilkelerine saygılı olmayı alışkanlık hâline getiriş
- 2.3.12. Tüm canlıları seven bir kişiliğe sahip oluş.

3. Devinişsel Amaçlar

3.1. Uyarılma

- 3.1.1. Konuşanı dinleyebilme
- 3.1.2. Bir metni okumak için vücudu hazır hâle getirme
- 3.1.3. Duygu, düşünce, tasarım ve izlenimlerini anlatmak için vücudu hazır hâle getirebilme

3.4. Kılavuz denetiminde yapma

- 3.4.1. Verimli sesli okuma becerisi
- 3.4.2. Verimli sessiz okuma becerisi
- 3.4.3. Düzeyine uygun konuları doğru anlamlandıracak biçimde dinleme becerisi
- 3.4.4. Düzeyine uygun bir metni doğru anlamlandıracak biçimde sesli okuma
- 3.4.5. Düzeyine uygun bir metni doğru anlamlandıracak biçimde sessiz okuma

3.5. Beceri hâline getirme

- 3.5.1. Düzeyine uygun bir konuyu, ilkelere uygun olarak (jest, mimik, tonlama, vurgu ve içerik arasındaki uyumu sağlayarak) sözle sunabilme
- 3.5.2. Düzeyine uygun bir konuyu, anlatı türlerinden biriyle (başlık, giriş, açıklama, düğüm, çözüm ya da sonuç) ilkelere uygun olarak yazıyla açıklayabilme
- 3.5.3. Düzeyine uygun bir konuyu, düşünce türlerinden biriyle (başlık, serim, gelişim, düğüm, çözüm ya da sonuç) ilkelere uygun olarak yazıyla açıklayabilme
- 3.5.4. Düzeyine uygun bir konuyu, ilkelere uygun olarak istenilen sürede sözle sunabilme
- 3.5.5. Düzeyine uygun bir konuyu, anlatı/ düşünce türlerinden biriyle ilkelere uygun olarak istenilen sürede yazıyla açıklayabilme.
- 3.5.6. Düzeyine uygun bir metni ilkelere uygun olarak sesli okuyabilme.
- 3.5.7. Düzeyine uygun bir metni ilkelere uygun olarak sessiz okuyabilme.

9.3.2. Orta öğretimde Türkçe ve Edebiyat öğretiminin amaçları

9.3.2.1. Genel amaçlar

Orta öğretimde Türkçe öğretiminin genel amaçlarını belirtmeye geçmeden önce orta öğretimin amaç ve görevlerinin hatırlanması gerekli olacaktır.

Orta öğretimin amaç ve görevleri, 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanununda; Orta öğretim Genel Müdürlüğünün görevleri de 3797 Sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanunda yer almıştır.

Millî Eğitim Temel Kanununun 28. maddesinde, orta öğretimin amaç ve görevleri şu şekilde belirtilmiştir:

1. *Bütün öğrencilere orta öğretim seviyesinde asgari ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanımak, çözüm yolları aramak ve yurdun iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini ve gücünü kazandırmak,*
2. *Öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yüksek öğretime veya hem mesleğe hem de yüksek öğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır.*

Bu görevler yerine getirilirken öğrencilerin istekleri ve kabiliyetleri ile toplum ihtiyaçları arasında denge sağlanır."

Bu amaçların gerçekleşmesi, ancak etkili bir Türkçe öğretimi ile mümkündür.

Talim ve Terbiye Kurulunun 18.09.1992 Tarih ve 293 Sayılı Kararı ile kabul edilen 09.11.1992 Tarihli 2370 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan programa göre:

Edebiyat, Türk Dili (dil bilgisi), Kompozisyon öğretim ve eğitiminin temel amacı, Anayasamız ve Millî Eğitim Temel Kanunundaki hükümler doğrultusunda millî ve manevî değerlerine sahip, hoşgörülü, yurt ve dünya meseleleri karşısında düşünce üretebilen, eleştiri yapabilen vatandaşlar yetiştirmektir.

Bu değer ve davranışları kazandırabilmek için orta öğretimde öğrencilere verilecek Türk Dili ve Edebiyatı (Edebiyat, Dil Bilgisi ve Kompozisyon) dersinin genel amaçları aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

1. Millî birlik ve bütünlüğün vazgeçilmez temel unsurlarının başında gelen Türk dilini, özelliklerini bozmadan ve aşırılığa kaçmadan, edebiyatımızın seçkin eserlerini okutarak öğretmek;
2. Dilin millet hayatındaki yerini iyice belirterek, köklü kurallar kazanmış bir dilin eğitim ve öğretimdeki yerini kavramak;
3. Öğrencilere dinlediklerini, okuduklarını, incelik ve derinlikleriyle kavratmak; onların duyduklarını, gördüklerini, düşündüklerini ve anladıklarını, söz ve yazı ile plânlı, etkili, akıcı ve anlaşılır bir şekilde ifade etme kabiliyetlerini geliştirmek;
4. Okumanın vazgeçilmez bir ihtiyaç olduğunu benimsetmek, okuma zevk ve alışkanlığı kazandırmak;
5. Türk dilinin kurallı, zengin, üretken ve tarihî geçmişinde çeşitli şekil ve türlerde üstün seviyeli eserler veren köklü bir dil ailesinden geldiği şuurunu yerleştirmek; bugün de Türk dili ile dünya çapında eserler verilmekte olduğunu göstermek;
6. Yazarken ve konuşurken Türkçenin imlâsına, telâffuzuna ve estetik inceliklerine özen gösterilmesinin gereği benimsetilerek bunların yaygınlaştırılmasını sağlamak;
7. Ortak millî kültür değerleri taşıyan eserlerden faydalanmak suretiyle Türk toplumunun temel değer hükümlerini öğretip benimsetmek;
8. Türk edebiyatının dünü ve bugünü ile dünya edebiyatı içerisindeki yerinin ve öneminin kavranılmasına imkân ve zemin hazırlamak;
9. Türk Dili ve Edebiyatı öğretimi ve eğitimi yoluyla öğrencilere diğer alanlarda da sağlam, dengeli, hür ve sistemli düşünme alışkanlığı; araştırma, tartışma, değerlendirme, yorumlama, sentez ve oluşturma gücü kazandırmak;
10. Sınıf ve yaş seviyelerine göre dinleme, okuma ve yazma faaliyetleri arasında Türk dilinin bütün özelliklerini öğrenme, kullanma ve bu yolla bilgi edinme, kavrama, analiz ve sentez yapabilme alışkanlığı kazandırmak;
11. Sözlü ve yazılı olarak metin tahlili ve yeni metinler meydana getirme faaliyetleri sırasında, kültürümüzün inanç, bilgi ve zevk inceliklerine ait birikimi tanıtarak benimsetmek.

Karakuş (2002: 206-208) da dil ve edebiyat öğretiminin amaçlarını "genel amaçlar" çerçevesinde şu şekilde maddeleştirmiştir:

1. Öğrencilerin, Millî Eğitim Temel Kanununda tespit edilen genel hedefler doğrultusunda gelişmelerine yardımcı olmak;
- 1.1. Atatürk İnkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, insanî, manen ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;
- 1.2. Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak, millî birlik ve bütünlük içinde sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak; Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, üretici, seçkin bir ortağı yapmak;
- 1.3. Millî birlik ve bütünlüğün vazgeçilmez temel unsurlarının başında yer alan Türk dilinin, öğretilmesine ve yabancı dillerin tasallutundan çağdaş eğitim ve bilim dili hâlinde geliştirip, zenginleştirilmesine özen göstermek;
2. Türk edebiyatının muhteva ve üslûp bakımından en mükemmel örneklerini tenkitçi bir görüşle, modern metotlarla ve mukayeseli bir şekilde incelemek;
- 2.1. Okuduklarını anlama; anladıklarını, duyduklarını, düşündüklerini ve gördüklerini maksada uygun olarak söz ve yazı ile en güzel şekilde ifade etme kabiliyeti kazandırmak ve okuma zevki aşılacak;
- 2.2. Dil ve edebiyat meseleleri üzerinde, ilmî, objektif düşünme alışkanlığı kazandırarak sağlam bir zevk ve duygu terbiyesi vermek;
- 2.3. Türk Dili ve Edebiyatının dünya kültürü içerisindeki gerçek yerini ve önemini kavratmak;
- 2.4. Dil ve edebiyatımız ile Türk kültürünün dünya kültürü içindeki yerini ve önemini kavramalarına imkân ve zemin hazırlayarak yardımcı olmak;
3. Türk edebî eserlerinin çatısını oluşturan Türk düşünce sisteminin ana çizgilerini, Türk cemiyetine has kıymet hükümlerini ve Türk Milliyetçiliğini öğrencilere benimsetmektir.

9.3.2.2. Özel amaçlar

Çağımız her yönüyle bir iletişim ve bilgi çağıdır. Günden güne insanların ilgisi değişmekte, bu ilgilere göre de hızla yeni iş ve ihtisas alanları gelişmektedir. Her insan kendi mesleğinde ve işindeki değişimleri izlemek, yenilikleri öğrenip uygulamak zorundadır. Bütün bunlar için de etkili bir ana dili kullanımının yanı sıra ikinci bir dil bilmek de mecburi hâle gelmiştir. Bu gereksinimler, ana dilini etkili kullanabilmeyi çok önemli hâle getirmiştir.

Kişinin toplumuyla ilişkisi, dil yardımıyla gerçekleşir. Toplumdaki diğer fertlerle etkili ve sağlıklı iletişim kurmak, ana dilini, Türkçeyi etkili kullanabilme becerilerine sahip olmakla mümkündür. Bunun için de bireye bu beceriyi kazandırabilecek eğitim kurumlarında Türkçeyi etkili bir şekilde öğretmek gerekir. Mensubu olduğu topluma faydalı olmak, toplumların bireylerden en önemli beklentisidir. Bu beklentiyi gerçekleştirmek için de toplumlar, bireylerini en iyi şekilde eğitmek için öğretim faaliyetlerine çok büyük önem verirler. Bu öğretim faaliyetlerinin içerisinde en önemli olanı da ana dili öğretimidir. Eğitim-öğretim sürecinin temelinde de ana dili eğitimi vardır. Etkili bir ana dili öğretiminden geçen birey, eğitim ve iş hayatında da o oranda başarılı olmaktadır.

Bireyin yaşadığı toplumun sorunları dışında kalması mümkün değildir. Bu sorunlar eğitim, sağlık, yönetim, ekonomi, kalkınma, turizm gibi konular olabileceği gibi; bilim, kültür konuları da olabilir. Dünyada değişmeyen tek şeyin değişim olduğu gerçeğinden dolayı, sürekli bir değişim geçiren ve yaşayan insanın kültür, sanat ve edebiyat dünyasındaki değişimlere de yabancı kalması mümkün değildir. İnsanın hem mensup olduğu toplumu, hem de dünyayı beraber paylaştığı diğer insanları, toplumları tanıması hem de günümüzdeki gelişmeleri takip edebilmesi için çağdaş dünyayı tanıması gerekir. Bu da ilmî, edebî ve

sanatsal eserlerin okunması ve tanınması ile mümkündür. Bunun için de bilimsel duyarlılığa ve gelişmeci ruha sahip olmak gerekir. Bu ruhu verecek olan da iyi bir edebiyat öğretimidir.

Küreselleşen bir dünyada, coğrafi sınırların hükümlerini yitirmek üzere olduğu bir dünyada insanlık arasında en iyi iletişim vasıtası edebiyattır. Değişik milletlerin ortak dili, edebiyat dilidir. Milletlerin birbirlerini tanımaları daha çok edebî eserlerle ve edebî şahsiyetlerle gerçekleşmektedir. Edebiyat, milletlerin buluşma noktasında bir köprü durumundadır. Onun için, bütün toplumlar edebiyat öğretimine büyük önem vermekte; bu önem oranında da kendilerini dünyaya tanıtmaktadırlar. Edebiyat öğretimi alan birisi, kendi kültürel değerlerini iyi tanımalı, diğer milletlerin kültürlerini tanıyarak kendi değerleriyle karşılaştırabilecek edebî ve fikrî birikime sahip olmalı, duygu ve düşüncelerini en etkili bir şekilde dile getirebilmelidir. Bu etkinlik ve niteliklerin hepsi, örgün eğitimin bütün kademelerinde Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili derslerde edinilecek bilgi ve becerilere dayanır.

Ana dili eğitiminin amaçlarını, “*beceri kazandırma, bilgi kazandırma ve kişilik geliştirme*” yönlerinden bölümlendiren Beşir Göğüş (1978: 3-6)’ün tespitlerinden hareketle, orta öğretimde Türkçe ve Edebiyat öğretiminin özel amaçları maddeler hâlinde şu şekilde belirtilebilir:

1. Ana dili becerileri ve bilgileri kazandırma yönünden:

- 1.1. Çeşitli konularda ve düzeylerde yazılmış yazıları hızlı okuyup doğru ve eksiksiz anlayabilmek;
- 1.2. Duygu ve düşüncelerini, amacına göre sözlü ve yazılı olarak anlatabilmek;
- 1.3. Çeşitli konulardaki konuşmaları dinleyip tam anlamaya alışmak;
- 1.4. Sözcükleri çeşitli anlamlarıyla öğrenerek geniş bir sözcük dağarcığı edinmek;
- 1.5. Okuduğu eserler sayesinde kelime hazinesini geliştirmek;
- 1.6. Doğru anlamaya ve dili etkili olarak kullanmaya temel olması amacıyla Türkçe dil bilgisi kurallarını öğrenmek;
- 1.7. Bir konuyu inceleme, kitaplıklardan yararlanma, not alma, bulgularını sözle, yazıyla anlatabilme yöntemlerini öğrenmek;
- 1.8. Duygu ve düşüncelerini kendine özgü, yaratıcı bir yolla anlatabilme yeteneği geliştirmek;
- 1.9. Türk dilinin tarihî seyrini anlamak ve değişimlerini görmek;
- 1.10. Türkiye dışında gelişen Türk Dili ve Edebiyatı ile ilgili eserleri okuyarak, Türk şiveleri arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları görebilmek;
- 1.11. İmlâ kurallarını ve noktalama işaretlerini doğru kullanabilmek.

2. Edebiyat becerileri ve bilgileri kazandırma yönünden:

- 2.1. Okuduğu eserleri yorumlayabilme gücü kazanmak;
- 2.2. Türk edebiyatının edebî dönem, şahsiyet ve eserlerini iyi tanımak;
- 2.3. Edebî eserlerin ve şahsiyetlerin benzer ve farklı yönlerini tanımak ve aralarında çeşitli yönlerden ilgiler kurmak;
- 2.4. Aynı dönemde yaşayan edebî şahsiyetler ve yazılan edebî eserler arasındaki farkları görebilmek;
- 2.5. Türkiye dışında gelişen Türk edebiyatı ile ilgili eserleri okuyarak, edebî şahsiyetleri tanıyarak Türk yazar ve şairleri arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları görebilmek;

- 2.6. Edebî tür ve bilgileri öğrenerek aralarında çeşitli yönlerden karşılaştırmalar yapabilmek;
- 2.7. Türk edebiyatının tarihî seyrini anlamak ve değişimlerini görmek;
- 2.8. Dünya edebiyatının tanınmış eserlerini ve şahsiyetlerini tanımak;
- 2.9. Millî kültürümüz, örf ve âdetlerimiz ve millî menfaatlerimizi benimsetmek;
- 2.10. Millî kültürümüzle çelişen ve çelişmeyen eserleri tespit edebilmek;
- 2.11. Fikirlerini, duygularını, isteklerini doğru ve etkili anlatabilmek, yazabilmek;
- 2.12. Edebî ve bilimsel eserlere ilgi uyandırıp; okuma alışkanlığı ve zevkini geliştirmek;
- 2.13. Dinleme, anlama, anlatma ve yeni düşünceler üretme gücünü geliştirmek;
- 2.14. Kitap sevgisi kazandırmak;
- 2.15. Geçmiş eserlerimizle günümüz eserleri arasında ilgiler kurabilmek;
- 2.16. Türk ve dünya edebiyatlarının önemli yazarlarının ve şairlerinin en azından bir veya birkaç eserini okutmak.

3. Sözlü ve yazılı anlatım becerileri ve bilgileri kazandırma yönünden:

- 3.1. Türkçeyi etkili konuşabilmek;
- 3.2. Etkili bir sözlü ve yazılı anlatım gücüne sahip olmak;
- 3.3. Yazım kurallarına ve noktalama işaretlerine hâkim olmak.

4. Zihin güçlerini geliştirme yönünden:

- 4.1. Sürekli okuma alışkanlığı ile bilgisini, kültürünü, her konuya ilgi ve merakını artırmak; günlük basından, yayımlardan ve kitaplıklardan bu amaçla yararlanmaya alışmak;
- 4.2. Değişik eserler okuyarak ve şahsiyetler tanıyarak düşünme ve değerlendirme gücünü geliştirmek;
- 4.3. Okuma yoluyla iyiye ve güzele yönelmek, iyi alışkanlıklar edinmek;
- 4.4. Kendine güven duymak ve topluluk karşısında rahat konuşabilme gücü ve becerisine sahip olmak;
- 4.5. Başkalarını dikkatle, sabırla, saygıyla dinleyebilme alışkanlığı kazanmak;
- 4.6. İnsana ve insan dışındaki âleme sevgi duymak, yaşama sevinciyle dolu olmak;
- 4.7. Etkili iletişim becerilerine sahip olmak;
- 4.8. Millî ve evrensel ahlâk ölçülerini ve insana verilen değeri tanımak; acılarını, sevinçlerini, sorunlarını yaşayarak insanlığı öğrenmek;
- 4.9. Kişisel zevkini geliştirmek; sanatta güzeli, iyiyi, başarılıyı seçebilmek için millî ve evrensel değerleri kavramak;
- 4.10. Ulusumuzun ve dünya uluslarının edebiyat ve estetik sanatlarıyla ilgilenebilmek; insanların neler düşündüklerini, neler duyduklarını, nasıl yaşadıklarını gelecek kuşaklara neler söylemek istediklerini öğrenmek;
- 4.11. Eserler üzerinde düşünüp kişisel kanılara varma yeteneği kazanmak;
- 4.12. Dil, edebiyat ve bilim eserleri yoluyla Türk milletinin dünya medeniyetine kazandırdıklarını değerlendirmek.

5. Toplumda sorumluluk duygusu kazanma yönünden:

- 5.1. Dilimizin milletimize dünya üzerinde belli bir saygınlık veren toplumsal değerini kavramak;
- 5.2. Dilimizi Atatürk'ün de belirttiği gibi başka dillerin boyunduruğundan kurtarmak;
- 5.3. Türk dilinin dünyanın en zengin ve en kullanışlı dillerinden olduğunun şuuruna varmak;

- 5.4. Dilimizin, çağımızdaki bütün bilim ve sanat kavramlarını anlatabilecek bir zenginliğe sahip olduğu ülküsünü benimseyip, buna hizmet etmek;
- 5.5. İnsan ilişkilerinin önemini kavramak ve insanlarla ilgi kurmayı ve onlara değer vermeyi öğrenmek;
- 5.6. Düşünce ve duygularında dengeli ve objektif olmaya çalışmak;
- 5.7. Karşıt görüşleri tanımayı, ölçmeyi ve değerlendirmeyi öğrenmek; gereğinde bunları uzlaştırma yeteneği kazanmak;
- 5.8. İnsanları etkileyen toplumsal ve ruhsal etkenleri tanımak; ayrı davranış ve kanılardan rahatsız olmayıp bunlara karşılık vermeyi öğrenmek;
- 5.9. İnsanların inançlarına, düşüncelerine ve duygularına saygılı ve anlayışlı olma yeteneği kazanmak;
- 5.10. Birlikte düşünüp karar verme ve çalışma alışkanlığı kazanmak;
- 5.11. Sevgi, saygı ve sorumluluk duygularını güçlendirmek;
- 5.12. Devletimizin anayasasına ve yönetimine saygılı olmayı öğrenmek;
- 5.13. İnsan hak ve özgürlüklerini benimsemiş olmak;
- 5.14. Türk milletine mensup olmanın gururunu taşımak;
- 5.15. Boş zamanlarını yararlı geçirmeyi öğrenmek.

6. İşinde başarıya ulaşma yönünden

- 6.1. Düzenli ve sürekli çalışma alışkanlığı kazanmak;
- 6.2. Yaptığı işin sorumluluğunun bilincinde olmak;
- 6.3. Takım çalışması ruhuna sahip olmak; bildiklerini başkalarıyla paylaşmayı bilmek;
- 6.4. Mesleğiyle ilgili yayımları izleyerek, bilgi toplayarak insanlara yararlı olma duygusu içinde çalışmak;
- 6.5. İş konusunda gerekli yazışma yollarını ve biçimlerini öğrenmek;
- 6.6. Mesleğiyle ilgili gerekli birikime ve yeteneğe sahip olmak;
- 6.7. İşinde ast-üst ilişkilerini bilerek ona göre davranmak;
- 6.8. Üretici güce ve yeteneğe sahip olmak.

Karakuş da (2002: 206-208) dil ve edebiyat öğretiminin özel amaçlarını ve hedef davranışlarını şu şekilde maddeleştirmiştir:

Amaç: Dil birliğinin millî birliğin temel unsurlarından biri olduğu şuurunu kazandırmak.

Hedef davranışlar:

1. Millet olabilmenin en önemli şartlarından birinin dil birliği olduğunu kavrama,
2. Her dilin arkasında bir millî ruhun varlığını hissetme,
3. Türkçenin tarih içinde kazanılmış millî kimliğimizin göstergesi olduğunu bilme,
4. Dilin, milletin yaratıcı unsurlarından biri olduğuna inanma,
5. Millî ve sosyal dayanışmanın öncelikle dile dayandığını kabullenme,
6. Dilin toplum hayatını kuşatan önemli bir varlık olduğunu düşünme,
7. Dilin yaşayan ve gelişen bir varlık olduğunu kavrama,
8. Dilin her türlü kültür faaliyetlerinin temelini teşkil ettiğini bilme,
9. Dilin, diğer sosyal kurumların hepsinden daha kuvvetli bir bağ olduğunu benimseme.

Amaç: Dilin kurallarını öğretmek öğrencilere dinlediklerini, gördüklerini, okuduklarını tam ve doğru olarak anlama gücü kazandırmak.

Hedef davranışlar:

1. Edebî metinleri okurken öğrenilmiş dil kurallarını görme, bunların ışığında metinlerde verilen duygu ve düşünceleri bütünüyle anlama,
2. Zengin bir ifade gücü elde etmek için kelimelerin ses ve şekil yapıları ile anlamlarını bilme,
3. Duygu ve düşünceleri zengin bir şekilde ifade etmek için ilgili eserlere başvurma.

Amaç: Noktalama işaretlerinin yerinde kullanılmasını ve imlâ kurallarını öğretmek.

Hedef davranışlar:

1. Noktalama işaretlerini kullanarak cümlede farklı ve benzer unsurları birbirinden ayırma,
2. Noktalama işaretlerinin cümlede taşıdığı anlamı kavratmadaki rolünü bilme,
3. Konuşma dilinde vurgu, ton, el ve yüz hareketlerinin ifadeye kattığı anlam ne ise, yazı dilinde de noktalama işaretlerinin aynı görevde olduğunu bilme,
4. İmlâ ve noktalamanın sözlü ve yazılı anlatımda önemini bilme.

Amaç: Öğrencilerin görme, okuma ve dinleme yoluyla elde ettiklerini kendi düşünceleriyle yoğurup dilin kurallarına bağlı olarak ifade edebilmelerini sağlamak.

Hedef davranışlar:

1. Duygu ve düşüncelerini maksada en uygun şekilde ve uyumlu bir anlatımla verme,
2. Duyduğu, gördüğü, okuduğu, katıldığı olayları kurallara göre anlatma,
3. Türler arasındaki anlatım farklılıklarını kavrama,
4. Çağımızda karşılıklı iletişimi rahatlıkla sağlayacak kelimeleri seçme.

Amaç: Yazılı ve sözlü ifadelerde Türkçeyi doğru kullanmak.

Hedef davranışlar:

1. Kelimeleri doğru telâffuz etme,
2. Kelimeleri ve kavramları doğru ve yerinde kullanma,
3. Sözlü ifadelerde doğru vurgulama ve tonlama becerisi kazanma,
4. İfadelerde yöre ağızlarına yer vermeme.

Amaç: Türkçenin cümle örgüsünü kavratarak öğrencileri kendi cümlelerini değerlendiren ve düzeltebilen bir seviyeye ulaştırmak.

Hedef davranışlar:

1. Cümleyi yapı bakımından değerlendirme,
2. Cümleyi anlam bakımından kontrol etme.

Amaç: Türkçenin yapı ve işleyişini kavratarak öğrenciye dilini güvenli kullanma becerisi kazandırmak.

Hedef davranışlar:

1. Türkçenin ses özelliklerini tanıma ve kurallarını öğrenme,
2. Türkçenin yapı ve işleyişine uygun cümleler kurma,
3. Cümlelerin kuruluşunda görev alan kelimeleri öğrenme ve yerinde kullanma,
4. Cümlelerin unsurlarını kavrama,
5. Unsurların görevlerine ve yerlerine uygun olarak cümle kurma.

Amaç: Öğrencileri kendilerine güvenen, kendilerine ve muhataplarına saygılı, düşüncelerini, zevklerini geliştirmeye istekli kişiler hâline getirmek.

Hedef davranışlar:

1. Kendine güven kazandırma,
2. Büyükleriyle, akranlarıyla ve küçükleriyle ilişki kurarken kendisine saygı duyduğunu gösterme,
3. Muhataba (dinleyene, konuşana, yazana) saygılı olma, bunu davranış hâline getirme,
4. Yapacağı sözlü veya yazılı çalışmalarda kendisine güvenme,
5. Yeni çevrelere girdikçe kolay ve rahat ilişki kurma,
6. Duygu ve düşüncelerini geliştirme isteği duyma,
7. Zevklerini geliştirme isteği duyma,
8. Okuyarak, seyrederek, dinleyerek, yaşayarak kazandıklarını seçmeler yaptıktan sonra birikimine katabilme.

Amaç: Birikim kazanmak üzere, not alarak, dikkatli, seçici, değerlendirici, dinlemeyi bir alışkanlık hâline getirmek.

Hedef davranışlar:

1. Duymakla dinlemek arasındaki farkı bilme,
2. Dinlemenin önemini sözle yazıyla belirtme,
3. Konuşanı dikkatle dinleme,

4. Dikkati dağıtıcı hareketler yapmaktan kaçınma,
5. İleri sürülen ana düşüncüyü kavrama,
6. Dinlediğini değerlendirme.

Amaç: Dinledikleriyle mevcut birikimlerini değerlendirip duygu ve düşünceleriyle zenginleştirerek yeri geldikçe kullanabilme gücü kazandırmak.

Hedef davranışlar:

1. Dinledikleri arasından güzeli, faydalıyı, doğruyu, iyiyi seçme,
2. Seçtiğini hayal, duygu ve düşünceleriyle zenginleştirme,
3. Dinleme yoluyla kazandıklarını kullanma,
4. Soru sorma alışkanlığı edinme.

Amaç: Okumakla bilgi kazanmak, kavramak, akıl yürütmek arasındaki vazgeçilmez bağı göstererek, okumayı sürekli ihtiyaç hâline getirmek.

Hedef davranışlar:

1. Okumakla bilgi kazanmak, kavramak, akıl yürütmek arasındaki bağı bilme,
2. Okumaya zaman ayırma,
3. Kitap, gazete, dergi alma ve okuma,
4. Okuduklarını arkadaşlarına anlatma,
5. Okurken düzenli not alma,
6. Metindeki sınırlı konuyu, temayı bulma.

Amaç: Okunan metinlerdeki bazı unsurları kavrayıp metnin bir hükme varabilme becerisi kazandırmak.

Hedef davranışlar:

1. Metnin ana fikrini bulma, söyleme,
2. Metnin bütünlüğünü kavrama,
3. Metinden zevk alma,
4. Metin yoluyla birikimini artırma.

Amaç: Muhatabın ilgi ve dikkatini diri tutarak, bütünlüğü bozmadan, özü kaybetmeden, akıcı, anlaşılır, etkili konuşabilme yeteneği kazandırmak.

Hedef davranışlar:

1. Karşılıklı konuşmada anlaşmanın önemini bilme,
2. Konuşmaya bir hitapla başlama,
3. Bir plân dahilinde konuşma,
4. Sesi, dinleyicilerin duyabileceği ölçüde ayarlama,
5. Kelimeleri doğru telâffüz etme,
6. Açık, anlaşılır, sağlam yapıda cümleler kurma,
7. Kelime ve cümle vurgularını yerinde kullanma,
8. Konu ve öz bütünlüğünü bozmama,
9. Uyarıları bilinçli, sürekli ve yerinde yapma,
10. Yüz ve vücut hareketlerini (mimik-jest) sözü besleyici, zenginleştirici biçimde kullanma,
11. Konuşmayı plânlanan ve gereken sürede bitirme,
12. Dinleyicilere teşekkür etme.

Amaç: Sınıf içi ve dışı hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma faaliyetlerinde kendine güvenen, yaptığı konuşmanın canlı, ilgi çekici ve etkileyici olmasını sağlamak alışkanlık hâline getirmek.

Hedef davranışlar:

1. Belirlenmiş konuyla ilgili bilgiler toplama,
2. Mevcut bilgilerden seçmeler yapma,
3. Seçilmiş bilgileri güvenle kullanma.

Amaç: Öğrencilerin türlü yapıda cümleler, yazılacak türe ve seviyeye uygun paragraflar kurmalarını sağlamak.

Hedef davranışlar:

1. Konuyla ilgili edebî terimleri bilme,

2. Cümle çeşitlerini bilme,
3. Farklı yapıda cümleler yazma,
4. Seçilen türe, yapılan plâna uygun paragraflar oluşturma.

Amaç: Türkçeyi etkili, açık ve güzel konuşan, kültür dilini kullanan kişilerin konuşmalarını dinleterek veya eserlerini okutarak topluma intibaklarını sağlamak.

Hedef davranışlar:

1. Dil birliğinin millî birliğin temel unsurlarından biri olduğunu bilme,
2. Millî kimlik kazanma,
3. Toplumdan kıymet hükümlerine uygun olarak davranışları düzeltme,
4. Millî, ahlâkî, insanî değerleri öğrenerek benimseme,
5. Biz kavramının şuuruna ererek bütünleşmeyi sağlama.

Amaç: Öğreticileri, kazandığı bilgi ve görgüleriyle bir bütünlük oluşturma arzusu gösteren kişiler hâline getirmek.

Hedef davranışlar:

1. Dile dayalı kompozisyon oluşturmada kendisine güven kazanma ve güvensizlikten kurtulma,
2. Bilgi ve görgülerini sözlü ve yazılı ifadeler hâlinde ortaya koyma arzu ve isteği kazandırma,
3. Düşünceyi geliştirme isteği uyandırma,
4. Zevklerini geliştirme isteği uyandırma.

Amaç: İnsanın birikim kazanma kaynaklarından birinin de dikkatli dinleme olduğunu kavratmak.

Hedef davranışlar:

1. Dikkatli dinleme alışkanlığı kazanma,
2. Dikkatli dinlemenin birikimleri zenginleştirdiğini bilme,
3. Duymak ile dinlemek arasındaki farkın önemini kavrama,
4. Güzeli, faydalıyı, doğruyu, iyiyi seçmek için dinleme, değerlendirme ve eleştirme gücü kazanma,
5. Dinleme yoluyla kazandıklarını yeri geldikçe kullanma becerisi kazanma.

Amaç: Dinleyicinin ilgi, bilgi, yaş ve cinsiyet özelliklerini dikkate alarak bir konu hakkında konuşma yapmalarını sağlamak.

Hedef davranışlar:

1. Konferans, sempozyum vb. farklı konuşmaları değerlendirme,
2. Okuduğu bir eseri tanıtmaya türünden konuşmalar yapma,
3. Münazara, mülâkat, anket, açık oturum türünden konuşmaların kurallarını bilme,
4. Hazırlıklı konuşma için metin oluşturma becerisi kazanma,
5. Hazırlıklı konuşmalara katılma,
6. Hazırlıklı konuşmalarda yöneticilik yapma.

Amaç: Öğrencileri, metin yazma çalışmalarından önce konu tespiti, tür seçimi, plân yapımı, muhatabı belirleme gibi ön hazırlıklar yapacak seviyeye getirmek.

Hedef davranışlar:

1. Hangi kelimeleri, nerede kullanacağına karar verme,
2. Yazmada kullanılan ifade şekillerini bilme,
3. Türe uygun ifade şekillerini kullanma,
4. Yazmak üzere konu seçme,
5. Seçtiği konuyu sınırlama,
6. Hangi ifade yolu ve türü ile yazacağına karar verme,
7. Olay ağırlıklı plân yapma,
8. Düşünce ağırlıklı plân yapma,
9. Muhatabı belirleme.

Amaç: Doğru ve düzgün yazmanın etkili konuşmayla güçlü ve rahat ifadenin kelime zenginliğiyle yakın ilgisini gösterip, sürekli yazma isteği uyandırmak.

Hedef davranışlar:

1. Doğru ve düzgün yazmanın konuşmaya olumlu tesirini belirleme,
2. Güçlü ve rahat ifadenin kelime zenginliğiyle ilgisini bulma,

3. Okunan eserlerle ilgili yazılar yazma,
4. Günlük yazma,
5. Edebiî metinler yazma.

Amaç: Sözlü, yazılı kompozisyon çalışmaları sırasında kültürümüzün inanç, bilgi ve zevk inceliklerine ait birikimlerini tanıtmak, benimsetmek ve kullanmalarını sağlamak.

Hedef davranışlar:

1. Sağlıklı bir kişilik oluşturmada dile bağlı birikimin rolünü bilme,
2. Dile bağlı birikimler sonucu benliği kimliğe dönüştürme,
3. Dilin bir kültür taşıyıcısı olduğunu bilme,
4. Toplumun mevcut değer, norm ve sosyal kontrol unsurlarına göre davranışlarını düzeltme,
5. Millî, ahlâkî, insanî değerleri tanıma ve duygularını geliştirme.

Amaç: Etkili, açık, doğru ve güzel ifadenin, kişiye yaşadığı çevrede itibar kazandıracağını kavratmak.

Hedef davranışlar:

1. Etkili, açık, doğru ve güzel ifadenin kişiye yaşadığı çevrede itibar kazandırdığını bilme,
2. Toplumda saygınlığın dil becerisine bağlı olduğunu bilme,
3. Sosyalleşmede dilin gerekliliğini anlama.

Amaç: Öğrencilerin toplum içinde duygu ve düşüncelerini açıklaması sırasında kendisine ve muhataplarına saygılı olmayı alışkanlık hâline getirme becerisi kazandırmak.

Hedef davranışlar:

1. Büyük, küçük ve yaşlılarıyla ilişkilerinde kendisine ve karşısındakine saygı gösterme,
2. Başkalarına sevgi ve saygı duyacak kadar kendi içinde dengeli olma,
3. Güzel ifade sahiplerinin toplum içinde daha itibarlı olduğunun şuuruna ulaşma,
4. Güzel ifade etme duygu ve düşüncesine ulaşma.

Amaç: Hangi alanda olursa olsun konuşulanları dinleme ve değerlendirme alışkanlığını kazandırmak.

Hedef davranışlar:

1. Dinlediğinden belirlenecek hususlarda seçmeler yapma,
2. Dinlediğini değerlendirme,
3. Dinlediğini eleştirme.

Amaç: Okunan metinlerdeki duygu, düşünce, hayal unsurlarını kavramak üzere not alma, fişleme yaparak metnin bütünü hakkında bir hükme varabilme becerisini kazandırmak.

Hedef davranışlar:

1. Araştırarak düzenli not alıp, fişleme yaparak okuma,
2. Okunan metnin esas aldığı duygu, düşünce hayal unsurlarıyla ilgili sorular hazırlama,
3. Metindeki (varsa) hayal unsurlarını söyleme ve yazma,
4. Metindeki (varsa) duygu unsurlarını söyleme ve yazma,
5. Metindeki (varsa) düşünce unsurlarını söyleme ve yazma,
6. Metnin muhtevasındaki zaman, mekân, mantık ve bilgi bağlantılarını tespit etme.
7. Metnin bütünü hakkında bir düşünceye ulaşma, yargıya varma,
8. Metinde kullanılan ifade tarzını (hikâye etme, fikrî ve ilmî ifade) söyleme,
9. Metnin nasıl plânlandığını bulma, söyleme,
10. Metnin hangi ifade tarzına bağlı bir tür olduğunu ve diğer türlere benzeyen, benzemeyen yanlarını söyleme ve yazma,
11. Metindeki olaylara, insanlara, çevreye ve düşünceye değişik açılardan bakma.

Amaç: Kültür dilinin şive ve ağızların üstünde bir yapıya ve güce sahip olduğunu bilmek.

Hedef davranışlar:

1. Ağız, lehçe ve şive kavramlarını bilme,
2. Türkçenin şivelerini, lehçelerini bilme,
3. Anadolu ağızları hakkında bilgi sahibi olma,
4. Kültür dilinin zenginliğini, yapısını ve gücünü bilme,
5. Kültür dili ile hazırlıklı ve hazırlıksız konuşmalar yapma,

6. Dramatizasyon çalışmalarına katılma,
7. Şiir okuma ve ezberleme.

Amaç: Türkçenin kültür taşıyıcılığı yönünü ve kültür dili olarak bütünleştirici özelliğini konuşmada ortaya koymak.

Hedef davranışlar:

1. Sosyo-kültürel dayanışma ve bütünleşmenin kültür diline dayandığını kabullenme,
2. Her türlü kültürel faaliyetin kültür dili ile yapıldığını kavrama.

Amaç: Çeşitli yollarla kazandıkları birikimi, hayal, [duygu ve düşünceleriyle zenginleştirip olgunlaştırarak, istenilen türde veya türlerde, uygun anlatım biçimleriyle, seviyelerinin gerektirdiği metinleri yazma becerisini kazandırmak.

Hedef davranışlar:

1. Dinleme, okuma, yaşama yoluyla kazandıkları birikimi yazılarında kullanma,
2. Hayal, duygu ve düşüncelerini öğrendikleriyle kıyaslama ve yazma,
3. İstenilen türde veya türlerde uygun anlatım biçimleriyle seviyeye uygun metinler yazma,
4. Yazılan metinleri dil bilgisi, imlâ ve noktalama, plân yönlerinden inceleme.

Amaç: Doğru ve düzgün yazmanın düzgün konuşmayla güçlü ve rahat ifadenin kelime servetiyle yakın ilgisini gösterip, sürekli yazma isteğini uyandırarak isteklileri edebî metin yazma denemelerine yöneltmek.

Hedef davranışlar:

1. Doğru ve düzgün yazmanın konuşmaya olumlu tesirini bilme,
2. Güçlü ve rahat ifadenin kelime servetiyle ilgisini bilme,
3. Okunanlarla ilgili yazılar yazma,
4. Edebî metinler yazma.

Amaç: Öncelikle Türkçe, Dil Bilgisi, Kompozisyon ve Edebiyat, daha sonra da diğer derslerde kazandığı bilgilerden faydalanarak, toplumumuzun tarihî birikimlerini kavrayarak bütünleşmeye, demokratikleşmeye şuurlu olarak katılmak.

Hedef davranışlar:

1. Türkçe, Dil Bilgisi ve Edebiyat dersleri ile diğer derslerde edindiği bilgileri yazılı ve sözlü kompozisyonlarda kullanma, yeni bütünlükler yaratma,
2. Toplumumuzun tarihî ve çağdaş birikimlerini öğrenme, kavrama, benimseme, bir sosyal kontrol unsuru olarak kullanma,
3. Toplumumuzdaki bütünleşme ve demokratikleşme sürecine şuurlu olarak katılma, sosyalleşme.

Amaç: Edebiyatın insan ve toplum hayatındaki önemini kavratmak ve benimsetmek.

Hedef davranışlar:

1. Edebiyatın tanımını yapma, kapsam, muhteva ve metodunu bilme,
2. Edebiyatın sosyal hayattaki yerini ve önemini kavrama,
3. Edebiyatın, dil, güzel sanatlar, sosyal yapı ve diğer bütün bilim dallarıyla ve fikir akımlarıyla ilişkisini bilme,
4. Edebî metinlerle ilgili tür, şekil ve anlatım özelliklerini bilme, edebî eserlerin diğer eserlerden farkını kavrama,
5. Terim ve metot bilgisi ile edebî metinleri inceleme yöntemlerini öğrenme ve uygulama veya edebî eserleri tahlil ve tenkit bilgisini öğrenme ve edebî metinlere uygulama,
6. Metinlerin işleniş şekillerini öğrenme ve metinlere uygulama,
7. Edebiyatın, dil, güzel sanatlar ve sosyal yapıyla ilişkisini bilme,
8. Edebiyatla fikir akımları arasındaki ilişkileri bilme.

Amaç: Türk dilini, bütün incelik ve kurallarıyla öğretip sevdirmek, çeşitli ifade tarzlarını kullanma alışkanlığı kazandırmak.

Hedef davranışlar:

1. Türk dilini öğrenme ve sevmek,
2. Türk dilinin kurallarına uyma gerekliliğini bilme,
3. Dilin yaşayan ve gelişen bir varlık olduğunu bilme,

4. Türkçe okuyup yazmanın milletimize, sonuç olarak da kendimize saygının gereği olduğunu kavrama,
5. Sözlü ifadenin önceliğini ve önemini kavrama,
6. Yazılı ifadenin özellik ve çeşitlerini bilme.

Amaç: Türk edebiyatının tarihî gelişimini kavratmak.

Hedef davranışlar:

1. Türk edebiyatındaki devir ve dönemlerin birbirini etkileyici özelliklerini bilme,
2. Türk edebiyatının, tarih boyunca, bütün devre, akım ve türleriyle bir bütün olduğunu bilme.

Amaç: Türk edebiyatı ile dünya edebiyatının birbiri üzerindeki etkisini incelerken, edebiyatımızın kendine has özelliklerini koruyarak geliştiğini kavratmak.

Hedef davranışlar:

1. Türk edebiyatı ile çeşitli milletlerin edebiyatlarının birbirine etkisini bilme,
2. Edebiyatımızın, zaman içerisinde, kendisine has özelliklerini koruyarak geliştiğini kavrama,
3. Edebî türleri bilme,
4. Klâsik edebiyat ile Cumhuriyet dönemindeki edebî eğilim ve akımları bilme,
5. Nazım parçasındaki ahengi yaratan unsurları (vezin, kafiye) ile nazım şekillerini bilme,
6. Mecazları kavrama,
7. Edebiyat ile ilgili kavram ve terimleri bilme,
8. Metinlerle ilgili dil ve söyleyiş özelliklerini arayıp bulma,
9. Ülkemizdeki kültür ve sanat olaylarını, bu alandaki gelişmeleri izleme.

Amaç: Edebiyatımızdaki manzum türleri, şekil ve anlatım özelliklerini tanıtır öğretmek.

Hedef davranışlar:

1. Klâsik Edebiyat, Halk edebiyatı ve Arayışlar Devri Türk edebiyatındaki Türk nazmını, bir bütün olarak kavrama,
2. Nazım parçasında ahengi yaratan unsurları (vezin, kafiye ve armoni) bilme, kavrama, analizini yapabilme,
3. Mecazları ayırt edebilme, metindeki anlamı bulabilme,
4. Edebiyatla ilgili terim ve kavramları öğrenme,
5. Türk edebiyatındaki manzum eser çeşitlerini ve özelliklerini bilme,
6. Metinlerle ilgili dil ve söyleyiş özelliklerini arayıp bulma.

Amaç: Duygu, hayal ve düşünce dünyasını geliştirmek.

Hedef davranışlar:

1. Hissetme, hayal kurma, zevk duyma ve düşünme yeteneğini kazanma,
2. Edebî kültürü, düşünceleri açıklama ve örneklendirmede kullanma,
3. Diğer alanlarda da güzeli, faydalıyı, doğruyu ve iyiyi seçme.

Amaç: Yaşama sevincini, tabiat, vatan, millet, aile ve insan sevgisini pekiştirmek.

Hedef davranışlar:

1. Türk milletinin tarih boyunca seçkin edebî eserler ortaya koymuş, köklü ve uygar bir millet olduğunu bilme,
2. Türk olmanın gurur ve sorumluluğu içinde yeni atılımlar için kendisine güven ve saygı duyma,
3. Edebiyatın, edebî eserlerde ifadesini bulan yaratıcı ve kalıcı yönünü görme,
4. Seçkin eserlerin, hayatı manalı kılan, yaşama güç ve sevincini artıran gücünü kavrama,
5. Tabiatı, toplumu, çevresini ve insanları gözleme, tanıma ve sevmeye.

Amaç: Edebiyatımızdaki mensur türlerin özelliklerini ve unsurlarını tanıtır öğretmek.

Hedef davranışlar:

1. Türk nesrini bir bütün olarak öğrenip tanıma,
2. Türlerle ilgili terim ve kavramları öğrenip yeri geldiği zaman kullanma,
3. Okunan metnin dil ve ifade özelliklerini tespit etme.

Amaç: Metinleri ve yazarlarını ilmi, objektif yaklaşımlarla değerlendirme becerisini kazandırmak.

Hedef davranışlar:

1. Eserlerdeki ana fikri, temayı, metnin özünü yakalamaya dönük sorular oluşturup, cevaplarını arama,
2. Hikâye etme yoluyla, meydana getirilmiş metinlerdeki kişileri tanıma,
3. Kahramanların davranış farklılıkları açısından, toplum içindeki yerlerini ve rollerini değerlendirme,
4. Eser ile yazar ve devri arasındaki ilişkileri göz önünde tutma,
5. Kişilere ve olaylara değişik açıklardan bakma,
6. Aynı türe giren eserler arasındaki yazar ve devirle ilgili muhteva, yapı, dil ve üslup farklarını seçme.

Amaç: Tarih içinden süzülgeleyen ve edebî eserler yoluyla edebiyatımıza yansıyan değer hükümlerimizi, inanç ve ahlâk sistemimizi benimsetmek,

Hedef davranışlar:

1. Millî kültürümüzü tanıma,
2. İnanç ve ahlâk sistemimizi öğrenme,
3. Zevk inceliklerimizi kendine mâl etme,
4. Kültürümüzü yazı ve davranışlarıyla koruyup yaşatma.

Amaç: Atatürk'ün ilke, görüş ve düşüncelerini öğretmek.

Hedef davranışlar:

1. Atatürk'ün edebiyatımıza akseden ilke, görüş ve düşüncelerini bilme ve benimseme,
2. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilelebet hür ve bağımsız yaşamasının, demokrasi rejiminin özenle korunup yaşatılmasına bağlı olduğunu kavrama.

Amaç: Kültür birikimini, düşünce ve zevk alma istek ve yeteneğini, edebî hayata yansıtma yetenek ve becerisini kazandırmak.

Hedef davranışlar:

1. Okuma alışkanlığı kazanma,
2. Yeni edebî eserler ortaya koyma.

Amaç: Türk edebiyatının, tarihî gelişimi içinde, muhteva, estetik, dil ve üslup bakımından mükemmel, ortak millî kültür değeri taşıyan eserlerini okutmak suretiyle, Türk dilini, bütün incelik ve kurallarıyla öğretip sevdirmek.

Hedef davranışlar:

1. Türkçenin kurallarını öğrenme,
2. Türkçenin kurallarına uyma,
3. Dilin, canlı bir varlık olduğunu bilme,
4. Türkçe okuyup yazmanın, kendine ve milletimize saygının bir gereği olduğunu kavrama.

Amaç: Edebiyatın insan hayatındaki yerini ve önemini kavratmak ve benimsetmek.

Hedef davranışlar:

1. Edebiyatın diğer bilim dallarıyla ilişkisini bilme,
2. Eserlere ve yazarlara ilgi duyma.

Amaç: Türklerin İslâmiyetten önceki duygu ve düşünce dünyası ile estetik anlayışını kavratmak.

Hedef davranışlar:

1. İslâmiyetten Önceki Türk Edebiyatının genel özelliklerini bilme,
2. Türk destanlarının, destan geleneği içindeki önemini kavrama,
3. Türk şiiri verimlerinin daha sonraki örneklerle kaynaklık ettiğini açıklama,
4. Türk edebiyatının bilinen en eski edebî metinlerinin "Göktürk kitabeleri" olduğunu bilme,
5. Türkçenin VIII. asırda çok zengin bir ifade gücüne sahip olduğunu anlama.

Amaç: Türkçenin gücünü, ifade zenginliğini kavratarak dili sevdirmek ve millî şuuru canlı tutmak.

Hedef davranışlar:

1. Türkçenin bilinen eski yazılı metinlerden itibaren zengin ifade gücüne sahip olduğunu öğrenme,
2. Dilin millî şuurun gelişmesindeki rolünü kavrama.

Amaç: İslâmiyetin Türk kültür hayatının bütününe tesir ederek, yeni bir medeniyet meydana getirdiğini kavratmak.

Hedef davranışlar:

1. İslâmiyetin toplum hayatımızda büyük değişiklikler meydana getirdiğini bilme,
2. Edebiyat ve dil sahasındaki gelişmelerde İslâmiyetin tesirini kavrama.

Amaç: İslâmiyetin Türk edebiyatına kazandırdığı şekil ve muhtevaya ait unsurları kavratmak.

Hedef davranışlar:

1. İslâmiyetin edebî eserlerde meydana getirdiği tür ve şekil değişikliklerini görme,
2. İslâmiyetin edebî eserlerin muhtevasında meydana getirdiği değişikliği bilme.

Amaç: Edebî eserlere yansıyan değer yargılarımızı, ahlâk sistemimizi tanıtip benimsetmek.

Hedef davranışlar:

1. Değer yargılarımızı tanıma,
2. İnanç ve ahlâk sistemimizi bilme,
3. Bu dönem eserlerini besleyen kaynakları bilme,
4. Millî kültür unsurlarını benimseme,
5. Millî kültür unsurlarını kendine mal etme,
6. Millî kültür unsurlarını ifade ve davranışlarıyla koruyup yaşatma

Amaç: Türk edebiyatının seçkin eserlerini tanıtmak.

Hedef davranışlar:

1. Seçkin edebî eserlere sahip köklü bir milletin mensubu olduğu şuuruna varma,
2. Bu şuur ile kendine güvenme,
3. Geçmiş ile iftihar etme.

Amaç: Edebî eserler yoluyla insan, aile, millet ve vatan sevgisini geliştirmek.

Hedef davranışlar:

1. Edebî eserlerin, insan sevgisini esas aldığı bilme,
2. Ailenin bütünlüğü ve kutsallığı şuuruna varma,
3. Vatan ve millet sevgisini edebî eserler yoluyla geliştirme.

Amaç: Okuduğunu anlama, objektif düşünme, değerlendirme ve yorum yapma alışkanlığını kazandırmak.

Hedef davranışlar:

1. Okuduğunu anlama,
2. Kabul etme ve reddetmeye muktedir olma,
3. Objektif düşünme yeteneği kazanma,
4. Gördüklerini, duyduklarını ve hissettiklerini muhakeme etme yeteneği kazanma.

Amaç: Edebiyat zevkini geliştirmek.

Hedef davranışlar:

1. Edebî eserlerin kişilere, estetik bir duygu ve düşünce sağladığını bilme,
2. Fikir, sanat, bilgi değeri yüksek eserlerin seçilmesi ve değerlendirilmesi için gerekli kültür birikimini sağlama,
3. Serbest zamanlarını edebiyatla uğraşarak değerlendirme.

Amaç: Türk edebiyatı ile dünya edebiyatının birbiri üzerindeki etkisini incelerken, edebiyatımızın kendine has özelliklerini koruyarak geliştiğini kavratmak.

Hedef davranışlar:

1. Türk edebiyatı ile dünya edebiyatının birbirine etkisini bilme,
2. Edebiyatımızın kendisine has özelliklerini koruyarak geliştiğini kavrama,
3. Yurt ve dünyadaki kültür ve sanat olaylarını, bu alandaki gelişmeleri izleme, bilme

Amaç: Metinleri ve yazarlarını ilmi, objektif yaklaşımlarla değerlendirip yorumlama becerisini kazandırmak.

Hedef davranışlar:

1. Edebî eserleri tahlil ve tenkit metotlarını öğrenme ve edebî metinlere uygulama,

2. Eserlerdeki ana fikri, temayı, metnin özünü yakalamaya dönük sorular oluşturup, cevaplarını arama,
3. Tahkiyeli metinlerde kişilerin psikolojik ve fizikî durumlarını tespit etme,
4. Konuşma (karşılıklı, iç içe konuşma) şekillerini tespit etme,
5. Davranış farklılıkları açılarından, toplum içindeki yerlerini ve rollerini değerlendirme,
6. Eser ile yazar ve devri arasındaki ilişkileri göz önünde tutma,
7. Kişilere ve olaylara değişik açılardan bakma,
8. Eser yazarının şahsî üslûp, dil ve söyleyiş özelliklerini, hayatını ve mizacını bilme.

Amaç: İmlâ ve ifade bakımından yanlışsız bir dil ve zengin bir kelime hazinesiyle akıcı ve anlamlı konuşup yazmayı alışkanlık hâline getirmek.

Hedef davranışlar:

1. Her zaman, her yerde vurgu, telâffuz ve imlâ kurallarına uyma.
2. Kelime servetini sürekli besleyip geliştirme,
3. Dikkatli dinlemenin, doğru ve güzel konuşup yazmanın birbirimizi tanıyıp anlamayı kolaylaştıracağını bilme,
4. Sosyal ilişkilerimizi geliştirme,
5. Okumayı ve yazmayı sevme,
6. Eserlere ve yazarlara ilgi duyma,
7. Ortak millî kültür değerleri taşıyan edebî eserlerimizi tanıma,
8. Kitap ve kitaplık edinme.

Amaç: Türkiye dışındaki çağdaş Türk edebiyatını ana hatlarıyla tanıtmak.

Hedef davranışlar:

1. Çeşitli ülkelerdeki Türk edebiyatı hakkında bilgi sahibi olma.
2. Yer yüzünde Türkçe konuşulan ülkeleri, bölgeleri bilme.

9.4. Türkçe ve Edebiyat Öğretiminde Muhteva

Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin muhtevasını seçmek önemli bir konudur. Amaçlara göre muhteva seçmek ise en tutarlı yoldur. Çünkü amaç tek başına bir şey ifade etmez. Muhteva, amaca ulaştıracak araç olmak bakımından büyük önem taşır. Öyleyse, ne öğretilim, konuları ve metinleri nasıl seçelim, muhtevada, ağırlık nerede olmalıdır gibi sorunların iyi cevaplandırılması gerekir.

Ana dili eğitimi iki alandan oluşur (Kavcar, 1999: 145):

1. Dil becerileri (dinlenme, konuşma, okuma, yazma),
2. Dil ve edebiyat üzerine bilgiler.

Bu iki alandan dil becerilerine daha çok ağırlık verilmeli, muhteva buna göre düzenlenmelidir.

Dil ve edebiyat öğretiminde esas, öğrencilerin duyuş, düşüntüş ve yaşayış bakımından dengeli bir gelişim çizgisi izlemelerini sağlamaktır. Bunun en etkili yolu da, öğrenciye sağlam bir dil bilinci ve okuma zevki kazandırmaktan geçer. Dil bilinci, gerekliliği anlatılarak ve kavratılarak verilebilir. Öğretmen bunları yavaş yavaş kazandırmaya çalışırken, okutma işine öğrencilerin seviyelerine uygun ve zevk alabileceği metinlerle başlamalıdır. Bunun için, öğrencilerin önce kendi sosyal ve kültürel çevrelerine uygun edebiyat ürünleriyle yüz yüze gelmelerinde sayısız yarar vardır. Onlara, anlaşılması güç metinler yerine, kolay anlaşılır ve öğrencinin zevkine, ilgisine uygun metinler verilmelidir.

Herhangi bir metin veya edebiyat eseri söz konusu olunca, “*Bunu niçin okutuyorsunuz?*” sorusuna aşağıdaki cevaplar verilebilmelidir:

Okunan eser veya metin öğrencilerin ilgilerine, seviyelerine, ihtiyaçlarına uygun olmalı ve onlara zevk vermelidir. Eser veya metinle öğrenciler kendi zihinsel ilgileri ve etkinlikleri arasında bağ kurabilmelidirler. Okuma becerileri arttıkça da anlama ve anlatım gücü artacak, edebiyat bilgisi ve zevki gelişecektir.

Türkçe ve Edebiyat dersleri her şeyden önce dil ve edebiyat sevgisinin, Türklük sevgisi ve Türklük bilincinin, insan sevgisinin, güzel konuşma ve yazma zevkinin verildiği derslerdir. Kitaplardaki metinlerin bu değerleri kazandıracak mahiyette olmaları gerekir.

Belirtilen ölçütler doğrultusunda hazırlanacak iyi bir dil ve edebiyat programı, daha önceden ne yapıldığını ve bundan sonra neyin amaçlandığını açık seçik göstermelidir. Herhangi bir kademede yapılan bir çalışma, daha önceden yapılmış olana dayalı olmalı ve daha sonraki kademe için de bir hazırlık niteliği taşınmalıdır. Böylece programlar arasındaki kopuklukların önüne geçilmeli ve bütünlük sağlanmalıdır.

2445 ve 2470 Sayılı Tebliğler Dergisindeki açıklamalar doğrultusunda Ders Geçme ve Kredili Sisteme göre dönemler esas alınarak hazırlanan ve hâlen Sınıf Geçme Sisteminde uygulanmakta olan programın muhtevası şöyledir (27.4.1998/64 Sayılı TTK Kararı):

Açıklamalar:

1. Türk Dili ve Edebiyatı dersinin programı, “*Edebiyat*”, “*Türk Dili*” ve “*Kompozisyon*” olmak üzere üçe ayrılmıştır. Bunları her birisi için 9, 10 ve 11. sınıflara göre ayrı ayrı öğretim programları hazırlanmıştır. Bu programlara göre hazırlanacak ders kitapları da aşağıda gösterildiği gibi ayrı ayrı yazılacaktır. (12.04.1993/ 93 Numaralı TTK Kararı)

1.1. Türk Dili ve Edebiyatı

Edebiyat 9

Edebiyat 10

Edebiyat 10

Edebiyat 11

1.2. Türk Dili ve Edebiyatı

Türk Dili 9

Türk Dili 9

Türk Dili 10

Türk Dili 11

1.3. Türk Dili ve Edebiyatı

Kompozisyon 9

Kompozisyon 10

Kompozisyon 11

Kompozisyon 11

2. Türk Dili ve Edebiyatı programının uygulanabilmesi için 1. ve 2. dönemlerde haftada dörder, 3. ve 4. dönemlerde ise haftada üçer saatlik zaman ayrılmıştır. Bu uygulamada 1. ve 2. dönem için ayrılan sürelerin haftada 3 saati Edebiyat, 1 saati ise Türk Dili ve Kompozisyon için kullanılır. 3. ve 4. dönemlerde ise haftada ikişer saat Edebiyata, bir saat Türk Dili ve Kompozisyona ayrılır.

Türk Dili ve Kompozisyon dersleri için ayrılan zaman, bir hafta Türk Dili, diğer hafta Kompozisyon konuları dönüşümlü olarak işlenecek şekilde düzenlenir.

3. Edebiyat ve Türk Dili dersleri sınavları birlikte, Kompozisyon ise ayrı yapılır. Edebiyat ve Türk Dili sınavında 100 puanın %70'i Edebiyata, %30'u ise Türk Dili'ne ayrılır.
4. Kompozisyon ayrı, Edebiyat ve dil çalışmaları ayrı not konusu olmakla birlikte, dönem notu olarak Türk Dili ve Edebiyatı dersi için bir not verilir.
5. Öğretmenin takdir edeceği esas dönem notunun aritmetik ortalaması şöyle alınır: Öğrencinin Edebiyat ve Türk Dili dersi ile Kompozisyon dersinden aldığı bütün notlar (Yazılı, sözlü ve ödev notları) toplanarak bulunan toplam, not sayısına bölünür.

Bu programla ilgili diğer hususlar şöyle açıklanabilir:

1. Program geliştirme, süreklilik arz eden dinamik bir konudur. Bu programlar, çağdaş anlayışla sürekli geliştirilecektir.
2. Programda "Batı Edebiyatı" bölümü yerine "Dünya Edebiyatı" bölümü konulmuş; ayrıca Türkiye dışındaki çağdaş Türk edebiyatlarına da yer verilmiştir.
3. Bu programlar;
  - 3.1. 9. sınıfta edebî tür ve şekillerle, edebî kavram ve terimlere,
  - 3.2. 10 ve 11. sınıflarda Türk edebiyatının tarihî gelişimi içinde devrin, şahsiyetin ve eserlerin en belirgin özellikleri ile Dünya edebiyatının seçkin örneklerine
  - 3.3. 10 ve 11. sınıflarda ise Tanzimat ve çağımıza kadar olan Türk Edebiyatına özel olarak yer verilmesi esasına göre hazırlanmıştır.
4. Eserlerinden faydalanılacak isimler arasından metin seçimi ve işlenmesi belirlenirken haftalık, aylık ve dönemlik eğitim süresi dikkate alınır.
5. Programda, eserlerinden faydalanılacak isimler kadrosu geniş tutulmuştur; zümre öğretmenleri bu kadrodan dönemini ve türünü temsil gücü yüksek olan isimlerin uygun eserlerini seçerek bütün yönleriyle işlemelidirler.
6. Dönemler arasında bilgi, beceri, duygu vb. konularda ilgi kurulur.
7. Konular, yakından uzağa, basitten karmaşığa; bilinenden bilinmeyene giden bir metotla işlenir.
8. İncelenen eserler, benzerleri ve zıtlarıyla karşılaştırılarak öğrenciye mukayese şuuru kazandırılır.
9. Bölüm ve konu başlarında açıklayıcı, düşündürücü ve yönlendirici özellikte bilgi verilir.
10. Konuların sıralanışında müfredata uyulur.
11. Kazandırılacak bilgiler metinlerden hareket edilerek verilir.
12. Uzun bir eserden seçilecek parçaların konu bütünlüğünü taşımasına dikkat edilir.
13. Metinlerle, metin altı sorularının sınıf seviyesine ve amaçlara uygun olmasına dikkat edilir.
14. Konulara ayrılan saatler, devir, tür ve şahsiyetin önemine tespit edilir.
15. Aynı dönemi temsil eden yazarlardan alınan metinler, o dönemin özelliklerini tamamlayıcı nitelikte olmalıdır.
16. Birden fazla dönemde okutulan şahsiyetlerin, her dönemde farklı yönlerine yer verilir.

17. Kompozisyon ve Türk Dili derslerinde, konuların uygulamalı işlenmesi için sınıfa getirilerek metinler, Edebiyat dersi öğretim programlarında belirtilen şahsiyetlerin uygun eserlerinden seçilir.
18. Öğretmenler, süre uygun olduğu takdirde, edebî dönem, şahsiyet ve eserleri daha iyi tanıtmak için öğretim programlarında ismi belirtilen şahsiyetlerin eserlerinden seçilerek serbest metinlere de yer verilebilir.
19. İslâmiyetten önceki Türk Edebiyatından seçilen metinlerin bir bölümü, Türk dilinin tarihî seyrini daha iyi anlatmak için ve muhtemel değişimleri göstermek amacıyla asıl şekliyle verilir.
20. "Türkiye dışında gelişen Türk Edebiyatı metinleri (Azerbaycan, Irak, Kıbrıs ve Balkan Türkleri dışında) Türkiye Türkçesine aktarılarak verilir. Ancak Türk şiveleri arasındaki benzerlik ve farklılıkların daha iyi görülebilmesi için Türkiye Türkçesine aktararak verilen metinlerin bir kısmı asıl şekliyle verilir." (12.04.1998/ 93 Numaralı TTK Kararı)
21. Dünya Edebiyatından seçilecek metinler, iyi çevirilerden ve millî kültürümüzle çelişmeyen eserlerden alınır.
22. Seçilen metinler yoluyla millî kültürümüz, örf ve âdetlerimiz ve millî menfaatlerimiz benimsetilir.
23. Öğrencilerde çağdaş ilim ve teknolojiadaki gelişmelere ilgi uyandırılır.
24. İmlâ, noktalama ve dil bilgisi kurallarına her zaman, her yerde uyarılır.
25. I. Dönem için seçilecek metinlerde:
  - 25.1. Türünün temel özelliklerini taşıma,
  - 25.2. Türünün en seçkin örneklerinden olma,
  - 25.3. Sanat ve fikir değeri taşıma özellikleri aranır.
26. 9. sınıfta edebî türler, en seçkin örnekler aracılığı ile Türk edebiyatı tarihi kronolojisi içinde, günümüzden geriye doğru tanıtılır.
27. 9. sınıfta şekil bilgisi ve edebî tür yanında metin tahliline de yer verilir.
28. 9. sınıfta ilk amaç, türün iyice ve bütün yönleriyle tanıtılmasıdır; şahsiyetin tanıtılması 10. ve 11. sınıflarda yoğunluk kazanacaktır.
29. 10 ve 11. sınıflarda şekil konusuna, yazarın psikolojisini, eserin özünü aydınlattığı ölçüde yer verilir.
30. Klâsik edebiyatımızdan seçilecek metinlerde kullanılan dilin çağdaşlarına göre sade olmasına dikkat edilir.
31. Türk dili konuları, dilin sırf şekil bakımından anlatımı şeklinde değil, metinler üzerinde yaptırılacak gözlem ve mukayeselerle mananın iyi kavranılmasını, dolayısıyla öğrencinin kendi fikirlerini, duygularını, ve isteklerini doğru ifade etme şuuruna varmasını hedefleyen, yapıcı bir çalışma ile verilir.
32. Terminoloji birliğini sağlamak için Türk Dil Kurumunca en son kabul edilen terimler esas alınır.
33. Öğrencinin okuma yoluyla iyiye ve güzele yönelmesi, yaşama sevinciyle güçlenmesi, kendine güven duyması ve iyi alışkanlıklar edinmesi sağlanır.
34. Okuma yoluyla öğrencilerdeki dinleme, anlam, anlatma, yeni düşünceler üretme gücünün gelişmesini sağlar.
35. Her öğrenci, ilgi ve kabiliyetlerine göre değerlendirilerek, şiir, hikâye, roman ve piyes okuma gibi faaliyetlere katılmaya özendirilir ve istidatlarına göre yönlendirilir.
36. Konuşma ve yazmada dile hâkim olmanın şartının manaları ve değerleri iyi bilinen kelimelerden meydana gelmiş, zengin bir kelime hazine sahip olma ve çok sayıda çeşitli cümleler kurabilme becerisi kazanmak olduğu şuurı verilir.
37. Her dönemde yazılı kompozisyon çalışmalarının yanında sözlü kompozisyon çalışmaları da yaptırılır.
38. Bilhassa 10 ve 11. sınıfta öğrencilere, ders saatleri dışında okudukları veya inceledikleri kitapları arkadaşlarına tanıtmaları için rapor hazırlatılarak edebî tenkid görüşü kazandırılır.
39. Sözlü kompozisyon çalışmalarında, öğrenciye bilhassa topluluk karşısında rahat konuşabilme, başkalarını dikkatle, sabırla, saygıyla dinleyebilme alışkanlıkları kazandırılır.
40. Öğrencilere kitap sevgisi ve okuma zevki kazandırmak için programda isimleri geçen yazar ve şairlerin, bu programın amaçlarına uygun eserleri arasından, Türk Dili ve Edebiyatı öğrenimi süresinin her döneminde (okuma ve inceleme teknikleri verilerek) en az bir eser okutulur.
41. Bu programların uygulanmasında, Talim ve Terbiye Kurulunca kabul edilen ders kitapları ile tavsiye edilmiş kitaplar kaynak olarak kullanılır.

9.4.1. Orta öğretimde Türkçe ve Edebiyat öğretiminde uygulanan programlar

Bu konuda araştırmanın yapıldığı zamanda uygulamada olan ders programları esas alınmıştır.

9.4.1.1. Hazırlık sınıfı Türkçe dersi

Talim ve Terbiye Kurulunun 05.09.1983 Tarih ve 148 Sayılı Kararı ile kabul edilen Türkçe dersi öğretim programı uygulanmaktadır (TD, 1983: S. 2148).

9.4.1.2. IX, X, ve XI. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı dersi

Talim ve Terbiye Kurulunun 24.01.1997 Tarih ve 5 Sayılı Kararı ile kabul edilen ders programları uygulanmaktadır (TD, 1997: S. 2470).

9.4.1.2.1. IX. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı dersi

1. Haftalık ders çizelgesinde Türk Dili ve Edebiyatı dersine ayrılan ders saatinin 2 saati *Türk Dili*, 1 saati *Edebiyat*, 1 saati *Kompozisyon* olarak işlenir.
2. "*Türk Dili*" ve "*Edebiyat*" sınavları birlikte, "*Kompozisyon*" sınavı ise ayrı yapılır. Türk Dili ve Edebiyatı sınavında 100 puanın %70'i *Türk Dili*, %30'u *Edebiyata* ayrılır.
3. Sınavları ayrı ayrı yapılan "*Türk Dili ve Edebiyatı*" ile "*Kompozisyon*" derslerinin dönem notunun verilmesinde *Türk Dili ve Edebiyatının* ağırlığı %70, *Kompozisyonun* ise %30 olarak hesaplanır.

9.4.1.2.2. X. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı dersi

1. Haftalık ders çizelgesinde Türk Dili ve Edebiyatı dersine ayrılan ders saatinin 1 saati *Türk Dili*, 2 saati *Edebiyat*, 1 saati *Kompozisyon* olarak işlenir.
2. "*Türk Dili*" ve "*Edebiyat*" sınavları birlikte, "*Kompozisyon*" sınavı ise ayrı yapılır. Türk Dili ve Edebiyatı sınavında 100 puanın %30'u *Türk Dili*, %70'i *Edebiyata* ayrılır.
3. Sınavları ayrı ayrı yapılan "*Türk Dili ve Edebiyatı*" ile "*Kompozisyon*" derslerinin dönem notunun verilmesinde *Türk Dili ve Edebiyatının* ağırlığı %70, *Kompozisyonun* ise %30 olarak hesaplanır.

9.4.1.2.3. XI. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı dersi

1. Haftalık ders çizelgesinde Türk Dili ve Edebiyatı dersine ayrılan ders saatinin 1 saati *Türk Dili*, 1 saati *Edebiyat*, 2 saati *Kompozisyon* olarak işlenir.
2. "*Türk Dili*" ve "*Edebiyat*" sınavları birlikte, "*Kompozisyon*" sınavı ise ayrı yapılır. Türk Dili ve Edebiyatı sınavında 100 puanın %50'si *Türk Dili*, %50'si *Edebiyata* ayrılır.

3. Sınavları ayrı ayrı yapılan “*Türk Dili ve Edebiyatı*” ile “*Kompozisyon*” derslerinin dönem notunun verilmesinde *Türk Dili ve Edebiyatının ağırlığı %50, Kompozisyonun ise %50* olarak hesaplanır.

9.4.2. Orta öğretimde derslere, sınıflara ve alanlara göre uygulanan programlar

Bu konuda da uygulamadaki son program esas alınmıştır.

9.4.2.1. Ortak genel kültür dersleri

IX. sınıf

Türk Dili ve Edebiyatı dersinde; Ders Geçme ve Kredi Uygulamasındaki Türk Dili ve Edebiyatı programından Türk Dili (1-2), Edebiyat (1), Kompozisyon (1) programları uygulanır.

X. sınıf

Türk Dili ve Edebiyatı dersinde; Ders Geçme ve Kredi Uygulamasındaki Türk Dili ve Edebiyatı programından Türk Dili (3), Edebiyat (2-3), Kompozisyon (2) programları uygulanır.

XI. sınıf

Türk Dili ve Edebiyatı dersinde; Ders Geçme ve Kredi Uygulamasındaki Türk Dili ve Edebiyatı programından Türk Dili (4), Edebiyat (4), Kompozisyon (3-4) programları uygulanır.

9.4.2.2. Alan dersleri

1. Sosyal Bilimler alanı

X. sınıf

Edebî Metinler dersinde; Ders Geçme ve Kredi Uygulamasındaki Edebî Metinler (1-2-3) programından (*Ders Geçme ve Kredi Uygulamasına İlişkin Program Kılavuzu, Ankara, Şubat, 1992, s. 137-140*) şiir, hikâye, roman başlıkları altında sıralanan konular işlenir.

XI. sınıf

Edebî Metinler dersinde; Ders Geçme ve Kredi Uygulamasındaki Edebî Metinler (1-2-3) programından (*Ders Geçme ve Kredi Uygulamasına İlişkin Program Kılavuzu, Ankara, Şubat, 1992, s. 137-140*) tiyatro, hatırat, gezi (seyahat) yazısı, biyografi, mektup, deneme, hitabet başlıkları altında sıralanan konular işlenir.

2. Türkçe-Matematik alanı

X. sınıf

Edebî Metinler dersinde; Ders Geçme ve Kredi Uygulamasındaki Edebî Metinler (1-2-3) programından (*Ders Geçme ve Kredi Uygulamasına İlişkin Program Kılavuzu, Ankara, Şubat, 1992, s. 137-140*) şiir, hikâye, roman başlıkları altında sıralanan konular işlenir.

XI. sınıf

Edebî Metinler dersinde; Ders Geçme ve Kredi Uygulamasındaki Edebî Metinler (1-2-3) programından (*Ders Geçme ve Kredi Uygulamasına İlişkin Program Kılavuzu, Ankara,*

Şubat, 1992, s. 137-140) tiyatro, hatırat, gezi (seyahat) yazısı, biyografi, mektup, deneme, hitabet başlıkları altında sıralanan konular işlenir.

3. Yabancı Dil alanı

X ve XI. sınıf

Dil Bilim dersinde; Ders Geçme ve Kredi Uygulamasındaki Dil Bilim (1-2) dersi programı uygulanır.

4. Sanat (Müzik) alanı

X. sınıf

Edebî Metinler dersinde; Ders Geçme ve Kredi Uygulamasındaki Edebî Metinler (1-2-3) programından (*Ders Geçme ve Kredi Uygulamasına İlişkin Program Kılavuzu, Ankara, Şubat, 1992, s. 137-140*) şiir, hikâye, roman başlıkları altında sıralanan konular işlenir.

XI. sınıf

Edebî Metinler dersinde; Ders Geçme ve Kredi Uygulamasındaki Edebî Metinler (1-2-3) programından (*Ders Geçme ve Kredi Uygulamasına İlişkin Program Kılavuzu, Ankara, Şubat, 1992, s. 137-140*) tiyatro, hatırat, gezi (seyahat) yazısı, biyografi, mektup, deneme, hitabet başlıkları altında sıralanan konular işlenir.

9.4.2.3. Seçmeli alan dersleri

1. Sosyal Bilimler alanı

X ve XI. sınıf

Türk Edebiyatı Tarihi dersinde; Ders Geçme ve Kredi Uygulamasındaki Türk Edebiyatı Tarihi (1) dersi programı uygulanır.

Dil Bilim dersinde; Ders Geçme ve Kredi Uygulamasındaki Dil Bilim (1-2) dersi programı uygulanır.

2. Türkçe-Matematik alanı

X ve XI. sınıf

Türk Edebiyatı Tarihi dersinde; Ders Geçme ve Kredi Uygulamasındaki Türk Edebiyatı Tarihi (1) dersi programı uygulanır.

Dil Bilim dersinde; Ders Geçme ve Kredi Uygulamasındaki Dil Bilim (1-2) dersi programı uygulanır.

Güzel Konuşma ve Yazma dersinde; Ders Geçme ve Kredi Uygulamasındaki Güzel Konuşma ve Yazma Programı (*Ders Geçme ve Kredi Uygulamasına İlişkin Program Kılavuzu, Ankara, Şubat, 1992, s. 140-143*) uygulanır.

Hızlı Okuma Teknikleri dersinde, Lise Hızlı Okuma Teknikleri öğretim programı uygulanır (TTK, 06.10.1997: 151; TD, Aralık 1997; S. 2483).

3. Yabancı Dil alanı

X ve XI. sınıf

Edebî Metinler dersinde; Ders Geçme ve Kredi Uygulamasındaki Edebî Metinler (1-2-3) programından (*Ders Geçme ve Kredi Uygulamasına İlişkin Program Kılavuzu, Ankara, Şubat, 1992, s. 137-140*) şiir, hikâye, roman başlıkları altında sıralanan konular işlenir.

X. sınıf

Güzel Konuşma ve Yazma dersinde; Ders Geçme ve Kredi Uygulamasındaki Güzel Konuşma ve Yazma Programı (*Ders Geçme ve Kredi Uygulamasına İlişkin Program Kılavuzu, Ankara, Şubat, 1992, s. 140-143*) uygulanır.

4. Sanat (Müzik) alanı

X. sınıf

Halk Bilim dersinde; Ders Geçme ve Kredi Uygulamasındaki Halk Bilim dersi programı uygulanır.

4.2. Edebî Sanatlar dersinde; Ders Geçme ve Kredi Uygulamasındaki Edebî Sanatlar dersi programı uygulanır.

5. Sanat (Resim) alanı

X ve XI. sınıf

Edebî Metinler dersinde; Ders Geçme ve Kredi Uygulamasındaki Edebî Metinler (1-2-3) programından (*Ders Geçme ve Kredi Uygulamasına İlişkin Program Kılavuzu, Ankara, Şubat, 1992, s. 137-140*) şiir, hikâye, roman başlıkları altında sıralanan konular işlenir.

XI. sınıf

Halk Bilim dersinde; Ders Geçme ve Kredi Uygulamasındaki Halk Bilim dersi programı uygulanır.

6. Spor alanı

Edebî Metinler dersinde; Ders Geçme ve Kredi Uygulamasındaki Edebî Metinler (1-2-3) programından (*Ders Geçme ve Kredi Uygulamasına İlişkin Program Kılavuzu, Ankara, Şubat, 1992, s. 137-140*) şiir, hikâye, roman başlıkları altında sıralanan konular işlenir.

9.4.2.4. Seçmeli dersler

1. Sosyal Bilimler alanı

IX. sınıf

Hızlı Okuma Teknikleri dersinde, Lise Hızlı Okuma Teknikleri öğretim programı uygulanır (TTK, 1997: S. 151; TD, 1997: S. 2483).

2. Türkçe-Matematik alanı

IX. sınıf

Hızlı Okuma Teknikleri dersinde, Lise Hızlı Okuma Teknikleri öğretim programı uygulanır (TTK, 1997: S. 151; TD, 1997: S. 2483).

3. Yabancı Dil alanı

IX ve X. sınıf

Hızlı Okuma Teknikleri dersinde, Lise Hızlı Okuma Teknikleri öğretim programı uygulanır. (TTK, 1997: S. 151; TD, 1997: S. 2483).

X ve XI. sınıf

3.2. Halk Bilim dersinde; Ders Geçme ve Kredi Uygulamasındaki Halk Bilim dersi programı uygulanır.

4.4. Sanat (Müzik) alanı

X ve XI. sınıf

Güzel Konuşma ve Yazma dersinde; Ders Geçme ve Kredi Uygulamasındaki Güzel Konuşma ve Yazma Programı (*Ders Geçme ve Kredi Uygulamasına İlişkin Program Kılavuzu, Ankara, Şubat, 1992, s. 140-143*) uygulanır.

IX. Sınıf

Hızlı Okuma Teknikleri dersinde, Lise Hızlı Okuma Teknikleri öğretim programı uygulanır (TTK, 1997: S. 151; TD, 1997: S. 2483).

5. Sanat (Resim) alanı

X ve XI. sınıf

5.1. Hızlı Okuma Teknikleri dersinde, Lise Hızlı Okuma Teknikleri öğretim programı uygulanır (TTK, 1997: S. 151; TD, 1997: S. 2483).

XI. sınıf

5.2. Güzel Konuşma ve Yazma dersinde; Ders Geçme ve Kredi Uygulamasındaki Güzel Konuşma ve Yazma Programı (*Ders Geçme ve Kredi Uygulamasına İlişkin Program Kılavuzu, Ankara, Şubat, 1992, s. 140-143*) uygulanır.

6. Spor alanı

X. sınıf

Güzel Konuşma ve Yazma dersinde; Ders Geçme ve Kredi Uygulamasındaki Güzel Konuşma ve Yazma Programı (*Ders Geçme ve Kredi Uygulamasına İlişkin Program Kılavuzu, Ankara, Şubat, 1992, s. 140-143*) uygulanır.

IX. sınıf

Hızlı Okuma Teknikleri dersinde, Lise Hızlı Okuma Teknikleri öğretim programı uygulanır (TTK, 1997: S. 151; TD, 1997: S. 2483).

7. Fen Bilimleri alanı

IX. sınıf

Hızlı Okuma Teknikleri dersinde, Lise Hızlı Okuma Teknikleri öğretim programı uygulanır (TTK, 1997: S. 151; TD, 1997: S. 2483).

9.4.3. Orta öğretimde uygulamadaki Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili derslerin içerikleri

Ders içerikleri, öğretim programındaki hedeflerin neler ile gerçekleştirileceğini gösterir. İçeriklerin yer aldığı ders kitapları, öğretim programlarının içeriğine uygun olarak hazırlanırlar. Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili derslerin içerikleri, Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programlarına uygun olarak hazırlanmış ve uygulamaya geçirilmiştir. Çeşitli alanlarda “*seçmeli alan dersi*” ya da “*seçmeli ders*” olarak okutulan ders kitapları ile diğer yardımcı ve kaynak kitaplarla da temel derslerin içeriğinde yer almayan ya da çok az yer alan konulara yer verilerek eksik öğrenmeler giderilmeye çalışılmaktadır.

Türkçe ve edebiyat öğretimi ile ilgili derslerin içerikleri, Türk Millî Eğitiminin hedeflerine ulaştırıcı niteliğe sahiptir; ancak, bunun gerçekleşmesi, uygulama araçlarından özellikle de alan öğretmenlerinden geçmektedir.

Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili derslerin içeriğinde sunulan bilgiler bilimsel açıdan doğru olup, sistematik bir şekilde düzenlenmiştir. 1991-92 Programı ile birlikte, son dönem şair ve yazarlarına, güncel konulara ve yazılara da yer vermeye başlanmıştır. Derslerin içerikleri, öğrencilerin önceki öğrenmelerini pekiştirici, kaynaştırıcı mahiyettedir. Öğrenciler, sunulan bilgileri, gerekli yönlendirmeler de yapılırsa, beceriye dönüştürebilirler.

Türkçe ve edebiyat öğretimi ile ilgili derslerden “*Türk Dili ve Edebiyatı*” dersi, orta öğretimdeki bütün liselerde “*Ortak Genel Kültür Dersi*” olarak okutulmaktadır.

Ders Geçme ve Kredili Sisteme göre dönemler esas alınarak hazırlanan ve hâlen Sınıf Geçme Sisteminde de uygulanmakta olan programa göre, orta öğretimde okutulmakta olan Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili derslerin içerikleri şöyledir:

9.4.3.1. Türk Dili

9.4.3.1.1. IX. sınıf

I. Bölüm

1. Çeşitli Yönleriyle Dil

1.1. Dil nedir?

1.2. Dilin önemi ve özellikleri

1.3. Dilin millet hayatındaki yeri ve önemi

1.4. Dil-kültür münasebeti

1.5. Dil bilgisinin bölümleri

Atatürkçü düşüncede yer alan temel fikirleri kapsayan temel konular (Sözlü ve yazılı kompozisyon şeklinde işlenecektir.)

Türk dili

Atatürk’ün Türk dili ile ilgili görüşleri

Ayrıca, Atatürk’ün farklı dönemlerdeki konuşmalarından örnekler alınarak üzerinde dil çalışmaları yaptırılacaktır.

Atatürk’ün dil devriminden önce ve sonra yaptığı konuşma metinleri karşılaştırılarak dilin Türkçeleştirilmesine dikkat çekilecektir. (Kaynak: Atatürk’ün söylev ve demeçleri)

II. Bölüm

2. Türkiye Türkçesi

2.1. Ses Bilgisi

2.1. Ses nedir?

- 2.2. Ses-harf ilişkisi.
- 2.3. Seslerin meydana gelişi
- 2.4. Seslerin sınıflandırılması
- 2.4.1. Ünlüler ve özellikleri
- 2.4.2. Ünsüzler ve özellikleri
- 2.5. Seslerin birleşmesi, hece yapısı ve kelime.
- 2.6. Başlıca ses olayları
- 2.6.1. Ses türemesi
- 2.6.2. Ses düşmesi
- 2.6.3. Ses benzeşmesi
- 2.6.4. Ulama
- 2.7. Türkçe kelimelerin yapısı ile ilgili ses uyumları
- 2.7.1. Kalınlık-incelik uyumu
- 2.7.2. Düzlük-yuvarlaklık uyumu
- 2.7.3. Ünlü-ünsüz uyumu
- 2.7.4. Ünsüz uyumu
- 2.8. Vurgu-tonlama.

III. Bölüm

3. Şekil bilgisi

- 3.1. Kök, çeşitleri ve özellikleri
- 3.1.1. Fiil kökleri
- 3.1.2. İsim kökleri
- 3.2. Ek, çeşitleri ve özellikleri
- 3.2.1. Yapım ekleri, gövde ve çeşitleri
- 3.2.1.1. İsimden isim yapan ekler
- 3.2.1.2. İsimden fiil yapan ekler
- 3.2.1.3. Fiilden fiil yapan ekler
- 3.2.1.4. Fiilden isim yapan ekler
- 3.2.1.5. Fiil gövdeleri
- 3.2.1.6. İsim gövdeleri
- 3.2.2. Çekim ekleri
- 3.2.2.1. Fiil çekim ekleri
- 3.2.2.1.1. Şekil ve zaman (kip) ekleri
- 3.2.2.1.2. Haber (bildirme) kipleri
- 3.2.2.1.3. Dilek (tasarlama) kipleri
- 3.2.2.1.4. Şahıs ekleri
- 3.2.2.1.5. Soru eki
- 3.2.2.2. İsim çekim ekleri
- 3.2.2.2.1. Hâl ekleri
- 3.2.2.2.2. İyelik ve aitlik eki
- 3.2.2.2.3. Çokluk eki
- 3.2.2.2.4. Soru eki
- 3.2.3. Fiillerdeki olumsuzluk ekleri
- 3.3. Yardımcı ünlü ve yardımcı ünsüzler
- 3.4. Yapı bakımından kelimeler
- 3.4.1. Basit kelime
- 3.4.2. Türemiş kelime
- 3.4.3. Birleşik kelime

IV. Bölüm

4. Anlam Bakımından Kelimeler

- 4.1. Gerçek anlamlı kelimeler
- 4.2. Yan anlamlı kelimeler
- 4.3. Mecaz anlamlı kelimeler
- 4.4. Eş sesli kelimeler
- 4.5. Eş anlamlı kelimeler
- 4.6. Zıt anlamlı kelimeler

- 4.7. Terim anlamlı kelimeler
- 4.8. Deyim anlamlı kelimeler

V. Bölüm

5. Kelime Çeşitleri

5.1. Fiiller

- 5.1.1. Fiillerin cümle içindeki görevi
- 5.1.2. Fiil çekimi
- 5.1.3. Çekimli fiilin yapısındaki unsurlar
  - 5.1.3.1. Kök-gövde
  - 5.1.3.2. Şahıs (Kişi) ekleri
  - 5.1.3.3. Ek fiil, çekimi ve görevi
  - 5.1.3.4. Fiillerin birleşik zamanlı çekimleri
- 5.1.4. Yapılarına göre fiiller
  - 5.1.4.1. Basit fiiller
  - 5.1.4.2. Türemiş fiiller
  - 5.1.4.3. Birleşik fiiller
    - 5.1.4.3.1. İsim + yardımcı fiil kuruluşundaki birleşik fiiller
    - 5.1.4.3.2. Fiil + yardımcı fiil kuruluşundaki birleşik fiiller
    - 5.1.4.3.3. Anlamca kaynaşmış, deyimleşmiş birleşik fiiller
- 5.1.5. Çatılarına göre fiiller
  - 5.1.5.1. Özneye göre
    - 5.1.5.1.1. Etken fiil
    - 5.1.5.1.2. Edilgen fiil
    - 5.1.5.1.3. Dönüşlü fiiller
    - 5.1.5.1.4. İşteş fiil
  - 5.1.5.2. Nesneye göre
    - 5.1.5.2.1. Geçişli fiil
    - 5.1.5.2.2. Geçişsiz fiil

VI. Bölüm

6. İmlâ Kuralları ve Noktalama İşaretleri

- 6.1. İmlâ kuralları
  - 6.1.1. Küçük ve büyük harflerin yazılışı
  - 6.1.2. Sayıların yazılışı
  - 6.1.3. Tarihlerin yazılışı
  - 6.1.4. Kelimelerin ayrı ve bitişik yazılışı
  - 6.1.5. "-ki" ekinin ve "ki" bağlama edatının yazılışı
  - 6.1.6. "-mi" ekinin yazılışı
  - 6.1.7. "-de" ekinin yazılışı "de" bağlacının ve
  - 6.1.8. Düzeltme işareti
- 6.2. Noktalama işaretleri
  - 6.2.1. Nokta
  - 6.2.2. Virgül
  - 6.2.3. Noktalı virgül
  - 6.2.4. İki nokta
  - 6.2.5. Üç nokta
  - 6.2.6. Ünlem işareti
  - 6.2.7. Soru işareti
  - 6.2.8. Uzun çizgi
  - 6.2.9. Kısa çizgi
  - 6.2.10. Tırnak işareti
  - 6.2.11. Ayraç işareti
  - 6.2.12. Köşeli ayraç işareti
  - 6.2.13. Kesme işareti
  - 6.2.14. Eğik çizgi
  - 6.2.15. Denden işareti

9.4.3.1.2. X. sınıf

I. Bölüm

1. Dilin Mahiyeti

1.1. Türkçenin dünya dilleri arasındaki yeri ve konuşulduğu yerler

1.2. Konuşma dili, yazı dili ve çeşitli yönleri

1.2.1. Ağız

1.2.2. Şive

1.2.3. Lehçe

II. Bölüm

2. İsim cinsinden kelimeler

2.1. İsimler

2.1.1. İsmi hâlleri

2.1.1.1. Yalın hâli

2.1.1.2. İlgi hâli

2.1.1.3. Yükleme hâli

2.1.1.4. Yaklaşma hâli

2.1.1.5. Bulunma hâli

2.1.1.6. Ayrılma hâli

2.1.2. İsimlerde sahiplik-aitlik

2.1.2.1. İyelik ekleri

2.1.2.2. Aitlik ekleri

2.1.3. İsimlerde soru

2.1.4. Yapılarına göre isimler

2.1.4.1. Basit isimler

2.1.4.2. Türemiş isimler

2.1.4.3. Birleşik isimler

2.1.5. İsim-fiiller

2.2. Sıfatlar

2.2.1. Sıfat çeşitleri

2.2.1.1. Niteleme sıfatları

2.2.1.2. Belirtme sıfatları

2.2.1.2.1. İşaret sıfatları

2.2.1.2.2. Sayı sıfatları

2.2.1.2.3. Soru sıfatları

2.2.1.2.4. Belirsizlik sıfatları

2.2.2. Yapılarına göre sıfatlar

2.2.2.1. Basit sıfatlar

2.2.2.2. Türemiş sıfatlar

2.2.2.3. Birleşik sıfatlar

2.2.3. Pekleştirilmiş sıfatlar

2.2.4. Kelime grubu hâlindeki sıfatlar

2.2.5. Sıfat-fiiller

2.3. Zamirler

2.3.1. Zamirlerin cümle içindeki görevleri

2.3.2. Zamir çeşitleri

2.3.2.1. Şahıs zamirleri

2.3.2.2. İşaret zamirleri

2.3.2.3. Soru zamirleri

2.3.2.4. Belirsizlik sıfatları

2.3.3. Zamirlerin çeşitleri

2.3.3.1. Şahıs zamirleri

2.3.3.2. İşaret zamirleri

2.3.3.3. Soru zamirleri

2.3.3.4. Belirsizlik zamirleri

2.3.4. Zamirlerin yapısı

- 2.3.4.1. Basit zamirler
- 2.3.4.2. Birleşik zamirler
- 2.4. Zarflar
- 2.4.1. Zarfların çeşitleri
- 2.4.1.1. Yön zarfları
- 2.4.1.2. Zaman zarfları
- 2.4.1.3. Hâl zarfları
- 2.4.1.4. Azlık-çokluk zarfları
- 2.4.1.5. Soru zarfları
- 2.4.2. Zarfların yapısı
- 2.4.2.1. Basit zarflar
- 2.4.2.2. Türemiş zarflar
- 2.4.2.3. Birleşik zarflar
- 2.4.3. Zarf-fiiller
- 2.5. Edat cinsinden kelimeler
- 2.5.1. Edatların cümledeki görevleri
- 2.5.2. Edat çeşitleri
- 2.5.2.1. Ünlem edatları
- 2.5.2.2. Bağlama edatları
- 2.5.3. Çekim edatları

III. Bölüm

3. İmlâ Kuralları ve Noktalama İşaretleri

- 3.1. İmlâ kuralları
- 3.1.1. Büyük harflerin yazılışı
- 3.1.2. Sayıların yazılışı
- 3.1.3. “ki” bağlacının yazılışı
- 3.1.4. Soru ekinin yazılışı
- 3.1.5. “de bağlacının yazılışı
- 3.1.6. “ile” kelimesinin ek olarak yazılışı
- 3.1.7. Ek-fiillerin yazılışı
- 3.1.8. Fiil kök ve gövdelerine getirilen bazı eklerin yazılışı
- 3.2. Noktalama işaretleri
- 3.2.1. Nokta
- 3.2.2. Virgül
- 3.2.3. Noktalı virgül
- 3.2.4. İki nokta
- 3.2.5. Üç nokta
- 3.2.6. Ünlem işareti
- 3.2.7. Soru işareti
- 3.2.8. Uzun çizgi
- 3.2.9. Kısa çizgi
- 3.2.10. Tırnak işareti
- 3.2.11. Ayraç işareti
- 3.2.12. Köşeli ayraç işareti
- 3.2.13. Kesme işareti
- 3.2.14. Eğik çizgi
- 3.2.15. Denden işareti

9.4.3.1.3. XI. sınıf

I. Bölüm

1. Kelime Grupları ve Cümle

1.1. Cümle unsurlarının yapısında bulunan başlıca kelime grupları

1.1.1. İsim tamlaması

1.1.2. Sıfat tamlaması

1.1.3. Tekrar grubu

1.1.4. Aitlik grubu

1.1.5. Edat grubu

1.1.6. Birleşik fiil

1.1.7. İsim-fiil grubu

1.1.8. Sıfat-fiil grubu

1.1.9. Zarf-fiil grubu

1.1.10. Unvan grubu

1.1.11. Sayı grubu

1.1.12. Ünlem grubu

1.1.13. Bağlama grubu

1.1.14. Kısaltma grupları

1.2. Cümleyi meydana getiren unsurlar

1.2.1. Yüklem

1.2.2. Özne

1.2.3. Nesne

1.2.4. Zarf tümleci

1.2.5. Yer tamlayıcısı

1.2.6. Cümle dışı unsurlar

1.3. Cümle çeşitleri

1.3.1. Yapılarına göre cümleler

1.3.1.1. Basit cümle

1.3.1.2. Sıralı cümle

1.3.1.3. Bağlı cümle

1.3.1.4. Birleşik cümle

1.3.1.4.1. İç içe birleşik cümle

1.3.1.4.2. Ki'li birleşik cümle

1.3.1.4.3. Şartlı birleşik cümle

1.3.2. Yüklem türüne göre cümleler

1.3.2.1. İsim cümlesi

1.3.2.2. Fiil cümlesi

1.3.3. Anlamlarına göre cümleler

1.3.3.1. Olumlu cümle

1.3.3.2. Olumsuz cümle

1.3.3.3. Soru cümlesi

1.3.4. Yüklem yeri bakımından cümleler

1.3.4.1. Kurallı cümle

1.3.4.2. Devrik cümle

II. Bölüm

2. Cümle Çözümlemesi

2.1. Cümle çözümlemesi plânı

2.1.1. Yapılarına göre

2.1.1.1. Basit cümle

2.1.1.2. Sıralı cümle

2.1.1.3. Bağlı cümle

2.1.1.4. Birleşik cümle

2.2. Yüklem türüne göre cümleler

2.2.1. İsim cümlesi

2.2.2. Fiil cümlesi

III. Bölüm

3. İmlâ Kuralları ve Noktalama İşaretleri

9.4.3.2. Edebiyat

9.4.3.2.1. IX. sınıf

I. Bölüm

1. Edebiyat, İnsan ve Toplum

1.1. Edebiyat, tanımı, konusu, muhtevası, metodu

Türk edebiyatı, Atatürk'ün edebiyat ile ilgili görüşleri

1.2. Edebî eser, tanımı ve özellikleri

Atatürk'ün "Nutuk" adlı eserinin edebî bir eser olduğu vurgulanacak. Bununla ilgili olarak "Nutuk"tan örnekler yer verilecektir.

1.3. Edebiyat tarihi ve önemi

1.4. Dil-kültür-edebyat ilişkisi

1.5. Edebiyat araştırmalarının diğer bilim dallarıyla ilişkisi

II. Bölüm

2. Tarih İçinde Türk Edebiyatı

2.1. Türk edebiyatının devirlere ayrılmasında kullanılan kıstaslar (dil anlayışı, kültürel farklılaşma, dinî hayat, dil coğrafyası)

2.2. Türk edebiyatının devirleri

2.2.1. İslâmiyet Öncesi Türk edebiyatı

2.2.2. İslâmî Devir Türk edebiyatı

2.2.3. Batı Etkisinde Gelişen Türk edebiyatı

III. Bölüm

3. Edebiyatta İfade Tarzları

3.1. Sözlü ifade (tanımı, önceliği ve önemi)

3.2. Yazılı ifade

3.2.1. Nesir, tanımı

3.2.2. Nazım tanımı

3.3. Sözlü ve yazılı ifade arasındaki benzerlikler, farklılıklar.

IV. Bölüm

4. Manzum Eserler

4.1. Nazım, manzume, manzum eser vb.

4.2. Şiir ve unsurları

4.2.1. Şiirin şekil özellikleri (Nazım birimi, mısra, beyit, kıta ve bend)

4.2.2. Ahenk unsurları (Ölçü, kafiye ve çeşitleri; vurgu ve tonlama)

4.2.3. Dil ve üslûp (İfade özellikleri, söz sanatları, teşbih, istiare, tenâsüp, kinaye, hüsn-i tâlil, Tecâhül-i arif, mecaz-ı mürsel, teşhis, mecaz, tezat, mübalağa vb.)

4.3. Türk edebiyatında manzum eserler

4.3.1. Tanzimat ve sonrası devri Türk edebiyatında manzum eserler (Bu devirde yaygın kullanılan nazım şekilleri)

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Orhan Veli Kanık, Faruk Nafiz Çamlıbel, Ahmet Kutsi Tecer, Rıza Tevfik Bölükbaşı, Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Haşim, Namık Kemal, Mehmet Akif Ersoy.

4.3.2. Türk halk edebiyatında manzum eserler

4.3.2.1. Türk halk edebiyatında belli başlı nazım şekilleri ve nazım türleri (mani, tttürkü, koşma, semâi, ilâhi, nutuk, ninni vb.)

4.3.2.2. Hece ölçüsü ve özellikleri

4.3.2.3. Anonim halk edebiyatı Türk şiiri

4.3.2.4. Dimî-Tasavvufî Türk şiiri

4.3.2.5. Âşık tarzı Türk şiiri

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Yunus Emre, Kaygusuz Abdal, Aziz Mahmud Hüdâî, Karacaoğlan, Erzurumlu Emrah, Ercişli Emrah, Âşık Veysel Şatıroğlu.

4.3.3. Klâsik Türk edebiyatında başlıca nazım şekilleri ve nazım türleri

4.3.3.1. Kuruluşları yönünden

4.3.3.2. Konuları yönünden

4.3.3.3. Aruz vezni ve özellikleri

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Gazel: Fuzûlî, Nâbî

Kaside: Nedîm, Nef'î

Mesnevî: Şeyh Gâlib

Murabba: Taşlıcalı Yahya Bey

Şarkı: Nedîm, Yahya Kemal

Terkib-i bend: Ziya Paşa

V. Bölüm

5. Mensur Eserler

5.1. Mensur eserlerde şekil, konu ve muhteva unsurları

5.1.1. Mensur eserlerde kelime ve cümle çeşitliliği, söz grubu, deyim ve atasözünün ifadeyi zenginleştirmedeki rolü.

5.1.2. Mensur eserlerde ana ve yardımcı fikirler

5.2. Türk edebiyatında mensur eserler

5.2.1. Hikâye türü (tanımı, unsurları: Plân, konu, zaman, mekân, kişi ya da kişiler, dil ve ifade çeşitleri)

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Ömer Seyfettin, Sait Faik Abasıyanık, M. Şevket Esendal, Haldun Taner.

5.2.2. Roman türü (tanımı, unsurları: Plân, konu, olay, zaman, mekân, kişiler, dil ve ifade çeşitleri)

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

R.Nuri Güntekin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Peyami Safa.

5.2.3. Tiyatro türü

5.2.3.1. Tiyatro türü (tanımı, unsurları: Seyirci, oyuncu, eser, sahne, dil ve ifade çeşitleri)

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Tarık Buğra, Yahya Akengin, Orhan Asena

5.2.3.2. Türk halk tiyatrosu (karagöz, meddah, ortaoyunu ve köy seyirlik oyunları)

5.2.4. Gezi (seyahat) türü (tanımı, unsurları)

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Ahmet Haşim, Falih Rıfki Atay

5.2.5. Deneme türü (tanımı, unsurları)

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Nurullah Ataç, Mehmet Kaplan

5.2.6. Hitabet türü (tanımı, unsurları)

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

M. Kemal Atatürk, H. Suphi Tanrıöver

9.4.3.2.2. X. sınıf

I. Bölüm

1. Edebiyat, Edebiyat Tarihi ve Diğer Bilim Dallarıyla İlişkisi

- 1.1. Edebiyat-Edebiyat Tarihi ilişkisi
- 1.2. Edebiyat Tarihi-Genel Tarih ilişkisi
- 1.3. Edebiyat Tarihi-Toplum Bilimi ilişkisi
- 1.4. Edebiyat Tarihi-Halk Bilimi ilişkisi
- 1.5. Türk edebiyatının ana devirleri

II. Bölüm

2. Türk Edebiyatında Devirler

2.1. İslâmiyet Öncesi Türk Edebiyatı

- 2.1.1. Devrin genel özellikleri
- 2.1.2. Eserler
  - 2.1.2.1. Sözlü eserler
    - 2.1.2.1.1. Sagular
    - 2.1.2.1.2. Koşuklar
    - 2.1.2.1.3. Savlar
    - 2.1.2.1.4. Destanlar (Oğuz destanı, Ergenekon destanı vb.)
  - 2.1.2.2. Yazılı örnekler:
    - Göktürk Kitabeleri (Metinleri)

Bu bölümde yer alan metinler işlenirken; Atatürk'ün yöneticiliği, millî birlik ve bütünlüğü sağlamadaki güçlü vurgulanacak ve bu konuda Atatürk'ün ve Bilge Kağan'ın görüşlerine yer verilecektir.

Yöneticiliği

Birleştirme ve bütünleştirme gücü

2.1.2.3. Dünya edebiyatı karşılaştırmalı (destan örnekleri)

2.2. İslâmî Devir Türk Edebiyatı

- 2.2.1. Geçiş dönemi
  - 2.2.1.1. Türk kültürü ve İslâmiyet arasındaki ilişkiler
  - 2.2.1.2. İslâmiyet ve Türk edebiyatı
- 2.2.2. XI. ve XII. Yüzyıl Türk Edebiyatı
  - 2.2.2.1. Genel özellikleri
  - 2.2.2.2. Eserler

Manas Destanı

Kutadgu Bilig'den seçmeler

Divan-ı Lügati't-Türk'ten seçmeler

Divan-ı Hikmet'ten seçmeler

2.2.3. XIII. ve XIV. Yüzyıl Türk Edebiyatı

2.2.3.1. Genel özellikler

Dinî-Tasavvufî Türk edebiyatının genel hatları ile tanıtımı

2.2.3.2. Manzum eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî (Mesnevî veya Divan-ı Kebir'den örnekler)

Hacı Bektaş Veli (Makalat'tan örnekler)

Yunus Emre (Divan ve Risaletü'n-Nushiyye'den örnekler)

Gülşehrî (Mantıku't-Tayr'dan örnekler)

Ahmedî (Gazel veya kaside örnekleri)

Kadı Burhaneddin (Tuyuş örnekleri)

2.2.3.3. Mensur eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Nasrettin Hoca (Fıkra örnekleri)

Anonim (Battalname)

Haliloğlu Yahya Burgazî (Fütüvvetname'den seçmeler)

2.2.4. XIII. Yüzyıl Dünya Edebiyatı

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Sadî (manzum)

2.2.5. XV. Yüzyıl Türk Edebiyatı

2.2.5.1. Genel özellikleri (Klâsik edebiyatın genel hatları ile tanıtımı)

2.2.5.2. Manzum eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

- Ali Şir Nevâî (gazel)
- Süleyman Çelebi (Mesnevi)
- Şeyhî (Harnâme)
- Hacı Bayram Veli (ilâhi)

2.2.5.3. Mensur eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

- Dede Korkut Hikâyeleri (Anonim)
- Kaygusuz Abdal (Manzum eserlerinden örnekler)
- Ali Şir Nevâî (Muhakemetli'l-Lügateyn)
- Sinan Paşa (Tazarrûnâme'den seçmeler)
- Saltuknâme ve Menâkıbnâmelerden seçmeler

2.2.6. XVI. Yüzyıl Türk Edebiyatı

2.2.6.1. Genel özellikleri (Âşık edebiyatının genel hatları ile tanıtımı)

2.2.6.2. Manzum eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

- Fuzûlî (Gazel veya kaside örnekleri, Leylâ ve Mecnun'dan seçmeler)
- Bâkî (Gazel örnekleri)
- Güvâhî (Pendnâme'den seçmeler)
- Pir Sultan Abdal

2.2.6.3. Mensur eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

- Babür Şah (Hatıra)
- Fuzûlî (Şikâyetnâme)
- Lâtîfî (tezkire)
- Seydî Ali Reis (Mir'atü'l-Memâlik)
- Âşık Garib Hikâyesi

2.2.7. XVI. Yüzyıl Dünya Edebiyatı

- Shakespeare (Tiyatro)
- Montaigne (Deneme)

2.2.8. XVII. Yüzyıl Türk Edebiyatı

2.2.8.1. Genel özellikleri

2.2.8.2. Manzum eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

- Nâbî (gazel veya mesnevi)
- Nef'î (Kaside)
- Karacaoğlan, Gevherî, Âşık Ömer, Niyazî-i Mısırî, Köroğlu

2.2.8.3. Mensur eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

- Evlîya Çelebi, Kâtip Çelebi, Naîmâ, Peçevî
- Kerem ile Aslı Hikâyesi

2.2.9. XVII. Yüzyıl Dünya Edebiyatı

- Racine, Cervantes, Moliere

2.2.10. XVIII. Yüzyıl Türk Edebiyatı

2.2.10.1. Genel özellikleri

2.2.10.2. Manzum eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

- Nedîm (Gazel)
- Şeyh Gâlib (Mesnevi, naat)
- Erzurumlu İbrahim Hakkı (Mani, ilâhi)

2.2.11. XVIII. Yüzyıl Dünya Edebiyatı

- Goethe

III. Bölüm

3. Edebiyatın Varlığı ve Amacı

- 3.1. Edebiyatla sosyal yapı arasındaki ilgi ve etkileşim
- 3.2. Edebiyatla fikir akımları arasındaki ilişkiler ve edebî akımlar
- 3.3. Tanzimat Fermanından günümüze uzanan Türk edebiyatının dönemleri

IV. Bölüm

4.1. XIX. Yüzyıl Türk Edebiyatı

4.1.1. Genel özellikleri

4.1.2. Manzum eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Yenişehirli Avni (gazel)

Enderunlu Vasıf (şarkı)

Keçecizade İzzet Molla (Mihnet-i Keşan'dan)

Dadaloğlu, Seyranî, Bayburtlu Zihni, Erzurumlu Emrah

4.1.3. Mensur eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Mütercim Asım (Tarih)

4.2. XIX. Yüzyıl Dünya Edebiyatı

Victor Hugo, L. Tolstoy, R. Tagore, Stendhal, Charles Dickens, P. Verlaine

V. Bölüm

5. Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı

5.1. Tanzimat Devri Türk Edebiyatı-I

Klasik Edebiyattan (Divan Edebiyatı) Ayrılma Dönemi

5.1.1. Genel özellikler (Siyasî, sosyal ve edebî yapılanmadaki değişiklikler)

5.1.2. Manzum eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Ziya Paşa, Namık Kemal

5.1.3. Mensur eserler

Şinasî (Makale)

Bu bölümde yer alan makale işlenirken Atatürk'ün basına verdiği önem ve basını kamuoyu oluşturmadaki yeri ve önemi üzerinde durulacaktır. Ayrıca; kişi hak ve özgürlüklerinin kullanılmasında devletin ve milletin bölünmez bütünlüğünün dikkate alınması gerektiği vurgulanacaktır.

Atatürk'ü düşüncede yer alan temel fikirleri kapsayan bazı konular

Basın hürriyeti

Namık Kemal (Roman)

Atatürk'ün kişiliği ve özellikleri (Namık Kemal'den seçilecek metinler işlenirken ele alınacaktır.)

Vatan ve millet sevgisi

İdealist oluşu

Açık sözlülüğü

Öğreticilik yönü

Önder oluşu

Kararlı ve mücadeleci oluşu

5.2. Tanzimat Devri Türk Edebiyatı-II

5.2.1. Genel özellikler

5.2.2. Manzum eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Abdülhak Hamit Tarhan

5.2.3. Dönemin bağımsız eserleri

5.2.4. Mensur eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Ahmet Mithat Efendi (Roman)

Muallim Naci (Edebî tenkid)

Ahmet Vefik Paşa (Tiyatro)

5.3. Edebiyat-ı Cedide

5.3.1. Edebiyat toplulukları

Edebiyat-ı Cedide (Servet-i Fünûn) topluluğu

5.3.2. Genel özellikler

5.3.3. Manzum eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Tevfik Fikret

1. Atatürk'ün kişiliği ve özellikleri (Tevfik Fikret'ten seçilecek metinler işlenirken ele alınacaktır.)

Vatan ve millet sevgisi

İdealist oluşu

Açık sözlülüğü

Öğreticilik yönü

Önder oluşu

Kararlı ve mücadeleci oluşu

2. Tevfik Fikret'in "Ferda" ve "Promete" şiirleri işlenirken Atatürk'ün çağdaşlaşma ve uygarlık konusu ile ilgili görüşlerine yer verilecektir.

Çağdaşlaşma ve uygarlık

5.3.4. Mensur eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Halit Ziya Uşaklıgil (Roman ve hikâye)

Mehmet Rauf (Roman)

5.3.5. Dönemin bağımsız isimleri

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Ahmet Rasim (Kısa metinler)

Hüseyin Rahmi Gürpınar

"*Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdıvaç*" veya "*Gulyabani*" adlı eserler işlenirken:

Atatürk İlkeleri,

Lâiklik ilkesi,

Dini istismar ve taassup konularında Atatürk'ün düşünceleri.

5.4. Fecr-i Âti Topluluğu

Kuruluş bildirisi

Ahmet Haşim

5.5. Millî Edebiyat Akımı

5.5.1. Genel özellikler (Tarih ve milliyetçilikle ilgili arayışların edebiyata yansması)

5.5.2. Manzum eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Mehmet Emin Yurdakul, Faruk Nafiz Çamlıbel

5.5.3. Mensur eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Ömer Seyfettin, Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Ziya Gökalp

5.5.4. Dönemin bağımsız isimleri

Mehmet Akif Ersoy, Yahya Kemal Beyatlı

Not: Mehmet Emin Yurdakul, Ömer Seyfettin ve Ziya Gökalp'in eserleri işlenirken Atatürk'ün konuyla ilgili görüşleri ve çalışmaları da esas alınacaktır.

Türkçenin yaşayan ve zengin bir dil olma özelliği

Millî kültürümüzün korunmasında dilin önemi

5.6. Millî Mücadele Dönemi Edebiyatı

5.6.1. Genel özellikler

5.6.2. Manzum eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Halide Nusret Zorlutuna (*Git Bahar*)

5.6.3. Mensur eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Yahya Kemal Beyatlı (*Kurdun Ölümü*)

Ruşen Eşref Üneydin (*Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakat*)

Halide Edip Adıvar (*Ateşten Gömlek*)

Halide Edip Adıvar'ın "*Ateşten Gömlek*" adlı eseri incelenirken:

Milliyetçilik İlkesi

Millî birlik ve beraberliğin anlam ve önemi ele alınacaktır. Ayrıca, bu konu edebiyat programında yer alan şairlerden seçilecek örneklerle de işlenecektir.

9.4.3.2.3. XI. sınıf

I. Bölüm

1. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı

1.1. 1940 Yılına Kadar Türk Edebiyatı

1.1.1. Genel özellikler

1.1.2. Manzum eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Ahmet Kutsi Tecer, Necip Fazıl Kısakürek, Faruk Nafiz Çamlıbel

1.1.3. Mensur eserler

1.1.3.1. Hikâye

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Memduh Şevket Esendal

1.1.3.2. Roman

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Reşat Nuri Güntekin, Refik Halit Karay.

1.2. Son Dönem Türk Edebiyatı

1.2.1. Genel özellikler

1.2.2. Manzum eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Arif Nihat Asya, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Zeki Ömer Defne, Ahmet Muhip Dranas, Orhan Veli Kanık, Behçet Necatigil, Atilla İlhan, Cahit Sıtkı Tarancı, Halit Fahri Ozansoy, Coşkun Ertepinar.

1.2.3. Mensur eserler

1.2.3.1. Hikâye

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Sait Faik Abasıyanık, Haldun Taner, Orhan Kemal, S. Kudret Aksal.

1.2.3.2. Roman

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Peyami Safa, Ahmet Hamdi Tanpınar, Kemal Tahir, Tarık Buğra, H. Nihal Atsız, Yaşar Kemal.

1.2.3.3. Tiyatro

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Necati Cumalı, Turan Oflazoğlu, Recep Bilginer, Refik Erduran.

1.2.3.4. Gezi ve hâtrât

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yusuf Ziya Ortaç, Abdülhak Şinasi Hisar, İsmail Habip Sevtik.

1.2.3.5. Deneme-eleştiri

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Suut Kemal Yetkin, Cemil Meriç, Mehmet Kaplan.

1.2.3.6. Edebiyat tarihi

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Ahmet Hamdi Tanpınar, Vasfi Mahir Kocatürk, Fuat Köprülü.

1.3. Günümüz Halk Edebiyatı

1.3.1. Genel özellikler

1.3.2. Eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Âşık Veysel, Erzurumlu Yaşar Reyhanî, Karşlı Murat Çobanoğlu, Şeref Taşlıova.

II. Bölüm

2. Türkiye Dışındaki Çağdaş Türk Edebiyatı

2.1. Türkiye dışındaki çağdaş Türk edebiyatı hakkında kısa bilgi

2.2. Türkiye dışındaki çağdaş Türk edebiyatı

2.2.1. Azerbaycan Türk edebiyatı

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Celil Mehmet Kulizade, Bahtiyar Vahapzade, Şehriyar.

- 2.2.2. Bulgaristan Türkleri edebiyatı
Recep K p u
- 2.2.3. Kazak Türkleri edebiyatı
Magcan Cumabayulı
- 2.2.4. Kazan Türkleri edebiyatı
Ayas İshakı
- 2.2.5. Kıbrıs Türk edebiyatı
Osman Türkay,  zker Yaşın.
- 2.2.6. Batı Trakya Türkleri edebiyatı
Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:
Mehmet Hilmi, Abdurrahim Dede.
- 2.2.7. Kırgızistan Türk edebiyatı
Cengiz Aytmatov
- 2.2.8. Kırım Türkleri edebiyatı
Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:
İsmail Gaspıralı, Cengiz Dağcı.
- 2.2.9. Özbekistan Türk edebiyatı
Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:
Abdülhamit Süleyman Çolpan, Aybek
- 2.2.10. Türkmenistan Türk edebiyatı
Ata Atacanoğlu
- 2.2.11. Uygur Türkleri edebiyatı
Ziya Samedı
- 2.2.12. Yugoslavya Türkleri edebiyatı
Nimetullah Hafız
- 2.2.13. Irak Türkleri edebiyatı
Ata Terzibaşı (Derlemelerinden)

III. Bölüm

3. Çağdaş Dünya Edebiyatı

3.1. Türk edebiyatı ile dünya edebiyatının birbirine etkisi

3.2. Edebiyatımızın zaman içinde kendine has özellikleriyle gelişimi

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

- Alain (Fransız edebiyatı)
J. Rudyard Kipling (İngiliz edebiyatı)
G. Bernard Shaw (İrlanda edebiyatı)
Knut Hamsun (Norveç edebiyatı)
Heinrich Böll (Alman edebiyatı)
T. S. Eliot (Amerikan edebiyatı)

9.4.3.3. Kompozisyon

9.4.3.3.1. IX. sınıf

I. Bölüm

1. Psikolojik Güçlendirme

Konular

1.1. Kompozisyon Kavramı

1.1.1. Tanımı

1.2. Çeşitli alanlarda malzemenin uygun şekilde birleştirilmesi (müzik, resim, heykel ve mimari vb.)

1.2.1. Günlük hayatımızda kompozisyon

1.2.2. Giyim kuşamda kompozisyon

1.2.3. Evimizde kompozisyon

1.2.4. Çevremizde kompozisyon

1.3. Dil ile yapılan kompozisyon

1.3.1. Başarılı ilişkiler kurmada sözlü ve yazılı ifadenin önemi

1.3.2. Herkes kompozisyon oluşturabilir

1.4. Birikim nedir? Birikim kazanmanın yolları

1.4.1. Dinleme

1.4.2. Okuma

1.4.3. Gözlem

1.4.4. Deneme

1.4.5. Tecrübe

1.5. Uygulama faaliyetleri

1.5.1. Ders içindeki çalışmalar

1.5.2. Eğitici faaliyetler

II. Bölüm

2. Dinleme ve Konuşma

Konular

2.1. Duyma, dinleme arasındaki fark

2.2. Birikim kazanmada dinlemenin yeri

2.3. Dinleme çeşitleri

2.3.1. İstekli, isteksiz dinleme

2.3.2. Amaçlı, amaçsız dinleme

2.3.3. Disiplinli, disiplinsiz dinleme

2.4. Dinlerken not alma

2.5. Ana fikri kavramaya çalışma

2.6. Dinleyenin dikkatini devamlı canlı tutması

2.7. Soru sorma

2.8. Niçin konuşuyoruz?

2.8.1. Etkili ve güzel konuşmanın önemi

2.8.2. Sağlıklı anlaşmanın ve millî birliğin gerçekleşmesinde konuşmanın yeri

2.9. Konuşmada başarılı olmanın kuralları:

2.9.1. Konuşma öncesi hazırlık

2.9.1.1. Kendine güvenme

2.9.1.2. Tedbirli ve ihtiyatlı olma

2.9.1.3. Fizikî kontrol

2.9.1.4. Zihni faaliyet

2.9.2. Konuşma ile ilgili hazırlık:

2.9.2.1. Konu seçimi ve tespiti

2.9.2.2. Amacın belirlenmesi

2.9.2.3. Araştırma ve bilgi toplama

2.9.2.4. Konuşma plânı

- 2.9.2.5. Konuşma provası
- 2.9.3. Konuşmaya başlarken göz önünde bulundurulacak hususlar:
  - 2.9.3.1. Söze başlarken duruş, kılık kıyafet düzenlemesi
  - 2.9.3.2. Konuşulan mekânın ve dinleyicinin değerlendirilmesi
  - 2.9.3.3. Göz irtibatı
  - 2.9.3.4. Ses tonunun ayarlanması
  - 2.9.3.5. Konuşma ile hareketler arasında uyum sağlama
  - 2.9.3.6. Canlı, inandırıcı ve ilgi çekici olmaya dikkat etme
  - 2.9.3.7. Konuşma süresinin kontrolü
- 2.9.4. Konuşurken ses bakımından dikkat edilecek hususlar:
  - 2.9.4.1. Konuşmada ses unsurunu etkili kullanma
  - 2.9.4.2. Vurgu ve vurgu çeşitleri
  - 2.9.4.3. Telâffuz
  - 2.9.4.4. İfadede sıcaklık, içtenlik
- 2.9.5. Konuşma sonunda sözün bağlanması:
  - 2.9.5.1. İlgi çekici ve inandırıcı şekilde bitiriş
  - 2.9.5.2. Dinleyicilere teşekkür etme
  - 2.9.5.3. Dinleyicilerden gelecek sorulara kısa, açık cevaplar verme
- 2.10. Konuşurken yapılan yanlışlar:
  - 2.10.1. Söyleyişle ilgili yanlışlar
    - 2.10.1.1. Yapmacık bir söyleyişle hitap
    - 2.10.1.2. Yanlış tonlama
    - 2.10.1.3. Anlamsız kelimeler kullanma ve yersiz davranışlarda bulunma
    - 2.10.1.4. Şey, filân, efendim gibi kelimeleri kullanma, “ee..., u... vb.” sesleri çıkarma.
    - 2.10.1.5. Argo ve kaba kelimeler kullanma
  - 2.10.2. Konuşma kurallarını bilmemekten doğan yanlışlar:
    - 2.10.2.1. Yersiz duraklamalar
    - 2.10.2.2. Konuşma sırasında dilin musikisini bozma
    - 2.10.2.3. Yanlış vurgulama
  - 2.10.3. Söyleyiş ile ilgili uygulamalar:
    - 2.10.3.1. Söyleyişi zor olan kelimelerden oluşan tekerlemelerle çalışmalar
    - 2.10.3.2. Şey, filân, efendim, yani vb. kelimeler ile “ee..., u...” gibi sesleri çıkarmadan konuşma uygulamaları
    - 2.10.3.3. El, kol ve yüz hareketlerinden faydalanarak konuşma
- 2.11. Günlük konuşmalar:
  - 2.11.1. Selâmlaşma
  - 2.11.2. Tanışma ve tanıştırma
  - 2.11.3. Karşılıklı günlük konuşmalar
  - 2.11.4. Kendini tanıtma
  - 2.11.5. Teşekkür etme, özür dileme
  - 2.11.6. Adres sorma, yer tarif etme
  - 2.11.7. Bayram, ziyaret, tebrik, taziye, karşılama ve uğurlama konuşmaları
- 2.12. Konuşma uygulamaları
  - Atatürk ile ilgili anılar sözlü olarak işlenecektir.
  - Atatürk’ün hayatı
  - Atatürk’le ilgili anılar
- 2.13. Hazırlıksız konuşmalar
  - 2.13.1. Konusu öğretmen tarafından belirlenen konuşmalar
  - 2.13.2. Konuyu öğrencinin belirlediği konuşmalar
  - 2.13.3. Toplumu birinci dereceden ilgilendiren konular üzerine serbest konuşmalar
  - 2.13.4. Hatıraların anlatılması
  - 2.13.5. Nükte yapma, hazırcevaplık
- 2.14. Hazırlıklı konuşmalar
  - 2.14.1. Fıkra anlatma
  - 2.14.2. Hikâye anlatma
  - 2.14.3. Masal anlatma
  - 2.14.4. Verilen bir konuda kısa konuşmalar hazırlama ve sunma.

III. Bölüm

3. Sosyolojik Durum

Konular

- 3.1. Dilin kültür taşıyıcılık fonksiyonu
- 3.2. Sağlıklı bir kişilik ile dile bağlı birikim bağlantısı
- 3.3. Ferdî benlik, millî benlik kavramları
- 3.4. Ferdî kimlik, millî kimlik kavramları
- 3.5. Benlik ve bencillik arasındaki fark
- 3.6. “Benlik”i kimliğe dönüştürmede dilin rolü
- 3.7. Ferdî kimlik ve kişiliğin millî kimlik ve kişilik hâline dönüştürülmesinde dilin üstlendiği görev
- 3.8. Sözlü ve yazılı çalışmalar

Bu konular, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında sözlü ve yazılı kompozisyon çalışmalarını olarak işlenecektir. Konular işlenirken, Atatürk’ün Cumhuriyetle ilgili görüşleri esas alınacaktır.

Atatürk ilkeleri

Cumhuriyetçilik ilkesi

Türkiye Cumhuriyetinin nitelikleri

Gücünü millettten alması

Egemenliğin millete ait olması

İnsan haklarına saygılı olması

Atatürk Milliyetçiliğine bağlı olması

Demokratik olması

Lâik olması

Sosyal bir hukuk devleti olması

Millî ve üniter bir devlet olması

3.8.1. Atasözü, vecize türünden özlü ifadelerin açıklanması

3.8.2. Tarih, sanat, edebiyat ve millî kültür konulu sözlü ve yazılı ifade çalışmaları

3.8.3. Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi ile Onuncu Yıl Nutku’nda işlenen ferdî ve millî benlik, kimlik kavramları

Türk gençliğinin görevleri ve Cumhuriyeti korumada gençliğin güç kaynağı olarak görülmesi üzerinde de durulacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti’nin Türk gençliğine emanet edilmesi

1. Bu konu, “Atatürk Haftası”nda sözlü ve yazılı kompozisyon çalışmaları olarak işlenecektir.

Atatürkçü Düşünce Sistemi

Atatürkçülüğün Türk toplumu için önemi

2. Atatürk’ün akılcılık ve bilimle ilgili özdeyişleri yazılı olarak işlenecektir

Atatürkçü düşüncede yer alan temel fikirleri kapsayan bazı konular

Akılcılık ve bilime verilen önem

3. Bu konular, 24 Kasım Öğretmenler Gününde sözlü ve yazılı olarak kompozisyon çalışmaları olarak işlenecek. Konular işlenirken, Atatürk’ün eğitim ve öğretmenlerle ilgili görüşleri vurgulanacaktır.

Millî eğitim

Eğitimin önemi

Millî eğitimin esasları

Eğitimin yaygınlaştırılması

Eğitimde öğretmenin rolü ve önemi

9.4.3.3.2. X. sınıf

I. Bölüm

1. Psikolojik Güçlendirme

Konular

1.1. Kompozisyon

1.2. Sözlü ve yazılı ifadelerle kompozisyon kavramı

1.3. Beğenilen sözlü ve yazılı ifadelerin oluşturulmasında her türlü birikimin yeri

II. Bölüm

2. Dinleme

Konular

2.1. Birikim kazanmak üzere dinleme

2.1.1. Konu ve konuşmacı üzerinde dikkati yoğunlaştırma

2.1.2. Ön yargılardan uzaklaşma

2.1.3. Kavrayarak dinleme

2.1.4. Dinlenen süresinde ana fikir ve yardımcı fikirler bulma

2.1.5. Dinlerken not alma

2.2. Konuşmacıya soru sorma:

2.2.1. Karmaşık olanı sorma

2.2.2. Örneklendirilmesini isteme

2.2.3. Yoğun veya açık olmayan ifadeleri sorma

III. Bölüm

3. Konuşma

Konular

3.1. Konuşma türleri

3.1.1. Hazırlıklı konuşmalar

3.1.1.1. Açış ve takdim konuşmaları

3.1.1.2. Okuduğu bir eseri tanıtmaya

3.1.1.3. Konferans

3.1.1.4. Sempozyum

Atatürk ilkeleri

Cumhuriyetçilik ilkesi

Cumhuriyetçiliğin Türk toplumuna sağladığı faydalar

3.1.1.5. Açık oturum

Türk kadınının toplumdaki yeri ve Türk kadın hakları

Bu konu, sınıf içinde ve sınıflar arası bir etkinlik olarak yapılacak; bu etkinlik sırasında

Atatürk'ün bu konuda yaptığı çalışmalar vurgulanacaktır.

3.1.1.6. Münazara

3.1.1.7. Mülakat

3.1.1.8. Anket

3.1.2. Hazırlıksız konuşmalar:

3.1.2.1. İkili sohbet

3.1.2.2. Grup sohbeti

Güzel sanatlar

Milletlerin tanınmasında güzel sanatların rolü (Atatürk'ün konu ile ilgili görüşlerine yer verilecektir.)

IV. Bölüm

4. Okuma

Konular

4.1. Okumanın bilgi ve kültür birikimi kazanmadaki rolü

4.2. Genel olarak okuma

4.2.1. Seçmeksizin okuma

4.2.2. Zevkini geliştirmek veya tatmin etmek için okuma

4.2.3. Araştırma amacıyla okuma

4.3. Sürekli okumanın kazandırdıkları:

- 4.3.1. Kelime hazinesi
- 4.3.2. Konuşma ihtiyacı ve etkili konuşma alışkanlığı
- 4.3.3. Yazma alışkanlığı
- 4.3.4. Zihni geliştirme
- 4.3.5. Meslek bilgisini genişletme, meslekte ilerleme
- 4.4. Birikimlerini artırıcı okumanın kuralları

V. Bölüm

5. Yazma

Konular

- 5.1. Tarih, kültür, bilim ile yazının bağlantısı ve yazmanın önemi
- 5.2. Niçin yazarız?
- 5.3. Kelime ve kelime grupları
  - 5.3.1. Günlük hayatta çok kullanılan kelimeler (ilk manalı kullanım)
  - 5.3.2. Belli bir alanı ilgilendiren kelimeler (terimler)
  - 5.3.3. Kavramlar
  - 5.3.4. Mecaz anlamalı kelimeler
  - 5.3.5. Deyimler
- 5.4. Cümle
  - 5.4.1. Cümlelerin tarifi
  - 5.4.2. Doğru cümlelerin özellikleri:
    - 5.4.2.1. Cümlede dil bilgisi bakımından doğruluk
    - 5.4.2.2. Cümlede anlamca açıklık
    - 5.4.2.3. Cümlede tesirlik
  - 5.4.3. Verilen kelimelerle doğru, açık, etkili cümle kurma çalışmaları
  - 5.4.4. Basit, birleşik ve sıralı cümle kurma çalışmaları
  - 5.4.5. Cümlede imlâ ve noktalama çalışmaları
- 5.5. Konu
  - 5.5.1. Konu nedir?
  - 5.5.2. Konu nasıl sınırlandırılır?
  - 5.5.3. Konu seçiminde ve sınırlandırılmasında nelere dikkat edilir?
- 5.6. İfade yolları
  - 5.6.1. Tasvir yoluyla ifade
  - 5.6.2. Hikâye etme (Tahkiyeli anlatım)
  - 5.6.3. İddia ve ispat yoluyla ifade (ilim ve fikir amaçlı ifade)
  - 5.6.4. Açıklama yoluyla ifade
- 5.7. Paragraf
  - 5.7.1. Paragraf nedir?
  - 5.7.2. Paragraf içi bütünlük
  - 5.7.3. Paragraf çeşitleri

VI. Bölüm

6. Sosyolojik Durum

Konular

- 6.1. Toplumun diliyle değer, norm ve sosyal kontrol unsurları arasındaki bağlantı
- 6.2. Dilin inceliklerine sahip olmanın toplumu etkilemedeki yeri
- 6.3. Millî, ahlâkî, insanî değerleri tanıma, tanıtmaya, benimsetmede dilin fikrî ve edebî metinlerin rolü.
- 6.4. Sözlü ve yazılı ifade uygulamaları
  - Atatürkçü düşüncede yer alan temel fikirleri kapsayan bazı konular
  - Dayanışma
  - Millî birlik ve beraberlik yönünden dayanışmanın önemi
  - Bu konu, 24 Kasım Öğretmenler Gününde sözlü ve yazılı kompozisyon çalışmaları olarak işlenecek; konular işlenirken, Atatürk'ün eğitim ve öğretmenlerle ilgili görüşleri esas alınacaktır. Ayrıca, millî birlik ve beraberliği sağlamada Tevhid-i Tedrisat Kanununun önemine değinilecektir.
  - Millî eğitim
  - Eğitimin önemi

9.4.3.3.3. XI. sınıf

I. Bölüm

1. Psikolojik Güçlendirme

Konular

- 1.1. Başkalarıyla ilişki kurmada
  - 1.1.1. Kendine saygı
  - 1.1.2. Muhataba saygı
  - 1.1.3. Kendi içinde ve ilişkilerde dengeli olma
- 1.2. Güzel ifade sahiplerinin itibarlı oluş sebepleri

II. Bölüm

2. Dinleme

- 2.1. Dinlenileni değerlendirme
- 2.2. Dinleneni eleştirme
- 2.3. Dinlenilenlerden seçimler yapma
- 2.4. Dinleme sırasında seçilenleri söz ve yazıda kullanma

III. Bölüm

3. Konuşma

Konular

- 3.1. Şive ve ağız kavramları
- 3.2. Yazı dili (kültür dili) nedir?
- 3.3. Yazı dilinin (kültür dilinin) bütünleştirici gücü
- 3.4. Sanatta, edebiyatta ve ilmf çalışmalarda yazı (kültür) dilinin yeri ve önemi
- 3.5. Yazı dili ile yapılan hazırlıklı ve hazırlıksız konuşmalar

Atatürkçülüğün nitelikleri (Türk milletinin ihtiyaçlarından doğmuştur. Temelinde millî kültürümüz vardır. Akli ve bilimi esas alır, kişi hak ve hürriyetlerine önem verir, yurttta ve dünyada barışın korunmasını amaçlar everensel nitelik taşır, Atatürkçülüğü oluşturan ilkeler, bir bütündür.)

Atatürkçü Düşünce Sistemi

Atatürkçülüğün nitelikleri

Atatürk ilkelerine sahip çıkmak ve devamlılığını sağlamak

3.5.1. Değişik konularda günlük konuşmalar

Her yıl 5 Aralık'ı içine alan haftada Atatürk'ün Türk kadınına verdiği önem ve Türk kadın hakları "*Günlük konuşma tarzında işlenecektir.*"

Atatürkçü düşüncede yer alan temel fikirleri kapsayan bazı konular

Türk kadının toplumdaki yeri ve Türk kadın hakları

3.5.2. Toplum birinci dereceden ilgilendiren konularda fikrî konuşmalar

3.5.3. Dramatizasyon çalışmaları

3.5.4. Şiir ezberleme ve okuma.

IV. Bölüm

4. Yazma

Konular

4.1. Yazma çalışmaları

- 4.1.1. Konu tespiti (Kavram, problem)
- 4.1.2. Konunun sınırlandırılması (Problemin hangi yönünü çözebilirim?)
- 4.1.3. Ana fikir tespiti (Problemin çözümü için belirlediğim ana fikir cümlesi nedir?)
- 4.1.4. Ana fikri geliştirme yollarından hangilerinin kullanılacağı tespiti (İstatistik, gözlem, deney, alıntı, tümden gelim, tüme varım)
- 4.1.5. İfade şeklinin ve uygun türün belirlenmesi. Hikâye etme (Kısa hikâye, uzun hikâye ve roman); iddia ve ispat (sohbet, makale, fıkra, deneme, eleştiri, hatıra, gezi); tasvir ve tahlil (fizikî unsurların ifadelendirilmesi)

4.2. Plân nedir?

4.2.1. Plân yapmanın önemi

4.2.2. Yazılı ifadede plân çeşitleri:

- 4.2.2.1. Hareket ağırlıklı plân (Olay plânı)
- 4.2.2.2. Duygu ağırlıklı plân (Tasvir ve tahlil)
- 4.2.2.3. Fikir ağırlıklı plân (İddia ve ispat yoluyla ifadeler)
- 4.3. Plân yapma çalışmaları
Atatürk'ün fikir hayatı ile ilgili olarak akılcılık, bilimsellik, barışçılık, insan sevgisi ve dayanışma konularından birisinin plânı yaptırılarak kompozisyon yaptırılacaktır.
Atatürk'ün hayatı
Fikir hayatı
- 4.3.1. Kısa hikâye plânı yapma
- 4.3.2. Kısa hikâye yazma
- 4.3.3. Hareket ağırlıklı plânla yazılan türler
- 4.3.4. Biyografi, otobiyografi, günlük yazma
Atatürk'ün kişiliği ve özellikleri
Bu konu biyografi türünde ele alınacaktır.
- 4.3.5. Fikrî plân yapma
- 4.3.6. Fikrî plânla yazılan türler.
- 4.3.7. Fıkra ve deneme yazma
- 4.3.8. Mektup, dilekçe, telgraf, davetiye yazma
- 4.4. Plânlı yazma çalışmaları
- 4.4.1. Kısa hikâye yazma
- 4.4.1.1. Ana çizgileriyle konusu belirlenen kısa hikâye yazma
- 4.4.1.2. Bir olay zincirinin ilk parçaları verilerek kısa hikâye yazma
- 4.4.1.3. Kendilerine bırakılarak kısa hikâye yazma
- 4.4.2. Kısa fikrî yazılar oluşturma
- 4.4.2.1. Fıkra yazma
- 4.4.2.2. Makale yazma
- 4.4.2.3. Deneme yazma
- 4.5. Yazıların incelenmesi
- 4.5.1. Plân yönünden
- 4.5.2. Dil bilgisi yönünden
- 4.5.3. İmlâ yönünden
- 4.5.4. Noktalama yönünden
- 4.5.5. Birikimlerden yararlanma yönünden
Lâiklik ilkesi
Lâikliğin Türk toplumuna sağladığı faydalar
Din ve vicdan hürriyeti
Kanun önünde eşitlik
Çağdaşlaşma
Toplumsal barış ve huzurun sürekliliğini sağlama
Millî birlik ve beraberliği güçlendirme
Bu konu "*fikir ağırlıklı plân*" çalışmaları yaptırılırken "*Lâikliğin Türk toplumuna sağladığı faydalar*"dan birisi seçilerek yazılı olarak işlenecektir.

V. Bölüm

5. Okuma

Konular

- 5.1. Araştırmaya yönelik okuma
- 5.1.1. Metni okurken not alma
- 5.1.2. Metni okurken işleme
- 5.1.3. Metindeki hayal unsurları
- 5.1.4. Metindeki duygu unsurları
- 5.1.5. Metindeki düşünce unsurları
- 5.1.6. Metindeki olay unsurları
- 5.2. Metindeki zaman, mekân, mantık ve bilgi bağlantıları
- 5.3. Hikâye etme, tasvir, açıklama, ilmi ve fikrî ifadelerin özellikleri
- 5.4. Metinde plân
- 5.4.1. Olay ağırlıklı plân
- 5.4.2. Duygu ağırlıklı plân

5.4.3. Düşünce ağırlıklı plân

5.5. Metnin türü

5.5.1. Türün tespiti

5.5.2. Diğer türlerden farkı

5.6. Metnin çeşitli yönlerden yorumlanması

5.7. Gerçek kişi, olay ve durumlarla metindeki kişi, olay ve durumlar arasında paralellik ve zıtlıklar kurma

Millî eğitim

Eğitimin önemi

Bu konu, 24 Kasım Öğretmenler Gününde sözlü kompozisyon çalışmaları olarak işlenecek; konu işlenirken, Atatürk'ün eğitim ve öğretmenlerle ilgili görüşleri esas alınacaktır.

Atatürk ilkeleri

Cumhuriyetçilik ilkesi

Cumhuriyetçiliğin Türk toplumuna sağladığı faydalar

Bu konu 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı haftasında sınıfta ya da okulda bir açık oturum düzenlenerek işlenecektir.

VI. Bölüm

6. Sosyolojik Durum

Konular

6.1. Toplumun bütünlüşmesi ve dil

Milliyetçilik ilkesi

Millî birlik ve beraberliğin güçlenmesinde dilin işlevi

Bu konuda Atatürk'ün yaptığı çalışmalar vurgulanacaktır.

6.2. Toplumun tarihî ve çağdaş birikimlerinin özümlemesinde dilin yeri

6.3. Toplumun demokratikleşmesi ve dil

6.4. Sosyo-kültürel gelişme, değişme, yozlaşma kavramlarına ait sınırlı konular üzerinde konuşma ve yazma

6.5. Millî benlik ve kimliği kaybetmeden gelişmek

6.6. İyi insan, iyi vatandaş olmada dilin imkânlarına (kelime, cümle kuruluşu, toplama, jest ve mimikler, mecazlar ile imlâ ve noktalama) hâkim olmanın yeri

6.7. Dilin sosyolojik yönü ile alakalı sözlü ve yazılı uygulamalar

6.8. Zamanı güzel kullanma.

9.4.3.4. Edebî Metinler

Edebî Metinler dersinde, Türk Dili ve Edebiyatı programları ve ders kitapları ile Tebliğler Dergisinde yayımlanan yardımcı ve kaynak kitaplardan seçilen Türk Dili ve Edebiyatına ait metinler (nazım-nesir) okutulmakta ve incelenmektedir.

Türk ve dünya edebiyatına ait edebî metinlerin tahlili yapılırken edebî akımlar ve tarihî gelişimleri de göz önünde bulundurulmaktadır.

Liselerin Sosyal Bilimler, Türkçe-Matematik ve Sanat (Müzik) alanlarında X ve XI. sınıflarda “alan dersi”; Yabancı Dil, Sanat (Resim) ve Spor alanlarında X ve XI. sınıflarda “seçmeli alan dersi”; Anadolu Güzel Sanatlar Lisesinin Resim alanında X ve XI. sınıflarda, Müzik alanında ise X. sınıfta “seçmeli alan dersi” olarak okutulmaktadır.

Ders Geçme ve Kredili Sisteme göre dönemler esas alınarak hazırlanan ve hâlen Sınıf Geçme Sisteminde uygulanmakta olan programa göre Edebî Metinler dersinin içeriği şöyledir:

9.4.3.4.1. X. sınıf

1. Şiir

1.1. Tanımı

1.2. Unsurları

1.2.1. Şekil unsurları (nazım birimi, nazım şekli, ölçü, kafiye, redif)

1.2.2. Muhteva unsurları (konu, tema, ahenk unsurları, dil ve anlatım)

1.2.3. Şiir tahlili metotları

1.2.4. İslâmiyet'ten önceki Türk edebiyatında şiir

1.2.4.1. Destan metinleri

1.2.4.2. Koşuk (Divan-ı Lügati't-Türk'ten)

1.2.4.3. Sagu (Divan-ı Lügati't-Türk'ten)

1.2.5. İslâmî Türk edebiyatında şiir

1.2.5.1. İlk İslâmî eserler

Kutadgu Bilig'den seçmeler

Atabetü'l-Hakayık'tan seçmeler

1.2.5.2. Halk şiirinden örnekler

Yunus Emre, Ahmet Yesevî, Karacaoğlan, Kaygusuz Abdal, Erzurumlu Emrah, anonim örnekler

1.2.5.3. Divan şiirinden örnekler

Süleyman Çelebi, Ali Şir Nevâî, Fuzûlî, Bâkî, Nef'î, Nâbî

1.2.5.4. Tanzimat sonrası Türk şiirinden örnekler

Namık Kemal, Ziya Paşa, Abdülhak Hamit Tarhan, Tevfik Fikret, Mehmet Akif, Ahmet Haşim, Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul, Yahya Kemal Beyatlı

1.2.5.6. Cumhuriyet sonrası Türk şiirinden örnekler

Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmet Hamdi Tanpınar, Necip Fazıl Kısakürek, A. Nihat Asya, Orhan Veli Kanık ve çağdaşlarından seçilmiş örneklerin tahlili

2. Hikâye

2.1. Tanımı

2.2. Hikâyede plân

2.3. Hikâye çeşitleri

2.4. Hikâyenin unsurları

2.4.1. Kişiler

2.4.2. Olay

2.4.3. Zaman

2.4.4. Mekân

2.4.5. Dil ve ifade

- 2.5. Hikâye tahlil metodu
 2.6. Tanzimat öncesi tahkiyeli eserlerimiz
 Dede Korkut hikâyeleri
 Halk hikâyeleri (Köroğlu destanı, masallar, Kerem ile Aslı hikâyesi)
 Mesneviler
 2.7. Modern Türk hikâyeciliği
 Ahmet Hamdi Tanpınar, Halit Ziya Uşaklıgil, Hüseyin Rahmi Gürpınar, A. Hikmet Müftüoğlu, Ömer Seyfettin, Halide Edip Adivar, Memduh Şevket Esenal, Sait Faik Abasıyanık.

3. Roman

- 3.1. Tanımı
 3.2. Romanda plân
 3.3. Roman çeşitleri
 3.4. Romanın unsurları
 3.4.1. Kişiler
 3.4.2. Olay
 3.4.3. Zaman
 3.4.4. Mekân
 3.4.5. Dil ve ifade
 3.5. Roman tahlil metodu
 3.6. Modern Türk romancılığı
 Namık Kemal, Sami Paşazade Sezai, Recaizade Mahmut Ekrem, Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Reşat Nuri Güntekin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adivar, Peyami Safa vb.

9.4.3.4.2. XI. sınıf

4. Tiyatro

- 4.1. Tanımı
 4.2. Tiyatro terimleri
 4.3. Tiyatro çeşitleri
 4.3.1. Geleneksel Türk tiyatrosu
 4.3.1.1. Meddah
 4.3.1.2. Ortaoyunu
 4.3.1.3. Karagöz (metin)
 4.3.2. Modern Türk tiyatrosu
 4.3.2.1. Dram
 4.3.2.2. Trajedi
 4.3.2.3. Komedi
 4.3.2.4. Müzikli tiyatro

5. Hatırat

- 5.1. Tanımı
 5.2. Özellikleri
 5.3. Örnek metinler ("*Nutuk*" ile "*Söylev ve Demeçler*"den seçilecektir.)

6. Gezi (Seyahat) Yazısı

- 6.1. Tanımı
 6.2. Özellikleri
 6.3. Örnek metinler

7. Biyografi

- 7.1. Tanımı
 7.2. Özellikleri
 7.3. Örnek metinler

8. Mektup**8.1. Tanımı****8.2. Özellikleri****8.3. Örnek metinler****9. Deneme****9.1. Tanımı****9.2. Özellikleri****9.3. Örnek Metinler****10. Hitabet****10.1. Tanımı****10.2. Özellikleri****10.3. Örnek metinler****9.4.3.5. Türk Edebiyatı Tarihi**

Türk Edebiyatı Tarihi, Türk Dili ve Edebiyatı programı ile mevcut ders kitaplarındaki manzum ve mensur eserlerden seçilen metinlerden hareketle gösterilmekte ve incelenilmektedir.

Liselerin Sosyal Bilimler ve Türkçe-Matematik alanlarında, X ve XI. sınıflarda “*seçmeli alan dersi*” olarak okutulmaktadır.

Ders Geçme ve Kredili Sisteme göre dönemler esas alınarak hazırlanan ve hâlen Sınıf Geçme Sisteminde uygulanmakta olan programa göre Türk Edebiyatı Tarihi dersinin içeriği şöyledir:

9.4.3.5.1. X. sınıf**I. Bölüm****1.1. Edebiyatın tanımı****1.2. Edebî eser****1.3. Edebiyat Tarihi tanımı****1.4. Tarih ve Edebiyat Tarihi arasındaki ilişki****1.5. Türk edebiyatının tarihî gelişimi (Şematik olarak gösterilecektir.)****II. Bölüm****2. Türk Edebiyatının Tarihî Gelişimi****2.1. İslâmiyet'ten Önceki Türk Edebiyatı****2.1.1. Devrin genel özellikleri****2.1.2. Eserler****2.1.2.1. Sözlü edebiyat****2.1.2.1.1. Destanlar****2.1.2.1.2. Koşuklar****2.1.2.1.3. Sagular****2.1.2.1.4. Savlar****2.1.2.2. Yazılı edebiyat****2.1.2.2.1. Göktürk metinleri****2.1.2.2.2. Uygur metinleri****2.2. İslâmî Devir Türk Edebiyatı****2.2.1. Türklerin İslâmiyet'i kabulü****2.2.2. İslâmiyet'in Türk kültürüne etkisi****2.2.3. Yeni kültürün edebiyata yansması****2.2.4. XI ve XII. yy. Türk Edebiyatı****2.2.5. XIII ve XIV yy. Türk Edebiyatı**

- 2.2.6. XV. yy. Türk Edebiyatı
- 2.2.7. XVI. yy. Türk Edebiyatı
- 2.2.8. XVII. yy. Türk Edebiyatı
- 2.2.9. XVIII. yy. Türk Edebiyatı
- 2.2.10. XIX. yy. Türk Edebiyatı

9.4.3.5.2. XI. sınıf

- 1. Tanzimat Sonrası Türk Edebiyatı
  - 1.1. Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatı
  - 1.2. Servet-i Fünun Türk Edebiyatı
  - 1.3. Fecr-i Ati Topluluğu
  - 1.4. Millî Edebiyat
  - 1.5. Millî Mücadele Dönemi Türk Edebiyatı
  - 1.6. Cumhuriyet Sonrası
    - 1.6.1. 1940 Yılına Kadar Türk Edebiyatı
    - 1.6.2. 1940 Sonrası Türk Edebiyatı

9.4.3.6. Dil Bilim

Dil Bilim, Liselerin Sosyal Bilimler ve Türkçe-Matematik alanlarında “*seçmeli alan dersi*”; Yabancı Dil alanında ise, “*alan dersi*” olarak X ve XI. sınıflarda okutulmaktadır.

Ders Geçme ve Kredili Sisteme göre dönemler esas alınarak hazırlanan ve hâlen Sınıf Geçme Sisteminde uygulanmakta olan programa göre Dil Bilim dersinin içeriği şöyledir:

9.4.3.14. X. sınıf

I. Bölüm

- 1. Dil, Dil Bilim ve Diller
  - 1.1. Dil
    - 1.1.1. Dilin tanımı ve çeşitli anlamları
    - 1.1.2. İnsan dilinin özellikleri
    - 1.1.3. Dilin kazanılması
  - 1.2. Dil Bilim
    - 1.2.1. Tanımı
    - 1.2.2. Tarihçesi
    - 1.2.3. Dil bilimin türleri ve adları
  - 1.3. Dünya dilleri
    - 1.3.1. Doğal ve yapma diller
    - 1.3.2. Dünya dillerinin sınıflandırılması

II. Bölüm

- 2. İletişim ve Dil Türleri
  - 2.1. İletişim
    - 2.1.1. Tanımı
    - 2.1.2. İletişim dili
    - 2.1.3. İletişim araçları
  - 2.2. Dilin türleri
    - 2.2.1. Standart dil
    - 2.2.2. Ağız
    - 2.2.3. Alan dili
    - 2.2.4. Birey dili
    - 2.2.5. Argo ve jargon

III. Bölüm

3. Dilin Kullanımı

- 3.1. Dil öğeleri arasındaki bağıntılar
  - 3.1.1. Dilin farklı amaçlı kullanımları
  - 3.1.2. Bağlam, anlam ve kullanımı
  - 3.1.3. Anlamlandırmada dil içi ve dil dışı etkinlikler
- 3.2. İletişim birimi olarak metin
  - 3.2.1. Metin kavramı ve metinleştirme ölçüleri
  - 3.2.2. Yazılı ve sözlü metnin özellikleri
  - 3.2.3. Metin çözümlemesinde temel hedefler
    - 3.2.3.1. İyi okuyucu, yazıcı olabilmenin temel ilkeleri
    - 3.2.3.2. İyi dinleyici, konuşmacı olabilmenin temel ilkeleri
    - 3.2.3.3. Metin özetleme
    - 3.2.3.4. Metinlere uygun başlık koyma
    - 3.2.3.5. Metinlerin ayrıntılarını derecelendirme
    - 3.2.3.6. Metin tamamlama
    - 3.2.3.7. Diğerleri
  - 3.2.4. Metin çözümlemesinde dil içi öğelerin işlev ve değerleri
  - 3.2.5. Metin çözümlemesinde dil dışı öğelerin işlev ve değerleri

IV. Bölüm

4. Dilin Kullanım Amaçları Doğrultusunda Metin Türleri

- 4.1. Bilgi aktarma amaçlı metinler
- 4.2. Bilgiyi denetleme amaçlı metinler
- 4.3. İletişim kurma ve iletişim sürdürme amaçlı metinler
- 4.4. Davranış geliştirme amaçlı metinler
- 4.5. Estetik yaşantı oluşturma amaçlı metinler
- 4.6. Bir düşünceyi savunma ya da bir düşünceye karşı çıkma amaçlı metinler

9.4.3.6.2. XI. sınıf

I. Bölüm

1. Dilin Yapısı

- 1.1. Dilin ses yönü
  - 1.1.1. Sesletme
  - 1.1.2. Dilin sesleri
  - 1.1.3. Sesin anlamla ilişkisi
- 1.2. Dilin biçim yönü
  - 1.2.1. Sözcük
  - 1.2.2. Sözcük oluşturma
  - 1.2.3. Kök-ek ilişkileri
- 1.3. Sözcüklerin dizilişi
  - 1.3.1. Sözcükler arası ilişki alanları
  - 1.3.2. Sözcük türleri
  - 1.3.3. Cümle

II. Bölüm

2. Söz Varlığı

- 2.1. Söz varlığının yapısı
- 2.2. Söz varlığı öğeleri
  - 2.2.1. Temel sözcükler
  - 2.2.2. Birleşik sözcükler
  - 2.2.3. Terimler
  - 2.2.4. Deyimler
  - 2.2.5. Atasözleri
  - 2.2.6. Kalıp ve kalıplaşmış sözler

III. Bölüm

3. Dilin Yazılışı

3.1. Dil, yazı ve alfabeler

3.1.1. Dil ve yazı

3.1.2. Alfabeler

3.2. Ses ve harf

3.3. Yazım

9.4.3.7. Güzel Konuşma ve Yazma

Öğretimin her kademesinde ihtiyaç duyulan önemli bir derstir; ancak dersin zorunlu olmaması, eğitim adına önemli bir eksikliklerdir.

Güzel Konuşma ve Yazma dersindeki konular, Talim ve Terbiye Kurulunca ders kitabı veya yardımcı ders kitabı olarak kabul edilen eserlerden faydalanılarak işlenmektedir.

Liselerin Türkçe-Matematik alanının X ve XI. sınıfında, Yabancı Dil alanının X. sınıfında “*seçmeli alan dersi*”; Sanat (Müzik) alanının X ve XI. sınıflarında, Sanat (Resim) alanının XI. sınıfında ve Spor alanının X. sınıfında “*seçmeli ders*”; Anadolu Güzel Sanatlar Lisesinin Resim alanının X ve XI. sınıflarında, Müzik alanının XI. sınıfında “*seçmeli ders*” olarak okutulmaktadır.

Ders Geçme ve Kredili Sisteme göre dönemler esas alınarak hazırlanan ve hâlen Sınıf Geçme Sisteminde uygulanmakta olan programa göre Güzel Konuşma ve Yazma dersinin içeriği şöyledir:

I. Bölüm

1. Güzel Konuşma ve Yazma

1.1. Güzel konuşma ve yazmanın günlük hayattaki yeri ve önemi

1.2. Sağlıklı bir kişilik için güzel konuşma ve yazmanın rolü.

1.3. Sağlam diyalogların güzel konuşma ve yazma ile kurulabileceği.

1.4. Güzel konuşma ve yazmanın meslek hayatındaki yeri ve önemi.

II. Bölüm

2. Konuşma ve Yazmaya Hazırlık

2.1. İmlâ kuralları

2.2. Noktalama işaretleri

2.3. Plân ve çeşitleri

2.4. Anlatım çeşitleri

2.4.1. Açıklayıcı anlatım

2.4.2. Tartışmacı anlatım

2.4.3. Tasvirî anlatım

2.4.4. Hikâye edici anlatım

2.5. Birikim kazanma yolları

2.5.1. Dinleme

2.5.1.1. Dinlemeye hazırlık

2.5.1.2. Dikkati canlı tutma

2.5.1.3. Not alma

2.5.1.4. Konunun ana fikrini yakalama

2.5.1.5. Değerlendirme

2.5.2. Okuma

2.5.2.1. Hazırlık safhası

2.5.2.2. Okuma çeşitleri

2.5.2.2.1. Sessiz okuma

2.5.2.2.2. Sesli okuma

2.5.3. Okumada dikkat edilecek noktalar

- 2.5.3.1. Not alma
- 2.5.3.2. Fişleme
- 2.5.3.3. Alıntı yapma
- 2.5.3.4. Kaynak gösterme
- 2.5.3.5. Özet çıkarma
- 2.5.3.6. Okunanların duygu, düşünce, vaka, haya unsurları yönünden değerlendirilmesi.

III. Bölüm

3. Konuşma

- 3.1. Güzel konuşmanın tanımı
- 3.2. Etkili ve genel konuşmanın önemi
- 3.3. Kültür dili nedir? Kültür dilinin toplum hayatındaki önemi.
- 3.4. Konuşmada başarılı olmanın kuralları
  - 3.4.1. Kendine güven
  - 3.4.2. Fizikî kontrol
- 3.5. Konuşma ile ilgili hazırlık
  - 3.5.1. Konu ve amacın belirlenmesi
  - 3.5.2. Araştırma ve bilgi toplama
  - 3.5.3. Konuşma plânı yapma
- 3.6. Konuşurken dikkat edilecek hususlar
  - 3.6.1. Canlı, inandırıcı, ilgi çekici olma
  - 3.6.2. Konuşma süresinin kontrolü
  - 3.6.3. Vurgu, vurgu çeşitleri, tonlama, telâffüz
  - 3.6.4. Konuşma sonunda yapılması gerekenler

IV. Bölüm

4. Konuşma Çeşitleri

- 4.1. Günlük konuşmalar
  - 4.1.1. Kendini tanıtmaya
  - 4.1.2. Tanışma ve tanıştırma
  - 4.1.3. Teşekkür teme, özür dileme
  - 4.1.4. Telefon etme
  - 4.1.5. Bayram, ziyaret, tebrik, taziye, karşılama ve uğurlama konuşmaları
- 4.2. Hazırlıksız konuşmalar
  - 4.2.1. Konusu belirlenen konuşmalar
  - 4.2.2. Toplum öncelikle ilgilendiren konularda konuşma
  - 4.2.3. Hatıraların anlatılması
- 4.3. Hazırlıklı konuşmalar
  - 4.3.1. Açış, takdim konuşmaları
  - 4.3.2. Okuduğu bir eseri tanıtmaya
  - 4.3.3. Hikâye, fıkra, masal anlatma
  - 4.3.4. Konferans
  - 4.3.5. Sempozyum
  - 4.3.6. Açık oturum
  - 4.3.7. Münazara-münakaşa
  - 4.3.8. Mülakat-röportaj
  - 4.3.9. Anket

V. Bölüm

5. Yazma

- 5.1. Kültür, bilim ile yazmanın bağlantısı ve yazmanın önemi.
- 5.2. Niçin yazarız?
- 5.3. Kelime nedir? Kelime grupları
  - 5.3.1. İlk manalı kullanım
  - 5.3.2. Mecaz anlamlı kullanım
  - 5.3.3. Terimler, kavramlar
  - 5.3.4. Deyimler
  - 5.3.5. Atasözleri

5.4. Cümleler

5.4.1. Doğru cümlelerin özellikleri

5.4.1.1. Dil bilgisi bakımından doğruluk

5.4.1.2. Anlamca açıklık

5.4.1.3. Cümlede tesirlilik

5.4.1.4. Basit, birleşik, sıralı cümle kurma çalışmaları

5.5. Paragraf

5.5.1. Paragraf içi bütünlük

5.5.2. Paragraf çeşitleri

5.6. Konu

5.6.1. Konu nedir?

5.6.2. Konu nasıl sınırlandırılır?

5.7. Plân

5.7.1. Plânlı yazmanın faydaları

5.7.2. Bir yazının plânını çıkarma çalışmaları

5.8. Yazma çalışmaları

5.8.1. Konu tespiti

5.8.2. Sınırlandırma

5.8.3. Ana fikir tespiti

5.8.4. Uygun ifade şeklinin plânı ve uygun türün tespiti

5.9. Dilekçe çeşitleri, zarf yazımı, telgraf, tebrik yazımı

5.10. Kısa hikâyeye yazma

5.11. Masal derleme ve yazma çalışmaları

5.12. Biyografi, otobiyografi, günlük yazma

5.13. Fıkra, makale, deneme yazma

5.14. Gezi, hatıra, röportaj, gazete haberi yazma

5.15. Yazılanların incelenmesi ve düzeltilmesi

5.15.1. Kendi kendine düzeltme

5.15.2. Öğretmen tarafından düzeltme

9.4.3.8. Halk Bilim

Halk Bilim; kültür unsurlarından meydana gelen ve milletlerin değişik coğrafyalardaki grupları tarafından farklı ölçülerde yaşanan folklor verilerini inceleyen bilim dalıdır.

Genel olarak bir milletin kültürünü; geleneklerini, âdetlerini, aile yapısını, törelerini, müziğini, oyunlarını, masal ve efsanelerini, türkülerini, halk hekimliğini, el sanatlarını, konut yapımını, araç gereçlerini ve nihayet dini, toplumsal, politik düşünce, duyuş, tutum ve davranış biçimlerini inceler.

Programda yer alan konular, özel amaçlar ve davranışlar, yukarıda belirtilen genel amaçlar çerçevesinde öğrencilerin davranışlarını geliştirebilmek amacıyla seçilmiştir.

Bu program hazırlanırken, öğrencilerin daha çok kavrama ve uygulama alanında davranışlar kazanması düşünülmüştür. Bu sebeple öğrencilere ders kitabı aldırılması zorunlu değildir.

Liselerin Sanat (Müzik) alanında X. sınıfta, Sanat (Resim) alanında XI. sınıfta “*seçmeli alan dersi*”; Anadolu Güzel Sanatlar Lisesinin Müzik ve Resim alanlarının IX. sınıfında “*seçmeli ders*” olarak okutulmaktadır.

Amaçlar:

1. Halk Bilimle ilgili temel bilgileri kavrayabilme.
2. Millî kültürü tanıma ve mukayese edebilme.
3. Halk Bilimin amacını kavrayabilme

4. Halk Bilimin faydalarını kavrayabilme
5. Halk Bilim alanına giren konuları kavrayabilme ve diğer kültür unsurlarından ayırabilme
6. Halk Bilim alanında monografik çalışmalar yapabilme.
7. Halk Bilimle ilgili olguları açıklayabilme.
8. Halk Bilim alanına giren konulara ilgi duyabilme
9. Halk oyunları, halk müziği vb. folklor etkinliklerine katılabilmeye
10. Halk Bilimle ilgili değer yargılarını açıklayabilme.

Konular:

1. Kültür, millî kültür ve Halk Bilim kavramları
2. Halk sanatları; el sanatları, meslekler, halk resmi
3. Halk mimarisi
4. Halk oyunları (dansları)
5. Halk müziği
6. Halk edebiyatı: Âşık edebiyatı, Tekke edebiyatı. destanlar, efsaneler, menkıbeler, masallar, hikâyeler, atasözleri, deyimler, dualar, beddualar, tekerlemeler, bilmeceler vb.
7. Hayatın dönüm noktaları ile ilgili gelenek ve görenekler: Doğum, sünnet, evlenme, asker uğurlama, hacı uğurlama ve karşılama, ölüm.
8. Halk bilgisi: Halk hekimliği, halk bayatlığı, halk meteorolojisi, halk takvimi, halk hukuku, halk matematiği, halk ekonomisi, halk taşımacılığı, ölçüler.
9. Halk tiyatrosu: Köy seyirlik oyunları, gölge oyunu, meddahlık, orta oyunu ve kukla.
10. Oyun, eğlence, spor: Çocuk oyunları, geleneksel sporlar (cirit vb.)
11. Bayramlar, törenler, kutlamalar: Dinî bayramlar, özel dinî günler, kandiller, millî bayramlar, mahallî bayramlar ve kutlamalar.
12. İnanışlar: Dinî inanışlar, nazar, fal, büyü, yatır ziyaretleri, kurban, uğur ve uğursuzluk, yağmur duası vb.
13. Dayanışma, yardımlaşma ve eğitim kurumları: Ahilik, seymenlik, imece, komşuluk münasebetleri, vakıflar, dernekler, tarikatlar.
14. Halk mutfağı

Amaç:

1. Halk Bilimle ilgili temel bilgileri kavrayabilme

Davranışlar:

1. Halk Bilim, monografi, inanç, değer yargısı, kültür, kültür değişimi, kültür etkileşimi vb. kavramların anlamlarını söyleme, yazma.
2. Verilen tanımlar arasından anlamı verilen bir kavramı seçip işaretleme
3. Verilen bir kavramın anlamını verilen tanımlar arasından bulup işaretleme
4. Anlamları verilen kavramlarla ait oldukları tanımları eşleştirme.

Amaç:

2. Halk Bilimin amacını kavrayabilme

Davranışlar:

1. Halk Bilimin insanlarla iletişim kurmadaki önemini belirtme
2. Halk Bilimin diğer bilimler arasındaki yerini açıklama
3. Halk Bilimi okumanın insanı ve toplumu tanımadaki katkısını belirtme
4. Halk Bilim okumanın yurdumuzu başka ülkelere tanıtabilmedeki rolünü açıklama.
5. Halk Bilim kapsamından, yurdumuzun tanıtımında yararlanabilecek özellikleri seçip örneklerle açıklama.
6. Halk Bilim araştırmalarının kültürel mirasımızın keşfi ve korunmasındaki katkısını açıklama.

Amaç:

3. Halk Bilimin önemini kavrayabilme

Davranışlar:

1. Halk Bilimin önemini kendi cümleleriyle söyleme
2. Halk Bilimin önemini açıklayan bir kompozisyon yazma
3. "Halk Bilimin önemi" konulu bir açık oturum (sempozyum vb. olabilir) düzenleme.
4. Halk Bilimle ilgili kendi yöresine ilişkin küçük araştırmalar tasarlama.
5. Araştırma sonuçlarını, rapor yazarak arkadaşlarına duyurma.

Amaç:

4. Halk Bilimin faydalarını kavrayabilme

Davranışlar:

1. Halk Bilimin insanlar arası münasebetleri nasıl etkileyebileceğini söyleme yazma.
2. İnsanlar arası münasebetlerde Halk Bilimin etkisine ilişkin örnekler bulma
3. Halkın ürettiklerine yansıyan duygu ve düşüncelerini paylaşmanın verdiği hazzı ve etkiyi açıklama
4. Halkın değişik alanlarda ürettiği ilginç örneklerden günümüzde nasıl yararlanabileceğini özetleme.

Amaç:

5. Halk Bilim alanına giren konuları kavrayabilme ve diğer kültür unsurlarından ayırabilme.

Davranışlar:

1. Halk hekimliği, halk baytarlığı, halk meteorolojisi, halk mimarisi, halk sanatları, halk oyunları, halk müziği, halk edebiyatı, halk ekonomisi, giyinme ve süslenme çeşitleri ve fonksiyonları, ad verme gelenekleri ve lâkaplar, atasözleri, tekerlemeler ve deyimler alanında yöresinde yapılan faaliyetleri tespit etme, halk taşımacılığı, ölçüler.
2. Halk Bilim mahsullerini diğer kültür mahsullerinden yapabilme.
3. Giyim eşyalarının hangi yörelere ait olabileceğini tahmin etme.
4. Özellikleri yaygın şekilde bilinen halk oyunlarının hangi yörelere ait olduğunu söyleme, yazma.

Amaç:

6. Monografik çalışmalar yapabilme

Davranışlar:

1. Monografik çalışma yapacağı alanı ve yöreyi saptama.
2. Monografik çalışmada ölçme aracı olarak kullanacağı (anket, görüş formu vb.) malzemeyi hazırlama
3. Monografik çalışmayı objektif kriterlere göre sonuçlandırma
4. Sahada folklor mahsullerini derleyebilme
5. Derleme esnasında araç (video, teyp, fotoğraf makinesi vs.) kullanabilme
6. Yaptığı monografik çalışmanın sonuçlarını yazma.

Amaç:

7. Halk Bilimle ilgili olguları açıklayabilme

Davranışlar:

1. Halk inançlarını ve değer yargılarının doğuş nedenlerini söyleme, yazma
2. Hangi inanç ya da değer yargısının ne gibi sonuçlar doğurduğunu açıklama
3. Kültür değişiminin nedenleriyle sonuçlarını açıklama
4. Kültür etkileşiminin nedenlerini ve sonuçlarını açıklama

Amaç:

8. Halk sanatlarına ilgi duyabilme

Davranışlar:

1. Halı, kilim yapımı ve yörelere göre değişim özelliklerini araştırma
2. Çanak çömlek yapımı ve belirgin özelliklerini açıklama
3. Yazma, oylar, motif vb. özelliklerini açıklama
4. Verilen halk sanatı örneklerinin hangi yörelere ait olduğunu söyleme, yazma.
5. Halk sanatlarına ilişkin örnekler toplama
6. Halk sanatlarına ilişkin örnekleri açıklama

Amaç:

9. Halk oyunlarına, halk danslarına katılabilme

Davranışlar:

1. Yöresindeki ve diğer yörelerdeki halk oyunlarını tespit etme
2. Halk oyunlarının oynanışıyla ilgili temel özellikleri açıklama
3. Halk oyunlarında giyilen giysileri özellikleriyle birlikte tanıma
4. Halk oyunları grubu kurma

5. Halk oyunları grubuna katılma
6. Halk oyunu oynamaktan ve izlemekten zevk alma
7. Halk oyunlarının temel özelliklerini açıklama
8. Halk oyunlarının doğuş nedenlerini araştırma

Amaç:

10. Halk müziği ve halk edebiyatına ilgi duyabilme

Davranışlar:

1. Halk müziğinin seçkin örneklerini dinleme
2. Halk müziğinin yaratıcılarına saygı duyma
3. Okulda ve sınıfta halk müziği ile ilgili faaliyetleri düzenleme
4. Çevresinde düzenlenen halk müziği faaliyetlerine katılma
5. Halk edebiyatı örneklerini araştırma
6. Halk edebiyatı mahsullerini araştırma
7. Sınıf ve okul panolarında Halk edebiyatı örneklerine yer verme
8. Halk edebiyatı yaratıcılarını ve yorumcularını tanıtmama.

Amaç:

11. Hayatın dönüm noktaları ile ilgili gelenek ve görenekleri kavrayabilme

Davranışlar:

1. Ad koyma geleneklerini söyleme, yazma
2. Sünnet düğünlerindeki gelenekleri araştırma, tanıtmama
3. Söz kesme, nişan ve düğün geleneklerini derleme
4. Askere uğurlama, hacı uğurlama ve karşılama gelenek ve göreneklerini söyleme yazma
5. Cenaze törenlerinde neler yapıldığını yazma.

Amaç:

12. Halk bilgisi alanına giren kültür değerlerini kavrayabilme

Davranışlar:

1. Halk hekimliği ve halk baytarlığının ortaya çıkışını söyleme yazma, yakın çevrede yetişen halk hekimlerini yakından tanıma.
2. Halk takvimini ve halk arasında yaygın olan hava tahmin tekniklerini söyleme, yazma
3. Halk hukuku, halk ekonomisi hakkında araştırma yazıları hazırlama
4. Halk matematiği örneklerini yazma, yöreye ait ölçü ve tartı birimlerini derleme.

Amaç:

13. Halk tiyatrosunun örneklerini kavrayabilme

Davranışlar:

1. Köy seyirlik oyunlarını oynayabilme
2. Gölge oyunu ve orta oyunu örneklerini sahnede temsil edebilme
3. Kukla oyununda basit figürler yapabilme.
4. Meddahlık ve diğer halk tiyatrosu örneklerini söyleme, yazma.

Amaç:

14. Bayramlar, törenler ve kutlamaların sosyal dayanışmaya katkısını açıklayabilme

Davranışlar:

1. Bayramlaşmanın önemini söyleme yazma
2. Millî bayramlarda yapılan tören ve kutlamaların önemini açıklama
3. Mahallî bayramlarda neler yapıldığını söyleme yazma
4. Özel dinî günlerin (kandiller vb.) toplumu kaynaştırmadaki önemini açıklama.

Amaç:

15. Dinî temele dayanan inançlarla diğer inanmaları, hurafeleri ayırt edebilme

Davranışlar:

1. Fal, büyü, uğur ve uğursuz kavramlarını belirtme
2. Adak kurbanıyla ilgili inanmaları belirtme
3. Yatır ziyaretleri ile ilgili derleme
4. Yağmur duası ile ilgili gelenek ve görenekleri yazma.

Amaç:

16. Toplum yapısını güçlü tutan yardımlaşma ve dayanışma kurumlarına katılabilmek

Davranışlar:

1. İyi komşuluk münasebetlerinin faydalarını söyleme, yazma
2. Vakıf ve derneklerin faydalarını söyleme, yazma
3. İmece ile yapılan işlerin önemini açıklama
4. Yaşayan Ahi geleneklerini derleme
5. Çevrede yürütülen hayır işlerini ve dinî kuruluşları söyleme yazma.

Amaç:

17. Yiyecek ve içecekler yönüyle halk kültürünü açıklayabilmek

Davranışlar:

1. Yöresel yiyecek ve içecek türlerini ve yapılış özelliklerini söyleme, yazma
2. Belirli gün, törenlerde yenilip içilenleri söyleme
3. Mutfak araç ve gereçleri ile kullanışlarını açıklama
4. Yiyeceklerin korunması ile ilgili metotları kavrama
5. Sofra gelenek ve göreneklerini söyleme, yazma.

9.5. Türkçe ve Edebiyat Öğretiminde Süre

Türk Millî Eğitiminin, okulun ve dersin amaçları doğrultusunda hazırlanan muhtevanın belirlenen süre içerisinde öğretilmesi gerekir. İlköğretimde ve orta öğretimde haftalık ders programlarında en ağırlıklı dersler Türkçe ve Edebiyat öğretimine ait derslerdir. Ancak, özellikle orta öğretimde haftalık ders saatinin yetersizliği yapılan araştırmalarda da belirtilmiştir (Kantemir, 1976: 37). Üç dersten oluşan Türk Dili ve Edebiyat derslerinin muhtevasının 4 saatte verilemeyeceği kesindir.

9.5.1. İlköğretimde Türkçe ve Edebiyat öğretimine ait derslerin haftalık ders saatleri

Sınıf	Dersin Adı	Ders Saati
I	Türkçe	12
II	Türkçe	12
III	Türkçe	12
IV	Türkçe	9
V	Türkçe	9
VI	Türkçe	6
VII	Türkçe	6
VIII	Türkçe	6

Çizelge 9.1. İlköğretimdeki Türkçe dersinin sınıflara göre haftalık ders saatleri

9.5.2. Orta öğretimde Türkçe ve Edebiyat öğretimine ait derslerin haftalık ders saatleri

9.5.2.1. Genel Liseler

Türk Dili ve Edebiyatı dersi, orta öğretimde en önemli ve ağırlıklı derstir. Haftalık ders saati bakımından ortak genel kültür dersleri içinde en fazla ders saati, Türk Dili ve Edebiyatı dersine aittir.

	Ders Sayısı	Toplam Ders Saati	Türk Dili ve Edebiyatı Ders Saati
IX. Sınıf	11	28	4
X. Sınıf	4	8	4
XI. Sınıf	4	9	4

Çizelge 9.2. Orta öğretimdeki Türk Dili ve Edebiyatı dersinin sınıflara göre haftalık ders saatleri

Sınıflara göre Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin kendi içindeki dağılımı:

Dersin Adı	Hazırlık Sınıfı	IX. Sınıf	X. Sınıf	XI. Sınıf
Türkçe	4	-	-	-
Türk Dili	-	2	1	1
Edebiyat	-	1	2	1
Kompozisyon	-	1	1	2

Çizelge 9.3. Türk Dili ve Edebiyatı dersinin sınıflara göre kendi içindeki dağılımı

Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili derslerin orta öğretimdeki alanlara göre dağılımı şöyledir:

9.5.2.1.1. Sosyal Bilimler alanı

Alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili bir ders bulunmaktadır: “Edebî Metinler”.

	Ders Sayısı	Toplam Ders Saati	Edebî Metinler Ders Saati
IX. Sınıf	-	-	-
X. Sınıf	5	14	3
XI. Sınıf	5	13	3

Çizelge 9.4. Sosyal Bilimler alanında “Edebî Metinler” dersinin alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili iki ders bulunmaktadır: “Türk Edebiyatı Tarihi” ve “Dil Bilim”.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati	Türk Edebiyatı Tarihi Ders Saati	Dil Bilim Ders Saati
IX. Sınıf	-	-	-	-
X. Sınıf	8	6	2	2
XI. Sınıf	10	6	2	2

Çizelge 9.5. Sosyal Bilimler alanında “Türk Edebiyatı Tarihi” ve “Dil Bilim” derslerinin seçmeli alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli ders olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili bir ders bulunmaktadır: “Hızlı Okuma Teknikleri”.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati	Hızlı Okuma Teknikleri Ders Saati
IX. Sınıf	10	4	1
X. Sınıf	7	4	-
XI. Sınıf	9	4	-

Çizelge 9.6. Sosyal Bilimler alanında “Hızlı Okuma Teknikleri” dersinin seçmeli ders olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

9.5.1.2.2. Türkçe-Matematik alanı

Alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili bir ders bulunmaktadır: “Edebî Metinler”.

	Ders Sayısı	Toplam Ders Saati	Edebî Metinler Ders Saati
IX. Sınıf	-	-	-
X. Sınıf	5	14	3
XI. Sınıf	4	13	3

Çizelge 9.7. Türkçe-Matematik alanında “Edebî Metinler” dersinin alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dört ders bulunmaktadır: “Türk Edebiyatı Tarihi”, “Dil-Bilim”, “Güzel Konuşma ve Yazma” ve “Hızlı Okuma Teknikleri”.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati	Türk Ed. Tar. Ders Saati	Dil Bilim Ders Saati	Güzel Kon. ve Yaz. Ders Saati	Hızlı Ok. Tek. Ders Saati
IX. Sınıf	-	-	-	-	-	-
X. Sınıf	8	6	2	2	2	1
XI. Sınıf	11	6	2	2	2	1

Çizelge 9.8. Türkçe-Matematik alanında “Türk Edebiyatı Tarihi”, “Dil Bilim”, “Güzel Konuşma ve Yazma” ve “Hızlı Okuma Teknikleri” derslerinin seçmeli alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli ders olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili bir ders bulunmaktadır: “Hızlı Okuma Teknikleri”.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati	Hızlı Okuma Teknikleri Ders Saati
IX. Sınıf	10	4	1
X. Sınıf	10	4	-
XI. Sınıf	12	4	-

Çizelge 9.9. Türkçe-Matematik alanında “Hızlı Okuma Teknikleri” dersinin seçmeli ders olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

9.5.1.2.3. Fen Bilimleri alanı

Alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili ders bulunmamaktadır.

	Ders Sayısı	Toplam Ders Saati
IX. Sınıf	-	-
X. Sınıf	5	16
XI. Sınıf	4	15

Çizelge 9.10. Fen Bilimleri alanında alan derslerinin sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili ders bulunmamaktadır.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati
IX. Sınıf	-	-
X. Sınıf	7	6
XI. Sınıf	9	6

Çizelge 9.11. Fen Bilimleri alanında seçmeli alan derslerinin sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli ders olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili bir ders bulunmaktadır: “Hızlı Okuma Teknikleri”.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati	Hızlı Okuma Teknikleri Ders Saati
IX. Sınıf	10	4	1
X. Sınıf	11	2	-
XI. Sınıf	10	2	-

Çizelge 9.12. Fen Bilimleri alanında “Hızlı Okuma Teknikleri” dersinin seçmeli ders olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

9.5.1.2.4. Yabancı Dil alanı

Alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili bir ders bulunmaktadır: “Dil Bilim”.

	Ders Sayısı	Toplam Ders Saati	Dil Bilim Ders Saati
IX. Sınıf	-	-	-
X. Sınıf	2	10	2
XI. Sınıf	2	10	2

Çizelge 9.13. Yabancı Dil alanında “Dil Bilim” dersinin alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili iki ders bulunmaktadır: “Edebi Metinler” ve “Güzel Konuşma ve Yazma”.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati	Edebi Metinler Ders Saati	Güzel Kon. ve Yazma Ders Saati
IX. Sınıf	-	-	-	-
X. Sınıf	8	10	3	2
XI. Sınıf	9	9	3	-

Çizelge 9.14. Yabancı Dil alanında “Edebi Metinler” ve “Güzel Konuşma ve Yazma” derslerinin seçmeli alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli ders olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili iki ders bulunmaktadır: “Hızlı Okuma Teknikleri” ve “Halk Bilim”.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati	Hızlı Okuma Teknikleri Ders Saati	Halk Bilim Ders Saati
IX. Sınıf	10	4	1	-
X. Sınıf	9	4	-	2
XI. Sınıf	8	4	-	2

Çizelge 9.15. Yabancı Dil alanında “Hızlı Okuma Teknikleri” ve “Halk Bilim” derslerinin seçmeli ders olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

9.5.1.2.5. Sanat (Müzik) alanı

Alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili bir ders bulunmaktadır: “Edebî Metinler”.

	Ders Sayısı	Toplam Ders Saati	Edebî Metinler Ders Saati
IX. Sınıf	-	-	-
X. Sınıf	2	14	3
XI. Sınıf	2	13	3

Çizelge 9.16. Sanat (Müzik) alanında “Edebî Metinler” dersinin alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili iki ders bulunmaktadır: “Edebî Sanatlar” ve “Halk Bilim”.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati	Edebî Sanatlar Ders Saati	Halk Bilim Ders Saati
IX. Sınıf	-	-	-	-
X. Sınıf	13	11	3	2
XI. Sınıf	12	10	-	-

Çizelge 9.17. Sanat (Müzik) alanında “Edebî Sanatlar” ve “Halk Bilim” derslerinin seçmeli alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli ders olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili iki ders bulunmaktadır: “Hızlı Okuma Teknikleri” ve “Güzel Konuşma ve Yazma”.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati	Hızlı Okuma Teknikleri Ders Saati	Güzel Konuşma ve Yazma Ders Saati
IX. Sınıf	10	4	1	-
X. Sınıf	8	4	-	2
XI. Sınıf	9	4	-	2

Çizelge 9.18. Sanat (Müzik) alanında “Hızlı Okuma Teknikleri” ve “Güzel Konuşma ve Yazma” derslerinin alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

9.5.1.2.6. Sanat (Resim) alanı

Alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili ders bulunmamaktadır.

	Ders Sayısı	Toplam Ders Saati
IX. Sınıf	-	-
X. Sınıf	2	8
XI. Sınıf	2	8

Çizelge 9.19. Sanat (Resim) alanında alan derslerinin sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili iki ders bulunmaktadır: “Edebî Metinler” ve “Halk Bilim”.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati	Edebî Metinler Ders Saati	Halk Bilim Ders Saati
IX. Sınıf	-	-	-	-
X. Sınıf	12	12	3	-
XI. Sınıf	11	11	3	2

Çizelge 9.20. Sanat (Resim) alanında “Edebî Metinler” ve “Halk Bilim” derslerinin seçmeli alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli ders olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili iki ders bulunmaktadır: “Hızlı Okuma Teknikleri” ve “Güzel Konuşma ve Yazma”.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati	Hızlı Okuma Teknikleri Ders Saati	Güzel Konuşma ve Yazma Ders Saati
IX. Sınıf	10	4	1	-
X. Sınıf	8	4	1	-
XI. Sınıf	8	4	-	2

Çizelge 9.21. Sanat (Resim) alanında “Hızlı Okuma Teknikleri” ve “Güzel Konuşma ve Yazma” derslerinin seçmeli ders olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

9.5.1.2.7. Spor alanı

Alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili ders bulunmamaktadır.

	Ders Sayısı	Toplam Ders Saati
IX. Sınıf	-	-
X. Sınıf	3	10
XI. Sınıf	2	8

Çizelge 9.22. Spor alanında alan derslerinin sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili bir ders bulunmaktadır: “Edebî Metinler”.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati	Edebî Metinler Ders Saati
IX. Sınıf	-	-	-
X. Sınıf	13	10	3
XI. Sınıf	14	11	3

Çizelge 9.23. Spor alanında “Edebî Metinler” dersinin seçmeli alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli ders olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ilgili iki ders bulunmaktadır: “Hızlı Okuma Teknikleri” ve “Güzel Konuşma ve Yazma”.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati	Hızlı Okuma Teknikleri Ders Saati	Güzel Konuşma ve Yazma Ders Saati
IX. Sınıf	9	4	1	-
X. Sınıf	7	4	-	2
XI. Sınıf	9	4	-	-

Çizelge 9.24. Spor alanında “Hızlı Okuma Teknikleri” ve “Güzel Konuşma ve Yazma” derslerinin seçmeli ders olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

9.5.2.2. Fen Liseleri

Ortak genel kültür dersi olarak hazırlık sınıfında Türkçe, diğer sınıflarda ise Türk Dili ve Edebiyatı dersi bulunmaktadır.

	Ders Sayısı	Toplam Ders Saati	Türkçe Ders Saati	Türk Dili ve Edebiyatı Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	3	30	4	-
IX. Sınıf	12	37	-	4
X. Sınıf	5	12	-	4
XI. Sınıf	5	13	-	4

Çizelge 9.25. Fen liselerindeki "Türkçe" ve "Türk Dili ve Edebiyatı" derslerinin sınıflara göre haftalık ders saatleri

Alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili ders bulunmamaktadır.

	Ders Sayısı	Toplam Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	-	-
IX. Sınıf	-	-
X. Sınıf	6	20
XI. Sınıf	6	19

Çizelge 9.26. Fen liselerinde alan derslerinin sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili ders bulunmamaktadır.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	-	-
IX. Sınıf	-	-
X. Sınıf	7	6
XI. Sınıf	12	6

Çizelge 9.27. Fen liselerinde seçmeli alan derslerinin sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli ders olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili ders bulunmamaktadır.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	3	4
IX. Sınıf	7	4
X. Sınıf	12	4
XI. Sınıf	9	4

Çizelge 9.28. Fen liselerinde seçmeli derslerin sınıflara göre haftalık ders saatleri

9.5.2.3. Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri

Ortak genel kültür dersi olarak hazırlık sınıfında **Türkçe**, diğer sınıflarda ise **Türk Dili ve Edebiyatı** dersi bulunmaktadır.

	Ders Sayısı	Toplam Ders Saati	Türkçe Ders Saati	Türk Dili ve Edebiyatı Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	4	38	4	-
IX. Sınıf	11	30	-	4
X. Sınıf	5	13	-	4
XI. Sınıf	5	13	-	4

Çizelge 9.29. Anadolu Güzel Sanatlar liselerindeki “Türkçe” ve “Türk Dili ve Edebiyatı” derslerinin sınıflara göre haftalık saatleri

9.5.2.3.1. Sanat (Müzik) alanı

Alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili ders bulunmamaktadır.

	Ders Sayısı	Toplam Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	-	-
IX. Sınıf	4	8
X. Sınıf	5	14
XI. Sınıf	5	14

Çizelge 9.30. Sanat (Müzik) alanında alan derslerinin sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili bir ders bulunmaktadır: “Edebî Metinler”.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati	Edebî Metinler Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	-	-	-
IX. Sınıf	-	-	-
X. Sınıf	12	9	3
XI. Sınıf	12	9	-

Çizelge 9.31. Sanat (Müzik) alanında “Edebî Metinler” dersinin seçmeli alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli ders olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili iki ders bulunmaktadır: “Halk Bilim” ve “Güzel Konuşma ve Yazma”.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati	Güzel Konuşma ve Yazma Ders Saati	Halk Bilim Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	-	-	-	-
IX. Sınıf	6	2	-	2
X. Sınıf	6	4	-	-
XI. Sınıf	7	4	2	-

Çizelge 9.32. Sanat (Müzik) alanında “Halk Bilim” ve “Güzel Konuşma ve Yazma” derslerinin seçmeli ders olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

9.5.2.3.2. Sanat (Resim) alanı

Alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili ders bulunmamaktadır.

	Ders Sayısı	Toplam Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	-	-
IX. Sınıf	2	8
X. Sınıf	4	14
XI. Sınıf	4	14

Çizelge 9.33. Sanat (Resim) alanında alan derslerinin sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili bir ders bulunmaktadır: “Edebî Metinler”.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati	Edebî Metinler Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	-	-	-
IX. Sınıf	-	-	-
X. Sınıf	13	9	3
XI. Sınıf	10	9	3

Çizelge 9.34. Sanat (Resim) alanında “Edebî Metinler” dersinin seçmeli alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli ders olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ilgili iki ders bulunmaktadır: “Halk Bilim” ve “Güzel Konuşma ve Yazma”.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati	Güzel Konuşma ve Yazma Ders Saati	Halk Bilim Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	-	-	-	-
IX. Sınıf	6	2	-	2
X. Sınıf	7	4	2	-
XI. Sınıf	7	4	2	-

Çizelge 9.35. Sanat (Resim) alanında “Halk Bilim” ve “Güzel Konuşma ve Yazma” derslerinin seçmeli ders olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

9.5.2.4. Bazı derslerin öğretimini yabancı dille yapan resmî okullar (Anadolu Liseleri) ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liseler

Ortak genel kültür dersi olarak hazırlık sınıfında Türkçe, diğer sınıflarda ise Türk Dili ve Edebiyatı dersi bulunmaktadır.

	Ders Sayısı	Toplam Ders Saati	Türkçe Ders Saati	Türk Dili ve Edebiyatı Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	3	30	4	-
IX. Sınıf	11	32	-	4
X. Sınıf	5	12	-	4
XI. Sınıf	5	13	-	4

Çizelge 9.36. Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerde “Türkçe” ve “Türk Dili ve Edebiyatı” derslerinin sınıflara göre haftalık ders saatleri

9.5.2.4.1. Sosyal Bilimler alanı

Alan dersi olarak bir ders bulunmaktadır: “Edebî Metinler”.

	Ders Sayısı	Toplam Ders Saati	Edebî Metinler Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	-	-	-
IX. Sınıf	-	-	-
X. Sınıf	5	14	3
XI. Sınıf	5	13	3

Çizelge 9.37. Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Sosyal Bilimler alanında “Edebî Metinler” dersinin alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili iki ders bulunmaktadır: “Türk Edebiyatı Tarihi” ve “Dil Bilim”.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati	Türk Edebiyatı Tarihi Ders Saati	Dil Bilim Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	-	-	-	-
IX. Sınıf	-	-	-	-
X. Sınıf	7	6	2	2
XI. Sınıf	9	6	2	2

Çizelge 9.38. Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Sosyal Bilimler alanında “Türk Edebiyatı Tarihi” ve “Dil Bilim” derslerinin seçmeli alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli ders olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili bir ders bulunmaktadır: “Hızlı Okuma Teknikleri”.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati	Hızlı Okuma Teknikleri Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	3	4	-
IX. Sınıf	10	4	1
X. Sınıf	7	4	-
XI. Sınıf	9	4	-

Çizelge 9.39. Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Sosyal Bilimler alanında “Hızlı Okuma Teknikleri” dersinin seçmeli ders olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

9.5.2.4.2. Türkçe-Matematik alanı

Alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili bir ders bulunmaktadır: “Edebî Metinler”.

	Ders Sayısı	Toplam Ders Saati	Edebî Metinler Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	-	-	-
IX. Sınıf	-	-	-
X. Sınıf	5	14	3
XI. Sınıf	4	13	3

Çizelge 9.40. Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Türkçe-Matematik alanında “Edebî Metinler” dersinin alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili iki ders bulunmaktadır: “Türk Edebiyatı Tarihi” ve “Dil Bilim”.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati	Türk Ed. Tar. Ders Saati	Dil Bilim Ders Saati	Güzel Kon. ve Yaz. Ders Saati	Hızlı Ok. Tek. Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	-	-	-	-	-	-
IX. Sınıf	-	-	-	-	-	-
X. Sınıf	8	6	2	2	2	1
XI. Sınıf	11	6	2	2	2	1

Çizelge 9.41. Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Türkçe-Matematik alanında “Türk Edebiyatı Tarihi” ve “Dil Bilim” derslerinin seçmeli alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli ders olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili bir ders bulunmaktadır: “Hızlı Okuma Teknikleri”.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati	Hızlı Okuma Teknikleri Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	3	4	-
IX. Sınıf	10	4	1
X. Sınıf	10	4	-
XI. Sınıf	12	4	-

Çizelge 9.42. Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Türkçe-Matematik alanında “Hızlı Okuma Teknikleri” dersinin seçmeli ders olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

9.5.2.4.3. Fen Bilimleri alanı

Alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili ders yoktur.

	Ders Sayısı	Toplam Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	-	-
IX. Sınıf	-	-
X. Sınıf	5	16
XI. Sınıf	4	15

Çizelge 9.43. Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Fen Bilimleri alanında alan derslerinin sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili ders bulunmamaktadır.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	-	-
IX. Sınıf	-	-
X. Sınıf	6	6
XI. Sınıf	8	6

Çizelge 9.44. Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Fen Bilimleri alanında seçmeli alan derslerinin sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli ders olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili bir ders bulunmaktadır: “Hızlı Okuma Teknikleri”.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati	Hızlı Okuma Teknikleri Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	3	4	-
IX. Sınıf	10	4	1
X. Sınıf	11	2	-
XI. Sınıf	10	2	-

Çizelge 9.45. Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Fen Bilimleri alanında “Hızlı Okuma Teknikleri” dersinin seçmeli ders olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

9.5.2.4.4. Yabancı Dil alanı

Alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili bir ders bulunmaktadır: “Dil Bilim”.

	Ders Sayısı	Toplam Ders Saati	Dil Bilim Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	-	-	-
IX. Sınıf	-	-	-
X. Sınıf	3	16	2
XI. Sınıf	3	16	2

Çizelge 9.46. Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Yabancı Dil alanında “Dil Bilim” dersinin alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili iki ders bulunmaktadır: “Edebi Metinler” ve “Güzel Konuşma ve Yazma”.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati	Edebi Metinler Ders Saati	Güzel Konuşma ve Yazma Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	-	-	-	-
IX. Sınıf	-	-	-	-
X. Sınıf	8	8	3	2
XI. Sınıf	8	7	3	-

Çizelge 9.47. Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Yabancı Dil alanında “Edebi Metinler” ve “Güzel Konuşma ve Yazma” derslerinin seçmeli alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli ders olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili iki ders bulunmaktadır: “Hızlı Okuma Teknikleri” ve “Halk Bilim”.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati	Hızlı Okuma Teknikleri Ders Saati	Halk Bilim Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	3	4	-	-
IX. Sınıf	10	4	1	-
X. Sınıf	8	4	1	2
XI. Sınıf	8	4	-	2

Çizelge 9.48. Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Yabancı Dil alanında “Hızlı Okuma Teknikleri” ve “Halk Bilim” derslerinin seçmeli ders olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

9.5.2.4.5. Sanat (Müzik) alanı

Alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili bir ders bulunmaktadır: “Edebî Metinler”.

	Ders Sayısı	Toplam Ders Saati	Edebî Metinler Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	-	-	-
IX. Sınıf	-	-	-
X. Sınıf	2	9	3
XI. Sınıf	2	9	3

Çizelge 9.49. Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Sanat (Müzik) alanında “Edebî Metinler” dersinin alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili bir ders bulunmaktadır: “Edebî Sanatlar” ve “Halk Bilim”.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati	Edebî Sanatlar Ders Saati	Halk Bilim Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	-	-	-	-
IX. Sınıf	-	-	-	-
X. Sınıf	11	11	3	2
XI. Sınıf	10	10	-	-

Çizelge 9.50. Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Sanat (Müzik) alanında “Edebî Sanatlar” ve “Halk Bilim” derslerinin seçmeli alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli ders olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili iki ders bulunmaktadır: “Hızlı Okuma Teknikleri” ve “Güzel Konuşma ve Yazma”.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati	Güzel Konuşma ve Yazma Ders Saati	Hızlı Okuma Teknikleri Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	3	4	-	-
IX. Sınıf	10	4	-	1
X. Sınıf	8	4	2	-
XI. Sınıf	9	4	2	-

Çizelge 9.51. Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Sanat (Müzik) alanında “Hızlı Okuma Teknikleri” ve “Güzel Konuşma ve Yazma” derslerinin alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

9.5.2.4.6. Sanat (Resim) alanı

Alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili ders bulunmamaktadır.

	Ders Sayısı	Toplam Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	-	-
IX. Sınıf	2	8
X. Sınıf	4	14
XI. Sınıf	4	14

Çizelge 9.52. Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Sanat (Resim) alanında alan derslerinin sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili bir ders bulunmaktadır: “Edebî Metinler”.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati	Edebî Metinler Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	-	-	-
IX. Sınıf	-	-	-
X. Sınıf	13	9	3
XI. Sınıf	10	9	3

Çizelge 9.53. Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Sanat (Resim) alanında “Edebî Metinler” dersinin seçmeli alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli ders olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ilgili iki ders bulunmaktadır: “Halk Bilim” ve “Güzel Konuşma ve Yazma”.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati	Güzel Konuşma ve Yazma Ders Saati	Halk Bilim Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	-	-	-	-
IX. Sınıf	6	2	-	2
X. Sınıf	7	4	2	-
XI. Sınıf	7	4	2	-

Çizelge 9.54. Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Sanat (Resim) alanında “Güzel Konuşma ve Yazma” ve “Halk Bilim” derslerinin seçmeli ders olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

9.5.2.4.7. Spor alanı

Alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili ders bulunmamaktadır.

	Ders Sayısı	Toplam Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	-	-
IX. Sınıf	-	-
X. Sınıf	3	10
XI. Sınıf	2	8

Çizelge 9.55. Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Spor alanında alan derslerin sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli alan dersi olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili bir ders bulunmaktadır: “Edebî Metinler”.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati	Edebî Metinler Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	-	-	-
IX. Sınıf	-	-	-
X. Sınıf	13	10	3
XI. Sınıf	14	11	3

Çizelge 9.56. Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Spor alanında “Edebî Metinler” dersinin seçmeli alan dersi olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

Seçmeli ders olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili iki ders bulunmaktadır: “Hızlı Okuma Teknikleri” ve “Güzel Konuşma ve Yazma”.

	Ders Sayısı	Alınabilecek Ders Saati	Hızlı Okuma Teknikleri Ders Saati	Güzel Konuşma ve Yazma Ders Saati
Hazırlık Sınıfı	3	4	-	-
IX. Sınıf	9	4	1	-
X. Sınıf	7	4	-	2
XI. Sınıf	9	4	-	-

Çizelge 9.57. Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin Spor alanında “Hızlı Okuma Teknikleri” ve “Güzel Konuşma ve Yazma” derslerinin seçmeli ders olarak sınıflara göre haftalık ders saatleri

9.6. Türkçe ve Edebiyat Öğretiminde Kullanılan Yaklaşımlar (Stratejiler)

Çağdaş eğitim anlayışına göre, eğitim sistemleri, yalnızca yetenekliyi seçmekle yetinmeyip, yetenek geliştirme yollarını da bulmak zorundadır. Başka bir deyişle, okulların en temel görevi, okuldaki öğrenmeler açısından bireysel farklılıkları artırmak ya da aynen korumak değil, tam tersine varsa bu farklılıkları en aza indirmektir (Sever, 1997: 29).

Dil ve edebiyat öğretiminde amaçları gerçekleştirmek için seçilen muhteva ve uygulanan yöntemler birbirleriyle sıkı ilişkilidir. Birinde olan bir değişme, diğerinde de değişmeyi gerektirmektedir (Kantemir, 1976: 37).

Türkçe ve Edebiyat öğretiminde en önemli konu, muhtevanın hangi yöntemlerle, tekniklerle ve stratejilerle öğretilceğidir. Bu konu bütün derslerin öğretimi için geçerlidir.

Öğretim yöntemlerini “*beceriler yaklaşımı*” ile ele alan *Jacobsen* ve arkadaşları (1985: 171) “*yöntem*” teriminden ziyade “*öğrenme stratejisi*” terimini kullanmışlar. Bunların belirttiklerine göre öğrenme stratejileri üç ana grupta toplanmaktadır:

9.6.1. Sunuş yoluyla öğretme yaklaşımı

Bu yaklaşım, bilginin aktarılması, kavram, ilke ve genellemelerin açıklanmasında kullanılmaktadır.

Sunuş yoluyla öğretimde bilgilerin düzenlenmiş, sıralanmış olması gerekmektedir. Öncelikle genel ilke ve kavramlar verilir; bunu, ayrıntılı bilgilerin kazandırılması izler (Demirel, 2000 b: 80; 2000 c: 103).

9.6.2. Buluş yoluyla öğretme yaklaşımı

Öğrenci etkinliğine dayalı güdüleyici bir öğretme yaklaşımıdır.

Öğretmen öğrencinin derse katılımını bu stratejiyi kullanarak sağlayabilir. Burada öğretmenin temel görevi, öğrenciyi yönlendirmek ve cevabı ona buldurmaktır.

Öğretim, öğrencilerin merakını uyandıracak bir problemle başlar. İnsanın, karşılaştığı problemleri çözebilme özelliği vardır. Problem, öğrencinin merakını sürekli tutacak ve başarıya duygusunu doyuracak derecede olmalıdır. Öğrenci keşfetme heyecanını duyabilmelidir.

Öğretmen tarafından yapılacak ilk iş, öğretilcek olanın amacının belirtilmesidir. Bu da, öğrencinin geçmiş bilgilerinden faydalanılmasını gerekli kılar. Öğrencinin zihinsel gelişim özelliklerine uygun örnekler önceden belirlenmelidir. Böylece öğrenci, örnekler üzerine yorum yapabilir. Öğrenciye sorulacak sorular kolaydan zora doğru dizilmeli ve öğrenci kapasitesine göre sorulmalıdır. Bu motivasyon ve ilgiyi artırır. Öğrenci sonuçta genelleme ve tanımlamaları kendi yapmalıdır (Demirel, 2000 b: 80; 2000 c: 103-104).

9.6.3. Araştırma yoluyla öğretim yaklaşımı

Tümüyle öğrencilerin araştırma ve inceleme yapmalarına ağırlık veren bir öğretim yaklaşımıdır. Öğretmen bu stratejiyi kullanırken yol gösterici, yönlendirici, rehber konumundadır. Böylece öğrenci, araştırma yoluyla bir problemin nasıl çözüleceğini öğrenmiş olur (Demirel, 2000 b: 80; 2000 c: 104).

9.6.4. Tam öğrenme yoluyla öğretim yaklaşımı

Tam öğrenme, okuldaki %20 oranındaki beklendik başarıyı %75 ile %90'a, hatta %95'e çıkararak bir öğrenme sürecidir (Demirel, 2000 c: 104). Amerikalı eğitimci Bloom tarafından ortaya konan tam öğrenme modeli, "işin başından beri olumlu öğrenme koşulları sağlanmış ise, dünyada belli bir kişinin öğreneceği her şeyi hemen hemen herkes öğrenebilir." varsayımına dayanmaktadır. Bloom bu modelle, belirleyici etkenler olan öğrencinin ve öğretim hizmetinin niteliğinin uygun hâle getirilmesi ile öğrencilerin en azından %95'inin öğretilenlerin çoğunu öğrenerek en başarılı öğrenciler düzeyine gelmelerinin mümkün olacağını, diğer bir deyişle tam öğrenmenin gerçekleştirilebileceğini öne sürmektedir (Demirel, 2000 c: 104-105).

Öğrenci niteliklerindeki "bilişsel giriş davranışları", okuduğunu anlama ve dili kullanma gücü gibi tüm öğrenmelerde gerekli olan genel bilişsel giriş davranışları ile belli bir öğrenme ünitesindeki yeni davranışların öğrenilmesini kolaylaştıran ya da olanaklı kılan ön öğrenmeleri içermektedir (Sever, 1997: 31).

"Duygusal giriş özellikleri"ni ise, Bloom, öğrencinin derse veya konuya karşı ilgi ve tutumu, okuldaki öğrenmelere yönelik ilgi ve tutumu ile öğrencinin kendine olan tutumu şeklinde belirtmektedir (Sever, 1997: 35).

Öğretim hizmetinin niteliğini; "ipuçları", "pekiştirme", "öğrenci katılımı", "dönüt" ve "düzeltme" gibi dört temel öge belirlemektedir (Sever, 1997: 38; Demirel, 2000 c: 105): *İpuçları*, öğrenme sürecinde öğrenciye neyi öğreneceğini, bunları öğrenirken ne yapacağını, nasıl yapacağını açıklayan mesajların tümüdür (Bloom, 1979: 301).

Pekiştirme, bir davranışı gösterme eğiliminin güçlendirilmesi sürecidir (Demirel, 2000 c: 105).

Katılım, öğrencinin öğrenme süreci sırasında kendisine sunulan ipuçları ve yönergeler doğrultusunda yaptığı faaliyetlerdir (Demirel, 2000 c: 105).

Dönüt ile öğrencilere neyi öğrenip neyi öğrenmedikleri bildirilir; *düzeltme* ile de, yanlışların düzeltilmesi ve eksikliklerin giderilmesi amaçlanır (Demirel, 2000 c: 105; Sever, 1997: 41).

9.6.5. Yapısalcı öğretim yaklaşımı

Bu yaklaşım, bireyin daha çok kendi kendine anlamlı öğrenmesi, öğrendikleri üzerinde düşünmesi ve öğrenme sorumluluğunu edinmesi ve öğrendiklerini kontrol etmesine dayanır. Bu öğretimde esas olan, bireye birtakım bilgilerin ve becerilerin hazır olarak verilmesi yerine onun dış dünyada olup bitenleri algılayıp yorumlaması için fırsatların ve uygun ortamların sunulmasıdır (Beydoğan, tarihsiz: 57-58).

9.7. Türkçe ve Edebiyat Öğretiminde Kullanılan Yöntemler

Yöntem bir sorunu çözmek, bir deneyi sonuçlandırmak, bir konuyu öğrenmek, ya da öğretmek gibi amaçlara ulaşmak için bilinçli olarak seçilen ve izlenen düzenli yoldur (Oğuzkan, 1993: 166). Eğitim hedeflerinin gerçekleşmesi uygun bir yöntemin seçilmesiyle sağlanabilir. Bu nedenle her ders için tek bir yöntemin değil, çok farklı yöntemlerin kullanılması söz konusu olmaktadır (Demirel, 2000 b: 81).

Sınıf içinde öğrenme-öğretme sürecinin etkili olabilmesi, uygun yöntemlerin seçilmesiyle doğru orantılıdır. Öğretmenlerin yöntem konusunda seçici olabilmeleri, onların çok farklı yöntemleri tanımaları ve kullanabilmeleri ile olanaklıdır (Demirel, 2000 b: 81).

Günümüzde her ders için özel öğretim yöntemlerinin kullanımı giderek ağırlık kazanmaktadır. Türkçe ve Edebiyat öğretiminde en yaygın olarak kullanılan belli başlı öğretim yöntemleri de şunlardır:

9.7.1. Anlatma yöntemi

Anlatma, ders konularının öğretmen tarafından açıklanması ve anlatılması temeline dayanan bir öğretim yöntemidir (Kavcar, 1997: 147). Öğretmen merkezli bir öğretim yöntemi olup daha çok öğretmenin bilgiyi öğrenenlere aktarması sürecini içermektedir. Öğrencileri güdülemek (motive etmek), onların ilgisini konuya çekmek ve onları aktif bir duruma getirmek öğretmenlere düşer.

Geleneksel bir öğretim yöntemidir.

Anlatma yöntemi, sözlü anlatıma ağırlık verdiği için Türkçe ve Edebiyat derslerinde çok kullanılır.

Bu yöntem derse giriş yaparken, konuyu özetlerken ya da bir konuyla ilgili bilgi aktarırken kullanılır. Daha çok sunuş yoluyla öğretim stratejisinin kullanımında ve bilgi düzeyindeki davranışların kazandırılmasında kullanılır (Demirel, 2000 b: 82-83; 2000 c: 111).

9.7.2. Problem çözme yöntemi

Problem çözme yönteminde öğretmen, öğrencinin problemleri tartışabileceği kadar bilgi sunar; diğer bir deyişle, problemin sınırlarını çizer. Öğretmenin problemin çözümüne ilişkin amaçları ortaya koyması, probleme ilişkin verilerin nerelerden nasıl toplanacağını belirtmesi, toplanan bilgilerin nasıl organize edileceğini açıklamayı, öğretmenin rehberlik görevidir (Beydoğan, tarihsiz: 67).

Problem çözme yöntemini uygulayan öğretmen, öğretim sürecinde “nasıl?” sorusunun cevabını öğrenciden almayı, öğrencilerin edindikleri bilgi, beceri ve tutumları gerçek ortamlarda uygulamayı hedeflemelidir (Beydoğan, tarihsiz: 67).

9.7.3. Tartışma yöntemi

Bir konu üzerinde öğrencileri düşünmeye yöneltmek, iyi anlaşılmayan noktaları açıklamak ve verilen bilgileri pekiştirmek amacıyla kullanılan bir yöntemdir (Demirel, 2000 b: 83).

Bu yöntem daha çok konunun kavranması aşamasında karşılıklı olarak görüşler ortaya konurken, bir sorunun çözüm yolları aranırken ve değerlendirme çalışmaları yapılırken kullanılır. Bu açıdan bakıldığında buluş yoluyla öğretim stratejisinde ve kavram düzeyindeki davranışların kazandırılmasında kullanılır (Demirel, 2000 c: 112).

9.7.4. Gösterip yaptırma yöntemi

Genelde meslekî beceri kazandırmayı esas alan öğretim alanlarında kullanılır. Türkçe ve Edebiyat öğretiminde yazı çalışmalarında bu yöntem kullanılır (Beydoğan, tarihsiz: 67).

Öğrencilerin devinişsel becerileri kazanmalarında etkili olan bu yöntemde; gösteri öğretmen merkezli, yapma işlemi de öğrenci merkezlidir. Bu yöntem, daha çok öğrencilerin devinişsel (psikomotor) becerileri kazanmalarında etkilidir (Demirel, 2000 b: 87).

9.7.5. Örnek olay yöntemi

Gerçek hayatta karşılaşılan problemlerin sınıf ortamında çözülmesi yoluyla öğrenmenin sağlanmasıdır. Bu yöntem, öğrencilere bir konuyu ya da bir beceriyi kazandırmak ve o konuda uygulama yaptırmak amacıyla kullanılır (Demirel, 2000 b: 85). Örnek olay yöntemi, öğrencilerin karşılaştıkları olayların özelliklerini daha iyi kavrayabilmelerine yardımcı olur (Beydoğan, tarihsiz: 76).

9.7.6. Bireysel çalışma yöntemi

Öğrencinin bir konuyu yaparak, yaşayarak öğrenme yoludur. Bu yöntem bir öğrencinin bir konuyu kendi başına öğrenmek istediği ya da kendi başına çalışma yapmak istediği zaman kullanılır (Demirel, 2000 b: 89).

9.8. Türkçe ve Edebiyat Öğretiminde Kullanılan Teknikler

“Yöntem” ve “teknik” kavramları birbirine çok karıştırılmaktadır. Yöntem, genelde hedefe ulaşmak için izlenen en kısa yol olarak tanımlanmaktadır; teknik, bir öğretme yöntemini uygulamaya koyma biçimi ya da sınıf içinde yapılan işlemlerin bütünü olarak tanımlanabilir (Demirel, 2000 b: 91).

9.8.1. Beyin fırtınası tekniği

Bir konuya çözüm getirmek, karar vermek ve hayal yoluyla düşünce ve fikir üretmek için kullanılan yaratıcı bir tekniktir (Demirel, 2000 b: 91). Beyin fırtınası esnasında öğrenciler birbirlerinden esinlenerek değişik fikirler ortaya atarlar. Sönmez de (1996: 203) bu teknikte en çok yararlanılan çözüm yollarını “benzerinden yararlanma”, “düşünceler arası ilişki kurma” ve “zarardan yarar üretme” şeklinde belirtmektedir.

9.8.2. Soru-cevap tekniği

Öğretim sürecinde öğretmen öğrencinin üzerinde kalıcı bir davranış değişikliği oluşturmak için birtakım uyarıcılar kullanır. Amaç, öğrencinin dikkatini bir noktaya çekmek, yaşantılarla yüz yüze getirmek, duygu ve düşüncelerini temellendirmelerine katkıda bulunmaktır (Beydoğan, tarihsiz: 62). Öğretmenin konuyla ilgili öğrencilere birtakım sorular sorması ve bu sorulara aldığı cevaplar, tepkiler, onaylamalar öğretimde aktiviteyi artırır. Anlatma yönteminin yanında öğretimde en yaygın kullanılan yöntem, soru-cevap yöntemidir (Beydoğan, tarihsiz: 62-63).

9.8.3. Gösteri tekniği

İzleyici, grubun önünde bir işin nasıl yapılacağını göstermek ya da genel ilkeleri açıklamak için başvurulan bir tekniktir (Demirel, 2000 b: 93).

9.8.4. Rol yapma tekniği

Öğrencinin kendi duygu ve düşüncelerini başka bir kişiye girerek ifade etmesini sağlayan bir öğretme tekniğidir. Öğrencinin iyi rol yapabilmesi için yaratıcı düşünce önemlidir (Demirel, 2000 b: 96). Sosyodrama olarak da adlandırılan rol yapma, öğrencilere, insan ilişkileri konusunda daha çok bilgi, beceri ve anlayış kazandırmayı öngören ve oyun tekniklerinden yararlanma temeline dayalı deneysel bir eğitim tekniğidir (Oğuzkan, 1974: 172).

9.8.5. Drama tekniği

Drama tekniği ile öğrenciler hangi durumlarda nasıl davranmaları gerektiğini yaşayarak öğrenirler. İletişim kurma yeteneğini geliştiren bu teknik, bilinen en eski öğretim

öğretme tekniklerinden birisi olup çok kullanışlı ve yararlı olduğu için günümüzde de yaygın olarak kullanılmaktadır (Demirel, 2000 b: 98; 2000 c: 120).

9.8.6. Benzetim tekniği

Sınıf içinde öğrencilerin bir olayı gerçekmiş gibi ele alıp üzerinde eğitici çalışma yapmalarına olanak sağlayan bir öğretim etkinliğidir. Diğer bir deyişle, öğrenmeyi desteklemek üzere gerçeğe uygun olarak geliştirilen bir model üzerinde yapılan bir öğretim yaklaşımıdır (Demirel, 2000 c: 122).

9.8.7. İkili ve grup çalışmaları tekniği

Sınıftaki öğrenci sayısına göre en az iki ve en çok sekiz ile on kişinin bir araya gelerek aynı konu üzerinde ortak amaçlarla yaptıkları çalışmaya “*grup çalışması*” adı verilir.

Bu teknikten hikâye, roman, tiyatro eseri vb. anlatımlarda çok yararlanılır (Demirel, 2000 c: 124).

9.8.8. İnşat tekniği

Bir şiiri ya da bir eseri topluluk önünde, gerektiği seste ve biçimde okuma tekniğidir. Bu tekniği de önce grup içinde, sonra küçük gruplarda ve ikili çalışmalarda, en son olarak da bireysel çalışmalarda uygulamakta yarar vardır (Demirel, 2000 c: 127).

9.9. Türkçe ve Edebiyat Öğretimi Etkinliğini Ölçme ve Değerlendirme

Türkçe ve Edebiyat öğretiminde öğrencilerin belirlenen programın hedeflerine ulaşmış olup ulaşmadıkları ölçme-değerlendirme ile ortaya konulmaktadır. Bunun için ölçme ve değerlendirme kavramlarından bahsedilmesi gerekmektedir.

Ölçme, bir niteliğin gözlenip gözlem sonucunun sayılarla veya başka sembollerle gösterilmesidir (Turgut, 1977: 11). *Değerlendirme* ise, ölçme sonuçlarını bir ölçüte vurarak bir değer yargısına ulaşma işidir (Turgut, 1977: 225).

Ölçme işleminde davranışları gözleme ve bunları sayılarla ya da çeşitli sembollerle gösterme esastır. Gözlem sonuçlarını belirlerken objektif olmaya çalışmada, kullandığımız ölçme araçları etkili olmaktadır; değerlendirmede ise, bu ölçme sonuçlarını belli bir ölçüte vurarak bir değer yargısına varıldığı için objektif olmak çok güç olmaktadır (Demirel, 2000 b: 217). Değerlendirme günlük hayatımızda çok sık yapılan bir iş olmasına karşın ölçme işlemine daha az yer verilmektedir.

9.9.1. Türkçe ve Edebiyat öğretiminde kullanılan ölçme teknikleri

Öğretim sistemimizde ölçme teknikleri genelde sözlü ve yazılı yoklamalar olmak üzere iki gruba ayrılır.

9.9.1.1. Sözlü yoklama

Öğrencilerin sözlü anlatım becerilerini geliştirmek ve bu becerilere ne kadar sahip olduklarını ölçmek için kullanılan bir ölçme tekniğidir. Daha çok konuşma ve dinleme ağırlıklıdır. Sözlü anlatım, öğrenciye mantıklı düşünme alışkanlığı vermesinin yanı sıra duyu ve düşüncelerini doğru ve düzgün anlatma alışkanlığı kazandırır (Demirel, 2000 c: 142). Sözlü iletişimin etkili şekilde kazandırılması Türkçe ve Edebiyat derslerinin en önemli araçlarıdır. Sözlü yoklamalarla yapılan ölçme ve değerlendirme çalışmaları, daha çok öğrencilerin dinlediklerini anlama, anladıklarını rahat bir şekilde ifade etme, topluluk karşısında rahat ve etkili konuşabilme ve güzel konuşma üzerinde yoğunlaşmalıdır. Öğretmenin sözlü yoklamada objektif davranması gerekir; ancak, uygulamada bunu sağlamak güçtür. Başlı başına bir iletişim dersi olan Türkçe ve Edebiyat derslerinde öğrencilerin Türkçeyi etkili kullanma gücünü geliştirmeleri için zaman zaman sınıf içinde yapılan çeşitli uygulamalar (Bir şiirin açıklanması, bir hikâyenin anlatılması) da sözlü yoklama olarak değerlendirilmektedir.

9.9.1.2. Yazılı yoklamalar

Öğrencilerin yazılı anlatım becerilerini geliştirmek ve bu becerilere ne kadar sahip olduklarını ölçmek için kullanılan bir ölçme tekniğidir. Yazılı yoklamalar, genelde güvenilirliği ve kapsam geçerliği düşük ölçme araçlarıdır; ancak, analiz ve sentez düzeyindeki hedef davranışların ölçülmesinde etkili bir şekilde kullanılırlar (Demirel, 2000 b: 217). Dikte, ödev, proje, ders içi, ders dışı faaliyet raporları da yazılı yoklamalara dahil edilmektedir.

Okullarda bir dönemde yapılacak yazılı sınavların sayısı haftalık ders saati sayısı üç ve daha çok olan dersler için üçten az, bir ve iki saat olan dersler için ikiden az olamayacağı için orta öğretimde Türkçe ve Edebiyat derslerinde her dönemde en az üç yazılı yoklama yapılmaktadır.

9.9.1.2.1. Yazılı yoklama

Sorular ve cevapların yazılı olarak uygulandığı bir ölçme tekniğidir. Yazılı sınavlarda, öğrencilerin bilgilerini uygulama, görüş ve düşüncelerini sıraya koyma ve bunları analiz ve sentez yaparak bir sonuca ulaşması söz konusudur (Demirel, 2000 b: 221).

Yazılı yoklamalarda öğrencilerin düzeylerine uygun olarak verilen bir metinle ilgili kısa ya da uzun cevap vermeleri istenir.

Kompozisyon derslerinde öğrencinin yazılı anlatım ve dili kullanma gücünü geliştirmek için herhangi bir konuda görüş ve düşüncelerini içeren yazılar yazması istenir.

Öğretmenler, yazılı sınavlardan sonra öğrencilerin hangi konularda ne derece başarılı olduklarını belirlemeli, başarısız olunan konularda tamamlayıcı eğitim çalışmalarına yer vermelidir. Yazılı sınav sonucunda öğrencilerin çoğunluğu başarısız olmuşsa, ek eğitim çalışması yapıldıktan sonra bu öğrencilere bir sınav daha yapılabilir (Demirel, 2000 b: 217).

9.9.1.2.2. Dikte

Söyleneni ya da dinlediğini yazma amacıyla kullanılan bir ölçme tekniğidir. (Demirel, 1999: 135). Dikte çalışmaları çoğunlukla dil öğretimiyle ilgili derslerde kullanılır. Dinlediğini anlama ve yazabilme açısından çok önemlidir. Bu çalışmalara sınıf içinde ve yeri zamanı geldiğinde yer verilmeli, sınav türü olarak da kullanılmalıdır (Demirel, 2000 b: 222; 2000 c: 144).

9.9.1.2.3. Ödev ve projeler

MEB'e bağlı ilk ve orta öğretim kurumlarında öğrenci başarısını belirlemede ödev ve proje çalışmalarından elde edilen notlar da etkili olmaktadır. Ayrıca öğrencinin ders içi ve dışı etkinlikleri "*öğretmenin kanaat notu*" olarak da bu değerlendirme de yer almaktadır. Bu nedenle özellikle ev ödevleri ve öğrencilerin yaptıkları proje çalışmaları, bir ölçme tekniği olarak ele alınmakta ve bunun değerlendirme çalışmaları da yapılmaktadır. Bu amaçla ödev ve projeler, puanlanıp değerlendirilmekte ve sınıf geçmeye etki etmektedir (Demirel, 2000 b: 223).

9.9.1.2.4. Çoktan seçmeli test

Sorulan bir sorunun cevabını, verilen seçeneklerden doğru olanı bulup işaretlemeyle oluşan testlerdir (Demirel, 2000 c: 144).

Son yıllarda eğitim sistemimizde öğrenci başarısını ölçmek için seçmeli test hazırlama yaygın hâle gelmiştir. Türkiye'de merkezî sistemle yapılan sınavların da çoktan seçmeli testler şeklinde yapılması, bu sınav türünün yaygın hâle gelmesine sebep olmuştur.

Orta öğretimden sonra yapılan ÖSS, çoktan seçmeli test uygulamasının yapıldığı en önemli sınavdır. Öğrenciler çoktan seçmeli testleri çözdüğü oranda sınavlarda başarılı olmaktadır.

Türkçe ve Edebiyat derslerinin sınavları, öğrencinin yazılı ve sözlü anlatım becerilerini geliştirmek için, daha çok yazılı ve sözlü yoklama şeklinde yapılmaktadır. Ancak son yıllarda çoktan seçmeli test uygulamaları da yapılmaya başlanmıştır. Öğrencilerin çoktan seçmeli testlere alışkın olup olmamaları, bu testlerdeki başarıyı çok etkilemektedir. Çoktan seçmeli test sorularına artık ders kitaplarında ünitelerin sonunda da yer verilmektedir. Birkaç üniteyi kapsayan bir çeşit kısa bir ara sınav mahiyetindeki bu testlerle amaçlanan da o ünitelerle ilgili öğrenci başarılarını ortaya koymaktır. Öğrencilerin ünitedeki öğrenme eksikliklerini belirlemek ve tam öğrenmeyi sağlamak için verilen biçimlendirme geliştirmeye yönelik testlerdir ki bu testlere not verilmemektedir; sadece, öğrencilerin öğrenme güçlüklerini ve eksikliklerini ortaya çıkarmaya yöneliktir (Demirel, 2000 b: 229; 2000 c: 145).

Çoktan seçmeli testlerle öğrencilerin öğrenme düzeyleri belirlenmekte ve sınavdaki başarıları notla değerlendirilmektedir.

9.9.2. Türkçe ve Edebiyat öğretiminde değerlendirme

Değerlendirme sürecinde ölçüm, ölçüt ve işlem olmak üzere üç temel öge vardır (Demirel, 2000 b: 236). Örneğin bir öğrencinin sınavlardan aldığı puanların ortalamasının sınıfı geçmek için gerekli ortalamayla karşılaştırıp sonunda “geçti” ya da “kaldı” biçiminde bir karar vermek değerlendirme yapmak demektir. Bu örnekte, sınav puanlarının ortalaması ölçüm, sınıf geçmek için gerekli alt sınır ölçüt, bu iki ögenin karşılaştırılması ise işlemdir (Demirel, 2000 c: 153)

Değerlendirme bir süreçtir; bu süreç içinde öğrencilerin öğretim programındaki hedeflere ne derece ulaştığının belirlenmesi işidir. Değerlendirme sürecinde, değerlendirilecek olanın açıklığa kavuşturulması önemlidir. Değerlendirme eğitimde bir amaç değil, sonuç için bir araçtır. Diğer bir anlatımla bir öğretim programına giren öğrencilerin sonuçta hangi davranışları kazandığını belirlemek için yapılan bir kontrol işidir. Eğitimde verilen hizmetin kalite kontrolü, ölçme ve değerlendirme ile yapılmaktadır (Demirel, 2000 b: 236).

9.10. Türkçenin Dünya Dilleri Arasındaki Yeri

“Dil akrabalığı, dillerin, ses dizgesi, biçim, yapı, sözdizimi bakımından kesinliği ortaya çıkan ilişkileri, yakınlıkları sonucunda beliren bağılıklardır. Dil akrabalığını ortaya koyan ilişkiler arasında, özellikle biçim ve yapı yakınlıkları önemlidir. Ayrıca, söz hazinesi arasındaki benzerlikler de değerlidir; etimolojileri tarihsel gelişmeleri aydınlık olan öğeler, akrabalık için sağlam dayanaklar, tanıklar durumundadır. Dil ailesi, yukarıda değinilen bakımlardan birbiriyle akrabalığı olan, bir bölümü birbirinden türemiş bulunan ve zamanla başkalaşan dillerin bağlı olduğu ailedir.” (Aksan, 2000: 101-102)

Dünyada konuşulan ve konuşulmuş olan dillerin genellikle iki açıdan, iki yönden sınıflandırılması gelenek olmuştur (Aksan, 2000: 103):

1. Biçim açısından (morfolojik sınıflama)
2. Kaynak bakımından

Türkçe **biçim açısından** “Bağlantılı diller ve kaynaştıran diller”den bağlantılı tip dillere dahildir. Bu tipe dahil diğer diller; Altay dilleri (Moğolca, Mançu-Tunguz), Japonca, Ural dilleri (Fince, Macarca), kimi Afrika ve Asya dilleri (Aksan, 2000: 106)

Kaynak açısından sınıflandırma ise Türkçe, “Ural-Altay dilleri” grubunun Altay kümesine dahildir. Bu kümenin diğer dilleri; Moğolca, Mançu-Tunguzca, Japonca ve Korecedir (Aksan, 2000: 103).

En az 2000 yıllık tarihî bir geçmişi olan Türkçe, dünyanın en zengin ve en çok konuşulan birkaç dilinden biridir. Asya'nın doğusundan Avrupa'nın batısına kadar geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Türkçe, bundan dolayı birçok lehçeye, şiveye ve ağza sahiptir.

Ural dağlarının batısında konuşulan Çuvaşça ile Sibirya'da konuşulan Yakutça, Türkçenin uzak lehçeleri durumundadır. Diğer lehçeler, Türkçenin birbirine yakın lehçeleri durumundadır. Türk lehçeleri, değişik yöntemler nedeniyle farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Günümüzdeki Türk lehçelerini, Ahmet Bican Ercilasun (2001: 76-77) şu şekilde sınıflandırmıştır:

1. Batı Türkçesi (Güneybatı Türkçesi)

Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi, Türkmen Türkçesi, Gagavuz Türkçesi

2. Doğu Türkçesi (Kuzeydoğu Türkçesi)

Özbek Türkçesi, Kazak Türkçesi, Kırgız Türkçesi, Uygur Türkçesi, Karakalpak Türkçesi, Kazan Türkçesi, Başkurt Türkçesi, Kırım Türkçesi, Karaçay-Malkar Türkçesi, Nogay Türkçesi, Kumuk Türkçesi, Altay Türkçesi, Tuva Türkçesi, Hakas Türkçesi.

Türkiye Türkçesi, Türkçenin en zengin lehçelerindedir. Türkiye Türkçesinin yazı dili olma niteliğini taşıyan ağzı, asırlardır Türk kültürünün merkezi olma hüviyetini koruyan İstanbul'da konuşulan ve konuşma dillerinin en zengini olan İstanbul ağzıdır.

Türk'ün yaşadığı her coğrafyada Türkçenin birbirinden zengin şiveleri, ağzı vardı. Türkçe, bütün bu zenginlikleriyle dünyanın en zengin dillerinden biridir.

9.11. Geçmişten Bugüne Türkçe

Son yıllarda yapılan çalışmalara göre ilk yazılı belgeleri M.S. V. yüzyıla dayanan, en önemli yazılı belgeleri M.S. VIII. yüzyıla ait olan ve bugüne kadar kullanıla gelen Türkçenin, daha o dönemlerinde bile, her yönüyle gelişmiş, ileri bir dil hüviyetine sahip olduğu görülür. Aynı asırlarda, İngilizce, yeni oluşmaya başlamış bir dil durumunda (Börekçi, 1997: 24). İken; Türkçe, Orhun yazıtlarında edebî bir dil hüviyetine kavuşmuş bir dildir. Ne yazık ki, böylesine zengin bir geçmişi olan, bu derece gelişmiş ve edebî bir dil olan Türkçe, yeterince işlenememiş ve korunamamıştır.

Her dil gibi Türkçenin de çeşitli kültürel ve toplumsal nedenlerle yabancı dillerden etkilenmiş olması çok doğaldır. Tarih boyunca çok geniş bir coğrafyaya yayılmış ve farklı bölgelerde çeşitli devletler kurmuş olan milletimiz, tabiatıyla, bu bölgelerdeki milletlerle kültür alış verişinde de bulunmuştur. Bu ilişkiler sonunda kültürde meydana gelen değişimler, kültürün taşıyıcısı ve en önemli göstergesi olan dile ve dilin ürünü olan edebiyata da yansımış; dolayısıyla, Türk dili ve edebiyatı ile bu milletlerin dili ve edebiyatı arasında çok önemli etkileşimler olmuştur. Türk dili ve kültürü birtakım değişmelere uğramış, ancak sağlam bir temelinin bulunması dolayısıyla bu değişimler özüne fazla etki edememiştir. Bu temasların meydana geldiği dönemlerde Türk milleti, siyasi açıdan azınlık durumunda kalmadığı için, azınlıkların ruh hâliyle kendilerini koruma ve bu sayede yok olmaktan kurtulma içgüdüleriyle davranmamış ve bu yüzden yabancı etkilere açık kalmıştır. Kültürel temasların olduğu dönemlerin büyük çoğunluğunda her bakımdan Türkler hâkim durumdadır. Yakın tarihlere kadar Türklerin azınlık durumuna düştüğü ve bu sebeple yok olmamak için kendi kültürel değerlerini koruma kaygısı taşıdığı, yani azınlık psikolojisiyle davrandığı dönemler pek görülmez (Üstüner, 2001: 50).

Çeşitli din değişiklikleri esnasında, Türklerin, karakter özelliklerinin bir sonucu olarak yeni dinlerini bütün samimiyetleri ve dürüstlükleriyle benimsedikleri, bu yeni dinin inançlarını, kültürel değerlerini hiç yadırgamadan kabullendikleri görülür (Üstüner, 2001: 50). Türkler, İslâmiyet'i benimsedikten sonra, İslâm kültür ve medeniyetinin en sadık ve en dürüst koruyucusu ve savunucusu durumuna gelmişlerdir.

Bütün sosyal olaylar gibi kültürde ve dilde meydana gelen değişimleri değerlendirilirken, bugünün şartları değil, o günün şartlarını göz önüne almak gerekir. Geçmişte Arap ve Fars günümüzde ise Batı dillerinin Türkçe üzerinde fazla etkili olduklarını veya bu dillere gösterilen hayranlığın sebeplerini araştırırken, bütün tarihî, sosyolojik, kültürel faktörler hesaba katılmalıdır. Meseleye bu açıdan bakınca, yabancı dillerin Türkçe üzerindeki etkilerinin sebeplerini, "*Türklerin azınlık durumunda kalmamaları yüzünden, kültürlerini ve dillerini koruma kaygısı taşımamaları*" ve "*yeni din ve kültürleri, karakterlerinin gereği olarak bütün samimiyetleri ile benimsemeleri*" şeklinde belirten Üstüner (2001: 51); olumsuz sonuçlar doğuran ve Türkçenin yeterince gelişmesini ve öğretimini engelleyen bu tesirin, böyle bir ruh hâlinin yarattığı anlayıştan kaynaklandığını söylemenin yanlış olmayacağını belirtmektedir.

Dillerin zenginliği üç bakımdan belirlenmektedir:

1. Sözcük sayısı,
2. Çağdaş bilim, teknik ve sanat kavramlarını eksiksiz anlatabilme,

3. Gelecekteki ilerlemeleri, değişmeleri; yeni bulunan aygıt, anlam ve kavramları adlandırıp anlatmak için gereken sözcükleri kolayca türetme ve birleştirme yolları elde etme (Gencan, 2001: 45).

Türkçeyi bir sistem olarak ele alan ilk eser (Börekçi, 1997: 25) olan Divan-ı Lugati't-Türk'te yer alan kelimelerin sayısı 8624'tür (Hacıeminoğlu, 1996: 2). Oysa aynı dönemde hazırlanmış bir Lâtinçe-İngilizce sözlükte yer alan kelime sayısı 3000'dir. Türkçedeki kelime sayısı, bu dönemde, İngilizcedeki sayının yaklaşık üç katı kadardır. Üstelik Kaşgarlı Mahmut, eserinde, canlı dilde yaşamayan ve Türkçe kökenli olmayan kelimelerin birçoğuna da yer vermediğini belirtir.

Yine XX. asrın başında 100 bin kelimelik dev bir dil iken bazı dönemlerde 15-20 bin (Zülfikâr, 1997: 551), günümüzde ise -son yıllarda yapılan önemli çalışmalarla- 60 bin (1988 yılında Türk Dil Kurumunun yayımladığı sözlükte) kelimelik sözlüğe sahip olan Türkçe, İngilizce ile karşılaştırılırsa şöyle bir durum ortaya çıkar: Asrın başında 80 bin civarında olan İngilizce, şimdilerde 400 binin üzerinde bir kelime hazinesine sahiptir (Hengirmen, 1995: 432).

İleri uluslar içinde, sözcük sayısı 100.000'i aşan ya da bu sayıya yaklaşan pek çok dil bulunmaktadır. Fransızların orta bir sözlüğünde, sözcük sayısı 70.000'i aşmaktadır. Alman, Macar, Fin dillerinin son yüzyıllardaki çalışmalar ve başarılı devrimlerle sözcük sayıları 100.000'in çok üstüne çıkmıştır (Gencan, 2001: 45).

Bazı büyük sözlüklerdeki sözcük sayıları ise şöyledir:

Liter Sözlüğü (Fransızca), 200.000

Grimm Sözlüğü (Almanca), 150.000

Webster Sözlüğü (İngilizce), 550.000

İngilizceye yalnızca 1940-50'li yıllar gibi buhranlı savaş yılları arasında 20.000 sözcüğün kazandırıldığı düşünülürse, bu dillerin ne kadar hızlı bir gelişme içinde olduğu daha iyi anlaşılır.

Bırakın, Türkçenin bütün lehçelerinin, şivelerinin söz varlığını kapsayan sözlükleri, Türkiye Türkçesinin çeşitli dönemlerine ait kelimeleri kapsayan sözlükleri bile hazırlamadan; Türkçenin kelime varlığını, sadece bir dönemde yazı dilinde kullanılan kelimeleri içeren sözlüklerdeki sayıyla sınırlayıp, sonra da bunları başka dillerin bütün ağızlarındaki, lehçelerindeki, şivelerindeki, klâsik eserlerindeki kelimeleri kapsayan sözlüklerdeki sayıyla karşılaştırıp bir değerlendirme yapmak elbette doğru değildir; ama, günden güne daha az kelimeyle konuştuğumuz ve yazdığımız, güzel dilimizi fakirleştirdiğimiz de bir gerçektir.

Dilimiz, tarih boyunca, çeşitli sebeplerle şuurlu ve bilimsel bir yaklaşımla işlenmemiş, gerektiği gibi korunamamış, zenginleştirilememiştir. Çoğu zaman kendi öz yurdunda "garip" durumuna düşmüştür. Bütün bu olumsuzluklara rağmen, Türkçe, sağlam ve zengin yapısıyla bugünlere kadar gelmiş ve dünya üzerinde tek bir Türk kalıncaya kadar da varlığını sürdürecektir.

Türkçe, bugün itibariyle, hiçbir dünya dilinden daha geride değildir. Bırakın günümüz Türkiye Türkçesini; Eski Uygur Türkçesi, Karahanlı Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi bile günümüzdeki pek çok dile göre daha zengindir.

Türkçe şuuruna ve Türkçe öğretimine gereken önem verilmediği için ne yazık ki Türkçenin binlerce kelimesi zamanla terk edilmiş, yerlerine yabancı karşılıkları konmuştur. Terk edilen bu türdeki binlerce kelime bir tarafa, Türkçenin bir dönemlerinde kullanılmış, her

biri belki binlerce kelime kazandıracak pek çok yapım eki de bugün unutulmuş ve terk edilmiştir.

Gerçekten de bu zengin dilin yerini, Osmanlılar döneminde, dinî eğitimin gereği ve ana dili eğitiminin eksikliği gibi nedenlerle önemli oranda Arapça ve Farsçaya dayanan bir dil almıştır. Zengin ifade imkânlarına sahip olan dilimiz bu dönemde şuurla işlenmediği için gelişmemiştir. Geleneksel eğitim metotlarının verildiği eğitim kurumları yüzyıllar boyunca aynı anlayışla eğitim-öğretim faaliyeti içerisinde bulunmuşlar, kendilerini yenileyememişler; ana dili öğretimini hep ihmal etmişlerdir. Bu ihmalde en önemli neden, ana dili olduğu için zaten bilindiği gerekçesiyle, Türkçenin öğrenimine gerek duyulmamasıdır.

Türkçe öğretiminin çeşitli toplumsal ve siyasî nedenlerle Osmanlı Devletinde ihmal edilmesi ve yapılmaması önemli mahsurlar doğurmuş; bunun şuuruna, çok yeterli olmasa da, Tanzimat döneminde varılmıştır. Ancak, bu dönem ve sonrasında da yapılması gerekenler yapılmamıştır. Türkçenin geçmişte lâyıkıyla ve yeterince işlenememesinin önemli mahsurlarından biri de, günümüz insanının geçmiş kültürümüzle ilişki kurmasında güçlükler sebebiyet vermesi olmuştur. Türkçenin Osmanlılar döneminde Arapça ve Farsça karşısında düşürüldüğü durum, Atatürk dönemi sonrasında ve bugün de bazı aydınlar (!) ve kesimler tarafından Batı dillerinin özellikle de İngilizcenin lehine devam ettirilmektedir.

Geçmişte sadece Türk toplumunda değil diğer milletlerde de millî bilinç çok yer edinmemişti. Hıristiyanlığa mensup milletlerde XVIII. yüzyıla kadar bilim dili olarak Lâtince ve Yunanca; Müslüman toplumlarda ise Arapça ve Farsça kullanılmıştır (Sinanoğlu, 2002: 20).

Milletlerin kendi ulusal değerlerine dönüşü, genelde Fransız İnkılâbıyla başlamıştır. O tarihten bugüne her toplumda millî bilinç gittikçe güç kazanmış, millî devletler kurulmuş; millî değerler esas alınarak siyasî, sosyal ve ekonomik alanlarda önemli kalkınma hamleleri yapılmıştır. Bu gelişmeler eğitim ve öğretim faaliyetlerine de yansımış; böylece, millî eğitimin en önemli unsuru olan dil ve edebiyat öğretimine büyük önem verilmiştir.

Osmanlı Türk Devleti'nin devrini tamamlamasından sonra, Türk milleti, büyük önder Atatürk'ün önderliğinde, gücünü Türk milliyetçiliğinden alan yeni Türk devletini kurarken ilk işlerden biri olarak diline sahip çıkmayı ele almıştır. Dil inkılâbı, Cumhuriyet tarihinin en önemli inkılâplarından biri olmuştur. Atatürk'ün Türk diline ve kültürüne yaptığı katkılar, bu alanlarda bir milât olmuştur. Türk milleti, Türklük şuuruna, Türkçe sevgisine onunla varmıştır.

Dil ve milliyet arasındaki ilişkiyi, Atatürk'ün 1930 yılında Sadri Maksudî Arsal'ın "*Türk Dili İçin*" adlı eserinin başına yazdığı şu ifadeler ne güzel anlatmaktadır:

"Millî his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması, millî hissin inkişafında başlıca müessirdir. Türk dili, dillerin en zenginlerindedir. Yeter ki bu dil şuurla işlensin. Ülkesini, yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır."

Türkçenin bazı eksikliklerinin olması ve bunların sorgulanması, araştırılması elbette çok normaldir. Çünkü dil, yaşayan canlı bir varlıktır; günden güne değişime uğramakta ve gelişimini sürdürmektedir. Ama bu durumlardan dolayı dünyada milyonlarca insanın konuştuğu, temeli Milât öncesi dönemlere dayanan, her yönüyle mükemmel bir sistem dili olan Türkçenin "*bilim dili*" olup olmadığını ya da "*zengin olup olmadığını*" tartışmak bile Türkçemize yapılabilecek en büyük ihanetlerden biridir. Bu iddia sahipleri, Atatürk'ün

ifadesiyle “*gaflet, dalâlet ve hattâ hıyanet içindedirler.*” Ve bu durum her şeyden önce Atatürk’ün “*Türk dilinin, kendi benliğine, aslındaki güzellik ve zenginliğine kavuşması için bütün devlet teşkilâtımızın, dikkatli, ilgili olmasını isteriz.*” (Atatürk, 1952: 311) sözünün esas alınmasına karşı bir tutumdur. Atatürk’ün istediği şekilde ve hassasiyette çalışan kurumlar ve şahıslar da Türkçenin onurunu korumanın yoğun mücadelesini vermektedirler. Millî Eğitim Bakanlığı, Türk Dil Kurumu, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, üniversitelerin Türkçe ve Edebiyat eğitimi ile ilgili bölümleri ve Türkçe öğretim merkezleri bu kurumların başlıcalarıdır. Ancak, orta öğretimde ve üniversitelerde, özellikle İngilizce eğitimin teşvik edilmesi, ülkemizin en önde gelen üniversitelerinde Türkçenin dışındaki dillerle eğitim yapılması Türkçeyi kendi yurdunda “*üvey dil*” durumuna düşürmekte, Türkçe öğretimini çok olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum, aynı zamanda, öğretim faaliyeti için Atatürk’ün Türk eğitim hayatında yaptığı en büyük eğitim-öğretim reformlarından biri olan “*Tevhid-i Tedrisat (Öğretimin Birliği)*” ilkesine ters düşmektedir. Eğitim ve öğretimde birlik ancak, Türkçenin bütün eğitim ve öğretim kurumlarında öğretim dili olmasıyla sağlanabilir.

Ülkemizde bazı çevrelerin mübarek dilimize karşı takındıkları olumsuz tutumlara karşılık, yabancıların bu konulardaki hassasiyetleri, dile sahip çıkmaları ibret alınacak niteliktedir. Bununla ilgili olarak şu iki hatırlatmayı yapmak yeterli olacaktır: İngilizler fethettikleri ülkelerde, “*İngiliz kültürünü yaymak, sömürgesi olan ülkenin ana dilinin gelişmesini önlemek, yerlilerin düşünme ve üretme yeteneklerini sınırlandırmak, onları anlamadan ezberlemeye mecbur etmek ve İngiliz kültür ve medeniyetinin üstünlüğünü kabul ettirerek onlarda aşağılık duygularını geliştirmek*” amacıyla yabancı dille eğitimi orta ve yüksek öğretimde zorunlu kılmışlardır (Gezer, 1993: 29-30). Fransızların çıkardığı Ağustos 1994 tarih ve 94-665 sayılı Fransız Dilinin Kullanımına İlişkin Yasada ise, şöyle denilmektedir: “*Yabancı bir dilde yazılması zorunlu olan sözleşme, belge, bildiri gibi yazıların Fransızca çevirileri ya da özetleri de yer alacak; bu sözleşmelerde, yabancı dilden bir deyim ya da sözcüğe; bu deyim ya da sözcüğün aynı anlamda Fransızca bir karşılığı bulunuyorsa ve özellikle bu karşılık, Fransız dilinin zenginleştirilmesiyle ilgili tüzük hükümlerinin öngördüğü koşullara da uygun ise yer verilemez.*” (Köken, 1996: 1144-1156)

Türkçeyi korumayı Cemil Meriç’in (1998: 171) dediği gibi “*haysiyetimizi koruma kavgası*” ve “*muzlim hayatımızın biricik şerefi, biricik zevki, biricik manası*” olarak görür ve müdafaa edersek; Türkçe, gücünü her zaman koruyacaktır.

Türkçemizin gücü de, düşünürlerimizin, bilim adamlarımızın, liderlerimizin kısacası ülkemizin gücüdür. Bu gücü büyütmek ve zenginleştirmek ülkemizin gücünü büyütmek ve zenginleştirmek demektir.

9.12. Türkçe ve Edebiyat Öğretiminin Tarihi Gelişimi

9.12.1. Cumhuriyet öncesi dönemde Türkçe ve Edebiyat öğretimi

İlk Türk devletlerinde eğitim kurumlaşmamış olduğundan Türkçe öğretiminin ailede ve sosyal yaşamda gerçekleştiği muhakkaktır.

İslâmiyetin kabulünden sonra Türk ülkelerinde bilinen örgün eğitim kurumları **medreselerdir**. Medreselerde devletin dinî ve siyasî anlayışı içinde İslâmî bir eğitim ve öğretim yapılmıştır. Medreselerde asıl amaç belli dinî ve ilmî kitapları okutmaktır; kitapların çoğunluğu Arapça, bir kısmı ise Farsçadır. Arapça “*sarf*”, “*nahiv*”, “*tefsir*”, “*hadis*”, “*kelâm*” ve “*fıkah*” derslerinin yanı sıra medreselerde yazılı ve sözlü anlatım dersleri “*belâgat*”, “*meânî*” ve “*bedî*” de okutulmuştur. Medreselerde okutulan kitaplar Arapça ya da Farsça olsa da anlatım dili Türkçedir. Medreselerde Türkçe öğretimi ile ilgili herhangi bir ders verildiğine dair bir bilgi yoktur. Ancak, bu kurumlarda Türkçe eğitimi verilmemesinin en önemli sebebi, ana dili olduğu için Türkçenin zaten bilindiği kanaatidir diye tahmin ediyoruz. O günün koşullarında Türkçe, ana dili olduğu için öğrenim gerektirmiyordu. Kur’an dili ve İslâmiyetin başlıca eserleri Arapça olduğu için, öğrenimine ihtiyaç duyulan tek dil Arapça idi. Zamanla gerekliliğinden dolayı Farsça da öğretilmiştir (Akyüz, 2001: 62-65).

Fatih Sultan Mehmet zamanında kurulan **Sıbyan mekteplerinde** öğrencilere Kur’an okumayı, yazı yazmayı, önemli dinî bilgileri ve ibadetleri öğretmek amacıyla “*Elifba, Kur’an, İlm-i Hal, Tecvid, Hat, Türkçe Ahlâk risaleleri*” gibi dersler okutulmuştur. Bu okullarda derslerin Türkçe olarak okutulduğu, öğretim dilinin Arapça olmayıp Türkçe olduğu görüşü ağırlıklıdır (Akyüz, 2001: 78-80; Gülsevin, 1987: 240-263).

5 Şubat 1839’da sıbyan okulları iki kademeli eğitim kurumları hâline getirilmiştir. Birinci kademedeki Kur’an öğretilecek, “*sınıf-ı sâni*” denen ikinci kademedeki ise Türkçe “*inşa (Kompozisyon), hat (yazı), ahlâki ve didaktik kitaplar (Tuhfe-i Vehbî, Birgivi Risalesi vb.)*” okutulacaktı. Sarf ve nahiv de gösterilecekti; bu dersin dil öğretiminde olgunluğa varmak için temel olduğu düşünülüyordu. Bu amaçla Fuat Paşa ile Cevdet Paşa’ya “*Kavaid-i Türkiye*” adlı bir kitap yazdırılmıştır.

Batıda ilk okuma yazma öğretimi konusunda harf yerine kelimedden başlamak gibi çözümlenme yöntemine doğru giden hareketler görülürken bizde hâlen daha geleneksel okuma yöntemi devam etmekteydi. Bu yöntemi değiştirmeyi amaçlayan Mekteb-i Tıbbiye doktorlarından Kaymakam, Kayserili Dr. *Rüştü Bey*, 1857’de bir Türkçe ilk okuma kitabı yazmıştır (Akyüz, 2001: 194).

“*Nuhbetü’l-Etfal*” adlı bu kitapta, Arap alfabesine Türkçedeki “*p,ç,j*” ve “*g,ğ,n*” seslerinin harfleri ile “*vav*” harfinin karşılığı olan “*o,ö,u,ü*” seslerinin harflerinden oluşan 35 harfli bir Türkçe alfabe oluşturan Rüştü Bey, “*vav*” harfinin “*o,ö,u,ü*” okunduğu yerleri göstermek için Fuat ve Cevdet Paşaların yazdığı Kavaid-i Türkiye’deki işaretleri de almıştı. Bu eserde alfabe, eski harflerin nesih, talik, divan ve rik’a yazılarıyla 4 çizelge hâlinde verilmiştir. Ayrıca harflerin tek başına, kelime başında, sonunda ve ortasında olmak üzere yazılış şekilleri gösterilmiştir. Eserde okuma ve okutma alıştırmaları da yer almaktadır.

Ödöneme göre yepyeni bir kitap ve yaklaşım sergileyen Dr. Rüştü Bey, yazmayı okuma ile birlikte yürütüyordu. Ahlâk dersi vermek amacıyla La Fontaine hikâyeleri gibi okuma parçaları da kitabın içerisinde yer alıyordu.

Yahya Akyüz'ün tespitlerine göre eğitim tarihimizde resimli ilk Türkçe alfabe ve okuma kitabı da *Hafız Refî* adında bir öğretmen tarafından 1874'te İstanbul'da yayımlanan "*Resimli Elifbâ-yı Osmanî*"dir. 96 sayfa olan bu eser, alfabeyi ve kelimeleri geleneksel "*heceleme*" yöntemi ile değil, o yıllarda bizde benimsenmeye başlanan yeni bir yöntem olan "*seslerine*" göre öğretmeye çalışmaktadır. Böylece, eserin yazarını, Tanzimat döneminin eğitimde yeni yöntem ve uygulamaları benimsemiş ve bunları yaymaya çalışan "*usûl-i cedîd*" hareketinin bir mensubu olarak görmek gerekir. Eserde, asıl ağırlık okuma parçalarında ve resimlerde dir. Okuma parçaları, esas olarak hayvanlarla ilgili gözlemlere dayanan belgesel nitelikli yazılar ve hikâyelerden oluşmaktadır. Bu parçaların sonunda "*hülâsa-i kelâm (sözün özü)*" başlığı altında kısa ahlâkî dersler, ilkeler ve toplumsal yaşama ilişkin öğütler yer almıştır. Bunlar esas olarak, "*az konuşmanın yararları, tedbirli olmanın ve düşünerek hareket etmenin, sabırlı olmak, aza kanaat etmenin, büyüklerin sözünü dinlemenin, güçlülere karşı koymamanın... gereği ve yararları*" şeklindedir. Bu telkinler, o dönemlerde öğrencilere ne gibi ahlâk ve davranış ilkelerinin öğretilmeye çalışıldığını gösterdiği için de önemlidir (Akyüz, 2000: 3-8).

Darülfünuna hoca yetiştirilmek üzere Paris'e gönderilen, Meclis-i Kebir-i Maarif üyelerinden Selim Sabit, 1874'te hem bir program, hem de bir öğretim metodu kitabı olan "*Rehnûmâ-yı Muallimîn*" adlı küçük bir kitap yazmıştır. Bu kitapta ilkökul derslerinin konuları verilmiş ve öğretim yöntemleri gösterilmiştir (Akyüz, 2001: 186-187).

Selim Sabit ilk okuma yazmaya bu kitabında önemli bir yer ayırmıştı. O da önce harfleri tanıtmış; sırasıyla hareketlerin harflerle okunuşu, heceleme üzerinde durmuş, öğretim metodu olarak harf ve hareketlerin isimlerini söyletmeyi yanlış bularak doğrudan doğruya sesleri söyletmeyi benimsemişti.

Çocuklara öğretilecek ilk kelimelerin çocuk yaşantısı içinde bulunanlardan seçilmesini öneriyordu. Okuma ile yazmayı birlikte yürütüyor; öğrencilere sülüs, talik, divan ve rik'a yazılarının aşama aşama üst sınıflarda öğretilmesini esas alıyordu.

Selim Sabit, "*Elifba-yı Osmanî*" adlı bir başka kitap daha yazmıştır (Akyüz, 2001: 194).

Osmanlı İmparatorluğunda okullara sıra, yazı tahtası ve harita gibi yenilikleri sokan da bu eğitimcidir.

Tanzimatın ilânından sonra orta öğretim **rüştiye**, **idadî** ve **sultanî** denilen okullarda yapılmıştır. İlk rüştiye 1839'da "*Mekteb-i Maârif-i Adli*" adıyla açılmış, 1839'da da yine rüştiye olarak kabul edilen "*Ulûm-u Edebiye*" açılmıştır. Mekteb-i Harbiye ve Mekteb-i Tıbbiyeye öğrenci yetiştirmek amacıyla "*idadîler*" (1845-46) açılmış; 1850 yılında da, lise seviyesindeki "*Darülmaârif*" kurulmuştur. Amacı, "*Mekteb-i rüştiyelere mahsus ulûm ve fûmun ve marifet talim ve taallum olunmak...*" ve Darülfünuna öğrenci yetiştirmektir (Kodaman, 1988: 117; Karakuş, 2002: 170). 1862'de açılıp 1876'da kapatılan "*Mekteb-i Aklâm*"ın 1875 tarihli programında Türkçe imlâ ve inşa dersleri okutuluyordu. Rüştiyeler Darülfünuna öğrenci hazırlayan kaynaklar olarak gösteriliyordu. Rüştiyelerle birlikte, bir bakıma lâik öğretim de doğmuş oluyordu. Rüştiyelerin açılması, Osmanlı toplumunun değişen dünyaya ayak uydurma çabalarının bir yansımasıydı.

Osmanlı Devleti'nde özellikle **Enderun mekteplerinde** devşirme çocuklarına Türkçe, edebiyat ve Türk kültürüne dair derslerin verildiği bilinmektedir. 1455 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından kurulan ve 1909 yılına kadar hizmet veren, "*Devşirme oğlanları*" veya "*Acemi oğlanlar*" denen Enderun mektebi öğrencileri, önce Türk-İslâm hayatını ve Türkçeyi öğrenmeleri için Anadolu'da Türk çiftçi ailelerinin yanına verilir; 3-5 yıl burada yetiştirildikten sonra Acemi oğlanlar mektebinde askerî bir eğitimden geçirildikten sonra Enderun mektebine alınırlardı. Medrese düzeyinde bir yüksek öğretim kurumu olan Enderun mektebinde dinî ilimlerin yanı sıra Türkçe, Farsça, Edebiyat, Tarih ve Matematik gibi medreselerde bulunmayan dersler okutulurdu. Bunların yanı sıra çeşitli spor dalları ve güzel sanatlar eğitimi de bu mekteplerde öğretilen derslerdi (Akyüz, 2001: 84-88)

Osmanlı ordusunun savaşlarda üst üste yenilgiye uğraması devlet adamlarını yenilikler yapmaya zorlamıştır. Bu yenilikler çerçevesinde, ordunun ihtiyaç duyduğu subay ve mühendisleri yetiştirmek için yeni okullar açılmıştır. Devlet, teknolojik gelişmelere ayak uydurmak, ortaya çıkan ihtiyaçlar karşılayabilmek ve modern bir ordu kurmak için yeni eğitim kurumları açılması doğrultusunda çalışmalar yapmıştır. Bu amaçla, **askerî eğitim kurumlarında**, 1776'lardan sonra köklü değişikliklere gidilmiştir. 1734'te kısa ömürlü bir askerî okul "*Hendesehane*", 1776'da deniz subayları yetiştirmek için "*Mühendishane-i Bahri-i Hümayûn*", 1795'te kara subayları yetiştirmek için "*Mühendishane-i Berri-i Hümayûn*", 1827'de subay doktorlar ve cerrahlar yetiştirmek için "*Tıphane-i Âmire ve Cerrahane-i Mâmure*" ve 1834'te subay yetiştirmek için "*Mekteb-i Harbiye*" açılmıştır. Bu okullar, çağına göre, ileri birer öğretim kurumu hâline gelmişlerdir. Burada verilen eğitim ve öğretimle orduya çekti düzen verilmiş ve buralardan mezun olan subayların sık sık ek görevle sivil okullarda görevlendirilmesiyle müspet bilimlerin eğitim ve öğretimi gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

1 Eylül 1869 tarihinde yayımlanan ve medrese dışındaki örgün eğitim kurumlarını ilk kez en geniş biçimde düzenleme ve geliştirme amacını güden ve birçok hükmü uzun süre yürürlükte kalan "*Maarif-i Umumiye Nizamnamesi*", Cumhuriyet öncesinde Türkçe öğretimi ile ilgili en önemli gelişme olmuştur. Bu yasa ile medrese dışındaki örgün eğitim kurumlarında, "*Osmanlıca*" denen Türkçe, öğretim dili olarak benimsenmiştir. Maarif-i Umumiye Nizamnamesinin gerekçesinde:

"Bir milletin eğitimde ilerleme sağlamasını, kendi dilinde eğitim öğretim yapmasında aramak gerekir; bir topluma yabancı dille bilim ve sanatta ilerleme yolunu göstermek zordur."

denilmesi çok önemlidir. Bu dönemde, dilin öğretimdeki önemi yanında, sadeleşmesinin de gerektiği anlaşılmaya başlanmıştır.

Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile örgün eğitim ilk kez "*ilk*", "*orta*", "*yüksek*" şeklinde derecelendirilmiş, üniversite, erkek ve kız öğretmen okulları, özel okullar ve tüm okulların ders programları vs. belirtilmiş; öğretmenlik mesleği düzenlenmeye çalışılmıştır (Akyüz, 2001: 151-154).

Türkçe ve Edebiyat öğretimi için 1869 Nizamnamesine göre rüştiye programlarına "*Lisân-ı Osmanî Kavaidi*", "*İmlâ ve İnşâ*", Kız rüştiyelerine "*Müntehabât-ı Edebiye*" dersleri; idadîlerde "*Mükemmel Türkçe Kitâbet*" ve "*İnşâ ile Edebiyat*" (Bu dersin adı 1894'ten sonra "*Edebiyat*" ve "*Kitâbet-i Resmiye*" olarak ayrılmış ve değiştirilmiştir.)

dersleri; sultanîlerde ise “*Lisân-ı Osmanî*” dersi konulmuş ve okutulmuştur (Karakuş, 2002: 171).

II. Meşrutiyetin ilânından sonra gelişen Türkçülük akımının tesiriyle sultanîlerin programlarına 1909-1910 öğretim yılında ilk defa “*Edebiyat Tarihi*” dersi konulmuştur (Karakuş, 2002: 171).

1891 yılında okul programlarının yeniden gözden geçirilmesi ve zamana uydurulmaya çalışmaları neticesinde Türkçe öğretimi, 1. sınıfta “*Şifa-i malûmat*” (çevredeki eşyalar, tabiat olayları, mevsimler, insan vücudu vs. öğretilerek buradan edinilen sözcükler ilk okuma dersinin dayanaklarını oluştururdu) dersi ile birlikte haftada 26, 2. sınıfta yalnız ana dili olarak 10, 3. sınıfta yine ana dili olarak 12 saat olmuştur.

Bu programın uygulanmasıyla birlikte, Türkçe öğretimi oluşturan derslerin genel içerikleri de belirlenmiştir:

Elifba: Harf öğretimi, hece öğretimi, hece ayrımı, kelime, imlâ ve kıraata (okumaya) geçiş.

Kıraat: Okuma çalışmaları, okunması kolay ve ilgi çekici kısa yazıların okunması, konuları genellikle başka derslerle ilgili çeşitli kitaplar okunması. Bütün bu çalışmalar yapılırken metinlerin kolaydan zora doğru seçilmesine dikkat edilmiştir.

İmlâ: Çeşitli yazım çalışmaları ve yazı çeşitleri. Haftada 4 saate kadar zaman ayrılmıştır.

Kavâid-i Lisân-ı Osmanî: İlkokul 3. sınıftan itibaren verilmeye başlanan bu derste dil bilgisi ile ilgili konular verilerek kurallar belletilmeye çalışılmıştır.

Ancak bu dönemlerde de Türkçe öğretimi sadece ilkokullarda (sıbyan mekteplerinde) ve orta dereceli okullarda (rüştiyelerde) verilmeye çalışılmış; Darülfünunun Edebiyat şubesi dışında yüksek okullar düzeyinde Türkçe öğretimi ihmal edilmiştir.

Sultanîler orta öğretimin üst basamağını teşkil etmektedir. Osmanlı Devleti zamanında kurulan modern anlamda ilk okul, 1868’de açılan “*Mekteb-i Sultani (Galatasaray Lisesi)*”dir. Sultanîler rüştiye üzerine 6 yıl öğrenim veren okullardır. Sultanîler, zamanla idadîlerin yerini almışlardır (Ergin, 1977: 383). Galatasaray Sultanîsinin 5 sınıftan oluşmuş ilk bölümünde her sınıfta, haftada 5 saat Türkçe okutuluyordu.

Bugünkü eğitim kademelerine göre rüştiyeler ilköğretimin 2. kademesi (ortaokul); sultanîler lise; idadîler ise, askerî liseler mahiyetindedirler. Bu okullarda “*Türkçe Kitâbet ve İnşa*”, “*Kavânin-i Osmaniye*”, “*Kıraât*” ve “*Kitâbet-i Türkî*” dersleri okutulmuştur.

1909’da Medaris-i İslâmiye ıslahat programı kabul edilmiş; bu programa göre Türkçe sarf ve nahiv, Türkçe belâgat ve inşa dersleri okutulmaya başlanmıştır. İlk defa Sahn-ı Semân medreselerinde uygulanan bu program 1910’da diğer medreselerde de uygulamaya geçirilmiştir (Parmaksızoğlu, 1976: 372).

Bütün bu anlatılanlar özetlenirse, Osmanlı Devletinde XVIII. yüzyılın ikinci yarısına kadar Enderun mekteplerinin dışında düzenli bir Türkçe öğretimi yapılmamıştır. Edebiyat öğretimi ise Türk edebiyatı ile ilgili değil Arap ve İran edebiyatı ile ilgili edebî ürünlerin ve bilgilerin öğretilmesi şeklinde yapılmıştır. Sıbyan mekteplerinde programsız da olsa bir Türkçe öğretiminden bahsetmek mümkündür. XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yeni kurulan eğitim kurumlarında ise, önceleri programlı olmasa da, daha sonraki dönemlerde programlı olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimi yapılmıştır.

Cumhuriyet öncesi dönemde Türkçe ve Edebiyat öğretiminin yapıldığı dersler şunlardır: *Lisân-ı Osmanî Kavaidi*, *İmlâ ve İnşa*, *Kıraât ve Kitâbet-i Türkî*, *Müntehabat-ı*

Edebiye, Mükemmel Türkçe Kitâbet, Türkçe Kitâbet ve İnşa, İnşa, Edebiyat, Kitâbet-i Resmîye, Kavânin-i Osmaniye, Lisan-ı Osmanî, Edebiyat Tarihi (Karakuş, 2002, 172).

9.12.2. Cumhuriyet sonrası Türkçe ve Edebiyat öğretimi

Cumhuriyet öncesi eğitim sistemindeki aksaklıkları ve eksiklikleri çok iyi müşahade eden Atatürk, eski eğitim sisteminin yerine yeni bir eğitim sisteminin icraya konulmasını istemiştir. Atatürk'e göre, Türk milletini çağdaş dünyanın gerisinde bırakan sebep, geleneksel eğitim sistemiydi. 16 Temmuz 1921'de Ankara'da toplanan "I. Maârif Kongresi"nin açılış konuşmasında eski eğitim sistemini şu şekilde değerlendirmiştir:

"Asırların mahmûl olduğu derin bir ihmâl-i idârinin bünye-i devlette vücûda getirdiği yaraları tedaviye masruf olacak himmetlerin en büyüğünü hiç şüphesiz irfan yolunda ibzal etmemiz lâzımdır... Şimdiye kadar takip olunan tahsil ve terbiye usullerinin milletimizin tarihi tedenniyâtında en mühim bir âmil olduğu kanaatindeyim. Onun için bir millî terbiye programından bahsederken, eski devrin hurafatından ve evsâf-i fitriyemizle hiç de münâsebeti olmayan yabancı fikirlere, Şarktan ve Garbtan gelebilen bilcümle tesirlerden tamamen uzak, seciye-i milliye ve tarihiyemizle mütenâsip bir kültür kastediyorum: Çünkü millî dehâmızın inkişâf-ı tamı ancak böyle bir kültür ile temin olunabilir. Laâlettâyin bir ecnebi kültürü şimdiye kadar takip olunan yabancı kültürlerin muhrip neticelerini tekrar ettirebilir. Haraset-i fikriye zeminle mütenâsiptir. O zemin, milletin seciyesidir" (Atatürk, 1952, 16-18).

Atatürk'ün bu konudaki diğer değerlendirmeleri de esas alındığında, geleneksel eğitime yaptığı eleştiriler, başlıca üç maddede özetlenebilir (Aytaç, 1984: 13):

1. Geleneksel eğitim, hem kuruluş sistemi hem de özü yönünden millî değildir. Bu eğitim millî dil, millî tarih, millî sanat yani topyekûn millî kültürün gelişmesine uygun değildir. Bu ise, millî benlik duygusunun zayıflamasına yol açmıştır.
2. Geleneksel eğitim, çağın gereklerine ve toplumun ihtiyaçlarına cevap vermekten uzaktır.
3. Geleneksel eğitim, çağdaş eğitim ve öğretim yöntemlerini değil; geleneksel, ezberci yöntemleri esas almaktadır. Bu da bireylerin üreticiliğini ve verimliliğini engellemektedir.

Atatürk, yeni eğitim sistemini ve bu eğitim sisteminin çerçevesini 27.10.1922'de Bursa'da öğretmenlere hitâben yapmış olduğu konuşmada ana hatlarıyla da şu şekilde ifade etmiştir:

"Bugünün evlâtlarını yetiştiriniz. Onları memlekete, millete nâfi uzuvlar yapınız. Bir milletin mâruz-ı felâket olması demek, o milletin hasta, mariz olması demektir... Binaenaleyh halâs, heyet-i içtimâyedeki marazı teşrih ve tedâvi etmekle elde edilir. Marazın tedavisi ilmi ve fennî bir tarzda olursa şifa-bahş olur. Yoksa bilâkis maraz müzmin olur ve gayri kabili tedavi bir hâle gelir... Fikirler, manâsız, mantıksız safsatalarla mâli olursa, o fikirler marizdir. Kezâlik hayat-ı içtimâie akıl ve mantıktan âri, bîfâide ve muzır birtakım akaideler ve an'anelerle meşbû olursa müflûc olur... Memleket ve milleti kurtarmaya çalışanların aynı zamanda mesleklerinde birer namuskâr mütehassıs ve birer âlim olmaları lâzımdır. Bunu temin eden mekteptir." (Atatürk, 1952: 42-46)

Atatürk'ün çerçevesini çizdiği yeni eğitim modelinin en önemli özelliği, her şeyden önce millî bir nitelik taşımasıdır. Bu nitelik de ancak ana dili ile yani Türkçe ile sağlanabilirdi.

Atatürk, yaptığı eğitim reformuyla her şeyden önce Türkçenin haysiyetini korumuştur. Türkçenin haysiyetinin korunması ise büyük Türk milletinin haysiyetinin korunması demektir.

Türkçe ve Edebiyat öğretiminin programlı ve şuurulu bir şekilde verilmesi Atatürk'le başlamıştır. Atatürk'ün eğitim hakkındaki düşünceleri, 3 Mart 1924 Tarih ve 430 Sayılı "Tevhîd-i Tedrîsât Kanunu" ile uygulamaya konulmuştur. Bu kanun ile eğitim dili olarak Türkçe kabul edilmiştir.

1923 yılında Ankara'da toplanan "I. Heyet-i İlmiye"de millî eğitimin meseleleri içinde özellikle dil ve edebiyat konuları önemli yer tutmuştur. Toplantının gündeminde "Millî Kamus ve Sarf" ile "Millî Lisan ve Edebiyat" konuları da vardı. Okuma-yazma öğreniminin bütün ülkeye yayılması, çağdaş uygarlığın bir gereği olarak görülüyordu. Yine bu toplantıda sultanîlerin adının "lise" olarak değiştirilmesi kararlaştırılmıştır (Göğüş, 1978: 44; Karakuş, 2002: 173).

1924 yılında toplanan "II. Heyet-i İlmiye" öğrenim kurumlarının adlarını değiştirmiş ve sürelerini yeniden düzenlemiştir. İbtidaiyelere "ilk mektep" adı verilmiş, 6 yıl olan süreleri 5 yıla indirilmiş; orta öğretim, 3'er yıllık iki devreli olarak belirlenmiş, birinci devresine "orta mektep", ikinci devresine ise "lise" denilmesine karar verilmiştir. Lise 3. sınıfta Fen ve Edebiyat olarak şube ayırımına gidilmiştir (Göğüş, 1978: 44; Kodaman, 1988: 92-93; Karakuş, 2002: 170-171).

1924 yılında İstanbul'da toplanan "Elifba Kongresi"nde, Nüzhet Sabit'in "Kelime Usulü ile Elifba" adlı kitabında okuma-yazma konusuna önerdiği "kelimeden başlayan çözümlene" yöntemi tartışılarak kabul edilmiştir. Bu yöntem aynı yıl çıkan ilkökul programı ile okullarda uygulamaya başlamıştır.

Orta öğretim kurumlarında dil ve edebiyat öğretimi için ilk program, 1924 yılında Vasıf Çınar'ın Millî Eğitim Bakanlığı döneminde toplanan bu "II. Heyet-i İlmiye" toplantısında hazırlanmıştır. Bu programın ilkeleri "Lise Öğretim Programlarının Esbab-ı Mucibe Lâyihası" adlı küçük bir kitapçıkta yayımlanmıştır. Kitapçığın "Türkçe" bölümü Mehmed Fuad (Köprülü), Ali Canip (Yöntem) ve Süleyman Şevket (Tanlı) tarafından hazırlanmıştır. Bu bölümde ortaokul, lise ve öğretmen okullarında Türkçe öğretiminin nasıl yapılması gerektiği hususuna dair açıklamalar yapılmış, ilkeler tespit edilmiştir. Bu kitapçıkta verilen açıklamalar dil ve edebiyat derslerinin ilk öğretim programı olarak kabul edilebilir (Göğüş, 1978: 45; Karakuş, 2002: 173).

1924 yılında hazırlanıp uygulamaya konulan öğretim programında lise birinci sınıfta edebî bilgiler (şekil ve tür bilgisi) esas alınmış, ikinci ve üçüncü sınıflarda ise edebiyat tarihine ağırlık verilmiştir. Lise 2. sınıfta başlangıçtan X. yüzyıla kadar olan Türk edebiyatı, Lise 3'te ise Divan ve Tanzimat edebiyatlarının okutulacağı belirtilmiştir. Birinci sınıflarda verilen şekil ve tür bilgisinin, ikinci ve üçüncü sınıflarda ağırlık verilecek olan edebiyat tarihine zemin oluşturması amaçlanmıştır. Bu programda, öğrencilerin Batı edebiyatı ile tanışmasına da zemin hazırlanmış; ayrıca ilmi konuların araştırılıp incelenmesi için ön çalışmalar da yapılmıştır. Lise son sınıflarda edebiyat şubelerinde metin çalışmaları için ayrı ders saati tanzim edilmiştir (Göğüş, 1978: 45; Karakuş, 2002: 173).

Bu programda ortaokulların ders programlarında Arapça ve Farsça derslerinin yer almaması da önemli bir yeniliktir (Yücel, 1938: 172).

1924 yılında hazırlanan bu program üzerinde 1927, 1929, 1934, 1938, 1942, 1949, 1952 ve 1954 yıllarında çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Yapılan değişikliklerle son şeklini alan 1957 Programı 1976 yılı hariç 33 yıl uygulamada kalmıştır. 1976'da, bir ara programda köklü bir değişiklik yapılmış; fakat bir yıl sonra bu da değiştirilerek tekrar 1957 Programına dönmüştür. Nihayet Ders Geçme ve Kredili Sisteme göre uygulanan 1991 yılı program uygulamaya konulmuş ve bu program bugüne kadar uygulanmaya gelmiştir. 1995-1996 öğretim yılı başında tekrar Sınıf Geçme Sistemine dönmüştür; ancak, bu sistem ile ilgili program henüz hazırlanmamıştır.

Üç yıl yürürlükte kalan 1924 programı, özellikle lise bölümü, Cumhuriyet öncesi dönemden çok farklı olmadığı ve birtakım eksiklikleri ihtiva ettiği düşüncesiyle Millî Eğitim Bakanlığı müfettişlerinin raporları ve edebiyat öğretmenlerinin teklifleri neticesinde değiştirilerek 1927 Öğretim Programı hazırlanmıştır (Yücel, 1938: 171; Göğüş, 1978: 45; Karakuş, 2002: 174).

"Orta Mektep ve Lise Edebiyat Programlarına Zeyl" başlıklı bir yazıyla 1924 programının değiştirilme sebepleri açıklanmıştır. Mevcut 1924 programında, lise birinci sınıfta yazılı anlatım çalışmalarına yer verilmediği, bu sınıfta sadece okumaya dayalı edebiyat bilgilerinin bulunduğu belirtilmiş; "Edebiyat" dersinin iki saatinin okumaya, bir saatinin yazma çalışmalarına ayrılması istenilmiş; lise ikinci sınıfta "Edebiyat Tarihi" derslerinde, açıklamalı okuma ve yazılı anlatım çalışmalarına birer saat ayrılmasına ve aynı çalışmalara lise üçüncü sınıflarda da devam edilmesine temas edilmiştir. Bu açıklamalardan anlaşılıyor ki, daha önce ağırlıkta olan Edebiyat Tarihinin ders saati ve konuları azaltılmıştır. Şu da bir gerçektir ki, bu dönemde ders kitabı olabilecek nitelikte eser bulunmamakta, yalnız edebiyat tarihi özelliği taşıyan eserler öğrencilerin elleri altında bulunmaktadır. Bu dönemde okuma dersi için kitapların henüz hazırlanmadığı bir gerçektir. Bu sebeplerden dolayı da program tam uygulanamamıştır. Bu tarihten sonra ders konularının ve ders kitaplarının yeniden düzenlenmesine karar verilmiştir (Yücel, 1938: 193; Karakuş, 2002: 174).

1924 Öğretim Programında Edebiyat dersi ağırlıklı olarak okumaya dayalı idi. Lise sınıflarında bir yazılı anlatım dersinin olmaması büyük eksiklikti. Bundan ötürü, lise 1'de mevcut üç saatten ikisinin "Edebî bilgiler"e ve birinin "Kompozisyon"a; diğer iki sınıfta ise, "Edebiyat Tarihi ve Okuma"nın yanı sıra yine 1 saatin "Tahrir (Kompozisyon)" dersine ayrılması uygun görülmüştür. 1927 Öğretim Programında okumanın yanında Tahrir (Kompozisyon) çalışmalarına da yer verilmesi önemli bir gelişme olmuştur (Yücel, 1938: 193; Karakuş, 2002: 175).

1927 Öğretim Programıyla, öğrencilerin okuduğu eserleri inceleyebilmeleri için çeşitli çalışmalara yönlendirilmeleri; duygu, düşünce ve hayallerini rahatça yazılı ve sözlü olarak ifade etme alışkanlığı kazanmaları, kendi eserlerimizi Batı edebiyatı numuneleriyle karşılaştırarak kültürel zenginliklerini geliştirmeleri amaçlanmıştır. Bunlar, 1924 programına göre yenilik olarak kabul edilebilir (Karakuş, 2002: 174).

1924 ve 1927 öğretim programlarına göre Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili derslerin haftalık ders saati dağılımı şöyledir:

Öğretim Programı	Sınıflar			
	Lise 1	Lise 2	Lise 3 (Fen kolu)	Lise 3 (Edebiyat kolu)
1924	3	3	2	5
1927	3	3	3	5

Çizelge 9.58. 1924 ve 1927 Öğretim programlarına göre Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili derslerin haftalık ders saati dağılımı

Her iki öğretim programı, Türkçe ve Edebiyat öğretimi adına çok önemli gelişmeler olsa da gerek içerikleri, gerekse kaynakları bakımından beklentilere cevap verememiştir. Burada unutulmaması gereken bir husus var ki, o da edebiyat öğretiminin edebiyat tarihi ile yapılması ve öğretim programları ile ders kitaplarının da edebiyat tarihi esas alınarak hazırlanmış olmalarıdır.

1928 yılında kurulan “Dil Heyeti”, dilimizin seslerini Batı dillerini ve Lâtin harflerinin bu dillere nasıl uygulandığını inceleyerek; dilimizdeki sesleri gösterebilmek için Lâtin harflerinden 29 harfte karar kılmıştır. 29 harfli yeni Türk alfabesinin 1 Kasım 1928 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilmesiyle eğitim ve öğretim hayatımızda yeni bir dönem başlamıştır. Ayrıca, Dil Heyeti, Türkçedeki kelimelerin yeni Türk harfleriyle nasıl yazılacağını gösteren bir “İmlâ Lügati” çıkarmıştır.

Harf İnkılâbından sonra, yeni harflerin kabulüyle eğitim kurumlarında bu alfabenin öğretilmesi mecburiyeti getirilmiştir. Maarif Vekâleti, 18.6.1929/74; 30.7.1929/94; 19.9.1929/112; 14.11.1929/143 Tarih ve Sayılı Kararlar üzerine yeni alfabenin öğretimi hususunda değişik emirler çıkartmıştır: İlk emir, sadece Türkçe derslerinin yeni harflerle yapılacağı hususunda; İkinci emir, birinci ve ikinci sınıflarda bütün derslerin yeni harflerle yapılacağı, diğer sınıflar için haftada 12 ders saatinin yeterli olacağı hususunda; üçüncü ve son emir ise, bütün derslerin yeni harflerle yapılacağı hususundadır (Karakuş, 2002: 176; Göğüş, 1978: 147; Korkmaz, 1992 : 68-69; Şimşir, 1992: 204-230; Unat, F. Reşit: 1953, : 721-734).

1928 yılında Arap alfabesinin bırakılıp Lâtin alfabesine geçilmesi, milletimizin hayatında ve Türk Dili ve Edebiyatı tarihinde tam anlamıyla bir milât olmuştur. Türkiye Cumhuriyetinin 75., dil inkılâbının 66., Harf İnkılâbının da 70. yıl dönümü dolayısıyla Zeynep Korkmaz yaptığı konuşmada bu inkılâbı şöyle değerlendirmiştir:

“Harf İnkılâbı, niteliği bakımından basit bir yazı değişiminden ibaret değildir. Bu inkılâbın sosyal yaşamımızda, dil ve kültür tarihimizde önemli bir yeri vardır.

Bilindiği üzere Atatürk inkılâplarının dayandığı temel ilke, Türkiye Cumhuriyetini siyasî yapısı bakımından olduğu gibi, sosyal yapısını şekillendiren kültür değerleri bakımından da çağdaş bir devlet hâline getirmektir. Dolayısıyla Harf İnkılâbı da millî değerlere bağlı bir çağdaşlaşmanın ifadesidir. Ayrıca, sosyal ve kültürel alandaki öteki yeniliklere de temel oluşturan bir özellik taşımaktadır. Türk toplumunun kendi diline, kendi tarihine sahip çıkabilmesi, eğitim birliğine ve millî bir eğitim sistemine kavuşabilmesi, okuyup yazma öğrenmenin kolaylaştırılması ve kültür alanındaki gelişmelerde gerekli hamlelerin yapılabilmesi, her şeyden önce Türk ulusunun kendi dilinin özelliklerine uygun, kolay öğrenilir bir alfabe sistemine sahip olması ile gerçekleştirilebilirdi.”

Bu inkılâpla birlikte ders kitaplarının da yeni harflerle basımı söz konusu olmuştur. Maarif Vekâletinin yanı sıra özel matbaalara da ders kitabı basma izni verilmiştir. Yeni harflerle ders kitabı basılacağı, geciken dersler için öğretmenlerin not tutturacağı açıklanmıştır.

Harf İnkılâbı ile birlikte, bu tarihe kadar Arap alfabesi ile basılmış kitaplarla yapılan dil ve edebiyat eğitim ve öğretimine son verilmiş, orta dereceli okullarda okutulan Arapça ve Farsça dersleri uygulamadan kaldırılmıştır. Lâtin alfabesiyle hazırlanan Ali Canip Yöntem'in "Edebiyat" adlı edebiyat tarihi kitabıyla dil ve edebiyat öğretimi yapmaya başlanmıştır.

Yeni Türk alfabesinin kolay öğrenilmesi ve öğretilmesiyle okuma ve yazma konusundaki güçlükler giderilmiş; bu sayede, belirlenen ders programları düzenli bir şekilde uygulanabilmiştir.

Daha önceki öğretim programlarında çok az bir değişiklik yapılarak 1929-1930 öğretim yılında uygulanmak üzere 1929 yılında Türkçe ve Edebiyat öğretimi için yeni bir öğretim programı düzenlenmiştir.

İhsan Sungu, Ali Cani Yöntem, Hasan Ali Yücel ve Reşat Nuri Güntekin'in hazırladıkları bu programın başına bir değiştirme gerekçesi eklenmiştir (Göğüş, 1978: 47).

Programın başında ortaokul ve lise sınıflarındaki ana dili eğitiminin bir bütün sayılması gerektiği, bu eğitimi "dil" ve "edebiyat" diye ayırmanın doğru olmadığı gerekçesiyle ana dili eğitiminin ortaokuldan lise öğreniminin sonuna kadar "Türkçe" adı altında verilmesi kararlaştırılmıştır. "Hangi sınıf ve hangi şekilde olursa olsun, nihayet seviye derecesini teminden başka bir şey olmayan basitten karmaşığa gidiş dışında, lisenin son sınıfındaki edebiyat dersi ile ortaokulun ilk sınıfındaki Türkçe dersi mahiyet bakımından aynı şeydir. Hepsi ana dilidir ve hepsi güzel Türkçenin güzel eserlerini ve genellikle güzel eserlerin Türkçesini öğrenciye tanıtmak; böylece onlara edebî ve fikrî bir kültür vermektir" (Yücel, 1938: 96) hükmü doğrultusunda hareket edilmiş ve öğretim programı da "Türkçe Öğretim Programı" olarak yayımlanmıştır. Bu programa göre Türkçe dersi, "Tahrir", "Kıraat", "Gramer", "Edebî Tetkikler" ve "Edebiyat Tarihi" şeklinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeyle beraber Divan edebiyatı konuları azaltılmış, Batı edebiyatı konularının tanıtılması amacına yer verilmiştir (Karakuş, 2002: 176-177; Göğüş, 1978: 47).

1929 Öğretim Programı, daha önce uygulamaya konulmuş olan programlardan yöntem bakımından çok büyük farklılık arz eden bir yapıya sahiptir. Türkçe öğretiminin ilke ve esasları ile amaçları, ilk defa bu programla belirlenmiştir. Bu amaç ve ilkeler, Ana dili eğitim ve öğretimi açısından çok önemli bir gelişmedir. Programda düşünme alışkanlığının kazandırılması, konuşma ve yazma yeteneklerinin geliştirilmesi ile Türkçenin öğretimi için yapılacak çalışmalar hakkında birtakım bilgiler verilmiştir (Karakuş, 2002: 177; Göğüş, 1978: 47).

Bu programda okumaya önem verilmiş, öğrencinin okumaya özendirilmesi ve okuma alışkanlığının kazandırılması için açıklamalar yapılmış; okunan eserlerle ilgili yazıların yazılması, özetler çıkartılması teklif edilmiştir. Programda Divan edebiyatına daha az yer verilmiş; fakat, geçmişle düşünce ve duygu bağına kesmemek için lise 2. sınıfta okutulmak üzere bir saatlik zaman ayrılmıştır. Çağdaş dünyayı daha iyi tanımak ve yorumlamak için Batı edebiyatı ürünlerinin okutulmasının bir gereklilik olduğu vurgulanmıştır (Karakuş, 2002: 177; Göğüş, 1978: 47-48)

1929 Öğretim Programına göre "Türkçe" dersinin haftalık ders saati dağılımı şöyledir:

Sınıflar			
Lise 1	Lise 2	Lise 3 (Fen kolu)	Lise 3 (Edebiyat kolu)
3	3	3	5

Çizelge 9.59. 1929 Öğretim Programına göre Türkçe dersinin haftalık ders saati dağılımı

Öğretim programının en belirgin özellikleri ortaokul Türkçe ve Lise Edebiyat programlarının temelde aynı olduğu düşüncesiyle bir bütün olarak ele alınıp “Türkçe” ve “Edebiyat” gibi iki ayrı ad yerine “Türkçe” olarak tek adla anılmış olması ile ana dili eğitim ve öğretiminin ilke, yöntem ve amaçlarının belirlenmiş olmasıdır.

Programın üzerinde hassasiyetle durulmuş, bir değerlendirmeye tâbi tutmak için de 1930 yılında “Edebiyat Muallimleri Kongresi” düzenlenmiştir (Karakuş, 2002: 177; Göğüş, 1978: 48).

1932 yılında Millî Eğitim Bakanlığı, ana dili eğitimini ders dışı çalışmalarla tamamlamak ve desteklemek amacıyla öğretmen kurullarının kararlar alması için genelgeler göndermiştir. Bunlarda okumayı teşvik etmek, okul ve sınıf kitaplıkları, kütüphaneler kurulmasını sağlamak ve müsamereler hazırlanması istenmiştir (Göğüş, 1978: 48).

1934 yılında orta öğretimin ikinci devresinde uygulanan Edebiyat dersi öğretim programı yine değiştirilmiştir. 1934 Öğretim Programının, 1929-1930 öğretim yılında uygulanan Türkçe programından pek farklı olmayıp; sadece, öğretimin ortaokulda “Türkçe”, lisede ise “Edebiyat” adı olarak verilmesi uygun görülmüştür.

1935 yılında Millî Eğitim Bakanlığı, bütün derslerin öğretmenleri için kılavuzlar çıkarmıştır. Türkçe ve Edebiyat öğretimi için 1934 Öğretim Programına göre F. Rıfki Atay ve H. Ali Yücel tarafından hazırlanan ve 1935-1936 öğretim yılında uygulanması gereken konuları belirten bu kılavuzda okutulacak ders kitapları ile uygulamadaki öğretim programları hakkında açıklamalar yer almaktaydı. 9.10.1935 Tarih ve 710 Sayılı Kararla yayımlanan bu kılavuz, sınırlı değişiklikleri yansıtmakta, programın muhtevası ve ders kitaplarıyla ilgili açıklamaları içermektedir. (Göğüş, 1978: 48; Karakuş, 178).

1936 yılında Atatürk, iyice incelenip kuralları belirleninceye kadar dil bilgisi öğretiminin okullardan kaldırılmasını emrettiği için dil bilgisi öğretimi programdan çıkarılmıştır (Göğüş, 1978: 48).

Bu programa göre ders saatleri şöyle düzenlenmiştir:

Ders Adları	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	
			Fen kolu	Edebiyat kolu
Kıraat	2	1	1	1
Tahrir	1	1	1	1
Edebiyat Tarihi	-	1	1	1
Edebî Tetkikler	-	-	-	2
Toplam	3	3	3	5

Çizelge 9.60. 1934-1937 yılları arasında liselerde okutulan Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler

1938 yılında Lise Edebiyat Öğretim Programında 1934 programından pek farklı olmasa da tekrar bir değişiklik yapılmıştır. Bu programla yapılan en önemli değişiklik, dersin öneminden dolayı ders ödevleriyle ilgili bazı açıklamalar yapılmış olmasıdır. Bu programın

hazırlanmasına, 1937 Hükümet programında yer alan dil ve edebiyat ile ilgili görüşler sebep olmuştur (Öztürk, 1968: 208; Karakuş, 2002: 178).

Bu programa göre ders saatleri şöyle düzenlenmiştir:

Ders Adları	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	
			Fen kolu	Edebiyat kolu
Edebî Kıraat	2	1	1	1
Tahrir	1	1	1	1
Edebiyat Tarihi	-	1	1	1
Edebî Tetkikler	-	-	-	2
Toplam	3	3	3	5

Çizelge 9.61. 1937-1949 yılları arasında liselerde okutulan Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler

Yine bu programın sonunda, 1935'te neşredilen kılavuza göre ders kitaplarıyla ilgili kararlara uyulacağı ifade edilmiştir.

1940 yılında Millî Eğitim Bakanlığı, dil bilgisi konularının okutulması için yeniden hazırlıklara başlamış; bu amaçla, Prof. Dr. Tahsin Banguoğlu'na "*Ana Hatlarıyla Türk Grameri*" adlı bir kitap yazdırıp değerlendirilmek üzere okullara göndermiştir. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Ankara'da bir "*Grameri Kongresi*" toplanarak okullardan gelen değerlendirmeler, bu toplantıda ele alınmıştır. Yine Bakanlık tarafından 1942 yılında ortaokulların 1. sınıfları için Necmettin Halil Onan'a bir kitap yazdırılmıştır. Dil bilgisi öğretiminde bundan böyle bu kitabın yöntemi ve terimlerinin esas alınması kararlaştırılmıştır. Liselerde dil bilgisi öğretimine belli bir saat ayrılmamakla beraber, bu işin öğretimi derslerde biraz önce belirtildiği gibi yapılacaktır (Tebliğler Dergisi, 1942: S. 192; Göğüş, 1978: 49).

1942 yılında, yalnız lise üçüncü sınıfların programında bir değişiklik yapılmış ve "*Klasik Şube, Lise 3, Edebiyat Programı*" adıyla Talim ve Terbiye Heyetinin 2.11.1942 tarih ve 336 Sayılı Kararı ile yeni bir öğretim programı hazırlanmıştır. Bu programda ders saatlerinin tanzimi, "*Edebiyat Tarihi*", "*Tahrir*", "*Edebî Kıraat*" ve "*Metin Tetkiki*" dersleri ile ilgili bazı açıklamalar yapılmıştır. Haftada 5 saat okutulan edebiyat dersleri 4 saate indirilerek 1 saat Edebiyat Tarihi, 1 saat Tahrir, 1 saat Edebi Okuma ve 1 saat Metin Tetkiki şeklinde tanzim edilmiştir (Karakuş, 2002: 179).

1945 yılında ortaokullarda okutulmaya başlayan Türkçe kitapları, Türkçe öğretimine yeni etkinlikler getiriyordu. Okuma parçaları yalnızca duygu ve düşünce yönünden değil, şekil, kelime ve dil bilgisi bakımlarından da değerlendiriliyordu. Bu etkinlikler neticesinde öğrenciler yazma faaliyetlerine de yönlendiriliyordu (Göğüş, 1978: 49).

26 Eylül 1949 tarihinde lise Edebiyat programında yeni bir düzenleme daha yapılarak dil ve edebiyat öğretimi ile ilgili bazı açıklamalar yapılmıştır.

26.9.1949 Tarih ve 557 Sayılı Tebliğler Dergisinde Lise 1. sınıflar için yeni bir program yayımlanarak dil ve edebiyat öğretimiyle ilgili dersin adına ilk defa "*Türk Dili ve Edebiyatı*" denilmiştir. İlk defa lise birinci ve ikinci sınıflar için "*Dil Bilgisi*" dersi konulmuş; ancak, bu dersin üçüncü sınıflarda okutulması düşünülmemiştir. Programda, "*Okuma ve Edebiyat*", "*Dil Bilgisi*" ve "*Kompozisyon*" gibi dil ve edebiyat öğretimi dersleri açık şekilde ele alınmış, bu disiplinlerle ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Bu programa göre lise 1. sınıfta haftada 2 saat Okuma ve Edebiyat, 1 saat Dil Bilgisi, 2 saat Kompozisyon okutulacağı açıklanmıştır (Karakuş, 2002: 179; Göğüş, 1978: 49).

Yukarıda belirtilen programa bu kez de lise 2. sınıflar için 2 Ocak 1950 tarihinde yapılan ve 571 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan öğretim programı ile devam edilmiştir. Bu sınıfta da dersin, haftada 2 saat Okuma, 1 saat Dil Bilgisi, 1 saat Kompozisyon olarak okutulacağı belirtilmiştir (Karakuş, 2002: 179).

10 Nisan 1950 Tarih ve 585 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan “*Lise 3. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı*” ile 1949 Öğretim Programı son şeklini almıştır. Bu programa göre de dersin, haftada 2 saat Okuma ve Edebiyat, 2 saat Kompozisyon olarak okutulacağı açıklanmıştır (Karakuş, 2002: 179-180).

Bu programa göre ders saatleri şöyle düzenlenmiştir:

Ders Adları	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf
Okuma ve Edebiyat	2	2	2
Dil Bilgisi	1	1	-
Kompozisyon	2	1	2
Toplam	5	4	4

Çizelge 9.62. 1949-1952 yılları arasında liselerde okutulan Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler

Program, çağdaş anlayışa uygun olarak dil ve edebiyat öğretimini okuma yoluyla öğretmeyi ilke edinerek; Türkçe ve Türk edebiyatının çağlar içinde geçirdiği evreleri tanıtmak amacıyla eski eserler ile çağdaş Türk eserlerini ve Batı edebiyatında tanınmış isimlerin eserlerinin okutulmasına önem veriyordu (Göğüş, 1978: 50).

1949 yılında toplanan IV. Millî Eğitim Şurası, sunulan ortaokul programı taslağını ve liselerin 4 yıla çıkarılması önerisini de kabul etmiştir (Göğüş, 1978: 49).

Yeni ortaokul programıyla, Türkçe öğretiminde o güne kadar uygulanan kuramsal bilgiden çok, beceri kazandırma yöntem ve tekniklerinin kazandırılması amaçlanıyordu. Programda Türkçe öğretimi, “*Okuma, Söz ve Yazıyla Anlatma, Dil bilgisi, Yazım, İnşat ve Yazı (El Yazısı)*” gibi etkinliklere ayrılmıştı. Buna göre, ortaokulda Türkçe öğretimine birinci sınıfta 6, ikinci ve üçüncü sınıfta ise 4 saat ayrılacaktı. Sözlü ve yazılı anlatım çalışmalarının alanları ve türleri sınıflara göre ayrılarak; dil bilgisi konuları ise sınıflara ayrılmadan ayrıntılı olarak belirlenmiştir (Göğüş, 1978: 49).

1952 yılında Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı yine değişmiştir. Programın başında “*Liselerde Türk Dili ve Edebiyatı dersleri genel olarak Okuma, Kompozisyon ve Dil Bilgisi bölümlerini ihtiva eder*” şeklinde bir ifadeden sonra Okuma ve Edebiyat, Kompozisyon ve Dil Bilgisi ile ilgili amaç ve metoda dair açıklamalar yapılmıştır (Karakuş, 2002: 180).

Bu programa göre ders saatleri şöyle düzenlenmiştir:

Ders Adları	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	IV. Sınıf	
				Fen kolu	Edebiyat kolu
Okuma ve Edebiyat	2	2	2	2	2
Dil Bilgisi	1	1	-	-	-
Kompozisyon	2	1	2	-	2
Garp Edebiyatı	-	-	-	-	2
Toplam	5	4	4	2	6

Çizelge 9.63. 1952-1954 Yılları arasında 4 yıllık liselerde okutulan Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler

Programda, derslerin muhtevası ile ilgili açıklamalar yapılmış; ayrıca, kitaplarda eserleri bulunan yazarların dışındaki diğer yazarlardan da 30 Ocak 1950 Tarih ve 575 Sayılı Tebliğler Dergisinde 2703 Numaralı Genelgedeki esaslara uygun olmak şartıyla örnekler alınabileceği belirtilmiştir (Karakuş, 2002: 180).

1952 Öğretim Programının 1949 Öğretim Programından farklı olan yönleri; liselerin dört yıla çıkarılması ve bundan dolayı da Edebiyat şubesine haftada iki saat "*Garp Edebiyatı*" dersinin konulması konulmuştur.

1952 yılında uygulamaya konulan öğretim programı ile dört yıla çıkarılan lise ve dengi okullardan bazıları, 1954 yılında yayımlanan yeni programla tekrar üç yıla döndürülmüştür; bazıları ise, dört sınıflı eğitime devam etmiştir. Yani 1954-55 yılında bazı liseler 3, bazı liseler de 4 yıllık eğitimlerine devam etmişlerdir.

13 Eylül 1954 Tarih ve 816 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan "*Lise Programı*"na göre liselerde uygulanan dört yıllık eğitim süresi bazı okulların dışında tekrar üç yıla indirilmiştir. Bu durum, programda, "*1954-1955 ders yılından itibaren liselerde üç yıllık program tatbik edilecek ve dört yıllık programdan üç yıllık programa intikal şu surette yapılacaktır*" cümlesiyle belirtilmiştir. Programın "*intikal programı*" olduğu da ifade edilerek; hem dört yıllık lise eğitiminden üç yıllık lise eğitimine dönüş yapılmıştır; hem de, program yenilenmiştir. Bu yeni programa göre Türk Dili ve Edebiyatı dersinin lise birinci sınıfta haftada 3 saat Okuma, 2 saat Kompozisyon; ikinci sınıfta 3 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon; üçüncü sınıf Edebiyat kolunda 5 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon, Fen kolunda 2 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon olarak okutulacağı açıklanmıştır (Karakuş, 2002: 180-181).

Bu programa göre ders saatleri şöyle düzenlenmiştir:

Ders Adları	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	
			Fen kolu	Edebiyat kolu
Edebî Okuma	3	3	2	5
Kompozisyon	2	1	1	1
Toplam	5	4	3	6

Çizelge 9.64. 1954-1955 yılları arasında 3 yıllık liselerde okutulan Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler

1954 yılı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programının muhtevası ile ilgili 22 Kasım 1954 Tarih ve 826 Sayılı Tebliğler Dergisinde geniş açıklamalar yapılmıştır. Adı geçen Tebliğler Dergisinde Talim ve Terbiye Kurulunun "*Dört yıllık liselerin üç yıla indirilmesi dolayısıyla 13 Eylül 1954 Tarih ve 816 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan Türk Dili ve Edebiyatı programlarıyla ilgili ekli açıklamanın yapılmasında kurulumuzca fayda mülâhaza edildiği...*" şeklindeki kararına yer verilmiştir. Ayrıca, Kompozisyon dersine ayrı bir not verilmesi kararı alınmıştır (Karakuş, 2002: 181).

Dört yıllık eğitime tâbi lise ve dengi okullarda uygulanacak olan Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı 19 Eylül 1955 Tarih ve 869 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanmıştır. Bu programa göre dersin, birinci sınıflarda 3 saat Okuma, 2 saat Kompozisyon; ikinci sınıflarda 3 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon; üçüncü sınıflarda 3 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon; dördüncü sınıf Edebiyat kolunda haftada 5 saat Okuma, 1 saat

Kompozisyon; Fen kolunda 1 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon olarak okutulacağı açıklanmıştır. Öğretim Programının sonunda da “*müfredatın uygulanmasında 22 Kasım 1954 Tarih ve 826 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan açıklamaların esas olacağı*” ifade edilmiştir (Karakuş, 2002: 181-182).

Bu programa göre ders saatleri şöyle düzenlenmiştir:

Ders Adları	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	IV. Sınıf	
				Fen	Edebiyat
Okuma	3	3	3	1	5
Kompozisyon	2	1	1	1	1
Toplam	5	4	4	2	6

Çizelge 9.65. 1955-1956 yılları arasında 3 yıllık liselerde okutulan Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler

1956 yılında Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı tekrar değiştirilmiştir. Bu program 1957 Türk Dili ve Edebiyat Öğretim Programının temelini teşkil etmiştir.

Bu programa göre ders saatleri şöyle düzenlenmiştir:

Ders Adları	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	
			Fen	Edebiyat
Okuma	3	3	2	5
Kompozisyon	2	1	1	1
Toplam	5	4	3	6

Çizelge 9.66. 1956-1957 yılları arasında liselerde okutulan Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler

1956 yılında, liselerin kesin olarak üç yıla döndürülmesi sebebiyle 1956 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı, Talim ve Terbiye Kurulunun 21.9.1957 Tarih ve 215 Sayılı Kararıyla uygulamadan kaldırılmış, 1957-1958 öğretim yılında uygulanmak üzere, 1956 programı bazı ilâvelerle geliştirilerek 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı hazırlanmış ve uygulamaya geçirilmiştir (Karakuş, 2002: 182).

Esas itibarıyla 1957’de hazırlanan ve 976 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanarak uygulamaya konulmuş olan *Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı*, daha önce hazırlanmış ve uygulanmış olan bütün programların olgunlaşmış şeklidir. Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programları içerisinde en uzun ömürlü olanı bu programdır (Karakuş, 2002: 182).

1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı, 1976 yılı hariç ve ders adlarının değişmesi dışında 1991 yılına kadar 33 yıl uygulamada kaldığı için hakkında en çok tartışma ve yorum yapılan program olmuştur.

Uygulamaya konulan yeni Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı hakkında geniş bir açıklama neşredilmiştir. Bu açıklamanın baş tarafından, derslerin bölünüşü ile ilgili olarak, dersler “Okuma” ve “Kompozisyon” bölümlerine ayrılmış; ayrıca, Dil Bilgisinin de bu derslerle kaynaştırılması gereği kararlaştırılmıştır (Karakuş, 2002: 182).

Programda konu adlarıyla beraber, Türk Dili ve Edebiyatı öğretimi ile ilgili çok geniş açıklamalar yapılmıştır. Metin seçimi ve metoda dair teferruatlı bilgiler verilmiştir (Karakuş, 2002: 182).

Bu programın en önemli eksiklikleri, derslerin okuma ve kompozisyon esas alınarak yapılması ve dil bilgisi eğitiminin arada kaynaştırılarak ihmal edilmesidir. Bu program da

diğerleri gibi modern program tekniğinden uzaktır ve yalnız edebiyat tarihi esas alınarak hazırlanmıştır (Karakuş, 2002: 182-183).

Daha önceki programlarda son sınıflarda olan Edebiyat-Fen kolu ayrımı ilk defa bu programda ikinci sınıflarda da uygulanmıştır. Bu program uygulamada iken sonradan (1987-88 öğretim yılında) lise üçüncü sınıflarda Edebiyat ve Fen kollarına bir de Matematik kolu ilâve edilmiştir (Karakuş, 2002: 183).

Bu öğretim programına göre, Türk Dili ve Edebiyatı dersinin, lise birinci sınıfta haftada 5 saat (3 saat Okuma, 2 saat Kompozisyon); ikinci sınıf Edebiyat kolunda 5 saat (4 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon); Fen kolunda 4 saat (3 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon); üçüncü sınıf Edebiyat kolunda 6 saat (5 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon), Fen kolunda 3 saat (2 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon) olarak okutulması kararlaştırılmıştır. Dil bilgisine ayrıca ders saati ayrılmamıştır (Karakuş, 2002: 183).

Bu programa göre ders saatleri şöyle düzenlenmiştir:

Ders Adları	I. Sınıf	II. Sınıf		III. Sınıf	
		Fen	Edebiyat	Fen	Edebiyat
Okuma	3	3	4	2	5
Kompozisyon	2	1	1	1	1
Toplam	5	4	5	3	6

Çizelge 9.67. 1957-1976 yılları arasında liselerde okutulan Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler

Daha sonra Talim ve Terbiye Kurulunun 23.9.1976 tarih ve 345 Sayılı Kararıyla ders saatlerinin dağılımı yeniden yapılmıştır: Lise birinci sınıfta 5 saat (3 saat Okuma, 2 saat Kompozisyon); ikinci sınıf Edebiyat kolunda 6 saat (4 saat Okuma, 2 saat Kompozisyon), Fen kolunda 4 saat okuma, 1 saat Kompozisyon); üçüncü sınıf Edebiyat kolunda 6 saat (4 saat Okuma, 2 saat Kompozisyon), Fen kolunda 4 saat (3 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon).

Bu programa göre ders saatleri şöyle düzenlenmiştir:

Ders Adları	I. Sınıf	II. Sınıf		III. Sınıf	
		Fen	Edebiyat	Fen	Edebiyat
Okuma	3	3	4	3	4
Kompozisyon	2	1	2	1	2
Toplam	5	4	6	4	6

Çizelge 9.68. 23.9.1976 tarihli programa göre liselerde okutulan Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler

27.9.1976 Tarih ve 1900 Sayılı Tebliğler Dergisi ve devamı (asıl programın olduğu sayı) 4.10.1976 Tarih ve 1901 Sayılı Tebliğler Dergisinde yeni bir Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programı yayımlanarak uygulamaya konmuş; bu programla beraber, ders isimleri ve kitapları da değişmiştir. Bu program, ihtiva ettiği açıklamalar ve metotlarla beraber "millî kimlik" kazandırma amacını ön plânda tutması, uygulanabilir olması gibi özellikleriyle diğerlerinden farklı olmuştur (Karakuş, 2002: 183).

Bu programda "Türk Edebiyatı", "Türk Dili" ve "Türkçe Kompozisyon" dersleri üç ayrı ders olarak telâkki edildiği için amaçları ayrı ayrı verilmiş; "Türk Edebiyatı" ayrı bir ders, "Dil Bilgisi" ve "Kompozisyon" da ayrı bir ders olarak okutulmuştur. Genel açıklamalardan ayrı olarak Türk Edebiyatı, Türk Dili ve Kompozisyon dersleri için hususî

açıklamalar yapılmış; hedeflere ulaştırılacak olan metotlar teferruatlı şekilde izah edilmiştir. Bu programın en önemli özelliklerinden biri, genel açıklamaların birinci maddesinde verilen “*Türk Dili, Kompozisyon ve Türk Edebiyatı dersleri arasında münasebet bulunmakla beraber, amaçları, konuları ve öğretim şekilleri farklı olduğu için, her biri kendi maksadına uygun olarak okutulmalı, imtihanlarda da ayrı notla değerlendirilmelidir*” hükmü olup, derslerin ayrı disiplinler olarak kabul edilmesidir (Karakuş, 2002: 184).

Bu programın diğerlerinden farklılık arz eden bir tarafı da, ders kitaplarına alınacak metinlerin bazılarının adlarının verilmiş olmasıdır.

4 Ekim 1976 Tarih ve 1901 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanarak uygulamaya konulan Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programına göre ders saatlerinin dağılımı şöyle olmuştur (Karakuş, 2002: 184):

Lise birinci sınıf 5 saat (3 saat Edebiyat, 1 saat Türk Dili, 1 saat Türkçe Kompozisyon); lise ikinci sınıf Edebiyat şubesinde 5 saat (3 saat Edebiyat, 1 saat Türk Dili, 1 saat Türkçe Kompozisyon), fen şubelerinde 4 saat (2 saat Edebiyat, 1 saat Türk Dili, 1 saat Türkçe Kompozisyon); lise üçüncü sınıf Edebiyat şubesinde 6 saat (4 saat Edebiyat, 1 saat Türk Dili, 1 saat Türkçe Kompozisyon), Fen şubesinde 4 saat (2 saat Edebiyat, 1 saat Türk Dili, 1 saat Türkçe Kompozisyon).

Bu programa göre ders saatleri şöyle düzenlenmiştir:

Ders Adları	I. Sınıf	II. Sınıf		III. Sınıf	
		Fen	Edebiyat	Fen	Edebiyat
Edebiyat	3	2	3	2	4
Türk Dili	1	1	1	1	1
Türkçe-Kompozisyon	1	1	1	1	1
Toplam	5	4	5	4	6

Çizelge 9.69. 4.10.1976 tarihli programa göre liselerde okutulan Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler

Bu program ancak bir yıl uygulanmış, tekrar 1957 Öğretim Programına dönmüştür. 1957 Programı 1991-1992 öğretim yılı başına kadar uygulamada kalmış; Ders Geçme ve Kredili Sisteme geçilince yeni bir program uygulamaya konulmuştur.

1987-1988 öğretim yılından sonra lise üçüncü sınıflarda şube adları değiştirilmiş; “Fen” şubesi aynı adla devam ederken “Edebiyat” şubesinin adı “Sosyal Bilimler ve Edebiyat” olmuştur. Bu uygulamanın içinde, bu şubelere ilâveten bir de “Matematik” şubesi açılmış; bu şubede de Fen şubesi gibi Türk Dili ve Edebiyatı dersi 4 saat olarak okutulmuştur (Karakuş, 2002: 183).

Ders Geçme ve Kredi Sistemi esas alınarak 20.11.1991 Tarih ve 304 Sayılı TTK kararı ile uygulamaya konulan Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı, ülkemizin mevcut şartları içerisinde uygulanma güçlüğü yüzünden bir yıl sonra değiştirilmiştir.

Aynı yönetmelik içinde hazırlanan 9 Kasım 1992 Tarih ve 2370 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanarak yürürlüğe giren Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı klâsik sisteme göre hazırlanan programlardan farklı olarak yıl yerine dönem (yarı yıl) esas alınarak ilk etapta dört döneme ayrılmış, daha sonra altı döneme çıkartılmıştır (Karakuş, 2002: 184).

1991 yılında uygulamaya konulan programda “Türk Edebiyatı”, “Dil Bilgisi” ve “Kompozisyon” dersleri üç ayrı ders olarak kabul edilmiş ve programları da ayrı ayrı hazırlanmışken; 1992-1993 öğretim yılında uygulamaya konulan programla tekrar

birleştirilmiştir. Açıklamaların 4. maddesinde de bu derslerle ilgili olarak “Kompozisyon, Edebiyat ve dil çalışmaları ayrı not konusu olmakla birlikte, dönem notu olarak Türk Dili ve Edebiyatı dersi için bir not verilir.” denilmiş ve eski programlardaki gibi bir uygulamaya geçilmiştir (Karakuş, 2002: 185).

Bu programa göre ders saatleri şöyle düzenlenmiştir:

Ders Adları	I. Dönem	II. Dönem	III. Dönem	IV. Dönem
Edebiyat	3	3	2	2
Türk Dili ve Kompozisyon	1	1	1	1
Toplam	4	4	3	3

Çizelge 9.70. 1991-1995 yılları arasında liselerde okutulan Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler

Bu programda, Türk Dili ve Edebiyatı dersinin birinci ve ikinci dönemler için 4 saat (3 saat Edebiyat, 1 saat Türk Dili ve Kompozisyon), üçüncü ve dördüncü dönemler için 3 saat (2 saat Edebiyat, 1 saat Türk Dili ve Kompozisyon; Türk Dili ve Kompozisyon dönüşümlü olmak kaydıyla) olarak işleneceği açıklanmıştır. Ancak, şu da bir gerçektir ki; bu ders saatleriyle programın uygulanması ve muhtevası genişletilen kitaplardaki konuların yetiştirilmesi mümkün değildir.

Bu uygulama da 1995-1996 öğretim yılı başında uygulamadan kaldırılarak henüz programı bile hazırlanmamış olan Sınıf Geçme Sistemine geçilmiştir.

Günümüzde (2001-2002 öğretim yılında) Ders Geçme ve Kredili Sisteme göre dönemler esas alınarak hazırlanan ve hâlen Sınıf Geçme Sisteminde uygulanmakta olan bu program, 2445 ve 2470 Sayılı Tebliğler Dergisindeki açıklamalar doğrultusunda sınıflar esas alınarak düzenlenmiş olup, uygulama bu doğrultuda yapılmaktadır (27.4.1998/64 Sayılı Karar).

Bu programa göre ortak genel kültür dersi olarak bütün kollarda okutulan Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili ders saatleri şöyle düzenlenmiştir:

Ders Adları	Hazırlık Sınıfı	IX. Sınıf	X. Sınıf	XI. Sınıf
Türkçe	4	-	-	-
Türk Dili	-	2	1	1
Edebiyat	-	1	2	1
Kompozisyon	-	1	1	2
Toplam	4	4	4	4

Çizelge 9.71. 1995-1996 öğretim yılından günümüze kadar liselerde okutulan Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler

9.13. Türkçe ve Edebiyat Öğretiminin Etkinlik Alanları

Türkçe ve Edebiyat öğretiminin belli başlı etkinlik alanları; okuma, dinleme, konuşma, yazma ve dil bilgisi öğretimidir.

9.13.1. Okuma öğretimi

Okuma, bir yazıyı oluşturan simgesel imleri seslendirmek ya da imlerin belirttiği düşünceleri anlamak eylemi; ya da bir yazıyı, sözcükleri, cümleleri, noktalama işaretleri ve öteki öğeleriyle görme, algılama ve kavrama sürecidir (Oğuzkan, 1987: 37). Demirel de (2000 c: 59) okumayı “*bilişsel davranışlarla psikomotor becerilerin ortak çalışmasıyla, yazılı sembollerden anlam çıkarma etkinliği*” ve diğer bir tanımda da “*Yazının anlamlı ses hâline dönüşmesidir.*” şeklinde tarif etmektedir.

Yalnız Türkçe ve Edebiyat derslerinde değil, diğer bütün derslerde de öğrenme faaliyetleri hemen hemen hep okuduğunu anlama gücüne dayanmakta; bu güç, öğrenim faaliyetinin boyunca da bilişsel davranışların temelini oluşturmaktadır (Bloom, 1979: 48).

Türkçe ve Edebiyat dersinin araç-gereçleri hemen hemen bütünüyle okumaya dayandığı gibi, derslerle ilgili yapılacak diğer etkinliklerin büyük çoğunluğu da okumaya dayanmaktadır (Cemiloğlu, 2001: 152).

Okumanın önemi ÖSS gibi merkezî seçme sınavlarında çok büyüktür. Hızlı ve etkin okuma, bu tür sınavlarda zamana karşı yarışmada ve başarılı olmada son derece önemlidir. O yüzden bu alışkanlığın ilköğretimden itibaren geliştirilerek orta öğretimde çok daha etkin bir hâle getirilmesi gerekir.

Amaçları

Öğrencinin kazanacağı okuma becerisi öğrenim yıllarındaki başarısını ve bütün yaşamını etkiler. Bu önemi göz önünde tutarak, ilköğretim ve orta öğretimde, okuma eğitimiyle verilmek istenen beceri ve bilgilerin amaçları, Beşir Gögüş (1978: 83-84) ve Demirel (2000 c: 61-62)'in saptamaları ışığında şöyle sıralanabilir:

1. Okuma yönünden:

- 1.1. Sözcükleri doğru okuyabilmek;
- 1.2. Sesli okunan bir yazıyı anlamına, duygusuna göre bir tonda okumak;
- 1.3. Okumayı bir zevk olarak algılamak;
- 1.4. Sessiz okumada hız kazanmak;
- 1.5. Bir kitabı okurken ön söz, giriş, dizin, içindekiler, kaynaklar gibi kısımları da okuma alışkanlığı kazanmak;
- 1.6. Okuma yoluyla zengin ve çeşitli yaşantılar sağlamak;
- 1.7. Sözlük, ansiklopedi ve başka bilgi kaynaklarından yararlanma yollarını öğrenmek;
- 1.8. Güncel olaylar ve konular üzerinde gazete ve dergilerden haber ve bilgi almaya alışmak;
- 1.9. Türlü konularda ve edebî türlerde okuma istek ve ilgisi kazanmak;
- 1.10. Okumayı bireysel ilgi ve ihtiyaçları karşılamada kullanma yeteneği geliştirmek.

2. Anlama ve değerlendirme yönünden:

- 2.1. Okuduğu bir yazının, kitabın konusunu doğru anlamak;

- 2.2. Okuduğu yazının türünü, şeklini kavramak;
- 2.3. Edebi eserlerden zevk alma alışkanlığı kazanmak, edebiyat ve sanatta güzelliği tanımak;
- 2.4. Ana dilimizin güzelliklerini tanımak ve anlamak;
- 2.5. Başlıca yazarlarımızı, şairlerimizi ve eserlerini tanımak;
- 2.6. Dünya edebiyatının önemli yazarlarını ve eserlerini tanımak;
- 2.7. Okudukları üzerinde düşünüp eleştirme ve değerlendirme yeteneği kazanmak;
- 2.8. Dilimizin ve edebiyatımızın tarih içinde gelişme evrelerini öğrenmek;
- 2.9. Sanat ve bilim yönünden kendine yararlı, okunmaya değer kitapları seçme yeteneği kazanmak;
- 2.10. Boş zamanlarını zevk duymak ve bilgi almak için okuyarak geçirme alışkanlığı edinmek;
- 2.11. Okumanın bilgi kazanmanın yollarından biri olduğunu kavrayabilmek.

3. Ana dilinde gelişme yönünden:

- 3.1. Okuma yoluyla sözcük dağarcığını geliştirmek, çeşitli anlatım yollarını tanımak;
- 3.2. Okuma anında dilin kurallarını sezinlemek.

4. Kültürce gelişme yönünden:

- 4.1. Dil ve edebiyat eserleri vasıtasıyla milletimize, vatanımıza, devletimize ve insanlığa hizmet amaçlarına yönelmek;
- 4.2. Millî kültürümüzün tarihi seyrini ve değişimlerini tanımak;
- 4.3. Toplumumuzun ve insanlığın doğru-yanlış, iyi-kötü ölçülerini tanıyarak kendi kişiliğinde doğruyu, iyiyi gerçekleştirmek;
- 4.4. İnsan hak ve özgürlüğünün, demokratik yönetimin değerini anlayıp bunları korumaya çalışmak.

9.13.2. Dinleme öğretimi

İnsan öğrendiklerini ya görebilerek ya da duyarak öğrenir. Formal eğitim sürecinde öğrenme faaliyetinin temelinde dinleme vardır.

Öğrencilerin öğretmenlerini, arkadaşlarını dinlemesi, özellikle de öğretmenin öğrencisini - ona değer verecek tarzda - dinlemesi eğitimin ve öğretimin kalıcı olması için şarttır. Dinleme becerisi de sınıf içerisinde alınan eğitimle gerçekleşmektedir (Cemiloğlu, 2001: 87).

Sözlü anlatım, öncelikle iyi dinlemeye dayandığı için iyi bir dinleyici olmak gerekir. Sadece sesleri işiten ama dinlemeyen, dolayısıyla dinlediğini anlamayan birinin dinlediğinden bahsedilemez. Türkçe ve Edebiyat derslerinde öğrencinin zihnini dinamik ve dinlemeye hazır hâle getirmek gerekir.

Amaçlar

Öğrenme ve öğretim faaliyetinde kulağın etkisi, dolayısıyla dinlemenin çok büyük önemi vardır. Türkçe ve Edebiyat dersleri dinlemenin en etkin olduğu derslerdir. Dinleme öğretiminin amaçları, Beşir Göğüş (1978: 227-228)'ün belirttiği amaçlar doğrultusunda şu şekilde sıralanabilir:

1. Söylenen sözü; konu, zaman, yer, ad vb. kavramlarla tam anlamak için dinleyebilmek;
2. Konuşulana, okunanı anlamak için dinleyebilmek;

3. Etkili bir iletişim kurmak için karşısındakinin sözlerini sabırla ve dikkatle dinlemek;
4. Arkadaşlık, iş ve çeşitli insan ilişkilerinde nezaketle dinleme alışkanlığı kazanmak;
5. Bilgi, düşünce, haber almak için dinleyebilmek;
6. Boş zamanlarında müzik dinlemeye alışmak; tiyatro ve sinemadan, radyo ve televizyondan yararlanmak için, kesintisiz bir dinleme alışkanlığı kazanmak;
7. Dinledikleri arasında sıra ya da neden-sonuç ilgisi kurma yeteneği kazanmak;
8. Dinlediği konuşmanın ana düşüncesini ve yan düşüncelerini kavramaya çalışmak;
9. Dinlediğini değerlendirirken ön yargılardan, kişisel sevgi ve karşıtlık duygusundan sıyrılabilmek, tarafsız olabilmek;
10. Dinlediğinin eksik, yanlış, abartılı, tutarlı, tutarsız, gerçek, yararlı, yararsız yönlerini seçmeyi öğrenmek;
11. Dinlediklerini çabucak değerlendirme yeteneği kazanmak;
12. Dinlediklerine karşı hoşgörü duygusu besleyebilmek.

9.13.3. Konuşma öğretimi

Konuşma düşüncelerin, duyguların ve bilgilerin seslerden oluşan dil aracılığıyla aktarılmasıdır (Demirel, 2000 c: 45). En önemli iletişim ve etkileşim aracı, konuşmadır.

Türkçe ve Edebiyat dersleri, konuşma öğretiminin en etkin olduğu derslerdir. Bu derslerde sözcükleri doğru ve yerinde kullanma, cümleleri düzgün kurma, topluluk karşısında rahat konuşma, duygu ve düşünceleri açıklıkla dile getirme gibi alışkanlıklar ve kazanımlar edinilir.

Amaçlar

Konuşma eğitiminin genel amacı, duygu ve düşüncenin açık ve doğru şekilde anlatılmasıdır. Konuşma öğretiminin amaçları Beşir Göğüş (1978: 175-176)'ün belirttiği amaçlar doğrultusunda şu şekilde sıralanabilir:

1. Bildirme yönünden:

- 1.1. Duygu ve düşüncelerini doğru ve açık bir şekilde başkalarına anlatabilmek;
- 1.2. Sorulan sorulara açık, kısa, doğru karşılıklar verebilmek;
- 1.3. Konuşma sırasında rahat olmak;
- 1.4. Konu üzerindeki bilgilerini sıraya koyarak anlatabilmek;
- 1.5. Sözlerinde amaç, neden-sonuç ilgisi gözetebilmek;
- 1.6. Konuşurken doğru ve çabuk düşünebilme yeteneği edinmek;
- 1.7. Konuşurken konudan ayrılmamaya çalışmak.

2. Kişilik kazanma yönünden:

- 2.1. Düşünce ve duygularını anlatırken inandırıcı olmak;
- 2.2. Konuşmasını canlandırıcı, etkili sözcüklerle sunabilmek;
- 2.3. Konuşmada canlandırıcı ayrıntılardan, örneklerden, kendi yaşantısından ve çevresindeki olaylardan yararlanabilmek;
- 2.4. Günlük yaşam konuşmalarında kendine güven kazanmak; arkadaşları, büyükleri ve küçükleriyle düzeyli ve zevkli konuşma yapabilecek seviyeye gelmek;
- 2.5. İşindeki becerisi, yeterliği üzerinde konuşurken başkalarına güven verebilmek.

3. Topluluk içinde konuşabilme yönünden:

- 3.1. Çeşitli gruplarla konuşmaya katılabilmek ve konuşmasıyla dinleyenler üzerinde etki bırakabilmek;
- 3.2. Bir tartışmaya katılıp konunun aydınlanmasına yararlı olabilmek;
- 3.3. Bir konudaki düşüncelerini, duygularını dinleyici topluluğuna anlatabilmek;
- 3.4. Toplantılarda saygın kişiler ve diğer konuşmacılar için kullanılacak hitap ve nezaket sözlerini öğrenmek;
- 3.5. Çeşitli etkinliklerde (panel, sempozyum, açık oturum vb.) konuşma yöntemlerini öğrenmek;
- 3.6. Konuşmacıların düşüncelerine ve konuşma haklarına saygı göstermek;
- 3.7. Toplu konuşmaları yönetmeyi öğrenmek;
- 3.8. Konuşma etkinliklerine katılma cesareti ve güveni duymak.

4. Konuşma çeşitlerini öğrenme yönünden:

- 4.1. Çeşitli amaç ve biçimlerdeki konuşmaları (panel, konferans, seminer, açık oturum, tartışma, açış ve bitiriş konuşmaları, röportaj) yapabilmek.

5. Söyleyiş yönünden:

- 5.1. Sözcükleri doğru, açık söyleyebilmek; vurguları yerinde kullanabilmek;
- 5.2. Standart kültür ağzıyla konuşma alışkanlığı kazanabilmek;
- 5.3. Konuya göre konuşma (doğal, duygulu, ağırbaşlı) yeteneği kazanmak;
- 5.4. Canlı, kendi kişiliğini yansıtan bir sesle konuşabilmek.

9.13.4. Yazma öğretimi

Türkçe ve Edebiyat derslerinde hedef davranışlardan biri de, düşünülen ve istenilenlerin yazılı olarak anlatılabilmesidir. Yazma, konuşma gibi bir anlatım yoludur. Ancak ondan ayrı beceriler de gerektirir; her konuşan, söylediğini yazamaz. Bu nedenle ilköğretimde adım adım başlayan yazma öğretimi sınıflar ilerledikçe daha düzeyli yazı çalışmaları ile devam eder. İyi konuşmak kadar, konuşulanları iyi yazmak da önemlidir. Sözlü ve yazılı anlatım gücü birbirine yakın olduğu ölçüde bireyin ana dilini etkili kullanması söz konusudur. Yazma becerisini kazandırma çalışmaları, eğitimin bütün kademelerinde önemli bir yer tutar. Konuşmadan farklı olarak yazı yazmada yapılan hataların telâfi edilmesi mümkündür. Bu da yazılı anlatımda kontrol mekanizmasının güçlü olduğunu gösterir. Bundan dolayı yazı, konuşmaya göre daha açık, doğru ve öz bir nitelik kazanır.

Yazanın konuşana göre daha çok zamanı vardır. Yazacaklarını düzenli bir şekilde toparlayabilir, eksiklerini çeşitli kaynaklardan giderebilir; böylece yazı, anında yapılmış bir konuşmaya göre tam ve daha güvenilir bir içerik taşır. Yazma, insanı araştırmaya, eksiklerini tamamlamaya, yanlışlarını düzeltmeye yönelttiği için; insanın bilgi kazanması, zihince olgunlaşması ve tutarlı düşünce alışkanlığı kazanması sonucunu da doğurur.

Amaçları

Yazma öğretiminin amaçları Beşir Göğüş (1978: 237-239)'ün belirttiği amaçlar doğrultusunda şu şekilde sıralanabilir:

1. Yazılı anlatım yönünden:

- 1.1. Sözlü anlatımdaki bilgisini, düşüncesini, duygusunu yazıyla da doğru ve açık bir şekilde bildirebilmek;

- 1.2. Sorulan sorulara yazıyla da doğru ve açık cevap verebilmek;
- 1.3. Yazılı anlatım becerilerine sahip olduğunu bilip kendine güvenmek;
- 1.4. Yazarken olaylara, düşüncelere gerekli ve mantıklı bir düzen verebilmek;
- 1.5. Yazısındaki düşüncelere, olaylara göre paragraf yapabilmek;
- 1.6. Yazısını, konunun gereğine göre bölümleyebilmek, bölümleri gereğine göre harf ya da rakamla göstermeyi öğrenmek;
- 1.7. Yazısına ve bölümlerine uygun ve ilginç başlıklar koyabilmek;
- 1.8. Yazısını giriş, gelişme ve sonuç düzenine göre geliştirmeyi öğrenmek;
- 1.9. Yazısında ana düşüncesini, ayrıntılar arasında yitirmeyip belirtebilmek;
- 1.10. Ayrıntıları yerinde kullanıp yazısını daha çok değerlendirmek;
- 1.11. Okuduğu bir yazıyı, kitabı tanıtabilmek;
- 1.12. Dinlediği bir konuşmayı yazıyla anlatabilmek.

2. Yazı türlerine alışma yönünden:

- 2.1. Çeşitli yazım türlerini (Mektup, telgraf, dilekçe, öz geçmiş vb.) yazabilmek;
- 2.2. Resmî yazışma biçim ve yollarını öğrenmek;
- 2.3. Hikâye, gezi yazısı, tasvir etme, söyleşi, anı, makale, deneme gibi türleri biçim, plân ve anlatım özelliklerine uygun olarak kendi düzeyinde yazmaya alışmak.

3. Yeterlik isteyen yazılar yazma yönünden:

- 3.1. Hikâye, roman, oyun gibi türler için konu bulmaya, bunları iyi düzenleyerek etkili bir anlatımla yazmaya alışmak;
- 3.2. Duygu ve düşüncelerini şiir yoluyla anlatmaya çalışmak;
- 3.3. Bir yapıtı, bir düşünce ya da görüşü açıklayan, tartışan eleştirel yazılar yazmaya alışmak;
- 3.4. Tanık olduğu bir olayı hikâye ya da oyun olarak yazabilmek;
- 3.5. Bir hikâye ya da romanı oyun, oyunu da hikâye ya da roman türüne çevirebilmek.

4. Bilgi toplayarak yazma yönünden:

- 4.1. Yazacağı yazı için kitap, belge, bilirkşi gibi kaynaklardan topladığı bilgileri, fişlere not olarak yazmayı öğrenmek;
- 4.2. Topladığı bilgileri bir yazı yazmak için doğru sıralamaya alışmak;
- 4.3. Kendi yaşantısını, tecrübelerini ve görüşlerini katarak yazısına özgün ve ilgi çekici bir değer kazandırabilmek;
- 4.4. Okuduğu bir konuya değişik bir bakış açısı getirebilmek.

5. Anlatımda kullanılan dil yönünden:

- 5.1. Olayları ya da düşünce ve duygularını anlatmada açık, yapmacıksız bir deyiş alışkanlığı kazanmak;
- 5.2. Sözcükleri yerli yerinde, anlama uygun olarak kullanmak;
- 5.3. Yazısında kaba sözler, argo ifadeler kullanmamak;
- 5.4. Yazı diline geçmemiş yerel ağız sözcük ve deyimleri yerine, standart Türkiye Türkçesindeki karşılıklarını kullanmaya alışmak;
- 5.5. Resmî ve özel yazışmalarda yazının yöneltildiği kişiye ya da makama duruma uygun, nazik ve saygılı bir dil kullanabilmek;
- 5.6. Değişik yapıdaki cümleleri konuya, türe ve duygulara göre, anlatıma canlılık kazandırmak amacıyla kullanabilmek.

6. Noktalama ve yazma yönünden:

- 6.1. Noktalama işaretlerini yerinde ve yeterince kullanarak yazısını daha çok anlaşılır duruma getirebilmek;
- 6.2. Yazım kurallarını öğrenmek.

7. Düzeltme, değerlendirme yönünden:

- 7.1. Kendisinin ya da başkasının yazısını okuyup yazım, anlatım ve anlam yönlerinden düzeltme alışkanlığı kazanmak;
- 7.2. Bir yazının başarılı yönlerini görebilmek, yazının tümünü değerlendirebilmek;
- 7.3. Yazdığı bir yazıyla ilgili değerlendirmeler yapılmasına açık olmak;
- 7.4. Eksikliklerini görebilmek için yazısını başkalarına okutmak alışkanlığı edinmek;
- 7.5. Yazılı anlatımı güçlü olan yazarları okumak ve onları örnek almak;
- 7.6. Yazma isteği ve zevkini kazanmak.

9.13.5. Dil bilgisi öğretimi

Dil bilgisi bir dilin seslerini, sözcük türlerini, söz dizimini, bunların yapılarını, işlevlerini çeşitli dil kurallarıyla inceleyen bir dil bilim dalıdır. Dillerin genel olarak nasıl oluştuğunu, evrimlerini, dil olaylarını inceleyen bilim ise, “*dil bilim*” adını alır. Her dilin kendine özgü kuralları bulunduğu için, ayrı bir dil bilgisi vardır (Göğüş, 1978: 337)

Dil bilgisi, dilin kurallarını öğreten bir bilim olduğu için, gençlerin dinledikleri ve okuduklarını anlamalarında, konuşmalarında, yazmalarında görülen yetersizlikler ve dil yanlışları, genellikle dil bilgisi eğitiminin eksikliğine bağlanır ve bunların giderilmesi için daha çok dil bilgisi öğretmek gerektiği sanılır. Bundan dolayı her ülke de ana dili eğitimi geniş ölçüde dil bilgisi egemenliği altında yapılmıştır. Oysa bu kanı yanlıştır: Okuduğunu, dinlediğini anlamak, apayrı bir eğitim ister. Anlatım yanlışları ise dilin çeşitli yönlerindeki eksik eğitiminden ileri gelir. Örneğin “*geliyor*” yerine “*geliy*” demek ağız yanlışdır, “*apartman*”a “*ev*” denmesi, sözcük dağarcığının kısırlığındandır; doğru kurulmuş olsa da anlamı belirsiz cümleler, bir anlatım yetersizliği ya da dikkatsizliğini gösterir. Sözcükleri doğru yazmamak, dil bilgisi bilmekten çok, yazım eğitimi eksikliği ya da yanlış alışkanlıktır (Göğüş, 1978: 337).

Amacı

1962 tarihli Ortaokul Programında dil bilgisinin amacı şöyle belirlenmiştir: “*Öğrencilere Türk dilinin konuşma, yazma ve okuma ile ilgili ana kurallarını sezdirip ana dilini kullanışta güven kazandırmak*” (Göğüş, 1978: 339)

1957 tarihli Lise Programında ise: “*Dil bilgisi ...anlamın iyi kavranmasını, dolayısıyla öğrencinin kendi düşüncelerini, duygularını ve isteklerini doğru anlatma bilincine varmasını amaçlayan bir çalışma olarak anlaşılmalıdır*” denilmiştir (Göğüş, 1978: 339-340).

Millî Eğitim Bakanlığı 1942 yılında ortaokullar için yazdırmış bulunduğu “*Dil bilgisi (Necmettin Halil Onan)*” kitabı dolayısıyla okullara gönderdiği genelgede, yukarıdaki amaçları daha açık belirtmektedir:

“*Dil bilgisi öğretiminin amacı, öğrenciye birtakım tanımlar ve kurallar bellemek olmayıp, ana dilinin canlı kullanılmasını gözlemek yoluyla iyi kullanmak ve gerek sözle, gerek yazı ile isteklerini doğru ve güzel anlatmak yeteneklerinin gelişmesine hizmet etmektir.*”

Yine bu genelgede: “*Dil bilgisi derslerinden öğrencinin edinmesi gereken bilginin temeli, doğru tümce kuruluşunu anlamak ve sözcüklerin tümce içindeki görevlerine göre çeşitlerini ve biçimlerini (çekimlerini) tanımaktır*” denilmektedir (Göğüş, 1978: 340).

Bu yönergeler, dil bilgisi öğretiminin görevsel olmasının, başka deyişle, dil bilgisi dersinde Türkçeyi kullanmaya yardım edecek bilgiler verilmesinin istendiğini gösterir (Göğüş, 1978: 340).

Kavcar ve Oğuzkan (1978: 66)’ın sıraladığı amaçlar da esas alınarak dil bilgisi öğretiminin amaçları şu şekilde sıralanmıştır:

1. Dilin önemini ve millet hayatındaki yerini anlamak;
2. Türkçenin dünya dilleri arasındaki yerini kavramak;
3. Türkçenin zenginliklerini fark etmek ve ana dili sevgisini geliştirmek;
4. Bir iletişim aracı olarak dili doğru ve etkili bir biçimde kullanma gücü kazandırmak;
5. Türkçe kelimelerin yapısını ve ses uyumlarını kavramak;
6. Türkçe kelimeleri yapı bakımından tanımak;
7. Kelimeleri anlam bakımından kavratmak ve doğru kullanmak;
8. Kelime çeşitlerini kavramak;
9. Başka dillerden geçen kelimelerin nasıl Türkçeleştiğini kavramak;
10. Konuşma dili ve yazı dilini çeşitli yönleriyle kavramak;
11. Kelime gruplarını birbirinden ayırt edebilmek;
12. Cümleyi meydana getiren unsurları tanıtmak ve cümlenin öğelerini doğru bulabilmeyi kavramak;
13. Cümleleri çeşitli bakımlardan (yapılarına, yüklemelerine, anlamlarına ve yüklem yerine göre) tanımak;
14. İmlâ kurallarını uygulayabilmek ve noktalama işaretlerini doğru kullanabilmek.

Türk eğitim sisteminin amacı, bireyleri Türk milletinin kendisine özgü temel kültür niteliklerini ve üretici gücünü korumak suretiyle Atatürk'ün de ifadesiyle “*çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırmak*”tır.

Bireyin eğitim yoluyla mensup olduğu topluma belli bir alanda yararlı olması, diğer bireylerle uyum içinde yaşaması ideal toplum için bir gerekliliktir. Bireyin böyle bir eğitim sürecinden geçmesi genel olarak yirmi beş yılı almaktadır (Varış, 1997: 25). Yirmi beş yıl içinde de dünyada ve ülkemizde bilgi ve teknoloji çağının da gereği olarak çok hızlı bir değişim yaşanmaktadır. Küreselleşen bir dünyada değişmeyen tek şey değişimdir. Toplumsal, kültürel, siyasi ve ekonomik alanlarda meydana gelen her değişme eğitim alanında da değişikliklere neden olmaktadır. Bu değişiklikler de eğitim programlarının sürekli geliştirilmesini, yenilenmesini gerektirmektedir.

Ülkemizdeki mevcut gelişmeler ve değişimler, Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programlarını da etkilemiştir. Bu değişim, Türk öğrencilerine Türk milletinin dilini, edebiyatını, medeniyetini öğretmenin, sevdirmenin yanı sıra onların bu eğitimden en iyi şekilde yararlanarak kendilerine değişik meslek ve iş alanlarında fırsat eşitliği sonucu üstünlük sağlamalarını esas alır. Günümüz insanının eğitimin amaçları, muhtevası, yöntemleri ve değiştirme süreçleri ile doğrudan doğruya ilgilendiği de bir gerçektir. Çocukları için “*daha iyi bir eğitim, daha iyi bir gelecek*” tasarlayan aileler, bunu gerçekleştirmek için eğitim kurumlarından haklı olarak bazı taleplerde bulunmaktadır. Bu talepleri de göz önüne alarak Millî Eğitim Bakanlığı, konu ile ilgili kurumlar ve bireyler arasında bir koordine sağlayarak öğretim programları üzerinde geliştirme, yenileştirme ya da eksiklikleri giderme konularında ilgili birimlere çalışmalar yaptırmaktadır.

Atatürk'ün ifadesiyle “*Türkiye Cumhuriyetinin temeli kültür*” olduğu için, bu temeli öğrencilere verecek olan ders de Türkçe ile Türk Dili ve Edebiyatı dersleridir. Bu öğretim programlarında yapılan değişikliklerin temelinde de kültürü daha etkin ve daha iyi verebilme sebebi vardır.

Ana dili öğretimi ve bu öğretimin vasıtası olan edebiyat öğretimi, bütün devletlerin üzerinde hassasiyetle durdukları bir konudur. Çünkü milleti millet yapan en önemli değer ana dilidir. Ana dili aynı milletten olan insanların ortak duyusudur, düşüncesidir. Milletlerin en büyük ideali de devleti güçlü kılarak istikballerini güvence altına almaktır. Bu da ancak eğitimle mümkündür. İyi bir eğitim de iyi bir ana dili eğitimi ve öğretimi ile olur. Onun için her başarının altında iyi bir ana dili eğitimi yatar. Bu gerçeği çok iyi bilen Atatürk'ün eğitimde yaptığı en büyük inkılâp, eğitimin millileştirilmesi olmuştur. Bu adımdan sonra Atatürk'ün yaptığı diğer büyük bir icraat da öğretimin birleştirilmesidir. Bu faaliyetle birlikte öğretim programları geliştirilmeye başlanmış ve eğitim kurumlarının da hedefleri belirlenmeye başlamıştır. Atatürk'ün eğitimde yaptığı bu köklü değişikliklerden bugüne öğretim programları çağın gereklerine göre geliştirilmekte varsa eksiklikler giderilmektedir.

Dilin iyi bilinmesi, doğru ve güzel (sözlü ve yazılı) kullanılması her türlü eğitim kurumunun aslı görevidir. Okul öncesi dönemde aileden ve çevreden alınan dil becerileri okullarda geliştirilir, ferdin sosyalleşmesi için dile hâkimiyet sağlanmaya çalışılır. Dil Bilgisi, Edebiyat ve Kompozisyon dersleri dili kullanma yeteneğinin geliştirilmesi için araç olarak kullanılır. Bu dersler, liselerimizde, yazılı ve sözlü metinlerimizin incelenmesi yoluyla ortaya çıkan kıymet hükümlerimizin, hayat anlayışımızın, inancımızın, duygu, düşünce, hayal ve fikirlerimizin çocuklarımıza öğretilmesi, onların toplumun saygın bir üyesi hâline gelmesi,

duygularının terbiye edilmesi, edebî zevklerinin gelişmesi, sosyalleşmelerinin sağlanması ve onlara Türk kimliğinin kazandırılması amacıyla okutulmaktadır (Karakuş, 2002: 175).

Sadri Maksudî Arsal'ın 1930 yılında yazdığı "*Türk Dili İçin*" adlı eserinin başına Atatürk'ün yazdığı "*Millî his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması, millî hissin inkişâfında başlıca müessirdir. Türk dili, dillerin en zenginlerindedir. Yeter ki bu dil şuurla işlensin. Ülkesini, yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.*" ifadesi Türkçe öğretiminin ne derece önemli olduğunu vurgulamak açısından çok önemlidir.

Ana dili öğretimi, örgün eğitimin en öncelikli amacıdır. Etkili bir ana dili öğretimi alan öğrenci bu derslerde edindiği bilgi, birikim ve beceriyi diğer derslerde de gösterecektir. Ana dilini etkili kullanmayan ve bu güçten yararlanmasını bilmeyen bir öğrencinin diğer derslerde başarı göstermesi güçtür. Bu öğretim sadece bir dil öğretimi ya da dil bilgisi öğretimi değil, bir millete ait değerlerin öğretilmesi ve benimsetilmesi işidir. Başarı ve kalkınma ancak iyi bir iletişimle mümkündür. Örgün eğitim kurumlarının dil ve edebiyat derslerinden beklentileri, öğrencilerin bu derslerden en iyi şekilde faydalanarak Türk olmanın ve Türk'ün millî değerlerinin şuuruna varmaları, duygu, düşünce ve hayal dünyasını zenginleştirmeleri, estetik anlayışını geliştirmeleri, kendine güven duygusunu artırmaları, mensup olduğu toplumla gurur duymaları, hayattan zevk almaları, dili kullanma becerilerini geliştirmeleridir.

10.1. Öğretim Programlarının Tarihçesi (1924-2001)

Orta öğretim kurumlarında dil ve edebiyat öğretimi için ilk program 1924 yılında hazırlanmıştır. Bu program üzerinde 1927, 1929, 1934, 1938; 1942 ve 1949 yıllarında çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Programlarda 1952 ve 1954 yıllarında yine basit değişiklikler yapılmış; daha sonraki değişikliklerle son şeklini alan 1957 Programı bir yıl hariç 33 yıl uygulamada kalmıştır. Bir ara, 1976'da, programda köklü bir değişiklik yapılmıştır; fakat bir yıl sonra bu da değiştirilerek tekrar 1957 Programına dönmüştür. Nihayet 1991 yılında Ders Geçme ve Kredi Sistemi esas alınarak hazırlanan program uygulamaya konulmuş, 1995-1996 öğretim yılı başında program yürürlükte kalmakla birlikte tekrar Sınıf Geçme Sistemine dönmüştür. Bu sistem ile ilgili program henüz hazırlanmamıştır (Karakuş, 2002: 174).

Bu konuda daha önceki bölümde, "*Cumhuriyet Sonrası Dönemde Türkçe ve Edebiyat Öğretimi*" başlığı altında detaylı bilgi verildiği için burada sadece kısa bir özet vermeyi yararlı gördük.

10.1.1. 1924 Öğretim Programı

Cumhuriyet tarihinin ilk öğretim programı, 1924 Programıdır. 1924 Müfredat Programında Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili olarak; lise ikinci sınıfta, başlangıcından X. yüzyıla kadar olan Türk edebiyatı tarihinin, üçüncü sınıfta ise Divan edebiyatı ve Tanzimat edebiyatının okutulacağı belirtilmiş, bölümlendirme buna göre yapılmıştır. Okuma dersinde okumaya dayalı olarak edebî bilgilerin verilmesi kararlaştırılmıştır.

Bu program, edebiyat tarihi ağırlıklı olup, dil bilgisi ve kompozisyon konuları yok denecek derecededir.

10.1.2. 1927 Öğretim Programı

1927 yılında, birtakım eksiklikleri ihtiva ettiği düşüncesiyle, Millî Eğitim Bakanlığı müfettişlerinin raporları ve edebiyat öğretmenlerinin teklifleri neticesinde 1924 Müfredat (Öğretim) Programının değiştirilmesine ihtiyaç duyulmuş; bunun neticesinde de 1927 Müfredat Programı hazırlanmıştır (Yücel, 1938: 171).

1924 programının değiştirilme sebepleri, “*Orta Mektep ve Lise Edebiyat Programlarına Zeyl*” başlıklı bir yazıyla açıklanmıştır. Mevcut 1924 programında, birinci sınıfta yazılı anlatım çalışmalarına yer verilmediği, bu sınıfta sadece okumaya dayalı edebiyat bilgilerinin bulunduğu belirtilmiş; Edebiyat dersinin iki saatinin okumaya, bir saatinin yazma çalışmalarına ayrılması istenilmiş, beşinci sınıfta edebiyat tarihi, açıklamalı okuma ve yazılı anlatım çalışmalarına birer saat ayrılmasına ve aynı çalışmalara altıncı sınıflarda da devam edilmesine temas edilmiştir. Bu açıklamalardan anlaşılıyor ki, daha önce ağırlıkta olan edebiyat tarihi ders saati ve konuları azaltılmıştır. Şu da bir gerçektir ki, bu dönemde ders kitabı olabilecek nitelikte eserler henüz hazırlanmadığı için öğrencilerin elleri altında yalnızca edebiyat tarihi özelliği taşıyan eserler bulunmaktadır. Bu dönemde okuma dersi için de kitaplar hazırlanmamıştır. Bu sebeplerden dolayı program tam uygulanamamıştır. Bu tarihten sonra ders konularının ve ders kitaplarının hacimleri zaman dikkate alınarak yeniden düzenlenmesine karar verilmiştir (Karakuş, 2002: 174).

1924 Müfredat Programında okumaya dayalı Okuma dersinin olup Kompozisyon dersinin olmaması büyük bir eksiklik olarak göze çarpmaktaydı. Bundan ötürü, mevcut üç saatten ikisinin programda edebî bilgiye ayrılması ve birinin de Kompozisyona verilmesi uygun görülmüştür. Mevcut programda beşinci sınıftaki edebiyat dersinin muhtevası, İslâmiyetten önce başlamak üzere onuncu yüzyıla kadar Türk edebiyatı tarihini kapsamaktaydı. Dersin muhtevasının sadece bu dönemi kapsayan bir edebiyat tarihi olması, öğrenciler üzerinde olumsuz tesir bırakmaktaydı (Yücel, 1938: 193). Böylece 1927 Müfredat Programında “*Okuma*”nın yanında “*Tahrir (Kompozisyon)*” çalışmalarına da yer verilmiştir. Ders saatleri, 1 saat Edebiyat Tarihi, 1 saat Okuma ve 1 saat Tahrir (Kompozisyon) olarak belirlenmiştir (Karakuş, 2002: 175).

1927 Müfredat Programı ile öğrencilerin okuduğu eserleri inceleyebilmeleri için çeşitli çalışmalar yapmaları; yazılı ve sözlü olarak duygu, düşünce ve hayallerini rahatça ifade etme alışkanlığı edinmeleri ve Batı klâsikleriyle kendi eserlerimizi karşılaştırarak kültürel zenginlik kazanmaları amaçlanmıştır.

1927 programıyla 1924 programına göre önemli yenilikler yapıldığı bir gerçek ise de bu programla da istenen hedeflere ulaşılamamıştır.

Müfredat programlarının değişmesiyle birlikte ders adları da pek çok defa değişmiştir. Bu değişim, müfredat programlarına ve ders saatlerine de yansımıştır.

1924 ve 1927 programında Türkçe ve Edebiyat öğretimi, edebiyat tarihi ile yapılmış, müfredat programı ve ders kitapları da edebiyat tarihi esas alınarak hazırlanmıştır.

1928 yılında Arap alfabesinin bırakılarak Lâtin alfabesine geçilmesi, Türkçe ve Edebiyat öğretimi için âdeta bir milât olmuştur. Bu tarihe kadar Arap alfabesi ile basılmış kitaplarla yapılan dil ve edebiyat eğitim ve öğretimi çalışmalarına son verilmiş, Lâtin

alfabesiyle hazırlanan Ali Canip Yöntem'in "*Edebiyat*" adlı edebiyat tarihi kitabıyla dil ve edebiyat öğretimi yapılmaya başlanmıştır.

1928 yılında, Türkçe ve Edebiyat öğretimi için Harf İnkılabından sonra, yeni harflerin kabulüyle orta öğretimin bütün sınıflarında bu alfabenin öğretilmesi mecburiyeti getirilmiştir. Maarif Vekâleti, 18.6.1929/74; 30.7.1929/94; 19.9.1929/112; 14.11.1929/ 143 Tarih ve Sayılı Kararları üzerine yeni alfabenin öğretimi hususunda değişik emirler çıkartmıştır: İlk emir, sadece Türkçe derslerinin yeni harflerle yapılacağı hususunda; İkinci emir, birinci ve ikinci sınıflarda bütün derslerin yeni harflerle yapılacağı, diğer sınıflar için haftada 12 ders saatinin yeterli olacağı hususunda; üçüncü ve son emir ise, bütün derslerin yeni harflerle yapılacağı hususundadır (Göğüş, 1978: 147; Karakuş, 2002: 176; Korkmaz, 1992: 68-69; Şimşir, 1992: 204-230; Unat, 1953: 734).

Harf İnkılabından sonra ders kitaplarının da yeni harflerle basımı söz konusu olmuştur. Maarif Vekâletinin yanı sıra özel matbaalara da ders kitabı basma izni verilmiştir. Yeni harflerle ders kitabı basılacağı, geciken dersler için öğretmenlerin not tutturacağı açıklanmıştır. Harf İnkılabı ile birlikte, daha önce orta dereceli okullarda okutulan Arapça ve Farsça dersleri de uygulamadan kaldırılmıştır (Karakuş, 2002: 176).

10.1.3. 1929 Öğretim Programı

1929-1930 öğretim yılında uygulanmak üzere önceki öğretim programlarında çok az bir değişiklik yapılarak 1929 yılında, müfredat programı yeniden düzenlenmiştir. Dersin adı da dil ve edebiyatın aynı şey olduğu gerekçesiyle "*Türkçe*" olarak değiştirilmiştir: "*Hangi sınıf ve hangi şekilde olursa olsun, nihayet seviye derecesini teminden başka bir şey olmayan basitten karmaşığa gidiş dışında, lisenin son sınıfındaki Edebiyat dersi ile ortaokulun ilk sınıfındaki Türkçe dersi mahiyet bakımından aynı şeydir. Hepsi ana dilidir ve hepsinin de amacı, güzel Türkçenin güzel eserlerini ve genellikle güzel eserlerin Türkçesini öğrenciye tanıtmak; böylece onlara edebî ve fikrî bir kültür vermektir.*" (Yücel, 1938: 96) hükmü doğrultusunda hareket edilmiş ve müfredat programı da "*Türkçe Müfredat Programı*" olarak yayımlanmıştır. Bu programa göre Türkçe dersi; Tahrir, Kıraat, Gramer, Edebî Tetkikler ve Edebiyat Tarihi şeklinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeyle beraber Divan edebiyatı konuları azaltılmış, Batı edebiyatının seçkin eserlerine ve yazarlarına yer vermeye başlanmıştır.

1929 Müfredat Programı, daha önce uygulamaya konulmuş olan programlardan yöntem bakımından çok büyük farklılık arz eden bir yapıya sahiptir. Bu programda, ilk defa ilke ve esaslar açıklanmış, amaçlar belirlenmiştir. Düşünme alışkanlığının kazandırılması, konuşma ve yazma yeteneklerinin geliştirilmesi ile Türkçenin öğretimi için yapılacak çalışmalar hakkında birtakım bilgiler verilmiştir. Programda, metot ve ilkeler ayrı ayrı gösterilmiş, amaçlar belirtilmiştir.

Bu programda okumaya önem verilmiş, öğrencinin okumaya özendirilmesi ve okuma alışkanlığı kazanması için açıklamalar yapılmış; okunan eserlerle ilgili yazıların yazılması, özetler çıkartılması teklif edilmiştir. Adı geçen programda Divan edebiyatının kapsamı daraltılmış, ayrılan ders saati birer saate düşürülerek azaltılmıştır. Lise bir ve ikinci sınıflarda süre azaltılırken, üçüncü sınıflarda metin incelemeleri için iki saatlik ilâve yapılmıştır.

1929 Müfredat Programının başka bir özelliği de, ortaokul Türkçe ve lise Edebiyat programlarının temelinde aynı olduğu düşüncesiyle bir bütün olarak ele alınarak "*Türkçe*" ve

“Edebiyat” gibi iki ayrı ad yerine “Türkçe” olarak tek adla anılmış olmasıdır. Programın üzerinde hassasiyetle durulmuş, bir değerlendirmeye tâbi tutmak için de Edebiyat Muallimleri Kongresi düzenlenmiştir (Karakuş, 2002: 177).

Bu yeni programa göre derslerin süresi ilk devre (ortaokul) birinci sınıf için haftada 6 saat, ikinci sınıf için 5 saat, üçüncü sınıf için 4 saat olarak tespit edilmiş; ikinci devre (lise) dört ve beşinci sınıflar için 3 saat, altıncı sınıf Fen kolu için 3 saat, Edebiyat kolu için 5 saat olarak belirlenmiştir. Bu dönemde orta mektepler, “ortaokul” ve “lise” diye henüz kesin çizgilerle ayrılmadığı için müfredat programları da müşterek hazırlanmıştır. Ortaokullarda, okuma ve yazma çalışmalarının ayrı saatlerde yapılacağı, Dil bilgisi dersi için birinci ve ikinci sınıflarda ikişer saat ayrılacağı ifade edilmiştir. Programda, lisede, Okuma ve Yazma dersinin her sınıfta işleneceği; ikinci ve üçüncü sınıfta Edebiyat Tarihine birer saat ayrılacağı; Edebi Tetkiklere ise, son sınıf Edebiyat kolunda 2 saat verileceği açıklanmıştır.

10.1.4. 1934 Öğretim Programı

1934 yılında ikinci devre (lise) Edebiyat dersi müfredat programı yine değiştirilmiştir. 1934 Müfredat Programının, 1929 Türkçe Müfredat Programından ortaokul ve lise programlarının Türkçe ve Edebiyat şeklinde ayrılmasının dışında pek farklı olmadığı görülmektedir.

Bu programda dikkati çeken önemli bir özellik ortaokul ve liselerden Dil Bilgisi dersinin kaldırılmış olmasıdır (Karakuş, 2002: 177). Bunun da sebebi, Türkçenin kurallarının sistemli bir şekilde verildiği Türkçe dil bilgisi kitaplarının henüz hazırlanmamış olması ve Atatürk’ün dilin kurallarının yerli yerine oturması için gösterdiği hassasiyet olmuştur.

1934 Müfredat Programına istinaden 1935-1936 öğretim yılında okutulacak ders kitapları ile uygulamadaki müfredat programları hakkında açıklamaların yer aldığı 9.10.1935 Tarih ve 710 Sayılı Kararla Kültür Bakanlığı tarafından bir kılavuz hazırlanmıştır. Bu kılavuz, sınırlı değişiklikleri yansıtmakta; programın muhtevası ve ders kitaplarıyla ilgili açıklamaları ihtiva etmekte idi.

1934 Müfredat Programına göre Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler ve haftalık kredileri şöyledir:

Lise 1. sınıf: 2 saat Edebî Kıraat, 1 saat Tahrir.

Lise 2. sınıf: 1 saat Edebî Kıraat, 1 saat Tahrir, 1 saat Türk Edebiyatı Tarihi.

Lise 3. sınıf: Fen ve Edebiyat şubelerinde ortak olarak: 1 saat Edebî Kıraat, 1 saat Tahrir, 1 saat Türk Edebiyatı Tarihi; Edebiyat şubesi için ayrıca 2 saat Edebi Tetkikler.

10.1.5. 1938 Öğretim Programı

1938 yılında lise edebiyat müfredat programı tekrar değişmiştir. Bu program da kendinden önceki 1934 programından farklı değildir. Dikkat çeken farklılıklar, dersin önemine binaen ödevlerle ilgili bazı açıklamaların yapılmış olmasıdır. Bu programın hazırlanmasına, 1937 Hükümet programında yer alan dil ve edebiyat ile ilgili görüşler sebep olmuştur (Öztürk, 1968: 208).

Bu programa göre Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler ve haftalık kredileri şöyledir:

- Lise 1. sınıf:* 2 saat Edebî Kıraat, 1 saat Tahrir.
Lise 2. sınıf: 1 saat Edebî Kıraat, 1 saat Tahrir, 1 saat Edebiyat Tarihi.
Lise 3. sınıf: Fen ve Edebiyat şubelerinde ortak olarak 1 saat Edebî Kıraat, 1 saat Tahrir, 1 saat Edebiyat Tarihi; Edebiyat şubesi için ayrıca 2 saat Edebî Tetkikler.

Bu sınıftaki Edebî Kıraat ve Tahrir'in ikinci sınıfta olduğu gibi okutulacağı ayrıca belirtilmiştir. Yine bu programın sonunda, 1935'te neşredilen kılavuza göre ders kitaplarıyla ilgili kararlara uyulacağı ifade edilmiştir.

10.1.6. 1942 Öğretim Programı

1942 yılında, yalnız lise üçüncü sınıfların programında bir değişiklik yapılmış ve "Klâsik Şube, Lise: 3 Edebiyat Programı" adıyla Talim ve Terbiye Heyetinin 2.11.1942 Tarih ve 336 Sayılı Kararı ile yeni bir müfredat programı hazırlanmıştır. Burada ders saatlerinin tanzimi, Edebiyat Tarihi, Tahrir, Edebî Kıraat ve Metin Tetkiki gibi hususlarla ilgili açıklamalar yapılmıştır.

Bu programa göre Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler ve haftalık kredileri şöyledir:

- Lise 1. sınıf:* 2 saat Edebî Kıraat, 1 saat Tahrir.
Lise 2. sınıf: 1 saat Edebî Kıraat, 1 saat Tahrir, 1 saat Edebiyat Tarihi.
Lise 3. sınıf: Fen ve Edebiyat şubelerinde ortak olarak: 1 saat Edebî Kıraat, 1 saat Tahrir, 1 saat Edebiyat Tarihi; Edebiyat şubesi için ayrıca 1 saat Edebî Tetkikler.

10.1.7. 1946 Öğretim Programı

26 Eylül 1946 tarihinde lise edebiyat programında yeni bir düzenleme yapılmış, Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili olarak, "Okuma ve Edebiyat" ile "Dil Bilgisi" programı yayımlanmış, disiplinlerle ilgili basit açıklamalar yapılmıştır.

10.1.8. 1949 Öğretim Programı

Lise 1 Türk Dili ve Edebiyatı dersi için 26.9.1949 Tarih ve 557 Sayılı Tebliğler Dergisinde yeni bir program yayımlanmıştır. 1949 Müfredat Programında, ilk defa dersin adı "Edebiyat" yerine "Türk Dili ve Edebiyatı" olarak zikredilmiştir. İlk defa birinci ve ikinci sınıflar için Dil Bilgisi dersi konulmuş, bu dersin üçüncü sınıflarda okutulması düşünülmemiştir. Programda, "Okuma ve Edebiyat", "Dil Bilgisi" ve "Kompozisyon" gibi disiplinler açık şekilde ele alınmış, bu disiplinlerle ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Bu programa göre haftada 2 saat Okuma ve Edebiyat, 1 saat Dil Bilgisi, 2 saat Kompozisyon okutulacağı açıklanmıştır (Karakuş, 2002: 179; Gögüş, 1978: 49).

26 Eylül 1949 Tarih ve 557 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan "Lise 1 Türk Dili ve Edebiyatı Müfredat Programı"na, 2 Ocak 1950 Tarih ve 571 Sayılı Tebliğler Dergisinde "Lise 2 Türk Dili ve Edebiyatı Müfredat Programı" yayımlanarak devam edilmiştir. Bu sınıfta da dersin haftada 2 saat Okuma, 1 saat Dil Bilgisi, 1 saat Kompozisyon olarak okutulacağı belirtilmiştir (Karakuş, 2002: 179).

2 Ocak 1950 Tarih ve 571 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan lise ders konularına 10 Nisan 1950 Tarih ve 585 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan “*Lise 3 Türk Dili ve Edebiyatı Müfredat Programı*” ile devam edilmiştir. Bu programa göre dersin, haftada 2 saat Okuma ve Edebiyat, 2 saat Kompozisyon olarak okutulacağı açıklanmıştır.

10.1.9. 1952 Öğretim Programı

1952 yılında Türk Dili ve Edebiyatı müfredat programı yine değişmiştir. Programın başında “*Liselerde Türk Dili ve Edebiyatı dersleri genel olarak Okuma, Kompozisyon ve Dil Bilgisi bölümlerini ihtiva eder*” şeklinde bir ifadeden sonra Okuma ve Edebiyat, Kompozisyon ve Dil Bilgisi ile ilgili amaç ve metoda dair açıklamalar yapılmıştır (Karakuş, 2002: 180).

Bu programa göre Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler ve haftalık kredileri şöyledir:

- Lise 1. sınıf:* 2 saat Okuma ve Edebiyat, 1 saat Dil Bilgisi, 2 saat Kompozisyon.
- Lise 2. sınıf:* 2 saat Okuma ve Edebiyat, 1 saat Dil Bilgisi, 1 saat Kompozisyon.
- Lise 3. sınıf:* 2 saat Okuma ve Edebiyat, 2 saat Kompozisyon.
- Lise 4. sınıf:* Fen ve Edebiyat kollarında ortak olarak: 2 saat Okuma ve Edebiyat; Edebiyat kolunda, ayrıca, haftada 2 saat Kompozisyon ve 2 saat Garp Edebiyatı.

Programda, derslerin muhtevası ile ilgili açıklamalar yapılmıştır. 1952 Müfredat Programında liselerin dört yıla çıkartıldığı görülmektedir. 1949 Müfredat Programından farkı, liselerin dört yıla çıkarılmasıyla 4. sınıfta Edebiyat koluna haftada iki saat okutulmak üzere “*Batı Edebiyatı*” dersinin konulması olmuştur.

10.1.10. 1954 Öğretim Programı

13 Eylül 1954 Tarih ve 816 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan lise programına göre liselerde uygulanan dört yıllık dönemden üç yıllık döneme tekrar dönüş yapılmıştır. Bu dönüş, programda, “*1954-1955 ders yılından itibaren liselerde üç yıllık program tatbik edilecek ve dört yıllık programdan üç yıllık programa intikal şu surette yapılacaktır*” cümlesiyle belirtilmiştir. Bu programın “*intikal programı*” olduğu da ifade edilmiştir. Böylelikle hem dört yıllık lise eğitiminden üç yıllık lise eğitimine dönüş yapılmış, hem de program yenilenmiştir.

Bu programa göre Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler ve haftalık kredileri şöyledir:

- Lise 1. sınıf:* 3 saat Okuma, 2 saat Kompozisyon.
- Lise 2. sınıf:* 3 saat Okuma ve Edebiyat, 1 saat Kompozisyon.
- Lise 3. sınıf:* Edebiyat kolu: 5 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon; Fen kolu: 2 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon.

13 Eylül 1954 Tarih ve 816 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan Türk Dili ve Edebiyatı dersi yeni müfredat programı ve muhteviyatı ile ilgili 22 Kasım 1954 Tarih ve 826 Sayılı Tebliğler Dergisinde geniş açıklamalar yapılmıştır. Adı geçen Tebliğler Dergisinde Talim ve Terbiye Kurulunun “*Dört yıllık liselerin üç yıla indirilmesi dolayısıyla 13 Eylül 1954 Tarih ve 816 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan Türk Dili ve Edebiyatı*

programlarıyla ilgili ekli açıklamanın yapılmasında kurumumuzca fayda mülâhaza edildiği...” şeklindeki kararına yer verilmiştir. Ayrıca, Kompozisyon dersi için ayrı bir not verilmesi kararı da alınmıştır.(Karakuş, 2002: 181).

1952 yılında uygulamaya konulan müfredat programı ile dört yıla çıkarılan lise ve dengi okullardan bazıları, 13 Eylül 1954 Tarih ve 816 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan yeni programla tekrar üç yıla indirilmiş, diğerleri dört yıllık eğitimlerini sürdürmüşlerdir. “Dört sınıflı rejime tâbi lise ve muadili okullarda uygulanacak Türk Dili ve Edebiyatı Ders Konuları” başlığı altında dört dönemlik liselerde uygulanacak olan Türk Dili ve Edebiyatı Müfredat Programı 19 Eylül 1955 Tarih ve 869 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanmıştır.

Bu programa göre Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler ve haftalık kredileri şöyledir:

- Lise 1. sınıf:** 3 saat Okuma, 2 saat Kompozisyon.
Lise 2. sınıf: 3 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon.
Lise 3. sınıf: 3 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon.
Lise 4. sınıf: Edebiyat kolu: 5 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon; Fen kolu: 1 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon.

Müfredat programının sonunda da “müfredatın uygulanmasında 22 Kasım 1954 Tarih ve 826 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan açıklamaların esas olacağı” ifade edilmiştir.

10.1.11. 1956 Öğretim Programı

1956 yılında Türk Dili ve Edebiyatı müfredat programı tekrar değiştirilmiştir. 1956 yılında, liselerin kesin olarak üç yıla döndürülmesi sebebiyle yeni bir program hazırlanmış ve bu program 1957 Türk Dili ve Edebiyat Müfredat Programının temelini teşkil etmiştir.

Bu programa göre Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler ve haftalık kredileri şöyledir:

- Lise 1. sınıf:** 3 saat Okuma, 2 saat Kompozisyon.
Lise 2. sınıf: 3 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon.
Lise 3. sınıf: Edebiyat kolu: 5 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon; Fen kolu: 2 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon.

10.1.12. 1957 Öğretim Programı

Esas itibarıyla 1957’de hazırlanan ve 976 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanarak uygulamaya konulmuş olan bu müfredat programı, daha önce hazırlanmış ve uygulanmış olan bütün programların olgunlaşmış şeklidir.

Bu programa göre Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler ve haftalık kredileri şöyledir:

- Lise 1. sınıf:** 3 saat Okuma, 2 saat Kompozisyon.
Lise 2. sınıf: 3 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon.
Lise 3. sınıf: Edebiyat kolu: 5 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon; Fen kolu: 2 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon.

Uygulamaya konulan bu yeni müfredat programı hakkında geniş bir açıklama neşredilmiştir. Bu açıklamanın baş tarafında, derslerin bölünüşü ile ilgili olarak, derslerin

“Okuma ve Kompozisyon” bölümlerine ayrıldığı belirtilmiştir. Ayrıca Dil Bilgisinin de bu derslerle kaynaştırılarak verilmesi karara bağlanmıştır (Karakuş, 2002: 182).

Programla ilgili açıklamalarda, metin seçimi ve metoda dair teferruatlı bilgiler verilmiştir.

Talim ve Terbiye Kurulunun 21.9.1957 Tarih ve 215 Sayılı Kararıyla uygulamadan kaldırılan 1956 Türk Dili ve Edebiyatı Müfredat Programının yerine, bu programa bazı ilâvelerle geliştirilen, 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Müfredat Programı hazırlanarak yayımlanmış ve 1957-1958 öğretim yılında bu program uygulamaya geçirilmiştir.

Türk Dili ve Edebiyatı müfredat programları içerisinde en uzun ömürlü olanı, bu programdır. Programda konu adlarıyla beraber, Türk Dili ve Edebiyatı öğretimi ile ilgili çok geniş açıklamalar da yapılmıştır. Ne var ki, bu programda da, derslerin bölünüşü Okuma ve Kompozisyon esas alınarak yapılmış, Dil Bilgisi arada kaynamıştır. 33 yıl uygulanan bu program da diğerleri gibi modern program tekniğinden uzaktır ve yalnız edebiyat tarihi esas alınarak hazırlanmıştır (Karakuş, 2002: 182- 183).

Daha önceki programlarda son sınıflarda olan Edebiyat-Fen kolu ayrımı ilk defa bu programda ikinci sınıflarda da uygulanmaya başlamıştır. Bu program uygulamada iken sonradan lise üçüncü sınıflarda Edebiyat ve Fen kollarına bir de Matematik kolu ilâve edilmiştir.

1957 Türk Dili ve Edebiyatı Müfredat Programı, 33 yıl uygulamada kaldığı için hakkında en çok tartışma ve yorum yapılan, incelemeye alınan, yazı yazılan program olmuştur.

Bu programa göre Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler ve haftalık kredileri şöyledir:

- Lise 1. sınıf:** 3 saat Okuma, 2 saat Kompozisyon.
Lise 2. sınıf: Edebiyat kolu: 4 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon; Fen kolu: 3 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon.
Lise 3. sınıf: Edebiyat kolu: 5 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon; Fen kolu: 2 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon.

Bu programa göre, Dil Bilgisine ayrıca ders saati tanzim edilmemiştir. Daha sonra Talim ve Terbiye Kurulunun 23.9.1976 Tarih ve 345 Sayılı Kararıyla ders saatlerinin dağılımı şöyle olmuştur:

- Lise 1. sınıf:** 3 saat Okuma, 2 saat Kompozisyon.
Lise 2. sınıf: Edebiyat kolunda: 4 saat Okuma, 2 saat Kompozisyon; Fen kolunda: 4 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon.
Lise 3. sınıf: Edebiyat kolu: 4 saat Okuma, 2 saat Kompozisyon; Fen kolu: 3 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon.

1987-1988 öğretim yılından sonra Lise üçüncü sınıflarda şube adları değiştirilmiş; “Fen” şubesi aynı adla devam ederken “Edebiyat” şubesinin adı “Sosyal Bilimler ve Edebiyat” olmuştur. Bu uygulamanın içinde, bu şubelere ilâveten bir de “Matematik” şubesi açılmış, Fen şubesi gibi Türk Dili ve Edebiyatı dersi 3 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon olmak üzere 4 saat olarak belirtilmiştir.

10.1.13. 1976 Öğretim Programı

27 Eylül 1976 Tarih ve 1900 Sayılı Tebliğler Dergisi ve devamı (asıl programın olduğu sayı) 4 Ekim 1976 Tarih ve 1901 Sayılı Tebliğler Dergisinde yeni bir Türk Dili ve Edebiyatı müfredat programı yayımlanarak uygulamaya konmuş, bu programla beraber ders kitabı da değişmiştir. Bu program, ihtiva ettiği açıklamalar ve metotlarla beraber “millî kimlik” kazandırmak amacını ön plânda tutması, uygulanabilir olması gibi özellikleriyle diğerlerinden farklı olmuştur.

Bu programda Türk Edebiyatı, Türk Dili ve Türkçe Kompozisyon derslerinin amaçları ayrı ayrı verilmiş (çünkü üç ayrı ders olarak telâkki edilmiş, fakat Türk Edebiyatı ayrı bir ders; Dil Bilgisi ve Kompozisyon ayrı bir ders olarak okutulmuştur); genel açıklamalardan ayrı olarak “*Türk Edebiyatı*”, “*Türk Dili*” ve “*Kompozisyon*” dersleri için hususî açıklamalar yapılmış, hedeflere ulaştırılacak olan metotlar teferruatlı şekilde izah edilmiştir. Bu programın özelliklerinden biri, genel açıklamaların 1. maddesinde verilen “*Türk Dili ve Kompozisyon ile Türk Edebiyatı dersleri arasında münasebet bulunmakla beraber, amaçları, konuları ve öğretim şekilleri farklı olduğu için, her biri kendi maksadına uygun olarak okutulmalı, imtihanlarda da ayrı notla değerlendirilmelidir*” hükmü olup derslerin ayrı disiplinler olarak kabul edilmesidir (Karakuş, 2002: 184).

4 Ekim 1976 Tarih ve 1901 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanarak uygulamaya konulan Türk Dili ve Edebiyatı programına göre ders saatleri şöyle olmuştur:

- Lise 1. sınıf:** 3 saat Edebiyat, 1 saat Türk Dili, 1 saat Türkçe Kompozisyon
Lise 2. sınıf: Edebiyat kolu: 3 saat Edebiyat, 1 saat Türk Dili, 1 saat Türkçe Kompozisyon; Fen kolu: 2 saat Edebiyat, 1 saat Türk Dili, 1 saat Türkçe Kompozisyon
Lise 3. sınıf: Edebiyat kolu: 4 saat Edebiyat, 1 saat Türk Dili, 1 saat Türkçe Kompozisyon; Fen kolu: 2 saat Edebiyat, 1 saat Türk Dili, 1 saat Türkçe Kompozisyon.

Bu programın diğerlerinden farklılık arz eden önemli taraflarından biri de, ders kitaplarına alınacak metinlerin bazılarının adlarının verilmiş olmasıdır.

Bu program ancak bir yıl uygulanmış; tekrar 1957 Müfredat Programına dönmüştür. 1957 Programı 1991-1992 öğretim yılı başına kadar uygulamada kalmış; Ders Geçme ve Kredi Sistemine geçilince yeni bir program uygulamaya konulmuştur.

10.1.14. 1991-92 Öğretim Programı

Türkiye'nin şartlarına uyması kesinlikle mümkün olmayan ve uygulama esnasında pek çok aksaklıkla karşılaşılan Ders Geçme ve Kredi Yönetmeliğine göre 20.11.1991 Tarih ve 304 Sayılı TTK kararı ile uygulamaya konulan Türk Dili ve Edebiyatı Müfredat Programı, bir yıl sonra değiştirilmiştir.

Aynı yönetmelik içinde hazırlanan 9 Kasım 1992 Tarih ve 2370 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanarak yürürlüğe giren Türk Dili ve Edebiyatı Müfredat Programı klâsik sisteme göre hazırlanan programlardan farklı olarak yıl yerine dönem (yarım ders yılı) esas alınarak ilk önce dört döneme ayrılmış, daha sonra altı döneme çıkartılmıştır.

20.11.1991 Tarih ve 304 Sayılı TTK kararı ile uygulamaya konulan programda “*Türk Edebiyatı*”, “*Dil Bilgisi*” ve “*Kompozisyon*” üç ayrı ders olarak kabul edilmiş ve programları

da ayrı ayrı hazırlanmış iken 1992-1993 öğretim yılında uygulamaya konulan programla tekrar birleştirilmiş, "Açıklamalar"ın 4. maddesinde "Kompozisyon ayrı, Edebiyat ve dil çalışmaları ayrı not konusu olmakla birlikte, dönem notu olarak Türk Dili ve Edebiyatı dersi için bir not verilir" şeklinde ifade edilen mantığa ters ve eski programlardaki gibi bir uygulamaya geçilmiştir (Karakuş, 2002: 185).

Bu programa göre Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler ve haftalık kredileri şöyledir:

1. Dönem: 3 saat Edebiyat, 1 saat Türk Dili ve Kompozisyon
2. Dönem: 3 saat Edebiyat, 1 saat Türk Dili ve Kompozisyon
3. Dönem: 2 saat Edebiyat, 1 saat Türk Dili ve Kompozisyon
4. Dönem: 2 saat Edebiyat, 1 saat Türk Dili ve Kompozisyon

Türk Dili ve Kompozisyon derslerinin ortak olarak işleneceği de açıklanmıştır. Şu da bir gerçektir ki, bu ayrılan ders saatlerinde programın uygulanması ve hazırlanan kitapların yetiştirilmesi mümkün değildir. Bu program doğrultusunda hazırlanan ders kitaplarının muhtevası genişletilmiş; ancak, bu muhtevanın nasıl yetiştirileceği iyi düşünülmemiştir.

1991-92 Programı, Ders Geçme ve Kredili Sistemin "uygulanabilirlik" vasfının olmaması yüzünden 1995-1996 öğretim yılı başında uygulamadan kaldırılarak, henüz programı bile hazırlanmamış olan Sınıf Geçme Sistemine geçilmiştir.

29 Mayıs 1995 Tarih ve 22297 Sayılı Resmî Gazetede yayımlanan "Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği" ile de okutulacak derslerin içerikleri belirlenmiştir.

Bu programa göre Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler ve haftalık kredileri şöyledir:

- Hazırlık sınıfı (bulunan okullarda): 4 saat Türkçe.**
- Lise 1. sınıf: 2 saat Türk Dili, 1 saat Edebiyat, 1 saat Kompozisyon.**
- Lise 2. sınıf: 1 saat Türk Dili, 2 saat Edebiyat, 1 saat Kompozisyon.**
- Lise 3. sınıf: 1 saat Türk Dili, 1 saat Edebiyat, 2 saat Kompozisyon.**

Ülkemizde üzerinde en çok tartışılan öğretim programları, Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programları olmuştur. Bu tartışmalar günümüzde de devam etmektedir. Bu da öğretim programlarının yeterliliğini, çağa uygunluğunu, kendi içinde tutarlılığını, yöntem, teknik ve stratejilerin yanlışlığını ya da yetersizliğini gündeme getirmektedir. Programın geliştirilmesi ve çağın ihtiyaçlarına göre hazırlanması elbette doğrudur; ama, Türk Dili ve Edebiyatı müfredat programları asrın icaplarına, çağdaş program tekniklerine ve pedagojik esaslara göre hazırlanmadığı; Türk insanının biyolojik, psikolojik ve sosyolojik gelişimini dikkate almadığı; öğretmene kılavuzluk etme özelliği taşımadığı; uygulanabilirlik niteliği tam olarak bulunmadığı gibi sebepler yüzünden insanımızın sosyalleşmesine istenilen ölçüde yardımcı olamamıştır (Karakuş, 2002: 185).

Günümüzde Ders Geçme ve Kredili Sisteme göre dönemler esas alınarak hazırlanan ve hâlen Sınıf Geçme Sisteminde uygulanmakta olan Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programı uygulanmaktadır. Program, 2445 ve 2470 Sayılı Tebliğler Dergisindeki açıklamalar doğrultusunda sınıflar esas alınarak düzenlenmiş olup, uygulama bu doğrultuda yapılmaktadır (27.4.1998/ 64 Sayılı Karar)

10.2. Türk Dili ve Edebiyat Dersi Öğretim Programlarının Karşılaştırılması

1924 yılından itibaren hazırlanan programların hepsi (1957 de dahil) bir öncekinin aynısı veya çok az değişmiş, geliştirilmiş şeklidir. Bu programların en son ve gelişmiş şekli olan 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Müfredat Programı ile daha sonra uygulamaya konulan 1976 ve 1991-92 programları üzerinde çok yönlü bir inceleme yapmak, öncekileri metodik bakımdan değerlendirmeye tâbi tutmak yararlı olacaktır.

1957 Türk Dili ve Edebiyatı Müfredat Programının 33 yıl uygulamada kalması ve önceki programların son şekli olması, bu programın çok yönlü incelenmesini gerekli kılmaktadır.

1976 Türk Dili ve Edebiyatı Müfredat Programı, bir yıl gibi çok kısa bir zaman uygulamada kalmasına ve çağdaş program anlayışına uygun olmasına rağmen, üzerinde tartışmalar yapılan, hakkında çok konuşulan ve yazılar yazılan program olması, 1991-92 Programına bir ölçüde temel teşkil etmesi gibi nedenlerle üzerinde durulması gereken önemli bir programdır.

Üzerinde fazlaca durulmaya değer diğer program ise, şu anda uygulamada olan ve son şeklini 1995 yılında Ders Geçme yerine Sınıf Geçme Sisteminden alan **1991-92 Türk Dili ve Edebiyatı Müfredat Programıdır**.

1957 yılına gelinceye kadar uygulanan müfredat programları, 1957 Programının ilk şekilleri olma özelliklerine de sahiptirler. Öğretim programları arasında bir gruplama yapılacak olursa; 1929-1930, 1934, 1937-1938, 1949-1950, 1952, 1954, 1955, 1956 ve 1957 müfredat programları bir grubu, 1976 Müfredat Programı aynı sistem içinde olmasına rağmen çok farklı yapısı ve muhtevası ile diğer bir grubu ve son olarak uygulanan 1991-92 Programı ise hem farklı sistemin ürünü, hem de farklı yapısı sebebiyle diğer bir grubu oluşturmaktadır (Karakuş, 1996: 105).

1957'den önce uygulanan programları, tarihî gelişimi verirken karşılaştırdığımız için tekrara düşmemek maksadıyla mukayeseye tâbi tutmayacağız.

10.2.1 Amaçlar bakımından karşılaştırma

Eğitimde amaç, öğrencide beklenen davranış değişikliklerinin gerçekleşmesidir. Bu da eğitim sisteminin, okulun ve dersin amaçlarının gerçekleşmesi demektir. Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programları da Türk Millî Eğitiminin amaçları doğrultusunda belirlenmiş olup Türkçenin ve Türk edebiyatının lâyıkınca öğretilmesini amaçlar.

Millî Eğitimin amaçları 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanununda açıklanmıştır. Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin amaçları da bu amaçlara uygun olarak belirlenmiştir. Değişen toplum ihtiyaçları ile birlikte, öğretim programları ve amaçları da değişebilir. Gerek Millî Eğitimin amaçları, gerekse Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin amaçları T.C. Anayasasına, kanun ve yönetmeliklere ters düşmemelidir.

10.2.1.1. 1957 Müfredat Programında amaçlar

1957 Müfredat Programında Türk Dili ve Edebiyatı öğretiminin amaçları verilmiştir.

Amaçlar, “*pratik hedefler*” adı altında iki madde hâlinde çok muğlak bir ifade ile geçirilmiştir, programın hazırlanmasında göz önünde tutulan düşünceler, amaç yerine geçmek üzere sekiz madde hâlinde açıklanmıştır (Karakuş, 1996: 105-106).

Programın hazırlanmasında göz önünde tutulan ilkeler şunlardır:

1. Dil ve edebiyat öğretimini metinlere dayandırmak suretiyle öğrenciyi doğrudan doğruya sanatçı ile temasa getirmek;
2. Öğretimi, bilhassa, milletimizin zevkini ve dehasını tarih boyunca temsil eden üstün eserler üzerinden yürütmek;
3. Öğrenciyi mühim şahsiyetlerle, her defasında bunların değişik cephelerini vererek, türlü sınıflarda birkaç kere karşılaştırmak;
4. Öğretmenin, programı yer yer serbestçe tamamlamasına imkân bırakmak;
5. Öğrencinin, çağdaş ve çağımıza yakın sanat eserleriyle temasını geniş aralıklarla kesmeksizin, her sınıfta, edebiyatımızın şekil ve muhteva bakımından seviyeye uygun örnekleriyle karşılaşmasını sağlamak;
6. Bilgileri ve itiyatları, öğrenci çalışmalarının ve sanat eserlerinin hazırlayacağı zemin üzerinde sınıftan sınıfa genişletip derinleştirerek vermek;
7. Kompozisyon çalışmalarına hayatî bir hüviyet kazandırmak;
8. Öğrenciyi Batı şaheserleriyle ilk sınıftan itibaren ilgilendirmek.

Bu sekiz maddenin muhtevasının amaç mı, metot mu, ikaz mı olduğu da belli değildir

Dil ve edebiyat öğretiminin temel etkinlikleri; öğrencilerin, genel anlamda sözlü ve yazılı anlatım güçlerini geliştirmektir. Bundan dolayı dersler de Okuma ve Kompozisyon bölümlerine ayrılmıştır. Dil bilgisinin, bu iki çeşit çalışma ile kaynaştırılarak verilmesi amaçlanmıştır.

10.2.1.2. 1976 Müfredat Programında amaçlar

1976 Müfredat Programında amaçlar, 1957 ve 1991-92 programlarına nazaran daha belirgin, daha kapsamlı ve düzenlidir. Programda önce “*genel amaçlar*” verilmiş, daha sonra sırasıyla Türk Edebiyatı, Türk Dili ve Türkçe Kompozisyon dersleri farklı disiplinler olarak ele alınmış ve amaçları da ayrı ayrı belirtilmiştir.

Genel Amaçlar:

1. Türk edebiyatının hem muhteva, hem üslup bakımından en mükemmel örneklerini, tenkidî bir görüşle, modern metotlarla ve mukayeseli bir şekilde incelemek suretiyle öğrencilere:
  - 1.1. Sağlam bir zevk ve duygu terbiyesi vermek;
  - 1.2. Okuduklarını anlama, anladıklarını, duyduklarını, düşündüklerini ve gördüklerini güzel Türkçemizin bütün imkânlarıyla en doğru ve tesirli şekilde ifade yollarını öğretmek;
  - 1.3. Dil ve edebiyat meseleleri üzerinde, ilmî, objektif düşünme alışkanlığı kazandırmak;
  - 1.4. Türk dilinin ve edebiyatının dünya kültürü içindeki gerçek yerini ve önemini kavramalarına imkân ve zemin hazırlamak;

- 1.5. İlim ve kültür bakımından gelişme, ilgi, istidat ve kabiliyetlerine göre yetişme fırsatı sağlamak;
2. Edebî eserlere aksetmiş bulunan Türk düşünce sisteminin ana çizgilerini, Türk cemiyetine has değer hükümlerini, Anayasamızda ifadesini bulan Türk Milliyetçiliği idealini öğrencilere benimsetmek;
3. Öğrencilerin, Millî Eğitim Temel Kanununun bilhassa 2, 10 ve 11. maddelerinde tespit edilen hedefler istikametinde gelişmelerine yardımcı olmaktır.

10.2.1.2.1. Türk Edebiyatı dersinin amaçları

Türk edebiyatının muhteva, estetik değer, dil ve üslûp bakımından en mükemmel eserlerini okutmak suretiyle, öğrencilere:

1. Bu eserleri tanıtmak ve sevdirmek;
2. Bu eserlerde ifadesini bulan Türk Milliyetçiliği idealini, Türk cemiyetine has değer hükümlerini tanıtmak;
3. Bu eserler vasıtasıyla, Türk ruhunu ve Türk düşünce sisteminin devirden devire, nesilden nesile, değişen ve değişmeyen motiflerini tespit yoluyla, bizi biz yapan başlıca unsurları göstermek;
4. Zengin bir kelime hazinesi ve güzel, akıcı, canlı bir üslûp kazandırmaktır.

10.2.1.2.2. Türk Dili dersinin amaçları

1. Türk dilini, psikoloji, sosyoloji gibi kendi kanunları içinde müstakil bir ilim dalı olarak incelemek suretiyle, öğrencilerin:
  - 1.1. İnsanlar arasında duygu, düşünce, fikir ve bilgi alışverişinin temel vasıtası olan dilin bütün imkânlarından kolayca faydalanmalarını,
  - 1.2. Fikrî bakımdan gelişmelerini,
  - 1.3. Türk dili ve başlıca meseleleri hakkında objektif düşüncelerini sağlamak;
2. Yazı dilini, standart Türkçeyi, kaideleriyle ve edebî metinlere dayalı olarak öğretmek suretiyle, öğrencilerin:
  - 2.1. Kelime hazinesini zenginleştirmelerini,
  - 2.2. Edebî metinlerden seçilecek cümlelerin tahlili ile, Türk dilini tabiiği ve zengin ifade imkânları içinde ele alabilmelerini,
  - 2.3. Binlerce yıllık kültür eserlerimize alâka duymalarını,
  - 2.4. Millî birliğin temel unsurlarından biri olan dil birliğini benimsemelerini temin etmek;
3. Türkçenin, asırlarca, her türlü yabancı tesirlere rağmen, varlığını korumuş olmasındaki kudretini, akıcılığını ve güzelliğini göstermek suretiyle, öğrencilere:
  - 3.1. Türkçeyi sevdirmek,
  - 3.2. Kuvvetini ve canlılığını dil şuurundan alan bir millî şuur kazandırmak;
4. Türk dilini, millî kültürün taşıyıcı unsuru olarak ele almak suretiyle, öğrencilerin Türk aydınları olarak yetişmelerine imkân ve zemin hazırlamaktır.

10.2.1.2.3. Türkçe Kompozisyon dersinin amaçları

1. Öğrencileri, Türk edebiyatının şiir ve nesir sahasında en mükemmel örnekleriyle karşı karşıya getirmek suretiyle, onlara:
  - 1.1. Okuduğunu anlama ve anladığını güzel ve tesirli bir şekilde anlatma yollarını göstermek;
  - 1.2. Gördüklerini, duyduklarını, düşündüklerini olgun bir seviyede ifade imkânı kazandırmak;
  - 1.3. Yazı ve konuşma dilinde gerekli teknikleri nasıl geliştirebileceklerini öğretmek;
2. Öğrencilerin, yaş, cinsiyet, zekâ ve kültür seviyesine uygun, zevk ve alâka duyabilecekleri konuları seçmek suretiyle, onların:
  - 2.1. Yazmaya karşı duydukları tereddüt, çekingenlik, hatta korku vb. gibi duygularını yenmelerine,
  - 2.2. Bu sahada mevcut kabiliyetlerini geliştirmelerine yardımcı olmak;
3. Kompozisyon dersinin, dil ve edebiyat konularıyla olduğu kadar, diğer ilim ve kültür sahalarıyla münasebeti üzerinde durarak, öğrencilerin:
  - 3.1. Okuma zevkini geliştirmek;
  - 3.2. Kültür bakımından olgun bir seviyeye gelmelerini sağlamaktır.

Yukarıda görüldüğü üzere 1976 Programında genel amaçlardan ayrı olarak Edebiyat, Türk Dili ve Türkçe Kompozisyon derslerinin amaçları disiplinlerin muhteva ve gayesine uygun olarak açıklanmıştır; fakat hedef davranışları verilmediği için ölçülme özelliğine sahip değildir. Dolayısıyla modern program tekniğinden de uzaktır (Karakuş, 1996: 110).

10.2.1.3. 1991-92 Müfredat Programında amaçlar

1991-92 Programı, genel amaçlar bakımından 1957 Programından farksızdır; ama, amaç özelliği taşıyan ifadeleri ihtiva etmektedir:

Genel Amaçlar:

Edebiyat, Türk Dili (Dil Bilgisi), Kompozisyon öğretim ve eğitiminin temel amacı, *Anayasamız ve Millî Eğitim Temel Kanunundaki hükümler doğrultusunda, millî ve manevî değerlerine sahip, hoşgörülü, yurt ve dünya meseleleri karşısında düşünce üretebilen, eleştiri yapabilen vatandaşlar yetiştirmektir.*

Bu değer ve davranışları kazandırabilmek için orta öğretimde öğrencilere verilecek Türk Dili ve Edebiyatı (Edebiyat, Dil Bilgisi ve Kompozisyon) dersinin genel amaçları aşağıdaki maddeler içinde toplanabilir:

1. Millî birlik ve bütünlüğün vazgeçilmez temel unsurlarının başında gelen Türk dilini, özelliklerini bozmadan ve aşırılığa kaçmadan, edebiyatımızın seçkin eserlerini okutarak öğretmek;
2. Dilin millet hayatındaki yerini iyice belirterek, köklü kurallar kazanmış bir dilin eğitim ve öğretimdeki yerini kavratmak;
3. Öğrencilere dinlediklerini, okuduklarını, incelik ve derinlikleriyle kavratmak; onların duyduklarını, gördüklerini, düşündüklerini ve anladıklarını, söz veya yazı ile plânlı, etkili, akıcı ve anlaşılır bir şekilde ifade etmek kabiliyetlerini geliştirmek;
4. Okumanın vazgeçilmez bir ihtiyaç olduğunu benimsetmek, okuma zevk ve alışkanlığı kazandırmak;

5. Türk dilinin kurallı, zengin, üretken ve tarihî geçmişinde çeşitli şekil ve türlerde üstün seviyeli eserler veren köklü bir dil ailesinden geldiği şuurunu yerleştirmek; bugün de Türk dili ile dünya çapında eserler verilmekte olduğunu göstermek;
6. Yazarken ve konuşurken Türkçenin imlâsına, telâffuzuna ve estetik inceliklerine özen gösterilmesinin gereği benimsetilerek bunların yaygınlaştırılmasını sağlamak;
7. Ortak millî kültür değerleri taşıyan eserlerden faydalanmak suretiyle Türk toplumunun temel değer hükümlerini öğretip benimsetmek;
8. Türk edebiyatının dünü ve bugünü ile dünya edebiyatı içerisindeki yerinin ve öneminin kavranılmasına imkân ve zemin hazırlamak;
9. Türk Dili ve Edebiyatı öğretimi ve eğitimi yoluyla öğrencilere diğer alanlarda da sağlam, dengeli, hür ve sistemli düşünme alışkanlığı; araştırma, tartışma, değerlendirme, yorumlama ve sentez oluşturma gücü kazandırmak;
10. Sınıf ve yaş seviyelerine göre dinleme, okuma ve yazma faaliyetleri arasında Türk dilinin bütün özelliklerini öğrenme, kullanma ve bu yolla bilgi edinme, kavrama, analiz ve sentez yapabilme alışkanlığı kazandırmak.
11. Sözlü ve yazılı olarak metin tahlili ve yeni metinler meydana getirme faaliyetleri sırasında, kültürümüzün inanç, bilgi ve zevk inceliklerine ait birikimi tanıtarak benimsetmek.

Karakuş (1996: 110), 1991-92 Programının genel amaçlarının da diğer programların amaçları gibi modern program tekniğinden uzak olup ölçme ve değerlendirmeye yardımcı olacak mahiyette olmadığını belirtmektedir.

Amaçlarla ilgili açıklamalar, IX. bölümde teorik olarak verilmişti. 1957, 1976 ve 1991-92 öğretim programlarının amaçları incelendiğinde bazı eksiklikler ve hatalar olması mümkündür. Ancak, program geliştirme bir süreklilik arz ettiği için bu eksiklik ve hatalar gittikçe azaltılmıştır ve günümüzde de bu yönde çalışmalar devam etmektedir.

Modern programlarda, dersin amaçları ve amaçlara bağlı hedef davranışları bütün ayrıntılarıyla verilmektedir. Esas alıp incelemeye tâbi tutulan 1957, 1976 ve 1991-92 müfredat programları amaçlar bakımından oldukça yetersizdir. Türkiye’de Türk Dili ve Edebiyatı eğitim ve öğretiminin başarısızlığında bu hususun da rol oynadığını kabul etmek gerekir.

10.2.2. Yöntemler bakımından karşılaştırma

Müfredat programlarının muhtevasının nasıl verileceği, amaçlara ulaştırıcı yöntemlerin neler olacağı program geliştirmede çok önemlidir. Yöntem, teknik ve stratejiler programlarda ne kadar açık ve detaylı verilirse, programlar da o ölçüde etkin bir şekilde uygulamaya geçirilecektir. Programlarda pek çok yöntemden bahsedilmiş; ancak, bazı yöntemler hakkında da hiç bilgi verilmemiştir. Belirtilen yöntemler de bir plânsızlık içinde verilmiştir.

Müfredat programlarında belirtilen yöntemler; programın uygulanışı ile ilgili yöntemler, Edebiyat ile ilgili yöntemler, Dil Bilgisi ile ilgili yöntemler ve Kompozisyon ile ilgili yöntemlerden oluşmaktadır.

10.2.2.1. 1957 Müfredat Programında uygulanması istenilen yöntemler

10.2.2.1.1. Programın uygulanışı ile ilgili yöntem

Programda derslerin Okuma ve Kompozisyon disiplinlerine ayrılması, Dil Bilgisinin bu iki disiplinle kaynaştırılması istenmiştir.

10.2.2.1.2. Okuma (Edebiyat) ile ilgili yöntemler

1. Halk edebiyatı, Divan edebiyatı ve Yeni edebiyattan seçilmiş metinlerin karşılaştırılması,
2. Metinlerin zaman sırasıyla verilmesi,
3. Öğretimin metinden hareket ederek yapılması, metnin bütün olarak ele alınması,
4. İncelenecek metnin önceden sınıfta tanıtılması ve bir kere okunması,
5. İncelemenin öğretmen tarafından yönetilmesi,
6. Ayrıntıya girmeden okunan metnin bütünüdürün anlaşılmasının istenmesi,
7. Okunan eser veya parçanın benzer ve zıtlarıyla karşılaştırılması,
8. Metin incelemeye başlanmadan önce öğretmen tarafından bazı açıklamaların yapılması,
9. Metnin, metin altı sorularıyla, anlaşılıp anlaşılmadığının ölçülmesi,
10. Seçilen eserlerin bazı bölümlerinin sesli olarak okunması, diğer kısımların öğretmen tarafından özetlenmesi,
11. Şekil meselelerine yer verilmesi,
12. Nesrin ve nazımın özelliklerinin örnekler üzerinde gösterilmesi, eksiklerinin belirtilmesi,
13. Söz figürlerinin yeri ve öneminin örneğine rastlandıkça belirtilmesi,
14. Tür ve şekillerle ilgili gözlem ve incelemelerin kompozisyon faaliyetleriyle kaynaştırılması,
15. Her ünite başında metinlerle ilgili bilgiler verilmesi,
16. Metinle yazarın devri, çevresi, hayatı ve mizacı arasındaki ilginin metinden hareketle açıklanması,
17. Türk ve Batı edebiyatları arasında karşılaştırma yapılması, daha ziyade öğrenciye yaptırılması,
18. Dönem sonunda konuların topluca gözden geçirilmesi,

19. Yabancı edebiyat ve şahsiyetlerden bazılarının kompozisyonda malzeme olarak kullanılması,
20. Gerektikçe bir edebiyat tarihine müracaat edilmesi,
21. Ders kitaplarına uygun metinlerin seçilmesi,
22. Bazı metinlerin Türkiye Türkçesine aktararak verilmesi, karşılaştırmanın yapılabilmesi için aslından da parçaların verilmesi.

10.2.2.1.3. Dil Bilgisi (Türk Dili) ile ilgili yöntemler

1. Dil çalışmalarında, ihtiyaçların belirlenmesi için seviye tespitinin yapılması,
2. İncelemelerin cümle-kelime grubu-kelime düzenine (tümdengelim) uygun olarak yapılması,
3. Dil kurallarıyla ilgili olarak örneklerin verilmesi,
4. Konuların metinler üzerinde müşahede ve karşılaştırmalar yoluyla işlenmesi,
5. Dil kurallarının öğrenilmesine yardımcı olabilecek bazı cümle ve mısraların ezberlenmesi,
6. Lüzumu hâlinde bazı dil kurallarının hatırlatılması.

10.2.2.1.4. Kompozisyon ile ilgili yöntemler

1. Okuma parçalarının (metinlerin) kompozisyon örneği olarak incelenmesi,
2. Konuşma çeşitleriyle ilgili faaliyetlerde öğrencilerin hazırlıklı gelmelerinin sağlanması,
3. Sözlü ifadelerde yapılan hataların düzeltilmesi,
4. Kompozisyon kurallarına derslerin haricinde günlük hayatta da uyulması,
5. Kompozisyon konuları hakkında önce öğretmenin bilgi vermesi, sonra uygulama yapılması,
6. Kelimelerin psikolojik ilgilere göre gruplandırılması,
7. Metinlerde boş bırakılan yerlere, yakın anlamlı kelimelerden uygun olanın yerleştirilmesi,
8. Bir konu hakkında cümleler kurdurulması,
9. Sözlük, antoloji ve ansiklopedi gibi kaynaklardan faydalanılması,
10. Not tutulması,
11. Gramer çalışmalarında cümleden hareket edilmesi,
12. Cümlede unsurların yerinin değiştirilmesi, noktalamalarının yapılması,
13. Aynı şeyin farklı cümlelerle anlatılması,
14. Cümlelerin dil ve mana bakımından incelenmesi, hatalı cümlelerin düzeltilmesi.

10.2.2.2. 1976 Müfredat Programında uygulanması istenilen yöntemler

10.2.2.2.1. Programın uygulanışı ile ilgili yöntem

Liselerde Edebiyat, Türk Dili ve Kompozisyonun ayrı ayrı dersler olarak okutulması, Türk Dili ile Kompozisyonun karneye tek ders (tek not ile) olarak geçmesi.

10.2.2.2.2. Edebiyat ile ilgili yöntemler

1. Türk milletinin tarih boyunca yarattığı en güzel metinlerin okutulması, çağdaş edebiyattan da ortak değer hâline gelmiş metinlerin seçilmesi,
2. Sınıfta ders kitapları ile Bakanlıkça hazırlanan veya tavsiye edilenlerin dışındaki kitaplara yer verilmemesi, metin okutulmaması,
3. Öğrencilerin okudukları metinlerle, bu metinlerin meydana getirildiği tarihî devir, kültür ve medeniyet çevresi arasındaki münasebetleri kendi kendilerine bulamayacağı için metin tahlilinde bu münasebetler üzerinde durulması,
4. Metin tahlillerinin devirden devire, nesilden nesile, şahsiyetten şahsiyete değişen ve değişmeyen unsurları belirtecek şekilde yapılması,
5. Eser ile yazarı arasındaki münasebetin metinden hareketle verilmesi,
6. Metin incelemelerinde eser ve şahsiyetlerin daha yakından mukayese edilmesinin sağlanması,
7. Programların, bütün sınıflar arasında birikimi tamamlayacak ve bir bütünlük sağlayacak şekilde düzenlenmiş olması,
8. Metin incelemelerinde:
  - 8.1. Nesir, nazım gibi ifade şekilleri ve edebî türler,
  - 8.2. Vezin, kafiye, nazım şekilleri gibi ses unsurları,
  - 8.3. Mecazlar, ifade sanatları gibi dil ve söyleyiş hususiyetleri,
  - 8.4. Yazarların şahsî üslûp özellikleri,
  - 8.5. Eser ile yazar ve devri arasındaki münasebet gibi hususların açıklanması,
9. Muhteva çalışmalarında, öğrencilere eserdeki ana duygu veya düşüncenin buldurulması ve metnin ruhuna nüfuz edecek tarzda hareket edilmesi,
10. Öğrencilerin kelime servetlerinin her derste biraz daha zenginleşmesine dikkat edilmesi,
11. Her türe giren metinlerin;
  - 11.1. Muhtevalarına,
  - 11.2. Yapılarına,
  - 11.3. Dil ve üslûp özelliklerine göre incelendikten sonra, aynı türden diğer benzerleriyle, muhteva, yapı, dil ve üslûp farklarının belirtilecek şekilde işlenmesi,
12. Roman ve hikâyeye tarzındaki eserlerde:
  - 12.1. Tip tasvirlerine,
  - 12.2. Dekor tasvirlerine,
  - 12.3. Hareket ve vakasına,
  - 12.4. Sosyal ve psikolojik tahlilleri ihtiva eden parçalar üzerinde durulması,
13. Eski edebiyatımızın büyük sanatkarlarından seçilecek örneklerin, hem sanatkarın dünya görüşünü, üslûp ve şahsiyetini; hem de, temsil ettiği edebiyat ve sanat anlayışını, bu sanat ve edebiyatın güzellik ve mükemmelliğini tebarüz ettirecek vasıfta olmasına dikkat edilmesi,
14. Metin seçiminde, millî, ahlâkî, değerlere bağlılığın esas alınması,
15. Her türdeki metinlerin, Millî Eğitim Temel Kanununda belirtildiği üzere, Atatürk İnkılaplarına ve Anayasanın başlangıcında ifadesini bulan Türk Milliyetçiliğine bağlı, Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî, kültürel değerlerini benimsemiş, vatanını, milletini, ailesini seven, koruyan, yücelten, Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve

- sorumluluklarını bilen nesillerin yetişmesini sağlayacak vasıftaki örnekler arasından seçilmesinin istenmesi,
16. Metin seçiminde bu programa göre okullara tavsiye edilmiş ders kitapları ve antolojilerden faydalanılmasının istenmesi,
  17. Lise birinci sınıfta, edebiyat, edebiyat neveleri, Türk edebiyatının devirleri, sahaları ve özellikleri hakkında bilgi verilmişse; ikinci sınıfta, metin tahlilinde İslâmî dönem edebiyatına ağırlık verilmesi; üçüncü sınıfta bütün devrelere öğrencileri senteze götürecek şekilde yer verilmesi, Türk Edebiyatı tarihinin bütünüyle kavratılması ve öğrencilerin ilmi münakaşaya hazırlanmasının istenmesi,
  18. Bazı metinlerin Fen ve Edebiyat şubelerinde müştereken okutulması, diğerlerinin sadece Edebiyat şubelerinde okutulması,
  19. Roman, hikâye ve mesnevîlerin, geniş özetler ve seçmelerle, bütün olarak verildikten sonra tahlili cihetine gidilmesi,
  20. Şiirlerin tamamının verilerek, bütün hâlinde muhteva, şekil ve üslûp özellikleri bakımından tahlil edilmesi,
  21. Makalelerin ve denemelerin tamamının verilerek, ihtiva ettikleri görüş ve fikirlerin münakaşa edilmesi,
  22. Tiyatro eserlerinin geniş özet ve seçmelerle tanıtılması,
  23. Türk edebiyatının bütün değerlerinin üzerinde durulması.

10.2.2.2.3. Dil Bilgisi (Türk Dili) ile ilgili yöntemler

1. Türkçenin, asırların içinden süzülüp gelen fonetiği ve musikisiyle, geniş mana dünyasıyla öğretilmesi,
2. Türkçenin gramerinin bir cansız ezber şeması ve listesi şeklinde değil, Türk düşünce sisteminin ana yapısına uygun olarak işlenmesi,
3. Türk Dili derslerinde dil bilgisinin metinlerle desteklenmesi, dil dersinin tatbikatının edebî metinler üzerinde yapılması,
4. Öğretimde müşahhasan mücerrede, öğrenmeden düşünceye ve terkibe gidişin esas alınması; basitten mürekkebe, müşahhasan mücerrede ve kullanıştan kaideye doğru giden bir metodun takip edilmesi,
5. Dil Bilgisi derslerinde gramer üniteleri ve sestem cümleye kadar dil birliklerinin hep tarif-mahiyet-şekil-fonksiyon şeması içinde işlenmesi,
6. Dil birliklerinin tespitinde, adlandırılmasında, tasnifinde daima şeklin ana ölçü olarak kabul edilmesi,
7. Türk Dili derslerinde öğretmen bakımından canlı ve aktif bir öğretim metodunun takip edilmesi,
8. Hazır ders yerine sınıfta incelemeye dayanan bir sistemin benimsenmesi,
9. Türk Dili derslerinde sık sık kompozisyon yazdırılması, öğretmen tarafından hataların tespit edilerek üzerinde durulması,
10. Çocukların Türkçelerinin, yalnız Türk Dili derslerinde değil, bütün diğer derslerde de öğretmenler tarafından kontrol altında tutulması,
11. Liselerde Türk Dili derslerinin, dil bilgisinden kültür dersi olma istikametine yöneltilmesi,

12. Dil Bilgisi dersi müfredatının üç bölüme ayrılması, her bölümde ayrı unsurların ele alınması,
13. Liselerde metinlerin asıl şekillerinin, dil hususiyetleri ile beraber verilmesi,
14. Metinlerde geçen yabancı dillerden Türkçeye girmiş kelimelerden de bahsedilmesi,
15. Dil bilgisinin, ders içinde tasvirî bir şekilde değil, tarihî ve mukayeseli bir şekilde yer alması.

10.2.2.2.4. Kompozisyon ile ilgili yöntemler

Kompozisyon derslerinin, birinci sınıfta:

1. Okuma
  - 1.1. Sesli okuma
  - 1.2. Sessiz okuma
  - 1.3. Okunan metnin kavratılması
    - 1.3.1. Konunun tespiti
    - 1.3.2. Ana fikir
    - 1.3.3. Yardımcı fikirler
    - 1.3.4. Dil ve ifade hususiyetleri
  - 1.4. Not alarak okuma
  - 1.5. Özet çıkarma
  - 1.6. Yazının plânını çıkarma

2. Konuşma

3. Yazma

gibi bir program çerçevesinde, ikinci sınıflarda:

1. Yazılı ifade
  - 1.1. Kelime
  - 1.2. Cümle
  - 1.3. Paragraf
  - 1.4. Yazının plânlanması
  - 1.5. Fikirlerin düzenlenmesinde dikkat edilecek hususlar
2. Sözlü ifade

gibi bir program çerçevesinde, üçüncü sınıflarda:

1. Okunan eserlerin değerlendirilmesi
  - 1.1. Fikrî ve ilmî eserler
    - 1.1.1. Eserin künyesi
    - 1.1.2. İnceleme ve değerlendirme
      - 1.1.2.1. Konunun tayini
      - 1.1.2.2. Eserin ferde ve cemiyete kazandırdıkları
      - 1.1.2.3. Aynı konuyu işleyen başka eserlerle mukayesesi
      - 1.1.2.4. Eserin dil ve ifade bakımından değerlendirilmesi
      - 1.1.2.5. Bu eser hakkında yazılmış yazıların okunması
      - 1.1.2.6. Eser hakkında bir hükme varılması.
  2. Edebî eserlerin incelenmesi (Yukarıdaki esaslar yanında)
    - 2.1. Eserin özetlenmesi

- 2.2. Eserde işlenen sosyal çevre, zaman, mekân ve karakterlerin tahlili
- 2.3. Edebî akımlarla alan ilgisinin tespiti
3. Şiir türüne giren eserlerin incelenmesi (Edebiyat bölümünde verilen şiir tahlil metotlarının uygulanması)
- 3.1. Sözlü ifade
  - 3.1.1. Rapor takdimi, mülâkat, konferans, nutuk, müzakere, münazara, açık oturum... gibi bir program çerçevesinde işlenmesi
  - 3.1.2. Kelimelerin ifade ettikleri eşya ve fikirlerden ayrı tutulmadan öğretilmesi,
  - 3.1.3. Tatbikatta, isim, sıfat, fiil olarak aynı manayı ifade eden kelimelerin buldurulması; içinde boşluklar bulunan metinlerde, cisimlerin bütününe göre, birbirine yakın kelimelerden en uygun düşüncelerin kullanılması; verilen kelime/kelimelerle cümle kurdurulması; aynı cümlede iki boşluğun bırakılıp bu boşluklara eş manalı iki kelime-den hangisinin uyacağıın tayin edilmesi
  - 3.1.4. Telâffuz üzerinde önemle durulması
  - 3.1.5. Fişleme yapılması
  - 3.1.6. Metin özetlenmesinde teferruatın ayklanması
  - 3.1.7. Ana fikirle onu destekleyen yardımcı fikirlerin tespit edilmesi
  - 3.1.8. Konunun ana hatlarıyla belirtilmesi
  - 3.1.9. Aynı türe giren edebî eserlerin plân bakımından mukayese edilmesi
  - 3.1.10. Kendini tanııtma, iki arkadaşı tanışıtırma, telefonla konuşma, özür dileme, teşekkür etme gibi konuşmaların yapılması
  - 3.1.11. Tipik örnekler üzerinde okuma ve konuşma çalışmalarının yapılması
  - 3.1.12. Yazıya başlamadan plânın yapılması.

10.2.2.3. 1991-92 Müfredat Programında uygulanması istenilen yöntemler

10.2.2.3.1. Programın uygulanışı ile ilgili yöntem

Birinci dönemde (1991-92 Müfredat Programı sınıf esasına göre değil, dönem esasına göre hazırlanmıştır.) edebî tür ve şekillerle, edebî kavram ve terimlere; ikinci, üçüncü ve dördüncü dönemlerde, Türk edebiyatının tarihî gelişimi içinde devrin, şahsiyetin ve eserlerin en belirgin özellikleri ile Dünya edebiyatının seçkin örneklerine; üçüncü ve dördüncü dönemlerde, Tanzimat ve çağımıza kadar olan Türk edebiyatına özel olarak yer verilmesi.

10.2.2.3.2. Edebiyat ile ilgili yöntemler

1. Seçilen metinler yoluyla millî kültürümüzün, örf ve âdetlerimizin, millî menfaatlerimizin benimsetilmesi,
2. Dönemler arasında bilgi, beceri; duygu vb. konularda ilgi kurulması,
3. Konuların yakından uzağa, basitten karmaşığa, bilinenden bilinmeyene giden bir metotla işlenmesi,
4. İncelenen eserlerin benzerleri ve zıtlarıyla karşılaştırılarak öğrenciye mukayese şuurı kazandırılması,
5. Bölüm ve konu başlarında açıklayıcı, düşündürücü ve yönlendirici özellikteki bilgilerin verilmesi,

6. Kazandırılacak bilgilerin metinlerden hareket edilerek verilmesi.
7. Metinlerin ve metin altı sorularının sınıf seviyesine ve amaçlara uygun olması,
8. Konulara ayrılan sürenin devir, tür ve şahsiyetin önemine göre tespit edilmesi,
9. Aynı dönemi temsil eden yazarlardan alınan metinlerin, o dönemin özelliklerini tamamlayıcı nitelikte olmasının istenmesi,
10. Birden fazla dönemde okutulan şahsiyetlerin, her dönemde farklı yönlerine yer verilmesi,
11. İslâmiyetten Önceki Türk Edebiyatından seçilen metinlerin bir bölümünün, Türk dilinin tarihî seyrini daha iyi anlatmak ve muhtemel değişimleri göstermek amacıyla asıl şekilleriyle verilmesi,
12. Türkiye dışında gelişen Türk edebiyatı metinlerinin (Azerbaycan dışında) Türkiye Türkçesine aktararak verilmesi.

10.2.2.3.3. Türk Dili (Dil Bilgisi) ile ilgili yöntem

Dilin sırf şekil bakımından anlatımı şeklinde değil, metinler üzerinde yaptırılacak gözlem ve mukayeselerle mananın iyi kavratılması.

10.2.2.3.4. Kompozisyon ile ilgili yöntem

Öğrencilere, okudukları veya dinledikleri kitapları arkadaşlarına tanıtmaları için rapor hazırlattırılarak edebî tenkit görüşünün kazandırılması.

10.2.2.4. Programlarda belirtilmeyen yöntemler

Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programları üzerine çalışan Karakuş (1996: 125-171) programlarda belirtilmeyen yöntemlerle ilgili olarak da aşağıdaki değerlendirmeleri yapmıştır:

Öğrenciler, edebî şahsiyetleri ve eserlerini incelerken geçmişte insanların nasıl yaşadıklarını, neye değer verdiklerini, ne gibi sıkıntılara ve fedakârlıklara katlandıklarını öğrenecek, hayatına ona göre yön verecek; ileride karşılaşabileceği muhtemel olaylara karşı tedbir alması gerektiğini bilecektir.

1957 ve 1991-92 programlarında bu bakımdan bir hedefsizlik ve metotsuzluk varken, 1976 Programında bir taraftan edebiyat tarihi esas alınırken bir taraftan da “*tenkitçi bir görüşle, modern metotlarla ve mukayeseli...*” şekilde metin incelemeleri yapılması istenmiştir. Ancak, bu hususta öğretmen ve öğrenciye kılavuzluk edecek eserlerin sayısının az olduğu da bir gerçektir.

1957’de hazırlanan Türk Dili ve Edebiyatı müfredat programında lise I ve lise II. sınıfta “*Divan edebiyatı*”, “*Tanzimat sonrası edebiyatımız*”, “*Batı edebiyatı*” okutulması istenmiş. Devreleri kronolojik sıraya göre üç senelik lise devresine yaymak yerine her yıl aynı şahsiyetlerden bir-iki örnek okutmak esasının benimsenmesi, usandırıcı olabilir. Zira, insan zihni kronolojik düşünmeye daha alışık ve daha uygundur. 1957 Programında bu husus göz önünde tutulmamış; ayrıca, öğrencinin öğrenme kapasitesi dikkate alınarak metinlerin sıraya konulmasını sağlayacak hususlar açıklanmamıştır.

Bütün Türk Dili ve Edebiyatı müfredat programları basit birer isim listesi hâlinindedir. Üstelik, listede adı geçen şair ve yazarlardan da lise I, II ve III. sınıflarda, hangi metinlerin seçileceği, ne kadar ve niçin okutulacağı (1976 Programı hariç) açıkça belirtilmemiştir. Basit şekilde isim listesinin verilmesi bir karmaşa yaratmaktadır. Lisede okuyan öğrencinin (15-18

yaş grubuna dahildir) biyo-psiko-sosyolojik durumu ve sınıf seviyesi dikkate alınmamış, hangi metinlerle temasa gelmesinin uygun olacağı da ifade edilmemiştir. Hâlbuki, programlar eğitim amaçlarını gerçekleştirmek için verilmesi gerekli kültür, maharet, inanç ve davranışların muhtevasını vermelidir. Programlarda, bu değerlerin kazandırılması için hangi okulda, hangi sınıflarda, hangi konuların, hangi metinlerle ne seviyede ve ne kadar verileceğinin tayin edilmesi, açık seçik belirtilmelidir.

Edebiyat tarihini esas almayan müfredatlar, Türk Dili ve Edebiyatı derslerini sadece "okuma" dersi hâline getirmiştir.

Bir yıl boyunca telâfi edilmeyen eksiklikler "her ders yılının sonunda beş, altı saat ayrılarak" telafi edilemez. Ayrıca edebiyat kitaplarının sonunda "edebiyat tarihimizin umumî seyrini ve ana hatlarını belirten bir özetin bulunması" da ders kitabı yazarlarından istenmiştir. "Derslerde ve ders dışı faaliyetlerde müracaat kitabı olarak kullanılmak üzere her öğrencide metinli veya metinsiz bir edebiyat tarihi bulunmalıdır" deniliyor; ancak, yıllarca bu ihtiyaca cevap verecek nitelikte bir edebiyat tarihi kitabı olmamıştır. Edebiyat tarihimizle ilgili önemli eserler olmakla birlikte, bu eserlerin orta öğretim öğrencilerinin yararlanacağı tarzda öğrencilere sunulmadığı bir gerçektir. Orta öğretimi bitiren öğrenciler, muhakemeli ve mukayeseli bir edebiyat tarihi bilgi ve zevkinden mahrum yetişmiştir. 1976 Müfredat Programı, gelecek neslin bu mahrumiyetten kurtarılması için metin tahlili yanında özellikle edebiyat tarihi esas alınarak hazırlanmıştır. 1991-92 Programıyla birlikte Sosyal Bilimler ve Türkçe-Matematik alanlarında "seçmeli alan dersi" olarak "Türk Edebiyatı Tarihi"nin konulması, bu konudaki eksikliği giderici nitelikte önemli bir adım olmuştur.

Milletimizin maddî ve manevî kültürü bazen yazılı, bazen sözlü olarak günümüze kadar ulaştırılmıştır. Bu birikimimizi genç nesillere tanıtmak, programın aslı vazifeleri arasında olmasına rağmen bu başarılamamıştır. Günümüz nesilleri bırakın bir-iki asır öncesini kendi asrında yaşamış yazar ve şairleri bile anlamakta güçlük çekmektedir. Bu durumun sebepleri arasında edebiyat tarihimizin istenen şekilde verilememesi, edebî geçmişimizi sevdiremememiz vardır. Birkaç şahıstan metin alarak açıklamak ve sanatkâr hakkında kısa bilgiler vermek, edebiyatımızın umumî tarihini göstermeğe yetmez. Devirlere, gruplara, şekil ve türler ile şivelere ait tarihî seyir ve gelişmeleri ana çizgileriyle göstermek gerekir.

1957 Programında "Öğrenciyi mühim şahsiyetlerle, her defasında bunların değişik cephelerini vererek, türlü sınıflarda birkaç kere karşılaştırmak" ifadesiyle sanatçıların, her sınıfta değişik yönlerinin işlenmesi yöntemi benimsenmiş; edebiyat tarihi bir kenara bırakılmıştır. 1957 Programındaki bu tutum, çok önemli şair ve yazarların önemli bir kısmının liste dışında kalmasına, bir kısmının da sonraki sınıflarda listelerden çıkarılmasına sebebiyet vermiştir. Edebiyatımızı hem metodik bakımdan, hem de öğrenci başarısı bakımından edebiyat tarihimize uygun olarak vermek gerekir. Çok eski bir tarihe, köklü ve sağlam bir kültüre, zengin bir edebiyat hayatına sahip olduğumuz bir gerçektir. Böyle bir anlayış, bu zenginliğimize ve bu zenginliğimizin bilinmesine engel olacaktır. Her sınıfta aynı şahsiyetlerle karşılaşan öğrenci, "bizim başka şair ve yazarlarımız yok mu?" düşüncesine kapılacak veya çok seveceği, edebî haz alacağı yazarları veya şairleri tanıyamayacaktır. Bunun neticesinde de farklı arayışlar içerisine girecek; zengin edebî geçmişini ve bu zenginliği yansıtan edebiyatını hor görmeye, küçük görmeye başlayacaktır. 1976 ve 1991 programlarında bu eksikliğin farkına varılmış; Türk edebiyatının önemli şahsiyetleri kronolojik bir sıralamayla beraber metin incelemeleri de esas alınarak verilmeye başlamıştır.

1957 Programında “... Örneklerin zaman sırasıyla verilmesi şart değildir” ifadesinin ardından “II ve III. sınıflardaki üniteler, edebiyat tarihimizin umumî seyrini takip etmektedir. Her ünite de, adları belirtilen ve belirtilmeyen yazarlardan seçilecek metinlerin ...ahenkli bir bütün teşkil etmesine dikkat edilmeli ve öğretimin dağınık, sistemsiz kalmasına meydan verilmemelidir.” ifadelerinin yer alması kendi içinde tezat oluşturmuştur. Müfredat programı dikkatli incelendiğinde programı hazırlayanların edebiyat tarihine önem vermedikleri görülür. Oysa, bugünü daha iyi değerlendirmek, olayları daha iyi tahlil edebilmek ve düşünce ufuklarını genişletmek için edebiyat tarihini öğrenmek bir mecburiyettir. Bugünün edebî birikimi, geçmişin üzerine bina edilmiştir.

1957’de ve daha önce hazırlanmış olan müfredat programlarında lise I. sınıf ders konuları “Tanzimat sonrası edebiyatımız”, “Eski edebiyatımız” ve “Batı edebiyatı” olmak üzere üç ana maddede toplanmış ve isimler zikredilmiştir. Lise II. sınıf Edebiyat şubelerinde konular “İslâmlıktan önceki Türk edebiyatı, Halk edebiyatı, Divan edebiyatı, Tanzimat sonrası edebiyatımız, Batı edebiyatı” olmak üzere beş ana maddede toplanırken, Fen şubelerinde bu beş ana madde aynen alınmış fakat isimler azaltılmıştır. Lise III. sınıf programında ders konuları, edebiyat şubelerinde “Divan edebiyatından seçilmiş örnekler, Tanzimat sonrası edebiyatımız ve Batı edebiyatı” olmak üzere üç ana maddede toplanırken Fen şubelerinde “Tanzimat sonrası edebiyatımız ve Batı edebiyatı”ndan örnekler alınması istenmiştir.

Edebiyat ve dil zevkinin gelişmesi ve programın amacına ulaşması için metin açıklamalarına veya tahliline de ağırlık verilmelidir.

1924, 1927, 1929-1930, 1934, 1937, 1952, 1954, 1955, 1956 ve 1957 tarihlerinde basit değişikliklerle uygulamaya konulan bütün Türk Dili ve Edebiyatı müfredat programlarında bir metnin tamamının verilip muhteva, şekil ve üslûp bakımından tahliline imkân tanınmamıştır. Bir eseri bütünüyle okutmak esası hiçbir Türk Dili ve Edebiyatı dersi müfredat programında da benimsenmemiştir; zaten bu da mümkün değildir. Bu sebeple metin inceleme ve tahliline ağırlık verilerek Türk Dili ve Edebiyatı dersi ile çocuğun dil ve edebiyat zevkini geliştirmek, metinden hareketle sanatkarın duygu ve düşünce dünyasına ulaşmak mümkündür. Bir eserin bütünüyle okutmak, ders içerisinde mümkün değildir; ancak, bu faaliyeti ders dışında öğrenciye yaptırmak mümkündür. Bunu da gerçekleştirecek olan Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenleridir. Ancak, bu konuda da öğrencilerin teşvik edildiklerini ve yönlendirildiklerini söylemek çok zordur. Gittikçe daha az okuduğumuz gerçeği herkesçe bilindiği hâlde özellikle bu konuda sorumluluk sahibi olanlar, bu sorumluluklarını yerine getirmemektedirler.

Bugüne kadar uygulamaya konulan bütün programlarda dersin zamanı ile metinlerin uzun ve kısalığı, azlığı ve çokluğu hususunda da belli bir sınır konulmamıştır.

1957 Programında “Öğretmenin, programı yer yer serbestçe tamamlamasına imkân bırakmak” gibi bir düşünce ifade edilmiştir. Bu madde, öğretmene olan güven ve inancın tam bir ifadesidir; fakat, bu madde dil ve edebiyat öğretiminin amaçları dışında kullanımına sebep olmuştur. Bir öğretim programı belli ideolojilerin aracı değil, millî eğitimin amaçlarını gerçekleştirici bir araç olmalıdır. 1976 Programı bu istismar kapılarını kapattığı için vaktiyle bazı art niyetli kesimler tarafından epeyce tenkit edilmiştir.

1957 Müfredat Programında normal olarak kronolojik bir sıra takip edilmiş, III. sınıflarda “1. Divan şiirinden ve nesrinden seçilmiş örnekler” ve “2. Tanzimat sonrası

edebiyatımız" ifadelerinden sonra maddeler hâlinde isimler verilmiş ve devirler belirtilmiştir. "*Cumhuriyet devri şiir ve nesrinden seçilmiş örnekler*" başlığı ile hazırlanan madde, biraz daha esnek ve açık bırakılarak, yani isimler zikredilmeyerek bazı şair ve yazarların ders kitaplarına girmesine imkân verilmiştir. Bu yönden 1976 ve 1991-92 Programı önemli oranda açık kapıları kapatmıştır (Karakuş, 1996: 129).

Ders Geçme ve Kredi Yönetmeliğine göre liselerin birinci sınıflarında bir dönem "*Türk Dili*" adıyla mecburî ve "*Türk Edebiyatı*" adıyla seçmeli olarak okutulan bu ders, 1992'de "*Türk Dili ve Edebiyatı*" adı altında birleştirilerek mecburî ders olarak ikinci dönemden itibaren tekrar 1957 Programında olduğu gibi tek ders hâlinde okutulmaya başlanmıştır.

1991-92 Programında "*Öğretim programları, öğrencilerin istek ve yetenekleri yönünde, bireysel farklılıklarına ve yönelecekleri alanın özelliklerine cevap vermek üzere ortak dersler ve seçmeli derslerden oluşur.*" ifadesi, millî değerlerimizi öğrenciye kazandıran, diğer derslerin öğretiminde de çok önemli rolü olan Türk Dili ve Edebiyatı dersini arka plâna itmiştir. Dil ve edebiyat öğretimi ile ilgili dersler 1991-92 Programında alanlara göre farklılık arz etmektedir. Bunlardan sadece "*Türk Dili ve Edebiyatı*" dersinin mecburi olması; diğer derslerin ise seçmeli kabul edilmesi dil ve edebiyat öğretimi adına bir eksikliklerdir. "*Edebiyat Tarihi*", "*Edebî Sanatlar*", "*Dil Bilim*", "*Edebî Metinler*", "*Güzel Konuşma ve Yazma*", "*Hızlı Okuma Teknikleri*", "*Halk Bilimi*" gibi dil ve edebiyat öğretimi ile ilgili dersler bütün alanlar için çok gereklidir. Ancak; mevcut programla ve ders saatleri ile bu derslerin bütün alanlarda verilmesi imkânsızdır. Adı geçen yönetmelikte "*Türk Dili ve Edebiyatı dersinden başarılı olmak esastır. İkinci tekrarda da başarılı olamayan öğrencinin bu dersten başarılı olabilmesi için gereken tedbirler alınır.*" denilmektedir. Fakat bu dersten başarılı olabilmek için gereken tedbirin ne olduğu belirtilmediği gibi, öğretmene de kibarca "*kimseyi bırakma; öğrenci tembel, başarısız değil; sen cezalandırılırsın*" demek istenilmiştir. Bu yönüyle mecburî dersler ile seçmeli dersler arasında bir fark bırakılmamıştır.

1957 Programındaki "*Bilgileri ve itiyatları, öğrenci çalışmalarının ve sanat eserlerinin hazırlayacağı zemin üzerinde sınıftan sınıfa genişletip, derinleştirerek vermek*" ifadesi net ve açık değildir.

1976 Programında metotlarla beraber metin incelemelerinde yardımcı olacak bir de plân verilmiştir. 1976 Programının dışındaki programların hiçbirinde öğretmene yol gösterecek böyle bir plân verilmemiştir.

Metin incelemelerinde:

1. Nesir, nazım gibi ifade şekilleri ve edebi türler,
2. Vezin kafiye, nazım şekilleri gibi ses unsurları,
3. Mecazlar, ifade sanatları gibi dil ve söyleyiş hususiyetleri,
4. Yazarların şahsi üslûp özellikleri,
5. Eser ile yazar ve devri arasındaki münasebet gibi hususlar açıklanmalı, ayrıca öğrencilere, eser ve yazarlarına karşı sevgi ve saygı aşılanmalıdır.

Muhteva çalışmalarında, öğrencilere eserdeki ana duygu veya düşünceyi bulduracak, metnin ruhuna nüfuz ettirecek tarzda hareket edilmelidir.

Öğrencilerin kelime hazinelerinin her derste biraz daha zenginleşmesine azamî dikkat sarf edilmelidir.

Her türe giren metinler; muhtevalarına, yapılarına, dil ve üslup özelliklerine göre incelendikten sonra aynı türden diğer eserlerle olan muhteva, yapı, dil ve üslup farkları belirtilmelidir.

Roman ve hikâye tarzındaki eserlerde; tip tasvirleri, dekor tasvirleri, olay, zaman, sosyal ve psikolojik tahlilleri ihtiva eden parçalar üzerinde durulmalıdır .

1957 Programında “*Kompozisyon çalışmalarına hayatî bir hüviyet kazandırmak*” ifadesi kullanılmıştır. Kompozisyon dersi, Edebiyat ve Dil Bilgisi derslerinden metot ve muhteva bakımından tamamen farklı bir ders olmasına rağmen -ne gariptir ki- müstakil bir ders olarak kabul edilmemiş, değerlendirmesi de adı geçen derslerin içinde yapılmıştır. Hem “*hüviyet kazandırmak*” deniliyor, hem de diğer derslerin içinde eritiliyor.

Program hazırlanırken; fikir ve düşüncelerin belirli bir düzen içinde aktarılmasının yollarını gösteren Kompozisyon dersleri ciddi bir tavırla ele alınmamıştır. Bu programla öğrencilere doğru düşünme yollarını göstermek, eleştirici düşünmeye alıştırmak, okuma ve okuduğunu anlama yeteneğini geliştirmek, etkili yazma, güzel konuşma metotlarını öğretmek mümkün olmamıştır.

1976 Programının genel açıklamalar bölümünde: “*Türkçe Kompozisyon dersinin gayesi, öğrencileri yazı yazmaya ve konuşturmaya alıştırmaktır. Kompozisyon dersi teorik olmaktan ziyade pratiktir. Bu derslerde öğretmenin vazifesi, öğrencilerin gördüklerini, okuduklarını, düşündüklerini ve hissettiklerini sözlü ve yazılı olarak anlatmaya teşvik etmek, hatta zorlamaktır. İnsan düşüncesini harekete geçirmede belli esaslara göre konuşma ve yazmanın büyük rolü vardır. Konuşma ve yazma öğrencileri aktif kılar. Demokratik tartışma ve sosyal münasebetlerin büyük ölçüde konuşma ve yazmaya dayandığı düşünülürse, öğrencilere böyle bir dersin ayrı bir dikkatle öğretilmesinin ehemmiyeti daha iyi anlaşılır.*” ifadeleri yer almaktadır.

1957 Programında, Okuma dersinde “... öğrencinin kendi imkânlarıyla çözemeyeceği düğümlü noktalar öğretmen tarafından açıklanmalı, metinle ilgili bazı hazırlık konuları (aranılacak kelimeler, başka kitaplardan çıkarılacak kısa notlar vb.) ve bazı problemler (metnin özünü bulundurmaya yarayacak sorular) öğrencilere veya öğrenci gruplarına, lüzumlu bibliyografya notlarıyla birlikte verilmeli veya dağıtılmalıdır” ifadesi kullanılıyor ki, bu Kompozisyon dersinin önemini işaret etmekle beraber yanlış bir düşüncedir. Bütün hazırlık çalışmalarını öğretmene yaptırmak, öğrenciyi pasifize etmek demektir. Bu bakımdan da öğrenciyi merkeze alan eğitim programı 1976 Programı olmuştur. Bu hususta 1991-92 Programında da birtakım eksiklikler vardır.

1991-92 Programında, dil ve edebiyat derslerinin genel hedefleri kısaca; “*dinlediklerini, okuduklarını, gördüklerini incelediklerini kavrama; bunları doğru ve maksada uygun olarak söz ve yazı ile anlatma kabiliyetini geliştirmek...*” şeklinde belirtilmiştir. Oysa bu amaçlar, Kompozisyon dersinin amacıdır; fakat dil ve edebiyat öğretimi ile ilgili derslerin amaçları ayrı ayrı belirtilmediği zaman amaçlar da karıştırılır. Amaçların her bir ders için ayrı ayrı belirlenmemesi, programlardaki önemli eksikliklerden biridir.

1957 Programında, öğrenci Dil Bilgisi derslerini takip edebilmek için “*sistemli ve alıştırmalı bir Dil Bilgisi kitabını her zaman eli altında bulunduracak ve gerektiğe buna müracaat edecektir*” denilmektedir. Fakat, hangi Dil Bilgisi kitabının esas alınacağı açıklanmamıştır. Dil bilgisi çalışmalarının yapılması için kitap bulundurulması istenmiş; ama,

ayrı bir ders saati tahsis edilmemiş. Ayrıca “Okuma” ve “Kompozisyon” saatleri içinde bu derslerin ancak dörtte biri kadar bir zamanın ayrılacağı belirtiliyor. 1976 ve 1991-92 programlarında ise, olması gerektiği gibi, Dil Bilgisi dersine ayrı ders saati ayrılmıştır.

1976 Programında “Kompozisyon” ile beraber “Dil Bilgisi” dersine de ayrı ders saati tahsis edilmiştir. “Türk Edebiyatı” ve “Türk Dili” ve “Kompozisyon” dersleri üç ayrı ders olarak telâkki edilmiş; bu dersler hakkında hususî açıklamalar yapılmış ve uygulanacak metotlar hakkında teferruatlı bilgiler verilmiştir. Genel açıklamaların birinci maddesindeki “Türk Dili, Kompozisyon ve Türk Edebiyatı dersleri aralarında münasebet bulunmakla beraber, amaçları, konuları ve öğretim yöntemleri farklı olduğu için, her biri kendi amacına uygun olarak okutulmalı, imtihanlarda da ayrı notla değerlendirilmelidir.” hükmü, kanaatimizce son derece doğrudur. “Liselerde dilin ayrı bir ders olarak okutulması, Türk çocuklarının dikkatini kültür bakımından çok önemli olan bu disipline çekecek ve onlarda bir dil şuuru meydana getirecektir. Millî birliğin temeli olarak da, dilin liselerde ayrı olarak okutulmasında fayda vardır. Ortak bir konuşma ve yazma terbiyesi vermek de dil derslerinin hedeflerinin arasına girer...”, “Türk Edebiyatı müstakil bir derstir” ifadeleri de bu kanaati doğrulayıcı niteliktedir.

Ders Geçme ve Kredi Sisteminde de “Türk Dili” müstakil ve zorunlu bir ders kabul edilmiştir.

1957 Programında ana dilinin, “Sırf şekil bakımından tasviri tarzında mücerret bir ders konusu olarak değil, metinler üzerinde yaptırılacak müşahedelerle, mukayeselerle mananın iyi kavranması.” gibi mükemmel bir metotla öğretilmesi istenmiş; fakat, hemen ardından, “Düşüncenin ifadedeki karşılığı daima cümle olduğundan, incelemelere cümleden başlamamız, ondan sonra derece derece cümleciklere, söylenişleri birer bütün teşkil eden kelime gruplarına geçmemiz doğru olur” denilerek yanlış bir metot telkin edilmiştir. 1976 Programı, bu konuda, telkin ettiği mükemmel metotlarla beraber plânlar da vermiştir.

1957 Programında “Öğrenciyi Batı şaheserleriyle ilk sınıftan itibaren ilgilendirmek” ifadesi, bu programda Batı edebiyatına verilen ağırlık oranı (%36) da düşünülürse, eğitim sistemimizin başındaki “millîlik” ilkesine ters düşen bir amaç olmuştur. Kendi öz kültürünü tanımamış, millî bir şahsiyet kazanmamış, şuursuz, idrak kabiliyeti henüz gelişmemiş gence, kendinden önce başkasını tanıtmak kadar abes bir şey olamaz. Bir gence de hangi ruhu verirsen onun gibi olur; onun gibi düşünür, onun gibi yaşar.

Aynı dünyayı paylaştığımız diğer milletleri tanımamız son derece önemlidir. Çeşitli siyasî ve sosyal ilişkilerde bulunduğumuz bu milletleri anlamamız en önemli yolu da onların dillerini, edebiyatlarını, önde gelen yazar ve şairlerini tanımakla mümkündür. Aynı zamanda kendi eserlerimizi değerlendirmek için onların eserleriyle karşılaştırmalar yapmak zihni melekelerimizi güçlendirecektir. Ancak, onları tanımadan önce kendimizi, kendi kültürel mirasımızı çok iyi tanımamız ve anlamamız gerekir. Bunu yapmadan, başarmadan onları tanımaya, anlamaya çalışmak da yanlış olur. Çağdaşlık, körü körüne Batıya ait değerleri bilmekle, eserleri okumakla, şahsiyetleri tanımakla değil; kendi değerlerimizden, eserlerimizden, şahsiyetlerimizden güç alarak onların sahip olduğu ileri teknolojiye sahip olmakla olur. Geçmişle bugünün mukayesesi yapıp, âti için fikirler üretmek, programlar geliştirmek ve bu yolla fikrî olgunluğa ulaşmaktır, çağdaşlık.

Türk Dili ve Edebiyatı dersinin ehemmiyetini bilen insanlar, bazen art niyetliliklerinden, bazen de siyasî popülarite sağlamak için oyunlar oynamaktan çekinmemişlerdir. Ders Geçme ve Kredi Sisteminin uygulamaya konulduğu yıllarda şu iddialara yer verilmişti:

“Seçmeli dersleri artırmakla demokratik eğitime çok önemli bir adım atılmış tam anlamıyla geçmiş oluyoruz. Hayat bir seçmedir. İnsan, eşinden ayakkabıya kadar birçok şeyi seçiyor. Okuyacağı dersi niçin seçmesin? Zorunlu ders sayısını 32’den 11’e indiriyoruz. Getirilen sistemi biz 17 günde değil 17 ay çalışarak karara bağladık.”

Bu açıklamalar, ideal bir eğitim anlayışıyla böyle bir seçme anlayışının gerekli olduğunu göstermektedir. Ne var ki, seçilecek derslerin niteliği en az yedi sekiz milyon lise öğrencisini etkileyecektir. Bu da yeni karmaşaların yaşanmasına ve değişik mahsurların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Demokratik eğitim, Türk eğitim sisteminin temel değerleri arasında zaten vardır.

1957-1958 öğretim yılında uygulamaya konulan Türk Dili ve Edebiyatı dersi müfredat programı -devrin uzmanları tarafından- Amerika’da uygulanmakta olan Edebiyat dersi programından değiştirilerek program geliştirme ilke ve esasları ile muhatap kitlenin özellikleri dikkate alınmadan hazırlanmıştır.

Programlarda, hedef kitle, hedef kitlenin öğrenme seviyeleri, hedeflenen insan tipi, hedef kitleye tahsis edilecek zaman, hedef davranışlar, davranışların gerçekleşmesine vasıta olacak uygun metinler, programın kapsamı, genel ve özel amaçlar ile uygulanacak metotlar ve kullanılacak araçlar tespit edilmezse programlar muallâkta kalır; fayda yerine zarar getirir.

Programlarda hedef kitle belirlenmemiş, hangi yaş grubunun muhatap alınacağı açıklanmamış ve öğrencilerin öğrenme seviyeleri tespit edilmemiştir. Hâlbuki iddia edilen çağdaş eğitim; ilgi, kabiliyet ve istidatların şekillendirdiği eğitimidir. Böyle bir eğitim sisteminin yetiştirdiği insan, kabiliyetlerini ve ilgilerini dengeli bir şekilde bir araya getirip ortaya koyabilen insandır. Çağdaş bir eğitimin gerçekleşmesi ve öğrencilerin sosyalleşmekle beraber Türk kimliği kazanması için eğitim ve öğretim programlarında hedef ve metotların tam olarak açıklanması gerekir.

Uygulamaya konulmuş olan müfredat programlarından hiçbirinin kanunî dayanakları da teferruatlı şekilde açıklanmamıştır.

Program tekniğine uymayan bu durum diğer derslerin müfredat programlarında da görülmektedir. İfade etmemiz gerekiyor ki, müfredat, dersler ve ders kitapları arasında âhenk sağlanamamıştır. Bazen bir ders kitabında verilen bilgi, başka bir derse ait kitaptaki bilgiyle çelişmiş, öğrencilerin tereddüte düşmesine sebep olmuştur.

Programlarda serbest okuma ve serbest çalışmaya gerekli imkân tanınmamış, ders kitabı yazarının inisiyatifine bırakılmıştır. Hâlbuki okuma alışkanlığının ve zevkinin gelişmesi için serbest okuma çalışması yapmak da çok önemlidir.

Programların her bir sınıf için ayrı ayrı yapılmayıp birlikte yapılması bir karmaşa yaratmıştır.

Edebiyat ve Fen şubeleri ilk defa lise ikinci sınıfta 1957 Programında ayrılmıştır. Lise üçüncü sınıflardaki Edebiyat ve Fen şubelerine daha sonra bir de Matematik şubesi yine bu programla eklenmiştir. Kredili sistemde de aynı uygulamaya devam edilmiştir.

Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin hangi tür liselerde, hangi sınıf ve bölümlerde nasıl ve ne ölçüde verileceği veya programın ne şekilde uygulanacağı açıklanmamıştır.

1957 Programında Batı edebiyatına ağırlık verilip, bizim parçamız olan Türkiye dışındaki Türklerin edebiyatlarına yer verilmemesi, bu programın en önemli eksikliklerinden birisi olmuştur. Türkiye dışında yaşayan Türk halklarının çok zengin ve gelişmiş kültür hazinelerinin, edebiyatlarının olduğu bir gerçektir. Ancak, bunu söylerken o gününün şartlarını da göz önünde bulundurup bir değerlendirmede bulunmak daha doğru olur, düşüncesindeyiz. Şu da bir gerçektir ki, Türk halkları arasında kültür birliğinin korunması ve sağlam temellere oturtulması da eğitim faaliyetleriyle mümkün olacaktır. Bu da özellikle Türk Dili ve Edebiyatı dersleri ile sağlanacaktır. Öğretim programlarında bunları göz ardı etmek yanlıştır. 1976 Öğretim Programında kısmî, 1991-92 Öğretim Programında ise, daha geniş olarak Türk halklarının dil ve edebiyat ürünlerine yer verilmesi, edebî şahsiyetlerinin tanıtılması son derece doğru ve yerinde olmuştur.

Türk halklarının ürünlerine kapılarını açan 1991-92 Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programı, günümüz şartlarında büyük bir *"Türk birliği"* nin oluşmasına zemin hazırlayan ya da katkıda bulunan önemli bir adım olmuştur. Çağdaş Türk lehçeleri ve edebiyatları ile ilgili ayrı bir dersin konulması da bu sahadaki beklentilerimizdendir.

Bütün programlarda, terminoloji birliğinin sağlanması için alınması gereken bir takım tedbirlerin yer almadığı görülmektedir.

Türk Dili ve Edebiyatının yayılma alanlarını gösteren bir haritanın ders kitaplarına konulması hiçbir programda istenmemiştir. Ancak, son yıllarda Türk halklarıyla ve devletleriyle bütünleşmenin bir gereği olarak ders kitaplarında Türk dünyasına ait haritaların konulması son derece doğru olmuştur. Birçok öğrenci, Türk devletlerinin ve halklarının varlığını bu haritalardan öğrenmiştir.

Müfredat programlarının ders kitaplarına aksetmesinde bazı eksiklikler olmuştur. Hatta, bu programlara göre hazırlanmış olan ders kitapları ile programlar arasında zaman zaman çelişkiler de bulunmuştur. Ancak, son yıllarda bu sorun büyük oranda halledilmiştir.

2104 ve 2212 sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan *"Atatürk İlke ve İnkılâplarının Öğretim Esasları"* na uygun metinler 1957 Programında olmamasına rağmen ders kitaplarının son baskılarına girmiştir. Böylece programla ders kitapları arasındaki mesafe daha da açılmıştır. Programın hazırlayıcıları bu hususu dikkate almamışlardır. Hâlbuki Atatürk ilke ve İnkılâpları daha başta programa alınmalıydı.

1991'den önceki müfredat programlarında *"Tanzimat sonrası edebiyatımız"* içinde halk edebiyatına yer verilmemiştir. Sanki, Tanzimattan sonra halk edebiyatı bitmiştir. Hâlbuki, Tanzimatın ilânından günümüze kadar Halk edebiyatı bütün canlılığıyla yaşamakta ve ürün vermeye devam etmektedir. Günümüzde de çok güzel eserler vermiş halk şairleri vardır. 1991-92 Programı, çağdaş halk edebiyatı ürünlerine yer vererek bu konudaki eksikliği gidermiştir.

Son yıllarda hazırlanan ders kitapları, öğretim programlarıyla tam bir uygunluk içerisindedirler.

Programların çağdaş dünyanın ve düşüncenin icaplarına göre anında değiştirilememesi, öğretmenin yükünü ve sorumluluğunu artırmış; bu durum da, programlarda belirtilmeyen hususların öğretmenler tarafından tamamlanmasına ve öğrencilerin derse olan ilgi ve alâkaları hususundaki tedbirlerin öğretmenlere bırakılmasına sebep olmuştur.

Programlarda, programların başarıya ulaşması için gerekli tedbirler de belirlenmemiştir. *"Açıklamalar"* bölümünde öğretmenlere ve kitap yazarlarına program

hakkında yönlendirici bilgiler verilmediği gibi, bu konuda bir “Kılavuz Kitap” hazırlanıp verilmesi de düşünülmemiştir.

Ders Geçme ve Kredi Sisteminden önce uygulanan en son program 1957 yılında hazırlanmış, 1976 yılında yeni bir müfredat programı hazırlanmış ve uygulamaya konulmuş; fakat bir yıl sonra uygulamadan kaldırılarak tekrar eski 1957 Müfredat Programına dönülmüştür. Klâsik sisteme göre 1985 yılında ve 1990 yılında yeni programlar hazırlanmış; ancak, uygulamaya konulmamıştır. 1991 yılında Ders Geçme ve Kredi Sistemine geçilmiş, böylece uygulanmakta olan 1957 Müfredat Programı da uygulamadan kaldırılmıştır.

Sınıf Geçme Sisteminin kaldırılarak yerine Ders Geçme ve Kredi Sisteminin uygulamaya konulması, ilk defa VII. Millî Eğitim Şûrası (5-15 Şubat 1962)’nda dile getirilmiş, VIII. Millî Eğitim Şûrasında uygulanması, IX. Millî Eğitim Şûrasında da karara bağlanması teklif edilmiş ve bu arada araştırmalar yapılması istenmiştir. Şûra kararları doğrultusunda “*Ders Geçme ve Kredi Düzenini Uygulayan Orta öğretim Kurumları için Yönetmelik*”, Talim ve Terbiye Kurulunun 10.4.1975 Tarih ve 242 Sayılı Kararı ile “*deneme geliştirme*” düşüncesiyle yürürlüğe konulmuştur. 1978 yılına kadar süren deneme safhasından sonra, bünyemize uymadığı gerekçesiyle kaldırılmıştır. 18-22 Temmuz 1988 tarihleri arasında toplanan XII. Millî Eğitim Şûrasında (s.199) tekrar uygulamaya konulması kararı alınmıştır. Nihayet, 2.9.1991 Tarih ve 10979 Sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak “*Ders Geçme ve Kredi Yönetmeliği*” adıyla yürürlüğe girmiştir. Türk Eğitim Sistemi içinde ilk uygulamalarını medreselerde gördüğümüz bu sistem, çok farklı bir şekilde Amerika ve Almanya’da uygulanan şekliyle uygulanmak istenince, Türkiye’nin şartlarını göz önünde tutan ve araştırmalar yapan akademisyenlerden, çok büyük tepki görmüştür. Bu tepkilere rağmen 1991-1992 öğretim yılında uygulamaya konulan bu sistem, 1993-1994 öğretim yılı sonunda daha büyük tepkilere maruz kalmıştır.

1928 yılından sonra uygulamaya konulan müfredat programlarında, liselerin, Edebiyat ve Fen olmak üzere iki şubeye ayrıldığı, 1987-88’den sonra ise, bunlara bir de Matematik şubesinin eklendiğini görülmektedir. Fen ve Matematik şubelerinde Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin verilmesi ve kredisi birbirinin aynısıdır.

1957 yılına kadar lise 1 ve lise 2. sınıflar ortak derslerin alındığı sınıflardır. Üçüncü sınıflar Edebiyat ve Fen şubelerine ayrılmıştır. Liselerin dört yıla çıkarılmasıyla şube ayrımı son sınıfta yapılmıştır. 1957 Müfredat Programının uygulamaya konulmasından sonra şube ayrımı lise ikinci sınıflardan başlatılmıştır. Bu ayrım, 1991-92 Programında da devam etmiştir.

Devletlerin ve toplumların eğitimden en büyük beklentisi, kendisine güven duyan, başkalarıyla uyum içerisinde yaşayan, kalkınmaya katkıda bulunan, üretici ve geliştirici yeteneklere sahip bireyler yetiştirilmesidir. Eğitim programları, bu beklentilere cevap verecek mahiyette hazırlanmalı ve bunu gerçekleştirmenin aracı olmalıdır. Eğitim programlarımız Türk devletinin ve Türk milletinin bu beklentilerine cevap vermek için hazırlanmıştır. Ancak, bazen programların içeriğindeki eksiklikler, bazen programın uygulamasını yapanların yetersizlikleri, bazen de çeşitli istikrarsızlıklar uygulamada beklenen verimin alınmamasına sebep olmuştur.

Programların içeriğinde “*ideal insan*” tipi hedeflenmemiş ve bu konuda modeller gösterilmemiştir. İnsan tipi hedeflenmediği için amaçlar muallâkta kalmıştır. Eğitimdeki problemlerimizden biri de, öğrencilere örnek alınacak modellerin lâyıkıyla tanıtılmaması ve

benimsetilememesidir. Oysa Türk tarihinde Türk çocuklarına örnek gösterilecek pek çok şahsiyet vardır. Meselâ, yakın tarihimizin müstesna siması ve idealist devlet adamı Atatürk her yönüyle Türk insanına örnek gösterilebilecek bir şahsiyettir. Eğitimin gayesi, toplumun istediği tefekkür, hassasiyet ve yaşayış tarzlarını almış olan insan yetiştirmektir. Öğretim programlarının hiçbirisine bu “*ideal insan*” modeli yerleştirilmemiştir.

Öğretim programlarında genel ve özel amaçların ne olduğu, öğrenme seviyelerinin (bilgi, kavrama, uygulama-beceri, analiz, sentez, değerlendirme, yorum) hangi yaş gruplarında, hangi basamağa kadar öğretileceği açıklanmamıştır.

Programlarda, hedef kitlenin öğrenme seviyeleri ve bu öğrenme seviyelerinin hedef davranışları, “*dinleme-okuma-konuşma-yazma*” gibi dil becerilerinin geliştirilmesi için belirlenen amaçlar, ayrı ayrı gösterilmemiştir.

Hedef kitleye ne kadar zaman tahsis edileceği de programlarda ayrıntılı şekilde izah edilmemiştir.

Programlarla ilgili açıklamalar da ayrı ayrı yapılmamıştır. Hâlbuki:

1. Öğretmenler için açıklamalar,
2. Metin seçimi ile ilgili açıklamalar (1957 Programında az da olsa yapılmış, 1976 Programında metin verildiği için gerek duyulmamış, 1991-92 programında hiç yapılmamıştır),
3. Şair ve yazar seçimi ile ilgili açıklamalar,
4. Öğretimde uygulanacak stratejiler, yöntemler ve tekniklerle ilgili açıklamalar,
5. Ders kitapları ve ders kitabı yazarları ile ilgili açıklamalar,
6. Ödevlerle ilgili açıklamalar,
7. Kullanılacak araç-gereçlerle ilgili açıklamalar,
8. Diğer ana ve alt çalışma çeşitleriyle ilgili açıklamalar, programlarda yer almalıydı.

Amaçlar ve amaçlara bağlı hedef davranışlar ayrı ayrı tespit edilmemiştir.

Programın kapsamı tam ve geniş şekilde açıklanmamıştır.

Edebiyat, Dil Bilgisi, Kompozisyon alanları için ayrı ayrı özel amaçlar, bu amaçlara ulaştıracak hedefler ve hedef davranışlar 1957 Programında belirtilmemiş, 1976 ve 1991 programlarında ise basit de olsa gösterilmiştir.

Programın uygulanışında kullanılacak strateji, yöntem ve teknikler açıklanmamış, dolayısıyla öğretmene kılavuzluk edilmemiştir.

Müfredat programlarının ileri bilgi toplumları seviyesinde, asrın icaplarına göre, çağdaş düşünce ve modern metotlarla mücehhez olarak yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Programın temel amacı, milletini seven, objektif düşünceli, ufku açık, çağdaş gelişmelere ayak uydurabilen, millî ve manevî değerlerine bağlı kısacası toplumun ve devletin beklentilerine cevap verecek nesilleri yetiştirmek olmalıdır.

Öğrencinin merkez alındığı, öğretmenin öğrenmeyi destekleyici ve kolaylaştırıcı rol oynadığı bir eğitim programı hazırlanmadıkça başarılı olmak mümkün değildir. Bütün faaliyetler, öğrenciye birtakım bilgi, beceri, tutum ve davranışları kazandırmaya yönelik olarak düzenlenmelidir. Öğrencilere bazı tutum ve davranışlar, hangi metotlarla olursa olsun bütün derslerde verilmelidir. Dolayısıyla, bütün derslerin eğitim ve öğretim programları arasında bir uyum ve birbirini tamamlayıcı, destekleyici özelliklerin olması gerekir.

10.2.3. Muhteva bakımından karşılaştırma

Orta öğretim kurumları, eğitim-öğretim sürecinde Türk kültürünü tanıtmak, öğrencileri topluma uyumlu ve faydalı insanlar olarak yetiştirmek ve yüksek öğretime öğrenci hazırlamak maksadıyla kurulmuş kurumlardır. Programların muhtevası bu amaca uygun olarak hazırlanmalıdır.

Bütün programlarda Türk kültürünün temel taşı sayılan eserlerin okutulması benimsenmiştir. Birinci sınıflarda şekil ve tür bilgisi esas alındığı için muhteva da buna uygun olarak belirlenmiştir. Eserler lise ikinci ve üçüncü sınıflarda kronolojik bir sıra takip ederek verilmiştir. Yalnız, metodik bakımdan yapılan hatalar kültürümüzün genç nesle aktarılmasını engellediği gibi faydasız insanların yetişmesine de zemin hazırlamıştır.

Müfredat programlarının muhtevası “İslâmlıktan Önceki Türk Edebiyatı”, “Klâsik Türk Edebiyatı”, “Türk Halk Edebiyatı”, “Yeni Türk Edebiyatı (Edebî Arayışlar Devri Türk Edebiyatı)”, “Batı Edebiyatı (1976 ve 1991 programlarında ‘Dünya Edebiyatı’ adıyla) ve “Türk Dünyası Edebiyatı” adları altında bölümlendirilmiştir. Bölümlendirmede, metin adları verilmeyip şair ve yazar adları verildiği için şair ve yazarlar esas alınmıştır. Ayrıca anonim eserler de programlarda yer almıştır.

10.2.3.1. İslâmiyet Öncesi Türk Edebiyatı

Bütün programlarda verilen ağırlık birbirine yakın miktardadır. Görüldüğü gibi, İslâmlıktan önceki Türk edebiyatına % 14 oranla en çok 1976 Müfredat Programında, en az da 1957 Programında yer verilmiştir (Karakuş, 1996: 142).

İslâmiyet Öncesi Türk Edebiyatının programlardaki ağırlık oranları aşağıdaki gibidir:

Öğretim Programı	Programdaki Ağırlığı (%)
1957	10
1976	14
1991-92	12

Çizelge 10.1. İslâmiyet Öncesi Türk Edebiyatının programlardaki ağırlık oranları

10.2.3.2. İslâmî Devir Türk Edebiyatı (klâsik edebiyat / divan edebiyatı)

Altı asır yaşamış olan klâsik edebiyat, zengin kültürel birikimimizin önemli bir parçasıdır. 1957, 1976 ve 1991-92 programlarında % 14, % 13, ve % 15 oranında yer verilmiş olmasına rağmen bu edebiyata ve ürünlerine çok yer verildiği, yeni nesillerin bu ürünleri anlamakta çok zorlandığı gibi gerekçelerle bu konu devamlı tartışma konusu edilmiştir; ve hâlen daha da, bu tartışmalar sürmektedir. Bu mesele zaman zaman ülke gündemini de oluşturmuştur (Karakuş, 1996: 143).

İslâmî Devir Türk Edebiyatının programlardaki ağırlık oranları aşağıdaki gibidir:

Öğretim Programı	Programdaki Ağırlığı (%)
1957	14
1976	13
1991-92	15

Çizelge 10.2. İslâmî Devir Türk Edebiyatının programlardaki ağırlık oranları

10.2.3.3. Halk Edebiyatı

Kültürümüzün temelini teşkil eden ve hâlen daha canlılığını koruyan halk edebiyatı ürünlerine programlarımızda önceleri fazla yer verilmemiş olsa da son programlarda gereken önem vermeye başlanmıştır. Halk Edebiyatına en az 1957 Programında, en çok da 1991-92 Programında yer verilmiştir (Karakuş, 1996: 144).

Halk edebiyatının programlardaki ağırlık oranları aşağıdaki gibidir:

Öğretim Programı	Programdaki Ağırlığı (%)
1957	4
1976	10
1991-92	15

Çizelge 10.3. Halk Edebiyatının programlardaki ağırlık oranları

10.2.3.4. Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı

Günümüzde bazı kesimler ya da kişiler eğitim programlarında çağdaşlaşmayı, son dönem şair ve yazarlarına öğretim programları ve ders kitaplarında yer verildiği miktarla ölçmektedir. Eğer bu mantık doğru ise, 1976 Programı en çağdaş program olma özelliğine sahiptir; lâkin, 1976 Programına da en fazla tepki yine bu kesimler ya da insanlar tarafından gösterilmiştir. Oysa, bir programın çağdaşlık ölçütü, bunlarla beraber tekniği ve uygulanabilirliğidir. Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatına en çok 1976 Programında yer verilmiştir.

Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatına programlarda verilen ağırlık oranları aşağıdaki gibidir (Karakuş, 1996: 145):

Öğretim Programı	Programdaki Ağırlığı (%)
1957	37
1976	54
1991-92	37

Çizelge 10.4. Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatının programlardaki ağırlık oranları

Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı, kendi içerisinde alt dönemlere göre tasnif edilince de şöyle bir durumla karşılaşılır (Karakuş, 1996: 146):

Dönemler	Programlardaki Ağırlığı (%)		
	1957	1976	1991-92
Tanzimat Dönemi	11	10	4
Servet-i Fünûn Dönemi	4	7	2
Meşrutiyet Dönemi	14	10	8
1920-1940 Arası	1	7	4
1940 Sonrası	7	20	19
Bütün Program İçindeki Ağırlığı (%)	37	54	37

Çizelge 10.5. Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatının kendi içindeki dağılımı

10.2.3.5. Dünya Edebiyatı

Batı edebiyatına -daha önce telâffuz edilmesine rağmen- ilk defa 1952 programında yer verilmiştir. 1954 ve 1956 programlarında %46, 1957 Programında %36 oranında Dünya Edebiyatına yer verilmesi, Türk kültürünü vermek maksadıyla kurulan liselerdeki eğitimin milliliği açısından son derece düşündürücüdür. Toplumumuzdaki kültürel yozlaşmanın sebeplerini buradan aramak her hâlde hata olmaz. Dersin adı Türk Dili ve Edebiyatı olacak, içeriğinde yabancı edebiyatlara böylesine yüksek oranlarda yer verilecek. Bunu anlamak oldukça zordur. Yabancı edebiyatlara bu kadar fazla yer veren bir müfredat programını hiçbir ülkede görmek mümkün değildir. Ancak, son programlarda bu hatanın farkına varılmış ve yer verilmesi gerektiği oranda Dünya Edebiyatına yer verilmiştir (Karakuş, 1996: 145).

İlk defa 1976 Programında Batı Edebiyatı ile birlikte diğer ülkelerin edebiyatlarına da yer verilmiş ve adına da "*Dünya Edebiyatı*" denilmiştir.

Dünya Edebiyatına programlarda verilen ağırlık oranları aşağıdaki gibidir:

Öğretim Programı	Programdaki Ağırlığı (%)
1957	36
1976	9
1991-92	11

Çizelge 10.6. Dünya Edebiyatının programlardaki ağırlık oranları

10.2.3.6. Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatı

Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatından ilk defa 1976 Programında bahsedilmiş; fakat, metin alınmamıştır. 1991-92 Programında % 11 oranında yer verilmiştir. Bunda SSCB'nin dağılmasının ve Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını ilân etmelerinin önemli rolü vardır.

Öğretim Programı	Programdaki Ağırlığı (%)
1957	-
1976	-
1991-92	11

Çizelge 10.7. Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatının programlardaki ağırlık oranları

Buraya kadar anlatılanlardan hareketle, programlarda dönemlere göre edebiyat konularının ağırlık oranları şöyledir:

Dönemler	Programlardaki Ağırlık Oranı (%)		
	1957	1976	1991-92
İslâmiyet Öncesi Türk Edebiyatı	10	14	12
İslâmî Devir Türk Edebiyatı	14	13	15
Halk Edebiyatı	4	10	15
Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı	37	54	37
Dünya Edebiyatı	36	9	10
Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatı	-	-	11

Çizelge 10.8. Edebiyat konularının programlardaki ağırlık oranları

10.2.4. Şair,yazar ve metin seçimi bakımından karşılaştırma

Öğretim programlarının en belirgin yönü, liste hâlinde şair ve yazar adlarının verilmesi, metin adlarının verilmemesi, ancak seçilecek metinlerle ilgili birtakım ölçütlerin konulmuş olmasıdır.

1957 Müfredat Programı hazırlanırken göz önünde tutulan düşünceler, sekiz maddede belirtilmiştir:

1. Dil ve edebiyat öğretimini metinlere dayandırmak suretiyle öğrenciyi doğrudan doğruya sanatçı ile temasa getirmek;
2. Öğretimi, bilhassa, milletimizin zevkini ve dehasını tarih boyunca temsil eden üstün eserler üzerinden yürütmek;
3. Öğrenciyi mühim şahsiyetlerle, her defasında bunların değişik cephelerini vererek türlü sınıflarda birkaç kere karşılaştırmak;
4. Öğretmenin, programı yer yer serbestçe tamamlamasına imkân bırakmak;
5. Öğrencinin, çağdaş ve çağımıza yakın sanat eseriyle temasını geniş aralıklarla kesmeksizin, her sınıfta, edebiyatımızın şekil ve muhteva bakımından seviyeye uygun örnekleriyle karşılaşmasını sağlamak;
6. Bilgileri ve itiyatları, öğrenci çalışmalarının ve sanat eserlerinin hazırlayacağı zemin üzerinde sınıftan sınıfa genişletip derinleştirerek vermek;
7. Kompozisyon çalışmalarına hayatî bir hüviyet kazandırmak;
8. Öğrenciyi Batı şaheserleriyle ilk sınıftan itibaren ilgilendirmek.

Birinci maddede öğrencinin sanatçı ile doğrudan temasa getirilmesi istenmiştir. Bu çok isabetli bir istek olup doğru bir karardır. Seçilecek metinlerin özellikleri “Metin Seçimi” başlığı altında basit olarak açıklanmıştır. Metinsiz edebiyat öğretiminin mümkün olmadığını kabul etmeyen yoktur; metne dayanmayan bir dil ve edebiyat öğretiminde hiçbir zaman başarı sağlanamaz ve öğretim devamlı muallâkta kalır. Dil ve edebiyat öğretiminin amaçları ile edebiyat eserinin amacı aynıdır. Edebiyat öğretimindeki amaçlardan ikisi “*duyguları terbiye etmek*” ve “*bedîî tefekkür*” kazandırmak; edebiyat eserinin gayesi ise zenginleştirilmiş zevk, hayal ve düşünce dünyasının meydana gelmesine yardımcı olmaktır. Çünkü edebiyata giren sözlü ve yazılı eserlerde duygu ve düşünceyi geliştirici, zevki uyandırıcı, ahengi yaratıcı ve duyurucu bir taraf mutlaka vardır.

1957 Müfredat Programı kendinden önce klâsik sisteme göre hazırlanmış olan programların geliştirilmiş şekli olmasına rağmen 30 Ocak 1950 Tarih ve 575 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan ders kitaplarına seçilecek metinlerin vasıflarıyla ilgili hükümler geliştirilerek programa nakledilmemiştir. Daha sonra “*öğretimi bilhassa milletimizin zevkini ve dehâsını tarih boyunca temsil eden üstün eserler üzerinden yürütmek*” şeklinde ikinci maddeye konan hükümlerle, birinci maddedeki “*öğretimi metne dayamak*” maksat ve düşüncesi desteklenmiştir. Bu maddede ayrıca seçilecek metnin kalitesi de “*üstün eserler*” ifadesi ile tespit edilmiştir. Ancak, eserlerin isimlerinin (metin adları) verilmeyişi, problem ve tartışmalara sebep olmuştur.

30 Ocak 1950 Tarih ve 575 Sayılı Tebliğler Dergisinde ders kitaplarına alınacak metinlerin seçimi ile ilgili esaslar şu şekilde belirtilmiştir:

1. Edebiyat kitaplarına alınacak örnekler, dil ve ifade bakımından mümkün olduğu kadar sade olmalı, buna mukabil, aynı örneklerin, fikir, sanat ve bilgi unsurlarını havi, zevk verici ve faydalı parçalar olmasına dikkat edilmelidir.
2. Örnekler, mensup oldukları edebî nevi, devir, ekol ve cereyanları tanıtıcı mahiyetteki tipik parçalardan seçilmelidir.
3. Şiir örnekleri, bir şiirin her hangi bir mısraı, bir beyti veya kıtası hâlinde değil, bir bütün şiir hâlinde seçilmelidir.

Vezinler, kafiyeler, edebî sanatlar gibi, bazı bahisleri tanıtıcı ve açıklayıcı örnekler, bu kayıttan istisna edilebilir. Divan şiiri metinlerinin türlü bakımlardan öğrencilere tanıtılması ve açıklanması güç olan veya mektebî mahiyette görülmeyen bir iki beyti, esas metinden çıkarılabilir. Kaside gibi uzun şiirlerin de kısmen alınmasında bir mahzur yoktur.)

4. Roman ve tiyatro parçalarına ait örneklerin başına ve sonuna, dikkatle yapılmış hulâsalar koyarak, mümkün olduğu kadar, bu gibi eserlerin bütünü hakkında bir fikir verilmelidir.
5. Gerek Avrupaî Türk edebiyatından, gerek Divan ve Halk edebiyatından, gerek Avrupa edebiyatından örnek seçilirken, bu örneklerin, seçenin özel zevki yanında, öteden beri umumî zevkin beğenip tekrarladığı, tanınmış ve klâsik parçalar olmasına ehemmiyet verilmelidir.
6. Divan, Tanzimat, Servet-i Fünun edebiyatı örneklerinden, yalnız kelime bilgisi ile anlaşılması zor olan parçaların altlarına veya karşlarına bugünkü dille ifadeleri de konulmalıdır. Bütün örneklerde, açıklanması zarurî deyim ve ifadelerin manası, sahife altına bir not hâlinde yazılmalı; parçalar içindeki lügatler için de, kitap sonuna esaslı bir sözlük ilâve edilmelidir.
7. Seçilecek parçaların, öğrencileri kötümserliğe sürüklemeyecek, kendilerinin inançlarını sarsmayacak, onları iyiye, güzele ve hayata doğru şevkle ve cesaretle yürütecek parçalar olmasına ehemmiyet verilmelidir. Divan şiiri bahislerinde de mücerret aşk yazılarından ziyade millî mefahiri ifade eden parçalar yer almalıdır. Hasılı bütün örneklerin, Türk çocuklarına millî terbiye verecek, onları milletlerine ve milletlerinin tarihî şeref ve faziletine bağlayacak örnekler olması gerekir.

Garp edebiyatından seçilecek örneklerin de yine fikir, zevk ve bilgi bakımından kuvvetli, düşündürücü ve yetiştirici parçalar olması ayrıca önemlidir.

8. Lise edebiyat kitaplarında öğrencilere en lüzumlu edebî bilgilerin, kısa çizgilerle fakat sistemli bir şekilde verilmesi lâzımdır.

Lise kitaplarında, yazarların yalnız sanat anlayışları ve edebî şahsiyetleri üzerinde durulmalı; mensup oldukları edebî devir ve ekoller hakkında ise, uygun yerlerde, toplu bilgiler verilmelidir.

1976 Programı ders kitaplarına alınacak metin adlarının tamamını, 1991-92 Programı ise bazılarının adlarını vermiştir. Yalnız, adları verilen metinlerin şair ve yazarlarının temsil ettikleri dönemin birinci sınıf şair ve yazarı, metinlerin de alınan şair ve yazarların edebî kişiliklerini tam olarak yansıtıp yansıtmadıkları tartışma götürür bir husustur.

1957 Müfredat Programında “*edebî değeri hâiz örneklerden okutulması*” istenmiş, fakat, edebî eserin özelliklerinden bahsedilmemiştir. Bazı metinlerin tamamının verilerek, şekil, üslûp ve muhteva bakımından incelenmesine fırsat tanınmamıştır; zaten bir eseri bütünüyle okutmak esası da hiçbir programda benimsenmemiştir.

1957 Programında “*20. yüzyıl edebiyatımızdan seçilmiş örnekler*” üzerinde durulması ve “*Çağdaş ve çağımıza yakın sanat eserleriyle*” temasa gelinmesi istenmektedir; fakat, müfredat programı 33 yaşında olduğu için, listede ismi verilen şair ve yazarlardan seçilen metinler de çağdaşlık vasfını-hemen hemen-kaybetmiştir. Daha doğrusu program kendi miyadını doldurmuş olduğundan bu programa göre hazırlanan ders kitaplarında da yeni yetişen şair ve yazarlar yer alamamıştır.

1957 Müfredat Programında yapılan hataların benzerleri 1976 Programında da yapılmıştır. 4 Ekim 1976 Tarih ve 1901 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan programın “*Genel Amaçlar*” bölümünün birinci maddesinde “*Türk edebiyatının hem muhteva, hem üslûp bakımından en mükemmel örnekleri*”nin okutulacağı ifade edilmiştir; oysa, programda

adları verilen metinlerden bazıları “mükemmel” olmaktan uzaktır. “Milletin ortak değeri hâline gelmiş eserler”den bahsedilmektedir, ama, programda adları verilen eserlerin çoğu bu özelliğe sahip değildir.

1991-92 Müfredat Programında ise bazı metin adları verilmiş diğerlerinde insiyatif kitap yazarlarına bırakılmıştır.

1976 Programında, metin seçiminde çok titiz davranılmamışsa bile, metin adlarının verilmesi diğer programlardan farklı ve üstün olduğunu gösterir.

1957 Programında, “programın hazırlanması” alt başlığı altında verilenlerin ikinci maddesinde bahsedilen, “öğretimi, bilhassa, milletimizin zevkini ve dehasını tarih boyunca temsil eden üstün eserler üzerinde yürütmek” düşüncesi, birinci maddede ifade edilen düşüncüyü mantıken tamamlarken, beşinci maddede zikredilen “öğrencinin çağdaş ve çağımıza yakın sanat eserleriyle temasını geniş aralıklarla kesmeksizin, her sınıfta edebiyatımızın şekil ve muhteva bakımından seviyeye uygun örnekleriyle karşılaşmasını sağlamak” düşüncesiyle de bir bütünlük oluşturmuşken birtakım problemleri de gündeme getirmiştir. Burada zikredilen “çağdaş ve çağımıza yakın sanat eserleri” ile anlatılmak istenen nedir? Çağdaşlığın ölçüsü nedir? Çağdaş olanı kim, nasıl, neye göre seçecek? Eğer ifade edilen içinde bulunduğumuz zaman ve günümüz şair ve yazarları ise, kültürümüzün mihenk taşı eserleri “eski” diye dışlayacak mıyız? Program 33 yıllık bir geçmişe sahip olduğu için zikredilen mantığa göre- listede adları verilen şair ve yazarlardan da metin almamak gerekir. Aynı hatayı 1976 ve 1991-92 programları da ihtiva etmektedir. Edebiyat tarihini esas alacağız derken, devrinin edebî hayatını yansıtmayan, birinci derecede önemli olmayan ikinci, üçüncü sınıf şair ve yazarlar ile bu şair ve yazarlardan üçüncü sınıf metinler alınmıştır. Alınan şair ve yazarlar da edebiyat tarihi içinde yanlış yerlere oturtulmuşlardır. Eserlerini Farsça ile yazdığı için Mevlânâ'nın Fars edebiyatı içinde incelenmesi doğru değildir. Yabancı dilde eser veren bir Türk'ü bu dilde yazdığı için Türk edebiyatı tarihi içinde değil de, başka edebiyat tarihi içinde mi incelemek doğru olur? Programlara metin olarak verilen “Araba Sevdası” ve “İntibah” gibi eserler, edebiyat tarihi içinde verilmelidir.

Programlara veya ders kitaplarına metin seçimi oldukça önemli bir konudur.

1957 Programında derslerde ve dolayısıyla kitaplarda kullanılacak metinlerin vasıflar şu şekilde belirtilmiştir:

1. Sınıf seviyesine uygun, fikir, sanat ve bilgi değeri bulunan, icabında incelenerek okunmaya müsait, ifadece sağlam ve vuzuhlu, zevk verici ve yetiştirici parçalar olmalıdır.
2. Örnekler, şahsiyetlerin ve bunların bağlı oldukları çağın karakterlerini vermelidir. Aynı devrin başka başka yazarlarından alınacak parçaların birbirini tamamlaması, aynı şahsiyetten muhtelif sınıflarda alınacak parçaların da, her sınıfta, bu şahsiyetin belli bir cephesini veya belli cephelerini tanıtmaları gerekir.
3. Mana ve tesir bakımından her metnin; sınıf havasına uygun bulunması, öğrencileri kötümserliğe sürüklemeyecek, inançlarını sarsmayacak, onları iyiye, güzele, hayata doğru şevkle, cesaretle yürütecek mahiyette olması şarttır. Halk ve divan şiiri ünitelerinde, mücerret aşk yazılarından ziyade, millî hasletlerimizi belirten parçalar yer almalıdır. Muhtelif devirlerden seçilecek örneklerin, sınıflarda konuşulması arzu edilmeyen konulara yol açmayacak vasıfta olmasına itina edilecektir. Batı edebiyatı örnekleri sağlam tercümelere alınmalıdır. Hâsılı her parça, doğrudan doğruya veya dolayısıyla, Türk çocuklarına millî ve insanî terbiye verebilmelidir.
4. Okunacak örneklerin sayısı, vaktin müsaadesine ve yazarların ehemmiyetlerine göre ayarlanır.
5. Her parça, uzun bir eserden seçilmiş bile olsa, konu ve fikir bakımından bir bütün sayılabilmelidir.

6. İslâmlıktan önceki edebiyatımızdan seçilecek parçaların bugünkü dilimize çevrilmiş şekilleri verilecektir. Bunların yanına, dilimizin o devirlerdeki durumunu göstermek için, asıllarından alınmış beş on satır konulabilir. İslâm medeniyeti çerçevesinde gelişen edebiyatımızdan seçilecek manzum metinlerin, bilhassa çekimlerde, zamanlarındaki söylenişleriyle değil, mümkün olduğu kadar yabancı ve garip görünmekten kurtarılarak, bugünkü canlı dilimize yakın söylenişleriyle verilmesi uygun görülmüştür. Herhangi bir engel bulunmadıkça, "gelürsün" yerine "gelirsin" yazmak kabildinden tasarruflar, her dilde yapılmaktadır. Dili bakımından anlaşılması güç olan mensur metinlerin, çağımız için değerli bulunan üslûp vasıfları elden geldiği kadar muhafaza edilmek şartıyla, bugünkü dilimize yaklaştırılması artık zaruret hâline gelmiştir. Öğrenci birtakım engellere takılmaktan ve birçok kelimeleri ezberlemekten kurtararak, yazının gerçek değerleriyle ve özü ile temasa getirilmelidir. Bu metinlerden birkaçının asıllarından da örnekler vermek, tabiatıyla mümkündür.
7. Dilimizin bünyesini kavratma ve fikir terbiyesi verme bakımından, eski ve yeni edebiyatımızın nesir örneklerinden fazlasıyla faydalanılmalıdır.

şeklinde açıklanmış, fakat ehemmiyet arz eden bazı mühim noktalar muallâkta kalmıştır. 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Müfredat Programı, daha önce hazırlanmış olan müfredat programlarının geliştirilip (program tekniği bakımından olmasa bile) olgunlaştırıldığı bir program olmasına rağmen, 26 Aralık 1949 Tarih ve 570 Sayılı Tebliğler Dergisinde ve 30 Ocak 1950 Tarih ve 575 Sayılı Tebliğler Dergisinde ifade edilen açıklamalara yer verilmediği gibi 1938 Ortaokul Programında ve daha önce hazırlanmış olan programlarda zikredilen "Mündericati gençlere ilham telkin edecek, onları düşündürmeğe sürükleyecek derecede değerli olmalı; bu ahlâkî, millî, vatanî bir değeri olmalı; Başka şeraiti haiz olmadıkça, yalnız üslûp güzelliği bir eserin seçilmesine esas olmamalı; hikâyelerde, fiil ve hareket gösteren eserlere ve bilhassa millî ve vatanî mevzularla, Cumhuriyeti, Türk inkılâbını ve kahramanlığı sevdirecek mevzulara ehemmiyet vermelidir." gibi ifadeler de yer verilmemiştir; hatta, millî kültürümüze, kıymet hükümlerimize, insanlık anlayışımıza muarız şair ve yazarlara ait eserlerin sınıfa getirilmesine fırsat veren "...Öğretmenin, ders kitaplarındaki metinlerden ve bizzat seçeceği parçalardan serbestçe tertipleyebileceği bu çeşit küçük antolojilerle, çalışmaların çeşitliliği ve ünitenin bütünlüğü sağlanmış olacaktır." hükmü de yer almıştır.

1976 Programında metin adları verildiği için "metin seçimi" konusunda şartlar açıklanmamıştır. Kısaca şu ölçütler verilmiştir:

"Eski edebiyatımızın büyük sanatkârlarından seçilecek örneklerin, hem sanatkârın dünya görüşünü, üslûp ve şahsiyetini; hem de, temsil ettiği edebiyat ve sanat anlayışını, bu sanat ve edebiyatın güzellik ve mükemmelliğini tebarüz ettirecek vasıfta olmasına dikkat edilmelidir.

Her türden seçilecek metinlerin öğrenciler için alâka çekici ve onların hayata, tabiata, ailelerine, vatan, millet, cemiyet ve insanlığa, Türk büyüklerine, Türk zaferlerine karşı sevgi ve saygı duygularını temin edecek vasıfta olmasına itina gösterilmeli, milletimizin mazisinden nefret duygusu yaratan, hâlihazır duruma ve istikbali hakkında şüphe, tereddüt, bedbinlik uyandıran, sınıf içinde ve dışında ideolojik münakaşalardan, hatta gittikçe çatışmalara sebebiyet verecek eserlerden ve yorumlardan kaçınılmalıdır.

Metin seçiminde, millî, ahlâkî değerlere bağlılık esas alınmalı, çeşitli sürtüşmelere meydan verebilecek, yıkıcı, bölücü, ideolojik mahiyetteki eserlerden sakınılmalıdır.

Her türdeki metinler Millî Eğitim Temel Kanununda belirtildiği üzere, Atatürk İnkılâpları ve Anayasanın başlangıcında ifadesini bulan Türk Milliyetçiliğine bağlı, Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî, kültürel değerlerini benimsemiş, vatanını, milletini, ailesini seven, koruyan, yücelten, Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen nesillerin yetişmesini sağlayacak vasıftaki örnekler arasından seçilmelidir.

Metin seçiminde bu programa göre okullara tavsiye edilmiş ders kitapları ile antolojilerden faydalanılmalıdır.”

1991-92 Programında seçilecek metinler için şartlar konulmalıydı veya metin adlarını doğrudan verilmeliydi.

“İliada” ve “Odisea” gibi Yunan destanlarını içine alan, diğer taraftan “Manas destanı”nı (1993 yılında programa alınmıştır) dışarıda bırakan öğretim programlarının ne derece Türklük kimliği, Türklük şuuru kazandıracığı tartışılır.

1957 Müfredat Programında çok kullanılan “kaynaştırılacaktır”, “ve benzeri”, “seçilmiş başka örnekler”, “Cumhuriyet devri şiir ve nesrinden seçilmiş örnekler” ve “çağdaşlarından seçilmiş örnekler” gibi ibarelerle kötü niyetli, basit ideolojilerin savunucusu öğretmenlere açık kapılar gösterilirken; 1976 Programında bu kapılar kapanmış, ideolojik fikirleri ihtiva eden metinlerin ders kitaplarına girmesi engellenmiştir; Türk Dili ve Edebiyatı dersi programı da 1957’den farksız hâle sokulmuştur.

1976 Müfredat Programı, bu çeşit ifadelerle yer vermediği, şair ve yazarlardan alınacak metinlerin adlarını tek tek verdiği için açık kapıları kapatmış, ideolojik fikirli metinlerin ders kitaplarına girmesini önlemişti; zaten tek kitap esası benimsemişti. 1991’de uygulamaya konulan Ders Geçme ve Kredili Sisteme göre hazırlanan programda ve bu programa sonradan yapılan ilâvelerde yazar ve şair isimleri tam, metin seçimleri ise kısmen belirtilmiştir.

Şair ve yazarların hangi programlarda yer aldığı, ne kadar tercih edildikleri aşağıda gösterilmiştir:

Yazar veya Şair Adı	1957	1976	1991-92
Abdurrahim Dede	-	-	+
Abdülbaki Gölpınarlı	-	+	-
Abdülhak Hamit Tarhan	+	+	+
Abdülhak Şinasi Hisar	-	+	+
Abdülhamit Süleyman Çolpan	-	-	+
Agâh Sırrı Levend	-	+	-
Ahmedî	-	-	+
Ahmet Caferoğlu	-	+	-
Ahmet Cevdet Paşa	+	+	-
Ahmet Hamdi Tanpınar	-	+	+
Ahmet Haşim	+	+	+
Ahmet Hikmet Müftüoğlu	-	-	+
Ahmet Kabaklı	-	+	-
Ahmet Kutsi Tecer	-	-	+
Ahmet Mithat Efendi	+	+	+
Ahmet Muhip Dranas	-	-	+
Ahmet Paşa	-	+	-
Ahmet Rasim	-	-	+
Ahmet Vefik Paşa	+	+	+
Ahmet Yesevî	+	+	+
Alain	-	-	+
Ali Nihat Tarlan	-	+	-
Ali Şir Nevâî	+	+	+
Arif Nihat Asya	-	+	+

Yazar veya Şair Adı	1957	1976	1991-92
Âşık Hasan	-	+	-
Âşık Ömer	-	-	+
Âşık Veysel	-	-	+
Ata Atacanoğlu	-	-	+
Ata Terzibaşı	-	-	+
Atilla İlhan	-	-	+
Ayas İshakî	-	-	+
Aybek	-	-	+
Aziz Mahmud Hüdâî	-	-	+
Babür Şah	-	-	+
Bahtiyar Vahapzade	-	-	+
Bâkî	+	+	+
Balzac	+	-	-
Bayburtlu Zihnî	-	+	+
Behçet Necatigil	-	+	+
Birgivi Mehmet Efendi	-	+	-
Cahit Sıtkı Tarancı	-	+	+
Celil Mehmet Kulizade	-	-	+
Cemil Meriç	-	-	+
Cenap Şehabettin	+	+	-
Cengiz Aytmatov	-	-	+
Cengiz Dağcı	-	-	+
Cervantes	+	-	+
Cicero	+	-	-
Coşkun Ertepinar	-	-	+
Çolpan	-	-	+
Dadaloğlu	-	+	+
Dante	+	-	-
Dede Korkut	+	+	+
Dickens	+	-	+
Edip Ahmed Yükneki	-	+	+
Eflâtun	+	-	-
Eliot	-	-	+
Emin B. Serdaroğlu	-	+	-
Enderunlu Vasıf	-	-	+
Ercişli Emrah	-	-	+
Erzurumlu Emrah	-	-	+
Erzurumlu İbrahim Hakkı	-	-	+
Euripidies	+	-	-
Evliya Çelebi	+	-	+
Falih Rıfki Atay	+	-	+
Faruk Nafiz Çamlıbel	-	+	+
Fazıl Hüsnü Dağlarca	-	-	+
Flaubert	+	-	-
Fuat Köprülü	+	+	+
Fuzûlî	+	+	+
Gevherî	-	-	+
Goethe	+	+	+
Gülşehrî	-	-	+
Güvahi	-	-	+
Hacı Bayram Veli	-	-	+

Yazar veya Şair Adı	1957	1976	1991-92
Hacı Bektaş Veli	-	-	+
Hafız	-	+	-
Haldun Taner	-	-	+
Halide Edip Adivar	+	+	+
Halide Nusret Zorlutuna	-	-	+
Haliloğlu Yahya Burgazî	-	-	+
Halit Fahri Ozansoy	-	-	+
Halit Ziya Uşaklıgil	+	+	+
H. Suphi Tanrıöver	-	-	+
Heinrich Böll	-	+	+
Homeros	+	-	-
Hüseyin Cahit Yalçın	-	+	-
H. Nihal Atsız	-	+	+
Hüseyin Rahmi Gürpınar	+	-	+
Hüseyin Siret	-	+	-
Ibsen	+	-	-
İsmail Gaspıralı	-	-	+
İsmail Habip Sevrük	-	+	+
Kadı Burhaneddin	-	-	+
Karacaoğlu	+	+	+
Kaşgarlı Mahmut	+	+	+
Kâtip Çelebi	+	+	+
Kaygusuz Abdal	-	-	+
Kayıkçı Kul Mustafa	-	+	-
Kâzım Aksel	-	-	+
Keçecizade İzzet Molla	-	-	+
Kemal Tahir	-	-	+
Kenan Akyüz	-	+	-
Kipling	-	-	+
Knut Hamsun	-	-	+
Köroğlu	-	+	+
Kul Mehmet	-	+	-
Lâtîfi	-	-	+
Magcan Cumabayulı	-	-	+
Mark Twain	+	-	-
Mehmet Akif Ersoy	+	+	+
Mehmet Emin Yurdakul	+	+	+
Mehmet Hilmi	-	-	+
Mehmet Kaplan	-	+	+
Mehmet Rauf	-	+	+
M. Şevket Esendal	+	+	+
Mevlânâ Celâleddin-i Rûmi	-	-	+
Mirza Feth Ali Ahundof	-	-	+
Moliere	-	+	+
Montaigne	+	-	+
M. İkbâl	-	+	-
M. Kemal Atatürk	+	+	+
Muallim Naci	-	+	+
Murat Çobanoğlu	-	-	+
Mümtaz Turhan	-	+	-
Mütercim Asım	-	-	+

Yazar veya Şair Adı	1957	1976	1991-92
Nâbî	-	+	+
Nailî	-	+	-
Naîmâ	+	-	+
Namık Kemal	+	+	+
Nasrettin Hoca	-	-	+
Necati Cumalı	-	-	+
Necip Fazıl Kısakürek	-	+	+
Nedîm	+	+	+
Nef'î	+	+	+
Nihat Sami Banarlı	-	+	-
Nimetullah Hafız	-	-	+
Niyazi-i Mısrî	-	-	+
Nurullah Ataç	-	+	+
Orhan Asena	-	-	+
Orhan Kemal	-	-	+
Orhan Veli Kanık	-	+	+
Osman Türkay	-	-	+
Ömer Hayyam	-	+	-
Ömer Seyfettin	+	+	+
Özker Yasin	-	-	+
Pascal	+	-	-
Peçevî İbrahim Efendi	-	-	+
Peyami Safa	+	+	+
Pir Sultan Abdal	-	-	+
Poe	+	-	-
Racine	-	+	+
Recaîzade Mahmut Ekrem	+	+	-
Recep Bilginer	-	-	+
Recep Küpçü	-	-	+
Refik Erduran	-	-	+
Refik Halit Karay	-	-	+
R. Nuri Güntekin	+	+	+
Reşit R. Arat	-	+	-
Rıza Tevfik Bölükbaşı	-	-	+
Rousseau	+	-	-
Ruşen Eşref Ünaydın	-	-	+
Sadı	-	+	+
Sait Faik Abasıyanık	+	+	+
Sami Paşazade Sezaî	-	+	-
Schiller	+	-	-
S. Kudret Aksal	-	-	+
Seneca	+	-	-
Seydî Ali Reis	-	-	+
Seyranî	-	-	+
Shakespeare	+	+	+
Shaw	-	-	+
Sinan Paşa	-	+	+
Sophokles	+	-	-
Stendhal	+	-	+
Suut Kemal Yetkin	-	-	+
Süleyman Çelebi	+	+	+

Yazar veya Şair Adı	1957	1976	1991-92
Swift	+	-	-
Şehriyar	-	-	+
Şeref Taşlıova	-	-	+
Şeyh Gâlib	+	+	+
Şeyhî	-	-	+
Şeyhülislâm Yahya	-	-	+
Şinasî	+	+	+
Tacitus	+	-	-
Tagore	-	+	+
Tarık Buğra	-	-	+
Taşlıcalı Yahya Bey	-	-	+
Tevfik Fikret	+	+	+
Tolstoy	+	-	+
Turan Oflazoğlu	-	-	+
Vasfi Mahir Kocatürk	-	+	+
Vergilius	+	-	-
Verlaine	-	-	+
Veysel Şatiroğlu	-	-	+
Victor Hugo	+	-	+
Voltaire	+	-	-
Yahya Akengin	-	-	+
Yahya Kemal Beyatlı	+	+	+
Yakup Kadri Karaosmanoğlu	+	+	+
Yaşar Kemal	-	-	+
Yaşar Reyhanî	-	-	+
Yenişehirli Avni	-	-	+
Yunus Emre	+	+	+
Yusuf Has Hacip	-	+	+
Yusuf Ziya Ortaç	-	-	+
Zeki Ömer Defne	-	-	+
Zeki Velidi Togan	-	+	-
Ziya Gökalp	+	+	+
Ziya Paşa	+	+	+
Ziya Semedi	-	-	+

Çizelge 10.9. Şair ve yazarların programlardaki dağılımı

10.2.5. Süre bakımından karşılaştırma

Programlardaki muhtevanın uygulanmasında sürenin yeterliği çok önemlidir. Programın içeriğinin kavuşması için zamanın yeterli olması gerekir. Programın belirlenen sürede yetiştirilememesi, programın başarısını düşürür. Sürenin muhteva ile orantılı, dengeli olması gerekir.

Bir ülkenin geleceği için dil ve edebiyat öğretimi çok önemlidir. Çünkü, bu öğretim bir milletin maddî ve manevî kültürel birikiminin tanıtıldığı, verildiği bir öğretimdir. Gelişmiş ülkelerin eğitim ve öğretim programlarına bakıldığında dil ve edebiyat öğretimine çok önem verdikleri görülür. Bu öneminden dolayı da bu derslere çok zaman ayırdıkları görülmektedir.

Dil ve edebiyat öğretimi ile ilgili derslerin öğretim programlarına göre orta öğretimdeki haftalık ders saatleri içerisindeki ağırlıkları şöyledir:

Programlar	Haftalık Ders Saati	I. Sınıf	II. Sınıf		III. Sınıf	
			Fen	Edebiyat	Fen	Edebiyat
1957	29	5	4	5	3	6
1976	30	5	4	5	4	6
1991-92		I. Dönem	II. Dönem	III. Dönem	IV. Dönem	
	30	4	4	3	3	
		I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf		
	30	4	4	4		

Çizelge 10.11. 1957, 1976 ve 1991-92 öğretim programlarında Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin haftalık ders saati dağılımı

1991-92 Programında dil ve edebiyat öğretimi ile ilgili derslerin bazılarının “seçmeli alan dersi” ve “seçmeli ders” olduğu bilinmelidir; yukarıdaki çizelgede sadece mecburî ders olarak okutulan Türk Dili ve Edebiyatı dersine yer verilmiştir.

Kantemir’in (1976: 37) yaptığı araştırmaya göre, Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenleri, yüzde elinin üstünde, her sınıf için ayrılan haftalık ders saatinin yeterliği konusunda sorulan sorulara “yetersizdir” cevabını vermişlerdir. Türk Dili ve Edebiyatına ayrılan ders saati bugün de o tarihten farklı olmadığı için aynı kanaat bugün için de doğrudur. Üstelik muhteva daha da genişletilmiştir. Bu geniş muhtevanın mevcut ders saatlerinde kavuşturulması, amaçları gerçekleştirici düzeyde verilmesi imkânsızdır.

Gerçekte Türk Dili ve Edebiyatı dersine yeterince zaman ayrılmadığı doğru ise de diğer derslere ayrılan zaman ve haftalık ders yükü dikkate alındığında Türk Dili ve Edebiyatı dersine ayrılan zamanın artırılması mevcut şartlarda çok zor görünmektedir. Muhtevanın ağır olması, öğretim yöntem, teknik ve stratejilerindeki eksiklikler, programların metodik bakımdan iyi düzenlenememiş olması da ayrılan zamanın boşa gitmesine sebep olmuştur.

Bugün süresi üç yıl olan orta öğretim kurumlarında Türk Dili ve Edebiyatı öğretimi üç yıla dağıtılmıştır. Ancak, mevcut ders saatleri muhtevayı yetiştirmek için yeterli değildir. Muhtevanın bu üç yıl ve haftalık ders saatleri dikkate alınarak düzenlenmesi veya sürenin muhtevaya uygun şekilde ayarlanması gerekir. Dolayısıyla bugün Türk Dili ve Edebiyatı adı altında okutulan ve üç farklı disiplin olan Edebiyat, Türk Dili ve Kompozisyon dersleri ayrı ayrı düşünülüp, muhtevanın bu farklılığa göre tertip edilmesi, ayrıca disiplinlerin muhtevasına

uygun olarak haftalık ders saatlerinin ayarlanması gerekmektedir. 1957, 1976 ve 1991-92 programlarında bu görüş tam olarak benimsenmemiştir. 1976 ve 1991-92 programlarında nispeten uyulmaya çalışılmış, fakat yeterli olmadığı gibi uygulamadan da çabuk kaldırılmıştır.

Son uygulamada ise, Türk Dili ve Edebiyatı dersinin süresi her üç sınıfta da 4 saattir. Uygulamaya konulmuş olan programların hiçbirinde ayrıntılı bir zamanlama yapılmamıştır. Her üniteye (Klâsik edebiyat, Halk edebiyatı...) ayrılan zaman ayrı ayrı gösterilmemiştir. Ayrılan sürenin tasnifinin yapılmaması, programların uygulanabilirlik özelliğini de ortadan kaldırmıştır.

10.2.6. Programların ortak yönleri

Kendi tespitlerimiz ve Karakuş (1996: 170)'un değerlendirmeleri dikkate alınarak, programların ortak yönleri şöyle sıralanabilir:

1. Edebiyat, Dil Bilgisi, Kompozisyon öğretiminin metinlere dayandırılarak yapılması.
2. Metinler ile şair ya da yazarların kişilikleri arasında münasebet kurulması.
3. Her sınıfta şair ve yazarların değişik yönlerinin ele alınıp işlenmesi.
4. Öğretmenlere yeterli derecede kılavuzluk edememeleri.
5. Metin alınacak şair ve yazarların basit birer liste hâlinde verilmesi.
6. Tanınmış Türk edebî şahsiyetlerinin bütün programlarda yer alması.
7. Amaçların muallâkta kalması, hedef davranışların tespit edilmemesi.
8. Ölçme ve değerlendirme için somut öneri ve örneklerin verilmemesi.
9. Araç ve gereçlerin kullanımı için gerekli açıklamaların yapılmaması.
10. Edebî dönemlerin benzer isimlerle adlandırılması.
11. Konuların yakından uzağa, basitten karmaşığa, bilinenden bilinmeyene giden bir metotla işlenmesi.
12. İncelenen eserlerin benzerleri ve zıtlarıyla karşılaştırılarak öğrenciye mukayese şuuru kazandırılması.
13. Öğretimin metinden hareket edilerek yapılması

10.2.7. Programların ayrılan yönleri

Kendi tespitlerimiz ve Karakuş (1996: 170-171)'un tespitleri dikkate alınarak öğretim programlarının ayrılan en önemli yönleri şöyle sıralanabilir:

1. 1957 Programında genel amaçlar, ayrı değil programın içeriğine yayılmış olarak, 1976 ve 1991 programlarında ise “*genel amaçlar*” başlığı altında verilmiştir.
2. Edebiyat, Dil Bilgisi, Kompozisyon derslerinin özel amaçları 1957 ve 1991-92 programlarında belirtilmemiş, 1976 Programında ayrı ayrı gösterilmiştir.
3. Ders kitaplarındaki metinlerin ve sınıfa getirilecek metinlerin nitelikleri; 1957 Programında kısmen, 1976 Programında metinlerin adları verilerek tamamen belirlenmiş, 1991-92 Programında ise metin adları verilmediği için belirlenmemiştir.
4. 1957 ve 1991-92 programlarında öğretmene kısmen serbestlik ve inisiyatif tanınmış; 1976 Programında ise, her şey belli kurallara bağlanmıştır.
5. 1957 ve 1991 (1992'de son şeklini almıştır) programlarında Türk Dili ve Edebiyatı dersi ayrı, Kompozisyon ayrı not konusu olmasına rağmen karneye tek ders şeklinde yazılmış; 1976 Programında Edebiyat, Dil Bilgisi ve Kompozisyon ayrı olarak değerlendirilmiş ve karneye de ayrı dersler olarak yazılmıştır.
6. 1957 Programında “*Batı Edebiyatı*” adıyla verilen bölüm, 1976 ve 1991-92 programlarında “*Dünya Edebiyatı*” olarak adlandırılmış; sadece Batı edebiyatı ürünlerine ve şahsiyetlerine değil Doğu edebiyatının tanınmış edebî ürünlerine ve şahsiyetlerine de yer verilmeye başlanmıştır.

7. Türkiye dışındaki Türk halklarının edebî ürünlerine 1957 Programında hiç yer verilmemiştir; 1976 Programında bahsedilen Türkiye dışındaki Türklerin edebiyat ve dil ürünlerine 1991-92 Programında genişçe yer vermeye başlanmıştır.
8. 1957 ve 1976 programlarında olmayan “psikolojik güçlendirme” gibi özellik arz eden hususlara 1991-92 Programında yer verilerek program modernize edilmiştir.
9. 1957 Programında terminoloji birliği ve imlâ için bir açıklama yapılmamışken, 1976 Programında MEB 7.11.1975 Tarih ve 11446 Sayılı “*Dilde Aşırılıklardan Sakınılması Hakkında*”ki genelgeye uyularak bazı kelimelerin kullanılmaması istenilmiş, 1991-92 Programında ise TDK İmlâ Kılavuzunun esas alınacağı ifade edilmiştir.
10. 1957 ve daha önce uygulanan programlarda olduğu gibi, 1991-92 programlarında da metotların sadece adları verilmiş; 1976 Programında ise basit açıklamalar yapılmıştır.

10.3. 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı

10.3.1. Okuma

Okuma programına, edebiyatımızın belli başlı devrelerini ve bölümlerini temsil eden şahsiyetlerden bir kısmının adları alınmıştır. Öğretmen, gerek bunlardan, gerek programda adları belirtilmemiş bulunan mühim şahsiyetlerden bizzat seçeceği metinleri, zamanının müsaadesi nispetinde okutacaktır. Meselâ, II. sınıf ders konuları arasında “*Dede Korkut, Yunus Emre ve Karacaoğlan’dan seçilmiş örnekler*” kaydı vardır. Bütün liselerde bu üç kaynaktan alınmış örnekler gösterilecektir. Bunun yanında “*Halk edebiyatımızdan seçilmiş başka örnekler*” kaydı da bulunmaktadır. Şu hâlde aynı sınıfta Emrah, Zihni vb. şairlerden alınmış şiirlerle halk temaşa ve hikâye örnekleri de okutulabilecek ve öğretmenin, ders kitaplarındaki metinlerden ve bizzat seçeceği parçalardan serbestçe tertipleyebileceği bu çeşit küçük antolojilerle, çalışmaların çeşitliliği ve ünitenin bütünlüğü sağlanmış olacaktır. Batı edebiyatı örneklerinin seçilmesinde ve okutulmasında da aynı esaslara göre hareket edilecektir.

“*Türk Dili ve Edebiyatı*” derslerinde birinci derecede üzerinde çalışılacak metinler Türk edebiyatı örnekleridir. Batı edebiyatına ayrılan zaman, Türk Dili ve Edebiyatına ayrılan zamanın dörtte birini geçmeyecektir.

Seçilecek metinlerin vasıfları aşağıda “*Metin seçimi*” bahsinde belirtilmiştir.

I. Sınıflarda:

I. sınıflarda okuma, bilhassa Batı anlayışına uygun hikâye ve roman, şiir, tiyatro, deneme, tenkit, ilim ve fikir yazıları ve hitabet nevilerine ait örnekler üzerinde toplanacaktır. Bunlara, eski edebiyatımız hakkında da bir fikir vermek için, Halk edebiyatımızın destan ve hikâye, ilâhî, koşma, türkû, temaşa nevilerinden ve Divan edebiyatımızın mesnevi, gazel şarkı, tarih (mensur), seyahat, ahlâk ve fikir yazıları nevilerinden örnekler ilâve edilecektir. Öbür yazı çeşitleri, seçilecek örnekler dolayısıyla ve kendiliğinden gelecek fırsatlarda, bu sınıfta veya ileriki sınıflarda tanıtılacaktır. I. sınıfta örneklerin zaman sırasıyla verilmesi şart değildir. Sadece, Halk ve Divan edebiyatımızdan alınacak metinler ayrı birer küme teşkil edecek, bunlarla yeni edebiyat nevileri arasında gerekli mukayeseler yaptırılacaktır. Divan edebiyatından seçilerek metinler kısa olmalıdır (bkz. “İnceleyerek okuma”, “Şekil meseleleri”).

II. Sınıflarda:

II. sınıfta İslâmlıktan önceki Türk edebiyatı, Halk edebiyatı, Divan edebiyatı üniteleri ile Tanzimat sonrası edebiyatımızın muhtelif safhaları ve Batı edebiyatı üniteleri vardır. Her ünitenin içinde, metinler zaman sırasıyla verilecektir. Halk ve Divan edebiyatlarımız birer bütün olarak kabul edilmelidir.

III. Sınıflarda:

III. sınıfta edebiyatımızın ve Batı edebiyatının daha seviyeli örnekleri gösterilecektir. Edebiyat kolu ders konularının başında, yine bir ünite olarak, “*Divan şiirinden ve nesrinden seçilmiş parçalar*” yer almaktadır. Burada meselâ bir kaside başlangıcı, bir mesnevi parçası, birkaç tarih ve ahlâk yazısı, tezkirelerden alınmış parçalar vb. incelenebilir. Sürekli ve güdümlü okumada öğrenciler öğretmenin seçeceği birkaç eser üzerinde toplu ve kontrollü olarak çalışacaklardır. Batı edebiyatından seçilecek örneklerden birkaçının uzun, kalanlarının kısa olması

ve böylelikle öğrencilerin bazı eserler üzerinde fazlaca durmalarının sağlanması maksadı daha elverişlidir. (Aynı şekil I. ve II. sınıflarda da uygulanmalıdır.)

Fen kollarının okuma programları, bu sınıflarda Türk Dili ve Edebiyatı derslerine ayrılan zamana göre ayarlanmıştır.

10.3.1.1. Okuma çeşitleri

1. İnceleyerek okuma:

Lise sınıflarında okumanın muhtelif şekilleri uygulanabilir. Bir yazarın, bir nev'in, bir cereyanın, bir devrin karakterini belirtmek üzere seçilen kısa parçalar, incelenerek okunacaktır. Bu okumada her türlü işaret ve açıklama, her türlü mukayese, yazarı harekete geçirmiş bulunan düşünceyi aydınlatma bizi onun duygularına götürme, onun gayelerini sezdirme, dolayısıyla yazarın mensup bulunduğu devri ve çıkışı hissettirme maksadıyla yapılmalıdır. Bir metni incelemenin belli bir tipi olmakla beraber, umumî yol "*daima metinden hareket etme, metni vereceği imkânlarla yetinme, onun açılışını ve devamını takip etme*". yoludur. Metni bahane ederek esasla ilgisi olmayan ve açıklamaya yardımcı dokunmayan izahlara girişmek şekil meselelerini yazarın bile düşünmediği tahlillere tâbi tutmak, asla doğru değildir.

İncelenecek metnin daha önceki derslerden birinde öğretmen tarafından kısaca tanıtılması ve bir kere sınıfta okunması lâzımdır. Bu suretle öğrencilerde metne karşı ciddî bir alâka uyandırılacağı gibi, okumaya verilecek ton sayesinde mananın da gereği gibi kavranması kolaylaştırılmış olacak ve dolayısıyla ilk temasta parçanın bırakabileceği şaşkırtıcı intiba önleneyecektir. Bu sırada, öğrencinin kendi imkânlarıyla çözemeyeceği düğümlü noktalar öğretmen tarafından açıklanmalı, metinle ilgili bazı hazırlık konuları (aranılacak kelimeler, başka kitaplardan çıkarılacak kısa notlar vb.) ve bazı problemler (metnin özünü buldurmaya yarayacak sorular) öğrencilere veya öğrenci gruplarına, lüzumlu bibliyografya notlarıyla birlikte verilmeli veya dağıtılmalıdır. Hazırlıkların sözlü veya yazılı olması öğretmenin takdirine bağlıdır. (Bunların sözlü veya yazılı kompozisyon çalışmaları olarak değerlendirilmesi mümkün ve faydalıdır.)

Metnin incelenmesi bundan sonraki derste veya derslerde tamamlanacaktır. Bu incelemede ele alınacak başlıca meseleler, parçanın bütünü (gerekirse alındığı eserdeki veya yazarın öbür eserleri arasındaki yeri; şekli, ana fikri (fikir yazılarında ve tezli eserlerde), teması (bilhassa duyguları ifade eden eserler ve benzerlerinde), kompozisyonu (başlıca bölümleri ve bunlar arasındaki bağlar), üslûp vasıfları, çevre ve devrin umumî fikirleriyle veya eski yeni başka eserlerle olan ilgileri ve benzerleridir. İncelemenin, seviyeye göre tertiplenmiş açık, sınırları belli, çeşitli fakat birleşince öğrenciyi metnin özüne götüren sorularla ve münakaşa konularıyla öğretmen tarafından idare edilmesi gerekir. Bütün bu çalışmalar, öğrencileri, yazının değerini belirtecek toplu bir görüşün ifadesine ve güzel bir okuyuşa götürecektir. İfrata vardırılmadan yapılmalıdır. Güzel bir okuyuşun, mübalâğalı tonlarla değil, ancak, sade bir ahenkle elde edilebileceği de öğrencilere daima hatırlatılmalı ve okumanın akışı zedelenmeden, bazı kelimelerin ve cümlelerin doğru ve tabii söylenişleri üzerinde, sözlü kompozisyon çalışmalarına da yardım edecek ufak alıştırmalar yaptırılmalıdır.

2. Sürekli ve güdümlü okuma

Sürekli okumaya tam bir eser (meselâ bir piyes), yahut bir yazara ait aynı cinsten parçalar (meselâ hikâyeler, şiirler), yahut da başka benzeri parçalardan seçilmiş yakın nevilerde geniş parçalar üzerinde yapılır. Bu okumalarda teferruata gitmeyecekler; eserin umumî manasını, başlıca

gayesini çıkarmaya çalışacaklar; yazarın, yaşadığı çevreyle eseri arasındaki münasebetleri araştırıcaklardır. Okunan eser, benzerleriyle veya zıtlarıyla karşılaştırabilir.

Güdümlü okumada, metne geçilmeden önce, bunun anlaşılmasını kolaylaştıracak lüzumlu ve faydalı bilgiler, öğretmen tarafından verilir. Ancak bu bilgiler, dikkati eserin hususî cephelerine ve teferruatına çekecek mahiyette olmamalıdır. Öğretmenin en mühim vazifesi, öğrencileri yazarın görüş noktasına getirmektir. Okuma sırasında da mühim noktalarda durup incelemeler yaptırmak mümkündür. Her bölümün sonunda, eserin manasıyla, değerleriyle ilgili sorular sorularak, yazarın maksadını öğrencilerin kavrayıp kavramadıkları kontrol edilir.

Uygulamada sürekli ve güdümlü okuma şekilleri birleştirilebilir. Seçilen eserin başlıca bölümleri sesli olarak okunmalı. (Eser bir piyes ise, gerekli tonun verilmesi için, rollerden birini bizzat öğretmen okur), arada kalan kısımlar öğretmen tarafından özetlenmelidir. Bu çeşit okumaların hedeflerinden biri öğrencilere bir metni ilk temasta kavrama alışkanlığı vermek olduğundan, okunacak parçaların önceden hazırlanmasına lüzum yoktur. Ancak uzun eserlerde, bir kısım bölümlerin özetlerini bazı öğrencilere yaptırmak mümkündür.

Bir metnin incelenmesi, öğrencileri, ilk intibalarla yetinmemeye, okuduklarını daha iyi anlamaya alıştırmak ve ifrattan kaçınmak şartıyla, fikir terbiyesinde mühim faydalar sağlar. Daha geniş ve serbest olan okuma şekilleri ise, bir eseri bütünüyle anlamaya alıştırmak ve okuma zevki verme bakımından değerlidir.

İkinci derecedeki küçük parçalarda, umumî olarak mananın kavranmasını sağlayacak bir okuma yeterli sayılmalıdır.

10.3.1.2. Şekil meseleleri

Yazar, şekil ve muhtevayı ayrı ayrı düşünmüş değildir. Bu sebeple şekil meselelerine de, eserin özünü ve yazarın psikolojisini aydınlatıkları ölçüde yer verilmesi doğru olabilir.

I. sınıflarda nesrin hususiyetleri hikâye ve roman örnekleri üzerinde, nazım hususiyetleri şiir örnekleri üzerinde gösterilecek, başlangıçta elde edilen kazançlar, yine metinlerin hazırlayacakları fırsatlardan faydalanılarak, zamanla beslenecektir. Öğrenciler bu sınıfta edebî nevilere tanımayla ve nevilere, çağlara, zümrelere (Divan edebiyatı, Halk edebiyatı, vb.) göre değişen üslûpları ayırt etmeye, yazardan yazara değişen hususiyetleri sezmeye başlayacaklar ve bunları ileriki sınıflarda kuvvetlendirecektir. Her ifadede aranması gereken açıklık, zenginlik, canlılık gibi vasıflar ve bunlara engel olan ihmaller ve eksiklikler hakkında, yeri geldikçe, gerekli müşahedeler yaptırılmalıdır. Söz figürleri (edebî sanatlar) süs olarak değil, daha ziyade bir ifade zarureti olarak benimsetilmelidir. Gerek mecazların (istiare, alegori, mürsel mecaz), gerek söz diziminden (hafz, tedric, tekrar, vb.) ve düşünüş tarzından (teşbih, tezat, canlaştırma, mübalâğa, nida, soru, vb.) doğan öbür figürlerin ifadeye kazandırdıkları canlılık, tipik örneklerine rastlandıkça belirtilmelidir.

Nevilerle ve şekillerle ilgili müşahedeler ve incelemeler kompozisyon faaliyetleriyle kaynaştırılıp tamamlanmalıdır.

Veznin, kafiyelerin, nazım şekillerinin ve mecazların mücerret ve kuru tahlillere tâbi tutulması, metinlerin bunları anlatmaya yarayacak vasıtalar veya sadece sözlük ve gramer malzemesi tarzında kullanılması, cümlelerin ve mısraların aynen veya değişik şekillerle tekrarlanması, tekrarlanması ve bunun açıklama sayılması, bir cümlede her kelimenin ayrı ayrı izah edilmesi ve ettirilmesi, biyografilerin ve basmakalıp şahsiyet tahlillerinin hiçbir gayeye hizmet etmeyecek şekilde ezberletilmesi, soruların basit, vuzuhsuz ve bilhassa sistemsiz olması, kelimelerin, cümlelerin kullanılmasında sarıhlığa ehemmiyet verilmemesi, derslerde şahsî

zevklerin ve kesinleşmemiş görüşlerin hâkim kılınması vb. yazının değerleriyle öğrencinin alâkasını kesen, dikkati dağıtan, zamanla okuma zevkini ve duyup anlama kabiliyetlerini felce uğratan zararlı yollardır; dil ve edebiyat öğretimimizin zayıflıkları bilhassa bu noktalarda aranmalıdır.

10.3.1.3. Edebiyat tarihi

II. ve III. sınıflardaki üniteler, edebiyat tarihimizin umumî seyrini takip etmektedir. Her üniteye, adları belirtilen ve belirtilmeyen yazarlardan seçilecek metinlerin, yukarıda da açıklandığı gibi, ahenkli bir bütün teşkil etmesine dikkat edilmeli ve öğretimin dağınık, systemsiz kalmasına meydan verilmemelidir.

Dil ve edebiyat bilgileri gibi, edebiyat tarihi de müstakil kurlar tarzında ve ezberlenmek üzere verilmeyecektir. Ancak,

1. Her ünitenin başında, buna dahil örneklerin edebiyat tarihindeki yerlerini başka eserlerle ve birbirleriyle olan ilgilerini tespiti yarayacak, bilhassa öğrencilerde konuya karşı alâka uyandıracak zaruri ve aydınlatıcı bilgiler topluca verilmeli;
2. İnceleme sırasında, müşahede ettirilmek suretiyle metine, yazarın devri, çevresi, hayatı ve mizacı arasındaki ilgiler;
3. Metinden metne geçilirken, aradaki münasebetlere dayanılarak, ünitenin başlıca inkişaf merhaleleri;
4. Üniteden üniteye geçilirken üniteler arasındaki bağlar ve farklar açıklanmalı;
5. Batı edebiyatından alınacak örneklerle kendi edebiyatımızın örnekleri arasında da, Türk ve Batı edebiyatlarının hususiyetlerini, Tanzimattan sonraki edebiyatımızın Batı anlayışına adım adım nasıl yaklaştığını göstermek için, faydalı karşılaştırmalar yapılmalıdır. Dikkat edilecek bir cihet, bunlardan bir kısmının, kabil olduğu kadar, öğrenciye buldurulmasıdır.

Öğretmen, her metnin hazırlığını aynı zamanda bu esaslara göre yapmalı, bizzat açıklayacaklarını tespit ettikten sonra, öğrencilere aratacaklarını, belli bir görüş noktasından çıkan çekici ve düşündürücü problemler şeklinde ortaya koymalı, bunların çözümlüşünü ihtimamla takip etmelidir. Zaman zaman problemlerin öğrenciler tarafından bulunup ortaya konmasını ve çözümlenmesini kolaylaştıracak tedbirler almalıdır.

Her ders yılının sonunda beş altı saat ayrılarak, bu süre içinde, o yıl okunanların topluca gözden geçirilmesi faydalı olur. Bununla ilgili olarak, “*Türk Dili ve Edebiyatı*” kitaplarının sonunda, edebiyat tarihimizin umumî seyrini ve ana hatlarını belirten bir özetin bulunması, öğrencilere üzerinde çalıştıkları metinlerin zaman içindeki yerlerini ve devirleriyle ilgili hususiyetlerini topluca hatırlatmak bakımından lüzumludur.

Hâsılı, Türk edebiyatının gelişme merhalelerinin gösterilip edebî mahsullerinin devir ve çevre içinde değerlendirilmesi, okunmamış ve tanınmamış eserlerin hikâyesi şeklinde olmayacaktır.

Biyografinin de eseri izah bakımından mühim olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır.

Yabancı edebiyatlardan ve şahsiyetlerden bazıları, sözlü kompozisyon saatlerinde konuşma veya konferans konusu olarak öğrencilere verilebilir.

Derslerde ve ders dışı faaliyetlerde müracaat kitabı olarak kullanılmak üzere, her öğrencide metinli veya metinsiz bir edebiyat tarihi de bulunmalıdır.

10.3.1.4. Metin seçimi

1. Derslerde ve dolayısıyla kitaplarda kullanılacak metinler;
  - 1.1. Sınıf seviyesine uygun,
  - 1.2. Fikir, sanat ve bilgi değeri bulunan,
  - 1.3. İcabında incelenerek okunmaya müsait,
  - 1.4. İfadece sağlam ve vuzuhlu, zevk verici ve yetiştirici parçalar olmalıdır.
2. Örnekler, şahsiyetlerin ve bunların bağlı buldukları çığırların karakterlerini vermelidir. Aynı devrin başka başka yazarlarından alınacak parçaların birbirini tamamlaması, aynı şahsiyetten muhtelif sınırlarda alınacak parçaların da, her sınıfta, bu şahsiyetin belli bir cephesini veya belli cephelerini tanıtmaları gerekir.
3. Mana ve tesir bakımından her metnin;
  - 3.1. Sınıf havasına uygun bulunması,
  - 3.2. Öğrencileri kötümserliğe sürüklemeyecek, inançlarını sarsmayacak, onları iyiye, güzele, hayata doğru şevkle, cesaretle yürütecek mahiyette olması şarttır.

Halk ve Divan şiiri ünitelerinde mücerret aşk yazılarından ziyade, millî hasletlerimizi, mefahirimizi belirten parçalar yer almalıdır. Muhtelif devirlerden seçilecek örneklerin, sınıflarda konuşulması arzu edilmeyen konulara yol açmayacak vasıfta olmasına itina edilecektir. Batı edebiyatı örnekleri sağlam tercümelerden alınmalıdır. Hâsılı her parça, doğrudan doğruya veya dolayısıyla, Türk çocuklarına millî ve insani terbiye verebilmelidir.
4. Okunacak örneklerin sayısı, vaktin müsaadesine ve yazarların ehemmiyetlerine göre ayarlanır.
5. Her parça, uzun bir eserden seçilmiş bile olsa, konu ve fikir bakımından bir bütün sayılabilmelidir.
6. İslâmlıktan önceki edebiyatımızdan seçilecek parçaların bugünkü dilimize çevrilmiş şekilleri verilecektir. Bunların yanına, dilimizin o devirlerdeki durumunu göstermek için, asıllarından alınmış beş on satır konulabilir. İslâm medeniyeti çerçevesinde gelişen edebiyatımızdan seçilecek manzum metinlerin, bilhassa çekimlerde, zamanlarındaki söylenişleriyle değil, mümkün olduğu kadar yabancı ve garip görünmekten kurtarılarak, bugünkü canlı dilimize yakın söylenişleriyle verilmesi uygun görülmüştür. Herhangi bir engel bulunmadıkça, “gelürsün” yerine “gelirsin” yazmak kabilinden tasarruflar, her dilde yapılmaktadır. Dili bakımından anlaşılması güç olan mensur metinlerin, çağımız için değerli bulunan üslûp vasıfları elden geldiği kadar muhafaza edilmek şartıyla, bugünkü dilimize yaklaştırılması artık zaruret hâline gelmiştir. Öğrenci birtakım engellere takılmaktan ve birçok kelimeleri ezberlemekten kurtarılarak, yazının gerçek değerleriyle ve özü ile temasa getirilmelidir. Bu metinlerden birkaçının asıllarından da örnekler vermek, tabiatıyla mümkündür.
7. Dilimizin bünyesini kavratma ve fikir terbiyesi verme bakımından eski ve yeni edebiyatımızın nesir örneklerinden fazlasıyla faydalanılmalıdır.

10.3.1.5. Ders konuları

I. Sınıf

(Haftada 3 saat)

1. Tanzimat sonrası edebiyatımız
  - 1.1. Namık Kemal, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Mehmet Akif Ersoy, Ziya Gökalp, Yahya Kemal Beyatlı, Ömer Seyfettin, Memduh Şevket Esenal, Halide Edip Adivar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin ve Falih Rıfkı Atay’dan örnekler

Atatürk'ün nutuklarından seçilmiş parçalar

1.2. XX. yüzyıl edebiyatımızdan seçilmiş başka örnekler

2. Eski edebiyatımız

2.1. Halk edebiyatı: Dede Korkut, Yunus Emre ve Karacaoğlan'dan örnekler

2.2. Divan edebiyatı: Süleyman Çelebi, Fuzûlî, Nedîm ve Evliya Çelebi'den örnekler

2.3. Halk ve Divan edebiyatımızdan seçilmiş başka örnekler

2.4. Batı edebiyatı

Homeros, Aiskhylos, Sophokles, Herodotos, Moliere, La Fontaine, La Bruyere, Daudet, Cervantes, Swift ve Dickens'ten örnekler

II. Sınıf

Edebiyat kolu

(Haftada 4 saat)

1. İslâmlıktan önceki Türk edebiyatı: Orhun yazıtlarından, Kaşgarlı Mahmut'tan, Oğuzname'den seçilmiş parçalar

2. Hak edebiyatı

2.1. Dede Korkut, Yunus Emre ve Karacaoğlan'dan örnekler

2.2. Halk edebiyatımızdan seçilmiş başka örnekler

3. Divan edebiyatı

3.1. Nevâî, Fuzûlî, Bâkî, Nef'î, Nedîm, Gâlib ve başka Divan şairlerinden örnekler

3.2. Kâtip Çelebi, Evliya Çelebi, Naîmâ ve başka Divan nesir yazarlarından seçilmiş örnekler.

4. Tanzimat sonrası edebiyatımız

4.1. Namık Kemal, Ahmet Mithat ve Rezaîzade Mahmut Ekrem'den örnekler

4.2. Tevfik Fikret, Halit Ziya Uşaklıgil ve Hüseyin Rahmi Gürpınar'dan örnekler

4.3. XX. yüzyıl edebiyatımızdan seçilmiş örnekler (Mehmet Emin Yurdakul, Ömer Seyfettin, Halide Edip Adivar, Reşat Nuri Güntekin vb.)

5. Batı edebiyatı

5.1. Yunan ve Latin edebiyatları: Euripides, Vergilius ve Tacitus'tan örnekler

5.2. Yeni edebiyatlardan seçilmiş başka örnekler

II. Sınıf

Fen kolu

(Haftada 3 saat)

1. İslâmlıktan önceki Türk edebiyatı: Orhun yazıtlarından, Kaşgarlı Mahmut'tan ve Oğuzname'den seçilmiş parçalar.

2. Halk edebiyatı

2.1. Dede Korkut, Yunus Emre ve Karacaoğlan'dan örnekler

2.2. Halk edebiyatımızdan seçilmiş başka örnekler

3. Divan edebiyatı

3.1. Nevaî, Fuzûlî, Bâkî, Nedîm ve Gâlib'ten örnekler

3.2. Kâtip Çelebi, Evliya Çelebi ve Naîmâ'dan seçilmiş örnekler

4. Tanzimat sonrası edebiyatımız

4.1. Namık Kemal, Ahmet Mithat ve Rezaîzade Mahmut Ekrem'den örnekler

4.2. Tevfik Fikret, Halit Ziya Uşaklıgil ve Hüseyin Rahmi Gürpınar'dan örnekler

4.3. XX. yüzyıl edebiyatımızdan seçilmiş örnekler (Mehmet Emin Yurdakul, Ömer Seyfettin, Halide Edip Adivar, Reşat Nuri Güntekin vb.)

5. Batı edebiyatı

5.1. Yunan ve Lâtin edebiyatları: Euripides, Vergilius ve Tacitus'tan örnekler

5.2. Yeni edebiyatlardan seçilmiş örnekler

III. Sınıf

Edebiyat kolu

(Haftada 5 saat)

1. Divan şiirinden ve nesrinden seçilmiş örnekler

2. Tanzimat sonrası edebiyatımız

2.1. Şinasî, Ziya Paşa, Namık Kemal, Abdülhak Hâmid Tarhan, Ahmet Vefik Paşa, Ahmet Cevdet Paşa ve çağdaşlarından seçilmiş örnekler.

2.2. Tefik Fikret, Halit Ziya Uşaklıgil, Cenap Şehabettin ve çağdaşlarından seçilmiş örnekler.

2.3. Ziya Gökalp, Fuat Köprülü, Mehmet Akif Ersoy, Ahmet Haşim, Yahya Kemal Beyatlı, Memduh Şevket Esendal, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Falih Rıfki Atay, Peyami Safa ve çağdaşlarından seçilmiş örnekler.

2.4. Cumhuriyet devri şiir ve nesrinden seçilmiş örnekler

2.5. Atatürk'ün nutuklarından seçilmiş parçalar

3. Batı edebiyatı:

3.1. Yunan ve Lâtin edebiyatları: Sophokles, Eflâton, Cicero ve Seneca'dan örnekler.

3.2. Yeni edebiyatlar: Dante, Montaigne, Pascal, Voltaire, Rousseau, Balzac, Stendhal, Hugo, Flaubert, Goethe, Schiller, Shakespeare, Tolstoy, Ibsen, Poe ve Mark Twain'den örnekler.

3.3. Batı edebiyatından seçilmiş başka örnekler.

4. Sürekli ve güdümlü okuma

4.1. Bir Türk romanından veya piyesinden seçilmiş parçalar

4.2. Bir Türk şairinden seçilmiş parçalar

4.3. Bir Batı klâsiğinden seçilmiş parçalar vb.

III. Sınıf

Fen kolu

(Haftada 2 saat)

1. Tanzimat sonrası edebiyatımız

1.1. Şinasî, Namık Kemal, Abdülhak Hamit Tarhan ve Ahmet Vefik Paşa'dan örnekler.

1.2. Tefik Fikret ve Halit Ziya Uşaklıgil'den örnekler.

1.3. Ziya Gökalp, Fuad Köprülü, Mehmet Akif Ersoy, Ahmet Haşim, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Falih Rıfki Atay'dan örnekler.

1.4. Cumhuriyet devri şiir ve nesrinden seçilmiş örnekler

1.5. Atatürk'ün nutuklarından seçilmiş parçalar

2. Batı edebiyatından seçilmiş örnekler

10.3.2. Kompozisyon

Dil ve edebiyat öğretiminde öğrencilerin ilerleme dereceleri, kendilerini ifade edişlerinden anlaşılır. Şu hâlde okumanın ve dil ile ilgili öbür çalışmaların başlıca hedeflerinden biri, onları kompozisyona hazırlamak, bildiklerini, duyduklarını ve düşündüklerini doğru, açık ve tesirli bir şekilde tam olarak söylemeye, yazmaya alıştırmaktır. Yeni edebiyatımızdan ve Batı

edebiyatından alınan her okuma parçasının aynı zamanda kompozisyon örneği olarak incelenmesi ve dil bilgisinin bilhassa dilin kullanılışı bakımından ele alınması, bundan dolayı lüzumludur.

Güzel konuşmak veya güzel yazmak, sadece bazı formülleri maharetle kullanmak demek değildir. Güzel konuşup yazabilmek için, hatıralardan, duygulardan, fikirlerden ve hayallerden meydana gelmiş zengin bir malzeme ile, gerçeği müşahede ve düşünceleri, duyguları tahlil edebilme kabiliyetleri de lâzımdır. Okunacak metinler, yapılacak konuşma ve yazma alıştırmaları, öğrencinin muhtaç bulunduğu kültür zenginliğine yardım edecek, onun müşahede ve tahlil kabiliyetlerini geliştirecektir.

Yazılı kompozisyon çalışmaları birinci derecede ehemmiyetli olmakla beraber, gerek hayatımızdaki rolü, gerek kelime ve cümle zenginliğine yardımı bakımından sözlü çalışmaların da ihmal edilmemesi gerekir. Sözlü kompozisyon çalışmalarında öğrenci başkalarıyla yersiz heyecanlara kapılmadan, tabii ve rahat konuşmayı, başkalarını dikkatle ve sabırla dinlemeyi öğrenecektir. Onu, bir meselenin değişik cephelerini görmeye, değerli ve değersiz görüşleri ayırt etmeye, çabuk düşünmeye, düşüncelerinin olgun delillerini bulmaya, adilâne hüküm vermeye, peşin hükümlerden sakınarak mantıklı bir muhakeme ile karara varmaya alıştırmak, konuşmalardan fazlasıyla faydalanabiliriz. Öğrenci, güzel, canlı, çekici bir konuşmanın insan şahsiyeti hakkında başkalarına lehte kanaatler vereceğini de görecektir. Mantıklı görüşlerin er geç kazanacağını anlayacağı için, sağduyuya, mantığa ciddîliğe olan güveni artacak, inanmadıklarını körü körüne tasdik etmekten kurtulacaktır.

Konuşma konularının okul havasına ve sınıf seviyesine uygun ve yükseltici olmasına, lâubaliliğe ve çatışmalara yol açmamasına bilhassa dikkat edilmeli, sözü aykırılığa, konu dışına, şahsiyete vardırma dürtülüğü her vesile ile öğrencilere aşılmalıdır.

Konuşmalarda, yazıda olduğu gibi, konunun iyi anlaşılması bulunması şarttır. Münakaşa, münazara, sözlü rapor gibi konuşma çeşitlerinde, konunun ve zamanın sınıfça evvelden tespit edilmesi, öğrencilerin hazırlıklı gelmeleri, bu sebeple mutlaka sağlanmalıdır.

Öğrencilerin, seslerini kullanışlarında, jestlerinde, yüz hareketlerinde, bilhassa kelimeleri ve cümleleri söyleyişlerinde çeşitli aykırılıklara, yapmacıklara, hatalara düştükleri görülmektedir. İyi konuştuğunu sanıp konudan uzaklaşan ciddîlikten ayrılan boş sözlerle zamanı dolduran, sözü kendine inhisar ettirmek isteyen, başkalarının sözlerini kesen, kendi düşüncesine aykırı fikirler ortaya atılınca bunu haysiyet meselesi yapan tipler vardır. Bunların her biri için alınması gereken tedbirler ihmal edilmemelidir. Konuşmaktan kaçınanların da muhtelif vesilelerle teşvik edilmesi lâzımdır. Her öğrenci, konuşmaya alâkalı fikirler kalabileceğine konunun aydınlanmasına yardım edebileceğine inanmalıdır.

Sözlü ve yazılı kompozisyonun, bu çalışmalara ayrılan saatlere inhisar ettirilmesi gerekmez. Bütün dil ve edebiyat dersleri, okulun iç ve dış hayatı, öbür dersler, bu faaliyetlere zemin olabilir.

10.3.2.1. Kelime hazinesi ve cümleler

Dile hâkim olmak, manaları ve değerleri iyi bilinen kelimelerden meydana gelmiş zengin bir kelime hazinesini ve çok sayıda çeşitli cümleler kurma maharetini kazanmış olmak demektir.

Öğrencilerin kelime hazinelerini beslerken şunları dikkate almamız gerekir:

1. Kelimeleri, ifade ettikleri eşyadan ve fikirlerden ayırarak (meselâ, hazır listeler hâlinde) öğretmemeliyiz. En doğru yol, bunları psikolojik alâkalara göre gruplandırmaktır. Bazen kökteş kelimeler bile, bu bakımdan birbirlerinden uzak kalırlar. Fakat aynı fikir nizamına, aynı hayal grubuna giren, biri düşünülünce öbürü az çok vâzih bir şekilde hatıra gelen

kelimeler arasında psikolojik bir alaka var demektir. Uygulamada, isim, sıfat, fiil olarak aynı duyguyu ifade eden kelimeleri buldurmak; içinde boşluklar bulunan metinlerde, cümlenin umumî manasına göre, birbirine yakın kelimelerden uygun düşecekleri kullanılmak; verilen bir konu üzerinde cümleler kurdurmak; aynı cümlede iki boşluk bırakarak bunlardan her birine eş manalı iki kelimedenden hangisinin uyacağını buldurmak, vb. şekillere başvurulur. Daima göz önünde bulundurulacak bir nokta kelimelerin tek başlarına sarîh manalar taşımamalarına ve kendilerini daha çok cümlede belli etmeleri keyfiyetidir.

2. Çalışmalar umumî kültür dilimizde yaşayan kelimeler üzerinde toplanmalı, eski az kullanılan veya tutunmamış kelimelerde ısrar edilmemelidir.
3. Her kelime, doğru telâffuzuyla birlikte kavratılmalıdır.
4. Kelimeler üzerinde çalışılırken sözlüklerden, ansiklopedilerden, ilgili kaynaklardan faydalanılmalı, edinilen bilgiler ve yapılan karşılaştırmalar, vb. fişlere veya alfabeli defterlere not ettirilmelidir.
5. Kelime çalışmalarının ifrata vardırılması mahzurludur. Cümle, dilde en küçük canlı unsurdur. Kelimenin benimsetilmesinde, kelime çeşitlerinin belirtilmesinde kelime gruplarının vazifelerinin açıklanmasında... daima bir mana bütünlüğü taşıyan cümlelerden faydalanılır.

Cümleler üzerinde çalışılırken, yapılacak işlerden bazıları şunlardır:

1. Basit, bağlı, sıralı cümleleri doğru yazıp noktalamak; bileşik cümleleri bağlı cümleler hâline getirmek veya bunun aksini yapmak;
2. Bir hareketi, bir görünüşü, bir duyguyu, bir fikri yerine göre çeşitli cümlelerle ifade etmek;
3. Cümleleri dil ve mana bakımından incelemek;
4. Yanlış cümleleri düzeltmek vb.

10.3.2.2. Başlıca sözlü ve yazılı kompozisyon çeşitleri

Aşağıda, sözlü ve yazılı kompozisyon çeşitlerinden bazıları, kısa notlarla açıklanmıştır:

1. Yazılı

1.1. Paragraf teşkili

Derece derece, okuma parçalarındaki paragrafları tanıma, eve veya arkadaşına yazılacak mektuplarda geçecek materyalleri paragraflarda bölme; vaka, tasvir, tahlil, duygu ve fikir paragraflarının başlangıç (giriş veya geçiş) cümlelerini yazabilme; basit makalelerde, haber yazılarında paragrafları düzenleme; türlü yazılarda paragrafları doğru kurma alıştırmaları. Bunların grup çalışmaları hâlinde yaptırılması da mümkündür.

1.2. Plân ve özet çıkarma, not alma

1.2.1. Plân çıkarma: Bir kitabın fihrist (içindekiler) sahifesini inceleme, herhangi bir ders kitabından belli bir bölümün plânını çıkarma, sözlü veya yazılı bir raporun, bir açıklamanın, bir gazete haberinin... ana fikirlerini başlıklar hâlinde yazarak plânını yapabileceği şekillerinde olur. Paragraf çalışmalarıyla birlikte yürütülür. Okuma parçalarında da uygulanır.

1.2.2. Özet çıkarma: Bir hikâyenin bütünü veya bir parçasını özetleme; bir paragrafın, bir gazete veya fikir yazısının ana fikrini çıkarma, bir makalenin paragraflarını özetleme gibi çeşitleri vardır. Özetler kısa, açık cümlelerle yapılır. Bu çalışmalar bir yazının hatırdaki rastgele kalan kısımlarını bir araya toplayarak bunu özet sayma alışkanlığını da önlemeye yarar.

1.2.3. Not alma: Dinlerken, müşahede sırasında, okurken, derse çalışırken gerekli notları alma. Not almanın, her şeyi aynen kâğıda geçirme demek olmadığı, rastgele alınan notların değersiz kalacağı öğrencilere anlatılmalıdır. Ayrıca fiş çıkarma, kupür biriktirme alınan notları

değerlendirip ilgili yazılarla zenginleştirme, tasnif etme ve daima kullanılabilir durumda bulundurma alışkanlıklarının kazandırılması lâzımdır.

Raporlar, kısa gazete haberleri, ilânlar, gezi ve seyahat notları: Yazılı rapor, sözlü kompozisyon bölümünde “*sözlü rapor, haber verme*” başlığı altında toplanmış bulunan konularda olur. Gezilerle, günlük vakalarla ilgili haberler, gazete haberleri, çeşitli ilân örnekleri bu gruba girer.

1.2.4. Yazılı yoklama sorularını cevaplandırma: Bu konuda öğrenciye, yazılı yoklamalarda başarının yolları gösterilmelidir. Yoklama kâğıdının nasıl kullanılacağı (kâğıdın itinalı kullanılması, yazının temiz ve okunaklı olması boş bırakılacak yerler, sınıf, numara, isim ve tarih kayıtları, paragraf başları, tasniflerin belirtilmesi vb.) soruyu iyi anlamak için nelere dikkat edileceği, sorunun nasıl cevaplandırılacağı (cevapların soruyu karşılaması, konu dışına çıkmama, cevabın lüzumundan fazla kısa veya uzun olmaması, sorunun cevaplarını paragraflara bölme, dil, ifade düzgünlüğü, vb.) hususlarında öğrenciye bilgi verilmeli, çeşitli derslere ait yazılı yoklama soru ve cevapları üzerinde incelemeler yapılmalıdır.

1.3. Mektup yazma

Önce mektup kâğıdının, zarfın nasıl kullanılacağı öğretilecek; eve, arkadaşına, küçüğe, büyüğe yazılacak mektuplarda hitaplar, başlangıç ve bitim cümleleri gösterilecek, mektubu bütün hâlinde yazabilmek için dikkat edilmesi gereken noktalar belirtilecektir. Daha sonra öğrenci, iş mektuplarıyla hususî mektuplardan faydalanarak davet ve teşekkür mektupları yazacak, telgraf çeşitlerini öğrenecektir.

Öğrenci, türlü konulardaki dilekçeleri yine bu gruptaki çalışmalar sırasında görür.

1.4. Konuşmalı yazılar, hikâyeler yazma

İşe diyaloglarla başlanmalı, iki insan (veya iki bitki, iki hayvan...) belli bir mesele üzerinde konuşturulmalı, sonra konuşmalı fıkralara, hikâyelere geçilmelidir.

1.5. Kitap inceleme

Öğrencilere, ders saatleri dışında okudukları veya inceledikleri kitapları arkadaşlarına tanıtmaları için, sözlü incelemelerde tavsiye edilen esaslara göre, raporlar hazırlanacak, son sınıfta tenkitçi görüş üzerinde ısrar edilecektir. (Sözlü kompozisyon bölümüne de bakınız.)

Edebî yazılar: Şiirler, okul toplantılarında okunacak monologlar, okul hayatını canlandıran radyo skeçleri, küçük piyesler, denemeler vb.

Öğrenciler, sınıfları ilerledikçe, bilhassa fikir konularına sevk edilmelidirler.

2. Sözlü

2.1. Karşılıklı konuşma

Bunlar, gündelik hayatta rastlanan konuşmalardır. Öğrenciye cemiyet hayatındaki kısa beraberliklerde nasıl konuşacağı öğretilir:

2.1.1. Kendini tanıtma, arkadaşlarla konuşma

2.1.2. İki arkadaş tanıştırma

2.1.3. Telefonla konuşma

2.1.4. Özür dileme, teşekkür etme

2.1.5. Bütüklerle konuşma

2.1.6. Bir topluluğa veya misafirlige gidildiği zaman yahut buralardan ayrılırken söylenecek sözler

2.1.7. Bir yemekte çeşitli konular üzerinde, öteden beriden konuşma... gibi basit örneklerden başlanarak, süreksiz ve tesadüfi konuşma tipleri gösterilir.

Bu çalışmaların suni bir atmosfer yaratılmadan, istihzaya ve küçümsemeye meydan verilmeden yaptırılması, ders içi ve ders dışı fırsatlardan (sınıftaki normal konuşmalar, okul toplantıları, geziler, müsamereler ve eğlenceler, öğretmen – öğrenci münasebetleri, kol faaliyetleri, vb.) faydalanılarak tabiiyet içinde yürütülmesi gerekir.

2.2. Açıklama

Bu çalışmalar, geniş konuşmaların unsurları üzerinde öğrenciyi ayrı ayrı meşgul etmek için yapılan alıştırmalardır. Başlıca çeşitleri şunlardır:

- 2.2.1. Yol gösterme (Resmî bir binaya, çevrede belli bir yere nasıl gidileceğinin kısa ve açık bir şekilde ifadesi);
- 2.2.2. Tarif (Türkçe derslerinde veya başka derslerde geçen mühim kelimelerin, terimlerin, çevredeki eşyanın tarifleri);
- 2.2.3. Farkları gösterme (Aynı çeşitten, birbirine pek yakın, çok kere birbirine karıştırılan şeylerin, aynı konu etrafında iki hikâyenin, iki piyesin, iki şiirin... birbirine benzeyen ve benzemeyen taraflarının belirtilmesi);
- 2.2.4. Sebep-netice arasındaki bağlantının gösterilmesi (bir fikrin doğruluğunun veya yanlışlığının sebepleri, bir vakanın sebepleri, bir maçta, bir güreşte alınan neticenin sebepleri bir edebî eserin belli bir özelliğini meydana getiren sebepler vb.);
- 2.2.5. Bazı cümle ve mısralar üzerinde yapılacak açıklamalar vb.

2.3. Sözlü rapor, haber verme

Bir havadis, günlük bir vaka, yeni bir kitap, yeni bir film, yeni bir ilmi keşif, bir kahraman, yapılacak bir iş, bir ders konusu, bir deney, bir tatil günü vb. konular üzerinde sınıf arkadaşlarına doğru ve toplu bilgi verme.

Bir kitabın tanıtılmasında, belli bir zaman süresi içinde bitirilmek şartıyla, şu plân uygulanabilir:

1. Kitabın ve yazarının adı
2. Eserin kısa bir özeti veya belli bir parçasının özeti
3. Kitaptan seçilmiş tipik metinler
4. Konuşan öğrencinin eser hakkındaki düşünceleri
5. Kitabın nereden ve nasıl alınabileceği

2.4. Hikâye anlatma

Öğrencilere, seviyelerine ve zevklerine göre, şu tip hikâyeler anlattırılmalıdır:

1. Fıkralar (Nasrettin Hoca fıkraları gibi);
2. Kahramanlara ait menkıbeler;
3. Geçmiş vakalar, geziler;
4. Okunmuş hikâyeler vb.

Bu konuşma çeşidi öğrencileri okumaya ve özetlemeye sevk edeceği gibi, onlara konuşma zevk ve sevgisini de aşılacaktır. Ancak konuların seçimine dikkat edilmeli, sınıfa uymayacak konuşmalara meydan verilmemelidir.

2.5. Münakaşa

Münakaşada göz önünde tutulacak esaslar şunlardır:

1. Konular öğrenciler tarafından seçilmelidir.
2. Çocuklar arasında ders dışı zararlı ve şahsi ihtilâflar yaratacak meseleler ele alınmamalıdır.
3. Konu, daha önceden sınıf ve ev vazifesi olarak verilip kaynaklar tavsiye edilmek suretiyle iyice hazırlatılmalıdır.
4. Münakaşalar başlangıçta öğretmen, daha sonra sınıfça seçilecek bir başkan tarafından idare edilmelidir.

Ayrıca öğrencilerin:

1. Peşin hükümlere ve kararlara saplanmamaları, aydınlanmış meseleler üzerinde ısrar etmemeleri,
2. Söylenenleri, konuşanın sözlerini kesmeden, dikkat ve sabırla dinlemeleri, kararlarını düşündükten sonra vermeleri,
3. Bağırmadan, herkesin işitebileceği bir sesle konuşmaları, sözü kendilerine inhisar ettirmemeleri,
4. Başkalarına karşı nazik ve müsamahâli davranabilmeleri, şahsiyattan ve dedikodudan kaçınmaları,
5. Konu dışına çıkmamaları; misallerin, başkalarından alacakları sözlerin doğru ve fikirlerini destekleyecek nitelikte olmasına dikkat etmeleri,
6. Başkalarına saygı göstermeleri, kendilerine söz verilmeden konuşmamaları, neticeyi iyi kalplilikle karşılamaları gerekir.

Üzerinde münakaşa yapılabilecek konular:

1. Sınıfça okunan veya sınıfça bilinen bir hikâye, şiir veya temsilin değerlendirilmesi; bir sanat meselesinin çeşitli yönleri;
2. Bir kitap, günlük bir vaka, bir filmin taşıdığı yenilikler;
3. Tavsiye edilmiş hikâye, roman, piyes ve biyografilerdeki şahıs ve vakaların benzer şahıs ve vakalardan ayrıldıkları noktalar vb.

2.6. Söz korusu

Söz korusu, bir şiir veya nesir parçasının bir grup öğrenci tarafından birlikte dikte okunması demektir. Öğrenciye şiir zevki vermek için kullanılan vasıtalardan biridir. Sınıfta neşeli bir çalışma havası yaratır; sesli okuma maharetini artırır; toplu çalışmalardan hoşlanma alışkanlığını verir; birlikte çalışma disiplinine alıştırmak; yalnız başına inşattan çekinen öğrencilerde kendine güvenme duygusunu besler; telâffuz hatalarının düzelmesine yardım eder.

Söz koroları için en elverişli malzeme, manzum hikâye ve piyesler, lirik şiirler, trajedi parçalarıdır. Seçilecek metinlerde şu vasıfların bulunmasına dikkat edilmelidir: Kuvvetli bir ritm, kulağa hoş gelen bir ses, hareketli ve romantik bir konunun sade bir dille anlatılmış olması, canlı bir nakarat.

Söz koroları için yapılacak hazırlıkların başında öğrencilerin ses gruplarına ayrılmaları gelir:

1. İnce sesliler,
2. Orta sesliler,
3. Kalın sesliler,
4. Bütün sınıf,
5. Tek kızlar, tek erkek çocuklar (Solo kısımlarının okunması için).

Bu işten sonra sınıf, öğretmenin veya iyi okuyan bir öğrencinin parçayı okuyuşunu dinler. Parçanın manası, şekli ve iyi okunmasının ehemmiyeti üzerinde sınıfça konuşulur; durulacak

yerler, vurgulu sözler tespit edilir; metin sınıfça önce hep birden sonra grup grup okunur. Bu okumalar metnin anlaşılmasına da yarar. Daha sonra metnin koro tarafından okunması işi gelir.

Koro parçalarının okunmasında dört yol vardır:

1. Nakaratlı parçalarda solistler parçanın bentlerini; ince, orta ve kalın sesli korolar da nakaratı söylerler.
2. Karşılıklı koro: Öğrenciler ince ve kalın sesliler olmak üzere iki gruba ayrılırlar. Metnin mahiyetine göre bazen bir grup, bazen öteki grup söyler. Meselâ soruları ince, cevapları kalın sesliler okur.
3. Gruplama usulü: Manzum metin kısımlara ayrılır, her kısmı bir grup okur.
4. Hep birlikte okuma: Bölünmeyen metinler bütün sınıf veya bir grup tarafından okunur.

Söz korosu çalışmalarına hafif mizahlı bir manzume ile başlamak yerinde olur. Öğrenciler bu işe alıştıktan sonra daha ağır parçalara geçilebilir. Öğrencilerin tabii bir sesle okumalarına, koro şefinin işaretine uymalarına, önceden kararlaştırılmış yerlerde durmalarına, vurgulu kelimelerde seslerini yükseltmelerine dikkat edilmelidir.

Not: Söz korosu çalışmaları öğretmenin arzusuna bırakılmıştır.

2.7. İnşat

Müsamerelerden ve toplantılardan da mâkul bir ölçüde faydalanılmak suretiyle seviyeye uygun, güzel ve öğrenci tarafından beğenilmiş parçaların inşadına imkân verilmesi tavsiyeye değer. İnşat, telâffuz hatalarını giderme, vezni ve ritmi hissettirme, kelime kazandırma, güzel parçaların hatırda kalmasını sağlama, topluluk karşısında söz söyleme cesareti verme bakımlarından faydalıdır. Ancak, öğrencinin seslerde ve hareketlerde mübalâğaya ve yapmacığa düşmesini, heyecana kapılmasını vb. önlemek gerekir.

2.8. Mülâkat (Görüşme)

Mülâkat alıştırmalarının gayesi, öğrenciye, belli şahıslarla, belli bir maksat için yapılacak görüşmelerde faydalı sonuçlar elde etmenin yollarını göstermek ve karşılaşıacağı güçlükleri yenmesine yardım etmektir.

Mülâkat, bir şahsın ilmî, edebî, vb. konular, meseleler üzerinde düşüncelerini öğrenmek veya iş istemek maksadıyla yapılır. Bilhassa III. sınıf öğrencileri yakın gelecekte resmî veya ticarî bir müesseseden iş isteme durumuna düşecekleri, resmî şahsiyetlerle temsilcilerle konuşacakları için, bu çalışmalar onlar için yararlı olacaktır.

Mülâkatların şu kısımlardan meydana geleceği belirtilmelidir:

1. Görüşme için zaman isteme
2. Görüşülecek konu üzerinde hazırlanma (konunun dağıtılmaması şarttır).
3. Kendini tanıtmak, nezaketle muhatabının ilgisini çekebilme, maksadı en kısa yoldan açıklama.
4. Görüşmeyi bitirme ve müsaade isteme.

Bu çalışmalara, okul veya çevre hayatındaki imkânlardan faydalanılarak fırsat verilmelidir.

2.9. Münazara

Münazara birer cümle hâlinde ifade edilen bir tezle antitezin iki taraf (ekip) arasında ve bir hakem kurulu huzurunda münakaşa edilmesidir. Münakaşalarda yarışma endişesi olmadığı hâlde, münazaralar birer fikir ve söz müsabakasıdır. Münazarada dikkat edilecek mühim bir husus, öğrencinin bir fikri, ne olursa olsun, savunma gayesiyle demagoji yapmasına meydan verilmemesidir. Münakaşalarda göz önünde tutulacak esaslar burada da uygulanmalıdır.

2.10. Sözlü inceleme

Konusunu edebî eserlerden alan sözlü incelemelerin şekli, eserin türüne göre değişir. Önceleri bir makalenin ana hatlarıyla incelenmesi ele alınmalı, bir biyografinin, bir romanın, vb. etraflı incelenmesine daha sonra geçilmelidir. Münakaşanın geniş bir şekli olan incelemeler, öğrencilere münakaşa esasları iyice benimsetildikten sonra yaptırılır.

Bir makalenin incelenmesinde sınıfça üzerinde durulabilecek noktalar şunlardır:

1. Yazının ana fikri,
2. Bu fikrin nasıl geliştirildiği,
3. İnceleme yapan öğrencilerin hangi fikir ve hükümlere katılıp hangilerine katılmadıkları,
4. Yazarın şahsiyeti ve meyilleri hakkında makalenin bize neler verdiği.

Bir edebî eserin (meselâ bir romanın) incelenmesinde sınıfça üzerinde durulabilecek noktalar:

1. Kitabın adı
2. Yazarın ve yayımlayanın adı,
3. Eserin türü,
4. Yazarın üslûbu, üslûp hakkında bir fikir vermek için kitaptan sınıfça okunacak kısımlar,
5. Yazarın kitabı yazmaktaki gayesi,
6. Yazarın bu gayeye ne dereceye kadar varabildiği,
7. Yazarın yetişme tarzının, hayat görüşünün, şahsiyet ve üslûbunun bu gayenin gerçekleşmesinde ne derece rolü olduğu,
8. İnceleyenin, kitabı sevip sevmeyişi, sebebi (kanaatini destekleyecek örnekler)

Bir biyografinin incelenmesinde üzerinde durulabilecek noktalar:

1. Biyografinin adı,
2. Yazarın ve yayımlayanın adı,
3. Biyografide kahramanının en mühim başarısı,
4. Onu bu başarıya götüren hayat tecrübelerinin neler olduğu,
5. Kahramanın en mühim karakter özellikleri ve kitapta hangi vakaların bu vasıfları en iyi şekilde belirttiği,
6. Yazarın konuyu en uygun şekilde ele alıp almadığı,
7. Yazarın üslûbunun ilgi uyandıracak derecede olup olmadığı,
8. İnceleyenin kitaptan ne gibi faydalar elde ettiği.

2.11. Konferans verme

Konferanslar, edebiyat ve dil bahisleri, ilim konuları vb. üzerinde hazırlıklı konuşmalar şeklinde yapılmalıdır. Öğrencilere iyi bir hatibin çok okuması, topladığı malzemeyi çok iyi düzenlemesi gerektiği fikri verilmeli, edebiyat derslerinde hitabet örnekleri üzerinde yaptıkları çalışmalar hatırlatılmalıdır.

2.12. Meclis müzakeresi usulleri

Bu tip çalışmalar, esasında birer münakaşadır. Yalnız daha mazbut ve şekilcidir. Müzakerelerde toplantının zaptını tutmak suretiyle yazılı kompozisyona da yer verilir.

Müzakere gün, saat ve gündemi sınıfça önceden tespit edilir. Oturumu, en yaşlı üye olarak öğretmen açar; sonra seçimler yapılır. Gündemin maddeleri üzerinde münakaşalara geçilir, kararlar verilir. Bir teklifin ileri sürülmesi, münakaşa edilmesi, geri alınması başka güne bırakılması, teklifte değişiklik yapılması gibi hususlar çok tabî bir şekilde yürütülmelidir.

Öğrenci teşekküllerinin yapacakları toplantılarda müzakere usullerine uygun hareket edilmelidir.

10.3.2.3. Düzeltmeler

Dil ve edebiyat çalışmalarının verimi, bilhassa yapılacak düzeltmelere bağlıdır. Düzeltmenin gayesi, öğrenciye zayıf bulunduğu noktaları haber vermek ve bu konularda kendisine yardım etmek olmalıdır. Öğrencinin, öğretmeni tarafından hatalarının takip edildiğini bildiği nispette dikkatli olacağı da unutulmamalıdır.

Düzeltmenin başlıca iki şekli vardır:

1. Doğruyu, öğretmenin vermesi,
2. Yanlışların öğretmen tarafından isimlendirilip işaretlenmesi ve düzeltme işinin gerekli ikazlarla öğrenciye bırakılması.

Birinci şekil, öğrenciyi pasif bırakacağı için, faydalı değildir. Buna zaruret hâlinde başvurulabilir. Şu hâlde okullarımızda ikinci şeklin uygulanması lâzımdır.

Hatalar, cesaret kırarcasına, hemen ve toptan söylenmemeli, önce müşterek olarak tespit edilerek, bunların en çok tekrarlananlarından işe başlanmalıdır. Düzeltmeler, sözlü ikazlarla daima takviye edilmelidir.

Mühim olan bir nokta şudur: Düzeltme işi yalnız Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenine bırakılmamalıdır. İyi ifade edilmemiş olan herhangi bir konunun bilinmiş sayılması doğru olmayacağı için, her öğretmen, önce bir ana dili öğretmeni gibi hareket edecek ve düzeltmelerde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeniyle işbirliği yapacaktır. Kendi konuşmalarında ve yazılarında öğretmenin dikkatsiz davranması ise, üzerine aldığı vazifenin mahiyetiyle telifi mümkün olmayan, büyük bir meslek hatasıdır.

Not: Kompozisyon, ayrı not konusudur.

10.3.2.4. Ders konuları

I. Sınıf

(Haftada 2 saat)

1. Sözlü

1.1. Karşılıklı konuşma, açıklama haber verme, sözlü rapor, hikâye anlatma

1.2. Mütakaşa

2. Yazılı

2.1. Cümle ve paragraf teşkili

2.2. Plân ve özet çıkarma, not alma ve bilgi toplama, küçük bir yazının plânını hazırlama

2.3. Raporlar, kısa gazete haberleri, ilânlar, gezi ve seyahat notları, yazılı yoklama sorularının cevapları, mektuplar, tasvirler, konuşmalı yazılar ve hikâyeler, hikâye ve roman incelemeleri, kısa fikir yazıları.

II. Sınıf

Edebiyat ve Fen kolları

(Haftada 1 saat)

1. Sözlü

1.1. Karşılıklı konuşma, açıklama, sözlü rapor, hikâye anlatma

1.2. Mütakaşa

2. Yazılı

2.1. Cümle ve paragraf teşkili

2.2. Plân ve özet çıkarma, not alma ve bilgi toplama, bir yazının plânını hazırlama

2.3. Raporlar, gazete haberleri, gezi ve seyahat notları, yazılı yoklama sorularının cevapları, mektuplar, tasvir ve portreler, konuşmalı yazılar ve hikâyeler, hikâye ve roman incelemeleri, kısa fikir yazıları, edebî yazılar (yalnız kabiliyetli öğrenciler için).

III. Sınıf

Edebiyat ve Fen kolları

(Haftada 1 saat)

1. Sözlü

1.1. Mülâkat

1.2. Münakaşa, münazara, meclis müzakere usulleri

1.3. Sözlü inceleme, konferans

2. Yazılı

2.1. Paragraf teşkili

2.2. Bir kitabı inceleme, fikir yazıları, edebî yazılar (yalnız kabiliyetli öğrenciler için).

10.3.3. Dil bilgisi

Bilindiği gibi dil, düşüncelerimizden, duygularımızdan ve isteklerimizden ayrı değildir; bilâkis iç hayatımızın görünür bir cephesidir. Dil bilgisinin de, dilin sırf şekil bakımından tasviri tarzında mücerret bir ders konusu olarak değil, metinler üzerinde yaptırılacak müşahedelerle, mukayeselerle mananın iyi kavranmasını, dolayısıyla öğrencinin kendi fikirlerini, duygularını ve isteklerini doğru ifade etme şuuruna varmasını hedef tutan yapıcı bir çalışma çeşidi olarak anlaşılması gerekir.

Okuma parçalarında bir dil meselesini aydınlatabilmek tipik cümlelere sık sık rastladığımız gibi, öğrenci yazılarında ve konuşmalarında, bir yanlış düzeltmenin, bir kuralı benimsetmenin türlü fırsatlarını elde ederiz. (Hatta, dil konularıyla alakasız görünen öbür derslerde her öğretmen için sayısız imkânlar vardır.) Şu hâlde dil incelemelerine ayırabileceğimiz en elverişli zaman, okuma ve kompozisyon saatleri içinde (aşağı yukarı bu derslerin dörtte biri) olacaktır. Fakat bu incelemeler dersin akışını durduracak çıkışlar tarzında değil, onu tamamlayan manalı derinleşmeler tarzında olmalıdır.

Dil -ifade ve üslûp farklarının altında- kendine mahsus kanunları bulunan sağlam ve rabitali bir sistemdir. Ondaki değişiklikler, şahsî heveslere veya tesadüflere bağlı değildir. İstisnaların bile belli sebepleri vardır. (Eski metinler incelenirken bunların örneklerine rastlanabilir.) Bu gerçeğin, birtakım kurallara - bilerek veya bilmeyerek - kendisinin de uymakta bulunduğunu sözlerinde ve yazılarında göstermek suretiyle, öğrenciye telkin edilmesi, konunun gerektirdiği ciddîliği sağlamak bakımından mühimdir.

Dil çalışmaları öğrencilerin ihtiyaçlarına göre ayarlanmalıdır. Bunun için, ilk derslerde yapılacak ufak yoklamalarla, onların neleri bildikleri ve neleri bilmeye muhtaç oldukları ve o ders yılı içinde hangi işlerin yapılacağı tespit edilmelidir. Bilinen konular ve rahatça kullanılmakta bulunan kurallar üzerinde ısrar etmenin faydası yoktur.

Düşüncenin ifadedeki karşılığı daima cümle olduğundan, incelemelere cümleden başlamamız, ondan sonra derece derece cümleciklere, söylenişleri birer bütün teşkil eden kelime gruplarına geçmemiz doğru olur. Kelime ancak cümlenin içinde hayat kazanacağı için, sabit ve

sarih bir varlığı olmayan mücerret kelimeler üzerinde uğraşmamız, beklediğimiz verimi sağlayamayacaktır.

Üzerinde durulacak dil hadiselerinin öğrencilerin katacakları misallerle zenginleştirilmesine, sezdirilen bir kuralın jimnastik mahiyetinde alıştırmalarla itiyat hâline getirilmesine ve bu itiyadın kaybolmasını önleyecek hatırlatmalara ehemmiyet verilmelidir. Bir kuralı basit ve net bir formül hâlinde belirten kuvvetli cümlelerin ve mısraların ezberletilmesi, bunun benimsenmesine yardım edebilir.

İncelemelerde kelimelerin ve cümlelerin doğru söylenişlerine, imlâya ve noktalamaya dikkat edilmelidir. İcabında imlâ yoluyla yazdırılacak bir cümle, bir paragraf, dil çalışmalarına başlangıç olabilir.

Dil çalışmaları, yukarıda açıklandığı gibi öğrencilerin ihtiyaçlarına göre ayarlanmak suretiyle, yıldan yıla derinleştirilerek lise tahsili boyunca devam edecektir. Daha çok tasvirî mahiyette kalan bahislerin (I. sınıflarda 1. ve 2.; II. sınıflarda 1. ve 3.; III. sınıflarda üniteler), sözlü kompozisyon faaliyetlerinde münakaşa ve tenkitli konferans konusu tarzında ele alınması mümkündür. Öbür üniteler, devamlı inceleme ve alıştırmaya konulardır.

Öğrenci, sistemli ve alıştırmalı bir dil bilgisi kitabını her zaman eli altında bulunduracak gerektikçe buna müracaat edecektir.

10.3.3.1. Ders konuları

I. Sınıf

1.

1.1. Dil, dillerin doğuşu

1.2. Konuşma ve yazı

2.

2.1. Ses, ses yolu

2.2. Dilimizin sesleri, hece, kelime

2.3. Dilimizde sesli uyumu

3. Vurgu ulama, ton (Okumada, sözlü kompozisyonda)

4. Kökler ve ekler (Metin incelemelerinde), basit ve birleşik kelimeler (Metin incelemelerinde, yazılı kompozisyonda)

5. Kelime çeşitleri ve bunların yerini tutan gruplar (Cümledeki görevlerine göre, okumada ve kompozisyonda)

6. Kelimelerin söylenişi (Okumada, sözlü kompozisyonda)

7. Cümleler (Bütün çalışmalarda)

8. İmlâ (Okumada, yazılı kompozisyonda)

9. Noktalama (Okumada, yazılı kompozisyonda)

II. Sınıf

Edebiyat ve Fen kolları

1. Dilimizin dünya dil grupları arasındaki yeri

2. Türk lehçeleri (Okumada örnekleriyle), ağızlar (Okumada ve sözlü kompozisyonda)

3. Türklerin kullandıkları alfabeler

4. Dilimizde en çok kullanılmış yabancı dil kuralları (Metin incelemelerinde)

5. Türkçede kelime türetme yolları (Metin incelemelerinde ve sırası geldikçe öbür çalışmalarda)

6. Kelime çeşitleri ve bunların yerini tutan gruplar (Cümledeki görevlerine göre, okumada, sözlü kompozisyonda)
7. Kelimelerin söylenişi (Okumada, sözlü kompozisyonda)
8. Cümleler (Çeşitli cümlelerin söylenişinde ve öğelerindeki değişikliklerden doğan mana farkları. Metin incelemelerinde, kompozisyonda)
9. İmlâ (Okumada, yazılı kompozisyonda)
10. Noktalama (Okumada, yazılı kompozisyonda)

III. Sınıf

Edebiyat ve Fen kolları

1. Türk dili tarihi (Kısaca)
2. Dilimizde en çok kullanılmış yabancı dil kuralları (Metin incelemelerinde)
3. Türkçede kelime türetme yolları (Metin incelemelerinde, sırası geldikçe öbür çalışmalarda)
4. Kelimelerin söylenişi (Okumada, sözlü kompozisyonda)
5. Kelimelerde mana değişiklikleri (Kaybolmuş, eski, yeni; manası daralan, genişleyen, değişen; terim, deyim ve mecaz hâline gelen kelimeler ve gruplar... Metin incelemelerinde)
6. Dilimizde kelime gruplarının türlü devirlerdeki şekilleri arasındaki farklar (Metin incelemelerinde)
7. Cümleler (Edebiyatımızın türlü devirlerindeki nesir cümlelerinin farkları. Metin incelemelerinde).

10.4. 1976 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı

10.4.1. Genel amaçlar

1. Türk edebiyatının hem muhteva, hem üslup bakımından en mükemmel örneklerini, tenkidî bir görüşle, modern metotlarla ve mukayeseli bir şekilde incelemek suretiyle öğrencilere:
  - 1.1. Sağlam bir zevk ve duygu terbiyesi vermek;
  - 1.2. Okuduklarını anlama, anladıklarını, duyduklarını, düşündüklerini ve gördüklerini güzel Türkçemizin bütün imkânlarıyla en doğru ve tesirli şekilde ifade yollarını öğrenmek;
  - 1.3. Dil ve edebiyat meseleleri üzerinde, ilmi, objektif düşünme alışkanlığı kazanmak;
  - 1.4. Türk dilinin ve edebiyatının dünya kültürü içindeki gerçek yerini ve önemini kavramalarına imkân ve zemin hazırlamak;
  - 1.5. İlim ve kültür bakımından gelişme, ilgi, istidat ve kabiliyetlerine göre yetişme fırsatı sağlamak;
2. Edebî eserlerde aksetmiş bulunan, Türk düşünce sisteminin ana çizgilerini, Türk cemiyetine has değer hükümlerini, Anayasamızda ifadesini bulan Türk Milliyetçiliği idealini öğrencilere benimsetmek;
3. Öğrencilerin, Millî Eğitim Temel Kanununun bilhassa 2., 10. ve 11. maddelerinde tespit edilen hedefler istikametinde gelişmelerine yardımcı olmaktır.

10.4.2. Türk Edebiyatı dersinin amaçları

Türk edebiyatının muhteva, estetik değer, dil ve üslup bakımından en mükemmel eserlerini okutmak suretiyle, öğrencilere:

1. Bu eserleri tanıtmak ve sevdirmek;
2. Bu eserlerde ifadesini bulan Türk Milliyetçiliği idealini, Türk cemiyetine has değer hükümlerini tanıtmak;
3. Bu eserler vasıtasıyla, Türk ruhunu ve Türk düşünce sisteminin devirden devire, nesilden nesile, değişen ve değişmeyen motiflerini tespit yoluyla, bizi biz yapan başlıca unsurları göstermek;
4. Zengin bir kelime hazinesi ve güzel, akıcı, canlı bir üslup kazandırmaktır.

10.4.3. Türk Dili dersinin amaçları

1. Türk dilini, psikoloji, sosyoloji gibi kendi kanunları içinde müstakil bir ilim dalı olarak incelemek suretiyle, öğrencilerin:
  - 1.1. İnsanlar arasında duygu, düşünce, fikir ve bilgi alışverişinin temel vasıtası olan dilin bütün imkânlarından kolayca faydalanmalarını,
  - 1.2. Fikrî bakımdan gelişmelerini,
  - 1.3. Türk dili ve başlıca meseleleri hakkında objektif düşüncelerini sağlamak.
2. Yazı dilini, standart Türkçeyi, kaideleriyle ve edebî metinlere dayalı olarak öğretmek suretiyle, öğrencilerin:
  - 2.1. Kelime hazinesini zenginleştirmelerini,
  - 2.2. Edebî metinlerden seçilecek cümlelerin tahlili ile, Türk dilini tabiiği ve zengin ifade imkânları içinde ele alabilmelerini,

- 2.3. Binlerce yıllık kültür eserlerimize alâka duymalarını,
- 2.4. Millî birliğin temel unsurlarından biri olan dil birliğini benimsemelerini temin etmek.
3. Türkçenin, asırlarca, her türlü yabancı tesirlere rağmen, varlığını korumuş olmasındaki kudretini, akıcılığını ve güzelliğini göstermek suretiyle, öğrencilere:
  - 3.1. Türkçeyi sevdirmek;
  - 3.2. Kuvvetini ve canlılığını dil şuurundan alan bir millî şuur kazandırmak.
4. Türk dilini, millî kültürün taşıyıcı unsuru olarak ele almak suretiyle, öğrencilerin Türk aydınları olarak yetişmelerine imkân ve zemin hazırlamaktır.

10.4.4. Türkçe Kompozisyon dersinin amaçları

1. Öğrencileri, Türk edebiyatının şiir ve nesir sahasında en mükemmel örnekleriyle karşı karşıya getirmek suretiyle, onlara:
  - 1.1. Okuduğunu anlama ve anladığını güzel ve tesirli bir şekilde anlatma yollarını göstermek;
  - 1.2. Gördüklerini, duyduklarını, düşündüklerini olgun bir seviyede ifade imkânı kazandırmak;
  - 1.3. Yazı ve konuşma dilinde gerekli teknikleri nasıl geliştirebileceklerini öğretmek.
2. Öğrencilerin, yaş, cinsiyet, zekâ ve kültür seviyesine uygun, zevk ve alâkalarına uygun konuları seçmek suretiyle, onların:
  - 2.1. Yazmaya karşı duydukları tereddüt, çekingenlik, hatta korku vb. gibi duygularını yenmelerine,
  - 2.2. Bu sahada mevcut kabiliyetlerini geliştirmelerine yardımcı olmak.
3. Kompozisyon dersinin, dil ve edebiyat konularıyla olduğu kadar, diğer ilim ve kültür sahalarıyla münasebeti üzerinde durarak, öğrencilerin:
  - 3.1. Okuma zevkini geliştirmek;
  - 3.2. Kültür bakımından olgun bir seviyeye gelmelerini sağlamaktır.

10.4.5. Genel açıklamalar

1. Türk Dili ve Kompozisyon ile Türk edebiyatı dersleri aralarında münasebet bulunmakla beraber, amaçları, konuları ve öğretim şekilleri farklı olduğu için, her biri kendi maksadına uygun olarak okutulmalı, imtihanlarda da ayrı notla değerlendirilmelidir.
2. Türk Dili dersinin gayesi, Türk çocuklarına Türkçenin dünya dilleri içindeki yerini, tarihi gelişmesini, yeryüzündeki dağılımını, yapısını, bugün konuşulan ve yazılan Türkiye Türkçesinin esaslarını, kelime seçerken ve cümle kurarken uyulması gereken kaideleri öğretmektir.

Dil başlı başına bir disiplindir. Bilindiği üzere, bugün bütün dünyada dil vakıasını tarih, coğrafya, fizik veya matematik gibi müstakil olarak inceleyen ilim dalları vardır.

Liselerde dilin ayrı bir ders olarak okutulması, Türk çocuklarının dikkatini kültür bakımından çok önemli olan bu disipline çekecek ve onlarda bir dil şuru meydana getirecektir. Millî birliğin temeli olarak da, dilin liselerde ayrı olarak okutulmasında fayda vardır. Ortak bir konuşma ve yazma terbiyesi vermek de dil derslerinin hedefleri arasına girer.

3. Türkçe kompozisyon dersinin gayesi, öğrencileri yazı yazmaya ve konuşturmaya alıştırmaktır. Kompozisyon dersi teorik olmaktan ziyade pratiktir. Bu derslerde öğretmenin vazifesi, öğrencilerin hepsini gördüklerini, okuduklarını, düşündüklerini ve hissettiklerini sözlü ve yazılı olarak anlatmaya teşvik etmek, hatta zorlamaktır. İnsan düşüncesini harekete getirmede belli esaslara göre konuşma ve yazmanın büyük rolü vardır. Konuşma ve yazma öğrencileri aktif kılar. Demokratik tartışma ve sosyal münasebetlerin büyük nispette konuşma ve

yazmaya dayandığı düşünülürse, öğrencilere böyle bir dersin ayrı bir dikkatle öğretilmesinin ehemmiyeti daha iyi anlaşılır.

4. Türk edebiyatı derslerinin gayesi, Türk çocuklarına, kendi milletinin yüzyıllar boyunca yarattığı değerli edebî eserleri tanıtmak, onlarda ifadesini bulan Türk Milliyetçiliği idealini, Türk milletine has değer hükümlerini öğretmek suretiyle nesiller arasında ortak bir kültür tesis etmektir.

Her milletin hayata bakış tarzı, millî inançları ve zevki kendi edebiyatında tecelli eder. Bu bakımdan Türk edebiyatı dersi, Türk çocuklarına millî tarih şuurunu ve millî ruhu aşıl原因an en mühim vasıtalardan biridir. Edebî metinlerin incelenmesi, öğrencilerin daha derin duyma ve düşünmelerini de sağlar. Onlar dilin güzel ve tesirli bir şekilde kullanılması için de örnek olurlar. Edebiyat dersleri, öğrencilerin zevklerini ve duyularını geliştirme kadar, onlara millî terbiye verme ve ortak bir kültür yaratma maksadını da güttüğü için, lise seviyesindeki bütün okullarda, bir ölçüde, aynı müfredata göre okutulmalıdır.

Edebiyat derslerinde, Türk milletinin tarih boyunca yarattığı en güzel metinler okutulmalı, çağdaş edebiyattan da ortak değer hâline gelmiş metinler seçilmelidir. Öğretmenler edebiyat derslerinde öğrencilere kendi şahsî ve hususî temayüllerini aşıl原因amaya kalkmamalıdır. Böyle bir davranış "*ortak millî kültür*" kavramına aykırı olur.

Öğretimin, her kademesiyle, şahısların veya zümrelerin değil, devlet ve milletin emrinde sorumlu bir müessese olduğu unutulmamalıdır. Henüz kültürleri ve tenkit kabiliyetleri gelişmemiş olan öğrencilere, ortak değer hâline gelmemiş eserleri vermek doğru değildir. Bu seviyedeki öğrenci, her şeyden önce, kendi milletinin, ortak değer hâline gelmiş eserlerini tanımalıdır.

Bakanlığımız, öğrencilerin edebiyat kültürünü artırmak, ders içi ve ders dışı çalışmalarına kaynak teşkil etmek üzere, Türk edebiyatının her devresine ait programın amacına uygun metinleri ihtiva eden zengin antolojiler, monografiler hazırlatacaktır. Ancak ortak metinler vasıtasıyla, ortak bir kültür edinilebilir. Bu bakımdan, sınıfta ders kitapları ile Bakanlıkça hazırlanan veya tavsiye edilenlerin dışındaki kitaplara yer verilmesinin mahzurları çok açık olarak meydandadır.

Türk edebiyatı müstakil bir derstir. Türk Dili ve Türkçe Kompozisyon dersleri ise müstakil olarak okutulmakla beraber, tek notla değerlendirilecektir.

Aşağıda Türk Edebiyatı, Türk Dili ve Türkçe Kompozisyon derslerinin müfredatı ve bunların hangi esaslara dayanacağı gösterilmiştir.

Açıklamalar:

1. Bu devrede öğrenciler, Türk dilinde tarih boyunca yaratılmış güzel ve değerli eserlerle, millî kültür ve medeniyet tarihimizin gelişme çizgisine daha sistemli bir şekilde bağlı olarak, karşılaşacaklardır. Ancak, öğrenciler, okudukları metinlerle, bu metinlerin meydana getirdiği tarihî devir, kültür ve medeniyet çevresi arasındaki münasebetleri kendi kendilerine bulamazlar. Bunun içindir ki, metin tahlilinde bu münasebetler üzerinde durulmalıdır.
2. Edebiyat ve onun dayandığı dil ve kültür, çağlar boyunca değişir ve gelişir. Metin tahlilleri devirden devire, nesilden nesile, şahsiyetten şahsiyete değişen ve değişmeyen unsurları belirtecek şekilde yapılmalı, Türk dilinin ve edebiyatının tarihî gelişmesi tespit edilmelidir.
3. Edebî metin, devri ile olduğu kadar, yazarının hayatı ve mizacı ile de ilgili olabilir. Bu sebeple eser ile yazarı arasındaki münasebet hakkında da bilgi verilmesi gerekir. Fakat bu bilgi metinden hareket edilerek verilmelidir.
4. Aşağıdaki ders konuları dört ana türde toplanmıştır. Bundan maksat, metinler işlenirken her türdeki eser ve şahsiyetlerin birbirleriyle daha yakından mukayese edilmesini sağlamak ve bu

yolla edebiyatımızın dört ana türündeki tarihî gelişmeyi öğrencilere daha açık olarak gösterebilmektir. Böyle bir gruplandırma, ayrıca, sanatçıların edebî şahsiyetlerini tespit ve tayinde öğretmene daha geniş imkânlar sağlayabilecektir. Zira, birkaç türde eser vermiş olan bir sanatçının, çeşitli cepheleri böylece zaman fasılları ile ayrı ayrı belirtilerek aralarındaki münasebet gösterilebileceği gibi, aynı zamanda, o sanatçının edebî şahsiyeti bir bütün hâlinde ele alınabilecek ve dolayısıyla edebiyat tarihimizdeki yeri ve önemi daha gerçekçi bir tahlile tâbi tutulmuş olacaktır.

5. Türk Dili ve Edebiyatı programları, bütün sınıflar arasında birbirini tamamlayacak ve bir bütünlük teşkil edecek şekilde düzenlenmiştir. Edebiyatımızın tarih boyunca yetiştirdiği her sanatçıdan, hatta her büyük sanatçıdan her sınıfta örnekler tutulması mümkün değildir. Şahsiyetler ve eserlerinden alınan örnekler sınıf seviyeleri ve programların gayeleri dikkate alınarak, sınıflar arasında dağıtılmıştır. Nitekim bazı şahsiyetlerden sadece birinci sınıfta örnekler verilmekle yetinildiği hâlde edebiyat tarihimizde mühim yeri olan, çok cepheli bazı sanatçıların çeşitli eserleri üzerinde ikinci sınıfta da durulması gerekli görülmüştür. Öğretmenler, bu gibi şahsiyetlerden alınmış örnekler üzerinde çalışırken, öğrencilere, birinci sınıfta o şahsiyet hakkında edindikleri bilgi ve intibalarını hatırlatmalı, bunları, bu yıl edinilenlerle kaynaştırıp bütünlüştürmeli, o şahsiyet hakkında daha geniş ve daha tam bir bilgi kazandırmaya çalışmalıdır.
6. Metin incelemelerinde;
  - 6.1. Nesir, nazım gibi ifade şekilleri ve edebî türler,
  - 6.2. Vezin, kafiye, nazım şekilleri gibi ses unsurları,
  - 6.3. Mecazlar, ifade sanatları gibi dil ve söyleyiş hususiyetleri,
  - 6.4. Yazarların şahsî üslûp özellikleri,
  - 6.5. Eser ile yazar ve devri arasındaki münasebet gibi hususlar açıklanmalı, ayrıca öğrencilere, eser ve yazarlarına karşı sevgi ve saygı aşılanmalıdır.
7. Muhteva çalışmalarında, öğrencilere eserdeki ana duygu veya düşünceyi bulduracak, metnin ruhuna nüfuz edecek tarzda hareket edilmelidir.
8. Öğrencilerin kelime hazinelerinin her derste biraz daha zenginleşmesine azamî dikkat sarf edilmeli, ilim dışı zorlamaların mahsulü kelimelere yer verilmemeli, bu hususta Millî Eğitim Bakanlığının 7.11.1975 Tarih ve 11446 Sayılı “*Dilde Aşırılıklardan Sakınılması Hakkında*”ki genelge (Tebliğler Dergisi, Cilt 38, 17 Kasım 1975 Tarih ve 1860 Sayılı) esasları göz önünde tutulmalıdır.
9. Her türe giren metinler;
  - 9.1. Muhtevalarına,
  - 9.2. Yapılarına,
  - 9.3. Dil ve üslûp özelliklerine göre incelendikten sonra, aynı türden diğer benzerleriyle, muhteva, yapı dil ve üslûp farkları belirtilmelidir.
10. Roman ve hikâye tarzındaki eserlerde:
  - 10.1. Tip tasvirleri,
  - 10.2. Dekor tasvirleri,
  - 10.3. Hareket ve vaka,
  - 10.4. Sosyal ve psikolojik tahlilleri ihtiva eden parçalar üzerinde durulmalıdır.
11. Eski edebiyatımızın büyük sanatçılarından seçilecek örneklerin, hem sanatçının dünya görüşünü, üslûp ve şahsiyetini; hem de, temsil ettiği edebiyat ve sanat anlayışını, bu sanat ve edebiyatın güzellik ve mükemmelliğini tebarüz ettirecek vasıfta olmasına dikkat edilmelidir.

12. Her türden seçilecek metinlerin; öğrenciler için alâka çekici ve onların hayata, tabiata, ailelerine, vatan, millet, cemiyet ve insanlığa, Türk büyüklerine, Türk zaferlerine karşı sevgi ve saygı duymalarını temin edecek vasıfta olmasına itina gösterilmeli, milletimizin mazisinden nefret duygusu yaratan, hâlihazır duruma ve istikbali hakkında şüphe, tereddüt, bedbinlik uyandıran, sınıf içinde ve dışında ideolojik münakaşalarda, hatta gittikçe çatışmalara sebebiyet verecek eserlerden ve yorumlardan kaçınılmalıdır.
13. Metin seçiminde, millî, ahlâkî değerlere bağlılık esas alınmalı, çeşitli sürtüşmelere meydan verebilecek, yıkıcı, bölücü, ideolojik mahiyetteki eserlerden ve yorumlardan sakınılmalıdır.
14. Her türdeki metinler Millî Eğitim Temel Kanununda belirtildiği üzere, Atatürk İnkılâplarına ve Anayasanın başlangıcında ifadesini bulan Türk Milliyetçiliğine bağlı, Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî, kültürel değerlerini benimsemiş, vatanını, milletini, ailesini seven, koruyan, yücelten, Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen nesillerin yetişmesini sağlayacak vasıftaki örnekler arasından seçilmelidir.
15. Metin seçiminde bu programa göre okullara tavsiye edilmiş ders kitapları ile antolojilerden faydalanılmalıdır.

10.4.6. Konular

10.4.6.1. Türk Edebiyatı

I. Sınıf

Bu sınıf edebî metinlerin incelenmesine bir başlangıç teşkil ettiği için, önce ana hatlarıyla edebiyat, edebiyat neveleri, Türk edebiyatının devirleri, sahaları ve başlıca özellikleri hakkında bilgi verilmelidir.

1. Edebiyata giriş

1.1. Edebiyatın mahiyeti, dilin çeşitli şekillerde ve edebî eserlerde kullanım tarzı

1.2. Edebiyat neveleri ve özellikleri

1.3. Türk edebiyatının devreleri ve her devrin karakteristik özellikleri.

2. Hikâye tarzında yazılmış eserler

2.1. İslâmiyet'ten önceki devir

2.1.1. Oğuz Kağan destanı

2.1.2. Budist Uygurlara ait bir hikâye

2.2. İslâmî devir

Dede Korkut kitabından bir hikâye

Köroğlu Destanı

Bir Türk Masalı

Kerem ile Aslı

Leylâ ile Mecnun

2.3. Avrupâî devir

Halit Ziya'dan bir hikâye

Ömer Seyfettin'den bir tarihî kahramanlık hikâyesi

Halide Edîp'ten bir parça

Memduh Şevket Esendal'dan bir hikâye

Sait Faik'ten bir hikâye

3. Türk şiiri

3.1. İslâmiyetten önceki devir

Divan ü Lügati't-Türk'ten tabiat ve yiğitlikle ilgili şiirler
Uygur şiirinden örnekler

3.2. İslâmî devir

Kutadgu Bilig'den dinî duygular ve tabiat sevgisini ifade eden şiirler
Yunus Emre'den tanrı, insan ve tabiatı konu alan şiirler
Anadolu halk şiirinden tabiat, yiğitlik ve aşk konularıyla ilgili şiirler
Divan şiirinden örnekler:

(Aşk, tabiat, savaş, kahramanlık, ahlâk konularını ihtiva eden gazel, kaside, mesnevî, rubaî, murabba, muhammes vs.)

Süleyman Çelebi

Fuzûlî

Bâkî

Nef'î

Nedîm

3.3. Avrupaî devir

3.3.1. Tanzimattan Cumhuriyete kadar gelişen Türk edebiyatından, hürriyet, vatan sevgisi, tabiat sevgisi ve dayanışma duygularını telkin eden şiirler

Namık Kemal, Abdülhak Hamit, Mehmet Akif

3.3.2. Cumhuriyet Devri Türk edebiyatından vatan, aile, tabiat ve insan sevgisini ve kahramanlık duygularını telkin eden şiirler

Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Haşim, Faruk Nafiz Çamlıbel, Necip Fazıl Kısakürek, A. Hamdi Tanpınar, Cahit Sıtkı Tarancı, Orhan Veli Kanık.

4. Türk tiyatrosu

4.1. Türklerde seyir ve temaşa geleneği

Meddahlık, Karagöz, Orta Oyunu

4.2. Avrupaî Türk tiyatrosu

Şair Evlenmesi

Vatan yahut Silistre

Akın (Faruk Nafiz Çamlıbel)

Yaprak Dökümü (Reşat Nuri Güntekin)

Üç Turunçlar (Behçet Necatigil)

5. Deneme ve fikir yazıları

5.1. İslâmiyetten önceki devir

Tonyukuk Abidesi

Sekiz Yükmek

Divan-ı Lügati't-Türk'ten atasözleri

5.2. İslâmî devir

5.2.1. Kutadgu Bilig'den devlet, cemiyet ve ahlâkla ilgili parçalar

5.2.2. Anadolu Türk nesrinden insan, Tanrı, hayat, ahlâk ve cemiyetle ilgili parçalar

Sinan Paşa, Birgivî, Kâtip Çelebi

5.3. Avrupaî devir

Namık Kemal (Vatan, hürriyet ve insan iradesiyle ilgili parçalar)

Ziya Gökalp (Millet ve kültürle ilgili parçalar)
 Halit Ziya Uşaklıgil (Dil sevgisiyle ilgili parçalar)
 Yahya Kemal Beyatlı (Türk medeniyeti ile ilgili parçalar)
 Peyami Safa (Sanat, edebiyat ve tenkitle ilgili parçalar)
 Atatürk'ün Nutkundan parçalar

II. Sınıf

Türk Edebiyatını tarihî akışı içinde görebilmek için, Lise 2. sınıf ders kitabında da metinler, üç medeniyet devresine göre seçilecektir. Yalnız metinler Türk edebiyatı ve medeniyetinin birinci sınıfta verilmeyen yönlerini ihtiva edecektir. Bu sınıfta, metin tahlilinde İslâmî devre edebiyatına ağırlık verilecektir.

1. Hikâye tarzında yazılmış eserler

1.1. İslâmiyetten önceki devir

1.1.1. Orhun Kitabeleri (Müstakil bir devlet kurmak için savaş)

1.1.2. Göktürklerin inandıkları değerler

1.1.3. Göktürk Kitabelerinin üslûbu

1.1.4. Destan ile tarih arasındaki fark ve münasebet

1.1.5. Ergenekon destanı

1.1.6. Budist ve Maniheizt Türklere ait dinî hikâyeler

1.2. İslâmî devir

1.2.1. İslâmiyeti telkin eden menkıbe ve hikâyeler

1.2.1.1. Mevlit

1.2.1.2. Battal Gazi destanı

1.2.1.3. Anadolu halk hikâyeleri

1.3. Avrupaî devir

1.3.1. Tanzimat Devri romanlarından örnekler

Namık Kemal - İntibah

Sami Paşazade Sezai - Sergüzeşt

Recaîzade Mahmut Ekrem - Araba Sevdası

1.3.2. Servet-i Fünûn Devri romanı

Halit Ziya Uşaklıgil - Maî ve Siyah

1.3.3. Cumhuriyet Devri romanından örnekler

Yakup Kadri Karaosmanoğlu

Reşat Nuri Güntekin

Peyami Safa

Abdülhak Şinasi Hisar (Fehim Bey ve Biz)

Ahmet Hamdi Tanpınar

2. Türk şiiri

2.1. İslâmiyetten önceki devir

Eski Türk şiirinden örnekler

2.2. İslâmî devir

Ahmet Yesevi

Kutadgu Bilig

Anadolu tekke şiirinden örnekler:

Karacaoğlan

Divan Őirinden örnekler:

Ahmet Paşa, Ali Şir Nevâi, Bâkî, Fuzûlî, Nef'î, Nailî, Nâbî, Nedîm, Şeyh Gâlib.

2.3. Avrupaî devir

2.3.1. Tanzimat devri

Namık Kemal, Abdülhak Hamit Tarhan, Recaîzade Mahmut Ekrem, Muallim Naci

2.3.2. Servet-i Fünun devri

Tevfik Fikret, Cenap Sahabettin, Hüseyin Siret.

2.3.3. Fecr-i Atî devri

Ahmet Haşim

Mehmet Akif Ersoy

2.3.4. Türkçülük Cereyanı

Ziya Gökâlp, Mehmet Emin Yurdakul, Emin Bülent Serdaroğlu, Yahya Kemal Beyatlı

2.3.5. Cumhuriyet devri

Faruk Nafiz Çamlıbel ve Beş Hececiler, Necip Fazıl Kısakürek, Ahmet Hamdi Tanpınar, Cahit Sıtkı Tarancı, Orhan Veli Kanık, Arif Nihat Asya

3. Türk tiyatrosu

Namık Kemal (Gülnihâl)

Abdülhak Hamit (Finten)

Ahmet Vefik Paşa

Reşat Nuri Güntekin (Eski Hastalık)

Necip Fazıl Kısakürek (Tohum)

4. Deneme ve düşünce yazıları

4.1. İslâmiyetten önceki devir

4.1.1. Budizm'in ve Maniheizm'in esaslarını anlatan fikir yazıları.

4.2. İslâmî devir

4.2.1. İslâmiyeti anlatan fikir yazıları

4.2.2. Tasavvufu açıklayan fikir yazıları.

4.3. Avrupaî devir

Ziya Paşa, Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi, Cevdet Paşa, Ahmet Vefik Paşa, Recaîzade Mahmut Ekrem, Muallim Naci, Cenap Sahabettin, Halit Ziya UŞaklıgil, Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit Yalçın, Yahya Kemal Beyatlı, Peyamî Safa, Ahmet Hamdi Tanpınar, Mehmet Kaplan (Edebiyat Üzerine Araştırmalar).

III. Sınıf

1. Türk edebiyatına umumî bakış

I. ve II. sınıflarda Türk Edebiyatının muhtelif devirlerine ait çeşitli türde metinler üzerinde çalışmış olan öğrencilerin edindikleri bilgiler, bu sınıfta geniş bir senteze götürülecektir.

1.1. İslâmiyetten önceki devre Türk edebiyatı ve medeniyetine ait Prof. Dr. Fuat Köprülü, Prof. Dr. Zeki Velidi Togan, Ord. Prof. Dr. Reşit Rahmeti Arat, Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu ve yabancı Türkologların incelemeleri,

1.2. İslâmî Devir Edebiyatı ve medeniyeti ile ilgili olarak Őuara tezkireleri yanında Prof. Dr. Fuat Köprülü, Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan, Abdülbaki Gölpınarlı, Prof. Ahmet Hamdi Tanpınar,

Yahya Kemal Beyatlı, Nihat Sami Banarlı, Ağâh Sırrı Levend, Vasfî Mahir Kocatürk, Nurullah Ataç, Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın incelemeleri,

- 1.3. Avrupaî devre Türk edebiyatı ve medeniyetiyle ilgili Prof. Dr. Fuat Köprülü, Prof. Ahmet Hamdi Tanpınar, İsmail Habip Sevtik, Nihat Sami Banarlı, Ahmet Kabaklı, Prof. Dr. Kenan Akyüz, Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın incelemeleri mevcuttur.

Bütün bu edebiyat tarihçi ve tetkikçilerinin eserlerinden seçilecek parçaların her birinin devirlerin ve şahsiyetlerin çeşitli cephelerini en iyi şekilde tespit eder mahiyette olmalarına ve birbirini tamamlayarak Türk Edebiyatı tarihi hakkında bütünüyle bir fikir vermelerine dikkat edilecek, eksik noktaları tamamlanacaktır. Bazı halledilmemiş meseleler hakkında değişik görüş ve fikirleri ihtiva eden parçaların da, bu seçmeler arasında yer alması, öğrencileri ilmi münakaşaya hazırlaması bakımından faydalı olacağı aşikârdır.

2. Türk edebiyatının zirve teşkil eden eserleri

Bunun için;

- 2.1. Roman, hikâye ve mesneviler, geniş özetler ve seçmelerle, bütün olarak verildikten sonra tahlili cihetine gidilecektir.
- 2.2. Şiirlerin tamamı verilerek, bütün hâlinde muhteva, şekil ve üslûp özellikleri bakımından tahlil edilecektir.
- 2.3. Makalelerin ve denemelerin tamamı verilerek, ihtiva ettiği görüş ve fikirler münakaşa edilecektir.
- 2.4. Tiyatro eserleri geniş özet ve seçmelerle tanıtılacaktır.
- 2.5. Bütün bu eserlerde Türk edebiyatının başlangıcından bugüne kadar değişen ve sabit kalan değerleri üzerinde durulacak, Türk milleti olarak varlığımızın temelini teşkil eden, bizi biz yapan başlıca unsurların tespitine çalışılmaktadır.

Bu sınıfta Fen ve Edebiyat şubeleri arasında haftalık ders sayısı bakımından büyük fark bulunduğu cihetle, bu gruba alınan büyük eserlerden (x) işaretli olanlar hem Edebiyat hem de Fen kollarında müştereken okutulacak, diğerleri sadece Edebiyat kollarında ele alınacaktır.

- 2.6. A (1), B (2) ve C (3) bölümlerindeki bahisler Fen ve Edebiyat kollarında müştereken okutulacak, D (4) bölümündeki bahisler, vaktin müsaadesi nispetinde Edebiyat kollarında işlenecektir.

2.7. Şiirler:

Kanunî Mersiyesi (Bâkî)
 Su Kasidesi (Fuzûlî)
 Bahar Kasidesi (Nefî) .
 İstanbul Kasidesi (Nedîm)
 Selimname (Yahya Kemal Beyatlı)
 Süleymaniye'de Bayram Sabahı (Yahya Kemal Beyatlı)
 Berlin Hatıraları (Mehmet Akif Ersoy)
 Süleymaniye Kürsüsü'nden (Mehmet Akif Ersoy)
 O Belde (Ahmet Haşim)
 Han Duvarları (Faruk Nafiz Çamlıbel)
 Kaldırımlar (Necip Fazıl Kısakürek)
 Ne İçindeyim Zamanın (Ahmet Hamdi Tanpınar)
 Destan Gibi (Orhan Veli Kanık)

2.8. Roman, hikâye ve mesneviler

- Leylâ ve Mecnun (Fuzûlî)
- Hüsni ü Aşk (Şeyh Gâlib)
- Maî ve Siyah (Halit Ziya Uşaklıgil)
- Panaroma (Yakup Kadri Karaosmanoğlu)
- Tatarcık (Halide Edip Adivar)
- Matmazel Noralya'nın Koltuğu (Peyamî Safa)
- Yalnızız (Peyami Safa)
- Saatleri Ayarlama Enstitüsü (Ahmet Hamdi Tanpınar)

2.9. Makale, fıkra, deneme, tenkit, nutuk

- Rüya (Ziya Paşa)
- Celâl Mukaddimesi (Namık Kemal)
- Makber Mukaddimesi (A. Hamit Tarhan)
- Zemzeme Mukaddimesi (Recaîzade Mahmut Ekrem)
- Türkçülüğün Esasları (Z. Gökalp)
- Piyâle Mukaddimesi (Ahmet Haşim)
- Fuat Köprülü
- Ezansız Sementler (Yahya Kemal Beyatlı)
- Sanat Eseri, Bir Şey İfade Eder mi? (Peyami Safa)
- Türk Edebiyatında Cereyanlar (Ahmet Hamdi Tanpınar)
- Kültür Değişmelerinden Seçmeler (Mümtaz Turhan)
- Büyük Türkiye Rüyası'ndan Seçmeler (Mehmet Kaplan)
- Büyük Nutuk (Atatürk)

3. Dış Türkler edebiyatı

(Umumî bilgi ve tipik örnekler)

4. Dünya edebiyatı

Doğu ve Batı edebiyatlarından insan, aile, vatan sevgisi gibi duyguları telkin edene ahlâkî ve estetik değere haiz parçalar.)

Tagor, İktbal, Sadî, Hafız, Hayyam, Racine, Moliere, Shakespeare, Goethe'den örnekler üzerine çalışılacaktır.

10.4.6.2. Türk Dili

Amaçlar:

Dil düşüncecinin aynasıdır. Çünkü insan dil ile düşünür. Dil aynı zamanda bütün insan bilgilerinin mahfazasıdır. Çocuk dilsiz doğar, fakat dillenme kabiliyetini beraberinde getirir; kısa zamanda şuurlanır. Artık ondan sonra, bütün insan gelişmesinin dil içine cereyan ettiği görülür. Demek ki; dil, bütün ruhî ve fikrî gelişmenin, çocuk ve insanda bütün zihni terbiyenin, eğitimin ve öğretimin temel anahtarıdır.

Dil böylece ferdi terbiye ve gelişmenin, ruh ve zihin faaliyetinin, bilgileri elde etmenin temel âlet ve vasıtası, olduğu gibi, sosyal münasebetlerin de başta gelen düzenleyicisidir. Dil, insana mahsus olan geniş öğrenme ve öğretme kabiliyetlerini tatbik sahasına çıkararak, bilgiyi

toplayıp düzenleyerek ve insan cemiyeti içinde karşılık münasebetleri ayarlayarak hem insana ferdî fayda, hem de sosyal fayda temin etmekte büyük rol oynar.

İnsan her öğrendiğini dil ile öğrenip, dil ile sıraya koyup, dil ile kullanıp, dil ile muhafaza ettiğine göre, dil, aynı zamanda diğer bütün bilgilerin de müşterek âleti ve vasıtası durumundadır. Dil, hem kendi bilgi çerçevesinde zihni gelişmeye yardımcı olur, hem de diğer bilgi sahalarına yardım eder. Bu itibarla, dil, bütün insan hayatının, bütün eğitim ve öğretim hayatının temel unsuru, bütün bilgi sahalarının ve derslerin ilk ve ana vasıtası, bütün programların dayanağıdır.

Bu sebeple eğitim ve öğretimin hedefine ulaşabilmesi için, dikkat edilecek ilk şart, dilin, yetişmekte olanlara iyi bir şekilde öğretilmesidir. Türk Millî Eğitiminde de en başta gelen hedefimiz, şüphesiz Türkçenin iyi ve yeterli bir şekilde okutulması ve öğretilmesidir.

Dil insan dehâsının yarattığı harikulâde bir sistem, insan mizacının ortaya koyduğu en zengin bir hazine; hudutları bütün kâinatı, maddî manevî bütün varlıkları, bütün kavramları, fikirleri ve bilgileri içine alacak şekilde şümülûlî sonsuza açık muazzam bir mekanizmadır. İnsan, okulda ve hayatta bilgiyi kazanırken ve geliştirirken mütemadiyen dile hâkimiyetini de artırmak ve kuvvetlendirmek zorundadır. Bu sebeple, dil bilgisini ve dil imkânını geliştirmek üzere, yetişen insan, her kademedeki öğretimde, yaygın bir şekilde, dil dersleri ile yüz yüze gelmek mecburiyetindedir. Her kademedeki öğretimde ise, o kademenin şartlarına göre, farklı bir dil bilgisi programı tatbik edilmesi tabiidir.

İşte düşünmekte, düşüncenin geliştirilmesinde ve bilginin edinilmesinde temel alet ve vasıta olan dilin eğitim ve öğretimdeki ana hedefi, kendisinin dışındaki diğer derslerde de başarı için gerekli ilk katkıda bulunmaktır. Ayrıca şahsiyeti olgunlaştıran ve ferdi aydın insan yapan en mühim unsur da dil olduğuna göre, dil öğretiminin bir ana hedefi de çocuğun ve şahsın geliştirilmesidir. Bunların yanında dilin çok mühim, bir diğer ana hedefi de sosyal akrabalık bağı ve millî birliği sağlayan en büyük unsur olarak millet hayatındaki birlik ve beraberliği takviye etmektir. Bilindiği gibi milleti meydana getiren en büyük sosyal unsur dildir. Dolayısıyla, dil varlığının cemiyeti teşkil eden fertlere iyi bir şekilde sindirilmesi, o cemiyetin millet bünyesini sağlamlaştırmak için, son derece lüzumludur.

Her ders için başarının ilk anahtarını vermek, insan zihnini ve şahsiyetini geliştirmek, millî şuuru kuvvetlendirmek şeklinde toplanacak olan bu amaçlar, şüphesiz, her millette dil öğretiminin esas hedefleridir. Bu hedeflere ulaşmak da başka memleketlerde pek büyük bir güçlük arz etmez. Ancak Türkçenin yeryüzündeki medenî diller arasında hususî bir durumu değişik bir yeri, kendisine mahsus çok farklı bir gelişmesi vardır.

Türkçenin çok müstesna bir tarihî ve coğrafi varlığı mevcuttur. Türkçenin bilinen devrelerinin mazisi iki bin seneye yaklaşmaktadır. Öte yandan Türkçe üç kıtaya yayılmış, bu geniş coğrafyada asırlarca konuşulmuş ve yazılıp okunmuştur. Bu tarihî derinlik ve coğrafi yaygınlık dolayısıyla Türkçenin yazı dili olarak bir çok tarihî devreleri ve kolları, konuşma dilleri olarak da bir çok lehçeleri, şiveleri ve ağızları meydana gelmiştir. Ayrıca Türkçede, zamanla bir çok değişiklikler ve yenileşmeler de vuku bulmuştur. Bu değişiklikler yalnız dil sahasında kalmamış, dilin dış kalıbı olan yazıya da aksetmiştir.

Bu durum, Türkçenin dil öğretimindeki hedeflerine ulaşmak için bir çok güçlükler doğurmakta ve bu güçlükleri yenmek için de Türk dili öğretimine ayrı bir gayret, dikkat ve itina gösterilmesi gerekmektedir.

Bu esaslar dahilinde, Türkçenin bu hususî durumunu da göz önünde bulundurarak liselerdeki Türk dili öğretiminin amaçlarını şöylece sıralayabiliriz:

1. *Türkçeyi öğretmek:* Türk dili dersleri çocuklarımıza konuşmada, okumada ve yazmada dili lâıykıyla kullanmak imkânı kazandırmalı, buna yardım etmelidir. Böylece onların diğer

derslerindeki başarılarını kolaylaştırmalı, onları hayata daha güçlü olarak hazırlamalı, onları cemiyette daha sıkı bir millî kardeşlik duygusuna götürmelidir. Dil öğretiminde göz önünde bulundurulacak çerçeve ise, Türkçenin bütün eserlerinin Türk çocuklarına açık hâle gelmesinin şartlarını hazırlamaktır.

2. *Türkçedeki çalkantıları durdurmak:* Türkçe uzun zamandan beri dilin bünyesinden gelmeyen dış tazyiklerle karşı karşıya bulunmaktadır. Bu tazyikler hem Türkçenin varlığına, hem öğretime, hem de millî birlik ruhuna zararlı olmaktadır. Bunun temel sebebi ise dilin asıl kendi sahası olan ilim ve kültür vadisinden çıkarılarak lüzumsuz bir kavga ve münakaşa konusu hâline getirilmesidir. Çocuklarımıza ve insanlarımıza bu durumda, doğru, ilmi ve millî bir dil anlayışı vermek ve Türkçeyi tabii gelişme seyrine kavuşturmak son derece lüzumlu ve faydalı olacaktır.
3. *Millî kültürü korumak:* Dil, millî kültürün en büyük unsurudur. Bir milleti meydana getiren kültür unsurları dairesinin en büyük dilimini dil teşkil eder. Müşterek dil bir cemiyet içinde fertleri birbirine ısındıran, insanları kardeşlik ve sevgi içinde kaynaştıran, millî şuuru oluşturan ve kuvvetlendiren, millî birliği takviye eden ilk vasıta. Ayrıca millî kültürün bütün değerleri, millî hatıralar, zevkler, acılar, millî dünya görüşü, hayat felsefesi, maziden gelip istikbale uzanan millet hayatı dil içinde saklıdır. Dil cemiyette yaşayan insanlar arasında da, devirler ve nesiller arasında da kavga ve ayrılık unsuru değil, birleştirme ve sevgi unsuru vazifesi görmek mecburiyetindedir. Dil, tarihî ve tabii gelişme seyri içinde daima millet birliğini ve millî şuuru besleyen bir kaynak olarak çocuklarımıza öğretilmelidir. Onun bu vazifesi gözden uzak tutulmamalı, Türkçenin bütün ilmi ve tabii varlığının çocuklarımıza mal edilmesine çalışılmalıdır. Çocuklarımız hem Türkçeyi bütün şümülü ve imkânları ile öğrenmeli, hem de Türk dilinin büyüklüğünün ve zenginliğinin şuuruna varmalıdırlar. Yaşayan, canlı ve tarihten gelen her kelime bir kültür değerini, Türk düşünce hayat tarzının bir parçasını içinde taşır. Türk kültürünü ayakta tutmak için ilk yol bu değerlerin her birinin arkasında bir dünya saklı bulunan kelimeler vasıtasıyla yeni nesillere aktarılmasıdır. Okullarımızda Türk dili öğretimi bu şekliyle millî birliğe hizmet vazifesi ile de karşı karşıyadır.
4. *Türkçeyi sevdirmek:* Türk çocuklarının Türk dilini sıcak bir alâka ile sevmeleri, ona saygı duymaları, onun müşterek bir vatan olduğunu anlamaları şarttır. Bunun için de Türkçe, çocuklarımıza en tabii şekliyle, kendi konuları içinde yaşayan varlığı ile, ölü değil canlı tabiatıyla, asırların içinden süzülüp gelen fonetiği ve musikîsi ile, geniş mana dünyası ile öğretilip kazandırılmalıdır.
5. *Türkçenin gücünü göstermek:* Türkçe büyük bir kültür dilidir. Türk kültürü yeryüzündeki en büyük bir kaç beşer kültüründen biridir. Bu kültürün dili olan Türkçenin de insan dehasının müstesna bir mahsulü olduğu şüphesizdir. Türkçenin aynı zamanda bünye mükemmelliğinin yanında büyük bir yaşama kudreti vardır. Asırlarca üç kıtanın müessir bir kültür ve medeniyet dili olarak kullanılmış bir arada bir çok dillerle de açık münasebeti ve derin alış verişi olmuştur. Bu alış veriş sırasında Türkçenin adaptasyon mekanizması işlemiş ve büyük bir Türkçeleştirme faaliyeti ve kabiliyeti ortaya çıkmıştır. Ayrıca çok büyük dış tesir ve istilâlara karşı şaşılacak derecede kendisini korumuş olduğunu görüyoruz. Kendisine yönelen bir çok tesirlere mukabil kendisi de başka dillere bir çok tesirler yapmış ve binlerce kelime vermiştir. Bu arada bir çok kültürlerle de açık bir dil olarak yaşamış ve gelişmiştir. İşte bu karşılıklı tesirlerin mahiyeti ve Türkçenin temsil kudreti çocuklarımıza hakkıyla anlatılarak onların zengin, çok cepheli, alemşümül bir dile sahip olduklarının şuuruna varmaları sağlanmalı, her hangi bir dil kompleksine kapılmaları ihtimali önlenmelidir.

6. *Türkçenin bütünlüğünü vermek:* Türkçe bir bütündür. Eski ve yaygın bir dil olarak Türkçenin bir çok lehçeleri, şiveleri ve ağızları vardır. Fakat bunlar, Türkçe içinde bütünleşirler. Bunlardan hiç biri kendi içinde tecrit edilemez. Hiç biri kendi kendisine yetmez, kendi kendisini izah etmez, müstakil bir kopukluğa sahip değildir. Birindeki şekilleri ve meseleleri, birinin bünyesini anlamak için daima diğerlerine de bakmak zarureti vardır. İşte Türkçe, çocuklarımıza böyle bir bütünlük fikri ve çerçevesi içinde verilmeli, Türk şivelerinin birbirleriyle münasebetleri onların müşterek tarafları ve Türk kültür birliği gösterilmelidir.
7. *Türkçeyi ilim olarak ele almak:* Dil bugün artık çoktan bir ilim konusu olmuştur. Bu sebeple dile daima ve önce ilim gözü ile bakmak lâzımdır. Türk dili öğretiminde de çocuklarımıza dile ilim yolu ile yaklaşılmasının zarureti gösteren bir zihniyet hâkim kılınmalıdır. Bu öğretimde dil ile ilim ve ilim zihniyeti birleştirilmelidir.
8. *Kelime hazinesini genişletmek:* Türk dili dersinin başlıca hedeflerinden biri çocuklarımızın ve insanlarımızın kelime hazinelerini mütemadiyen genişletmek, bir köyün, bir mahallenin dilinden hareket ederek bütün Türkçeyi kavrayacak bir merhaleye ulaştırmaktır. Bu derslerde çocukların sahip oldukları kelime sayısı, kelime nüansları sistemli bir şekilde arttırılmalı, bütün Türkçe eserleri okuyup anlayacak bir seviyeye erişmeleri için lâzım gelen her şey yapılmalıdır.
9. *Türkçenin gramerini vermek:* Türk dili derslerinin, kelime hazinesinin yanında, ikinci bir ana hedefi Türkçenin yapısını, dil örgüsünü, gramer çatısını ve iskeletini lâyıkıyla çocuklarımızın kafasına yerleştirmektir. Bununla insanlarımız hem dili iyi ve doğru olarak kullanma alışkanlığını kazanacaklar, hem de Türkçenin mükemmelliğinin şuuruna vararak millî kültürlerini besleyeceklerdir. Şüphesiz bu hedefe varmak için Türkçenin grameri bir cansız ezber şeması ve listesi şeklinde değil, Türk düşünce sisteminin ana yapısı olarak işlenmelidir. Gramer pratik bir ezber dersi değil, Türk felsefesine açılan bir düşünce dersi olarak yürütülmelidir.
10. *Edebî dili vermek:* Türkçenin bir ağızları, şiveleri ve lehçeleri ile konuşma dili, bir de yazı dili varlığı vardır. Mahallî olmayan asıl memleket ve millet dili yazı dilidir, edebî dildir. Türk dili derslerinin hedefi şüphesiz nereli olurlarsa olsunlar bütün Türk çocuklarını bu müşterek edebî dilde, yazı dilinde, kültür dilinde birleştirmektir. Gerek telâffuz, gerek kelime hazinesi, gerek şekil ve cümle yapısı ve gerekse yazı itibarıyla bütün ayrı köşelerin çocukları müşterek Türk yazı dilinin edebî şivesine en iyi şekilde intibak ettirileceklerdir. Yazı dili aynı zamanda Türkçenin asıl hüviyetini de tam olarak veren dil koludur. Herkesi dilin bu cephesine çekerek çocuklarımızı hem başlıca aydın insan ölçüsüne kavuşturacak, hem de onları Türkçenin asıl büyüklüğü, güzelliği ve haşmetiyle karşı karşıya getirecektir. Hedef dağıtıcı ve sınırlı köy dili, mahallî dil değil, birleştirici ve zengin İstanbul Türkçesidir.
11. *Türkçeyi sanat eserleri içinde vermek:* Şüphesiz bir dilin en iyi ve güzel örnekleri sanat eserleri içinde bulunur, Türkçeyi hem doğru, hem de güzel olarak öğretmek için sanat eserlerini kullanmak, örnekleri oradan almak şarttır. Bu itibarla kuru ve edebî eserden ayrı bir dil öğretimi yerine hem edebî eserin anahtarı olan, hem de edebî eserle desteklenen bir dil öğretimi bizi asıl hedefe ulaştıracaktır. Türk dili derslerinde ve kitaplarında edebî metinler dil öğretimi ile yan yana yürütülmeli, dil dersinin tatbikatı daima edebî metinler üzerinde yapılmalıdır.
12. *Millî Kültürü vermek:* Türk dili dersinin hedefi Türkçeyi öğretirken aynı zamanda millî kültürü işlemek ve yerleştirmektir. Bu sebeple bu dersler sadece bir dil bilgisi dersi olarak okutulmayacak, aynı zamanda en mühim bir millî kültür dersi olarak yürütülecektir. Dolayısıyla bu derslerde dil bilgisine ilâve olarak Türkçenin mahiyeti, ehemmiyeti, kültür

varlığı meseleleri yurttaki ve dünyadaki yeri ve tarihî gelişmesi kademe kademe ve belirli dozlarda ayrı bahisler hâlinde muhakkak lâyük olduğu mevkii alacaktır. Bunun için de, bu derslerin lise öğretiminde ayrı ve müstakil bir ders olarak okutulması esastır.

Açıklamalar:

1. Türk dili derslerinde dil bilgisinin metinlerle desteklenmesi esastır. Ders kitaplarında yeterince metin bulunacağı gibi öğretmen de sınıfta bu programa göre Bakanlığımızca yazdırılacak ders kitapları ve antolojilerden seçeceği edebî metinleri kullanmaktan geri kalmayacaktır. Böylece dil bilgisi dersleri bir takrir dersi olmak yerine bir tatbikat dersi olmak şeklinde yürütülecektir. Aynı zamanda bu derslerde müşahhasan mücerrede, öğrenmeden düşünceye ve terkibe gidiş esası gözetilecektir.
2. Dil bilgisi derslerinde gramer üniteleri ve sestem cümleye kadar dil birlikleri hep tarif-mahiyet-şekil -fonksiyon şeması içinde işlenecektir. Önce her dil birliğinin “efradını cami ve ağyarını mani”, doğru ve ilmî tam bir tarifi verilecek, bu tarif mutlaka anlaşılacak şuurlu bir şekilde öğretilecek, böylece dil bilgisi kavramlarının zihinlerde yerleşmesi temin edilecektir. Onun arkasından bu tarifi içine giren unsurların mahiyeti misâllerle açıklanarak etraflıca anlatılacaktır. Daha sonra dil birliğinin şekli doğru bir şekilde tespit olunacaktır. Dördüncü olarak da o şeklin fonksiyonu, yani manası veya gramer vazifesi gösterilecektir.
Dilin de, dil bilgisinin de temeli şüphesiz şekildir. Fonksiyon, mana ve vazife ondan sonra gelir. Fonksiyon esas itibarıyla mücerrettir ve değişmeye, nüanslara daha açıktır. Buna mukabil dilin ve dil bilgisinin asıl müşahhas, elle tutulur, esas ölçüleri içinde taşıyan, fonksiyonun da ilk dayanağı olan, matematik unsuru şekildir. Bu sebeple dil ilminde daima şekil esas alınır, şekilden hareket edilir. Türk dili derslerinde de bu hareket noktası asla gözden kaçırılmayacak, dil birliklerinin tespitinde, adlandırılmasında, tasnifinde daima şekil esas ana ölçü olarak kabul edilecektir.
3. Türk dili derslerinde öğretmen bakımından canlı ve aktif bir öğretim metodu takip etmek esastır. Türk dili ders kitapları çocuğun kendi kendisine çalışacağı ve öğretmenin seyirci kalacağı şekilde açıklamalı sorulu-cevaplı bir tarzda tertip edilmeyecek, bu açıklamaları, soru ve cevapları dersin içine girerek öğretmenin bizzat kendisi bulup çıkaracaktır. Öğretmen bir örnek metni bu şekilde numune olarak işleyebilir. Ancak geri kalan misâllerin basmakalıp soru ve açıklamalarla önceden hudutlandırılması hem öğretmeni, hem de öğrenciyi tembelleğe sevk edebilir. Türk dili derslerinde araştırma ve düşünme çok mühimdir. Bu itibarla hazır ders yerine sınıfta incelemeye dayanan bir sistem büyük fayda sağlayacaktır. Dil dersinde belli kalıplar içinde kalınmamalı, çocuğun zihnî geniş bir şekilde derste çalıştırılmalıdır.
4. Türk dili dersleri kompozisyon dersleri ile desteklenecektir. Türk dili derslerinde öğretmenler sık sık kompozisyon vazifesi yazdıracaklar, mümkünse bunların hepsinin, tashihlerini yapmak suretiyle dil bilgisi hataları üzerinde duracaklardır.
5. Türk dili kitaplarının doğru, güzel ve zengin bir dille, âdeta örnek bir dille yazılmasına itina edilecektir. Bu kitapların dili hem dil bilgisi kaidelerinin tatbikatı mahiyetinde olacak, hem de mümkün olduğu kadar zengin bir kelime kadrosunu ihtiva edecektir. Kitaba alınacak örnek edebî metinlerde de bu değişiklik ve zenginliğe dikkat olunacaktır.
6. Türk dili bütün derslerin müşterek âleti olduğuna göre çocukların Türkçesi yalnız Türk dili derslerinde değil, bütün diğer derslerde de öğretmenler tarafından gözetim altında tutulacak, kontrol edilecek, tashih olunacaktır. Türk dili öğretmenleri bu hususta diğer öğretmenlerle devamlı temasta bulunacağı gibi, okul müdürleri ve öğretmen kurulları da bunu bir vazife bileceklerdir.

7. Türk dili dersleri öğretim kademelerinde basitten mürekkebe, müşahhasan mücerrede ve kullanıştan kaideye doğru işlenecek ve gittikçe genişletilecektir. Bu genişleme yalnız aynı bahislerin derinleştirilmesinden ibaret kalmayacak, her kademedede ve sınıfta yeni ilâveler tertip ve tanzim edilecektir. Bu hususlar çocuğun zihnî gelişmesi, bilgilerinin genişliği ve başta edebiyat dersi olmak üzere diğer derslerinin dil ihtiyacı göz önünde bulundurulacaktır.
8. Liselerde hem modern Türkçenin orta okullarda başlamış bulunan dil bilgisi esasları derinleştirilecek hem Türk yazı dilinin tarihî gelişmesi göz önünde bulundurulacak, hem de Türk dilinin diğer dillerle münasebetleri aydınlığa kavuşturulacaktır. Lisede aynı zamanda Türk dili dersi gittikçe dil bilgisinden kültür dersi olma istikametine yönelecek, sonunda çocuklar Türk dilinin meseleleri ve Türkçenin umumî kültür varlığı ile karşı karşıya getirileceklerdir.
9. Lisede Türk dili dersi dil bilgisinde mücerrede doğru giden bir düşünce dersi olarak derinleştirilecek, dil bilgisinin yanında bu dersin ayrı bir kültür muhtevası bulunacaktır.

Lisede dil bilgisi dersi müfredatı başlıca üç bölüm hâlinde düzenlenecektir. Birinci bölüm modern Türkçenin gramerini içine alacak, ikinci bölüm diğer Türk yazı dillerinin hususiyetlerini toplayacak, üçüncü bölüm de Türkçeleşme ve Türkçeye geçen yabancı unsurları inceleyecektir.

Böylece liselerde Türkçenin bütün dil varlığına ve Türkçenin bütün metinlerine açılacak kapıların, bu öğretim kademesindeki dozda olmak şartıyla, aralanması yoluna gidilecektir. Diğer Türk yazı dillerinin hususiyetlerini vermekteki ölçü edebiyat kitaplarındaki örneklerin anlaşılmasını temindir. İlkokulda ve ortaokulda metinler daima bugünkü modern Türkçe veya bu Türkçeye çevrilmiş şekilleri ile yer alırken liselerde metinlerin asıl şekilleri de dil hususiyetleri ile beraber verilecektir.

Ayrıca metinlerde geçen ölçüde Türkçeye girmiş yabancı kelimelerin getirdiği meselelerden de bahsedilecek ve böylece eski metinlerin kolay anlaşılması sağlanacaktır. Tabiatıyla bu bölüm bir yabancı dil grameri mahiyetinde olmayacak, Türkçenin belirli devrelerini aydınlatan dil bilgisine ek bir çerçeve içinde ve bilhassa Türkçenin bu unsurlara tatbik ettiği muamele ön plâna alınarak, yani Türkçedeki şekil ve kullanışları ile gösterilecektir.

Lisedeki Türk dili dersinin çok mühim bir ağırlığı ve istikameti de son sınıfa doğru gittikçe yoğunlaşan bir kültür dersi mahiyetini almasıdır. Bilhassa son sınıflarda Türk dili dersi dil bilgisinden çok bir Türk dili kültürü ve millî kültür dersi şeklinde oluşacaktır.

Netice olarak lisede Türk dili dersinin şematik bir ezber değil, dil felsefisini arayan bir düşünce ve araştırma dersi hâlinde düzenleneceği, dil bilgisinin de bu ders içinde tasvirî bir şekilde değil, tarihî ve mukayeseli bir şekilde yer alacağı dikkate alınmalıdır.

I. Sınıf

(Haftada 1 saat)

1. Giriş

1.1. Dil nedir

1.1.1. Dilin tanımı

1.1.2. Dilin mahiyeti

1.1.3. Konuşma dili - yazı dili

1.2. Türk yazı dilinin gelişmesi

1.2.1. Eski Türkçe

1.2.2. Orta Türkçe - Kuzey Doğu Türkçesi

1.2.3. Doğu Türkçesi

1.2.4. Kuzey Türkçesi

1.2.5. Batı Türkçesi -Eski Anadolu Türkçesi -Osmanlıca- Türkiye Türkçesi

1.2.6. Azerî Türkçesi - Osmanlı Türkçesi.

2. Türk Dil Bilgisi

2.1. Dil bilgisinin bölümleri

2.2. Ses bilgisi

2.3. Cümle nedir, kelime nedir, hece nedir, sesin cümle ve kelime ile münasebeti

2.4. Ses nedir

2.5. Seslerin çıkarılması - ses cihazı

2.6. Seslerin teşekkülü

2.7. Sedalı sesler, sedasız sesler

2.8. Vokaller, konsonantlar

2.9. Türkçedeki sesler - Harf ve ses

2.10. Türkçedeki seslerin sınıflandırılması

2.11. Seslerin birleşmeleri

2.12. Ses hadiseleri

2.13. Türkçenin başlıca ses hususiyetleri - Bütün ses hususiyetleri, bütün uyumlar

2.14. Türkçedeki başlıca ses değişiklikleri

2.15. İstanbul Türkçesinin ses hususiyetleri

2.16. Türkçe kelimelerde vurgu.

3. Türk Yazı Dilleri

3.1. Eski Türkçenin ses hususiyetleri

3.2. Orta Türkçenin ses hususiyetleri

3.3. Doğu Türkçesinin ses hususiyetleri

3.4. Eski Anadolu Türkçesinin ses hususiyetleri

3.5. Azerî Türkçesinin ses hususiyetleri.

4. Türkçeye Giren Yabancı Unsurlar

4.1. Türkçenin diğer dillerle münasebeti

4.2. Türkçeleştirme

4.3. Türkçeye giren yabancı kelimelerdeki ses değişiklikleri

4.4. Türkçeye giren yabancı terkipler ve kaideler.

II. Sınıf

(Haftada 1 saat)

1. Türk Dil Bilgisi

Kelime bilgisi

1.1. Dil nedir, dilin muhtevası nedir

1.2. Cümle nedir

1.3. Cümle ve kelime münasebeti

1.4. Kelime nedir

1.5. Kelimenin tarifi

1.6. Kelimenin mahiyeti

1.7. Yapı bakımından kelimeler

1.8. Ses yapısı bakımından kelimeler - heceler

1.9. Şekil yapısı bakımından kelimeler - kökler ve ekler

- 1.10. İsim kökleri, fiil kökleri
- 1.11. Yapım ekleri, çekim ekleri
- 1.12. İsimden isim yapma ekleri
- 1.13. İsimden fiil yapma ekleri
- 1.14. Fiilden isim yapma ekleri
- 1.15. Fiilden fiil yapma ekleri
- 1.16. Mana ve vazife bakımından kelimeler
- 1.17. İsimler - fiiller - edatlar
- 1.18. İsimler ve isim çekimi
- 1.19. Sıfatlar ve çeşitleri
- 1.20. Zarflar ve çeşitleri
- 1.21. Zamirler ve çeşitleri - zamir çekimi
- 1.22. Fiiller - geçişli, geçişsiz fiiller
- 1.23. Fiil çekimi - çekim ekleri
- 1.24. Basit çekim
- 1.25. İsim fiili
- 1.26. Birleşik çekim
- 1.27. Katmerli birleşik çekim
- 1.28. Edatlar ve çeşitleri
- 1.29. Kelime ve kavram
- 1.30. Kelimenin tek ve çok manaları
- 1.31. Hakiki mana - mecazi mana
- 1.32. Eş şekilli kelimeler
- 1.33. Eş manalı, zıt manalı kelimeler
- 1.34. Mana kayması - argo
- 1.35. Türkçe kelimelerdeki başlıca mana değişiklikleri

2. Türk Yazı Dilleri

- 2.1. Eski Türkçenin şekil hususiyetleri
- 2.2. Orta Türkçenin şekil hususiyetleri
- 2.3. Doğu Türkçesinin şekil hususiyetleri
- 2.4. Kuzey Türkçesinin şekil hususiyetleri
- 2.5. Eski Anadolu Türkçesinin şekil hususiyetleri
- 2.6. Azerî Türkçesinin şekil hususiyetleri.

3. Türkçeye Giren Yabancı Unsurlar

- 3.1. Türkçeye giren Arapça unsurlar
- 3.2. Türkçeye giren Farsça unsurlar
- 3.3. Türkçeye diğer dillerden ve batıdan giren unsurlar.

III. Sınıf

(Haftada 1 saat)

1. Türk Dil Bilgisi

1.1. Kelime grupları

1.1.1. Tekrarlar

- 1.1.2. Bağlama grubu
- 1.1.3. Sıfat tamlaması
- 1.1.4. İyelik grubu ve isim tamlaması
- 1.1.5. Aitlik grubu
- 1.1.6. Birleşik isim
- 1.1.7. Ünlem grubu
- 1.1.8. Sayı grubu
- 1.1.9. Edat grubu
- 1.1.10. İsnat grubu
- 1.1.11. Genitif, datif, lokatif, ablatif ve akuzatif gruplar
- 1.1.12. Fiil grubu
- 1.1.13. Partisip grubu
- 1.1.14. Gerundium grubu
- 1.1.15. Kısaltma grubu
- 1.2. Cümleler
- 1.2.1. Cümlelerin tanımı ve mahiyeti
- 1.2.2. Cümle unsurları
- 1.2.3. Fiil, fail, nesne, zarf ve yer tamlayıcısı
- 1.2.4. Cümle dışı unsurlar
- 1.2.5. Cümle çeşitleri
- 1.2.6. İsim cümlesi
- 1.2.7. Fiil cümlesi
- 1.2.8. Mana ve kullanımına göre cümle tipleri
- 1.2.9. Birleşik cümleler
- 1.2.9.1. Şartlı birleşik cümle
- 1.2.9.2. Ki'li birleşik cümle
- 1.2.9.3. İç içe birleşik cümle
- 1.2.10. Cümle unsurlarının vurgusu ve cümlede vurgu.

2. Türk Dili Kültürü

- 2.1. Dil ve kültür
- 2.2. Dilin mahiyeti ve doğuşu
- 2.3. Yer yüzündeki diller
- 2.4. Türkçenin dünya dilleri arasındaki yeri
- 2.5. Yazı dili - konuşma dili
- 2.6. Türk yazı dilinin gelişmesi
- 2.7. Türklerin kullandığı yazılar
- 2.8. Türk dili tarihi - Türkçenin zirveleri
- 2.9. Türkçenin yayılımı
- 2.10. Türk şivelerinin tasnifi
- 2.11. Türkçenin dünyadaki yeri ve Türk dili araştırmaları.

10.4.6.3. Türkçe Kompozisyon

I. Sınıf

(Haftada 1 saat)

1. Okuma

Edebiyat, kompozisyon ve dil dersleri öğrencilere okuduklarını tam ve doğru olarak kavrama alışkanlığını ve terbiyesini verir. Bu dersleri bünyesinde birleştiren okuma faaliyetlerinde aşağıdaki esaslar çerçevesinde hareket edilmelidir:

1.1. Okuma

1.1.1. Sesli okuma

1.1.2. Sessiz okuma

1.2. Okunan metnin kavratılması

1.2.1. Konunun tespiti

Konu, metinde ele alınıp üzerinde durulan, müdafaası yapılan, işlenen duygu, düşünce, olay ve meseledir. Konunun tespitinde ferdi, içtimai, millî, beşerî sahalarda, mücerret veya müşahhas kavram ve hususiyetleri ne derecede aksettirdiği, neden bahsettiği, neyi ortaya koyduğu ve ne üzerinde durduğu gibi soruların ele alınması gerekir.

1.2.2. Ana fikir

Ana fikir, açıklanmak, desteklenmek veya ispatlanmak istenen fikirdir. Bu fikir, yazının bir cümlesinde veya bütününde kendini gösterir. Ana fikri tespit için, yazarın benimsetmek istediği, müdafaa ettiği fikrin ne olduğu sorusuna cevap aramak lâzımdır.

1.2.3. Yardımcı fikirler

Ana fikri açıklamak, desteklemek veya tamamlamak üzere ileri sürülen fikirlerdir. Bunlar, paragraf düzeni içinde yer alırlar.

Okumada, konunun, ana ve yardımcı fikirlerin tayin ve tespiti, metnin anlaşılmasını temin eder. Ayrıca, yazının başlığı, konusu, ana ve yardımcı fikirleri arasındaki ilgi de mühimdir.

1.2.4. Dil ve ifade hususiyetleri de metinlerin kavranmasına yardımcı olur. Cümlelerin yapı bakımından incelenmesi, bozuk cümlelerin tespiti, deyimler, vecizeler, atasözleri, yabancı kaynaklı kelime ve tamlamaların açıklanması bir takım çağrışımlar meydana getireceği için kelime hazinesinin zenginleşmesini de temin eder. Kelimeleri ifade ettikleri eşya ve fikirlerden ayırarak öğretmemek gerekir. En doğru yol bunları birbirleriyle olan münasebetlerine göre gruplandırmaktır. Bazen aynı kökten türemiş kelimeler bile, bu bakımdan birbirlerinden uzak kalırlar. Fakat aynı fikir örgüsüne, aynı hayal grubuna giren, biri düşünülünce öbürü hatıra gelen kelimeler arasında bir münasebet var demektir. Tatbikatta, isim, sıfat, fiil olarak aynı manayı ifade eden kelimeleri buldurmak, içinde boşluklar bulunan metinlerde, cümlelerin bütününe göre, birbirine yakın kelimelerden en uygun düşecekleri kullanılmak, verilen bir kelime ile cümleler kurdurmak, aynı cümlede iki boşluk bırakarak bunlardan her birine eş manalı iki kelimedenden hangisinin uyacağını tayin ettirmek gibi çalışmalar yapmak faydalıdır. Kelimelerin asıl manasını, cümle içinde kazandığını hatırdan çıkarmamalıdır.

Bütün bu açıklamalar dışında, okuma faaliyetlerinde yazının başlığı, konusu ana fikir ve yardımcı fikirlerin arasındaki ilgi ve dengenin değerlendirilmesi yapılmalıdır.

1.3. Not alarak okuma

Dil ve ifade hususiyetlerinin değerlendirilmesine dair söylenenler not alarak okuma için de geçerlidir. Çalışmalarda manalı okuma, vurgu, uzun okunan sesler, doğru telâffuz üzerinde titizlikle durulmalı, sözlük, ansiklopedi vb. kaynaklardan edinilen bilgiler, yapılan karşılaştırmaların neticeleri fişlere veya alfabe sırasına göre, defterlere geçirilmelidir. Ayrıca, üzerinde durulması gereken kelime, cümle, terim, deyim, vecize, atasözü, belli tarihler, istatistik bilgiler, şahıs, yer ve eser adları da kayda geçirilmelidir.

1.4. Özet çıkarma

Metnin özetlenmesinde, teferruat ayıklanmalı, ana fikirle onu destekleyen yardımcı fikirlerin tespiti, konunun ana hatlarıyla belirtilmesi, can alacak noktaların gözden kaçırılmaması gibi hususlara dikkat edilmelidir.

1.5. Yazının plânını çıkarma

Yazının giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinin gösterilmesi, fikirlerin gruplandırılması ve her birinin hangi bölümleri teşkil ettiğinin tayini, aynı edebî neve giren çeşitli eserlerin bu bakımdan mukayesesi ve böylece ortak noktaların tespiti yapılacak çalışmalar arasındadır.

Ayrıca, roman, hikâye ve tiyatro eserlerinde karakterler, zaman, mekân, sosyal ve psikolojik tahliller üzerinde durulmalıdır.

2. Konuşma

Günlük konuşmalardan başlamak üzere, bir topluluğa bir konu veya meseleyi tanıtmak, öğretmek, açıklamak maksadıyla hazırlıklı olarak yapılan sözlü ifade çalışmalarında, öğrencilere güzel ve doğru Türkçeyi açık ve tesirli bir şekilde kullanma alışkanlığının kazandırılması esası gözden uzak tutulmamalıdır. Öğretmenler, Türk kültür birliğinin ve estetiğinin bir parçası olan telâffuz üzerinde titizlikle durmalıdırlar. Ayrıca jest ve mimiklerin konuşmaya bir canlılık ve renk katabileceği de unutulmamalıdır.

Kendini tanıtmak, iki arkadaşı tanıştırmak, telefonla konuşma, özür dileme, teşekkür etme gibi konuşmaların tabii bir hava içinde yürütülmesine dikkat edilmelidir.

Edebiyat derslerinde ve diğer derslerde geçen mühim kelime ve terimlerin tarifi çevredeki bir eşyanın (halı, tablo, minyatür, tabii manzaralar, ağaçlar, çiçekler vs.) tasviri, edebiyat kitabından veya antolojiden alınacak herhangi bir konunun takdimi, edebiyat programında mevcut şiirlerin ve tiyatro eserlerinden alınacak parçaların okutulması, ezberletilmesi, hikâye, masal ve fıkraların anlatılması konuşma çerçevesine girer.

3. Yazma

Okuma ve konuşma kadar yazma çalışmaları da büyük bir değer taşır. Dilekçe, hususî mektuplar ve iş mektupları, mülâkat sorularının hazırlanması, bu sınıfta halledilmesi gereken yazma konularıdır. Bunun için de her konuda önce, tipik örnekler üzerinde okuma ve konuşma çalışmaları yapılmalı, bu tür yazının esasları tespit edilmeli, öğrencilerin konuyu kâfi derecede kavradıklarına kanaat getirildikten sonra yazma faaliyetine geçilmelidir.

Yazma çalışmalarında üzerinde durulması lâzım gelen hususlardan biri de öğrencilere doğru imlâ alışkanlığını kazandırmaktır. Bunun temini için kelimelerin telâffuz ve manaları kadar imlâlarına da ehemmiyet verilmeli, öğrenciler kullandığı her kelimeyi doğru olarak yazmaya alıştırmalıdırlar.

Yazma çalışmaları, okuma ve konuşma bölümlerinde açıklanan esaslar dahilinde yapılmalıdır.

II. Sınıf

(Haftada 1 saat)

(Gerekli görüldüğü takdirde lise 1. sınıf müfredatından faydalanılacaktır).

1. Yazılı ifade

1.1. Kelime

Öğrencilerin duygu ve düşüncelerini doğru ve tesirli bir şekilde ifade edebilmelerinde, her şeyden önce kelime hazinesini kurmak ve zenginleştirmek icap eder. Bu maksatla çalışmaların tarih seyri içinde gelişmiş ortak kültür dilimizde yaşayan kelimeler üzerinde yapılması lâzımdır. Öğretmenler, Türk dilinin şekil, mana ve ahenk ölçülerine uymayan uydurma, köksüz ve ölü kelimeler ezberletmek ve kullandırmaktan sakınmalıdırlar. Doğru telâffuzları üzerinde ehemmiyetle durulması gereken kelime çeşitleri şunlardır:

1.1.1. Günlük konuşma dilindeki kelimeler,

1.1.2. Yazı dili malzemesi (gazete, dergi, roman, hikâye vb.) olan kelimeler,

1.1.3. Belli bir ihtisası ilgilendiren kelime ve terimler.

1.2. Cümle

Kelime bilgisi yanında meramı ifadede üzerinde durulması gereken en küçük birlik cümledir. Cümlede dil bilgisi kaideleriyle mantık ve muhakemeye uygunluk (doğruluk, açıklık, tesirlilik) aranmalıdır.

1.3. Paragraf

Paragraf, bir ana fikir etrafında teşekkül eden cümleler topluluğudur. Paragrafın uzunluğu ve kısalığı hakkında bir kaide yoktur. Paragraflar arasında ifadenin tertip ve tanzimi bakımından sağlam ve mantıklı bağların kurulması lâzımdır. Paragraflar yazının bütünü içinde ahenkli bir şekilde birleştirilmelidir. Paragrafların içindeki cümleler de kendi aralarında bir birlik ve bütünlük göstermelidir. Kesin bir kaide olmamakla beraber, ilk paragraf okuyucuyu konuya hazırlamak, son paragraf ise bir bakıma hükümlerin birleştirilmesi manasını taşır.

1.4. Yazının plânlanması

Plân, herhangi bir konuda, sırası önceden tespit edilmiş duygu, düşünce, hayal ve davranışların düzenidir. Yazıya başlamadan önce plân yapmak gerekir.

Plân, "yazının kolay anlaşılmasını sağlar." Duygu, düşünce, hayal ve davranışların en uygun kelime ve cümlelerle birlik ve bütünlük içinde meydana çıkmasını temin eder. Boş ve doldurma sözlerin kullanılmasını önler; yazana da zevk verir. Bu çalışmalarda dikkat edilecek hususlar şunlardır:

1.4.1. Yazılacak konu ile ana fikir tespiti (neyi ve ne sebeple yazacağımızın kararlaştırılması),

1.4.2. İfade şeklinin tespiti (tasvir, tahlil, tahkiye, ilmi ve fikri ifade),

1.4.3. Yazının hacmi (uzunluğu) ile hitap ettiği şahıs veya çevrenin tespiti.

1.5. Fikirlerin düzenlenmesinde dikkat edilecek hususlar

Ana fikir yazının temelini teşkil eder. Bu fikrin yardımcı fikirler arasında kaybolmamasına dikkat edilmelidir. Her yardımcı fikrin bir paragraf içinde geliştirilmesine

ehemmiyet vermek lâzımdır. Fikir, duygu, hayaller paragraf hâline getirilirken giriş, gelişme ve sonuç düzenini hesaba katmak yazıya bütünlük ve kuvvet kazandırır. Gözlem ve kazanılmış tecrübeden gerektiği yerde ve şekilde faydalanma alışkanlığı yanında imlâ, noktalama ve yazma kaidelerini teknik olarak ezberletme yerine, kullandırma metodunun geliştirilmesi ehemmiyet taşır.

2. Sözlü ifade

Sözlü ifade çalışmalarında, öğrencilere duygu, düşünce ve hayallerini tabii olarak ve serbestçe anlatma alışkanlığı kazandırılmalıdır. Bu alışkanlık öğrencinin dile hâkimiyetini ve kültür seviyesini geliştirmede mühim rol oynar. Sözlü ifade, telâffuz, vurgu ve ses tonu gibi imkânlarla da sahiptir. Öğrencinin bu imkânları iyi kullanmasına yardımcı olmak gerekir. Ayrıca sesli okuma, metin ezberleyerek konuşma, irticali (hazırlıksız konuşma) gibi konuşma çeşitleri tanıtılmalı, mülâkat, rapor takdimi, şiir, biyografi, hikâye, roman, musahabe, deneme vb. türlerin tahlil ve tenkidini sözlü olarak yapabilme alışkanlığı kazandırılmalıdır.

III. Sınıf

(Haftada 1 saat)

(Gerekli görüldüğü takdirde Lise I ve II. sınıflardaki konulara tekrar döntülecek ve müfredatın bir bütün olduğu gözden uzak tutulmayacaktır.)

1. Okunan eserin değerlendirilmesi

1.1. Fikrî ve ilmî eserler

1.1.1. Eserin künyesi

Yazar adı, eser adı, basıldığı yer, yayımlandığı tarih, yayınevini adı, kitabın kaç sayfa olduğu, kaçınıcı baskı olduğu varsa seri adı ve numarası.

1.1.2. İnceleme ve değerlendirme

1.1.2.1. Eserin konusu veya konuları (birden fazla konuyu işleyen eserlerde, konular arasındaki münasebet üzerinde de durulur.)nın tayini

1.1.2.2. Eserin ferde ve cemiyete kazandırdıklarının değerlendirilmesinde, Anayasanın başlangıcında ifadesini bulan Türk Milliyetçiliği idealine ve 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 2., 10. ve 11. maddelerinde tespit edilen Türk Millî Eğitiminin amaç ve ilkelerine ters düşen bir nokta var ise, bunun çatışmalara meydan vermeyecek tarzda belirtilmesi ve bunun ötesinde yorumlara gidilmemesi

1.1.3. Eserin aynı konuyu işleyen başka eserlerle mukayesesi

1.1.4. Eserin dil ve ifade bakımından değerlendirilmesi

1.1.5. İncelenen esere ait tanıtma ve tenkit yazılarının araştırılıp okunması

1.1.6. Eser hakkında müspet ve menfî kanaatlerin (1.1.2.2) bendindeki esaslar da dikkate alınarak sebepleriyle birlikte hükme bağlanması.

1.2. Edebî eserlerin (Roman, hikâye, tiyatro eseri vs.) incelenmesi ve değerlendirilmesinde (1.1.) bölümündeki esaslar yanında;

1.2.1. Eserin özetlenmesi,

1.2.2. Eserde işlenen sosyal çevre, zaman, mekân ve karakterlerin tahlili,

1.2.3. Edebî akımlarla olan ilgilerinin tayini.

1.3. Şiir nev'ine giren eserlerin incelenmesinde, yukarıda edebiyat derslerinin işlenişyle ilgili açıklamalar bölümünde yer alan şiir tahlili ile ilgili esaslar dikkate alınmalıdır. Ayrıca, kitapta yer alan şiirlerin tem, şekil, vezin ve üslup bakımından mukayesesi ve bu şiirlerin şairin edebî anlayışı içindeki yeri üzerinde de durulmalıdır.

2. Sözlü ifade

Son sınıf öğrencilerinin, daha önceki sınıfların müfredatında gösterilen alışkanlıkları en mükemmel bir şekilde devam ettirmelerine dikkat edilmelidir.

Bu sınıfta:

2.1. Ferdî çalışmalar

2.1.1. Rapor takdimi

2.1.2. Mülâkat

2.1.3. Konferans

2.1.4. Nutuk.

2.2. Grup çalışmaları

2.2.1. Müzakere

2.2.2. Münazara

2.2.3. Açık oturum, gibi sözlü kompozisyon çalışmalarına ağırlık verilmelidir.

Her üç sınıftaki her türlü kompozisyon çalışmalarında; yukarıda Türk edebiyatı dersi ile ilgili açıklamalar bölümünde 8, 12, 13, 14, 15. maddelerde belirtilen esaslar dahilinde hareket edilmelidir.

Kompozisyon çalışmalarında her sınıf için, bu programa göre Bakanlıkça yazdırılacak olan Türk edebiyatı ders kitabı ile antolojilerden veya Türk edebiyatı müfredatında yer alan şahsiyetlerin eserlerinden faydalanılmalıdır.

10.5. 1991-92 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı

Ders Geçme ve Kredili Sisteme göre dönemler esas alınarak hazırlanan ve hâlen Sınıf Geçme Sisteminde uygulanmakta olan bu program, 2445 ve 2470 sayılı Tebliğler Dergisindeki açıklamalar doğrultusunda sınıflar esas alınarak düzenlenmiş olup, uygulama bu doğrultuda yapılmaktadır. (27.4.1998 / 64 Sayılı Kararı)

Lise, Anadolu, Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin tüm alanları ile Fen ve Anadolu Güzel Sanatlar Liselerinin 9, 10 ve 11. sınıflarında Ortak Genel Kültür Dersi.

Program, Talim ve Terbiye Kurulunun 18.09.1992 Tarih ve 293 Sayılı Kararı ile kabul edilmiş; 09.11.1992 tarihli ve 2370 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanmıştır.

Edebiyat, Türk Dili (dil bilgisi), Kompozisyon öğretim ve eğitiminin temel amacı, Anayasamız ve Millî Eğitim Temel Kanunundaki hükümler doğrultusunda millî ve manevî değerlerine sahip, hoşgörülü, yurt ve dünya meseleleri karşısında düşünce üretebilen, eleştiri yapabilen vatandaşlar yetiştirmektir.

Bu değer ve davranışları kazandırabilmek için orta öğretimde öğrencilere verilecek Türk Dili ve Edebiyatı (Edebiyat, Dil Bilgisi ve Kompozisyon) dersinin genel amaçları aşağıdaki maddeler içinde toplanabilir:

10.5.1. Genel amaçlar

1. Millî birlik ve bütünlüğün vazgeçilmez temel unsurlarının başında gelen Türk dilini, özelliklerini bozmadan ve aşırılığa kaçmadan, edebiyatımızın seçkin eserlerini okutarak öğretmek;
2. Dilin millet hayatındaki yerini iyice belirterek, köklü kurallar kazanmış bir dilin eğitim ve öğretimdeki yerini kavramak.
3. Öğrencilere dinlediklerini, okuduklarını, incelik ve derinlikleriyle kavratmak; onların duyduklarını, gördüklerini, düşündüklerini ve anladıklarını, söz ve yazı ile plânlı, etkili, akıcı ve anlaşılır bir şekilde ifade etme kabiliyetlerini geliştirmek.
4. Okumanın vazgeçilmez bir ihtiyaç olduğunu benimsetmek, okuma zevk ve alışkanlığı kazandırmak.
5. Türk dilinin kurallı, zengin, üretken ve tarihî geçmişinde çeşitli şekil ve türlerde üstün seviyeli eserler veren köklü bir dil ailesinden geldiği şuurunu yerleştirmek; bugün de Türk dili ile dünya çapında eserler verilmekte olduğunu göstermek.
6. Yazarken ve konuşurken Türkçenin imlâsına, telâffuzuna ve estetik inceliklerine özen gösterilmesinin gereği benimsetilerek bunların yaygınlaştırılmasını sağlamak.
7. Ortak millî kültür değerleri taşıyan eserlerden faydalanmak suretiyle Türk toplumunun temel değer hükümlerini öğretip benimsetmek.
8. Türk edebiyatının dünü ve bugünü ile dünya edebiyatı içerisindeki yerinin ve öneminin kavranılmasına imkân ve zemin hazırlamak.
9. Türk Dili ve Edebiyatı öğretimi ve eğitimi yoluyla öğrencilere diğer alanlarda da sağlam, dengeli, hür ve sistemli düşünme alışkanlığı; araştırma, tartışma, değerlendirme, yorumlama, sentez ve oluşturma gücü kazandırmak.

10. Sınıf ve yaş seviyelerine göre dinleme, okuma ve yazma faaliyetleri arasında Türk dilinin bütün özelliklerini öğrenme, kullanma ve bu yolla bilgi edinme, kavrama, analiz ve sentez yapabilme alışkanlığı kazandırmak.
11. Sözlü ve yazılı olarak metin tahlili ve yeni metinler meydana getirme faaliyetleri sırasında, kültürümüzün inanç, bilgi ve zevk inceliklerine ait birikimi tanıtarak benimsetmek.

10.5.2. Açıklamalar

1. Türk Dili ve Edebiyatı dersinin programı, “Edebiyat, “Türk Dili” ve “Kompozisyon” olmak üzere üçe ayrılmıştır. Bunları her birisi için 9, 10, 11. sınıflara göre ayrı ayrı öğretim programları hazırlanmıştır. Bu programlara göre hazırlanacak ders kitapları da aşağıda gösterildiği gibi ayrı ayrı yazılacaktır. (12.04.1993/ 93 Numaralı TTK kararı)

1.1. Türk Dili ve Edebiyatı

Edebiyat 9
Edebiyat 10
Edebiyat 10
Edebiyat 11

1.2. Türk Dili ve Edebiyatı

Türk Dili 9
Türk Dili 9
Türk Dili 10
Türk Dili 11

1.3. Türk Dili ve Edebiyatı

Kompozisyon 9
Kompozisyon 10
Kompozisyon 11
Kompozisyon 11

2. Türk Dili ve Edebiyatı programının uygulanabilmesi için 1. ve 2. dönemlerde haftada dörder, 3. ve 4. dönemlerde ise haftada üçer saatlik zaman ayrılmıştır. Bu uygulamada 1. ve 2. dönem için ayrılan sürelerin haftada 3 saati Edebiyat, 1 saati ise Türk Dili ve Kompozisyon için kullanılır. 3. ve 4. dönemlerde ise haftada ikişer saat Edebiyata, bir saat Türk Dili ve Kompozisyona ayrılır.
Türk Dili ve Kompozisyon dersleri için ayrılan zaman, bir hafta Türk Dili, diğer hafta Kompozisyon konuları dönüşümlü olarak işlenecek şekilde düzenlenir.
3. Edebiyat ve Türk Dili dersleri sınavları birlikte, Kompozisyon ise ayrı yapılır. Edebiyat ve Türk Dili sınavında 100 puanın %70'i Edebiyata, %30'u ise Türk Diline ayrılır.
4. Kompozisyon ayrı, edebiyat ve dil çalışmaları ayrı not konusu olmakla birlikte, dönem notu olarak Türk Dili ve Edebiyatı dersi için bir not verilir.
5. Öğretmenin takdir edeceği esas dönem notunun aritmetik ortalaması şöyle alınır: Öğrencinin Edebiyat ve Türk Dili dersi ile Kompozisyon dersinden aldığı bütün notlar (Yazılı, sözlü ve ödev notları) toplanarak bulunan toplam, not sayısına bölünür.

Bu programla ilgili diğer hususlar şöyle açıklanabilir:

1. Program geliştirme, süreklilik arz eden dinamik bir konudur. Bu programlar, çağdaş anlayışla sürekli geliştirilecektir.

2. Programda “*Batı edebiyatı*” bölümü yerine “*Dünya edebiyatı*” bölümü konulmuş; ayrıca Türkiye dışındaki çağdaş Türk edebiyatlarına da yer verilmiştir.
3. Bu programlar;
  - 3.1. 9. sınıfta edebî tür ve şekillerle, edebî kavram ve terimlere,
  - 3.2. 10 ve 11. sınıflarda Türk edebiyatının tarihî gelişimi içinde devrin, şahsiyetin ve eserlerin en belirgin özellikleri ile Dünya edebiyatının seçkin örneklerine
  - 3.3. 10 ve 11. sınıflarda ise Tanzimat ve çağımıza kadar olan Türk Edebiyatına özel olarak yer verilmesi esasına göre hazırlanmıştır.
4. Eserlerinden faydalanılacak isimler arasından metin seçimi ve işlenmesi belirlenirken haftalık, aylık ve dönemlik eğitim süresi dikkate alınır.
5. Programda, eserlerinden faydalanılacak isimler, kadrosu geniş tutulmuştur; zümre öğretmenleri bu kadrodan dönemini ve türünü temsil gücü yüksek olan isimlerin uygun eserlerini seçerek bütün yönleriyle işlemelidirler.
6. Dönemler arasında bilgi, beceri, duygu vb. konularda ilgi kurulur.
7. Konular, yakından uzağa, basitten karmaşığa; bilinenden bilinmeyene giden bir metotla işlenir.
8. İncelenen eserler, benzerleri ve zıtlarıyla karşılaştırılarak öğrenciye mukayese şuurunu kazandırılır.
9. Bölüm ve konu başlarında açıklayıcı, düşündürücü ve yönlendirici özellikte bilgi verilir.
10. Konuların sıralanışında müfredata uyulur.
11. Kazandırılacak bilgiler metinlerden hareket edilerek verilir.
12. Uzun bir eserden seçilecek parçaların konu bütünlüğünü taşımasına dikkat edilir.
13. Metinlerle, metin altı sorularının sınıf seviyesine ve amaçlara uygun olmasına dikkat edilir.
14. Konulara ayrılan saatler, devir, tür ve şahsiyetin önemine tespit edilir.
15. Aynı dönemi temsil eden yazarlardan alınan metinler, o dönemin özelliklerini tamamlayıcı nitelikte olmalıdır.
16. Birden fazla dönemde okutulan şahsiyetlerin, her dönemde farklı yönlerine yer verilir.
17. Kompozisyon ve Türk Dili derslerinde, konuların uygulamalı işlenmesi için sınıfa getirilerek metinler, Edebiyat dersi öğretim programlarında belirtilen şahsiyetlerin uygun eserlerinden seçilir.
18. Öğretmenler, süre uygun olduğu takdirde, edebî dönem, şahsiyet ve eserleri daha iyi tanıtmak için öğretim programlarında ismi belirtilen şahsiyetlerin eserlerinden seçilecek serbest metinlere de yer verilebilir.
19. İslâmiyet’ten önceki Türk Edebiyatından seçilen metinlerin bir bölümü, Türk dilinin tarihî seyrini daha iyi anlatmak için ve muhtemel değişimleri göstermek amacıyla asıl şekliyle verilir.
20. “Türkiye dışında gelişen Türk Edebiyatı metinleri (Azerbaycan, Irak, Kıbrıs ve Balkan Türkleri dışında) Türkiye Türkçesine aktararak verilir. Ancak Türk şiveleri arasındaki benzerlik ve farklılıkların daha iyi görülebilmesi için Türkiye Türkçesine aktararak verilen metinlerin bir kısmı asıl şekliyle verilir.” (12.04.1998/ 93 Numaralı TTK Kararı)
21. Dünya edebiyatından seçilecek metinler, iyi çevirilerden ve millî kültürümüzle çelişmeyen eserlerden alınır.
22. Seçilen metinler yoluyla millî kültürümüz, örf ve âdetlerimiz ve millî menfaatlerimiz benimsetilir.
23. Öğrencilerde çağdaş ilim ve teknolojideki gelişmelere ilgi uyandırılır.
24. İmlâ, noktalama ve dil bilgisi kurallarına her zaman, her yerde uyulur.

25. I. Dönem için seçilecek metinlerde
  - 25.1. Türünün temel özelliklerini taşıma
  - 25.2. Türünün en seçkin örneklerinden olma
  - 25.3. Sanat ve fikir değeri taşıma özellikleri aranır.
26. 9. sınıfta edebî türler, en seçkin örnekler aracılığı ile Türk edebiyatı tarihi kronolojisi içinde, günümüzden geriye doğru tanıtılır.
27. 9. sınıfta şekil bilgisi ve edebî tür yanında metin tahliline de yer verilir.
28. 9. sınıfta ilk amaç, türün iyice ve bütün yönleriyle tanıtılmasıdır; şahsiyetin tanıtılması 10. ve 11. sınıflarda yoğunluk kazanacaktır.
29. 10 ve 11. sınıflarda şekil konusuna, yazarın psikolojisini, eserin özünü aydınlattığı ölçüde yer verilir.
30. Klâsik edebiyatımızdan seçilecek metinlerde kullanılan dilin çağdaşlarına göre sade olmasına dikkat edilir.
31. Türk dili konuları, dilin sırf şekil bakımından anlatımı şeklinde değil, metinler üzerinde yaptırılacak gözlem ve mukayeselerle mananın iyi kavranılmasını dolayısıyla öğrencinin kendi fikirlerini, duygularını, ve isteklerini doğru ifade etme şuuruna varmasını hedefleyen, yapıcı bir çalışma ile verilir.
32. Terminoloji birliğini sağlamak için Türk Dil Kurumunca en son kabul edilen terimler esas alınır.
33. Öğrencinin okuma yoluyla iyiye ve güzele yönelmesi, yaşama sevinciyle güçlenmesi, kendine güven duyması ve iyi alışkanlıklar edinmesi sağlanır.
34. Okuma yoluyla öğrencilerdeki dinleme, anlama, anlatma, yeni düşünceler üretme gücünün gelişmesini sağlar.
35. Her öğrenci, ilgi ve kabiliyetlerine göre değerlendirilerek, şiir, hikâye, roman ve piyes okuma gibi faaliyetlere katılmaya özendirilir ve istidatlarına göre yönlendirilir.
36. Konuşma ve yazmada dile hâkim olmanın şartının manaları ve değerleri iyi bilinen kelimelerden meydana gelmiş, zengin bir kelime hazinesine sahip olma ve çok sayıda çeşitli cümleler kurabilme becerisi kazanmak olduğu şuurunu verir.
37. Her dönemde yazılı kompozisyon çalışmalarının yanında sözlü kompozisyon çalışmaları da yaptırılır.
38. Bilhassa 10 ve 11. sınıfta öğrencilere, ders saatleri dışında okudukları veya inceledikleri kitapları arkadaşlarına tanıtmaları için rapor hazırlatılarak edebî tenkid görüşü kazandırılır.
39. Sözlü kompozisyon çalışmalarında, öğrenciye bilhassa topluluk karşısında rahat konuşabilme, başkalarını dikkatle, sabırla, saygıyla dinleyebilme alışkanlıkları kazandırılır.
40. Öğrencilere kitap sevgisi ve okuma zevki kazandırmak için programda isimleri geçen yazar ve şairlerin, bu programın amaçlarına uygun eserleri arasından, Türk Dili ve Edebiyatı öğrenimi süresinin her döneminde (okuma ve inceleme teknikleri verilerek) en az bir eser okutulur.
41. Bu programların uygulanmasında, Talim ve Terbiye Kurulunca kabul edilen ders kitapları ile tavsiye edilmiş kitaplar kaynak olarak kullanılır.

10.5.3. Türk Dili dersi programı

IX. Sınıf

I. Bölüm

1. Çeşitli Yönleriyle Dil

- 1.1. Dil nedir?
- 1.2. Dilin önemi ve özellikleri
- 1.3. Dilin millet hayatındaki yeri ve önemi
- 1.4. Dil-kültür münasebeti
- 1.5. Dil bilgisinin bölümleri

Atatürkçü düşüncede yer alan temel fikirleri kapsayan temel konular (Sözlü ve yazılı kompozisyon şeklinde işlenecektir.) (27.04. 1998/ 64 TTK Kararı)

Türk dili

Atatürk'ün Türk dili ile ilgili görüşleri

Ayrıca, Atatürk'ün farklı dönemlerdeki konuşmalarından örnekler alınarak üzerinde dil çalışmaları yapılacaktır.

Atatürk'ün dil devriminden önce ve sonra yaptığı konuşma metinleri karşılaştırılarak dilin Türkçeleştirilmesine dikkat çekilecektir. (Kaynak: Atatürk'ün söylev ve demeçleri)

II. Bölüm

2. Türkiye Türkçesi

- 2.1. Ses bilgisi
  - 2.1.1. Ses nedir
  - 2.2. Ses-harf ilişkisi
  - 2.3. Seslerin meydana gelişi
  - 2.4. Seslerin sınıflandırılması
    - 2.4.1. Ünlüler ve özellikleri
    - 2.4.2. Ünsüzler ve özellikleri
  - 2.5. Seslerin birleşmesi, hece, yapısı ve kelime.
  - 2.6. Başlıca ses olayları
    - 2.6.1. Ses türemesi
    - 2.6.2. Ses düşmesi
    - 2.6.3. Ses benzeşmesi
    - 2.6.4. Ulama
  - 2.7. Türkçe kelimelerin yapısı ile ilgili ses uyumları (12.04.1993/ 93 Numaralı TTK Kararı)
    - 2.7.1. Kalınlık-incelik uyumu
    - 2.7.2. Düzlük-yuvarlaklık uyumu
    - 2.7.3. Ünlü-ünsüz uyumu
    - 2.7.4. Ünsüz uyumu
  - 2.8. Vurgu-tonlama.

III. Bölüm

3. Şekil bilgisi

- 3.1. Kök, çeşitleri ve özellikleri
  - 3.1.1. Fiil kökleri
  - 3.1.2. İsim kökleri

- 3.2. Ek, çeşitleri ve özellikleri
  - 3.2.1. Yapım ekleri, gövde ve çeşitleri
    - 3.2.1.1. İsimden isim yapan ekler
    - 3.2.1.2. İsimden fiil yapan ekler
    - 3.2.1.3. Fiilden fiil yapan ekler
    - 3.2.1.4. Fiilden isim yapan ekler
    - 3.2.1.5. Fiil gövdeleri
    - 3.2.1.6. İsim gövdeleri
  - 3.2.2. Çekim ekleri
    - 3.2.1. Fiil çekim ekleri
      - 3.2.1.1. Şekil ve zaman (kip) ekleri (12.04.1993/ 93 Numaralı TTK Kararı)
        - 3.2.1.1.1. Haber (bildirme) kipleri
        - 3.2.1.1.2. Dilek (tasarlama) kipleri (12.04.1993/ 93 Numaralı TTK Kararı)
      - 3.2.1.2. Şahıs ekleri
      - 3.2.1.3. Soru eki
      - 3.2.1.4. Fiillerdeki olumsuzluk ekleri
    - 3.2.2. İsim çekim ekleri
      - 3.2.2.1. Hâl ekleri
      - 3.2.2.2. İyelik ve aitlik eki
      - 3.2.2.3. Çokluk eki
      - 3.2.2.4. Soru eki
- 3.3. Yardımcı ünlü ve yardımcı ünsüzler
- 3.4. Yapı bakımından kelimeler
  - 3.4.1. Basit kelime
  - 3.4.2. Türemiş kelime
  - 3.4.3. Birleşik kelime

IV. Bölüm

4. Anlam Bakımından Kelimeler

- 4.1. Gerçek anlamlı kelimeler
- 4.2. Yan anlamlı kelimeler
- 4.3. Mecaz anlamlı kelimeler
- 4.4. Eş sesli kelimeler
- 4.5. Eş anlamlı kelimeler
- 4.6. Zıt anlamlı kelimeler
- 4.7. Terim anlamlı kelimeler
- 4.8. Deyim anlamlı kelimeler

V. Bölüm

5. Kelime Çeşitleri

5.1. Fiiller

- 5.1.1. Fiillerin cümle içindeki görevi
- 5.1.2. Fiil çekimi
- 5.1.3. Çekimli fiilin yapısındaki unsurlar
  - 5.1.3.1. Kök-gövde
  - 5.1.3.2. Şahıs (Kişi) ekleri

- 5.1.3.3. Ek fiil, çekimi ve görevi
- 5.1.3.4. Fiillerin birleşik zamanlı çekimleri
- 5.1.4. Yapılarına göre fiiller
  - 5.1.4.1. Basit fiiller
  - 5.1.4.2. Türemiş fiiller
  - 5.1.4.3. Birleşik fiiller
    - 5.1.4.3.1. İsim + yardımcı fiil kuruluşundaki birleşik fiiller
    - 5.1.4.3.2. Fiil + yardımcı fiil kuruluşundaki birleşik fiiller
    - 5.1.4.3.3. Anlamca kaynaşmış, deyimleşmiş birleşik fiiller
- 5.1.5. Çatılarına göre fiiller
  - 5.1.5.1. Özneye göre
    - 5.1.5.1.1. Etken fiil
    - 5.1.5.1.2. Edilgen fiil
    - 5.1.5.1.3. Dönüşlü fiiller
    - 5.1.5.1.4. İsteş fiil
  - 5.1.5.2. Nesneye göre
    - 5.1.5.2.1. Geçişli fiil
    - 5.1.5.2.2. Geçişsiz fiil

VI. Bölüm

6. İmlâ Kuralları ve Noktalama İşaretleri

6.1. İmlâ kuralları

- 6.1.1. Küçük ve büyük harflerin yazılışı
- 6.1.2. Sayıların yazılışı
- 6.1.3. Tarihlerin yazılışı
- 6.1.4. Kelimelerin ayrı ve bitişik yazılışı
- 6.1.5. “-ki” ekinin ve “ki” bağlama edatının yazılışı
- 6.1.6. “-mî” ekinin yazılışı
- 6.1.7. “-de” ekinin ve “de” bağlacının yazılışı

6.1.8. Düzeltme işareti

6.2. Noktalama işaretleri

- 6.2.1. Nokta
- 6.2.2. Virgül
- 6.2.3. Noktalı virgül
- 6.2.4. İki nokta
- 6.2.5. Üç nokta
- 6.2.6. Ünlem işareti
- 6.2.7. Soru işareti
- 6.2.8. Uzun çizgi
- 6.2.9. Kısa çizgi
- 6.2.10. Tırnak işareti
- 6.2.11. Ayraç işareti
- 6.2.12. Köşeli ayraç işareti
- 6.2.13. Kesme işareti
- 6.2.14. Eğik çizgi
- 6.2.15. Denden işareti

X. sınıf**I. Bölüm****1. Dilin Mahiyeti**

- 1.1. Türkçenin dünya dilleri arasındaki yeri ve konuşulduğu yerler
- 1.2. Konuşma dili, yazı dili ve çeşitli yönleri (12.4.1993/ 93 Numaralı TTK kararı)
  - 1.2.1. Ağız
  - 1.2.2. Şive
  - 1.2.3. Lehçe

II. Bölüm**2. İsim cinsinden kelimeler****2.1. İsimler**

- 2.1.1. İsmi hâlleri
  - 2.1.1.1. Yalın hâli
  - 2.1.1.2. İlgî hâli
  - 2.1.1.3. Yükleme hâli
  - 2.1.1.4. Yaklaşma hâli
  - 2.1.1.5. Bulunma hâli
  - 2.1.1.6. Ayrılma hâli
- 2.1.2. İsimlerde sahiplik-aitlik
  - 2.1.2.1. İyelik ekleri
  - 2.1.2.2. Aitlik ekleri
- 2.1.3. İsimlerde soru
- 2.1.4. Yapılarına göre isimler
  - 2.1.4.1. Basit isimler
  - 2.1.4.2. Türemiş isimler
  - 2.1.4.3. Birleşik isimler
- 2.1.5. İsim-fiiller
- 2.2. Sıfatlar
  - 2.2.1. Sıfat çeşitleri
    - 2.2.1.1. Niteleme sıfatları
    - 2.2.1.2. Belirtme sıfatları
      - 2.2.1.2.1. İşaret sıfatları
      - 2.2.1.2.2. Sayı sıfatları
      - 2.2.1.2.3. Soru sıfatları
      - 2.2.1.2.4. Belirsizlik sıfatları
  - 2.2.2. Yapılarına göre sıfatlar
    - 2.2.2.1. Basit sıfatlar
    - 2.2.2.2. Türemiş sıfatlar
    - 2.2.2.3. Birleşik sıfatlar
  - 2.2.3. Pekleştirilmiş sıfatlar
  - 2.2.4. Kelime grubu hâlindeki sıfatlar
  - 2.2.5. Sıfat-fiiller
- 2.3. Zamirler
  - 2.3.1. Zamirlerin cümle içindeki görevleri

- 2.3.2. Zamir çeşitleri
  - 2.3.2.1. Şahıs zamirleri
  - 2.3.2.2. İşaret zamirleri
  - 2.3.2.3. Soru zamirleri
  - 2.3.2.4. Belirsizlik sıfatları
- 2.3.3. Zamirlerin çeşitleri
  - 2.3.3.1. Şahıs zamirleri
  - 2.3.3.2. İşaret zamirleri
  - 2.3.3.3. Soru zamirleri
  - 2.3.3.4. Belirsizlik zamirleri
- 2.3.4. Zamirlerin yapısı
  - 2.3.4.1. Basit zamirler
  - 2.3.4.2. Birleşik zamirler
- 2.4. Zarflar
  - 2.4.1. Zarfların çeşitleri
    - 2.4.1.1. Yön zarfları
    - 2.4.1.2. Zaman zarfları
    - 2.4.1.3. Hâl zarfları
    - 2.4.1.4. Azlık-çokluk zarfları
    - 2.4.1.5. Soru zarfları
  - 2.4.2. Zarfların yapısı
    - 2.4.2.1. Basit zarflar
    - 2.4.2.2. Türemiş zarflar
    - 2.4.2.3. Birleşik zarflar
    - 2.4.2.4. Zarf-fiiller
- 2.5. Edat cinsinden kelimeler
  - 2.5.1. Edatların cümledeki görevleri
  - 2.5.2. Edat çeşitleri
    - 2.5.2.1. Ünlem edatları
    - 2.5.2.2. Bağlama edatları
  - 2.5.3. Çekim edatları

III. Bölüm

3. İmlâ Kuralları ve Noktalama İşaretleri

- 3.1. İmlâ kuralları
  - 3.1.1. Büyük harflerin yazılışı
  - 3.1.2. Sayıların yazılışı
  - 3.1.3. “ki” bağlacının yazılışı
  - 3.1.4. Soru ekinin yazılışı
  - 3.1.5. “de” bağlacının yazılışı
  - 3.1.6. “ile” kelimesinin ek olarak yazılışı
  - 3.1.7. Ek-fiillerin yazılışı
  - 3.1.8. Fiil kök ve gövdelerine getirilen bazı eklerin yazılışı
- 3.2. Noktalama işaretleri
  - 3.2.1. Nokta
  - 3.2.2. Virgül

- 3.2.3. Noktalı virgöl
- 3.2.4. İki nokta
- 3.2.5. Üç nokta
- 3.2.6. Ünlem işareti
- 3.2.7. Soru işareti
- 3.2.8. Uzun çizgi
- 3.2.9. Kısa çizgi
- 3.2.10. Tırnak işareti
- 3.2.11. Ayraç işareti
- 3.2.12. Köşeli ayraç işareti
- 3.2.13. Kesme işareti
- 3.2.14. Eğik çizgi
- 3.2.15. Denden işareti

XI. Sınıf

I. Bölüm

1. Kelime Grupları ve Cümle

1.1. Cümle unsurlarının yapısında bulunan başlıca kelime grupları

- 1.1.1. İsim tamlaması
- 1.1.2. Sıfat tamlaması
- 1.1.3. Tekrar grubu
- 1.1.4. Aitlik grubu
- 1.1.5. Edat grubu
- 1.1.6. Birleşik fiil
- 1.1.7. İsim-fiil grubu
- 1.1.8. Sıfat-fiil grubu
- 1.1.9. Zarf-fiil grubu
- 1.1.10. Unvan grubu
- 1.1.11. Sayı grubu
- 1.1.12. Ünlem grubu
- 1.1.13. Bağlama grubu
- 1.1.14. Kısaltma grupları

1.2. Cümleyi meydana getiren unsurlar

- 1.2.1. Yüklem
- 1.2.2. Özne
- 1.2.3. Nesne
- 1.2.4. Zarf tümleci
- 1.2.5. Yer tamlayıcısı
- 1.2.6. Cümle dışı unsurlar
- 1.3. Cümle çeşitleri
- 1.3.1. Yapılarına göre cümleler
- 1.3.1.1. Basit cümle
- 1.3.1.2. Sıralı cümle
- 1.3.1.3. Bağlı cümle
- 1.3.1.4. Birleşik cümle

- 1.3.1.4.1. İç içe birleşik cümle
- 1.3.1.4.2. Ki'li birleşik cümle
- 1.3.1.4.3. Şartlı birleşik cümle
- 1.3.2. Yüklem türüne göre cümleler
  - 1.3.2.1. İsim cümlesi
  - 1.3.2.2. Fiil cümlesi
- 1.3.3. Anlamına göre cümleler
  - 1.3.3.1. Olumlu cümle
  - 1.3.3.2. Olumsuz cümle
  - 1.3.3.3. Soru cümlesi
- 1.3.4. Yüklem yeri bakımından cümleler
  - 1.3.4.1. Kurallı cümle
  - 1.3.4.2. Devrik cümle

II. Bölüm

- 2. Cümle Çözümlemesi
  - 2.1. Cümle çözümlemesi plânı
    - 2.1.1. Yapılarına göre
      - 2.1.1.1. Basit cümle
      - 2.1.1.2. Sıralı cümle
      - 2.1.1.3. Bağlı cümle
      - 2.1.1.4. Birleşik cümle
    - 2.2. Yüklem türüne göre cümleler
      - 2.2.1. İsim cümlesi
      - 2.2.2. Fiil cümlesi

III. Bölüm

- 3. İmlâ Kuralları ve Noktalama İşaretleri

10.5.4. Edebiyat dersi programı

IX. Sınıf

I. Bölüm

1. Edebiyat, İnsan ve Toplum

1.1. Edebiyat, tanımı, konusu, muhtevası, metodu

Türk edebiyatı, Atatürk'ün edebiyat ile ilgili görüşleri

1.2. Edebî eser, tanımı ve özellikleri

Atatürk'ün "Nutuk" adlı eserinin edebî bir eser olduğu vurgulanacak. Bununla ilgili olarak "Nutuk"tan örneklere yer verilecektir.

1.3. Edebiyat tarihi ve önemi

1.4. Dil-kültür-edebiyat ilişkisi

1.5. Edebiyat araştırmalarının diğer bilim dallarıyla ilişkisi

II. Bölüm

2. Tarih İçinde Türk Edebiyatı

2.1. Türk edebiyatının devirlere ayrılmasında kullanılan kıstaslar (dil anlayışı, kültürel farklılaşma, dinî hayat, dil coğrafyası)

2.2. Türk edebiyatının devirleri

2.2.1. İslâmiyet Öncesi Türk Edebiyatı

2.2.2. İslâmî Devir Türk Edebiyatı

2.2.3. Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı

III. Bölüm

3. Edebiyatta İfade Tarzları

3.1. Sözlü ifade (tanımı, önceliği ve önemi)

3.2. Yazılı ifade

3.2.1. Nesir, tanımı

3.2.2. Nazım, tanımı

3.3. Sözlü ve yazılı ifade arasındaki benzerlikler, farklılıklar.

IV. Bölüm

4. Manzum Eserler

4.1. Nazım, manzume, manzum eser vb.

4.2. Şiir ve unsurları

4.2.1. Şiirin şekil özellikleri (Nazım birimi, mısra, beyit, kıta ve bend)

4.2.2. Ahenk unsurları (Ölçü, kafiye ve çeşitleri; vurgu ve tonlama)

4.2.3. Dil ve üslûp (İfade özellikleri, söz sanatları, teşbih, istiare, tenâsüp, kinaye, hüsni-tâil, tecâhül-i arif, mecaz-ı mürsel, teşhis, mecaz, tezat, mûbalağa vb.)

4.3. Türk edebiyatında manzum eserler

4.3.1. Tanzimat ve sonrası devri Türk edebiyatında manzum eserler (Bu devirde yaygın kullanılan nazım şekilleri)

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Orhan Veli Kanık, Faruk Nafiz Çamlıbel, Ahmet Kutsi Tecer, Rıza Tevfik Bölükbaşı, Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Haşım, Namık Kemal, Mehmet Akif Ersoy (05.01.1993/ 1 Numaralı TTK Kararı)

4.3.2. Türk halk edebiyatında manzum eserler

4.3.2.1. Türk halk edebiyatında belli başlı nazım şekilleri ve nazım türleri (mani, türkü, koşma, semâi, ilâhi, nutuk, ninni vb.) (12.04.1993/93 Numaralı TTK Kararı)

4.3.2.2. Hece ölçüsü ve özellikleri

4.3.2.3. Anonim halk edebiyatı Türk şiiri

4.3.2.4. Dinî-Tasavvufî Türk şiiri

4.3.2.5. Âşık tarzı Türk şiiri

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Yunus Emre, Kaygusuz Abdal, Aziz Mahmud Hüdaî, Karacaoğlan, Erzurumlu Emrah, Ercişli Emrah, Âşık Veysel Şatıroğlu.

4.3.3. Klâsik Türk edebiyatında başlıca nazım şekilleri ve nazım türleri (12.04. 1993/ 93 Numaralı TTK Kararı)

4.3.3.1. Kuruluşları yönünden

4.3.3.2. Konuları yönünden

4.3.3.3. Aruz vezni ve özellikleri

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Gazel: Fuzûlî, Nâbî

Kaside: Nedîm, Nefî

Mesnevî: Şeyh Gâlib

Murabba: Taşlıcalı Yahya Bey

Şarkı: Nedîm, Yahya Kemal

Terkib-i bend: Ziya Paşa

V. Bölüm**5. Mensur Eserler**

5.1. Mensur eserlerde şekil, konu ve muhteva unsurları

5.1.1. Mensur eserlerde kelime ve cümle çeşitliliği, söz grubu, deyim ve atasözünün ifadeyi zenginleştirmedeki rolü.

5.1.2. Mensur eserlerde ana ve yardımcı fikirler

5.2. Türk edebiyatında mensur eserler

5.2.1. Hikâye türü (Hikâyenin tanımı, unsurları: Plân, konu, zaman, mekân, kişi/ kişiler, dil ve ifade çeşitleri)

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Ömer Seyfettin, Sait Faik Abasıyanık, M. Şevket Esendal, Haldun Taner.

5.2.2. Roman türü (Romanın tanımı, unsurları. Plân, konu, olay, zaman, mekân, kişiler, dil ve ifade çeşitleri)

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

R.Nuri Güntekin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Peyami Safa.

5.2.3. Tiyatro türü

5.2.3.1. Tiyatro türü (Tiyatronun tanımı, unsurları: Seyirci, oyuncu, eser, sahne, dil ve ifade çeşitleri)

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Tarık Buğra, Yahya Akengin, Orhan Asena

5.2.3.2. Türk halk tiyatrosu (karagöz, meddah, ortaoyunu ve köy seyirlik oyunları)

(12.04.1993/ 93 Numaralı TTK kararı)

5.2.4. Gezi (seyahat) türü (tanımı, unsurları)**Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:**

Ahmet Haşim, Falih Rıfki Atay

5.2.5. Deneme türü (Tanımı, unsurları)**Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:**

Nurullah Ataç, Mehmet Kaplan

5.2.6. Hitabet türü (tanımı, unsurları)**Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:**

M. Kemal Atatürk, H. Suphi Tanrıöver

X. Sınıf**I. Bölüm****1. Edebiyat, Edebiyat Tarihi ve Diğer Bilim Dallarıyla İlişkisi****1.1. Edebiyat-Edebiyat Tarihi ilişkisi****1.2. Edebiyat Tarihi-Genel Tarih ilişkisi****1.3. Edebiyat Tarihi-Toplum Bilimi ilişkisi****1.4. Edebiyat Tarihi-Halk Bilimi ilişkisi****1.5. Türk edebiyatının ana devirleri****II. Bölüm****2. Türk Edebiyatında Devirler****2.1. İslâmiyet Öncesi Türk Edebiyatı****2.1.1. Devrin genel özellikleri****2.1.2. Eserler****2.1.2.1. Sözlü eserler****2.1.2.1.1. Sagular****2.1.2.1.2. Koşuklar****2.1.2.1.3. Savlalar****2.1.2.1.4. Destanlar (Oğuz destanı, Ergenekon destanı vb.) (12.04.1993/ 93 Numaralı TTK kararı)****2.1.2.2. Yazılı örnekler:****Göktürk Kitabeleri (Metinleri)**

Bu bölümde yer alan metinler işlenirken; Atatürk'ün yöneticiliği, millî birlik ve bütünlüğü sağlamadaki gücü vurgulanacak ve bu konuda Atatürk'ün ve Bilge Kağan'ın görüşlerine yer verilecektir. (27.04.1998/ 64 TTK)

Yöneticiliği**Birleştirme ve bütünleştirme gücü****2.1.2.3. Dünya edebiyatı karşılaştırmalı (destan örnekleri) (12.04.1993/ 93 Numaralı TTK kararı)****2.2. İslâmî Devir Türk Edebiyatı****2.2.1. Geçiş dönemi****2.2.1.1. Türk kültürü ve İslâmiyet arasındaki ilişkiler****2.2.1.2. İslâmiyet ve Türk edebiyatı****2.2.2. XI. ve XII. Yüzyıl Türk Edebiyatı**

2.2.2.1. Genel özellikleri

2.2.2.2. Eserler

Manas Destanı (14.4.1993/ 93 TTK kararı)

Kutadgu Bilig'den seçmeler

Divan ü Lügati't-Türk'ten seçmeler

Divan-ı Hikmet'ten seçmeler

2.2.3. XIII. ve XIV. Yüzyıl Türk Edebiyatı

2.2.3.1. Genel özellikler

Dinî tasavvufî Türk edebiyatının genel hatları ile tanıtımı (12.4.1993/ 93 Numaralı TTK kararı)

2.2.3.2. Manzum eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî (Mesnevî veya Divan-ı Kebir'den örnekler)

Hacı Bektaş Veli (Makalat'tan örnekler) 14.4.1993/93 Numaralı TTK kararı)

Yunus Emre (Divan ve Risaletü'n-Nushiyye'den örnekler)

Gülşehrî (Mantiku't-Tayr'dan örnekler)

Ahmedî (Gazel veya kaside örnekleri)

Kadı Burhaneddin (Tuyuğ örnekleri)

2.2.3.3. Mensur eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Nasrettin Hoca (Fıkra örnekleri)

Anonim (Battalname)

Haliloğlu Yahya Burgazî (Fütüvvetname'den seçmeler)

2.2.4. XIII. Yüzyılda Dünya Edebiyatı

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Sadî (manzum)

2.2.5. XV. Yüzyıl Türk Edebiyatı

2.2.5.1. Genel özellikleri

(Klâsik edebiyatın genel hatları ile tanıtımı) (12.4.1993/ 93 Numaralı TTK kararı)

2.2.5.2. Manzum eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Ali Şir Nevâî (gazel)

Süleyman Çelebi (Mesnevi)

Şeyhî (Harnâme)

Hacı Bayram Veli (ilâhî)

2.2.5.3. Mensur eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Dede Korkut Hikâyeleri (Anonim)

Kaygusuz Abdal (Manzum eserlerinden örnekler)

Ali Şir Nevâî (Muhakemetü'l-Lügateyn)

Sinan Paşa (Tazarrûname'den seçmeler)

Saltukname ve Menâkıbnamelerden seçmeler

2.2.6. XVI. Yüzyıl Türk Edebiyatı

2.2.6.1. Genel özellikler

(Âşık edebiyatının genel hatları ile tanıtımı) (12.4.1993/ 93 Numaralı TTK kararı)

2.2.6.2. Manzum eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Fuzûlî (Gazel veya kaside örnekleri, Leylâ ve Mecnun'dan seçmeler)

Bâkî (Gazel örnekleri)

Güvahî (Pendname'den seçmeler)

Pir Sultan Abdal (5.1.1993/1 Numaralı TTK kararı)

2.2.6.3. Mensur eserler**Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:**

Babür Şah (Hatıra)

Fuzûlî (Şikâyetnâme)

Lâtîfî (tezkire)

Seydî Ali Reis (Mir'atü'l-Memâlik)

Âşık Garib Hikâyesi

2.2.7. XVI. Yüzyıl Dünya Edebiyatı

Shakespeare (Tiyatro)

Montaigne (Deneme)

2.2.8. XVII. Yüzyıl Türk Edebiyatı**2.2.8.1. Genel özellikleri****2.2.8.2. Manzum eserler****Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:**

Nâbî (gazel veya mesnevi)

Nef'î (Kaside)

Karacaoğlan, Gevherî, Âşık Ömer, Niyazî-i Mısrî, Köroğlu (5.1.1993/1 Numaralı TTK kararı)

2.2.8.3. Mensur eserler**Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:**

Evlîya Çelebi, Kâtip Çelebi, Naîmâ, Peçevî

Kerem ile Aslı Hikâyesi

2.2.9. XVII. Yüzyıl Dünya Edebiyatı

Racine, Cervantes, Moliere (12.4. 1993/ 93 Numaralı TTK kararı)

2.2.10. XVIII. Yüzyıl Türk Edebiyatı**2.2.10.1. Genel özellikleri****2.2.10.2. Manzum eserler****Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:**

Nedîm (Gazel)

Şeyh Gâlib (Mesnevi, Naat)

Erzurumlu İbrahim Hakkı (Mani, ilâhi)

2.2.11. XVIII. Yüzyıl Dünya Edebiyatı

Goethe

III. Bölüm**3. Edebiyatın Varlığı ve Amacı**

3.1. Edebiyatla sosyal yapı arasındaki ilgi ve etkileşim

3.2. Edebiyatla fikir akımları arasındaki ilişkiler ve edebî akımlar

3.3. Tanzimat Fermanından günümüze uzanan Türk edebiyatının dönemleri

IV. Bölüm**4.1. XIX. Yüzyıl Türk Edebiyatı**

4.1.1. Genel özellikleri

4.1.2. Manzum eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Yenişehirli Avnî (gazel)

Enderunlu Vasıf (Şarkı)

Keçecizade İzzet Molla (Mihnet-i Keşan'dan) (12.4.1993/ 93 Numaralı TTK kararı)

Dadaloğlu, Seyranî, Bayburtlu Zihni, Erzurumlu Emrah

4.1.3. Mensur eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Mütercim Asım (Tarih)

4.2. XIX. Yüzyıl Dünya Edebiyatı

Victor Hugo, L. Tolstoy, R. Tagore, Stendhal, Charles Dickens, P. Verlaine

V. Bölüm

5. Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı

5.1. Tanzimat Devri Türk Edebiyatı

Klâsik edebiyattan (Divan edebiyatı) ayrılma dönemi

5.1.1. Genel özellikler (Siyasî, sosyal ve edebî yapılanmadaki değişiklikler)

5.1.2. Manzum eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Ziya Paşa, Namık Kemal

5.1.3. Mensur eserler

Şinasî (Makale)

Bu bölümde yer alan makale işlenirken Atatürk'ün basına verdiği önem ve basının kamuoyu oluşturmadaki yeri ve önemi üzerinde durulacaktır.

Ayrıca; kişi hak ve özgürlüklerinin kullanılmasında devletin ve milletin bölünmez bütünlüğünün dikkate alınması gerektiği vurgulanacaktır. (27.4.1998/ 64 Numaralı TTK Kararı)

Atatürkçü düşüncede yer alan temel fikirleri kapsayan bazı konular

Basın hürriyeti

Namık Kemal (Roman)

Atatürk'ün kişiliği ve özellikleri (Namık Kemal'den seçilecek metinler işlenirken ele alınacaktır.) (27.4.1998/ 64 TTK kararı)

Vatan ve millet sevgisi

İdealist oluşu

Açık sözlülüğü

Öğreticilik yönü

Önder oluşu

Kararlı ve mücadeleci oluşu

5.2. Tanzimat Devri Türk Edebiyatı-II

5.2.1. Genel özellikler

5.2.2. Manzum eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Abdülhak Hamit Tarhan

5.2.3. Dönemin bağımsız eserleri

5.2.4. Mensur eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Ahmet Mithat Efendi (Roman),
Muallim Naci (Edebî Tenkid)
Ahmet Vefik Paşa (Tiyatro)

5.3. Edebiyat-ı Cedide**5.3.1. Edebiyat toplulukları**

Edebiyat-ı Cedide (Servet-i Fünûn) topluluğu

5.3.2. Genel özellikler**5.3.3. Manzum eserler****Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:**

Tevfik Fikret

1. Atatürk'ün kişiliği ve özellikleri (Tevfik Fikret'ten seçilecek metinler işlenirken ele alınacaktır.) (27.4.1998/ 64 TTK kararı)

Vatan ve millet sevgisi

İdealist oluşu

Açık sözlülüğü

Öğreticilik yönü

Önder oluşu

Kararlı ve mücadeleci oluşu

2. Tevfik Fikret'in "*Ferda*" ve "*Promete*" şiirleri işlenirken Atatürk'ün çağdaşlaşma ve uygarlık konusu ile ilgili görüşlerine yer verilecektir.

Çağdaşlaşma ve uygarlık

5.3.3.4. Mensur eserler**Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:**

Halit Ziya Uşaklıgil (Roman ve hikâye), Mehmet Rauf (Roman)

5.3.3.5. Dönemin bağımsız isimleri**Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:**

Ahmet Rasim (Kısa Metinler)

Hüseyin Rahmi Gürpınar (5.1.1993/1 Numaralı TTK kararı)

"*Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç*" veya "*Gulyabani*" adlı eserler işlenirken (27.4.1998/ 64 TTK)

Atatürk ilkeleri

Lâiklik ilkesi

Dini istismar ve taassup konularında Atatürk'ün düşünceleri.

5.4. Fecr-i Âti topluluğu**5.4.1. Kuruluş bildirisi**

Ahmet Haşim

5.5. Millî edebiyat akımı**5.5.1. Genel özellikler (Tarih ve milliyetçilikle ilgili arayışların edebiyata yansması)****5.5.2. Manzum eserler****Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:**

Mehmet Emin Yurdakul, Faruk Nafiz Çamlıbel

5.5.3. Mensur eserler**Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:**

Ömer Seyfettin, Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Ziya Gökalp (5.1.1993/1 Numaralı TTK kararı).

5.5.4. Dönemin bağımsız isimleri

Mehmet Akif Ersoy, Yahya Kemal Beyatlı

Not: Mehmet Emin Yurdakul, Ömer Seyfettin ve Ziya Gökalp'in eserleri işlenirken Atatürk'ün konuyla ilgili görüşleri ve çalışmaları da esas alınacaktır. (27.4.1998/ 64 Numaralı TTK kararı)

Türkçenin yaşayan ve zengin bir dil olma özelliği

Millî kültürümüzün korunmasında dilin önemi

6. Millî Mücadele Dönemi Edebiyatı

6.1. Genel özellikler

6.2. Manzum eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Halide Nusret Zorlutuna (*Git Bahar*)

6.3. Mensur eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Yahya Kemal Beyatlı (*Kurdun Ölümü*)

Ruşen Eşref Ünaydın (*Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakat*)

Halide Edip Adivar (*Ateşten Gömlek*) (12.4.1993/93 Numaralı TTKK)

Halide Edip Adivar'ın "*Ateşten Gömlek*" adlı eseri incelenirken 27.4.1998/64 Numaralı TTK kararı)

Milliyetçilik ilkesi

Millî birlik ve beraberliğin anlam ve önemi ele alınacaktır. Ayrıca, bu konu edebiyat programında yer alan şairlerden seçilecek örneklerle de işlenecektir.

XI. Sınıf

I. Bölüm

1. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı

1.1. 1940 Yılına Kadar Türk Edebiyatı

1.1.1. Genel özellikler

1.1.2. Manzum eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Ahmet Kutsi Tecer, Necip Fazıl Kısakürek, Faruk Nafiz Çamlıbel (12.9.1993/ 93 Numaralı TTK kararı)

1.1.3. Mensur eserler

1.1.3.1. Hikâye

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Memduh Şevket Esenal

1.1.3.2. Roman

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Reşat Nuri Güntekin, Refik Halit Karay (5.1.1993/ 1 Numaralı TTK kararı)

1.2. Son Dönem Türk Edebiyatı

1.2.1. Genel özellikler

1.2.2. Manzum eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Arif Nihat Asya, Fazıl Hüsni Dağlarca, Zeki Ömer Defne, Ahmet Muhip Dranas, Orhan Veli Kanık, Behçet Necatigil, Atilla İlhan, Cahit Sıtkı Tarancı, Halit Fahri Ozansoy (5.1.1993/ 1 Numaralı TTK kararı), Coşkun Ertepinar (6.9.1993/ 415 Numaralı TTK kararı).

1.2.3. Mensur eserler

1.2.3.1. Hikâye

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Sait Faik Abasıyanık, Haldun Taner, Orhan Kemal, S. Kudret Aksal

1.2.3.2. Roman

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Peyami Safa, Ahmet Hamdi Tanpınar, Kemal Tahir, Tarık Buğra, H. Nihal Atsız, Yaşar Kemal

1.2.3.3. Tiyatro

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Necati Cumalı, Turan Oflazoğlu, Recep Bilginer, Refik Erduran.

1.2.3.4. Gezi ve hâtırat

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yusuf Ziya Ortaç, Abdülhak Şinasi Hisar, İsmail Habip Sevtik

1.2.3.5. Deneme-eleştiri

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Suut Kemal Yetkin, Cemil Meriç, Mehmet Kaplan

1.2.3.6. Edebiyat tarihi

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Ahmet Hamdi Tanpınar, Vasfı Mahir Kocatürk, Fuat Köprülü (5.1.1993/ 1 Numaralı TTK kararı)

1.3. Günümüz halk edebiyatı

1.3.1. Genel özellikler

1.3.2. Eserler

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Âşık Veysel, Erzurumlu Yaşar Reyhanî, Karlı Murat Çobanoğlu, Şeref Taşhova

II. Bölüm

2. Türkiye Dışındaki Çağdaş Türk Edebiyatı

2.1. Türkiye dışındaki çağdaş Türk edebiyatı hakkında kısa bilgi

2.2. Türkiye dışındaki çağdaş Türk edebiyatı

2.2.1. Azerbaycan Türk edebiyatı

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Celil Mehmet Kulizade, Bahtiyar Vahapzade, Şehriyar

2.2.2. Bulgaristan Türkleri edebiyatı

Recep Küpçü

2.2.3. Kazak Türkleri edebiyatı

Magcan Cumabayulı

2.2.4. Kazan Türkleri edebiyatı

Ayas İshakî

2.2.5. Kıbrıs Türk edebiyatı

Osman Türkay, Özker Yasin

2.2.6. Batı Trakya Türkleri edebiyatı

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:

Mehmet Hilmi, Abdurrahim Dede

2.2.7. Kırgızistan Türk edebiyatı

Cengiz Aytmatov

2.2.8. Kırım Türkleri edebiyatı**Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:**

İsmail Gaspiralı, Cengiz Dağcı

2.2.9. Özbekistan Türk edebiyatı**Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:**

Abdülhamit Süleyman Çolpan, Aybek

2.2.10. Türkmenistan Türk edebiyatı

Ata Atacanoğlu

2.2.11. Uygur Türkleri edebiyatı

Ziya Semedi

2.2.12. Yugoslavya Türkleri edebiyatı

Nimetullah Hafız

2.2.13. Irak Türkleri edebiyatı

Ata Terzibaşı (Derlemelerinden) (12.4.1993/93 Numaralı TTK kararı)

III. Bölüm**3. Çağdaş Dünya Edebiyatı****3.1. Türk edebiyatı ile dünya edebiyatının birbirine etkisi****3.2. Edebiyatımızın zaman içinde kendine has özellikleriyle gelişimi****Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler:**

Alain (Fransız edebiyatı)

J. Rudyard Kipling (İngiliz edebiyatı)

G. Bernard Shaw (İrlanda edebiyatı)

Knut Hamsun (Norveç edebiyatı)

Heinrich Böll (Alman edebiyatı)

T. S. Eliot (Amerikan edebiyatı)

10.5.6. Kompozisyon dersi programı

IX. Sınıf

I. Bölüm

1. Psikolojik Güçlendirme

Konular

1.1. Kompozisyon kavramı

1.1.1. Tanımı

1.2. Çeşitli alanlarda malzemenin uygun şekilde birleştirilmesi (müzik, resim, heykel ve mimari vb.)

1.2.1. Günlük hayatımızda kompozisyon

1.2.2. Giyim, kuşamda kompozisyon

1.2.3. Evimizde kompozisyon

1.2.4. Çevremizde kompozisyon

1.3. Dil ile yapılan kompozisyon

1.3.1. Başarılı ilişkiler kurmada sözlü ve yazılı ifadenin önemi

1.3.2. Herkes kompozisyon oluşturabilir

1.4. Birikim nedir? Birikim kazanmanın yolları

1.4.1. Dinleme

1.4.2. Okuma

1.4.3. Gözlem

1.4.4. Deneme

1.4.5. Tecrübe

1.5. Uygulama faaliyetleri

1.5.1. Ders içindeki çalışmalar

1.5.2. Eğitici faaliyetler

II. Bölüm

2. Dinleme ve Konuşma

Konular

2.1. Duyma, dinleme arasındaki fark

2.2. Birikim kazanmada dinlemenin yeri

2.3. Dinleme çeşitleri

2.3.1. İstekli, isteksiz dinleme

2.3.2. Amaçlı, amaçsız dinleme

2.3.3. Disiplinli, disiplinsiz dinleme

2.4. Dinlerken not alma

2.5. Ana fikri kavramaya çalışma

2.6. Dinleyenin dikkatini devamlı canlı tutması.

2.7. Soru sorma

2.8. Niçin konuşuyoruz?

2.8.1. Etkili ve güzel konuşmanın önemi

2.8.2. Sağlıklı anlaşmanın ve millî birliğin gerçekleşmesinde konuşmanın yeri

2.9. Konuşmada başarılı olmanın kuralları:

2.9.1. Konuşma öncesi hazırlık

2.9.1.1. Kendine güvenme

- 2.9.1.2. Tedbirli ve ihtiyatlı olma
- 2.9.1.3. Fizikî kontrol
- 2.9.1.4. Zihnî faaliyet
- 2.9.2. Konuşma ile ilgili hazırlık:
  - 2.9.2.1. Konu seçimi ve tespiti
  - 2.9.2.2. Amacın belirlenmesi
  - 2.9.2.3. Araştırma ve bilgi toplama
  - 2.9.2.4. Konuşma plânı
  - 2.9.2.5. Konuşma provası
- 2.9.3. Konuşmaya başlarken göz önünde bulundurulacak hususlar:
  - 2.9.3.1. Söze başlarken duruş, kılık kıyafet düzenlemesi
  - 2.9.3.2. Konuşulan mekân ve dinleyicinin değerlendirilmesi
  - 2.9.3.3. Göz irtibatı
  - 2.9.3.4. Ses tonunun ayarlanması
  - 2.9.3.5. Konuşma ile hareketler arasında uyum sağlama
  - 2.9.3.6. Canlı, inandırıcı ve ilgi çekici olmaya dikkat etme.
  - 2.9.3.7. Konuşma süresinin kontrolü
- 2.9.4. Konuşurken ses bakımından dikkat edilecek hususlar:
  - 2.9.4.1. Konuşmada ses unsurunu etkili kullanma
  - 2.9.4.2. Vurgu ve vurgu çeşitleri
  - 2.9.4.3. Telâffüz
  - 2.9.4.4. İfadede sıcaklık, içtenlik
- 2.9.5. Konuşma sonunda sözün bağlanması:
  - 2.9.5.1. İlgi çekici ve inandırıcı şekilde bitiriş
  - 2.9.5.2. Dinleyicilere teşekkür etme
  - 2.9.5.3. Dinleyicilerden gelecek sorulara kısa, açık cevaplar verme
- 2.10. Konuşurken yapılan yanlışlar:
  - 2.10.1. Söyleyişle ilgili yanlışlar
    - 2.10.1.1. Yapmacık bir söyleyişle hitap
    - 2.10.1.2. Yanlış tonlama
    - 2.10.1.3. Anlamsız kelimeler kullanma ve yersiz davranışlarda bulunma
    - 2.10.1.4. Şey, filân, efendim gibi kelimeleri kullanma, “ee..., ıı... vb.” sesleri çıkarma.
    - 2.10.1.5. Argo ve kaba kelimeler kullanma
  - 2.10.2. Konuşma kurallarını bilmemekten doğan yanlışlar:
    - 2.10.2.1. Yersiz duraklamalar
    - 2.10.2.2. Konuşma sırasında dilin musikisini bozma (12.4. 1993/ 93 TTK kararı)
    - 2.10.2.3. Yanlış vurgulama
  - 2.10.3. Söyleyiş ile ilgili uygulamalar:
    - 2.10.3.1. Söyleyişi zor olan kelimelerden oluşan tekerlemelerle çalışmalar
    - 2.10.3.2. Şey, filân, efendim, yani vb. kelimeler ile “ee..., ıı...” gibi sesleri çıkarmadan konuşma uygulamaları
    - 2.10.3.3. El, kol ve yüz hareketlerinden faydalanarak konuşma (12.4.1993/ 93 TTK kararı)
- 2.11. Günlük konuşmalar:
  - 2.11.1. Selâmlaşma
  - 2.11.2. Tanışma ve tanıştırma
  - 2.11.3. Karşılıklı günlük konuşmalar

- 2.11.4. Kendini tanıtmaya
- 2.11.5. Teşekkür etme, özür dileme
- 2.11.6. Adres sorma, yer tarif etme
- 2.11.7. Bayram, ziyaret, tebrik, taziye, karşılama ve uğurlama konuşmaları
- 2.12. Konuşma uygulamaları
  - Atatürk ile ilgili anılar sözlü olarak işlenecektir. (27.4.1998/64 TTK kararı)
  - Atatürk'ün hayatı
    - Atatürk'le ilgili anılar
- 2.13. Hazırlıksız konuşmalar
  - 2.13.1. Konusu öğretmen tarafından belirlenen konuşmalar
  - 2.13.2. Konuyu öğrencinin belirlediği konuşmalar
  - 2.13.3. Toplum birinci dereceden ilgilendiren konular üzerine serbest konuşmalar
  - 2.13.4. Hatıraların anlatılması
  - 2.13.5. Nükte yapma, hazırcevaplık
- 2.14. Hazırlıklı konuşmalar
  - 2.14.1. Fıkra anlatma
  - 2.14.2. Hikâye anlatma
  - 2.14.3. Masal anlatma
  - 2.14.4. Verilen bir konuda kısa konuşmalar hazırlama ve sunma.

III. Bölüm

3. Sosyolojik Durum

Konular

- 3.1. Dilin kültür taşıyıcılık fonksiyonu
- 3.2. Sağlıklı bir kişilik ile dile bağlı birikim bağlantısı
- 3.3. Ferdî benlik, millî benlik kavramları
- 3.4. Ferdî kimlik, millî kimlik kavramları
- 3.5. Benlik ve bencillik arasındaki fark
- 3.6. "Benlik"i kimliğe dönüştürmede dilin rolü
- 3.7. Ferdî kimlik ve kişiliğin millî kimlik ve kişilik hâline dönüştürülmesinde dilin üstlendiği görev
- 3.8. Sözlü ve yazılı çalışmalar

Bu konular, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında sözlü ve yazılı kompozisyon çalışmaları olarak işlenecektir. Konular işlenirken, Atatürk'ün Cumhuriyetle ilgili görüşleri esas alınacaktır. (27.4.1998/ 64 TTK kararı)

- Atatürk ilkeleri
- Cumhuriyetçilik ilkesi
- Türkiye Cumhuriyeti'nin nitelikleri
- Gücünü millettten alması
- Egemenliğin millete ait olması
- İnsan haklarına saygılı olması
- Atatürk Milliyetçiliğine bağlı olması
- Demokratik olması
- Lâik olması
- Sosyal bir hukuk devleti olması
- Millî ve üniter bir devlet olması

3.8.1. Atasözü, vecize türünden özlü ifadelerin açıklanması

3.8.2. Tarih, sanat, edebiyat ve millî kültür konulu sözlü ve yazılı ifade çalışmaları

3.8.3. Atatürk'ün "Gençliğe Hitabesi" ile "Onuncu Yıl Nutku"nda işlenen ferdi ve millî benlik, kimlik kavramları

Türk gençliğinin görevleri ve Cumhuriyeti korumada gençliğin güç kaynağı olarak görülmesi üzerinde de durulacaktır.

Türkiye Cumhuriyetinin Türk gençliğine emanet edilmesi (27.4.1998/ 64 TTK kararı)

1. Bu konu, "Atatürk Haftası"nda sözlü ve yazılı kompozisyon çalışmaları olarak işlenecektir. (27.4.1998/ 64 TTK kararı)

Atatürkçü Düşünce Sistemi

Atatürkçülüğün Türk toplumu için önemi

2. Atatürk'ün akılcılık ve bilimle ilgili özdeyişleri yazılı olarak işlenecektir (27.4.1998/ 64 TTK kararı)

Atatürkçü düşüncede yer alan temel fikirleri kapsayan bazı konular

Akılcılık ve bilime verilen önem

3. Bu konular, 24 Kasım Öğretmenler Günü'nde sözlü ve yazılı olarak kompozisyon çalışmaları olarak işlenecek. Konular işlenirken, Atatürk'ün eğitim ve öğretmenlerle ilgili görüşleri vurgulanacaktır. (27.4.1998/64 TTK kararı)

Millî eğitim

Eğitimin önemi

Millî eğitimin esasları

Eğitimin yaygınlaştırılması

Eğitimde öğretmenin rolü ve önemi

X. Sınıf

I. Bölüm

1. Psikolojik Güçlendirme

Konular

1.1. Kompozisyon

1.2. Sözlü ve yazılı ifadelerle kompozisyon kavramı

1.3. Beğenilen sözlü ve yazılı ifadelerin oluşturulmasında her türlü birikimin yeri

II. Bölüm

2. Dinleme

Konular

2.1. Birikim kazanmak üzere dinleme

2.1.1. Konu ve konuşmacı üzerinde dikkati yoğunlaştırma

2.1.2. Ön yargılardan uzaklaşma

2.1.3. Kavrayarak dinleme

2.1.4. Dinlenen süresinde ana fikir ve yardımcı fikirler bulma

2.1.5. Dinlerken not alma

2.2. Konuşmacıya soru sorma:

2.2.1. Karmaşık olanı sorma

2.2.2. Örneklendirilmesini isteme

2.2.3. Yoğun veya açık olmayan ifadeleri sorma

III. Bölüm

3. Konuşma

Konular

3.1. Konuşma türleri

3.1.1. Hazırlıklı konuşmalar

3.1.1.1. Açış ve takdim konuşmaları

3.1.1.2. Okuduğu bir eseri tanıtmaya

3.1.1.3. Konferans

3.1.1.4. Sempozyum

Atatürk ilkeleri

Cumhuriyetçilik ilkesi

Cumhuriyetçiliğin Türk toplumuna sağladığı faydalar

3.1.1.5. Açık oturum

Türk kadınının toplumdaki yeri ve Türk kadın hakları (27.4.1998/ 64 TTK kararı)

Bu konu, sınıf içinde ve sınıflar arası bir etkinlik olarak yapılacak, bu etkinlik sırasında

Atatürk'ün bu konuda yaptığı çalışmalar vurgulanacaktır.

3.1.1.6. Münazara

3.1.1.7. Mülakat

3.1.1.8. Anket

3.1.2. Hazırlıksız konuşmalar:

3.1.2.1. İkili sohbet

3.1.2.2. Grup sohbeti

Güzel sanatlar

Milletlerin tanınmasında güzel sanatların rolü (Atatürk'ün konu ile ilgili görüşlerine yer verilecektir.) (27.4.1998/ 54 TTK kararı)

IV. Bölüm

4. Okuma

Konular

4.1. Okumanın bilgi ve kültür birikimi kazanmadaki rolü

4.2. Genel olarak okuma

4.2.1. Seçmeksizin okuma

4.2.2. Zevkini geliştirmek veya tatmin etmek için okuma

4.2.3. Araştırma amacıyla okuma

4.3. Sürekli okumanın kazandırdıkları:

4.3.1. Kelime hazinesi

4.3.2. Konuşma ihtiyacı ve etkili konuşma alışkanlığı

4.3.3. Yazma alışkanlığı

4.3.4. Zihni geliştirme

4.3.5. Meslek bilgisini genişletme, meslekte ilerleme

4.4. Birikimlerini artırıcı okumanın kuralları

V. Bölüm

5. Yazma

Konular

5.1. Tarih, kültür, bilim ile yazının bağlantısı ve yazmanın önemi

5.2. Niçin yazarız

5.3. Kelime ve kelime grupları

5.3.1. Günlük hayatta çok kullanılan kelimeler (ilk manalı kullanım)

5.3.2. Belli bir alanı ilgilendiren kelimeler (terimler)

5.3.3. Kavramlar

5.3.4. Mecaz anlamlı kelimeler

5.3.5. Deyimler

5.4. Cümle

5.4.1. Cümlenin tanımı

5.4.2. Doğru cümlenin özellikleri:

5.4.2.1. Cümlede dil bilgisi bakımından doğruluk

5.4.2.2. Cümlede anlamca açıklık

5.4.2.3. Cümlede tesirlik

5.4.3. Verilen kelimelerle doğru, açık, etkili cümle kurma çalışmaları

5.4.4. Basit, birleşik ve sıralı cümle kurma çalışmaları

5.4.5. Cümlede imlâ ve noktalama çalışmaları

5.5. Konu

5.5.1. Konu nedir?

5.5.2. Konu nasıl sınırlandırılır?

5.5.3. Konu seçiminde ve sınırlandırılmasında nelere dikkat edilir?

5.6. İfade yolları

5.6.1. Tasvir yoluyla ifade

5.6.2. Hikâye etme (Tahkiyeli anlatım)

5.6.3. İddia ve ispat yoluyla ifade (ilim ve fikir amaçlı ifade)

5.6.4. Açıklama yoluyla ifade (12.3.1993/ 93 Numaralı TTK kararı)

5.7. Paragraf

5.7.1. Paragraf nedir?

5.7.2. Paragraf içi bütünlük

5.7.3. Paragraf çeşitleri

VI. Bölüm

6. Sosyolojik Durum

Konular

6.1. Toplumun diliyle değer, norm ve sosyal kontrol unsurları arasındaki bağlantı

6.2. Dilin inceliklerine sahip olmanın toplumu etkilemedeki yeri

6.3. Millî, ahlâkî, insanî değerleri tanıma, tanıtmaya, benimsetmede dilin fikrî ve edebî metinlerin rolü.

6.4. Sözlü ve yazılı ifade uygulamaları

Atatürkçü düşüncede yer alan temel fikirleri kapsayan bazı konular (27.4.1998/ 54 TTK kararı)

Dayanışma

Millî birlik ve beraberlik yönünden dayanışmanın önemi

Bu konu, 24 Kasım Öğretmenler Günü'nde sözlü ve yazılı kompozisyon çalışmaları olarak işlenecek, konular işlenirken Atatürk'ün eğitim ve öğretmenlerle ilgili görüşleri esas alınacaktır.

Ayrıca, millî birlik ve beraberliği sağlamada Tevhid-i Tedrisat Kanununun önemine değinilecektir. (27.4.1998/ 54 TTK kararı)

Millî eğitim

Eğitimin önemi

XI. Sınıf

I. Bölüm

1. Psikolojik Güçlendirme

Konular

1.1. Başkalarıyla ilişki kurmada

1.1.1. Kendine saygı

1.1.2. Muhataba saygı

1.1.3. Kendi içinde ve ilişkilerde dengeli olma

1.2. Güzel ifade sahiplerinin itibarlı oluş sebepleri

II. Bölüm

2. Dinleme

2.1. Dinlenileni değerlendirme

2.2. Dinleneni eleştirme

2.3. Dinlenenlerden seçimler yapma

2.4. Dinleme sırasında seçilenleri söz ve yazıda kullanma

III. Bölüm

3. Konuşma

Konular

3.1. Şive ve ağız kavramları

3.2. Yazı dili (kültür dili) nedir?

3.3. Yazı dilinin (kültür dilinin) bütünlleştirici gücü

3.4. Sanatta, edebiyatta ve ilmi çalışmalarda yazı (kültür) dilinin yeri ve önemi

3.5. Yazı dili ile yapılan hazırlıklı ve hazırlıksız konuşmalar

Atatürkçülüğün nitelikleri (Türk milletinin ihtiyaçlarından doğmuştur. Temelinde millî kültürümüz vardır, akli ve bilimi esas alır, kişi hak ve hürriyetlerine önem verir, yurttan ve dünyada barışın korunmasını amaçlar everensel nitelik taşır, Atatürkçülüğü oluşturan ilkeler bir bütündür.) (27.4.1998/ 64 TTK kararı)

Atatürkçü Düşünce Sistemi

Atatürkçülüğün nitelikleri

Atatürk ilkelerine sahip çıkmak ve devamlılığını sağlamak (27.4.1998/ 64 TTK kararı)

3.5.1. Değişik konularda günlük konuşmalar

Her yıl 5 Aralık'ı içine alan haftada Atatürk'ün Türk kadınına verdiği önem ve Türk kadın hakları "*Günlük konuşma tarzında işlenecektir.*" (27.4.1998/ 64 TTK kararı)

Atatürkçü düşüncede yer alan temel fikirleri kapsayan bazı konular

Türk kadının toplumdaki yeri ve Türk kadın hakları

3.5.2. Toplum birinci dereceden ilgilendiren konularda fikrî konuşmalar

3.5.3. Dramatizasyon çalışmaları

3.5.4. Şiir ezberleme ve okuma.

IV. Bölüm

4. Yazma

Konular

4.1. Yazma çalışmaları

4.1.1. Konu tespiti (Kavram, problem)

4.1.2. Konunun sınırlandırılması (Problemin hangi yönünü çözebilirim?)

4.1.3. Ana fikir tespiti (Problemin çözümü için belirlediğim ana fikir cümlesi nedir?)

4.1.4. Ana fikri geliştirme yollarından hangilerinin kullanılacağı tespiti (İstatistik, gözlem, deney, alıntı, tümden gelim, tüme varım)

4.1.5. İfade şeklinin ve uygun türün belirlenmesi. Hikâye etme (Kısa hikâye, uzun hikâye ve roman); iddia ve ispat (sohbet, makale, fıkra, deneme, eleştiri, hatıra, gezi); tasvir ve tahlil (fizikî unsurların ifadelendirilmesi)

4.2. Plân nedir?

4.2.1. Plân yapmanın önemi

4.2.2. Yazılı ifadede plân çeşitleri:

4.2.1. Hareket ağırlıklı plân (Olay plânı)

4.2.2. Duygu ağırlıklı plân (Tasvir ve tahlil)

4.2.3. Fikir ağırlıklı plân (İddia ve ispat yoluyla ifadeler)

Atatürk'ün fikir hayatı ile ilgili olarak akılcılık, bilimsellik, barışçılık, insan sevgisi ve dayanışma konularından birisinin plânı yaptırılarak kompozisyon yaptırılacaktır. (27.4.1998/ 64 TTK kararı)

Atatürk'ün hayatı

Fikir hayatı

4.3. Plân yapma çalışmaları

4.3.1. Kısa hikâye plânı yapma

4.3.2. Kısa hikâye yazma

4.3.3. Hareket ağırlıklı plânla yazılan türler

4.3.4. Biyografi, otobiyografi, günlük yazma

Atatürk'ün kişiliği ve özellikleri

Bu konu biyografi türünde ele alınacaktır. (27.4.1998/ 64 TTK kararı)

4.3.5. Fikrî plân yapma

4.3.6. Fikrî plânla yazılan türler

4.3.7. Fıkra ve deneme yazma

4.3.8. Mektup, dilekçe, telgraf, davetiye yazma (12.4.1993/ 93 TTK kararı)

4.4. Plânlı yazma çalışmaları

4.4.1. Kısa hikâye yazma

4.4.1.1. Ana çizgileriyle konusu belirlenen kısa hikâye yazma

4.4.1.2. Bir olay zincirinin ilk parçaları verilerek kısa hikâye yazma

4.4.1.3. Kendilerine bırakılarak kısa hikâye yazma

4.4.2. Kısa fikrî yazılar oluşturma

4.4.2.1. Fıkra yazma

4.4.2.2. Makale yazma

4.4.2.3. Deneme yazma

4.5. Yazıların incelenmesi

4.5.1. Plân yönünden

- 4.5.2. Dil bilgisi yönünden
 4.5.3. İmlâ yönünden
 4.5.4. Noktalama yönünden
 4.5.5. Birikimlerden yararlanma yönünden
     Lâiklik ilkesi
     Lâikliğin Türk toplumuna sağladığı faydalar
     Din ve vicdan hürriyeti
     Kanun önünde eşitlik
     Çağdaşlaşma
     Toplumsal barış ve huzurun sürekliliğini sağlama
     Millî birlik ve beraberliği güçlendirme
     Bu konu “*fikir ağırlıklı plân*” çalışmaları yaptırılırken lâikliğin Türk toplumuna sağladığı faydalardan birisi seçilerek yazılı olarak işlenecektir. (27.4.1998/ 64 TTK kararı)

V. Bölüm

Okuma

Konular

- 5.1. Araştırmaya yönelik okuma
 5.1.1. Metni okurken not alma (12.4.1993/ 93 TTK kararı)
 5.1.2. Metni okurken fişleme (12.4.1993/ 93 TTK kararı)
 5.1.3. Metindeki hayal unsurları
 5.1.4. Metindeki duygu unsurları
 5.1.5. Metindeki düşünce unsurları
 5.1.6. Metindeki olay unsurları
 5.2. Metindeki zaman, mekân, mantık ve bilgi bağlantıları
 5.3. Hikâye etme, tasvir, açıklama, ilmi ve fikrî ifadelerin özellikleri
 5.4. Metinde plân
 5.4.1. Olay ağırlıklı plân
 5.4.2. Duygu ağırlıklı plân
 5.4.3. Düşünce ağırlıklı plân
 5.5. Metnin türü
 5.5.1. Türün tespiti
 5.5.2. Diğer türlerden farkı
 5.6. Metnin çeşitli yönlerden yorumlanması
 5.7. Gerçek kişi, olay ve durumlarla metindeki kişi, olay ve durumlar arasında paralellik ve zıtlıklar kurma
     Millî eğitim
     Eğitimin önemi
     Bu konu, 24 Kasım Öğretmenler Günü’nde sözlü kompozisyon çalışmaları olarak işlenecek, konu işlenirken Atatürk’ün eğitim ve öğretmenlerle ilgili görüşleri esas alınacaktır. (27.4.1998/ 64 TTK kararı)
     Atatürk ilkeleri
     - Cumhuriyetçilik ilkesi
     Cumhuriyetçiliğin Türk toplumuna sağladığı faydalar
     Bu konu 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı haftasında sınıfta ya da okulda bir açık oturum düzenlenerek işlenecektir. (27.4.1998/ 64 TTK kararı)

VI. Bölüm**Sosyolojik Durum****Konular****5.1. Toplumun bütünleşmesi ve dil****Milliyetçilik ilkesi**

- Millî birlik ve beraberliğin güçlenmesinde dilin işlevi

Bu konuda Atatürk'ün yaptığı çalışmalar vurgulanacaktır. (27.4.1998/ 64 TTK kararı)

5.2. Toplumun tarihî ve çağdaş birikimlerinin özümlemesinde dilin yeri**5.3. Toplumun demokratikleşmesi ve dil****5.4. Sosyo-kültürel gelişme, değişme, yozlaşma kavramlarına ait sınırlı konular üzerinde konuşma ve yazma****5.5. Millî benlik ve kimliği kaybetmeden gelişmek****5.6. İyi insan, iyi vatandaş olmada dilin imkânlarına (kelime, cümle kuruluşu, toplama, jest ve mimikler, mecazlar ile imlâ ve noktalama) hâkim olmanın yeri****5.7. Dilin sosyolojik yönü ile alakalı sözlü ve yazılı uygulamalar****5.8. Zamanı güzel kullanma.**

XI. BÖLÜM

11. BULGULAR VE YORUMLAR

1981-2001 yılları arasında (21 yılda) yapılan Öğrenci Seçme Sınavlarında “*Türkçeyi kullanma gücü*” ile ilgili toplam 807 soru sorulmuştur.

Bu bölümde, ÖSS’de sorulan 807 soru, soru cümlelerindeki madde kökleri esas alınarak “*anlam bilgisi, sözcük bilgisi, şekil bilgisi, cümle bilgisi, anlatım bozuklukları, ses bilgisi, yazım kuralları ve noktalama işaretleri*” konu alanlarından ilgili oldukları alanlara göre tasnif edilmiştir. Eserin kullanım imkânını genişletmek için konularla ilgili soruların ardından çözümlerine de yer verilmiştir.

1981 ile 1991 yılları arasında 1957 Öğretim Programı, 1991 ile 2001 yılları arasında ise 1991-92 Öğretim Programı uygulamada olduğu için ÖSS sorularının içeriği bu iki programla karşılaştırılmıştır.

Sorular, konu alanlarına göre alt başlıklara ayrılmış olup, sorulduğu yıl ve ÖSS’deki A kitapçıklarındaki sıralama esas alınarak verilmiştir.

21 yılda ÖSS’de Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	40	39	38	33	32	33	35	34	35	35	36	36	36	44	45	44	43	44	45	45		807

Çizelge 11.1. ÖSS’de Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili soruların yıllara göre dağılımı

Buna göre:

En fazla soru 1996, 2000 ve 2001 yıllarında sorulmuştur (45 soru);

En az soru 1985 yılında sorulmuştur (32 soru).

Öğrenci Seçme Sınavında bütün puan türleri için “*Türkçeyi kullanma gücü*” soruları çok önemlidir. Sözel ve eşit ağırlık puan türüne katkısı en yüksek düzeyde olan Türkçe sorularının sayısal puan türüne de çok önemli katkısı bulunmaktadır. Bunun bilincinde olan ÖSS adayları, haklı olarak, Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili sorulara ayrı bir önem vermektedirler. Yüksek öğrenim görmek isteyen yüz binlerce öğrencinin kaderini Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili sorular belirlemektedir.

ÖSS’deki Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili sorular, anlam bilgisi, sözcük bilgisi, şekil bilgisi, cümle bilgisi, anlatım bozuklukları, ses bilgisi, yazım kuralları ve noktalama işaretleri ile ilgili bilgi, beceri ve tutumları ölçen sorulardan oluşmaktadır.

Ortalama 40-45 sorunun sorulduğu ÖSS’deki Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili sorular, daha çok anlam bilgisine dayalı sorulardan oluşmaktadır. Bu sorularda “*okuduğumu anlamak ve anladığımı kısa sürede yorumlamak*” esastır. Bu da, dil ve edebiyat öğretiminde edinilen temel bilgi, beceri ve tutumlarla sağlanabilir.

ÖSS sorularının, öğretim programlarındaki konular dikkate alındığında, lise son sınıfın ilk yarıyıl konularını aşmayacak biçimde, öğrencilerin orta öğrenimleri boyunca edindikleri bilgi, beceri ve tutumları ölçecek biçimde hazırlandığı görülmektedir.

Edebiyat tarihi ağırlıklı olan 1957 Programında, öğrencilerin çeşitli metinler vasıtasıyla dil edebiyat öğretimi ile ilgili temel bilgi, beceri ve tutumları kazanmaları amaç edinilmiş; bu metinlerin sağladığı imkân nispetinde de bilgi, beceri ve tutumlar verilmeye çalışılmıştır. 1957 Programı, bu durumuyla, çoktan seçmeli test sınavlarında istenen bilgi, beceri ve tutumları kazandırmaktan çok uzaktadır. Bu programa göre hazırlanan ders kitapları için de aynı durumu söylemek gerekir. Bu derslerden edinilen bilgi ve beceriler ile ÖSS’deki Türkçeyi kullanma gücü sorularının yapılması, özel bir çalışma yapmadan ya da kurs görmeden, çok zordur; ancak, bu derslerde edebî kültürün yanı sıra edinilen dil bilgi

ve becerileri ile ÖSS'deki "*Türkçeyi kullanma gücü*" sorularının yapılması da mümkündür. ÖSS soruları içerik olarak, 1957 Öğretim Programının genel içeriğine uygundur. Ancak, soruların madde köklerindeki konuların bir kısmına öğretim programında ve ders kitaplarında ya çok az ya dolaylı olarak yer verilmiş; bir kısmına ise hiç yer verilmemiştir. 1957 Programının ÖSS soruları ile en çok ilgili olduğu konu, paragraf anlamıdır. Bu konudan sonra imlâ, noktalama işaretleri ve ses bilgisi gelmektedir. Bu konularda da ÖSS için gerekli bilgi, beceri ve davranışların kazandırılmasında gerek öğretim programı, gerekse ders kitapları yeterli değildir. 1957 Programı esas alınarak yazılan ders kitaplarında ÖSS'ye yönelik temel bilgi, ve becerilerde çok büyük eksiklikler olduğu gibi, çoktan seçmeli testlere de hiç yer verilmemiştir. Gerek öğretim programı, gerekse ders kitapları öğrencileri ÖSS'ye yönlendirici bir niteliğe de sahip değildir. 1957 Programının uygulamada olduğu dönemde yapılan Öğrenci Seçme Sınavları (1981- 1991)nın soru köklerinde yer alan birçok kavram öğretim programlarında ve ders kitaplarında yer almamıştır. Bu durumyla 1957 Programı, ÖSS'de başarılı olabilmek için, dershane eğitimi almanın kapısını açan bir program olmuştur. 1957 Programı ve bu programa göre yazılan ders kitapları, dil ve edebiyat öğretimi ile ilgili temel etkinlikleri kazandırma bakımından çok yetersizdir.

1976 Programı, Öğrenci Seçme Sınavları süresince hiç uygulamada kalmadığı için (sadece 1976-77 öğretim yılında yürürlükte kalmıştır) *bu bölümde değerlendirmeye alınmamıştır*. Ancak, gerek içeriği gerekse yöntemleri itibariyle, çoğu konuda ÖSS ile örtüşme düzeyi bakımından 1957 Programından -mukayese edilemeyecek kadar- daha yeterli olduğu görülmektedir. 1976 Programı ve bu program esas alınarak yazılan Türk Dili ve Edebiyatı ders kitapları, ÖSS'ye yönelik temel bilgi, beceri ve tutumlar konusunda bazı konularda yeterli bazı konularda ise yetersizdir.

Öğretim programları içerisinde gerek içeriği gerekse konu anlatımında izlenen sıra ve yöntemleriyle, **1991-92 Programı**, ÖSS ile örtüşme düzeyi bakımından, kendinden önceki programlardan çok daha uygun niteliklere sahiptir. ÖSS sorularının konuları ve madde köklerindeki kavramlar, 1991 Öğretim Programında çoğunlukla doğrudan bazen de dolaylı olarak yer almaktadır. Özellikle "*Türk Dili*" ve "*Kompozisyon*" derslerinin içeriği, ÖSS konularının büyük çoğunluğu ile doğrudan örtüşmektedir. ÖSS sorularının içeriği dikkate alındığında 1991-92 Programındaki en önemli eksikliklerin "*anlam bilgisi*" ve "*anlatım bozuklukları*" konularında olduğu görülmektedir. Yine, soruların madde köklerindeki bazı kavramlara öğretim programlarında ve ders kitaplarında yer verilmemesi de bu konudaki önemli eksikliklerden biridir. Ses bilgisi, şekil bilgisi, sözcük anlamı, sözcük bilgisi, (anlam ve yapı bakımından), cümle bilgisi, yazım kuralları ve noktalama konusunda 1991-92 Programının içeriği ÖSS için yeterlidir. 1991-92 Programına göre hazırlanan ilk kitaplardan son kitaplara doğru geldikçe; ÖSS sorularına, ÖSS'deki kavramların içeriklerine ve çoktan seçmeli test sınavlarına daha fazla yer vermeye başlanmıştır. Bu programın ÖSS için beklenen yeterlikte olması, şüphesiz birçok bakımdan, Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenlerinden geçmektedir.

1991-92 Programından sonra yazılan kitapların bazılarında, konu sonlarında ÖSS'de çıkmış sorulara ve çoktan seçmeli test sınavlarına yer verilmesiyle öğrenci doğrudan doğruya Öğrenci Seçme Sınavlarına yönlendirilmeye başlanmıştır.

11.1. Anlam Bilgisi

Dili anlam yönünden inceleyen, sözcüklerin buldukları cümle içindeki anlamlarını ve anlam ilişkilerini inceleyen dil bilgisi dalına “*anlam bilgisi*” adı verilir.

Anlam bilgisi ile ilgili sorular, sözcük, cümle ve paragraf düzeyinde sorulan sorulardan oluşmaktadır. Bu soruların büyük çoğunluğunu paragraf anlamı ile ilgili yorum soruları oluşturmaktadır.

“*Edebiyat*” derslerinde edinilen bilgi, beceri ve tutumların anlam bilgisi ile ilgili soruların çözülmesinde önemi çok büyüktür. Ancak, Edebiyat ders kitaplarında “*anlam bilgisi*” ile ilgili konularda ÖSS’ye yönlendirici bilgi ve becerilerin kazandırılmasında çok büyük eksiklikler vardır. Son yıllarda, çok az da olsa, ders kitaplarında konu sonlarında çoktan seçmeli testlere yer verilmesi bu eksikliklerin giderilmesi konusunda önemli bir adım olmuştur.

1957 Programında, metinlerden hareketle bilgi ve beceriler edinilmesi amaçlandığı için, diğer konulara olduğu gibi “*anlam bilgisi*” konusuna da ÖSS’de gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazandıracak kadar yer verilmemiştir. Anlam bilgisi konusunda ÖSS ile örtüşme düzeyi orta yeterlikte olan 1957 Programı, özellikle cümle ve paragraf anlamı konularında gerekli bilgi ve becerilerin kazandırılmasında yetersizdir.

1991-92 Programında “*anlam bilgisi*” konularının büyük çoğunluğuna özellikle “*Türk Dili*” ve “*Kompozisyon*” derslerinde yer verilse de bazı bilgi ve becerilerin kazandırılmasında eksiklikler vardır.

1991-92 Programının, anlam bilgisi ile ilgili konularda ÖSS ile örtüşme düzeyi; “*sözcük anlamı*” konusunda yüksek, “*cümle anlamı*” konusunda düşük, “*paragraf anlamı*” konusunda orta seviyededir.

Anlam bilgisi ile ilgili sorular; soru cümlelerindeki madde kökleri esas alınarak anlam bilgisi alanlarından “*sözcük anlamı*”, “*cümle anlamı*” ve “*paragraf anlamı*” altında sınıflandırılmıştır.

11.1.1. Sözcük anlamı

Sözcüklerin buldukları cümle içindeki anlamları ile ilgili sorular ve bu sorularla ilgili yorumlar ÖSS’de çokça sorulmaktadır.

ÖSS’de çok önemli yer tutan anlam bilgisi ile ilgili sorular “*gerçek anlam, mecaz anlam, yan anlam, soyut anlam, somut anlam, eş anlam, karşıt anlam, anlam daralması, anlam genişlemesi, ad aktarması, ikileme, atasözü ve deyim*” gibi konularla ilgili olarak sorulmaktadır.

Sözcükler anlamları bakımından ya “*tek anlamlı*” ya da “*çok anlamlı*”dırlar. Başlangıçtan beri tek gerçek anlamıyla var olan ve tek bir kavramı karşılayan sözcükler “*tek anlamlı*”; zamanla gerçek anlamının dışında ya da gerçek anlamıyla ilgi ya da benzerlik kurularak değişik anlamlar kazanıp birden çok kavramı karşılayan sözcükler “*çok anlamlı*”dır.

Soru cümlelerindeki madde kökleri esas alınarak sözcük anlamı ile ilgili ÖSS soruları şu şekilde sınıflandırılmıştır:

11.1.1.1. Sözcüklerde çok anlamlılık ile ilgili sorular

Sözcükler, başlangıçta tek anlamlı iken, zamanla gerçek anlamının dışında ya da gerçek anlamıyla bağlantılı olarak yeni anlamlar kazanarak “çok anlamlılık” kazanmışlardır.

Sözcükler cümle içerisinde değişik anlamlarda kullanılır ya da değişik anlamlar kazanırlar. Kullanıldıkları anlamlara göre sözcükler çeşitli adlarla adlandırılırlar.

Sözcüklerin ilk anlamına ya da herkesçe bilinen, en yaygın anlamına “gerçek anlam” adı verilir. Buna sözcüğün “temel anlam”, “ilk anlam”ı ya da “konuluş anlamı” da denir.

Sözcüklerin gerçek anlamıyla ilgi ya da benzerlik kurularak, zaman içerisinde değişik anlamlar kazanıp başka varlıkları, durumları anlatmasına “yan anlam” adı verilir. Yan anlamlar, sözcüklerin temel anlamından tümüyle farklı değildir. Bu anlama “kullanım anlamı” adı da verilir.

Sözcüklerin gerçek ve yan anlamlarının dışında başka bir anlamda kullanılmasına “mecaz anlam” adı verilir.

Bir sözcüğün başka sözcüklerle birleşip kalıplaşarak, gerçek anlamını yitirmesiyle oluşan ve çekici bir anlatım özelliği taşımasına “deyim anlamı” adı verilir.

Sözcüklerin bir bilim, sanat, meslek ya da spor dalıyla ilgili kazandığı özel anlama “terim anlamı” adı verilir.

Sözcükler anlam ilişkilerine göre de adlandırılırlar:

Cümledeki kullanımları itibariyle anlamları birbirinin yerini tutan sözcükler “eş anlamlı”dırlar.

Yazılışları ve söylenişleri aynı olan, fakat aralarında hiçbir anlam bağlantısı olmayan sözcükler “eş sesli”dirler.

Eş anlamlı gibi görünmelerine karşın aralarında az çok anlam ayrılıkları bulunan sözcükler “yakın anlamlı”dırlar. Bu tür sözcükleri doğuran temel neden, dilin daha doğru ve düzgün kullanılması isteğidir.

Anlamca birbirinin karşıtı (zıddı) olan sözcükler “karşıt anlamlı”dırlar.

Karşıt anlamlı gibi göründükleri hâlde gerçekte karşıt olmayan sözcükler “uzak anlamlı”dırlar.

Kavram karmaşasına yol açabilir düşüncesiyle olsa gerek öğretim programlarında ve ders kitaplarında “yakın anlam” ve “uzak anlam”dan bahsedilmemektedir. Oysa, özellikle yakın anlam ile ilgili sorular ÖSS’de çokça sorulmaktadır.

Duyularla algılanabilen sözcükler “somut”, algılanamayanlar ise “soyut” olarak adlandırılırlar.

Sözcükler anlam içeriklerine göre de adlandırılırlar:

Ortak nitelikleri belirten sözcükler, anlam içerikleri bakımından karşılaştırıldığında, bunlardan anlam içeriği geniş olanı “genel anlamlı”, dar olanı ise “özel anlamlı”dır. Bu kavramlardan da öğretim programlarında ve ders kitaplarında doğrudan bahsedilmemektedir. Oysa, bu konuda da ÖSS’de değişik sorular sorulmaktadır.

11.1.1.1.1. Sözcüğün soruda verilen anlamıyla kullanıldığı cümle

Bu konuda ÖSS'de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	2	-	-	-	2	2	3	1	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	12

Çizelge 11.2. "Sözcüğün soruda verilen anlamıyla kullanıldığı cümle" ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1981-1

"Yanmak" sözcüğü, aşağıdaki cümlelerin hangisinde "geçersizlik" anlamında kullanılmıştır?

- A) Tren saat sekizde kalkıyor; yetişemezsek yandık!
- B) Bütün gün güneşte oturmaktan kolları yanmış
- C) Binanın büyük bir kısmı yanmış, oturulamaz hâle gelmiş.
- D) Otobüse yetişemezsek, biletlerimiz yanar.
- E) Bu yıl sıcak erken bastırdı, ürünlerin hepsi yanmış.

2. 1981-2

Aşağıdakilerden hangisinde "göstermek" sözcüğü "kanıt göstererek inandırmak" anlamında kullanılmıştır?

- A) Size kardeşimin resmini göstermiş miydim?
- B) Onun böyle düşünmediğini size göstereceğim.
- C) Ona biraz matematik gösterir misiniz?
- D) Yazın, bana, makinenin nasıl kullanıldığını gösterecek.
- E) Giyim kuşamı, onu olduğundan çok genç gösteriyor.

3. 1985-8

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "iş" kelimesi, "davranış" anlamında kullanılmıştır?

- A) Ona borç vermekle çok iyi bir iş yaptın doğrusu.

- B) Şair, yazar ve öğretmen olarak işi oldukça ağır.
- C) Ne tür bir iş aradığını anlayamadım.
- D) Bankadaki işi uzun sürdüğü için gelememiş.
- E) Bu bir zevk işi, herkes istediği gibi giyindir.

4. 1985-9

Aşağıdakilerin hangisinde "keyif" kelimesi, "vücut esenliği, sağlık" anlamında kullanılmış olabilir?

- A) Kır gezisinde yağmur, çocukların keyfini kaçırdı.
- B) Bu yaz, denizin keyfini çıkardık.
- C) Onlar çalıştı, bunlar keyif çattı.
- D) Keyifler soruldu, kahveler içildi.
- E) Şarkıları, türküleri dinledikçe onun da keyfi geliyordu.

5. 1986-5

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "için" kelimesi, "amacıyla, maksadıyla" anlamında kullanılmıştır?

- A) Çocuklar için yapmadığı fedakârlık kalmadı, diyorlar.
- B) Bu paket arkadaşınız için hazırlanmıştı.
- C) O sıralarda Ankara'da olmadığım için olayı bilemiyorum.
- D) İki haftalık harçlığını bu kitabı almak için biriktirmiş.
- E) Arkadaşınız için herkes aynı şeyleri söylüyor.

6. 1986-6

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “anlamak” kelimesi, “bir şey üzerinde bilgisi olmak” anlamında kullanılmıştır?

- A) Başka işler elinden gelirdi ama elektrikten hiç anlamazdı.
- B) Kulak verseydin, öğretmenin ne demek istediğini anlardın.
- C) Bu söylediklerinizden doğrusu hiçbir şey anlamadım.
- D) Bakışından bana kırgın olduğunu hemen anlamıştım.
- E) Belli etmek istemedi ama sanırım hatasını anladı.

7. 1987-4

Aşağıdakilerden hangisinde, “de, da” kullanıldığı cümleye “küçümseme” anlamı katmaktadır?

- A) Nasıl oldu da zil sesini kimse duymadı?
- B) Benim için fark etmez; tiyatroya da gidebiliriz, sinemaya da.
- C) O kadar üsteledim gene de “Vermem de vermem.” dedi.
- D) Okumana diyecek yoktu ama şiir de şiirdi hani.
- E) O büyüyecek de, adam olacak da bize bakacak.

8. 1987-5

Aşağıdaki cümlelerden hangisinde “çekmek” kelimesi “tükenmek” anlamında kullanılmıştır?

- A) Pilâv, suyunu iyice çekmiş.
- B) Bankadan bir miktar para çekti.
- C) Ceketin astarı çekmiş.
- D) Uyumak için yorganı başına çekti.
- E) Balıkçı bütün gün kürek çekti.

9. 1987-6

Aşağıdaki dizelerin hangisinde “büyüme” kelimesi “artmak, çoğalmak” anlamında kullanılmıştır?

- A) Büyüdü büyüdü gözleri yürek kadar
- B) Büyür güzellikleri çocukların düşlerimde
- C) Büyür çocuklar ellerinde anaların
- D) Evvel küçük idi, şimdi büyümüş
- E) Ekinler büyüdü, orağa geldi

10. 1988-3

Aşağıdakilerin hangisinde “nasıl” sözcüğü cümleye “zorunluluk” anlamı katmaktadır?

- A) Bütün bu olanlardan sonra ona nasıl inanabilirim?
- B) Bu şiddetli yağmurda oraya nasıl gidebildiniz?
- C) Bu işin nasıl olduğunu bir daha anlatır mısınız?
- D) Bugünlerde nasıl çalışıyor bilemezsiniz!
- E) Söz verdiğin hâlde nasıl gitmezsin!

11. 1992-1

Aşağıdakilerin hangisinde “fazla” sözcüğü cümleye “gereğinden çok” anlamını katmaktadır?

- A) Tatilde fazla paraya ihtiyacın olacak.
- B) Bu iş için fazla elemene ihtiyacımız var.
- C) Bu konuda fazla titizlik gösteriyorsun.
- D) Başarmak için fazla çaba gösterdi.
- E) Bu çiçekler fazla su istiyor.

12. 1996-1

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük, cümleye “aşırı bir biçimde” anlamı katmaktadır?

- A) O, ehliyetini daima yanında taşır.
- B) Onun böylesine ağır konuştuğunu ilk kez duyuyordum.
- C) Burada, çalışmalarınla ilgili bolca kaynak bulabilirsin.
- D) Haftada bir yayımlanan bu dergiyi sürekli almak istiyorum.
- E) Yanına birkaç parça giysi alıp hemen yola çıktı.

Çözümler:

1. Sözcükler, cümlede kullanılışlarına göre değişik anlamları karşılayabilirler. Bu durum "sözcükte çok anlamlılık" yaratır. Sözcük sorularının çoğu bu ayrımı üzerine kurulmaktadır.

Bu soruda "yanmak" sözcüğü A'da "korkulacak duruma uğramak", B'de "ısı etkisiyle rengi kızarmak ya da koyulaşmak", C'de "ateş durumuna geçmek, tutuşmak", E'de "işe yaramaz duruma gelmek, bozulmak" anlamında kullanılmıştır. D'de ise "geçerliği kalmamak, geçersiz olmak" anlamındadır. Diğer cümlelerde "yanmak" eyleminin yerine "geçersiz" sözcüğü kullanılmaz.

Doğru seçenek D'dir.

2. "Göstermek" sözcüğünün çeşitli anlamları (görmesini sağlamak, öğretmek, öyle görünmek) seçeneklere yansıtılmıştır. "Kanıtl göstererek inandırmak" anlamı B'de verilmiştir. "Onun böyle düşünmediğini size kanıtlayacağım".

Doğru seçenek B'dir.

3. "İş" sözcüğünün yerine "davranış, tutum" sözcüğü koyulduğunda A seçeneğine uygun düştüğü görülür.

Doğru seçenek A'dır.

4. "Keyif" sözcüğü; A'da "rahat", B'de "tat", C'de "keyfetmek, eğlenmek", D'de "vücut esenliği, sağlık," E'de "neşe" anlamında kullanılmıştır.

Doğru seçenek D'dir.

5. "İçin" sözcüğü yerine "amacıyla, maksadıyla" sözcüğünün konulabileceği seçenek D'dir.

Doğru seçenek D'dir.

6. Tüm cümlelerde "anlamak" sözcüğünün yerine "bilgisi olmak" konulursa A seçeneğine uygun düştüğü görülür: "...ama elektrik hakkında bilgisi yoktu."

Doğru seçenek A'dır.

7. "De" bağlacı A'da "hayret, şaşma", B'de iki seçenek arasında ayırım gözetilmediği, "hem ... hem" C'de "öyle olmasına karşın (pekiştirme)", D'de "iyi özelliklerin çok fazla olduğu (pekiştirme)" anlamındadır. E'de ise "çocuğun büyüüp, adam olup büyüklere bakacağına ilişkin umudun çok zayıf olduğu" anlamına gelmektedir. Bu da küçümsemedir.

Doğru seçenek E'dir.

8. "Çekmek" sözcüğü yerine "tüketmek" sözcüğünün konulabileceği tek seçenek A'dır.

Doğru seçenek A'dır.

9. "Büyüme" sözcüğünün yerine; "artmak, çoğalmak" sözcüklerinin konulabileceği tek seçenek B'dir. "Artar (çoğalır) güzellikleri çocukların düşlerimde".

Doğru seçenek B'dir.

10. "Nasıl" sözcüğü, A'da "nasıl inanabilirim?" diyerek "inanmam" anlamıyla, B'de eylemin nasıl yapıldığını öğrenmek yani soru sormak amacıyla, C'de eylemin "nasıl olduğunu" yinelemek amacıyla, D'de "çok çalışıyor" diyebilmek yani aşırılık bildirmek amacıyla, E'de ise "oraya gitmek zorundasın" anlamıyla kullanılmıştır.

Doğru seçenek E'dir.

11. Seçeneklerde "fazla" sözcüğü yerine "gereğinden çok" sözü sadece C seçeneğine uygun düşmektedir.

Doğru seçenek C'dir.

12. "Aşırı bir biçimde" sözü, seçeneklerdeki altı çizili sözcükler yerine konulduğunda "Onun böylesine (aşırı bir biçimde) ağır konuştuğunu ilk kez duyuyordum." cümlesine uygun düşer.

Doğru seçenek B'dir.

11.1.1.1.2. Sözcüğün örnek cümledeki anlamıyla kullanıldığı seçenek

Bu konuda ÖSS'de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	1	1	1	2	4	4	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	16

Çizelge 11.3. "Sözcüğün örnek cümledeki anlamıyla kullanıldığı seçenek" ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1981-12

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "bırakmak" sözcüğü, "Uyukluyorum, arabacı da uyukluyor; sinekler bıraksa atlar da uyuyacak," cümlesindeki anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Bıraksam akşama kadar sokakta oynayacak.
- B) Bu araba bizi yolda bırakır.
- C) Sigarayı bıraksam sağlığım düzelecek.
- D) Kâr bıraksa işinden vazgeçer miydi hiç.
- E) Kağıdı masanın üzerine bıraksaydın, görebilirdim.

2. 1982-4

"Doktor, hastanın hâlinde telâş edecek bir şey olmadığını söyledi."

"Telâş" sözcüğü, aşağıdaki cümlelerden hangisinde bu cümledeki anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Oğlunuz çalışmışsa nasıl olsa, geçer, telâş etmeyiniz.
- B) Bu kadar telâş edecek ne var, daha erken, yetişebilirsin.
- C) Uzaktan gördüm, etrafına bakmadan telâşla eczahaneye girdi.
- D) Biraz dikkatli olmak gerek; bu iş telâşa gelmez.
- E) Onun telâşı, bizi de çabuk olmaya zorladı.

3. 1983-11

Özlem kelimesi, aşağıdaki cümlelerin hangisinde "Bir kimse ya da şeye karşı uyulan bir daha görmek ya da yeniden kavuşmak isteği" anlamı dışında kullanılmıştır?

- A) Çocukluğumun o güzel günlerini özlemle hatırlarım.
- B) O şiirleri okuyunca yarına, yarınlar büyük bir özlem duydum.
- C) Orada kaldığım günlerde yurduma duyduğum özlem büyüdükçe büyüdü.
- D) Öğrencilik günlerinden özlemle söz etti.
- E) Mahalle arkadaşlarının ağır şakalarına bile özlem duyuyordu.

4. 1984-1

Aşağıdaki cümlelerden hangisinde "boş" kelimesi, "Elimde mutlaka bir iş olmalı, boş oturmasını sevmem." cümlesindekiyle aynı anlamda kullanılmıştır?

- A) Onun çalıştığı şirkette galiba bir boş yer varmış.
- B) Onun bu boş sözlerine artık kimse inanmıyor.
- C) Satın aldıkları daire üç yıldan beri boş duruyormuş.
- D) Arkadaşının böyle boş gezmesi ailesini üzüyor olmalı.
- E) Onun böylesine boş bir insan olduğunu doğrusu bilmiyordum.

5. 1984-2

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "gibi" kelimesi, "Sanki bütün bunları yapan o..."

değilmiş gibi gayet sakindi.”
cümlesindekiyle aynı anlamda
kullanılmıştır?

- A) O da ablası gibi güler yüzlü ve candan davranmaya özenirdi.
- B) Arkadaşı soruları bildikçe kendisi biliyor gibi seviniyordu.
- C) Çantasını aldığı gibi büyük bir telâşla sokağa fırladı.
- D) Yetişkin bir insan gibi davranmasını bir türlü öğrenemedi.
- E) Her yazar gibi onun da olaylara, kendine özgü bir bakış açısı vardı.

6. 1985-6

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde
“çırpınmak” kelimesi, “Dilini bilmediği bu
insanlara yardımcı olmak için çırpınıyordu.”
cümlesindekiyle aynı anlamda
kullanılmıştır?

- A) Bavulunu yitiren ihtiyarın çırpınmasına aldırان olmadı.
- B) Kadın, kendini odanın ortasına atarak çırpınmaya başladı.
- C) Nasırlı eller, ağın içinde çırpınan balıklara doğru uzandı.
- D) Öğretmenin çırpınması, dersini en iyi biçimde anlatmak içindi.
- E) Denizin çırpınmasına baktıkça çocukluk günlerini hatırlıyordu.

7. 1985-7

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “ancak”
kelimesi “Size yardım ederim ancak bu hafta
içinde değil.” cümlesindekiyle aynı anlamda
kullanılmıştır?

- A) Bu parayı sana ancak bir şartla verebilirim.
- B) Bu para ile ancak ev kirasını ödeyebilirim.
- C) Ben de gelmeyi isterim ancak bugün çok işim var.
- D) Sabah yola çıktıysa ancak gece burada olabilir.

E) Bu kitabı sana ancak iki günlüğüne verebilirim.

8. 1985-11

“Meydan” kelimesi aşağıdaki cümlelerin
hangisinde “Meydanda kimseleri
göremeyince yanlış bir eve girdiğimi
sandım.” cümlesindekiyle aynı anlamda
kullanılmıştır?

- A) Bu ilânı köy meydanına, herkesin görebileceği bir yere asmamızız.
- B) Müdür binaya girer girmez bütün öğrenciler kaçıştı, meydanda tek kişi bile kalmadı.
- C) Arabaların, yanımızdaki meydana park etmesi yasaklanmış.
- D) Artık yaşlandığını düşünerek güreşten vazgeçmiş, meydanı gençlere bırakmayı uygun bulmuş.
- E) Cumhuriyet Bayramı töreni bu yıl okulun karşısındaki meydanda yapılacaktı.

9. 1985-12

“Aşkolsun” sözü, aşağıdaki cümlelerin
hangisinde “Heyecanla, keyifle okunan,
‘aşkolsun’ dedirten bir kitap bu.”
cümlesindeki anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Söylediklerinden bir şey anlayabildiysem aşkolsun.
- B) Aşkolsun, demek ki beni hiç anlayamamışsın.
- C) Aşkolsun, o güzel filme bensiz gitmişsiniz.
- D) Ne güzel söylemiş, aşkolsun delikanlıya.
- E) Aşkolsun, bunları senin söyleyebileceğine inanamıyorum.

10. 1986-1

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “açmak”
kelimesi, “Yeni bir iş yeri açmak için tüm
hazırlıkları tamamlamış.” cümlesindeki
anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Televizyonu açmak için en son düğmeye basacaksınız.
- B) Sergi açmak için büyük ve aydınlık bir salon istiyormuş.

- C) Lavabonun tıkanan borusunu açmak için gerekli pompayı bulamamış.
 D) Kardan kapanan İstanbul-Ankara yolunu açmak için hâlâ çalışıyorlar.
 E) Yeni bir sınav açmak için üç ay beklemek gerekecek.

11. 1986-2

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “katılmak” kelimesi, “Bu görüşe katılmam.” cümlesindeki anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Onların bu anlamsız tartışmalarına katılmamaya çalışıyordu.
 B) Arkadaşlarının oyunlarına katılmıyor, onları uzaktan seyretmekle yetiniyordu.
 C) Onun da aralarına katılması için gösterdikleri çaba boşa gitti.
 D) Caddedeki kalabalığa katılınca sıkıntılarını unuttu.
 E) Arkadaşlarının verdiği karara katılmak için uzun uzun düşündü.

12. 1986-3

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “düşmek” kelimesi, “iş bölümünde ona, sadece sınıfın düzenini sağlamak düştü.” cümlesindeki anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Kiracısıyla tartışması sonucu mahkemeye düşmüş.
 B) Geçen yıla oranla fiyatlar bu yıl biraz düştü.
 C) Çok iyi bir sınıf; iyi ki çocuğunuz oraya düşmüş.
 D) Toplumun sorunlarını yansıtmak romancıya düşer.
 E) Mirastan ona da büyük bir pay düştü.

13. 1986-4

“Çekmek” kelimesi, aşağıdaki cümlelerin hangisinde “Dörde bölünebilen yıllarda şubat ayı 29 gün çeker.” cümlesindeki anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Otomobile binince şoföre “Doğru istasyona çek!” diye emir verdi.

- B) Eskiden şehirler arası otobüsleri “Yeni garajlar” denen yere çekerlerdi.
 C) Ankara-Adana yolu trenle on iki, otobüsle sekiz saat çekişmiş.
 D) Bu gezinin tüm masraflarını çalıştığı şirket çekecekti.
 E) Bütün yıl dağdan kuru odun çekişmiş.

14. 1987-1

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “yarın” kelimesi, “İnsan yarını da düşünmek zorundadır.” cümlesindeki anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Yarından sonra işin biter sanırım.
 B) “Yarın gelirim.” demişse, mutlaka gelir.
 C) Yarın bir işim çıkıp çıkmayacağımı bilemiyorum.
 D) Yarının neler getireceğini kimse bilemez.
 E) Bugün boşum, ama yarın için söz veremem.

15. 1987-2

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “parlamak” kelimesi, “Mesleğinde kısa sürede parladı.” cümlesindeki anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Sakin tavırlı bir insandı; böyle parlamasına bir anlam veremedim.
 B) Daha ilk eseriyle parlamış, herkesçe sevilen bir yazar olmuştu.
 C) Bidondaki benzin parlayınca kaçışmaya başladılar.
 D) Gökyüzünde yıldızlar bir parlıyor, bir kayboluyordu.
 E) Söz kardeşinden açılınca gözleri parlıyor, bir şeyler söylemek istiyordu.

16. 1993-1

Odasını üstünkörü boyadı.

Altı çizili sözün bu cümleye kattığı anlam aşağıdakilerden hangisinde vardır?

- A) Sınav tam başlamak üzereyken sınıfa girdi.
 B) Çalışma masasını toplamadan dışarı çıkmış.

- C) Kitapları çantasına özensizce koydu.
 D) Gereksiz eşyaları tavan arasına çıkardı.
 E) Evin ancak bir bölümünü temizleyebilmiş.

Çözümler:

1. “Bırakmak” sözcüğü, örnek cümlede “izin versem, razı olsam” anlamında olup bu anlamda sadece A’da kullanılmıştır. “İzin versem akşama kadar sokakta oynayacak.”

Doğru seçenek A’dir.

2. “Telâş” sözcüğü örnek cümlede “endişe, tasa, kaygı” anlamındadır. A’da örnek cümledeki anlamıyla, B, C, D ve E seçeneklerinde ise “acele” anlamındadır.

Doğru seçenek A’dir.

3. “Özlem” sözcüğü “önceden yaşanılanlara kavuşma isteği” anlamında kullanılmıştır. B seçeneğinde ise “yaşanmamış bir zaman için (geleceğe yönelik), yarınlara duyulan istek” anlamında kullanılmıştır.

Doğru seçenek B’dir.

4. “Boş” sözcüğü örnek cümlede “işsiz” anlamında kullanılmıştır. A’da “açık , elemanı olmayan”, B’de “anlamsız”, C’de “oturulmayan”, D’de “işsiz” (örnek cümledeki gibi) E’de “cahil” anlamında kullanılmıştır.

Doğru seçenek D’dir.

5. “Gibi” sözcüğü örnek cümlede “değilmiş” sözcüğüne “değilmişçesine” anlamı katmıştır; yani, bir ekin (-cesine) yerine kullanılmıştır.

A’da “benzerlik, aynılık”, C’de “alır almaz”, D’de “benzerlik”, E’de “benzerlik” anlamlarında kullanılmış.

B’de ise, “-casına” eki yerine (biliyormuşçasına) kullanılmıştır.

Doğru seçenek B’dir.

6. Örnek cümledeki “çırpınmak” sözcüğü “çabalamak, çaba harcamak” anlamında kullanılmıştır.

A’da telâşlanmak, ne yapacağını bilmemek,

B’de deprenip durmak,

C’de hareketlenmek,

D’de çaba harcamak,

E’de dalgalanmak anlamındadır.

Doğru seçenek D’dir.

7. Örnek cümledeki “ancak” sözcüğü uyarı anlamlı bir bağlaçtır ve “ama, fakat” bağlacıyla aynı anlamdadır. Seçeneklerdeki “ancak” sözcükleri yerine “ama” koyulunca yalnızca C’ye uygun düştüğü görülür. A, B ve E seçeneklerinde edat (ilgeç), D’de ise “en erken” anlamıyla belirteçtir.

Doğru seçenek C’dir.

8. Örnek cümlede “ortalıkta” “etrafta” anlamında kullanılan “meydan” sözcüğü B’de aynı anlamda kullanılmıştır. A, C ve E’de “alan”, D’de “yarışma yeri” anlamındadır.

Doğru seçenek B’dir.

9. “Aşkolsun” sözü verilen cümlede bir beğeni, hoş gitmeyi dile getiriyor. Bu anlamda kullanıldığı cümle de “Ne güzel söylemiş, aşkolsun delikanlıya” cümlesidir.

Doğru seçenek D’dir.

10. “Açmak” sözcüğü örnek cümlede “bir kuruluşu, bir iş yerini işler duruma getirmek” anlamında kullanılmıştır.

A’da çalışır duruma getirmek,

B’de örnek cümledekiyle aynı anlamda,

C’de tıkalı olan bir şeyi bu durumdan kurtarmak,

D’de kapalı olan bir şeyi bu durumdan kurtarmak,

E’de başlatmak anlamında kullanılmıştır.

Doğru seçenek B’dir.

11. “Katılmak” sözcüğü örnek cümlede “bir şeye ortak olmak, bir şeyi benimsemek” anlamındadır. E seçeneğinde de aynı anlamda kullanılmıştır.

Doğru seçenek E’dir.

12. “Düşmek” sözcüğü örnek cümlede “ödevi, yetkisi içinde olmak” anlamındadır. D seçeneğinde de “görev, ödev” anlamındadır.

Doğru seçenek D’dir.

13. “Çekmek” sözcüğü örnek cümlede “sürmek, devam etmek” anlamındadır. C’de de aynı anlamda kullanılmıştır.

Doğru seçenek C’dir.

14. Örnek cümlede “yarın” sözcüğü “gelecek” (istikbal) anlamında kullanılmıştır. A, B, C ve E’de “bugünden sonra gelecek ilk gün” anlamında, D’de ise örnek cümledeki anlamıyla kullanılmıştır.

Doğru seçenek D’dir.

15. “Parlamak” sözcüğü örnek cümlede; “ün, nam kazanmak, herkesçe tanınmak” anlamında kullanılmıştır. Bu anlam B’de de vardır.

A’da birdenbire öfkelenmek,

B’de örnek cümledeki anlamıyla,

C’de tutuşup, ışık çıkarmak,

D’de ışık saçmak,

E’de ışıltamak anlamında kullanılmıştır.

Doğru seçenek B’dir.

16. Örnek cümledeki “üstünkörü” sözü, cümleye “gelişigüzel, özensizce” anlamı katmıştır. Aynı anlam C’de vardır.

Doğru seçenek C’dir.

11.1.1.1.3. Sözcüğün ötekilerden farklı anlamda kullanıldığı cümle

Bu konuda ÖSS'de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	1	-	-	-	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5

Çizelge 11.4. "Sözcüğün ötekilerden farklı anlamda kullanıldığı cümle" ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1982-1

Aşağıdaki cümlelerden hangisinde "bulmak" eylemi, ötekilerden farklı anlamda kullanılmıştır?

- A) Kristof Kolomb, Amerika'yı buldu.
- B) Thomas Edison, ampülü buldu.
- C) Robert Koch, kendi adıyla anılan basili buldu.
- D) Roald Amundsen, Güney Kutbunu buldu.
- E) Pierre Curie ve eşi, radyumu buldu.

2. 1986-7

Aşağıdaki dizelerin hangisinde "gün" kelimesi, ötekilerden farklı anlamda kullanılmıştır?

- A) Dağ taş deme, gün batmadan ilerle
- B) Gün doğmayabilir bir daha
- C) Bir gün aslına dönecek bu ten
- D) Ne doğan güne hükmüm geçer
- E) Gün eğildi yine dağlara doğru

3. 1986-8

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "merak" kelimesi, ötekilerden farklı anlamda kullanılmıştır?

- A) Ona bu resim yapma merakı nereden geldi, bilmiyorum.
- B) Onun bu acayip hareketleri benim de merakımı uyandırdı.
- C) Şimdi de bir pul biriktirme merakı başladı.
- D) Onun bu şapka giyme merakı, çoğu zaman alay konusu oluyor.

- E) Polis romanlarına karşı ondaki bu merak, yeni sayılmaz.

4. 1987-3

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "çocuk" kelimesi, ötekilerden farklı anlamda kullanılmıştır?

- A) Çocuklardan yaşlarına göre güç işlet istenmemelidir.
- B) Çocukların gelişmesi için çok iyi beslenmeleri gerekir.
- C) Yeni yürümeye başlayan çocuklar sık sık düşerler.
- D) Bu çocukların evlenip, yuva kurmalarına biz yardımcı olduk.
- E) Çocuklar gizlilik kavramını zamanla öğrenirler.

5. 1988-1

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "gerçekten" sözcüğü ötekilerden farklı bir anlamda kullanılmıştır?

- A) Giderken gerçekten size uğradı mı?
- B) Bu filmi gerçekten görmek istiyor musunuz?
- C) Bu gazeteci yazılarında gerçekten hiç ayrılmaz.
- D) Bir gün onun da adam olduğunu gerçekten göreceğim miyim?
- E) Bu tatsız tartışma seni gerçekten çok üzmüş.

Çözümler:

1. “Bulmak” eylemi, A, C, D ve E’de “var olan ama bilinmeyen bir şeyi meydana çıkarmak”, B’de ise “bilinmeyi yapmak, icat etmek” anlamında kullanılmıştır.
Doğru seçenek B’dir.
2. “Gün” sözcüğü A, B, D ve E’de “güneş”, C’de ise “zaman” anlamında kullanılmıştır.
Doğru seçenek C’dir.
3. “Merak” sözcüğü A, C, D ve E seçeneklerinde “bir şeyi yapmak, öğrenmek, edinmek konusunda heveslenmek”, B’de ise

“bir şeyin nedeni hakkında bilgi edinme isteği” olarak anlamlandırılır.

Doğru seçenek B’dir.

4. “Çocuk” sözcüğü; A, B, C ve E’de küçük yaştaki (bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki) kız ya da oğlan, D’de; “büyükler arasında daha küçük yaşlılar” anlamında kullanılmıştır.
Doğru seçenek D’dir.
5. “Gerçekten” sözcüğü A, B, D ve E’de “sahiden” anlamıyla; C’de ise “doğrulardan” anlamıyla kullanılmıştır.
Doğru seçenek C’dir.

11.1.1.1.4. Sözcüğün aynı anlamda kullanıldığı iki cümle

Bu konuda ÖSS'de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	3

Çizelge 11.5. "Sözcüğün aynı anlamda kullanıldığı iki cümle" ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1982-5

- I. Tuttuğunuz yol, doğru bir yol değil.
- II. Tartışmada onu tutmadığım için bana darılmış.
- III. Bugün söyledikleri dünküleri tutmuyor.
- IV. Öne sürdüğü görüşleri hiç kimse tutmadı.
- V. Bu moda tutmadığından çabucak eskisine döndü.

"Tutmak" sözcüğü, yukarıdaki cümlelerin hangilerinde aynı anlamda kullanılmıştır?

- A) IV. ve V.   B) I. ve III.   C) II. ve IV.
D) I ve II.   E) III. ve V.

2. 1989-2

- I. Bu roman bizi Ortaçağ Avrupası'na götürüyor.
- II. Kardeşini bu akşam tiyatroya götürecekmiş.
- III. Dinlediğim müzik beni yıllar öncesine götürdü.
- IV. Ellerini ağrıyan başına götürdü.

"Götürmek" sözcüğünün aynı anlamda kullanıldığı iki cümle, aşağıdakilerden hangisinde bir arada verilmiştir?

- A) I.ve II.   B) I. ve III.   C) I.ve IV.
D) II. ve III   E) III. ve IV.

3. 1998-1

- I. Kendini daha fazla yorma; sonra hastalanırsın.
- II. Yağmur başlamadan sen git; ben sonra gelirim.

- III. Sağdaki çiçekçiden sonra ilk sokağa sapacaksın.
- IV. Kurumumuzda imza yetkisi, başkandan sonra genel sekreterindir.
- V. Bu işi sonra seninle birlikte yaparız.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerin hangilerinde "sonra" sözcüğü aynı anlamda kullanılmıştır?

- A) I. ve II.   B) II.ve V.   C) III. ve IV.
D) III. ve V.   E) IV. ve V.

Çözümler:

1. "Tutmak" sözcüğü, I. cümlede "izlemek", II. cümlede "desteklemek", III. cümlede "çelişmek", IV. cümlede "desteklemek", V. cümlede ise "beğenilmek, yaygınlaşmak" anlamında kullanılmıştır. II. ve IV. cümlelerde ise, aynı anlamlıdır.

Doğru seçenek C'dir.

2. "Götürmek" sözcüğü I. ve III. cümlelerde "anımsatmak", II. cümlede "bir şeyi ya da birini bir yere ulaştırmak", IV. cümlede "kaldırmak, koymak" anlamında kullanılmıştır.

Doğru seçenek B'dir.

3. "Sonra" sözcüğü, I. cümlede "yoksa" anlamında, III. cümlede "bir yerden daha ileride", IV. cümlede "mevki ve değer bakımından arkada" anlamındadır. II. ve V. cümlede ise "ileri bir zamanda" anlamındadır.

Doğru seçenek B'dir.

11.1.1.1.5. Anlamca birbirine en yakın anlamda kullanılan sözcükler

Bu konuda ÖSS’de bir soru çıkmıştır:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1

Çizelge 11.6. “Anlamca birbirine en yakın anlamda kullanılan sözcükler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Soru:

2001-1

Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki altı çizili sözcükler anlamca birbirine en yakındır?

- A) Bir süre sonra kendisi de bu akımın, bu tartışmanın içinde yer almıştı.
- B) Bu kitapları, belirlediğiniz ölçütlere göre seçin, ayırın.
- C) Kendisine yapılan bu haksızlığı, bu saygısızlığı içine sindiremiyordu.

D) Bütün bunları, kendisinin yerine, önüne geçmek isteyenler düzenliyordu.

E) Bu makineler ötekilere göre daha kullanışlı, daha pahalıdır.

Çözüm:

B’deki cümlede “seçin” ve “ayırın” sözcükleri birbirinin yerini tutabilecek kadar yakın anlamlıdır.

Doğru Seçenek B’dir.

11.1.1.1.6. Sözcüğün örnek cümledeki anlam ve göreviyle kullanıldığı cümle

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	3

Çizelge 11.7. “Sözcüğün örnek cümledeki anlam ve göreviyle kullanıldığı cümle” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1982-3

“Televizyon reklâmları radyo ile yapılanlardan daha etkili oluyor.”

“ile” sözcüğü, aşağıdaki kullanımlardan hangisinde bu cümledekiyle aynı görev ve anlamdadır?

- A) Bugün radyo ile televizyonun hayatımızdaki yeri ve önemi yadsınamaz.
- B) Ona göre ahlâk, düşündüğü ile yaptığı arasındaki benzerliktir.
- C) Sinekli Bakkal ile Tatarcık, Halide Edip’in toplumsal konulu iki romanıdır.
- D) O, deyimleri ve tekerlemeleri ile İstanbul Türkesinin güzelliğini yansıtmıştır.
- E) Onu en çok ilgilendiren, gazetenin gülmece sayfası ile spor haberleridir.

2. 1989-1

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “fena” sözcüğü, hem anlamı hem de cümledeki görevi açısından ötekilerden farklıdır?

- A) Onun, söylendiği kadar fena bir insan olduğunu sanmıyorum.
- B) Çok fena bir yoldan geçerek buraya geldik.
- C) Bugün çok fena bir olaya tanık oldum.
- D) Şemsiyeni al, yağmur fena yağıyor.
- E) Pencereyi aç, içerde fena bir koku var.

3. 2001-2

Aşağıdakilerin hangisinde, “barınmak” sözcüğünün anlamıyla kullanımı birbirine uymamaktadır?

Anlam

Kullanım

- A) Bir yerde yaşamak, Burası, yılın her yaşamını sürdürmek. mevsiminde gemilerin

barınabileceği bir yeri.

- B) Çevresiyle uyumlu, Çalıştığı yerlerin hiçbirinde dirlik içinde yaşamak. barınamadı.
- C) Bir yerde etkili olmak, gelişecek ortam bulmak. Çağdışı anlayışların burada barınamayacağını görmüştü.
- D) Doğa etkilerinden korunmasını sağlamak için kendine kuytu bir yer sağlayacak bir yere arıyordu.
- E) Yerleşmek için uygun koşullar bularak oturmak. Koskoca kentte bir yer bulup barınamadılar.

Çözümler:

1. “ile” sözcüğü örnek cümlede edat (ilgeç) tır ve araç ilgisi kurmaktadır. Cümleden atılınca cümlelerin anlamı bozulur. A, B, C ve E’de görevdeş öğeleri bağlıyor. Cümlelerden atılabilir, anlam bozulmaz; çünkü, bağlaçtır. Oysa D’de örnek cümledeki gibi edattır ve araç bildirir.

Doğru seçenek D’dir.

2. “Fena” sözcüğü, A, B, C ve E’de “kötü”, D’de ise “çok, fazla” anlamındadır. Görev bakımından da A, B, C ve E’de “fena” sırasıyla “insan”, “yol”, “olay”, “koku” sözcüklerini nitelemekte olan bir sıfattır. D’de ise “yağmak” eylemini niteleyen bir zarf görevindedir.

Doğru seçenek D’dir.

3. A’daki kullanım, yapılan anlam açıklamasına uymuyor. “Yaşamak, yaşamını sürdürmek” canlılar, özellikle insan ve hayvanlar için söz konusudur. “Gemilerin barınması” D’deki açıklamaya daha uygundur. Geminin limana ihtiyaç duymasının nedeni doğal etkilerden onu korumaktır.

Doğru Seçenek A’dır.

11.1.1.1.7. Sözcüklerin “gerçek” ve “mecaz” anlamlarını ayırt edebilmek

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam	
Soru Sayısı	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	3

Çizelge 11.8. “Sözcüklerin ‘gerçek’ ve ‘mecaz’ anlamlarını ayırt edebilme” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1985-19

“Kıyıya dikine inen bu sokak gül kokuyor, hanımeli kokuyordu; ama insan kokmuyordu.” cümlesindeki “insan kokmamak” sözü, gerçek anlamının dışında kullanılmıştır.

Benzer bir kullanım, aşağıdaki cümlelerin hangisinde görülmektedir?

- A) Denizin yarattığı bu güzelliklerde göz nuru yoktu.
- B) Yalılarda oturanların inceli kalınlı seslerini işitiyorduk.
- C) Deniz küçük dalgalıydı, kıyıları sebze artıklarıyla doluydu.
- D) Kıyı boyunca yürürken resimden, müzikten konuştuk.
- E) Gezintiden dönenlerin neşelerine diyecek yoktu.

2. 1991-1

- I. Onun bu pişkinliğine bir anlam veremedik.
- II. Çoğunluk sağlanamadığı için toplantı ertelendi.
- III. Cesaretinin kırılmasına sen sebep oldun.
- IV. Çevre temizliğine önem vermek gerekir.

Yukarıdaki cümlelerin hangilerinde altı çizili sözcükler gerçek anlamı dışında (mecaz anlamıyla) kullanılmıştır?

- A) I. ve II.   B) I. ve III.   C) II. ve III.
- D) II. ve IV.   E) III. ve IV.

3. 1995-3

Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki altı çizili sözcük mecaz anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Gelecek hafta bugün yine buluşalım, dedi.
- B) Az sonra beyaz bir at üstünde gelin görüldü.

C) Çocuğu uyutmak için odaya götürdü.

D) Bu boş sözleri dinlemekten bıkmıştı.

E) Akralarını görmek onlarla konuşmak istiyordu.

Çözümler:

1. “İnsan kokmamak”, bir yerde bir şeyde insan emeği olmamak anlamında kullanılmıştır. Benzer kullanım A’daki “göz nuru yok” sözünde var. Burada da “insan emeği” yoktur.

Doğru seçenek A’dır.

2. I. cümledeki “pişkinlik” sözcüğünün gerçek anlamı “pişme derecesi”dir. Oysa bu cümlede “kendine söylenen olumsuz bir özelliğinden alınmayan” anlamında kullanıldığı için “mecaz” anlam kazanmıştır.

II. cümledeki “çoğunluk” sözcüğünün gerçek anlamı “yarıdan bir fazla”dır. Bu cümlede de aynı anlamda kullanılmıştır. Mecaz anlamı değildir.

III. cümledeki “kırılma” sözcüğünün gerçek anlamı “fiziksel güç uygulanan bir şeyin parçalarına ayrılması”dır. Bu cümlede ise “alınmak, gücenmek” anlamında kullanıldığından mecaz anlamlıdır.

IV. cümledeki “temizlik”, “temiz olma” anlamında gerçek anlamıyla kullanılmıştır.

Doğru seçenek B’dır.

3. “Mecaz anlam” bir sözün gerçek anlamının tümüyle dışında bir anlamı karşılayacak şekilde kullanılmasıdır. “Bu boş sözleri dinlemekten bıkmıştı.” cümlesindeki “boş” sözcüğünün “dolu olmayan” anlamıyla ilişkisi kalmamış, sözcük burada, “değersiz, ipe sapa gelmez” anlamı kazanmıştır.

Doğru seçenek D’dır.

11.1.1.2. Söz öbekleri ile ilgili sorular

Birden fazla sözcüğün değişik biçimlerde ve anlamlarda kullanılmasıyla bir kavramı karşılamak ya da anlatımı çekici hâle getirmek için oluşturduğu birlikteliğe “söz öbeği” adı verilir.

Söz öbeklerine öğretim programlarında ve ders kitaplarında yeterince yer verilmektedir; ancak, ÖSS’deki gibi kullanımlarına konu içerisinde değinilmemektedir.

Deyimler, iki ya da daha fazla sözcüğün gerçek anlamından uzaklaşarak bir kavramı karşılamak üzere kalıplaşmasıyla oluşan söz öbekleridir.

Deyimlerin temel özellikleri şunlardır:

En az iki sözcükten oluşurlar.

Sözcüklerden en az biri mecaz anlamında kullanılır.

Bir kavramı karşılarlar.

Kalıplaşmış sözlerdir.

Sözcük grubu ya da cümle durumunda olabilirler.

Anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek için aynı ya da benzer sesli, yakın, eş ya da karşıt anlamlı sözcüklerin yan yana kullanılmasıyla oluşan söz öbekleri “**ikilemeler**” olarak adlandırılır.

İkilemeler; aynı sözcüklerin tekrarıyla, eş veya yakın anlamlı sözcüklerle, biri anlamlı diğeri anlamsız sözcüklerle, zıt anlamlı sözcüklerle, yansıma ve ses taklidi sözcüklerle, ikisi de anlamsız sözcüklerle yapılırlar.

Söyleyeni belli olmayan, atalardan kaldığı kabul edilen, toplumların asırlar boyunca edindiği bilgi, görgü ve deneyimleri genel kural niteliğinde ifade eden kısa, özlü ve kalıplaşmış sözlere “**atasözü**” adı verilir.

Atasözlerinin çoğunda sözcükler mecaz anlamlıdır. Bir dolaylı anlatım söz konusudur. Atasözlerinden iki anlam çıkarılabilir. Biri sözcüklerin gerçek anlamından çıkarılan “**dar anlam**”, diğeri de mecaz anlamından çıkarılan ve asıl söylenmek isteneni belirten “**geniş anlam**”dır.

Geniş bir kültür ve deneyim sahibi kişilerin söyledikleri sözlere “**özdeyiş (vecize)**” adı verilir.

11.1.1.2.1. Söz öbeklerinin anlamını bulma ya da karşılaştırma

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	1	-	-	-	2	-	1	2	2	2	1	-	1	1	2	2	1	-	2	3	1	24

Çizelge 11.9. “Söz öbeklerinin anlamını bulma ya da karşılaştırma” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1981-3

Altı yüzyıl kadar önce Yunus Emre, çağları delen sesiyle şöyle demişti:
“Biz dünyadan gider olduk,
Kalanlara selâm olsun!”

Yukarıda, “çağları delen ses”le anlatılmak istenen, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) tizlik
B) yükseklik
C) süreklilik
D) kesinlik
E) uzunluk

2. 1985-10

“Söyleyişine çarpıcılık kazandırmak için boyalı bir yol seçiyor; sıfatları, benzetmeleri üst üste yığıyor. Bu da, göstermek istediği kişi, varlık ya da nesnelerin gerçeğe benzerliğini büyük ölçüde örselıyor.”

Parçada geçen “boyalı” kelimesi hangi anlamda kullanılmış olabilir?

- A) şiirsel B) etkili
C) düşsel D) duygusal
E) özentili

3. 1985-15

“Ötede, ırmağın iki yanı arasında lâmbaların ışıklarıyla delik deşik olan karanlık, havada uçar gibi asılı kalmış, kuvvetli bir rüzgârla kaybolabilecek, kara fakat saydam bir sisi andırıyordu.”

Yukarıdaki cümlede “kara fakat saydam bir sisi” andırdığı söylenen şey, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) ırmak B) lâmba C) karanlık
D) rüzgâr E) hava

4. 1987-23

Aşağıdaki cümlelerden hangisinde “mala çok düşkün” anlamı vardır?

- A) Onun bir hayli malı mülkü vardı.
B) Ev ona pahalıya mal olmuştu.
C) Azımsanmayacak bir mal varlığı olduğu biliniyor.
D) Bu işten sağladığı kazançla epeyce mal sahibi oldu.
E) Onun kadar mal canlısı az bulunur.

5. 1988-4

Ne olursa olsun oraya gideceğim.

cümlesine altı çizili sözün kattığı anlam aşağıdakilerden hangisinde vardır?

- A) Arkadaşımı mutlaka bulacağım.
B) Bütün gerçekleri açıklayacağım.
C) Hemen yola çıkacağım.
D) Bunların hiçbirini söylemeyeceğim.
E) Eşyalarımın hepsini götürmeyeceğim.

6. 1988-5

Gelir gelmez telefon ederdi.

cümlesine altı çizili sözün kattığı anlam aşağıdakilerden hangisinde vardır?

- A) Olur olmaz işlerle uğraşılıyor.
B) Belli belirsiz bir ağrı duydum.
C) Bilir bilmez söze karışır.
D) Yatar yatmaz uykuya dalmışım.
E) Zamanlı zamansız sokağa çıkar.

7. 1989-5

Oyun boyunca sanatçı, abartmaya hiç yüz vermiyor; kendisine ve seyirciye oldukça saygılı, ustaca bir yol izliyor.

Bu cümledeki “abartmaya hiç yüz vermiyor” sözünün anlamı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sıradan bir oyun sergilemek
B) Gerçeği olduğu gibi yansıtmaya çalışmak
C) Yanlışlık yapmamak için titizlenmek
D) Seyirciyi etkilemeye çalışmak
E) Kendi görüşlerini ön plâna çıkarmak

8. 1989-6

Ben oldum olası topluluklar önünde konuşamam; düşüncelerimin zinciri kopar, dilim bağlanmış gibi olur; böylece kalakalırım ortada.

Bu cümledeki “düşüncenin zinciri kopmak” sözünün anlamı aşağıdakilerden hangisi olamaz?

- A) Söz söyleyemez duruma düşmek
B) Söyleyeceklerinin neler olduğunu unutmak
C) Yerel söyleyiş özelliklerine yer vermek

- D) Cümleler arasında bağıntı kuramamak
E) Anlatacaklarının sırasını şaşırarak

9. 1990-1

Kendimi bildim bileli onlar bu evde oturur.

Altı çizili sözün bu cümleye kattığı anlam aşağıdakilerin hangisinde vardır?

- A) O, alışkanlıklarına bağlı bir kimsedir.
B) Çocukluğumda bu tür oyunları hiç oynamadım.
C) Onun bize gerçeği söylediğine inanıyorum.
D) Sizinle ilk karşılaştığım günü hiç unutamıyorum.
E) Bu köy öteden beri balıkçılıkla geçinir.

10. 1990-2

Kitap okurken önemli gördüğü noktaları unutmadan, sıcağı sıcağına not ediyordu.

Altı çizili sözün bu cümleye kattığı anlam aşağıdakilerin hangisinde vardır?

- A) Elini çabuk tutmalısın.
B) Daha hızlı yürümelisin.
C) Olanları ona hemen anlatmalısın.
D) Söylenenleri dikkatle dinlemelisin.
E) Bu konu üzerinde önemle durmalısın.

11. 1991-3

Yabancı filmlerdeki konuşmaların Türkçeye çevrilisinde ve bunların altyazı olarak verilisinde yapılan yanlışlar dilimize zarar vermektedir. Bunu önlemenin en iyi yolu, bu işi, çevirdiği ve çeviri yapacağı dili çok iyi bilen, o dillerin tadına varmış kişilere yaptırmaktır.

Aşağıdakilerden hangisi, bu parçada geçen "o dillerin tadına varmış" sözüne en yakın anlamlıdır?

- A) Çeviri konusunda pek çok deneyimi olan
B) Çevirisi yapılan dilin özellikleriyle ilgili çalışmaları bulunan

- C) Bildiği yabancı dilin konuşulduğu ülkeyi iyi tanıyan

- D) Her iki dilin inceliklerini bilen ve bunları sanatlı bir biçimde kullanan

- E) Dillerin, birbirine benzeyen ve benzemeyen yönlerini görebilen

12. 1993-8

Şiir yazmak bence bir duyarlık işidir. Yazılan şiir, dizginlenemeyen bu duyarlığın, ritm ve sese dönüşmesidir. Ancak bu sırada şiirdeki sesin boğuk, hırıltılı ve anlamsız olmasına özen göstermek gerekir.

Bu parçada altı çizili sözlerle anlatılmak istenen, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Mesajın, okuru yanlış düşüncelere yönlendirmemesi
B) Anlamın duygusallıktan uzak, gerçekçi bir nitelik taşıması
C) Sözcüklerin iyi seçilmiş, uyumlu ve anlamlı olması
D) Sözcüklerin değişik anlamları çağrıştırmaması
E) Sözcüklerin sanatsız ama etkileyici bir biçimde kullanılması

13. 1994-1

I. Onunla kırk yılda bir, Ankara'ya gittiğimde görüşüyoruz.

II. Alışmış olmalı, yıllar yılı aynı kentte yaşad.

III. Dostlarının sayısı yıldan yıla artıyor.

IV. İkisini de yıllardan beri tanırım.

Yukarıda numaralanmış cümlelerin hangilerindeki altı çizili sözler anlamca birbirine en yakındır?

- A) I. ve II.   B) I. ve III.   C) I. ve IV.
D) II. ve III.   E) II. ve IV.

14. 1995-2

Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki ikileme cümleye "zorlukla" anlamı katmıştır?

- A) Gece gündüz demeden çalışıyordu.
- B) Çamurlara bata çıka yürüdük.
- C) Yaptığı yanlış er geç anlayacak.
- D) Bu işte onun da az çok payı var.
- E) Olan oldu, artık üzülme.

15. 1995-5

Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki ikilemeyi oluşturan sözcükler tek başlarına kullanılmaz?

- A) Yalan yanlış bilgilerle doğru bir karar veremezsin.
- B) Karşıdan, güçlü kuvvetli görünüyordu.
- C) Mırın kırın etme de olanları anlat.
- D) Aradan aşağı yukarı on yıl geçti.
- E) İngilizceyi şöyle böyle bilir.

16. 1996-2

Sanatçı, yeni resimlerinde soyut ile somut öğeleri yan yana, iç içe, biçim ve renk karşıtlıklarıyla kullanarak, izleyiciyi etkileyen bir anlatıma ulaşıyor.

Bu cümlede geçen "izleyiciyi etkilemek" sözüyle anlatılmak istenen, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Zıtlıkları göstermek
- B) Kendini yenilemek
- C) Dikkatini çekmek
- D) Farklı teknikleri denemek
- E) Alışılmışın dışına çıkmak

17. 1996-3

Deneme yazmanın temel koşulu sayılan başka türlü düşünme, genellikle yazarların olgunluk çağına özgü bir niteliktir.

Bu cümlede geçen "başka türlü düşünme" sözüyle anlatılmak istenen, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kitlelerin isteklerine yanıt verebilme
- B) Üstün nitelikli olduğunu yorumlarıyla kanıtlama

- C) Yeni bilgiler edinin kendini geliştirme
- D) Olayların ilgi çekici yönlerini görebilme
- E) Sıradanlıktan kurtulup özgün olabilme

18. 1997-2

Geçmişe sürekli özlem duymak, çağla beraber yürümek, geçmişe demir atmaktır. Bu da aydın kişiye yakışmaz. Benim yazılarımda geçmiş büyük ölçüde yer tutar; ama bu, hiçbir zaman yaşadığımız günlerden kopma, geçmişe sığınma anlamında değildir. Tersine, geçmişle günümüzü birleştirerek zenginleştirmedir.

Bu parçada altı çizili sözle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Geçmişteki güzel günleri anmak
- B) Geçmişin güzelliklerini bugün görememek
- C) Geçmişin sınırları dışına çıkmamak
- D) Geçmişle günümüz arasında köprü kurmak
- E) Geçmişin, geleceği etkileyeceğini yadsımak

19. 1999-2

Bir sözcüğü ötekinin yanına öylesine getireceksin ki yaratacağın güzellikle okuyucunun yüreğindeki teli titretecek, onu gerçekler dünyasından düşler dünyasına taşıyacaksın.

Bu cümledeki altı çizili sözün cümleye kattığı anlam aşağıdakilerin hangisinde vardır?

- A) Bu tabloya her bakışında onda yeni ve değişik yönler bulurdu.
- B) Çocukluğunda yaşadığı bu ilginç olayı sık sık anlatırdı.
- C) Bu öyküyü okurken uzun süredir gidemediği köyünü anımsamıştı.
- D) Roman kişilerinin birbirine kavuşması onu çok etkilemiş, duygulandırmıştı.
- E) Bu sıkıntılı yolculuğun bir an önce bitmesini istiyordu.

20. 1999-3

Bir eleştirmenimizin 1974 yılında yaptığı değerlendirmeye katılmamak elde değil. Çünkü bu dîpdiri ve sağlam öykü beni de çok etkiledi. Bu öykü gerçek anlamıyla çağdaş bir klâsik.

Bu parçada “çağdaş bir klâsik” sözüyle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Oluşturulduğu dönemin dil anlayışına uygun olmakla birlikte eski ürünlerden de etkilenen
- B) Oluşturulduğu dönemin havasını yansıttığı gibi değerini de hiçbir zaman yitirmeyecek olan
- C) Güncel olayları ayrıntılarıyla yansıtacak biçimde, sağlam bir teknikle oluşturulan
- D) Bazı yenilikler getiren ve okuyucuyu duygulandıracak özellikler içeren
- E) Okurun ilgisini canlı tutan ve gelecekte de okuyucu bulabileceği düşünülen

21. 2000-1

Depremde evde değildik. Eve gelince gördük ki dolaplar devrilmiş; binlerce kitap yerlerde. Şimdi o kitaplar ne olacak? “Canını kurtarmışsın, yetmez mi?” demeyin. Kitaplar da insanın canı gibi. Birine bile zarar gelse içimden bir şeyler kopar.

Bu parçada geçen “içinden bir şeyler kopmak” sözüyle anlatılmak istenen, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Birdenbire aşırı heyecana kapılmak
- B) Bedensel bir acı duymak
- C) Yapabileceği bir şeyi yapamaz hâle gelmek
- D) İsteddiği gibi davranmadığı için rahatsız olmak
- E) Bir olay karşısında derin bir üzüntü duymak

22. 2000-2

Maviyle yeşilin kucak kucağa olduğu Kanlıca, hep kıpır kıpır hep hayat dolu ve hep kendi gibi kalmak istiyor.

Bu cümlede geçen “kendi gibi kalmayı istemek” sözüyle anlatılmak istenen, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sahip olduğu özellikleri koruma çabası içinde olmak
- B) Önemli bir yer olduğunu kanıtlamaya çabalamak
- C) Benzerinden farklı olmaya çalışmak
- D) En iyi biçimde tanıtılmayı istemek
- E) Canlılığını çevresine hissettirmek

23. 2000-3

Bıkmadan, yorulmadan, yılmıyınca düşünmeden, sürekli okumalıyız. Okurken bir yandan, daha önce okuduklarımızdan belleğimizde kalan izini örten tozu, kiri temizlemeli, bir yandan da bu izi derinleştirmeye çalışmalıyız.

Bu parçada geçen “belleğimizde kalan izini örten tozu, kiri temizlemek” sözüyle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Edinilmiş bilgilerin önemini anlamak
- B) Doğruyu yanlıştan ayırmak
- C) Gereksiz bilgilerle oyalanmamak
- D) Unutulmaya yüz tutmuş bilgileri anımsamak belirlenir.
- E) Yeniliklere açık olmaktan kaçınmamak

24. 2001-3

Sözünü dinletmeyi sever, bunu başaramadığında sinirlenip hırçınlaşırdı. Bunun için, hemen her zaman, hem çevresindekilerin kendisine, hem de kendisinin çevresindekilere karşı davranışlarında ipleri kendi istediği gerginlikte tutmayı başarırdı.

Yukarıda geçen “ipleri kendi istediği gerginlikte tutmayı başarmak” sözüyle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Çevresindekilere, ... kendi görüşlerinin doğruluğunu kanıtlamak
- B) İsteklerinin gerçekleşmesi için her yola başvurmak
- C) Her konuda kendisini bilgili ve yeterli görmek
- D) İnsanlarla olan ilişkilerini, kendi ölçütlerine göre yönlendirmek
- E) Kendini, olduğundan daha güçlü göstermeye çalışmak

Çözümler:

1. Yunus Emre'nin dizelerindeki mesajlar, çağlar boyunca insanımızı etkilemiş ve hâlen daha etkilemektedir. Her dönemde anlam ve değerini bulan bu insancıl mesajın sürekliliği "çağları delen ses" ifadesi ile anlatılmıştır.

Doğru seçenek C'dir.

2. "... boyalı bir yol seçiyor" sözü, "sıfatları, benzetmeleri üst üste yığmak" şeklinde açıklanmaktadır. Yazarın söyleyişini aşırı benzetme ve sıfatlarla süslemesi bir olumsuzluk, bir yapaylıktır. Bu anlama gelen ve "boyalı (süslü)" sözcüğünü karşılayan, "özentili" sözcüğüdür.

Doğru seçenek E'dir.

3. "Andırıyordu" yüklemine "kim / ne?" sorusu sorulduğunda "ırmağın iki yanı arasında lâmbaların ışıklarıyla delik deşik olan karanlık" cevabı alınmaktadır. Bu, cümlelerin öznesidir. Neyi andırıyor bu "karanlık", "kara fakat saydam bir sisi"; öyleyse, karanlık ile sis bir benzerlik ilişkisiyle sunulmuştur.

Doğru seçenek C'dir.

4. "Mal canlısı" deyimini bir kişinin mala, mülke çok düşkün olduğunu anlatmada kullanılır.

Doğru seçenek E'dir.

5. "Ne olursa olsun" söz öbeği, örnek cümleye "mutlaka, zorunlu olarak, her türlü zorluğu

aşarak" anlamı katmıştır. Aynı anlam A'da "mutlaka" sözüyle verilmiştir.

Doğru seçenek A'dır.

6. "Gelir gelmez" ikilemesi örnek cümleye "zaman" anlamı katmıştır. Ne zaman telefon ederdi? "gelir gelmez". Burada zarf görevlidir.

A'daki "olur olmaz" ikilemesi işleri nitelemektedir; B'deki "belli belirsiz", C'deki "bilir bilmez", E'deki "zamanlı zamansız" ikilemeleri durum bildiren zarf görevindedir ve eylemlerin nasıl yapıldığını anlatmaktadır. D'deki "yatar yatmaz" ikilemesi ise zaman bildirmemekte ve "hemen, derhal" anlamı da içermektedir. Bu anlam örnek cümledeki anlamla aynıdır.

Doğru seçenek D'dir.

7. "... abartmaya hiç yüz vermiyor" sözü "gerçeği olduğu gibi yansıtıyor" demektir.

Doğru seçenek B'dir.

8. "...düşüncenin zinciri kopmak" sözü; A'da söz söyleyemez duruma düşmek, B'de söyleyeceklerinin neler olduğunu unutmak

D'de cümleler arasında bağlantı kuramamak, E'de anlatacaklarının sırasını şaşırarak anlamındadır.

Sözün C'deki "Yerel söyleyiş özelliklerine yer vermek"le ilişkisi yoktur.

Doğru seçenek C'dir.

9. Örnek cümledeki "bildim bileli" sözü, cümleye "eskiden beri, sürekli olarak" anlamı katmıştır. Aynı anlam E'deki "öteden beri" sözünde vardır.

Doğru seçenek E'dir.

10. Örnek cümledeki "sıcağı sıcağına" sözü, cümleye "vakit geçirmeden" anlamı katmıştır. Aynı anlam C'deki "hemen" sözcüğüyle verilmiştir.

Doğru seçenek C'dir.

11. Paragrafta geçen "o dillerin tadına varmak" sözü, çevirdiği ve çeviri yapacağı dili çok iyi bilen ve bunu kullanma becerisi gösterebilen kişi anlamında kullanılmıştır.

Doğru seçenek D'dir.

12. Şiirdeki seslerin, boğuk, hırıltılı ve anlamsız olmaması; sözcüklerin iyi seçilmiş uyumlu ve anlamlı olmasına bağlıdır.

Doğru seçenek C'dir.

13. II. cümledeki "yıllar yılı" sözü ile IV. cümledeki "yıllardan beri" sözünün yerleri değiştirilince cümlelerin anlamları değişmez. İkisi de "yıllardır" anlamındadır. Altı çizili sözcükler, I. de "seyrek olarak" III. de "gittikçe" anlamındadır.

Doğru seçenek E'dir.

14. "Zorlukla" anlamı katan ikileme "Çamurlara bata çıka yürüdük." cümlesinde vardır. "Bata çıka" yerine "zorlukla" getirilirse cümlelerin anlamında bir değişme olmaz.

Doğru seçenek B'dir.

15. "Yalan yanlış", "güçlü kuvvetli", "aşağı yukarı", "şöyle böyle" ikilemelerindeki sözcükler tek başlarına da kullanılabilir. Ancak "mırın kırın" ikilemesindeki sözcükler tek başına kullanılamaz.

Doğru seçenek C'dir.

16. "İzleyiciyi etkilemek" sözü izleyicinin "dikkatini çekmek" anlamındadır.

Doğru seçenek C'dir.

17. Sorudaki "başka türlü düşünme", "sıradanlıktan kurtulup özgün olma" anlamındadır.

Doğru seçenek E'dir.

18. "Geçmişe demir atmak" sözü bir deyimdir. Bu sözün anlamı, geçmişin sınırları dışına çıkmamaktır.

Doğru seçenek C'dir.

19. "Yürek" sözcüğü mecaz anlamda "duygu"yu simgeler. "Yüreğindeki teli titretmek" de "çoşkulandırmak, duygulandırmak, etkilemek" anlamına gelir.

Doğru seçenek D'dir.

20. "Çağdaş" dönemine, çağına uygun; "klâsik" ise "değerini hiçbir zaman yitirmeyen, hep güncel kalabilen" anlamındadır.

Doğru seçenek B'dir.

21. Parçada geçen "içinden bir şeyler kopmak" sözü, insanın çok sevdiği kitapları kaybetmesi karşısında duyduğu derin üzüntüyü anlatmaktadır. Buna göre A, B, C, ve D seçenekleri yazarın içinde bulunduğu ruh hâlini yansıtmıyor.

Doğru seçenek E'dir.

22. İnsanın ya da bir şeyin "kendi gibi kalmayı istemesi", onu değiştirmek, bozmak isteyen dış etkenlere karşı koyması anlamına gelir.

Doğru seçenek A'dir.

23. Parçada devamlı okumak gerektiği, okurken de daha önce okunup da hafızada kalanların unutulmaması için tekrarlananın üzerinde durulmuştur. Bellek, öğrendiklerimizi akılda tutma, saklama gücü olduğuna göre belleğin tozlanması, bilgilerin unutulmaya yüz tutması anlamına gelir.

Doğru seçenek D'dir.

24. Soruda, verilen küçük paragrafın değil "ipleri kendi istediği gerginlikte tutmayı başarma" sözcük öbeğinin anlamının araştırılması istenmektedir. Bütün seçeneklerde verilenler, sözü edilen kişinin özelliğiyle ilgilidir. Ancak sözcük öbeğindeki "ip", "yönlendirme"; "kendi istediği gerginlikte tutma", "kendi ölçütlerine göre hareket etme" kavramlarını karşılayan mecazlardır. Bu tür sorularda anlam yoğunluğunu üstlenen bu tür sözcüklere dikkat edip, onların seçeneklerdeki karşılıklarını aramak, çözümde kolaylık sağlar.

Doğru Seçenek D'dir.

11.1.1.2.2. Sözü'nün açıklayıcısıyla birlikte kullanıldığı cümle

Bu konuda ÖSS'de bir soru çıkmıştır:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1

Çizelge 11.10. "Sözü'nün açıklayıcısıyla birlikte kullanıldığı cümle" ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Soru:

1997-1

Konuştüğüm dil kadar, Türkçem kadar güzelsin.

Bu cümlede "konuştuğum dil kadar" sözü, kendinden sonra gelen "Türkçem kadar" sözünü açıklamaktadır.

Benzer bir açıklayıcı söz, aşağıdakilerin hangisinde vardır?

- A) Bu sorunla ilgili araştırma raporlarını, gazete ve dergileri okudum.
- B) Söz vermişti, öteki toplantıya hazırlıklı olarak gelecek, tartışmalara kendisi de katılacaktı.

C) Bir mart günüydü, hava soğuktu, karla karışık yağmur yağıyordu.

D) İlk tayinim doğup büyüdüğüm yöreye, Çukurova'ya çıkmıştı.

E) Bayramlarda bandonun başına geçer, törenlere, etkinliklere canlılık katardı.

Çözüm:

"Türkçem kadar" sözü, "konuştuğum dil kadar" sözünün açıklayıcısıdır. Benzer şekilde "Çukurova'ya" sözü, "doğup büyüdüğüm yöreye" sözünün açıklayıcısıdır.

Doğru seçenek D'dir.

11.1.1.2.3. Deyimleşen sözcük

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2

Çizelge 11.11. “Deyimleşen sözcük” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1983-9

Aşağıdakilerin hangisinde “ara” kelimesi, başka kelimeyle birlikte deyimleşmiştir?

- A) Arada evler, evlenmeler, ölümler duruyor
Arada yaz, kış, bahar, dünya dönüyor.
- B) Benden şans, senden ona, onlardan bize
Gitmek gelmek arada, başka dünyalara.
- C) Ne bulduysak arada bulduk
Seninle benim aramda, onlarla aramızda.
- D) Hastalıklar arada
Tehlikeli değilse yararlı.
- E) Derken dürlür defter, başkasına gelir sıra
Seni aradan çıkarırlar.

2. 1987-8

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “denk” kelimesi, deyim içinde kullanılmıştır?

- A) Dengin olmayan kişilerle arkadaşlık etmeni istemiyorum.
- B) Bu iki çuvalın ağırlıklarının denk olduğunu sanmıyorum.
- C) Tatilde, denk getirebilirim iki gün de İstanbul’da kalacağım.

D) Kardeşlere verilen hediyelerin denk olmasına dikkat etmeliydiniz.

E) Dikkat ettim, terazinin kefelere denk değildi.

Çözümler:

1. Deyim; iki ya da daha çok sözcüğün kalıplaşarak genellikle gerçek anlamları dışında kullanılmasıdır. Bu tanıma uygun kullanım, E’deki “aradan çıkarmak” sözcük öbeğinde kullanılmıştır. Aradan çıkarmak, daha sonraki bir işi gerçekleştirmek için, daha önceki ya da ortadaki bir işi bitirmek anlamındadır.

Doğru seçenek E’dir.

2. “Denk” sözcüğü, A’da tek sözcüktür ve mecaz anlamlıdır; “Uygun, nitelik yönünden eşit” demektir. B’de tek sözcüktür ve “eşit” anlamındadır. C’de “denk getirmek” deyimdir, yani iki sözcük kalıplaşmıştır ve “uygun düşmek” anlamındadır. D’de; tek sözcüktür ve “eşit” anlamındadır. E’de; tek sözcüktür ve “ağırlıkça eşit” anlamındadır.

Doğru seçenek C’dir.

11.1.1.2.4. Deyimin açıklayıcısıyla birlikte kullanıldığı cümle

Bu konuda ÖSS'de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	-	-	-	1	-	-	-	4

Çizelge 11.12. "Deyimin açıklayıcısıyla birlikte kullanıldığı cümle" ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1992-2

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, cümlede kullanılan deyim, açıklaması yoktur?

- A) Onu birden karşımda görünce çok şaşırđım, gözlerime inanamadım.
- B) Hazırlanan taslağı henüz iyice incelemedim, ona şöyle bir göz attım.
- C) Konuşmasında, dinleyicilerin ilgisini çekmeyen, konu dışı gereksiz şeyler söyledi, ağız kalabalığı etti.
- D) İşe başlamadan önce deneyimli kişilerin görüşlerini sormalı, onların fikrini almalısın.
- E) Bu konu üzerinde günlerce çalıştı, sonunda işin üstesinden geldi.

2. 1993-2

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde kullanılan deyim, açıklamasıyla birlikte verilmiştir?

- A) Arkadaşını gözüm ısırtıyor; daha önce bir yerde görmüş gibiyim.
- B) O her zaman böyledir; hep işin kolayına kaçır.
- C) Dün akşam, yolculuk heyecanından olacak, gözümde uyku girmedi.
- D) Çocuklarının para sıkıntısı çekmesini istemez; onlara bol harçlık verirdi.
- E) O olayı düşündükçe, tüylerim diken diken oluyor.

3. 1994-2

Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki deyim açıklamasıyla birlikte verilmiştir?

- A) O gün şafak sökerken uyanmış, yola çıkmak üzere hazırlanmıştı.
- B) Şimdilik sabrediyor, zamanı gelince her şeyi ortaya dökmeyi düşünüyordu.
- C) Herkes aynı sorun üzerinde düşünüyordu ama hiç kimse onu açıkça dile getirmiyordu.
- D) Ona en çok duyarlık gösterdiği yönden saldırmış, onu can evinden vurmıştı.
- E) Bu duruma gerçekten çok üzülüyordu ama elinden hiçbir şey gelmiyordu.

4. 1998-2

Aşağıdakilerin hangisinde ikinci cümle, birinci cümlede kullanılan deyim, anlamını ıçermez?

- A) İş inada binmeseydi böyle çalışmazdı. Onun kendisine yardımcı olacağını, güçlük çıkarmayacağını anlamıştı.
- B) O her işten yüzünün akıyla çıkmıştır. Bu işi de eksik olarak ve başarıyla tamamladı.
- C) Sen hiç merak etme, o işini bilir. O, nereden, nasıl yarar sağlanacağını çok iyi hesaplar.
- D) Sonunda o da işin içinden sıyrıldı. Bu karışık işten kendini kurtardı.
- E) Canını dişine takıp işini bitirmeye çalıştı. Verilen görevi başarmak için her türlü tehlike ve sıkıntıyı göze aldı.

Çözümler:

1. A'da "gözlerine inanmamak" deyimini "çok şaşırarak" olarak, B'de "göz atmak" deyimini, "iyice inceleyememek" olarak, C'de "ağız kalabalığı etmek" deyimini "konu dışı gereksiz şeyler söylemek" olarak, D'de "fikrini almak" deyimini, "deneyimli kişilerin görüşlerini sormak" olarak açıklanmıştır. E'deki "işin üstesinden gelmek" deyimini ise açıklanmamıştır.

Doğru seçenek E'dir.

2. A'daki "gözünü kırpmak" deyimini birini, bir şeyi daha önce görmüş, onunla tanışmış olmak, anlamındadır; yani, deyim açıklamasıyla birlikte kullanılmıştır. "İşin kolayına kaçmak", "tüyleri diken diken olmak" deyimlerinin ise açıklayıcısı yoktur.

Doğru seçenek A'dır.

3. D'deki "en çok duyarlık gösterdiği yönden saldırmak" sözü, "can evinden vurmak" deyiminin açıklanmış şeklidir.

Doğru seçenek D'dir.

4. A'da "iş inada binmek" deyimini kullanılmıştır. Anlamı, "bir işi başarabileceğini göstermek ya da kendisine karşı olanı alt etmek için bütün güçlükleri yenmeye çalışmak"tır; ancak bu anlam, ikinci cümlede söylenmemiştir. B'de "yüzünün akıyla çıkmak", C'de "işini bilmek", D'de "işin içinden sıyrılmak", E'de "canını dişine takmak" deyimini açıklamasıyla verilmiştir.

Doğru seçenek A'dır.

11.1.1.2.5. Anlamca birbirine yakın deyimler

Bu konuda ÖSS’de bir soru çıkmıştır:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1

Çizelge 11.13. “Anlamca birbirine yakın deyimler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Soru:

1999-1

- I. Hasta sabaha kadar gözünü kırpmamıştı.
- II. Dün akşam geç yattığından uykusunu alamamıştı.
- III. Uykum gelmesin diye sık sık yüzümü yıkadım.
- IV. Uykusunun ağır olduğunu herkes bilirdi.
- V. Dünkü tartışma yüzünden bütün gece gözüme uyku girmedi.

Yukarıdaki cümlelerin hangilerindeki deyimler anlamca birbirine yakındır?

- A) I. ve V.   B) II. ve III.   C) II. ve IV.
D) III. ve IV.   E) IV. Ve V.

Çözüm:

İlk cümledeki “gözünü kırpmamak “ deyimini ile V. cümledeki “gözüne uyku girmemek” deyimini, uyuyamamış olmak anlamındadır. II. cümledeki “uykusunu alamamak”, yeterince uyuyamamak; III. cümledeki “uykusu gelmek”, uyuma isteği duymak; IV. cümledeki “uykusu ağır” ise derin uyuyan anlamındadır.

Doğru seçenek A’dır.

11.1.1.2.6. Deyimin cümleye kattığı anlam

Bu konuda ÖSS’de bir soru çıkmıştır:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1

Çizelge 11.14. “Deyimin cümleye kattığı anlam” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Soru:

1991-2

Aşağıdakilerin hangisinde, altı çizili deyim cümleye kattığı anlam ötekilerden farklıdır?

- A) Gece gündüz demeden bu işle uğraşacağından kuşum yok.
- B) Bu işi kabul etmeden önce inceden inceye hesaplar yapması gerekti.
- C) Senin her şeyi ince eleyip sık dokuduğunu herkes bilir.
- D) Bu öneriyi enine boyuna düşündükten sonra karar vermelisin.
- E) Seçtiğin konuyu kılı kırk yararçasına incelediğin anlaşılıyor.

Çözüm:

A’daki “gece gündüz demeden” deyim, cümleye “hiç ara vermeden, sürekli” anlamı katmıştır. B, C, D ve E’deki deyimler ise söze “tüm ayrıntılarıyla, tüm olasılıklarıyla” anlamı katmıştır.

Doğru seçenek A’dır.

11.1.1.2.7. Deyimin yanlış kullanıldığı cümle

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	2

Çizelge 11.15. “Deyimin yanlış kullanıldığı cümle” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1983-10

Aşağıdaki cümlelerde geçen deyimlerden hangisi yanlış anlamda kullanılmıştır?

- A) Onun yazılarında, hep, uzağı gören bir aydının düşünceleri vardır.
- B) İşi şakaya vurmaktan başka yapılacak bir şey kalmadığını anlamıştı.
- C) Konuşulardan sıkılınca bir köşeye çekilerek uyuklamaya başladı.
- D) Türk okuru için durum, yukarıda anlatılanlardan uzun uzadıya farklı bir özellik taşımaz.
- E) Böyle saat gibi işleyen bir kuruluşun başında olmak güzel bir şey.

2. 1996-5

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yerinde kullanılmamış bir deyim vardır?

- A) Kadın, durmadan ağlıyor, bir yandan da: “İçim yanıyor dostlar!” diye bağıyordu.
- B) Olay yerinde, herkes telâş içindeyken o kılını bile kıpırdatmıyordu.
- C) Odacı Halil Efendi, yeni müdür için: “Canı tez birine benziyor.” dedi.
- D) Ev sahibi konuklarına bakıp: “Bu ne şıklık böyle!” deyince Ayşe üstüne alındı.
- E) Görüşüne başvurduğum herkes, onun, sözünün eri bir kişi olduğunu söylüyordu.

Çözümler:

- 1. “Uzağı görmek”, “iş şakaya vurmak”, “köşeye çekilmek”, “saat gibi işlemek” deyimleri yerli yerinde kullanılmıştır. D seçeneğindeki “uzun uzadıya” deyimini ise; “uzatarak, ayrıntılarıyla ele alarak, derinleştirilerek” anlamıdır. Cümlelerin anlamını bozmaktadır. **Doğru seçenek D’dir.**
- 2. D seçeneğinde “Ev sahibi, konuklarına bakıp: ‘Bu ne şıklık böyle’ deyince Ayşe üstüne alındı.” cümlesindeki “üstüne alınmak” deyimini yanlış anlamda kullanılmıştır. “Üstüne alınmak”, alınganlık göstermektir. Bir iltifatın kendine yönelik olduğunu sanmak ise alınganlık değildir. **Doğru seçenek D’dir.**

11.1.1.3. Anlam olayları ile ilgili sorular

Sözcükler zaman içerisinde değişik anlamlar yüklenebilir ya da değişik anlam ilgileri kurabilirler. Bazı sözcükler, dilin değişim süreci içinde anlam bakımından genişleyebilir, daralabilir ya da anlam kaybına uğrayabilir. Bazen de sanatlı bir anlatım için ya da anlatımı daha güçlendirmek ya da güzelleştirmek için de sözcükler değişik anlamlara gelecek şekilde kullanılırlar. Sözcüklerin bütün bu şekillerdeki kullanımları, “**anlam olayları**” olarak değerlendirilir. Dildeki sözcüklerin bu şekilde kullanımı, o dilin zenginliğinin bir göstergesidir.

Bu konudaki sorular, edebiyat bilgileri ile dili etkili şekilde kullanma bilgi ve becerileriyle ilgilidir. Edebî eserlerde ve değişik edebî türlerde özellikle manzum eserlerde sanatlı söyleyişlere çokça rastlanmaktadır. Bu derslerde edinilen bilgi ve beceriler bu konudaki soruların kolaylıkla çözülmesine yardımcı olacaktır. Anlam olayları ile ilgili konularda, çoktan seçmeli test uygulamalarının yapılması öğrencilerin bu konuda başarılı olmalarını sağlayacaktır.

Öğretim programlarında ve ders kitaplarında bu konulara yer verilmiştir; ancak bu konuda da, ÖSS’ye yönelik olarak ders içi uygulamalarda eksiklikler vardır.

11.1.1.3.1. Anlam daralması

Bu konuda ÖSS’de bir soru sorulmuştur:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1

Çizelge 11.16. “Anlam daralması” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Soru:

1984-6

Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki “daha” kelimesi çıkarılınca cümlenin anlamında daralma olur?

- A) İstiyorsanız bir defa daha anlatayım.
- B) Bilmiyorum, ben göreve daha yeni başladım.
- C) Bekle, Müdür Bey daha gelmedi.
- D) O zamanlar bu yol, şimdikinden daha kötüydü.
- E) Görünüşüne bakma, daha altı yaşına yeni girdi.

Çözüm:

“Daha” kelimesi, “İstiyorsanız bir defa daha anlatayım.” cümlesine, “eylemi ikinci kez yapma” anlamı katmıştır. Bu nedenle “daha” kelimesi, bu cümleden çıkarılırsa anlamda daralma olur. Diğer seçeneklerde “daha” kelimesi, kullanıldığı cümlelere hiçbir anlam ayrıntısı katmamıştır.

Doğru seçenek A’dır.

11.1.1.3.2. Kinayeli söyleyiş

Bir sözün hem gerçek hem de mecaz anlama gelebilecek biçimde kullanılmasıdır.

Bu konuda ÖSS’de bir soru sorulmuştur:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1

Çizelge 11.17. “Kinayeli söyleyiş” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Soru:

1993-4

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde söyleyenin düşüncesi, kinayeli bir biçimde dile getirilmiştir?

- A) Otel görevlisi salondaki televizyonun sesini sonuna kadar açmış ama kimse dinlemiyor.
 B) Eh, bu hızla gidersek, okula belki yarın sabah varırız.
 C) Bu küçük tatil köyünde, her sabah üçe kadar arabesk türünde parçalar çalınıyor.
 D) Son on yılda tükenen hayvan ve bitki türü, daha önceki elli yılda yok olanlara eşitmiş.
 E) Gürültüyle etkili bir biçimde savaşabilmek için bir yasa çıkarılması gerekir.

Çözüm:

“Eh, bu hızla gidersek, okula belki yarın sabah varırız.” cümlesindeki “belki yarın sabah” sözü, hem gerçek hem de “çok geç” anlamına gelebilecek biçimde kullanılmıştır. Yani “Okula çok geç varırız.” sözü “Okula belki yarın sabah varırız.” biçiminde söylenerek kinaye yapılmıştır.

Doğru seçenek B'dir.

11.1.1.3.3. Ad aktarması (mecaz-ı mürsel)

Bir sözün benzetme amacı güdülmeksizin başka bir sözün yerine kullanılmasına “ad aktarması” ya da “mecaz-ı mürsel” adı verilir.

Anlam ilişkileri bakımından ad aktarmasının başlıca şekilleri şöyle sıralanabilir:

Bütün-parça ilişkisi, iç-dış ilişkisi, soyut-somut ilişkisi, sanatçı-eser ilişkisi, yer-insan ilişkisi, yer-yönetim ilişkisi, yön-insan ilişkisi, neden-sonuç ilişkisi, sayı-para ilişkisi.

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	2	-	4

Çizelge 11.18. “Ad aktarması (mecaz-ı mürsel)” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1989-3

“Geç kaldık, arabalıya yetişemeyeceğiz” cümlesindeki “arabalı” sözcüğü, “araba vapuru” anlamında kullanılmıştır.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde buna benzer bir kullanım yoktur?

- A) Bundan sonra dergimiz, birinci hamura basılacak.
 B) Ön kapı açılmıyor, arkadan ineceksiniz.
 C) Bu arabayı iki yıl önce iki milyona almıştık.
 D) Bu tablo, onun yaptığı son yağlı boyadır.

E) Otobüs saat 12.30’da hareket edecek.

2. 1995-4

Marmara’da her yelken
Uçar gibi neşeli

Yukarıdaki dizelerde olduğu gibi, kimi sözler benzetme amacı gütmenden kendi anlamları dışında kullanılır.

Aşağıdaki dizelerin hangisinde, bu örnektene benzer bir kullanım vardır?

- A) Dalgalan sen de şafaklar gibi ey nazlı hilâl
 B) Ben ezelden beridir hür yaşadım hür yaşarım.
 C) Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda

- D) Bastığın yerleri toprak diyerek geçme tanı
E) Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda

3. 2000-9

(I) Toroslar, Çukurova'nın bereketli topraklarını İç Anadolu'nun bozkırından ayırır. (II) Çukurova'yı at nalı biçiminde kuşatmış bir duvardır sanki. (III) Ovadan bakılınca çelikten dev bir testere ağzını andıran tepeler, yaz kış ıslık ıslıdır. (IV) Toroslar öylesine sarp ve yüksektir ki kolay kolay geçilmez. (V) Tren bile Toroslar'ı geçerken tünelin birinden çıkıp ötekine girer.

Yukarıdaki parçada numaralanmış cümlelerin hangilerinde benzetme yapılmıştır?

- A) I ve II
B) I ve III
C) II ve III
D) II ve IV
E) IV ve V

4. 2000-29

Aşağıdakilerin hangisinde verilen dizelerde düşsel öğeler yoktur?

- A) Bir tren gelir her gün bu saatte
Aralıksız öter düdüğü
B) Yağmur ana, yeşil yünden
Örmüş tarlanın hırkasını
C) Bir rüzgâr esiyor dağlardan ovaya doğru
Okşayarak ağaçları, otları
D) Tanrı beni, her mektupta yumak yumak
Rüzgârla pullayıp gönderdiğim bulut
E) Sesin gömlek yerine asılı balkonumda
Her zaman yıkanmış, her zaman ıslak

Çözümler:

1. Soru kökünde verilen cümledeki "arabalı" "araba vapuru" yerine kullanılmıştır. A'da "birinci hamura" denilerek "birinci hamur kağıda" denilmek istenmiş; B'de "arkadan"

denilerek "arka kapıdan" denilmek istenmiş, C'de "iki milyona" denilerek "iki milyon liraya" denilmek istenmiş; D'de "son yağlıboya" denilerek "son yağlı boya tablo" denilmek istenmiştir. E'de böyle bir kullanım yoktur.

Doğru seçenek E'dir.

2. Benzetme amacı güdülmeyen, sözcüklerin kendi anlamları dışında kullanılması sanatına "mecaz-ı mürsel" denir. Dizelerdeki "yelken" sözcüğü, parçayı söyleyip bütünü anlatmayı amaçlayan bir mecaz-ı mürseldir (yelkenli gemi). Benzer kullanım A'daki "hilâl" sözünde vardır. "Hilâl" ile, "bayrak" anlatılmaktadır.

Doğru seçenek A'dır.

3. Benzetme; anlatımı güçlendirmek için, ortak yönleri (benzerlikleri) bulunan iki şeyden, zayıf olanın kuvvetli olana benzetilmesidir. "Balık gibi yüzen adam" sözünde yüzmeye yönünden zayıf olan "adam" kuvvetli olan da "balıktır." Burada bir benzetme vardır. Buna göre verilen parça incelendiğinde II. cümlede Toroslar'ın Çukurova'yı "at nalı biçiminde bir duvar gibi" kuşattığı söylenirken, III. cümlede de tepelerin, "çelikten dev bir testere ağzını andırdığı" belirtilirken benzetme yapılmıştır.

Doğru seçenek C'dir.

4. Bir söze, dizeye düşsel öğenin karışması demek orada "nesnel olmayan, sanatlı bir söyleşiye yer verilmesi" demektir.

B'de yeşil yünden hırka ören yağmur anadan, C'de rüzgârın -bir insan gibi- ağaçları okşamasından, D'de her mektupta rüzgârla pullanıp gönderilen buluttan, E'de sesin gömlek gibi balkonda asılı olmasından söz edilirken düşsel öğeler kullanılmıştır. Oysa A'da böyle bir kullanım yoktur.

Doğru seçenek A'dır.

11.1.1.3.4. Deyim aktarması (Teşhis)

Birbiriyle ilgili iki sözcük arasında var olan benzerlik ilişkisine dayanarak, bu sözcüklerden birinin adını diğerine vermeye “**deyim aktarması**” adı verilir. Bu konu, öğretim programlarında ve ders kitaplarında daha çok sanatlı söyleyişlerden bahsedilirken “**teşhis (kişileştirme)**” sanatı adı altında verilmektedir.

Deyim aktarmasının başlıca yapılış şekilleri şunlardır:

1. İnsana özgü kavramların doğaya aktarılması.
2. Doğaya özgü kavramların insana aktarılması.
3. Doğayla ilgili bir kavramın doğayla ilgili başka bir kavrama aktarılması.
4. Bir duyunun diğer bir duyuya aktarılması.

Bu konuda ÖSS’de iki soru sorulmuştur:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	2

Çizelge 11.19. “Deyim aktarması” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1993-23

İçmiş gibi geceyi bir yudumda
Göğün mağrur bakışlı bulutları

Bu dizelerdeki sanatlı söyleyişe benzer bir söyleyiş, aşağıdaki dizelerin hangisinde vardır?

- A) Dinle yolcu bu ses onun sesidir
Sinsi adımlarla akşam yürüyor
- B) Memleket isterim
Gök mavi, dal yeşil, tarla sarı olsun
- C) Nice aşklar, arkadaşlıklar gördüm
Kahramanlıklar okudum tarihte
- D) Zamanla nasıl değişiyor insan
Hangi resmime baksam ben değilim
- E) Benimde mi düşüncelerim olacaktı
Bende mi böyle uykusuz kalacaktım

2. 2001-26

(I) Sonbahar, kendisinden sonra gelecek kış mevsiminin gizli telâşını yaşıyor doğaya. (II) Amasra’da bir Roma yapıtı olan Kuşkayası Yol Anıtı sarı bir örtüyle kaplanıyor. (III) Hasankeyf’teki Artukoğulları zamanından kalma cami, minaresindeki son leyleği yolcu ediyor. (IV) Kaçkarlar’da yağmur fazla mesai yapmaya

başlıyor. (V) Bolu Dağları’nda, Istrancalar’da gezinirken yerlerde ağaç gövdelerinin hüzünlü yüzlerini, acılı bakışlarını görüyoruz.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde insana özgü bir nitelik doğaya aktarılmamıştır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Çözümler:

1. Örnek dizelerde, insana özgü nitelikler doğaya aktarıldığı için kişileştirme (teşhis) sanatı yapılmıştır. Aynı şekilde A seçeneğindeki dizelerde de insana özgü nitelikler doğaya aktarılarak teşhis sanatı yapılmıştır.

Doğru seçenek A’dır.

2. I. cümlede “kış”; III. cümlede “Hasankeyf’teki cami”, IV. cümlede “yağmur”, V. cümlede “ağaç gövdeleri” kişileştirilmiş; insana mahsus özellikler bu varlıklara aktarılmıştır. II. cümlede “Kuşkayası Yol Anıtı sarı bir örtüyle kaplanıyor.” ifadesiyle, sonbahar yapraklarının anıtı örtmesi anlatılıyor. İnsandan özellik aktarması (kişileştirme) yoktur.

Doğru Seçenek B’dir.

11.1.1.3.4. Dokundurmalı, iğneleyici (tarizli) söyleyiş

Alay etmek ya da eleştirmek amacıyla bir sözü karşıt anlamını kastederek kullanmaktır.

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1

Çizelge 11.20. “Dokundurmalı, iğneleyici (tarizli) söyleyiş” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Soru:

1985-20

“..... Pazarlığa girişmeden önce kalitesi hakkında bir fikir edinmek amacıyla tereyağının, kaymağın, peynirin tadılması âdetti; çok kez, alıcı, tattığı malın başından bir tikslenme ifadesiyle ayrılırdı. O zaman arkanızdan açılacak ağızların iltifatlarına kulaklarınızı tıkayacaksınız.”

Yukarıda, son cümlede “iltifat” sözünün kullanımından doğan anlam özelliğini, aşağıdakilerden hangisi, en uygun biçimde belirtmektedir?

- A) Anlatımda, birbirine aykırı düşen kavramların birlikte kullanılması
- B) Birine, bir davranışa, incitmeden takılma amacını güden ince alay

- C) Ciddi gibi görünen ama şaka konusu yapılan acı bir olay
- D) Anlatılmak isteneni, alaylı bir biçimde, tersini söyleyerek anlatma
- E) Anlatımda birbirini bütünlemeyen sözleri ardı ardına kullanma

Çözüm:

Bir sözün anlamının tam tersini düşündürecek biçimde kullanılmasına tariz (dokundurma) sanatı adı verilir. Tariz de alay etme amacı vardır.

Son cümlede “iltifat” sözcüğü, hakaret anlamında kullanılmıştır. “Hakaret” sözcüğü, “iltifat” sözcüğünün mecaz anlamı değil, karşıt anlamlıdır.

Doğru seçenek D’dir.

11.1.2. Cümle anlamı

ÖSS’de cümle anlamıyla ilgili sorular önemli bir yer tutmaktadır. Paragraf anlamı ile ilgili sorulardan sonra en çok soru bu konuda sorulmaktadır.

Gerek öğretim programlarında gerekse ders kitaplarında, cümle anlamıyla ilgili konular, ÖSS için gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazandıracak yeterliğe sahip değildir. Cümle anlamı konusunda öğretim programları ile ÖSS soruları arasında kavram düzeyinde de bir örtüşme yoktur. Öğretim programları ve ders kitaplarında cümlede anlam konusu ile ilgili olarak sadece “*anlamlarına göre cümleler*”den söz edilmekte olup, anlam özellikleri ile ilgili diğer konulara yer verilmemiştir. Bu nedenle, bazı konulara hiç yer verilmediği için öğrenciler bu konuda gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazanamadığı gibi, bu konudaki kavramların çoğuna da yabancılık çekmektedirler.

Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir dileği, bir olayı tam olarak ve bir yargı hâlinde bildiren söz ya da söz dizisine “**cümle**” adı verilir.

Yargı bildiren ifade bir ya da birden çok sözcükten oluşabilir.

Cümleler taşıdıkları anlam özelliklerine, bildirdikleri yargılara göre şu şekillerde adlandırılmaktadır:

1. Anlam ilişkilerine göre cümleler

- Eş ya da yakın anlamlı cümleler
- Birbirini içeren cümleler
- Birbiriyle çelişen cümleler
- Neden-sonuç ilişkisi bildiren cümleler
- Karşıtlık bildiren cümleler
- Koşul bildiren cümleler
- Amaç bildiren cümleler
- Açıklama bildiren cümleler

2. İlettiği düşünce, duygu ve duruma göre cümleler

- Öneri içeren cümleler
- Ön yargı içeren cümleler
- Tasarı bildiren cümleler
- Varsayım bildiren cümleler
- Olasılık bildiren cümleler
- Sezgi-tahmin bildiren cümleler
- Eşitlik ya da eşitsizlik bildiren cümleler
- Eleştiri ya da beğenme bildiren cümleler
- Yakınma bildiren cümleler
- Aşamalı bir durum bildiren cümleler

3. İlettiği yargıya göre cümleler

- Üslûba ilişkin cümleler
- İçeriğe ilişkin cümleler

4. Anlatım özelliklerine göre cümleler

- Tanım bildiren cümleler
- Karşılaştırma bildiren cümleler
- Nesnel anlatım bildiren cümleler
- Öznel anlatım bildiren cümleler
- Doğrudan anlatım bildiren cümleler

Dolaylı anlatım bildiren cümleler

Tümden gelim (Genelden özele ulaşma) bildiren cümleler

Tüme varım (Özelden genele ulaşma) bildiren cümleler

Cümle anlamı ile ilgili ÖSS soruları, soru cümlelerindeki madde kökleri esas alınarak şu şekilde sınıflandırılmıştır:

11.1.2.1. Anlam ilişkilerine göre cümleler

11.1.2.1.1. Eş ya da yakın anlamlı cümleler

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	1	3	-	2	1	1	-	2	1	1	3	5	2	3	2	2	2	4	1	4	2	42

Çizelge 11.21. “Eş ya da yakın anlamlı cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1981-8.

“Neyi, nerede, neden anlattığımı unutmşum.”

cümlesinde unutulduğu vurgulanan şeyleri tümüyle içeren cümle aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Öğrencilik günlerinizi, Londra dönüşünde biz eski arkadaşlarınıza uzun uzun anlatmıştınız.
- B) Öğrencilik günlerinizi, bir arkadaş toplantısında kimi arkadaşlar yurt dışına gideceği için anlatmıştınız.
- C) Öğrencilik günlerinizi, adınıza düzenlenen bir toplantıda bizlere coşkuyla anlatmıştınız.
- D) Öğrencilik günlerinizi, sıkıntılar, güçlükler karşısında yılmadığınızı belirtmek için anlatmıştınız.
- E) Öğrencilik günlerinizi sizden anlatmanız istendiği için, ayrıntılarıyla anlatmıştınız.

2. 1982-16

“Konuyu oldukça genel yönleriyle ele almışsınız.”

cümlesinin, anlamca yerini tutabilecek en uygun cümle aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Konuyu bütünüyle kuşatan bir yaklaşımınız var.
- B) Konunun nirengi noktalarını incelikle saptamışsınız.
- C) Konu üzerinde karşılaştırmalara gitmişsiniz.
- D) Konuyu ayrıntılara inmeden işlemişsiniz.
- E) Konu üzerinde söyledikleriniz yüzeysel kalmış.

3. 1982-17

“Teknolojik uygarlığın başlıca özelliği bilime dayanması, bilimle beslenmek zorunda olmasıdır.”

cümlesini, anlam değişikliği yapmadan, olumsuz biçimde yeniden söylemek gerekse, aşağıdakilerden hangisi en uygun olur?

- A) Teknolojik uygarlığın bilime dayanmasını, bilimle beslenmesini istemeyen yoktur.
- B) Teknolojik uygarlığın bilime dayanmaması, bilimle beslenmemesi düşünülemez.
- C) Teknolojik uygarlığın başlıca özelliği ne bilime dayanması ne de bilimle beslenmesidir.

- D) Bilime dayanma ve bilimle beslenmenin teknolojik uygarlığa katkıda bulunduğu bilinmeyebilir.
- E) Teknolojik uygarlığın bilime dayanması, bilimle beslenmesi başlıca özelliği olmayabilir.

4. 1982-18

“Söz dağarcığımızı zenginleştirmenin bir yolu da sözcüklerden sözcük türetmektir.”

cümlesinin, anlamca yerini tutabilecek en uygun cümle aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Dilimizin zenginliğini, birleştirme yolundan yararlanarak sağlayabiliriz.
- B) Dilin anlatım gücünü, sözcüklere yeni anlamlar yükleyerek geliştirebiliriz.
- C) Halk ağzından derlemelerle dilimizin söz varlığını zenginleştirebiliriz.
- D) Eski yapıtlardan yapılan taramalarla kimi sözcüklerin dile yeniden girmesini sağlayarak sözcük sayısını çoğaltabiliriz.
- E) Dilimizdeki sözcüklerin sayısını arttırmak için, kök ya da gövdelerden eklerle yeni sözcükler yapabiliriz.

5. 1984-13

“Onun bir de ‘Hint Filozofları’ adlı eseri vardı. Bana ilkin Hindistan penceresini o kitap açmıştı.”

Aşağıdakilerden hangisi, anlamca, ikinci cümlenin yerini tutar?

- A) Bana Hindistan’ı ilkin, o kitap sevdirmişti.
- B) O kitabı okuyuncaya dek, Hindistan üzerine bir şey bilmemenin ezikliğini duyuyordum.
- C) O kitaptan, Hindistan üzerine bir şeyler öğrenmişim; ancak, bu bilgim yetersizdi.
- D) Hindistan’ı o kitapla tanımaya başlamıştım.
- E) O kitap, Hindistan’ı tümüyle değil, bir bölümüyle tanıtyordu.

6. 1984-28

“Tiyatro bir odak noktasıdır; dünyada, tarihte, insanda her ne varsa oraya yansıtılabilir ama sanatının sihirli değneği altında.”

Aşağıdaki yargıların hangisi bu cümlede söylenmek istenene en yakındır?

- A) Sanat eseri, hayatı olduğu gibi yansıtmalı, eğlendirmeli ve her sosyal tabakaya seslenmelidir.
- B) Sanatta gerçek, basit bir kopyadan ibaret olmamalı, yazarın kafasından geçip onun görüşüyle bize sunulmalıdır.
- C) Sanatçı öncü olmak, halkın yürüdüğü yolun ilerisini bir projektör gibi aydınlatmak zorundadır.
- D) Sanatçı bir gözlemci ve deneyimcidir; olayları ve kişileri gözlemlediği gibi verir.
- E) Sanatçı, toplumdaki işlevini, sanat kaygısını her şeyin üstünde tutmakla gerçekleştirebilir.

7. 1985-21

“(I) Bana göre şiir, özünü halk kültüründen almalı. (II) Halk kültürü tükenmez bir hazinedir. (III) Halk ne söyleyecekse doğrudan söyler. (IV) Dolambaçlı yollara sapmaz. (V) Halkımız acı sözlerden tatlı sözler üretir. (VI) Çirkinliklerden güzellik yaratır.”

Parçada, anlamca birbirine en yakın olan iki cümle hangisidir?

- A) I, II   B) II, III   C) III, IV
D) IV, V   E) V, VI

8. 1986-20

Kadınlar zayıftır ama analar güçlüdür.

Aşağıdakilerden hangisi, bu cümleye en yakın anlamdadır?

- A) Analık kadına güç verir.
B) Her kadın güçlü bir anadır.

- C) Ananın gücü kadınlığından gelir.
D) Analık, kadınların en güçlü duygusudur.
E) Analık, güçlülüğün ilk koşuludur.

9. 1988-10

- I. Eleştirmen, sanat yapıtını açıklamaya, onun anlaşılmasını kolaylaştırmaya çalışır.
II. Her eleştirmen, "eleştirme"nin esere bağlı bir değerlendirme olduğunu, övmek ya da yermek amacıyla yapılmayacağını bilmek zorundadır.
III. Eleştirmenin bir amacı da sanatçıya yol göstermek, yaratıcılığını artırmada ona yardımcı olmaktır.
IV. Eleştirmen, keyfi yargılardan kaçınmalı, söylediklerini kanıtlayarak nesnel yargılara ulaşmalıdır.

Bu cümlelerden, savunulan düşünce bakımından birbirine en yakın olanlar hangileridir?

- A) II. ile III. B) I. ile IV. C) I. ile II
D) III. ile IV. E) II. ile IV.

10. 1988-11

- I. Yalnız biçime önem veren sanatçı, nasıl konuşulacağını bilen ama söyleyecek sözü olmayan konuşmacıya benzer.
II. Zaman içinde, yapıtlarının biçim ve içeriğinde hiç değişiklik yapmamış pek çok sanatçı vardır.
III. Bu sanatçımızın eski biçimlerle günümüzün içeriğini yansıtmaya çalışması, yeni bir yöntem değildir.
IV. Sanatçının yapıtlarında biçimle içerik, bir kâğıdın iki yüzü gibi birbirinden ayrılmaz.

Bu cümlelerden, savunulan düşünce bakımından birbirine en yakın olanlar hangileridir?

- A) I. ile II. B) I. ile III. C) I. ile IV.
D) II. ile III. E) II. ile IV.

11. 1989-7

- I. Size bir şapka alalım.
II. Size de bir şapka alalım.
III. Size bir de şapka alalım.
IV. Bir şapka da size alalım.

Yukarıdaki cümlelerden aynı anlama gelen ikisi aşağıdakilerin hangisinde bir arada verilmiştir?

- A) II.ve IV. B) I. ve II. C) III. ve IV.
D) I. ve III. E) I. ve IV.

12. 1990-4

Bunca yıllık deneyim sonunda ben de öğrendim ki herhangi bir olay karşısında umutsuzluğa düşüp de kendini bırakmayan, güçlülere teslim olmayan kişi, onları göğüsleyebilir ve çoğu zaman da hepsinin üstesinden gelebilir.

Bu cümlede söylenenleri bütünüyle içeren yargı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Zorluklar karşısında kolay kolay pes etmemek insanı başarıya götürür.
B) Geleceğe olan inanç, umutsuzluğa kapılmayı önler.
C) Güçlükler, insana yaşama deneyimi kazandırır.
D) Umutsuzluk, insanın direnme gücünü yok eder.
E) Zorluklarla ancak deneyimli insanlar savaşıabilir.

13. 1991-7

Aşağıdakilerden hangisi,

Size tuhaf gelecek ama benim sevmediğim şair yok; ne var ki birinin tek şiirini severim, ötekini otuz şiirini.

cümlesine yakın anlamdadır?

- A) Beğendiğim bir şiiri olmayan şair yoktur.
B) Değişik biçimlerde şiir yazan şairleri daha çok severim.

- C) Daha çok, büyük şairlerin şiirlerini beğenirim.
 D) Benim için her şiir kendine göre bir güzellik taşıyor.
 E) İlk şiirini beğendiğim bir şairin diğer şiirlerini de beğenirim.

14. 1991-8

Kültürel yaşamında ilerleme görülmeyen bir toplumun dilindeki gelişme de durur.

Aşağıdakilerden hangisi bu cümleye anlamca en yakındır?

- A) Dildeki gelişmeler yavaş yavaş ve belirli kurallar çerçevesinde olur.
 B) Bir dilin söz dağarcığı, başka bir dilin söz dağarcığından farklıdır.
 C) Toplumsal gelişmeyle dildeki gelişme arasında sıkı bir ilişki vardır.
 D) Gelişmiş toplumların dilleri, gelişmemiş toplumların dillerini etkiler.
 E) Toplumsal yapıyı oluşturan kurumlardan biri de dildir.

15. 1991-9

Hiçbir suçlu, kendi yargıçlığından kurtulamaz.

Aşağıdakilerden hangisi bu cümleye anlamca en yakındır?

- A) Suç işleyenler, işledikleri suça verilecek cezayı çok iyi bilirler.
 B) Her suçlu, yargılanma ve cezalandırılma korkusu içinde yaşar.
 C) Suç işleyenler, suçsuzluklarını kanıtlamak isterler.
 D) Her suçlu, işlediği suçun cezasını er ya da geç çeker.
 E) Suçlular, yaşamları boyunca kendilerini yargırlarlar.

16. 1992-3

Başarılı bir sanatçı zamanla ne kadar değişirse değişsin, aynı yolda ilerlemekten,

aynı ana çizgiyi sürdürmekten başka bir şey yapmaz.

Aşağıdakilerden hangisi anlam bakımından bu cümleye en yakındır?

- A) Gerçek bir sanatçının, eski yapıtlarıyla yeni yapıtları arasında temel özellikleri açısından büyük farklar görülmez.
 B) Düşünce ve davranışlarında tutarlı olan sanatçılar, biçim ve içerik yönünden dengeli ürünler ortaya koyarlar.
 C) Sanatçının belirli bir düzeye erişmesi ve bunu koruması, sürekli çalışmasını gerektirir.
 D) Duygu ve düşüncelerini sanatıyla bütünleştiren kişi, kalıcı eserler verebilir.
 E) Sanatçı, başlangıçta kendini kabul ettirebilmek için, kişiliğini yansıtan eserler vermek zorundadır.

17. 1992-4

İnsanlarda, kurallara uyma alışkanlığıyla sorumluluk duygusunun yerleşmiş olması arasında sıkı bir ilişki vardır.

Aşağıdakilerden hangisi anlam bakımından bu cümleye en yakındır?

- A) Büyük sorumluluklar yüklenmiş kişiler kurallara uymak zorundadır.
 B) Sorumluluğunu bilen insanlar kurallara uyarlar.
 C) Bazı kurallar insanları sorumluluklarını yerine getirmeye zorlar.
 D) Sorumluluktan kaçınmayan kişiler herkesi kurallara uymaya zorlarlar.
 E) Kurallara uyan kişiler, sorumluluk almaktan hoşlanırlar.

18. 1992-5

Öykülerin yalın, abartıdan uzak ve sıcak bir dille yazılmış olması, okurun, kitabı bir çırpıda, rahatça bitirmesini sağlıyor.

Aşağıdakilerden hangisi anlam bakımından bu cümleye en yakındır?

- A) Özentisiz, basit bir dille yazılmış olan öyküler değişik düzeydeki okurlara seslenebiliyor.
- B) Günlük konuşma dilinin ustaca kullanılması, öykülerin ilginçliğini artırıyor.
- C) Öyküde olağanüstülükten uzak, sıradan olaylara yer verilmesi okuyucunun ilgisini kamçılıyor.
- D) Açık, doğal, içten bir anlatımı olduğu için öyküler, zorlanmadan, kısa sürede okunuyor.
- E) Öykülerde, yaşanmış olayların anlatılması okuyucuyu kitaba bağlıyor.

19. 1992-6

- I. Çevirmen, bir cümledeki sözcüklerin tek tek anlamını değil, cümlenin bütünündeki anlamı yansıtmaya çalışmalıdır.
- II. Çevirmenin, bir sanatçı titizliğiyle yazarın üslubuna yaklaşması gerekir.
- III. Çevirmen yazarın kullandığı sözcüklerin yalnızca sözlüklerdeki ilk anlamını değil, onların duygusal ve çağrışımsal alanlarını da yansıtmaya çalışmalıdır.
- IV. Çevirmen, sadece sözcüklerin karşılığını koymakla yetinmemeli, onları cümle içine yerleştirirken de titiz davranmalıdır.
- V. Çevirmen, çevirdiği yazarın dil ve anlatım özelliğine elinden geldiğince bağlı kalmalıdır.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerden hangileri, anlamca birbirine en yakındır?

- A) I. ve II.   B) II. ve III.   C) I. ve V.
D) III. ve IV.   E) IV. ve V.

20. 1992-7

(I) "Edebiyatın temel ögesi nedir?" sorusuna verilen cevaplar bir noktada birleşmektedir. (II) Edebiyat yapıtının en önemli aracı, yapıtaşı dildir. (III) Ama dil, bir edebiyat yapıtının değerini tek başına belirlemez; ancak kurgusu ve konunun işleniş biçimiyle birlikte bir ölçüt olabilir. (IV) Bir yapıtı, yalnız dil açısından yüceltmek ya da onun

değersiz olduğunu belirtmek yerine onun bütün öğeleriyle birlikte ele almak, değerlendirmek gerekir.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangileri anlamca birbirine en yakındır?

- A) I. ve II.   B) I. ve III.   C) I. ve IV.
D) II. ve IV.   E) III. ve IV.

21. 1993-6

Jean Paul Sartre'ın, "Yazar, neyi yazacağını değil, nasıl yazacağını bilen insandır." sözünü çok severim.

Yazarın bu yargısıyla aşağıdakilerden hangisi arasında anlamca bir yakınlık vardır?

- A) Öykülerimin konusu, genellikle gerçek yaşamdan aldığım öğelerden oluşur.
- B) Görülen, yaşanan her ilginç olaydan mutlaka bir öykü çıkarabileceğimi sanmıyorum.
- C) Ben belli bir serüveni, düşünceyi, olayı içeren öyküler yazmaya çalışıyorum.
- D) Ben akıcı olmayan, karmakarışık bir yazının, konusu ne kadar ilginç olursa olsun, bir edebiyat tadı vereceğine inanmıyorum.
- E) Öykülerimde, yeri geldikçe toplumsal sorunlara çözümler önermekten kaçınmam.

22. 1993-7

Şiire yaşlı bir şair gibi başlamak, genç bir şair gibi onu sürdürmek gerekir.

Bu cümlede anlatılmak istenen, aşağıdakilerden hangisinde anlamca en yakındır?

- A) Şiir, deneyim ve coşkunun ürünü olmalıdır.
- B) Şair, gençlik döneminde daha çok ürün verebilir.
- C) Gerçek şiire, sürekli çalışmalar sonunda ulaşılır.

- D) Şiir yazmaya belli bir yaştan önce başlanmaz.
E) Şiirde, duyguların ve aklın payı aynı oranda olmaz.

23. 1994-5

Burada sözünü etmediğim filmlerin yeterince iyi olmadığı sanılmasın.

Aşağıdakilerden hangisi anlam bakımından bu cümleye en yakındır?

- A) Burada sözünü ettiğim kötü filmlerin iyi yanları da var.
B) Burada sözünü ettiklerimin dışında da iyi filmler var.
C) İyi olmayan filmlerden de burada söz edebilirim.
D) Burada sözünü ettiğim filmler, iyi film diye seçilenlerdir.
E) Burada sözünü ettiğim filmler arasında kötü filmler de yer alıyor.

24. 1994-6

Romanlarında yalnızca kendi duygularını, düşlerini, yaşadıklarını anlatan romancı, bir tür gizli yaşam öyküsü yazıyor demektir.

Aşağıdakilerden hangisi anlam bakımından bu cümleye en yakındır?

- A) Kimi romancıların yarattığı tipler ve karakterler, yaratıcılarının yaşamından izler taşır.
B) Bir romanın değeri, gerçekleri tıpa tıp yansıtmasıyla ölçülür.
C) Kendisini anlatan romancılar yarınlara kalır.
D) Romancının yaratma gücü, yaşantısının zenginliğiyle ilişkilidir.
E) Anlattıkları, kendi yaşamıyla sınırlı olan romancılar daha kolay yazarlar.

25. 1994-7

Nesnel sanat olmadığı gibi nesnel eleştiri de yoktur. İyi bir eleştirmen, değerlendirmeye

çalıştığı yapılarda kendi ruhunu gezdiren, kendi serüvenini yaşayan kişidir.

Yukarıda öne sürülen eleştiri anlayışına en yakın yargı, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Her yapıt kendine özgü bir eleştiri yöntemi gerektirir.
B) Eleştiride öznel ölçütler kadar nesnel ölçütler de kullanılır.
C) İyi bir eleştirmen eleştirdiği yapıtı, yaratıldığı dönem içinde ele alır.
D) Eleştirmen, yapıtı bahane ederek gerçekte kendi düşüncelerini anlatır.
E) Usta eleştirmenler yapıta bağlı kalmaktan hoşlanmazlar.

26. 1995-9

Çok güçlü ve sınırsız bir hayal gücüne sahip romancılar bile yazarken, kendi anılarından yararlanırlar.

Aşağıdakilerden hangisi bu cümlede anlatılmak istenene anlamca en yakındır?

- A) Gerçekçi yapıtlar ortaya koyma, yazarın yaşadığı olayları anlatmasını gerektirir.
B) Bir yapıtın kalıcılığı, yazarın yaşamıyla olan ilişkisine bağlıdır.
C) Romancıların ortaya koyduğu ürünler, başlarından geçen olaylardan izler taşır.
D) Sanatçının güçlü, değişik konuları işlemesiyle ortaya çıkar.
E) Anılarında, ancak geniş bir hayal gücüne sahip romancılar yararlanır.

27. 1995-10

Geleceğe bakmanın en iyi yolu, nereden geldiğinin bilincinde olmaktır; belleğini kaybeden bir halk, ölü bir halktır.

Aşağıdakilerden hangisi bu cümlede anlatılmak istenene anlamca en yakındır?

- A) Bir toplumun varlığını sürdürmesi, geçmişini iyi tanınmasına ve onu özümseyip korumasına bağlıdır.
- B) Geçmişteki olayları ele alma ve değerlendirme biçimi toplumdan topluma değişiklik gösterir.
- C) Toplumların, geçmişlerini, kendilerine özgü nitelikleri göz önünde tutarak değerlendirmeleri gerekir.
- D) Yaşanmış olaylar her toplum için yararlanılması gereken bir kaynaktır; bunlar değişik açılardan ele alınıp değerlendirilmelidir.
- E) Bir toplumun geleceği, geçmişinin zenginliğine ve parlaklığına bağlıdır.

28. 1996-10

Karşılaştığımız kişilerin ya da durumların iyi yanlarını belirtmekten çok, kötü yanlarını görüp dile getirmeyi yeğleriz.

Bu cümlemin anlamına en yakın yargı, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Güzelliği ve çirkinliği değerlendirirken aşırılığa kaçırız.
- B) Her şeyin en iyisini bildiğimizi düşünürüz.
- C) Beğenmek yerine, kusur bulmaya eğilimliyiz.
- D) Başkalarının kusurlarını daha kolay görürüz.
- E) Başkalarını değerlendirmekte güçlük çekeriz.

29. 1996-11

Çağdan çağa yargılar değişiyor; bir süre gölgede kalan, yanlış anlaşılan bir yazar, gün geliyor bir edebiyat hazinesi gibi insanlığı etkiliyor.

Aşağıdakilerden hangisi bu cümleye anlamca en yakındır?

- A) İnsanlığı etkileyen yazarlar, genellikle kendilerinden sonraki dönemlerde anlaşılmışlardır.
- B) Okur, sanatçıyı anlamak için gerçekten çaba harcarsa, onun hakkındaki görüşleri tümüyle değişebilir.

- C) Bir yazar hakkında değişmeyen yargılara varılması, onun, çağının gereklerine uygun yapıtlar vermesine bağlıdır.
- D) Kimi edebiyatçılar okurun düzeyine inmediklerinden yanlış anlaşılıyor ve insanlığa yol gösteremiyorlar.
- E) Sanatçılar hakkında zaman içinde farklı değerlendirmeler yapılması, insanların yaşamın akışı içinde düşünsel yönden değişmesinin sonucudur.

30. 1997-6

(I) Sanatçı, çağdışı sanatçılardan herhangi birinin izinde yürümekten olabildiğince kaçınıyor. (II) O, sözcüğün gerçek anlamıyla, kendine özgü olmak istiyor. (III) Çalışmalarında biçim ve öz yönünden olabildiğince özgür bir tutum sürdürüyor. (IV) Sıradan sanatseverlerin kolayca tadına varamayacağı, değişik yorumlara açık ürünler ortaya koyuyor.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerden hangileri anlamca birbirine en yakındır?

- A) I. ve II.   B) I. ve III.   C) I. ve IV.
D) II. ve IV.   E) III. ve IV.

31. 1997-7

Yazar, yapıtlarında dünyayı kendi algıladığı biçimde değil, yarattığı kişilerin gördüğü biçimde anlatma yolunu seçiyor.

Bu cümle aşağıdakilerden hangisine anlamca en yakındır?

- A) Yazar, ele aldığı konuları gözlemci ve gerçekçi bir tutumla işler.
- B) Yazar, olayları ve durumları roman kişilerinin bakış açısıyla görüp yansıtır.
- C) Yazar, insanları, insanın doğal ve toplumsal çevresi içinde ele alır.
- D) Yazar, gerçek hayattan seçtiği kahramanları romanın akışına göre yeniden biçimlendirir.
- E) Yazar, insanların iç dünyasına değil, dış dünyasına ayna tutar.

32. 1998-3

Ünlü bir bilgin şöyle diyor: "Eğer işiniz doğruyu tanımlamaksa süslemeyi başkalarına bırakın."

Burada sözü edilen özdeyişle anlatılmak istenene en yakın açıklama aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yinelemelerden kaçınma
- B) Sonuçları özet olarak verme
- C) Anlaşılır bir dil kullanma
- D) Anlatımda yalınlığa önem verme
- E) Olumluyu da olumsuzluğu da belirtme

33. 1998-6

(I) Kentlerin de kimliği vardır; bu kimliği oluşturan, öğelerin başında da yapılar gelir. (II) Yapılar, kentlerin belirleyici özelliklerini yansıtır. (III) Örneğin Paris, Londra, Brüksel, Moskova deyince ilk akla gelenler, kuleler, köprüler, kubbeler ve gökdelenlerdir. (IV) Ya İstanbul deyince? (V) Elbette ki minarelerden kubbelere uzanarak, Kız Kulesinden Galata Kulesine değin birçok şeyi sayabiliriz. (VI) Çünkü bu tipik yapılar kentle özdeşleşmiştir. (VII) Bu yapıları kentten, kenti de bunlardan ayrı düşünmek olanaksızdır.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerden hangileri aynı anlamı içermektedir?

- A) I. ile II.   B) I. ile II.
IV. ile V.   VI. ile VII.
- C) II. ile III.   D) II. ile IV.
V. ile VI.   III. ile V.
- E) III. ile IV.
VI. ile VII.

34. 1998-12

Yazınsal yapıtlar, yaşama ayna tutmakla kalmaz, aynı zamanda ona istediği biçimi de verir.

Aşağıdakilerden hangisi bu cümlede anlatılmak istenene anlamca en yakındır?

- A) Hem yazar, hangi türde yazarsa yazsın, yapıtlarının konularını yaşamdan alır.
- B) Yazma, yazarları yaşama bağlayan, düşsel ve düşünsel boyutlu yaratıcılık isteyen bir eylemdir.
- C) Roman, öykü, oyun gibi yazınsal ürünlerde, okurlara, değişik yaşamlar sunulur.
- D) Günlük yaşamla beslenmeyen, dil değeri taşımayan yapıtlar katıcı ve etkili olamaz.
- E) Roman, öykü, oyun gibi türlerde yazılmış yapıtlar, yazıldıkları dönemi yansıtır ve onu yönlendirir.

35. 1998-13

Eğer yaşam bir yolsa, her zaman yokuş yukarı giden bir yoldur.

Aşağıdakilerden hangisi bu cümlede anlatılmak istenene anlamca en yakındır?

- A) Yaşam, insanoğlunu istemediği yerlere sürükler.
- B) Yaşamı boyunca insanoğlu hep güçlüklerle karşılaşır.
- C) Yaşamda başarıya ulaşmak için kararlı olmak gerekir.
- D) İnsan yaşamı, birbirini bütünleyen evrelerden oluşur.
- E) Yaşamın akışı içinde insanoğlu bir yolcu gibidir.

36. 1999-7

- I. Okur, onun yapıtlarını okurken kendisini, yıllanmış çamların olduğu bir ormanda kuş sesleri ve reçine kokularının arasında bulurdu.
- II. Seçtiği ilginç ayrıntılarla, yaptığı benzetme ve karşılaştırmalarla yapıtlarında okura, doğanın temiz havasını soluturdu.
- III. Öykülerinde Anadolu'nun köylerinde, kasabalarında yaşayanların değişik sorunlarını göstermeye çalışırdı.

IV. Roman ve öykülerinde, günlük yaşamın sıkıntıları içinde bunalan kişileri işlerdi.

Yukarıda numaralanmış cümlelerden hangileri, sanatçının betimlemelerindeki aynı niteliği yansıtmaktadır?

- A) I. ve II.   B) I. ve III.   C) II. ve III.
D) II. ve IV.   E) III. ve IV.

37. 2000-4

- I. Zekânın, pek kolay kavranamayan çok karmaşık bir yapısı vardır.
II. Zekâ, doğuştan getirilen gücün, çevre olanaklarıyla işlenmesi sonucu oluşur.
III. Zekâ ne sadece kalıtsal ne de sadece çevresel etkenlerle açıklanabilir.
IV. Önce zekâyı tanımlamak, sonra da bu tanıma uygun bir ölçme aracı geliştirmek gerekir.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerden hangileri anlamca birbirine en yakındır?

- A) I ve II   B) I ve IV   C) II ve III
D) II ve IV   E) III ve IV

38. 2000-5

- I. Yapılan her yanlış, daha iyi bir sistem oluşturmak için bir fırsattır.
II. Yaptıklarının bilincinde olmayanlar, yanlışlarını sürekli yinelerler.
III. Hiç yanlış yapılmaması, her şeyin kusursuz olduğu anlamına gelmez.
IV. Doğruya ulaşabilmek için, yapılan yanlışlardan ders almasını bilmek gerekir.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerden hangileri anlamca birbirine en yakındır?

- A) I ve II   B) I ve IV   C) II ve III
D) II ve IV   E) III ve IV

39. 2000-6

(I) Öykülerimdeki biçimsel ve içeriksel yenilikler salt kendi çabalarımın ürünü

değildir. (II) Onları oluştururken öyküyü öykü yapan bütün geleneklerden ve yeniliklerden yararlanmaya çalışıyorum. (III) Olay, konu, karakter, tip, durum, kesit, diyalog... (IV) Öyküyü oluşturan bütün öğeler eşit ölçülerde girmeli öyküye diye düşünüyorum. (V) Öykünün ağırlık merkezini yaymaya çalışarak bunlardan birinin, ötekinin önüne çıkmasını engellemek istiyorum.

Yukarıdaki parçada numaralanmış cümlelerden hangileri anlamca birbirine en yakındır?

- A) I ve II   B) I ve IV   C) II ve III
D) II ve IV   E) IV ve V

40. 2000-7

Şiir öylesine bir dilsel düzenlemedir ki sözcüklerinden biri çıkarılır ya da birinin yeri değiştirilirse şiirin tüm büyüğü bozulur.

Bu cümlede anlatılmak istenenle aşağıdakilerden hangisi arasında anlamca yakınlık yoktur?

- A) Şiirde her sözcük, bulunduğu yerde güzeldir.
B) Sözcük, şiirin en önemli ögesidir.
C) Şiirde dil, kendine özgü bir biçimde kullanılır.
D) Şiirin dili, seçilen imgelerin çeşitliliğiyle zenginleşir.
E) Şiirin güzelliği, sözcüklerin birbiriyle uyumundan gelir.

41. 2001-6

Tiyatro eleştirmeni, izlediği oyunun en çarpıcı, en belirleyici yönlerini yakalayıp belgeler.

Aşağıdakilerden hangisi, bu cümleye anlamca en yakındır?

- A) Tiyatro eleştirisi yazma, öteki eleştiri türlerinden daha güçlüdür.

- B) Tiyatro eleştirmeni, bir oyunu her izleyişinde oyunun farklı bir özelliğini yakalar.
- C) Tiyatro eleştirisi, oyunun ayırıcı ve etkileyici yanlarına yönelik düşünceler içerir.
- D) Tiyatro eleştirisi, belirli ölçütlere bağlı kalmayı gerektirir.
- E) Tiyatro eleştirisi yazmak için oyunu birkaç kez izlemek gerekir.

42. 2001-7

Halk şiiri doğal ve içtenlikli bir anlatım üzerine temellenir.

Aşağıdakilerden hangisi, bu cümleye anlamca en yakındır?

- A) Halk şairi, sözünü şiire dönüştürürken içinden geldiği gibi söyler,
- B) Aşk, halk şiirinde en çok işlenen konulardan biridir.
- C) Halk şiirinin sazla, sözle, daha doğrusu müzikle sıkı bir kan bağı vardır.
- D) Halk şiiri, halkın içinde bulunduğu somut koşulların ürünüdür.
- E) Halk şairi, şiirlerinde, halkın acılarını, çilelerini yansıtır.

Çözümler:

1. Örnek cümledeki soruların karşılığı yalnızca B seçeneğinde bulunmaktadır.
Neyi? Öğrencilik günlerinizi,
nerede? Bir arkadaş toplantısında
Neden? Kimi arkadaşlar yurt dışına gideceği için.
Doğru seçenek B'dir.
2. Konuyu "genel yönleri" ile ele almak, "konunun ayrıntılarını bir yana bırakmak" demektir.
Doğru seçenek B'dir.
3. Örnek cümle anlamca ve biçimce olumlu bir cümledir. Aynı cümlenin anlamca olumlu, biçimce olumsuz şekli, B seçeneğinde verilmiştir.

Doğru seçenek B'dir.

4. "Söz dağarcığımızı zenginleştirmek", dilimizdeki sözcüklerin sayısını artırmak; "sözcüklerden sözcük türetmek" ise ekler yardımıyla kök ya da gövdelerden yeni anlamlı sözcükler yapmak demektir. Bu durum E'de belirtiliyor. A, B, C ve D seçenekleri yeni sözcükler kazanma yollarını gösterse de "türetme" yi anlatmıyor.

Doğru seçenek E'dir.

5. Örnek cümlede "pencere açmak" sözü, "tanımaya başlamak" anlamında kullanılmıştır. Bir yere bir pencereden ilk bakış, o yer hakkında ilk izlenimleri edinme, orayı tanımaya başlama anlamına gelir. Bu nedenle ikinci cümlenin yerini tutabilecek cümle D'dekidir.

Doğru seçenek D'dir.

6. Paragrafa göre tiyatro, insanı ve insanlık tarihini sanatın estetik yasalarına bağlı olarak anlatma sanatıdır, diye tanımlanıyor. Bu görüşe en yakın yargı B'de verilmiştir.

Doğru seçenek B'dir.

7. Paragrafın III. cümlesinde dile getirilen "halkın doğrudan söyleme" özelliği, IV. cümlede "Dolambaçlı yola sapmaz" biçiminde dile getiriliyor. Bu iki cümle aynı anlamdadır.

Doğru seçenek C'dir.

8. "Kadınlar zayıftır, ama analar güçlüdür" cümlesinde aynı zamanda bir kadın olan "ana"nın, ana olduktan sonra "kadın" olduğu zamankine göre bir güç kazandığı belirtilmiştir. O hâlde "analık" kadına güç vermektedir.

Doğru seçenek A'dır.

9. Bu soruda düşünce yönünden birbirine yakın cümleler sorulmaktadır. Bu, "özdeş" anlamından farklıdır. Özdeş denildiğinde anlamca aynı olma anlaşılır. Bu soruda konu

ve konuya bakış açısı aynı olan cümle bulunacak demektir.

I. cümlede: Eleştirmen okura yol göstermelidir.

II. cümlede: Eleştirmen nesnel olmalıdır.

III. cümlede: Eleştirmen yazara yol göstermelidir.

IV. cümlede: Eleştirmen yansız olmalıdır.

Doğru seçenek E'dir.

10. I. cümle ile IV. cümle, savunulan düşünceler bakımından birbirine en yakın cümlelerdir. I. cümlede savunulan düşünce sanat eserinde içeriğin de biçim kadar önemli olduğudur. IV. cümlede de bu düşüncenin savunulduğu görülüyor. Bu cümlede de biçim ve içerik bütünlüğünü önemseyen bir yazardan beğeniyle söz edilmektedir.

Doğru seçenek C'dir.

11. Aynı anlama gelen iki cümle II. ve IV. cümlelerdir. Her ikisinde de "başkalarına şapka alınmış, siz denilen kişiye de şapka alma isteği dile getirilmektedir.

Doğru seçenek A'dır.

12. Cümlede, yılların kazandırdığı bir deneyim açıklanmış; güçlükler karşısında yılmamak, teslim olmamak... Başarının yolu budur.

Doğru seçenek A'dır.

13. Parçada konuşan kişinin, sözlerinden, bütün şairleri sevdiği anlaşılmaktadır. Fakat birinin tek şiirini severken, ötekini otuz şiirini sevmektedir. Bu yargılar birleştirildiğinde ortaya "şiirini beğenmediği hiçbir şair yoktur." yargısı çıkar. Öyleyse tüm şairlerin en az bir şiirini beğenmektedir.

Doğru seçenek A'dır.

14. Örnek cümlede bir toplumun dilindeki gelişme, kültürel yaşamdaki ilerlemeye bağlanıyor. Bu cümlelerin anlamına en yakın olan cümle C'de verilendir.

Doğru seçenek C'dir.

15. "Kişinin kendi yargıçlığı" ifadesi ile anlatılmak istenen vicdan azabıdır. E seçeneğinde "Suçlular ölünceye kadar vicdan azabı çekerler." demek isteniyor.

Doğru seçenek E'dir.

16. Örnek cümlede, başarılı bir sanatçının aynı ana çizgiyi sürdürdüğü vurgulanmaktadır. Bu cümlede anlamca en yakın cümle A'daki cümledir. Bu cümlede de "gerçek sanatçının eski ve yeni yapıtları arasında temel özellikler açısından farklılık görülmez", deniyor.

Doğru seçenek A'dır.

17. Örnek cümlede, insanlarda "kurallara uyma alışkanlığı ile sorumluluk duygusu" arasındaki sıkı ilişki dile getirilmiş. Bu cümlede anlamca en yakın cümle B'dir. Burada da "sorumluluğunu bilen kişilerin kurallara uyduklarından" söz ediliyor.

Doğru seçenek B'dir.

18. Örnek cümlede bir kitabın bir çırpıda, rahatça okunması; yalın, abartıdan uzak ve sıcak bir dille yazılmasına bağlanmış. Bu cümlede anlamca en yakın cümle D'deki cümledir. Bu cümlede de öykülerin zorlanmadan, kısa sürede okunması; açık doğal ve içten anlatıma bağlanıyor.

Doğru seçenek D'dir.

19. II. cümlede çevirmenin, yazarın üslûbuna yaklaşması gereği üzerinde durulmuştur. Benzer cümle V. cümledir. Bu cümlede de çevirmenin yazarın dil ve anlatım özelliğine bağlı kalması gereği vurgulanmaktadır.

Doğru seçenek C'dir.

20. III. cümle ile IV. cümle anlamca en yakındır. Her iki cümlede de bir edebiyat yapıtını değerli kılan, dili kadar diğer öğelerinin (konu, kurgu ve anlatım biçimi...) uyumudur deniyor. Yani yapıtı yapıt yapan dili kadar, diğer öğeleridir.

Doğru seçenek E'dir.

21. Jean Paul Sartre'in "Yazar, neyi yazacağını değil, nasıl yazacağını bilen insandır." görüşünü benimseyen bir sanatçıya göre bir eserde biçim, içerikten daha önemlidir. D seçeneğinde de anlatım biçiminin, içerikten daha önemli olduğu vurgulanmaktadır.
Doğru seçenek D'dir.
22. "Şiire yaşlı bir şair gibi başlamak" deneyim sahibi olmak; "şiiri genç bir şair gibi sürdürmek" ise coşku, heyecan işidir.
Doğru seçenek A'dır.
23. "Burada sözünü etmediğim filmlerin yeterince iyi olmadığı sanılsın" cümlesine anlamca en yakın cümle, "Burada sözünü ettiklerimin dışında da iyi filmler var." cümlesidir.
Doğru seçenek B'dir.
24. "Romanlarında yalnızca kendi duygularını, düşlerini, yaşadıklarını anlatan romancı, bir tür gizli yaşam öyküsü yazıyor demektir." cümlesine anlamca en yakın olan, "Kimi romancıların yarattığı tipler ve karakterler, yaratıcılarının yaşamından izler taşır." cümlesidir.
Doğru seçenek A'dır.
25. Parçada "nesnel sanat da nesnel eleştiri de olamaz" deniyor, iyi bir eleştirinin değerlendirdiği yapıtta kendi ruhunu gezdirdiğinden ve kendi serüveninin yaşadığından söz ediliyor. D seçeneğinde de bu anlayışa, özne eleştiriye en yakın cümle, "Eleştirimen, yapıtı bahane ederek gerçekte, kendi düşüncelerini anlatır." cümlesidir.
Doğru seçenek D'dir.
26. Cümlede, "Sınırsız bir hayal gücüne sahip yazarlar bile kendi anılarından yararlanır." deniyor. Bu cümleye anlamca en yakın cümle, "Romancıların ortaya koyduğu ürünler, başlarından geçen olaylardan izler taşır." cümlesidir.
Doğru seçenek C'dir.
27. Örnek cümlede "Geleceğe bakmanın en iyi yolu, nereden geldiğinin bilincinde olmaktır; belleğini kaybeden bir halk, ölü bir halktır." deniyor. Bu cümleye anlamca en yakın cümle "Bir toplumun varlığını sürdürmesi, geçmişini iyi tanınmasına ve onu özümseyip korumasına bağlıdır." cümlesidir.
Doğru seçenek A'dır.
28. Örnek cümlede "olayların ya da kişilerin iyi-yanlarını belirtmekten çok, kötü yanlarını anlatmayı; yeğleriz." saptaması yapılmıştır. Buna anlamca en yakın cümle "Beğenmek yerine, kusur bulmaya eğilimliyiz."dir.
Doğru seçenek C'dir.
29. Örnek cümlede yargıların çağdan çağa değiştiği gölgede kalmış ya da yanlış anlaşılabilir bir yazarın bir süre sonra hazine gibi değerlendirildiği anlatılıyor. Bu cümleye anlamca en yakın cümle E'dir.
Doğru seçenek E'dir.
30. Paragrafın I. cümlesiyle II. cümlesinde "özgün olmak" vurgulanıyor.
Doğru seçenek A'dır.
31. Örnek cümledeki yazar ile B'deki yazar, olayları, durumları roman kişilerinin bakışıyla aktarmaktadırlar.
Doğru seçenek B'dir.
32. Anlatımda "süslülüğün" karşıtı yalınlıktır. Bu özdeyişe anlamca en yakın cümle D seçeneğinde verilmiştir.
Doğru seçenek D'dir.
33. I. ve II. yargı, kentlerin kimliğini yapıların belirlediğini vurguluyor. III., IV. ve V. yargılar örneklemedir. VI. ve VII. yargılarda, yapıların kentlerle özdeşleştiği söylendiği için içerikler aynıdır.
Doğru seçenek B'dir.
34. "Yazınsal yapıtlar yaşama ayna tutmakla kalmaz" yargısı, onların gerçeği dile getirdiğini, ama bununla yetinmediğini; "aynı zamanda ona istediği biçimi de verir"

yargısı ise onu yazarın düşünceleri doğrultusunda biçimlendirmeye çalıştığını belirtiyor. Son cümle bunların hepsini içermektedir.

Doğru seçenek E'dir.

35. "Her zaman yokuş yukarı giden bir yol", yaşam boyunca insanoğlunun hep güçlüklerle karşılaşacağına ifadesidir.

Doğru seçenek B'dir.

36. I. ve II. cümlelerde sanatçının doğa betimlemelerine yer verdiği bununla okuyucuya doğanın eşsiz güzelliklerini tattırdığı belirtilmektedir. III. cümlede köy ve kasabalardaki insanların farklı sorunlarının, IV. cümlede yer belirtilmeden günlük sorunlarla bunalan kişilerin durumlarının anlatıldığından söz edilmektedir.

Doğru seçenek A'dır.

37. Anlamca birbirine en yakın cümlelerin konuları ve konulara bakış açıları aynıdır. Verilen cümlelerin dördü zekâdan söz ediyor. İlk cümlede zekânın karmaşık yapılı bir kavram olduğu; IV. cümlede zekâ tanımlanıp buna uygun bir ölçme aracı geliştirmek gerektiği II. ve III. cümlelerde ise zekânın, "çevre" ile "kalıtım"ın ortak ürünü olduğu belirtilmektedir.

Doğru seçenek C'dir.

38. I. ve IV. cümlelerde, yapılan yanlışlardan ders alınması, yanlışların doğrulara, daha iyiye ulaşmak için birer fırsat sayılması gerektiği anlatılıyor. Bu cümlelerin konuları ve konuya bakış açıları aynıdır. Öteki cümlelerde değişik ayrıntılara değiniliyor.

Doğru seçenek B'dir.

39. Parçanın ilk üç cümlesinde yazarın öykülerinin içeriğinden söz edilmektedir. Bunlar birbirinin anlamca yakını değil, birbirini açıklayıp geliştiren cümlelerdir. IV. ve V. cümlelerde ise öyküyü oluşturan öğelerin öyküye dengeli bir biçimde

dağıtıldığından söz edilmektedir. Bunlar konusu ve içeriği hemen hemen aynı olan cümlelerdir.

Doğru seçenek E'dir.

40. Soru kökünde verilen cümle, şiirin sözcükleriyle oynanması olanaksız bir dil ürünü olduğunu vurguluyor. Şiirde şairin kullandığı sözcüklerin değiştirilemeyeceği, çıkarılamayacağı belirtilmek isteniyor. Dolayısıyla "şiir-sözcük" ilişkisi üzerinde duruluyor. Buna göre A, B, C ve E parçayla ilgilidir. D ise şiirin dili ile seçilen imgelerin ilişkisinden söz edilerek ve konunun dışına çıkılıyor.

Doğru seçenek E'dir.

41. Cümlelerin konusu "tiyatro eleştirisi" olup, bütün seçeneklerde yer almıştır. Cümlede "çarpıcı" ve "belirleyici" sözcükleri anahtar durumundadır. Bu anahtarların karşılıkları C'de "ayırıcı (belirleyici)" ve "etkileyici (çarpıcı)" olarak kullanılmıştır. C'deki cümlelerin tamamı bu açıdan değerlendirilirse "Tiyatro eleştirisi, oyunun çarpıcı ve belirleyici yanlarına yönelik bilgiler içerir." cümlesi ortaya çıkar. Bu da kökteki cümleye çok yakındır. "Eleştirmen" yerine "eleştiri" denmesi, anlamı etkilememektedir. B'de "eleştirmen" sözcüğünün kullanılması, yanıltıcı olabilir; o cümlede, oyunun defalarca izlenmesi konusu işlenmiştir.

Doğru Seçenek C'dir.

42. Soru kökündeki cümlede "Halk şiirinin doğal ve içten anlatımı" üzerinde durulmaktadır. A'da "Halk şairi... içinden geldiği gibi söyler." denilirken aynı özellikler ifade edilmiştir. "İçinden geldiği gibi söylemek" genel kullanımda da "içtenlik" ve "doğallık" kavramlarını ifade eder. B'de halk şiirinde konular, C'de halk şiirinin müzikle bağı, D'de halk şiirinde somut koşulların etkisi, E'de halk şiirinin acıları, çileleri yansıtması işlenmiştir.

Doğru Seçenek A'dır.

11.1.2.1.2. Birbiriyle çelişen cümleler

Bu konuda ÖSS'de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2

Çizelge 11.22. "Birbiriyle çelişen cümleler" ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1986-19

Aşağıdaki atasözlerinden hangisi anlamca ötekilere ters düşmektedir?

- A) Akıllı düşman, akılsız dosttan hayırlıdır.
- B) Akıl adama sermayedir.
- C) Akıllı köprü arayana dek, deli suyu geçer.
- D) Akılsız başın cezasını ayaklar çeker.
- E) Akıl olmayınca başta, ne kuruda birer ne yaşta.

2. 1998-15

Televizyonlarda çocuklara yönelik, şiddet içeren çeşitli diziler ve çizgi filmlerle ilgili olarak aşağıda verilen cümlelerden hangisi, ötekilerden farklı bir görüşü dile getirmektedir?

- A) Ölme, öldürme, zarar verme kavramları; iyilik, dostluk, hoşgörü, zarar vermeme kavramlarıyla iç içe girdiğinden daha da tehlikeli oluyor.
- B) Şiddet, her tür çatışmanın çözümü için kabul gören bir yol olunca, şiddet toplumunun tohumları ekiliyor.
- C) Şiddet, yaşamdan alınan olayların içinde, abartılmış biçimde sunulduğundan çocuklar bunun gerçek dışılığının ayırımına varıyor.
- D) Çocuk, sık tekrarlanan şiddet görüntülerinin etkisi altında kalarak çocukluğun saf dünyasını yitiriyor.
- E) Programlarda genellikle, barışı ve güzelliği korumanın yolu şiddetten geçtiği için, çocuklar gereksiz yere şiddete yönlendiriliyor.

Çözümler:

1. A, B, D ve E'deki atasözleri aklın önemini onusuz bir şey yapılamayacağını vurgulamaktadır. C seçeneğinde ise, aklın olumsuz bir yanına değinilmektedir. Cesaretli olmak gerektiği, bazen akıllıca davranmanın kişiye zarar getireceği düşüncesi dile getirilmektedir.

Doğru seçenek C'dir.

2. A, B, D ve E'de çocuklara yönelik şiddet içeren televizyon programlarının, onları olumsuz yönde etkilediğini, çocukların bu tür programlara körü körüne bağlandığı belirtilmektedir. C'de ise, çocukların bu tür programları eleştirel bir gözle izlediği, onlara bilinçli olarak yaklaştığı, kapılmadığı belirtilmektedir.

Doğru seçenek C'dir.

11.1.2.1.3. Neden-sonuç ilişkisi bildiren cümleler

11.1.2.1.3.1. Doğrudan neden-sonuç ilişkisi bildiren cümleler

Bu konuda ÖSS'de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	2	1	-	1	7

Çizelge 11.23. "Doğrudan neden-sonuç ilişkisi bildiren cümleler" ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1984-7

"Çocukların, susuzluktan dudakları çatlamıştı."

cümlesindeki neden-sonuç ilişkisi aşağıdakilerin hangisinde vardır?

- A) Çok çalışıp yoksulluktan kurtulmuştu.
- B) Geçirdiği hastalıktan hiçbir iz kalmamıştı.
- C) Şiddetli soğuklardan elleri ince ince yarılmıştı.
- D) O korkulu olaydan güzel bir öykü çıkarmıştı.
- E) Öfkesinden ortalığı altüst etmişti.

2. 1986-21

Aşağıdakilerin hangisinde birinci cümlecik ikincinin nedeni durumundadır?

- A) Biraz daha yaklaşınca onu kıyafetinden tanıdı.
- B) Kar yağmıyorsa yola çıkmışlardır.
- C) Gelir gelmez beni arayacağını söylemişti ama aramadı.
- D) Fazla ışık gözlerime dokunduğundan perdeyi kapattım.
- E) Ana caddeyi geçtikten sonra okul yoluna girdiler.

3. 1995-6

(I) Yaşça sınıfın en küçüklerindendim. (II) Okumayı çok severdim. (III) Haftada en az bir kitap okurdum. (IV) Okuduklarım değişik türde kitaplardı. (V) Bunlar arasında en çok serüven romanlarından hoşlanırdım.

Yukarıda numaralanmış cümlelerden hangileri neden-sonuç ilişkisiyle birbirine bağlıdır?

- A) I. ve III.   B) II. ve III.   C) II. ve IV.
- D) III. ve IV.   E) IV. ve V.

4. 1998-5

Aldığım hiçbir ödülün, üzerimde şaşırtıcı bir etkisi olmadı.

Aşağıdaki cümlelerden hangisi bu cümlenin neden-sonuç yönünden açıklaması olabilir?

- A) Hepsi bilinçli olarak yaptığım çalışmalarımın ürünüydü.
- B) Okurlara, özgün yapıtlar verebilmenin ne kadar zor olduğunu iyi biliyorum.
- C) Beni anlayanların sayısı ileride değişebilir.
- D) Ödüllerin, çalışma gücümü kamçılacağını düşünüyorum.
- E) Yapıtlarımın yeni kuşakları da etkileyebileceğini sanıyorum.

5. 1998-7

(I) Kendimle ve sanatımla ilgili olarak yazılıp çizilenleri biriktirmek istemiyorum. (II) Kitaplardaki şiirlerimden başka hiçbir şey bırakmayı düşünmüyorum arkamda. (III) Farklı yorumlara konu olmak istemiyorum. (IV) Arkamda birtakım kâğıtlar bırakıp da insanların kafasını karıştırmanın gereksiz olduğuna inanıyorum.

Bu parçada söylenenlerin nedenleri, numaralanmış cümlelerin hangilerinde açıklanmıştır?

- A) I. ile II. B) I. ile III. C) II. ile III.
D) II. ile IV. E) III. ile IV.

6. 1999-6

“Gene bahar geldi, açıldı güller” dizesinde, güllerin açılışı baharın gelişine bağlanmaktadır.

Aşağıdaki dizelerin hangisinde buna benzer bir durum söz konusudur?

- A) Ne bir vefa gördüm, ne faydalandım
B) Erzurum dağları kardır, geçilmez
C) Düşman geldi, tabur tabur dizildi
D) Ağlatmadı güzel, güldürdü beni
E) Başım yastıktadır, gözlerim yolda

7. 2001-12

(I) Yaşam öyküsü yazma, birtakım ön çalışmalar yapmayı gerektirir. (II) İlkın, yaşamöyküsü yazılacak kişiyle ilgili kaynaklar, belgeler saptanır; bunlar değerlendirilir. (III) Bu yönden belgesel boyutludur yaşam öyküleri. (IV) Kişinin mektuplarından, günlüklerinden, anılarından yararlanır. (V) Ayrıca, o kişinin eşinden, dostundan, onu tanıyanlardan bilgi alınır. (VI) Bunlar yapılmadan oluşturulacak bir yaşam öyküsü hem ilgi çekici olmaz, hem de kişinin yaşam serüvenini tüm boyutlarıyla kuşatmaz.

Bu parçanın I numaralı cümlesinde belirtilen düşüncenin nedeni, kaçınıcı cümlede açıklanmıştır?

- A) II. B) III. C) IV. D) V. E) VI.

Çözümler:

1. Örnek cümlede susuzluk dudakların çatlamasına neden olmuştur. C seçeneğinde de soğuklar ellerin yarılmasına sebep

olmuştur. İki cümlede de somut bir neden, somut bir sonuç doğurmuştur.

Doğru seçenek C'dir.

2. “Fazla ışık gözlerime dokunduğundan perdeyi kapattım.” cümlesinde neden-sonuç ilişkisi söz konusudur. Perdenin kapatılmasının nedeni, fazla ışığın gözlere dokunmasıdır.

Doğru seçenek D'dir.

3. II. cümle ile III. cümle arasında neden-sonuç ilişkisi var. Haftada en az bir kitap okumasının nedeni, okumayı çok seviyor olmasıdır.

Doğru seçenek B'dir.

4. Verilen yargı sonuçtur. Böyle bir yargının nedenini söyleyebilmek için araya “çünkü” bağlacını eklemek gerekir. “Aldığım hiçbir ödülün, üzerimde şaşırtıcı bir etkisi olmadı; çünkü, hepsi bilinçli olarak yaptığım çalışmalarımın ürünüydü.”

Doğru seçenek A'dir.

5. İlk cümlede yazar, kendisi hakkında yapılmış olan eleştirileri saklamadığını belirtiyor. Neden olarak da (III. ve IV. cümlelerde) okuyucunun çelişkiye düşmesini istemediğini gösteriyor.

Doğru seçenek E'dir.

6. Güllerin açılmasının nedeni, baharın gelmesidir. B seçeneğinde de Erzurum dağlarının geçilmeyişine neden olarak onun karlı oluşu gösterilmektedir.

Doğru seçenek B'dir.

7. I. cümlede “yaşam öyküsünün ön çalışmalar gerektirdiği” vurgulanmış. VI. cümlede “Niçin ön çalışma gerekir?” sorusuna cevap verilmiştir. Aradaki cümlelerde söz konusu ön çalışmaların neleri kapsayacağı açıklanmıştır. Belirtilen cümlelerin nedeni, VI. cümledir.

Doğru seçenek E'dir.

11.1.2.1.3.2. Gerekçesiyle birlikte verilen cümleler

Bu konuda ÖSS'de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	1	1	-	4

Çizelge 11.24. "Gerekçesiyle birlikte verilen cümleler" ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1992-8

(I) Gazetenin ömrü bir gündür. (II) Ancak, kimi gazeteleri okuduktan sonra ya tümünü ya da bir bölümünü saklama gereği duyarsınız. (III) Orada anlatılanların, daha sonraki günlerde göz atmanızı gerektiren bir nitelik taşıdığını düşünürsünüz. (IV) Bu nitelik yazının oluşturuluş biçimiyle ilgilidir. (V) Yazıda söylenenler sizin düşüncelerinize uymasa bile onların tutarlı bir biçimde savunulduğunu görürsünüz. (VI) Yazının sizi çeken yönü de budur işte.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisi kendinden önceki cümlede bildirilen işin gerekçesi durumundadır?

- A) II. B) III. C) IV. D) V. E) VI.

2. 1998-14

Okul öncesi eğitimin, çocuğun gelişiminde büyük önem taşıdığı tartışılmaz bir gerçek.

Aşağıdakilerden hangisi, bu cümlede belirtilen yargının bir gerekçesi niteliğindedir?

- A) Anaokulu, yuva ve kreşlerin sayısı her geçen gün artıyor ve bunlar sürekli gelişiyor.
B) Anne-babalar çocukları için en iyiyi bulma ve yapma çabası içindedir.
C) Çocuklar paylaşma ve sorumluluk duygularını oyunla geliştirirler.
D) Çocuğun duygusal ve zihinsel gelişiminin önemli bir kısmı okul çağından önce tamamlanmaktadır.

E) Son yıllarda anaokullarında çocuğu değişik yönleriyle geliştirmeyi amaçlayan yeni yöntemler deneniyor.

3. 1999-5

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, önerinin gerekçesi de açıklanmıştır?

- A) Daha az konuşup daha çok iş yapın.
B) Başarının bir parçası olun, eleştirmeni değil.
C) Sabır bir erdemdir, sakın ondan vazgeçmeyin.
D) Çabalarla amaçları birbirine karıştırmayın.
E) Başkalarını eleştirdiğiniz kadar kendinizi de eleştirin.

4. 2000-14

(I) Karagöz'ün yaşamımızdaki yeri için "Bitti." deniyor. (II) Bu doğru değil. (III) Karagöz, 14. yüzyıldan beri kendini sürekli yenileyerek bugünlere gelmiştir. (IV) Onda, edebiyat, müzik kısaca güzel sanatlar adına ne biliyorsak, hepsi vardır. (V) Dinî bakımdan bakarsanız, tasavvuf vardır onda. (VI) Böyle bir sanatı nasıl yok etmeye çalışırız?

Yukarıdaki parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde, I. cümlede belirtilene karşı çıkışın gerekçelerine yer verilmiştir?

- A) II, III ve IV B) II, IV ve V
C) III, IV ve V D) III, V ve VI
E) IV, V ve VI

Çözümler:

1. II. cümlede “Ancak, kimi gazetelerin tümüyle ya da bir bölümüyle saklanması gerektiği” üzerinde durulmuş. Bunun nedeni de III. cümlede açıklanıyor.
Doğru seçenek B’dir.
2. Yargı, okul öncesi eğitimin önemini vurguluyor. Buna gerekçe olabilecek cümle de D seçeneğindedir.
Doğru seçenek D’dir.
3. Önerinin gerekçesi, bir eylemi yapmayı ya da yapmamayı gerektiren nedendir. C’de

sabırdan vazgeçmemeye gerekçe olarak, onun erdem oluşu gösterilmektedir.

Doğru seçenek C’dir.

4. Parçanın birinci cümlesindeki düşünceye karşı çıkmak demek, Karagöz’ün bitmediğini, henüz yaşamakta olduğunu savunmak demektir. Böyle düşününce, II. cümlede “Bu doğru değil” diyerek, ilk cümleye karşı çıkıldığı görülüyor. Neden doğru olmadığı da yani karşı çıkışın nedenleri de III., IV. ve V. cümlelerde veriliyor.

Doğru seçenek C’dir.

11.1.2.1.4. Koşul bildiren cümleler

Bir eylemin ya da durumun gerçekleşmesinin bir koşula (şarta) bağlandığı cümlelerdir.
Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	1	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3

Çizelge 11.25. “Koşul bildiren cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1983-17

Aşağıdakilerin hangisinde bir koşula bağlı olma niteliği vardır?

- A) Onu görünce şaşırdım kaldım.
- B) Onu gördükçe seni hatırlıyorum.
- C) Onu gördüğümde henüz bebektir.
- D) Onu görelili rahatım kaçtı.
- E) Onu gördükten sonra buraya geldim.

2. 1988-6

Aşağıdakilerin hangisinde “Hızlı koşsa da yetişemez.” cümlesinde olduğu gibi, belirli bir koşul gerçekleştiği hâlde istenilen amaca ulaşamayacağı anlamı vardır?

- A) Kar yağsa da yollar kapanmaz.
- B) Trafik sıkışık da olsa geç kalmaz.
- C) Zaman az da olsa işini yarım bırakmaz.
- D) İş acele de olsa uğramadan gitmez.
- E) Erken yatsa da uyuyamaz.

3. 1988-8

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “koşula bağlılık” söz konusudur?

- A) Konuşmak üzere kürsüye yöneldi.
- B) Evden çıkmak üzere olduğunu öğrendim.
- C) Kitabı geri vermek üzere aldı.
- D) Güneş doğmak üzereyken yola çıktık.
- E) Onu trene binmek üzereyken yakaladık.

Çözümler:

1. B seçeneğindeki “hatırlatmanın” gerçekleşmesi için “o” denilen kişinin görülmüş olma koşulu getiriliyor. A, C, D ve E seçeneklerinde ise yalnızca zamana bağlı oluş var.

Doğru seçenek B’dir.

2. E’deki cümlede kişinin erken yatmış olması uyuyabilmesi için yeterli koşul değildir.

Doğru seçenek E’dir.

3. Cümlelerdeki “üzere” sözcüğünün yerine “koşuluyla” sözü getirilince yalnızca C’ye uygun düştüğü görülür: “Kitabı geri vermek koşuluyla aldı”.

Doğru seçenek C’dir.

11.1.2.1.5. Açıklama bildiren cümleler

Cümleyi oluşturan yargılardan birinin diğerini anlam bakımından açıklaması ya da desteklemesidir. Bu tür cümleler asıl cümleye genellikle virgül veya değişik açıklama bağlaçlarıyla bağlanırlar.

11.1.2.1.5.1. Biri ötekinin açıklayıcısı olan cümleler

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2

Çizelge 11.26. “Biri ötekinin açıklayıcısı olan cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1981-11

Aşağıdakilerden hangisinde “biri ötekinin açıklayıcısı olarak birbirine bağlanan” iki yargı verilmiştir?

- A) Akşama bizde buluşalım ya da biz size gelelim.
- B) Bugün gelmeyecek, ama yarın gelir.
- C) Dersini bilemedi, demek ki yeterince çalışmamış.
- D) Fransızcaı öğrendi, şimdi İngilizceye çalışıyor.
- E) Okulu bitirdi, hem de işe girdi.

2. 2000-12

(I) Günü gününe pek uymaz bu kentin. (II) Bir bakarsın, yaz ortasında buz kesmişsin; bir bakarsın kasım ortasında ceket fazla gelmiş. (III) Geçen eylül ayının son günü kente yağmur yağarken, kentin sırtını dayadığı dağa kar yağıyordu. (IV) Ertesi gün ise mayıs sonu güneşine benzeyen pırıl pırıl bir hava... (V) Neredeyse tüm ekim ayı böyle

geçti. (VI) Oysa daha güneyimizdeki bir başka kente çoktan kış gelmişti.

Yukarıdaki parçada numaralanmış cümlelerden hangisi, kendinden önceki cümlenin açıklaması durumundadır?

- A) II. B) III. C) IV. D) V. E) VI.

Çözümler:

1. “Dersini bilemedi, demek ki yeterince çalışmamış.” cümlesinde “dersi bileme-me”nin açıklaması yapılmıştır. “Demek ki” bağlacıyla da iki cümle arasında açıklama ilgisi kurulmuştur.

Doğru seçenek C’dir.

2. Bir cümlenin açıklanmaya gerekli bir cümle olması için, onda “açıklanmayı, kanıtlanmayı, örneklenmeyi” gerektirecek bir görüş ileri sürülmüş olması gerekir. I. cümlede “Günü gününe pek uymaz bu kentin” denmiş. Bu söz, açıklanmaya muhtaçtır. II. cümlede de gereken açıklama yapılmıştır.

Doğru seçenek A’dır.

11.1.2.1.5.2. Biri ötekinin destekleyicisi olan cümleler

Bu konuda ÖSS’de bir soru çıkmıştır:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1

Çizelge 11.27. “Biri ötekinin destekleyicisi olan cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Soru:

2001-9

(I) Hiçbir şey ak ya da kara diye ayrılmaz onun romanında. (II) Mutluluklar, hüzünler, sevinçler, acılar iç içe yaşanır. (III) Bunları anlatırken mekanik kurgulardan, neden-sonuç ilişkilerinden özellikle kaçınır. (IV) İzlediği bu yol, okurun, olaylara romancının gözüyle bakmasını sağlar. (V) Roman boyunca, roman kişileriyle yazar arasında bir çatışma olmaz. (VI) Bu da kişilerin inandırıcılığını artırır büyük ölçüde.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerden hangisi I. cümlede belirtilen görüşü destekleyici niteliktedir?

A) II. B) III. C) IV. D) V. E) VI.

Çözüm:

Birinci cümlede, söz konusu yazarın romanlarında karşıt durumların birlikte işlendiği, ayrı ayrı ele alınmadığı belirtilmektedir. II. cümlede “mutluluklar ve sevinçler” (aklar) ile “hüzünler ve acılar” (karalar) in iç içe yaşandığı belirtilmekte; böylece ikinci cümle birinciyi açıklamakta, desteklemektedir.

Doğru Seçenek A’dır.

11.1.2.1.6. Karşıtlık bildiren cümleler

Birbirine karşıt durumların ya da yargıların birlikte verildiği cümlelerdir.

Bu konuda ÖSS'de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3

Çizelge 11.28. "Karşıtlık bildiren cümleler" ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1982-26

"Bir kavramı belirlemenin başka bir yolu da onun karşıtı olan kavramı belirlemedir."

Aşağıdaki yargıların hangisinde bu yola başvurulmuştur?

- A) Eleştiri, bir yapıtı belirli ölçütlere göre değerlendirme, inceleme işidir.
- B) Bir düşünceye saplanıp onun dışında doğru tanımayan kişilere hoşgörülü denemez.
- C) Bilimsel kuşku insanoglunu inanmaktan çok, nedenlerle düşünmeye götürür.
- D) İlkel toplumların da uygar toplumların da kendilerine özgü kültürleri olmadığı söylenemez.
- E) Eleştirmen de yaratılmış bir yapıtı yorumlarıyla zenginleştiren bir sanatçı sayılır.

2. 1983-18

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde aynı varlığın karşıt durumları birlikte verilmiştir?

- A) Gün doğarken yola çıkmış öğleden sonra köye varmıştık.
- B) Adamın yüzündeki yumuşak ifade bizimle konuşurken birdenbire sertleşmişti.
- C) Hastanın kansız yüzü bir hafta öncesine göre daha sararmıştı.
- D) Bu dev gibi adam bugüne değin o minicik çocuğun her dediğini yapmıştı.
- E) Yolculardaki bezginlik yolun sonuna doğru acıya dönüşmüştü.

3. 1985-16

Aşağıdaki cümlelerden hangisinde anlamı belirginleştirmek için karşıt durumlardan yararlanılmıştır?

- A) Film o kadar sıkıcı idi ki, sonunu beklemeden televizyonu kapattı.
- B) Mademki sözümü dinlemiyorsunuz, ben de bir daha bu konuda isteseniz de konuşmam.
- C) Sanki suçlu kendisi değilmiş gibi sakın sakın etrafımı süzüyordu.
- D) Öğretmenin sorduğu son soruya en çalışkan öğrenci bile cevap veremedi.
- E) Dışarısı günlük güneşlik, sınımsız, hâlbuki burada paltolarımız bile bizi ısıtmaya yetmiyor.

Çözümler:

1. Bir kavramın tanımlanmasında izlenen yöntemlerden biri de karşıtlardan yararlanmaktır.

Soru kökündeki açıklamaya uygun tek örnek cümle B seçeneğindedir. Bu seçenekte belirlenmeye çalışılan kavram, "hoşgörüsüz" kavramıdır. Bu da "hoşgörülü" kavramı tanımlanarak gerçekleştirilmiştir. D seçeneğinde ise bir kavramın, karşıtı olan bir kavramla belirlenmesi yoktur; cümle anlamca olumlu, biçimce olumsuzdur.

Doğru seçenek B'dir.

2. Soru cümlesinde istenen, aynı varlığın karşıt durumlarıyla birlikte verilmesidir. B' de adamın yüzündeki yumuşak ifadenin sonradan sertleştiği belirtilmiştir. Böylece aynı varlığa ait iki karşıt durum birlikte verilmiştir.

Doğru seçenek B'dir.

3. E seçeneğinde içerinin soğukluğu daha belirgin kılınsın diye dışarısının sıcaklığından, söz edilerek karşıt bir durum yaratılmıştır.

Doğru seçenek E'dir.

11.1.2.2. İlettiği düşünce, duygu ve duruma göre cümleler

11.1.2.2.1. Eşitlik ya da eşitsizlik bildiren cümleler

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2

Çizelge 11.29. “Eşitlik ya da eşitsizlik bildiren cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1981-9

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, eşitliğin söz konusu olmayabileceği bir durum anlatılmaktadır?

- A) Paylarına düşene ses çıkarmadılar.
- B) Yemeği aralarında kardeş payı yaptılar.
- C) Yenişemediler, berabere kaldılar.
- D) Kazandıklarını yarı yarıya paylaştılar.
- E) Sabahleyin birer yumurta yediler.

2. 1987-7

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde eşitlik kavramı söz konusudur?

- A) Elmayı ortasından ikiye bölüp, yarısını ona uzattı.
- B) Ne o ne bu, ikisinin ortasını bulmaya çalış.
- C) Ortada bir masa, masanın iki yanında da sandalyeler vardı.
- D) İşin ortasında bıraktı, çekip başka yere gitti.
- E) Kahvenin şekeri mümkünse orta olsun.

Çözümler:

1. B, C, D ve E’de eşitlikten söz edilebilir. Oysa A’da paylarına düşene ses çıkarmamaları eşitçe paylaştıkları anlamına gelmez.

Doğru seçenek A’dır.

2. Eşitlik kavramı A’da “elmayı ortasından ikiye bölmek ve yarısını ona uzatmak” sözleriyle ifade edilmiştir.

Doğru seçenek A’dır.

11.1.2.2.2. Yakınma bildiren cümleler

Bu konuda ÖSS'de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	3

Çizelge 11.30. "Yakınma bildiren cümleler" ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1988-7

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "yakınma" söz konusudur?

- Onu olduğu gibi kabul etmesini söyledim.
- Bir de aldığı gibi getirmesini öğrense.
- O geldiği gibi gitmesini de biliyor.
- Konuştuğu gibi yazmak için çok özen gösteriyor.
- Çalışmayı sevdiği gibi eğlenmeyi de seviyor.

2. 1995-1

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "yakınma" anlamı vardır?

- Sınav sonuçları yarın açıklanır mı ki?
- Bunu alsam beğenir mi ki?
- Söylesem de beni dinlemez ki?
- Bu olay onu o kadar üzdü ki...
- Bu saatten sonra gelir mi ki?

3. 1996-6

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir "yakınma" söz konusudur?

- Dergiye girecek yazıların başka bir yerde yayımlanmamış ve özgün olması gerekir.
- Konudan konuya atlayan, başlığıyla içeriği birbirine uymayan yazılar bizi çok yormaktadır.
- İsteklerimizden birisi de gönderilen yazıların, yazı makinesiyle çift aralıklı olarak yazılmasıdır.
- Alt alta dizilmiş cümlelerin şiir sayılmayacağı herkesçe bilinen bir gerçektir.
- Daha güzel, daha nitelikli bir dergi çıkarabilmek için okurla işbirliği şarttır.

Çözümler:

- B'de aldığı bir şeyi zamanında getirmeyen bir insana yöneltilen bir eleştiri var. Bu da yakınma anlamı içermektedir.
Doğru seçenek B'dir.
- "Yakınma" (şikâyet), birinin bir olumsuzluğunu, başka birine söyleyerek kınamaktır. "Söylesem de beni dinlemez ki..." cümlesinde böyle bir durum söz konusudur.
Doğru seçenek C'dir.
- "Yakınma" (şikâyet) birinin bir eksiğini ya da yanlışını bir başkasına söylemektir. Bu tanıma uygun cümle; "Konudan konuya atlayan, başlığıyla içeriği birine uymayan yazılar bizi çok yormaktadır." cümlesidir.
Doğru seçenek B'dir.

11.1.2.2.3. Varsayım bildiren cümleler

Bu konuda ÖSS’de bir soru çıkmıştır:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1

Çizelge 11.31. “Varsayım bildiren cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Soru:

1989-9

Aşağıdakilerin hangisi bir varsayımı ifade etmektedir?

- A) O, çarşamba günü geziden dönebilir.
- B) Diyelim ki bu olay gerçek değildir.
- C) İstedigini veririm, yeter ki sen çalış.
- D) Belki onu sen de tanırısın.
- E) Yarın akşam yemeğine onlar da gelebilir.

Çözüm:

Cümleye varsayım anlamı katmak için “diyelim ki”, “tutalım ki” gibi sözlerden yararlanılır.

A’da “O Çarşamba günü geziden dönebilir.” denilmiş; bu, varsayımı değil olasılığı anlatıyor, bir tahmin içeriyor. B’de ise varsayım anlamı açıktır. C’de özendirme, gayrete getirme, D ve E’de olabilirlik anlamı var.

Doğru seçenek B’dir.

11.1.2.2.4. Çaresizlik bildiren cümleler

Bu konuda ÖSS’de bir soru çıkmıştır:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1

Çizelge 11.32. “Çaresizlik bildiren cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Soru:

1989-10

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir “çaresizlik” söz konusudur?

- A) Elinde kalan malları komşusuna devretti.
- B) Elden çıkardığı evinin yerine yenisini aldı.
- C) Elinde avucunda nesi varsa bu işe yatırdı.
- D) Tek oğlunu da yitirince eli bögüründe kaldı.
- E) O olaydan sonra buralardan elini ayağını çekti.

Çözüm:

1. D’deki “eli bögüründe kalmak” deyimini çaresizlik anlatmaktadır.

Doğru seçenek D’dir.

11.1.2.2.5. Sezgi, tahmin bildiren cümleler

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2

Çizelge 11.33. “Sezgi, tahmin bildiren cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1990-7

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir “sezgi, tahmin” söz konusu değildir?

- A) Bu olayın böyle sonuçlanacağını ben çok önceden anlamıştım.
 B) Nasıl bir mutluluk içinde bulunduğunu gözlerinden okuyordum.
 C) Bu sırrı, sonsuza değin yüreğimde taşıyacağıma söz veriyorum.
 D) Bu konuyu, onun yanında rahatça konuşabileceğimi sanıyorum.
 E) Paraya düşkün biri olduğunu konuşmalarından çıkarmıştım.

2. 2000-10

(I) Anadoluhisarı’nın bulunduğu bölgenin tarihi, eskiye dayanıyor. (II) Kaynaklara göre, Anadoluhisarı, Boğaz’dan geçişleri kontrol etmek amacıyla Yıldırım Beyazıt tarafından yaptırılmış. (III) Yapılırken kullanılan malzemeler arasında, Bizans yapılarından alınmış taşlar da var. (IV) Bu durum, burada eski bir Zeus Tapınağı’nın bulunduğu yolundaki düşünceleri daha da güçlendiriyor. (V) Boğaz’ın en dar yerinde, Göksu Deresi kıyısında bulunan bu bölgenin, bugün olduğu gibi, Osmanlı öncesinde de yerleşim alanı olarak kullanıldığı çeşitli kaynaklarda belirtiliyor.

Yukarıdaki parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde belirtilenler “tahmin” niteliği taşımaktadır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Çözümler:

1. Bu soruda, hangi cümlede “sezgi ve tahmin” in söz konusu olmadığı soruluyor. A’daki “önceden anlamak” B’deki “gözlerinden okumak”, D’deki “sanmak”, E’deki “konuşmalarından çıkarmak” sezme, tahmin etmektir. C’deki “söz vermek” ise kesinlik anlatır.

Doğru seçenek C’dir.

2. “Tahmin” birtakım ipuçlarını değerlendirerek çıkarımlarda bulunmaktır. Bir bilginin kaynağı gösterilebiliyorsa orada tahmin yoktur. Dolayısıyla bu parçanın I., II. ve V. cümlelerindeki bilgiler kaynaklara dayandırılıyor. III. cümlede söylenenler somut bir gözlemin ürünü, IV. cümlede ise bir ipucundan hareketle tahminde bulunuluyor.

Doğru seçenek D’dir.

11.1.2.2.6. Öneri içeren cümleler

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2

Çizelge 11.34. “Öneri içeren cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1990-8

(I) Bu şiirlerin tadına varabilmem için, oldukça fazla çaba harcamam gerekti. (II) Bunların bir yanı ne kadar açık ve yalınsa bir yanı da o kadar karmaşık ve yoğun. (III) Bu noktada, sanatçının öyküleriyle benzerlikler görülüyor. (IV) Kitabın sonuna, şiirlerin sezgisel dünyasını ortaya koyacak notların eklenmesi, yararlı olabilirdi. (V) Yine de sanatçının şiirlerinden bir demetin Türkçeye kazandırılması çok olumlu bir çalışma.

Yukarıdaki parçayı oluşturan cümlelerin hangisinde bir “öneri” söz konusudur?

A) I B) II C) III D) IV E) V

2. 1998-4

Aşağıdaki cümlelerin hangisi bir öneri içermektedir?

A) Plânınızı değerlendirdiğimizde onun beklentilerimizi tümüyle karşılamadığını gördük.

- B) Plânınız güzel; ama onun bizim amacımıza uygun olduğunu söyleyemeyiz.
 C) Plânınızı yeniden gözden geçirmenizin doğru olacağını düşünüyoruz.
 D) Plânınızın kolayca uygulanabilmesi için kimi yerlerinde değişiklikler yaptık.
 E) Plânınızın titiz bir çalışmanın ürünü olduğu belli; ama biz daha farklı özellikler arıyorduk.

Çözümler:

1. Bu soruda, istenen hangi cümlede “öneri” nin söz konusu olduğudur, “öneri, bir şeyin yapılmasını istemektir. Bu anlama gelen cümle IV. cümledir. Bu cümlede “... notların eklenmesi yararlı olabilirdi” sözü bir öneridir.

Doğru seçenek D’dir.

2. “Öneri”, bir şeyi birisine kabul ettirmek veya bir sorunu çözmek amacıyla öne sürülen görüş, düşünce, tekliftir. C’deki cümle bu özelliği göstermektedir.

Doğru seçenek C’dir.

11.1.2.2.7. Takdir etme, beğenme bildiren cümleler

Bu konuda ÖSS'de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	3

Çizelge 11.35. "Takdir etme, beğenme bildiren cümleler" ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1991-4

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "takdir etme, beğenme" söz konusudur?

- A) Sanatçı, son oyununda kişilerin çoğunu, çıkarını gözetken, kurnaz insanlar arasında seçmiş.
- B) O, tiyatro ve sinemaya ilgi duyan, bu alanlarda kimi çalışmaları bulunan, kendi hâlinde, sıradan bir yazardır.
- C) Bu yazar, sorunlara çözümleyici ve iyimser bir tavırla yaklaşan, değişik görüşlere açık bir insandır.
- D) Bu yazarın oyunları, kimi çevrelerde olumlu, kimi çevrelerde de olumsuz eleştirilere konu olmuştur.
- E) Yazar, bu yapıtında toplumsal sorunları yansıtmayı amaçladığını söylüyor.

2. 1994-3

(I) Sanatçı, öykülerinde daha çok toplumumuzun kırsal alanlarda yaşayan insanların yaşamını, onların doğa ve çevre ile olan ilişkilerini yansıtır. (II) Anlatımda günlük konuşma dilinin inceliklerinden ustaca yararlanarak, kısa ve anlamca yoğun cümleler kurmaya büyük bir özen gösterir. (III) Zaman zaman, doğup büyüdüğü Trakya yöresinin yerel sözcüklerini de özgün biçimleriyle kullanır. (IV) Yerel dili, yerel sözcükleri kullanacağım derken, yadırgatıcı olmaktan kaçınır, hiçbir zaman yapaylığa düşmez. (V) Onun bu sözcükleri kullanmadaki amacı, okurlarına, dilimizin sözcük yönünden ne kadar zengin olduğunu göstermektir.

Yukarıda numaralanmış cümlelerin hangilerinde beğenme söz konusudur?

- A) I. ve II. B) II. ve III. C) II. ve IV.
D) III. ve IV. E) IV. ve V.

3. 1996-8

(I) Bu balerinimiz, senelerce yılmadan çalıştı. (II) Bu dönemde kimlik arayışları içine girdi. (III) Her çalışmasında yeni bir şeyler ortaya koydu. (IV) Müzik seçiminde de hiçbir zaman kolaya kaçmadı. (V) Giderek çağdaş ve evrensel bir çizgiye ulaştığını son çalışmalarıyla kanıtladı.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerin hangisinde "beğenme" söz konusu değildir?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Çözümler:

1. C'deki "Bu yazar, sorunlara çözümleyici ve iyimser bir tavırla yaklaşan, değişik görüşlere açık bir insandır" cümlesi, sözü edilen yazarı beğenme ve takdir etme anlamındadır. **Doğru seçenek C'dir.**

2. II. ve IV. cümlelerde beğeni söz konusudur. I. cümlede, "günlük konuşma dilinin inceliklerinden yararlandığını, kısa cümleler vurmaya özen gösterdiğini" söylemek bir beğenmedir. IV. cümlede "yadırgatıcı olmaktan kaçındığını, yapaylığa düşmediğini" söylemek de beğenmedir. **Doğru seçenek C'dir.**

3. II. cümle "Bu dönemde kimlik arayışları içine girdi."de bir beğenme söz konusu değildir. Burada bir bilgi aktarımı, kişisel bir saptama vardır. **Doğru seçenek B'dir.**

11.1.2.2.8. Güven bildiren cümleler

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2

Çizelge 11.36. “Güven bildiren cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1991-6

(I) O yıllarda piyes yazarı çok değildi. (II) Tanıdığım her yazara, piyes yazmayı da denemesini söyledim. (III) Ancak yapacakları denemelerde onları yönlendirmekten özellikle kaçınırdım. (IV) Çünkü yapabileceklerinin en iyisini ortaya koymaya çalışacaklarına inanırdım. (V) Ne var ki olanakların sınırlılığı, yazılanların sahneye aktarılmasını engelledi.

Yukarıdaki cümlelerin hangisinde “Bir kişinin karşısındakilere duyduğu güven” dile getirilmektedir?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

2. 1998-8

(I) Yapıtlarında farklı çevrelerin ve insanların yaşamlarına, sorunlarına yönelmiş. (II) Acı veren olaylardan hoşlandığı belli. (III) Düşsel yaşamlar, ilişkiler üretiyor. (IV)

Anlattıklarında, insan sıcaklığını yansıtıyor. (V) Bunları göz önünde bulundurarak, onun gelecekte dünyayı çok daha farklı bir bakış açısıyla yansıtabileceğini söyleyebiliriz.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerin hangisinde, sözü edilen yazara duyulan güven dile getirilmektedir?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Çözümler:

1. IV. cümlede: “Çünkü yapabileceklerinin en iyisini ortaya koymaya çalışacaklarına inanırdım” diyen yazar, sözü edilen kişilere güven duyduğunu belirtmiş oluyor.

Doğru seçenek D’dir.

2. Son cümlede, sözü edilen yazarın gelecekte kendisini aşacağına, yenileyeceğine inanıldığı belirtiliyor. Bu da yazara duyulan güvenden kaynaklanıyor.

Doğru seçenek E’dir.

11.1.2.2.9. Tasarı bildiren cümleler

Bu konuda ÖSS'de bir soru çıkmıştır:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1

Çizelge 11.37. "Tasarı bildiren cümleler" ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Soru:

1997-5

(I) Halka ulaşmamız, operanın halka seslenen bir sanat olduğunu anlatmamız gerekiyor. (II) Bu da büyük ölçüde halkla daha yakından iletişim kurmamıza bağlıdır. (III) Bu amaçla gelecek yıl bir yarışma düzenlemeyi ve sahnelenmeye değer görülen eserleri sahnelemeyi düşünüyorum. (IV) Eğer katılım sağlanırsa, bu tür yarışmaları ileride daha da çeşitlendirip zenginleştirerek sürdürmek istiyorum. (V) Bu tür etkinlikler Türk seyircisini, yavaş yavaş da olsa, operaya yaklaştıracak, ona operayı sevdirecektir.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerin hangilerinde bir tasarıdan söz edilmektedir?

- A) I. ve II.   B) II. ve III.   C) III. ve IV.
D) III. ve V.   E) IV. ve V.

Çözüm:

Tasarı, bir kişinin yapmayı düşündüğü şeydir. III. ve IV. cümlelerde bir tasarıdan söz edilmiştir.

Doğru seçenek C'dir.

11.1.2.2.10. Eleştiri bildiren cümleler

Bu konuda ÖSS'de bir soru çıkmıştır:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1

Çizelge 11.38. "Eleştiri bildiren cümleler" ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Soru:

1997-4

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde kişinin kendisine yönelik eleştirisi daha ağır basmaktadır?

- A) O yıllarda İstanbul'a göçenlerin sayısı arttıkça kenti sıkıcı bulur, oradan kaçıp kurtulmanın yollarını arardım.
B) O yaşlarda, kadınla erkeği karşı karşıya getiren filmleri daha çok severdim.
C) Sinema salonunun loşluğunda koltuğa gömüldüm mü günlük sıkıntılarımın sıyrılır, hayallere dalardım.

D) Bugün artık hoşlanmadığım kaçma kovalama eylemleri üzerine kurulu romanları, o günlerde severek okurdum.

E) O zamanlar, içinde bulunduğum koşulları değerlendiremediğim için, çok yakınımda olan mutluluğu göremez, onu çok uzaklarda arardım.

Çözüm:

Yazar, E'de kendine yönelik eleştirilerde bulunuyor; içinde bulunduğu durumu iyi değerlendiremediğinden, yakınında bulunan mutluluğu göremediğinden, onu uzaklarda aradığından söz ediyor.

Doğru seçenek E'dir.

11.1.2.2.11. Alaya alma bildiren cümleler

Bu konuda ÖSS’de bir soru çıkmıştır:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1

Çizelge 11.39. “Alaya alma bildiren cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Soru:

1990-9

(I) Yabancı yazarlar, bizdeki fıkra yazarlarının gazetede her gün, hiç ara vermeden yazdıklarını duyunca çok şaşırırlar. (II) Onlar için bu, yapılamayacak, inanılmaz bir iştir.(III) Onlarda, bizdeki fıkra yazarı yerine, yorumcu denilen yazarlar vardır. (IV) Bunlar ancak kendi uzmanlıkları içine giren konularda, haftada iki, en çok üç gün yazarlar. (V) Oysa bizler, bilmediğimiz hiçbir konu olmadığından, hangi taşı kaldırırsanız altından çıkar, her konuda görüş bildiririz.

Yukarıdaki parçayı oluşturan cümlelerin hangisinde bir “alaya alma” söz konusudur?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Çözüm:

V. cümlede “bilmediğimiz hiçbir konu olmadığından, hangi taşı kaldırırsanız altından çıkar, her konuda görüş bildiririz” sözlerinin ilettiği mesajların gerçekleştirilmesi olanaksız olduğundan bu sözler alay anlamı içermektedir.

Doğru seçenek E’dir.

11.1.2.2.12. Aşamalı bir durum bildiren cümleler

Bu konuda ÖSS’de bir soru çıkmıştır:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1

Çizelge 11.40. “Aşamalı bir durum bildiren cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Soru:

1981-5

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “aşamalı bir durum, bir durumun gitgide ilerlemesi” anlatılmaktadır?

- A) Kavgada baştan başa kana boyandı.
 B) Köyden köye telefonla konuşulabiliyor.
 C) Güzellik anlayışı kişiden kişiye değişir.
 D) Konuşurken daldan data atılıyor.

E) Yıldan yıla işler kötüleşiyor.

Çözüm:

“Aşamalı durum” zamana ya da koşullara bağlı olarak iyi ya da kötü yönde değişikliğe uğramadır. Bu da “ zamanla, yıldan yıla, gittikçe, giderek” gibi sözlerle anlatılır. E’de işlerin olumsuz yönde değişim gösterdiği belirtilmiştir.

Doğru seçenek E’dir.

11.1.2.2.13. Değişik durumları anlatan cümleler

Bu konuda ÖSS'de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	4	1	3	2	-	15

Çizelge 11.41. "Değişik durumları anlatan cümleler" ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1981-33

"(I) Ankara'daki yoksul halka parasız ilaç dağıtacak belediye eczahanesi dün hizmete açılmıştır. (II) Açılış töreninde Belediye Başkanı, amacın, yoksul ve dar gelirli halka hizmet götürmek olduğunu belirtmiştir. (III) Bu eczahane, Belediye Sağlık İşleri Müdürlüğüne bağlı olacaktır. (IV) Eczahaneden yararlanmak isteyenlerin, mahalle muhtarından yoksulluk belgesi almaları gerekmektedir. (V) Söz konusu belge ile belediye hastahanelerinin yazdığı reçetelerdeki ilaçlar hiçbir ücret alınmadan hastalara verilecektir."

Yukarıdaki gazete haberinde numaralanmış cümlelerden hangisi, tek başına bir haber olarak verilebilir?

A) I B) II C) III D) IV E) V

2. 1983-16

- I. Bütün gün oturmaktan ayaklarımız uyuşmuştu.
- II. Açık havada çalışmaktan yüzleri esmerleşmişti.
- III. Fırtına sabaha doğru yatışmıştı.
- IV. Yediğimiz ekşi Eriklerden dişlerimiz kamaşmıştı.
- V. Pamuk çapalamaktan elleri nasırlaşmıştı.

Yukarıdaki cümlelerin hangilerinde "değişerek yeni bir görünüm kazanma" durumu anlatılmaktadır?

A) I-V B) II-IV C) I-III
D) II-V E) III-IV

3. 1985-14

Aşağıdakilerden hangisinde, yapılmakta olan bir iş bildirilmektedir?

- A) Yarı erkenden yola çıkıyoruz.
- B) Küçük halam öbür gün bize geliyor.
- C) Verdiğin kitabı büyük bir zevkle okuyorum.
- D) Savaşta ölen dayımın adını, bana koyuyorlar.
- E) Çarşamba günü ölüyor, perşembe günü de gömüyorlar.

4. 1996-13

(I) Onun şiirinin temelini halk türkülerinden alınan öğeler oluşturur. (II) Şiirlerinde bu öğeler öne çıkar ve lirik bir söyleyişe ulaştırır şairi. (III) Fakat lirizm onun şiirlerinde bir güz güneşi gibidir. (IV) Kimi zaman gökyüzü pırl pırlıdır, güneş şiirin sırtını ısıtır. (V) Kimi kez de gökyüzü bulutlanır; sözcükleri duygusal değerlerinden soyan, kuru, bilgilendirmeye yönelik söyleyiş öne çıkar. (VI) Bu söyleyiş son şiirlerinde kendini belli eder daha çok.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerin hangisinde "öğretici" şiire olumsuz bir bakış sezilmektedir?

A) II. B) III. C) IV. D) V. E) VI.

5. 1996-14

- I. "Gülerken düşündürme" onun, öykü, roman ve oyunlarının çıkış noktasını oluşturan belirgin bir ögedir.
- II. Kullandığı teknik, anlatım biçimi ve tema zenginliğiyle son oyununda yeni bir gülmece türünü örnekendiriyor.

- III. Daha iyi bir duruma kavuşma isteği, kendi hâlimden memnun olmama söz konusu olsa bile başkalarına zarar vermekten kaçınma, yapıtlarındaki karakterlerin belirgin özelliğidir.
- IV. Sanatçı, eleştirel bakışı, duyarlı gözlemciliğiyle son derece önemsiz görünen bir olayı bu yapıtına çıkış noktası olarak seçmiştir.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerin hangilerinde, sanatçının bütün eserlerinde ortak olan noktalardan söz edilmiştir?

- A) I. ve II. B) I. ve III. C) II. ve III.
D) II. ve IV. E) III. ve IV.

6. 1997-10

(I) Eleştirmeni öteki yazarlardan ayıran en önemli nokta, eleştirmenin konusunu yaşamdan değil, yazından seçmesidir. (II) Çünkü eleştirmenin temel işlevi, okuyucuların yazınsal ürünleri daha iyi anlayıp değerlendirmelerini sağlamaktır. (III) Bu yönden, okuyucuyu göz önünde bulundurma eleştirmen için bir zorunluluktur. (IV) Eleştirmenin düşüncelerini olabildiğince somut ve yalın biçimde dile getirmesi gerekir. (V) "Yalınlık"la kastedilen, düşüncelerin akıcı, kolay anlaşılır cümlelerle dile getirilmesinin yanında bunların birbirleriyle olan bağlantılarıdır.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerin hangisinde, eleştirmenin yapıtla okuyucu arasında köprü oluşturma görevinden söz edilmektedir?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

7. 1997-11

(I) Aydın kesimi, tiyatro sanatına, bu sanatın değerine, sorumluluklarına karşı duyarlıdır. (II) Tiyatro seyircisinin çoğunluğu ise tiyatro sevgisini yalnızca bir alışkanlık olarak

sürdürmektedir. (III) Bu sanatı oluşturan dil, sahne, ışık ve müzik gibi öğeler konusunda fazla bilgisi yoktur. (IV) Onun için, seyirciye her zaman daha iyisini, daha doğrusunu, daha güzelini götürmek, tiyatro sevgisini ince bir beğeniyle donatmak, düşünceyle yoğurmak gerekir. (V) Bu da ancak tiyatro sanatçıların, bu sanatçıları yetiştirenlerin, inançlı ve sürekli çabalarıyla gerçekleşir.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerin hangisinde belirtilenler, tiyatro sanatıyla uğraşanlar için bir "görev" olarak nitelendirilebilir?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

8. 1997-12

(I) Orhan Veli, şiirimizde yüzyıllardır egemen olan romantizmi yıkmıştır. (II) Somut ve belirgin bir insan sevgisini sanatımıza getirmiştir. (III) Şiirimizde alaysama ve gülümsemeye dayalı bir anlatımın ilk büyük temsilcisidir. (IV) Ancak, bu yenilikçi şair, "Yeni bir şiir nasıl olmalı?" düşüncesinin değil, "Eski şiir ne değildi?" düşüncesinin çevresinde dolaşmaya başladığı için kendini sınırlamıştır. (V) Bu da onun tam anlamıyla özgür olmasını daha ilk adımda engellemiştir. (VI) Bu yüzden yeni bir akımın gizli, el değmedik olanaklarını kullanmaya pek fırsat bulamamıştır.

Bu parçada Orhan Veli'nin şiirlerini yazarken istediği gibi davranamayışının nedeni numaralanmış cümlelerin hangisinde belirtilmiştir?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) VI.

9. 1997-13

(I) Konu "kitap" oldu mu herkes bir şeyler söylüyor. (II) Bana ters gelen bir görüş ise bugünlerde oldukça yaygın. (III) O da şu: Kitap konusunda yetişkin ve çocuk ayrımı yapılamaz. (IV) Çünkü iyi bir çocuk kitabı,

mutlaka yetişkinlere de seslenir. (V) Bu düşüncenin doğruluğuna inanmıyorum. (VI) Nedeni de şu: Çocukların severek okuyacakları nitelikli bir kitap, yetişkinlere pek bir şey söylemeyebilir ya da yetişkinlerin severek okuyacağı bir kitap, çocukları hiç de heyecanlandırmayabilir.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerden hangileri “çocuklarla yetişkinlerin aynı kitaplardan hoşlanmayacağı” düşüncesine ters düşmektedir?

- A) I. ve III. B) I. ve IV. C) I. ve VI.
D) III. ve IV. E) IV. ve VI.

10. 1998-9

(I) Yazar, konuların gerektirdiği şiirselliği ya da gülmeceyi yerli yerinde kullanıyor; özlemi, öfkeyi aynı güçle duyumsatıyor. (II) Sıradan insanların her günlük yaşamından sahnelere yer veriyor. (III) Yalnızlığın, sevgisizliğin sık sık sözünü ediyor. (IV) Bunun yanında, kişilere, onların serüvenlerine, özelemlerine magazin öykücüsü gibi yaklaşmaktan kurtulamıyor. (V) Anlatımı da sıradan; daha ilk öyküde cümleler birbirinin üzerine yığılıyor.

Yukarıdaki eleştiride kaçınıcı cümleden başlayarak, sözü edilen yazarın yapıtlarındaki olumsuz yönlere değinilmektedir?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

11. 1999-9

(I) Onun öykülerinde sağlam bir tekniğin varlığı yadsınamaz. (II) Bununla birlikte, kimi öyküleri öykü olmaktan çok, bir köşe yazısını andırır. (III) Bu tür öykülerde toplumsal eleştiriye yönelir ve insanı dışlar. (IV) Ancak, bütün öykülerinde, sözcük seçimi yönünden kılı kırk yaran bir titizlik gösterir.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangileri, sözü edilen yazarla ilgili olumlu yarguları içermektedir?

- A) I. ve II. B) I. ve III. C) I. ve IV.
D) II. ve III. E) II. ve IV.

12. 1999-10

(I) Uykudan önce çocuklara okunacak kitapları onların yaşlarına ve ilgilerine göre seçmek gerekir. (II) Yatak başında, kitapları okurken çocuklarla yapılacak sohbetler, bir bakıma onların çocuksu sırlarını ve duygularını değişik açılardan yansıtır. (III) Bir kitap kahramanının hayranlık uyandıran bir yanı üzerine çocukları konuşturma ya da düşündürme onlarla olan ilişkiyi pekiştirip derinleştirir. (IV) Bunun için de çocuklar, bu sohbet saatlerinin tadına doyamazlar. (V) Daha da ileri giderek denilebilir ki yetişkinlik döneminde de uykudan önceki bu saatler özlemle anımsanır.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangilerinde, kitabın çocukları tanıma ve onlarla yakınlık kurmadaki işlevinden söz edilmektedir?

- A) I. ve II. B) I ve III. C) II. ve III.
D) II. ve IV. E) IV. ve V.

13. 1999-11

(I) Her çalışmasında olduğu gibi bunda da açık ve yalın anlatımı hemen göze çarpıyor. (II) Bu durum, şairin, edebiyat çevrelerinin yoğun ilişkilerinden uzak, yerel kaynaklara daha yakın olmasındandır. (III) Yine bu durum, onun şiirinin, toplumun değişik kesimlerinde aynı ölçüde anlaşılır olmasının da ana kaynağını oluşturmaktadır. (IV) Bilincimizin bir köşesinde var olan kır yaşantısının doğayla ilgili öğeleri, onun şiirlerinde evrensel bir temaya yönelişin çıkış noktasıdır. (V) Ardıçlar, söğütler, ahlatlar, balkon çiçekleri şairin link yanını sunar bize.

Şairin geniş bir okur kitlesine seslenebilmesini sağlayan özelliği, yukarıdaki parçanın kaçınıcı cümlesinde belirtilmiştir?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

14. 2000-11

(I) Günlük yaşamımızda renklerin önemli bir rolü vardır. (II) Bu nedenle renklerle ilgili pek çok çalışma yapılmıştır. (III) Yapılan araştırmalar göstermiştir ki soluk alışımız, kan basıncımız, renklere bağlı olarak değişebilmektedir. (IV) Renklerde açık mavi, gevşetici ve rahatlatıcı; koyu mavi uyarıcıdır. (V) Bu da renklerin etki gücünün birbirinden farklı olduğunu göstermektedir. (VI) Bu gerçeği göz önünde bulunduran içmimarlar, ev içi ışık düzenlemelerinde renk ögesine özel bir önem verirler.

Yukarıdaki parçada numaralanmış cümlelerin hangisi, kendinden önceki cümlede belirtilen yargıyı örneklendirmektedir?

A) II B) III C) IV D) V E) VI

15. 2000-13

(I) Türk yazınının önemli yapıtlarından olan Dede Korkut öyküleri yeniden okurla buluştu. (II) Öykülerin dili, özüne dokunulmadan sadeleştirildi. (III) Dede Korkut öykülerinin üslûbu ve dili, her şeyden önce, 13-14. yüzyıllarda konuşulan Oğuz Türkçesi'ne dayanmaktadır. (IV) Bu öykülerde Türkçenin yüzlerce yıl önceki güzelliğini ve şiirselliğini tadacak, kendi dil evreninizin sınırlarını genişleteceksiniz. (V) Bu güzel öyküleri okudukça, Türk dünyasının görkemli ve zevkli serüvenlerini tanıyacak; kültürümüzün zenginliğiyle övüneceksiniz.

Yukarıdaki parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde, söz konusu öykülerin okurlara sağlayacağı yararlardan söz edilmiştir?

A) I ve II B) II ve III C) III ve IV
D) II ve IV E) III ve IV

Çözümler:

1. Bir cümlenin tek başına haber sayılabilmesi için genel olması, ayrıntıya girmemesi gerekir. Tüm paragrafta verilenleri özetlemesi ve en çok soruya cevap vermesi gerekir. Bu nitelikteki cümle de I. cümledir.

Doğru seçenek A'dır.

2. II. cümlede yüzlerin esmerleşmesiyle V. cümlede de ellerin nasırlaşmasıyla değişerek yeni bir görünüm kazanma söz konusudur.

Doğru seçenek D'dir.

3. Şimdiki zaman eki -yor; A, B, D ve E'de zaman kaymasına uğramıştır. A ve B'de gelecek zamanlı, D ve E'de -miş'li geçmiş zamanlı kullanılmıştır. C'de ise şimdiki zamanda, yani eylemin şu anda yapılmakta olduğunu anlatmak için kullanılmıştır.

Doğru seçenek C'dir.

4. V. cümlede öğretici şiir, kuru bilgilendirmeye yönelik söyleyişinden dolayı eleştiriliyor.

Doğru seçenek D'dir.

5. I. cümleye göre sanatçının bütün yapıtlarında güldürürken düşündürme ögesi vardır. III. cümleye göre de, sanatçının yapıtlarındaki karakterler başkalarına zarar vermekten kaçınan tiplerdir.

Doğru seçenek B'dir.

6. Eleştirmenin yapıtla okuyucu arasında bir köprü oluşturduğu cümle II. de veriliyor.

Doğru seçenek B'dir.

7. Paragrafın IV. cümlesinde tiyatroyla uğraşanların görevleri belirtilmiştir.

Doğru seçenek D'dir.

8. IV. cümlede Orhan Veli'yi istediği gibi davranmaktan alıkoyan neden belirtilmiştir. Bu da: "Yeni şiir nasıl olmalı?" dan çok, "Eski şiir ne değildi?" düşüncesidir.

Doğru seçenek D'dir.

9. Paragrafta "çocuklarla yetişkinlerin aynı kitaplardan hoşlanmayacağı" düşüncesine ters düşen cümleler III. ve IV. cümlelerdir.

Doğru seçenek D'dir.

10. I. cümle tümüyle olumlu bir değerlendirmedir. II. ve III. cümlelerde birer saptama yapılmıştır. Her ne kadar bunlarla ilgili bir görüş belirtilmiyorsa da IV. cümlede "bunun yanında" sözüyle başlamasından, yazarın onları olumluluk olarak kabul ettiğini anlıyoruz. IV. cümledeki "magazin öykücüsü gibi yaklaşımdan kurtulamamak" sözüyle olumsuzluk kesinleşiyor ve bir sonraki cümlede de devam ediyor.

Doğru seçenek D'dir.

11. Sanatçının kimi öykülerinde görülen sağlam teknik ile sözcük seçiminde gösterdiği titizlik beğenilmektedir. Aynı sanatçı, kimi öykülerinin köşe yazısına benzemesi ve insanı dışlayan bir tutum sergilemesi yönüyle de eleştirilmektedir.

Doğru seçenek C'dir.

12. Kişi ya da nesnelerin bir bütün içerisindeki iş yapabilme gücüne işlev veya görev denir. Parçanın II. ve III. cümlelerinde, okuma sırasında çocuklarla yapılacak sohbetlerin, onların dünyasını tanımaya ve onların ilgisini yönlendirip derinleştirmeye yardımcı olacağı vurgulanmaktadır.

Doğru seçenek C'dir.

13. Üçüncü cümlede "Yine bu durum, onun şiirinin, toplumun değişik kesimlerinde aynı ölçüde anlaşılır olmasının da ana kaynağıdır." denmektedir. Bu cümlede sözü edilen durum ise ilk cümlede belirtilmiştir.

Doğru seçenek A'dır.

14. III. cümlede renklerin insan üzerinde birtakım etkilerinin olduğu söylendikten sonra IV. cümlede hangi rengin ne etki yaptığı örneklendirilmiştir. Dolayısıyla IV. cümle, III. cümlede belirtilen yargıyı örneklendiriyor.

Doğru seçenek C'dir.

15. Parçada, Dede Korkut öykülerinin, sadeleştirilerek yeniden basıldığı, böylece okurlarla yeniden buluşturulduğu anlatılıyor. Okurların bu buluşmadan sağlayacağı yararlar, IV. ve V. cümlelerde anlatılıyor.

Doğru seçenek E'dir.

11.1.2.3. İlettiği yargıya göre cümleler

11.1.2.3.1. İçerikle ilgili cümleler

İçerik, bir cümlede anlatılmak istenen özdür, üzerinde durulan konudur.

Bu konuda ÖSS'de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	2

Çizelge 11.42. "İçerikle ilgili cümleler" ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1995-12

(I) Bu kitap, dünyada ve Türkiye'de, başlangıcından bugüne kadar tiyatro tarihinde önemini koruyan beş yüze yakın kişiyle ilgili bilgileri içeriyor. (II) Bu kişiler arasında, oyun yazarları, tiyatro kuramcıları, yönetmenler ve sahne tasarımcıları var. (III) Kitapta, sözü geçen kişilerin yaşam öyküleri de anlatılmış. (IV) Bunlar anlatılırken, onların sanatsal kişiliklerine, eserlerine ve sahne uygulamalarına da yer verilmiş. (V) En yeni kaynaklardan yararlanılarak hazırlandığı için, bu yapıt güncelliği olan bir boyut kazanmış.

Yukarıdaki parçada sözü edilen kitabın içeriğiyle ilgili en geniş bilgi, numaralanmış cümlelerin hangisinde verilmiştir?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

2. 1996-9

(I) Bu kitabın dört bölümü, aslında birer uzun makale olarak düşünülmüş. (II) Dördü de ayrı .ayrı temaları işliyor. (III) Bu temalar: Osmanlı-Türk müziğinin öğretimi, icra üslûbu, makamları ve bunları kuşaktan kuşağa aktarma yöntemleri.... (IV) Yani Türk

müziğinin belirleyici özellikleri .... (V) Bütün bunlarla, geleneksel Osmanlı-Türk müziğinin çeşitli yönlerine ışık tutuluyor ve onun belirgin nitelikleri ortaya konuyor.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerden hangisi sözü edilen kitabın içeriğiyle ilgili değildir?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Çözümler:

1. Parçadaki konuyla ilgili en geniş bilgi, I. cümlede verilmiştir. Diğer cümleler ise, konuyla ilgili birtakım ayrıntıları içermektedir. Paragrafın birinci cümlesinde, kitabın içinde nelerin yer aldığı ana çizgileriyle veriliyor: Bu kitapta tiyatro tarihinden beş yüz kadar ünlü isim tanıtılmaktadır. Bundan sonraki cümlelerden bu beş yüz kişilik grupta kimlerin yer aldığına (II. cümle) onların ne yönden (III. cümle) ve nasıl (IV. ve V. cümleler) tanıtıldıklarına ilişkin bilgiler bulunmaktadır. **Doğru seçenek A'dır.**

2. Paragrafın ilk cümlesi kitabın içeriği ile ilgili değil, biçimiyle ilgilidir. **Doğru seçenek A'dır.**

11.1.2.3.2. Üslûpla ilgili cümleler

Bir sanatçının veya bir sanat eserinin anlatım özelliklerine değinen cümlelerdir. Üslûp, sanatçının kendine özgü anlatım özelliklerinin bütünüdür. Konuyu anlatış tarzı, konuya yaklaşım biçimi, sözcük seçimi, dilinin sadeliği ya da ağırlığı, söz sanatlarına, halk deyişlerine yer verip vermemesi, anlatımının akıcılığı ya da tek düzeligi, cümlelerin kuruluş düzeni bir yazarın üslûbunu belirler.

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	2

Çizelge 11.43. “Üslûpla ilgili cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1998-10

(I) Bu kitapta sanatçı “sevgi”yi ele almış. (II) Kitapta yer alan on öyküde, değişik yaklaşımlarla bu konudaki düşüncelerini, yüreğinden geçenleri yazıya dönüştürmüş. (III) Yazıların hepsinde, sanatçının şiirlerine özgü, o lirik ve epik duyarlılık egemen. (IV) Bunlar, okurun kitabı okuyup bitirdikten sonra öykülerin birbiriyle bağlantısını görmesini kolaylaştırıyor. (V) Daha doğrusu kitabın bir bütün olarak değerlendirilmesini sağlıyor.

Yukarıdaki eleştiride, numaralanmış cümlelerden hangisi sözü edilen sanatçının anlatımına ilişkin bilgi vermektedir?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

2. 1999-8

(I) Haklarında fazla bir şey bilinmeyen hariciyeciler dünyasında gezinmek isteyenler için keyifle okunabilecek bir kitap. (II) Yazar, yirmi beş yılı yurt dışında geçen, otuz yedi yıllık meslek yaşamında edindiği izlenimleri okurlara duyurmak istemiş. (III) Mesleğinin sorunlarını, iyi ve kötü yanlarını

dile getirmeye çalışmış. (IV) Çok acı bir dili var. (V) Kişilerin belirleyici özelliklerini en ince ayrıntılarına değin, somut bir biçimde yansıtmış.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangileri, söz konusu yazarın üslûbuyla ilgilidir?

A) I. ve II. B) I. ve V C) II. ve III.
D) II. ve IV. E) IV. ve V.

Çözümler:

1. Anlatım, dili kullanma yani üslûptur. Yazarın neyi anlattığı değil, onu nasıl anlattığıdır. III. yargı dışında hepsi içerikle ilgilidir. Söz konusu yargıda ise kitabın şiirsel bir anlatıma, ifadeye sahip olduğu söyleniyor.

Doğru seçenek C’dir.

2. “Üslûp” yazarın sözcükleri seçme ve kullanma ustalığı, dili kullanma becerisi, kısaca kendine özgü anlatımıdır. Bu özellik de IV. ve V. cümlelerde belirtilmiştir.

Doğru seçenek E’dir.

11.1.2.4. Anlatım özelliklerine göre cümleler

11.1.2.4.1. Tanım bildiren cümleler

Bu konuda ÖSS’de bir soru çıkmıştır:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1

Çizelge 11.44. “Tanım bildiren cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Soru:

1990-10

Aşağıdakilerden hangisi bir “tanım” cümlesidir?

- A) Lirik şiir, akıldan çok düş gücüne, düşünceden çok duyguya yaslanır.
- B) Lirik şiirde, aşkın her türlü görünüşü, bütün yönleriyle dile getirilir.
- C) Lirik şiirde şair, sözcükleri seçerken, onların ses ve görüntü gücünü göz önünde tutar.
- D) Lirik şiir, duyguların, çok etkili ve coşkulu bir biçimde dile getirildiği şiir türüdür.
- E) Lirik şiirde yıllar yılı, aşk, ölüm, din gibi belirli temalar işlenmiştir.

Çözüm:

Tanım, bir şeyin ne olduğunu, ne işe yaradığını anlatma yöntemidir. Başka bir deyişle, tanım, “Bu nedir?” sorusuna verilen cevaptır. D’deki cümlede “lirik şiir” in tanımı yapılmıştır.

Doğru seçenek D’dir.

11.1.2.4.2. Karşılaştırma bildiren cümleler

İki varlık, iki kavram ya da iki durumun nitelik veya nicelik bakımından karşılaştırıldığı cümlelerdir.

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	1	-	-	1	-	1	5

Çizelge 11.45. “Karşılaştırma bildiren cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1989-8

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir “karşılaştırma” söz konusu değildir?

- A) O, hemen her konuda bildiğini tam bilir.
- B) Öğretmen, sınıfın en çok konuşanını öne oturttu.
- C) O, sanatçılar arasında eşi az bulunur bir insandı.
- D) Çocukların en beceriklisini bulup getirmişti.
- E) Ona aldığım kalem daha çok benim işime yaradı.

2. 1995-7

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “karşılaştırma” söz konusudur?

- A) İyi bir şair ve yazar olmasına karşın çok tanınmış biri değildi.
- B) Öykülerinde betimlemeyle birlikte mizahi bir anlatıma da yer verirdi.
- C) Sözcükleri, değişik anlamlarda kullanmaktan kaynaklanan çarpıcı bir anlatımı vardı.
- D) Betimlemelerinde abartmaya kaçan romantik bir tutum görülmüdü.
- E) Öykülerini de okudu ama bunları şiirleri ve oyunları kadar beğenmedi.

3. 1996-7

(I) Yapıtını gece boyunca okuyup yuttuktan sonra, vakit geçirmeme olanak yoktu. (II) Düşüncelerimi belirtmek için hemen yazmaya koyuldum. (III) Öncelikle şunu

söyleyeyim: (IV) Bugünkü edebiyatta bu güçte bir yapıyla karşılaşmadım. (V) Günümüzün yazarları arasında hiç kimse, ne ben ne de bir başkası, böyle bir şey yazmayı başaramadı.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerin hangilerinde “karşılaştırma” söz konusudur?

- A) I. ve II.   B) I.ve IV.   C) II. ve III.
- D) III. ve IV.   E) IV. ve V.

4. 1999-12

(I) Güneye doğru indiğimizde göz alabildiğine uzanan bir ovayla karşılaştık. (II) Ova, güneşli ve dalgasız bir denizden daha da düzdü. (III) Yolda gelirken gördüğümüz, çılginca esen rüzgârların oluşturduğu tepelikler burada yoktu. (IV) Uzaklarda, bir insan boyu yükseklikte, kubbeleştirilmiş, küçük küçük toprak yığınları vardı. (V) Merakla bu yığınlara yaklaştık. (VI) Bunların bizim evlerimizdekinden çok daha küçük pencerelerinden bakınca, içinde yaşayan insanları gördük.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangilerinde “karşılaştırma” yoktur?

- A) I. ve III.   B) I. ve V.   C) II. ve III.
- D) II. ve IV.   E) IV. ve VI.

5. 2001-8

(I) Roman yazarken konuşmalara yer vermek çoğunlukla kaçınılmazdır. (II) Hatta salt konuşmalardan oluşan romanlar bile vardır. (III) Bu romanlarda herhâlde amaç, tip yaratmaktır. (IV) İki satırlık bir konuşma, bir karakteri on sayfalık bir betimlemeden daha başarılı bir biçimde çizebilir. (V) Bunun başarılı örneklerine M.Ş. Esendal'ın Ayaşlı ve Kiracıları adlı yapıtında rastlıyoruz.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde “karşılaştırma” yapılmıştır?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Çözümler:

1. Karşılaştırmalarda “en”, “daha”, “-den çok” “daha çok” gibi sözcükler kullanılır. B’de “sınıfın en çok konuşanı”, C’de “eşi az bulunur”, D’de “çocukların en beceriklisi”, E’de “daha çok” sözleri birinin, bir şeyin başkalarıyla karşılaştırıldığını gösteriyor. A’da böyle bir şey yok.
Doğru seçenek A’dır.
2. “Öykülerini de okudu; ama bunları şiirleri oyunları kadar beğenmedi” cümlesinde bir karşılaştırma vardır. Karşılaştırma iki şeyden birini diğerinden üstün tutmak, benzeyen ve

benzemeyen yönleriyle, onları anlatmak, aralarındaki farkı belirtmektir. Burada üstün tutulan “şiirler ve oyunlar”dır.

Doğru seçenek E’dir.

3. IV. ve V. cümlelerde karşılaştırma bulunmaktadır.

Doğru seçenek E’dir.

4. İlk cümlede “ova” beşinci cümlede “yığınlar” hiçbir şeyle karşılaştırılmamıştır; oysa ikincide ova denizle, üçüncüde yolda gelirken görülen tepecikler bulunulan yerle karşılaştırılmış. Dördüncüde toprak yığınları, yükseklik bakımından insan boyuyla; altıncıda ise toprak yığınlarının pencereleri evlerdeki pencerelerle karşılaştırılmış.

Doğru seçenek B’dir.

5. IV numaralı cümlede, karakterleri anlatmada “konuşma”nın ve “betimleme”nin gücü karşılaştırılmıştır. “Daha” sözcüğü bu karşılaştırmanın biçimsel ipucudur. “Konuşma”, “betimleme”den üstün görülmektedir.” Diğer cümlelerde karşılaştırma yoktur.

Doğru Seçenek D’dir.

11.1.2.4.3. Öznel veya nesnel anlatım bildiren cümleler

Bu konuda ÖSS'de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	1	-	-	-	-	-	-	1	1	2	1	-	1	1	1	1	1	-	1	1	-	13

Çizelge 11.46. "Öznel veya nesnel anlatım bildiren cümleler" ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1981-10

"(I) Dünyanın en güzel, en lezzetli inciri Türkiye'de yetişir. (II) Yıllık üretim 185 bin ton civarındadır. (III) Kalkınabilmemiz için bu üretimi daha da artırmalıyız. (IV) Öteden beri dışa sattığımız mallar arasında incir önemli bir yer tutar. (V) Bu da incirlerimizin dış ülkelerde nasıl arandığını gösterir."

Bu paragrafı oluşturan cümlelerden hangileri, ötekilere göre daha kesin bir biçimde ve kolaylıkla kanıtlanabilir yargılar niteliğindedir?

- A) I ve V   B) I ile IV   C) I ile III
D) II ile V   E) II ile IV

2. 1988-24

Aşağıdaki cümlelerden hangisinin anlatımı nesnel bir nitelik taşımaktadır?

- A) Tiyatro sinemaya göre daha eğlendiricidir.
B) Deniz kenarında yaşamaya doyum olmaz.
C) Güneşin batışını izlemek insana mutluluk verir.
D) Kentlere göç edenlerin sayısı yıldan yıla artmaktadır.
E) Resim sergileri önemli bir sanat etkinliğidir.

3. 1989-12

(I) Genç adamın yüzünde belli belirsiz bir gülümseme ve hafif bir kırmızılık vardı. (II) Bu kırmızılık, herkesin payını dağıtan balıkçının elinde tek batık kalıncaya kadar sürdü. (III) Balıkçının, son balığı da

kendisine vermediğini görünce rengi uçtu; gözleri büyüdü. (IV) Yüzündeki gülümseme giderek azaldı ve yok oldu. (V) O an, genç adamın öfkesini ve acısını kendi içinde saklayan biri olduğunu anladım.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde "yorumlama"ya yer verilmiştir?

- A) I.   B) II.   C) III.   D) IV.   E) V.

4. 1990-5

(I) Biraz sonra arkadaşımız girdi odaya. (II) Bir balıkçı kazağı, o kazağı çekici kılan yarım bir palto vardı sırtında. (III) Yakalarını kaldırmıştı. (IV) Gözlüklüydü. (V) Sevinç, heyecan alay karışımı hissini veren gülümsemesi, yüzünün ayrılmaz bir parçası gibiydi ve kendine özgüydü.

Bu parçanın yazarı, hangi cümlelere kendi duygularını katmıştır?

- A) I. ve II.   B) I. ve III.   C) II. ve V.
D) III. ve IV.   E) I V. ve V.

5. 1990-6

Aşağıdaki cümlelerden hangisi, söyleyenin kişisel düşüncesini içermemektedir?

- A) Sanatçılar arasındaki olağanüstü uyum, onların oda müziğine olan eğilimlerinin bir kanıtıydı.
B) Sanatçılar, iki bölümden oluşan bu yapıtı, yarın da bu salonda seslendirecekler.

- C) Bestecinin üslûbunu bütün yönleriyle yansıtan bu yapıtı, yepyeni bir yorumla sundular.
- D) Bu konserde dinlediğimiz ezgiler, içimizde yepyeni bir yaşama sevinci uyandırdı.
- E) Yapıtın ezgilerindeki kıvraklık, onu seslendirenlerin katkısıyla dinleyicileri âdeta büyülemişti.

6. 1991-5

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde öznel bir değerlendirme söz konusudur?

- A) Romanda anlatılanlar Kurtuluş Savaşı yıllarında geçiyor.
- B) Öyküdeki kişilerin dördü kadın, üçü erkektir.
- C) Romanın sonunda kahramanların hepsi ölüyor.
- D) Kitaptaki ilk öykünün konusu köy yaşamıdır.
- E) Öykülerin anlatımında bir kuruluk, bir tekdüzellik görülüyor.

7. 1993-3

(I) Bu kitapta anlatılanlar 1940 yılında geçiyor. (II) Yazarının arka kapakta açıkladığına göre bu yapıtı, yazmakta olduğu roman dizisinin ilk kitabını oluşturuyor. (III) Kitapta, Çukurova yöresi ve bu yörede yaşayanların birbirleriyle olan ilişkileri ele alınıyor. (IV) Bunlar içtenlik ve sevecenlikle yoğrulmuş, yalın bir anlatımla sergileniyor. (V) Bu anlatım açık, kısa cümleli bir dille beslendiğinden zevkle ilgiyle okunuyor.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerin hangilerinde söylenenin kendi düşüncesine yer verilmiştir?

- A) I. ve II. B) I. ve III. C) II. ve IV.
D) III. ve IV. E) IV. ve V.

8. 1994-4

(I) Önceleri yazınsal türlerin en etkilisinin roman olduğunu sanıyordum. (II) Sonra tiyatronun romandan daha güçlü, daha etkili bir tür olduğunu anladım. (III) 1940'lardan

sonra da tiyatroya yöneldim. (IV) Peş peşe altı tiyatro eseri yazdım. (V) Yazdıklarım, çok büyük bir ilgi gördü ve çeşitli sahnelerde oynandı.

Yukarıda numaralanmış cümlelerin hangilerinde nesnellik söz konusudur?

- A) I. ve II. B) II. ve III. C) II. ve IV.
D) III. ve IV. E) IV. ve V.

9. 1995-8

Aşağıdaki cümlelerin hangisi öznel bir yargıdır?

- A) Yunus Emre'nin bu şiirinde "bulut"un gizli gizli ağlamasından söz edilerek buluta insan niteliği verilmektedir.
- B) Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun bu şiirlerinde doğadaki nesnelere özellikleri insanlar için kullanılmıştır.
- C) Faruk Nafiz Çamlıbel'in, "Han Duvarları"nda bir çok kez kişileştirmeye başvurduğu görülmektedir.
- D) Ahmet Haşim'in "Sonbahar" şiirindeki kişileştirme de çok ilgi çekicidir.
- E) Behçet Necatigil'in bu dizelerinde sokaklar için "gülümseyen" sözcüğü kullanılarak kişileştirme yapılmıştır.

10. 1996-15

Aşağıdaki cümlelerden hangisi, kanıtlanabilirlik açısından ötekilerden farklı bir nitelik taşımaktadır?

- A) Bu sanatçının resimleri, duygu ve düşünceyi görselliğe dönüştüren tutarlı bir üslûbun ürünüdür.
- B) Sanatçı kendine özgü çağdaşlık anlayışını ve eleştirel tavrını bu dizelerde sürdürüyor.
- C) Sanatçı, bu resimlerinde gerçekleri, değişik yorum ve çağrışımlara açık biçimde vurguluyor.
- D) Sanatçının son resimleri insanı etkileyen ve duygulandıran bir anlatımla, inceden inceye işlenmiştir.

E) Sanatçının sarı ve yeşil renkleri ağırlıklı olarak kullandığı kırsal kesim resimlerinde, çalışan köylüler görülüyor.

11. 1997-3

(I) Evimin balkonundan arka bahçelere bakarak sonbaharı günü gününe izliyorum. (II) Sonbahar bu yıl bana her zamankinden daha yakın geliyor. (III) Ama yine de yazın üzerimdeki etkilerinden bir türlü sıyrılamıyorum. (IV) Sanki avucumdan birden bire kayıp gitti. (V) Adalar Denizi'nin bol yıldızlı gecelerinin tadına varamadan sonbahar geliverdi.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde yazarın duygularına yer verilmemiştir?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

12. 1999-13

Aşağıdaki dizelerin hangisinde yorum söz konusu değildir?

- A) Alabildiğine insan kalabalığı vardı
Bir aydınlık geleceğe bakıyordu
- B) Bir ılık güz öğlesinde
Şanlı haki urbası üstünde
- C) Koymuştu kılıcını içine kınının
Yürüyordu arasında sevgili halkının
- D) İzmir'e girişini Atatürk'ün
Bir kahve duvarındaki resimde gördüm
- E) Işıktı sevinçti türküydü
Görseydiniz o resimde Atatürk'ü

13. 2000-8

(I) İhtiyar Adam ve Deniz, Ernest Hemingway'e Nobel Ödülü kazandıran romanlarından biri. (II) Psikolojik yanı ağır basan ve sinemaya uyarlanması neredeyse olanaksız görünen bu roman, ünlü bir yönetmence sinemaya uyarlanmış. (III) Filmde, balıkçılıkla geçinen ihtiyar bir adamın yaşamı, ilgi çekici bir biçimde anlatılmış. (IV) Uzun süredir balık yakalayamayan

ihtiyar adamın, son kez şansını denediğinde büyük bir balık avlaması ve onu karaya çıkarmak için gösterdiği insanüstü çaba, izleyiciyi oldukça etkiliyor. (V) İhtiyar Adam ve Deniz, izlenmeye değer en iyi filmlerden biri.

Yukarıdaki parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde öznellik yoktur?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Çözümler:

1. Kesinlik ve kanıtlanabilirlik özelliği taşıyan cümleler II. cümle ile IV. cümlelerdir. **Doğru seçenek E'dir.**
2. Nesnel anlatım: Bir şeyi, varlığı, kendinde var olan özelliklerine göre ve herkesçe kabul edilebilir bir şekilde kişisellik karıştırmadan anlatmaktır; değişken değildir. Özne anlatım ise kişiden kişiye değişir. A, B, C ve E'de özne, D'de ise kanıtlanabilir ve duygusalıktan uzak bir anlatım vardır. **Doğru seçenek D'dir.**
3. Bir cümlede "yorumlamaya yer vermek" kişisel bir görüş belirtmek, birtakım ipuçlarından hareketle bir çıkarımda bulunmaktır. Gözlem sonuçları hiçbir duygu ve kişisellik katmadan anlatılırsa bu yorum olmaz. Buna göre A, B, C ve D'de yazar gözlemlerini olduğu gibi aktarıyor. E'de ise gördüklerinden bir yoruma ulaşıyor; kendince bir sonuç çıkarıyor. **Doğru seçenek E'dir.**
4. Soruda, yazarın duygularını kattığı cümleler soruluyor. İstenen özne anlatımlı cümlelerdir. I. cümle, nesnel; çünkü bir haber veriliyor ve duygular katılmıyor. II. cümle, öznedir; çünkü "çekicilik" kişiden kişiye değişir,

III. cümle, nesneldir.

IV. cümle, nesneldir.

V. cümle, öznel; çünkü "...hissi veren, ... ayrılmaz parçası gibi", "kendine özgü" ifadeleri duygulara bağlıdır.

Doğru seçenek C'dir.

5. Bu soruda, söz söyleyen kişinin düşüncesini içermeyen cümle soruluyor.

A'da "... olağanüstü uyum, onların oda müziğine olan eğiliminin bir kanıtı",

C'de "yepyeni bir yorumla sundular.",

D'de "yaşama sevinci uyandırdı",

E'de "dinleyicileri âdeta büyülemişti" sözleri, söyleyenin kişisel düşüncelerini yansıtmaktadır.

B'de ise yalnızca bir haber veriliyor. Çünkü doğruluğu veya yanlışlığı kanıtlanabilir.

Doğru seçenek B'dir.

6. "Öznel" değerlendirme kişisel görüşlere dayanma, nesnel olmama anlamındadır.

A, B, C ve D nesneldir. Yazar bu cümlelerde kişisel görüşlerini belirtmemiştir. E'de ise "kuruluk ve tekdüzelik" kavramları öznel. Kişiden kişiye değişir.

Doğru seçenek E'dir.

7. II. ve IV. cümlelerde beğeni söz konusudur.

II. cümlede, "günlük konuşma dilinin inceliklerinden yararlandığını, kısa cümleler kurmaya özen gösterdiğini" söylemek bir beğenmedir. IV. cümlede "yadırgatıcı olmaktan kaçındığını, yapaylığa düşmediğini" söylemek de beğenmedir.

Doğru seçenek C'dir.

8. "1940'lardan sonra tiyatroya yöneldim." "Peş peşe altı tiyatro eseri yazdım" cümlelerinde yazarın yorumu yoktur. Yani bu iki cümle (III. ve IV.) nesneldir.

Doğru seçenek D'dir.

9. "Öznel", kişiden kişiye değişen, nesnel olmayan demektir. "Ahmet Haşim'in 'Sonbahar' şiirinde kişileştirme de çok ilgi çeki-

cidir." sözü, kişiden kişiye değişen öznel bir yargıdır.

Doğru seçenek D'dir.

10. A, B, C ve D'de öznel ifadeler var. Bunlar sırasıyla: "Tutarlı bir üslup", "kendine özgü çağdaşlık anlayışı", "değişik yorum ve çağrışımlar", "insanı etkileyen ve duygulandıran bir anlatım" sözleridir. E'de söylenenler ise nesnel (objektif)dir.

Doğru seçenek E'dir.

11. I. cümlede yazarın duygularına yer verilmemiş. Diğer cümlelerde sonbaharın ve yazın yazar üzerindeki etkisi öznel değerlendirmelerle dile getirilmiştir.

Doğru seçenek A'dır.

12. "Yorum", bir görüşe göre bir şey hakkında olumlu ya da olumsuz açıklama, değerlendirmedir. Bu nedenle de öznel.

A, B, C ve E'de kişisel izlenimler dile getirilmiştir. A'da "Bir aydınlık geleceğe bakıyordu", B'de "şanlı", C'de "sevgili", E'de "ışıktı, sevinçti, türküydü" sözleri bu izlenimlerin kanıtıdır. D'de ise gözleme dayalı nesnel bir anlatım vardır.

Doğru seçenek D'dir.

13. Bir cümlede "öznel" olması demek, orada kişisel, duygusal, görelî bir yargının yer alması demektir. Bu parçanın ilk cümlesinde herkesçe kabul edilen, kanıtlanmış, somut bir gerçek dile getiriliyor. II. cümlede, "İhtiyar Adam ve Deniz" romanının "Psikolojik yanı ağır basan" "sinemaya uyarlanması neredeyse olanaksız olan" bir roman olduğu, "ünlü" bir yönetmence sinemaya uyarlandığı söyleniyor. Kanıtlanması söz konusu olmayan değerlendirmeler yapılıyor. III. cümlede geçen "ilgi çekici" sözü, IV. cümledeki "insanüstü çaba" sözü, V. cümledeki "en iyi film" değerlendirmesi bu cümlelere öznel katıyor.

Doğru seçenek A'dır.

11.1.2.5. Hem olumluluk hem olumsuzluk bildiren cümleler

Bu konuda ÖSS’de bir soru çıkmıştır:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1

Çizelge 11.47. “Hem olumluluk hem olumsuzluk bildiren cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Soru:

1982-10

Aşağıdaki yarguların hangisinde, bir yapıt ya da yazar hem olumlu hem olumsuz yönleriyle ele alınmıştır?

- A) Temiz, sağlam, akıcı cümleleri, özentsiz anlatımıyla edebiyatımızda her zaman yaşayacaktır.
- B) Sözcüklerin seçiminde ve kullanımında gösterdiği özen, anlatımda duruluğun, yalnlığın sınırını aşıyor.
- C) Kitapta öncelikle göze çarpan özellik, şiirsel bir anlatım ve zengin bir sözcük dokusu oluyor.

- D) Yazar, toplumun özellikle kötü yanlarını ele alıp yermekten çok bundan duyduğu üzüntüyü belirtiyor.
- E) Belirli bir durumu somut ve nesnel bir biçimde yansıtmış, anlatımını hızlandırarak gerilimler ve gevşemeler yaratmıştır.

Çözüm:

A’da yazar, sadece olumlu yönleriyle, ele alınmış,

B’de yazarın önce özenli olduğu, duru ve yalın yazdığı vurgulanıyor; sonra da, bu özelliklerin sınırı aştığı olumsuzluğu ekleniyor.

C’de yapıtın, D ve E’de ise yazarların yalnızca olumlu yönleri verilmiştir.

Doğru seçenek B’dir.

11.1.2.6. Olumlu bir durumun olumsuz bir ifadeyle anlatıldığı cümleler

Bu konuda ÖSS’de bir soru çıkmıştır:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1

Çizelge 11.48. “Olumlu bir durumun olumsuz bir ifadeyle anlatıldığı cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Soru:

2001-10

(I) Üç adasıyla Malta, Sicilya’nın güneyinde, Akdeniz’in ortasında. (II) Malta’nın üç adasından biri olan Gozo, ilginç kayalıkları, mağaraları ile birçok doğal güzelliğe sahip. (III) Adada, ağaç olmadığı ve tarih boyunca dışarıdan getirildiği için, evlerin neredeyse tamamı taştan yapılmış. (IV) Zengin kireçtaşı yatakları, burada taş işçiliğinin gelişmesinin en önemli nedeni. (V) Her köyün, kusursuz işçiliğe sahip kiliseleri, mimarîde taş mahkûm olmanın yansıması olarak yorumlanabilir.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerin hangisinde olumlu bir durum olumsuz bir ifadeyle anlatılmaktadır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Çözüm:

I., II., III. ve IV. cümlelerde olumsuz bir ifade kullanılmıştır. V. cümlede “taş mahkûm olmak” olumsuz ifadesi, “kiliselerde görülen kusursuz işçilik” biçiminde nitelendirilen olumlu durumun kaynağını anlatmakta kullanılmıştır.

Doğru Seçenek E’dir.

11.1.2.7. Bir yazının ilk cümlesi olabilecek cümle

Bu konuda ÖSS'de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2

Çizelge 11.49. "Bir yazının ilk cümlesi olabilecek cümle" ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1983-37

Aşağıdaki cümlelerden hangisi bir paragrafın başlangıç cümlesi olabilir?

- A) Oysa bu sanatçının çağında daha niceleri yaşamış, ürün vermiştir.
 B) Kimi ise sanatın en çetin doruklarına tırmanmayı bilmiştir.
 C) Bir de gerçek insanlık örneği olmuş kişiler vardır.
 D) Bunun bir nedeni olmalı diye düşünmez misiniz?
 E) Geçen gün şiir kitaplarını şöyle bir karıştırdım.

2. 1987-22

Aşağıdakilerden hangisi bir yazının ilk cümlesi olmaya en uygundur?

- A) Yeni öykücüler arasında Türkçeyi bütün güzelliği ile kullananlar var.
 B) Başka öykülerini de dergilerde okumuştum ama bunu hepsinden güzel buldum.
 C) Bunda, tiplerin çok canlı, öykülerinin o otobiyografik olmasının da etkisi var.

- D) Bir bakıma, bu son iki kitabı birer dil olayı olarak değerlendirmelidir.
 E) Birçok yeni öykücünün, buna gereğinden fazla önem verdiğini gördük.

Çözümler:

1. Başlangıç cümlesi (ilk cümle), konuyu en özet, en genel veren cümledir. Konuya yalnızca bir giriştir. Sözün daha önce başladığını düşündürmez.

A, B, C ve D seçeneklerindeki cümleler bir üst cümleye bağlı cümlelerdir. E seçeneğindeki cümle ise bir üst cümleyi gerektirmeyen cümledir.

Doğru seçenek E'dir.

2. Bir giriş cümlesi açıklanmaya ve geliştirilmeye uygun olur. Böyle bir cümlede bağlantı öğeleri de bulunmaz.

B'de "bunu", C'de "bunda", D'de "bir bakıma", E' de "buna" sözcükleri bağlantı öğeleridir. Bu nedenle giriş cümlesi olmazlar.

Doğru seçenek A'dır.

11.1.2.8. Bir cümleyi, düşüncenin akışına göre, izleyebilecek ya da izleyemeyecek cümle

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	1		4

Çizelge 11.50. “Bir cümleyi, düşüncenin akışına göre, izleyebilecek ya da izleyemeyecek cümle” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1984-5

“Bu müjdeli haberi aldığım andaki sevincimi anlatmak pek güç.”

cümlesinden sonra anlamı pekiştirmek için aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) Gözüm o anda hiçbir şey göremez olmuştu.
- B) Bunu dünyada kimseye söyleyemezdim.
- C) Dünyalar benim olmuştu sanki.
- D) Çok memnun olmuştum.
- E) Yeniden dünyaya gelmiş gibiydim.

2. 1995-13

1950’lerde edebiyatımızda görülen köye yönelik hareketi, köy kökenli ya da köyü yakından tanıyan yazarların birbiri ardına ürün vermeleriyle yaygınlaşıp gelişmiştir.

Düşüncenin akışına göre bu cümleden sonra aşağıdakilerden hangisi getirilemez?

- A) Köylü ve köy sorunları, edebiyatımızın temel konularından biri olmuştur.
- B) Köy gerçeğini değişik boyutlarıyla yansıtan bu ürünler, günümüz Türk edebiyatının seçkin örnekleri arasında yer alır.
- C) Bu iki sanatçımızı köy edebiyatının dar kalıpları içinde düşünmemek gerekir.
- D) Bu hareketi benimseyen sanatçılar, köye ve köylüye yeni bir bakış açısıyla yaklaşmışlardır.

- E) Bu yazarlar, köyün ve köylünün sorunlarını başarılı bir biçimde okurlara yansıtmışlardır.

3. 1999-14

Aşağıdakilerden hangisinin sonuna; “Bu nedenle söz konusu yapıt çok okunmuş ve defalarca basılmıştır.” cümlesinin getirilmesi anlam akışı yönünden uygun olmaz?

- A) Yapıtın, yazıldığı döneme göre, sade ve anlaşılır bir dili vardır.
- B) Yapıtta, eski eğitim uygulamaları, kahramanın bakış açısından, etkileyici bir anlatımla yargılanmaktadır.
- C) Yapıtta, içinde bulunulan ortamla insanın psikolojik durumu arasındaki ilişki açıkça görülmektedir.
- D) Yazarın, tarihsel olaylardan yola çıkarak oluşturduğu bu yapıtta, gerçeklerin payı büyüktür.
- E) Belli bir kesime seslenen bu yapıtta terimlere dayalı bir anlatım kullanılmıştır.

4. 2000-15

(I) Bir öykünün yer aldığı kitaba adını verebilmesi için kitaptaki öteki öyküler arasında seçkinlik kazanması gerekir. (II) Okuduğum son öykü de bu türden. (III) Olay yine parçalı, kişilerin ağzından tek tek anlatılıyor. (IV) Her anlatıcı konunun bir yönünü tamamlıyor. (V) Kişiler öylesine doğal, içten konuşturuluyor ki hemen her kişi benliğimize girerek sizi zenginleştiriyor.

Düşüncenin akışına göre, “Böylece siz de öykünün bir parçası oluyorsunuz.” cümlesinin yukarıdaki parçada numaralanmış yerlerden hangisine getirilmesi uygun olur?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Çözümler:

1. Anlamca pekiştirilmesi istenen cümlede hâkim olan duygu, duyulan sevincin büyüklüğü ve bu büyüklüğün ifade zorluğudur. Bu anlamı pekiştiren cümle “Dünyalar benim olmuştu sanki”dir.
Doğru seçenek C’dir.
2. Örnek cümlede edebiyatımızdaki köye yönelme hareketinin olumlu sonuçlarından söz edilmektedir. A, B, D ve E seçenekleri bu olumlu sonuçlarla ilgilidir. C seçeneğinde ise bir olumsuzluktan söz edilmiştir. Bu nedenle bu seçenek, örnek cümlelerin sonuna getirilemez.

Doğru seçenek C’dir.

3. Soru kökünde anlam akışına uygunluk aranmaktadır. A, B, C ve D seçenekleri olumlu yargılar içermektedir. Belli bir kesime seslenmenin ve terimlere dayalı bir anlatım kullanmanın, bir yapının çok okunmuş ve defalarca basılmış olmasıyla ilgisi yoktur.

Doğru seçenek E’dir.

4. Bir parçaya bir cümle ekleyebilmek için o parçanın cümlelerini dikkatle okumak ve eldeki cümlelerin bunların hangisinden sonra gelmesinin anlam, anlatım ve mantık bakımından uygun olduğunu araştırmak gerekir. Buradaki parçaya “Böylece siz de öykünün bir parçası oluyorsunuz.” cümlesi eklenecek. Parçanın son cümlesinde öyküdeki kişilerin okuyucu ile bütünleştiğinden okuyucunun benliğine girdiğinden söz edilmektedir. Böylece okuyan kişi, öykünün bir parçası olacaktır.

Doğru seçenek E’dir.

11.1.2.9. Cümleyi tamamlamak

11.1.2.9.1. Cümlede boş bırakılan yere gelecek ifade

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	7	-	1	2	1	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	16

Çizelge 11.51. “Cümlede boş bırakılan yere gelecek ifade” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1981-27

“Bu durum, her ulusun edebiyatını karşılaştırmalı bir ... ele almayı zorunlu kılar.”

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yere getirilebilecek en uygun sözcük aşağıdakilerden hangisidir?

- A) bakışla   B) düşünceyle
C) açıklamayla   D) yöntemle
E) anlayışla

2. 1981-29

“Böylesine geniş bir kavramı ..... inceleme, ciltlerce kitap yazmayı gerektirir.”

cümlesinde boş bırakılan yere, aşağıdakilerden hangisi uygun düşmez?

- A) tüm özellikleriyle
B) ayrıntılı olarak
C) derinliğine
D) bütün boyutlarıyla
E) ana çizgileriyle

3. 1981-30

“..... bir yana ..... hatta ..... bile yoktu.”

Yukarıda boş bırakılan yerlere aşağıdakilerden hangisi sırasıyla getirilirse anlamlı bir cümle elde edilir?

- A) gaz lâmbamız - mumumuz - elektrik
B) mumumuz - elektrik - gaz lâmbamız
C) elektrik - mumumuz - gaz lâmbamız
D) gaz lâmbamız - elektrik - mumumuz

E) elektrik - gaz lâmbamız – mumumuz

4. 1981-31

“Arkamda bıraktığım seksen yıl süresince her, ama her gününe aynı şekilde başlamayı huy edinmişim.”

cümlesinde, “huy edinmişim” yerine aşağıdakilerden hangisini koyarsak, bu cümleyi, “ama olmadı” sözü ile bitirebiliriz?

- A) hayalimden bile geçirmemişim.
B) hiç düşünmemişim.
C) çok istemişim.
D) alışkanlık hâline getirdim.
E) elbette düşünmezdim.

5. 1981-32

“..... öğrenmiş olmalıydın; ..... iki yıldır bu işte çalışıyorsun.”

sözleri, en uygun biçimde aşağıdakilerden hangisi ile tamamlanabilir?

- A) Bunları - elbette
B) Artık bunu - çünkü
C) Bu nedenle - topu topu
D) Hemen - yalnızca
E) Şimdiye dek – zaten

6. 1981-34

“Bakıra başka elementlerin katılması, elektrik ve ısı iletkenliğini azaltır; .... sertliğini artırır.”

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yere, anlamın akışına uygun olarak, aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) buna karşın
B) gerçek şu ki
C) kaldı ki
D) buna karşılık
E) öyle ki

7. 1981-35

“Dezenfeksiyon, hastalık mikroplarını yok eder. ....; ..... sterilizasyon, hastalık yapım yapmasın, bütün mikroorganizmaları yok eder.”

Bu iki cümleyi anlamca doğru olarak birbirine bağlayabilmek için, boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) Mikrobun tam olarak saptanamadığı durumlarda yetersiz kalır; böylelikle
B) Bu yüzden hastalık sırasında ya da hastalığın sonunda yapılmalıdır; böylece
C) Bu yönüyle sterilizasyondan ayrılır; çünkü
D) Salgın hastalıklarda çok uygulanır; bu yüzden
E) Sterilizasyon gibi hiçbir zararlı etkisi yoktur; ama

8. 1983-15

“Okulumuz Dicle'nin durmadan akan, zaman zaman taşkın, bulanık zaman zaman .... sularına bakıyordu.”

cümlesinde boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi konursa anlam bütünlüğü sağlanır?

- A) dalgalı, puslu   B) düzgün, saydam
C) durgun, duru   D) çalkantılı, parlak
E) ürpertici, köpüklü

9. 1984-3

“Elbette, insanın düşüncelerine, anılarına, yaşantılarına böylesine karışan denizden ayrılması çok güçtür. .... şairimiz .... bu güçlüğü katlanmak zorunda kalır.”

Yukarıda boş bırakılan yerlere sözün gelişine göre aşağıdakilerden hangisi sırasıyla getirilmelidir?

- A) Yazık ki - zaman zaman
B) Öyleyse - arada bir
C) Neyse ki - her zaman
D) Böylece - sürekli
E) Böylelikle - hep

10. 1984-4

“Nasıl utandım, nasıl utandım bilemezsin, âdeta ....”

Bu cümle aşağıdakilerden hangisiyle sürdürülürse, cümlenin anlamı en uygun biçimde tamamlanmış ve pekiştirilmiş olur?

- A) aklım başımdan gitti
B) yıldırımla vurulmuşa döndüm
C) başımdan kaynar sular döküldü
D) yerin dibine geçtim
E) nefesim kesilir gibi oldu

11. 1985-13

“Babadan kalma çok az bir geliri vardı; .... geçiniyordu.”

Bu cümle, aşağıdakilerden hangisiyle en uygun biçimde tamamlanabilir?

- A) az buz   B) ezile büzüle   C) az çok
D) azı azına   E) kıt kanaat

12. 1989-4

Ayrıntılı olarak düşünmeden.... sözleri aşağıdakilerden hangisiyle tamamlanırsa, cümle tedbirli bir insanın tutumunu yansıtır?

- A) yaptığım girişimlerden de iyi sonuçlar aldığım oldu.
B) verdiğim bu karar herkesi sevindirdi.
C) böyle bir işe girişmemek gerektiğine inanıyorum.
D) başladığım bu işte de başarılı oldum.
E) işimden ayrılmam onu rahatsız etmedi.

13. 1990-3

Sen güle güle git, ...; ben ona çok iyi bakarım.

Bu sözlerin, anlamca en uygun biçimde tamamlanabilmesi için, boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) bir dediğini iki etme
- B) başını boş bırakma
- C) ne hâli varsa görsün
- D) gözün arkada kalmasın
- E) başının çaresine baksın

14. 1999-4

Önemli olan okuduğumuz kitapların sayısı değil, ...

Bu cümlede boş bırakılan yere düşüncenin akışına göre aşağıdakilerden hangisi getirilemez?

- A) bu kitapların yaşamımıza ne kattığıdır.
- B) onların bize kazandırdığı yeni duygulardır.
- C) okuduklarımızın davranışlarımızı, yaşama bakışımızı nasıl etkilediğidir.
- D) onlardan edindiğimiz bilgilerle yeni bir dünya kurabilmemizdir.
- E) onların, eleştirmenlerce nasıl değerlendirildiğidir.

15. 2001-4

Ailede tüm yükümlülükleri üzerine alan, çocuklarını her türlü sorumluluktan uzak tutan anne babalar .... bireyler yetiştirirler.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilebilir?

- A) her bakımdan kendilerine benzeyen
- B) işini seven, görevlerinin bilincinde olan
- C) buldukları her ortama kolayca uyum sağlayan
- D) karşılaştıkları güçlükleri yenmek için her türlü yola başvuran
- E) yaşamını biçimlendiremeyen, başkaları tarafından yönetilmeyi bekleyen

16. 2001-5

Birçok sanatçının sanat dünyasından silinip gitmesinin nedeni.....

Bu cümle, düşüncenin akışına göre aşağıdakilerden hangisiyle sürdürülemez?

- A) gelişme ve değişmelere uyum sağlayamamasıdır.
- B) her geçen gün yeni sanatçıların ortaya çıkmasıdır.
- C) kendisini sanatına bütünüyle vermemiş olmasıdır.
- D) yeni ve özgün yapıtlar ortaya koyamamasıdır.
- E) çağın gereklerine ayak uyduramamasıdır.

Çözümler:

1. Düşünceyi geliştirme yollarından biri de "karşılaştırma"dır. Bir durumu, bir olayı "karşılaştırmalı..." olarak ele almak bir yöntem sorunudur. Yöntem, kapsamlı bir terimdir. Diğer ifadeleri de içine alır.
Doğru seçenek D'dir.
2. A, B, C ve D seçeneklerindeki inceleme yöntemleriyle E seçeneğindeki inceleme yöntemi arasında karşıtlık vardır. Geniş bir kavramın ciltler dolusu yazıyla açıklanabilmesi ayrıntılı, derinlemesine, tüm özellikleriyle ya da tüm boyutlarıyla ele alınmayı gerektirir. Ana çizgileriyle ele alınırsa fazla yazma gereksinimi duyulmaz.
Doğru seçenek E'dir.
3. "...bir yana... hatta... bile" sözleri olumsuz bir durumu ya da sıralamayı aktarırken kullanılır. Olumludan olumsuza, gelişmişten ilkele doğru sıralama "elektrik- gaz lâmbası- mum"dur.
Doğru seçenek E'dir.
4. "Huy edinmiştim, ama olmadı." Ama bağlacı iki çelişik -zıt- ifadeyi bağlıyor. "ama olmadı" diyebilmek için birinci ifadenin olumlu olması gerekir. Bu olumlu ifade de C seçeneğinde verilmiştir.
Doğru seçenek C'dir.

5. Cümle tamamlama sorularında sözün akışına çok dikkat edilmesi gerekir. Soru kökünde, biri diğerinin açıklayıcısı olarak birbirine bağlanabilecek iki yargı vardır. Bu sıralı cümlelerden birincisi bir "gereklilik" anlatmaktadır. İki yıllık süre, öğrenilmesi gereken iş için yeterli bulunmaktadır. İki yargı neden-sonuç ilişkisiyle birbirine bağlanmalıdır. Bu da çünkü bağlacı ile sağlanabilir.

Doğru seçenek B'dir.

6. Cümlede noktalı virgüle kadar olan ifade olumsuzdur, ikinci bölümdeki ifade ise olumludur. Karşıt iki ifadeyi birbirine bağlarken; "fakat, ama, ancak, lâkin, buna karşılık, buna rağmen vb." bağlaçlar kullanılır. Seçeneklerdeki "buna karşın" "buna rağmen" demektir. Bu ise olumsuzluğu daha da pekiştirir.

Doğru seçenek D'dir.

7. Cümlelerin ikisi de tanım cümlesidir. Birincisi dezenfeksiyonu, ikincisi sterilizasyonu tanımlamaktadır. Bu iki cümle, iki yakın terimin farklılığını karşılaştırma yöntemiyle ortaya koymaktadır. Birinci boşlukta ayırımın ortaya konulması, sonra da "çünkü" bağlacıyla açıklanması gerekir.

Doğru seçenek C'dir.

8. Cümlede geçen "zaman zaman" ikilemesinin ikinci kez kullanılması, cümlede karşıt durumların varlığının işaretidir. Cümlede boş bırakılan yerlere "taşkın" ve "bulanık" sözcüklerinin karşıtları getirildiğinde cümlelerin anlam bütünlüğü sağlanmış olur.

Doğru seçenek C'dir.

9. "..... şairimiz .... bu güçlüğe katlanmak zorunda kalır." cümlesinde bir acıma söz konusudur. "Yazık ki" bağlacı acıma duygusunu pekiştirir.

Doğru seçenek A'dir.

10. Örnek cümlede "utanma" eylemi, anlam bakımından derecelendirilmiştir. Bu anlamı

daha da pekiştirecek ifade, "yerin dibine geçmek" deyimidir.

Doğru seçenek D'dir.

11. "Babadan kalma çok az bir geliri vardı." sözü, kişinin yoksulluğunu belirtmektedir. Yoksulluk içinde, güçlkle geçinmek ise "kıt kanaat" deyiminin açıklamasıdır.

Doğru seçenek E'dir.

12. "Ayrıntılı olarak düşünmeden ..." sözü tamamlandığında "tedbirli bir insan" tutumunu yansıtan cümleyi kurabilmek için verilen sözün olumsuzluğunu dikkate almak gerekir. Tedbirli bir insanın "böyle bir işe girişmemek gerektiğine inanıyorum" demesi gerekir.

Doğru seçenek C'dir.

13. Örnek cümlelerin 1. bölümündeki "git"mek eylemi ile 2. bölümündeki "iyi bak"mak yargısı arasında anlam bütünlüğü "gözün arkada kalmasın" deymiyle sağlanabilir.

Doğru seçenek D'dir.

14. "Okuduğumuz kitapların sayısı" ile "eleştirmenlerin değerlendirmeleri" arasında bir anlam ilgisi söz konusu değildir.

Doğru seçenek E'dir.

15. Verilen bütün tamamlayıcı sözler, biçim yönünden cümleyi tamamlayabilecek özelliktedir. Ancak anlam yönünden E'deki sözcük öbeği, cümlelerin anlamına uygun düşmektedir. Çünkü anne babaları tarafından sürekli yönlendirilen çocuklar başkaları tarafından yönetilmeye alışır, kendi hayatlarını yönlendiremezler.

Doğru seçenek E'dir.

16. A, C, D ve E'de verilen ifadeler, biçim olarak cümleyi tamamlayabilecek özelliktedir. Anlamca da cümlede işlenen konuya uygun düşmektedirler. B'de verilen ifade ise, cümleye biçim bakımından uygun olsa da anlam yönünden uygun düşmemektedir.

Doğru seçenek B'dir.

11.1.2.9.2. Karşılıklı konuşmalarda boş bırakılan yere gelecek ifade

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3

Çizelge 11.52. “Karşılıklı konuşmalarda boş bırakılan yere gelecek ifade” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1981-26

- Bugün gelmeyecekti.
- ...
- Öyleyse, ona da bir iş verelim.
- Verelim ya!

İki kişi arasında geçen bu karşılıklı konuşmada boş bırakılan yere, aşağıdakilerden hangisi getirilebilir?

- A) Kim?
- B) Yarın gelir mi?
- C) Ama geldi.
- D) Niçin?
- E) Zaten işimiz az.

2. 1981-36

- I. -Niye gecikti?
- II. - Uyanamamıştır.
- I. - ....

Yukarıdaki karşılıklı konuşmada, boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi ile başlayan bir cümle getirilirse, birinci kişinin, kötü bir durumla karşılaşmış olmasından tasalandığı anlaşılır?

- A) Yoksa...   B) Ancak....
- C) Oysa....   D) Elbette ...
- E) Belki...

3. 1981-37

Ahmet - Ali'nin nerede olduğunu Mehmet'e niye söylemedin?
Hasan - .....

Yukarıda boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilirse Hasan'ın Ali'yi koruduğu anlaşılır?

- A) Bugün Mehmet'i göremedim.
- B) Ali'nin nereye gideceği belli olmaz.
- C) Ali'nin bugün çok işi vardı, çeşitli yerlere gidecekti.
- D) Mehmet, Ali'nin, söylediklerini duymuş, çok öfkeliydi.
- E) Söylesem de Mehmet, bu saatte, Ali'nin bulunduğu yere gidemezdi.

Çözümler:

1. “Bugün gelmeyecekti.” sözü ile “öyleyse, ona da bir iş verelim.” sözü arasına ancak “Ama geldi.” sözü gelebilir.
Doğru seçenek C'dir.
2. Birinci kişinin sözü edilenle ilgili kaygısını dile getirebilmesi “yoksa” sözcüğüyle olanaklıdır.
Doğru seçenek A'dır.
3. Ali'ye yönelik tehlikeli bir durumun söz konusu edildiği tek seçenek D'dir. Diğer seçeneklerde Ali'nin korunmasını gerektirecek bir durum yoktur.
Doğru seçenek D'dir.

11.1.2.10. İki cümle arasındaki anlam farkı

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2

Çizelge 11.53. “İki cümle arasındaki anlam farkı” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1983-19

“Atatürk, Birinci İnönü Savaşı’ndan sonra, Namık Kemal’in,

Vatanın bağına düşman dayadı hançerini

Yok mudur kurtaracak bahtı kara maderini
dizelerini (mısralarını) değiştirerek şöyle demiştir:

Vatanın bağına düşman dayasın hançerini

Bulunur kurtaracak bahtı kara maderini”

Bu iki söyleyiş arasında nasıl bir anlam farkı vardır?

- A) bezginlik - canlılık
- B) kuşku - kesinlik
- C) umutsuzluk - güven
- D) inançsızlık - inanç
- E) çekingenlik – ataklık

2. 1983-20

I. Ahmet Hamdi Tanpınar’a göre, şiir sanatların en ulusalıdır.

II. Ahmet Hamdi Tanpınar’ın dediği gibi, şiir sanatların en ulusalıdır.

Bu iki anlatım arasında nasıl bir anlam farkı vardır?

- A) İkincisi, daha kesin bir yargı niteliği taşımaktadır.
- B) İkincisi, A. H. Tanpınar’ın düşüncesine katılma anlamı içermektedir.
- C) İkincisinde bu düşüncenin A. H. Tanpınar’a ait olduğu belirtilmektedir.
- D) Birincisinde bu düşüncenin A. H. Tanpınar’ın olmadığı, onun buna katıldığı belirtilmektedir.
- E) Birincisinde A. H. Tanpınar’ın bu düşüncesi öznel bir biçimde belirtilmiştir.

Çözümler:

1. Namık Kemal ile Atatürk’ün sözleri arasında umutsuzluk-güven farkı vardır.

Doğru seçenek C’dir.

2. I. cümle Ahmet Hamdi Tanpınar’ın özgün görüşüdür. II. cümle ise, A. Hamdi Tanpınar’a ait bir görüşün başka biri tarafından sözüne destek olarak kullanıldığını göstermektedir.

Doğru seçenek B’dir.

11.1.2.11. Anlatımda başvurulan yol bakımından benzeşen cümleler

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	1	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3

Çizelge 11.54. “Anlatımda başvurulan yol bakımından benzeşen cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1983-22

“Resim, hem duygusal bir filizlenmeyi hem de fiziksel bir çöküşü gösteriyor.”

cümlesiyle aşağıdakilerden hangisi arasında anlatımda başvurulan yol bakımından benzerlik vardır?

- A) O kır gezisinde hem çiçek hem de böcek çeşitlerini ayrı ayrı tanıdık.
- B) Romanı, anlatım yönünden diri, konu yönünden aşınmış bulduk.
- C) Geçen hafta kentin hem parklarını hem de müzelerini dolaştık.
- D) Filmde yeni bir köyün hem kuruluşunu hem de büyümesini izledik.
- E) O akşam, arkadaşlarla hem eski günlerimizi hem de o günlük ortak dostlarımızı andık.

2. 1987-21

Anlatımda olayların sıralanışı yönünden, “Yürüdükçe iştahı açılır, iştahı açıldıkça yer, yedikçe şişmanlardı.” cümlesi ile aşağıdakilerden hangisi arasında bir benzerlik kurulabilir?

- A) Onu gördükçe neşelenir, onunla konuştuğça özlemi azalır, ondan uzak kaldıkça kederlenirdi.
- B) Okudukça yeni şeyler öğreniyor, öğrendikçe kendine güveni artıyor, güveni artıkça daha başarılı oluyordu.
- C) Çocuklar konuştuğça o da konuşuyor, düşündükçe o da düşünüyor, güldükçe o da gülüyordu.

- D) Yoruldukça dinlenir, sıkıldıkça önüne bakar, füzüldükçe ağlardı.
- E) Hava açtıkça bahçede çalışır, rüzgar dindikçe balığa çıkar, yağmur yağdıkça içeride ağlarını tamir ederdi.

3. 1989-11

Düşüncenin sıralanışı bakımından: “Annesini, babasını, kardeşini, herkesi sürekli özlüyordu.” cümlesi ile aşağıdakilerden hangisi arasında bir benzerlik yoktur?

- A) Yaşlıları, hastaları, çocukları, yardıma ihtiyacı olan herkesi arabalara bindirdiler.
- B) Masaları, sandalyeleri, koltukları, evdeki bütün eşyayı onardılar.
- C) İlk öğretmenini, bütün arkadaşlarını, yazları yaylada ailece geçirdikleri güzel günleri unutamıyordu.
- D) Saz çalmayı, şarkı söylemeyi, konser vermeyi, her türlü müzik çalışmasını çok severdi.
- E) Çimleri, çiçekleri, ağaçları, bahçedeki her şeyi sulamalıdır.

Çözümler:

1. Örnek cümlede aynı varlığa ait karşıt durumlar birlikte verilmiştir. Duygusal filizlenme- fiziksel çöküş, karşıt durumları anlatan kavramlardır. B seçeneğinde “Romanı, anlatımı yönünden diri, konu yönünden aşınmış” diye nitelendirilirken karşıtlıklardan yararlanılmıştır.

Doğru seçenek B’dir.

2. “Yürüdükçe iştahı açılır, iştahı açıldıkça yer, yedikçe şişmanlardı” cümlesinde zincirleme olarak neden-sonuç ilişkisi vardır. Aynı ilişki “Okudukça öğreniyor, öğrendikçe kendine güveni artıyor, güveni arttıkça daha başarılı oluyordu” cümlesinde de vardır. Bu iki cümle biçimsel yönden de benzeşmektedir.
Doğru seçenek B’dir.
3. Soru kökünde verilen örnek cümlede baba, kardeş gibi özel elemanlar sıralanmış; sonra

da, bunları genel olarak anlatan “herkes” kullanılmıştır. Buna benzer bir kullanım C seçeneğindeki cümlede yoktur.
Doğru seçenek C’dir.

11.1.2.12. Birden çok cümleyi bir cümleye indirmek

Bu konuda ÖSS’de bir soru çıkmıştır:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1

Çizelge 11.55. “Birden çok cümleyi bir cümleye indirme” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Soru:

1984-9

Yol ırmağın kıyısından geçiyordu.
Yol kilometrelerce sürüyordu.
Yol asfalt ve gölgeliydi.

Yukarıdaki cümlelerin, anlamlarını koruyarak tek cümleye dönüştürülmüş en uygun biçimi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kilometrelerce süren ırmağın kıyısında geçen yol asfalt ve gölgeliydi.
B) Asfalt ve gölgeli yol ırmağın kıyısından geçiyor, kilometrelerce sürüyordu.
C) İrmağın kıyısında asfalt ve gölgeli yol geçerek kilometrelerce sürüyordu.

- D) İrmağın kıyısından kilometrelerce süren asfalt ve gölgeli yol geçiyordu.
E) İrmağın kıyısından geçen asfalt ve gölgeli yol kilometrelerce sürüyordu.

Çözüm:

Bu üç cümlede bir “yol”un üç özelliği belirtilmektedir: İrmağın kıyısından geçmesi, asfalt ve gölgeli olması, kilometrelerce sürmesi. Bu üç özelliği yan yargularla birleştiren cümle E seçeneğindedir.

Doğru seçenek E’dir.

11.1.2.13. Tanıtılan kişi ya da kişilerle ilgili özellikler

Bu konuda ÖSS'de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	5

Çizelge 11.56. "Tanıtılan kişi ya da kişilerle ilgili özellikler" ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1981-13

"Akıl yaşta değil, baştadır; fakat akılı başa yaş getirir." sözünden aşağıdaki yargılardan hangisine varılabilir?

- A) Gençler, yaşlılardan daha akıllıdır.
- B) Akıl doğuştandır, sonradan kazanılmaz.
- C) Yaşlılar da gençler de kendi çağlarına göre akıllıdır.
- D) Akıl doğuştan da olsa onu zaman olgunlaştırır.
- E) Akıl, gençliğe de yaşlılığa da bağlı değildir.

2. 1981-14

Montaigne'den çok sonra yaşamış olan bir yazar, şöyle diyor:
"Bu Montaigne, amma da fikir çalmış benden."

Bu düşünceyi, aşağıda Montaigne ve Denemeler'i üzerine söylenenlerden hangisi, en iyi yansıtır?

- A) Montaigne, düşündüklerini büyük bir içtenlikle ortaya serer.
- B) Bir kitap buldum burada, Montaigne'in kitabı ... Ne zevk onunla beraber olmak.
- C) Montaigne, Denemeler'inde hep kendinden söz eder, "Kitabımın özü ben'im" der.
- D) Montaigne, bir şey öğretmiyor, çünkü hiçbir şeyi kestirip atmıyor.
- E) Montaigne'in Denemeler'inde gördüğüm her şeyi kendimde buluyorum.

3. 1982-9

Eleştirmenlerin, "O, her şeyden, en önemsiz bir fıkradan, bir cümleden, iyi bir öykü, koca bir roman çıkarabilir." diye söz ettiği bir yazar için aşağıdakilerden hangisi doğru olabilir?

- A) Gözlemci ve gerçekçi bir yazar değildir.
- B) Roman ve öykülerinde toplum sorunlarına eğilmemiştir.
- C) Çalاکalem yazan, ruh çözümlerine önem vermeyen bir yazardır.
- D) Büyük bir hayal ve yaratma gücüne sahiptir.
- E) Roman ve öykülerinde olaydan çok ayrıntılar üzerinde durmuştur.

4. 1997-8

Yeni bir roman yazacağım zaman duraksarım; çünkü bu romanda, üslûbun ve konuya bakış açısının daha önce yazdıklarımın farklı nitelikler taşıması gerektiğini düşünürüm.

Bu sözleri söyleyen bir romancıdan aşağıdakilerden hangisi beklenir?

- A) Kendinden önce hiçbir romancının işlemediği özgün konuları seçmesi.
- B) Konuyla anlatım biçimi arasındaki ilişkiyi göz önünde bulundurması.
- C) Bir romanın sanatsal değerini belirlemede, konunun önemli bir etken olduğuna inanması.
- D) Sanatta kalıcılığın, alışılmış yöntemlerin dışına çıkmakla sağlanacağına inanması.
- E) Her romanında konuyu, değişik bir yaklaşım ve anlatımla işlemek istemesi.

5. 2001-11

(I) Geçen yıl yitirdiğimiz ressam ve dokuma sanatçısının eserleri, bu ayın sonuna değin İstanbul Sanat Galerisi'nde sergileniyor. (II) Bunlar, büyük bir sabır, beceri ve ileri bir teknikle oluşturulmuş. (III) Dokumalarını âdeta bir yağlıboya tuvaline dönüştüren sanatçının esin kaynaklarını, kurumuş yapraklar, ağaç kabukları ve parşömen kağıdı oluşturuyor. (IV) Tüm bu dokuların, renklerin ve tonlarının değişik anlamları var; sanatçı bunlarla hem gelişmeyi, hem de yaşamın sürekliliğini ve gelip geçiciliğini vurgulamak istiyor. (V) Yapıtlarında yansıttığı yaşam kimi yönleriyle bugünün insanını da kuşatıyor.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerden hangisi sözü edilen sanatçının, yaşama yönelik görüşünü içermektedir?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Çözümler:

1. Örnek cümlede aklın zaman kavramıyla olan ilişkisi belirtilmiştir. D seçeneğinde de aklın zaman kavramıyla olan ilişkisine, yani zamanın akli olgunlaştırdığı belirtilmiştir.
Doğru seçenek D'dir.
2. Montaigne'nin kendisinden çok sonra yaşamış birinin düşüncelerinden esinlenmesi mümkün değildir. Bu cümleyle Montaigne'in insanlığın ortak düşüncelerini dile getirdiği

gerçeği anlatılmak istenmiştir. Bu da E seçeneğinde belirtilmiştir.

Doğru seçenek E'dir.

3. En önemsiz bir fıkradan, bir cümleden, iyi bir öykü, koca bir roman çıkarabilmek ancak hayal gücü ve yaratma gücü büyük olan yazarların işidir.
Doğru seçenek D'dir.

4. Örnek cümlede "yeni bir yapıta başlarken duraksama nedenini, daha önceki romanlarında ortaya koyduğu üslûbun ve konuya bakışın farklı olmasını sağlama" düşüncesi dile getirilmiştir. Aynı düşünce E' de ifade edilmiştir.
Doğru seçenek E'dir.

5. I. cümlede, sanatçının eserlerinin sergileneceği, II. ve III. cümlelerde sanatçının çalışma biçimi ve esin kaynakları, V. cümlede, anlattıklarının günümüz insanı için de geçerli olduğu belirtiliyor. IV. cümlede ise, sanatçının değişik dokumalar, renkler ve tonlarla yaşamın sürekliliğini ve geçiciliğini vurguladığı anlatılmaktadır. Yani bu cümlede onun "yaşama yönelik görüşü" belirtilmektedir.

Doğru Seçenek D'dir.

11.1.2.14. Bir cümlenin (atasözünün, özdeyişin...) iletisi (mesajı) ile ilgili sorular

11.1.2.14.1. Bir cümleden çıkarılacak ya da çıkarılamayacak yargılar

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	6

Çizelge 11.57. “Bir cümleden çıkarılacak ya da çıkarılamayacak yargılar” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1982-11

“Müziksever bir arkadaşım: ‘Bir parça dinlerken, bestecinin adını o an söyleyemesem de çağını söylerim en azından.’ diyordu.”

Bu cümleden, aşağıdaki yargılardan hangisine varılabilir?

- A) Her çağın, o çağda yaşamış tüm sanatçıları etkileyen özellikleri vardır.
- B) Bir çağın özelliklerini bilmek, o çağın sanatçıları tanımak için yeterli değildir.
- C) Her çağa, belirleyici özelliklerini veren büyük sanatçılar vardır.
- D) Çağının özellikleri dışına çıkmayan sanatçı, büyük sanatçı olamaz.
- E) Bir parçasını dinleyerek sanatçıyı tanıma olanağı yoktur.

2. 1987-24

Türk resmi, Alpler’in ötesinde değil, Toroslar’ın eteğinde aranmalıdır.

Bu görüşte olan bir ressamın, aşağıdakilerden hangisini söylemesi beklenmez?

- A) Önce Anadolu’yu tanımalı, orada mevsimlerin renk cümbüşüne katılmalısın.
- B) Yerli renklerden, yerli motiflerden de evrensel boyutlara varılabilir.

- C) Uzağa gitmeye ne gerek var; penceredeki menekşeye, bahçedeki salkım öğüde bak yeter.
- D) Yaşadığın yerin pek önemi yok; canın neyi isterse, onu tuvaline almalısın.
- E) Türk köyünü konu alan tabloları duvarımdan hiç eksik etmem.

3. 1991-10

Eskiden çok vakti yoktu, onun için çok uzun yazılar yazardı; şimdi vakti bol, daha kısa ve güzel yazılar yazıyor.

Bu cümlede anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Deneyimli yazarlar, yazılarını daha kısa sürede oluştururlar.
- B) Kısa ve öz yazmak için uzun zamana ihtiyaç vardır.
- C) Yazarlık, zamanı bol olan kişilerin yapacağı bir iştir.
- D) Kısa yazılar fazla zaman gerektirmez.
- E) Bir yazı uzadıkça güzelliğinden çok şey yitirir.

4. 1993-5

İnsanlar genellikle, “Dolu dolu yaşıyorum.” demezler; “Dolu dolu yaşadım.” ya da “Dolu dolu yaşayacağım.” derler.

Bu cümlede anlatılmak istenen, aşağıdakilerden hangisine en yakındır?

- A) Günlük sorunlar insanın mutluluğunu engeller.
 B) İnsanlar, ya gençlikte ya da yaşlılıkta mutlu olurlar.
 C) İnsanlar, yaşadıkları andaki mutluluğun farkına varamazlar.
 D) Bulunduğu ortama uyum sağlayamayan kişi mutlu olamaz.
 E) Ancak güzel bir çocukluk dönemi geçirenler mutlu olabilirler.

5. 1994-8

Daha ilk kitabı yeni yayımlanmış bir şairim ben. Bu yüzden sorunuza, "Bu soru beni aşar." diye yanıtladım.

Bu parçada şairin, "Bu soru beni aşar." cümlesiyle anlatılmak istediği aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bu konuda açıklama yapmama gerek yok.
 B) Daha önce de böyle bir soru sordunuz.
 C) Bu soruyu başkaları da yanıtlayabilir.
 D) Sorunuza çok değişik yanıtlar verilebilir.
 E) Bu konuda yeterli bilgim ve deneyimim yok.

6. 1995-11

Sanatçı, "Bebek" hikâyesini dokuz kez yazdığını, dokuzunda da değişik hikâyeler ortaya çıkardığını söyler.

Sanatçının bu sözünden aşağıdaki yargıların hangisi çıkarılabilir?

- A) Bir yazarın başarısı neyi, niçin yazdığını bütün yönleriyle bilmesine bağlıdır.
 B) Yazar, üzerinde çalıştığı konuya göre bir anlatım biçimi seçmelidir.
 C) Yazar, sözcükleri seçip kullanırken onlara yeni anlamlar yükleyerek dilin olanaklarını zenginleştirmelidir.
 D) Yazar, anlatımını seslenmek istediği okur kitlesinin düzeyine göre biçimlendirmelidir.

- E) Bir yazarın aynı konudan değişik hikâyeler çıkarması onun yaratma gücünü gösterir.

Çözümler:

1. Soru kökündeki cümlede "yaratılan her müzik parçasında ya da sanat yapıtında" yaratıldığı çağa ilişkin özellikler bulunduğu vurgulanmaktadır.

Doğru seçenek A'dır.

2. "Türk resmi Alpler'in ötesinde değil, Toroslar'ın eteğinde aranmalıdır" sözünde "Alplerin ötesi" ile evrensellik, "Torosların eteği" ile ulusal olma, yerel özelliklere sahip olma anlatılmıştır. A, B, C ve E' de "ulusal ve yerel" olma, D'de ise, yalnızca "evrensellik" vurgulanmıştır.

Doğru seçenek D' dir.

3. Örnek cümlede kısa ve güzel yazıların daha bol bir zamanda yazılabileceği anlatılmaktadır. Aynı anlam B'de vardır.

Doğru seçenek B'dir.

4. Cümlede belirtmek istenen, insanların geçmişe veya geleceğe sığınarak yaşamakta oldukları anı kavrayamamaları ve dolayısıyla mutlu olduklarının farkına varamamalarıdır.

Doğru seçenek C'dir.

5. Parçada sözü edilen "Bu soru beni aşar." cümlesi şairin o konuda yeterli deneyimi ve bilgisi olmadığını gösterir.

Doğru seçenek E' dir.

6. Örnek cümlede, yazarın bir konuyu dokuz kez ele aldığı ve her ele alışta başka bir hikâye ortaya çıkardığı belirtilmektedir. Bu yargılar da yazarın yaratma gücünü ortaya çıkarmaktadır.

Doğru seçenek E'dir.

11.1.2.14.2. Bir atasözünden çıkarılacak ya da çıkarılamayacak yargılar

Bu konuda ÖSS’de bir soru çıkmıştır:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1

Çizelge 11.58. “Bir atasözünden çıkarılacak ya da çıkarılamayacak yargılar” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Soru:

1988-9

Aşağıdaki cümlelerin hangisi “İnsan yedisinde ne ise yetmişinde de odur.” atasözünün anlamını ıçermez?

- A) Sen her zaman demez misin, huylu huyundan vazgeçmez, diye?
- B) Can çıkmadan huy çıkar mı?
- C) Büyükler, sütle giren huyun, canla çıkacağını boşuna söylememişler.
- D) Ben sana, huyunu bilmediğin kişilere güvenme demez miydin?

E) Ne dersin de, değiştiremezsin onu, huy canın altındadır.

Çözüm:

Soru köktündeki atasözül “huyun hiçbir zaman değiştirilemeyeceğini” vurgulamaktadır. A, B, C ve E’de de aynı anlam vardır. D seçeneği ise bu anlamı içermemektedir.

Doğru seçenek D’dir.

11.1.3. Paragraf anlamı

ÖSS’de Türkçeyi kullanma gücü sorularının çok büyük çoğunluğunu paragraf anlamı ile ilgili sorular oluşturmaktadır. Onun için de, ÖSS’de başarılı olabilmek için paragraf anlamı ile bilgi, beceri ve tutumların kazanılması çok önemlidir.

1957 Programında, diğer konu alanlarına göre, paragraf bilgi ve becerisi ile ilgili konulara daha fazla yer verilmiş olsa da, bunlar, ÖSS için gerekli bilgi ve becerileri kazandıracak yeterlikte değildir. 1991-92 Programı ise, 1957 Programıyla mukayese edilemeyecek derecede paragraf anlamı ile ilgili temel bilgi, beceri ve tutumları kazandıracak yeterliğe sahiptir; ancak, bu konuda da belli birtakım yetersizliklere sahip olduğu da kesindir. Özellikle “Kompozisyon” ders kitaplarında paragrafla ilgili bilgi, beceri ve tutumların kazandırılmasına yönelik çalışmalar yoğun olarak verilmektedir. Bu konuda en büyük eksiklik ise, ÖSS’ye yönelik çoktan seçmeli test sınavları konusundaki yetersizliklerdir. Diğer konularda olduğu gibi, paragraf anlamı ile ilgili konularda da nasıl sorular sorulabileceği konusunda öğretim programlarında ve ders kitaplarında, öğrencileri ÖSS’ye yönlendirici bilgi ve becerilere yer verilmemiştir.

ÖSS sorularının büyük çoğunluğunu oluşturan paragraf yorumu ilgili soruları, okuma alışkanlığı edinmeyen, hızlı ve etkili okuma becerilerinden yoksun öğrencilerin yapması zordur. Onu için de, ÖSS adayları paragraf anlamı ile ilgili yorum sorularını çözmekte çok zorlanmaktadır. Paragraf sorularının uzunluğu nedeniyle de, birçok öğrenci bu soruları çözmekten kaçınmaktadır. Oysa paragraf soruları kolay soru tiplerindedir. Çünkü paragrafta sorunun cevabı mutlaka paragraf metninin içerisinde. Dikkatli okuma, sorunun çözülmesinde okuyucuya yardımcı olacaktır.

Paragraf anlamı ile ilgili sorular, madde kökleri esas alınarak şu şekilde sınıflandırılmıştır:

11.1.3.1. Paragraf yapısı ile ilgili sorular

11.1.3.1.1. Giriş cümlesi

Paragrafın amacının belirtildiği cümle, giriş cümlesidir.

Genellikle bir cümleden oluşan giriş cümlesi, gelişme bölümünün doğrudan veya dolaylı bir özeti niteliğindedir. Dil ve düşünce yönünden, kendinden sonra gelen cümleler giriş cümlesine bağlıdır.

Giriş cümlesinin diğer özellikleri şöyledir:

1. Üzerinde söz söylemeye, fikir yürütmeye uygundur.
2. Paragrafın konusu ve ana fikri hakkında ipuçları verir. Paragrafın özeti durumunda olduğu için ana fikir cümlesi olabilir veya ana fikre en yakın cümledir.
  - 2.1. Tümünden gelim yöntemiyle oluşturulan paragraflarda konuyla birlikte ana fikri de belirtir. Bu durumda genele ilişkin bir yargıyı içerir.
  - 2.2. Tüme varım yöntemiyle oluşturulan paragraflarda konuyu bildirir ve bu durumda özele ilişkin bir yargıyı içerir.
3. Bağlaçlarla başlamaz.
4. Kendisinden önce bir cümle daha olduğunu düşündürecek zamir, sıfat veya edat grubu bulundurmaz.

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	1	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5

Çizelge 11.59. “Giriş cümlesi” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:**1. 1981-39**

“Dilencilere ekmeğimiz varsa ekmek, paramız varsa para verirdi; hiç değilse bir fincan kahve içirirdi. Bir şeyimiz yoksa, tertemiz bir bardak soğuk su verirdi; bir de gözlerindeki teselli!”

Aşağıdakilerden hangisi, başına da sonuna da konulsa, bu paragrafın düzenini ve anlam bütünlüğünü bozmaz?

- A) Annem, gezgin satıcıları da geri çevirmezdi.
- B) İyi bir kadındı annem, kapıdan kimseyi eli boş çevirmezdi.
- C) Annem kapıya gelince, önce, aç olup olmadıklarını sorardı.
- D) Kapıda onları görünce, annemi çağırırdım.
- E) Annemin yaptığı bu iyiliklere, gözleriyle teşekkür ederlerdi.

2. 1983-35

“..... Örneğin geniş kültürlü bir kimse, daha az kültürlü biriyle konuşurken kimi kavramları karşısındakinin anlayabileceği biçimde basitleştirerek kullanmaya hatta bunlardan kimini kullanmamaya yönelir. Bir bilim adamının, bir meslek kuruluşundaki konuşmasıyla çocuğuna bir şey öğrettiği zamanki konuşma birbirinden çok farklıdır.”

Bu paragrafın başına, aşağıdakilerden hangisi getirilebilir?

- A) Bilgi düzeyi yüksek kişiler, bilgi düzeyi düşük kişiler ve çocuklarla anlaşmakta büyük güçlük çekerler.
- B) Konuşma sırasında, duruma ve konuşulan kişilerin niteliklerine uygun sözler seçilir.
- C) Bir bilim dalının adamı olmak, kişiyi toplumun geniş bir bölümünden uzaklaştırır.
- D) Düşündüklerini karşımızdakilere eksiksiz anlatabilmek için onların bilgi düzeyinde olmamız gerekir.

- E) Çevreyle anlaşmamızda, bilgi ve deneyimlerimizin hiçbir etkisi yoktur.

3. 1984-21

“.....; okuduğum hikâyede bir olay, anlatılmağa değer bir olay, bir başlangıç, bir son olsun istiyorum. Bugünkü hikâyelerin çoğunda bunlar yok. Sanırsınız ki yazar hep kendi içini dinliyor, izlenimlerini anlatıyor. Bir olay olmadığı gibi kişiler de yok bunlarda. Çoğu, düz yazı biçiminde yazılmış şiirlere benziyor.”

Bu parçanın başına getirilebilecek en uygun cümle, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yeni çıkan her öykü kitabımı okurum
- B) Ben, klâsik biçimde yazılmış öykülere alışmışım
- C) Her öykü birtakım bölümlerden oluşur
- D) Öykü okumak benim için yararlı oluyor
- E) Her olay, öykü konusu olmaz

4. 1985-22

“Fakat, daha umutlandırıcak kadar bulut kümelenmeden, güneşten acı bir rüzgâr koptu. Bu keskin samyeli, yerden süpürge ile toz kaldırırmış gibi, gökteki bulutları sildi süpürdü. Gök, çıplak ve boş kalmıştı.”

Bu parçayı, aşağıdaki cümlelerden hangisiyle başlatmak uygun olur?

- A) Aylar ayları kovaladı, yine de yağmur yağmadı.
- B) Havada bir ağırlık vardı, gökyüzü, kapkara bulutlarla kaplanmıştı.
- C) Öğleye doğru, küçük, hafif bulutlar isteksiz isteksiz gökte toplandı.
- D) Koyu kırmızı bir şafak söküyor, ortalık yavaş yavaş ağarmaya başlıyordu.
- E) Şimdi sanki gök, ona olan borcunu bereketli bir yağmurla ödüyordu.

5. 1992-25

.... Tarih sıralarını değiştirir; kimi yılları atlar; geriye dönüş tekniğini kullanır. Kimi bölümleri kısa, kimi bölümleri de uzun tutarak kurguda bir çeşitlilik sağlar. Anlatımını yer yer yazın alanındaki bilgi birikimiyle besler. Seneca, Aristo, Cicero, Shakespeare gibi pek çok yazardan çeşitli alıntılar yapar.

Düşüncenin akışına göre bu parçanın ilk cümlesi aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- A) Sanatçı, hem okurunu bir beklenti içinde tutmak hem de anlatımını tekdüzelikten kurtarmak için çeşitli yollara başvurur.
- B) Sanatçı, romanlarının konusunu genellikle kendi gözlemlerinden, toplumsal sorunlardan çıkardığı gibi bunları masallardan, destanlardan aldığı da olur.
- C) Gerçek bir sanatçı, yaratma yeteneğini kullanarak yaşamı bilgi, duygu ve düşünce süzgecinden geçiren kişidir.
- D) Sanatçı, kahramanların ruhsal durumlarını anlatmak için, onların davranışlarını ve başkalarıyla olan ilişkilerini gösterme yolunu seçiyor.
- E) Sanatçının seçtiği karakterler öylesine kanlı canlı kişilerdir ki benzerlerine gerçek hayatta kolayca rastlanabilir.

Çözümler:

1. Bir cümlenin giriş cümlesi olabilmesi için paragrafın konusunu vermesi gerekir. Bu özelliklere uygun cümle B seçeneğindeki cümledir. Çünkü paragrafın konusu "anne"nin yardımseverliği ve insancılığıdır. **Doğru seçenek B'dir.**

2. Paragrafın başına gelecek cümle konuyu vermelidir. Paragrafta bir bilim adamının bir meslek kuruluşunda kullandığı dil ile çoculuğuna bir şey öğretirken kullandığı dilin farklı olması gerçeği vurgulanıyor. Bu görüşü özet hâlde veren cümle B'de verilmiştir. **Doğru seçenek B'dir.**

3. Paragraf yazarının beğendiği öyküler, bir başlangıcı, bir ortası ve bir sonu olan, yani klâsik öykü plânına uygun yazılanlardır. Bu nedenle de paragrafın ilk cümlesi bu ana düşünceyi özetleyen bir konu cümlesi olmalıdır. **Doğru seçenek B'dir.**

4. "Fakat" bağlacı iki farklı yargıyı, görüşü ya da durumu anlatmak ya da karşılaştırmak için kullanılır. "Fakat"la başlayan bölümde yağmur durumundan uzaklaşma, bulutların dağılması anlatıldığına göre birinci bölümde yani giriş cümlesinde yağmurun yağma olasılığından, bulutların kümelenmesinden söz edilmesi gerekir. Doğru seçenek ya B ya da C olabilir. Ancak paragrafta "daha umutlandırıcak kadar bulut kümelenmeden" denildiğine göre B olamaz. Uygun olan cümle C seçeneğindeki cümledir. **Doğru seçenek C'dir.**

5. Paragrafa giriş cümlesi eklerken genellikle verilen kısmın ilk cümlesi ile anlam ve anlatım yönünden ilişkisi dikkate alınır. Buna göre paragrafın ilk cümlesinde yazarın "yeni bir tekniği" kullanmasından söz ediliyor. A seçeneği anlam ve anlatım açısından bu cümleyle ilişkilidir. Çünkü bu cümlede "çeşitli yollar"dan söz edilmekte ve devamında da bu yollar açıklanmaktadır. **Doğru seçenek A'dır.**

11.1.3.1.2. Sonuç cümlesi

Konuyla ilgili en kuvvetli fikir veya en önemli görüşün bulunduğu cümle, sonuç cümlesidir.

Sonuç cümlesi paragrafın ana fikrini çağrıştırır nitelikte olmalıdır. Sonuç cümlesi kendinden önceki düşünceleri özetler nitelikte olmalıdır. Sonuç cümlesi de dil ve düşünce yönünden kendinden önceki cümlelere bağlıdır. Genellikle bir cümleden ibarettir.

Sonuç cümlesinin diğer özellikleri şunlardır:

1. Tümevarım yöntemiyle oluşturulan paragraflarda yani özele ilişkin bir yargı içeren paragraflarda ana düşünceyi verebilir.
2. Paragrafın özeti ve niteliğinde olduğu için kapsamlı bir yargıdır.
3. Sonuç cümlesi de, giriş cümlesi gibi, ana fikre en yakın cümledir.
4. Özet anlamı içeren (bu nedenle, demek ki, öyleyse, şu hâlde vb.) bağlaçlarla başlayabilirler.

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	2	1	2	1	1	-	1	-	1	1	1	-	1	-	-	-	1	1	1	1	-	16

Çizelge 11.60. “Sonuç cümlesi” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1981-38

“Divan edebiyatında da halk edebiyatında da şiiirlerin adları yoktur; konu bütünlükleri bulunmadığı gibi. Bu yüzden, örneğin yağmur konusunu arayacaksınız.....”

Yukarıdaki parça, anlam bütünlüğünün sağlanabilmesi için, aşağıdakilerden hangisi ile tamamlanmalıdır?

- A) doğa ile ilgili olan şiiirlere bakmalısınız.
- B) baştan sona, bütün şiiirleri taramalısınız.
- C) nazım biçimlerinden yola çıkmanız gerekir.
- D) şairler konusunda bilgi sahibi olmalısınız.
- E) şiiir kitaplarının içindekiler bölümünü taramanız gerekir.

2. 1981-40

“Bir yazı okudum geçenlerde. Beğenmedim o yazıyı. Yalnız beğenmemek değil, iyice kızdım, tepem attı. Yazar, şu ‘ağırbaşlı’, ‘bilgin’ denen kimselerden olacak; öğütler veriyordu gençlere, kitabı nasıl okumalı, onu anlatıyordu.”

Bu parçanın sonuna aşağıdakilerden hangisi getirilirse, düşünce en uygun biçimde sürdürülmüş olur?

- A) Onlara sorun, gösterirler size en iyi kitapları. Böylece, seçmek için uğraşıp yorulmaktan kurtulursunuz.
- B) Aldırmayın okumak için şunun bunun dediklerine; benim dediklerime de aldırmayın. Ben ne karışırım, keyif sizindir, bildiğiniz gibi okuyun.
- C) Sen beğensen de beğenmesen de benim seçtiğim kitabı okuyacaksın. Böyle bir buyruk, en isteklileri bile okumaktan soğutur.
- D) Gerçek okuma, bir çıkar beklemeden, sadece geçmişin ya da bugünün kişilerle söyleşmeyi sevdiğimiz için, eğlenmek için okumaktır.
- E) Okuma alışkanlığı kişiden kişiye değişse de kişilere sağladığı yararlar büyük ölçüde değişmez ki ...

3. 1982-37

“Bir kere sanatçının yaşantısı ile okuyucunun aynı olabilir mi? Unutmayalım ki sanatçının, yapıtı oluştururkenki yaşantısı sadece bir duyguyu

(sevinç, keder vb.) yaşamak değildir. Bunun yanı sıra yaratma sıkıntıları, zaman zaman yaptığını yetersiz bulmanın verdiği umutsuzluk, bazen de teknik bir güçlüğün yenmenin verdiği keyif gibi okuyucunun paylaşmadığı duygular vardır ki bunları sanatçının yaşamış olduğunu okur bilemez de.”

Aşağıdakilerden hangisi paragraftaki düşünceleri tamamlayan bir sonuç cümlesi olabilir?

- A) Böylece sanatı, “sanatçının kendi duygularını dile getirmesi” olarak tanımlayabiliriz.
- B) Bu görüşe bakılırsa yapıt, sanatçının yaşantısını okura aktaran bir araçtır.
- C) Böylece kişi, sanat sayesinde başkalarının duygularını paylaşır ve yaşantısı zenginleşmiş olur.
- D) Bu bakımdan. okur, sanatçının yaşantısını aynen duyar demek yanlıştır; bir kısmını duyar olsa olsa.
- E) Buna göre, duygu aktarımı olmadıkça yapıt ne kadar gerçekçi olursa olsun sanat yapıtı değildir.

4. 1983-23

“Denilebilir ki, buraların en çalışkan, en becerikli, en yırtıcı adamıdır. Ekmeğini taştan çıkarır.”

Bu söz, aşağıdakilerden hangisiyle sürdürülürse, kendisinden söz edilen kişinin olumsuz bir yönü belirtilmiş olur?

- A) Başkalarını ekmeğinden etse bile.
- B) Ekmek elden su gölden demez.
- C) Ekmek aslanın ağzında olsa bile.
- D) Ne yapar eder bir ekmeğin kapısını bulur.
- E) Ne kendi ekmeğiyle oynatır ne de başkalarınınkiniyle.

5. 1983-34

“Birçok kişi A. Muhip Dranas’la C. Sıtkı Tarancı’nın, Fransız şairlerinden

Baudlaire’in, Mallarme’nin çizgisinde olduğunu söyler. Ama iki şairimiz de kendi kişiliklerini, kendi toplumlarının havasını duymuşlardır dizelerinde (mısralarında); olsa olsa bir etkilenme vardır, ancak bunu özümleyebilmişlerdir. Kaldı ki Yahya Kemal’de de, Ahmet Haşim’de de görülür Fransız şiirinin etkisi.”

Bu metnin sonuna aşağıdakilerden hangisi getirilirse metindeki düşünce en uygun biçimde tamamlanmış olur?

- A) Önemli olan, etkiyi aşmak, kendine özgü bir şiire ulaşmaktır.
- B) Yalnız, her zaman, en iyi şair etkilenmeyen şair değildir.
- C) Bunun yanında, sanatta etkilenmenin önemi uzun yıllar tartışılmıştır.
- D) Şunu da belirtmek gerekir ki bir dönemin hiçbir şairi bu etkiden kurtulamamıştır.
- E) Ne var ki onlar hiçbir zaman etkilenmeye karşı olduklarını söylememişlerdir.

6. 1984-20

“Bir ülkenin sanatı, kültürü, o ülkeyi en az denizi, kumsalları, güneşi kadar tanıtır. Sanatın ve kültürün yaratıcısı insanlığı olduğu için, her ülke de kendi insanlarıyla var olduğu için, sanat ve kültür alanlarındaki gelişmeler eserler, daha anlamlı daha derin, daha insancıldır.”

Bu paragrafı sürdürebilecek en uygun cümle, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sanata ve sanatçıya verilen önem bu açıdan ele alınmalıdır.
- B) Bu nedenle sanatın değeri, toplumun ihtiyaçlarını karşılamasında aranmalıdır.
- C) Kültürle sanat arasındaki ilişkinin sınırı bu olmalıdır.
- D) Toplumun gelişmesi bu sanat eserlerine bağlıdır.
- E) Bunun için sanat, insanı geliştiren tek öğe olmaktadır.

7. 1985-23

"Trenle Zürich'ten Bern'e gittik. Karşımızda oturan orta yaşlı, gözlüklü bayan iki büyük gazeteyi didik didik etti. Bir genç kız, kulağında walkmen, hem müzik dinledi hem de bir dergiden makaleler okudu. Sadece sayfaları çevirirken dışarı baktı. Bir delikanlı, kalın bir kitaptan başını kaldırmadı. İki kez gözlerini kapayıp okuduklarını yineledi içinden. Yan tarafta genç bir çift, yine ellerinde birer kitap hep okudular."

Bu parçanın sonuna, aşağıdaki cümlelerden hangisi getirilemez?

- A) Kısaca, bizden başka herkes okuyordu.
- B) Sanki dünyayla ilgilerini kesmiş gibiydiler.
- C) Oysa yol boyunca görülecek ilginç şeyler de vardı.
- D) Bu insanlar okumaktan başka bir şey bilmiyorlardı sanki.
- E) Çünkü bu insanlar, doğayı önemsemiyorlardı.

8. 1987-26

İlk çağlardan günümüze kadar insanoğlunun sanatla uğraştığını, ekonomik ve kültürel açıdan en ilkel düzeydeki insanların bile sanata ilgi duyduklarını, sanat eseri olduğundan kuşku duyulamayacak çalışmalar ortaya koyduklarını biliyoruz.

Bu sözleri izleyebilecek en uygun cümle, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bu bakımdan sanat konularının tartışılması her zaman olumlu sonuçlar doğurur.
- B) Belki de insanı hayvandan ayıran niteliklerin başında onun bu yanı gelmektedir.
- C) Çünkü sanat eserinin yaratılması, sanatçının dış gücüne sıkı sıkıya bağlıdır.
- D) Burada söz konusu olan kişiye, onun çevresine ilişkin toplumsal koşullardır.
- E) Böylece sanat, insanlığın her döneminde farklı bir biçime bürünmüştür.

9. 1989-25

Bir müzik parçasını yazıyla, sözle anlatmaya kalkışmam. Bunun doğru dürüst yapılabileceğine de inanmam. Sanırım bu yargı az çok bütün sanat dalları için geçerlidir. Sözcüleri, bir ressamın tablosunu yazıyla nasıl anlatırsınız? Bir şiiri nasıl açıklar bir heykeli nasıl değerlendirirsiniz? Bunu yapanlar da var ama onlar da ....

Düşüncenin akışına göre, bu parçanın sonuna aşağıdakilerden hangisi getirilemez?

- A) eserin hakkını tam olarak veremiyorlar.
- B) daha önce söylenenlere karşı bir tutum içine giriyorlar.
- C) Sanat eserinden çok, sanatçıyı öne çıkarıyorlar.
- D) eseri bütün yönleriyle tanıtmıyorlar.
- E) gerçek bir değerlendirme yapamıyorlar.

10. 1990-23

Sait Faik bir yaşantıdır. Öyküsüyle yaşar, yaşantıyı anlatır. Anlatırken de çoğu zaman öykü türünün kurallarını aşar. Üslubunun düğmelerini iliklemez; .....

Bu sözler, düşüncenin akışına göre aşağıdakilerin hangisiyle tamamlanabilir?

- A) tekdüze ilişkilerden uzak durmayı, değişik kişileri anlatmayı ilke edinir.
- B) halkın arasına katılır ve küçük ayrıntıları yakalamaya çalışır.
- C) cümleleri, yaşantısının yeline kapılmış gibi savruk ve dağınıktır.
- D) dar bir sokakta, bir balıkçı kahvesinde ya da bir sandalda karşınıza çıkarır.
- E) gerilimsiz, sıradan durumlar, öykülerinin odak noktasını oluşturur.

11. 1991-23

İzleyici, bir oyundaki olayın gerçek olup olmadığını, yazarın yaşadığı gerçekleri yansıtmayı yansıtmadığını merak eder. Kimi

yazarlar yaşadıklarına sıkı sıkıya bağlı kalır, onu yansıtmaya çalışırlar; ama ben bunlardan değilim. Oyunlarımda gerçeklerden bütünüyle kopmamakla birlikte .....

Düşüncenin akışına göre, bu parçanın sonuna aşağıdakilerin hangisi getirilemez?

- A) yaşadığım ve tanık olduğum kimi olayları anlatırım
- B) yaşadıklarımın uzaklaşmaya çalışırım
- C) gözlemlerimi, değiştirip zenginleştirerek sunarım
- D) izleyicilerin hayal dünyalarını zenginleştirmeye çalışırım
- E) izleyenlerin oyunlarımdan masalsi bir tat almalarını isterim

12. 1993-36

Bazı yazarlar, kitap okumayanlara kızıyor ve onları ayıplıyorlar. Ben bu yazarlara katılmıyorum. Nedeni de şu: Bir insana, "Neden kitap okumuyorsun?" diye kızmak, "Neden piyano çalmıyorsun?" diye onu azarlamaya benzer....

Düşüncenin akışına göre, bu parçanın sonuna aşağıdakilerden hangisi getirilemez?

- A) Çünkü kitap okuma alışkanlığını kazanma, piyano çalmaktan daha kolay değildir.
- B) Aslında, kitap okumak da piyano çalmak gibi özendirici bir ortam gerektirir.
- C) Bunun, onları okumaya yönlendirecek olumlu bir yanı yoktur.
- D) Ancak, kitap okuyan herkesin piyano çalması gerekmez.
- E) Bu nedenle, kitap okumayanlara kızmak yerine onları eğitmek gerekir.

13. 1997-30

İlk olarak 1885 yılında yayımlanan bu kitap, yayımlandığı dönemin yasaklarından birine karşı çıkan, döneminin özellikleri açısından değerlendirildiğinde her bakımdan modern

bir roman. Böylesine olgun ve şaşırtıcı bir romanın yüz yıl önce yazılıp yayımlanmış olması, romanımız açısından önemli bir gelişme. Ayrıca romanın daha önemli bir özelliği var: Çok rahat ve kolay okunabilirliği. Sanki bugün yazılmış gibi...

Düşüncenin akışına göre, parçanın son cümlesi aşağıdakilerden hangisiyle tamamlanabilir?

- A) akıcı, anlaşılır bir dile sahip
- B) günümüzün birçok sorununa değiniyor.
- C) gelecek kuşaklara örnek olabilecek nitelikte
- D) Geçmiş yüzyılın değerlendirmesini içeriyor.
- E) Yaratıcısının yaratma gücünü kanıtlıyor.

14. 1998-32

Bireyi mesleğe yönlendirirken onun ilgileri, yetenekleri ve toplumun ihtiyaçları göz önüne alınmalıdır. Ancak on, on beş yıl sonra hangi meslekte ne kadar insan gücüne ihtiyaç duyulacağını kestirebilmek zor. Ayrıca bu bir ölçüde kestirilebilse bile, zamanla bazı mesleklerle ilgili modalar ortaya çıkıyor. Özellikle gençler arasında kimi meslekler daha çok tutulmaya başlıyor; ister istemez o mesleğe eğilim artıyor. Sonra, bazı mesleklerde daha çok para kazanıldığı için gençler özellikle o mesleklere yöneliyor. ....

Bu parça düşüncenin akışına göre aşağıdaki cümlelerden hangisiyle sürdürülebilir?

- A) Aslında çalışma alanlarının ve mesleklerin sınırlı oluşu buna yol açıyor.
- B) Bence, bireylerin ilgilerinin çok yönlü ve çok boyutlu olmayışı, belirli mesleklerde yığılmaya neden oluyor.
- C) Sözün kısası bu tutum, yeni yeni mesleklerin doğmasını sağlıyor.
- D) Bu sorun, anne ve babaların çocukları yanlış yönlendirmesinden kaynaklanıyor.

E) Sonuç olarak toplumun ihtiyaçlarıyla insanların eğilimlerini bağdaştırmak zor oluyor.

15. 1999-33

Hiç ummadığımız bir şiir, günü gelince bizim için söylenmiş izlenimini verir. Çünkü şiir eskimez, durur bir yerde okurunu bekler. Bekler ve bir gün bulur onu. Dahası, en kötül, en sığ, en basit bir şiirden bile bir gün başka bir anlam, başka bir güzellik fıskırabilir. Bu nedenle, ...

Düşüncenin akışına göre bu parçanın son cümlesi aşağıdakilerden hangisiyle tamamlanabilir?

- A) iyi şiir her okuyucuda aynı duyguları, aynı çağrışımları uyandırabilmelidir
- B) pek çok şiir kitabı ancak şairlerinin ölümünden soma değer kazanmıştır
- C) sanat değeri taşıyan şiirler eskimiş olanlardır
- D) eleştirmenler, okuyacakları şiir kitabını seçmede okurlara yol göstermelidirler
- E) şiir değerlendirmelerinde olumsuz ve kesin yargılardan olabildiğince kaçınmak gerekir

16. 2000-40

İnsanın doğayla savaşımında korkunun rolü yadsınamaz. Önemli olan, bu insanca duyguyu iyi değerlendirebilmektir. Nasıl ki kullanılması bilinmeyen bir silah bazen geri tepip büyük zararlara yol açabiliyorsa, korku da denetim altında tutulmayıp kendi başına bırakılırsa sonuç hiç kimse için iyi olmaz. Korkalım; ama neden, niçin korktuğumuzu bilelim. Korkuya yenilme kaygısının tutsağı olmayalım.

Bu parçanın sonuna düşüncenin akışına göre aşağıdakilerden hangisi getirilemez?

- A) Korkuyla birlikte yaşamayı öğrenelim.
- B) Korkudan, uygun biçimde yararlanmaya çalışalım.

- C) Korkunun, toplumu değişik yönlerden etkilediğini unutmayalım.
- D) Korkuyu bir engel değil, bir araç olarak görelim.
- E) Korkumuzun nedenini öğrenip ona göre davranalım.

Çözümler:

1. Paragrafın birinci cümlesinde Divan ve Halk edebiyatında şiir adlarının olmadığı, bu şiirlerde konu bütünlüğünün de bulunmadığından söz edilmektedir. Dolayısıyla herhangi bir konuda yazılmış şiirlere ulaşmak için baştan sona bütün şiirleri taramak gerekecektir.

Doğru seçenek B'dir.

2. Paragrafta bir yazarın kitap okuma konusunda ileri sürdüğü görüşler ağır bir dille eleştirilmektedir. Bu eleştirinin nedeni ise yazarın, "kitabı nasıl okumak gerektiği" konusunda gençlere öğütler vermesidir. "Kitap okuma konusunda öğüt verilmesine" karşı çıkan birinin, düşüncelerini B seçeneğiyle sürdürmesi gerekir.

Doğru seçenek B'dir.

3. Bir paragrafın sonuç cümlesi genellikle ana düşünceyi verir. Paragrafta, bir sanatçının bir yapıtı oluştururken yaşadığı duyguların, okur tarafından tam olarak anlaşılamayacağı dile getirilmektedir. Okur sanatçının yaşantısının ancak çok sınırlı bir kısmını öğrenebilir. Bu nedenle sonuç cümlesi bu düşünceye yer vermelidir.

Doğru seçenek D'dir.

4. "Ekmeğini taştan çıkarmak" olumlu bir özelliştir. Bunun sonuna A seçeneği getirilirse bu olumlu özellik başkalarına zarar verilerek kazanıldığı için olumsuzluğa dönüşür.

Doğru seçenek A'dır.

5. Paragrafta etkileşimin doğal olduğu ancak, ünlü ozanların etkilenmekten korkmadıkları

ve her şeye rağmen özgün olabildikleri, ulusal değerler yaratabildikleri belirtilerek bu durum örneklendirilmiştir. Bu görüşü pekiştiren ve tamamlayan cümle A'da verilmiştir.

Doğru seçenek A'dır.

6. Paragraf yazarına göre bir ülkenin tanıtılmasında, o ülkenin sanatı en az doğal güzellikleri kadar önemlidir. Bu düşüncenin konu edildiği bir yazının devamı olabilecek en uygun cümle A seçeneğidir.

Doğru seçenek A'dır.

7. Parçada bir tren yolculuğundan edinilen izlenimler anlatılmaktadır. Yazarın dışında trendeki yolcuların ortak özelliği yolculuk boyunca bir şeyler okumaları. Bundan dolayı bu paragraf A, B, C ve D ile sonlanabilir; ancak E ile sonlanamaz, çünkü insanların doğayı önemsemediklerini ileri sürececek bir gözlemden söz edilmemiştir. Çünkü, yolcular arasında sayfaları çevirirken pencereden dışarıya bakanlar bulunmaktadır.

Doğru seçenek E'dir.

8. Soru kökündeki cümlede tarihin her aşamasında, insanın sanata ilgi duyduğu, sanatla uğraştığı vurgulanmaktadır. Diğer bir deyişle konusu "sanatın insanın varlığı ile aynı zamanlı olduğu" gerçeğine dikkat çekilmektedir. İlkel insanlar bile sanat ürünleri ortaya çıkarmışlardır; öyleyse sanat, insanın temel ve ayrı özelliklerinden biridir. Bu gerçeği vurgulayan da B seçeneğidir.

Doğru seçenek B'dir.

9. Paragrafın bütününde bir sanat yapıtının açıklanamayacağı, o yapıtı en iyi anlatanın yine kendisi olabileceği anlatılmaktadır. Bu nedenle paragrafın sonuna gelecek cümlelerin de aynı doğrultuda olması gerekir. Son cümlede sanat yapıtını yorumlayıp açıklamak isteyenlerin varlığından söz edilmekte ve "ama" bağlacı ile

sürdürülmektedir. Öyleyse bu işe kalkışanların olumsuzluğu ile tamamlanmalıdır. Paragraf A, B, D ve E seçenekleriyle tamamlanabilir. B seçeneğindeki "daha önce söylenenlere karşı bir tutum içine giriyorlar" cümlesi paragrafın sonuna getirilemez.

Doğru seçenek B'dir.

10. Bir paragrafı tamamlarken verilen kısmın sonuç cümlesi dikkate alınır. Son cümleyle eklenecek cümlelerin birbirini anlamca tamamlaması gerekir. Sait Faik için son cümlede "Üslûbunun düğmelerini iliklemez;" dendiğine göre üslûpta belli kurallara bağlı olmadığı anlatılmak istenmiştir. Bu anlama gelen cümle de C seçeneğinde verilmiştir.

Doğru seçenek C'dir.

11. Paragrafta "kimi yazarların gerçeğe sıkıca bağlı kaldıklarını" belirten yazar "ama ben bunlardan değilim" diyor. Son cümlede "Oyunlarımda gerçeklerden bütünüyle kopmamakla birlikte..." ifadesi yer aldığı için bu cümle A seçeneği ile tamamlanamaz. Çünkü A'da "yaşadığım ve tanık olduğum olayları anlatırım" dediği için bu ifade son cümleyle çelişir.

Doğru seçenek A'dır.

12. Parçada, kitap okumayanlara kızmakla, piyano çalamayanlara kızmanın aynı şey olduğu, ikisinin de bir eğitim işi olduğu üzerinde durulmaktadır. Bu nedenle paragraf, "Ancak kitap okuyan herkesin piyano çalması gerekmez." cümlesiyle tamamlanamaz. Çünkü paragrafta eklenecek cümlelerin, ana düşünceyle uyum içinde olması gerekir.

Doğru seçenek D'dir.

13. Paragraftaki son cümle "Sanki bugün yazılmış gibi" den sonra "akıcı, anlaşılır bir dile sahip" sözü ile tamamlanmalıdır; çünkü burada "bugün yazılmış gibi" rahat okunabilmekten söz edilmektedir.

Doğru seçenek A'dır.

14. Özelden genele doğru bir yöntemle yazılmış paragraflarda, sonuç cümlesinin başında "özetle, anlaşıldığı gibi, böylece, sözün kısası, sonuç olarak, anlaşılıyor ki," türünden özetleyici nitelikli sözlere yer verilir. İlk cümlede meslek seçiminin, bireyin ilgisine ve toplumun gereksinimine dayalı olduğu söyleniyor. Ancak zaman içerisinde ihtiyacın boyutlarının, bireyin ilgisinin değişebileceği, bunun da meslek seçimini zorlaştırdığı belirtildiğine göre sona bu düşünceyi özetleyici nitelikteki cümle, gelmelidir. Bu da, E'deki cümledir.
Doğru seçenek E'dir.

15. Paragrafa göre iyi ya da kötü her şiir, bir gün gerçek okurunu bulacaktır. Bu nedenle şiir değerlendirmelerinde kesin yargılardan kaçınmak gerekir.

Doğru seçenek E'dir.

16. Parçada "korku" dan ve "korkuya yenilme kaygısının tutsağı olmamak"tan söz edilmektedir. Bu anlam akışını bozmayıp devam ettiren cümleler, A, B, D ve E seçeneklerinde verilmiştir. C seçeneğindeki yargı ise, parçadaki düşüncenin bir devamı olamaz.

Doğru seçenek C'dir.

11.1.3.1. 3. Bir parçayı iki paragrafa bölme

Bu konuda ÖSS'de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	3

Çizelge 11.61. "Bir parçayı iki paragrafa bölme" ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1989-24

(I) Biz gazeteciler, dışarıdan pek sevimli gözükmeyiz. (II) Sanırım bunun temelinde daha çok, işimizin eleştiri olması yatıyor. (III) Çünkü insanoğlu, doğası gereği, eleştiriden pek hoşlanmaz; eleştiriye de eleştireni de hoşgörülle karşılamaz. (IV) Eleştirinin tarih içindeki önemini küçümsememeliyiz. (V) Eleştiri olmasaydı herhâlde uygarlık bugünkü düzeyine ulaşamazdı. (VI) Çağdaş uygarlığın bu düzeye gelmesinde eleştirinin motor rolü oynadığını söyleyebiliriz.

Bu parça iki paragrafa bölünmek istense, ikinci paragraf hangi cümleyle başlar?

A) II. B) III. C) IV. D) V. E) VI.

2. 2000-32

(I) Rize'nin Pazar ilçesinde, Verçenik Yaylası'na gidecek minibüse bindiğimizde, uzun süren otobüs yolculuğunun yorgunluğunu unutmuştuk. (II) Yaklaşık beş saat süren minibüs yolculuğundan sonra, kararlaştırılan buluşma noktasına ulaştık. (III) Oradakilerle hoş beşten sonra çadırları kurduk; sırt çantalarımızı boşalttık. (IV) İlk günler için getirilen taze yiyeceklerle, hemen küçük bir ziyafet sofrası kurduk kendimize. (V) Geceleri fark ettik ki, gökyüzü burada her zaman yıldızlarla doluydu. (VI) Hemen her gece yıldızlara bakarak düşler kuruyorduk.

Yukarıdaki parça iki paragrafa bölünmek istense ikinci paragrafın kaçınıcı cümleyle başlaması uygun olur?

A) II. B) III. C) IV. D) V. E) VI.

3. 2001-25

(I) Mektup on altıncı yüzyıla kadar salt haberleşme amacıyla kullanılıyor, bu anlamda bir tür gazete görevi de yapıyordu. (II) On altıncı yüzyıldan sonra ise söz konusu görevinin yanı sıra, duygu ve düşünceler de mektuplar aracılığıyla paylaşılmaya başlandı. (III) Goethe'nin ciltler dolusu özel mektupları, Schiller'in yazışmaları, Gogol, Puşkin, Byron'un unutulmaz mektupları bunlar arasında sayılmaya değer niteliktedir. (IV) Candide yazarı Voltaire'nin yazdığı mektuplar öğüt vermek, danışmak, bilgi almak, yaptıklarını tanıtmak gibi değişik amaçlar içerir. (V) Bu büyük ustanın en başarılı mektuplarıysa, duygularını paylaşmak için yazdığı mektuplardır. (VI) Bunlar, özentiye kaçmadan, yapaylığa düşmeden, içten geldiği gibi yazılmış mektuplardır.

Bu parça iki paragrafa ayrılmak istense, ikinci paragrafın kaçınıcı cümleyle başlaması uygun olur?

A) II. B) III. C) IV. D) V. E) VI.

Çözümler:

1. Bir paragraf aynı konu ve ana düşünceden oluşan cümleler bütünüdür. Konu ve ana düşünce değişince yeni bir paragraf yapma gereği ortaya çıkar.
Bu cümlelerin ilk üçünde konu “gazetecilik”tir. IV., V. ve VI. cümlelerin konusu ise “eleştiri”dir.
Doğru seçenek C’dir.
2. Paragrafta “günlük tutan” yazarın yazılarının içeriğinden söz edilmektedir. Bu günlüklerde açığa vurulmak istenmeyen görüş ve düşüncelerin yer alabildiği bu nedenle de günlüklerin kolay kolay yayımlanmadığı anlatılmaktadır. III. cümlede sözü edilen durumdan V. cümlede “bunları” sözcüğüyle

söz edilmektedir. IV. cümle ise, bu parçada anlatılanlarla ilgili değildir.

Doğru seçenek C’dir.

3. Paragrafın konusu “mektup”tur. İlk iki cümlede mektubun 16. yüzyıla kadarki ve bu yüzyıldan sonraki işlevi anlatılmaktadır. III. cümlede 16. yy. sonrasından ünlü mektup yazarları sayılmaktadır; cümledeki “bunlar arasında” sözü önceki cümleyle bağlantı sağlamaktadır. IV. cümlede, öncekilerle bağlantı sağlayan sıfat-zamir-bağlaç türünden bir sözcük yoktur. Voltaire’in mektuplarından söz ediliyor ve bu V., VI. cümlelerde de devam etmektedir. Dolayısıyla Voltaire’den söz eden IV. cümle yeni paragrafın başı olacaktır.
Doğru Seçenek C’dir.

11.1.3.1.4. Paragrafın düşünce akışını bozan cümle

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	2	2	1	2	1	2	1	1	15

Çizelge 11.62. “Paragrafın düşünce akışını bozan cümle” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1991-22

(I) Sözcükler birtakım işaretlerdir. (II) İnsan bu işaretlerle düşünür. (III) Düşünürken nesnelerin yerine işaretleri yani sözcükleri koyar. (IV) Bir insanın söz dağarcığının zenginliği, ancak başkalarının söz dağarcığıyla karşılaştırıldığında ortaya çıkar. (V) Bu, zihnin işlemlerini kolaylaştırır ve çabuklaştırır. (VI) Sözcükler ne kadar kullanışlı ve açık olursa zihin de o kadar iyi işler.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisi düşüncenin akışını bozmaktadır?

A) II. B) III. C) IV. D) V. E) VI

2. 1992-24

(I) Mozart’ın bir peri masalından farksız olan “Sihirli Flüt”ü, yönetmenin elinde daha da büyülü bir havaya kavuşmuş. (II) Bu operanın başlamasına bir ay kala bütün biletler satılmış. (III) Opera sahnesine eski Mısır’ı düşündürten renkte dekorlar yerleştirilmiş. (IV) Bu dekorlarda tapınakların, piramitlerin görkemiyle fresklerin ayrıntılarındaki incelik bir arada. (V) Kostümlerde de Mısır renklerinden oluşan soyut bir görüntü egemen.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerden hangisi düşüncenin akışını bozmaktadır?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

3. 1993-24

(I) Karadeniz Bölgesi’ndeki sıradağlar, Anadolu’nun kıraç düzlükleriyle, alabildiğine nemli Karadeniz iklimi arasında, aşılmaz bir duvar gibi yükselir. (II) Bu bölge, müziğiyle, el sanatlarıyla, mutfağıyla ilginç bir kültüre sahiptir. (III) Dağların kuzeye bakan yamaçları çok gür bir bitki örtüsüyle kaplıdır. (IV) Bunların doruklarını saran sis bulutlarının oluşturduğu yoğun nem, bölgenin doğal bitki örtüsü ve tarım ürünlerini sürekli besler. (V) Bu dağlar, aynı zamanda, kıyı halkını iç kesimlerde yaşayanlardan ayıran bir sınır çizer sanki.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisi düşüncenin akışını bozmaktadır?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

4. 1994-23

(I) Kimi romancılar iç monolog yöntemini iyi bir biçimde kullanmıyorlar. (II) Kişilerin ruhsal ve fiziksel özellikleri arasında bir bütünlük kurulmuyor. (III) Bu yüzden kişilerin içlerinden geçen düşünceleri, okuyucu kolayca seçip ayıramıyor. (IV) Oysa iç monolog tekniği romancıdan büyük bir ustalık ister. (V) Romancının, iç monologla yüz yüze konuşmalar arasındaki ayrımı görmesini, tanımasını gerektirir.

Yukarıda numaralanmış cümlelerden hangisi anlatımın akışını bozmaktadır?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

5. 1994-24

(I) Karikatüristler, karikatürlerinin yalnız gazete ve dergi sayfalarında yer almasından yakınıyorlar. (II) Bu yüzden en iyi karikatürlerinin bile zamanla unutulup gittiğini söylüyorlar. (III) Gazete ve dergilerde yer alan karikatürlerin güncel konuları içermesi gerektiğini düşünüyorlar. (IV) Karikatürlerinin, gazete ve dergi sayfalarından evlerin, galerilerin duvarlarına çıkmasını, kitaplarda toplanmasını istiyorlar. (V) Ancak bu yolla adlarının unutulmayacağına, yaşayacaklarına inanıyorlar.

Yukarıda numaralanmış cümlelerden hangisi anlatımın akışını bozmaktadır?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

6. 1995-30

(I) Anılar yaşandıktan sonra yazılır. (II) Günlüklerse yaşanırken oluşturulur. (III) Kimi günlükler içedönük bir nitelik taşır. (IV) Anılarla günlükler arasındaki en önemli ayırım budur. (V) Bu bakımdan günlükler anılara göre daha inandırıcıdır.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerden hangisi düşüncenin akışını bozmaktadır?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

7. 1995-31

(I) F. Kafka'nın, çok ilgi çekeceği sanılan yeni bulunmuş mektupları, İsveç'te kitap olarak yayımlandı. (II) Bu yayınevi geçen yıl çeşitli yazarların yapıtlarından oluşan bir kitap dizisi yayınlamıştı. (III) Mektuplar Kafka'yı sevenleri de edebiyat tarihçilerini de yakından ilgilendiriyor. (IV) Bunlarda Kafka üzerinde yapılmış kimi eski araştırmaları aydınlatan bilgiler yer alıyor. (V) Ayrıca, yazarın yaşamının son aylarında ilgili önemli noktalar ortaya konuyor.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerden hangisi düşüncenin akışını bozmaktadır?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

8. 1996-31

(I) Otuz yaşına kadar durmadan yazdım; ama amatörlük döneminin bu ürünleri yayımlanmadı. (II) Gerçek anlamda yazarlığa otuzumda başladım. (III) İlk kitabım da ancak kırk yaşında piyasaya çıkabildi. (IV) Önceleri, salt ele alınan konunun önemli olduğunu düşünüyordum; sonra konu kadar işlenişinin de önemli olduğunu anladım. (V) Onun yayımlanışından sonra da sanat görüşümde bir değişiklik olmadı. (VI) Çünkü yazarlığa başladığımda düşünsel kişiliğim oluşmuştu.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisi düşüncenin akışını bozmaktadır?

A) II. B) III. C) IV. D) V. E) VI.

9. 1997-28

(I) Bu kitap, sanat yaşamımın değişik dönemlerinden seçilmiş ürünlerden oluşuyor. (II) Ağırlık, 1970'lerden önce yazdığım şiirlerde. (III) Son beş yılda dergilerde birçok şiir yayımladım, ancak bu şiirleri kitaba almadım. (IV) Anılarımda da belirttiğim gibi, bunlar kendimle uzun bir hesaplaşmadan sonra oluşan şiirler. (V) Dolayısıyla beni bütün yönlerimle okurlarıma tanıtacaktır.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerden hangisi düşüncenin akışını bozmaktadır?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V

10. 1997-29

(I) Bir sanatçı önce kullanacağı malzemeyi seçer. (II) Sonra da bu malzemedeki estetik dışı öğeleri ayıklar. (III) O da tasarladıklarını dil aracılığıyla kısa ve öz olarak anlatılır.

(IV) Şairin malzemesi de dildir. (V) Örneğin, bir yontucu, mermeri fazlalıklarından arındırarak yapıtını ortaya çıkarır.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerle anlamlı bir bütün oluşturabilmek için, cümlelerden hangileri yer değiştirmelidir?

- A) I. ve II. B) II. ve III. C) III. ve IV.
D) III. ve V. E) IV. ve V.

11. 1998-30

(I) Okuduğunuz bir eserin nitelikli olup olmadığını mı anlamak istiyorsunuz? (II) Bu, seçici bir okurun yanıtlaması gereken ilk sorudur. (III) Onu birkaç ay sonra tekrar ele alın. (IV) Kötüye okumaya değmez; iyi ise değişik bir tatla karşınıza çıkar. (IV) Size yepyeni ufuklar açar.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerden hangisi düşüncenin akışını bozmaktadır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

12. 1999-31

(I) Oyun, bir gün içinde hatta bir kaç saatte geçen olaylar üzerine kurulmuş. (II) Oyun, üç birlik kuralına uygun; ancak izleyicinin merakını kamçılama yönünden zayıf kalıyor. (III) İlk bölümün ikinciye göre çok kısa oluşu, izleyenleri rahatsız ediyor. (IV) Kişiler kendi toplumsal, psikolojik, ekonomik ve kültürel yapılarına uygun olarak olaylar içinde verilmiş. (V) Sanatçı, bu eksikliklerine karşın, bir oyun yazarı olarak umut veriyor.

Bu paçanın anlam akışındaki bozukluğu gidermek için, aşağıdaki değişikliklerden hangisi yapılmalıdır?

- A) I. cümleyle II. yer değiştirmeli
B) II. cümleyle III. yer değiştirmeli
C) III. cümleyle IV. yer değiştirmeli

- D) IV. cümle I. den sonra gelmeli
E) V. cümle II. den sonra gelmeli

13. 1999-32

(I) Bireysel acılarını yansıtmak için bir araç olarak görmez şiiri. (II) Kendi acılarına yer vermez şiirlerinde. (III) Daha çok, içinde yaşadığı toplumun acılarını, sevinçlerini yansıtmak ister. (IV) İmgeleri yalındır. (V) Söyleyişinde inişler çıkışlar yoktur. (VI) Bütün şiirlerinde okuru saran bir sıcaklık vardır.

Bu parçadan, aşağıdaki cümlelerin hangisi çıkarılırsa parçanın anlamında önemli bir daralma olmaz?

- A) II. B) III. C) IV. D) V. E) VI.

14. 2000-33

(I) Umarım siz benden çok daha fazla yaşarsınız; ama bu yaşlara gelince insanda yaşlılığın farklı bir etkisi oluyor. (II) Yeni bir işe başlarken endişeleniyorsunuz, bitirebilir miyim diye. (III) İtiraf edeyim ki "Köleler ve Tutkular"a başlarken bu endişeyi yaşadım. (IV) Romanda her konu, yazılış süresini kendi belirliyor. (V) Hiçbir kitabımın üzerinde bu kadar yoğun çalıştığımı söyleyemem. (VI) Tam bir ağır işçi gibi sabah 8.30'dan akşam 20.00'ye kadar... (VII) Böylesine yoğun çalışmama karşın, kitabı tamamlamam iki yılımı aldı.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisi düşüncenin akışını bozmaktadır?

- A) II. B) III. C) IV. D) V. E) VI.

15. 2001-27

(I) O, yaşamı yaşayarak öğrenmiş bir yazar. (II) Deneyimlerini ve gözlemlerini herkesle paylaşmış. (III) Kendi kendine öğrendiği üç yabancı dili de iyi derecede konuşabilecek düzeye erişmiş. (IV) Öğretmenlik yapmış, siyasetle uğraşmış, yurtiçi ve yurtdışında

birçok yeri görmüş. (V) Kimi roman ve öyküleri ancak ölümünden sonra yayımlanabilmiş. (VI) Gezdiği, gördüğü yerlerin yöresel renklerini büyük bir ustalıkla yapıtlarına yansıtmiş.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisi düşüncenin akışını bozmaktadır?

A) II. B) III. C) IV. D) V. E) VI.

Çözümler:

1. IV. cümle düşüncenin akışını bozmaktadır. Çünkü bu cümle paragrafta işlenen konuyla doğrudan ilgili olmadığı gibi kendinden önceki ve sonraki cümlelerle de bağlantılı değildir.
Doğru seçenek C'dir.
2. Paragrafın I., III., IV. ve V. cümleleri anlamca bir bütündür. Bu cümlelerde Mozart'ın 'Sihirli Flüt' operasının sahnelenmesiyle ilgili ayrıntılar ve yönetmenin bu yapıta kattıkları anlatılıyor. II. cümlede ise, operanın biletlerinin bir ay önceden satıldığı bildirilmektedir. Bu cümle diğerleriyle ilişkisizdir.
Doğru seçenek B'dir.
3. Paragrafın I., III., IV., ve V. cümlelerinde Karadeniz Bölgesi'nin coğrafi özellikleri anlatılmaktadır. II. cümlede ise bölgenin kültürel özellikleri anlatılmış. Bu cümle paragrafın düşünce akışını bozmaktadır.
Doğru seçenek B'dir.
4. Paragrafın II. cümlesi dışındaki cümlelerinde "iç monolog" u iyi kullanamayan romancıardan, bunun iyi kullanılması gereğinden söz edilmektedir. II. cümlede ise "kişilerin ruhsal ve fiziksel" özellikleri arasındaki uyumun iyi kurulmadığından söz edilmektedir. Bu cümle, anlatımın akışını bozmaktadır.
Doğru seçenek B'dir.

5. Paragrafta karikatürcülerin, karikatürlerinin gazete ve dergilerde kalmayıp bir kitap hâline getirilmesi isteği dile getiriliyor. III. cümlede ise, gazete ve dergilerde yer alan karikatürlerin güncel konuları içermesi gereği üzerinde durulmaktadır. Bu nedenle bu cümle anlatımın akışını bozmaktadır.
Doğru seçenek C'dir.
6. I., II, IV. ve V. cümlede anılarla günlükler karşılaştırılmaktadır. III. cümlede ise, günlüklerin kendi aralarındaki bir farklılık belirtilmiştir. Bu nedenle III. cümle parçanın anlam bütünlüğünü bozmaktadır.
Doğru seçenek C'dir.
7. I., III., IV. ve V. cümlelerde Kafka'nın mektuplarından söz edilmektedir. II. cümlede ise, bir yayınevini bir etkinliği konu edilmektedir. Dolayısıyla, akışı bozan cümle II. cümledir.
Doğru seçenek B'dir.
8. I., II., III., V. ve VI. cümlede sanatçının yazdıklarını yayımlama serüveni dile getirilmiştir. IV. cümlede ise içerik ve biçim sorunu üzerinde durulmuştur. Böylece bu cümle, paragraftaki düşüncenin akışını bozmaktadır.
Doğru seçenek C'dir.
9. Paragrafın I. cümlesi "Bu kitap, sanat yaşamının değişik dönemlerinden seçilmiş ürünlerden oluşuyor."nde II., IV. ve V. cümlede söylenenler anlamca uyumludur. Fakat III. cümle ile I. cümle arasında çelişki vardır.
Doğru seçenek C'dir.
10. Paragrafın anlamlı bir bütün oluşturabilmesi için III. cümle ile V. cümlelerin yer değiştirmesi gerekir.
Doğru seçenek D'dir.

11. II. cümle hem biçimsel yönden (3. kişiye yönelik oluşu) hem de anlam yönünden diğerlerinden farklıdır.

Doğru seçenek B'dir.

12. İlk cümlede oyundaki olayın süresi üzerinde durulmuş II. cümlede önce oyunun olumlu sonra olumsuz bir yanı söylenmiş, ardından da olumsuz bir yanına geçilmiş. III. cümlede olumsuz bir başka yan belirtilmiş. IV. cümlede ise olumlu bir yanından söz edilmesi anlam akışındaki bozukluğu göstermektedir. V. cümlede "bu eksiklikler" sözünün kullanılması da, dördüncünün yerinin değiştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Doğru seçenek D'dir.

13. Bu tip sorularda yapılması gereken eş ya da yakın anlamlı cümleleri belirlemektir. Bu parçada I. ve II. cümle yakın anlamlı cümlelerdir. Dolayısıyla bu cümlelerden biri

çıkarılırsa parçanın anlamında bir daralma olmaz.

Doğru seçenek A'dır.

14. Parçada I, II, III, V ve VI numaralı cümleler arasında anlam birliği bulunmaktadır. IV numaralı cümlede ise, "Romanda her konu, yazılış süresini kendi belirliyor." denilerek farklı bir düşünceye yer verilmiştir.

Doğru seçenek C'dir.

15. Parçanın IV. cümlesinde söylenenler III. cümlede anlam bakımından tekrarlanmıştır. Seçeneklere IV konmadığına göre III. cümle bu parçadan çıkarılmasında sakınca olmayan cümledir.

Doğru seçenek B'dir.

11.1.3.1.5. Paragraf içinde boş bırakılan yere gelebilecek ifade

Bu konuda ÖSS'de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	-	1	4

Çizelge 11.63. "Paragraf içinde boş bırakılan yere gelebilecek ifade" ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1997-44

Onun öykülerinde ....: Evlerde lâmbalı radyolar, gramofonlar, taş plaklar çalınır. Mahalle aralarında çocuklar oyun oynarlar. Cambazhaneler kurulur; yazlık bahçe sinemalarında kovboy filmleri izlenir. Mahalle camisinin bahçesinde oğlak otlatılır. Ana caddelerden tramvaylar geçer; ağzındaki sigarasıyla yalnız bir adam parkta dolaşır; Haydârpaşa Garında köylüler trenden inerler omuzlarında torbalarıyla.

Bu parçada boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilirse parçanın anlam bütünlüğü bozulmaz?

- A) o dönemin eğlence hayatını bütünüyle tanıma fırsatı bulursunuz.
- B) 1940'lı, 50'li yaşamından görüntüler yakalarsınız.
- C) geçmiş yaşamın sıkıntılarını bütün ağırlığıyla duyarsınız.
- D) birbirini seven insanların ilişkilerindeki sıcaklığı hissedersiniz.
- E) bugünün yaşamından izler görürsünüz.

2. 1998-31

Bu roman Reşat Nuri'nin önemli ve başarılı bir yapıtı değildir. Ancak ..... . Reşat Nuri bu yapıtında yer yer şematik ve didaktik olmakla birlikte çok önemli toplumsal bir sorunu romana taşımıştır.

Bu parçada boş bırakılan yere, düşüncenin akışına göre aşağıdakilerden hangisi getirilemez?

- A) ilk tezli romanlarımızdandır
- B) içerdiği gözlemler ve yaşantılar yönünden ilginç özellikler taşımaktadır
- C) yaklaşık doksan yıl önce yaşanan sorun, günümüzde de çözülememiştir
- D) yaşanmış olaylardan yola çıktığı için tarihçilere kaynaklık etmiştir
- E) sanatçının toplumsal roman alanındaki çalışmalarının ilk örneği olması açısından ilginçtir

3. 1999-34

Bizim yaşamımızı yansıtmayan yapıtlar, üzerimizde yeterince etkili olmuyor. Bir yapıttaki yaşantıları paylaşabilmemiz, anlatılan olayların da bize tanıdık gelmesini gerektiriyor. İşte bu nedenle, öykülerde ve romanlarda ... isterim.

Düşüncenin akışına göre, bu parçada boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilemez?

- A) gelenek ve göreneklerimizden yola çıkılmasını
- B) evlerimizden ve eşyalarımızdan silinmez izler bulunmasını
- C) bize, yeni ve değişik insan tiplerinin tanıtılmasını
- D) duygu ve düşüncelerimize ayna tutulmasını
- E) kolaylıkla benimseyebileceğimiz karakterlerin çizilmesini

4. 2001-28

Yazın değeri taşıyan bir roman, bir öykü, bir oyun, yaşam çevremizi genişletir; içinde bulunduğumuz gerçek dünyanın dışına çıkarır bizi. ... Tam tersine gerçekleri değişik bir gözle görmemizi, olaylara farklı açılardan bakmamızı sağlar.

Bu parçada boş bırakılan yere, düşüncenin akışına göre aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) Bu, elbette, bir kaçış ya da kendi gerçeklerimizden kopuş değildir.
- B) İç gerilimlerimizden, sıkıntı ve bunalımlarımızdan büyük ölçüde kurtarır.
- C) Okuma, insanı her türlü tutkudan kurtararak özgürleştirir.
- D) Okuyan bir kişi, bütün bilgi eksikliklerini giderebilir.
- E) Okunan her kitap, iç zenginliğini artırır, duyguları harekete geçirir.

Çözümler:

1. Paragrafta, sözü edilen yazarın öykülerinde belli bir zaman diliminin özellikleri aktarılmaktadır. Bu nedenle B seçeneğindeki cümle parçanın anlam bütünlüğünü bozmaz. **Doğru seçenek B'dir.**
2. Paragrafta ilk yargı olumsuzdur. Boş bırakılan yere getirilecek yargının başında "ancak" sözcüğü olduğuna göre, buraya

anlamca ilgili ve olumlu bir yargı getirilmelidir. Bu nedenle boş yere A, B, D ve E getirilebilir. C seçeneği ise, hem ilk cümleyle bağlantılı olmadığından hem de olumsuz olduğundan getirilemez.

Doğru seçenek C'dir.

3. Yapıtların başarılı olması için bizim yaşadığımızı anlatmış olması koşulu vurgulanmaktadır. Öyleyse öykü ve romanda bize özgü değerlerin bulunması gerekmektedir. C seçeneğindeki yeni ve değişik insan tipleri alıştığımız, bildiğimiz tipler değildir.

Doğru seçenek C'dir.

4. Paragraftaki birinci cümlenin konusu "bir roman, öykü ya da oyunun, okuyucuyu içinde bulunduğu gerçek dünyanın dışına çıkarması"dır. A'da "Bu, bir kaçış; kendi gerçeklerimizden kopuş değildir." ifadesindeki "kendi gerçeklerimizden kopuş" sözü, ilk cümledeki "gerçek dünyanın dışına çıkmak" kavramının karşılığı gibidir. Son cümlede de "gerçekleri" sözcüğü kullanılmıştır. Paragrafın son cümlesinin başındaki "tam tersine" sözü de bu cümledeki görüşü desteklemektedir.

Doğru Seçenek A'dır.

11.1.3.2. Paragrafı doğru anlama ve yorumlamaya yönelik sorular

11.1.3.2.1. Paragrafın konusu

Paragrafın konusunu; üzerinde durulan, ele alınıp işlenen duygu, düşünce, olay ya da durum meydana getirir. Yazının yazılma amacıdır.

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	2	-	-	-	-	-	-	2	-	-	1	1	-	1	1	-	2	-	1	-	-	11

Çizelge 11.64. “Paragrafın konusu” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1981-21

“İkinci Dünya Savaşı yıllarında Norveç ve İtalya’da çocuklardaki diş çürümesinde belirgin bir azalma gözlenmiştir. Buna karşılık, savaş yıllarındaki yetersiz beslenme sonucu iskorbüt ve beriberi gibi hastalıklarda bir artış kaydedilmiştir. Savaşın birimiyle, Norveç ve İtalya’ya yapılan dış yardımlar sayesinde lüks sayılabilecek şeker, çikolata ve nişastalı besinlerin tüketimi savaş öncesindeki düzeye ulaştıncaya, diş çürüğü oldukça yaygınlaşmış ve bugün birçok Avrupa ülkesinde bellibaşlı hastalıklardan biri hâline gelmiştir.”

Bu paragrafta aşağıdakilerden özellikle hangisi üzerinde durulmuştur?

- Savaş yıllarında yeterli besin alınmadığı için beriberi ve iskorbüt gibi hastalıklar artmıştır.
- Savaş yıllarında, lüks sayılabilecek nişastalı ve şekerli tüketim maddeleri ortadan kalkmıştır.
- Birçok Avrupa ülkesinde diş çürüğü, üzerinde önemle durulan bir hastalıktır.
- Diş çürümesinin, alınan besin türleriyle çok yakından ilgisi vardır.
- Norveç ve İtalya, İkinci Dünya Savaşından en çok etkilenen ülkelerdir.

2. 1981-24

“Bilinçlenmiş yurttaş demokrasinin önkoşuludur. Yurttaşın bilinçlenmesinde ise dilin büyük önemi vardır. Dil, bilgileri insana ne kadar kolay aktarabilirse o da bunları o kadar kolay kavrar. Bu kolaylık da ancak ana dilinde vardır. Onun için, gelişme yoluna giren toplumlar kültür dillerini oluşturmada ana dillerini temel almışlardır.”

Yukarıdaki parçada anlatılmak istenen düşüncenin içerdiği temel kavramlar aşağıdaki söz öbeklerinden hangisinde bir arada verilmiştir?

- dil - bilgi aktarımı - kültür dili
- ana dili - bilgi aktarımı - gelişme
- gelişme - yurttaş - toplum
- toplum - ana dili - insan
- yurttaş - dil - kültür dili

3. 1988-25

Her yazarın yaşanılan gerçekler karşısındaki görüşlerini, duyuş ve anlayışını dile getiriş bakımından kendine özgü bir tutumu olmalıdır. Onu ölümsüz kılacak olan da budur. Bu nedenle sanatçı, eserlerinde öncelikle ve özellikle buna dikkat etmek zorundadır.

Bu parçada sanatçının hangi özelliği üzerinde durulmaktadır?

- A) Yazılarında dikkatli ve titiz davranması
- B) Duygu ve düşünce bakımından güçlü olması
- C) Kendine özgü bir üslûbunun bulunması
- D) Yazılarında yeni görüşler, düşünceler ileri sürmesi
- E) Yazılarında gerçekleri yansıtmaya özen göstermesi

4. 1988-27

Bu adada hiç kimse parmağını bile oynatmıyor. Öyle ki kekik, adaçayı gibi dağlarda yetişen otları ya da ağaçlardaki incirleri bile zahmet edip toplamıyorlar. alıkcılıktan söz açıldığında ise kendi kıyılarında tutacak balık kalmadığından, tüm balıkların karşı kıyılarda olduğundan yakınıyorlar. Evlerinin bahçesinde yetiştirebilecekleri sebzelerden tutun da su gibi en gerekli maddelere değin hemen her şey, sekiz saat ötedeki bir başka adadan geliyor.

Bu parçada ada halkının hangi yönü üzerinde durulmaktadır?

- A) Geçim sıkıntısından bunalmaları
- B) Fakir bir doğal çevrede yaşamaları
- C) Buldukları yeri iyi tanımamaları
- D) İşsizlikten sıkılmaları
- E) Elleriindeki olanakları kullanmamaları

5. 1991-32

Yaratıcı ve üretici bir insan için en büyük sıkıntı, inanıyorum ki, yaşadığı zamanın gerisinde kalmak sorunudur. Bu yüzden kendimle savaşıyorum. Zamanın ilerisinde yaşamak mutluluğunu tatmak istiyorum. Fakat bırakın zamanın ilerisinde yaşamayı, arkasından koşsam bile içinde yaşadığım zamana yetişemiyorum. Bu nedenle yapmam gerekenleri hep o belirsiz bir gelecek olan yarınlara bırakmak zorunda kalıyorum. Bu da yaşamımın en büyük sıkıntısıdır.

Bu parçanın bütününde yazar neden yakınmaktadır?

- A) Yaratıcı gücünü kullanıp geliştiremeyişinden
- B) Düşlerini ve tasarılarını içinde bulunduğu zamanda gerçekleştirilemeyişinden
- C) İstediklerini gerçekleştirilmesini sağlayacak maddi olanaklara sahip olmayışından
- D) Yaşamın akışına ayak uyduramayacak kadar ağır kanlı oluşundan
- E) Çözümleyemeyeceği birtakım gündelik sorunların peş peşe gelişinden

6. 1992-26

Klâsik yapıt alışılmış, sıradan kalıpların dışında kalır. Eskimezliği, yarına kalırlığı da buradan, her zaman yeni oluşundan gelir. Her kuşak, bu tür yapıtlarda kendi dönemlerinin havasını bulur. Ondan yeni tatlar alır, yeni duygular, yeni düşünceler kazanır.

Bu parçada klâsik yapıtın hangi yönü üzerinde durulmaktadır?

- A) İnsanlığın ortak yarattığı olduğu
- B) Değerinin zamanla anlaşılacağı
- C) Her dönemde değerini koruduğu
- D) Gün geçtikçe daha çok ilgi göreceği
- E) Belirli kurallara göre oluşturulduğu

7. 1994-26

Şaşılacak bir durum karşısında şaşkınlığımızı, "Hayret!" ya da "Hayret doğrusu!" sözleriyle belirttiğimiz olur. Oysa son zamanlarda kimi kişiler bu ünlemi, "Hayret bir şey!" biçiminde söylüyorlar. Bu söyleyişteki anlatım bozukluğu "Hayret edilecek bir şey!" biçiminde düzeltilebilir.

Bu parçada aşağıdakilerden hangisi üzerinde durulmaktadır?

- A) Dil yanlışlarının çoğaldığı
- B) Dil yanlışlarını düzeltmenin önemi
- C) "Hayret" sözcüğünün yaygın olarak kullanıldığı
- D) Bir dil yanlışlığı ve bunun nasıl giderilebileceği
- E) Şaşılacak bir durumu anlatmak için değişik sözcükler kullanılabileceği

8. 1995-36

İlk şiirim bir dergide yayımlandığında lisedeki felsefe öğretmenim beni karşısına almış, bir arkadaş gibi, şiirlerimi eleştirmişti. Şiirin yalnız gençlik duygularıyla beslenemeyeceğini, onu güçlendirecek bir kültürel birikimin ve dünya görüşünün gerekli olduğunu söylemişti. Ne demek istediğini tam olarak anlayamasam da şiirin, sevgilinin gözleri ve kaşları için yazılsa bile kültürle, yaşamın tutkularıyla beslenmesi gerektiğini belirtmek istediğini sezmiştim.

Bu parçada şiir yazma konusunda aşağıdakilerden hangisi anlatılmaktadır?

- A) Konuların çok çeşitli ve değişik olaylarla ilgili olabileceği
- B) Duyguların yanı sıra bilgi ve yaşam deneyimi de gerektirdiği
- C) Başarıya ulaşmada duyguların önem taşımadığı
- D) Başarının yaşla sıkı bir ilişkisi olduğu
- E) Öncelikle, deneyimli kişilerin önerilerine uyulması gerektiği

9. 1997-32

Yaşar Kemal, yaşadığını, gözlemlediğini yansıtan, topluma ayna tutan bir yazar sayılmaz. Gözlemlediklerinden, bildiklerinden, hayal gücüyle yeni bir roman dünyası yaratan sanatçılardandır. Bu yönüyle çarpıcı karakterleri; boyutları, olağanı ve sıradanı aşan olayları, efsaneler ve düşlerle iç içe geçmiş bir gerçekliği içeren yapıtlar vermiştir. Ama onun güçlü bir yandan da dilinden, dilindeki şiirsellikten gelir. Şiirselliğin besleyip geliştirdiği bir Çukurova dünyası katmıştır edebiyatımıza.

Bu parçada yazarın özellikle hangi niteliği üzerinde durulmaktadır?

- A) Kahramanlarının olağanüstü nitelikler taşıması

- B) Gözlem yeteneğinin güçlü olması
- C) Gördüklerini, yeniden biçimlendirerek etkili bir söyleyişle dile getirmesi.
- D) Konularını, gerçeküstü olaylarla renklendirip zenginleştirmesi.
- E) İçinde yaşadığı, bildiği ve tanıdığı yöreyi anlatması.

10. 1997

Benim çocukluk anılarım daha çok annemle ilgilidir. Babam eve akşamları gelen, biraz yabancı, biraz dış gibi biriydi. Ergenlik yıllarımın babası, hayranlık duyulan, çekinilen, yakışıklı, güçlü bir adamdı. Lise yıllarımda o, kişiliğimi kanıtlamak duygusuyla kafa tuttuğum; sevmek, acımak, karşı koymak ya da sığınmak duyguları arasında bocaladığım zamanlarda bana hep sabırla karşılık veren bir insandı. Onun altmışlı, benim otuzlu yıllarımızda babam, yaşlanmakta olan, kendisi için kaygı duyduğum yakınımdı. Annemle kişilikleri sanki özdeşleşmiş, başlıca kaygıları, evlatlarının mutluluğu olan tek bir kişi olmuşlardı.

Bu parçanın bütününde yazar, kendisiyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisini vurgulamaktadır?

- A) Babasına duyduğu kırgınlığın nedenlerini
- B) Babasına bakış açısındaki değişimleri
- C) Anne ve babasıyla yakınlaşmasının nedenlerini
- D) Olgunlaşmasında anne ve babasının rolünü
- E) Kendisini ailesine bağlayan değişik etkenleri

11. 1999-39

Şiir yazmanın belki en zor yanı ilk düzeyi bulmaktır. O ilk dize ozanın gideceği yönü belirler. Hiçbir şiir, plânlı olarak yazılmaz. Ozan, şiirin yolunu açtığı gibi şiir de ozana yol gösterir. İşte bunun için ben, bir konuşmamda, "Şiirimi, yazarken düşünürüm ya da düşünürken yazırım." demiştim.

Bu parçanın bütününde, şiirle ilgili olarak aşağıdakilerin hangisi üzerinde durulmaktadır?

- A) Düşünce ve duyguları birlikte ele aldığı
- B) Yazma süreci içinde oluştuğu
- C) İletişimin, yazmaya başlamadan önce belirlendiği
- D) Ozanın duygu dünyasını yansıttığı
- E) Ozanın değer yargılarından izler taşıdığı

Çözümler:

1. Paragrafın konusu, genellikle ilk cümlede verilir ve bu, diğer cümlelerde de yinelenir. Parçanın bütününde “diş çürümesi”, beslenme biçimiyle ilişkilendirilmiş ve şekerli, nişastalı besinlerin bu hastalığa neden olduğu vurgulanmıştır.
Doğru seçenek D’dir.
2. Bir toplumun gelişmesi, bilgi birikiminin kuşaktan kuşağa aktarılmasıyla mümkündür; bu da ana dili sayesinde gerçekleşir. Bu ana düşünce cümlesi B seçeneğinde verilen kavramları içermektedir.
Doğru seçenek B’dir.
3. Paragrafta “sanatçının özellikle üzerinde durulan özelliği” son cümlede “buna”, son- dan bir önceki cümlede “budur” sözcükle- riyle anlatılmaktadır. Bu kapalı sözler, ilk cümlelerin sonundaki “kendine özgü bir tu- tumu olmalıdır” sözü ile belirtilmiştir. Bu da C’de dile getirilmiştir.
Doğru seçenek C’dir.
4. Giriş cümlesinde “ada halkının” tembelli- ğinden söz edilmektedir. Olanakları olan ama bunları değerlendirmeyen bu insanlar, son cümlede belirtildiği gibi, her şeyi başka yerlerden getirtmektedirler.
Doğru seçenek E’dir.

5. Yazar, zamanın gerisinde kalmaktan, kendi zamanında yaşayamamaktan, düşlerini ve tasarılarını kendi içinde bulunduğu zamanda gerçekleştirememekten yakınmaktadır.
Doğru seçenek B’dir.

6. Paragrafta, klâsik yapıtların “eskimezliği, her kuşağa hitap etmesi, her devirde değerini koruması” üzerinde durulmaktadır.
Doğru seçenek C’dir.

7. Parçada, yapılan bir dil yanışı ve bunu düzeltme yolu üzerinde durulmaktadır.
Doğru seçenek D’dir.

8. Parçada asıl vurgulanmak istenen, son cümlede dile getirilmiştir. Bu cümleden şiirin, duygunun yanı sıra kültürle, yaşamın tutkularıyla beslenmesi gereği üzerinde durulmaktadır.
Doğru seçenek B’dir.

9. Paragrafta, Yaşar Kemal’in gözlemlerinden yola çıkarak yeni bir dünya yaratması ve bunu da çok etkili bir söyleyişle dile getir- mesinden söz edilmektedir.
Doğru seçenek C’dir.

10. Paragrafın bütününde, yazarın, babasına bakışındaki değişiklikler vurgulanmaktadır.
Doğru seçenek B’dir.

11. Ozan, şiirini yazarken düşündüğüne ve düşünürken de yazdığına göre, yapıtı bir- denbire değil, zaman içinde oluşmaktadır. Bu da şiirin bir süreç işi olduğunu göster- mektedir.
Doğru seçenek B’dir.

11.1.3.2.2. Paragrafın ana düşüncesi

Bir paragrafta öne sürülen, açıklanıp kanıtlanmaya çalışılan temel düşünceye “ana düşünce” denir.

Ana düşünce, konudan yola çıkılarak paragrafın oluşumunda temel alınan, asıl söylenmek ya vurgulanmak istenen düşüncedir. Kimi zaman paragrafın ilk ya da son cümlesinde bulunur; kimi zaman da paragrafın bütününe sindirilmiş olabilir.

Ana düşünceyi buldurmaya yönelik soru köklerinden bazıları şöyledir:

Bu parçada vurgulanmak istenen düşünce aşağıdakilerden hangisidir?

Bu parçada asıl anlatılmak istenen düşünce aşağıdakilerden hangisidir?

Bu parçadan, aşağıdaki yargıların hangisi çıkarılamaz?

Bu parçada asıl anlatılmak istenen düşünce, numaralanmış cümlelerin hangisinde belirtilmektedir?

Bu parçada aşağıdakilerden hangisi söylenmek istenmektedir?

Bu parçadan, aşağıdaki yargıların hangisi çıkarılabilir?

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	3	6	5	4	4	3	5	4	5	5	5	7	4	6	-	8	4	5	1	4	7	95

Çizelge 11.65. “Paragrafın ana düşüncesi” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1981-19

“Türk ulusu Şarlo’ya gülmez. Türk tuluatından Abdi’ye güler, Hamdi’ye güler, Dömbüllü’ye güler. Türk’ün komik dediğini de bir Alman, bir İngiliz, bir Fransız komik bulmaz. Bu uluslardan her birinin kendilerine özgü gülmece (mizah) anlayışları vardır.”

Yukarıdaki paragraftan aşağıdaki yargıların hangisi çıkarılabilir?

- Gülmece anlayışı evrensel değil, ulusal bir anlayıştır.
- Her birey kendi ulusunun gülmece anlayışını benimsemek zorundadır.
- Gülmece anlayışı gelişmiş uluslardan biri de Türk ulusudur.
- Uluslar arası ilişkiler, ulusların gülmece anlayışını değiştirememiştir.
- Gülmece anlayışı, birçok ulusta aynı gelişmişlik düzeyindedir.

2. 1981-20

“İşini olabilecek titizlikle yürütür, dükkânını tertemiz tutardı. Dükkânında her şeyin bir yeri vardı. Bir gün acele bir alışveriş anında, titrek parmaklarıyla tozşeker tartıyordu. Biraz ekliyor, terazinin dengesi bozulunca azıcık çıkarıyor, gene denk getiremeyince biraz daha katmaya özen gösteriyordu. ‘Oluversin canım’ dedim. ‘Ne titizleniyorsun?’ Gözlüklerinin üstüne kalkan kaşlarıyla şaşarak baktı: ‘Ama fazla veren eksik de verir.’”

Bu paragrafta anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- Ticaret, dürüstlük gerektiren bir iştir; böyle davranan başarılı olur.
- İşinin ehli olmayan bir insan ne kadar özen gösterirse göstereceği, acemiliğini gizleyemez.
- Başkasına iyilik yapmak için bile olsa doğruluktan ayrılan insan, kötülük de yapabilir.
- Bir insan için düzenli olmak yetmez, bilgi sahibi olmak da gerekir.

E) İşinde aşırı titizlik gösteren insan, karşısındakini bıktırır.

3. 1981-22

Eski, tanınmış bir yazarımızdan bir gazetede günlük fıkralar yazması istenmiş. Ücret konusu açılınca yazarımız şunları söylemiş: 'Uzun yazarsam yarım altın isterim; kısa yazarsam bir altından aşağı olmaz.'

Yazar bu sözleriyle özellikle neyi vurgulamak istemiştir?

- A) Uzun yazının gazetede yer almaması gerektiğini
- B) Kısa yazıların daha çok para getirdiğini
- C) Alınacak ücretin, yazının uzunluğu ile orantılı olması gerektiğini
- D) Kısa, özlü yazı yazmanın güç olduğunu
- E) Yazı yazmadaki başarının, verilecek ücrete bağlı olduğunu

4. 1982-15

"Anadolu'da yapılan elişlerinde, bir süs varlığı olarak işlenen birkilerin yörelere göre değiştiği, bir çiçeğin, bir başka birkinin bütün bölgelerde örnek alınmadığı görülür, Karadeniz köylerinde örülen oyalarda karanfil, zambak, sümbül, lale türünden, özel bir ilgiyle yetiştirilen çiçekler pek görülmez. Güneydoğu Anadolu illerinde örülmüş bir elişinde ise fındık yaprağı oyası aramak boşunadır."

Bu parçada açıklanan durumu en iyi belirleyen etken aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Geleneklere bağlılık, insanların sanatta değişiklikler yapmasını engellemektedir.
- B) Sanat ürünlerinde, yöresel olan ve olmayan özellikler bir arada bulunur.
- C) Sanat zevkinin oluşmasında yaşanan çevre büyük bir önem taşır.
- D) İnsanın yaratıcı gücü, sanat alışverişinin olduğu yörelerde daha çabuk gelişir.

E) Hep birbirine benzer ürünler ortaya konuyorsa, sanatta taklitçilik vardır.

5. 1982-32

"Yayınevleri, sanat dergileri, tanınmış şairlerin her yazdığı şiiri yayımlamakla şiir sanatımıza iyilik etmiyorlar. 'Ünlü şairlerin her yazdığı şiir güzeldir.' anlayışı, doğru bir anlayış değildir. Okurlar, şiir severler böyle şiirlerle aldatılmamalıdır."

Bu parçada aşağıdakilerden hangisi söylenmek istenmektedir?

- A) Adı yeni duyulmaya başlamış şairlerin de iyi şiirler yazabileceği unutulmamalıdır.
- B) Dergilerde gençlere olanak tanımak için, ünlü şairlerin şiirleri sık sık yayımlanmamalıdır.
- C) Bir şiirin okura iletilmesinde, şairin ünü değil, şiirinin sanat değeri ana etken olmalıdır.
- D) Sanatsevere duyulan saygı, ona değerli ürünler sunmakla da ortaya konabilir.
- E) Şiir sanatını geliştirmenin tek yolu iyi şairleri desteklemektir.

6. 1982-33

"Halk edebiyatı, insanlığın binlerce yıllık geçmişinden izler taşır. İlkel yönleri ağır bastığı için insanın daha çok ilkel ve doğal yönlerine seslenir. İnsanların doğal ve ortak duygularını işleyen bu edebiyattan hemen her düzeyde insan az çok etkilenir. Çünkü insan ne denli yetkinleşirse yetkinleşsin, ilkel ve doğal niteliklerinden büsbütün sıyrılamaz."

Bu parçada, Halk edebiyatının her düzeydeki insanı etkilemesi, hangi nedene bağlanmıştır?

- A) Dil ve anlatımın herkesçe anlaşılacak kadar açık oluşuna
- B) Konularının, insanlığın geçmişiyle ilgili olmasına

- C) Genellikle kişinin sezgi ve sağduyusuna seslenmesine
 D) Tüm kişilerde bulunan benzer özellikleri ele almasına
 E) Kolayca algılanabilen basit bir edebiyat olmasına

7. 1982-35

“Sanatçılardan çoğu ilgisizlikten değil, anlaşılmamaktan yakınıdır. Anlaşılmak ise, bu durumda beğenilmekten başka bir şey değildir. İleri gitmiş ülkelerdeki sanatçıların yalnız paraca değil, saygı görme yönünden de kavuştukları üstün duruma imrenenlerin unutmamaları gerekir ki halk hiçbir zaman, hiçbir yerde gökten anlayışla inmemiş, yetişmiş, yetiştirilmiştir.”

Bu parçada vurgulanmak istenen düşünce aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Uygar toplumlarda halk, sanatçıları anlar ve onlara büyük saygı gösterir.
 B) Bir sanatçı için anlaşılmak, beğenilmek demektir.
 C) Sanatçılar için, halktan ilgili görmek, beğenilmek anlamına gelir.
 D) Beğenilmek isteyen sanatçı, halkın beğenisine seslenmeyi görevi saymalıdır.
 E) Halkı, sanattan anlar hâle getirmek sanatçının görevidir.

8. 1982-36

“Masalları, yalnızca bir hareket noktası, bir atlama tahtası olarak alıp onun geleneklerine tutsak olmadan, onu taklit etmeden, çağımıza getirerek yepyeni yapıtlar yaratma yolunu, çağdaş yazarın, halk masalından en olumlu yararlanma yolu sayarım.”

Aşağıdaki yargılardan hangisi, bu parçada savunulan görüşe uymaz?

- A) Masal geleneğinden yararlanma, salt içerik ve konuyla sınırlı değildir.

- B) Masallardan yararlanmak isteyen çağdaş yazar, onların dil ve anlatım özelliklerine bağlı kalmalıdır.
 C) Günümüzün yazarı, masalı duyguda ve düşüncede aşarak konuya tam bir özgürlükle yaklaşabilmelidir.
 D) Yazardan beklenen davranış, masala çağdaş bir yorum getirmektir.
 E) Masallar, yeni düşünce ve duyguları anlatmada sanatçıya zengin kaynaklar olarak hizmet edebilir.

9. 1982-39

“İnsanımızın doğaya ilgisi, yazınımızda doğa duygusunun yeri üzerine bir sav vardır. Bir yandan İstanbul’un görünüşü, öte yandan ince beğenili okur yazar kuşağının gezi yerlerine düşkünlüğü bu savı yalanlar. Buna Sultanların, bir döneme adını koydurtacak denli lale bahçelerine olan tutkularıyla birlikte Nedîm’in şiirlerini de ekleyebiliriz.”

Bu parçada yazarın, yalanladığını söylediği sav aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- A) Türklerin doğa sevgisi öteden beri bilinmektedir.
 B) Türk yazınında doğa duygusu, canlı doğa betimlemeleri bir yeniliktir.
 C) Türk yazınında doğa duygusunun yeni olduğunu belirtme, aykırı bir düşünce sayılabilir.
 D) Türk yazınında doğa duygusunun bulunmadığını söyleme, halk şiiriyle de çelişir.
 E) Doğadan seçilen öğeler, Divan ve Halk şiirinin benzetmelerinde kullanılmıştır.

10. 1983-24

“Anlatım bir biçim işidir. Anlatılan olay kadar, anlatılış yolu yordamı da önemlidir. Bir olayı, bir fotoğraf acımasızlığıyla, olduğu gibi yansıtmak; durum ve duyguları bir teyp duyarlığıyla vermek kolay iş değildir.”

Parçada geçen "fotoğraf acımasızlığıyla" sözleri nasıl bir anlatım özelliğini vurgulamaktadır?

- A) Karşılıklı konuşuyormuş gibi dikkatleri canlı tutan
- B) Bir anlık bir görüntüyü, o anı yaşıyormuşçasına anlatan
- C) Olayları iyi ve kötü yanlarıyla hiç değiştirmeden yansıtan
- D) Üzüntü verici olayları sonuçlarına göre yorumlayan
- E) Konuşmanın canlılık ve etkileyciliğini yazıda sağlamaya çalışan

11. 1983-27

"Altmışlık ünlü ressam bir lokantaya girer. Gerçi cebinde parası yoktur ama aldırılmaz. Güzelce karnını doyurur. Sonra bir çırpıda lokantacının portresini çizerek masaya bırakır. Kalkarken adam gelir, resme bakar, beğenir. 'Güzel ama' der lokantacı, 'bir dakikada yaptınız bunu. Oysa bir saatir yiyorsunuz!' Ressam, 'Bir dakika değil, altmış yıl ve bir dakika!' diye karşılık verir."

Ressam, bu sözleriyle ne demek istemiştir?

- A) Sanatçı olmayanların değerlendirmeleri yanlış olabilir.
- B) Büyük sanat ürünlerinin temelinde yorucu çalışmalar yatar.
- C) Sanatta ustalaşmanın yaşla yakın ilgisi vardır.
- D) Yaşlı sanatçılar, çalışmalarını kısa sürede bitirebilirler.
- E) Her sanat ürünü belirli bir birikimin sonucudur.

12. 1983-29

"Eleştiriyi, karşısındakinin bilgisizliğini gösterme, yanlışlarını çıkarma, söylediklerini yalanlama, onu aşağılama işi olarak gören anlayış, artık aşılmıştır."

Aşağıdaki yargılardan hangisinde, bu cümlede vurgulanmak istenen görüşe ters düşülmüştür?

- A) Romancı bildiği, tanıdığı kendi çevresinin dışına çıkınca aynı ustalığı gösteremiyor.
- B) Yazar, baştan sona yazım (imlâ) kurallarına ters düşen dil kusurları işliyor, yer adlarını bile birbirine karıştırıyor.
- C) Romanlarında, genellikle kır insanının kentteki şaşkınlığını abartılı bir anlatımla veriyor.
- D) Başarısızlığı, dil ve anlatımdan çok, romanın yapısı ve kurgusundaki aksaklıklardan ileri geliyor.
- E) Köye, bir toplumbilimci yaklaşımıyla eğildiğinden romanda kişiler tam bir belirginlik kazanamıyor.

13. 1983-33

"(I) Bence sanatçı, sanatının dışında bir görevle yükümlü olmamalıdır. (II) En azından aydın kişi olmak sorumluluğunun dışında bir görevle yükümlü olmamalıdır. (III) İnsan yalnız şiir yazmak için yaşayabilir, yaşmalıdır da. Düşünmeli ki geçmiş zaman sanatçılarından bize ne kaldı? Yalnızca yarattıklarıdır kalan. (IV) Onlar bütün ömürlerini sanata adanmışlardı günümüze ulaşamazlardı. (V) Zanaatta bile kişinin zamanını tümüyle zanaatına ayırmasını isteriz. (VI) Zanaatçının da bu bakımdan sanatçıdan bir farkı yoktur."

I. cümlede öne sürülen düşüncenin gerçekleşmesiyle elde edilecek sonuç, öbür cümlelerin hangisinde belirtilmiştir?

- A) II. B) III. C) IV. D) V. E) VI.

14. 1983-36

"Romanda düşsel yaşantı, biyografide (hayat hikâyesinde) ise gerçek söz konusudur. Her iki türde de, bir yazma çabası vardır. Bir kişinin hayatını anlatırken 'iki gözü iki çeşme ağladı.' dersem, bu kadarı yeter. Bu,

gerçek olduğundan, okuyucular olay kahramanının gerçekten böyle ağladığını duyarlar. Başka bir şey söylemek gerekmez. Oysa romanda, bir kadının perişanlığını anlatmak istesem iş değişir. O kadın düşsel bir varlık olduğu için acı, üzüntü, çöküntü havasını duyurabilecek sözleri seçmek gerekir; sıradan birkaç sözle yetinemezsiniz. Yoksa yavan bir şey olup çıkar.”

Bu parçada vurgulanmak istenen düşünce aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Günlük dil, düşsel bir yaşantıyı anlatmakta yetersiz kalır.
- B) Gerçek olaylar anlatılırken yapmacıksız bir dil kullanılır.
- C) Romanla biyografinin dili gerçekle düş gibi birbirinden ayrılır.
- D) Bir yazının dil ve anlatım özelliğini belirleyen etkenlerden biri de o yazının türüdür.
- E) Bir yazıyı çekici kılan tek özellik, yazarın anlatıdaki ustalığıdır.

15. 1984-14

“Kimi yazılar bilgilendirme amacına yöneliktir. Bu tür yazıların anlatımında yazar, kendisini olabildiğince gizler. Daha doğrusu nesnel bir tavır takınır; duygularını anlatımına katmaz.”

Aşağıdaki cümlelerin hangisi bu parçada belirtilen anlatım özelliğini taşımaktadır?

- A) Bu bölgenin birki örtüsü yönünden zenginliği çok yağış almasına bağlıdır.
- B) Karadeniz kıyılarının, insanı etkileyen çarpıcı bir güzelliği vardır.
- C) İnsan, Efes harabelerini dolaşırken yüzyılların öncesinde yaşar gibi olur.
- D) Roman, bir köy öğretmeninin serüvenini büyük bir ustalıkla yansıtıyor.
- E) Gerilimli filmlerden hoşlanması, onun sert yaradılışlı biri olduğunu gösterir.

16. 1984-22

“Gerçek sanat eserleri kafa ve yüreğin candan kucaklaşmasıyla yaratılır. Sanat için söz konusu olan bu durum, okur için de geçerlidir. Çünkü bir sanat eseri ancak kafa ve yüreğin birlikte kullanılmasıyla kavranır.”

Parçada vurgulanmak istenen düşünceyi aşağıdakilerden hangisi bütünüyle içerir?

- A) Sanat eserlerinin anlaşılması ve tadına varılması çok değişik nedenlere dayanır.
- B) Sanatçı ve okur, yaratma güçlerini belli kurallara göre düzenler.
- C) Sanatçının dünyaya bakışıyla okurunki birbirini tamamlar ve bütünlükler.
- D) Her sanat eseri, kendine özgü yaratma ve anlaşılma yöntemi gerektirir.
- E) Sanat eserlerinin yaratılması, anlaşılması akıl ve duygu yoluyla gerçekleşir.

17. 1984-29

“Sanat, insanları birbirine yaklaştıran bir etkinliktir. Yunus’u sevmek için Türk, Hugo’yu sevmek için de Fransız olmak gerekmez. Onların konuştukları dil, aşktır, umuttur, güzelliştir. Bir şiirde, bir hikâyede, bir romanda her şeyden önce bir insan yüreğinin atışları duyulmalıdır. Sanat bize, yaşama sanatına giden yolu gösterir. Önemli olan bu ‘yürek atışlarını’ ruhumuzda hissedebilmemizdir.”

Bu paragrafta vurgulanan düşünce aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yunus Emre ve Victor Hugo ortak temaları işlemişlerdir.
- B) Yunus Emre ve Victor Hugo dünyaca tanınan, büyük sanatçılardır.
- C) Şiir, roman ve hikâye aynı amaca yönelik sanat ürünleridir.
- D) Sanat herkese seslenen ortak bir dildir.
- E) Sanatın başlıca amacı heyecan uyandırmaktır.

18. 1984-30

“Bale çok zor bir sanat. Azim, direnç, sabır, sağlıklı ve dengeli bir bünye olmalı bir balesinde, yeteneğin yanı sıra. Sonra çocuğun çevresi bu sanata uygun olmalı. Sabır çok önemli. Düşünün ki çocukluk yok, gençlik yok. Buna karşılık elde edilen başarı, keçiboynuzu yemek gibi bir şey.”

Parçanın son cümlesindeki, baleyle ilgili yakınma, aşağıdakilerden hangisiyle ilgili olabilir?

- A) Özverinin temel alınmasıyla
- B) Bu sanattan anlayanların azlığıyla
- C) Başarının, çalışmada süreklilik gerektirilmesiyle
- D) Kişilik oluşumuna olumsuz etkisiyle
- E) Emekle sonuç arasındaki dengesizlikle

19. 1985-26

“Gerçekten geleceğimiz eskiye bağlanamaz; elbette çağdaş yaşam amacımızdır. Ama, ulusça eskinin, geleceğimize renk katan, saygınlık kazandıran, özgün kültürümüzü sürdüren bir kaynak olduğunun da bilincine varmalıyız. Bu, Batı kültürü ile kendi kültürümüzün bir sentezini gerçekleştirmek, kültürel kimliğimizi korumak bakımından da gereklidir.”

Bu parçada vurgulanmak istenen düşünce aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Geleceğimizi kurmada ulusça birlik olmalıyız.
- B) Gelişme, eski değerlerimizle yeni değerlerin kaynaştırılması ile sağlanmalıdır.
- C) Gelişmenin tek yolu kültür mirasının olduğu gibi yaşatılmasıdır.
- D) Çağdaşlaşmada Batı kültürü, başlıca kılavuzumuz olmalıdır.
- E) Gelişme ve çağdaş yaşama kavuşma, bilinçli ulusların hakkıdır.

20. 1985-27

“Yazı yazmanın bir büyüğü yanı vardır ve hiç kimse şimdiye değin onu, başkasına aktarabilecek bir formül bulamamıştır. Öyle sanıyorum ki işin sırrı, yazarın, önemli gördüğü bir şeyi aktarmaya itilmesi; o şeyin, acı verecek derecede dışarıya çıkmak istemesidir. Yazar bunu duyuyorsa, çoğu zaman, duyduklarını dile getirmenin uygun yolunu bulabilir.”

Parçaya göre yazarı, yazmaya iten etken aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İşlediği konunun kendisini içten içe etkileyen, rahatsız eden bir yanının olması
- B) Yazma işinin gerektirdiği özel yeteneğe sahip olması
- C) Olaylar ve durumlar karşısında aşırı derecede duyarlı olması
- D) Yaşamında üzüntü verici olayların yoğun olması
- E) Düşüncelerini dile getirmenin yollarını kolaylıkla bulabilmesi

21. 1985-28

“Gençler niye kitap okumuyor demek, niye piyano çalmıyor demek gibi bir şeydir. İnsanı, kitap okumaya alıştırmak, piyano çalmaya alıştırmaktan kolay değildir. Bunların ikisi için de yetişmek, hazırlanmak gerekir. Okumak, kitaptan alınanlarla kendine bir dünya kurmak, onun içinde yaşayabilmek demektir. Bu, çocukluktan başlamış uzun alışkanlıklar ve alıştırmalar sonucu gerçekleşebilir.”

Bu parçada vurgulanmak istenen düşünce aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Her konuda eğitim, belirli bir bilgi birikimine dayanır.
- B) Çocuklukta kazanılan alışkanlıkları bırakmak zordur.
- C) Okuma, müziğe göre, daha zor kazanılan bir alışkanlıktır.

- D) Müzikten anlamamak, okumamak kadar önemli bir eksikliklerdir.
- E) Okuma alışkanlığı edinmek, belli bir eğitimi gerektirir.

22. 1985-29

“Anılar bir anda çocukluğun uzak bir gününde yaşatır insanı. Dalıp gittim caddede yürürken. Durdum, o çiçekçi dükkânını aradım, bulamadım. Nice şeyler, nice değerler ortadan kalktı. 1930’ların o çekingen, ürkek çocuğu nerede? Benimle ne ilgisi var soluk resimlerde karşılaştığım o çocuğun? Bir vitrinde kendimi seyrediyorum; anılardaki insan, gerçektekiyle bu denli ters düşer mi?”

Parçada vurgulanmak istenen, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Zamanın su gibi akıp gitmesi
- B) Belleğin yaşla birlikte zayıflaması
- C) Çocukluk anılarının aldatıcı olması
- D) İnsanın zamanla değişmesi
- E) Geçmişin güzel yönleriyle hatırlanması

23. 1986-27

İçimizden gülmek geldiğinde hüzünlü görünmek istediğimiz olmaz mı? Bunun gibi kaygılı dakikalarımızda neşeli olmak, öfkelendiğimizde serinkanlı davranmak zorunda kalmaz mıyız? Konuğumuzun yaramaz çocuğu, masadaki değerli vazoyu yere düşürüp kırdığında, “Ne önemi var efendim, çocuktur kırar.” dediğimiz olmaz mı?

Parçada vurgulanmak istenen düşünce aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- A) İnsan ruhunun birbirine karşıt, birbiriyle çelişen özellikleri vardır.
- B) Konukseverlik, üzüntüleri gizlemeyi gerektirir.
- C) Gerçek duyguların belirtilmekten kaçınıldığı durumlar vardır.

- D) Kimi durumlarda yalana başvurmanın sakıncası yoktur.
- E) İnsanların içinden geçenleri anlamak ve yorumlamak güçtür.

24. 1986-30

Geleceğe kalan şiirler, daha çok tüm insanlığı ilgilendiren temalara yönelik şiirlerdir. Bunlar, doğrudan insanı, bireyi ele alır: ölüm, sevgi, kahramanlık ve aşk gibi. Toplumsal konulu şiirler de kalıcı olabiliyor ancak, genel olarak dünyadaki bütün toplumları ilgilendirebilecek, geniş anlamda toplumsal temaları içeriyorlarsa.

Bu parçaya göre, bir şiirin kalıcılığı aşağıdakilerden hangisine bağlıdır?

- A) Ulusal temaları işlemesine
- B) Bireysel yönünün bulunmasına
- C) Toplumsal sorunları işlemesine
- D) Duygusal bir içeriği olmasına
- E) Evrensel nitelikler taşımasına

25. 1986-31

Toplum yaşamını zenginleştiren öğelerin başında geçmişi bilme, geçmişi değerlendirme, geleceği kurarken ondan yararlanma gelmektedir. Bu yoldan geçen bir gelecek, güçlü, kökleri sağlam, yeni yaratmalara imkân tanıyan bir gelecek olmaktadır. Geleceği kuracaklar, bu tür zengin bir kaynaktan beslendiği zaman, yeni yaratmalara, zengin denemelere kolaylıkla geçebilmektedirler.

Bu parçaya göre, toplumların iyi bir gelecek sahibi olması neye bağlıdır?

- A) Geçmişle olan bağlarını koparmamaya
- B) Bireylerin yaratıcılıklarını geliştirmeye
- C) Yeniliklere kapalı olmamaya
- D) Genç kuşakları iyi yetiştirmeye
- E) Geçmiş olduğu gibi sürdürmeye

26. 1987-27

Bir kimse nice kültürlü, nice yetenekli, başka uğraş alanlarında edindiği bilgilerle nice silahlanmış olursa olsun, şiir okumamışsa, şiir yazmamışsa, belli bir yaştan sonra artık bu alanda treni kaçırmış demektir. Bunu kanıtlayan birçok örnek gösterilebilir. Sözgelimi, başka alanlarda sivrilmiş bir kimse sonradan şiire geçemiyor. Oysa bir şair sonradan romancı olabilir.

Parçada asıl vurgulanmak istenen düşünce aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Şiir yazmanın kolay bir uğraş olmadığı
- B) Şair olmak için deneyim ve bilginin gerekmediği
- C) Şiirin temel özgesinin duygu olduğu
- D) Şairlerin bütün edebî türlerde başarı gösterdiği
- E) Şiir yazmaya ancak genç yaşta başlanabileceği

27. 1987-28

İnsanların bir yaştan sonra estetiğe boş vermesi bağışlanır bir tutum değildir. Ben, kendini koyuvermeyi, çevresini hiçe saymakla eş anlamlı görenlerdenim. Her yaşta, insanın kendine çekidüzen vermesi, vermekte direnmesi güzel bir şey. İşin temelinde, insanlara çirkin görünmemek hatta katlanılabilir görünmek yatmıyor mu dersiniz?

Bu parçada aşağıdakilerden hangisi vurgulanmaktadır?

- A) İnsanın çevresinde sayılıp sevilmesi güzel giyinmesine bağlıdır.
- B) Belirli bir yaştan sonra insanın görünüşü önem kazanmaktadır.
- C) İnsanın giyim kuşamı yaşına göre değişmelidir.
- D) İnsanın görünüşüne özen göstermesinin kökeninde çevresine duyduğu saygı vardır.

- E) Çevrenin etkisi, insanın kılık kıyafetinde ortaya çıkar.

28. 1987-29

Bir şairin görevi, her şeyden önce şiiri geliştirmek olmalıdır. Bunun içinde yolunun değişik olmasına çalışmalıdır. Geçen zaman boyunca şiir, sanatçıların hep aynı yolu seçmeleri yüzünden hiç değişmemiş ya da pek az değişmiştir.

Bu parçada aşağıdakilerden hangisi vurgulanmaktadır?

- A) Tanınmak isteyen şair çok ürün vermelidir.
- B) Şair, kendi yolunda yürümeli, özgün olmaya çalışmalıdır.
- C) Aynı dönemde yaşamış şairlerin şiirleri hep birbirine benzer.
- D) Gerçek şair, örneğini iyi seçen şairdir.
- E) Birbirlerinin izinden giden şairler, şiirde değişikliği gereksiz bulurlar.

29. 1987-30

Hayat, iyi ve kötü anılarla doludur. Neyse ki, güzel şeyler, kötü şeylerin etkisini silip götürür. Yeter ki insan, kendini bu sevinçlerle şımartmasın ve bu düşünce kırıklıklarıyla içini karartmasın. Mutlu ve mutsuz olayları, yaşamın bir zorunluluğu olarak kabul etsin. Önemli olan, kişinin kendine yetebilen bir ruh dengesi içinde kalabilmesi ve bir işe yaradıkça dünya üstünde kalma tutkusuna gölge düşürmemesidir.

Bu parçada aşağıdakilerden hangisi vurgulanmaktadır?

- A) Üzücü olaylar, genellikle sevinçli olayların olumlu etkisini azaltır.
- B) Olayları, her zaman olumlu yönleriyle ele almak gerekir.
- C) Olaylardan aşırı derecede etkilenmeden yaşama isteğini sürdürmek gerekir.

- D) Kimi zaman sevindirici olaylar da insanı olumsuz etkiler.
E) Üzüntüleri yenmekte ruh sağlığının payı büyüktür.

30. 1987-31

Okulumda her gün, sağlam iki cümle kuramayan, duygularını söze dökemeyen, düşüncelerini anlatamayan yüzlerce gençle karşılaşıyorum. Bence ana dili öğrenmeyi okul sıralarından beklemek yanlış bir tutumdur. Çünkü sorun öğrenim sorunu değil, anlatım olanağı bulma sorunudur. Konuştukça daha iyi konuşabildiğimizi, yazdıkça daha iyi yazabildiğimizi hepimiz bilmez miyiz?

Bu parçada asıl vurgulanmak istenen düşünce aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Dil yeteneği, dil sürekli olarak kullanıldıkça gelişir.
B) Ana dili öğretiminde yeni yollar aramak gerekir.
C) Öğrencilerin anlatma gücü, anlama gücünden daha zayıftır.
D) Okullarda ana dili öğretimine gerekli özen gösterilmemektedir.
E) Ana dili yetersizlikleri en çok okul sırasında görülmektedir.

31. 1988-26

1941 yılında ünlü romancımız Reşat Nuri ile ilk ve son kez karşılaşmıştım. O günlerde ilk öykü kitabım yeni yayımlanmıştı. Bana güzel bir öğüt verdi: "Önünde uzun bir ömür var, sakın acele etme. On yıl sonra yazacağın öyküleri, romanları bugünden yazacağım diye kendini zorlama."

Bu parçada Reşat Nuri'nin vurgulamak istediği gerçek aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Aceleyle yazılanların kalıcı olamayacağı
B) Güzellik anlayışının yaşla birlikte değişeceği

- C) Genç sanatçıların daha çok yanlış yapabileceği
D) Deneyim kazandıktan sonra nitelikli eserler verilebileceği
E) Başarılı sanat eserlerinin ancak ileri yaşlarda yazılabileceği

32. 1988-28

Batı toplumu sanatta, kendinden olmayanların, yani yabancıların, kendisi gibi yapıt vermesini anlamıyor. Bir yapıt hangi ülkeye aitse, yapıtta, o ülkenin rengini, kokusunu arıyor. İşte bu sanatçımızın, pek çok dünya ülkesinde tanınmasının, başarılı olmasının sırrı da budur. Dünya onun satırlarında Anadolu'yu buluyor.

Bu parçaya göre bir yazarın Batı sanat dünyasındaki başarısı eserlerindeki hangi özelliğe bağlanabilir?

- A) Evrensel duyguları işlemesine
B) Kendine özgü bir anlatım biçiminin olmasına
C) Bölgesel sorunlara çözüm aramasına
D) Sürekli olarak kendini yenilemesine
E) Ulusal özellikleri yansıtmasına

33. 1988-29

Bir şair herhangi bir olayı anlatmak istese, bize salt gerçeği mi yansıtır? Hayır; o olay karşısında duyduklarını, düşündüklerini de anlatır. Ya da doğrudan doğruya anlatmasa bile öyle bir şey yapar ki o duygular, o düşünceler bizde de doğar. Böylece şair, kendi iç gerçeğini ortaya koymuş olur. Bir sanat yapıtını başarılı kılan özellik işte budur.

Bu parçaya göre bir sanat yapıtının başarısı, sanatçının hangi tutumuyla açıklanır?

- A) Yapıtı kendinden bir şeyler katması
B) Gerçekleri değiştirip güzelleştirerek vermesi
C) Duygusalılığı ön plâna çıkarması
D) Kişisel görüşlerini benimsetmeye çalışması

E) Olayları gerçekçi bir açıdan ele alması

34. 1988-30

Toplumdaki güncel olayları, gülmece yoluyla ve eleştirel bir tavırla tartışmaya yönelen kabare tiyatrosu, bu yazarımız sayesinde kültür dünyamıza girmiştir. Ne var ki eleştirel düşüncenin bir türlü tam kök salmamış olması, yazarın tüm çabalarına karşın kabare tiyatrosunu zamanla amacından saptırması ve onun, suya sabuna dokunmayan, ucuz bir güldürüye dönüşmesine yol açmıştır.

Bu parçada kabare tiyatrosu ile ilgili olarak aşağıdakilerin özellikle hangisinden yakınılmaktadır?

- A) Eleştirici yönünün ihmal edilmesinden
- B) Güldürü ögesine aşırı ölçüde yer verilmesinden
- C) Giderek güncel olaylardan kaçınılmasından
- D) Yazarların bu türe ilgisiz kalmasından
- E) Toplumla ilgisi bulunmayan olayların ele alınmasından

35. 1989-26

Vaktiyle bir balıkçı günlerce denizde kalır. Döndüğünde mahalle halkına başından geçenleri öyle güzel anlatır ki herkes onun peri kızları, deniz kızlarıyla gerçekten içli dışlı olduğuna inanır; anlattıklarını büyük bir heyecanla dinler. Ancak, bir gün balıkçı denizin ortasında bir ada, adanın kıyısında da bu kez gerçek peri kızlarıyla deniz kızlarını görmez mi? O gün mahalleye asık bir suratla döner. "Hadi anlatsana, neler gördün?" diyenlere, yorgun ve isteksiz: "Hiç." der, "Bugün hiçbir şey görmedim."

Bu parçadan aşağıdaki sonuçların hangisi çıkarılabilir?

- A) Gerçeği anlatmak, onun hayalini anlatmak kadar insana tat vermez.

- B) İnsanı, bir şeyin kendisini görmekten çok onu başkasından dinlemek etkiler.
- C) Yalnızlık, insanı çevresinden gittikçe daha çok uzaklaştırır.
- D) İnsan, gerçekleri başkalarına anlatmak istemez.
- E) İnsanlar, gerçeklere değil, hayali şeylere inanırlar.

36. 1989-27

Ne roman, bir toplumbilim kitabı, ne de şiir bir doğrular topluluğudur. Bir sanat eserini, yalnızca bilgiler ve doğrular topluluğu olarak kabul etmek, sanatın varlığını ve özünü görmemek demektir. Balzac'ı, yaşadığı dönemin toplum olaylarını öğrenmek için okuduğunu kim söyleyebilir? Böyle olsaydı, bu olayları anlatan sayfalar birer tarih belgesi sayılmaz mıydı?

Bu parçadan aşağıdaki sonuçların hangisi çıkarılabilir?

- A) Klâsik eserler, yaratıldıkları dönemin önemli olaylarını yansıtır.
- B) Sanat eseri ile fikir eserini birbirinden ayırmak kolaydır.
- C) Sanat eserinde, kesin bilgilere ve doğrulara yer yoktur.
- D) Toplum sorunlarını yansıtan ya da bilgi veren eserler kalıcı olmaz.
- E) Bilgi vermek, edebi eserlerin temel işlevi değildir.

37. 1989-28

Yetişkin bir insanın sözcüğü (kelime hazinesi), aile çevresi dışındaki ilişkilerinden etkilenir. Çocuklukta görüldüğü gibi annenin dilindeki ses özellikleri korunsa bile öğrenim, iş, meslek ilişkileri, hatta evlilik sonucunda, başka çevrelerden kimselerle birlikte yaşama dolayısıyla, sözcüğü büyük ölçüde değişmeye uğrar. Bu yüzden yetişkin insanın dili, sözcüğü, seçilen sözcükler açısından annenin dilinden farklı olabilir.

Bu parçada asıl anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Dil, başlangıçta yakın çevreden öğrenilir.
- B) İnsan yaşlandıkça sözcüklerindeki değişim azalır.
- C) Anneden öğrenilen dil, toplumsal ilişkilerde yetersiz kalır.
- D) İnsanın sözcükleri, ilişkilerine bağlı olarak değişir.
- E) Kişinin dil gelişiminde, annenin önemli bir yeri vardır.

38. 1989-29

Bunu kendimde çok denemişimdir. Günümü, bir arkadaşımınla, yapmakta olduğum işi konuşarak geçirdiğim zaman, bende artık o işi tamamlamışım gibi bir duygu uyanıyor; böyle bir yanılığa düşüyorum. Örneğin, bir şiirimi bitirmeden başkasına okursam, uzun süre tamamlayamıyorum o şiiri. Hele okuduğum yazmakta olduğu bir roman ya da oyununsa artık ona hiç el süremiyorum.

Bu parçada asıl anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yapılmakta olan bir iş üzerinde başkalarıyla konuşmak, o işi tamamlama isteğini azaltır.
- B) Nitelikli eser veremeyenler, yazmaktan çok konuşmayı sevenlerdir.
- C) Bir konu üzerinde çok konuşmanın yararları olabileceği gibi zararları da olabilir.
- D) Yazmak da konuşmak da aslında düşünmekten başka bir şey değildir.
- E) Bir insanın değerini, konuşmasından çok eserleri belirler.

39. 1989-30

Ben, gerçek ve olgun kişiliği olan insanın, yalnız yazısında değil, yaşamında da belirli bir üslubu olması gereğine inanırım. Sözcüklerimi Evliya Çelebi'nin yazılarıyla yaşam tarzını birbirinden ayırabilir misiniz? Aynı renkli yaşam sevinci, aynı tasasız

çelişki özgürlüğü, aynı sere serpe konuşkanlık....

Bu parçada asıl anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Başarılı yapıtları, ancak etkileyici bir kişiliği olanlar yaratır.
- B) Evliya Çelebi'nin kendine özgü, renkli bir yaşamı vardı.
- C) Bir yazının değeri, üslûbunun canlılığı ve renkliliğiyle ölçülür.
- D) Gerçek yazarların yaşamlarıyla anlatımları arasında sıkı bir ilişki vardır.
- E) Belirli kurallara bağlanmadan, özgürce yazılmış yazılar, okurların daha çok ilgisini çeker.

40. 1990-27

Her şair toplumun bir üyesidir. Toplumu oluşturan öteki insanlarla aynı yazgıyı, aynı yaşamı paylaşır. İster istemez onlarla aynı ilişkiler düzeni içinde yaşar; onların acılarına, dertlerine ortak olur.

Bu, benim için de böyledir. Elbette ben de şiirimi yaşadığım hayattan çıkarıyorum; bu hayattan damıtıyorum. Böyle olunca da şiirlerin birbirini izlemesi bir süreklilik göstermesi kaçınılmaz oluyor.

Bu sözleri söyleyen şairin şiirlerindeki süreklilik neye bağlıdır?

- A) Şiirinin yaşamla olan sıkı ilişkisine
- B) Şiirlerinin konularını özgürce seçmesine
- C) Başkalarının iç dünyasını yansıtmasına
- D) Belirli kalıpların içinde kalmasına
- E) Kendi yaratma gücüne olan inanca

41. 1990-28

Hiç kimse kendini yazamaz. Çünkü kendimi yazıyorum derken ya iyice yana çekilir, kendini anlatıyormuş gibi, özlediği, olmak istediği kişiyi anlatır ya da gereğinden fazla yargılar kendini, hak ettiğinden fazla sorguya çeker, üstelik suçlu çıkarır. Dışarıdan bakan

biri, yazarın kendisine karşı böylesine acımasız olabileceğini düşünmez ve yazdıklarının kesinlikle doğru olduğuna hemen inanır.

Bu parçada anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sanatçı, yazılarında kendini anlatmaktan kaçınmalıdır.
- B) Bir yazarın, kendini olduğu gibi anlatabilmesi olanaksızdır.
- C) Yazar, kendini anlatırken olumlu yanlarına ağırlık vermelidir.
- D) Yazar, anlatımıyla okuyucuyu etkilemek ister.
- E) Bir yazarın yapıtlarının okunması, anlatımının içtenlikli olmasına bağlıdır.

42. 1990-29

İnsan yaşlandıkça, anılarıyla yaşamaya başlar; belleğinin girdilerinde çıktılarında birtakım güzellikler arar. Ne var ki anılar, eski bir sandık odasında, karanlık dolabın içinde bulunan bir lâmba gibidir. Tozlarını alın, fitilini düzeltin, şişesini silip parlatın, gazyağını yenileyin, sonra da kibrit çakıp yakın; solgun bir ışık verir. O güzelim lâmbanın gizemli ışığı, hiçbir zaman elektriğin yerini tutmaz.

Bu parçada, anılarla ilgili olarak anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Zihinde kalan ayrıntılarının zamanla yok olması
- B) İçerdiği olayların, yaşandıkları günkü güzelliklerini koruyamaması
- C) İnsanı, yaşadığı zaman diliminden uzaklaştırması
- D) Zaman içinde fazla değişikliğe uğramaması
- E) Değerinin ve etki gücünün, kişiden kişiye değişmesi

43. 1990-30

Okumak için her zaman vakit bulmuşumdur. İyi ya da kötü bir kitabı okurken vaktimin boşa gittiğini asla düşünmem. Her türden kitabı okumanın gerekli olduğuna inanmışımdır. Bu da benim okuma zevkimi oluşturmuş, geliştirmiştir. Nitekim sıradan ya da değersiz bir kitabı daha ilk satırından anlayabilirim; kolay kolay aldanmam. Bu yönden biz okurlar iyi bir seçici olmak istiyorsak birçok iyi kitap yanında birçok işe yaramaz, sıkıcı kitap da okumak zorundayız.

Bu parçanın ana düşüncesi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Okuma alışkanlığı kazanan kişi, eline geçen her türden kitabı okur.
- B) Gerçek okuyucu, neyi, nasıl okuyacağını bilen kişidir.
- C) İyi kitabı kötüsünden ayırma yeteneği her nitelikte kitabı okumakla gelişir.
- D) İyi bir okuyucu, zamanını, okuduğu kitabın değerine göre ayarlar.
- E) Okuma zevki gelişmiş kişi, her kitapta iyi bir yön bulabilir.

44. 1990-31

Eğer mutluluğu tanıyorsan, o da sana merhaba demez; hayatın yollarında bin kez karşılaşırsan bile ne sen onu tanırsın ne de o sana selâm verir. Mutluluğu tanıyacaksın. Kim bilir, belki evin bahçesinde büyüyen çam ağacıdır mutluluk; belki de sokağın köşesinde boy atan akasyadır. Bahçede çam yoksa, sokakta akasya salınmıyorsa, o zaman da pencereden görünen avuç içi kadar denizdir. Pencereden deniz görünmüyorsa, sokağa bak. Sokakta oynayan bir çocuk yok mu? Varsa, adı mutluluktur. Ya yoksa? O zaman belki de bir kedidir soğuk kış gününde camdan bakan.

Bu parçada vurgulanmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Mutluluk veren şeyler, kişiden kişiye değişir.
- B) İnsan isterse mutluluğu her şeyde bulabilir.
- C) Doğadaki varlıklar, insanın tasarladıklarına uysa ona mutluluk verir.
- D) Kimi insan en küçük şeylerle bile mutlu olabilir.
- E) İnsan, kendisini nelerin mutlu edeceğini bilmelidir.

45. 1991-25

Eski şairleri, yazarları, sanatçıları ölüm günlerinde anmak, bir değer bilirliliktir. Ama arkalarından ağıt yakmayı anlamıyorum. İnsan umutlandırıcı, sevindirici, güzel şeylerde söyleyebilmeli. Bunlar da niye doğrudan doğruya sanatçıların yazdıkları, geride bıraktıkları olmasın?

Bu parçada vurgulanmak istenen düşünce aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sanatçıları anma toplantıları daha sık düzenlenmelidir.
- B) Anma toplantılarında sanatçılar, yaşadıkları dönemin koşulları içinde ele alınmalıdır.
- C) Yaşayan sanatçılar içinde toplantılar düzenlemek gerekir.
- D) Sanatçıları anmanın en doğru yolu, onların yapıtlarından söz etmektir.
- E) Sanatçıları yaşatmak için, onların yalnızca iyi yönleri sürekli vurgulanmalıdır.

46. 1991-27

Bir zamanlar Galata Köprüsünde yürümeyi çok severdim. Kendimi lise sıralarındaki hâlîmle görürdüm. Ama şimdi ne anı var canlanabilen, ne de köprüden geçmenin güzelliği. İşportacılar, dilenciler, gürültü patırtıyla batık tutanlar, bomboş dolaşan işsiz güçsüzler... Her geçişimde, yorulunca oturup soluklandığım Haliç İskelesi'ndeki kanepelyi aradı gözlerim. Yoktu; birahaneler vardı yerinde. Birahanelerden avaz avaz ilkel bir müzik yayılıyordu.

Bu parçada vurgulanmak istenen düşünce aşağıdakilerden hangisidir?

Bu parçada vurgulanmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kentte yaşamının sağladığı olanaklar
- B) Çirkinliklerden duyulan tedirginlik
- C) Alışkanlıklardan kurtulmak gerektiği
- D) Yalnızlığın verdiği karamsarlık
- E) Yaşamın tekdüzeliğine gösterilen tepki

47. 1991-29

Eğitim ve dil, birbiriyle yakından ilgili iki alan. Kuşkusuz dil kullanmanın tek amacı eğitim değildir; ama eğitimi dilsiz gerçekleştiremezsiniz. Bu yüzden eğitici yayınların dili, açık seçik, doğru ve seslendiği kitlenin düzeyine uygun olmalıdır. Bu koşullara sahip olmayan bir kitap, içindeki bilgiler ne kadar yararlı olursa olsun, işlevini yerine getiremez. Aktarılamayan, anlaşılmayan bilgi de bir bakıma yok sayılır.

Bu parçada asıl anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bir alanda bilgi sahibi olmakla, bu bilgiyi başkalarına kazandırmak ayrı ayrı şeylerdir.
- B) Bir kitabın anlatım biçimini belirleyen temel etken, o kitabın konusudur.
- C) Eğitime yönelik kitaplar, ancak okurlarının anlayabileceği bir dille hazırlanırsa amacına ulaşır.
- D) Eğitimde kullanılacak kitaplarda verilen bilgiler, öğrencinin ilgisini çekecek nitelikte olmalıdır.
- E) Eğitim amacıyla hazırlanacak kitaplarda, anlatımdan çok, anlatılana önem vermek gerekir.

48. 1991-30

Onu bir arkadaşımın aracılığıyla tanıdım. Buna tanıdım değil de gördüm demek daha yerinde olur. Yanında en çok yarım saat kaldım. Yayınlanması için verdiğim şiir dosyasını eline aldı, bir iki sayfasına donuk bir yüzle şöyle bir göz atarak: "Tamam."

dedi. Sonra: "Daha ne duruyorsun, hadi gitsene!" der gibi yüzüme alaylı alaylı bakınca, çayımı bile bitirmeden odasından çıkıp gittim. Doğrusu, en önemsiz görgü kurallarına bile ters düşen bu davranışı karşısında, gençliğin ve deneyimsizliğin de etkisiyle yıkıldım. Kısacası bu incecik dev adamı ilk görüşümde hiç sevmedim. Ama bir süre sonra yanıldığımı anladım. Hele şiir kitabım basılıp da elinden bir zarf içinde paramı alınca onu yanaklarından öpmek için kendimi zor tuttum.

Bu parçadan aşağıdaki yargulardan hangisi çıkarılabilir?

- A) Bazı kişiler, duygularını açığa vurmaktan kaçınırlar.
- B) İlişkilerin resmi olması, insanı daha dikkatli davranmaya zorlar.
- C) Saygı duyulan kişilerin davranışları, insanda daha derin izler bırakabilir.
- D) Bir kimsenin nasıl bir insan olduğu ilk görüşte anlaşılabilir.
- E) İnsanın bir davranışı bile, onun iç dünyasını yansıtır.

49. 1991-31

Kalem elimdeyken asla mutlu değilim. Tam bir tedirginlik içindeyim. Çünkü bir şey yaratmak için inanılmaz derecede mücadele ediyorum. Birçoğunun sandığının tersine, yazarken büyük güçlükler çekiyor, bir sürü karalamalar yapma gereğini duyuyorum.

Aşağıdaki yargulardan hangisi, bu parçada söylenenlerle anlamca aynı doğrultudadır?

- A) Sanatçı, okurlarının beklentilerine ters düşmeyi göze alarak, sürekli çalışmalı, sanatını, daha doğrusu kendini, her seferinde yeniden kanıtlamalıdır.
- B) Benim için bir kitabım, sonucunu kestiremediğim bir tür serüven bir boşluğa atlayıştır; hem de çok yüksekte.

- C) Başladığım yolda ilerleseydim, okurları ve eleştirmenleri yönlendirmem kolaylaşır; ama kendimi tüketirdim.
- D) Yazar, kalemiyle geçinmek için her türlü çabayı göstermeli ancak fırsat buldukça da kendi iç ve dış gerçeğini dile getirmekten kaçınmamalıdır.
- E) Yazı yazmak, acı çektiren bir hastalık nöbeti gibi, insanı yoran, ezen ve tüketen bir didişme, sözcüklerle bir savaşmadır.

50. 1992-9

(I) Özden yoksun anlatımın ya da anlatımdan yoksun özün, yazınsal ürünlerde bir başına hiçbir değer taşımadığını bilir. (II) Bunun için de romanda öz ve biçim dengesini kurarak yer yer senaryo tekniğine yönelir. (III) Konuşma ve konuşturulmaların her türüsüne başvurur. (IV) Hatta Tanzimat dönemi romanlarında acemilik sayılan, okuyucuya bilgi verme amacıyla yazarın araya girmesi yöntemini bilinçli bir biçimde kullanır. (V) Bu yöntemi romana ustaca yedirdiği için hem okuru rahatsız etmez hem de özden kopmaz.

Bu parçada asıl anlatılmak istenen düşünce, hangi cümlede verilmiştir?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

51. 1992-27

Yaşlılar, gençlerin yaptıklarını yapamazlar. Ne var ki bu, bedensel güç isteyen işler için doğrudur. Yaşlılar elbette bu tür işleri yapamazlar. Ama akıl gücüne dayanan işleri daha iyi yaparlar. Bu yönden, yaşlandıkça düşünme ve yaratma gücümüzün zayıfladığı savı doğru değildir. Homeros'u, Platon'u, Zenon'u, Diyojen'i düşünün. Bunlar en ünlü yapıtlarını yaşlılık dönemlerinde vermişlerdir.

Bu parçada asıl anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yaşlılık, insanoğlunun çok çaba harcadığı bir dönemdir.
- B) Yaşlıların yaptığı işleri gençler yapmak istemez.
- C) Gençleri, yapacakları işlerde, yaşlılar yönlendirmelidir.
- D) Yaşlılık, insanoğlunun yaratıcılığını engellemez.
- E) İnsanda fiziksel gücün zayıflaması, yaratma gücünü artırır.

52. 1992-28

Herkesin kendisine yakın bulduğu ressamlar, yazarlar, şairler, besteciler vardır. Zamanla bunlar değişir, onların yerini yenileri alır. Sonra onlar da değişir. Sanatta, ölene değin bir yapıya ya da sanatçıya bağlı kalmaktan söz edilemez. Hatta zaman zaman, yaşamda olduğu gibi sanatta da "Ben bu yazarın, bu ressamın nesini sevmişim?" diye eski bir aşka dudak bile bükülebilir.

Bu parçada asıl anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yaşamla sanat arasında sıkı bir benzerlik olduğu
- B) Sanatta sevgi ve beğenin sürekli olmayacağı
- C) Bir sanat dalından herkesin aynı tadı alamayacağı
- D) Sanatın sürekli bir değişim süreci içinde olduğu
- E) Sanatçıları değerlendirmenin çok zor olduğu

53. 1992-30

Büyük kentlerde yaşayan insanlar bir sözcükten değişik anlamlar çıkarmayı severler. Oysa yayla insanının böyle bir özelliği yoktur. O, sözcükleri yalnızca gerçek anlamıyla kullanır. Daha doğrusu, dolaylı düşünmeyi, dolaylı anlatmayı bilmez. İyiye iyi, kötüye kötü der. Onun dilinde iyilik, kötülük, güzellik gibi soyut kavramlar, nesnel bir nitelik taşır. Bana öyle geliyor ki

doğa, yaylada başka, büyük kentlerde başka davranış biçimleri oluşturuyor.

Bu parçada asıl anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yayla insanının konuşmasında duygular, kent insanınkinden düşünceler ağır basar.
- B) Yayla insanı kentte iletişim güçlüğü çeker.
- C) Kentlerde yaşayanlar, söz dağarcığını geliştirmeye önem verirler.
- D) Çevrenin, insanın düşüncesi ve söyleyişi üzerinde belirli etkisi vardır.
- E) İnsanın söz dağarcığında doğayla ilgili sözcükler önemli bir yer tutar.

54. 1992-31

Özellikle genç sanatçılar dile gereken önemi vermiyorlar. Unutmamak gerekir ki yazarlar için dil her şeydir. Bir yazarın bu gerçeği anlamaması, anlatımının yanlışlarla dolu olması korkunç bir şey! Yazarların üslupları güzel ya da kötü olabilir; ama dili kötü kullanan kişi, yazar olamaz, olmamalıdır. Çünkü her yazar öncelikle bir dil işçisi, her yapıt da bir dil ürünüdür.

Bu parçada asıl anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yazarlar yaşlandıkça dili daha iyi kullanırlar.
- B) Belli bir dil eğitiminden geçmemiş kişiler, yazar olamazlar.
- C) Yazarlığın ilk ve temel koşulu dili doğru kullanmaktır.
- D) Kendine özgü bir üslubu bulunmayan kişi yazar sayılmaz.
- E) Yazarın bir görevi de ana dilini korumak ve geliştirmektir.

55. 1992-33

Bir sanatçı için, romanı, şiiri ya da öyküsü konusunda bilgiler vermek, o yapıtı nasıl yazdığını, orada neler söylemek istediğini anlatmaya girişmek, hem boş bir çaba hem de okura karşı saygısızlıktır. Ayrıca böyle bir

tutum yazarın kendine güveninin olmadığını da gösterir. Doğrusu şudur: Sanatçı yapıtını ortaya koyar, sonra bir yana çekilir. Artık yapıt kendi başına kalmıştır; kendi kendini savunmalı, yaratıcısının koruyuculuğuna sığınmamalıdır.

Bu parçada asıl anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Başarılı yapıt vermenin temel koşulu, okura saygı duymaktır.
- B) Sanatçı, yapıtıyla ilgili değerlendirme yapmaktan kaçınmalıdır.
- C) Sanatçının yapıtını açıklaması, onuru anlaşılmasını kolaylaştırır.
- D) Sanatçının yapıtını savunması olumsuz eleştirilere yol açar.
- E) Değişik türlerde yazmaya çalışma, sanatçının başarısını güçleştirir.

56. 1992-34

Eskiden, şiiri küçük bir okur kesimi için yazdığımı düşünür ve bunun doğru bir tutum olduğuna inanırdım. Ama zamanla bu düşüncemin yanlış olduğunu anladım. Şimdi, iyi bir şairin toplumun bütün kesimlerinin anlayıp seveceği şiirler yazması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü eğitim düzeyi ne olursa olsun her insanın, farklı da olsa, şiirden alacağı bir tat vardır. Buna içtenlikle inanıyorum.

Bu parçada asıl anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Geniş halk yığınlarına seslenen şairlerin başarılı olabileceği
- B) Şiirin değerinin, kolay, anlaşılır bir nitelik taşımasına bağlı olduğu
- C) İyi ve güzel bir şiirin, herkesi aynı ölçüde etkileyebileceği
- D) Okuyucunun sanat zevkini geliştirmenin şairlerin görevleri arasında yer aldığı
- E) Her düzeyde insana seslenebilecek şiirler yazmak gerektiği

57. 1993-26

Bana hep yaşama sevincimin nereden kaynaklandığını sorarlar. Belki çocukluğumdan, çevremden, sokağımdan; ama asıl evimizden.... Sevgi dolu bir evde büyüme güzel bir şey. Sevmeyi öğrenince unutamıyor insan; yıllar geçse, yaşlansa da kişinin yaşama sevinci hiçbir zaman solmuyor.

Bu parçada anlatılmak istenen, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Her şeyi ailesiyle paylaşabilen çocuklar ilerde mutlu olurlar.
- B) Aile ortamının verdiği mutluluk, mutlulukların en güzeldir.
- C) Çocukken sevgiyi tadanların yaşama sevinci süreklilik gösterir.
- D) Geniş bir aile içinde büyüyenler yaşamayı daha çok severler.
- E) İnsan ancak çevresiyle birlikte mutluluğun tadına varabilir.

58. 1993-27

Bir şairin önemi, ne hakkında yazılan yazıların, yapılan incelemelerin sayısıyla ne de şiirlerinin herkesçe bilinmesiyle ölçülür. Bunlar yanıltıcı olabilir. Bence asıl önemli olan, bir başka şairden söz edilirken ya da şiir üzerine bir yazı yazılırken onun adının hangi sıklıkla kullanıldığıdır. Bu durumda, hakkında yazı yazılan şair, onunla ölçülüyor demektir. Şairin önemini, bulunduğu yeri, işte bu belirler.

Bu parçaya göre bir şairin önemi neye bağlıdır?

- A) Başka şairlerin onu örnek almasına
- B) Yazdığı şiirlerin kalıcı olmasına
- C) Şiirlerinin antolojilerde yer almasına
- D) Başka şairleri değerlendirmede ölçüt olmasına
- E) Şiirlerinin herkes tarafından beğenilmesine

59. 1993-28

Yaşamın uzunluğu ya da kısalığı bugüne değin çok tartışılmıştır. Neye göre uzun, neye göre kısadır yaşam? Örneğin bir kelebeğin yaşamında yirmi yıl, düşünülmecek ölçüde uzun bir süre sayılır. İki insanın dostluğunda bu süre önemli ve anlamlı bir nitelik taşır. Oysa aynı süre, insanlığın tarihsel gelişimi açısından düşünülürse, sözü edilmeyecek kadar kısa bir zaman dilim sayılmaz mı?

Bu parçada asıl anlatılmak istenen, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İnsanlık uzun bir geçmişe sahiptir.
- B) Zaman göreceli bir kavramdır.
- C) Kimi canlılar çok kısa ömürlüdür.
- D) İnsan için dostluğun değeri ve önemi büyüktür.
- E) Yaşam, üzerinde çok durulup düşünülen kavramlardan biridir.

60. 1993-30

Sanatta ustalık, sanıldığı gibi bir sanatçının tek başına oluşturduğu bir nitelik değildir. Gerçekte bu, yüzyıllar boyunca bu alanda gösterilen çabaların ve sürdürülen çalışmaların sonucudur. Bu yönden, bir sanatçının kendinden önce verilmiş ürünleri iyice özümsemesi gerekir. Bunu yaparsa ilk yapıtlarında bile belirli bir çizginin üstüne çıkar. Bu çizgi zamanla, kendinden sonrakilere örnek olabilecek biçimde gelişir ve özgün bir nitelik kazanır. Öyleyse hiçbir sanatçı kendisinden önce ortaya konmuş yapıtlara sırt çeviremez.

Bu parçada asıl anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sanat alanında belirli bir düzeye gelmek, geçmişteki birikimleri değerlendirmeyi gerektirir.
- B) Bir sanat yapıtı birçok sanatçının ortak çalışmasıyla ortaya çıkar.

- C) Yeteneksiz bir sanatçı, başarılı yapıtları taklitten öteye geçemez.
- D) Sanatçılar, kendilerinden öncekilerin de ele aldığı sorunlar üzerinde durmalıdırlar.
- E) Başarılı sanatçılar birbirlerini eleştirmekten kaçınırlar.

61. 1994-27

(I) Sanatın insanoğluluyla yaşıt olduğu söylenebilir. (II) İnsanoğlu, geçirdiği evrimlere uygun olarak sanatı da değiştirmiş, geliştirmiştir. (III) İlk sanat örneklerini incelediğimizde sanatın ilkel bir nitelik taşıdığını görürüz. (IV) İnsanın, yerleşik yaşama geçmesiyle birlikte kültür düzeyi de yükselmiştir. (V) Bu da ister istemez sanata yeni nitelikler, yeni boyutlar kazandırmıştır.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerden hangisi, parçanın ana düşüncesidir?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

62. 1994-28

Bakıyorsun bir yazarımız elden kayıveren hukuk inceliklerini günlük konuşma dilinin sınırları içine sokuveriyor. Bir başka yazarımız demir leblebi gibi çetin bir sorunu bildik sözcüklerle tatlı tatlı anlatıyor. Ana dili tutkunu bir bilim adamımız teknik bilimlerin özel dikkat gerektiren konularını, ustaca araştırıp yoğurarak zevkle okunabilecek bir biçimde işliyor.

Bu parçada vurgulanmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Türkçeyi ustaca kullanan yazarların sevilerek okunduğu
- B) Bilim adamlarının da Türkçeye özen göstermesi gerektiği
- C) Usta bir yazarın, en karmaşık konuları bile Türkçeyle anlatabildiği
- D) Okur düzeyini gözetererek yazarların sayıca çoğaldığı
- E) Yalınlığın önemli bir anlatım niteliği olduğu

63. 1994-29

Şiirlerini bütün yönleriyle tanıdığımız bir şairin daha önce hiç okumadığımız bir şiirini elimize aldığımızda, kalabalık bir caddede bir arkadaşın koluna girmenin, onunla nereye kadar gideceğimizi bilmenin rahatlığını duyarız. Burada söz konusu olan, onun dünyasına yakınlığımızdır. Başka bir söyleyişle onun, sözcükleri yoğunlaşarak, onlara değişik anlamlar yükleyerek oluşturduğu şiirsel dünyayı tanımış olmamızdır.

Bu parçada anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Şairler şiirlerinde yeni sözcükler kullanmak istemezler.
- B) Bir şiiri ilginç kılan, şairin kullandığı imgelerin özgünlüğüdür.
- C) Okuyucu, okuduğu her şiirde kendi dünyasını bulmak ister.
- D) Şairlerin yazdığı her yeni şiir, daha önce yazdıklarından güzeldir.
- E) Bir şairin şiir özelliklerini çok iyi bilen bir okur, onun yeni bir şiirini yadırgamaz.

64. 1994-30

Türk edebiyat tarihi akımların değil, bireylerin tarihidir. Bu yüzden, şair olarak bir akımın içinde yer almak ya da dışında kalmak bence önemli değildir. Çünkü kötü bir şairin bir akıma katılarak "iyi"leştiğini hiç görmedim. Kuşkusuz bunun tersi de geçerli. Şunu da ekleyeyim: İyi bir şairin, bir akıma katılmaya hiç ihtiyacı yoktur.

Bu parçada anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Şairin başarısı yalnızca kendi niteliklerine bağlıdır.
- B) Türk edebiyat tarihi, bir bütünlük göstermez.
- C) Edebiyatta bir akıma katılmak, şairi olumsuz yönde etkiler.
- D) Başarılı şairler bir akım içinde yer almaktan kaçınırlar.

- E) Türk edebiyatında akımların birbirini etkilediği söylenemez.

65. 1994-32

Kemeraltı şimdi olduğu gibi o zamanlar da kentin canlı, hareketli merkezlerinden biriydi. Ancak bugünkü gibi değildi. Denizin hemen kıyıcığından başlardı. Küçük bir meydan ... Ortasında süslü, narin yapısıyla saat kulesi .... yanı başında soyluluğunu çinilerinden alan minik cami .... Gerisinde hükümet konağı .... Ve sağına düşmüş Sarı Kışla .... Şimdi bunların çoğu yok. Saat kulesi ve cami, yerinden edilip başka bir yere taşınmış gibi.

Bu parçada, Kemeraltı'yla ilgili olarak asıl anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Mimari özellikleri
- B) Eski görünümü
- C) Doğal güzellikleri
- D) Yapılarının bakımsızlığı
- E) Tarihsel değeri

66. 1994-33

Yabancı dilde yazılmış romanları özgün biçimleriyle okumak istiyordum. Ama yabancı dil bilmiyordum ve öğrenmek için de gerekli olanaklardan yoksundum. Bu nedenle romanları, sözlüklere baka baka okumaya çalıştım. Başlangıçta okuduklarımı anlamadım, birçok yanlış yaptım ama yılmadım sonunda yabancı dille yazılmış bir romanı sözlüksüz okuyabilir duruma geldim.

Bu parçada anlatılanlar, aşağıdaki yargılardan hangisini desteklemektedir?

- A) Bir amaca ulaşmak için, karşılaşılabilecek güçlükleri göze almak ve onları yenmek gerekir.
- B) Bir konuda, kendi yararını düşünen kişiler amaçlarına daha kolay ulaşırlar.

- C) Kendilerine güvenen kişiler, başkalarının yaptıkları işi beğenmez, onu kendileri yapmaya çalışırlar.
- D) Bazı işleri ancak yetenekli, cesaretli, güçlü kuvvetli kişiler başarabilir.
- E) Yaptıkları iş belirli bir zamanla sınırlanmamış kişiler, daha başarılı olurlar.

67. 1996-12

(I) Türk ulusu Batıya hiç benzemeyen bir topluluktur. (II) Anadolu insanının tarihi, Batıların tarihlerinin geçtiği aşamalardan geçmemiştir. (III) Bu nedenle insanlarımızın olaylar karşısındaki davranışları, iç dünyalarını açığa vuruşları Batı insaninkine hiç benzemez. (IV) Bu açıdan bakılırsa, Türk romanının, gerek öz gerek biçim bakımından Batı romanından farklı özellikler taşıması kaçınılmazdır. (V) Bu gerçeğin, eleştirmenlerce göz ardı edilmemesi gerekir.

Bu parçada anlatılmak isteneni içeren en genel yargı, numaralanmış cümlelerden hangisidir?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

68. 1996-16

Bir gün Fransızların ünlü heykeltıraşı Rodin'e: "Bir heykeli nasıl yapıyorsunuz?" diye sorarlar. O da tek cümleyle şu cevabı verir: "Taşın fazlasını atıyorum, geriye heykel kalıyor."

Rodin'in heykel yapmayla ilgili olarak söylediği bu sözleyle, yazılı anlatıma ilişkin aşağıdaki yargılardan hangisi arasında bir paralellik vardır?

- A) Yerinde verilen örnekler, yazarları uzun uzun açıklamalar yapmaktan kurtarır.
- B) İletilmek istenen düşünceye uygun bir anlatım biçimi seçme, başarının ana koşuludur.

- C) Yazma ustalığı, sözcüklerin tüm anlatım boyutlarını tanımayı gerektirir.
- D) Yazılı anlatımda güzellik, anlatımı gereksiz sözcüklerden arındırma yalınlaştırmayla sağlanır.
- E) Bir yazının kalıcı olmasını sağlayan temel nitelik, onun dil ve anlatım özelliğidir.

69. 1996-33

Bir yazarın günlük tutmasının çeşitli yararları vardır. Çünkü günlük, bir tür olarak edebiyatın bir parçası olduğu kadar, yazarın kendi yapıtlarını düşünürken, yazarken aldığı notlardır da. Eleştirmenler, günlüğüne bakarak, bir yazarın kişiliğini ya da yazarlık niteliğini anlayabilirler. Bir yazarın sanat anlayışını, sanatçı tutumunu çözümlenekte yararlı ipuçları verir günlükler.

Bu parçada günlüklerle ilgili olarak asıl anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yapıt yazılmadan önce alınan notlardan oluştuğu
- B) Yazarların anlaşılması ve değerlendirilmesi açısından önem taşıdığı
- C) Yazarların eğilimlerini, özlemlerini yansıtması gerektiği
- D) Alanı ne olursa olsun, her sanatçının tutmasının zorunlu olduğu
- E) Yapıtlarının oluşturulmasına kaynaklık ettiği

70. 1996-34

Konuşurken düşüncenizi iyi anlatmadığınızı varsayalım. Geri alamazsınız onu. Dinleyene gitmiştir bir kez. Yeni cümleler, ister istemez öncekinin yetersizliğini kapatma kaygısı taşıyacaktır. Öte yandan siz ne kadar açıklamaya çalışırsanız çalışın dinleyiciler, kendilerine uygun düşen, kendi özlemlerini karşılayan yorumu benimseyecek, böyle algılayacaklardır.

Bu parçada vurgulanmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Dinleyicilerin, söylenenleri, istedikleri doğrultuda anladıkları
- B) Dinleyicilerin, konuşmayı, eleştirel bir değerlendirmeden geçirdikleri
- C) Söylenen bir düşünceyi değiştirmenin gereksizliği
- D) Dinleyicilerin düzeyini göz önünde bulundurarak konuşmak gerektiği
- E) Düşünceleri açıklamada, konuşma yerine yazmayı seçmenin doğru olduğu

71. 1996-35

Ben dünyanın neresinde bulunuyorsam oraya, oranın insanına, coğrafyasına, tarihine, doğasına bakmadan, orayı yazmadan yapamam. Bana göre dünya, kısacası her şey yazılmak için vardır. Kimi zaman yalnız doğadır, tarihtir gördüğüm, kimi zamansa salt insan yaşamı... Dünyayı böyle algımlarken kendimi zorlamam, ilgi alanım beni nereye sürüklerse o yöne giderim.

Bu sözleriyle sanatçı hangi özelliğini vurgulamak istemiştir?

- A) Tarihe ve coğrafyaya özel bir önem verme
- B) İlginç konular bulmaya çalışma
- C) İnsanların yaşamına ilgi duyma
- D) Genellikle doğadan kopmama
- E) Yaşadığı ortamı yazıya dönüştürme

72. 1996-37

Ormana, ovada otlayan ata, üveyiğin uçuşuna bakıyorum. Sessizliği dinliyorum. Bunların bir dil olduğunu söylüyorum kendi kendime.... Anlayamadığımız, daha doğrusu anlamak için yeterince zaman ayıramadığımız bir dil.... Çoğu kez bu dili kullanmıyoruz; doğaya dışardan bakıyor, onu bilim yoluyla yeniden bulmayı çabalıyoruz. Oysa bu kopukluk ancak şiirle, doğayı içten tanıtan, ondaki güzellikleri sezmemizi, görmemizi sağlayan şiirlerle giderilebilir.

Bu parçada vurgulanmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Günlük yaşamın insanı doğadan uzaklaştırdığı
- B) Doğadaki varlıklarla mutlu olunabileceği
- C) Doğadaki her varlıktan bir şeyler öğrenilebileceği
- D) İnsanın, doğadan uzaklaşmasının sanat aracılığıyla önlenebileceği
- E) Doğanın bilim yoluyla anlaşılabilmesi

73. 1996-38

Geçen yetmiş yılda ne yaptım? Yetmiş sekiz kitap yazdım. Şimdi size bir itirafta bulunayım. Her biri beş on baskı yapmış olan bunca kitap bana, sanki yazacağım kitabın taslağı gibi gelmiştir. Yetmiş sekiz kitapta, hep ileride, şimdiden kestiremediğim bir zamanda, yazacağım o kitabın taslağını yaptım. Kim bilir, belki de hep taslak yapacağım. Yaşamım belki de bu taslaklar arasında, istediğim kitabı yazmadan geçip gidecek.

Bu parçada anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Her yapının kendine özgü bir taslağının bulunduğu
- B) Yapıtlar için taslak hazırlamanın zaman yitimine yol açtığı
- C) Sanatçının, daha yetkin ürünler ortaya koyma çabası içinde olduğu
- D) Bir yapının güzelliğinin ve kalıcılığının, onun işlenişine bağlı olduğu
- E) Yazma ve yaratma gücünü, ortaya koyan yapıtların sayısının belirlediği

74. 1996-39

Şiirimizde Birinci Yeni akımı da İkinci Yeni akımı da kalıcı olamazdı. Nitekim olamadı da. Bir kere Birinci Yeni bize uzaktı. İkinci Yeni ise bir modaydı; konup göçtü. Göçmek zorundaydı, çünkü bizimle hiçbir bağı yoktu. Edebiyatımızın bir uzantısı, aşaması değildi.

Fransız şiirine özenip Fransız şairlerini taklit ederek köksüz bir şiir çıkardılar ortaya. Her iki akımın günümüzde ayakta kalan temsilcileri ise şiirlerini geliştirip başka şiire yöneldikleri için unutulmadılar.

Bu parçada, sözü edilen akımlara bağlı sanatçılar niçin eleştirilmektedir?

- A) Kendilerinden sonra gelenlere öncülük etmedikleri için
- B) Yapıtlarında, edebiyatımızın temel kurallarına uymadıkları için
- C) Unutulmama amacıyla başka tür şiirlere yöneldikleri için
- D) Şiirlerini günün akımlarına uygun bir çizgide oluşturdukları için
- E) Yabancı şairleri örnek aldıkları ve kendi edebiyatımızdan koptukları için

75. 1997-9

(I) Kişi, karşısında duran bir ağaca baktı mı, yanındakilerin de onu kendisi gibi gördüğünü sanır. (II) Oysa iş, hiç de öyle değildir. (III) Çünkü her kişi, baktığı nesne ya da varlıkta farklı şeyler görür, farklı şeyler algılar. (IV) Aynı doğa parçası karşısında ressamların yaptığı resimlerde hiçbir benzerlik bulunmaması bundandır. (V) Bu, aynı konuyu, aynı temayı işleyen iki romancı, iki şair için de böyledir.

Bu parçada asıl anlatılmak istenen düşünce, numaralanmış cümlelerin hangisinde belirtilmektedir?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

76. 1997-31

Kıyılar çoktan doldu. Şimdi de dağların yamaçları hızla betonlaşıyor. En temiz renk olduğundan kuşku duyulmayan beyaz, çamlıkları, zeytinlikleri kirletiyor kimi zaman. Bu olumsuz gidişe insanlar değil ama doğa, olanca güzelliğiyle direniyor. İşte

akşam oluyor, işte güller, menekşeler açıyor denizde.

Bu parçada hangi sorun vurgulanmaktadır?

- A) Doğanın kendini yenilemedeki yetersizliği
- B) İnsanların, doğal güzelliklerin ayırımına, tadına varamaması
- C) Doğal güzelliklerin insanları eskisi kadar etkilememesi
- D) Çamlık ve zeytinliklere ihtiyaç duyulmaması
- E) Plânsız yapılaşmanın çevreyi çirkinleştirilmesi

77. 1997-34

Tüm tanımlar, tanımlanan şeyin bir yanını eksik bırakır. Kirliliği tanımlamaya kalksak, mutlaka o tanımın da eksik bir yanı olacaktır. Çünkü kirlilik göreceli bir şey. Birine göre temiz ya da az kirli olan şey, bir başkasına göre çok kirli sayılabilir. Bu durum dil için de geçerli. Bazı kişiler dilimizin Doğu ve Batı dilleri tarafından kuşatılmasını doğal karşılayıp bundan hoşnut olurken bazıları bundan rahatsızlık duymaktadır. Çevremizi gözlemlediğimizde bunu açıkça görebiliriz. Konuşurken, yazarken dilini anlatmak için özen gösterenler yanında, konuştuklarını, yazdıklarını pek çok yabancı sözcükle süslemeyi hüner sananlar az mı?

Bu parçadaki yakınma, özellikle aşağıdakilerden hangisine yöneliktir?

- A) Kavramları tanımlamanın önemine
- B) Kirlenmeyi önlemenin olanaksız olduğuna
- C) Dillerin birbirleriyle etkileşim içinde olduğuna
- D) Bazı kişilerin, Türkçeyi kullanırken yabancı dillerin etkisinde kaldığına
- E) Dildeki kirlenmenin eğitim yetersizliğinden kaynaklandığına

78. 1997-38

Yenilgiyi daha baştan kabul eden insanlar hiçbir zaman zafere kavuşamazlar. Her yeni

gün, bizleri birtakım güçlüklerle karşı karşıya getirir. Bunları yenebilme, öncelikle onları yenebileceğimizi düşünmeye bağlıdır. Hiçbir yetkin doktor, hastasının iyileşmeyeceğini kabul etmez. Ümidi olmasa bile elinden gelen her şeyi yapar, en son dakikaya kadar her türlü çabayı gösterir.

Bu parçanın ana düşüncesi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sorunlara, onların üstesinden gelebileceğimiz umuduyla yaklaşmalıyız.
- B) Yaşam, güçlükler ve sıkıntılarla doludur.
- C) Zorluklarla karşılaşmak kişilerin dayanma gücünü artırır.
- D) Her iş ya da mesleğin savaşmayı gerektiren tehlikeleri vardır.
- E) İşini seven kişi, onda başarı gösterir.

79. 1998-11

(I) Doğanın korunması, bizim için önemli bir nokta olmanın da ötesinde temel hedeftir. (II) Bu nedenle konutlar, kenttekine benzer bir dokuda değil, tamamen çevredeki ormanla uyum sağlayacak biçimde yapıldı. (III) Bir başka konu da bitkilendirme. (IV) Son zamanlarda bitkiyle haşır neşir olma eğilimi yaygınlaştı; elbette bu durum, biz çevre tasarımcılarını sevindiriyor. (V) Ancak yabancı kökenli bitkiler yerine kestane, erguvan, kızılalağaç, fıstık çamı tercih edilmeli; böyle bir tercih yörenin ruhuna da uygun olur.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerin hangisinde parçanın ana düşüncesi belirtilmiştir?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

80. 1998-34

Kasım gelince tatil yapılan yöreler boşalır. Giden gider, kalanların başı dinçtir. Yaz günlerinin o şen şakrak havası, yerini dingin güzelliklere bırakır. Güneş hâlâ bedenleri ısıtır. Büyük kentlerin gürültüsünden kaçıp

bu kıyılara yerleşen insanların en sevdiği zamandır kış ayları. Böyle bir günde bisikletinizi tahta iskelenin başına bırakıp oltanızı denize sallandırabilirsiniz. Balık çıkmasa bile baş başa kaldığınız doğanın sessiz müziği ruhunuzu dinlendirmeye yeter.

Bu parçada vurgulanmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tatil yörelerinin yazın daha kalabalıklaştığı
- B) Kışın batık avlamanın insana ayrı bir tat verdiği
- C) İnsanların dinlenmek için kıyı kentlerini seçtiği
- D) Her mevsimin kendine göre güzelliklerinin olduğu
- E) Tatil yörelerinin kışın daha dinlendirici olduğu

81. 1998-36

Çocuğa yalnızca bilgi yükleme eğitimin amacı değildir. Gereğinden fazla bilgi yüklenmesi, çocuğun ancak belleğini geliştirir. Fazla bilgi, çocuğu yaşama hazırlamadığı gibi, onun bireysel özgürlüklerini de engelleyebilir. Çünkü çocuk öğrendiklerini uygulamak için gerekli deneyimden yoksun kalır; bu yüzden aklını kullanamaz, özgür düşünemez, özgür davranamaz. Yeni durumlar karşısında çözüm üretemez. Böyle olunca da kendine, her zaman bağlı kalacağı bir iskele, bir dayanak arar.

Bu parçada vurgulanmak istenen düşünce aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bilgili kişiler bellekleri güçlü olanlardır.
- B) Çok bilgili insanlar, olaylara ve durumlara yönelik düşünceler üretemezler.
- C) Eğitim, düşünme ve düşündüğünü uygulayabilme yetkisi kazandırmalıdır.
- D) Kişilerin yaşama uyum sağlaması özgür düşüncelerine bağlıdır.
- E) Özgürce davranabilen kişiler, sorunlara ustalıklı çözüm bulurlar.

82. 1998-37

Yaşam olduğu gibi kalmaz; kuşkusuz hep değişir. Ancak değişimin yavaş ya da hızlı olduğu dönemler vardır. Gelenekler, bu değişimin hızlandığı dönemlerde insanların karşısına büyük bir sorun olarak çıkar. Yaşanan günle geçmiş arasında gözle görülür bir farkın olmadığı dönemlerde ise böyle bir sorun yoktur.

Bu parçada aşağıdaki düşüncelerden hangisi vurgulanmaktadır?

- A) Gelişme ve değişmelerin hızını, toplumun kendisi belirler.
- B) Yenileşmelerin hızlanması toplumlarda sorunların doğmasına yol açar.
- C) Toplum oluşturulan bireyler, geleneklerin buyruklarını hiç düşünmeden yerine getirirler.
- D) Toplumsal yaşamdaki yenilikler değişimlerin göstergesidir.
- E) Geçmişle, içinde bulunulan zamanı karşılaştırmak toplumları yanlış yönlendirir.

83. 1998-43

Gerçek şiir bir doğa yemişidir. Duyar duymaz kulakta ses, ruhlarda iz bırakan ve yüksek sesle okunur okunmaz insanın içinde titreşimler uyandıran bir şeydir. Şiir, bir müziktir; gergin gövdeleri gevşetir; kişinin iç dünyasına bir yön verir; onun dünyaya daha güzel bir gözle bakmasını, yaşama sıkı sıkı sarılmasını sağlar.

Aşağıdakilerden hangisi, şiirin bu parçada değinilen özelliklerinden biri değildir?

- A) Duygulara seslenme
- B) Doğadan yararlanma
- C) Bakış açısını değiştirme
- D) Sinirsel yorgunluğu giderme
- E) Okuyanı yaşama bağlama

84. 1999-37

Sonunda bilgisayar da gelip çalışma masamıza kuruldu. Belli ki geçici bir geliş değildir bu. Disketi, yazıcıyı da yanına alarak geldiğine göre temelli yerleşmeye niyetli. Sadece birkaç oyun ya da yazım kolaylığı sağlamakla yetinmeyen bilgisayar, getirdiği konfor, yarattığı alışkanlıklarla terk edilemez kaleler ele geçirdi. İlk sıcak ilişkiler, yerini vazgeçilemez tutkuya bıraktığında bilgisayar dünyasının sıradan bir tüketicisi oldunuz demektir.

Bu parçada bilgisayarla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi vurgulanmaktadır?

- A) Pek çok kolaylık sağladığı için insanı tembelleştirdiği
- B) Kullanılan malzemeler bakımından pahalı bir aygıt olduğu
- C) Benimsenmesi uzun zaman alan bir yenilik olduğu
- D) Kullanma alışkanlığının giderek güçlenip yaygınlaştığı
- E) Başka araçlarla birlikte kullanıldığında işe yaradığı

85. 2000-36

İster olay öyküsü olsun, isterse durum öyküsü; benim öyküm, okunduktan sonra belleklerden uçup gitmemeli. Konusuyla, özülüyle, diliyle, biçimsel ustalıklarıyla okuru kuşatmalı. Kişi, öyküyü okuyup bitirdikten sonra değişmeli. Yıllar sonra o öykünün anımsanan, insanı etkileyen bir yanı bulunmalı. Sait Faik'in "Hişt Hişt" adlı öyküsü, lirizmi ve şiirselliğiyle, Sabahattin Ali'nin "Değirmen" adlı öyküsü iletilisiyle böyle değil mi?

Böyle diyen bir kişiye göre, öykünün temel niteliği nedir?

- A) Ünlü öykücülerin yazdıklarını düşündürmesi
- B) Belirli bir olay ya da durumdan yola çıkması
- C) Bilinen, somut gerçeklere dayanması

- D) Okurları, unutamayacakları biçimde etkilemesi
E) Çelişkilere dayalı bir yapısının olması

86. 2000-37

Ana dili öğretimini Türkçenin söz değerlerine dayandırmak gerekir. Yıldız yerine "star", gösteri yerine "šov" gibi yabancı sözcükleri kullanır; sürekli olarak, anlamını bilmediğimiz Arapça sözcükleri yinelersek çocukların söz dağarcığı karmaşık bir hâl alır, Bundan da öte, sözcükler açık ve aydınlık bir anlam kazanamaz. Çocuklarımız arasından sanatçıların, bilim adamlarının çıkmasını daha başlangıçta engellemiş oluruz. Çünkü bilgin ya da sanatçı, bulgu ve yargılarını, gözlem ve deneyimlerini, ana dilinin kavramları üzerine kurar. Kavramlar açısından duruluk kazanmamış bir zihin, açık seçik düşünemeyeceğinden, bir buluş ya da yapıt ortaya koyamaz.

Bu parçada asıl anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Söz dağarcığının konuşma gücünü etkilediği
B) Dil eğitiminin toplumsal gelişme açısından önemli olduğu
C) Yaratıcılığın önkoşulunun yüksek düzeyde bir eğitim görmek olduğu
D) Kimi sözcüklerin anlamda bulanıklığa yol açtığı
E) Ana dilini iyi bilmemenin yaratıcılığı engellediği

87. 2000-38

Genel anlamda insan düşüncesinin ürettiği değerlerin tümünü iki ana kümeye ayırabiliriz. Bunlardan ilki maddî kültürdür. Maddî kültür, insanoğlunun doğaya egemen olmak için yaptığı tüm araç ve gereçler ile bunları kullanma bilgisidir. İkincisi ise yaşamı düzenlemek, zenginleştirmek, korumak için konulmuş kurallar dizgesi olan manevî kültürdür. Bu iki kültür, birbirinden

ayrılmamalıdır. Böyle bir yaklaşım, kültürü daha anlamlı ve yararlı kılar.

Bu parçada kültürle ilgili olarak vurgulanmak istenen aşağıdakilerden hangisidir

- A) Bir bütün olarak ele alınması gerektiği
B) Kişiden kişiye değişen boyutlarının olduğu
C) Toplumsal değerlerin önemli bir yer tuttuğu
D) Kişiliklerin oluşumunda etkili olduğu
E) Toplumsal yaşayışı belirlediği

88. 2000-39

Ozanları, yaşadıklarını, duyduklarını yazan kişiler diye tanımlamak yanlıştır. Sözgelimi Cahit Sıtkı, yaşadıklarını, duyduklarını yazan bir ozan olarak bilinir. Oysa ölüm acısını tatmamış, yaşamamıştır. Bununla birlikte, sık sık ölümden duyulan acıyı işlemiştir. Onunla yıllarca arkadaşlık yaptım. Bir gün bile ölüm sözcüğünü işitmedim ondan. Ölmüş bir sevdiği de yoktu yanılmıyorsam. Ölüm yalnızca bir temaydı onun için.

Bu parçada vurgulanmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Her ozanın şiiri, belirli konuları içerir.
B) Ozanların, şiirleriyle yaşantıları arasında ilişki olmayabilir.
C) Her ozanın, şiir evreni aynı zenginlikte değildir.
D) Şiirin etki gücü, okuyucuyu duygulandırmasıyla ölçülür.
E) Hiçbir ozan, duygulanmadan şiirini oluşturamaz.

89. 2001-30

"Gençliğimde okuduğum kitapları yeniden okuyacak yaşa geldim." demiş bir yazar. Ne kadar doğru! On ya da yirmi yıl önce okuduğumuz bir kitabı yeniden elimize aldığımızda ya da eski bir filmi tekrar izlediğimizde ne kadar değişik izlenimler ediniyor, nasıl da farklı yorumlara

varabiliyoruz! Aynı durum, kuşkusuz, tiyatro için de geçerli. On yıl önce izlediğimiz bir oyunu, aynı yönetmenin on yıl sonraki yorumuyla seyrederken, bu gerçeği daha iyi algılıyoruz.

Bu parçada asıl anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Değişik sanat yapıtları temelde benzer nitelikler taşır.
- B) Tiyatro yönetmenleri aynı oyunu zaman zaman farklı yorumlarla sunarlar.
- C) Yazarlar yaşlandıkça yaratma güçleri artmaktadır.
- D) İnsanların bakış açıları, değerlendirme ölçütleri yaşla birlikte değişmektedir.
- E) Tiyatro yapıtları, değişik biçimlerde yansıtılmaya uygundur.

90. 2001-32

Yazı dediğimiz büyümlü şekiller, önceleri taşın, kilin, kemiğin, ipeğin, bambunun üzerinde binlerce yıl oyalandı. Sonra papirüsün, parşömenin, derinin üzerinde epeyce konakladı. Daha sonra asıl büyük birikimini sağladığı kâğıt üzerinde ışıltılarla doluştu. Günümüzden otuz kırk yıl önce, elektronik devreler arasında gözle görülmez küçücük mekânlarda istiflendi. Böylece, aynı anda dünyanın bir başka köşesinde görülebilen bir nitelik kazandı.

Bu parçada, yazıyla ilgili olarak vurgulanmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ne gibi değişmeler geçirdiği
- B) Uygarlığın gelişmesini sağladığı
- C) Hangi gereksinimler sonucunda ortaya çıktığı
- D) Kağıdın bulunuşundan nasıl etkilendiği
- E) Günümüzde önemli bir iletişim aracı olduğu

91. 2001-35

Gençlere, kendi kalıplarımıza göre düşünmeyi öğretmek, yalnız onlar için değil,

bütün toplum için zararlı bir tutum. Şunu unutmamak gerekir: Birtakım temel kavramları verirken onlara kendi değer yargılarımızı da benimsetmeye çalışırsak belki söz dinleyen bir kuşak yaratabiliriz; kendi değerlerimize göre yetiştirdiğimiz gençleri kurulu düzenin savunucuları olarak görebiliriz. Fakat düşünmeyi öğrenmeden yetişen genç, günü gelir, öğretilenlerin dışında, yeni durumlarla karşılaştığında şaşırır, kendine güvenemez ve yaşamın akışı içinde bir andan öte yana savrulur durur.

Bu parçada, gençlerle ilgili olarak anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Büyükleri örnek almalarının sorun yarattığı
- B) Yanlış yapa yapa doğruya ulaşacakları
- C) Değişik görüşler öne sürmelerinin kuşak çatışmasını ortaya çıkaracağı
- D) Düşünce ve davranışlarında özgür olacak biçimde eğitilmeleri gerektiği
- E) Üzerlerindeki baskının, her şeye karşı koyan kişiler olmalarına yol açtığı

92. 2001-36

Dört beş yaşlarında bir çocuk ağaca tırmanıyor. Onu izleyen annesi, çocuğa: "Dikkat et, in, düşersen." demiyor. "Ağaçtan düşersen ne olabileceğini düşünüyor musun?" diyor.

Yukarıda sözü edilen annesinin yapmak istediği aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Çocuğu korkutmaktan kaçınmak
- B) Ağaçtan düşüp, çocuğun bundan ders almasını sağlamak
- C) Çocuğu, durum üzerinde düşündürerek ona doğruyu buldurmak
- D) Söz dinlemesi gerektiğini çocuğa anlatmak
- E) Kendine güvenmesinin önemli olduğunu çocuğa anlatmaya çalışmak

93. 2001-37

Bir paragrafı anlayarak okumak, bir matematik problemini çözmeye benzer. Bir problemi çözmek için onu oluşturan öğeleri değerlerine göre kullanmak, aralarındaki bağlantıyı doğru kurmak bir zorunluluktur. Bunun gibi bir paragrafı anlamak için de onu oluşturan sözcüklerin anlamını doğru algılamak, birbirleriyle bağlantılarını bulmak gerekir. Ayrıca, yansıttıkları düşünceyi ve düşünsel düzeni görmek de bir gerekliliktir.

Bu parçada anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Düşünceler sözcükler aracılığıyla dile getirilir.
- B) Okunanların anlaşılmasında sözcüklerin yeri ve bunlar arasındaki ilişki önemlidir.
- C) Matematik problemlerinin çözümünde temel olan, okuduğunu anlamadır.
- D) Duygu ve düşüncelerin eksiksizce anlatımı, bunlara uygun sözcükler bulmayı gerektirir.
- E) Her alanın, kendine özgü anlamlar içeren sözcükleri ve kuralları vardır.

94. 2001-38

Ana dili, onu kullanan bireyler arasında köklü sevgi bağları oluşturur. Bilinçaltına dek uzanarak kişinin iç varlığını kuşatan bu bağlar, toplumsal yaşamda çok gerekli olan güven duygusunun da kaynağıdır; çünkü birbirini sevip sayan, birbirine güven duyan bireylerin oluşturduğu bir toplumda, bireylerin gelecek korkusu olmaz.

Bu parçada vurgulanmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ana dilinin, ortak duygular oluşturmada çok önemli bir işlevi olduğu
- B) Kişilerin yetiştikleri ortamlarla benlikleri arasında sıkı bir ilişki bulunduğu
- C) Ana dilindeki ses özelliğinin kişilerin düşünce ve duygularını etkilediği

- D) Aynı dili kullanan kişilerin, aynı doğrultuda düşünebileceği
- E) Ana dili eğitimine ağırlık vererek ulusal duyguları pekiştirmek gerektiği

95. 2001-40

Bilim dili, nesnel bir dildir; çünkü terimlerle kurulur, terimlerle oluşur. Terimlerin de açık, anlaşılır, aydınlık olması gerekir. Bunun da baş koşulu, terimlerin, anlamları herkesçe bilinen sözcüklerden yapılmasıdır. Böyle olmazsa bilim dili, anlaşılmaz; karmaşık bir görünüm alır. Bu yüzden, bilim adamları arasında tam bir anlaşma olmaz. Ayrıca, bilim ürünlerini geniş halk yığınlarına iletmek de olanaksızlaşır.

Bu parçada, terimlerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) Anlamlarının kişiden kişiye değişmemesine
- B) Dilin sık kullanılan sözcüklerinden oluşturulmasına
- C) Bilimsel iletişimi sağlamasına
- D) Bilimsel çalışmaları geliştirip hızlandırmasına
- E) Güç anlaşılabilir bir yapıda olmamasına

Çözümler:

1. "Paragraftan çıkarılabilecek sonuç", "paragrafta vurgulanan düşünce", "paragrafta asıl anlatılmak istenen"... sorulduğu zaman "ana düşünce" sorulmuş demektir. Ana düşünce, yardımcı düşüncelerle desteklenerek öne çıkarılmak istenen asıl düşüncedir. Ana düşünce, paragrafın herhangi bir cümlesinde daha belirgin biçimde söylenmiş olabilir. Paragrafta ulusların farklı kişilere ya da esprilere güldükleri anlatıldıktan sonra son cümlede asıl düşünce belirtilmektedir. Bu cümleye yakın olan cümle A seçeneğinde verilmiştir.

Doğru seçenek A'dır.

2. Bu paragrafta anlatılan olaydan çıkarılması istenen ana düşünce ya da okura iletilmek istenen mesaj, bakkalın son sözünde özetlenmiştir. "Fazla veren eksik de verir." Bu son cümledeki ana düşünce, C seçeneğinde daha açık bir şekilde ifade edilmiştir.

Doğru seçenek C'dir.

3. Yazar, bir yazıda niceliğin değil, niteliğin önemli olduğunu vurgulamıştır. Kısa yazmak, duygu ve düşünceleri en yoğun ve en uygun bir biçimde yazmak demektir. Cümleleri hatta sözcükleri büyük bir özenle seçmek demektir. Bu da zaman alıcı bir iştir.

Doğru seçenek D'dir.

4. İlk cümle paragrafın ana düşüncesini ortaya koymaktadır. Birkilerin yörelere göre değişmesinde asıl etken, yaşanan çevrenin farklı oluşudur. Yöre ve bölgelerin özellikleri, doğası ve gelenekleri sanat anlayışının ve zevkinin oluşmasında son derece önemlidir.

Doğru seçenek C'dir.

5. Parçada yayıncıların tanınmış şairlerin yazdığı her şiiri güzel kabul edip yayımlamaları şeklindeki tutumları eleştirilmektedir. Bu tutumun da okuru aldatacağı belirtilmektedir. Bu sözlerden çıkarılacak sonuç, C seçeneğinde verilmiştir.

Doğru seçenek C'dir.

6. Parçaya göre Halk edebiyatı insanın daha çok ilkel ve doğal yönlerine seslenir. İnsandaki doğal ve ilkel nitelikler, hiçbir zaman tam olarak yok olamayacağı için Halk edebiyatı her çağda insanları etkilemeye devam edecektir. Halk edebiyatının bu etkisinin nedeni de halkın benzer özelliklerini işlemesi, konu edinmesidir.

Doğru seçenek D'dir.

7. Paragrafta sanatçıların anlaşılmasından yakınmaya hakları olmadığı ve

anlaşılmasının nedenini kendilerinde aramaları gerektiği vurgulanarak, kendilerini halka anlatmanın, halka anlayış gücü kazandırmanın bir yolunu bulmaları önerilmektedir. Bunu yapmanın bir görev olduğu E seçeneğinde belirtilmiştir.

Doğru seçenek E'dir.

8. Paragrafta, masalların tüm özelliklerinden yararlanmak ama masallara tutsak olmamak, onları taklit etmemek gereği savunulmaktadır. B'de verilen masalın anlatımına bağlılık, paragrafın ana düşüncesiyle çelişmektedir.

Doğru seçenek B'dir.

9. Paragrafın birinci cümlesinde bir savın varlığından söz edilmektedir. Ancak, insanımızla ilgili olarak ortaya atılmış olan "sav"ın ne olduğu söylenmemektedir. İstanbul'da doğa güzelliklerinin korunduğu, geliştirildiği, şiirlere konu edildiği söylenerek bu "sav"ın (tezin, görüşün) çürütüldüğü söylenmektedir. Bu "sav" insanımızda doğa sevgisinin yeni olduğunu ileri süren bir "sav" olabilir. Kültürümüzde doğa duygusunun yeni olmadığı, köklü bir geçmişe dayandığı örneklerle belirtilmiştir.

Doğru seçenek B'dir.

10. Fotoğrafın özelliği, somut varlıkları ya da nesnelere olduğu gibi görüntülemektir. Paragrafta anlatım biçimi olarak verilen "fotoğraf acımasızlığı", gerçeği olduğu gibi yansıtmak anlamındadır. Olayları hiç değiştirmeden vermektir.

Doğru seçenek C'dir.

11. Öyküde verilmek istenen mesaj sanatın bir deneyim, özellikle de bir birikim işi olduğudur.

Doğru seçenek E'dir.

12. Paragrafta "aşıldığı" söylenen durum, eleştirinin yalnızca olumsuz yönde yapılması ve aşağılayan bir üslup sergilemesidir. A, C,

D ve E'de ya nesnel olarak, yazarın, ortaya koyduğu ürünün özelliklerine değinilmiş ya da hem olumlu hem olumsuz eleştiriler birlikte verilmiş. B'de ise "Yazar, baştan sona yazım (imlâ) kurallarına ters düşen dil kusurları işliyor, yer adlarını bile birbirine karıştırıyor." denilerek, soru kökünde belirlenen eleştiri anlayışının dışına çıkılmıştır.

Doğru seçenek B'dir.

13. I. cümle ile IV. cümle arasında koşul-sonuç ilişkisi vardır. I. cümlede sanatçının kendini yalnızca sanatına adanması, başka bir görev üstlenmemesi vurgulanıyor. Kendini sanatına adayan sanatçı ölümsüzleşir ve çağdan çağa geçer. Bu sonuç IV. cümlede verilmiştir.

Doğru seçenek C'dir.

14. Paragrafta düşsel olanı konu edinen bir eser (roman) ile gerçek olanı konu edinen (biyografi) eserinde kişinin yaşamından bir kesit verilirken ne gibi anlatım farklılığı olduğu vurgulanmaktadır. Türler arasındaki anlatım ve dil ayrımını veren D seçeneği iletilen düşünceyi en doğru şekilde vermektedir.

Doğru seçenek D'dir.

15. Bilgilendirme amacına yönelik yazılarda yazarın nesnel davrandığı, duygularını gizlediği söylendiğine göre, seçeneklerde nesnel (kanıtlanabilir, görelî) olmayan bir yargı aranması gerekir. B'de anlatılan "çarpıcı güzellik", C'deki kişisel yorum, D'de "büyük bir ustalıkla değerlendirilmesi" E'deki kişisel yorum bu cümleleri nesnelikten uzaklaştırmıştır. A'daki söylenenler ise, kanıtlanabilir niteliktedir ve kişisel duygular içermektedir.

Doğru seçenek A'dır.

16. Paragrafta, gerçek sanat eserinin yaratılmasında olduğu kadar okunup değerlendirilmesinde de kafa ile yüreğin (akıl ile duygunun) işbirliği yapması gerektiği

vurgulanmaktadır. Bu görüşleri tümüyle içeren cümle E'de verilmiştir.

Doğru seçenek E'dir.

17. Paragraf genelden özele bir yöntemle yazılmıştır. İlk cümle hem konu hem de düşünce bakımından paragrafın en kapsamlı cümlesidir. Paragrafın konusu "sanatın insanları birbirine yaklaştırmasıdır." Bu konu bir ana düşünceye çevrilmek istenirse bir yargı, hüküm cümlesi kurmak gerekir. Kurulacak ana düşünce cümlesinde de sanatın birleştirici, evrensel yanı vurgulanmalıdır.

Doğru seçenek D'dir.

18. Paragrafta balenin yetenek, emek, sabır ve özveri istediği; buna karşılık, elde edilenin önemsizliği üzerinde durulmaktadır. Yakınma konusu, elde edilen şeyin o kadar büyük bir emeğe değmeyecek kadar önemsiz olmasıdır. Son cümledeki yakınmanın nedeni, "emekle sonuç arasındaki dengesizlik"tir.

Doğru seçenek E'dir.

19. Parçaya göre "çağdaş yaşam" düzeyini yakalayabilmek için eski değerlerimize sahip çıkmak ve Batı kültürüyle kendi kültürümüzün sentezini yapmak gerektiği vurgulanmıştır. Bunların en uygun ifadesi de B'de verilmiştir.

Doğru seçenek B'dir.

20. Paragrafta yazarı yazmaya iten sır ya da etken; yazarın, önemli gördüğünü aktarmaya çalışması, "o şeyin acı verecek derecede dışarı çıkmak istemesi" olarak belirtilmektedir.

Doğru seçenek A'dır.

21. Paragrafta söylenenler özelden genele doğru sıralanmıştır. Bu tür paragraflarda ana düşünce, sonuç cümlesinde aranmalıdır. Parçada; piyano çalmak nasıl bir eğitimi gerektiriyorsa, kitap okumayı öğrenmek de

bir eğitim gerektirir, denilmektedir. Kitap okumayı öğretmeden, bunu alışkanlık hâline getirmeden gençlere “Niye okumuyorsun?” demenin yanlışlığı üzerinde durulmaktadır. Paragrafın sonundaki cümlede vurgulanmak istenen E seçeneğinde verilmiştir.

Doğru seçenek E’dir.

22. Yazar, birçok şeyin değiştiğini, geçmişe ait değerlerin yok olduğunu belirtmektedir. Parçada vurgulanmak istenen düşünce son cümlede verilmiştir: “Anılardaki insan, gerçekleyle bu denli ters düşer mi?” Böylece paragrafta vurgulanmak istenen “insanın zamanla değişmesi”dir.

Doğru seçenek D’dir.

23. Paragrafta, insanın bazen özel nedenlerle gerçek duygularını açığa vurmaktan kaçındığı anlatılmaktadır. Paragraftaki örnekler de bu görüşü doğrular niteliktedir.

Doğru seçenek C’dir.

24. Paragrafın girişinde, geleceğe kalan şiiirler; tüm insanlığı ilgilendiren temalara yönelik şiiirlerdir, denilmektedir. Yine sonuç cümlesinde, “dünyadaki tüm toplumları ilgilendiren şiiirlerden geleceğe kalacak, gerçek şiiirler” diye söz edilmektedir. Buna göre bir şiiirin kalıcılığı evrensel nitelikler taşımasına bağlıdır.

Doğru seçenek E’dir.

25. Parçaya göre toplumların iyi bir geleceğe sahip olması geçmişi bilip değerlendirmesine, geçmişten yararlanmasına bağlıdır. Geçmişle bağını koparan, bu zengin kaynaktan yararlanmayan toplumlar yeni şeyler yaratamazlar.

Doğru seçenek A’dir.

26. Paragrafta belli bir yaştan sonra şiiir yazılamayacağı, başka sanatlarda başarılı olanların şiiir yazamayacağı ama bir şairin bir roman yazabileceği belirtilmektedir. “Belli bir yaştan sonra artık bu alanda treni

kaçırmış demektir.” ifadesiyle şiiir yazmaya genç yaşta başlamak gerektiği belirtilmiştir.

Doğru seçenek E’dir.

27. Yazar, görünüşe değer vermemenin diğer insanlara karşı saygısızlık olduğunu ve her yaşta insanın kendine çekidüzen vermesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu görüş D seçeneğinde dile getirilmiştir. İnsanın kendisine çekidüzen vermesi aslında topluma saygısının bir gereğidir.

Doğru seçenek D’dir.

28. Paragrafın girişinde şairin görevi belirtilmektedir: Şair her şeyden önce şiiiri geliştirmelidir. Sonra da, bu yargının dayanağı açıklanmaktadır. Bu yargıyla aynı anlama gelen söz de: “Şair özgün olmalıdır.”

Doğru seçenek B’dir.

29. Paragrafta, yaşamın acı-tatlı olaylarla dolu olduğu; ama insanın bunları olağan sayıp ruh dengesini korumayı bilmesi ve yaşama bağlı kalması gerektiği vurgulanmaktadır.

Doğru seçenek C’dir.

30. Yazar, ilk cümlede ana dilini iyi kullanamayan gençlerden yakınmaktadır. Sonra bu sorunun bir öğrenim sorunu değil de anlatım olanağı bulma sorunu olduğu belirtilmektedir. Ana dil eğitimini yalnızca okullardan beklemek yanlıştır. Asıl sorun konuştuğça daha iyi konuşabileceğimizi, yazdıkça daha iyi yazabileceğimizi kavramak; yani pratiktir. Parçada düşünceler özelden genele doğru sıralanmıştır. Paragrafın ana düşüncesi de son cümlede vurgulanmıştır.

Doğru seçenek A’dir.

31. Paragrafın son cümlesinde “on yıl sonra yazabileceğin bir eseri bugün yazacağım diye zorlama” sözü Reşat Nuri’nin vurgulamak istediği görüştür.

Doğru seçenek D’dir.

32. Paragrafın son cümlesinde “Dünya onun satırlarında Anadolu’yu buluyor.” sözüyle yazarın “ulusal özellikleri yansıtmaya” özelliği vurgulanmaktadır. Bu da onu Batıya tanıtmaktadır.

Doğru seçenek E’dir.

33. Paragrafın sonunda “Bir sanat yapıtını başarılı kılan özellik işte budur.” sözüyle, paragrafın başındaki cümleye gönderme yapılmıştır. Bir yapıtın başarısı, sanatçının, yapıtı bir şeyler katmasıyla açıklanabilir.

Doğru seçenek A’dır.

34. Paragrafa göre, eleştirel düşüncenin yeterince yerleşmemiş olması kabare tiyatrosunu amacından uzaklaştırmıştır. Yani kabare tiyatrosu eleştirel özelliğini yitirmiş ve basit bir güldürüye dönüşmüştür.

Doğru seçenek A’dır.

35. Parçada sözü edilen balıkçı yaşadıklarını değil, yaşamadıklarını anlatmaktan hoşlanmaktadır. Gerçeği anlatmak onun hayalini anlatmak kadar insana tat vermez.

Doğru seçenek A’dır.

36. “Bir sanat eserini, yalnızca bilgiler ve doğrular topluluğu olarak kabul etmek, sanatın varlığını ve özünü görmemek demektir.” cümlesi, sanat eserinin amacının bilgi vermek olmadığını belirtmektedir.

Doğru seçenek E’dir.

37. Paragrafta bir insanın söz varlığının ilişki içinde olduğu, yaşadığı çevreye bağlı olarak geliştiği görüşü savunulmaktadır.

Doğru seçenek D’dir.

38. Paragrafta anlatım yöntemi olarak örnekendirme kullanılmıştır. Bu yöntemde asıl iletilmek istenen giriş cümlesinde verilir. Yazar, anlattığı örneklerle, girişte söylediklerini kanıtlamaktadır.

Doğru seçenek A’dır.

39. Bu paragrafta da anlatım yöntemi olarak örnekendirme kullanılmıştır. Bu paragrafın giriş cümlesi de asıl iletilmek istenenidir. İlk cümleyle D seçeneği anlamca özdeştir.

Doğru seçenek D’dir.

40. Şiirlerini yaşanan hayattan esinlenerek yazdığını belirten şair, bu durumun da şiirlerine süreklilik kazandırdığını belirtmektedir.

Doğru seçenek A’dır.

41. Bu parçada bir yazarın kendini anlatmada nesnel olamayacağı vurgulanmaktadır. Ya kendini över ya da aşırı bir biçimde eleştirir ve suçlar.

Doğru seçenek B’dir.

42. Parçada anılar bir lâmbaya, o anıları oluşturan yaşantılar da elektriğe benzetilmektedir. Lâmba, hiçbir zaman elektriğin yerini tutamaz, denilmektedir. Lâmba ne kadar temizlenirse temizlensin ancak solgun bir ışık verebilir. Olaylar yaşadıkları günlük tazelik ve güzelliğine ulaşamaz.

Doğru seçenek B’dir.

43. Bu parçanın ana düşüncesi sonuç cümlesinde verilmiştir, iyi bir seçici olmak için iyi kitapların yanında işe yaramaz ve sıkıcı kitapları da okumak gerektiği vurgulanıyor.

Doğru seçenek C’dir.

44. Paragrafın girişinde mutluluğu tanımak gerektiği vurgulanmış, sonraki bölümlerinde mutluluğu tanımının yolları gösterilmiştir. Buna göre mutluluğu tanımak, bulmak mümkündür.

Doğru seçenek B’dir.

45. Paragrafta eski sanatçıları, şairleri ve yazarları ölüm günlerinde anmanın bir değerlilik olduğuna değinilmektedir. Ancak bu anmanın onların bıraktığı yapıtlardan söz

edilmesi şeklinde yapılmasıyla anlam kazanabileceği özellikle belirtilmiştir.

Doğru seçenek D'dir.

46. Paragrafta bir zamanlar Galata Köprüsü üzerinde yürümenin verdiği zevk dile getirilip bugünkü çirkinliklerin o zevki yok ettiği anlatılıyor.

Doğru seçenek B'dir.

47. Parçada eğitimin, amacına ulaşabilmesi için dilin açık seçik, doğru ve seslenilen kitlenin düzeyine uygun olması gerektiği üzerinde durulmaktadır.

Doğru seçenek C'dir.

48. Paragrafta insan davranışlarının şaşırtıcılığı üzerinde durulmaktadır. A, B, C ve E seçeneklerindeki yargılar, paragrafta anlatılanlarla ilgisizdir. Paragraftan bir insanın ilk bakışta tanınamayacağı yargısı vurgulanmaktadır.

Doğru seçenek D'dir.

49. Yazar, yazı yazmanın ne kadar güç, ve sıkıntılı bir iş olduğunu belirtmektedir. Bir şeyi yaratırken büyük bir mücadele verdiğini, büyük sıkıntılar ve acılar çektiğini anlatmaktadır. Bununla aynı anlama gelen cümle E'de verilmiştir.

Doğru seçenek E'dir.

50. Paragrafın ilk cümlesinde genel bir durum belirlemesi yapılmıştır. Daha sonraki cümlelerde ise bu genel durumla ilgili düşünceler dile getirilmiştir. Bu tür paragraflarda asıl anlatılmak istenen düşünce, ilk cümlede verilir.

Doğru seçenek A'dir.

51. Parçada, akıl gücüne dayanan işleri yaşlıların gençlerden daha iyi yaptıkları üzerinde durulmaktadır.

Doğru seçenek D'dir.

52. Parçada vurgulanmak istenen düşünce, sanat zevkinin değişkenliğidir. Ömür boyunca bir yapıya ya da sanatçıya bağlı kalmak mümkün değildir. Bu düşünce B seçeneğinde ifade edilmiştir.

Doğru seçenek B'dir.

53. Parçada kent insanı ile yayla insanının dil anlayışı karşılaştırılıyor. Bu karşılaştırmadan da bir sonuç çıkarıyor. Kent insanının sözcüklere başka anlamlar yüklemesine karşılık yayla insanı sözcükleri gerçek anlamlarıyla algılar. Parçada, çevrenin insanın düşünce ve söyleyişine katkısı ön plâna çıkarılmıştır.

Doğru seçenek D'dir.

54. Parçanın konusu yazarların dili kullanım biçimleridir. Yazarların üslubunun güzel ya da kötü olmasının önemli olmadığı; ancak dili iyi kullanmalarının şart olduğu belirtilmektedir. Bu durum da C seçeneğinde dile getirilmiştir.

Doğru seçenek C'dir.

55. Parçada, bir sanatçının yarattığı yapıtı, tanıtmaya çalışması, neler söylemek istediğini anlatmaya girişmesi hem okura saygısızlık olarak hem de gereksiz bir iş olarak nitelendirilmektedir. Yapıtı kendisinin anlatması gereği vurgulanmaktadır.

Doğru seçenek B'dir.

56. Parçada şair yaptığı öz eleştiri sonucunda "iyi bir şairin toplumun bütün kesimlerinin anlayıp seveceği şiirler yazması gerektiği" yargısına varmıştır. Buna göre parçada anlatılmak istenen ifade eden seçenek E'dir.

Doğru seçenek E'dir.

57. Yazar yaşama sevincini, sevgi dolu bir evde büyümüş olmasına bağlamaktadır. Bununla çocuk yaşta tadılan sevginin, yaşama sevincini olumlu yönde etkilediğini vurgulamak istemiştir.

Doğru seçenek C'dir.

58. Parçaya göre başarılı bir şair, şiir üzerine ya da başka bir şair üzerine yapılan tartışmalarda veya değerlendirmelerde belli olur.

Doğru seçenek D'dir.

59. Parçada, zamanın göreceli oluşu, farklı örneklerle anlatılmaktadır.

Doğru seçenek B'dir.

60. Parçada, sanat alanında belli bir düzeyin üstüne çıkabilmenin, ancak geçmişteki birikimlerden yararlanmayı bilmeye bağlı olduğu üzerinde durulmaktadır.

Doğru seçenek A'dır.

61. Bu parçada düşünceyi geliştirme yollarından örnekleme yer verilmiştir. Bu yola başvurmanın amacı da kendinden önceki düşünceyi desteklemek, belirginleştirmektir. Başka bir deyişle, ana düşünce öteki cümlelerle desteklenip beslenen cümlede. Bu da II. cümledir.

Doğru seçenek B'dir.

62. Parçada verilen örnekler Türkçenin geniş anlatım imkânlarına sahip bir dil olduğunu ortaya koymaktadır. Bu anlatım imkânlarından yararlanarak en zor ve karmaşık konular bile başarıyla işlenebilir.

Doğru seçenek C'dir.

63. Paragraf genelden özele doğru bir yöntemle yazılmıştır. Parçada, şiirleri daha önceden okunup üslûbunua aşına olunan bir şairin yeni şiirlerinin de hiç yadırgamadan, kolayca anlaşılabilceği üzerinde durulmaktadır.

Doğru seçenek E'dir.

64. Parçanın girişinde Türk edebiyat tarihinin akımlar tarihi olmadığı, bireylerin tarihi olduğu üzerinde durulmaktadır. Parçanın ana düşüncesi son cümlede vurgulanmıştır: "İyi bir şairin, bir akıma katılmaya hiç ihtiyacı yoktur; çünkü, şairin başarısı yalnızca kendi niteliklerine bağlıdır."

Doğru seçenek A'dır.

65. Genelden özele doğru bir anlatım söz konusudur. Asıl anlatılmak istenen birinci cümlede belirtilmiştir. Parçada Kemeraltı'nın eski görünümü üzerinde durulmaktadır.

Doğru seçenek B'dir.

66. Parçada anlatılan kişisel durum, A seçeneğindeki düşünceyle desteklenmektedir. Paragraftaki kişi, yabancı dille yazılmış bir romanı o dili iyi bilmediği günlerde sözcük sözcük anlamaya çalıştığını, aslında pek bir şey anlamadığını ancak zamanla bu zorluğu yendiğini anlatmaktadır.

Doğru seçenek A'dır.

67. Bu soru ifade olarak kapalı ve görelidir. ÖSYM'ce verilen yanıt D ise de bu yanıt herkesçe tereddütsüz ulaşabilecek bir yanıt değildir. Parçada Türk insanının Batılılardan farklı yanları olduğundan söz edildikten sonra Türk romanının da doğal olarak Batı romanından farklı yanları olduğu söylenmektedir. Bu bir sonuca, ana düşünceye ulaşmadır. Bunun "en genel yargı" olduğu nasıl kanıtlanabilir?

Doğru seçenek D'dir.

68. Rodin'in "taşın fazlasını atmak" sözüyle sanat eserinin gereksiz öğelerden arındırılması gerektiği vurgulanmıştır.

Doğru seçenek D'dir.

69. Günlüklerin, bir yazarın anlaşılması ve değerlendirilmesi açısından önemi üzerinde durulmaktadır.

Doğru seçenek B'dir.

70. Paragraf tüme varım yöntemiyle yazılmıştır. Vurgulanmak istenen, son cümlede verilmiştir. Bununla aynı anlama gelen cümle "Dinleyicilerin, söylenenleri, istedikleri doğrultuda anladıkları"dır.

Doğru seçenek A'dır.

71. Yazar, ilk cümlede, yaşadığı ortamı yazma eğiliminde olduğunu belirtmiş ve daha sonra da bunun nedenini ortaya koymuştur.

Doğru seçenek E'dir.

72. Yazar, şiiri, doğayı algılamada ve sevmeye bir araç olarak görmektedir. Bu da D seçeneğinde "İnsanın, doğadan uzaklaşmasının sanat aracılığıyla önlenileceği" şeklinde ifade edilmiştir.

Doğru seçenek D'dir.

73. Sanatçı geçen yetmiş yılda yetmiş sekiz eser yazdığını ve bunların hepsinin taslak olduğunu yani daha iyisini yazma çabasının devam ettiğini anlatmaktadır. Yani, yaptıklarıyla yetinmeyip daha iyisini yapma çabası içerisinde.

Doğru seçenek C'dir.

74. Parçada I. Yeni akımı ile II. Yeni akımı şairlerinin Fransız şiirini taklit ettikleri için kalıcı olmadıkları vurgulanmaktadır.

Doğru seçenek E'dir.

75. Yazarın verdiği örnekler, III. cümledeki düşünceyi destekleme amacı taşımaktadır. Ana düşünce örnekten önceki cümledir. Bu da ana düşüncenin C seçeneği olduğunu gösterir.

Doğru seçenek C'dir.

76. Paragrafta kıyıların dolmasından, dağ yamaçlarının betonlaşmasından, doğa örtüsünün bozulmasından kısacası plânsız yapılaşmanın çevre kirliliğine yol açmasından yakınılmaktadır.

Doğru seçenek E'dir.

77. Paragrafta önce tüm tanımların yetersizliği vurgulanmaktadır. Sonra dil örneği verilerek dilde kirlilik ya da az kirlilikten bahsedilmektedir. Türkçenin kirlenmekte olduğundan; bunu kimilerinin dilimizi anlaşılır kılmaya çalışırken, kimilerinin de bu kirlenmeye karşı duyarsız kalıp yabancı

sözcük kullanmayı hüner sayarken yaptığı belirtilmektedir. Türkçeyi kullanırken yabancı dillerin etkisinde kalınmış olmasından yakınılmaktadır. Bu durum da D seçeneğinde ifade edilmiştir.

Doğru seçenek D'dir.

78. Paragrafta, sorunları çözebilmek için önce çözülebileceğine inanmak gerektiği vurgulanmaktadır.

Doğru seçenek A'dır.

79. Paragraf genelden özele doğru bir yöntemle yazılmıştır. Dolayısıyla, ana düşünce ilk cümlede belirtilmiştir. Diğer cümlelerde ise, doğanın korunması amacıyla yapılan çalışmalar ve bunların nedenleri üzerinde durulmuştur.

Doğru seçenek A'dır.

80. Parçada, tatil yörelerinin kışa doğru tenhalaşmasından ve yaz mevsimine göre olumsuzlukların ortadan kalkmasından söz edilerek bu yerlerin ancak kış mevsiminde huzur verici bir ortama dönüştüğü ve daha dinlendirici olduğu belirtilmektedir.

Doğru seçenek E'dir.

81. Paragrafın konusu eğitimin amacıdır. Çocuğa yalnız bilgi vermeyi amaç edinmiş bir eğitim anlayışının sakıncalarından söz edilen parçada bu eğitim anlayışın doğru olmadığı bildirilmektedir. Bu yargıdan hareketle şu sonuca varılabilir: "Eğitim, düşünebilme ve düşündüğünü uygulayabilme yetisi kazandırmalıdır."

Doğru seçenek C'dir.

82. Parçada günlük yaşamın hızlı bir değişim geçirdiği dönemlerde bunun da geleneklere ters düştüğü ve toplumda ciddi sorunlara yol açtığı belirtilmektedir.

Doğru seçenek B'dir.

83. İlk cümlede "gerçek şiir", bir "doğa yemişi"ne benzetilmiştir. Bu nedenle şiirin

yararlarıyla ilgili olan A, C, D ve E paragrafta özellik olarak belirtilmiştir. B seçeneği ise paragrafın hiçbir cümlesinde değinilmemiştir.

Doğru seçenek B'dir.

84. Parçada bilgisayar kullanmanın geçici bir eğlence ya da alışkanlık olmadığı, sağladığı kolaylıklar ve konfor nedeniyle bir tutkuya dönüştüğü vurgulanmaktadır.

Doğru seçenek D'dir.

85. Öykünün temel niteliği, yıllar sonra bile unutulamayacak kadar insanı derinden etkilemesi ve kalıcı izler bırakmasıdır.

Doğru seçenek D'dir.

86. Paragrafta ana dilini iyi bilmeyen bir sanatçının, bilginin bir buluş ve yapıt ortaya koyamayacağından bahsedilmektedir. Ana dilini iyi bilmemenin yaratıcılığı engellediği parçada asıl anlatılmak istenendir.

Doğru seçenek E'dir.

87. Parçada maddî kültürle manevî kültürün birbirinden ayrılması gerektiği ve bu yaklaşımın, kültürü daha anlamlı ve yararlı kılacağı vurgulanmaktadır. Bu düşünceye en yakın yargı A seçeneğinde verilmiştir.

Doğru seçenek A'dır.

88. Cahit Sıtkı'nın şiirlerinde sık sık ölüm temasını işlemesinin yaşamıyla ilişkisi olmadığı örneği verilerek, bir ozanın şiirleriyle yaşantısı arasında ilişkisi olamayabileceği düşüncesi belirtilmiştir.

Doğru seçenek B'dir.

89. "Paragrafta asıl anlatılmak istenen", seçeneklerdeki en genel yargıdır. Bu açıdan bakılırsa yazarın anlatmak istediğini içeren en genel yargı D'de verilmiştir: "İnsanların değerlendirme ölçütleri, yaşla değişir." A, B ve E'deki yargılar da parçadan çıkarılabilir; ancak bunlar, amaç niteliğinde olmayan, ikinci derecede yargılardır. C'deki yargıya

parçadan ulaşmak pek mümkün değildir. Çünkü parçada "Aynı kitabın yeniden okunması" söz konusu edilmektedir.

Doğru seçenek D'dir.

90. Paragrafın konusu "yazı"dır. Yazı ile vurgulanmak istenen A seçeneğinde verilmiştir. Yazının ne gibi değişimler geçirdiği B'deki "yazının uygarlığa katkısı", C'deki "yazıyı doğuran gereksinimler" üzerinde hiç durulmamıştır. D ve E seçeneklerinde belirtilen "kâğıdın bulunuşundan yazının etkilenişi" ve "günümüzde önemli bir iletişim aracı olduğu" parçadan çıkarılabilir. Ancak bunlar "amaç" değil "araç" durumundadırlar. Vurgulanmak istenen bunlar değildir.

Doğru seçenek A'dır.

91. Paragrafın konusu "gençlerin eğitiminde onlara özgür düşünmeyi öğretmenin önemi"dir. cümlede "Gençlere, kendi kalıplarımıza göre düşünmeyi öğretmenin hem onlar, hem toplum açısından zararlı" olduğu belirtilmektedir. Son cümlede böyle yetiştirilen gençlerin sorunlara, özgün çözümler bulamayacakları, kendine güven duygusu geliştiremeyecekleri, hayatın akışı için sürüklenip duracakları anlatılmaktadır. Bunlar, D seçeneğinde ifade edilmiştir.

Doğru seçenek D'dir.

92. Anlatılan olayda anne, çocuğunu emirle yönlendirmek yerine, onu kendi davranışlarının sonuçları üzerinde düşünmeye ve ona göre davranışlarını düzenlemeye davet etmektedir. Bu da C seçeneğinde belirtilmiştir.

Doğru seçenek C'dir.

93. Paragrafın ana düşüncesi sondan ikinci cümlede verilmiştir. "Anlamak" genelleştirilirse "okunanların anlaşılmasıyla ortaya çıkar. "Sözcüklerin anlamını doğru algılamak ve birbirleriyle bağlantılarını bulmak" okunanın anlaşılmasında dikkat edilmesi gereken temel ilkeyi ortaya

koymaktadır. Bu durum B seçeneğinde ifade edilmiştir.

Doğru seçenek B'dir.

94. Parçada; toplumun bireylerinde sevgi, saygı, güven, gelecekte emin olma gibi ortak duyguların önemli olduğu, bunların oluşmasında da en etkili ögenin de ana dili olduğu vurgulanmaktadır. Bu da A seçeneğinde ifade edilmiştir.

Doğru Seçenek A'dır.

95. Paragrafta "terim" kavramıyla ilgili olarak A'da "anlamlarının kişiden kişiye

değişmemesi", "Bilim dili nesnel bir dildir"; B'de "dilin sık kullanılan sözcüklerinden oluşturulması", "anamları herkesçe bilinen sözcüklerden yapılması"; C'de "bilimsel iletişim sağlaması", "Böyle olmazsa bilim dili anlaşılmaz; bilim adamları arasında tam bir anlaşma olmaz.", E'de "güç anlaşılabilir bir yapıda olmaması", "açık, anlaşılır, aydınlık olması gerekir." ifadeleri kullanılmıştır. Terim kavramıyla ilgili olarak "bilimsel çalışmaları geliştirip hızlandırmasına" katkısından söz edilmemiştir.

Doğru Seçenek D'dir.

11.1.3.2.3. Paragrafın ana duygusu

Düz yazıdaki ana düşünce kavramının yerini, şiirde ana duygu almaktadır.

Şairin şiirde okuyucuya iletmek istediği duyguya "ana duygu" adı verilir.

Bu konuda ÖSS'de bir soru sorulmuştur:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1

Çizelge 11.66. "Paragrafın ana duygusu" ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Soru:

1987-25

Uçan kuşlarlayım

Akan sularlayım

Yeniden doğmuşum dünyaya

Bu dizelerde aşağıdakilerden hangisi ağır basmaktadır?

- A) Doğayı anlama isteği
B) Kendinden kaçış
C) Çocukluk özlemi

D) Yaşama sevinci

E) Geçmiş unutmaya korkusu

Çözüm:

Bu üçlükteki "yeniden doğmuşum dünyaya" dizesi şairin yaşama sevincini ifade etmektedir. "Uçan kuşlarlayım", "Akan sularlayım" dizelerinde ise, bunun nedeni açıklanmıştır. Tümünde "yaşama sevinci" vurgulanmaktadır.

Doğru seçenek D'dir.

11.1.3.2.4. Parçadan çıkarılabilecek en kapsamlı yargı

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam	
Soru Sayısı	-	2	-	2	2	2	-	1	-	-	1	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	2	15

Çizelge 11.67. “Parçadan çıkarılabilecek en kapsamlı yargı” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1982-14

“Sanatın, sanat tarihiyle bütün okullara girmesi, resimlerle evleri süslemesi, heykellerle ve güzel binalarla kentleri zenginleştirmesi kadar yaşam bakımından önemli şey pek az bulunur. Sağlam zevk, bu koşullar altında oluşur.”

Bu parçada yazarın söylemek istediğini en çok destekleyen cümle aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yaşanılan ortam, sanat eğitiminde önemli bir etkendir.
- B) Zevklerdeki birlik, ulusal birliği güçlendirir.
- C) Sanat, insanları birbirine yaklaştıran güçlü bir araçtır.
- D) Sağlam sanat zevki, sanat tarihi okunmadan edinilemez.
- E) Ulusların ortak özellikleri, onların sanat anlayışlarına da yansır.

2. 1982-34

“Bugünkü romanımızda, köy ve köylüler önemli bir yer tutuyor. Ne yazık ki çok defa öznel sebeplerle yazarlarımız ya anılarının etkisine kapılıyor ya da aşırı duygusal davranıyorlar. Hatta çokluk iyi niyetle, köylerimizin perişanlığını açıkça belirtmek, gerilikten kurtulmalarını sağlamak, dertlerini etraflıca ortaya koymak için olağanüstü çaba harcıyorlar. Bu sorunları iyi bilen birer vatandaş olarak çoğu anlattıkları, geniş ölçüde ele alındığında, bir romanın kuruluşunu sakatlayan fazlalıklar olmaktan ileri gitmiyor.”

Bu parçada yazarın, romanımızda gördüğü en önemli eksiklik nedir?

- A) Konuların, yazarların hayatından kaynaklanması
- B) Yazarların, köy kökenli olmaları yüzünden sorunları tarafsız yansıtamamaları
- C) Yazarların, romanın gerektirdiğinden daha fazla soruna yer vermeleri
- D) Yazarların, köy hayatını her zaman olumsuz açıdan ele almaları
- E) Yazarların, bütün çabalarına karşın köy gerçeklerini ortaya koyamamaları

3. 1984-23

“Bu yazar hakkında yüzlerce araştırma kitabı yazılmış; bunların birkaçını son aylarda karıştırdım. Bir kez daha şu yargıya vardım: Bir yazarı, o yazarın kendi kelimeleri ile okumak gerek. O kelimeler her şeyi içeriyor.”

Burada söylenmek isteneni en iyi özetleyen cümle aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Her yazar kendini tanıtırken özel kelimeler kullanır.
- B) Bir yazarı, en iyi ancak kendi yazdıklarından tanıyabiliriz.
- C) Kimi kelimeler yazarları tanıtmak için daha uygundur.
- D) Yazar kendisini anlatırken tarafsız davranır.
- E) Yazar, özgeçmişini anlatırken öteki eserlerinden daha başarılı olur.

4. 1984-33

“Bir zamanlar bir bahçıvanın yanında çalışıyordum. Bahçıvan, bir defne ağacını budamamı istedi. Ağacın küre biçiminde olması gerekliydi. Ben hemen fazla uzamış filizleri kesmeye başladım. Ama bir defa bir yanını, bir defa öbür yanını fazla kesiyordum. Sonunda ortaya bir küre çıktı, ama çok küçüktü. Bahçıvan düş kırıklığıyla, ‘Çok güzel! Bu bir küre, ama defne ağacı nerede?’ dedi. Bu durum şiirde de böyledir.”

Bu hikâyeden çıkarılabilecek sanatla ilgili yargı, aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- A) Sanatta güzellik kadar boyut da gözetilmeli.
- B) Biçimle uğraşırken içerik de korunmalı.
- C) Sanatçılar, piyasa kurallarını yakından izlemeli.
- D) Sanat eserlerinde toplumsal yarar da aranmalı.
- E) Yeni sanatçılar, ustaların eleştirisinden yararlanmalı.

5. 1985-18

“Bir yazar, yaptığıyla hiçbir zaman yetinmemeli. Yaptığı, ne kadar iyi olursa olsun yine de yapabileceğinden iyi değildir. Yapabileceğinizi sandığınızdan daha yükseklerde olsun gözünüz.”

Bu parçada verilen öğüdü en iyi yansıtan cümle, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Çağdaşlarınızı aşmak için çalışın.
- B) Kendi kendinizle yarışmayı ilke edinin.
- C) Övgüye değer eserler vermeye uğraşın.
- D) Yaptıklarınızın değerini unutmayın.
- E) Kendinize belli bir amaç çizin.

6. 1985-31

“Sanatın, insanların aklını ve yüreğini etkileme gücü vardır. Bu gücü, insanlığın yararına kullanan, insan yüreğinde ve kafasında güzel, mutlu bir dünya yaratmayı amaçlayan kişi, gerçek bir sanatçıdır. Çünkü

sanatın da sanatçının da görevi, insanları kafaca ve gönülce daha iyi, daha dürüst olmaya yöneltmek; onlarda insan sevgisi yaratmaktır.”

Bu parçaya göre, sanattan ve sanatçıdan beklenen nedir?

- A) Gerçekleri değiştirip yumuşatarak hayatı tatlılaştırmak
- B) İnsanların duygu ve düşünce dünyasını geliştirme
- C) Kişilerin olaylar karşısında dayanma güçlerini artırma
- D) İnsanlar içinde bulunduğu koşullara uymaya ve bunları benimsemeye yöneltme
- E) İnsanlarda vazgeçilmez istekler uyandırma

7. 1986-26

Kitap vardır, okuyanın iç dünyasını allak bullak eder. Soruların ağına düşürür onu, bir arayışın içine sokar. Düşünce evreninin sınırlarını açmaya, genişletmeye zorlar. Buna karşılık aynı kitap, bir başka okurun içini daraltır, karartır.

Parçadan çıkarılacak en kapsamlı yargı, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Okurların bilgi ve yaşantı birikimi birbirinden farklıdır.
- B) Okurlar, düşündürücü, etkileyici kitapları severler.
- C) Okuma, insanın iç dünyasını geliştirip zenginleştirir.
- D) Herkes, okuduğu kitapta biraz da kendini bulur.
- E) Kitaplar, her okuru farklı biçimde etkiler.

8. 1986-29

Şiir, her okumada insanı bir başka limana atabilmeli; yani her okuyan onda ayrı bir tat, anlam bulabilmeli. Hatta belki de ayrı insan başka okumalarda onda daha önce bulamadıklarını bulabilmeli. Evet bence şiir budur.

Bu parçaya göre, şiirin en belirgin özelliği aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Biçim güzelliği
- B) Konuda özgünlük
- C) Renkli bir anlatım
- D) Kendine özgü bir üslup
- E) Anlam zenginliği

9. 1988-34

Her çağda insan, düşündükleri ve ürettikleriyle bir sonraki çağın hazırlanmasına ve uygarlığın gelişmesine katkıda bulunur. Kuşaktan kuşağa miras kalan bir birikim, bazen sözlü ve yazılı edebiyat kılığında günümüze ulaşır. Bazen de el emeği bir dokuma, bir av aleti, bir vazoya da bir heykel ile bütünleşerek o dönem insanını anlatır bize. Bütün bunlar araştırmacıların sabırla, dikkatle ve özveriyle çalışmaları sonucunda gerçekleşir.

Bu parçadan aşağıdaki yargıların hangisi çıkarılamaz?

- A) İnsanlığın ilerlemesi, yüzyıllar boyu oluşan kültür birikimiyle gerçekleşir.
- B) Çeşitli kültürel ürünler korunarak çağdan çağa aktarılır.
- C) Sanat ürünleri geçmişle gelecek arasında önemli bir bağ kurar.
- D) Eski çağlardan günümüze kalmış sanat ürünleri, uzmanların çalışmalarıyla anlam kazanır.
- E) İnsanlık, uygarlığın gelişmesini, bilim adamlarının yaptığı buluşlara borçludur.

10. 1991-28

Bizdeki roman eleştirisi, daha çok, romanda dile getirilen dünya ile gerçek yaşam arasındaki ilişki üzerine temellendirilmiştir. "İçeriği doğru mu?" "Yazarı gerçekçi mi?" soruları yönlendirmiştir eleştiriyi. Bu dar açıdan yaklaşım, kimi yanlış ya da eksik yargıların kemikleşmesine yol açmıştır.

Metinler tekrar tekrar, farklı yaklaşımlarla incelenmemiş, değişik açılardan üstünlükleri ya da eksiklikleri araştırılmamıştır. Bu yüzden, varılan yargılar hemen hemen hiç değişmeden kalmıştır.

Bu parçaya göre romanla ilgili eleştirilerde görülen temel eksiklik, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Eleştirilerin belirli kalıpların dışına çıkmaması
- B) Yapılan değerlendirmelerin kişisel eğilimleri yansıtması
- C) Eleştirilerde değişik ölçütler kullanılması
- D) Değerlendirmelerin, yapıttan çok, sanatçının kişiliğiyle ilgili olması
- E) Eleştiri yöntemleri konusunda anlaşmazlık bulunması

11. 1993-29

Dergilere gönderdiği yazıları: "Ama siz tanınmıyorsunuz!" diye geri çevrilen bir genç: "Öyleyse ben de tanırım. Ödül mü istiyorsunuz? Onu da alırım." demiş. Merak ediyorum, bu genç, yüzyılımızın en önemli romanlarından birinin tam on bir yılda ve dört kez yazıldığını biliyor mu acaba? Ya da bir Türk romanının ödül almasına karşın, daha ikinci baskısı yapılmadan bir kitap pazarcısına kiloyla satıldığından haberi var mı?

Aşağıdakilerden hangisi bu parçada öne sürülen düşüncelerden biridir?

- A) Genç yazarların yapıtlarını yayımlamak gerekir.
- B) Yazarlar arasında, tanınmış tanınmamış ayrımı yapılmamalıdır.
- C) Bir yazarın değeri ilk ürünüyle anlaşılır.
- D) Dünya edebiyatı sürekli bir değişim içindedir.
- E) Bir yapıttın ödül alması, onun değerini göstermez.

12. 1994-31

Mersiye, ister Sultan Süleyman'a ister Süleyman Efendi'ye söylenmiş olsun, sanat açısından aynıdır. Şiirde asıl olan, şairin duyusu ve bu duyusunu başka türlü söylenmesine imkân vermeyecek biçimde sözcüklerle dile getirerek bir şiir iklimi yaratmasıdır.

Bu parçada vurgulanan düşünceyi en iyi yansıtan yargı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Mersiye herkes için, her şair tarafından söyleneblen bir şiir türüdür.
- B) Önemli, önemsiz bir olay, her kişi, şiir konusu olabilir.
- C) Gerçek şair, şiirine olaylarla birlikte duygularını da katabilen kişidir.
- D) Şiirde önemli olan şairin neyi söylediği değil nasıl söylediğidir.
- E) Gerçek şair şiire yeni biçimler, yeni sözcükler getiren kişidir.

13. 1995-32

Atatürk, yaşamının her döneminde olduğu gibi Ankara'daki Atatürk Orman Çiftliğini kurarken de bin bir zorlukla karşılaştı. Bu zorlukların hiçbiri onu yıldırmadı. Su yoktu, su getirtti. Toprağın türüne göre değişik fidanlar yetiştirmeyi denedi; kimi fidanlar kurudu, bunların yerine yenilerini diktirdi. Çevreye yeni bir görünüm kazandırdı. Bu irade karşısında doğa lütfunu esirgemedi. Toprak ana canlandı, bozkır ortasında bir cennet doğdu.

Bu parçada anlatılmak istenene en uygun atasözü, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Azmin elinden bir şey kurtulmaz.
- B) Rüzgâr eken fırtına biçer.
- C) Dikensiz gül olmaz.
- D) Akıl akıldan üstündür.
- E) Cefayı çekmeyen sefanın kıymetini bilmez.

14. 2001-34

Öykülerimdeki anlatıcıyı ben olarak düşünmeseniz iyi olur. Bir öyküdeki sevgili, ille de yazarın sevgilisi değildir. Elbette bir küçük yaşantıdan, yaşanmış, gerçek anlardan da yola çıkarak öyküler, romanlar yazılabiliyor, ama yazarın çizdiği görüntülerin ille de yaşanmış olması gerekmez. Önemli olan, okuru, bu görüntülerin gerçekliğine inandırması, onu bu görüntülerin içine çekmesidir.

Bu parçaya göre, öykünün en önemli niteliği aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yazarın, başından geçenleri, başkalarının öyküsüyümüş gibi anlatması
- B) Yaşanmış olaylardan bir seçme yapılarak bunların anlatılması
- C) Yazarın, yaşadıklarını değiştirerek vermesi
- D) Gerçek olayların, gerçek olmadığı izlenimi bırakacak biçimde yansıtılması
- E) Olayların, okuyucuda, yaşanmışlık duygusunu uyandıracak biçimde anlatılması

15. 2001-39

Evimin penceresini tümüyle kapatan kiraz ağacı, önceki sabah birden duvağını takıp pencereden içeri uzandı. Ak çiçekleriyle el öpmeye geldi sanki. Nedendir bilmem, her yıl içimde bahar sevinçleri tutuşturan kiraz ağacı, bu yıl beni yalnızca kederlendiriyor, yalnızca hüznü veriyor bana. Duvak takmış kiraz ağacına gülümsemek nedense bir türlü gelmiyor içimden.

Bu parçadan, kiraz ağacıyla ilgili olarak nasıl bir sonuç çıkarılabilir?

- A) Bu yıl daha erken, daha çok çiçek açmıştır.
- B) Duyguları etkileme gücü azalmıştır.
- C) Çiçeklerindeki renk zenginliği şaşırtıcıdır.
- D) Evin dış dünyayla bağlantısını engellemektedir.
- E) Olumsuz çağrışımlar uyandırmaktadır.

Cözümler:

1. Paragrafta "sağlam zevk"ın oluşumu için sanatın okullara, evlere, kentlere girmesi ve buraları süslemesi gerekir deniyor. Bunu en iyi destekleyen cümle de A'da verilir. Çünkü sanat eğitiminde ortam önemli bir etkidir.

Doğru seçenek A'dır.

2. Paragrafın yazarına göre, romanımızda görülen en önemli eksiklik; köy ve köyü anlatan romancılarımızın duygusallığı, anılarının etkisinde kalmaları, romana amacı dışında görev yüklemeleri, romanı ayrıntıya boğmalarıdır. Kısacası romana roman dışı görevler yüklemeleridir. Bu görüşleri de C seçeneği özetliyor.

Doğru seçenek C'dir.

3. Paragrafın yazarı "Bir yazarı tanıtan yüzlerce, araştırma kitabı bile okusanız onu tanıyamazsınız. Onu en iyi tanıtan kendi yazılarıdır." diyor.

Doğru seçenek B'dir.

4. Hikâyede biçimi elde etmek uğruna özü ihmal eden bir bahçıvan anlatılıyor. Böylece bir yapıtta estetik kaygılarda ölçülü olunmazsa özün zarar görebileceği vurgulanıyor. Sanatta öz ile biçim bir uyum içinde olmak zorundadır.

Doğru seçenek B'dir.

5. Yaptığıyla yetinmeyen, yaptığından değil, yapabileceğinin daha iyi olduğunu düşünen bir insan kendi kendisiyle yarış hâlinindedir.

Doğru seçenek B'dir.

6. Parçaya göre sanat ve sanatçıdan beklenen; insanları kafaca ve gönülce daha iyi, daha dürüst olmaya yönlendirmek ve onlara insan sevgisi aşılama çabasıdır. Bu amaç B'de ifade edilmiştir.

Doğru seçenek B'dir.

7. Kitap her okuyanda aynı etkiyi yapmaz. Kişinin ruhsal ve kültürel yapısına göre farklı sonuçlar doğurur.

Doğru seçenek E'dir.

8. Paragrafta olması istenen şiirin en belirgin özelliği, her okunuştaki yeni şeyler bulunması, her okuyanın ondan değişik tatlar almasıdır. Herkese seslenen ve her okunuştaki farklı şeyler bulunan şiir de derinliği, anlam zenginliği olan şiirdir.

Doğru seçenek E'dir.

9. Uygarlığın tüm insanlığın ortak malı olduğunu araştırmacılar ortaya çıkarmışlardır. Uygarlık, sadece bilim adamlarının ürünü değildir.

Doğru seçenek E'dir.

10. Paragrafta bizdeki roman eleştirisinin yalnızca romanda anlatılanların gerçek, içeriğin doğru olup olmadığı üzerine temellendirildiğinden söz edip aslında metinlerin tekrar tekrar farklı yaklaşımlarla incelenmesi, değişik açılardan üstünlüklerinin ya da eksikliklerinin araştırılması gereği vurgulanmıştır. Yani belirli kalıpların dışına çıkılmamasından yakınılmıştır.

Doğru seçenek A'dır.

11. Parçaya göre bir yapıtın ödül alıp almaması onun değerini göstermez. Ödül almayan bir yapıt değerli, alan bir yapıt ise değersiz olabilir.

Doğru seçenek E'dir.

12. Paragrafta konunun değil, şairin o konuyu işleyiş biçiminin önemi üzerinde durulmuş.

Doğru seçenek D'dir.

13. Parçada Atatürk'ün orman çiftliği kurarken bir yığın zorlukla karşılaştığı, yılmayıp başarıya ulaştığı anlatılıyor. Buna en uygun atasözü, "Azmin elinden bir şey kurtulmaz." dir.

Doğru seçenek A'dır.

14. Paragrafın konusu öykü ve romanlarda anlatılanların “yaşanmış olmasının gerekliliği-gereksizliğidir. Son iki cümlede, “yaşanmış olmasının gerekmediği”; önemli olanın “okuyucuyu görüntülerin gerçekliğine inandırmak, onu görüntülerin içine çekmek olduğu” belirtilmektedir. Bu da E’de “yaşanmışlık duygusu uyandırmak” biçiminde ifade edilmiştir.
Doğru seçenek E’dir.

15. Paragrafta pencerenin önündeki kiraz ağacının çiçeklenmesinin uyandırdığı duygu işlenmektedir. Her yıl aynı durumu gördüğünde içi sevinçle dolan yazar, bu yıl aynı manzara karşısında hüzünlenmektedir. Yani içinde olumsuz duygular uyanmaktadır. Bu da E’de belirtilmiştir.
Doğru Seçenek E’dir.

11.1.3.3. Parçada anlatılan kişi ya da yapıta, parçadaki sözleri söyleyene ilişkin yorum ve çıkarımlar

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	1	6	4	5	3	1	-	2	-	2	3	3	2	1	8	2	5	4	3	1	4	60

Çizelge 11.68. “Parçada anlatılan kişi ya da yapıta, parçadaki sözleri söyleyene ilişkin yorum ve çıkarımlar” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1981-23

“Fakat ben boş ümitle insan avutmanın yararından çok zararına inandığım için, çoğu kez yüzümü kızartır, açıkça ‘Mümkün değil.’ derim. Nitekim o gece tren beklerken istasyon görevlisine de öyle yaptım.”

Bu parçaya göre, istasyon görevlisi yazardan ne istemiş olabilir?

- A) Geceyi kendi evinde geçirmesini
- B) Başka bir yere nakli için aracılık etmesini
- C) Bir sonraki trenle gitmesini
- D) İşlediği bir kusuru bağışlamasını
- E) Yazma tekniğini kendisine de öğretmesini

2. 1982-12

“O mu? Sandığın gibi değildir. Karda gezip izini belli etmez. Ne kadar yakın olmaya çalışırsan çalış, yine de onun nelerle uğraştığını, ne işler çevirdiğini anlayamazsın.”

Kendisinden böyle söz edilen bir kimseyi nitelendirmek için kullanılabilecek en uygun söz aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İşine ve çıkarına düşkün olan
- B) Kan kusup kızılılık şerbeti içtim diyen
- C) İçinden pazarlıklı olan
- D) Ağzını sıkı tutan
- E) Saman altından su yürüten

3. 1982-13

“Ayrıntıları atıyorum, konuyu yalınlaştırmaya çalışıyorum. Bence resimle fotoğrafın ayırım noktası burası.”

diyen ressamın görüşüne katılmayan bir kişi, aşağıdakilerden hangisini söyleyebilir?

- A) Gerekli olanı alacak, gereksizi atacaksınız.
- B) Bu durum, her sanat dalında böyledir.
- C) Ancak, çoğu kez yaşantının sıcaklığını onlar verirler.
- D) İlginç bir yaklaşım olarak değerlendiriyorum.
- E) Sözlerinizle resimleriniz arasında bir uyum göremedim.

4. 1982-27

“Anılarımı yazarken romanlarımı şöyle bir karıştırdım, dil bakımından eskimiş parçalar çok mu diye baktım. Kimi yerlerine gülmemek elde değildi. Örneğin ‘fevk-i serinde’ demişim. Şuna ‘başının üstünde’ deseydim sanki sanatçılığımın, yazarlığımın ne eksilirdi?”

Bu sözleri söyleyen bir yazarın davranışı, aşağıdakilerden hangisine bir örnektir?

- A) Kendisini alaya almaya
- B) Özeleştiri yapmaya
- C) Anılarına sığınmaya
- D) Anlatımını kötülemeye
- E) Yeniliğe düşkünlük göstermeye

5. 1982-28

“Şiirlerinde gereksiz sözcüklerden olabildiğince kaçınıyor. Sıfatlar, benzetmeler için de böyle bu. Okuyucuyu birtakım soyut, düğümlü sözcüklerle yordduğu da söylenemez. Öğretici bir hava taşımamalarına karşın, yine de bu şiirlerde bir eksiklik var: Başka şiirleri anımsatıyor; bunları daha önce okumuş gibi bir duyguya kapılıyorsunuz.”

diyen bir eleştirmenin sözünü ettiği şiirlerde bulunduğu eksiklik nedir?

- A) Yalınlık   B) İçtenlik
C) Yoğunluk   D) Özgünlük
E) Açıklık

6. 1982-29

“Ben öykülerimde düşsel ve duygusal öğelere yer vermekten özellikle kaçınıyorum.”

diyen bir yazar, öykülerini oluştururken aşağıdakilerden hangisine özen gösterir?

- A) Olağanüstü durumları yansıtmaya
B) Renkli ve şiirsel bir dil kullanmaya
C) Tek yönlü karakterler çizmeye
D) Okurlarını yaşananın dışına çıkarmaya
E) Olabilir izlenimini yaratmaya

7. 1982-38

“Sanatçı sürekli bir alışveriş içindedir. Öyle ki tır eliyle bir önceki günü yoklar, öbür eliyle de bir sonraki günü dener. Böylece günün yakın sınırları içinde bir hesaplaşmayı sürdürür. Açık denizde yerini bulmak isteyen, bunun için de ardını önünü kollayan bir gemi gibidir. Gününü açık seçik tanımak, bilmek, dünden kalan değerleri tartmak, bugünden yarına nelerin aktarılabileceğini anlamak ister....”

Bu parçada belirtilen nitelikleri taşıyan bir sanatçı, ne yapmak istediğini aşağıdaki cümlelerden hangisiyle açıklar?

- A) Yapıtlarımda geçmişle gelecek arasında köprü kurarak bugünü anlatmaya çalışıyorum.
B) Roman ve öykülerimde yaptığım şey, içinde bulunduğumuz güne ayna tutmaktır.
C) Bugünden yarına kalacak değerleri dünün ölçülerine vurarak anlatmak istiyorum.
D) Yaşamı olduğu gibi ele alıyor, onu bütün zenginlikleriyle yansıtmayı amaçlıyorum.
E) Geçmişin havasını bugüne aktararak yaşamı zenginleştirmeye çalışıyorum.

8. 1983-21

“Ben Homeros’a ‘anaç toprak’ diyorum. Kendi çağını aşmış, yaşadığı zamanın ötesine uzanmış hangi sanatçıda ‘anaç toprak’ niteliği yoktur ki! Onlar öyle topraklardır ki pek çok canlı bugün de onlardan beslenir, yarın da beslenecektir.”

Bu parçada anlatılan tipte bir sanatçının eserlerinde aşağıdaki niteliklerden hangisi bulunmayabilir?

- A) Değişik dönemlerdeki okuyuculara seslenme
B) Duygu ve düşünce yönünden zengin olma
C) Diğer sanatçılara örnek olma
D) Konuların seçiminde toplumsallığı önde tutma
E) Dil ve anlatım yönünden sağlam olma

9. 1983-26

“En koyu umutsuzluğum içinde, bu umutsuzluğu aşmanın yollarını aradım. Bunu da iyiliğimden, herkesten daha üstün ruhlu olduğumdan yapmış değilim. Ama, ben doğuştan içimde taşıdığım bir sezgi ışığına bağlıyım. Bu sezgiyle insanlar, binlerce yıldır, en büyük acılar içinde bile yaşamayı sevmesini bilmişlerdir.”

Bu sözleri söyleyen kişi için aşağıdakilerden hangisi en uygun düşer?

- A) Üzüntüden de sevinç kadar hoşlanma

- B) Başkalarının üzüntülerini görmezlikten gelme
- C) Yaşamaya sıkı sıkıya bağlı olma
- D) Davranışlarını duygularıyla yönetme
- E) Olayların insanda yaratacağı çöküntüyü benimseme

10. 1983-30

“Güzel, ustaca yazı yazmak herkesten beklenemez. Ama doğru ve iyi yazmak, belli bir eğitim görmüş herkesten beklenir. Kimi kişiler ve bilim adamları, yazar ya da sanatçı olmadıkları için kendilerinden doğru ve iyi yazmanın beklenemeyeceğini ileri sürerler. Bu, kabul edilecek bir ‘mazeret’ değildir. Herkes ana dilini iyi bilmeli, doğru kullanılmalıdır.”

Parçaya göre, yazar ya da sanatçı olmayan kişilerde hangi tür becerinin eksikliği önemli sayılmaz?

- A) Cümlelerde öğeleri, yerli yerinde kullanabilme
- B) Anlatılmak isteneni açık seçik dile getirebilme
- C) Konuyu dolambaçsız olarak anlatabilme
- D) Duygu ve düşünceleri çarpıcı olarak belirtebilme
- E) Anlam inceliklerini tam olarak verebilme

11. 1983-31

“Sivaslı Gül Hanımla kaynanası Selvi Kadın, bir çoraplar örmüşler, bir heybeler dokumuşlar, görenler parmaklarını ısırır. Renklerin uyumu, desenlerin binbir çeşidi, şekillere verilen adlar.. Bunlarda edebiyat var, resim var. Pek çok desinatöre, pek çok ressama taş çıkartır. Zaten halılarda, kilimlerde, dokumalarda, örgülerde, el işlemlerinde, giyim kuşamda aynı başarıyı görüyor muyuz”

Yazarı, böyle bir yargıya ulaştıran neden, aşağıdakilerden hangisi olamaz?

- A) Anadolu el sanatlarının çok yönlü olması
- B) Türk köylüsünün sanat zevkindeki incelik
- C) El örgülerinin güzel sanatlara sağladığı kolaylık
- D) El işlerindeki her güzelliğin özel bir çaba ve hüner gerektirmesi
- E) Anadolu kadınlarının el sanatlarında gösterdiği yaratıcılık

12. 1984-15

“Atlar, ulu bir set gibi dağlardan boşanmış. Nalları, toprağı sarsıp şimşekleniyor. Geçtikleri yerlerde süt beyaz yollar bırakıyorlar. Üzerlerindeki binicileri toprağa fırlatıyorlar. Ovanın yüzü köpürmüş bir denizi andırıyor.”

Parçanın yazarı, anlatım yönünden aşağıdakilerden hangisi ile nitelendirilebilir?

- A) İnce eleyip sık dokuyan
- B) Bin dereden su getiren
- C) Bire bin katan
- D) Kılı kırk yaran
- E) Ağzına geleni söyleyen

13. 1984-19

“Kasabaya yeni gelen genç kaymakam, kısa sürede öyle olaylara tanık olmuştu ki: ‘Bir ay içinde, bir ömürde öğrenebileceklerimin hepsini öğrenmiş gibiyim.’ diyordu.”

Bu sözleri söyleyen kişinin durumu aşağıdakilerden hangisiyle adlandırılabilir?

- A) Düş kırıklığına uğrama
- B) Bilgilerinin yetersizliğinden utanma
- C) Yaşamın gerçeklerinden korkma
- D) Yaşam deneyimi kazanma
- E) Bilgi kazanmakla övünme

14. 1984-25

İnsan, hayatı boyunca hep aynı kalamaz. Bu bilinen bir gerçek. Ne var ki bunun dışında

kalan kişiler de var. Böyleleri, yaşadıkları sürece gözlerini bir noktaya diker, hep o noktaya bakarlar. Daha doğrusu bu düşünceye bağlanır, başka düşüncelere hayat hakkı tanımazlar. Bu saplantı içinde yaşayıp giderler. Bunun için de hem kör, hem bencilirdir.”

Parçada sözü edilen kişiden aşağıdaki davranışların hangisi beklenemez?

- A) Çevresiyle uyum içinde olma
- B) Kendisinininkiyle çelişen düşüncelere karşı hoşgörüsüz olma
- C) Yalnız belirli düşüncelerin doğru olabileceğine inanma
- D) İnançlarında sonuna değin direnme
- E) Kendisinin doğru ve haklı olduğuna inanma

15. 1984-26

“İlk dinlediğim konserdi bu. Çalgıları yönetenin, müzik öğretmenimiz Hulusi Bey olduğunu görmeyeyim mi? Hem de smokin giymişti. Penguen gibi bir görünüşü vardı. Elindeki şef değneğiyle sahnedeki çalgıcıları değil de sanki dünyayı yönetiyormuş gibiydi benim için. Nasıl oluyor da böyle bir adam, bizim gibi bacaksızlara müzik dersi vermeye geliyor, biz de onunla alay etmeye yelteniyorduk”

Parçaya göre, aşağıdakilerden hangisi konserdeki çocuğun durumuyla ilgili değildir?

- A) şaşırma
- B) övünç duyma
- C) düş kırıklığına uğrama
- D) yadırgama
- E) utanç duyma

16. 1984-31

“Her sanatçı gibi onun da eserlerini oluştururken çektiği sancuları, yaşadığı masalsı dünyayı bir iki anısından çıkartabiliyoruz. Ancak bir tavrı var ki onu

anlamak güç. Eserleri hakkında ne diyecekleri sorulduğunda ‘Beni ilgilendirmez.’ deyip çıkıyor işin içinden.”

Paragrafta sözü edilen sanatçı için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Açık yüreklilikle davranan
- B) Çevresini küçümsemeyen
- C) Kendisine güvenen
- D) Sözüünü sakınmayan
- E) Eleştirilmekten hoşlanmayan

17. 1985-25

“Yeşillige hasret gideceğim. Eskiden bahçeli evlerde otururduk, şimdi apartmanda oturuyoruz. Eskiden balkonlarımızda hatemiler, sardunyalar yetiştirdik, şimdi kalorifer isinden çamaşır asamıyoruz. Eskiden salonumuzda devetabanları vardı, şimdi naylon birkiler.”

Böyle konuşan bir kişi için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Geçmiş günleri özlemle anan
- B) Bulunduğu ortamdaki yakınlık
- C) Eski ve yeni yaşayışı karşılaştıran
- D) Çevrede yeşilliğin azalmasına üzülen
- E) Dinleyeni etkileyip kendisine acındıran

18. 1985-30

“Kuşkusuz bilgi bakımından, hiçbir sınır tammayanlar da yok değil: Dünyanın bütün doğrularını bir çırpıda kovuklarından çıkarıp gözler önüne serenlerle sık sık karşılaşılıyor. Üstelik böylesine güç bir işin üstesinden gelebilmeleri için, ikinci, üçüncü, dördüncü elden birkaç yazı, kulaktan dolma, basmakalıp birkaç söz yetiyor onlara.”

Böyle kişiler için, aşağıdaki nitelermelerden hangisi en uygun düşer?

- A) Orta malı düşüncelerle bilgiçlik taslayan
- B) Bütün gerçekleri hemen dile getiren

- C) Her okuduğunu değerlendirmesini bilen
- D) En güç işleri kolaylıkla başaran
- E) Her alanda söz sahibi olan

19. 1985-32

“Tanınmış bir yazar, hazırladığı son kitabını bir takma adla yayınevlerine gönderir. Tüm kitapları kapışılan yazarın bu kitabını hiçbir yayınevi basmak istemez. Bazı yayımcılar bu kitabı eleştirmenlere de gösterirler. Daha önceki eserlerinden övgüyle söz eden eleştirmenler bu kitaba ilgisiz kalırlar ya da kitabı beğenmediklerini söylerler. Oysa yazar, kitabı kendi adıyla gönderdiğinde kitap hemen basılır ve hakkında, eleştirmenlerce övgü dolu yazılar yayımlanır.”

Bu parçada sözü edilen yayınevlerinin ve eleştirmenlerin kitapları seçme ve değerlendirmedeki tutumu için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Niteliğe değil yazar adına bağlı kalıyorlar.
- B) Değişik ölçütler kullanarak aşırı bir titizlik gösteriyorlar.
- C) Ön yargılı olmaktan kaçınıyorlar.
- D) Eleştirel bir okumadan sonra kararlarını veriyorlar.
- E) Yenilik ve özgünlüğü ön plânda tutuyorlar.

20. 1986-28

Yaşamının güzelliği, acılara karşı koymanın gerekliliği, bu sanatçımızın şiirinin ana temasıdır. Ölümler bile onda, bir yeniden doğuş, doğanın bir başka canlısında yeniden varolmak gibi dile gelir.

Bu parçada tanıtılan kişiden aşağıdakilerin hangisi beklenmez?

- A) Olaylara olumlu bir açıdan bakma
- B) Hayatı bütün yönleriyle sevmeye
- C) Kendini üzüntülere kaptırmama
- D) Her şeyden ümidini kesme
- E) Çevresindeki güzellikleri görebilme

21. 1988-32

Bir dil yanlısından ötürü daha ilk sayfalarda elimden bıraktığım romanlar olmuştur. “Sen benim dilimi bırak da anlattıklarımı oku.” diyemez bana hiçbir romancı, diyememelidir. Ben bir romanı, neyi anlattığı için değil, onu nasıl anlattığını merak ettiğim için okurum.

Böyle düşünen bir okurun roman karşısındaki tutumu için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Okuyacağı kitabı seçmede belirli ölçütleri vardır.
- B) Üslûba önem verir.
- C) Anlatım bozukluklarını hoş görmez.
- D) Konu seçiminde titizlik gösterir.
- E) Başladığı her romanı bitirmez.

22. 1988-33

Başka kültürlerle alışveriş sağlıklı bir olaydır. Yeter ki başkalarından alınanlar, toplumun kültürel değerlerine ters düşmesin; yeter ki toplum, aldığı özümleyebilsin. 16. yüzyılda Osmanlılar, Doğu ve Batı kaynaklı öğeleri bir potada eritmeyi başarmışlardır. Osmanlı klâsik mimarisinde bulduğumuz çarpıcı ifadeyi şekillendiren estetik güç, işte bu karışımın görüntüsüdür.

Bu parçaya göre, Osmanlı klâsik mimarisi için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Değişik kaynaklardan gelen öğeleri içerir.
- B) Etkileyici bir görüntümü vardır.
- C) Eski ve yeni öğeler arasında uyumsuzluk vardır.
- D) Kültürel bir etkileşimin ürünüdür.
- E) Taklitçilikten uzak bir etkilenme görülür.

23. 1990-24

O sabah koşup dolabı açtığım zaman dondum kaldım. Oyuncak bebeğim yerinde yoktu. Bebeği, annemle üstüne oturttuğumuz raf, katı bir yürekti sanki. Hemen anneme

koştum; yeti süpürüyordu. Karşısında hiçbir şey söylemeden duruyordum. Durmuş, hep anneme bakıyordum. Annem ise durmadan yeti süpürüyordu. Bin yıl süpürdü, yüz bin yıl süpürdü o yeti; başını bir türlü kaldırmıyordu. Sandım ki bundan böyle annem hep o daracık sofayı süpürüp duracak. Başını kaldırmayacak. Yüzüme bakmayacak. Sana, yiten bebeğimden hiç haber vermeyecek.

Bu sözleri söyleyen çocuğun, içinde bulunduğu ruhsal durumu en iyi anlatan sözcük çifti aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Telâşlı-sinirli
- B) Sabırsız-pişman
- C) Kaygılı-suçlayıcı
- D) Kızgın-bezgin
- E) Üzüntülü-umutsuz

24. 1990-25

Yazılarımı bin bir güçlükle yazarım. Yazıp bitirdikten soma da ferahlık duymam. Zira, o kadar sıkıntıyla, zahmetle meydana getirdiğim yazı, benim yazmak istediklerimin soluk bir gölgesi gibidir. Onun için çok defa bunları nefretle bir yana atarım. Şunu da itiraf edeyim ki, eserlerim, kitap hâlinde ya da parça parça yayımlandığında büyük bir pişmanlık duyarım. Ama yazma gücümü ve daha iyiye ulaşma umudumu da asla yitirmem.

Kendinden böyle söz eden bir yazar aşağıdakilerden hangisiyle nitelendirilemez?

- A) Kusursuzu arayan
- B) Zor beğenen
- C) Karamsar
- D) Kararlı
- E) Açık sözlü

25. 1991-24

İstanbul'da doğdum. Yirmi bir yaşına kadar, Kuzguncuk'un tepesindeki evimizde, babaannem ve büyükbabamla birlikte yaşardım. Bu yüzden çocukluğumla büyüklüğüm arasında pek bir fark yok gibidir. Aile çevremizde çocuktan çok, yaşlı akrabalar ve yaşlı komşular bulunduğu için, onların arasında yaşlı bir insan gibi yetiştim.

Bu sözleri söyleyen kişi aşağıdakilerden hangisiyle nitelendirilebilir?

- A) Tanıdığı çevrenin dışına çıkmaktan korkan
- B) Çocukluğunu gereği gibi yaşayamamış olan
- G) Yoksul bir aile ortamı içinde yetişen
- D) Yaşlılarıyla birlikte olmaktan kaçınan
- E) Sürekli olarak kendini eleştiren

26. 1991-26

Bize bir gün bile: "Yerdeki kâğıtları toplayın, yere çöp atmayın." demedi. Bir gün olsun, yere çöp atanı -görmüşse bile- azarlamadı. Yalnız her teneffüste, okula yeni girenlerin şaşkın bakışları arasında yerdeki çöpleri, kâğıtları toplardı. Bizlerde o gün bugündür yere minicik bir kâğıt parçasını bile atamaz olduk; korkudan değil saygıdandı bu.

Bu parçada sözü edilen öğretmenin belirleyici özelliği, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Öğrencilerle senlibenli olmaktan kaçınma
- B) Öğrencilerini sürekli olarak baskı altında tutma
- C) Başkalarının yapacağı işleri de kendisi üstlenme
- D) Öğrencilerinin ilgisini çekmeye çalışma
- E) Öğrencilerine davranışlarıyla örnek olarak onları eğitme

27. 1991-35

Bazen gerçek bir sinemacı olmadığımı düşünürdüm. Çünkü bu alanda isteyip de

gerçekleştiremediğim birçok şey var. Bu nedenle, yaptığım filmleri bir kez daha görmek istemem. Benim isteyip de yapamadıklarımı kendi filmlerinde gerçekleştirenlere hayranım. Onların filmlerini izlerken çok zevk alır, âdeta büyülenirim. Ayrıca bu büyük ustaların yapıtları, bana yeni bir filme başlamam için istek ve cesaret verir.

Aşağıdakilerden hangisi, bu sözleri söyleyen sinema yönetmeniyle ilgili bir özellik değildir?

- A) Kendi alanındaki kişilerin başarısını çekememe
- B) Başkalarının yaptıklarını inceleyip değerlendirme
- C) Çalışma isteğini yitirmeme
- D) Özeleştiriyi yapmaktan kaçınmama
- E) Gerçekleştireceği düşünceleri olma

28. 1992-29

Ben romanlarımda, yaşam koşulları ağır diye karamsarlığa saplanıp kalmıyorum. Okurlarımı da iyimser olmaya yönlendiriyorum. Çünkü başarısızlıkların yanı başında başarı olanaklarının yattığına inanıyorum. Yapıtlarımda iyimserlik gerçeğini araştırıp bulmak isteyişim de buradan kaynaklanıyor. Ancak hiçbir zaman geleneksel anlamda bir mutlu son yazarı değilim. Ama mutluluğa varan sonları bulursam bunları yazmaktan da çekinmiyorum.

Bu sözleri söyleyen bir yazar, aşağıdakilerden hangisiyle nitelendirilebilir?

- A) İçinde bulunduğu koşulları kabullenmiş olan
- B) Konu bulmakta sıkıntı çekmeyen
- C) Yapıtlarında kendi yaşamını işlemekten kaçınan
- D) Romanda yeni bir çığır açtığını savunan

- E) Romanlarıyla, okurlarını umutsuzluğa düşürmemeye çalışan

29. 1992-32

Kimi sanatçılar, sabahlara kadar oturup yazdıklarını, düzelterek bir daha yazdıklarını söylediklerinde güleyim mi ağlayım mı bilemiyorum. Tek bir satırı bile yeniden yazmam ben. Çünkü bir cümleyi on kez değiştirebilirsiniz ama ilk cümle her zaman en iyisi olacaktır. Bunun için de daktiloda hep tek aralıklı yazarım, düzeltme yapmaya yer kalmaması diye.

Bu sözleri söyleyen bir sanatçı aşağıdakilerden hangisiyle nitelendirilebilir?

- A) Yazılarını oluştururken yazıp bozmanın gereksizliğini savunan
- B) Yazılarını bir plân yapmadan oluşturan
- C) Düzeltmenin, yaratıcılığı öldürdüğünü sanan
- D) Sanatçının ancak zaman içinde olgunlaşabileceğine inanan
- E) Yazarlıkta aşırı titizliğin yöntemsizlikten kaynaklandığını düşünen

30. 1992-35

Yirmi dört yıllık yayımcılık yaşamımın hemen hemen tümü coşku içinde geçti. Büyük bir istekle yapıyordum bu işi. Öğrencilerim bana yardım ediyorlardı. Gelip büroda çalışıyorlardı çocuklar. Yayımcılığım sanki okul yaşamımın bir uzantısıydı. Bir anlamda dersler yayınevinde devam ediyordu. Böyle ders havası içinde, imece havası içinde geçti yıllar. Yalnız öğrenciler için mi? Yanımda, yanımda bulunan herkes için.

Bu sözleri söyleyen kişi aşağıdakilerden hangisiyle nitelendirilemez?

- A) Çevresindekiler için eğitici olan
- B) İçinde çevresindekilerden saygı ve destek gören

- C) İşini iyi bilen ve deneyimli olan
- D) Okul yaşamından bunalmış olan
- E) İşini severek yapan

31. 1993-25

Sanatçının, sanatla ilgili değişik konulardaki bütün yazılarını içeren bu kitabını, oğlu yayıma hazırlamış: Onun düşüncelerini deneme havası içinde aktarması, değindiği sorunların bugün de önemini yitirmemesi kitaptaki yazıların günümüzde de okunmasını sağlıyor.

Aşağıdakilerden hangisi, bu parçada sözü edilen kitabın bir özelliğidir?

- A) Değişik türden yazılar içermesi
- B) Çok kişi tarafından okunması
- C) Dilinin kolay anlaşılır olması
- D) Anlatımının özgün olması
- E) Konularının güncelliğini koruması

32. 1993-33

Benim yaptığım ebrular, geleneksel ebrulardan farklıdır. Bir lale yapmak, bir karanfil yapmak gelenekselin devamıdır. Geleneksel ebrular, kitaplar için yapılır. Bense kuşlar, portreler, ağaçlar, peyzajlar yapıyorum. Böylece bu sanata çağdaş ve özgün bir hava katıyorum. Benim yaptıklarımı kitap kapağına koyamazsınız. İnsanlar alıp tablo diye duvara asarlar. Böylece ebrunun kullanım alanı genişler. Ben bunun peşindeyim. Ama bir sıkıntım var bu konuda: İnsanlar çalışmalarına sıcak bakmıyorlar. Yüzyıllar önce ebru nasıl yapılıyorsa bugün de öyle yapılması gerektiğini savunuyorlar.

Bu sözleri söyleyen sanatçı aşağıdakilerden hangisiyle nitelendirilemez?

- A) Ebru sanatının yaygınlaşmasına çalışan
- B) Ebru sanatına yeni boyutlar kazandıran

- C) Yaptıklarına yeterince ilgili gösterilmediğini söyleyen
- D) Yaptığı ebrulara resim değeri kazandıran
- E) Ebru yapmanın güçlüklerinden yakınan

33. 1994-9

Şiirde erişilmez bir yerimin olduğuna inanıyorum. Öyle ki bugüne kadar yazılmış en güzel şiirlerden birinin tek bir dizesi için bile: "Ah, şunu keşke ben yazsaydım!" dediğim olmamıştır.

Şair bu sözleriyle neyi anlatmak istemektedir?

- A) Eskimeyen, klâsik şiirler yazdığını.
- B) Kendisinden daha büyük bir şairin olmadığını
- C) Şiirlerini oluşturmada, güçlük çekmediğini.
- D) Kendine özgü bir şiir tekniği geliştirdiğini.
- E) Şiirde daha iyiyi, daha güzeli bulmanın güç olduğunu.

34. 1995-33

Ömründe ilk kez böyle bir yörük çadırı görünüyordu. Çadırın arka tarafında yan yana asılmış nakışlı kilimler vardı. Nakışlarda baş döndürücü bir hızla renkler uçuşuyordu. Işıklar, renkler birbirine karışmış oynayıyordu. Gözüm bir kilime takıldı. Kilimin üstünde küçük küçük muhabbet kuşu nakışları vardı. Gaga gagaya vermiş, yeşil, mavi, kırmızı, mor kuşlar uçuşuyordu. Çadırın orta direğine de son sedeften, uçan, tüyleri yıldır yıldır eden geyikler oyulmuştu.

Bu parçada yörük çadırıyla ilgili olarak anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İç düzenlemesinin sürekli olarak değiştiği
- B) Direkteki oymaların ve kilimlerdeki nakışların motif ve renk bakımından zengin olduğu

- C) Yerdeki kilimlerin ötekilerden farklı özellikler taşıdığı
 D) Kilimlerde muhabbet kuşu motiflerinin daha çok kullanıldığı
 E) Direğe, doğaltstü varlık motiflerinin ustaca çizildiği

35. 1995-34

Bilgi aktarmacılığına alışmış olan öğrenciler, okudukları bir şiir, bir öykü üzerine kendi düşünceleri sorulduğunda şaşkına dönüyorlar. Düşünmeyi bilmediklerinden daha önce ortaya konmuş olan hazır düşünce kalıplarını benimsiyorlar. Bunları ezberliyor, kendi düşünceleriymiş gibi ortaya koyuyorlar.

Bu parçada sözü edilen öğrencilerle ilgili olarak vurgulanmak istenen nedir?

- A) Düşünmeden çok, eğlenceye önem verdikleri
 B) Başkalarının düşüncelerini önemsemedikleri
 C) Sorunlarını çözerken hileli yollara başvurdukları
 D) Sanat değeri bulunan yapıtlardan hoşlanmadıkları
 E) Hazır bilgilerle yetindikleri

36. 1995-35

Bir şiiri oluştururken bir sözcük ya da bir imge üzerinde çok dururdu. Aklına takılan noktaları ise güvendiği kişilere sorar, onlara danışırdı. Önerileri küçüçük kâğıt parçalarına not eder, sonra bunları kendince değerlendirir, ölçüp tartardı. Genellikle de pek uymazdı bunlara. Yine de onların kendisi için karanlıkta bir tür mum ışığı olduğunu söylerdi.

Bu parçada sözü edilen şairle ilgili olarak aşağıdaki yargılardan hangisine varılabilir?

- A) Kendine güveni yoktur.
 B) Üretken bir şair değildir.
 C) Eleştirilmekten hoşlanmaz.
 D) Çalışmalarında titizdir.

- E) Usta şairlerin etkisi altındadır.

37. 1995-37

Bildiği ortamı, tanıdığı insanları anlattı. Bu, nice yazar için de geçerlidir ama onun için değişmez bir yasadır. O, gerçek yaşamdaki kişileri roman kahramanlarına dönüştürürken yalnızca romanın gerektirdiği değişiklikleri yapar. Fazla değiştirmenin onların hayattaki gerçeklerini bozacağını düşünür. Yapılacak her eklemenin bir yapıtırmadan öteye gitmeyeceğine inanır.

Bu parçada, sözü edilen sanatçının romanlarıyla ilgili olarak anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Konu bakımından birbirine çok benzedikleri
 B) Kişilerin, değişik ruh hâlleriyle verildiği
 C) Kişilerin, yaşamda olduğu gibi yansıtıldığı
 D) Olayların hep aynı çevrede geçtiği
 E) Değişik anlatım tekniklerinden yararlandığı

38. 1995-38

Şiirlerine Divan edebiyatının abartısı yanında, Halk edebiyatının yalınlığı var. Bu yalınlık, daha sonraki kitaplarında yer alan şiirlerinde de görülmektedir. Ona göre Divan edebiyatının ana teması aşk olduğu için, yazdığı aşk şiirleriyle kendisini bu şiirin yakınında görmektedir. Yoksa dil ve ölçü bakımından, uyak yönünden böyle bir yakınlığı söz konusu değildir.

Bu parçada, sözü edilen sanatçının şiirleriyle ilgili olarak aşağıdaki yargıların hangisi çıkarılabilir?

- A) Söyleyişindeki abartı ve konusu yönünden Divan şiirine benzemektedir.
 B) Ölçü ve uyak bakımından özgündür.
 C) Bütünüyle Divan şiirinin ustalığına erişememiştir.
 D) Dili, zamanla daha kolay anlaşılır bir hâle gelmiştir.
 E) Halk edebiyatının etkisi giderek daha belirginleşmiştir.

39. 1995-42

Yapıtlarında daha çok kişisel duygularını şiirleştirmiş, toplumsal konulara dolaylı olarak yer vermişti. Bunlarda, kişinin sıkıntılarını, korkularını, ayrılıklarını, yalnızlıklarını, sevgi ve beklentilerini işlemişti. Bu şiirlerde arı bir dil kullanmış ve onların özüne uygun bir söyleyiş oluşturmuştu. Sözcük oyunlarından kaçınmış, şiirimize yepyeni bir ses getirmişti.

Aşağıdakilerden hangisi bu parçada sözü edilen şairle ilgili bir özellik değildir?

- A) Her konuda şiir yazma
- B) İçerikle uyumlu bir söyleyişe başvurma
- C) Yalın bir anlatıma yer verme
- D) Kendine özgü bir anlatımı olma
- E) Anlaşılr bir dil kullanma

40. 1995-43

Bugüne kadar huzurlu bir yaşamım oldu. Bu yaşlara kadar geldim. Artık vaktim çok az. Bütün zamanımı okumaya, yazmaya ayırıyorum. Çeviri yapmadan ya da ciddî bir eser okumadan yatarsam vicdanım rahatsız oluyor. Beni özellikle çeviri yaşatıyor diyebilirim. Hiç olmazsa geride beni hatırlatacak birkaç kitap bırakmak istiyorum. Bu da beni sürekli çeviri yapmaya zorluyor.

Bu sözleri söyleyen kişi, kendisiyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) İyi bir yaşam geçirdiğine
- B) Çeviri yapmayı çok sevdiğine
- C) Ölümünden sonra hatırlanmak istediğine
- D) İlgi alanının çeşitliliğine
- E) Çevirilerin, unutulmamasını sağlayacağına

41. 1995-44

Bir kadın ozanın, kızına yazdığı şiir biçimindeki güncellerden oluşuyor bu yapıt. Yapıtın dokusuna, ozan olmanın kadın olmakla kesiştiği yerde, dünyada ve ülkede

yaşananlar ustaca sindirilmiş, bu yönden bu şiir biçimindeki günceler, tek başına, bir ozanın gençlere seslenişi, bir annenin kızına çığılığı olmadığı gibi bir aydının sağduyusu, yüreği ve akı da değildir. Bunların tümünü içeriyor bu satırlar. Hem de son derece soğukkanlı, gülümseyen bir tavırla. Bunun doğal sonucu olarak da etkileyici, bir solukta okunacak bir tat kazanmış bir yapıt.

Aşağıdakilerden hangisi, bu parçada sözü edilen kadın ozanın özelliği değildir?

- A) Bir aydın olarak yaşadığı günlerin sorunlarını değerlendirme
- B) Annelikle ozanlığı şiirlerinde birleştirebilme
- C) Şiirlerini duygusallıktan uzak, iyimser bir havayla biçimlendirme
- D) Gençlere ilgi duyacakları mesajlar iletme
- E) Şiirlerini oluştururken geleneksel kalıplara bağlı kalma.

42. 1996-32

Yıllardır kentlerde yaşıyorum. Kentlerde öğretmenlik yaptım; gençlerle, yakın ilişkilerim oldu. Bunlar bir ölçüde yazdıklarımaya yansıyor. Son öykülerimde ise kentten çok, gençlerle ilgili konuları ele aldım. Aslında ben, köy kent ayrımı yapmıyorum. Çünkü bir yazar, hakkında bilgi sahibi olduğu, daha doğrusu etkilendiği her çevreyi yazmalıdır.

Bu parçanın bütününde yazarla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi anlatılmaktadır?

- A) Kent yaşamını ne zamandan beri tanıdığı
- B) Gençlik sorunlarına ilgi duyduğu
- C) Gençlerle iç içe yaşamının gerekliliğine inandığı
- D) Konularını hangi kaynaklardan seçtiği
- E) Öğretmenlikle yazarlığı birlikte yürüttüğü

43. 1996-35

Ben dünyanın neresinde bulunuyorsam oraya, oranın insanına, coğrafyasına, tarihine, doğasına bakmadan, orayı yazmadan yapamam. Bana göre dünya, kısacası her şey yazılmak için vardır. Kimi zaman yalnız doğadır, tarihtir gördüğüm, kimi zamansa salt insan yaşamı... Dünyayı böyle algımlarken kendimi zorlamam, ilgi alanım beni nereye sürüklerse o yöne giderim.

Bu sözleriyle sanatçı hangi özelliğini vurgulamak istemiştir?

- A) Tarihe ve coğrafyaya özel bir önem verme
- B) İlginç konular bulmaya çalışma
- C) İnsanların yaşamına ilgi duyma
- D) Genellikle doğadan kopmama
- E) Yaşadığı ortamı yazıya dönüştürme

44. 1997-35

Yazar, kitaplarını okuyan çocukların yaşama ilişkin sorunlarla doğrudan doğruya karşılaşmasını istemez. Ancak, çocukların bu konularda bilinçlenmesini ve eleştirel bir bakış kazanmasını amaçlar. Başka bir deyişle, çağdaş dünyanın sorunlarını masalsı bir biçimde çocuğun dünyasına taşıyarak çocuğu, çağdaş yaşamın vazgeçilmez koşulu olan eleştirel düşünmeye hazırlar. Bu özelliği nedeniyle yetişkinler de onun kitaplarını büyük bir ilgiyle okurlar.

Bu parçaya göre, sözü edilen yazarın kitaplarının, büyüklere çekici gelen yanı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Olayları ve durumları, doğru ve yanlış yönleriyle birlikte düşündürmeyi amaçlaması
- B) Sorunları, dolaylı bir biçimde çocuklara sezdirmesi
- C) Çocukları, okumaya yönlendirmek amacıyla masalsı bir anlatımı yeğlemesi
- D) Sorunları çözüm yollarıyla birlikte vermesi

- E) Çocuğun dünyasına yenilikler getirerek onun dünyasını zenginleştirilmesi

45. 1997-36

Bir sanatçının ilk kitabının ortaya çıkması, gerçekten çok hoş bir duygu. Hangi sanatçı vardır ki kitabını vitrinlerde görünce içi titremesin, duygulanmasın? Bunu anlatmak oldukça zor. Sonra bu duygulanma yalnızca ilk kitap için mi geçerli? Yoksa yeni çıkan ya da çıkacak olan bütün kitaplar için de mi böyle? Bilemiyorum. Ama şu gerçeği çok iyi biliyorum: İnsanın içinde uyanan bu coşku, kişiyi yeni yapıtlar hazırlamaya çağırıyor. Hatta yeni yapıtlar için zorlayıcı bir güç niteliği kazanıyor.

Sanatçının bu sözlerle yansıttıklarına dayanarak aşağıdaki genellemelerden hangisine ulaşılabilir?

- A) Her sanatçı ilk kitabıyla okurlarını etkilemek ister.
- B) Yazarların başarılı bir çizgi tutturmasında ilk kitaplarının büyük bir payı vardır.
- C) İlk kitapların yazılması ve yayımlanması, sonrakilerden daha zordur.
- D) Sanatçı, her kitabının yayımlanışında ayrı ölçüde mutlu olur.
- E) İlk kitaplarının sanatçılarda uyandırdığı duygu, onları yenilerini yazmaya özendirir.

46. 1997-37

Sanatçının yaratma gücüne sınır çizilemez. Kimi çayları, ırmakları kurutur; kimisi de bir damla sudan okyanuslar yaratır. Bu sanatçımız da dizeleriyle tek bir yapraktan koskoca bir orman yaratmış. Gerçek imge dediğimiz şey de bu değil midir? Şairin yakaladığı bir ışık; sonra da bütünüyle yapıtının yarattığı bir farklılık...

Bu parçadan, sanatçılarla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

- A) Bilgili ve görgülü olduklarına

- B) Dış dünyayı düş güçleriyle yeniden biçimlendirdiklerine
 C) Yararlanacakları kaynakları özenle seçtiklerine
 D) Olayları ve durumları abartarak verdiklerine
 E) Davranışlarını duygularının yönettiğine

47. 1997-39

Öykülerimi okuyanlar çok iyi bilirler. Ben kişilerin çoğunu gerçek hayattan seçerim. Bunlar çok yakından bildiğim, tanıdığım kişilerdir. Geçen gün, "Koşucu" adlı öykümde işlediğim koşucuyla karşılaştım. Şuradan buradan konuştuk. Ona baktım, içimden dedim ki: "Bu benim öykümdeki koşucu değil. Benimkisi çok farklı."

Yazarın, öyküsünde işlediği kahramanla ilgili bu sözlerinden aşağıdakilerin hangisine varılabilir?

- A) Öyküye kahraman olarak seçilen kişilerin davranışları zaman içinde değişebilir.
 B) Kişilerle ilgili kimi gerçekler, sonradan fark edilebilir.
 C) Gerçek yaşamdaki kişiler, öykü kişisine dönüşürken değişir.
 D) Öykücünün, gerçek yaşamdaki kişileri algılamada belirli bir ölçütü yoktur.
 E) Gerçeklik ölçütü, duruma ve zaman göre değişiklik gösterir.

48. 1997-40

Gençken öfkeli, sert, kavgacı; bir o kadar da yaşama sevinciyle dolu, şakacı, güleç biri. Sonra yılların getirdiği değişiklikler, yıpranmalar, yaşlanma... Gittikçe daha az sevinç, daha az öfke, daha çok hüznün... Delice sevgiler, delice kızgınlıklar tutkularla geçmiş bir ömrün deneyimini sözcüklerde, dizelerde damıtmak için, gece gündüz sürdürülen yoğun bir çalışma... Bugün babamı düşündüğümde, Caddebostan'daki evin bir köşesine yerleştirdiği küçük, gösterişsiz bir masada, sabahın erken saatlerinden başlayarak çalışan bir adam geliyor gözlerimin önüne.

Bu parçada, sözü edilen kişiyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) Bir dost çevresine girmekten kaçındığına
 B) Kişisel özelliklerinde karıştıkları bulunduğu
 C) Yaşadıklarını şiirlerine yansıttığına
 D) Yaşlandıkça kimi özelliklerinin değiştiğine
 E) Zamanının büyük bölümünü çalışarak geçirdiğine

49. 1998-33

Adını yurt dışında da duyuran ünlü ressamımızla daha çok, oğlunun Cihangir'deki resim atölyesinde karşılaştık. Bildim bileli yalnız yaşayan bir kadındı. Soylu, sade, zarif ve çok güzeldi. Konuşurken sesini bir kez bile yükselttiğine tanık olmadım. Her zaman yüzünde ipeksi bir gülümseyiş, bakışlarında huzurlu bir anlam vardı.

Sözü edilen ressamın, bu parçada vurgulanmak istenen özelliği aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Özgürlüğüne düşkün olma
 B) Öteki meslektaşlarına benzememe
 C) Güzelliğiyle dikkat çekmek isteme
 D) Yumuşak bir kişiliğe sahip olma
 E) Ressamlığını ön plânda tutmama

50. 1998-35

Bu yazarımız, Türk insanını konuşturmada, sözcüğün gerçek anlamıyla özgün bir sanatçısıdır. Romancılığımızın bu yönden gelişmesinde büyük hizmetleri olmuştur. Konuşturmalarda en küçük bir yapaylık yoktur. Sokağın dilini, roman dili konumuna getirmedeki çabaları da küçümsenemez. Çünkü tek tek sözcükleri yan yana getirmekle yetinmemiş; bunlardan kendine özgü bir anlatım oluşturmuştur.

Bu parçada sözü edilen yazarla ilgili olarak anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Halk dilinin özelliklerini doğal bir biçimde kullanarak özgün bir anlatıma ulaşmıştır.
- B) Yapaylığa düşmemek için romanlarında kendi insanımızın yaşamını işlemiştir.
- C) Konuyla anlatım biçimi arasındaki etkileşime önem vermiştir.
- D) Romanda, kendisinden önce kullanılan anlatım biçimlerine karşı çıkmış, yeni anlatım olanakları yaratmıştır.
- E) Anlattıklarını gözlemlerine dayandırmaya özen göstermiştir.

51. 1998-40

Ben ünlü bir yayınevinde çalışan bir öykü yazarıyım. Pek çok kitabı yayıma hazırladım bugüne değin. Yazarın coşkusunu paylaşarak kiminin adını bile koydum. Bir virgüllük katkı olan her kitabı kendiminmiş gibi sahiplendim. Basımevinden geldiğinde sıcacık bir ekme demektir her kitap benim için. Emekle ekmeğin birleşen kokusunu taşır her kitap o an. Elinizdekiyse benim ilk öykü kitabım. Saymadım; ama kim bilir kaçınıcı kitabım.

Öykücünün bu sözlerinden, kendisiyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi çıkarılamaz?

- A) Kitaplarla uğraşmayı her şeyin üstünde tuttuğu
- B) Başkalarının kitaplarına da katkılarının olduğu
- C) Bir kitabı yayıma hazırlamanın kendisine çok zevk verdiği
- D) Kitapları yayıma hazırlamanın, yazarlık için iyi bir başlangıç olduğunu düşündüğü
- E) Kendisi için kitapların büyük bir değerinin olduğu

52. 1998-42

Özel zevkleri için bir yarım saat bile ayırdığını sanmıyorum. Kentler arası bir

yolculukta bile ya bir yolcu ya bir şoför muavini bulur, onlarla konuşmaya dalardı; bir yandan da elindeki küçük kâğıtlara bir şeyler yazardı. Romanlarını yeni baskıya hazırlarken, bir kompozisyon ödevi gibi titizlikle düzeltirdi. Yapıtlarındaki sağlamlık biraz da bu dikkatinden gelir. Durmadan aldığı notlar ise, roman kahramanlarını doğal konuşturmada gösterdiği başarının kaynağı olmuştur. Yazınımızın en rahat okunan o güzel öykülerini, bu dil kaynağından beslenerek yazmıştır.

Böyle tanıtılan yazarın yapıtlarıyla ilgili tutumu konusunda, aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) Çalışmalarında titiz davrandığına
- B) Her fırsatta malzeme topladığına
- C) İlgi çekici konuları işlediğine
- D) Dil ve anlatımına özen gösterdiğine
- E) Düzeltmek ve geliştirmek için çalıştığına

53. 1999-15

Romanımı okuyup bitirdim. Hele biraz zaman geçsin, hazmedeyim. Neler kaldı, neler gitti? Bunları saptadıktan sonra bildireceğim görüşlerimi.

Böyle diyen bir kişi için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Düşüncelerini açıklamadan önce, başkalarıyla tartışarak doğrulamak ister.
- B) Ayrıntılı olarak düşünmenin gereğine inanır.
- C) Zaman içinde görüşlerin değişebileceğini düşünür.
- D) Düşüncelerini hemen açıklamaktan kaçınır.
- E) İzlenimlerini yorumlayıp değerlendirme eğilimindedir.

54. 1999-36

Edebiyatı, sanatı kendime dert edinmiş bir kişiyim. Gece gündüz edebiyat düşünürüm, şiir düşünürüm. Sevdiğim bir şiiri tanıdıklarına okumadığım ya da bir edebiyat

sorusu üzerine tartışmaya girişmediğim günler, yaşadım saymam kendimi.

Böyle diyen bir yazar için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Herkesi kendisi gibi düşünmeye zorlar.
- B) Şiir dışındaki ürünlerden tat almaz.
- C) Edebiyattan hoşlanmayanları sevmez.
- D) Eleştiriye açık bir kişiliği vardır.
- E) Yaşamıyla edebiyatı bütünleştirmiş biridir.

55. 1999-38

Kimi eleştirmenler yazınsal ürünleri değerlendirirken eleştiri türünün gerektirdiği kurallara uymazlar. Yapıtları değerlendirme yerine, birtakım oyunlara yönelirler. Bilgisizliklerini, yanlış ya da haksız yargılarını bu dil oyunlarının altına gizlerler. Bu yolla okuyucuyu yönlendirdikleri için de okuyucu bunun ayırımına varmaz. Böylece yapıttan kopuk kişisel görüşlerini, eleştiri adıyla ortaya koymuş olurlar.

Aşağıdakilerden hangisi bu parçada sözü edilen eleştirmenlerin bir özelliğidir?

- A) Söylediklerini iyi seçilmiş örneklerle somutlaştırma
- B) Yapıttaki yetersizlikleri giderme yolları önerme
- C) Özentili bir anlatımla okuyucuları istediği yönler çekme
- D) Yapıtların güç anlaşılan yönlerini aydınlatma
- E) Okurlarına karşı sorumlu davranma

56. 2000-34

Savaşa gidecek askerlerin omzunda gördüğümüz torbalara benzer bir torba da bizim evde hazırlandı. Gerçi babam daha askere çağrılmamıştı; ama çağrılacağı günün pek uzak olmadığını hepimiz biliyorduk. Bu nedenle annem ona; dikişteki bütün becerisini göstererek, kaba patiskadan bir torba dikti. Sanırım dikerken kendi kalbini de içine koydu. Çünkü babam aramızdan

ayrıldıktan sonra, annemin, kalp taşıdığını gösteren bütün izler kalkmıştı ortadan.

Bu parçada sözü edilen anneye ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Çevresindekilerden hiçbir destek görmüyor.
- B) Eşinin gidişinden sonra acıma ve sevmeye duygularını yitiriyor.
- C) Çocuklarıyla birlikte geçim sıkıntısına düşüyor.
- D) Savaşın, çocuklarının iç dünyasını etkileyeceğine inanıyor.
- E) Savaşa karşı büyük bir öfke duyuyor.

57. 2001-31

Akşam yemeğinde sessizlik vardı. Büyükler, yemek yer gibi görünüyordular; ama pek bir şey yedikleri yoktu. Biz çocuklara, bir an önce yemeğimizi bitirip masadan kalkmamız söylendi. O günden sonra yaşamımız değişmişti. Babaannemin eğlenceli tekerlemeler söylediği, annemin zerafet ve güzellikle renklendirdiği, lezzetli yemeklerin sohbet ve kahkaha ile yendiği o akşamlar nerede kalmıştı?

Bu parçada anlatılan aile üyelerinin içinde bulunduğu durum, aşağıdakilerden hangisiyle nitelendirilebilir?

- A) çekapanık - gururlu
- B) kırgın - görgünlü
- C) tedirgin - sıkıntılı
- D) huysuz - kaderci
- E) saygılı - utangaç

58. 2001-33

Roman yazarı, romanındaki kişilerin düşüncelerine, duyarlıklarına ortak olmalı, onlar gibi düşünmeli, onlar gibi duyumsamalıdır yazarken. Özellikle bizim toplumumuz için geçerli bir yöntemdir bu; çünkü Anadolu insanının yüzyıllardan beri süzülüp gelen bir yaşam biçimi, doğaya,

insana, topluma, kendine özgü bir bakışı vardır. Bunun bütün yönleriyle romanlaştırılmasının, açık, anlaşılır, özlü bir anlatımla okura ulaştırılmasının gereğine inanıyorum. İşte romanlarımda yapmaya çalıştığım, budur bir bakıma.

Bu parçadan, romancılarla ilgili olarak aşağıdaki yargıların hangisi çıkarılabilir?

- A) İçinde bulunduğu toplumu yönlendirmelidir.
- B) Kendisini roman kişileriyle özdeşleştirmelidir.
- C) Okurun düzeyini iyi belirlemelidir.
- D) Her romanında, farklı yaşam biçimlerini yansıtmalıdır.
- E) Toplumun tarihsel gelişimini göstermelidir.

59. 2001-41

Bir edebiyatçı değil, bir toplumbilimciydi. Toplumbilimin bilim olarak yeni yeni oluşmaya başladığı bir dönemde yaşamıştır. Bir müzisyenin çelişkili dünyasını inceleyerek ilginç bir yapıt oluşturdu: "Mozart: Bir Dahinin Sosyolojisi Üzerine". Bu yapıtında, müzisyeni, toplumbilimin kendine özgü yöntemleriyle anlatmaya çalışıyor. Yer yer bir bilimsel belge niteliği taşıyan kitap, bir dahinin insana özgü, değişik durumlarını yansıtıyor. Ayrıca, bir insanın çaresizliğini dile getirerek, bunu yaşanmış örneklerle zenginleştiriyor.

Bu parçada tanıtılan yazarla ilgili olarak aşağıdakilerin hangisinden söz edilmemiştir?

- A) Nesnel, kanıtlanabilir bilgiler verdiğiinden
- B) Yapıtının etkileyici nitelikler taşıdığından
- C) Bütün yapıtlarını aynı yöntemle oluşturduğundan
- D) Anlattıklarının gerçeklere dayandığından
- E) Ele aldığı kişiyi, farklı özellikleriyle yansıttığından

60. 2001-42

Yazar, öykülerinde, insanın insanla, insanın geleneklerle çatışmasını, günlük yaşamın akışı içinde, abartısız ve sevecen bir yaklaşımla ele alır. Anlattıkları, olağanüstü olaylar, olgular, durumlar değildir. Dünyanın herhangi bir ülkesinin bir yöresinde, bu öykülerdekine benzer yaşamlar hâlâ vardır. Basit halk inançları, etkili bir biçimde öykülerinin atardamarını oluşturur. Geçim derdi, biten sevgiler, öykülerden fıskıran renkli tablolarıdır.

Aşağıdakilerden hangisi, bu parçada sözü edilen öykücünün bir özelliği değildir?

- A) Ders vermeyi amaçlama
- B) Anlatımda doğallığı benimseme
- C) Sıradan öğeleri çarpıcı kılma
- D) Karşıtlıklardan yararlanma
- E) Folklorik öğelere yer verme

Çözümler:

1. Parçada bir yazarla, istasyon görevlisi arasında geçen bir diyaloga yer verilmiştir. Bu diyalogda da insanları boş ümitlerle avutmanın zararlı bir tutum olduğu düşüncesi ön plâna çıkarılmıştır. A, C, D ve E seçeneklerinde isteklerin birine ümit vermekle ilgisi yoktur. Ancak "aracı olmak" konusunda birilerine ümit vermek olasıdır.

Doğru seçenek B'dir.

2. Karda gezip izini belli etmeyen bir kimse gizli işler çeviren ve bunu kimseye sezdirmeyen kimsedir. Bununla aynı anlama gelen söz "saman altından su yürüten"dir.

Doğru seçenek E'dir.

3. Paragraftaki ressam, fotoğraf tekniğiyle resim yapma anlayışına karşı çıkan, konuyu ayrıntıya girmeden, yalın bir anlatımla verme düşüncesinde olan biridir. C seçeneğinde ise farklı bir görüş ileri sürülmektedir.

Doğru seçenek C'dir.

4. Yazar, yapıtlarında kullandığı dilin eskiliğini belirterek özeleştiri yapmıştır.

Doğru seçenek B'dir.

5. Paragraftaki eleştirmen, sözünü ettiği ozanı pek çok yönüyle beğeniyor: Yalın ve duru anlatımı, benzetmelerin uygunluğu, şiirlerinin anlaşılabilirliği gibi. Ancak paragrafın sonunda ozanın bir eksikliğine değiniyor. Bu da şiirlerinin başka şiirleri ve ozanları anımsatması ya da bu duyguyu vermesi. Eleştirmenin sözünü ettiği şiirlerde bulduğu eksiklik özgülüktür.

Doğru seçenek D'dir.

6. Öykülerinde “düşsel ve duygusal öğelere yer vermekten kaçınan” yazar gerçekçi bir yazardır. Yaşamı olduğu gibi vermeye çalışan biridir. Bu da E' de ifade edilmiştir.

Doğru seçenek E'dir.

7. Paragrafın yazarı sanatçıyı (kendini) açık denizdeki bir gemiye benzeterek sanatçının her yanını kollaması gerektiğini, dünyanın değerlerini gözden geçirip bugünü anlatması ve yarına ulaşacak değerleri ayırt etmesi gereğini vurgulamaktadır. Bu ifadeler A seçeneğinde verilmiştir.

Doğru seçenek A'dır.

8. Parçada anlatılan tipte bir sanatçının temel özellikleri; çağını aşarak geleceğe ışık tutma ve gününün değerlerini oluşturmasıdır. Konusu ne olursa olsun bir sanatçıyı ölümsüz kılan, sanat gücü, çağını aşma yetisi yanında, sağlam bir dil ve anlatım ile örnek olma özellikleridir.

Doğru seçenek D'dir.

9. İnsanın en olumsuz şatlarda bile umudunu yitirmemesi, umutsuzluğu aşmanın yollarını araması, yaşama ne kadar sıkı sıkya bağlı olduğunu gösterir.

Doğru seçenek C'dir.

10. Paragrafa göre belirli bir eğitimden geçmiş herkes, ana dilini iyi bilmek ve doğru kullanmak zorundadır. A, B, C ve E seçenekleri, ana dilini iyi bilmek ve doğru kullanmakla ilgili becerilerdir. Fakat “duygu ve düşünceleri çarpıcı olarak belirtebilme” diğer insanlar için önemli olmasa da yazar ya da sanatçılar için önemli bir özelliktir.

Doğru seçenek D'dir.

11. Yazar, Anadolu kadınının el sanatlarında üstün başarılar gösterdiği yargısında bulunmuştur. Yazarı böyle bir yargıya ulaştıran nedenler A, B, D ve E'de sıralanmıştır. C'de ise el örgülerinin güzel sanatlara sağladığı kolaylıktan hiç söz edilmemiştir.

Doğru seçenek C'dir.

12. Paragrafın yazarı atları anlatan betimlemesinde olağan bir görüntüyü abartıyor. O kadar fazla abartıyor ki bunu da “Bire bin katıyor” sözü ile anlatmak mümkün olur.

Doğru seçenek C'dir.

13. Kişinin yaşadığı ya da tanık olduğu birtakım olaylardan bir şeyler öğrenmesi ya da paragraftaki ifadeyle “Bir ay içinde, bir ömürde öğrenebileceklerini öğrenmiş olması, “deneyim kazanması” anlamına gelir.

Doğru seçenek D'dir.

14. Parçada bağnaz, bencil ve hoşgörüsüz bir insan tipinden bahsedilmektedir. Bu tür insanlar B, C, D ve E'deki özellikleri gösterirler. Böyle kişiler çevrelerindekiyle uyum içinde olamazlar.

Doğru seçenek A'dır.

15. Dinlediği ilk konserde, sınıfta alay etmeye çalıştıkları öğretmenini orkestra şefi olarak gören öğrenci; önce şaşırıyor, sonra yadırgıyor, yaptıklarından utanç duyuyor, öğretmeniyle övünüyor. Düş kırıklığına uğrama ile ilgili bir cümle yoktur.

Doğru seçenek C'dir.

16. Paragrafta sanatçının ön plâna çıkarılan niteliği “kendine güvenmesi”dir. Sanatçıya yarattığı yapıtı hakkında ne diyeceği sorulunca “Beni ilgilendirmez” diye cevap vermesi, eserini savunmaya kalkışmaması, onu okuyucuyla baş başa bırakması, kendine ve eserine duyduğu güveni gösterir.

Doğru seçenek C’dir.

17. Paragraftaki kişi öncelikle eskiye özlem duymaktadır. Anlatımındaki “eskiden” sözü bunu kanıtlamaktadır. Sonra “Yeşillğe hasret gideceğim” sözünden yeşilliklerin azalmasına üzüldüğü anlaşılmaktadır. Şimdi ve eskiden sözleriyle yeni ve eski yaşamını karşılaştırıyor. Şimdi dediği zaman ortamdanda yakınmaktadır. Amacı kendine acındırmak değildir.

Doğru seçenek E’dir.

18. Parçada birkaç yazı okuyup kulaktan dolma ve herkesin bildiği hazır bilgilerle dünyanın bütün doğrularını bildiğini iddia eden insanlardan bahsedilmektedir. Bunların böyle bilgilerle bilgiçlik taslamaları onların niteliğini daha iyi ortaya koymaktadır.

Doğru seçenek A’dir.

19. Paragraftaki olayda yayınevlerinin ve eleştirmenlerin ön yargılı davrandıkları ortaya konuyor. Onların bir kitabı değerlendirmedeki ölçütlerinin yanlışlığı üzerinde duruluyor. Yapıtın niteliğine değil yazarının adına bağlı kaldıkları belirtiliyor.

Doğru seçenek A’dir.

20. Paragrafta iyimser bir kişiden söz edilmektedir. A, B, C ve E seçeneklerindeki davranış biçimleri iyimser bir kişiden beklenir. Fakat D seçeneğindeki davranış biçimi beklenemez.; çünkü, bu davranış biçimi kötümser kişilere özgüdür.

Doğru seçenek D’dir.

21. Ben bir romanı, neyi anlattığı için değil, onu nasıl anlattığını merak ettiğim için okurum.”

diyen bir okur için , içerik değil üslûp yani anlatım biçimi önemlidir. Böyle bir okur için “Konu seçimine titizlik gösterir.” denemez. Diğer seçeneklerdeki yargıların hepsi paragraftan çıkarılabilir.

Doğru seçenek D’dir.

22. Osmanlılar Doğu ve Batı kültür ve sanatından esinlenip, kendilerine özgü, etkileyici, uyumlu eserler meydana getirmişlerdir. Eski ile yeni eserler arasında uyumsuzluk olduğu söylenemez.

Doğru seçenek C’dir.

23. Parçadaki çocuk, bebeğini aradığı yerde bulamayınca büyük bir ruhsal sarsıntı geçiriyor. Annesine koşuyor. Ancak annesi yerleri süpürmeye devam ediyor. Çocuğa hiç bakmıyor. Çocuk çok üzülüyor ve annesinin kaybolan bebeğinden hiç haber vermeyeceğini sanarak umutsuzluğa kapılıyor.

Doğru seçenek E’dir.

24. Bu parçadan yazarın “çok zor beğenen” biri olduğu, yapıtlarının eleştirisini yaptığı için “açık sözlülüğü, yılmadan kusursuza ulaşmaya çalıştığı” yani “kararlı” olduğu anlaşılmaktadır. Bu kişiden “karamsar” diye söz edilemez. Çünkü yılgınlığa kapılmıyor, “daha iyiye ulaşma umuduna” yitirmiyor.

Doğru seçenek C’dir.

25. Paragrafta babaanne ve büyükbabasıyla yaşayan bir kişinin hep büyükler arasında kalması ve yaşlı bir insan gibi yetişmesi anlatılmaktadır. Bu anlatımdan “çocukluğunu gereği gibi yaşayamaması olmanın” yakınması sezilmektedir.

Doğru seçenek B’dir.

26. Parçada sözü edilen öğretmen, sözle değil, davranışlarıyla öğrencilerine örnek olan bir kişidir. Öğrencilerinin yanlış davranışlarını kendi örnek davranışıyla düzeltmeye

çalışmanın daha etkili bir eğitim olduğuna inanmaktadır.

Doğru seçenek E'dir.

27. Paragrafta sözü edilen sinema yönetmeni "Benim isteyip de yapamadıklarımı kendi filmlerinde gerçekleştirenlere hayranım" diyor. Bu cümle A'daki "Kendi alanındaki kişilerin başarısını çekememe" ifadesi ile çelişmektedir.

Doğru seçenek A'dır.

28. Paragraftaki yazar, romanlarında en olumsuz koşullarda dahi karamsarlığa yer vermeyen, okuruna iyimser olmanın yollarını gösteren biridir.

Doğru seçenek E'dir.

29. Parçadaki yazar: "Bir cümleyi on kez değiştirebilirsiniz ama ilk cümle her zaman en iyisi olacaktır." diyen yazara göre, sonradan düzeltilen cümle hiçbir zaman ilk cümle kadar güzel olamaz. Bu nedenle yazar, yazarken yazıp bozmanın gereksizliğini savunan biri olarak nitelenebilir.

Doğru seçenek A'dır.

30. A, B, C ve E seçeneklerine parçada değinilmiştir. Paragraftaki yayımcı, işinde ve çevresindekilerden saygı ve destek gören, çevresindekileri eğiten, işinin uzmanı olan ve işini severek yapan biridir. Okul yaşamından sıkıldığına ait bir bilgi verilmemektedir.

Doğru seçenek D'dir.

31. Parçada sözü edilen kitabın pek çok konuda deneme havası içinde yazıldığı ve kitapta ele alınan sorunların güncelliğini bugün bile koruduğu üzerinde durulmaktadır. A, B, C ve D seçenekleri, parçada sözü edilen kitabın özelliklerinden değildir. Fakat E seçeneğinde verilen özellik, parçada sözü edilen bir özelliktir.

Doğru seçenek E'dir.

32. Parçadaki ebru sanatçısı, ebru sanatının yaygınlaşmasına çalışan, ebruyu klâsik işlevinden kurtaran, ona resim niteliği kazandıran, yapıtlarının yeterince anlaşılmasından yakınan biridir. Ancak ebrunun yapılış zorluklarından söz etmemiştir.

Doğru seçenek E'dir.

33. Parçadaki şair bu güne değin yazılmış en güzel şiirlerin bir tek dizesi için bile "Ah, şunu keşke ben yazsaydım." demediğine göre kendini en büyük şair saymaktadır.

Doğru seçenek B'dir.

34. Parçada yörtük çadırı ile ilgili olarak asıl belirtilmek istenen, çadırın orta direğindeki oymaların ve çadırda yer alan bir kilimin motif ve renklerin ilgi çekiciliği üzerinde durulmaktadır.

Doğru seçenek B'dir.

35. Paragrafta öğrencilerin ezberciliğinden ve hazır bilgileri kendi bilgileri imiş gibi ortaya koymalarından ve bununla yetinmelerinden söz edilmektedir.

Doğru seçenek E'dir.

36. Paragrafta sözü edilen şairin işini ne kadar titiz yaptığı vurgulanmaktadır.

Doğru seçenek D'dir.

37. Paragrafta, yazarın kişileri oluşturmadaki özelliği üzerinde durulmaktadır. Bu da ilk cümlede belirtilmiştir: "Bildirdiği ortamı, tanıdığı insanları anlattı."

Doğru seçenek C'dir.

38. Paragrafta sözü edilen şairin, Divan edebiyatının abartısını ve konularını kullandığı belirtilmektedir.

Doğru seçenek A'dır.

39. Paragrafta sözü edilen şair, özellikle kişisel duygulara yer vermiş, toplumsal konulara da

dolaylı olarak değinmiştir. Bundan “her konuda şiir yazdığı” anlamı çıkarılamaz.

Doğru seçenek A’dir.

40. Parçada sözü edilen kişinin zamanın çoğunu okumaya ve çeviri yapmaya ayırdığı belirtilmektedir. Parçadan “ilgi alanının çeşitliliği” yargısı çıkarılamaz.

Doğru seçenek D’dir.

41. Paragrafta sözü edilen kadın ozanın biçimine ve ele aldığı konulara ait özellikleri üzerinde durulmaktadır. Geleneksel kalıplara bağlı kaldığından söz edilmemektedir.

Doğru seçenek E’dir.

42. Paragrafın tümünde ve özellikle de son cümlesinde yazarın konularını hangi kaynaktan seçtiği anlatılmaktadır.

Doğru seçenek D’dir.

43. Yazar, ilk cümlede, yaşadığı ortamı yazma eğiliminde olduğunu belirtmiş ve daha sonraki cümlelerde de bunun nedenlerini ortaya koymuştur.

Doğru seçenek E’dir.

44. Paragrafın ikinci cümlesinde yazarın kitaplarında hangi amacı gerçekleştirmeye çalıştığı belirtilmektedir. Sözü edilen yazarın kitapları büyükler tarafından da ilgi ile okunmaktadır. Bunun nedeni, yapıtlarının çocukları ve büyükleri düşünmeye yöneltmiş olmasıdır.

Doğru seçenek A’dir.

45. Parçadan “ilk kitabı yayımlanan bir yazarın mutluluğu onu yeni kitaplar yazmaya yönlendirir” genel yargısına ulaşılır.

Doğru seçenek E’dir.

46. Parçada, sanatçıların düş güçleriyle yaşamı yeniden yarattıklarına değinilmektedir. Üçüncü cümlede belirtilen B seçeneğinden çıkarılabilir.

Doğru seçenek B’dir.

47. Yazar, öykülerinde ele aldığı kişileri gerçek yaşamdan seçtiğini; ancak bu kişilerin gerçek yaşamdaki tıpatıp aynısı olmadığını belirtmektedir.

Doğru seçenek C’dir.

48. Parçada sözü edilen kişinin “bir dost çevresine girmekten kaçındığına” değinilmemiştir.

Doğru seçenek A’dir.

49. Paragrafta ressamın soylu, zade, zarif bir kişiliğe sahip olduğu, konuşurken sesini hiç yükseltmediği, güler yüzlü olduğu belirtilmiştir. Bu belirlemelerle, onun yumuşak bir kişiliğe sahip olduğu belirtilmiştir.

Doğru seçenek D’dir.

50. Paragrafın konusu, söz konusu yazarın üslup yani dil özelliğidir. Bu özellikler de ilk seçenekte verilmiştir.

Doğru seçenek A’dir.

51. “Emekle ekmeğin birleşen kokusunu taşır her kitap benim için.” cümlesi A’yi, “Pek çok kitabı yayıma hazırladım” cümlesi B’yi, “Basımevinden geldiğinde sıcacık bir ekme demektir her kitap benim için” cümlesi C’yi, içermektedir. E de bunlarla bağlantılı olduğu için çıkarılabilir. Ancak D seçeneğinde parçada söylenen cümlelerin hiçbirinden çıkarılamaz.

Doğru seçenek D’dir.

52. “Titizlikle düzeltirdi” A ve E’yi, “kentler arası yolculukta bile ... onlarla konuşmaya daldı, bir yandan da elindeki küçük kâğıtlara bir şeyler yazardı” B’yi, “yapıtlarındaki sağlamlık” D’yi kapsar. Konudan ise hiç söz edilmemiştir.

Doğru seçenek C’dir.

53. Söz konusu kişi, okuduğu romanı zaman içerisinde iyice düşünüp taşıdıktan sonra

değerlendirmekten yanadır. Bu nedenle B, C, D ve E seçeneklerindeki tutum ve davranışlar bu kişiye uygun düşmektedir. Fakat, bu kişinin başkalarıyla tartışarak doğrulamak istemesine parçada değinilmemiştir.

Doğru seçenek A'dır.

54. Yazarın özellikle, "Gece gündüz edebiyat düşünürüm, şiir düşünürüm." demesi yaşamıyla edebiyatı bütünleştirdiğini gösterir.

Doğru seçenek E'dir.

55. Parçada bilgisizliklerini, haksız yargılarını gizlemek için değişik söz oyunlarına başvuran ve bu yolla okuyucularını yönlendiren eleştirmenlerden söz edilmektedir. Buna da yalnızca C seçeneğinde yer verilmiştir.

Doğru seçenek C'dir.

56. Parçada sözü edilen anne ile ilgili olarak "... babam aramızdan ayrıldıktan sonra, annemin, kalp taşıdığını gösteren bütün izler kalkmıştı ortadan." sözünden çıkarılacak yargı, B seçeneğinde verilmiştir.

Doğru seçenek B'dir.

57. Karakter ve psikolojik durum yorumu isteyen bu tür sorularda kişilerin davranışlarını, olayları iyi takip etmek gerekir.

Anlaşıldığına göre; ailesinin neşeli ve hareketli yaşantısında bir değişiklik olmuştur. Neşeli sohbetler, masal anlatmalar ortadan kalkmış; bir durgunluk, sıkıntı, tedirginlik ortamı doğmuştur. C'de verilen "tedirginlik-sıkıntı" sözcükleri bu duruma tam uymaktadır. Üstelik bu durumlar sürekli davranış biçimleri değildir. Diğer seçeneklerdeki özelliklerin çoğu kalıcı kişilik özellikleridir: içe kapanıklık, gurur; görgülü, huysuz, kadercı, utangaç olmak gibi.

Doğru Seçenek C'dir.

58. Bu soruda da ana düşünce sorulmaktadır. Birinci cümlede ana düşünce kendini belli etmektedir: "Roman yazarı, romanındaki kişilerin düşüncelerine, duyarlıklarına ortak olmalı, onlar gibi düşünmeli, onlar gibi duyumsamalıdır yazarken." Bu da B seçeneğinde verilmiştir.

Doğru Seçenek B'dir.

59. Sözü edilen yazarın; "nesnel, kanıtlanabilir bilgiler verdiği"; incelemeye, eserine yer yer bilimsel belge niteliği vermeye önem vermesinden; "yapıtın etkileyiciliği"; ilginç olarak nitelenmesinden; "anlatılanların gerçeklere dayandığı", incelemeye dayanmasından, yaşanmış örneklerle zenginleştirilmesinden; "ele aldığı kişiyi farklı özellikleriyle yansıttığı", Mozart'ın insana özgü değişik durumlarını yansıtıyor olmasından anlaşılmaktadır. Parçada C'de belirtilen "diğer eserlerini de aynı yöntemle oluşturmak"la ilgili söylenmiş bir söz ya da verilmiş ipucu yoktur.

Doğru Seçenek C'dir.

60. Parçada sözü edilen öykücü: B'de belirtildiği gibi "anlatımda doğallığı benimsemiş"tedir; çünkü "abartısız ve sevecen" bir yaklaşımla konusunu işlemektedir. C'de söylendiği gibi "sıradan öğeleri çarpıcı kılma"yı becermektedir. Çünkü "dünyanın herhangi bir ülkesinin herhangi bir yöresinde yaşanabilecek" türden olayları "etkili bir biçimde" anlatmaktadır. Çatışmaları işlemesi (D), "karşıtlıklardan yararlanma"nın göstergesi sayılabilir. "Basit halk inançlarının öykülerinin atardamarını oluşturması "folklorik öğelere" yer verdiğini göstermektedir. Ders vermeyi amaçladığına dair (A) hiçbir şey söylenmemiştir.

Doğru Seçenek A'dır.

11.1.3.4. Paragrafta yer alan ve almayan yargılar (Paragrafta yardımcı düşünceler)

Paragraftaki ana düşünceyi destekleyen, geliştiren düşüncelere “yardımcı düşünce” adı verilir.

Bir paragrafta ana düşünce değerindeki önemli cümle ya da cümleler, tamamlayıcı bilgi içeren cümleler yardımcı düşünceleri oluştururlar.

Bir paragrafta birden çok yardımcı düşünce olabilir. Düşünceyi geliştirme yollarıyla desteklenen ana düşünce bu yardımcı düşüncelerle desteklenerek geliştirilir.

Yardımcı düşünceyi buldurmaya yönelik sorulardan bazıları şunlardır:

Bu parçadan, aşağıdaki yargıların hangisine varılamaz?

Bu parçadan aşağıdakilerden hangisi çıkarılamaz?

Bu parçada, aşağıdakilerin hangisinden söz edilmemiştir?

Bu parçada aşağıdaki düşüncelerden hangisine yer verilmemiştir?

Bu parçada aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

11.1.3.4.1. Paragraftan çıkarılamayacak yargı

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	2	1	1	2	-	2	-	-	-	1	1	1	1	-	-	1	-	1	14

Çizelge 11.69. “Paragraftan çıkarılamayacak yargı” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1984-24

“Masallarımızın ünlü kahramanı Keloğlan, çoğu kez kimsesiz, dul bir kadının oğlu olarak çıkar karşımıza. Üstü başı perişandır. Çevresince alaya alınır, küçümsenir. ne var ki o, bunlara aldırılmaz, ses çıkarmaz; ancak, ezilmek istendiği zaman kötülerle, güçlülerle savaşmaktan kaçınmaz. Çelimsiz ama beceriklidir. Bir şeye karar verdi mi sonuna kadar direnir. Türlü oyunlara başvurur. Kötüleri, devleri, cambazları, bu yolla dize getirir.”

Parçaya göre Keloğlan aşağıdakilerden hangisiyle nitelendirilemez?

- A) inatçı B) kurnaz C) alıngan
D) yoksul E) akıllı

2. 1984-27

“Yazar olmanın sorunlarını çözmüş, yazarlığı kolunda altın bilezik olan ama

‘edebiyatçı’ olmayan, bir türlü edebiyatın telini tınlatabmayan yazarlar vardır. Bunun yanında bir de hem edebiyattan el almış hem de yazarlığın üstesinden gelmiş edebiyatçılar vardır. Ama edebiyatçılığı kuşkuya yer bırakmaksızın kanıtlamış olanlar arasında ‘yazar’lık niteliği su götüren, kalemi sürçüp duran kişiler çıkmaz pek.”

Bu parçaya göre aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) Edebiyatçılar arasında iyi yazarlar çıkar.
B) Bir kimse hem yazar hem edebiyatçı olabilir.
C) Edebiyatçı olmayan başarısız yazarlar da vardır.
D) Her yazar aynı zamanda iyi bir edebiyatçı sayılır.
E) Yazarlıkla edebiyatçılık arasında bir benzerlik kurulabilir.

3. 1985-24

“Okur, şairi görevinde ciddiyete çağırılmaktadır; ondan dil ve estetik kaygısı

taşımasının yanında, ülke ve dünya sorunlarına eğilmesini beklemektedir. Şiirde modayı değil, soyluyu, sağlamlı, kalıcıyı aramaktadır.”

Bu parçaya göre, aşağıdakilerden hangisi, okurun, şiirde bulunmasını istediği özelliklerden biri değildir?

- A) Sanat değeri taşıma
- B) Toplumsal hayatı ele alma
- C) Akıldan çok duyguya yaslanma
- D) Her dönemde yaşarlığını koruma
- E) Beğenilen biçimsel özellikler taşıma

4. 1986-32

Genç sanatçılara bir öğüdüm var: Sakın yarışmaları fazla önemsemeyin. Katılın ama sadece diğer sanatçıların yanında yapıtınızı değerlendirmek amacıyla. Ödül, para da olsa, gelecek için sanatçı olmaya yetmez. İçinde bulunduğunuz tüm yetersizliklere karşın ne yapın yapın kendi anlayışınızı yaratın.

Bu parçadan, aşağıdaki yargıların hangisine varılamaz?

- A) Bir yarışmayı kaybetmek yeteneksizlik anlamına gelmez.
- B) Ödül kazanma iyi bir sanatçı olmanın kesin kanıtı değildir.
- C) Sanatçı için önemli olan kişisel üslubunu yaratmaktır.
- D) Yarışmalar sanatçının gelişmesini engeller.
- E) Yarışmalara katılmanın amacı kazanmak değildir.

5. 1987-32

Bir yazarın sıkıntılarını ne bilir okuyucu! Siz yıllarca romanın çilesini çekmişsinizdir, o ise, bu çileyi bilmez. Okuduklarına hoşlandım ya da hoşlanmadım ölçüsü ile bakar. Hatta bu ölçünün neye dayandığını, nereden kaynaklandığını bile bilmez. O ancak, bir romanda yüreğindeki duyguyu, kafasındaki düşü, kısaca iç dünyasını bulmak ister.

Aşağıdakilerden hangisi bu parçada okura yöneltilen eleştirilerden biri değildir?

- A) Yaratmanın güçlüğüne bilememesi
- B) Yazara, sorunlarını çözmede yardımcı olmaması
- C) Romanı değerlendirirken zevk almayı ön plânda tutması
- D) Eleştirilerini nesnel olmayan nedenlere bağlaması
- E) Romanda sadece yaşadığını ve tasarladığını bulmak istemesi

6. 1987-34

Çeviri bence başlı başına bir yaratıcı sanattır. Ben, bazı çevirilerin orijinaleri aştığına da inanıyorum. Kimi yönetmenlerin elinde piyesler, kimi virtüözlerin elinde besteler nasıl güçleniyorsa, çeviride güç kazanan eserler de vardır. Özellikle kimi çevirmenler, bir dilden başka dile geçişte, güzelleşmeyi sağlayan, gerçek anlamda yaratıcı sanatçılardır.

Bu parçadan aşağıdakilerden hangisi çıkarılamaz?

- A) Yaratıcılık, güzel çeviri yapabilmek için gerekli bir özelliktir.
- B) Çeviri asıl metinden uzaklaştıkça güç kazanır.
- C) Asıl metne sıkı sıkıya bağlı çevirilerden her zaman iyi sonuç alınmayabilir.
- D) Kimi eserler çeviri yoluyla güzelleşir.
- E) Yaratıcı çevirmen, kimi durumlarda esere kendinden de bir şeyler katabilir.

7. 1989-31

Daha ilk satırlarında, anlatımının çarpıcılığı ve ayrıntıların zenginliği gibi özgün yönleri ile beni etkisi altına almış olan bu romanın, yazarının ölümü üzerine eksik kalmasına hiç de üzülmemiştim. Bana vereceğini vermişti. Kahramanın yaşamından verilen kesit, onu her yönüyle anlamama yetiyordu.

Aşağıdakilerden hangisi bu parçadan çıkarılabilecek bir sonuç değildir?

- A) Yarım kalmış başarılı bir roman da tat alınarak okunabilir.
- B) Romanın bir bölümü okunarak da onun hakkında bir yargıya varılabilir.
- C) Okuyucusunun yorumuyla tamamlanabilen roman, başarılı bir romandır.
- D) Başarılı bir roman, tamamlanmamış olsa bile amacına bir ölçüde ulaşabilir.
- E) Roman kahramanını tanımak için her zaman romanın tümünü okumak gerekmez.

8. 1989-32

Dünün edebiyatında en büyük ustalık, düş gücünü alabildiğine kullanmaktır. Ne kadar çok düş kurabiliyorsanız o kadar iyi şair, iyi romancı, iyi tiyatrocü sayılırdınız. Gerçek, düş gücünün elinde bir oyuncaktı. Eskiden hiç görmediği bir memleket hakkında, oturduğu yerde sayfalar dolduran bir edebiyatçı için: "Ne kadar kuvvetli bir düş gücü var!" denirdi. Şimdiyse yalnızca: "Amm da atıyor!" deyip geçiyoruz. Bugün düş gücü, sanatçının inceleme olanaklarının bittiği yerde başlıyor.

Aşağıdakilerden hangisi bu parçadan çıkarılabilecek bir sonuç değildir?

- A) Önceleri sanatçılar, gerçekleri önemsemez, düş gücüne ağırlık verirlerdi.
- B) Eskiden sanatçının değeri, düş gücünün zenginliğiyle ölçülürdü.
- C) Günümüz sanatçısı için düş gücü, artık ikinci plânda kalmıştır.
- D) En güçlü yönü düş gücü olan sanatçılara eskisi kadar değer verilmemektedir.
- E) Düş gücünden yararlanamaması, günümüz sanatçısının bir eksikliğidir.

9. 1993-34

Söz konusu yazımdaki düşüncelerimi paylaşanlar olduğu gibi, onlara karşı çıkanlar da oldu. Bunu doğal karşıladım. Ancak, bu kişilerden kimileri düşüncelerimi bir yana

bırakıp kişiliğime saldırdı. Kimileri de hiçbir kanıt göstermeden, okumadığımı, kendimi yenilemediğimi ileri sürdü. Dahası kırk yıl önce yazdığım, bugün için geçerliliğini yitirmiş olan bir delikanlılık denemesine sarılarak, bana edebiyat ve sanat dersi vermeye kalkanlar bile oldu. Bu saldırılar karşısında kendimi savunmak için tek satır yazmadım.

Bu parçada yazar aşağıdakilerin hangisinden yakınmamaktadır?

- A) Düşüncelerine karşı çıkılmasından
- B) Kişiliğinin hedef alınmasından
- C) Söylenenlerin kanıta dayandırılmamasından
- D) İlk ürünlerinin eleştiri konusu yapılmasından
- E) Eleştirilerde ders verilmeye çalışılmasından

10. 1994-34

Ressamlarımızın çoğu, resimden başka bir şey düşünmez. Gerçi bunların büyük bir çoğunluğu edebiyatçılarla dosttur ama edebiyatın hiçbir dalıyla doğrudan ilgilenmezler. Bazıları edebiyat yapıtlarını okumazlar bile; onlara göre resmin dışında bir sanat yoktur. Bu yüzden bu ressamımızın roman yazması şaşırttı beni. Doğrusu kitabın sayfalarını karıştırırken isteksizdim ve: "Bir ressam ne yazabilir ki?" diye düşündüm. ama kitabı okumaya başlayınca bu düşüncem yerini bir sevince, heyecana, hayranlığa bıraktı. Yetenekli bir yazarın usta işi romanıyla karşı karşıyaydım.

Bu parçadan ressamlarla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi çıkarılamaz?

- A) Resim sanatını öteki sanat dallarından üstün görürler.
- B) Sanat değeri taşıyan yapıtlar da yazabilirler.
- C) Genellikle, ilgi alanları kendi sanatlarıyla sınırlıdır.
- D) Edebiyatçılarla arkadaşlık edenler vardır.
- E) Duyguların anlatımında, resimden başka yollara da başvururlar.

11. 1995-41

Elimdeki kitabın kapağında, bütün öğrencilerinin sevgisiyle bağlandıkları, tatlı-sert kişiliği âdeta fotoğraftan dışarı taşan sevgili hocamız masasına oturmuş. Mürekkepli kalemi eline almış, belli ki eserlerinden birini özenle temize çekiyor. Her zamanki gibi şık, gömleği tiril tiril. Elbisesinin kumaşında mutlaka bordo rengi bulunmalı. Gülmeye her an hazır yüzü ile ne kadar canlı; sanki fotoğraftan dışarı çıkıverecek, ya hemen bir şeye kızacak, alınacak ya da hoşnut kaldığı günlerde yaptığı gibi sarılıp öpecek sizi.

Bu parçadan, sözü edilen kişiyle ilgili olarak aşağıdaki yargulardan hangisi çıkarılamaz?

- A) Kılık kıyafetini önemser.
- B) Duygularını dışa vurmaktan kaçınır.
- C) Çevresindekilerce çok sevilir.
- D) Karşısındakinin davranışlarından hemen etkilenir.
- E) Çalışmalarında titizlik gösterir.

12. 1996-45

Belli bir dönemin romanını yazmak, gerçekten çok güçtür. Bu güçlük, dönemi yansıtacak olay, durum, kişi gibi öğelerin durmuş oturmuş olmamasından kaynaklanır. Bunun gerçekleşmesi için, yaşananların üzerinden uzunca bir süre geçmesi gerekir. Yaşanılanlar bu süre içerisinde durulup tortulanmalı ki yazar onlara soğukkanlı bir yaklaşımla bakabilsin. Bu olmazsa yazar, yazdığı şeyin içinde yer alamaz, anlattıklarını inandırıcı kılamaz. Daha doğrusu nesnel olarak yargılayıp değerlendiremez. Bunun doğal bir sonucu olarak da nesnel bir tutumla yazamaz.

Bu parçaya göre, aşağıdakilerden hangisi belli bir dönemin romanını yazmak için gerekli koşullardan biri değildir?

- A) Yazarın olaylara bakışının yansız olması

- B) Olayların, sıcağı sıcağına anlatılmasından kaçınılması
- C) Kahramanların kişiliklerinin olay içerisinde verilmesi
- D) Anlatılacakların iyice değerlendirilip özümsemesi
- E) Anlatılanların, okur üzerinde gerçeklik duygusu uyandırması

13. 1999-42

Eskilerden gelen bir edebiyatçıyı günümüz ölçütlerine göre değerlendirmek doğru olur mu? Günümüzde insanların edebiyat anlayışları değişip gelişmiştir. Ancak bu gelişmeyi bir zincir olarak düşünürseniz, zincirin halkaları kopuk değil, birbirine geçmiş durumdadır. Günümüz edebiyatçıları, hem dillerini geliştirmek hem de yeni biçimler oluşturmak bakımından çok şey borçludurlar eskilere. Edebiyat merdiveninin basamakları, bizden önceki edebiyatçıların birikimlerinden oluşmuştur.

Bu parçadan aşağıdaki yarguların hangisi çıkarılamaz?

- A) Her çağın kendine özgü değerlendirme ölçütleri vardır.
- B) Sanatçılar, kendilerinden önceki sanatçılardan etkilenirler.
- C) Yaşadığı dönemde ilgi görmeyen bir edebiyatçı zamanla ün kazanabilir.
- D) Her edebiyatçı yaşadığı dönemin koşulları içinde ele alınmalıdır.
- E) Öteki sanatlar gibi edebiyat da zamanla değişir.

14. 2001-43

Bana sorarsanız şiir ne yeredir ne göktedir; insanın yaratıcılığındadır; çünkü otlar da, gökyüzü de bire araçtır ozan için. Nedenine gelince, ozan keşfetmez icat da etmez; değiştirir, olabileceği tasarlar, olmayacağı dile getirir. Dahası, görüleni, görülmeyenle yeniden kurar. Kurduğu bu dünyanın işe yarayıp yaramayacağını hiç hesaba katmaz.

O, yalnızca kendine özgü bir dille duygu ve düşüncelerini şiirleştirir.

Bu parçaya göre şair, şiirini yazarken aşağıdakilerin hangisine başvurmaz?

- A) Varlıkları farklı biçimlerde algılamaya
- B) Okuyucuyu bir düşünceye yönlendirmeye
- C) Alışılmış anlatım biçimlerinden kaçınmaya
- D) Gördüklerini düş gücüyle biçimlendirmeye
- E) Şiirlerini oluştururken doğadan yararlanmaya

Çözümler:

1. Paragrafta Keloğlan'ı tanıtan cümleler bulunmaktadır: "Üstü başı perişandır (yoksul), bir şeye karar verdi mi sonuna kadar direnir (inatçı), türlü oyunlara başvurur (kurnaz), başladığı işi bitirmesi, güçlüleri yenmesi ve beceriklidir (akıllı). Ama kendisini alaya almak isteyenlere aldırılmaz; o hâlde, alıngan değildir.

Doğru seçenek C'dir.

2. Paragrafın ilk cümlesinde yazar olmuş ve bu yoldan geçimini de sağlayan ama edebiyatçı olmayan kişilerden söz edilmektedir. Buna göre, yazar olup edebiyatçı olamayanlar çoktur. D seçeneğindeki cümle ilk cümle ile çelişmektedir.

Doğru seçenek D'dir.

3. Parçaya göre okur, öncelikle, şairden dil ve estetik kaygısı taşımamasını istemektedir. Yani yapıtları sanat değeri taşımaları ve biçimce kusursuz olmalıdır. A, B, D ve E seçenekleri okurun şiirde bulunmasını istediği özelliklerdir.

Okurun istekleri arasında şairin duygularına yaslanması yoktur.

Doğru seçenek C'dir.

4. Paragrafta genç sanatçılara yarışmalara katılmaları ama bunu fazla da önemsememeleri öğütü verilmektedir. Ayrıca tüm yetersizliklere karşın kendi anlayışlarını yaratmaları gereği vurgulanmaktadır. Buna

göre, A, B, C ve E'deki yargılar çıkarılabilir. Ama "yarışmalar sanatçının gelişmesini engeller" yargısı çıkarılamaz.

Doğru seçenek D'dir.

5. Paragrafta okura; yazarın katlandığı güçlükleri bilmemesi, nesnel değerlendirme yapamaması, romana zevk alma açısından bakması, romanda sadece yaşadığını ve tasarladığını bulmaya çalışması gibi eleştiriler yöneltilmektedir. Bütün bunlara da A, C, D ve E seçeneklerinde yer verilmiştir. "Yazara sorunlarını çözmede yardımcı olmuyor." şeklinde okura yönelik bir eleştiriden ise söz edilmemektedir.

Doğru seçenek B'dir.

6. Paragrafta "çeviri" işinin bir yaratma sanatı olduğu vurgulanmaktadır. Ama çevirinin asıl metinden uzaklaşma ile güç kazandığından söz edilmemektedir.

Doğru seçenek B'dir.

7. Paragraf yazarı okuduğu romanın tamamlanamamış olmasını bir eksiklik olarak görmemektedir; çünkü, yazılabilmemiş kısmı bile romanın tümü hakkında bilgi verecek özgünlüktedir. Bu nedenle paragraftan A, B, D ve E'deki yargılar çıkarılabilir. C'de ise "okuyucunun yorumuyla tamamlanan bir romanın başarılı olmasından" söz edilmektedir. Bu yargı paragraftan çıkarılamaz.

Doğru seçenek C'dir.

8. Bu paragrafın anlatım yöntemi karşılaştırmadır. Dünün sanatçısı en büyük ustalık olarak "düş gücünü" kullanmaktadır. Bugünün sanatçısı da "düş gücünü" kullanmaktadır; ancak, "inceleme olanaklarının bittiği yerde". Bu nedenle E seçeneğindeki yargı parçadan çıkarılamaz.

Doğru seçenek E'dir.

9. Paragraftaki yazar, düşüncelerine karşı çıkılmasını son derece doğal karşılamaktadır; kişiliğine yönelik eleştirilerden, bir kanıt

dayandırılmayan eleştirilerden, ilk yapıtı ile değerlendirilmesinden, eleştirilerde ders verilmeye çalışılmasından yakınmaktadır.

Doğru seçenek A'dır.

10. Parçada, ressamın genellikle kendi alanlarının dışına çıkmayı pek sevmediklerini, edebiyatın hiçbir dalıyla ilgilenmedikleri, ancak çoğunun edebiyatçılarla dost olduğu, resim sanatını diğer sanatlardan daha üstün tuttukları üzerinde durulmaktadır. Ancak, duyguların anlatımında resimden başka yollara da başvurdukları üzerinde durulmamaktadır.

Doğru seçenek E'dir.

11. Parçada sözü edilen kişi duygularını dış vuran biridir. Bu "bir şeye kızacak, alınacak ya da sarılıp öpecek sizi" sözlerinden anlaşılmaktadır.

Doğru seçenek B'dir.

12. Parçada "belli bir dönemin romanını yazmakta en büyük sıkıntının bu dönemde meydana gelen olayların, yaşayan kişilerin henüz yerli yerine oturamamış olmasından kaynaklandığı söylenmektedir. "Kahramanın kişiliklerinin olay içinde verilmesi" gibi bir durumdan söz edilmemektedir.

Doğru seçenek C'dir.

13. "Eskilerden gelen bir edebiyatçıyı günümüz ölçülerine göre değerlendirmek doğru mu?" sözü A ve D'yi, "Edebiyat merdivenlerinin basamakları, bizden önceki edebiyatçıların birikimlerinden oluşmuştur." sözü B'yi, "Günümüzde insanların edebiyat anlayışları değişip gelişmiştir." sözü, E'yi kapsamaktadır. Oysa, paragrafta yazarların ün kazanmasından söz edilmemiştir.

Doğru seçenek C'dir.

14. Paragraftaki şair:

Varlıkları farklı biçimde algılar.; çünkü o, "görüleni görülmeyenle yeniden kurmakta"dır.

Alışılmış anlatım biçimlerinden kaçınır; çünkü, "kendine özgü bir dili" vardır.

Gördüklerini düş gücüyle biçimlendirir; çünkü, "görüleni görülmeyenle yeniden kurar."

Doğadan yararlanır; çünkü, "otlar da, gökyüzü de birer araçtır ozan için." demektedir.

Okuyucuyu bir düşünceye yönlendirmez; çünkü "kurduğu dünyanın işe yarayıp yaramayacağını hesaba katmaz."

Doğru Seçenek B'dir.

11.1.3.4.2. Paragrafta değinilmeyen yargı ya da durum

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	4	-	2	2	-	-	2	-	1	4	2	1	3	2	2	4	3	2	4	4	2	44

Çizelge 11.70. “Paragrafta değinilmeyen yargı ya da durum” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1981-15

“Teknik, insanın kendi gereksinimleri bakımından doğada yaptığı bir reformdur. Bu reforma da insanı doğa zorlamıştır.”

Aşağıdakilerden hangisi yukarıda tanımlanan “teknik” kavramıyla tam ilgili değildir?

- A) Sulardan yararlanmak için barajlar yapılması
- B) Yol yapımında tüneller açılması
- C) Kuraklığı önlemek için yağmur yağdırılması
- D) Ulaşımında denizlerden yararlanılması
- E) İklimi etkilemek için orman yetiştirilmesi

2. 1981-16

“Çoğu kimse onun o günkü yazısını, Türkiye’nin o günkü durumunun bir röntgeni sayardı. Popüler oluşunun bir başka nedeni de olayları her yönüyle kavraması, herkesin anlayacağı bir yalnlık içinde yorumlaması idi.”

Böyle nitelenen bir yazarın yazısında aşağıdaki niteliklerden hangisi bulunmayabilir?

- A) Gerçekleri değıştirmeden yansıtma
- B) Kişisel görüş belirtmekten çekinme
- C) Bilimsel bir dil kullanma
- D) Güncel sorunlara ayna tutma
- E) Karmaşık bir anlatımdan kaçınma

3. 1981-17

“Çevrenin, endüstri artıklarıyla kirlenmesi sonucu, doğa dengesi gittikçe bozulmaktadır.

‘İnsan’ denilen türün ortaya çıkmasıyla ve özellikle teknolojik dönemde, fiziksel çevre hızla değışmektedir. Ancak türlerin yeni ortama uyum yapabilme hızları, bu hızın çok gerisinde kalmaktadır. Bunun sonucu olarak da kimi türler tükenmekte ya da tükenme tehlikesiyle yüz yüze gelmektedir. Bunlar arasında ‘insan’ da vardır.”

Bu paragrafta, aşağıdakilerin hangisi üzerinde durulmamıştır?

- A) Çevre kirliliğinin canlılar üzerindeki etkileri
- B) Doğa dengesinin bozulmasına karşı önlemler
- C) Teknolojik gelişmelerin sonuçları
- D) Doğa dengesinin bozulma nedenleri
- E) İnsanın geleceği

4. 1981-18

“Günümüzde yaygın bir yanlış var: Bilimin kesin olduğu inancı; çağdaş yaşayışın, çağdaş uygarlığın değışmez temeli olan bilimsel kesinlik. Oysa sürekli bir değışiklikler bilimi var edip ayakta tutan. Bilim bilgi üretir; bilimsel doğrulardır bunlar. Ancak bilim sonsuz bir yenilenme içindedir. Bilimde öne sürülen her doğru, yanlış olduğu henüz kesinlikle belgelenmemiş olan doğrudur. Birtakım koşullardan ötürü doğru sayılan bilgilerdir bunlar.”

Bu parçada, aşağıdakilerin hangisinden söz edilmemiştir?

- A) Bilim sürekli bir arayış içindedir.
- B) Bilimde tam kesinlik yoktur.
- C) Bilim sürekli olarak gelişmektedir.

- D) Bilimsel kesinlik yanlış anlaşılmaktadır.
E) Bilimsel bulguların doğruluğu tartışılmaz.

5. 1983-28

“Eleştirmen kendine güvenecek; bilgiye, sezgiye, anlayışa dayanan bir yüreklilikle ortaya çıkacak ‘Şu şöyledir, bu böyledir.’ diyecektir. Tartışmalar yaratacaktır. Bu onun varlık nedenidir, eleştiri sanatının gereğidir.”

Parçaya göre aşağıdakilerden hangisi, eleştirmenin varlık nedeni olamaz?

- A) Belirli bir anlayışı yerleştirme
B) Sanat ürünleri üzerinde yorum yapma
C) Sanat ürünleri üzerinde tartışma açma
D) Sanat ortamına canlılık getirme
E) Okuru, değişik açılardan düşünmeye yönleltme

6. 1983-32

“Motorlu ya da elektrikli trenler işlemeye başlayalı o canlı, pırl pırl lokomotifler müzelere kaldırıldı. Onların yerini asık suratlı, küt burunlu, heyecansız makineler aldı. Ocağı harlı tutan ateşçiler yok artık. Ne ellerde üstüğü, ne yüzlerde kömür karası... Deri ceket de giymiyor sürücüler. Sarı madenden küçük lokomotifler de takmıyorlar yakalarına.”

Parçada aşağıdakilerin hangisi üzerinde durulmamaktadır?

- A) Tren sürücülüğünün eski çekiciliğini yitirmesi
B) Eski lokomotiflerde çalışmanın zorluğunun dile getirilmesi
C) Eski lokomotiflerde çalışanların hareketliliğinin özlenmesi
D) Yeni lokomotiflerin görünüşünden hoşlanılmaması
E) Trenlerin temizliğine yeterince özen gösterilmemesi

7. 1984-17

“Kimi yargılar genel bir nitelik taşır. Şu örnekte olduğu gibi: ‘Dağlık bölgelerin insanları sert yaradılıştı olur.’ Bu tür yargılar zihnin genel düşünceler üretmesinin ya da özelden genele gidişinin sonucudur.”

Aşağıdakilerden hangisi bu parçada belirtilen yargı türüne örnek olamaz?

- A) Dünyanın bütün ülkelerinde polisiye romanlar çok satar.
B) Yazarlar yaşlılık dönemlerinde üne kavuşurlar.
C) Üslup, kelimeleri seçme ve kullanma sanatıdır.
D) Davranışları etkilemede iletişim araçlarının büyük payı vardır.
E) Sıcak ülkelerin insanları heyecanlı olur.

8. 1984-18

“Usta bir yazar, kelimelerin ilk ve temel anlamlarıyla yetinmez. Cümle içinde kelimelere yan anlamlar kazandırmaya çalışır. Yeni kavramları, yeni duygu ve düşünceleri bu yolla anlatmayı dener. Böylece kelimelerin birden çok anlam bağlamasını sağlar; dilin anlatım olanaklarını zenginleştirir.”

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu parçada öne sürülen tutuma uyulmamıştır?

- A) Sürü, kel tepelerin yüzüne dağılmıştı.
B) Eski bir dostundan incitici, çok ağır sözler işitmişti.
C) Tatlı dili, güler yüzü onu herkese sevdirmişti.
D) Kayalıklardan toprak yola tam üç saatte inmişti.
E) Ortalığı, insana denizi hatırlatan keskin bir yosun kokusu kaplamıştı.

9. 1987-33

Yazdığınız öykü ya da romanın kötü oluşuna üzülmeyin. Kötü de olsa yazın. Yaza yaza

daha iyiye varacaksınız. Önemli olan alışkanlığınızı yitirmemenizdir.

Bu parçada aşağıdaki yargılardan hangisine yer verilmemiştir?

- A) Yazı yazmanın bir çıraklık dönemi vardır.
- B) Yazma, yazarak öğrenilen bir sanattır.
- C) Yazı yazma, bir alışkanlık işidir.
- D) İyi ve güzel yazabilmek için alıştırma gereklidir.
- E) Yazı yazmada ustalaşmak için yetenekli olmak gerekir.

10. 1987-35

Sanat, görgü ve kültür birikimiyle beraber doğrudan doğruya insanların içgüdüsüne ve hislerine seslenen bir olaydır. Herkesten uzaklarda, yalnız başına yaşayan bir kişinin sanat duygusu, sanata yıllarını vermiş, üzerinde araştırmalar yapmış, her türlü bilgiye sahip bir kişinininkinden üstün olabilir.

Bu parçada öne sürülen düşünce aşağıdakilerden hangisiyle bağdaşmaz?

- A) Sanat, insanın duygularını doğrudan etkiler.
- B) Sanat çevresinden olmayan kişinin de, sanatla ilgili yaratıcı düşünceleri olabilir.
- C) Sanatçının yaratıcılığı sezgi ve duygu gücüne bağlıdır.
- D) Sanat duygusu, ancak sanatla uğraşarak geliştirilebilir.
- E) Sanat duygusu, yalnız sanatçılarda bulunan bir özellik değildir.

11. 1989-33

Hem açık seçik, akıcı bir anlatım, hem hiçbir ayrıntıyı kaçırmayan bir titizlik: Hem herkesin bildiği konulara eğiliş, hem de çok ince bir zihin yapısı isteyen derinliklere iniş. Denediği türlerin çokluğuyla ilgili değil, belirli türleri değişik yorumlarla sunmasıyla dikkati çeken bir yazar.

Aşağıdakilerden hangisi, sanatçının bu parçada belirtilen özelliklerinden biri değildir?

- A) Dili başarıyla kullanma
- B) Bilinen konuları ele alma
- C) Olayların ayrıntılarına inme
- D) Sorunlara çözüm getirebilme
- E) Yaratıcılık gücüne sahip olma

12. 1990-32

Yalnız kendisinden önceki edebiyattan değil, çağdaş edebiyattan, çağdaş kültürden de kopuk yazarlarımızın çoğu. Okumak neden yalnızca okurların işi olsun? Yazarlar da okumak zorunda. Tarihten felsefeye, toplumbilimden ruhbilime değin çağdaş düşünceyi izlemek zorunda. Yalnızca kendi yazdıklarını değil, başkalarının yazdıklarını da... Çünkü dünyayı ve insanı kavramak bu yolla olanaklıdır ancak. Gözlem yetmiyor artık, gözlenenin derinlemesine irdelemek gerekiyor.

Aşağıdakilerden hangisi bu parçada yazarlara yöneltilen bir eleştiri değildir?

- A) Eski ve yeni edebiyatı yeterince bilmiyorlar.
- B) İnsanı ve insan ilişkilerini konu alan bilimlere yeterince ilgi duymuyorlar.
- C) Ele aldıkları konuları ayrıntılı olarak inceleyip araştırmıyorlar.
- D) Sahip olunan kültürel birikimi değerlendirmiyorlar.
- E) Yapıtlarında duygusal konuların dışına çıkmıyorlar.

13. 1990-33

Tiyatro, insanları baskılardan kurtarır, onların düşünüp de yüksek sesle söyleyemeyeceği şeyleri dile getirir. Açık sözlü bir sanattır tiyatro; hemen herkese hitap eder; onun için de bazı dönemlerde kendisinden korkulan, çekinilen bir kurum kimliği kazanmıştır. Nitekim Gogol'un, "Yüzünüz çarpıksa aynaya kızmayın; o, her şeyi olduğu gibi gösterir." sözü tiyatronun

yasaklandığı bir dönemde söylenmiştir. Bu söz aynı zamanda onun işlevini de açıklar.

Bu parçada tiyatroyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) İnsanların içinden geçenleri ortaya koymasına
- B) Gerçekleri değiştirmeden yansıtmasına
- C) Etkileyici bir sanat dalı olmasına
- D) Eğitici ve öğretici yanının ağır basmasına
- E) Geniş kitlelere seslenebilmesine

14. 1990-34

Özgür ama ölçülü, içten ama mesafeli, yaşlı ama çocuksu bir adamdı. Çevresiyle yaş baş duvarlarını yıkarak öyle dostluklar kurardı ki hayatın tadı, onun yaşantısında her an duyulurdu. Kişiliği öylesine çarpıcıydı ki yaptığı her iş, onun gölgesinde kalırdı. Onun ressamlığı, müzeciliği, gazeteciliği, sanki yaşamının doğal uzantılarıydı. Fıkraları, nükteleri dilden dile gezer, bunlara her gün yenilerini katar, soluduğu her anı, zekâsının süzgecinden geçirmeden edemezdi.

Bu parçada, sözü edilen kişiyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) Başkalarıyla yüz göz olmaktan kaçınmasına
- B) Değişik alanlarda çalışmalarının bulunmasına
- C) Çevresiyle ilgisini her zaman canlı tutmasına
- D) Sevecen bir kişiliğe sahip olmasına
- E) Çevresindekilerin görgülerini arttırmayı amaçlamasına

15. 1990-35

Sanatçı, her şeyden önce, güç beğenen kişidir. Bu bakımdan kendi bulduklarını da kolay kolay beğenmez. Çünkü onun seçme, beğenme ölçüsü birtakım ilkeleri içerir. Bu ilkelerin tümünü kendisi koymuştur. Sözgelimi, bunlardan birine göre bir sanat

yapıtı ekleye ekleye değil, tersine, kimi şeyleri çıkara çıkara oluşturulur.

Bu parçada, sanatçıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) Kendini, saptadığı ölçütlerde sınırlı tutmasına
- B) Başka sanatçıların yazdıklarından etkilenmesine
- C) Anlatımı gereksiz sözcüklerden arındırmasına
- D) Yazarken çok titiz davranmasına
- E) Kendi özeleştirisini yapmasına

16. 1991-33

Okur sayısı düşük. Kitaplarının satışından kazandığı para, yazarı geçindirmiyor. Yazar yazdığıyla geçinemediği için, yan işlet tutmak zorunda kalıyor. Daha doğrusu yazarlık bir yan iş oluyor. Böylece yazarın, yaratıcılık özgürlüğü daha baştan kısıtlanıyor. Ayrıca yazar her yazdığını istediği zaman, kolayca yayımlatamıyor. Yayımlatabilirse ve salt yayımlattığı ile geçinmek isterse, o zamanda durmadan yazması, yazdıkları üzerinde düşünmeden, yeniden yazması gerekiyor.

Bu parçada yazarlarla ilgili olarak aşağıdakilerin hangisinden söz edilmemiştir?

- A) Yazdıklarının, istenilen sayıda okuyucu bulamamasından
- B) Sadece yazarlıkla geçinmelerinin zor olmasından
- C) Ağır koşullar içinde bulunmanın, yaratma güçlerini kamçılamasından
- D) Yazılanları yayımlatmada zorluklarla karşılaşmalarından
- E) Başka işlet yapma zorunluluğunun, yaratma güçlerini sınırlamasından

17. 1991-34

Yazılarında, özü dikkate alan bir sadelik vardır. Gereksiz betimlemelerden kaçınan yoğun bir anlatım, ilk bakışta göze çarpar. Anlatımında, üstün gözlem yeteneğinin ve matematikselğin hemen farkına varırsınız. Öyle ki cümlelerini oluşturan sözcükler ne bir eksik ne bir fazladır. Bu özelliklerine bir de yazdıklarının okuyucuda uyandırdığı güven duygusunu ekleyebiliriz.

Bu parçada, sözü edilen yazarla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine yer verilmemiştir?

- A) Düşüncelerini yalın bir biçimde anlatma
- B) Anlatımda belirli sözcükler kullanma
- C) Söylediklerini gözlemlere dayandırma
- D) Okuyucuya inandırıcı gelen sonuçlara ulaşma
- E) Gereksiz ayrıntılardan kaçınma

18. 1992-36

Bence edebiyat, bütün türleriyle masalla başlar, masalla biter. Masal, türler içinde en çok şiire yakındır. Ritmiyle, tekrarlarıyla hayaliyle... Eşine rastlamadığımız ama umutlarımızı, korkularımızı, sevinçlerimizi taşıyan yeni eşyalar, yeni insanlar, yeni hayvanlar yaratır masal. Bu nedenle de en çok şiire yakındır.

Bu parçada masalla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) Yinelemelere yer verildiğine
- B) Düş ögesinden yararlanıldığına
- C) Çok aranan ve okunan bir tür olduğuna
- D) Değişik türlerin kaynağı olduğuna
- E) Duygusal yönünün bulunduğuna

19. 1993-31

Kimi şairlerin bütün şiirlerini aynı zevkle okursunuz. Kimilerinin yeni şiirlerini hiç merak etmezsiniz; eski şiirleri yeter size. Kimi şairlerin ise yeni şiirlerini heyecanla

beklersiniz; eski şiirlerini okusanız da olur, okumanız da. Ama bir şairin ne eski ne de yeni şiiri sizi ilgilendirmiyorsa, işte bu olmadı. Bence bu şairi alıcı bir gözle, bir kez daha okusanız iyi olur.

Bu parçada aşağıdaki düşüncelerden hangisine yer verilmemiştir?

- A) Bütün şiirleri güzel olan şairler vardır.
- B) Kimi şairler ilk şiirleriyle tanınmıştır.
- C) Şiirin güzelliği okunduğu zamana bağlıdır.
- D) Kimi şairlerin şiirlerinde gelişme görülür.
- E) Her şairin şiirleri arasında beğenilecek bir şiir bulunabilir.

20. 1993-32

Aydınlık bir kafa yapısına sahip, zeki, yaratıcı bir insan. Bir yandan, dünyadaki tiyatro etkinliklerini izlerken bir yandan da tiyatrolarımıza, Türkçenin olanaklarını ustaca kullanarak, herkesin zorlanmadan anlayabileceği nitelikte yapıtlar kazandırıyor. Onun ortaya koyduğu her yeni çalışma beni coşkulandırıyor ve bana kıvanç veriyor.

Bu parçada, sözü edilen kişiyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) Anlama ve kavrama yeteneğinin güçlü olduğuna
- B) Edebiyatın çeşitli dallarında yapıtlar verdiğine
- C) Anlatımının açık ve anlaşılır olduğuna
- D) Tiyatro alanında ürünleri bulunduğuna
- E) Başka ülkelerdeki tiyatro olaylarıyla ilgilendiğine

21. 1993-35

Her bilimsel araştırma öncekilerin bir eksikliğini giderir. Bu nedenle hiçbir çalışma, belli bir konuda son sözü söylemiş sayılmaz. İşte bunun için benim dille ilgili bu çalışmama da birmiş gözümü bakılamaz. Elbette bunun da birçok eksikliği var. Bu eksiklikleri gidermek de dilcilerin, bu alanda

yetkili kimselerin işidir. Çünkü herkes bir dil konuşur; ama hiçbir zaman konuştuğu o dilin uzmanı değildir. Uzmanlık, bir dili konuşmak anlamına gelmez; o konuda eğitim görmüş olmayı gerektirir.

Bu parçada aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) Bilimsel konularda yapılan çalışmalar birbirini tamamlar.
- B) Hiçbir araştırma, ele aldığı konuda son sözü söylemez.
- C) Bir dili konuşma, o dilde uzmanlaşmanın göstergesi değildir.
- D) Bir dilde uzmanlaşmak için bu amaca yönelik bir eğitimden geçmek gerekir.
- E) Dil üzerindeki araştırmaların tamamlanması başka alanlardakinden daha uzun sürer.

22. 1994-35

Karagöz oyunu, Osmanlı-Türk toplumunun, yüzyıllarca yaşamış sanat dallarından biridir. Tanzimattan bu yana, özellikle Cumhuriyet döneminde yerini, Batıdan gelen sinema ve tiyatroya bırakmıştır. Bu sanat dalı, bugün bize çok uzak ve yabancı gelen İslam uygarlığı döneminde, halkın dilini inançlarını, geleneklerini, zanaatlarını, siyasal ve toplumsal olaylar karşısındaki düşünsel ve ruhsal durumlarını yansıtan zengin bir kaynaktır. Geçmişini tanımak ve öğrenmek isteyenler bu kaynağı değişik açılardan değerlendirebilirler.

Bu parçada, Karagöz'le ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) Toplumsal yaşamı yansıtan uzun bir geçmişi olduğuna
- B) Günümüzde yerini başka sanat dallarının aldığına
- C) Güldürü öğelerinden yararlanarak oluşturulduğuna
- D) Farklı yönlerden incelenmeye uygun bir kapsamı bulunduğuna

- E) Eski dönemler hakkında bilgi verdiğine

23. 1994-36

Çalışkanlığı, titizliği, üretkenliğiyle her zaman takdir edilmiştir. Kuşkusuz altmış yedi yaşında yetmiş yapıt veren birisi için bu övgüler fazla değildir. Türkçeyi seven, onu iyi kullanan, anlaşılır biçimde yazan güçlü bir yazar ve iyi bir çevirmendi. Edebiyatımıza katkısı olacağını düşündüğü kitapları araştırmış, çevirip dilimize kazandırmıştır. Pek çok yazarımız hakkında hazırladığı biyografik araştırma ve deneme kitapları, edebiyatçılara, edebiyata ilgi duyanlara ve öğrencilere ders kitabı olacak niteliktedir.

Bu parçada, sözü edilen kişiyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) İşinde çok dikkatli ve özenli olduğuna
- B) Çok sayıda eser verdiğine
- C) Dili başarılı bir biçimde kullandığına
- D) Eserlerinin çoğunu, gençliğinde oluşturduğuna
- E) Öğretici nitelikte eserler hazırladığına

24. 1995-39

Tarih açısından çok değerli olan bu ören yerinde isteyen turist, istediği duvarın üstüne çıkıp istediği yerde dolaşabiliyor. Bırakın yasaların gerektirdiği sorumluluğu, tarihe, kültür mirasına karşı duyulması gerekli sorumluluk bile bu davranışı bağışlatmaz. Mozaiklerin, duvarların yıpranması akıl almayacak boyutlarda. Alınacak basit önlemlerle bu yıpranma en aza indirilebilir. Yıllardır önlem alınmamış olması gerçekte tarihin yok edilmesidir.

Bu parçada, söz konusu ören yeriyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) Turistlerin doğru olmayan davranışlarına

- B) İlgili kuruluşların görevlerini gereğince yapmadıklarına
 C) Gereği gibi korunmadığına
 D) Tarihle ilgili kalıntıların yok oluşuna
 E) Değerini belirtmek için neler yapılacağına

25. 1995-40

Şehir içi otobüs yolcularına dikkatlice bakınca neler görürüz? Yolculardan kimileri konuşma gereksinimi duyarlar. Yanlarında oturan yabancıya, öteki yolcuları rahatsız edecek biçimde aile içi sorunlarını anlatmaktan çekinmezler. Kimileri yorgunluktan bitkin, bir an önce gideceği yere varmaya ya da kalkacak birinin yerine oturabilme telâşındadır. Oturduğu yerde uyuyan yolcular da vardır. Ütüsüz, yıpranmış giysililer; boyasız, çamurlu ayakkabılılar da az değildir. Eğer öğrencisi bol bir otobüse bindiyseniz, o zaman gülen yüzler görebilir, içinizin aydınlandığını park edebilirsiniz.

Bu parçada, sözü edilen otobüs yolcularıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) Giyim kuşama önem vermeyenlerin de bulunduğuna
 B) Kimilerinin görgü kurallarına uymadıklarına
 C) Sıkıntılarını yansıtan bir tutum içinde olduklarına
 D) Çevrelerindeki insanları küçümsediklerine
 E) Gençlerin öteki yolcular üzerindeki etkisine

26. 1996-40

Ne mahallenin ne de komşuların dedikoduları kapımızdan içeri girerdi. Babamın da dışarıdan içeriye, aileyi ilgilendirmeyen bir olay getirdiğini hiç hatırlamıyorum. Oldukça durgun bir yaşamımız vardı. Ancak, akrabalarımızdan birinin bize yatılı konuk gelmesi ya da büyük ağabeyimin yatılı okuldan eve dönmesi, evimizdeki durgunluğu, kıran bir bayram havası estirdi. Böyle günlerde yatma saati gecikir, gece yarısına kadar oturulurdu.

Bu parçada yazar, ailesiyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine değinmemiştir?

- A) Başkalarının yaşamlarından ve ilişkilerinden evde söz edilmediğine
 B) Sorunları ortaklaşa çözmeye çalışıklarına
 C) Evlerine, yakınlarının birkaç günlüğüne gelmesinden mutlu olduklarına
 D) Sessiz sedasız bir yaşam sürdürüklerine
 E) Kimi geceler, geç saatlere kadar yatmadıklarına

27. 1996-41

Her okur kuşağı kendi ilgisinin, duyarlılığının, birikiminin ulaşabildiği yere kadar izliyor şiiri; ondan sonrasını yok sayıyor. İnsana, dünyaya, toplumsal olgulara bakış değişirken şiirin de değişebileceği düşünülüyor. Bu yüzden onlar, hangi dönemde kaldılarsa o dönemdeki gibi şiir yazılmasını istiyorlar. Yeni şiiri, anlama, eleştirel bir süzgeçten geçirme çabası göstermeden, "Anlamıyorum." diyerek reddeden böylesi okurlara verilecek yanıt şu olabilir: "Bugün öyle şiir yazılmıyor."

Bu parçada aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) Şiir anlayışının kuşaktan kuşağa değiştiğine
 B) Eski kuşağın yeni şiiri anlamak için çaba göstermediğine
 C) Şiiri anlamada alışkanlıkların bir etkisi olmadığına
 D) Şiirdeki değişimin doğal karşılanması gerektiğine
 E) Eski kuşağın yeni şiir konusunda ön yargılı olduğuna

28. 1996-43

Mektup bizde genellikle yaygın olmayan bir tür. Otobiyografi de öyle. Oysa bu tür yapıtlar, yani mektuplar, otobiyografiler bir yazarı tanımada, onun yapıtlarının özelliğini, inceliğini ve güzelliğini görmede, iç

dünyasını öğrenmede bulunmaz kaynaklardır. Nitekim Batı edebiyatında bu tür yapıtlar, özellikle de mektuplar oldukça yaygın.

Bu parçada aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) Edebiyatımızda mektup ve otobiyografi türünde ortaya konan ürünlerin sayıca birbirine yakın olduğuna
- B) Mektuplarla otobiyografiler arasında işlevsel bir ortaklığın olduğuna
- C) Mektuplarla otobiyografilerin bir yazarı tanımada güvenilir belgeler olduğuna
- D) Mektup ve otobiyografi gibi türlerin oluşturuldukları dönemden izler taşıdığına
- E) Mektup türünde oluşturulan yapıtların bizim edebiyatımızda çok az olduğuna

29. 1996-44

Gerçek bir eleştirmen, herhangi bir etki altında kalmadan eleştirisini yazar. Hiçbir zaman art niyetle davranmaz. Bugün övdüğünü yarın yermeye kalkmaz. Eleştirdiği sanatçının kişiliğini hedef almaktan özellikle kaçınır ve onun sanatını aşağılamaz. Eleştirdiği yapıtı tutarlı, nesnel, bilimsel verilere dayanarak yargılar.

Bu parçada bir eleştirmende bulunması gereken nitelikler arasında aşağıdakilerden hangisine yer verilmemiştir?

- A) Yansız davranma
- B) Yapıta bağlı kalma
- C) Belirli ölçüler kullanma
- D) Çelişkiye düşmekten kaçınma
- E) Sanatçıya yol gösterme

30. 1997-41

Türkiye'de büyük kentlerin dillerinin incelenmesi, bugün konuşulan Türkçenin kullanımı açısından karşımıza çok değişik olgular çıkacaktır. Çünkü kentlerin

toplumsal yapılarında büyük değişiklikler olmuştur. Günümüzde Anadolu ağızlarının kendilerine özgü nitelikleri bütünüyle korudukları söylenemeyeceği gibi, İstanbul'da konuşulan Türkçenin de artık saf bir İstanbul ağzı olduğu söylenemez. Tam tersine Türkçenin kullanımında öteden beri temel alınan bu ağzı konuşanların sayısı, yok denecek ölçüde azalmıştır. İstanbul ağzı gibi, bugün konuşulan Türkçe de bölgesel kullanımların azalması sonucunda birtakım değişikliklere uğramıştır.

Bu parçada aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) Konuşulan Türkçedeki değişimin nedenlerine
- B) Anadolu ağızlarının da zaman içinde değiştiğine
- C) Büyük kentlerde konuşulan Türkçenin değişik nedenlerle yeniden biçimlendiğine
- D) Bölgesel ağızların günümüz Türkçesini zenginleştirdiğine
- E) Toplumsal yapıdaki değişmelerin bugün konuşulan Türkçeyi de etkilediğine

31. 1997-42

Denemenin, büyük savlar içermeyen bir tür olduğunu düşünüyorum. Duyguya, sezgiye, birikime, akla dayanan demokratik bir tartışma ortamı yaratır deneme. Denemelerde söylenenlerin, bilimsel yapıtlarda olduğu gibi deneylerle, bulgularla kanıtlanmış olması da gerekmiyor. Deneme, yazmadan edilemeyen anlardaki iç dökmelerdir bir bakıma.

Bu parçada denemeyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) Denemenin belirli bir işlevi olduğuna
- B) Doğruluğu tartışılabilir düşüncelere yer verdiğine
- C) Nesnel bir tutum gerektirdiğine
- D) Duygularla beslenen bir yanının olduğuna
- E) Anlatma gereksinimlerinin ürünü olduğuna

32. 1997-43

Bir kuruluşun açtığı roman yarışmasında, jüri üyesiydim. Dosyalar dolusu yarışma metniyle boğuşuyordum. Acemice yazılmış, özelliiksiz metinlerdi bunların çoğu. İlk romanıyla ünlü bir yazar oluvermenin düşleri gizliydi bu dosyalarda. Bunları değerlendirirken bir dosya özellikle dikkatimi çekti. Zevkle okumaya başladım. Ötekilerden çok farklı bir yapısı vardı. Çağdaş edebiyatı tanıyan, dile egemen bir yazarın ürünüydü bu dosya.

Bu parçada aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) Jüri üyeliğinin yorucu yönlerinin bulunduğu
- B) Yarışmaya katılan yapıtlardan çoğunun nitelikli olmadığına
- C) Yarışmaya katılanların çokluğuna
- D) Düzeyli bir metnin ilgiyle okunabildiğine
- E) Yazarların tanınmasında yarışmaların önemine

33. 1998-39

Okuru kitaplarla, yazarlarla buluşturma işlevini bütünüyle yerine getirmese de, gönlümüzden geçenleri yeterince karşılayamasa da kitap fuarlarını çok seviyorum. O renk renk kitapların oluşturduğu çiçek bahçesinde dolaşmak, onlara dokunmak; o güzelliklerin tadına varmak... Yüreği sanat sevgisiyle çarpan güleç yüzlere merhaba demek, gözlerdeki ışıltıyı, mutluluğu damarlarımızda duyumsamak ... Duygusal yönden az şey midir bunlar?

Bu parçada kitap fuarlarıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) Sevilen yerler olarak herkesin ilgisini çektiğine
- B) Görüntüsüyle sanatsal zevkler uyandırdığına

- C) Kimi yazarlarla tanışma olanağı sağladığına
- D) Güzel duygular uyandırarak insanı mutlu ettiğine
- E) Gezip görenlerin beklentileriyle ilgili kimi küçük eksiklikler bulunduğu

34. 1998-41

Ana dili bilincinden yoksun Osmanlı okumuşu, Arapça ve Farsçadan sözcük ve dil bilgisi kurallarını alarak Türkçeyi neredeyse yok olma durumuna getirmişti. Tanzimattan Meşrutiyete kadar süren sadeleşme ve Cumhuriyet döneminde başlatılan özleştirme hareketleriyle Türkçe, işte bu yok olma tehlikesinden kurtulmuştur. Bu durumda, Türkçe köklerden Türkçe eklerle yeni sözcükler türetmek, böylece dilimizin söz dağarcığını Türkçe sözcüklerle zenginleştirmek daha doğru, daha yerinde bir tutum değil midir?

Bu parçada aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) Osmanlı aydınlarının ana dili konusundaki tutumuna
- B) Yabancı dillerden sözcük ve kural almanın olumsuz sonuçlar doğuracağına
- C) Türkçeyi, yabancı dillerin baskısından kurtarmak için yapılan çalışmalara
- D) Türkçenin söz varlığını zenginleştirme yollarından birine
- E) Türkçeyi özleştirme çalışmalarının kimler tarafından yürütüldüğüne

35. 1999-40

Tüketim kültürü, şiiri az çok dışlamıştır. Televizyon, sinema, gazete gibi kitle iletişim araçlarının doğurduğu bu kültür, şiirin okur yitirmesine yol açmıştır. Ancak bilelim ki şiir, yalnızca sahte okurlarını yitirmiş, gerçek okurlarını korumuştur. İşte bunun içindir ki benim, şiirin geleceği açısından hiçbir kaygım yok. İyi şiir, gerçek okuruyla yaşamını sürdürecektir.

Bu parçada, şiirle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) toplumsal değişmelerden etkilendiğine
- B) okur sayısının azaldığına
- C) Şiir beğenisi tam gelişmemiş okurların efendiliğine
- D) nitelikli olanların varlığını koruyacağına
- E) Her dönemde çok sevilen tür olduğuna

36. 1999-41

İçeriğini çok iyi bildiğimiz kitapları bile yeniden okumalıyız. Çünkü kitaplarda keşfedilmeyi bekleyen nice hazine vardır. Benzer biçimde, resimlere de tekrar bakmalıyız. Onlara baktıkça yenilediğimizi anlarız. Bir müzik yapıtını da yeniden dinlemeliyiz. O yapıtı dinledikçe dünyamızın zenginleştiğini, değiştiğini görürüz.

Bu parçadan sanat yapıtlarıyla ilgili olarak aşağıdaki yarguların hangisine varılamaz?

- A) Değerleri ancak, üzerinden yıllar geçince anlaşılır.
- B) Onlarla bir kez karşılaşmış olmamız yetmez.
- C) Tüm güzelliklerinin ayırımına varmak zaman alır.
- D) Duygularımızı çeşitli yönlerden besleyip geliştirirler.
- E) Her seferinde bizde yeni duygular uyandırırılar.

37. 1999-43

Bugün eskisi kadar ne mektup yazıyor ne de mektup alıyorum. Okumanın yerini televizyon ekranlarının, mektuplaşmanın yerini telefonun aldığı bir gerçek. Yine de mektup yazarken verilen emeği ve mektuptaki kalıcılığı önemsiyorum. Mektubun aynı zamanda yazınsal bir tür olduğunu anımsatmaya gerek var mı? Çocukların, gençlerin birbirlerine mektup yazmalarını, telefonla konuşmalarından daha önemli, daha geliştirici buluyorum.

Böyle konuşan kişi için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Eskisine göre daha az mektuplaşmaktadır.
- B) Gençlerin birbirlerine mektup yazmalarını istemektedir.
- C) Televizyonun, okumayı olumsuz yönde etkilediğini düşünmektedir.
- D) Arayıp soranları gittikçe azalmıştır.
- E) Mektubun salt haberleşme aracı sayılmasını doğru bulmamaktadır.

38. 1999-44

Bizdeki çocuk dergiciliğinin, uzun geçmişine karşın önemi yeterince anlayamamıştır. Bunu iyi bildiğimden "Sürelî Çocuk Yayınları" başlıklı çalışmayı görünce çok sevindim; hemen okudum. Doğrusu çok yararlandım. Bu geniş inceleme, ciddi bir çalışmanın ve sağlam kanıtlara dayanan çok yönlü bir araştırmanın somut sonucu olarak elimizde bulunuyor. Hemen söyleyelim ki basımı da çok güzel olan bu kitap, içeriğinin zenginliği yönünden eğitimcilerimizin olduğu kadar düşünürlerimizin, tarihçilerimizin, dilcilerimizin hatta folklorcularımızın ilgisini çekecektir.

Bu parçada, sözü edilen yapıtla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) Güzel bir görünümle sunulduğuna
- B) Geniş kapsamlı bir çalışmanın ürünü olduğuna
- C) Farklı alanlarda çalışan insanlara ilginç geleceğine
- D) İçerdiği bilgilerin güvenilir nitelik taşıdığına
- E) Anlatımın çocukların düzeyine uygun olduğuna

39. 2000-42

Ödüllerin, her şeyden önce, genç yazarların tanınmasında, geniş kitlelere ulaşmasında çok yararlı olduğunu düşünüyorum. Elli yıl öncesine kadar Türkiye'de edebiyat ödüllü

yoktu. Bugün ise çok sayıda, belki de gereğinden çok ödül var. Ödüllerin sayıca artması onlara verilen önemi azaltıyor. Ayrıca bu ödüllerin bir bölümü tek bir yazınsal türe özgü. Oysa bütün türleri kapsayan ve her yıl düzenli olarak verilen ödüller edebiyat dünyasında daha büyük önem taşıyor. Ödülün değerini bulmasını sağlayan en önemli öge de seçici kurulunun aynı kalması. Böylece, yapılan değerlendirmeye ilgili bir ölçüt, ortak bir beğeni oluşuyor.

Bu parçada ödüllerle ilgili olarak aşağıdakilerin hangisine değinilmemiştir?

- A) Niçin önemli olduğuna
- B) Kimilerinin belirli sınırlar içinde kaldığına
- C) Sayısı çoğaldıkça önemini yitirdiğine
- D) Yazarlara maddi destek sağlama işlevi olduğuna
- E) Yerleşmiş olanların önem taşıdığına

40. 2000-43

Yetkin insan, bilgilenme, bilinçlenme yoluyla aydınlanmanın ışığından geçmiş insandır. Soran, sorgulayan, aydınlığı arayan bir kişiliği vardır onun. Bu tür bir kişilik kumaşının dokunduğu tezgâhın bir adı da eleştirel okumadır. Eleştirel okuma kişiyi bilinçlendirir. Bu yolla bilinçlenmiş kişinin nitelikleri arasında ise okuduklarını yargılama ve onlardan kendine özgü sonuçlar çıkarma başta gelir.

Bu parçada, eleştirel okumanın hangi yönü üzerinde durulmamıştır?

- A) Yararlı bir okuma yöntemi olduğu
- B) Yol gösterici bir işlevinin bulunduğu
- C) Okullarda kazandırılması gerekli bir beceri olduğu
- D) Yorumlama gücünü geliştirdiği
- E) Kişiyi, değerlendirme yetisi kazandırdığı

41. 2000-44

Sahnenin tozunu ilk yuttuğunda çocuk denecek yaşlardaydı ve o günden bu yana inmedi sahneden. Oyunculuk dışında oyun yazarlığı, yönetmenlik, çevirmenlik gibi uğraşlarla da ilgilendi. Tiyatro dünyamızın en kıdemlilerinden, en renkli kişiliklerinden biri olan, seyirciyle müthiş bir iletişim kurabilen bu yetenekli sanatçının ilgi alanı tiyatroyla da sınırlı kalmıyor. Güncel konular üzerine yazdığı yazılarıyla, düşüncelerini, eleştirilerini okurlarla paylaşıyor. O, aynı zamanda bir konuşma, bir anlatım ustası; anlatanla dinleyeni, oyuncuyla seyirciyi bir araya getiren bir usta.

Bu parçaya göre söz konusu sanatçıyla ilgili olarak aşağıdaki yargulardan hangisine varılamaz?

- A) Okuru incitici konuları işlemekten kaçınır.
- B) İzleyicisini etkiler, onlarla bütünleşir.
- C) Dilin olanaklarından çok iyi yararlanır.
- D) Oyunculuk dışındaki işlerle de ilgilenir.
- E) Mesleğinde çok başarılıdır.

42. 2000-45

Yazar, dili, ses, biçim anlam özellikleriyle iyi bilen ve kullanan kişidir. Bu anlamda dile yeni kavramlar, kalıplar, sözcükler kazandırabilir. Gerçekte hiçbir yazar, baka- lım bu romandan, bu öykü ya da şiirden dilciler kaç kural çıkaracak, diye yazmaz. Yazamaz; ama yazdıklarıyla dile yeni sözcükler katar. Dili işlerken yalnızca dilciye değil, edebiyat tarihçesine, toplumbilimcilere, başka araştırmacılara da malzeme yaratır.

Bu parçadan, yazarlarla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi çıkarılamaz?

- A) Dilin söz varlığını geliştirdikleri
- B) Dilin anlatım olanaklarını genişlettikleri
- C) Yapıtlarıyla, yeni çalışmalara olanak hazırladıkları

- D) Dil konusunda, geniş bir bilgiye sahip oldukları
E) Dile kazandırdıklarıyla kalıcı olmaya çalıştıkları

43. 2001-44

Edebiyatçı olmaya heveslenen gençlerin sayısı her geçen yıl artıyor. Bu gençler, hemen üne kavuşmak istiyorlar. Çalışarak beklemeyi göze alanların sayısı çok az. Öte yandan ülkemizde eleştirmenlerin sayısı da oldukça sınırlı. Bu yüzden onların bunca şairle, öykücüyle, romancıyla ilgilenebilmesi olanaksız. O zaman da kitaplarından söz edilmeyen, umdukları ilgiyi göremeyen genç yazarlar: “Eleştiri öldü; bizde eleştirmen yok!” diye yakınıyorlar. Aslında eleştiri ölmedi; ama bu gidişle ölecek!

Bu parçada sözü edilen gençlerle ilgili olarak aşağıdak

- A) Herkesçe tanınmak istediklerine
B) Eleştirmenleri suçladıklarına
C) Sabırsız olduklarına
D) Yapıtlarının düzensiz olduğuna
E) Edebiyata, giderek daha çok gencin ilgi duyduğuna

44. 2001-45

Bizim yazınıımızda deneme türü oldukça cılızdır. Bu durum, dünya yazını için de geçerlidir. Hemen belirtelim ki denememizin cılızlığı nicelikselidir. Yani denememiz az, deneme türünde yazılmış yapıtların sayısı sınırlıdır. Buna karşılık nitelik bakımından dünya yazınıındaki seçkin deneme örnekleriyle rahatça boy ölçüşebilecek yetkinliktedir. Konu yönünden de insanoğlunu bütünüyle kuşatan bir çeşitlilik gösterir. Aynı şeyi, öteki yazın türleri için, örneğin roman için, tiyatro için söyleyemem.

Bu parçada, yazınıımızdaki deneme türünün hangi yönü üzerinde durulmamıştır?

- A) Yazılanların sayıca azlığı

- B) İçerik yönünden zenginliği
C) Başka türlere oranla daha ileri bir düzeyde olduğu
D) Dünyadaki örnekleriyle yarışabilecek nitelikte olduğu
E) Dil ve yöntem bakımından, yazılışının güçlüğü

Çözümler:

1. Teknik, insan emeğinin, doğayı şekillendirme eylemidir. Tünel açmak, barajlar yapmak, yağmur yağdırmak, orman yetiştirmek... doğayı yararlı hâle getirmek için doğaya yönelik teknik reformlardır. ona yeniden şekil vermekle olanaklıdır. “Ulaşımında denizlerden yararlanmak” ise, teknik bir çalışma yapmayı gerektirmez.

Doğru seçenek D’dir.

2. Türkiye’nin röntgenini çekmek; nesnel olmak, gerçeği olduğu gibi yansıtmak, sorunlara ışık tutmak, yalın olmak anlamlarına gelir. C seçeneğindeki “bilimsel bir dil kullanma” niteliğine hiçbir cümlede yer verilmemiştir.

Doğru seçenek C’dir.

3. Paragrafta doğa dengesinin bozulmasından söz edilmektedir; ama, bunun önlemek için neler yapılması gerektiği üzerinde durulmamıştır.

Doğru seçenek B’dir.

4. Birinci cümlede D seçeneğine, İkinci cümlede C seçeneğine, dördüncü cümlede A seçeneğine, beşinci cümlede B seçeneğine değinilmiştir. Hiçbir cümlede E seçeneğine değinilmemiştir.

Doğru seçenek E’dir.

5. Parçaya göre eleştirmenin varlık nedenleri arasında yorum yapabilme, sanatta tartışma açma, sanata canlılık getirme, bakış açısını değiştirme vardır. Ama belirli bir anlayışı yerleştirmeye çalışma yoktur.

- Doğru seçenek A'dır.**
6. Paragrafta eski trenlerin güzel yanlarından, ilginç yanlarından ve yeni trenlerden farklı yanlarından söz edilmektedir. Bu farklılıklar A, B, C ve D'de verilmiştir. Trenlerin temizliğine yeterince özen gösterilmediğinden ise, söz edilmemektedir.
Doğru seçenek E'dir.
7. A, B, D ve E'de özel durumlar genelleştirilmiştir. Oysa C'de üslûbun tanımı yapılmış, genellemeye gidilmemiştir. Sadece üslûbun özel bir tanımı yapılmıştır.
Doğru seçenek C'dir.
8. Paragrafa göre, usta yazar, sözcüklere yeni anlamlar kazandırmak suretiyle dilin anlatım olanaklarını zenginleştirebilen yazardır. A'daki "kel" ve "yüz", B'deki "incitici", "ağır", C'deki "tatlı", E deki "keskin" sözcükleri yan ya da mecaz anlamlar kazanmıştır. D'de ise, tüm sözcükler ilk anlamlarıyla kullanılmıştır.
Doğru seçenek D'dir.
9. Paragrafta "iyi yazma"nın bir alışkanlık ve deneyim işi olduğu vurgulanmaktadır. "Yazı yazmada ustalaşmak için yetenekli olmak gerektiği"nden ise söz edilememektedir.
Doğru seçenek E'dir.
10. Paragrafla sanatın doğrudan gelen bir yetenek, bir duygu olayı olduğu; bunun sadece sanatla uğraşarak elde edilemeyeceği vurgulanmaktadır. Herkesten uzak olan insanda bile sanat duygusu vardır, denilmektedir. Ancak sanatla uğraşanda sanat duygusunun gelişeceğinden söz edilmemektedir.
Doğru seçenek D'dir.
11. Paragrafın birinci cümlesinden A ve C seçenekleri, ikinci cümlesinden B ve E seçenekleri çıkarılmaktadır. Sanatçının

"sorunlara çözüm getirme özelliği" üzerinde ise, durulmamaktadır.

Doğru seçenek D'dir.

12. Paragrafın birinci cümlesinden A, B ve D seçenekleri, son cümlesinden de C seçeneği çıkarılır. Yazarların yapıtlarında duygusal konuları işlediklerine hiç değinilmemiştir. Bunun için de bu yönleri eleştirilmemektedir.
Doğru seçenek E'dir.

13. Birinci cümlede A seçeneğine, ikinci cümlede C ve E seçeneklerine, üçüncü cümlede B seçeneğine değinilmiştir. D seçeneğinde verilen tiyatronun eğitici ve öğretici yanına ise değinilmemiştir. Gerçeği olduğu gibi göstermesinde dolaylı bir eğitme amacı vardır. Ancak doğrudan söylenmemiştir.
Doğru seçenek D'dir.

14. Birinci cümlede A ve D seçeneğine, ikinci cümlede C seçeneğine, dördüncü cümlede B seçeneğine değinilmiştir. E seçeneğinde verilen, sözü edilen kişinin başkalarının görgülerini artırmasına değinilmemiştir.
Doğru seçenek B'dir.

15. İkinci cümlede D ve E seçeneğine, üçüncü cümlede A seçeneğine, son cümlede C seçeneğine değinilmiştir. Başka sanatçıların yazdıklarından etkilenmesine ise değinilmemiştir.
Doğru seçenek C'dir.

16. Birinci cümlede A seçeneğine, ikinci ve üçüncü cümlede B seçeneğine, beşinci cümlede E seçeneğine, altıncı cümlede D seçeneğine değinilmiştir. Ancak parçada ağır koşullar içinde bulunmanın yaratıcılığı kamçılamasından söz edilmemiştir.
Doğru seçenek C'dir.

17. Parçada yazarın düşüncelerini yalın bir biçimde dile getirmesinden, (...ne bir eksik

ne bir fazla) gözlemlere dayanmasından, okuyucuda güven duygusu uyandırmasından, gereksiz ayrıntılardan kaçınmasından söz edilmektedir.

Birinci cümlede A seçeneğine, ikinci cümlede E seçeneğine, üçüncü cümlede C seçeneğine, son cümlede ise D seçeneğine yer verilmiştir. Yazarın “anlatımda belirli sözcükler kullanma”sından söz edilmemiştir.

Doğru seçenek B’dir.

18. “Paragrafta, masalın şiire en yakın tür olduğuna, değişik türlerin kaynağı olduğuna, yinelemelere yer verildiğine, duygusal yönünün ağır bastığına, yer verilmektedir. Birinci cümlede D seçeneğine, dördüncü cümlede B ve E seçeneğine, üçüncü cümlede A seçeneğine yer verilmiştir. Fakat, masalın çok aranan ve okunan bir tür olduğuna hiçbir cümlede değinilmemiştir.

Doğru seçenek C’dir.

19. Parçada, kimi şairlerin bütün şiirleri, kimi şairlerin ilk şiirleri, kimilerinin de son şiirleri güzeldir, denilmektedir. Yine, her şairin şiirleri arasında beğenilecek bir şiirin bulunabileceği de söylenmektedir. Birinci cümlede A seçeneğine, ikinci cümlede B seçeneğine, üçüncü cümlede D seçeneğine, son iki cümlede ise E seçeneğine yer verilmiştir. Ancak “şiirin güzelliği okunduğu zamana bağlıdır”, düşüncesine yer verilmemiştir.

Doğru seçenek C’dir.

20. Parçada sözü edilen yazar, yalnızca tiyatro alanında yapıtlar vermektedir. Zeki ve yaratıcı bir insan. Kolay anlaşılır, açık bir anlatıma sahip. Dünyadaki tiyatro gelişmelerini izleyen biri. Birinci cümlede A seçeneğine, ikinci cümlede ise C, D ve E seçeneklerine yer verilmiştir. Fakat, parçada tiyatrodan başka dallarda yapıtlar verdiği değinilmemiştir.

Doğru seçenek B’dir.

21. Birinci cümlede A seçeneğine, ikinci cümlede B seçeneğine, son cümlede ise C ve D seçeneğine değinilmiştir. E seçeneğinde verilen dil üzerindeki araştırmaların diğer çalışmalardan daha uzun süreceği üzerinde ise durulmamıştır.

Doğru seçenek E’dir.

22. Parçada, bilimsel çalışmaların birbirini bütünlediği, hiçbir araştırmamanın, ele alınan konuda son sözü söylemiş olamayacağı, bir dili konuşmanın o dilde uzmanlaşma anlamına gelmediği, bunun için eğitim gerektiğinden söz edilmektedir. Birinci cümlede A seçeneğine, ikinci cümlede B seçeneğine, üçüncü cümlede E seçeneğine, son cümlede ise D seçeneğine değinilmiştir. Fakat C seçeneğine değinilmemiştir.

Doğru seçenek C’dir.

23. Birinci cümlede A seçeneğine, ikinci cümlede B seçeneğine, üçüncü cümlede C seçeneğine, son cümlede ise E seçeneğine değinilmiştir. D seçeneğine ise, hiçbir cümlede değinilmemiştir.

Doğru seçenek E’dir.

24. Birinci ve ikinci cümlede A seçeneğine, son cümlede de B, C ve D seçeneklerine değinilmiştir. Fakat E seçeneğine hiç değinilmemiştir.

Doğru seçenek E’dir.

25. Üçüncü cümlede B ve C seçeneğine, beşinci cümlede A seçeneğine, son cümlede ise E seçeneğine değinilmiştir. Fakat parçada yolcuların çevrelerindeki insanları küçümsediklerine değinilmemiştir.

Doğru seçenek D’dir.

26. Parçada “sorunları ortaklaşa çözmekten” söz edilmemiştir.

Doğru seçenek B’dir.

27. İkinci cümlede A ve D seçeneğine, dördüncü cümlede B ve E seçeneğine değinilmiştir. Ancak parçada C seçeneğinden söz edilmemiştir.

Doğru seçenek C'dir.

28. Birinci ve ikinci cümlede A ve E seçeneğine, üçüncü cümlede ise B ve C seçeneğine değinilmiştir. Paragrafta D seçeneğinden söz edilmemiştir.

Doğru seçenek D'dir.

29. Birinci ve ikinci cümlede A seçeneğine, son cümlede ise B, C ve D seçeneklerine yer verilmiştir. Oysa parçada üçüncü cümlede ise B ve C seçeneğine değinilmiştir. Oysa parçada "sanatçıya yol gösterme" niteliğinden söz edilmemiştir.

Doğru seçenek E'dir.

30. Parçada A, B, C ve E seçeneklerine değinilmiştir. Fakat "Bölgesel ağızların günümüz Türkçesini zenginleştirdiğine" değinilmemiştir.

Doğru seçenek C'dir.

31. Paragrafta "mektup ve biyografi" türlerinin, oluşturuldukları döneme ait izler taşıdığından söz edilmiyor.

Doğru seçenek D'dir.

30. Paragrafta, eleştirmenin "tarafsız olması, yapıta bağlı kalması, nesnel ve bilimsel olması, kendiyle çelişmemesi" üzerinde durulmaktadır. Sanatçıya yol göstermesinden söz edilmemektedir.

Doğru seçenek E'dir.

31. Parçada, denemenin özellikleri anlatılmaktadır. Denemelerin nesnel bir tutum gerektirdiğine değinilmemiştir.

Doğru seçenek C'dir.

32. Paragrafın hiçbir cümlesinde yazarların tanınmasında yarışmaların önemli olduğuna değinilmemiştir.

Doğru seçenek E'dir.

33. Birinci cümlede E seçeneğine, ikinci cümlede B ve D seçeneklerine, üçüncü

cümlede C seçeneğine değinilmiştir. A seçeneğine ise hiç değinilmemiştir. Oysa parçada üçüncü cümlede ise B ve C seçeneğine değinilmiştir.

Doğru seçenek A'dır.

34. Birinci cümlede A ve B seçeneğine, ikinci cümlede C seçeneğine ve üçüncü cümlede D seçeneğine değinilmiştir. E seçeneğine ise, hiçbir cümlede değinilmemiştir.

Doğru seçenek E'dir.

35. Parçanın ilk cümlesinde A seçeneğine, ikinci cümlesinde B seçeneğine, üçüncü cümlesinde C seçeneğine, son cümlesinde ise D seçeneğine değinilmiştir. Parçada şiirin her dönemde çok sevilen bir tür olduğuna değinilmemiştir.

Doğru seçenek E'dir.

36. Parçaya göre, sanat yapıtlarındaki zenginliklerin ve güzelliklerin keşfedilmesi ve onlardan yeni tatlar alınması, onların zaman zaman yeniden okunmasına, incelenmesine ve dinlenmesine bağlıdır. B, C, D ve E seçeneklerinde ise bu yargılara değinilmiştir. A seçeneğindeki "Değerleri ancak, üzerinden yıllar geçince anlaşılır" yargısına ise değinilmemiştir.

Doğru seçenek A'dır.

37. Parçada A, B, C ve E seçeneklerine değinilmiştir. Ancak D seçeneğindeki "Arayıp soranları gittikçe azalmıştır." Yargısına ise değinilmemiştir.

Doğru seçenek D'dir.

38. Paragraftaki cümlelerde A, B, C ve D seçeneklerine değinilmiştir. Fakat söz konusu kitabın, anlatım özelliklerine hiçbir cümlede değinilmemiştir.

Doğru seçenek E'dir.

39. Paragrafın birinci cümlesinde A'ya, beşinci cümlesinde B'ye, dördüncü cümlesinde C'ye, altıncı cümlesinde E'ye değinilmiştir. D'deki "yazarlara maddî destek sağlama

işlevi olduğu” düşüncesine ise parçada değinilmemiştir.

Doğru seçenek D’dir.

40. Parçada eleştirel okumanın çeşitli özelliklerinden söz edilmektedir. A, B, D ve E seçeneklerinde bu özelliklere değinilmiştir. C seçeneğinde verilen yargı ise, eleştirel okumanın bir özelliği değildir.

Doğru seçenek C’dir.

41. Parçada sanatçının “Okuru incitici konuları işlemekten kaçındığı”na dair bir düşünceye yer verilmemiştir.

Doğru seçenek A’dır.

42. Parçada A, B, C ve D seçeneklerine değinilmiştir. E’deki “dile kazandırdıklarıyla

kalıcı olmaya çalıştıkları” yargısına değinilmemiştir.

Doğru seçenek E’dir.

43. Parçada, edebiyata ilgi duyan gençlerle ilgili olarak A, B, C ve E’de belirtilenlere değinilmiştir. D’de belirtilen “yapıtlarının düzeysiz olduğuna” hiçbir cümlede, değinilmemiştir.

Doğru Seçenek D’dir.

44. Paragrafta E seçeneğinde belirtilen denemenin “Dil ve yöntem bakımından, yazılışının güçlüğü” ne değinilmemiştir.

Doğru Seçenek E’dir.

11.1.3.5. Paragrafın yanıt oluşturduğu soru

Bu konuda ÖSS'de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	1	-	-	1	2	1	7

Çizelge 11.71. "Paragrafın yanıt oluşturduğu soru" ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1989-35

Her şeyden önce bir yazardır eleştirmen de. Biraz değişik de olsa sanatçının malzemeleri onda da vardır. Yazar olması, malzemesinin sözcükler olması ister istemez eleştirmeni bir yazı sanatçısı olmaya götürür. Sanatçının kullandığı malzemeyle, sanatçının yaptığına benzer bir iş yapar. Buna yaparken de sanatçı gibi davranması doğaldır.

Bu parça, bütünüyle ele alındığında aşağıdaki sorulardan hangisine bir yanıt olabilir?

- A) Eleştirmeni, eleştirme eylemine iten nedir?
- B) Sanatçı ile eleştirmen birbirini nasıl etkiler?
- C) Sanatçıyı eser vermeye zorlayan nedir?
- D) Eleştirmen bir sanatçı mıdır?
- E) Eleştirmenin sanat alanındaki işlevi nedir?

2. 1994-25

Niye olmasın ki? Duyguların düz yazıyla roman, öykü, deneme, mektup biçiminde ya da şiirle anlatılması edebiyatın kapsamı içinde yer alıyor. O hâlde, gidilip görülen herhangi bir coğrafi mekânın, tüm öğeleriyle yazarda uyandırdığı izlenimlerin ve duyguların yazıya dökülmüş biçimi de edebiyatın kapsamına girer.

Bu sözler aşağıdaki sorulardan hangisine karşılık söylenmiş olabilir?

- A) Gezi yazıları da ayrı bir edebiyat türü olabilir mi?

- B) Şiir, duyguların anlatımında öteki türlere oranla daha çok mu kullanılır?
- C) Düz yazı türleri arasında duyguları anlatmaya yönelik en uygun tür roman ve öykü müdür?
- D) Düşüncelerin anlatımında en uygun yazı türü ya da anlatım yolu düz yazı mıdır?
- E) Geziliş görülen yerlerin insan üzerindeki etkisi düz yazıyla anlatılabilir mi?

3. 1996-42

Kitaplarımın hemen her yeni basımında değişiklikler yaparım. Kimi öykülerimi atarım kitaplarımdan. Kimilerinin bazı yerlerini değiştirir, kimilerini de yeniden yazarım. Bu işler de ister istemez çok zamanımı alıyor. Düzeltmeye zaman bulamadığım için on-on beş yıldır yeni basımlarını yapamadığım kitaplarım var. Son yıllarda az sayıda kitap yayımlamamın bir nedeni de bu.

Bu parçada, sözü edilen sanatçı ve kitaplarıyla ilgili olarak aşağıdaki sorulardan hangisinin cevabı yoktur?

- A) Yeni baskıları olmayan kitaplarınız, düzeltilemeyecek durumda olanlar mı?
- B) Kitaplarımızın her baskısının bir önceki baskısından farklı olduğu doğru mu?
- C) Kitaplarımızdan tümüyle çıkarttığınız bölümler, öyküler oluyor mu?
- D) Yeniden ele alamadığımız için yeni baskıları yapılmayan kitaplarınız var mı?
- E) Kitaplarınızda yaptığımız değişiklikleri kısa sürede tamamlayabiliyor musunuz?

4. 1999-35

Bu, yazacağım yazının türüne göre değişir. Çok ciddi bir yazı yazarsam konu üzerinde yoğunlaşabilmem için evde çıt çıkmamalıdır. Ayrıca dikkatimin uyanık olması için çalışma odamın sıcaklığının da on altı dereceyi geçmemesi gerekir. Bunun için, yaz aylarında ciddi yazılar yazamam; yazmaya kalktığımda da yazılarım, sıcaklığın etkisiyle mizah ağırlıklı olur.

Bu sözler aşağıdaki sorulardan hangisinin karşılığı olabilir?

- A) Ne tür yazılar yazarsınız?
- B) Yazılarınızı hangi ortamda yazarsınız?
- C) Yaşadıklarınızın, yazdıklarınız üzerinde etkisi var mı?
- D) Yazılarınızın plânını nasıl belirlersiniz?
- E) Düşündüklerinizi yazamadığımız zamanlar olur mu?

5. 2000-35

Lisede öğrenciyken, elli yaşında biri ölünce, eh zamanı gelmiş de ölmüş, diye düşünürdüm. Altmışında biri ölmüşse sanki ölümü biraz gecikmiş gibi gelirdi bana. Hele yetmişindekiler... Yalnızca yirmi, otuz yaşlarında ölenlere acıdım. Bu acımasızlığım, hainliğimden gelmiyordu; öyleyse neden?

Bu parçanın son cümlesindeki sorunun yanıtı aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- A) Ömre yönelik değerlendirmelerin yaşla birlikte değişmesinden
- B) Olgun insanın, kimsenin kötülüğünü istememesinden
- C) İnsanların giderek daha merhametli olmasından
- D) İnsanın, yaşlanınca doğruları yanlışlardan daha iyi ayırabilmesinden
- E) Yaşlandıkça düşünceleri değiştirmenin zorlaşmasından

6. 2000-41

Hayır. Sanatçı, sanatçıdır. İşini doğru yapan, ne yapmak istediğini iyi bilen biri, her ortamda saygı görüyor. Türkiye’de de, dünyanın her yerinde de. Kadın ya da erkek, fark etmiyor.

Bu sözler aşağıdaki sorulardan hangisine karşılık olarak söylenmiş olamaz?

- A) Yurtdışında sanatçı olarak yaşamının zorlukları var mıdır?
- B) Kadın yönetmen olmak güçlük doğurur mu?
- C) Yurtiçinde sanatçı olmakla yurtdışında sanatçı olmanın farkları var mıdır?
- D) Sanatçı olarak ilgi görmek koşullara göre değişir mi?
- E) Saygı gören bir sanatçı olmak için bazı niteliklere sahip olmak gerekiyor mu?

7. 2001-29

Bence resmin farklı bir sunuluşunun olması gerekiyor. Daha geniş çevrelerce izlenebilmesi için bugünkü koşulların düzeltilmesi, ayrıca daha sık sergiler açılması gibi öneriler geliyor aklıma.

Bu sözler aşağıdaki sorulardan hangisinin yanıtı olabilir?

- A) Resim piyasasında çok yüksek ücretler söz konusu; bunun nedenini açıklayabilir misiniz?
- B) Sergilerde en iyi parçalar satılıyor; geriye kalanlar için nasıl bir değerlendirme yapabilirsiniz?
- C) Resimlerin, ilginç olduğu ölçüde izleyici topladığı söyleniyor; sizce bu doğru mudur?
- D) Bir ressamın başarılı olmasının ölçüsü, resimlerinin çok satılması mıdır?
- E) Günümüzde, resimlerin yalnızca müze benzeri yerlerde sergilenmesini nasıl karşılıyorsunuz?

Çözümler:

1. Bu tür sorularda, doğru seçeneğin aynı zamanda giriş cümlesi olduğuna ve soru cümleleri ile cevap paragrafı arasındaki dil ve mantık bağına dikkat edilmelidir. "Soru" ile "cevaba başlayış" arasında bir uyum olması şarttır. Paragrafın ana düşüncesi eleştirmenin de bir yazar, bir sanatçı olduğudur. Bir paragrafın ele aldığı, yanıtladığı soruyu bulabilmek için ana düşüncesini bulmak gerekir Bu nedenle paragraf, "Eleştirmen bir sanatçı mıdır?" sorusunun yanıtıdır.
Doğru seçenek D'dir.
2. Bu tür sorularda, doğru seçenek aynı zamanda paragrafın giriş cümlesidir. Duyguların düz yazı ya da şiirle anlatımı nasıl edebiyatın kapsamı içinde yer alıyorsa, gezilip görülen yerlerin anlatımının yani gezi yazılarının da edebiyat kapsamı içinde yer alması mümkündür. Bu nedenle parça: "Gezi yazıları da ayrı bir edebiyat türü olabilir mi?" sorusuna verilmiş yanıtıdır.
Doğru seçenek A'dır.
3. Paragrafta "Yeni baskıları olmayan kitaplarınız, düzeltilemeyecek durumda olanlar mı?" sorusunun yanıtı yoktur.
Doğru seçenek A'dır.
4. Yazar, parçada, yazarken bulunduğu yerin nasıl olması gerektiği üzerinde durmuştur.

Bu da yazılarını hangi ortamda yazdığı ile ilgilidir.

Doğru seçenek B'dir.

5. Kişinin yaşı dikkate alındığında, değerlendirmelerin yaşıyla orantılı olduğu görülür. Yani parçadaki kişi, "ömre yönelik değerlendirmelerin yaşla birlikte değişmesinden" dolayı o düşüncelere sahiptir.

Doğru seçenek A'dır.

6. Parça A, B, C ve D seçeneklerindeki sorulara cevap vermektedir. E seçeneğindeki soruya ise cevap vermemektedir.

Doğru seçenek E'dir.

7. Paragrafın konusu, resmin farklı biçimlerde izleyiciye sunulabilmesi için koşulların düzeltilmesi, daha sık sergiler açılmasıdır. A'da resim piyasasındaki ücretlerin yüksek oluşunun nedeni; B'de sergilerde satılmayan tablolar için nasıl bir değerlendirme yapılacağı; C'de resim sergilerinin izleyici toplaması ile ilginçlik arasındaki bağ; D'de çok resim satmasının ressam için başarı ölçüsü olup olmayacağı sorulmaktadır. Bunların hiçbiri "izleyiciye farklı sunulmuş"la ilgili değildir. E'de "Resimlerin yalnız müzelerde sergilenmesini nasıl karşılıyorsunuz?" sorusu; "izleyiciye sunulmuş biçimi" ile ilgilidir.

Doğru Seçenek E'dir.

11.1.3.6. Paragrafta karşı çıkılan düşünce

Bu konuda ÖSS'de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	3

Çizelge 11.72. "Paragrafta karşı çıkılan düşünce" ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1989-34

Bu romancı, çıkış noktası olarak bireyleri almıyor. Birtakım toplumsal sorunların altını çizmek istiyor; ama ele aldığı sorunları, yaşayan bireylerin sorunları hâline dönüştürmüyor. Böyle bir dönüştürme gerçekleştirilmeyince de romanın şematik olması önlenemiyor. Çünkü bir romanda, bir dönemin tanıklığını belgelemek, ancak bireyler anlatılarak gerçekleştirilebilir. Aksi hâlde, kişiler birer kukla olmaktan öteye gidemez.

Bu parçada karşı çıkılan tutum aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Toplumsal sorunların kişilerden soyutlanarak işlenmesi
- B) Toplumsal sorunlara ağırlık verilmesi
- C) Okuyucuya ulaştırılacak mesajın, roman kahramanlarının yaşayışı aracılığıyla sunulması
- D) Kahramanların kişilik sahibi ve inandırıcı tiplerden seçilmesi
- E) Bir dönemin, belgelerle aydınlatılmak istenmesi

2. 1990-26

Bir eleştiri düşünün, oyunun başlama tarihinden beş ay, birim tarihinden de bir ay sonra yazılmış olsun. Üstelik bu oyun, sahnelendiği süre içinde kapalı gişe oynamış ve her seferinde olduğu gibi son oynanışında da dakikalarca alkışlanmış olsun. O zaman bu eleştiride art niyet aramamak elde değil.

Yalnız, unutmamak gerekir ki bu anlayışla yazılmış bir eleştiri, yazarından çok şey götürür. Bu giden şeylerin en önemlisi de sanırım inandırıcılıktır.

Bu parçanın yazarı aşağıdakilerden hangisine karşı çıkmaktadır?

- A) Oyun üzerinde, eleştirmenlerin ortak bir yargıya ulaşamamasına
- B) Oyunun belirli bir süre içinde eleştirilmemiş olmasına
- C) Oyunun, metnine bakılmadan eleştirilmiş olmasına
- D) Oyunla ilgili eleştirilerin, oyunu oluşturan öğeleri bütünüyle içermemesine
- E) Oyunla ilgili olarak ön yargılı eleştiri yapılmış olmasına

3. 1998-38

Flaubert için şöyle diyorlar: "On sene, yirmi sene sonra aynı dizelere hayranlık duyar, aynı biçimleri arar, aynı şeyleri beğenir. Öyle görünüyor ki yirmisine doğru kavrayabildiği düşünceleri kavramış ve sonra bütün yaşamı boyunca bunları somutlamaya çalışmıştır. Yaşamını hiçbir biçimde yapıtlarına yansıtmamıştır. Durağan bir yaşamı olan bu sanatçıyı tutucu olarak nitelemek yanlış olmaz."

Aşağıdakilerden hangisini söyleyen kişi, bu parçada belirtilenlere karşı çıkmaktadır?

- A) Ağır ama özenli çalışan bir yazardı; sanatıyla ilgili düşünceleri zamanla daha da kesinleşti.

- B) Yazıda dilin ritmik akışını ve hecelerın uyumunu arar, tıpkı müzik gibi okurun zihninin derinliklerine seslenmek isterdi.
- C) Zaman içinde beğenileri aynı kalan bir yazarın, "Madam Bovary" gibi çağının çok ilerisinde bir roman yazabilmesine ne demeli?
- D) "Madam Bovary'de karakterlerin bütün özelliklerini ya da olayları, duygulara kapılmadan yansıtarak nesnelliğini ortaya koymuyor mu?
- E) "Mektuplar"da kendi kişiliğini yapıtına yansıtılmak için çırpınan bir yazarın, bunu romanlarında da yapmasını doğal karşılamak gerekmiyor mu?

Çözümler:

1. Paragrafta, sözü edilen romancının ele aldığı sorunları kişilerden bağımsız olarak anlatması eleştirilmektedir. Kısaca insansız bir romanın olumsuzluğu vurgulanmaktadır. **Doğru seçenek A'dır.**

2. Yazar yapılan eleştiriyi art niyetli bulmaktadır. Çünkü eleştiri, yapıtın sahnelenme tarihinden beş ay önce ve bitiminden bir ay sonra yapılmış. Oysa yapıt, oynandığı sürece çok alkışlanmıştır. Bir eleştirmenin bu kadar başarılı bir yapıtı zamanında eleştirmemesi, onun art niyetini ortaya koyar. Parçanın yazarı işte bu tutuma karşı çıkmaktadır.

Doğru seçenek E'dir.

3. Parçada Flaubert'in sadece yaşadığı döneme tanıklık ettiği, geleceğe yönelmediği ve yeniliğe açık olmadığı yani tutucu olduğu belirtilmektedir. C seçeneğinde ise, "Madam Bovary" adlı yapıtıyla çağının ilerisinde bir romancı olduğu ve tutucu olmadığı ifade edilmiştir. Böylece parçada ileri sürülen görüşlere karşı çıkmıştır.

Doğru seçenek C'dir.

11.1.3.7. Paragraf başlığı

Başlık, bir yazıda ya da paragrafta anlatılan konunun, bütünü kapsayacak şekilde, kısaca adlandırılmasıdır. Başlık yazıda bahsedilen konuyu özetleyebilecek bir ya da birkaç sözcükten oluşabilir.

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3

Çizelge 11.73. “Paragrafa başlık bulma” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1983-38

“Sözünü uzatmak, büyütme, dallandırmak, gereksiz kelimelerle doldurmak yoktur onda. Ne diyecekse, en açık, en doğru biçimde söyler. Ama bu sözler bir araya geldi mi bir derinlik, bir anlam çoğalması, üzerinde uzun uzun durmak, incelemek, düşünmek gerekliliği yaratır.”

Bu paragrafı geliştiren ve sürdüren bir yazı için aşağıdakilerden hangisi en uygun başlık olur?

- A) Özlü Anlatım
- B) Kısa Yazmanın Yararları
- C) Düşüncede Açıklık
- D) Yalınlığa Giden Yol
- E) Anlam Bütünlüğü

2. 1984-32

“Edebiyatta, düşüncenin ardında bir düşünce daha olması, onun ardında gene bir düşünce olması iyidir. Böyle olmazsa edebiyat bir plastik masaya benzer; dümdüz olur. Oysa bir tahta masaya benzemesi gerekir; tahtanın altında başka damarlar, başka biçimde görünüşler vardır. Tahtanın derinine indikçe insan başka biçimlere rastlar.”

Bu paragrafa en uygun başlık aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- A) Anlatımda Çeşitlilik
- B) Anlam Yoğunluğu
- C) Anlamda Kalıplaşma
- D) Anlatım Derinliği
- E) Düşüncelerdeki Değişme

3. 1988-31

Sanatın amacı, kişinin düşüncesini, duyarlılığını geliştirmek; ona, dünyaya ve insanlara insanca bakma, sezme, kavrama gücü kazandırmaktır. Sanat ürünlerine ilgi duymayan, hayali işlemeyen, başkalarının acılarına, dertlerine ortak olmayan bir bilim adamı, bir yargıç, bir yönetici düşünelim; ne yararı olur bunların toplumlarına, insanlığa? İnsanın, insan sevgisiyle yoğunlaşmadığı toplumlarda bütün yönleriyle ilkellik egemen olmaz mı?

Yukarıdaki parça için en uygun başlık aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- A) Sanat ve Düş Gücü
- B) Sanat ve İnsan
- C) Sanat ve Yaratıcılık
- D) Sanatın Gelişimi
- E) Sanatın Doğuşu

Çözümler:

1. Başlık, paragrafın konusunu kapsayıcı nitelik taşır. Başlığı kolay bulmak için ilk ve son cümleyi, birlikte okumak, yararlı olabilir. Parçada sözü gereksiz yere uzatmadan, derin anlamlı yazılar yazabilen bir yazardan söz edilmektedir. Bu parçayı geliştiren ve

sürdüren yazının başlığı “Özlü Anlatım” olmalıdır. Bu başlık da A’da verilmiştir.

Doğru seçenek A’dır.

2. Paragrafta edebiyatın amacı olarak “anlam yoğunluğu” vurgulanmaktadır. D seçeneği çeldirici görünmektedir; ancak, sorun anlatım sorunu değildir.

Doğru seçenek B’dir.

3. Paragrafa uygun başlık, ana düşünceye uygun olmalıdır. Paragrafın sonuç cümlesinde insanın insan sevgisiyle yoğrulması, gerçek bir insanın sanat eğitiminden geçmesi gerektiği; çünkü sanatın insana insanca bakmayı öğrettiği ifade edilmektedir. Yani, parçada sanatla insan arasındaki ilişki üzerinde durulmaktadır.

Doğru seçenek B’dir.

11.1.3.8. Paragraftaki bir sözü, paragrafa göre değerlendirmek

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	5

Çizelge 11.74. “Paragraftaki bir sözü, paragrafa göre değerlendirme” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1982-31

“Yazının malzemesi sözcüklerdir. Yazar da bir bakıma sözcük işçisidir. Ancak, bu işçiliği kazanmak, bir başka deyişle söyleyişini kurmuş yazar olmak çok zordur. Okurlarını etkilemesi de buna, söylemek istediğine uygun bir söyleyiş biçimini bulmasına bağlıdır.”

Bu parçada, “söyleyişini kurmuş yazar olmak” neye bağlanmaktadır?

- A) Düşünceyle anlatımı kaynaştırmaya
- B) Etkileyici sözcükler seçmeye
- C) Çok yönlü düşünmeye
- D) Kendine özgü bir anlatım yaratmaya
- E) Anlatımda tekdüzelikten kurtulmaya

2. 1983-25

“Şiir dünyası, düşünce dünyasıyla o kadar bağdaşmaz ki gerçekten şair olanlar, her şeyden önce kelimeleri, günlük anlamlarından uzaklaştırmakla işe başlarlar. Okuyun büyük şairleri, hepsinin davranışı budur.”

Parçadaki “kelimeleri günlük anlamlarından uzaklaştırmak” sözüyle ne anlatılmak isteniyor?

- A) Kelime seçiminde aşırı titizlik gösterme
- B) Kelimelere yeni anlamlar yüklemek
- C) Dili somutlaştırarak kullanma
- D) Söyleyişe açıklık kazandırma
- E) Kelimeleri, duygu ve düşünce yönünden dengeleme

3. 1984-16

“Yazarlıkta ilk öğretmenim annemdir. Annem, İstanbulluydu, Anadolu’yu yakından görüp tanımıştı. Halkın dil ve düşünce gerçeklerini içine iyice sindirmişti. Okur yazardı ama gramer bilmezdi. Edebiyat bilgisi kıt bir kadındı. Sezgisi güçlüydü. Yazdıklarımı anneme okur, nasıl olduğunu sorardım. Yazdıklarımın kimi yerlerini, ‘Burası olmamış.’ diye eleştirirdi. Nedenini sorduğumda, ‘Böyle denmez de ondan.’ derdi.”

Parçaya göre, yazarın annesinin, onun anlatımında bulunmasını istediği nitelik nedir?

- A) doğallık
- B) duruluk
- C) akıcılık
- D) özlülük
- E) tutarlılık

4. 1985-17

“Gerçeği dile dönüştürmenin bir değil, bin bir yolu vardır. Gerçek sanatçı, bin ikinciyi arayan, böyle bir yürekliliği gösteren kişidir.”

Parçada geçen “bin ikinciyi aramak” sözüyle anlatılmak istenen nedir?

- A) Çok çeşitli konular işlemek
- B) Etkili bir dil kullanmak
- C) Gerçeği değişik yönleriyle ele almak
- D) Değişik anlatım biçimleri denemek
- E) Herkesten farklı olmak

5. 1996-36

Tarihin belli bir dönemini yansıtmak isteyen romancı, bu konuda kendini özgür sayabilir. Ancak, amacı kendini ustaca gizleyen bir gülmece romanı yazmak değilse, yorum gerektirmeyecek ölçüde kesin verilerden yararlanmalıdır. Bu verileri çarpıtmaktan, örneğin kronolojiyi tersine çevirmekten özenle kaçınmak zorundadır. Bilerek ya da bilmeyerek bu zorunluluğa yan çizmek, bir bakıma bindiği dalı kesmekten başka bir şey değildir.

Bu parçaya göre romanda aşağıdakilerden hangisi “bindiği dalı kesmek” anlamına gelmektedir?

- A) Gülmece ögesini ön plâna çıkarmak
- B) Yorum gerektirmeyecek tarihî olaylara yer vermek
- C) Herkesin bildiği kimi gerçekleri değiştirerek aktarmak
- D) Yorumunda herkesin birleştiği tarihî olayları değişik açıdan ele almak
- E) Tarihî olayları yorumlamaktan kaçınmak

Çözümler:

1. “Söyleyişini kurmuş yazar olmak” sözü, parçada “söylemek istediğine uygun bir söyleyiş biçimi bulmak” şeklinde açıklanmıştır. Bunu gerçekleştirmek de “düşünceyle anlatımı kaynaştırmak”tan geçer.

Doğru seçenek A'dır.

2. Şairlerin şiir yazmaya kelimeleri günlük anlamlarından uzaklaştırarak başlamaları, kelimelere günlük anlamları dışında yeni anlamlar yüklemeleri demektir.

Doğru seçenek B'dir.

3. Yazarın annesi, yeterli eğitim alamadığı için edebiyat bilgisi kıt, gramer bilmeyen bir kadın. Buna karşılık halkın arasında yaşarken dili doğal ortamında iyi öğrenmiş, bu doğal bilinçle oğlunun yazdıklarını yer, yer eleştirebilmektedir. O, yalnız “doğal olmayan”ı fark edecek durumdadır. Dolayısıyla, yazarın annesinin, onun anlatımında bulunmasını istediği nitelik, “doğallık”tır.

Doğru seçenek A'dır.

4. “Gerçeği dile dönüştürmek”, onu anlatmak demektir. Örnek cümlede “yol” sözcüğü “anlatım biçimi” anlamında kullanılmıştır.

Doğru seçenek D'dir.

5. Paragrafta belli bir tarihî dönemi yansıtmak isteyen sanatçının gerçekleri değiştirmeden aktarması gerektiği vurgulanmaktadır. Buna göre, “Bindiği dalı kesmek”, “Herkesin bildiği kimi gerçekleri değiştirerek aktarmak” anlamında kullanılmıştır.

Doğru seçenek C'dir.

11.1.3.9. Paragrafın anlatımı ile ilgili sorular

Sağlam kurulmuş bir paragrafta “açıklık, yalınlık, duruluk, akıcılık, özgünlük, etkileyicilik...” gibi temel özelliklerin bulunması gerekir. Bir paragrafta bütün bu özelliklerin bulunması mümkün değildir; ancak, bu özelliklerden bir paragrafta ne kadar çok bulunursa paragrafın yapısı o kadar sağlam olur.

Anlatımda seçilen konuya, duygu ve düşünceye paralel olarak yazar, iletmek istediklerini en iyi şekilde okuyucuya sunmak için etkili bir dil ve üslup oluşturmayı amaçlar. Bu da çeşitli anlatım biçimlerini kullanmasını gerektirir. Bu anlatım biçimleri şunlardır:

1. **Açıklayıcı anlatım**, herhangi bir konu hakkında bilgi vermek, bir şeyler öğretmek amacına yönelik anlatım biçimidir. Öğretici nitelik taşıyan düşünce yazılarında (makale, fıkra, deneme vb.) bilimsel eserlerde, ders kitaplarında kullanılır.
2. **Öyküleyici anlatım**, duygu ve düşünceleri yaşanmış veya yaşanabilecek olaylara dayalı olarak aktarmayı amaçlayan anlatım biçimidir. Roman, hikâye, gezi yazısı, anı gibi olaya dayalı edebî türlerde vazgeçilmez bir yoldur.
3. **Tartışmacı anlatım**, okuyucuyu ya da dinleyiciyi istenilen davranış ve düşünce biçimine yöneltmek amacıyla başvurulan bir anlatım biçimidir. Daha çok deneme, eleştiri, fıkra gibi düşünce yazılarında kullanılır.
4. **Betimleyici anlatım (tasvir etme)**, herhangi bir varlığı okuyucunun zihninde canlandırabilmek için somut ve soyut özellikleriyle tanıtmaktır. Betimlemeler kişi betimlemeleri, yer betimlemeleri, nesne betimlemeleri, doğa betimlemeleri, gibi çeşitli içeriklere sahip olabilirler.

1957 Programı, bu konuyla ilgili gerekli yeterliğe sahiptir. Anlatım biçimleri ile ilgili kavramlara 1991-92 Programında ve bu programa göre hazırlanmış olan ders kitaplarında özellikle Kompozisyon derslerinde yer verilmesine rağmen, ÖSS’ye yönelik bilgilerin verilmesinde ve becerilerin kazandırılmasında eksiklikler vardır. 1991-92 Programına göre hazırlanan ders kitaplarında, yeterli olmasa da, çoktan seçmeli testlere de yer verilmiştir.

11.1.3.9.1. Anlatım biçimleri

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1	-	3

Çizelge 11.75. “Anlatım biçimleri” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1997-26

Sofraya hep birlikte otururduk. Tahtadan, yuvarlak bir yer sofrasına, ayaklarımızı altımıza alıp yan oturarak yaklaşırdık. Sofra örtüsünü dizlerimizin üzerine çekerdik. Babam bağdaş kurarak baş köşede otururdu. Beni sağına, kız kardeşimi de soluna alırdı. Karşısında annem otururdu. Babam, yemeğe başlamadan içimizden biri yanılıp da yemeğe

uzanacak olursa, hiç acımadan kaşığının tersini, uzanan elin sırtına indirirdi.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerin hangisinde verilenlerden yararlanılmıştır?

- A) Betimleme - Öyküleme
- B) Öyküleme - Örnek verme
- C) Betimleme - Açıklama
- D) Açıklama - Öyküleme
- E) Açıklama - Örnek verme

2. 1999-30

(I) Minibüsle, sabahleyin yola çıktık. (II) Yeşilin, açığından koyusuna değin bütün tonlarıyla bezenmiş ağaçların süslediği yamaçlardan, tepelerden geçtik. (III) Şırl şırl akan derecikleri aşa aşa sonunda yeryüzü cennetine vardık. (IV) Çevresini irili ufaklı ağaçların kuşattığı mavi, duru, büyük göle bakan bir yamaçta durduk. (V) Kameramızı çıkarıp bu manzarayı görüntüledik.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerin hangilerinde betimlemeye yer verilmemiştir?

- A) I. ve II.   B) I. ve V.   C) II. ve III.
D) II. ve IV.   E) III. ve IV.

3. 2000-30

Eylülde Kaçkarlar'ın çevresinde "kestane karası fırtınası" gelip çatar. Kestanelerin dökülme zamanıdır artık. Yöre insanı için kestanenin hem meyvesi, hem de kerestesi çok değerlidir. Çünkü evlerin özellikle dış cephesi bu ağaçtan yapılır. Rüzgârlar vadilerde uğuldamaya, yapraklar dökülmeye başlamıştır bu günlerde. Karın habercisi "karakuş" birazdan pencerenin pervazına tünür. Derinden kurt sesleri gelir. Orman tüm yaşamıyla hazırdır uzun ve beyaz kışa.

Bu parçanın anlatımında; aşağıdakilerin hangisinde verilenlerden yararlanılmıştır?

- A) Karşılaştırma, tanımlama, öyküleme
B) Açıklama, öyküleme, betimleme
C) Tartışma, karşılaştırma, öyküleme
D) Tanımlama, örnek gösterme, betimleme
E) Açıklama, tartışma, örnek gösterme

Çözümler:

1. Parçada öyküleyici bir anlatım vardır. "sofra" resmedildiğinden betimlemeye başvurulmuştur. Anlatılan anıda mekân ve kişi betimlemelerine de yer verilmiştir.

Doğru seçenek A'dır.

2. Birinci ve beşinci cümlelerde varlıkların ayırt edici özellikleri üzerinde durulmadığından betimleme yapılmamıştır. Diğer cümlelerde ise ağaçların, yamaçların, dereciklerin, gölün nitelikleri belirtilmiştir.

Doğru seçenek B'dir.

3. Paragrafta Kaçkarlar'ın çevresinde yaşanan eylül ayı, ormanın kışa hazırlanışı hikâye edilmiştir. Kestane ağaçlarının kullanımıyla ilgili açıklamalara ve çevre betimlemelerine yer verilmiştir. Dolayısıyla anlatımda açıklama, öyküleme ve betimlemeye yer verilmiştir.

Doğru seçenek B'dir.

11.1.3.9.2. Anlatım tekniği

Bu konuda ÖSS'de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	1	-	6

Çizelge 11.76. "Anlatım tekniği" ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1982-30

"Turna katarları geçiyordu gölün üstünden, gölgeleri maviye dönüştürerek. Van Gölü, günün her anında bir renk cümbüşünde yunup arınıyordu. Bir bakmışsın, göl bir anda som turuncuya kesmiş. Bir bakmışsın, gölün ucundan bir mor şimşegi girmiş, bütün gölü som mora boyayarak öteki ucundan çıkmış, ak köpüklü dalgalarla bütün gölü süsleyerek."

Bu betimlemede (tasvirde) bulunmayan özellik aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İşitsel öğelere yer verme
- B) Ayrıntılar üzerinde yoğunlaşma
- C) Görsel öğelere ağırlık verme
- D) Doğayı devinim içinde yansıtmaya
- E) Doğa olaylarını kişileştirme

2. 1986-33

Herkes nezle olur ama, herkes saman nezlesi olmaz. Acaba niye? İşe polenden başlayalım. Adı, çiçektozu ama, ille de çiçeklerden gelmesi şart değil. İğde, kayın, gürgen, çınar, kayak gibi ağaçlardan, yapraklardan, otlardan, hatta mantarlardan da geliyor. Baharla birlikte çiçeklenme başlayınca soluduğumuz havaya polen dolmaya başlıyor; ağızımıza, burnumuza giriyor.

Bu parçanın anlatımı için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Gereksiz ayrıntılara yet verilmiştir.
- B) Konuşma havası içinde yazılmıştır.

- C) Söz oyunları yapmaya özenilmiştir.
- D) Değişik örnekler verilerek konu dağıtılmıştır.
- E) Terim kullanmaktan kaçınılmıştır.

3. 1997-27

Bir vapur yanaşiyor. Eminönü'ndeki vapur iskelesine. Martılar ona çılgınlıklarıyla eşlik ediyor. Günün ilk ışıklarıyla birlikte insanlar birer ikişer dolduruyorlar kaldırımları. Yol kenarındaki taksiler, gecenin yorgunluğunu atıyor. Cami avlusunda güvercinler... Galata köprüsündeki emektar kahvede sabah çayları içiliyor; buharlar yükseliyor bardaklardan, pencereden içeriye dolan güneşle birlikte. Ah, bir de bu deniz kokusu...

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Nesnelere, insanlara özgü nitelikler yükleme
- B) Betimleyici bir yol izleme
- C) Çeşitli duyulara seslenme
- D) Gözlem gücüyle ayrıntılar seçme
- E) Örneklerden ve karşılaştırmalardan yararlanma

4. 1998-28

On altıncı katta asansörden indik. Bana odayı gösterecek çocuğun peşinden yürüyordum. Çocuk kısa bir koridoru geçti, bir odanın önünde durdu. Ben de durdum. Kapıyı açtı, içeri girdik. Perdeler sıkı sıkıya kapalı. Çocuk perdeleri açıp dışarıyı göstermek istedi. Engel oldum. Lâmbaları yaktı. Banyonun kapısını açtı. Bir şey isteyip istemediğimi sordu. İstemediğimi söyledim. Bahşişini verdim, gitti.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Duyguları yansıtır
- B) Eylemleri oluş sırasına göre verme
- C) Gözlem gücünden yararlanma
- D) Değişik yapıli cümleler kullanma
- E) Birinci kişinin ağzından anlatma

5. 1998-29

Ankara'nın mimarisıyla ünlü ilçesi Ayaş'ta bir sokak... Sokaktaki tarihî evlerden biri... Badanası solmuş, sıvaları yer yer dökülmüş. Pencere pervazları da doğaya direniyor; bir bakıma evin sahibi yaşlı kadını andırıyor. Ev de yorgun, sahibi de. Ne var ki yaşam sürüyor.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangisine başvurulmamıştır?

- A) İzlenimleri belirtmeye
- B) Benzetme yapmaya
- C) Eksiltili cümleler kullanmaya
- D) Kişileştirmeden yararlanmaya
- E) Örnekler vermeye

6. 2000-31

Japongülleri, her sabah yüzlerce çiçekle ala boyanırdı. Dil büyüklüğünde beş yapraktan oluşan çiçeklerin tomurcukları sabahları hızla açılır, akşamları aynı hızla kapanırdı. Solan çiçekler, bir sonraki gün ağacın altındaki toprağa kızılımsı bir ölüm damgası vururdu. Bu hızlı değişim, beni hüzünlendirir, içimi karartırdı.

Bu parçada aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Söz sanatlarına başvurma
- B) Gözlem gücünden yararlanma
- C) Olayları oluş sırasına göre anlatma
- D) Deyimlere başvurarak anlatımı güçlendirme
- E) Söylenenleri, örneklerle zenginleştirme

Çözümler:

1. Yazar, bir tasvirde duyuların pek çoğuna seslenir. Paragraftaki hiçbir cümlede işitsel öğelere yer verilmemiştir.

Doğru seçenek A'dır.

2. Açıklayıcı anlatım biçiminin kullanıldığı paragrafta nezle ile ilgili öğretici bilgiler verilmektedir. Böyle bir konu hakkında bilgi öğretici bilgi vermek terim kullanılmasını gerektirir. Parçada da "polen" terimi kullanılmıştır. Parçanın anlatımındaki en belirgin özellik, konuşma havası içinde yazılmasıdır. "Acaba niye? İşe polenden başlayalım." cümleleri bunun kanıtıdır.

Doğru seçenek B'dir.

3. Paragrafta varlıklara, insana özgü nitelikler yüklenmektedir: Birinci ve ikinci cümleden A, C ve D seçenekleri, üçüncü cümleden de B seçeneği çıkarılabilir. Yol kenarındaki taksiler, gecenin yorgunluğunu atmaktadır. Betimleyici bir anlatım izlenmiştir. Görme, işitme ve koklama duyularından yararlanılmıştır. Ayrıntılara yer verilmiştir. Ancak örneklere ve karşılaştırmaya başvurulmamıştır.

Doğru seçenek E'dir.

4. Yargılar nesnel, bu nedenle duygulara yer verilmemiştir. Oysa eylemler oluş sırasına göre verilmiş, gözleme dayalı yargılar seçilmiştir. Birinci cümle, tek yüklemlidir. İkinci cümle içinde fiilimsi olduğu için basit, üçüncü cümle ise bağımlı sıralı cümledir. Yüklemler genellikle birinci kişiye göre çekimlendiğinden anlatım birinci kişinin ağzındandır.

Doğru seçenek A'dır.

5. A seçeneğinde "Ev de yorgun sahibi de." denilirken izlenimler belirtilmiş; B seçeneğinde "... bir bakıma evin sahibi yaşlı bir kadını andırıyor." denilirken benzetme yapılmış;

C seçeneğinde "... Ayaş'ta bir sokak... Sokaktaki tarihî evlerden biri..." ifadeleri eksiltili cümlelerdir;

D seçeneğinde "Ev de yorgun sahibi de." denilirken kişileştirmelerden yararlanılmış;

E seçeneğinde belirtilen "örnekler vermeye" ise yer verilmemiştir. Örnekleme, düşünceyi geliştirme yollarından biridir. Betimleyici yazılarda yer almaz.

Doğru seçenek E'dir.

6. İkinci ve üçüncü cümlelerde yapraklar dile; solan çiçeklerin toprağa düşmesi, ölüme benzetilmiştir. Parçanın tamamında gözlem gücünden yararlanılmıştır. Çiçeklerin

açması, solması ve dökülmesi olayları, sırayla anlatılmıştır. "Ala boyanmak, içini karartmak" deyimleriyle anlatım güçlendirilmiştir. Buna göre A, B, C ve D seçenekleri parçada yer almaktadır. E seçeneğindeki ifadeyle ilgili parçada bir uygulama yoktur.

Doğru seçenek E'dir.

11.1.3.9.3. Düşünceyi geliştirme yolları

Düşünceyi geliştirme, onu okuyucunun kolayca kavrayabileceği bir duruma getirmedir.

Düşünceyi geliştirme yolları şunlardır:

1. **Tanımlama**, temel özellikleri aracılığıyla bir kavramın akılda kalmasını sağlamak için özlü bir şekilde tarif edilmesidir.
2. **Örnekleme**, düşünceyi inandırıcı kılmak, somutlaştırmak için o alanda söz sahibi kişiler veya eserleri örnek göstermektir.
3. **Tanık gösterme (Alıntı yapma)**, Bir düşünceyi dinleyiciye veya okura kabul ettirmek için o konuda uzman kişilerin görüşlerinden alıntılar yapılarak söylediklerini ya da yazdıklarını ispat etmeye çalışmaktır.
4. **Karşılaştırma**, iki kavramı, iki olayı, iki durumu veya iki düşünceyi ele alarak birbirleriyle benzerliklerini veya farklılıklarını gösterme işidir.
5. **Sayısal verilerden yararlanma**, savunulan düşünceyi birtakım istatistiklerle, anket ve araştırma sonuçlarıyla ispatlama yoludur.

Düşünceyi geliştirme biçimleri ile ilgili kavramlara 1991-92 Programında ve bu programa göre hazırlanmış olan ders kitaplarında özellikle Kompozisyon derslerinde yer verilmesine rağmen, ÖSS'ye yönelik temel bilgilerin verilmesinde ve becerilerin kazandırılmasında eksiklikler bulunmaktadır. Bu konuda 1957 Programı, gerekli yeterliğe sahip değildir. 1991-92 Programına göre hazırlanan ders kitaplarında, yeterli olmasa da çoktan seçmeli testlere yer verilmiştir.

Bu konuda ÖSS'de bir soru çıkmıştır:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1

Çizelge 11.77. "Düşünceyi geliştirme yolları" ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Soru:

1981-25

"İnsanlığın adım adım ilerlemesini sağlayan şey, kuşkusuz, kişisel kazançların, ürün ve buluşların kuşaktan kuşağa aktarılmasıdır. Hayvanlar dünyasında buna benzer bir olay yoktur; eğitim görmüş bir köpek, başka bir köpeği eğitemez."

Bu paragrafın anlatımında aşağıdakilerden hangisi daha ağır basmaktadır?

- A) benzetme   B) ilişki kurma
C) örneklendirme   D) kanıtlama
E) karşılaştırma

Çözüm:

İnsanlar ve hayvanlar arasındaki en önemli ayrımın "eğitim" olduğu gerçeği iki topluluğun karşılaştırılmasıyla doğrulanmak istenmiştir.

Doğru seçenek E'dir.

11.2. Sözcük Bilgisi

11.2.1. Sözcük türleri (Görevleri bakımından sözcükler) ile ilgili sorular

Sözcükler cümlede üstlendikleri görev ve kazandıkları anlamlara göre *ad*, *zamir*, *sıfat*, *zarf*, *eylem*, *edat*, *bağlaç* ve *ünlem* olarak adlandırılırlar.

Sözcüğün türü, ancak cümle içindeki yeri, durumu ve cümlede kazandığı anlam dikkate alınarak belirlenebilir. Bir sözcük bir cümlede ad, başka bir cümlede sıfat, diğer bir cümlede de zarf olabilir.

Öğretim programlarının ÖSS ile örtüşme düzeyinin en yüksek olduğu konulardan biri, sözcük bilgisidir. 1957 Programında bu konuda birtakım yetersizlikler olsa da 1991-92 programının bu konuda gerekli yeterli sahip olduğu söylenebilir. Gerek 1957, gerekse 1991-92 Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programlarında ve bu programlara göre hazırlanmış olan ders kitaplarında, özellikle 1991-92 Programında, sözcük türleri ile ilgili konulara geniş yer verilmiştir. Ancak, özellikle 1957 Öğretim Programında bu konuda da ÖSS'ye yönelik bilgilerin verilmesinde ve becerilerin kazandırılmasında birtakım eksiklikler bulunmaktadır. Bu konuyla ilgili çoktan seçmeli testlere 1957 Programına göre yazılmış ders kitaplarında yer verilmezken 1991-92 Programına göre hazırlanan ders kitaplarında, yeterli olmasa da çoktan seçmeli testlere yer verilmiştir.

Sözcük bilgisi ile ilgili ÖSS soruları, soru cümlelerindeki madde kökleri esas alınarak şu şekilde sınıflandırılmıştır:

11.2.1.1. Adlar (isimler) ve ad tamlamaları

Canlı ve cansız varlıkları, duygu ve düşünceleri, durumları, bütün bunların birbirleriyle olan ilgilerini karşılayan sözcüklere “**ad**” denir.

Bu konudaki sorular daha çok ad tamlamaları ile ilgili sorulmaktadır.

Adın başka bir adı, çeşitli anlam ilgileriyle tamlaması ile oluşan sözcük öbeklerine “**ad tamlaması**” adı verilir. Ad tamlamalarında asıl öge, tamlanandır ve sonda yer alır.

Ad tamlamaları dörde ayrılır:

1. **Belirtili ad tamlaması:** Tamlayanın ve tamlananın ek aldığı tamlamadır.
2. **Belirtisiz ad tamlaması:** Sadece tamlananın ek aldığı tamlamadır.
3. **Takisiz ad tamlaması:** Tamlayanı ve tamlananı ek almayan ad tamlamasıdır.
4. **Zincirleme isim tamlaması:** En az iki ad tamlamasının birleşmesiyle oluşan tamlamadır.

Ad tamlamalarının başlıca özellikleri şunlardır:

1. Tamlayan sıfatlarla nitelenebilir.
2. Tamlanan sıfatlarla nitelenebilir; bu ancak, belirtili ad tamlamalarında olur.
3. İsim tamlaması sıfatlarla nitelenebilir.
4. Tamlananla tamlayan yer değiştirebilir.
5. Tamlayan düşebilir.
6. Tamlayan ortak olabilir.
7. Tamlanan ortak olabilir.
8. Tamlayan eki (-ın, -in) yerine “-den” eki getirilebilir.
9. Tamlayan, tamlanan ya da her ikisi de birden zamir olabilir.
10. Ad tamlamaları cümlelerin herhangi bir ögesi olabilir.

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	1	-	-	1	-	-	4

Çizelge 11.78. "Adlar (isimler) ve ad tamlamaları" ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1992-11

Burası, yeşilin bin bir tonunu barındıran ağaçlı bir yoldu.

Bu cümlede geçen "yeşilin bin bir tonu" ad tamlamasında tamlayanla tamlananın arasında bir sıfat bulunmaktadır.

Aşağıdakilerin hangisinde buna benzer bir ad tamlaması vardır?

- A) Yoğun sis yüzünden trafik bir süre aksadı.
- B) Adamın kocaman eli radyonun düğmesine uzandı.
- C) Dik yokuştan aşağı doğru hızla iniyorduk.
- D) Ön koltuktaki ak saçlı adam uyuyordu.
- E) Çocuk, buğulu camdaki parmak izlerine bakıyordu.

2. 1995-15

"Artık" sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde ad olarak kullanılmıştır?

- A) Yemek hazır, artık sofraya oturabiliriz.
- B) O bardaktaki artık suyu dökübilirsin.
- C) Yemek artıklarını değerlendirmemiz gerekir.
- D) Havalar ısındı, artık kar yağmaz.
- E) Sus artık, biraz da beni dinle!

3. 1996-17

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, arasında sözcük ya da sözcükler girmiş bir isim tamlaması vardır?

- A) O kırmızı gülleri kimin için aldığını söylemedin.
- B) Öğrenciler, fen derslerinin boş geçmesinden yakınıyorlar.
- C) Ankara'nın adını yeni duyduğum semtleri var.
- D) Yeni defterini bu kâğıtla kaplamalısın.
- E) Türkçe kitabını yarın okula getirirsen iyi olur.

4. 1999-22

Aşağıdaki dizelerin hangisinde, tamlananı tamlayandan önce söylenmiş bir belirtili ad tamlaması vardır?

- A) Beni, sokağımıza dönen eski, tahta köprüden geçirin
- B) Müjdeye koşsun komşu çocukları evimize
- C) Sıcacık tarhana çorbasının içimiyle başlasın sabah
- D) Kâğıtlarla camlarını örteyim pencerelerin
- E) Eski, ılık akşamlar yağmurla çalsın kapımızı

Çözümler:

1. Örnek cümledeki "yeşilin bin bir tonu" isim tamlamasında tamlayanla tamlanan arasında "bin bir" sıfatı girmiştir. Benzeri kullanım B seçeneğinde kullanılmıştır. "Adamın kocaman eli" tamlamasındaki "kocaman" sıfatı tamlayanla tamlanan arasında kullanılmıştır.

Doğru seçenek B'dir.

2. "Artık" sözcüğü A, D ve E'de "gayri", "şimdi" anlamında zarftır; B'de sıfat (artık su)'tir; C'de ise, bir ad tamlamasının tamlananı (yemek artığı) olarak ad görevindedir.

Doğru seçenek C'dir.

3. "Ankara'nın adını yeni duyduğum semtleri var." cümlesinde, "Ankara'nın semtleri" belirtili ad tamlamasıdır. Bu tamlamanın arasında yer alan "adını yeni duyduğum" sözü ise bir sıfat öbeğidir.

Doğru seçenek C'dir.

4. D seçeneğindeki,

"Kâğıtlarla camlarını örteyim pencerelerin"
tamlanan tamlayan

cümlesinde tamlayandan önce belirtili ad tamlaması kullanılmıştır. A ve E'de sıfat tamlaması, B'de belirtisiz ad tamlaması vardır. C'deki "sıcacık tarhana çorbasının içimi" sıfat almış zincirleme ad tamlamasıdır.

Doğru seçenek D'dir.

11.2.1.2. Zamirler (adıllar)

Adların yerini tutan sözcüklere “zamir” adı verilir.

Zamirler; iki grupta incelenebilirler:

1. Sözcük biçimindeki zamirler:

1.1. **Kişi (şahıs) zamirleri:** Kişi adlarının yerini tutan zamirlerdir.

1.2. **İşaret zamirleri:** Adları söylemeden, işaret yoluyla göstermeye yarayan sözcüklerdir.

1.3. **Belgisiz zamirler:** Adların yerini kesin olarak değil yaklaşık olarak tutan sözcüklerdir.

1.4. **Soru zamirleri:** Adların yerini soru yoluyla tutan sözcüklerdir.

2. Ek hâlindeki zamirler:

2.1. **İlgi zamiri:** Belirtili ad tamlamalarında tamlananın yerini tutan ve tamlayana bitişik yazılan “-ki” ekidir.

2.2. **İyelik zamiri:** Eklendikleri adların hangi kişi zamirine ait olduğunu bildiren eklerdir.

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	4

Çizelge 11.79. “Zamirler (adıllar)” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1989-16

Bir cümlede özne olarak kullanılan belgisiz zamir, çoğul iyelik eki alırsa cümlenin yüklemi üçüncü tekil kişi de olabilir.

Aşağıdakilerden hangisi bu kurala bir örnektir?

- A) Önce onlar otobüsten indi.
- B) Bazılarımız ayakkabı giymemişti.
- C) Bizim eşyamız fazla değildi.
- D) Sizin böyle sorunlarınız yoktur.
- E) Onlar bu işin üstesinden gelir.

2. 1989-17

Kimi zamirler, özneyi pekiştirerek belirtirler. Bunlar tek başlarına asıl şahıs zamirlerinin yerini tutabildikleri gibi, onlarla birlikte de kullanılabilirler.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu açıklamaya uygun bir zamir vardır?

- A) Doğrusu, onun sözüne pek kulak asmadım.
- B) Bence, alınan sonuç pek de olumlu değildi.

- C) Bu elbiseyi ben kendim diktim.
- D) İşittiklerimiz bunları doğrular nitelikteydi.
- E) Ahmet o yaz, tatilini bizde geçirecekti.

3. 1993-16

“Bu” sözcüğü, aşağıdaki dizelerin hangisinde tür bakımından ötekilerden farklıdır?

- A) Kolay değil bu dünyadan ayrılmak
- B) “Bu taşındır” diyerek Kâbe’yi diksem başına
- C) Bu eller miydi resimleri tutarken uyuyan
- D) Gönlüm bu sevincin heyecanıyla kanatlı
- E) Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden

4. 1995-14

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde soru zamiri vardır?

- A) Arkadaşın Ankara’ya ne zaman gelmiş?
- B) Bu tabağı buraya kim koymuş olabilir?
- C) Ben de onunla gidebilir miyim?
- D) Kaçınıcı katta oturuyorsunuz?
- E) İstanbul’a ilk kez mi gidiyorsun?

Çözümler:

1. Soruda; “bir cümlede, özne olarak kullanılan belgisiz zamir, çoğul iyelik eki alırsa cümlenin yüklemi üçüncü tekil kişi de olabilir” kuralına uygun örnek istenmektedir. Yapılacak ilk iş, özneleri bulmak ve hangisinde ya da hangilerinde öznenin belgisiz zamir olduğunu saptamaktır.
- A seçeneğinin öznesi “onlar” kişi zamiri,
 C seçeneğinin öznesi “bizim” iyelik eki almış kişi zamiri,
 D seçeneğinin öznesi “sizin” iyelik eki almış kişi zamiri,
 E seçeneğinin öznesi “onlar” kişi zamiri,
 B seçeneğinin öznesi “bazılarımız” iyelik eki almış belgisiz bir zamirdir. Yüklemi de üçüncü tekil kişidir.
Doğru seçenek B’dir.

2. Belirtilen kurala uygun örnek C seçeneğinde verilmiştir. “Kendi” zamiri asıl şahıs zamiri olan “ben” ile birlikte kullanılmıştır. Yani “kendi” zamiri “ben” öznesini pekiştirmiştir.
Doğru seçenek C’dir.
3. “Bu” sözcüğü “bu dünya”, “bu eller”, “bu sevinç”, “bu merdivenler” sözlerinde işaret sıfatıdır.
 B’deki “Bu taşındır” sözünde ise işaret zamiri olarak kullanılmıştır.
Doğru seçenek B’dir.
4. Soru zamirleri adın yerini soru yoluyla tutan sözcüklerdir: kim, ne, nereye, nerede hangisi, kaç vb. Buna göre B’deki “Bu tabağı buraya kim koymuş olabilir?” cümlesinde “kim” sözcüğü, soru zamiridir.
Doğru seçenek B’dir.

11.2.1.3. Sıfatlar ve sıfat tamlamaları

Adları niteleyen ya da belirten sözcüklere “sıfat” denir.

Bir sözcüğün sıfat görevi yapabilmesi için bir adı ya da zamiri nitelemesi ya da belirtmesi, çekim eki almaması, cümlede öge olmaması gerekir.

Sıfatlar görev ve anlamları bakımından iki grupta incelenebilirler:

1. Niteleme sıfatları: Varlıkların nasıl olduklarını gösteren sözcüklerdir.

2. Belirtme sıfatları: Adları niteleme dışında işaret, sayı, belirsizlik, soru gibi türlü yollardan etkileyen sözcüklerdir.

2.1. İşaret sıfatları: Varlıkları işaret yoluyla belirten sıfatlardır.

2.2. Sayı sıfatları: Varlıkları sayılarıyla ilgili türlü yönlerden belirten sıfatlardır.

2.3. Belgisiz sıfatlar: Varlıkları tam olarak değil de aşağı yukarı belirten sıfatlardır.

2.4. Soru sıfatları: Varlıkları soru yoluyla belirten sıfatlardır.

Sıfatların adlarla birlikte oluşturduğu söz öbeğine “sıfat tamlaması” denir.

Sıfat tamlamalarının başlıca özellikleri şunlardır:

1. Tamlayan ya da tamlanan birden çok olabilir.
2. Bir ad hem niteleme hem de belirtme sıfatıyla tamlanabilir.
3. Sıfat tamlamaları, bir ad tamlamasının tamlayanı ya da tamlananı olabilir.
4. Sıfatlar belirtisiz ad tamlamalarına geldiğinde o tamlamayı niteler ya da belirtir.
5. Sıfat tamlamalarında tamlanan, bir zamirden oluşabilir.

Sıfatlarda pekiştirme: Genellikle ön eklerle, ikilemelerle ya da “mi” edatıyla yapılır.

Sıfatlarda küçültme: Sıfatlara “-ce, -cik, -(ı)mtırak” eklerinin eklenmesiyle yapılır.

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	2	1	1	-	-	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-	7

Çizelge 11.80. “Sıfatlar ve sıfat tamlamaları” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1987-12

Kimi sıfat takımlarında adla sıfatın yeri değiştirilip, ada bir iyelik eki (-i, -si) eklenerek bir sıfat grubu (birleşik sıfat) oluşturulur.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu yolla yapılmış bir sıfat grubu vardır?

- A) Okul müdürümüz uzun boylu, sert bakışlı, oldukça genç biriydi.
- B) En büyük arzusu, salonu geniş bir eve sahip olmaktı.
- C) Güzel değil, fakat okunaklı bir yazısı vardı.

D) Bahçedeki iri gövdeli çınarın altında oturmayı çok severdi.

E) Okulun yıkık bahçe duvarını nihayet onarmışlardı.

2. 1987-14

Kimi niteleme sıfatlarını pekiştirmek için, sıfatın ilk sesli harfine kadar olan kısmı m, p, r, s harflerinden yakışanı ile kapatılır ve bir ön ek olarak sıfatın başına getirilir.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu tanıma uymayan bir pekiştirme sıfatı kullanılmıştır?

- A) Tabladaki balıklar denizden yeni çıkmış gibi dipdiri duruyordu.

- B) Şehrin birçok yerinde tertemiz parklar, bahçeler vardı.
 C) Vücudu şişmanlıktan şekilsizleşmiş, yusyuvarlak olmuştu.
 D) Bu dümdüz yolda yolculuk ne kadar rahat oluyor.
 E) Seksen yaşında olmasına karşın sapasağlam, dinç bir insandı.

3. 1988-14

Aşağıdakilerin hangisinde özne “Eski dostlar bir araya geldiler.” cümlesinin öznesi ile aynı türden bir tamlama durumundadır?

- A) Bugün, “Dünya Tiyatrolar Günü” kutlanıyor.
 B) Toplantıya gelenler, birer birer evlerine dönmeye başladılar.
 C) Genç kız, kalınca bir kitap okuyordu.
 D) Onun gibiler, yazılarında hep kendilerini anlatırlar.
 E) Kazadan sonra yolcuların hepsi hastahaneye götürüldü.

4. 1989-14

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, -den, -dan, (-ten, -tan) eki alan sözcük niteleme sıfatı olarak kullanılmıştır?

- A) Sıcaktan çok bunalıyoruz.
 B) Bunu ben de sonradan öğrendim.
 C) Onu yakından tanırım.
 D) Ankara’da uzaktan akrabalarım var.
 E) Onları çoktan unuttum.

5. 1993-15

Kimi niteleme sıfatlarının ilk ünlüsüne kadar olan bölümü, m, p, r, s ünsüzlerinden yakışanı ile bir ön ek hâline getirilir ve sözcüğün başına eklenerek sıfat pekiştirilir.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu kurala uymayan bir pekiştirme sıfatı vardır?

- A) Bayram olmasına karşın caddeler ıpıssızdı.

- B) Gülünce bembeyaz dişleriyle daha da sevimli oluyordu.
 C) Köyleri, ağaçsız, yeşilliksiz, çırpıplak bir ovanın ortasındaydı.
 D) İlk kez, böylesine özü sözü doğru, sınımsız bir insanla arkadaş olmuştu.
 E) Bu sapasağlam ayakkabıları bu kadar çabuk nasıl eskittiğini doğrusu anlayamadım.

6. 1994-17

Çekim eki almış her sıfat adlaşmıştır.

Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki altı çizili sözcük bu kurala örnek gösterilebilir?

- A) En büyük zevki rahatça koltuğuna oturup televizyon izlemektir.
 B) Evleri caddeye çok yakın, daracık bir sokağın başındaydı.
 C) Aralarında nedeni bilinmeyen bir soğukluk vardı.
 D) Birden başlayan sıcaklar herkesi bunalttı.
 E) Kumaşlardan kırmızılı olanı daha çok beğendim.

7. 1996-19

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir sözcük hem belirtme hem de niteleme sıfatı almıştır?

- A) İçeriye orta yaşlı bir kişi girdi.
 B) İnsana tepeden bakan, itici biriydi.
 C) Gözü eski, cumbalı evleri arıyordu.
 D) O yıllarda çift düğmeli, dar yakalı ceketler modaydı.
 E) Her gün aynı yorgun, asık yüzleri görmekten bıkip usanmıştı.

Çözümler:

1. B seçeneğindeki “salonu geniş” birleşik sıfatı, soruda yapılan açıklamaya uygundur. “Geniş salon” tamlamasındaki adla sıfat, yer değiştirilip “salon sözcüğüne iyelik eki (-u) getirilerek açıklamaya uygun birleşik sıfat

(salonu geniş) elde edilmiştir. Öteki seçeneklerde buna benzer birleşik bir sıfat yoktur.

Doğru seçenek B'dir.

2. A'da "diri" sözcüğü di-p-diri şeklinde, B'de "temiz" sözcüğü te-r-temiz şeklinde, C'de "yuvarlak" sözcüğü yu-s-yuvarlak şeklinde, D'de "düz" sözcüğü dü-m-düz şeklinde pekiştirilmiştir.

Bunlar baştaki açıklamaya uygun pekiştirmelerdir. Oysa E'de "sağlam" sözcüğü sa-p-a-sağlam olarak pekiştirilmiş, kurala uyulmamıştır.

Doğru seçenek E'dir.

3. Örnek cümledeki "eski dostlar" öznedir ve sıfat tamlamasıdır. C'deki "Genç kız" da sıfat tamlamasıdır ve özne görevindedir.

Doğru seçenek C'dir.

4. "-den, -dan, (-ten, -tan)" eki almış sözcük;
A seçeneğinde isim,
B seçeneğinde zaman bildiren zarf,
C seçeneğinde durum bildiren zarf,
D seçeneğinde niteleme sıfatı,
E seçeneğinde zaman bildiren zarf göreviyle kullanılmıştır.

Doğru seçenek D'dir.

5. A seçeneğinde "ıssız - ıpsız"
B seçeneğinde "beyaz - bembeyaz"
C seçeneğinde "çıplak - çırpıplak"
D seçeneğinde "sıcak - sımsıcak" biçiminde pekiştirilmiştir. Bunların hepsi de verilen kurala uygun olarak yapılmıştır.
E seçeneğinde ise, "sapasağlam" pekiştirme sıfatında, soru kökünde belirlenen kurala aykırı olarak bir ünlü türemesi (a) meydana gelmiştir.

Doğru seçenek E'dir.

6. Sıfatlar çekim eki alınca adlaşmış sayılır. Bu kurala örnek "Birden başlayan sıcaklar herkesi bunalttı." cümlesindeki "sıcaklar" sözcüğüdür. Aslı "sıcak havalar"dır. "-ler" eki sıfat olan "sıcak" sözcüğünün sonuna gelerek onu adlaştırmıştır.

Doğru seçenek D'dir.

7. "Orta yaşlı bir kişi" tamlamasındaki "kişi" adı, "orta yaşlı" niteleme sıfatı ile "bir" belirtme sıfatını almıştır.

Doğru seçenek A'dır.

11.2.1.4. Zarflar (belirteçler)

Eylemlerin, eylemsilerin, sıfatların ve görevce kendisine benzeyen sözcüklerin anlamlarını sınırlandıran ya da güçlendiren sözcüklere “zarf” denir.

Zarflar görev ve anlamları bakımından beş grupta incelenebilir:

1. **Zaman zarfları:** Eylemleri zaman bakımından belirten sözcüklerdir.
2. **Durum zarfları:** Eylemleri, eylemsileri; nitelik, sebep, kesinlik, olasılık, yineleme gibi anlamlarla belirten sözcüklerdir.
3. **Yer-yön zarfları:** Eylem ya da eylemsileri yer ve yön bakımından belirten sözcüklerdir.
4. **Azlık-çokluk (ölçü, miktar) zarfları:** Eylemleri ölçü, miktar (nicelik) bakımından belirten sözcüklerdir.
5. **Soru zarfları:** Eylem ya da eylemsileri soru yoluyla etkileyen sözcüklerdir.

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	1	1	1	-	-	1	1	1	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	1	9

Çizelge 11.81. “Zarflar (belirteçler)” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1981-6

“O, çocuk doğdu, çocuk öldü.”

cümlesindeki “çocuk” sözcüğü, görevi yönünden aşağıdaki cümlelerin hangisindeki “iyi” sözcüğü ile özdeştir?

- A) İnsanlar yaşamaya değer en iyi günlerinin geride kaldığına inanırlar.
- B) Kanımca sen bu işi ondan çok daha iyi yapabilirsin.
- C) Çok iyi, nasıl isterseniz öyle olsun!
- D) Öğretmenlerin başlıca görevi, gençliğe doğruyu, güzeli ve iyiyi öğretmektir.
- E) En iyi öğretmen, gençlerde öğrenme hevesini ve sevgisini uyandırandır.

2. 1982-6

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “açık” sözcüğü, sözcük türü yönünden, ötekilerden farklıdır?

- A) Açık havada yarım saat dolaş, dinlenirsin.
- B) Dünkü gazetede başyazara yazılmış açık mektubu okudun mu?

C) Konuyu saptırma, ne demek istediğini açık söyle.

D) Pazar günü çok aradık ama açık eczahane bulamadık.

E) İkinci Dünya Savaşı’nda Paris açık şehir ilân edilmişti.

3. 1983-8

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “ağır” kelimesinin görevi “Ağır bir hastalık geçirdiğini bilmiyordum.” cümlesindeki farklıdır?

- A) İşler neden bu kadar ağır gidiyor, anlayamıyorum.
- B) Ağır ve kirli hava çocuklara daha çok dokunuyormuş.
- C) Kapı açılınca etrafa ağır bir koku yayıldı.
- D) Suçlarken bile çok ağır sözler kullanmadı.
- E) Sağlığı, ağır işlerde çalışmasına engel değil.

4. 1986-14

Aşağıdaki dizelerin hangisinde “böyle” kelimesi ötekilerden farklı bir görevde kullanılmıştır?

- A) Böyle ferman etti Cahit!
- B) Bu rüzgâr her vakit böyle esmeyecek!

- C) Bu meclis böyle kalmaz, mestler mahzun olur bir gün.
 D) Yıldırımsız ve baltasız bir orman böyle devrildi.
 E) Eve tuz ve ekmek götürmeyi böyle havalarda unuttum.

5. 1987-10

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “güzel” kelimesi ötekilerden farklı görevde kullanılmıştır?

- A) Yaz kış yeşilliğini yitirmeyen çam korusu pencereden ne güzel görünür.
 B) Uzaklardan gelen o tatlı, o güzel sesin etkisiyle bir an durakladı.
 C) Güldüğü zaman, ışıltıyla parlayan güzel dişleri ortaya çıkıyordu.
 D) Sarışın, mavi gözlü çocuğun güzel bir yüzü vardı.
 E) O iyi insanlar, o güzel atlara bindiler, çekip gittiler.

6. 1988-2

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “iyice” sözcüğü ötekilerden farklı bir görevde kullanılmıştır?

- A) Nihayet bir şirkette iyice bir iş bulabilmiş.
 B) Arkadaşları onun iyice bir öğrenci olduğunu söylüyor.
 C) İyice bir film ama dereceye gireceğini sanmıyorum.
 D) Fazla tanımıyorum ama iyice bir insana benziyor.
 E) Ayşe yarınki sınav için iyice hazırlanmış.

7. 1992-10

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerden hangisi türü bakımından ötekilerden farklıdır?

- A) Sen de şöyle bir ayakkabı alabilirdin.
 B) Sözünü ettiğim yazı öteki dergideydi.
 C) Onu değil, şuradaki kalemi istiyorum.
 D) Öyle sorular yöneltti ki yanıt bulamadım.

- E) Böyle konuşursan anlayamayız.

8. 1995-16

Aşağıdakilerin hangisinde cümlelerin anlamını “durum” bakımından tamamlayan bir sözcük vardır?

- A) Anlatılanları sessizce dinliyorduk.
 B) Öğleyn bize geleceğini söylüyor.
 C) Kimlik kartını cüzdanına yerleştirdi.
 D) Bu yıl Ege kıyılarını gezmek istiyoruz.
 E) Aşırı sıcaklardan çamların çoğu kurudu.

9. 2001-16

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “zor” sözcüğü, sözcük türü bakımından ötekilerden farklıdır?

- A) Zor işleri hep bana yaptırıyorsun, diye yakınıyordu.
 B) İstemedi zor bir çalışmanın içine girmişti.
 C) Terlemiş, çok yorulmuştu, zor yürüyordu.
 D) Öğretmenliğin zor bir meslek olduğunu anlamıştı.
 E) Zor günler geride kaldı; rahat edeceğiz artık, diyordu.

Çözümler:

1. “O, çocuk doğdu, çocuk öldü.” cümlesindeki “çocuk” sözcükleri “doğdu” ve “öldü” eylemlerine sorulacak “nasıl?” sorusuna yanıt vermektedir; yani, zarftır. “İyi” sözcüğü A ve E’de sıfat, C ve D’de addır. B’de ise “yapmak” eyleminin nasıl olacağını anlatmakta, dolayısıyla belirteç görevindedir. **Doğru seçenek B’dir.**

2. “Açık” sözcüğü; A, B, D ve E seçeneklerinde adı nitelemekte olup sıfat türündedir. “Açık söyle” sözünde ise, eylemi nitelediği için zarftır. **Doğru seçenek C’dir.**

3. “Ağır” sözcüğü, örnek cümledeki “ağır bir hastalık” tamlamasında sıfat görevindedir. B, C, D ve E seçeneklerindeki “Ağır ve kirlili hava”, “ağır bir koku”, “ağır sözler”, “ağır işlerde” tamlamalarında sıfat görevli; “...ağır gidiyor.” cümlesinde ise eylemi nitelediği için zarf görevlidir.
Doğru seçenek A’dir.
4. A, B, C ve D seçeneklerinde “böyle” sözcüğü eylemin nasıl yapıldığını belirtmektedir. Dolayısıyla durum zarfı olarak kullanılmıştır. E seçeneğindeki “böyle” sözcüğü ise cümledeki eylemine değil bir varlık adı olan “havalara” yöneliktir; yani sıfattır.
Doğru seçenek E’dir.
5. “Güzel” sözcüğü A’da eylemi nitelediği için zarftır. Diğer seçeneklerde ise, “güzel ses, güzel dişler, güzel bir yüz, güzel atlar” tamlamalarında sıfattır.
Doğru seçenek A’dir.
6. “İyice” sözcüğü A, B, C ve D seçeneklerinde bir adı nitelemektedir. E seçeneğinde ise, bir

eylemin durumunu belirterek zarf görevinde kullanılmıştır.

Doğru seçenek E’dir.

7. “Söyle bir ayakkabı, öteki dergi, suradaki kalem, öyle sorular” tamlamalarındaki altı çizili sözcükler sıfattır. E’deki “böyle” sözcüğü ise “konuşursan” eylemini nitelediği için zarftır.

Doğru seçenek E’dir.

8. “Anlatılanları sessizce dinliyorduk” cümlesindeki “sessizce” sözcüğü cümleyi durum bakımından tamamlamaktadır.

Doğru seçenek A’dir.

9. “Zor” sözcüğü; A’da “zor işler”, B’de “zor bir çalışma”, D’de “zor bir meslek”, E’de “zor günler” sözlerinde isimleri nitelemiştir; niteleme sıfatıdır. C’de ise, “yürüyordu” fiilini durum (nitelik) yönünden belirtmiştir, zarftır.

Doğru seçenek C’dir.

11.2.1.5. Edatlar (ilgeçler)

Tek başlarına bir anlam taşımayan, anlam ve görevleri daha çok, cümle içinde, birlikte bulunduğu sözlerde beliren, farklı türdeki sözcükler arasında ilgi kurmaya yarayan sözcüklere “**edat**” denir.

Cümle içinde bir sözcüğün edat olabilmesi için:

Tek başına bir anlamının olmaması,

Anlam ilgisi kurdukları sözcükler ve söz öbekleri yardımıyla bir anlam kazanmış olması,

Cümleden çıkarılınca köklü bir anlam değişmesine yol açması gerekir.

Edatlar, genel olarak cümlede; *araç, birliktelik, durum, benzerlik ve karşılaştırma, neden-sonuç, görelilik, amaç, zaman, özgülük* gibi ilgiler kurarlar.

En çok kullanılan edatlar; “**ile, için, gibi, kadar, üzere, sanki, -e kadar, -e karşı, -e doğru, -e göre, -e değin, -den dolayı, -den ötürü, -den beri, -den içeri**” dir.

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2

Çizelge 11.82. “Edatlar (ilgeçler)” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1986-15

Aşağıdakilerin hangisinde **-la (-le)** eki, ötekilerden farklı bir görevde kullanılmıştır?

- A) Dallar, ilkbaharın tatlı rüzgârlarıyla kımıldıyordu.
- B) Her zamanki gibi bu işi de kolaylıkla başardı.
- C) Ağlayan çocuğun yüzüne sevgiyle baktı.
- D) Sevinçle birbirlerine koşarak sarıldılar.
- E) Ayağına kadar gelen topa hızla vurdu.

2. 1998-19

“ile” sözcüğü aşağıdakilerin hangisinde bağlaç olarak kullanılmamıştır?

- A) Doğduğu kentle yaşadığı kent arasında, yıllarca gidip geldi.
- B) Bir romanıyla bir öyküsü filme alındı.
- C) Elindeki uzun saplı fırçayla tavanı boyadı.

D) Kitaplarıyla defterlerini aynı çantaya yerleştirdi.

E) Şapkasıyla kahverengi paltosu uyum içindeydi.

Çözümler:

1. “- le (- la)” eki, verilen cümlelerin tümünde edat görevindedir. Ancak B, C, D ve E’de “durum ilgisi” kurmaktadır. A’da ise “araç ilgisi” kurmaktadır.

Doğru seçenek A’dır.

2. “ile” bağlaç olduğunda “ve” sözcüğüne işlevce yaklaşır; eş görevli öğeleri birbirine bağlar. Bu durumda “ile” sözcüğünün yerine “ve” bağlacı kullanılabilir. A, B, D ve E seçeneklerinde kullanım, bu duruma uygundur. Oysa C seçeneğinde sonuna eklendiği öğeyi yükleme araç ilgisiyle bağlamış, yani edat görevinde kullanılmıştır.

Doğru seçenek C’dir.

11.2.1.6. Bağlaçlar

Birbiriyle ilgili ve eş görevli sözcükleri, söz öbeklerini, cümleleri bağlayan, bunlar arasında anlam ve biçim açısından bağlantı kuran sözcüklere “**bağlaç**” denir.

Cümle içinde bir sözcüğün bağlaç olabilmesi için:

Tek başına anlamının olmaması,

Cümledeki sözcükleri, söz öbeklerini, öğeleri ya da cümleleri bağlaması,

Genellikle, yerine uygun olan başka bağlaçların getirilebilmesi,

Cümleden çıkarılınca genellikle cümlelerin anlamında önemli bir daralmanın olmaması gerekir.

En çok kullanılan bağlaçlar; “**de (da), ne ... ne, ile, ancak, yalnız, oysa, oysaki, hâlbuki, ama, fakat, lâkin, ve, ya ... ya, ki, ya da, veya**”dır.

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam	
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	4

Çizelge 11.83. “Bağlaçlar” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1989-13

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “ne...ne” bağlacı nesnelere birbirine bağlamaktadır?

- A) Yaşıtlarına göre boyu ne uzun, ne kısa.
- B) Ne şapkasını aldı, ne şemsiyesini.
- C) Bu olaydan ne kendinin, ne kardeşinin haberi vardı.
- D) Ne evden dışarı çıkıyor, ne bir kitap okuyor.
- E) Ne arkadaşlarına soruyor, ne başkasına.

2. 1991-13

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, de (da) bağlacı nesnelere birbirine bağlamaktadır?

- A) O konuyu ben de arkadaşım da biliyoruz.
- B) Şiiri de, matematiği de çok severdi.
- C) Salı günü de çarşamba günü de uğradım, yerinde yoktu.
- D) Onu o günden sonra görmedim de aramadım da.
- E) Bu işi eskiden de sevmiyordum bugün de sevmiyorum.

3. 1994-12

Aşağıdakilerin hangisinde “de”, “da” bağlacı cümleye “eşitlik, gibilik” anlamı katmıştır?

- A) O şiiri okumuş da anlayamamış.
- B) Bundan sonra özür dilese de affetmem.
- C) Gitti de bir mektup bile yazmadı.
- D) Sözünü ettiğim elbiseyi aldım da giyemedim.
- E) Gazetede ilanı ben de görmüştüm.

4. 2001-17

Yeryüzünde İstanbul kadar güzel bir kent bulmak çok güç.

Bu cümle ile ilgili aşağıdaki yargılardan hangisi yanlıştır?

- A) Ad cümlesidir.
- B) Bileşik sözcük kullanılmıştır.
- C) Ad eyleme yer verilmiştir.
- D) Belgisiz sıfat kullanılmıştır.
- E) Bağlaç vardır.

Çözümler:

1. “Ne ...ne” bağlacı;
A’da yüklemeleri,
B’de nesnelere,
C’de özneleri,
D’de iki cümleyi,
E’de dolaylı tümleçleri bağlamıştır.
Doğru seçenek B’dir.

2. “De” bağlacı;
A’da özneleri,
B’de nesnelere,
C’de zarf tümleçlerini,
D’de yüklemeleri,
E’de zarf tümleçlerini bağlamıştır.

Doğru seçenek B’dir.

3. “De” bağlacı E seçeneğindeki
“Gazetelerdeki ilanı ben de görmüştüm”
cümlesine “eşitlik, gibilik, başkaları gibi”
anlamı katmıştır.

Doğru seçenek E’dir.

4. A doğrudur; cümle, ad cümlesidir.
B doğrudur; “yeryüzünde”, birleşik
sözcüktür.
C doğrudur; “bulmak” ad eylemi
kullanılmıştır.
D doğrudur; “bir” belgisiz sıfattır.
E yanlıştır; bağlaç yoktur.
Doğru seçenek E’dir.

11.2.1.7. Eylemler (fiiller)

Bir oluşu, kılışı ya da durumu kişiye ve zamana bağlayarak anlatan sözcüklere “**eylem (fiil)**” denir.

Eylemler değişik biçimlerde incelenebilirler:

Kılış eylemleri: Cümlede öznenin yaptığı hareketi ya da bir nesne üzerinde gerçekleştirdiği işi bildiren eylemlerdir. Bu eylemler, nesne alabilen (geçişli) eylemlerdir.

Oluş eylemleri: Cümlede öznenin kendi iradesi dışında geçirdiği değişimi anlatan eylemlerdir. Bu eylemler nesne almayan (geçişsiz) eylemlerdir.

Durum eylemleri: Cümlede öznenin içinde bulunduğu durumu bildiren eylemlerdir. Bunlar da geçişsiz eylemlerdir.

Eylemler, kullanılış özelliğine göre bazen geçişli, bazen geçişsiz olurlar.

Birlikte yürüdük (Yürümek eylemi, durum bildirmekte ve geçişsizdir).

Çok yol yürüdük (Yürümek eylemi, kılış bildirmekte ve geçişlidir).

Eylem kök ya da gövdelerinin belli ekler alarak, eylemlerin zamanını ya da dileğini bildirmek üzere girdikleri biçimlerin her birine “**kip**” denir.

Eylem kipleri ikiye ayrılır:

1. Haber (Bildirme) kipleri

1.1. Basit zamanlar

1.1.1. Geniş zaman kipi: Eylemlere “-( )r” eki getirilerek yapılır.

1.1.2. Görülen (-di’li) geçmiş zaman kipi: Eylemlere “-dı, -di, -du, -dü” ekleri getirilerek yapılır.

1.1.3. Öğrenilen (-miş’li) geçmiş zaman kipi: Eylemlere “-mış, -miş, -muş, -mü” ekleri getirilerek yapılır.

1.1.4. Gelecek zaman kipi: Eylemlere “-ecek /-acak” ekleri getirilerek yapılır.

1.1.5. Şimdiki zaman kipi: Eylemlere “-( )yor” eki getirilerek yapılır.

1.2. Birleşik zamanlar

1.2.1. Hikâye birleşik zamanı: Basit zaman kiplerine “*idi*” ek eylemi getirilerek yapılır.

1.2.2. Rivayet birleşik zamanı: Basit zaman kiplerine “*imiş*” ek eylemi getirilerek yapılır.

1.2.3. Şart birleşik zamanı: Basit zaman kiplerine “*ise*” ek eylemi getirilerek yapılır.

2. Dilek (Tasarlama) kipleri:

2.1. Dilek-şart kipi: Eylemlere “-se /-sa” ekleri getirilerek yapılır.

2.2. İstek kipi: Eylemlere “-e /-a” ekleri getirilerek yapılır.

2.3. Gereklilik kipi: Eylemlere “-meli /-malı” ekleri getirilerek yapılır.

2.4. Emir kipi: Tasarlanan, yapılması istenen işi, emir biçimiyle bildiren kiptir. Belli bir eki yoktur.

Eylemler yapı bakımından üçe ayrılırlar:

1. Basit eylemler: Yapım eki almamış eylemlerdir.

2. Türemiş eylemler: Fiillere, isimlere yapım ekleri getirilerek oluşturulan eylemlerdir.

3. Birleşik eylemler: Birden fazla sözcüğün birleşmesiyle oluşan ve bir eylemi anlatan sözcüklerdir.

Birleşik eylemler iki grupta incelenir:

1. Kurallı birleşik eylemler

1.1. Özel birleşik eylemler: Herhangi bir eyleme getirilen a, e, ı, i, u, ü ünlüleriyle birlikte “*vermek, bilmek, durmak, kalmak, yazmak*” gibi eylemlerin birleştirilmesiyle oluşan eylemlerdir.

Özel birleşik eylemler, dört gruba ayrılırlar:

1.1.1. Yeterlik eylemi: Eylem kök veya gövdesine “-e bilmek” eklenerek elde edilir.

1.1.2. Tezlik eylemi: Eylem kök veya gövdesine “-i vermek” eklenerek elde edilir.

1.1.3. Süreklilik eylemleri: Eylem kök veya gövdesine “-e durmak, -e kalmak, -e gelmek, -e gitmek vb.” eklenerek elde edilir.

1.1.4. Yaklaşma eylemi: Eylem kök veya gövdesine “-e yazmak” eklenerek elde edilir.

1.2. Yardımcı eylemlerle yapılan birleşik eylemler: Türkçe veya yabancı dillerden Türkçeye geçen bir isimle, “*etmek, eylemek, olmak, kılmak*” gibi eylemlerin birleştirilmesiyle oluşan eylemlerdir.

Yardımcı eylemlerle yapılan birleşik eylemler, dört gruba ayrılırlar:

1.2.1. “Olmak” yardımcı eylemi: Ad soylu sözcüklerle birleşerek “*oluş*” anlamı bildiren eylemlerdir.

1.2.2. “Etmek” yardımcı eylemi: Ad soylu sözcüklerle birleşerek genellikle “*kılış*” anlamı taşıyan eylemlerdir.

1.2.3. “Eylemek” yardımcı eylemi: “*Etmek*” yardımcı eylemi ile yakın anlamlıdır. Az kullanılmaktadır.

1.2.4. “Kılmak” yardımcı eylemi: “*Etmek*” yardımcı eylemi ile aynı anlamdadır. Az kullanılmaktadır.

2. Anlamca kaynaşmış birleşik eylemler

Herhangi bir eylemin bir ad ile anlamca kaynaşmasıyla oluşmuş eylemlerdir. Sözcüklerden biri ya da hepsi mecaz anlamlıdır.

Eylemlerle ilgili sorularda karşılaşılan bazı kavramlar da şunlardır:

Eylemlerde anlam (zaman) kayması: Çekimli eylemlere gelen zaman eklerinin başka bir zaman anlamında kullanılmasıdır. Böyle bir yola başvurulmasının sebebi, anlatıma canlılık, akıcılık kazandırmaktır.

Ek eylem (Ek fiil): Ad soylu sözcüklere ya da sözcük öbeklerine eklenerek onları yüklem görevine sokan ektir.

Ek fiilin dört kipi vardır:

1. Geniş zaman kipi: Ad soylu sözcüklere “-im, -sin, -dir, -iz, -sınız, -dirler” ekleri getirilerek yapılır.

2. Görülen (-di’li) geçmiş zaman kipi: Ad soylu sözcüklere “-dı, -di, -du, -dü” ekleri getirilerek yapılır.

3. Öğrenilen (-miş’li) geçmiş zaman kipi: Ad soylu sözcüklere “-muş, -miş, -muş, -müş” ekleri getirilerek yapılır.

4. Şart kipi: Ad soylu sözcüklere “-se /-sa” ekleri getirilerek yapılır.

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	5

Çizelge 11.84. “Eylemler (fiiller)” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1982-2

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “*etmek*” sözcüğü yardımcı eylem olarak kullanılmamıştır?

- A) Bu konuda ona ancak sen yardım edebilirsin.
 B) Evde yoktuk; misafirlerimizi yolcu etmeye gitmiştik.
 C) Bu ödülü çoktan hak ettiğini o da biliyordu.

D) Bu tablo sence on bin lira eder mi?

E) Bunu, birçok kez kendisinden rica ettim.

2. 1982-7

“Türkçede birleşik eylemler, ad soylu bir sözcükle yardımcı eylemlerden oluşan öğelerdir.”

Bu tanımın dışında kalan birleşik eylem, aşağıdakilerden hangisinde vardır?

- A) Bunun böyle olacağını hissetmişim.
 B) Aceleye gerek yok, biraz sabret.
 C) Nasıl oldu bilmem, birden ortadan kayboldu.
 D) Kaç gündür bu daracak yere hapsedim.
 E) Artık bastonsuz yürüyebiliyordum.

3. 1992-12

Aşağıdaki dizelerin hangisinde yüklem, gereklilik kipindedir?

- A) Çınar yeşili sundurmamda
 Bakmalıyım ayçiçeği tarlasına
 B) Akçakavaklar ıslanırken
 Örtür bizi güz ananın yaprakları
 C) İşte duruyor bir çocuk
 Mürdüm eriği gözleriyle
 D) Bir yüce dağdan bir yüce dağa
 Dikmişim ışıklı direklerimi
 E) Kırmızı alıç boncuğunu
 Alıp dizdim sevginin ipliğine

4. 1994-13

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde eylemin kipinde bir anlam kayması olmuştur?

- A) Pazar günü gelmeye çalışacağım.
 B) Sabahları erken kalkmayı sevmiyorum.
 C) Yağmur yağdığı için gelememiş.
 D) Söz verdi, yarın buraya uğrayacak.
 E) İstanbul'a gitmekten vazgeçmişler.

5. 1996-18

Eşyalar yerleştirilince, otobüse yolcular da bindi. Şoför, beklemeksizin kontağı açtı. O sırada otobüs yazıhanesinden biri fırladı. Otobüse koşuyordu; soluk soluğa yetişti. Önümüzdeki tek boş yere oturdu. Çevresindekileri selâmladı. Otobüsteki herkesi tanıyordu anlaşılır.

Bu parçada bileşik zamanlı kaç fiil vardır?

- A) 1 B) 2 C) 3 D) 4 E) 5

Çözümler:

1. Bir eylemin yardımcı eylem sayılabilmesi için, kendinden önce gelen, ad ve ad soylu bir sözcükle bütünleşmesi, birlikte bir eylem, yüklem oluşturması gerekir.

“Etmek” eylemi; “yardım etmek”, “yolcu etmek”, “hak etmek”, “rica etmek”te yardımcı eylemdir. Çünkü ancak kendinden önce gelen ad ve ad soylu sözcüklerle anlamlıdır.

D seçeneğinde ise “eder”, “fiyat, değer” anlamlıdır. Yardımcı eylem değildir.

Doğru seçenek D'dir.

2. Soru kökündeki tanıma uygun birleşik eylemlerde, bir ad soylu sözcük, bir de etmek, olmak, kılmak, eylemek gibi eylemin olması gerekir. Bunlar; “his + etmek, sabır + etmek, kayıp + olmak, hapis + olmak”tır. E’deki “yürüyebiliyordum” ise iki eylemin (yürümek, bilmek) birleşmesiyle oluşmuştur. Tanıma uygun değildir.

Doğru seçenek E'dir.

3. Gereklilik kipinin eki, “-meli / -malı”dır. A’daki “bakmalıyım” yüklemi, gereklilik kipiyle çekimlenmiştir.

Doğru seçenek A'dır.

4. “Sabahları erken kalkmayı sevmiyorum.” cümlesinde “-yor” kip eki, şimdiki zaman anlamından uzaklaşarak geniş zaman anlamı kazanmıştır. Başka bir deyişle kipte anlam kayması vardır.

Doğru seçenek B'dir.

5. Parçada, birleşik zamanlı iki fiil vardır: “... koş-u-yor-du” ve “... tanı-yor-du”

Doğru seçenek B'dir.

11.3. Şekil (Yapı) Bilgisi

Sözcükler yapı bakımından üç gruba ayrılırlar:

1. **Basit sözcükler:** Kök ya da kökle beraber çekim eki almış sözcüklerdir.
2. **Türemiş sözcükler:** Sözcük köklerine yapım eki eklenerek yeni anlamlar kazanan sözcüklerdir.
3. **Birleşik sözcükler:** İki ya da daha fazla sözcüğün yeni bir kavramı karşılamak üzere birleşip kalıplaşmasıyla oluşan sözcüklerdir.

Sözcüklerin anlam taşıyan en küçük parçasına “kök” denir.

Kökler, sözcük soylarına göre ikiye ayrılır:

1. **Ad kökleri:** Varlıkları ve kavramları karşılayan köklerdir.
2. **Eylem kökleri:** İş, oluş ve hareketleri karşılayan köklerdir.

Sözcüğe eklenerek onun anlamını, türünü değiştiren ya da cümledeki görevini belirleyen anlamsız seslere “ek” denir.

Ekler, görevleri bakımından ikiye ayrılırlar:

1. **Yapım ekleri:** Eklendiği sözcüğün anlamını değiştiren ve yeni sözcükler türeten eklerdir.

Yapım ekleri dört grupta incelenir:

- 1.1. Addan ad yapan ekler
- 1.2. Addan eylem yapan ekler
- 1.3. Eylemden eylem yapan ekler
- 1.4. Eylemden ad yapan ekler
2. **Çekim ekleri:** Eklendikleri sözcüklerin anlamında değişiklik yapmayan, sadece diğer sözcüklerle anlam ilişkisi kuran eklerdir.

Çekim ekleri dört grupta incelenir:

- 2.1. Ad çekim ekleri
- 2.2. Eylem çekim ekleri
  - 2.2.1. Hâl ekleri
  - 2.2.2. İyelik ekleri
  - 2.2.3. Çoğul eki
  - 2.2.4. Soru eki
  - 2.2.5. Tamlama ekleri
  - 2.2.6. Aitlik eki

Bu konuya 1957 ve 1991 öğretim programlarında ve ders kitaplarında özellikle de 1991-92 Programında yeterince yer verilmiştir. Ancak öğretim programları esas alınarak hazırlanan ders kitaplarında bu konuda yanlış ve eksik bilgiler de az değildir. Özellikle çekim ekleri konusunda bilgi yanlışlıkları bulunmaktadır. Şekil bilgisi konusunda gerek öğretim programlarında gerekse ders kitaplarında ÖSS'ye yönlendirici bilgi, beceri ve tutumların kazanılmasında eksiklikler bulunmaktadır. 1991-92 Programı esas alınarak yazılan ders kitaplarında bu konularla ilgili çoktan seçmeli testlere de yer verilmiştir.

Bu konuda ÖSS'de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	1	-	-	-	1	1	1	-	1	1	-	-	-	1	-	1	1	3	2	-	14

Çizelge 11.85. “Şekil bilgisi” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1982-8

Aşağıdaki cümlelerden hangisinde “-den (-dan)” eki, sonuna geldiği sözcüğün anlamını değiştirmiştir?

- A) Sıkıntıdan ne yapacağını bilmiyordu.
- B) Sıradan bir roman olduğunu hemen anladım.
- C) Terden, sırtındakiler sırtıslıklam olmuştu.
- D) Çocuktan nereye gittiklerini sormuştuk.
- E) Taşlıktan yürüyerek buraya geldi.

2. 1986-12

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde -ler (-lar) eki cümleye “abartma” anlamı katmaktadır?

- A) Sürü sürü koyunları, keçileri var.
- B) Bütün gün annelerini bekletiler.
- C) Dünyalar kadar kitabı var.
- D) Ahmet’ler yarın tatile çıkıyorlar.
- E) Çocukların hepsi aşılacak.

3. 1987-11

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde -dan, -den (-tan, -ten) eki almış olan kelime ötekilerden farklı bir görevde kullanılmıştır?

- A) Soğuktan dişlerimiz birbirine çarpıyordu.
- B) Gürültüden uyuyamadım.
- C) Balkondan deniz görüntüyor.
- D) Işıktan gözlerimiz kamaştı.
- E) Dumandan hiçbir yeri göremiyorum.

4. 1988-13

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, -ce, -ca, -çe, -ça, eklendiği sözcüğe “Bunu ona gizlice söylemişler.” cümlesindeki anlamı kazandırmıştır?

- A) Karşıma oturup sözümü kesmeden sessizce dinledi.
- B) Sonunda onlar da genişçe bir eve taşındılar.

C) Çocukça davranışları yüzünden pek sevilmezdi.

D) Ondan günlerce ne bir mektup, ne bir haber aldık.

E) Bence evinizin en güzel yanı işyerine yakın olması.

5. 1990- 12

Ağaçların çiçeklenip ekinlerin büyümeye

I II

başladığı günlerde köyüne gider, çocukluk

III

IV

günlerini sanki yeniden yaşardı.

V

Bu cümledeki altı çizili sözcüklerden hangisinin kökü, sözcük türü bakımından ötekilerden farklıdır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

6. 1991-11

Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki altı çizili sözcük, birden çok yapım eki almıştır?

- A) Ödül, sanatçının son eserine verildi.
- B) Bunları sizin sokaktaki çiçekçiden aldım.
- C) Kapıdaki nöbetçiye sizi sordum.
- D) Yarın tatlıcının önünde buluşacağız.
- E) Köşedeki balıkçıya taze balık gelmiş.

7. 1995-17

Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki altı çizili sözcük hem yapım hem çekim eki almıştır?

- A) Aralarında sıkı bir dostluk vardı.
- B) Dalgalı denizde yüzmek tehlikelidir.
- C) Kapıda bir yabancı var.
- D) Dün sokaklar çok kalabalıkmış.
- E) İnatçılar çevrelerinde pek sevilmezler.

8. 1997-14

Çağdaş sinemanın ünlü örneklerinden birini

I

II

dün gece televizyonda izlerken korkulu

III

dakikalar yaşadım.

IV V

Bu cümledeki numaralanmış sözcüklerin hangisinde birden çok yapım eki vardır?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

9. 1998-22

Bu küçük kasaba geniş ve derin bir vadinin

I

çinde kurulmuştu. Dik, kayalık tepenin

üstündeki çok eskilerden kalma kalesi,

II

III

görkemiyle etkiliyordu insanı. Alçacık damlı

IV

dükkanların bulunduğu tarihî çarşısı da

V

birçok yönden görülmeye değerdi.

Bu parçada numaralanmış sözcüklerin hangisi, bir varlığın neye ait olduğunu belirten ek almıştır?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

10. 1999-19

Üleştirme sayı sıfatı eki, -er (-ar), ünlüyle biten sayılara eklendiğinde araya "ş" kaynaştırma harfi girer.

Aşağıdakilerin hangisinde bu kurala örnek oluşturmayan bir sözcük vardır?

- A) Defterinize ikişer cümle yazın.
B) Beşer kişilik gruplara ayrıldılar.
C) Masalara yedişer tabak koyalım.
D) Herkes yirmişer dakika konuşacak.
E) Üyelerden ellişer milyon lira toplayalım.

11. 1999-20

Çayönü kazısında ortaya çıkarılan

I

buluntular, insanlığın avcılık ve

II

III

toplayıcılıktan yerleşik yaşama geçiş

IV

aşamasını göstermektedir.

V

Bu cümledeki altı çizili sözcüklerden hangisinin kökü, sözcük türü yönünden öbürlerinden farklıdır?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

12. 1999- 21

Aşağıdaki dizelerde altı çizili sözcüklerin hangisinde, birden çok yapım eki kullanılmıştır?

- A) Kara gözlüm çok özledim ben seni
B) Varlığımı yalnız ona verdim ben
C) Hava keskin bir kömür kokusuyla dolar
D) Gözleri yaş dolu yorgun bulutlar
E) Bir med zamanı gökyüzü kurşunla örtülü

13. 2000-19

- I. Teyzelerin dün sinemaya gittiler.
II. Çiçeklerine yazın bolca su vermelisin.
III. Kalemlerini başka kutuya yerleştirdi.
IV. Ceketlerimizi dolaba astım.
V. Evleri bize çok yakındır.

Yukarıdaki cümlelerin hangilerindeki altı çizili sözcüklerin aldığı ekler, onlara hem ikinci, hem de üçüncü tekil kişiye ait olma anlamı katmıştır?

- A) I ve II B) I ve V C) II ve III
D) III ve IV E) IV ve V

14. 2000-20

Türemiş sıfatlar, adlarla fiillerin kök ya da gövdelerine yapım ekleri getirilerek oluşturulur.

Aşağıdaki atasözlerinin hangisinde bu yolla yapılmış bir sıfat vardır?

- A) Güneş balçıkla sıvanmaz.
- B) Korkunun ecele faydası yoktur.
- C) Her ağacın meyvesi olmaz.
- D) Mızrak çuvala sığmaz.
- E) İşleyen demir pas tutmaz.

Çözümler:

1. Sonlarına geldikleri sözcüklerin anlamını değiştiren ekler yapım ekleridir. “-den” eki aslında adın hâl eki olan bir çekim ekidir. Sonuna geldiği adlara; uzaklaşma, çıkma, ayrılma anlamı katar. Sözcüğün anlamını değiştirmez. “-den” eki A, C, D ve E seçeneklerinde çekim ekidir. B seçeneğinde ise “sıra” sözcüğünün sonuna gelerek, “bayağı” anlamı katmış, bir adın sıfat olmasını sağlamış, sözcüğün anlamını değiştirmiştir. Yani yapım ekidir.

Doğru seçenek B’dir.

2. Sürü sürü koyunları, keçileri var. (iyelik eki)
Bütün gün annelerini beklediler. (iyelik eki)
Dünyalar kadar kitabı var. (abartma)
Ahmet’ler yarın tatile çıkıyorlar. (aile anlamı)

Çocukların hepsi aşılacak. (çoğul eki)

Doğru seçenek C’dir.

3. “-den” eki almış sözcükler, A, B, D ve E seçeneklerinde yüklem nasıl yapıldığını belirtmekte olup zarf tümleci görevindedir. C seçeneğinde ise, eylemin çıkma, ayrılma yerini belirtmektedir; yani, dolaylı tümleç görevindedir.

Doğru seçenek C’dir.

4. “-ce” eki örnek cümle “Bunu ona gizlice söylemişler.” cümlesinde “gizli” sözcüğünün sonuna gelerek “olarak, bir şekilde” anlamı katmıştır. Bu anlamıyla yalnızca A seçeneğinde kullanılmıştır.

Doğru seçenek A’dır.

5. “Çiçeklenip” sözcüğünün kökü “çiçek”, isimdir;
“başladığı” sözcüğünün kökü “baş”, isimdir;
“çocukluk” sözcüğünün kökü “çocuk”, isimdir;
“günlerini” sözcüğünün kökü “gün” isimdir;
“ekinlerin” sözcüğünün kökü “ekmek”, fiildir.

Doğru seçenek B’dir.

6. A’daki “sanatçının” sözcüğünde bir yapım bir de çekim eki bulunmaktadır: “sanat-çı-n-ın”
“-çı” yapım eki, “-n” kaynaştırma ünsüzü, “-ın” tamlayan eki, yani çekim ekidir.

B’deki “çiçekçiden” sözcüğünde bir yapım bir de çekim eki bulunmaktadır: “çiçek-çi-den”

“-çi” yapım eki, “-den” hâl eki, yani çekim ekidir.

C’deki “nöbetçiye” sözcüğünde bir yapım bir de çekim eki bulunmaktadır: “nöbet-çi-y-e”
“-çi” yapım eki “y” kaynaştırma ünsüzü “-e” adın hâl ekidir.

D’deki “tatlıcının” sözcüğünde iki yapım bir de çekim eki bulunmaktadır; “tat-lı-cı-n-ın”
“-lı” ve “-cı” yapım eki, “-n” kaynaştırma ünsüzü, “-ın” tamlayan ekidir.

E’deki “balıkçıya” sözcüğünde bir yapım bir de çekim eki bulunmaktadır: “balık-çı-y-a”
“-çı” yapım eki, “y” kaynaştırma ünsüzü “-a” adın hâl ekidir.

Doğru seçenek D’dir.

7. “Dost-luk” ve “dalga-lı” sözcüklerinde yalnız yapım ekleri bulunmaktadır. E seçeneğindeki “inat-çı-lar” sözcüğünde ise hem yapım hem de çekim eki kullanılmıştır.

Doğru seçenek E’dir.

8. “Korkulu” sözcüğünde iki yapım eki bulunmaktadır: Korkmak fiilinden önce

“korku” adı, sonra da “korku” adından “korkulu” sıfatı türemiştir.

Doğru seçenek C’dir.

9. Bir varlığın neye ait olduğunu gösteren ek “iyelik eki” adını alır. Bu eki alan sözcüğe “Neyi?” sorusunu sordüğümüzda başka bir sözcük doğru yanıt verir. Altı çizili sözcüklerden “kalesi” bu özelliği göstermektedir. Onun “kasaba” ya ait olduğu “(-s)i” ekinden anlaşılır.

Doğru seçenek C’dir.

10. “Beş” sözcüğü ünsüzle biten sayı olduğu için “-er” eki, köke doğrudan eklenir.

Doğru seçenek B’dir.

11. Kazı sözcüğü, kaz-; buluntu, bul-; geçiş, geç-; aşama, aş- fiillerinden türetilmiştir. Avcılık ise “av”dan yani bir addan türetilmiştir. “Av” ad, diğerleri eylem köküdür.

Doğru seçenek C’dir.

12. göz - lü - m
ye çe

Var - lğ - ım - ı

ye çe çe

Kok - u - su - yla

ye çe çe

Yor - gun

ye

Ört - ü - lü

ye ye

Doğru seçenek E’dir.

13. II. ve III. cümlelerdeki “çiçeklerine”, “kalemlerini” ifadelerinin başına “senin”, “kendi” ve “onun” zamirleri getirilebilir. Yani bu cümleler, hem ikinci hem de üçüncü tekil kişiye ait olma anlamlarını taşımaktadır.

Doğru seçenek C’dir.

14. A, B ve D seçeneklerinde sıfat yoktur. C’de ise “her ağaç” sözü bir sıfat tamlaması olup, sıfat, kök hâindedir. E seçeneğindeki “işleyen demir” sıfat tamlamasında “işleyen” sözcüğü, isimden fiil yapım eki “-le” ve fiilden isim yapım eki (sıfat-fiil) “-en” den türetilmiş bir isimdir.

Doğru seçenek E’dir.

11.4. Cümle Bilgisi

ÖSS'deki Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili soruların bir kısmını da cümle bilgisi ile ilgili sorular oluşturmaktadır. 1957 Programında bu konuda da önemli eksiklikler bulunmaktadır. Bu konuya özellikle 1991-92 Öğretim Programında ve ders kitaplarında yeterince yer ayrılmıştır. Ancak, bu konuda da ÖSS'ye yönelik yönlendirici ve eğitici bilgi, beceri ve tutumların kazandırılmasında eksiklikler bulunmaktadır.

11.4.1. Cümlenin öğeleri ile ilgili sorular

Bir fikri, bir duygu ve düşünceyi, bir oluş ve kılışı tam olarak bir hüküm hâlinde bildiren sözcük grubuna "cümle" denir.

Dil kurallarına göre sözcükler cümlede bir görev üstlenirler. Sözcüklerin cümledeki bu görevlerine "öge" denir.

Cümlenin temel ve yardımcı olmak üzere iki çeşit ögesi vardır. Temel ögeler, özne ve yüklem; yardımcı ögeler, nesne ve tümleçlerdir.

Cümlenin temel ögeleri:

1. Yüklem, cümlenin bütün ögelerini kendisine bağlayan ve cümlenin yargısını taşıyan sözcük veya sözcük grubudur. Yüklem, cümlenin temel ögesidir; bu nedenle, ögeleri bulmak için bütün sorular yükleme sorulur.

2. Özne, yüklem bildirdiği işi yapan ya da yüklem gösterdiği yargıya konu olan varlıktır.

Öznelere buldukları durumlara göre iki şekilde adlandırılmaktadır:

2.1. Gerçek özne: Etken çatılı eylemlerin kullanıldığı cümlelerde işi gerçekleştiren, ad soylu yüklem kullanıldığı cümlelerde bir şey olan sözcük veya sözcük grubudur.

2.2. Sözde özne: Edilgen çatılı eylemlerle kurulan cümlelerde, cümlenin öznesi gibi görünen; gerçekte nesnesi olan sözcük veya sözcük grubudur.

Özneyi bulmak için yükleme "kim?, ne?" soruları sorulur.

Cümlenin yardımcı ögeleri

1. Nesne: Eylemi geçişli olan yüklem etkilediği şahsı, varlığı veya kavramı gösteren yalın veya adın -i hâl ekini almış sözcük veya sözcük grubudur.

Nesne ikiye ayrılır:

1.1. Belirtili nesne: Adın -i (belirtme) hâl ekini almış ad soylu sözcük veya sözcük gruplarıdır.

Belirtili nesneyi bulmak için yükleme "kimi?, neyi?" soruları sorulur.

1.2. Belirtisiz nesne: Yalın hâldeki adlarla oluşan nesnelere.

Belirtisiz nesneyi bulmak için, özneyi bulduktan sonra, yükleme "ne?" sorusu sorularak bulunur.

2. Zarf tümleci: Cümlede yüklem anlamını zaman, durum, ölçü, yer-yön vb. bakımlardan tamamlayan sözcük veya sözcük gruplarıdır.

Zarf tümlecini bulmak için yükleme "nasıl?, niçin?, ne zaman?, ne kadar?, ne ile?, hangi şartlarda?, kimin tarafından?" soruları sorulur.

3. Dolaylı Tümleç (Yer tamlayıcısı): Cümlede yüklem anlamını yer bakımından tamamlayan sözcük veya sözcük gruplarıdır. Dolaylı tümleçler adın üç hâlde (- e, -de, -den) bulunabilirler.

Dolaylı tümleci bulmak için yükleme "neye?, nede?, neden?, kime?, kimde?, kimden?, nereye?, nerede?, nereden?" soruları sorulur.

Cümlede yer alan diğer unsurlar:

Ara söz: Tek başına kullanılmayan ancak bir cümlenin anlamını tamamlayan yargısız anlatımlardır. Ara sözlerin başına ve sonuna virgül (,) veya kısa çizgi (-) konur. Ara sözler genellikle açıklama niteliğindedir; özne, nesne, dolaylı tümleç, zarf tümlecini açıklayıcısı olabilirler.

Ara cümle: Ara cümle de bir ara sözdür. Ara cümle, cümlelerin herhangi bir ögesi olamaz ve bir yargı bildirir.

Cümle bilgisi ile ilgili ÖSS soruları şu şekilde sınıflandırılmıştır:

11.4.1.1. Özne

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	3

Çizelge 11.86. “Özne” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1983-7

Aşağıdaki sorulardan hangisi özneyi buldurmaya yöneliktir?

- A) Ayşe, Türkân’ı dün okulda mı aradı?
- B) Ayşe dün okulda Türkân’ı mı aradı?
- C) Türkân’ı dün okulda Ayşe mi aradı?
- D) Türkân’ı Ayşe dün mü aradı?
- E) Türkân dün Ayşe’yi niçin aradı?

2. 1986-13

Aşağıdakilerin hangisinde soru, cümlede bildirilen eylemi yapanı bulmaya yöneliktir?

- A) Kardeşin hangi okula gidiyor?
- B) Gönderdiğim paketi almadın mı?
- C) Bu resmi hangi öğrenci yapmış?
- D) Arkadaşın o kitabı nereden almış?
- E) Otobüste kime selâm verdin?

3. 2000-21

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde soru, özneyi buldurmaya yöneliktir?

- A) Beni mi aradılar?
- B) Aşağı mı ineceğiz?
- C) Dün mü geldiniz?
- D) Yağmur mu yağıyor?
- E) Çok mu yoruldu?

Çözümler:

1. Bu soru cümle vurgusu ile ilgilidir. Cümlede vurgu, genellikle yüklemden bir önceki kelimededir. “Türkân’ı dün okulda Ayşe mi aradı?” cümlesinde vurgu, “mi” soru edatından önceki “Ayşe” adındadır. C seçeneğinde “kim aradı?” sorusuna yanıt verilmektedir.

Doğru seçenek C’dir.

2. Eylemi yapan özne olduğuna göre, bu soruda özneyi buldurmaya yönelik soru cümlesinin bulunması istenmektedir. A seçeneğindeki soru sıfatı dolaylı tümleci, B seçeneğindeki mi soru edatı yüklemi, D ve E seçeneklerindeki dolaylı tümleci, C seçeneğindeki soru sıfatı ise, özneyi buldurmaya yöneliktir.

Doğru seçenek C’dir.

3. Soru edatı “mi”; “Beni mi aradılar?” cümlesinde nesneyi, “Aşağı mı ineceğiz?”, “Dün mü geldiniz?”, “Çok mu yoruldu?” cümlelerinde zarf tümlecini buldurmaya yöneliktir. D seçeneğindeki “Yağmur mu yağıyor?” cümlesinde ise, “mi” soru edatı özneyi buldurmaya yöneliktir.

Doğru seçenek D’dir.

Aşağıdakilerin hangisinde, öğelerin sıralanışı bu cümledekiyle aynıdır?

- A) Eleştirmenler, dilciler, şiirde sözcüklerin gerçek anlamlarından çok, yan anlamlarının kullanıldığını söylerler.
 B) Şiir, duyguları etkileyerek akıl gücünü baskı altına alır.
 C) Şiir, duyular aracılığıyla dünyayı okura tanıtır.
 D) Her çağ, kendi şiirini, ikinci bir dil yaratarak oluşturur.
 E) Şairler, sözcüklerin anlam alanını genişletmeye çalışırlar.

Çözümler:

1. İçeriye / ellerinde kameralarıyla / genç, orta
 Dolaylı T. Zarf T.
yaşlı, kadınlı erkekli bir grup gazeteci girdi.
 Özne Yüklem

Öğelerin sıralanışı bakımından bu cümlelerin benzeri E seçeneğinde verilmiştir:

Düzenlenen seminere , / kullanacakları
 Dolaylı T.
aletlerle birlikte / işe yeni başlayan
 Zarf T.
arkadaşlarımız / katılacak.
 Özne Yüklem

2. Sabah olunca, güneşin ilk ışıkları
 Zarf T. Özne
dağların doruklarını aydınlattı.
 B.li N. Yüklem

E seçeneğindeki cümle, öğelerin sıralanışı bakımından örnek cümleye benzemektedir:

İki saat sonra su, depoyu doldurur.
 Zarf T. Özne B.li N. Yüklem

Doğru seçenek E'dir.

3.

- (I) Sabahları ekinler çiğlidir.
 Zarf T. Özne Yüklem
 (II) Gün doğmadan önce yaş ekinler ağırdır.
 Zarf T. Özne Yüklem
 (III) Yel esince ağır ağır dalgalanır.
 Zarf T. Zarf T. Yüklem
 (IV) Gün doğup da çiğler kalkınca, ekinlerdeki
 Zarf T.
dalgalanma artar.
 Özne Yüklem
 (V) Kocaman ovayı kaplayan ekinler tüy gibi
 Özne
hafiftir artık.
 Yüklem Zarf T.
 (VI) Yel, tüy gibi hafif ekinleri toprağa değecek
 Özne B.li N.
kadar yatırır.
 Zarf T. Yüklem

Doğru seçenek A'dır.

4. Ozan, düşünceyi duygu hâline dönüştürünceye kadar
 Özne B.li N. Zarf T.
yoğurur.
 Yüklem

D'deki cümle:

Her çağ kendi şiirini, ikinci bir dil yaratarak
 Özne B.li N. Zarf T.
olusturur.
 Yüklem

A'daki cümle: Özne + nesne + yüklem

B'deki cümle: Özne + zarf tümleci + nesne + dolaylı tümleç + yüklem

C'deki cümle: Özne + zarf tümleci + nesne + dolaylı tümleç + yüklem

E'deki cümle: Özne + dolaylı tümleç + yüklem

biçiminde kurulmuştur.

Doğru seçenek D'dir.

11.4.1.4. Ögeleri sırayla verilen cümleler

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	2

Çizelge 11.89. “Ögeleri sırayla verilen cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1996-20

Ülkenin günlük siyasal olaylarını ve toplumsal bozukluklarını eleştirel bir yaklaşımla ve etkileyici bir biçimde yansıtır.

Bu cümlelerin ögeleri aşağıdakilerin hangisinde sırasıyla verilmiştir?

- A) Özne - nesne - yüklem
- B) Nesne - dolaylı tümleş - yüklem
- C) Özne - dolaylı tümleş - yüklem
- D) Nesne - zarf tümleşci - yüklem
- E) Özne - zarf tümleşci - yüklem

2. 1997-17

Kişiyi, içinde yaşadığı toplumun değer yargıları biçimlendirir.

Bu cümlelerin ögeleri aşağıdakilerin hangisinde sırasıyla verilmiştir?

- A) Özne - dolaylı tümleş - yüklem

- B) Nesne - özne - yüklem
- C) Nesne - dolaylı tümleş - yüklem
- D) Dolaylı tümleş - özne - yüklem
- E) Özne - zarf tümleşci - yüklem

Çözümler:

1. Ülkenin günlük siyasal olaylarını ve toplumsal

bozukluklarını eleştirel bir yaklaşımla ve

B.li Nesne

etkileyici bir biçimde yansıtır.

Zarf T.

Yüklem

Doğru seçenek D'dir.

2. Kişiyi, içinde yaşadığı toplumun değer

B.li N.

yargıları biçimlendirir.

Özne

Yüklem

Doğru seçenek B'dir.

11.4.1.5. Nesne

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	1	-	-	-	-	-	1	-	1	1	1	-	-	1	-	1	-	-	-	-	7

Çizelge 11.90. “Nesne” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1982-23

“Doğrusu bu kadar erken geleceğini hiç ummuyorduk.” cümlesi, **yan cümlecğin görevi yönünden, aşağıdakilerden hangisi ile özdeştir?**

- A) Eve geldiğimizde misafirler çoktan gitmişti.
- B) Gazetede ki resimleri görünce çok şaşırđım.
- C) Bu kitabı ona verdiğimi unutmşum.
- D) Sinemaya giderken otobüste öğretmenini gördüm.
- E) İstanbul’a gelen turistler yarın İzmir’e gidecekler.

2. 1988-15

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yan cümlecik belirtili nesne görevindedir?

- A) Bulduğunuz kalem benimkine benziyor.
- B) Bu yaptıklarınızı hiç beğenmiyorum.
- C) Söylediklerinizin hiçbirine katılmıyorum.
- D) Tartıştığınız konu beni ilgilendirmiyor.
- E) Bugünlerde eğlendirici bir kitap okumak istiyorum.

3. 1990-15

Tarihsel bilinç, dünün ulusal ve evrensel değerlerini bugünün düşüncesi ve dünya görüşüyle algılamaktır.

Bu cümlede altı çizili sözcüklerin oluşturduğu öge, aşağıdakilerden hangisinde vardır?

- A) Yaşayan tarihle ölü tarihi aynı yöntemle ele almamalıyız.

- B) Geçmiş olaylara duygusal yaklaşım, tarih bilinciyle bağdaşmaz.
- C) Yaşayan tarihin verilerinden doğru bir biçimde yararlanmalıyız.
- D) Tarihsel olaylar, ortaya çıktıkları günün koşulları içinde değerlendirilmelidir.
- E) Tarihsel gerçeklere ayna tutan olaylara, nesnel ve bilimsel ölçütlerle yaklaşmalıyız.

4. 1991-15

Aşağıdaki sorulardan hangisinin cevabı, özne de yüklem de değildir?

- A) - Arkadaşın ne yapıyor? - Dinleniyor.
- B) - Kim geldi? - Sütçü.
- C) - Annen nasıl oldu? - İyileşti.
- D) - Bu pakette ne var? - Kitap
- E) - Çocuk kimi arıyor? - Kardeşini.

5. 1992-14

Aşağıdakilerin hangisinde “ve” sözcüğü nesnelere bağlama göreviyle kullanılmıştır?

- A) Eteklerinde güneş rengi bir yığın yaprak
Ve bir zaman bakacaksın semaya ağlayarak
- B) Gözlerin, dişlerin ve ak pak gerdanıyla
Ne güzel komşumuzdun sen Fahriye Abla
- C) Su sesi ve kanat şakırtısından
Billur bir avize Bursa’da zaman
- D) Öfkenin homurtusu geliyor dipten
Ve kadın İskilip’ten ya da Nizip’ten
- E) Geceyi ve seni düşünüyorum
Duyuluyor uğursuz uzaklığı seslerin

6. 1995-20

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde nesne yoktur?

- A) Kitaplarına, en son çıkan yayınları almıştı.
 B) Bütün ricalarımıza karşın istediğimiz parayı veremeyeceğini söyledi.
 C) Bu büyük başarısından dolayı törene katılan herkes onu kutladı.
 D) Dünkü piknik, öğleden sonra çıkan fırtına yüzünden tatsız geçti.
 E) Onun bu konuda ne düşündüğünü açıkça bilmiyoruz.

7. 1997-15

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, belgisiz zamir nesne görevindedir?

- A) Bazen günlerimi resim yaparak geçiriyorum.
 B) Çoğu zaman onu otobüs durağında görüyorum.
 C) Kimi arkadaşlar çayı sever ama ben kahveyi yeğlerim.
 D) Bana, bir gün uğrasın, diye haber bırakmış.
 E) Bunların hepsini geçen gün ben aldım.

Çözümler:

1. Cümlelerin yan cümleciği "bu kadar erken geleceğini" sözcük öbeğidir. Bu sözcük öbeği yükleme "neyi" sorusu sorularak bulunur. Yani cümlelerin belirtili nesnesidir. C seçeneğinin yan cümleciği "ona verdiğimi" sözcük öbeğidir. Yükleme sorulan "neyi" sorusunun yanıtıdır ve belirtili nesnedir. A, B ve D seçeneklerinin yan cümleciği zarf tümlecik, E'nin yan cümleciği özne görevindedir.

Doğru seçenek C'dir.

2.

- A) Bulduğunuz kalem benimkine benziyor.
 Yan cümlecik (özne)
 B) Bu yaptıklarınızı hiç beğenmiyorum.
 Yan cümlecik (B.li N.)

- C) Söylediklerinizin hiçbirine katılmıyorum.
 Yan cümlecik (Dolaylı T.)
 D) Tartıştığınız konu beni ilgilendirmiyor.
 Yan cümlecik (Özne)
 E) Bugünlerde eğlendirici bir kitap okumak istiyorum.
 Yan cümlecik (B.siz N.)

Doğru seçenek B'dir.

3. Bu sorunun hazırlanışında hata vardır.

Soru kökünde verilen cümlede, altı çizili sözcüklerin oluşturduğu öge, seçeneklerin hiçbirinde yoktur. Bu cümle yalnızca özne ve yüklemden oluşmuştur:

Tarihsel bilinç, dünün ulusal ve evrensel değerlerini

Özne

bugünün düşüncesi ve dünya görüşüyle algılamaktır.

Yüklem

Bu cümlede eylemsiye ait öğeler yan cümlecik olarak tek bir ögeyi meydana getirir. Ancak, bir yan cümlecik kendi içinde öğelerine ayrılabilir. Örnek cümlede de bu yapılmıştır. Altı çizili sözcüklerin oluşturduğu öge, eylemsinin nesnesidir. Ancak seçeneklerde eylemsiye ait bu tür bir nesne yoktur.

Sorunun doğru seçeneği olarak A açıklanmıştır.

4.

- A) - Arkadaşın ne yapıyor? - Dinleniyor.
 Yüklem
 B) - Kim geldi? - Sütçü.
 Özne
 C) - Annen nasıl oldu? - İyileşti.
 Yüklem
 D) - Bu pakette ne var? - Kitap
 Özne
 E) - Çocuk kimi arıyor? - Kardeşini.
 B.li N.

Doğru seçenek E'dir.

5. "ve" bağlacı E seçeneğinde "geceyi" ve "seni" nesnelerini bağlamaktadır.

Geceyi ve seni düşünüyorum.

B.li N. B.li N. Yüklem

Doğru seçenek E'dir.

6. A'da "en son çıkan yayınları",
B'de "istediğimiz parayı",
C'de "onu",
E'de "onun bir konuda ne düşündüğünü"
nesnedir.
D'de nesne yoktur.
Doğru seçenek D'dir.

7. Bunların hepsini geçen gün ben aldım.
cümlesinde altı çizili sözcük belgisiz
zamirdir. Bu zamir, cümlenin nesnesidir.
Doğru seçenek E'dir.

11.4.1.6. Dolaylı tümleş

Bu konuda ÖSS'de bir soru sorulmuştur:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1

Çizelge 11.91. "Dolaylı tümleş" ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Soru:

1991-12

Cümlede önemsenen öğeyi vurgulamanın bir yolu da onu yükleme yaklaşımdır.

Bu açıklamaya göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde dolaylı tümleş vurgulanmaktadır?

- A) Beni en çok onlar ilgilendirmişti.
B) O sonsuz maviliği yeniden gördüm.
C) En güzel yıllarım köyde geçti.
D) Binlerce kuş birden havalandı.
E) Ertesi gün tekrar geleceğini biliyordum.

Çözüm:

- A) Beni en çok onlar ilgilendirmişti.
Özne
B) O sonsuz maviliği yeniden gördüm.
Zarf T.
C) En güzel yıllarım köyde geçti.
Dolaylı T.
D) Binlerce kuş birden havalandı.
Zarf T.
E) Ertesi gün tekrar geleceğini biliyordum.
B.li N.
Doğru seçenek C'dir.

11.4.1.7. Cümlelerin öğeleri ile ilgili diğer sorular

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2

Çizelge 11.92. “Cümlelerin öğeleri” ile ilgili diğer ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1983-6

Aşağıdakilerden hangisinde, ikinci cümleye geçilirken yapılan değişiklikle, yüklem kişi yönünden güçlendirilip pekiştirilmiştir?

- A) Buraya yarın sen gelirsin.
Buraya yarın sen gel.
- B) Birazdan onu ben göreceğim.
Birazdan onu ben görürüm.
- C) Çok hastayım.
Bugün, çok çok hastayım.
- D) Bunu ona verirsin.
Bunu ona sen verirsin.
- E) Kumda güneşlenirsin.
Kumda her gün güneşlenirsin.

2. 2000-22

Aşağıdaki cümlelerden hangisi, öğelerinin sayısı bakımından ötekilerden farklıdır?

- A) Altmış yıllık arkadaşım.
- B) Sabırlı ve titiz bir araştırmacıydı.
- C) Bütün gün kitaplarıyla baş başaydı.
- D) Seçkin bilim adamlarımızdan biriydi.
- E) Herkesi duygulandıran, soylu bir davranıştı.

Çözümler:

1. Yüklem kişi yönünden güçlendirilip pekiştirilmesi, yüklemdeki kişi ekiyle yetinmeyip (Geldim.), gelenin zamirini de yüklem yanında kullanmakla (Ben geldim) olur. Bu duruma uygun cümleler D’de verilmiştir.

Doğru seçenek D’dir.

2.

- A) Altmış yıllık arkadaşımdı.
Yüklem
- B) Sabırlı ve titiz bir araştırmacıydı.
Yüklem
- C) Bütün gün kitaplarıyla baş başaydı.
Zarf T. Zarf T. Yüklem
- D) Seçkin bilim adamlarımızdan biriydi.
Yüklem
- E) Herkesi duygulandıran, soylu bir davranıştı.
Yüklem

A, B, D ve E seçeneklerindeki cümlelerde öge sayısı bir iken, C’de üçtür.

Doğru seçenek C’dir.

11.4.2. Özne-yüklem uyumu ile ilgili sorular

Özne ile yüklemün kişi, tekillik ve çoğulluk bakımından tutarlı oluşuna “özne-yüklem uyumu” adı verilir.

Genel olarak özne tekilse yüklem de tekil; çoğulsa yüklem de çoğuldur. Ancak bazı durumlarda bu uygunluk bozulabilir:

1. Kişi bakımından uygunluk:

- 1.1. Özne tekil kişi ise yüklem de tekil olur.
- 1.2. Birden çok özne bulunduğu anda, öznelere biri tekil ya da çoğul birinci kişi ise yüklem birinci çoğul kişi olur.
- 1.3. Öznede “biz” anlamı (ben ve sen; ben ve o; ben, sen ve o) varsa, yüklem birinci çoğul kişi olur.
- 1.4. Öznede “siz” anlamı (sen ve o, siz ve o) varsa, yüklem ikinci çoğul kişi olur.

2. Tekillik-çoğulluk bakımından uygunluk:

- 2.1. Özne, bir kişi olsa da topluluk adına konuşuyorsa, yüklem birinci çoğul kişi olur.
- 2.2. Özne, bir kişi de olsa alçakgönüllü olma, övünme, böbürlenme amacıyla birinci çoğul kişi olarak düşünüldüğünde, yüklem birinci çoğul kişi olur.
- 2.3. Topluluk isimleri özne olduğunda yüklem tekil de çoğul da olabilir.
- 2.4. Çoğul eylem adları özne olursa, yüklem tekil olur.
- 2.5. İnsan dışındaki varlık adları özne ise, çoğul olsalar bile yüklem genellikle tekil olur.
- 2.6. Cansız varlıklar özne olduklarında çoğul olsalar bile yüklem tekil olur.
- 2.7. Özne çoğul zaman adlarından oluşuyorsa, yüklem de tekil olur.
- 2.8. Cümlede birden çok özne varsa, yüklem çoğul olur.

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2

Çizelge 11.93. “Özne-yüklem uyumu” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1983-5

“Cansız varlıkların ya da soyut kavramların çoğulları özne olduğunda bunların yüklemeleri tekil olur.”

Aşağıdakilerden hangisinde bu kurala uyulmamıştır?

- A) Köylüler, uzaktan uzağa bağrıştılar.
- B) Dağlar, gün batımına doğru kızıştı.
- C) Boksörler yaman dövüştiler.
- D) Bu düşünceler, geçerliliğini çoktan yitirdi.
- E) Bu tür duygular, gözlerimi yaşartırlar.

2. 1993-14

Türkçede, bir cümlenin öznesi, birinci ve üçüncü tekil kişiden oluşuyorsa, yüklemi birinci çoğul kişi olur.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu kurala uymamaktan kaynaklanan bir bozukluk vardır?

- A) Ben onunla ilk kez sizin evde karşılaştım.
- B) O filmi sizinle birlikte izlemiştik sanırım.
- C) Son durağa geldiğimizde, otobüste bir ben bir de o yaşlı adam kalmıştı.
- D) O, ağabeyinle aynı lisede okumuştü.
- E) Hatırlarsan, geçen sene bu günlerde sen, ben ve kardeşim denize giryorduk.

Çözümler:

1. Soru kökündeki kurala uymayan cümle E' deki cümledir. "Duygular", soyut bir kavramdır, çoğuldur. Yüklemi tekil olması gerekirken çoğul olmuştur.
Doğru seçenek E'dir.

2. "Son durağa geldiğimizde, otobüste bir ben bir de o yaşlı adam kalmıştı." cümlesinin öznesi birinci tekil ve üçüncü tekil kişiden oluşmuştur. Bunun için cümlenin yüklemi, üçüncü tekil kişi değil de birinci çoğul kişi olmalıdır. "Kalmıştı." yüklemi, "kalmıştık." biçiminde olmalıydı.
Doğru seçenek C'dir.

11.4.3. Eylem çatısı (Çatılarına göre fiiller) ile ilgili sorular

Eylemlerde çatı: Eylemler özne ve nesne alışlarına göre iki grupta toplanırlar:

1. Özne ile ilgilerine göre eylemler (Özne-yüklem ilişkisi):

1. **Etken eylemler:** Özneleri belli olan eylemlere denir.

2. **Edilgen eylemler:** Eylemin kimin tarafından yapıldığı bilinmeyen ve “-l, -n” yapım ekleriyle türemiş eylemlerdir.

3. **Dönüştü eylemler:** Öznenin yaptığı işten yine kendisi etkileniyorsa, öznenin bir işi kendine yaptığını belirten eylemlerdir.

4. **İşteş eylemler:** İşin birden çok özne tarafından karşılıklı ya da ortaklaşa yapıldığını anlatan eylemlerdir.

2. Nesne ile ilgilerine göre eylemler (Nesne-yüklem ilişkisi):

2.1. **Geçişli eylemler:** Nesnesi olan eylemlerdir.

2.2. **Geçişsiz eylem:** Nesnesi olmayan eylemlerdir.

2.3. **Oldurgan eylem:** Geçişsiz eylemlerin kök veya gövdelerine “-( )t, - ( )r, -dir” yapım eklerinden uygun olanın getirilmesiyle yapılan eylemlerdir. Bu durumda eylem, geçişli hâle getirilmiş olur.

2.4. **Ettirgen eylem:** Geçişli eylemlerin kök veya gövdelerine “-( )t, - ( )r, -dir” yapım eklerinden uygun olanın getirilmesiyle yapılan eylemlerdir. Bu durumda eylem, ikinci defa geçişli hâle getirilmiş olur.

11.4.3.1. Özne-yüklem ilişkisi

Bu konuda ÖSS’de bir soru sorulmuştur:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1

Çizelge 11.94. “Özne-yüklem ilişkisi” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Soru:

1982-22

“Arkadaşınız bir gün önce otelden ayrıldı.” cümlesinde görülen özne-yüklem ilişkisi, aşağıdaki cümlelerin hangisinde vardır?

- A) Lokantada istediğiniz yerler ayrıldı.
- B) Kendi isteğiyle emekliye ayrıldı.
- C) Yıllık kârdan payınıza düşen para ayrıldı.
- D) Fırtınada ağacın dalı gövdesinden ayrıldı.
- E) Yol, ırmağın kıyısında ikiye ayrıldı.

Çözüm:

“Arkadaşınız bir gün önce otelden ayrıldı.” cümlesinin öznesi “arkadaşınız” sözcüğüdür ve gerçek öznedir. Yüklemi ise “ayrıldı” sözcüğüdür. Özne eylemi bizzat yapmaktadır ve yaptığı işten etkilenmektedir. Yüklem dönüştü çatılıdır. A,C,D ve E’ de “ayrılma” eylemleri özneleri tarafından değil, başkalarınca yapılmaktadır. Eylemler edilgen, özneler ise sözde öznedir. B seçeneğinde emekliye ayrılan, yani işi yapanla, etkilenen aynı kişidir ve dönüştü eylemdir. A, C, D ve E’nin eylemlerindeki aldığı “-il” ekleri edilgenlik, B’deki eylemin aldığı “-il” eki ise dönüştü ekidir.

Doğru seçenek B’dir.

11.4.3.2. Nesne-yüklem ilişkisi

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	5

Çizelge 11.95. “Nesne-yüklem ilişkisi” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1987-13

Nesne alıp almadıklarına göre fiiller “geçişli” ve “geçişsiz” diye ikiye ayrılır. “Neyi” ve “kimi” sorularına cevap veren fiiller geçişli, bu sorulara cevap vermeyenler geçişsizdir.

Bu tanıma göre, aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi geçişli bir fiildir?

- A) Onun sözlerine, arkadaşı sinirli sinirli gülüyordu.
- B) Çocuklar, hava güzel olursa, yarın maça gidecekler.
- C) Babasıyla İstanbul’a gideceğine çok seviyor.
- D) Siz de bizimle sinemaya gelmez misiniz?
- E) Televizyondaki yeni diziyi izliyor musunuz?

2. 1990-13

Aşağıdaki atasözlerinden hangisinin yüklemi bir geçişli fiildir?

- A) Araba devrilince yol gösteren çok olur.
- B) Boş çuval ayakta durmaz.
- C) Kurunun yanında yaş da yanar.
- D) Güllü seven dikenine katlanır.
- E) Ayağımı yorganına göre uzat.

3. 1992-13

Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki altı çizili sözcük, çatı bakımından ötekilerden farklıdır?

- A) Seni darıltmak istemiyorum.
- B) Bu konuyu birlikte seçmiştik.
- C) Seni durakta çok bekledim.

- D) Onun için bu kadar üzülmemelisin.
- E) Önerdiğin kitabı alacağım.

4. 1994-15

Çocuklar sıralarından kalktılar.

Bu cümlelerin yüklemi çatı yönünden aşağıdakilerden hangisine benzemektedir?

- A) Bozulan araba yolun ortasında durdu.
- B) Tabloyu iki pencere arasındaki duvara astı.
- C) Kitapları raflara güzelce yerleştirdi.
- D) Yaşamındaki boşluğu hayvan sevgisiyle doldurmuştu.
- E) O da ağabeyi gibi pilot olmayı çok istiyordu.

5. 1997-16

(I) Köşedeki masaya oturdu. (II) Eldivenlerini çıkarıp yanına koydu. (III) Usulca çantasını açtı. (IV) Küçük el aynasını çıkardı. (V) Yüzünü uzun uzun inceledi.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerden hangisinin yüklemi geçişsiz bir fiildir?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Çözümler:

1. Eylemler “kimi, neyi” veya “ne?” sorularına yanıtlar verebiliyorsa, yani nesne alabiliyorsa geçişli; bu sorulara yanıt veremiyor, yani nesne alamıyorsa geçişsizdir. A’daki gülmek, B’deki gitmek, C’deki sevinmek, D’deki gelmek eylemleri “neyi, kimi” sorularına yanıt veremezler.

E' deki "Televizyondaki yeni diziyi izliyor musunuz?" cümlesinde "izlemek" eylemi ise nesne alabilen bir eylemdir. (Neyi? – Filmi)

Doğru seçenek E'dir.

2. Nesne alan eylemler geçişlidir. Bir yüklem geçişli yani nesne alabilir olduğunu belirleyebilmek için yükleme "kimi, neyi?" sorularından biri yöneltilir. A, B, C ve D'deki "olur", "durmaz", "yanar", "katlanır" yüklemeleri geçişsiz; E'deki "uzat" yüklemi "neyi" sorusuna "ayağını" yanıtını verdiği için geçişlidir.

Doğru seçenek E'dir.

3. "İstemek", "seçmek", "beklemek" ve "almak" eylemleri etken çatılı olup birer geçişli eylemdirler. "Üzülme" ise dönüşlü çatılı olup geçişsiz bir eylemdir.

Dolayısıyla, D seçeneğinin dışındaki eylemler geçişlidir.

Doğru seçenek D'dir.

4. "Çocuklar sıralarından kalktılar." cümlesinin fiili, etken ve geçişsiz fiildir. Benzeri "Bozulan araba yolun ortasında durdu." cümlesidir.

Doğru seçenek A'dır.

5. "Köşedeki masaya oturdu." cümlesinin yüklemi "oturdu" nesne almadığı için geçişsiz bir eylemden oluşmuştur. Diğer cümlelerde geçen eylemler ise, nesne almıştır.

Doğru seçenek A'dır.

11.4.4. Cümle türleri

Cümleler anlamlarına, öge dizilişlerine, yüklem türüne ve yapılarına göre çeşitli adlarla adlandırılırlar.

1. Anlamlarına göre cümleler:

Anlamlarına göre cümleler dörde ayrılır.

1.1. Olumlu Cümle: Yüklemi olumlu yargı bildiren cümlelerdir.

1.2. Olumsuz cümle: Yüklemi olumsuz yargı bildiren cümlelerdir.

1.2.1. Yapıca olumsuz, anlamca olumlu cümleler: Yüklemi olumsuzluk eki almadığı hâlde, olumsuzluk bildiren cümlelerdir.

Yüklemi olumsuz olan bir cümle “değil” edatını alınca anlamca olumlu olur.

Yapıca olumsuz olan cümleler, soru yoluyla anlamca olumlu olabilir.

1.2.2. Yapıca olumlu, anlamca olumsuz cümleler: Yüklemde olumsuzluk bildiren bir ek veya sözcük bulunduğu hâlde, olumlu yargı bildiren cümlelerdir.

“ne...ne” bağlacı cümleleri yapıca olumlu, anlamca olumsuz yapar.

1.3. Soru cümlesi: Soru anlamı taşıyan ve cevap gerektiren cümlelerdir.

Soru biçimi taşıdığı hâlde cevap gerektirmeyen cümlelere ise “sözde soru cümlesi” adı verilir.

1.4. Ünlem cümlesi: Bir nedene bağlı olarak sevinç, özlem, üzüntü, korku, yakarış vb. çeşitli duyguları, coşkuları anlatan cümlelerdir.

1.5. Emir cümlesi: Cümledeki yargıyı emir biçiminde bildiren cümlelerdir.

1.6. Gereklilik cümlesi: Yüklemi gereklilik kipiyle kurulan ve bildirilen işin yapılması gerektiğini belirten cümlelerdir.

1.7. Dilek cümlesi: Yüklemi dilek kipiyle kurulan ve bir isteği, dileği anlatan cümlelerdir.

1.8. Koşul (Şart) cümlesi: “-se/-sa” ekiyle ya da başka eklerin, sözcüklerin yardımıyla koşul anlamı kazanmış cümlelerdir.

2. Ögelerinin dizilişine göre cümleler:

2.1. Kurallı cümle: Yüklemi sonda olan cümledir.

2.2. Devrik cümle: Yüklemi sonda olmayan, başta veya ortada olan cümlelerdir.

2.3. Eksiltili cümle: Çoğu zaman yüklemi, bazen de başka ögesi bulunmayan cümledir.

3. Yapısına göre cümleler:

3.1. Basit cümle: Sadece bir tek düşünceyi, duygu veya yargıyı anlatan cümledir.

3.2. Sıralı cümle: Aralarında anlam ilişkisi bulunan birden çok cümlelerin virgül, noktalı virgül veya bağlaçlarla birbirine bağlanarak kurulmasıyla oluşan cümlelerdir. Sıralı cümleler bağımlı ve bağımsız olmak üzere ikiye ayrılır.

3.2.1. Bağımlı sıralı cümle: En az iki bağımsız cümleden oluşan, yalnız başlarına kullanıldıklarında bir anlam taşıyan, özneleri, nesnelere veya yüklemeleri ortak olan, anlamca birbirine bağımlı olan cümlelere bağımlı sıralı cümleler denir. Bağımlı sıralı cümleler birbirlerine virgül, noktalı virgül veya bağlaçlarla bağlanır.

3.2.2. Bağımsız sıralı cümle: En az iki bağımsız cümleden oluşan, yalnız başlarına kullanıldıklarında bir anlam taşıyan, anlamca birbirlerini bütünleyen; fakat hiçbir ögesi ortak olmayan cümlelere bağımsız sıralı cümle denir. Bağımsız sıralı cümleler virgül, noktalı virgül veya bağlaçlarla birbirlerine bağlanırlar.

3.3. Birleşik cümleler: Bir temel cümle ile onun anlamını tamamlayan yan cümlelerden oluşan cümlelerdir.

Birleşik cümleler 4 grupta incelenebilir:

3.3.1. Girişik birleşik cümle: İçinde eylemsi (fiilimsi) bulunan cümledir.

Eylemden türeyen, ancak eylemin bütün özelliklerini göstermeyen kelimelere **eylemsi** denir. Fiilimsiler isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil olmak üzere üçe ayrılır:

1. İsim-fiiller : Eylem kök ya da gövdelerine “-mak, -mek, -ma, -me, -ış, -iş, -uş, -üş” eklerinden uygun olanı getirilerek türetilen kelimelere denir.

2. Sıfat-fiiller (Ortaçlar) : Fiil kök veya gövdelerine “-an / -en, -ası / -esi, -maz / -mez, -ar / -er, -dik / -dik / tk, -acak / -ecek, -mış, -miş, -muş, -müs” ekleri getirilerek türetilen kelimelere denir.

3. Zarf-fiiller (Bağ-fiiller, Ulaçlar): Cümlede yüklem anlamını çeşitli yönlerden etkileyen, fiillerden bazı eklerle yapılmış, şahıs ve zaman belirtmeyen zarf görevindeki kelimelere denir.

3.3.2. İç içe birleşik cümle: Bir cümlenin içinde başka bir bağımsız cümle yer alıyorsa ve bu cümle de onun bir ögesi olursa bu tür cümlelere iç içe birleşik cümle denir.

3.3.3. Şartlı birleşik cümle: Yan cümlesi dilek ya da koşul kipinden oluşan cümledir.

3.3.4. Ki’li birleşik cümle: Aralarında anlam ilişkisi bulunan bağımsız cümlelerin “ki” bağlacı ile bağlanmasından oluşan birleşik cümledir.

4. Yüklem türüne göre cümleler:

4.1. Fiil (Eylem) cümlesi: Yüklemi çekimli eylem olan cümledir.

4.2. İsim (Ad) cümlesi: Yüklemi ad soylu bir sözcük ya da ek fiil (ek eylem) olan cümledir.

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	1	-	-	1	1	1	1	1	-	2	1	1	-	1	-	-	1	-	12

Çizelge 11.96. “Cümle türleri” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1984-10

Aşağıdakilerin hangisinde, virgülden önceki bölüm eksiltili bir cümledir?

- A) Dalaman’dan sonra Marmaris’te bir çay molası, ardından dağlara tırmanıyoruz.
- B) Şoförlere kök söktüren bir yolmuş bu, ama güzelliğine diyecek yok.
- C) Keskin virajlar aşıyoruz durmadan, her tırmanışta bir başka güzellik çıkıyor karşımıza.
- D) Günlük ağaçlarının kokusu dağları tutsülüyor, doğanın güzelliğini bastırıyor durmadan.
- E) Altmış kilometre sonra dağlar geride kalıyor artık, birden bembeyaz bir tatil köyüne varıyoruz.

2. 1987-15

Ara söz ve ara cümlelerin başında ve sonunda virgül kullanılır.

Aşağıdakilerden hangisi buna bir örnektir?

- A) Beklediğimiz konuklar, emin ol, gelmeyecekler.
- B) Sonbaharın kışa döndüğü, esintili, az güneşli bir gündü.
- C) Üç ay sonraydı, Ankara’da, bir mağazada karşılaştık.
- D) Elleri cebinde, üzgün, boş gözlerle bana bakıyordu.
- E) Bekle, bunun nasıl çalıştığını, ne iş yaptığını birazdan göreceksin.

3. 1988-12

Aşağıdakilerin hangisinde, yüklem olumsuz olduğu hâlde cümlelin anlamı olumludur?

- A) Sizin nasıl çalıştığımızı hiç bilmez miyim?
- B) Bu toplantıya siz de katılmaz mısınız?
- C) Nereye gideceğini size hiç mi söylemez?
- D) Geç kalacağımızı haber veremez misiniz?
- E) Hava güzel olsa da mı gelmezsiniz?

4. 1989-15

Bağımlı sıralı cümlelerde özneler, tümleçler ya da her ikisi ortak olabilir.

Aşağıdaki cümlelerden hangisi bu açıklamaya uygun bir örnektir?

- A) Adam adamdan korkmaz, utanır.
- B) Gel demesi kolay, git demesi güçtür.
- C) El el üstünde olur, ev ev üstünde olmaz.
- D) Ak gün ağartır, kara gün karartır.
- E) İnsanın alacası içinde, hayvanın alacası dışındadır.

5. 1990-11

Aşağıdakilerden hangisinde, cümlelin ögesi olmayan açıklayıcı bir ara söz vardır?

- A) Bu olaydan sonra, sen de anımsayacaksın, onlarla ilişkiyi kesmiştim.
- B) Uzun süredir, böyle bir fırsat beklediğini biliyordum.
- C) Şimdi ellisinde olanlar, bu olayı çok iyi anımsarlar.
- D) Bu acayip sesi duyan herkes, balkonlara çıkıyor, sokaklara fırlıyordu.
- E) Onlar benden çok, size inanırlar.

6. 1991-14

Aşağıdaki dizelerden hangisinin yüklemi ad soylu bir sözcüktür?

- A) Ben köy öğretmeniyim, bir bahçıvanım

- B) Bütün köy çocuklarını getirin buraya
- C) Yalnızlıktan açarlar kimse bilmez onları
- D) Kaya diplerinde açmış çiğdemlere benzer
- E) Toprağı nasıl örterseniz öylece örtün beni

7. 1993-12

Aşağıdakilerden hangisi bir ünlem cümlesidir?

- A) Ne kadar da yaramaz bir çocuk
- B) Havalara yavaş yavaş ısınıyor
- C) Bu kitabı yeni aldım
- D) Yemeğimi henüz yemedim
- E) Yarın geziye çıkabiliriz

8. 1993-13

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde nesne ortaklığı söz konusudur?

- A) İş çok çabuk kavramış, zamanı iyi kullanmasını öğrenmişti.
- B) Erkenden uyandı, yıkandı, giyindi, dışarı çıktı.
- C) Annem, sabahleyin erkenden kalkar, kahvaltayı hazırlardı.
- D) Gömleğini, yıkadı, kuruttu, ütiledi, yerine astı.
- E) Okuldan gelince ödevlerini yapar, akşam da erkenden yatar.

9. 1994-14

- I. Masallardan çekerdik dizeleri, tülbent gibi
- II. Biz kaldık, koyup gitti bahar.
- III. Yıldızlarda çobandık, değirmenlerde su
- IV. Akıyor zaman, ağır kendi gönlünce

Yukarıdaki dizelerin hangilerinde birden çok yargı vardır?

- A) I. ve II. B) I. ve III. C) II. ve III.
- D) II. ve IV. E) III. ve IV.

10. 1995-18

Aşağıdaki atasözlerinden hangisi yüklemine göre ötekilerden farklıdır?

- A) Gönül kimi severse güzel odur.
- B) Göz görür, gönül ister.
- C) Her damardan kan alınmaz.
- D) Azı bilmeyen çoğu hiç bilmez.
- E) İştten artmaz, diştten artar.

11. 1997-18

Aşağıdaki ikili dizelerden hangisi bitmemiş bir cümle durumundadır?

- A) Gecenin koyu karanlığında
Rüzgârda sokak kokusu
- B) Çiçek açmayı deniyordu
Bahçemizde erik ağacı
- C) Uğraşma boşuna şiir yazamazsın
Bu kadar maviyken gökyüzü
- D) Bana bu kadar açık söylemedi
Güzel olduğunu yaşamanın
- E) Gökyüzünün maviliğine akarak
Savruldu sonsuza ışık hızım

12. 2000-23

Yeniden baktım "Başaklar" tablosuna. Belli ki rüzgâr var, başaklar eğilmiş. Başakların kimisi yanındakine yaslanmış, kimisi baş başa vermiş. Kırılacak gibi büküleni de, usulca eğileni de var. Dimdik duran başak görünmüyor hiç.

Bu parçada aşağıdaki cümle türlerinden hangisi yoktur?

- A) Ad (isim) cümlesi
- B) Eksilteli cümle
- C) Sıralı cümle
- D) Birleşik cümle
- E) Basit cümle

Çözümler:

1. Eksilteli cümle yüklemi belirtilmemiş cümledir. Yüklem, sözün gelişinden çıkarılır. Buna göre A'nın birinci yargısı "Dalaman'dan sonra Marmaris'te bir çay molası" cümlesi, eksilteli bir cümledir. Bu cümle "veriyoruz" yüklemi ile tamamlanmalıdır.

Doğru seçenek A'dır.

2. "Beklediğimiz konuklar, emin ol, gelmeyecekler." cümlesindeki "emin ol" sözü, bir ara sözdür. Ara söz, atıldığında cümlenin anlamını bozmayan, açıklayıcı ya da pekiştirici söz demektir. Atıldığında cümlenin anlamını bozulmaz; ancak anlam ayrıntıları bildirebilirler. A seçeneğindeki "emin ol" sözü, cümleden çıkarıldığında cümlenin anlamı bozulmaz.

Doğru seçenek A'dır.

3. B, C, D ve E seçeneklerindeki cümleler, birer soru cümlesidir. A seçeneğindeki "Sizin nasıl çalıştığınızı hiç bilmez miyim?" cümlesi ise, biçimce olumsuz, anlamca olumlu bir sözde soru cümlesidir. Cümlede "bilirim" anlamı vardır.

Doğru seçenek A'dır.

4. Verilen bilgiye göre, uygun örnek A seçeneğidir. "Adam adamdan korkmaz, utanır." cümlesinde iki yüklem bulunmaktadır: "Korkmaz" ve "utanır". "Adam" sözcüğü bu iki yüklem için ortak öznesidir. "Adamdan" sözcüğü ise ortak dolaylı tümlecidir. Diğer sıralı cümlelerin ortak öğeleri yoktur.

Doğru seçenek A'dır.

5. "Bu olaydan sonra, sen de anımsayacaksın, onlarla ilişkimi kesmişim." cümlesinde geçen "sen de anımsayacaksın" ifadesi bir ara sözdür. Bu da cümlenin ögesi değildir.

Doğru seçenek A'dır.

6. Bu sorudaki yöneltme cümlesi hatalıdır. Çünkü "cümlelerin hangisinde cümlenin ögesi olmayan bir ara söz vardır" demek her cümlede bir ara söz vardır; ancak bunlardan biri cümle ögesi değil, diğerleri cümle ögesidir demektir. Oysa yalnızca A seçeneğinde ara söz bulunmaktadır. Soru "Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ara söz vardır?" şeklinde sorulsa daha doğru olurdu.

A seçeneğinin yüklemi “köy öğretmeniyim” ve “bir bahçıvanım” tamlamalarıdır; ikisi de addır.

B, C, D ve E seçeneklerinde “getirin”, “bilmez”, “benzer” ve “örtün” sözcükleri yüklemidir. Bunlar ise, eylemdir.

Doğru seçenek A'dır.

7. Ünlem cümlesi, söz söyleyenin acıma, öfke, sevinç, bıkkınlık... gibi taşkın duygularını dile getiren cümledir. A seçeneğindeki “Ne kadar da yaramaz bir çocuk” cümlesinde “bıkkınlık, yakınma” gibi taşkın bir duygu dile getirildiği için ünlem cümlesidir.

Doğru seçenek A'dır.

8. “Gömleğini yıkadı, kuruttu, ütiledi, yerine astı.” cümlesinde “gömleğini” belirtili nesnesi, “yıkadı, kuruttu, ütiledi ve astı” yüklemelerinin ortak nesnesidir (neyi yıkadı, neyi kuruttu, neyi ütiledi, neyi astı?).

Doğru seçenek D'dir.

9. Birden çok yargı bulunan cümleler, birleşik, sıralı ya da bağlı cümlelerdir. II. ve III. cümleler, sıralı cümlelerdir. Her biri iki yüklem içermektedir.

Doğru seçenek C'dir.

10. A'daki cümlelerin yüklemi “odur” zamiridir. Ek fiille yargı anlamı kazanmıştır. Diğer cümlelerin yüklemleri ise, “ister”, “alınmaz”, “bilmez”, “artar” çekimli fiildir.

Doğru seçenek A'dır.

11. A'daki cümle, yüklemi olmayan (eksiltili) bir cümledir.

Gecenin koyu karanlığında

Rüzgârda sokak kokusu (var)

Doğru seçenek A'dır.

12. “Yeniden baktım ‘Başaklar’ tablosuna.” cümlesi basit cümledir. “Belli ki rüzgâr var.” cümlesi isim cümlesidir. “Başakların kimisi yanındakine yaslanmış, kimisi baş başa vermiş.” cümlesi sıralı bir cümledir. “Dimdik duran başak görünmüyor hiç.” cümlesi ise, birleşik bir cümledir. Görüldüğü gibi sadece eksiltili cümle örnek yoktur.

Doğru seçenek B'dir.

11.5. Anlatım bozuklukları

ÖSS’de Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili soruların önemli bir kısmını da anlatım bozuklukları ile ilgili sorular oluşturmaktadır. Bu konu, öğretim programlarında ve ders kitaplarında bir konu alanı olarak değil diğer konuların içerisine dolaylı olarak serpiştirilmiş bir konudur. Bu konuda gerekli bilgi ve becerilerin kazandırılması, tamamen, öğretmenlerin ders içerisindeki etkinliklerine kalmış durumdadır. Gerek 1957 Programı, gerekse 1991-92 programı bu konuda gerekli yeterliğe sahip değildir.

Duygu, düşünce ve bilgilerin doğru olarak iletilmesini engelleyen, dil ve anlamla ilgili yanlışların tümüne “*anlatım bozukluğu*” adı verilir.

İyi bir cümle için dil bilgisi kurallarına ve anlam özelliklerine göre doğru olması, eksiklik taşıması, anlatımının açık, duru, yalın ve akıcı olması gerekir.

Anlatım bozukluğu ile ilgili sorular ÖSS’de hemen hemen her yıl sorulmuştur. Öğrencilerin en fazla hata yaptıkları konulardan birisi de anlatım bozukluğu ile ilgili sorulardır.

Anlatım bozukluğuna yol açan etkenleri, “*anlamla ilgili olanlar*” ve “*dil bilgisi ile ilgili olanlar*” diye iki grupta toplamak mümkündür:

1. Anlamla ilgili yanlışlardan kaynaklanan anlatım bozuklukları

Bu yanlışlıklardan bazıları şunlardır:

- 1.1. Aynı anlamlardaki sözcüklerin birlikte kullanılmasından kaynaklanan anlatım bozuklukları
- 1.2. Yanlış anlamda kullanılan sözcüklerden kaynaklanan anlatım bozuklukları
- 1.3. Anlamca çelişen sözcüklerin bir arada kullanılmasından kaynaklanan anlatım bozuklukları
- 1.4. Sözcüklerin yanlış yerde kullanılmasından kaynaklanan anlatım bozuklukları

2. Dil bilgisi ile ilgili yanlışlardan kaynaklanan anlatım bozuklukları

Bu yanlışlıklardan bazıları şunlardır:

- 2.1. Özne-yüklem uyumsuzluğundan kaynaklanan anlatım bozuklukları
- 2.2. Yüklem eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozuklukları
- 2.3. Özne eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozuklukları
- 2.4. Dolaylı tümleş eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozuklukları
- 2.5. Nesne eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozuklukları
- 2.6. Yardımcı eylem eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozuklukları
- 2.7. Ek eylem fazlalığı ya da eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozuklukları
- 2.8. Tamlama ve ek yanlışlarından kaynaklanan anlatım bozuklukları
- 2.9. Öge fazlalığından kaynaklanan anlatım bozuklukları
- 2.10. Sözcüklerin yapısal yanlışlığından kaynaklanan anlatım bozuklukları

Anlatım bozukluğu ile ilgili konulara öğretim programlarında yer verilmemiştir. Ancak bu konudaki eksikliklerin derslerde edinilen bilgi ve becerilerle giderilmesi amaçlanmıştır.

Anlatım bozuklukları ile ilgili ÖSS soruları madde kökleri esas alınarak şu şekilde sınıflandırılmıştır:

11.5.1. Anlamla ilgili yanlışlardan kaynaklanan anlatım bozuklukları

11.5.1.1. Gereksiz sözcük kullanımı

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	1	1	2	-	1	4	2	3	1	2	1	2	2	-	4	1	-	1	1	1	1	31

Çizelge 11.97. “Gereksiz sözcük kullanımı” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:**1. 1981-7**

“İyi bir cümlede gereksiz sözcük bulunmaz. Bunu şöyle anlayabiliriz: Bir sözcüğü attığımızda cümlenin anlam ve anlatımında bir daralma oluyorsa o sözcük gerekli, olmuyorsa gereksizdir.”

Bu ölçüte göre, aşağıdakilerden hangisi iyi bir cümle değildir?

- A) Neşeli, sağlıklı, şen bir görünüşü vardı.
- B) Yağmur, sabaha değin aralıksız yağdı.
- C) Bütün gün tarlada hiç ara vermeden çalıştık.
- D) Doğadaki canlılar üzerinde sayısız inceleme yapıldı.
- E) Ormanların iklim üzerindeki etkisi anlatıldı.

2. 1982-25

“Sınıfa girer girmez insanı düşündüren,

I

ilginç sorular başlar. Çocukların düşüncelerine önem verince, şaşırtıcı sorular

II

peş peşe gelir. Bir anda büyür o küçücük

III IV

çocuklar, mantıkları ile kocaman olurlar.”

V

Yukarıdaki parçada altı çizilmiş sözlerden, bulunduğu yere göre anlamca en gerekli olanı hangisidir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

3. 1983-13

Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki altı çizili kelime çıkarılırsa cümlenin anlamı değişmez?

- A) Ortaklar arasındaki mevcut ikiliği giderdik.
- B) Parkın içindeki kurumuş ağaçları kestik.
- C) Yokuşun dibindeki ağşap eve taşındık.
- D) Babamla birlikte evdeki eski eşyaları dışarı taşıdık.

- E) Gölün kıyısındaki yaşlı çınar ağaçlarının altına koştuk.

4. 1983-14

“Yazar, bu özü, birtakım ilkelerden, hazır formüllerden yola çıkarak değil, somut gerçeklerden, yaşanmış deneyimlerden yola çıkarak yeniden buluyor.”

Bu cümlede geçen kelimelerden hangileri atıldığında cümlenin anlamında hiçbir daralma olmaz?

- A) bu - yeniden
- B) ilkelerden - somut
- C) birtakım - değil
- D) yazar - gerçeklerden
- E) hazır - yaşanmış

5. 1985-4

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “kendi” kelimesinin çıkarılması, anlatımda bozukluğa yol açmaz?

- A) Bu ayrıcalığın sadece kendi için olduğunu sanıyorsa aldanıyor.
- B) Kendi gibi gece gündüz çalışacak birini arıyor.
- C) O da herkes gibi kendi hakkına razı olmalıdır.
- D) Herkesi kendi gibi düşünmeye zorluyor.
- E) Bu kez kendi değil, kardeşi gelmiş.

6. 1986-9

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, “ben” kelimesi çıkarılınca anlam bozulur?

- A) En çok ben merak ediyordum.
- B) Ben hemen evimize koştum.
- C) Yarışta ben hepsini geçmiştim.
- D) Ben 1963 yılında doğdum.
- E) Ben geç geleceğini biliyordum.

7. 1986-10

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “fazla” kelimesine gerek yoktur?

- A) Güneşte fazla dolaşmayın.
- B) Fazla kaleminiz var mı?
- C) Buralara fazla yağmur yağmaz.
- D) Bundan böyle, daha fazla erken kalkmalısın.
- E) Fırını fazla ısıtmanıza gerek yok.

8. 1986-11

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “ise” kelimesine gerek yoktur?

- A) Mektup yazmış ise gelmekten vazgeçmiştir.
- B) Bunun nedeni ise beni çok sevmemesidir.
- C) Olayı ancak kendin gördün ise tanıklık yapabilirsin.
- D) Bunu yapan o ise gidip kendisiyle konuşun.
- E) Yanlış öğrenecek ise hiç öğrenmesin.

9. 1986-25

Bu ilaç, mide yanmasına sebep olmadığı gibi ne de asit-baz dengesi üzerinde herhangi bir olumsuz etkiye de yol açmaz.

Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdakilerden hangisiyle giderilebilir?

- A) “ilaç” kelimesine “-in” eki getirilerek
- B) “ne de” kelimeleri atılarak
- C) “yol açmaz” yerine “sebep olmaz” denilerek
- D) “olumsuz” kelimesi çıkarılarak
- E) “ne de” kelimeleri “üzerinde” kelimesinin sonuna alınarak

10. 1987-17

Shakespeare’in oyunları arasında en sık sahnelenen ve Türk seyircisi tarafından en çok benimsenenler arasında Hamlet ve Othello’dur.

Bu cümledeki anlatım bozukluğunu gidermek için aşağıdaki değişikliklerden hangisi yapılmalıdır?

- A) “en çok” sözü kaldırılmalı
- B) “en sık” sözü kaldırılmalı
- C) “ve” yerine “ile” kelimesi getirilmeli
- D) “oyunları” sözünden sonra gelen “arasında” kelimesi kaldırılmalı
- E) “Hamlet” sözünden önce gelen “arasında” kelimesi kaldırılmalı

11. 1987-20

Ölümlere ne zamandan beri başladınız?

Bu cümledeki anlatım bozukluğunu gidermek için aşağıdaki değişikliklerden hangisi yapılmalıdır?

- A) “ne zamandan beri” yerine “ne zaman” getirilmeli
- B) “ne zamandan” yerine “hangi tarihten” getirilmeli
- C) “başladınız” yerine “başlıyorsunuz” getirilmeli
- D) “beri” yerine “bu yana” getirilmeli
- E) “başladınız” yerine “başlamıştınız” getirilmeli

12. 1988-18

İçtenlikle söylüyorum; eğer vapur biletini

I II III
almamış olsaydım, bu geziden vazgeçerdim.
IV V

Bu cümleden altı çizili sözcüklerin hangisi çıkarılırsa cümlenin anlamı değişmez?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

13. 1988-19

Arkadaşım gördüklerini, duyduklarını gizli bir sırmaş gibi yavaşça kulağıma fısıldadı.

Bu cümlede gereksiz kullanılmış iki sözcük aşağıdakilerin hangisinde bir arada verilmiştir?

- A) Arkadaşım - bir B) Bir - yavaşça
- C) Arkadaşım - gibi D) Gizli - yavaşça
- E) Gizli - sırmaş

14. 1988-21

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Hastalığı nedeniyle bir süre geri hizmete alınması onu bir hayli üzdü.
- B) Hemen getireceğini söyleyerek aldığı makası hâlâ geri iade etmemiş.
- C) Onun, bu küçücük ricamı geri çevireceğini hiç sanmıyorum.
- D) Bu işte geri plânda kalmak istemem.
- E) Olayın geri kalan bölümünü siz anlatın.

15. 1989-22

Batı ve güney bölgeleri yağmurlu geçerken, öte yandan doğu ve kuzey bölgeleri soğuk olacak.

Bu cümledeki anlatım bozukluğunu gidermek için aşağıdaki değişikliklerden hangisi yapılmalıdır?

- A) “yağmurlu geçerken” yerine “ile” sözcüğü getirilmeli
- B) “geçerken” yerine “geçip” sözcüğü getirilmeli
- C) “öte yandan” sözü atılmalı
- D) “doğu ve kuzey” yerine “doğu ile kuzey” sözü getirilmeli
- E) “kuzey bölgeleri” yerine “kuzey bölgesi” sözü getirilmeli

16. 1990-21

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “ilk kez” sözü gereksiz kullanılmıştır?

- A) Onu ilk kez bu kadar üzgün görüyordum.
- B) Uçağa ilk kez bineceği için çok heyecanlıydı.
- C) Bu kıyı kasabasına ilk kez gidiyordum.
- D) Böyle bir yarışmaya ilk kez katılıyorum.
- E) Onunla ilk kez bir arkadaş toplantısında tanıştık.

17. 1990-22

Aşağıdaki cümlelerin hangisinden altı çizili sözcük çıkarılırsa cümlelerin anlamında bir değişme olmaz?

- A) Buradaki gerçek, kanımca sanat gerçeğidir.
- B) Her şey sanki aynı anda olup bitiyor gibidir.
- C) Bunun nereden kaynaklandığını kestirmek oldukça güçtür.
- D) Oyunda ayrıca gülünç bulunabilecek mantıksızlıklara rastlanıyor.
- E) Yaşamdaki gerçek ile sanattaki gerçek çoğunlukla aynı değildir.

18. 1991-19

Hitit tabletlerinde orman kelimesinin adı sık geçmektedir.

Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdaki değişikliklerden hangisiyle giderilebilir?

- A) “sık sık” sözü atılarak
- B) “kelimesinin” yerine “kelimesi” sözcüğü getirilerek
- C) “geçmektedir” yerine “geçer” sözcüğü getirilerek
- D) “kelimesinin adı” yerine “kelimesi” sözcüğü getirilerek
- E) “tabletlerinde” yerine “tabletlerindeki” sözcüğü getirilerek

19. 1992-18

Hava kirliliğinin nedenlerinden biri de .....

Yukarıda boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilirse cümle anlatım bakımından bozuk olur?

- A) yeşil alanların azlığındandır.
- B) motorlu taşıtlardan çıkan egzoz gazlarıdır.
- C) sanayi kuruluşlarının kent içinde bulunmasıdır.
- D) ısınmada kükürt oranı yüksek olan kömür kullanılmasıdır.
- E) çarpık yapılaşmanın, hava dolaşımını engellemesidir.

20. 1992-19

Kendisine söylenen bu sözü duyar duymaz

I II III
oturduğu yerden ayağa kalktı, kürsüye
IV V
yöneldi.

Bu cümlede, altı çizili sözcüklerden hangisi gereksiz kullanılmıştır?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

21. 1993-17

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük, gereksiz kullanılmıştır?

- A) Ürünlerimiz ilk defa olarak o yıl dünya pazarlarına çıktı.
B) Şehrin kuzeyindeki gölün çevresinde büyük çam ağaçları vardı.
C) Akşamları müzik dinleyerek ya da kitap okuyarak vakit geçirirdi.
D) Burada kışın en büyük sorunumuz hava kirliliği oluyor.
E) Turizmin yararları konusunda bir toplantı düzenlenecek.

22. 1993-18

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde aynı anlama gelen sözler, gereksiz yere bir arada kullanılmıştır?

- A) Bu arkadaşını ötekilerden farklı tutar, incitmemeye çalışırdı.
B) Umduğunu bulamamış, bir süre sonra köyüne dönmüştü.
C) Buralara ayda yılda bir, seyrek olarak gelirdi.
D) O, bu yörede tanınmış, sözüne güvenilir bir kişiydi.
E) Söylenenleri dinliyor, anlıyormuş gibi davranıyordu.

23. 1995-24

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde aynı anlama gelen sözler gereksiz yere bir arada kullanılmıştır?

- A) Kahvaltıdan önce tüm öğrenciler, ellerinde süpürgeler, derslikler ve spor salonunu temizliyorlar.
B) Bu gençler, ölmek üzere olan, can çekişen bir sanat dalını canlandırmak için yetiştiriliyorlar.
C) Onlar, işyerlerini temiz ve düzenli tutmayı, vazgeçilmesi olanaksız bir görev bilmişler.
D) Öğrenciler, öğretmenlerine ve arkadaşlarına her zaman saygılı davranıyorlar.
E) Bu eğitim merkezinde, gençlere oyma mobilya ve dekorasyon işleri öğretiliyor.

24. 1995-25

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Üyelerimize derneğimizin çalışmaları konusunda bilgi vermek istiyoruz.
B) Bu yılki etkinliklerimiz arasında çeşitli geziler de yer alacaktır.
C) İşte bu yüzden dolayı sizleri buraya toplamış bulunuyoruz.
D) Çevre ile ilgili çalışmalarımızda başarıya ulaştığımız söylenebilir.
E) Bu konuları yeni üyelerimizle ayrıca görüşmeyi düşünüyoruz.

25. 1995-28

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Toplantıya katılırsak biz de düşüncelerimizi açıklayacağız.
B) Sorunu çözebilmek için sizden de bilgi isteyeceğiz.
C) Bu konuyla ilgili açıklamayı yarın yapacağız.
D) Oraya zamanında varabilmek için erkenden yola çıkacağız.
E) Bu haberin ne kadar doğru olup olmadığını öğreneceğiz.

26. 1995-29

(I) Bu dönem tiyatro-yazarları, okunsun diye değil, sahnedey oynansın diye oyun yazarlardı. (II) Tiyatro oyunları, değerli edebiyat örnekleri sayılmadığı için bunlar genellikle yayımlanmazdı. (III) Bugün çoğunluk için film senaryoları neyse, o sıralarda ayrılan tiyatro oyunları da oydu. (IV) İşte bu yüzden o çağda üretilen tiyatro oyunlarının çoğu yok olup gitti. (V) O dönemde yazılanlardan elimizde sadece bu oyunlar kaldı.

Yukarıda numaralanmış cümlelerin hangilerinde, altı çizili sözcüğün atılması cümlede anlam değişikliğine yol açar?

- A) I. ve II.   B) I. ve III.   C) II. ve III.
D) III. ve IV.   E) IV. ve V.

27. 1996-28

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “aşağı yukarı” sözü gereksizdir?

- A) Bu işyerinde aşağı yukarı üç dört yıldan beri çalışıyorum.
B) Aşağı yukarı beş yıl önce yine böyle şiddetli bir kış yaşamıştık.
C) Buralarda ekinler, aşağı yukarı biçilecek duruma geldi.
D) Ali, arkadaşı Mustafa’yı hem çok seviyor, hem de kimi davranışlarından dolayı kızılıyordu.
E) Otobüsler buraya gelince duruyor, bekleyen yolcular bindikten sonra yeniden yola koyuluyordu.

28. 1998-27

Festival süresince her gün düzenli olarak

I   II   III

çıkacak olan “İlk Çekim” adlı siyah-beyaz

IV

dergi sinemaseverlere ücretsiz dağıtılacak.

V

Bu cümledeki altı çizili sözcüklerden hangisi çıkarılırsa cümlenin anlamında daralma olmaz?

- A) I.   B) II.   C) III.   D) IV.   E) V.

29. 1999-28

Gürültüden uzak, doğal güzelliklerle dolu parkın bir köşesinde, yaşlı bir hanım masanın

I   II

üstüne koyduğu romanını bir karış uzaktan

III

okumaya çalışıyor; bir şişman, spor giyimli

IV

bir adam da dalgın dalgın uzaklara

V

bakıyordu.

Bu cümledeki anlatım bozukluğunu gidermek için altı çizili sözcüklerden hangisi atılmalıdır?

- A) I.   B) II.   C) III.   D) IV.   E) V.

30. 2000-27

Yaptıklarını kendi ağzıyla itiraf etti.

Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdakilerin hangisinden kaynaklanmaktadır?

- A) Yüklemin III. tekil kişili olmasından
B) Nesnenin çoğul eki almasından
C) Gereksiz söz kullanılmasından
D) Yüklemin di’li geçmiş zamanlı olmasından
E) Nesnenin yanlış yerde kullanılmasından

31. 2001-23

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Takımlardan biri, ötekinin bitmek bilmeyen karşılıklı saldırılarına daha fazla dayanamadı.
B) Maçlarda, taraftarların çıkardığı olaylar spora gölge düşürüyor.

- C) Sağlıklı kalabilmenin temel koşullarından biri de spor yapmaktır.
- D) Son yıllarda kimi takımlar, Avrupa takımlarıyla yaptıkları maçlarda yüzümüzü ağartıyor.
- E) Ancak düzenli olarak yapılan spor yararlı olur.

Çözümler:

1. A'da "neşeli ve şen" sözcükleri eş anlamlı sözcüklerdir ve bunlardan birisinin kullanılması, gereksizdir. Bu şekilde anlamdaş kelimelerin bir arada kullanılması, anlatım kusuru sayılır.
Doğru seçenek A'dır.
2. I, II, III ve IV. söz cümleden çıkarıldığında, cümlede bunların anlamını karşılayacak başka sözcükler vardır. Ancak "mantıkları ile" sözü cümleden çıkarıldığında önemli bir anlam kaybı meydana gelir. Çocukların hangi açıdan kocaman oldukları açıklanmak zorundadır. Bu da "mantıkları ile" sözcük öbeğiyle verilmektedir.
Doğru seçenek E'dir.
3. B, C, D ve E seçeneklerindeki altı çizili sözcükler sıfattır ve varlıkları nitelemektedir. Bunların çıkarılması anlamı daraltır. Oysa A seçeneğindeki "mevcut" sözcüğü çıkarıldığında cümledeki anlamı değişmez; çünkü, gereksiz yere kullanılmıştır. "Arasındaki" sözcüğü "mevcut" anlamını da içerir.
Doğru seçenek A'dır.
4. Soru kökündeki cümlede "hazır" ve "formül" sözcükleri birlikte kullanılmıştır. "Formül" zaten daha önce hazırlanmış çözüm yoludur. "Yaşanmış deneyim" de olmaz. Çünkü "deneyim" zaten, yaşanmış olandır.
Doğru seçenek E'dir.
5. "Kendi" sözcüğü kişi zamiridir. A, B, D ve E seçeneklerinden atılamaz. Çünkü bu cüm-

lelerde sözcüğün yerini tutacak bir ek yoktur. Oysa C seçeneğinde "hakkına" sözcüğündeki "-ı(n)a" ekleri ve "kendi" sözcüğünün yerini tutmaktadır; dolayısıyla, "kendi" sözcüğü atılabilir.

Doğru seçenek C'dir.

6. "En çok ben merak ediyordum." cümlesinde "ben" sözcüğü atılınca cümledeki anlamı bozulur. Çünkü bu cümledeki "ben" sözcüğü cümleye, "başkası değil" anlamı katıyor. Oysa B, C, D ve E seçeneklerinde yüklemelerin sonundaki 1. tekil kişi eki (-im), "ben" sözcüğünün yerini doldurmaktadır ve anlam aksamasına neden olmamaktadır.
Doğru seçenek A'dır.
7. "Bundan böyle, daha fazla erken kalkmalısın." cümlesinde "fazla" sözcüğüne gerek yoktur. Çünkü cümledeki "daha" sözcüğü "fazla" sözcüğünün anlamını karşılamaktadır.
Doğru seçenek D'dir.
8. A, C, D ve E seçeneklerinde "ise" sözcüğü, cümleye koşul anlamı katmaktadır; bu nedenle, cümlelerden çıkarılamaz. Çünkü cümledeki anlamı bozulur. B seçeneğindeki "ise" sözcüğü bir karşılaştırma bağlacıdır. Cümledeki kullanımı da gereksizdir.
Doğru seçenek B'dir.
9. Verilen cümledeki anlatım bozukluğunun sebebi, "ne de" sözünün gereksiz kullanılmasıdır. Bu sözün kullanılması için önce "ne" bağlacı kullanılmıyordu: "Ne selâmını aldı, ne de yüzüme baktı." veya bu cümle şöyle de söylenebilirdi: Selâmımı almadığı gibi, yüzüme de bakmadı.
Doğru seçenek B'dir.
10. "Shakespeare'in oyunları arasında en sık sahnelenen ve Türk seyircisi tarafından en çok benimsenenler arasında Hamlet ve Othello'dur." cümlesindeki "arasında"

sözcüklerinden birincisi gerekli; ikincisi, gereksizdir.

Doğru seçenek E'dir.

11. "Ölçümlere ne zamandan beri başladınız?" cümlesindeki "-dan beri" gereksiz yere kullanılmıştır. "-den beri", iki eylem arasındaki uzaklığı belirtir.

Doğru seçenek A'dir.

12. "Eğer" sözcüğü koşul bildirir. Bulunduğu cümlede dilek-koşul kipi olan "-sa, -se" eki de bulunur. Bu ek, "eğer" sözcüğünün anlamını karşıladığı için, bu sözcük cümleden çıkarıldığında cümlenin anlamında bozulma olmaz.

Doğru seçenek B'dir.

13. Cümledeki "sır" sözcüğü "gizli" sözcüğünün, kulağa fısıldamak" sözcüğü de "yavaşça" sözcüğünün anlamını içerir. "Gizli" ve "yavaşça" sözcüklerinin atılması cümlenin anlamını daraltmaz.

Doğru seçenek D'dir.

14. B seçeneğindeki "iade etmek" söz öbeği, "geri vermek" anlamındadır. Ayrıca "geri" sözcüğünü kullanmaya gerek yoktur.

Doğru seçenek B'dir.

15. "Batı ve güney bölgeleri yağmurlu geçerken, öte yandan doğu ve kuzey bölgeleri soğuk olacak." cümlesinde "öte yandan" söz öbeği gereksiz kullanılmıştır.

Doğru seçenek C'dir.

16. E seçeneğindeki "Onunla ilk kez bir arkadaş toplantısında tanıştık." cümlesinde "ilk kez" sözü gereksizdir; çünkü "tanışmak" sözcüğü, bu sözcüğün anlamını içermektedir.

Doğru seçenek E'dir.

17. "Her şey sanki aynı anda olup bitiyor gibidir." cümlesindeki "sanki" ile "gibi" anlamdaş sözcüklerdir. İkisi de "olasılık"

anlamı taşır. "Sanki" sözcüğünün kullanılması gereksizdir.

Doğru seçenek B'dir.

18. "Hitit tabletlerinde orman kelimesinin adı sık sık geçmektedir" cümlesindeki anlatım bozukluğu "orman kelimesinin adı" tanımlamasından kaynaklanmaktadır. "Orman" kelimesi zaten addır. Onun için "orman kelimesinin adı" demeye gerek yoktur.

Doğru seçenek D'dir.

19. "Hava kirliliğinin nedenlerinden biri de ..." B, C, D ve E seçenekleriyle tamamlanabilir. Fakat "yeşil alanların azlığındandır." sözü getirilirse bir anlatım bozukluğu oluşur. Çünkü, "azlığındandır" bir neden belirtmektedir; bu sözcükteki "-dan" eki, bu sözcüğe "nedeninden" anlamı katmıştır. Bu ek, sözcükten çıkarılırsa anlatım bozukluğu meydana gelmez.

Doğru seçenek A'dir.

20. "... ayağa kalktı" sözünde "ayağa" sözcüğü atılınca anlamda bir daralma olmaz. "Kalktı" sözcüğü "ayağa" sözcüğünün anlamını içermektedir.

Doğru seçenek E'dir.

21. "Ürünlerimiz ilk defa olarak o yıl dünya pazarlarına çıktı." cümlesinde "olarak" sözcüğü gereksiz kullanılmıştır. Çünkü "ilk defa" sözü, "olarak" sözcüğünün anlamını da karşılamaktadır.

Doğru seçenek A'dir.

22. "Buralara ayda yılda bir, seyrek olarak gelirdi." cümlesinde, "ayda yılda bir" sözü ile "seyrek olarak" sözü aynı anlamdadır. Bu nedenle ikisinden biri fazladır.

Doğru seçenek C'dir.

23. B seçeneğindeki "Bu gençler, ölmek üzere olan, can çekişen bir sanat dalını canlandırmak için yetiştiriliyorlar." cümlesinde "ölmek üzere olan" ve "can

çekişen” sözü aynı anlama gelen sözlere.
Bunlardan biri gereksiz yere kullanılmıştır.

Doğru seçenek B'dir.

24. “İşte bu yüzden dolayı sizleri buraya toplamış bulunuyoruz.” cümlesinde geçen “dolayı” sözcüğü, gereksiz kullanılmıştır. “Bu yüzden” ile “dolayı”, aynı anlama gelen sözlere.

Doğru seçenek C'dir.

25. “Bu haberin ne kadar doğru olup olmadığını öğreneceğiz.” cümlesinde “olup olmadığını” sözü, gereksiz yere kullanılmıştır. Bu söz yerine “olduğunu” sözü getirilmelidir. Cümle ya “Bu haberin ne kadar doğru olduğunu öğreneceğiz.” biçiminde ya da “Bu haberin doğru olup olmadığını öğreneceğiz.” biçiminde kurulmalıdır.

Doğru seçenek E'dir.

26. II. ve IV. cümlelerde altı çizili sözcükler, cümlelere önemli bir anlam ayrıntısı kazandırmıştır. Bu sözcükler atılırsa anlam değişmesi olur.

Doğru seçenek D'dir.

27. “Bu işyerinde aşağı yukarı üç dört yıldan beri çalışıyorum.” cümlesindeki “aşağı yukarı” sözcükleri gereksizdir. Zaten “üç dört yıldan beri” sözü “aşağı yukarı” anlamını karşılamaktadır.

Doğru seçenek A'dır.

28. “Festival süresince her gün düzenli olarak çıkacak olan “İlk Çekim” adlı siyah-beyaz dergi sinemaseverlere ücretsiz dağıtılacak” cümlesinde “düzenli olarak” sözü gereksiz yere kullanılmıştır. Çünkü bu cümledeki “her gün” ifadesi, “düzenli olarak” sözünün anlamını içermektedir.

Doğru seçenek C'dir.

29. “... bir şişman, spor giyimli bir adam da dalgın dalgın uzaklara bakıyordu.” cümlesinin başında yer alan “bir” sözcüğü gereksiz kullanılmıştır.

Doğru seçenek D'dir.

30. “Yaptıklarını kendi ağzıyla itiraf etti.” cümlesinde “itiraf etmek”, kişinin zaten kendi ağzıyla yaptığı bir eylemdir. Onun için “kendi ağzıyla” ifadesi gereksiz kullanılmıştır.

Doğru seçenek C'dir.

31. A seçeneğindeki “Takımlardan biri, ötekinin bitmek bilmeyen karşılıklı saldırılarına daha fazla dayanamadı.” cümlesinde “karşılıklı” sözcüğü gereksiz kullanılmıştır. Cümle şöyle olmalıydı: “Takımlardan biri, ötekinin bitmek bilmeyen saldırılarına daha fazla dayanamadı.”

Doğru seçenek A'dır.

11.5.1.2. Sözcüğün yanlış anlamda kullanılması

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	2	1	2	-	-	-	-	1	-	2	-	-	2	1	-	11

Çizelge 11.98. “Sözcüğün yanlış anlamda kullanılması” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1987-9

Aşağıdaki cümlelerden hangisinde, “yaklaşık” kelimesi yanlış kullanılmıştır?

- A) Ev ona, yaklaşık bir hesapla otuz milyon liraya mal olmuştu.
- B) Köy Ankara’ya yaklaşık olarak yetmiş kilometre uzaktaydı.
- C) Doğu bü büyüdüğü kasabaya yaklaşık on yıldır uğramamıştı.
- D) Bu büyük apartmanlar, birbirine yaklaşık yapılmıştı.
- E) Yaklaşık olarak üç metre kumaşın yeteceğini sanıyordu.

2. 1987-18

Önümüzdeki haftanın önemli programlarından bazılarını sizlere hatırlatmaya çalıştık sayın dinleyiciler.

Bu cümledeki düşünme hatasını gidermek için aşağıdaki değişikliklerden hangisi yapılmalıdır?

- A) “önümüzdeki” yerine “gelecek” kelimesi getirilmeli
- B) “çalıştık” yerine “çalışıyoruz” kelimesi getirilmeli
- C) “hatırlamaya” yerine “tanıtmaya” kelimesi getirilmeli
- D) “önemli” kelimesi “bazılarını” kelimesinden önce getirilmeli
- E) “sayın dinleyiciler” sözü cümle başına alınmalı

3. 1988-20

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Okula başladığımızdan beri birbirimizden hiç ayrılmadık.
- B) Okula başlayışımızdan beri birbirimizden hiç ayrılmadık.
- C) Okula başlayalı beri birbirimizden hiç ayrılmadık.
- D) Okula başlayışımızdan bu yana birbirimizden hiç ayrılmadık.
- E) Okula başladığımızdan itibaren birbirimizden hiç ayrılmadık.

4. 1989-21

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Önemsiz şeyler üzerinde boşu boşuna zaman harcadı.
- B) Görüşleri doğru ya da yanlış olabilir
- C) Dünyada kaç türlü olduğu bilinmemektedir.
- D) En çok tartışılan konulardan biri de müziktir.
- E) Doğanın kış aylarında başka bir çekiciliği vardır.

5. 1989- 23

Ülkemizde başarıyla gerçekleştirilen bu tür ameliyatlarda, ölüm şansı, Amerika’da yapılanlardan ancak yüzde bir fazladır.

Bu cümledeki bir sözcüğün yerinde kullanılmamasından doğan anlatım bozukluğu aşağıdaki değişikliklerden hangisiyle giderilebilir?

- A) “tür” sözcüğü atılarak

- B) "gerçekleştirilen" yerine "yapılabilen" sözcüğü getirilerek
 C) "yapılanlardan" yerine "yapılan ameliyatlardan" sözü getirilerek
 D) "ancak" sözü atılarak
 E) "şansı" yerine "olasılığı" sözcüğü getirilerek

6. 1994-21

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Böyle bir yarışmaya ilk kez katılıyorum.
 B) Yarışmaya katılmadan önce özel bir hazırlık yapmadım.
 C) Özel zevklerim arasında kitap okumayı severim.
 D) Bu tür yarışmalarda sorulan soruları kolay buluyorum.
 E) Öteki arkadaşlara başarılar dilerim.

7. 1996-26

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Bu işi onun başaracağını sanıyorum.
 B) Yapılanları doğru bulmadığıma inanıyorum.
 C) Alınan kararları sana da bildiriyorum.
 D) Yaptıklarının yeterli olmadığını anlatmaya çalışıyorum.
 E) Kamuoyunun bu konuda aydınlatılması gerektiğini düşünüyorum.

8. 1996-30.

Bu konuda gençleri azımsamak doğru değildir.

Bu cümledeki anlatım bozukluğunun nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Gereksiz sözcük kullanılması
 B) Bir sözcüğün anlam bakımından yanlış kullanılması
 C) Tamlamanın yanlış yapılması
 D) Ek eylemin yanlış kullanılması
 E) Yüklemine göre olumsuz cümle olması

9. 1999-26

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Hava kirliliğine karşı çeşitli önlemler alınabilir.
 B) Çevre sorunlarıyla ilgili toplantılar yapılmalıdır.
 C) Bu gaz, havada yoğun oranda bulunur.
 D) Akarsularımız sanayi atıklarıyla kirleniyor.
 E) Gençler, doğanın korunması konusunda bilinçleniyor.

10. 1999-27

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Makinenizi, arkadaki açma-kapama düğmesine basarak kapatmanız gerekmektedir.
 B) Daha fazla bilgi edinmek için yetkili satıcınıza başvurabilirsiniz.
 C) Bilgisayarınızın bozuk olup olmadığını öğrenebilmek için onu bir teknisyene göstermelisiniz.
 D) Bu bölümde, bilgisayarınızı nasıl kuracağınız ve nasıl kullanacağınız açıklanmaktadır.
 E) Bu kılavuzda sizi belli türdeki bilgilere uyararak için bazı özel işaretler kullanılmıştır.

11. 2000-24

Fiyatlar çok pahalı olduğu için satışlar çok durgun.

Bu cümledeki anlatım bozukluğunu gidermek için aşağıdaki değişikliklerden hangisi yapılmalıdır?

- A) "çok" sözcükleri atılmalı
 B) "durgun" yerine "az" sözcüğü getirilmeli
 C) "olduğu için" yerine "olduğundan" sözcüğü getirilmeli
 D) "satışlar" yerine "alışveriş" sözcüğü getirilmeli
 E) "pahalı" yerine "yüksek" sözcüğü getirilmeli

Çözümler:

1. “Yaklaşık” sözcüğü; gerçek değeri ya da miktarı değil, ondan az fazla ya da eksik bir niceliği gösterir; “aşağı yukarı” anlamında kullanılır.

D seçeneğinde “Bu büyük apartmanlar, birbirine yaklaşık yapılmıştı.” cümlesinde “yaklaşık” sözcüğü anlamına uygun olarak kullanılmamıştır. “Yaklaşık” sözcüğü yerine “yakın” sözcüğü kullanılarak anlatım bozukluğu giderilmiş olur.

Doğru seçenek D’dir.

2. “Önümüzdeki haftanın önemli programlarından bazılarını sizlere hatırlatmaya çalıştık sayın dinleyiciler.” cümlesinde bir mantık yanlışlığı vardır. Programlardan bazıları henüz sunulmamışken, “hatırlatma” sözcüğü kullanılmaz. Hatırlatma, daha önceden sunulan bir şeyle ilgili olabilir. Bu nedenle “hatırlatmaya” yerine “tanıtmaya” denilmeliydi.

Doğru seçenek C’dir.

3. “İtibaren” sözcüğü, kendinden önceki sözcüğe “başlayarak” anlamı katar. E seçeneğindeki cümlede “itibaren” kelimesinin kullanımı yanlıştır.

Doğru seçenek E’dir.

4. B’deki “Görüşleri doğru ya da yanılmış olabilir” cümlesinde “yanılmış” sözcüğü anlamına uygun olarak kullanılmamıştır. Bu sözcüğün yerine “yanlış” sözcüğü kullanıldığında anlatım bozukluğu giderilmiş olur.

Doğru seçenek B’dir.

5. “Ölüm” gibi olumsuz durumlar için “şans” sözcüğü kullanılamaz. Cümledeki anlatım bozukluğu da “şans” sözcüğünün “olasılık” sözcüğü yerine kullanılmasından kaynaklanmaktadır.

Doğru seçenek E’dir.

6. “Özel zevklerim arasında kitap okumayı severim.” cümlesinde anlatım bozukluğu vardır. Özel zevkler arasında “Kitap okumayı sevmek” yer almaz; “kitap okumak” yer alır. Bu nedenle cümle “Özel zevklerim arasında kitap okumak da var.” şeklinde olmalıydı.

Doğru seçenek C’dir.

7. “Yapılanları doğru bulmadığıma inanıyorum.” cümlesinde mantıksal tutarsızlık vardır. “Bulmadığıma inanıyorum.” ifadesinin yerine “bulmuyorum” kullanılmalıdır.

Doğru seçenek B’dir.

8. “Bu konuda gençleri azımsamak doğru değildir.” cümlesinde “azımsamak” sözcüğü yanlış anlamda kullanılarak cümlede anlatım bozukluğuna yol açılmıştır. “Azımsamak” nicelik yönünden yeterli bulmamaktır; bu sözcüğün yerine “küçümsemek” kullanılmalıydı.

Doğru seçenek B’dir.

9. “Bu gaz, havada yoğun oranda bulunur.” cümlesinde “oranda” sözcüğü anlamına uygun kullanılmamıştır. “Oranda” sözcüğü yerine “miktarda” ya da “olarak” sözcüğü kullanılmalıydı.

Doğru seçenek C’dir.

10. E’deki “Bu kılavuzda sizi belli türdeki bilgilere uyarmak için bazı özel işaretler kullanılmıştır.” cümlesinde “uyarmak” sözü anlamına uygun kullanılmamıştır. “Uyarmak”, bir kimseye belli bir davranışta bulunmamasını söylemektir. “Uyarmak” sözü yerine “ulaştırmak” sözü kullanılabilirdi.

Doğru seçenek E’dir.

11. “Fiyatlar çok pahalı olduğu için satışlar çok durgun.” cümlesinde “pahalı” sözcüğü için “fiyat” sözcüğünün kullanılması yanlıştır. “Pahalı” sözcüğünün yerine “yüksek” sözcüğü getirilmelidir.

Doğru seçenek E’dir.

11.5.1.3. Sözcüğün yanlış yerde kullanılması

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2

Çizelge 11.99. “Sözcüğün yanlış yerde kullanılması” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1990-20

Beyin zarı iltihapları iyi tedavi edilmezse, ölüme hatta sara nöbetlerine yol açabilir.

Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdakilerin hangisiyle giderilebilir?

- A) “sara nöbetlerine” sözü ile “ölüme” sözcüğü yer değiştirerek
- B) “yol açabilir” yerine “neden olabilir” sözü getirilerek
- C) “sara” sözcüğü kaldırılarak
- D) “zarı” yerine “zarının” sözcüğü getirilerek
- E) “edilmezse” yerine “edilmediğinde” sözcüğü getirilerek

2. 1993-22

Enerji (I) çocuklar (II) ergenlik çağındakiler ve (III) hastalık sonrası güçlenme (IV) dönemindeki kişiler için (V) önemlidir.

Yukarıdaki cümlede numaralanmış yerlerden hangisine “özellikle” sözcüğü getirilemez?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Çözümler:

1. Bu cümlede sıralama hatası var. “Sara nöbetleri” ile “ölüme” sözcükleri yer değiştirmelidir. Çünkü, “ölüm” sözcüğü daha olumsuz bir durumu anlatır.

Doğru seçenek A’dır.

2. “özellikle” sözcüğü, IV. boşluğa getirilemez. Çünkü, “güçlenme dönemi” bir ad tamlamasıdır. Bu sözcükler arasına “özellikle” sözcüğü getirilirse anlatım bozukluğu meydana gelir.

Doğru seçenek D’dir.

11.5.1.4. Birbiriyle çelişen sözcükler

Bu konuda ÖSS'de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	2

Çizelge 11.100. "Birbiriyle çelişen sözcükler" ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1987-19

Bu sonuca ulaşılacağını belki de biliyor olmalılar.

Bu cümledeki anlatım bozukluğunu gidermek için aşağıdaki değişikliklerden hangisi yapılmalıdır?

- A) "ulaşılacağını" yerine "ulaşılabilceğini" getirilmeli
- B) "belki de" yerine "sanıyorum" getirilmeli
- C) "ulaşılacağını" yerine "ulaşılmayacağını" getirilmeli
- D) "biliyor olmalılar" yerine "biliyorlardır" getirilmeli
- E) "olmalılar" yerine "olabilirler" getirilmeli

2. 1996-29

Elbette onunla birlikte gitmiş olabilirler.

Bu cümledeki anlatım bozukluğunun nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Öge eksikliği
- B) Özne yüklem uyumsuzluğu

- C) Öznenin belirtilmemiş olması
- D) Aynı anlama gelen sözcüklerin birlikte kullanılması
- E) Anlamca çelişen sözcüklerin birlikte kullanılması

Çözümler:

1. "Bu sonuca ulaşacağını belki de biliyor olmalılar." cümlesinde "belki de" sözcüğü kullanılarak cümleye olasılık (ihtimal) anlamı kazandırılmıştır. "Biliyor olmalılar" sözünde de "-meli" ekini alan eylemin bu biçimindeki kullanımından dolayı olasılık anlamı vardır. Bu da cümlede gereksiz sözcük kullanıldığını göstermektedir. "Biliyor olmalılar" yerine "biliyorlardır" denmeliydi. **Doğru seçenek D'dir.**

2. "Elbette onunla birlikte gitmiş olabilirler." cümlesinde "elbette" sözü kesinlik, "olabilirler" sözü ise olasılık bildirmektedir. Anlamca çelişen sözcükler bir arda kullanıldığı için anlatım bozukluğu meydana gelmiştir. **Doğru seçenek E'dir.**

11.5.2. Dil bilgisi ile ilgili yanlışlardan kaynaklanan anlatım bozuklukları

11.5.2.1. Özne eksikliği

Bu konuda ÖSS’de bir soru sorulmuştur:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1

Çizelge 11.101. “Özne eksikliği” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Soru:

1996-25

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Şiirlerinde bol bol abartılmış sözcükler seçmesi yüzünden hitabet havası taşımaktadır.
- B) Günümüzde dergiler ve gazeteler, deneme türünün gelişip yaygınlaşmasına uygun bir ortam hazırlamaktadır.
- C) Osmanlı İmparatorluğunda Lâle Devrinde çeviri çalışmaları yapıldığı biliniyor.

D) Bence edebiyat eleştirisinin edebiyat incelemesiyle bir arada, iç içe düşünülmesi gerekir.

E) Sanatın başlıca amacının güzellik olduğunu savunan yazarın, bu konuda söylediklerine bir göz atalım.

Çözüm:

Bu cümlede özne eksikliği vardır. “Şiirlerinde bol bol abartılmış sözcükler seçmesi yüzünden hitabet havası taşıyan”ın ne olduğu belli değildir. “Hitabet” sözcüğünden önce “şiirleri” sözcüğü getirilmelidir.

Doğru seçenek A’dır.

11.5.2.2. Yüklem ya da yan cümlecik yüklemi (eylemsi) eksikliği

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	1	-	2	-	-	2	1	1	1	1	-	1	1	1	1	-	13

Çizelge 11.102. “Yüklem ya da yan cümlecik yüklemi (eylemsi) eksikliği” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1986-22

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Bu kadar yorgunluktan sonra iyi bir tatili hak etmişti.

B) Memur, dostça ve yumuşak başlılıkla cevap veriyordu.

C) Fotoğrafçılıkla ilgili incelikleri ve teknik bilgileri bu kitapta bulabilirsiniz.

D) Ayrıca, ara sıra gözüme çarpan yanlışları da belirttim.

E) Durmadan gazoz ve çekirdek yenilen bu yerden hemen uzaklaştım.

2. 1988-22

Genç sanatçılara, yapıtlarının konularını seçerken nelere önem vermelerini anlatıyor.

Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdaki değişikliklerin hangisiyle giderilebilir?

- A) "vermelerini" yerine "vermeleri gerektiğini" sözü getirilmeli.
- B) "nelere" yerine "hangi noktalara" sözü getirilmeli.
- C) "sanatçılara" yerine "sanatçıların" sözü getirilmeli.
- D) "seçerken" yerine "seçmekte" sözü getirilmeli.
- E) "anlatıyor" yerine "belirtiyor" sözü getirilmeli.

3. 1988-23

Vergilerin yeni sisteme göre toplanacağını sağlayacaklar.

Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdaki değişikliklerin hangisiyle giderilebilir?

- A) "göre" yerine "uyularak" sözü getirilmeli.
- B) "toplanacağını" yerine "toplanmasını" sözü getirilmeli.
- C) "yeni" den sonra "bir" sözü getirilmeli.
- D) "sisteme" yerine "kurala" sözü getirilmeli.
- E) "sağlayacaklar" yerine "sağlamalılar" sözü getirilmeli.

4. 1991-20

Ona, buraya gelmeden önce mi sonra mı telefon ettin?

Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdaki değişikliklerden hangisiyle giderilebilir?

- A) "ona" sözcüğü, "sonra mı" sözünün arkasına getirilerek

B) "buraya" sözcüğü kaldırılarak

C) "gelmeden" yerine "gelince" sözcüğü getirilerek

D) "mi" yerine "veya" sözcüğü getirilerek

E) "önce mi" den sonra "geldikten" sözcüğü getirilerek

5. 1991-21

(I) Ankara'da bahar, kırkikinci yağmurlarıyla başlar. (II) Öğleden sonra, birdenbire gökyüzü kararır, şimşekler çakar, yağmur boşanır birden. (III) Sonra gökyüzü aydınlanır; ağaçlar daha yeşil sokaklar daha temiz görünür. (IV) Havada taze bir esinti ve ıslak toprak kokusu kaplar ortalığı. (V) Çiçeğe duran tomurcuklar patlar, tepeden tırnağa baharı yaşamaya başlar ağaçlar.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

6. 1992-20

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Düşüncelerini yazıyla değil, sözle anlatmayı seviyordu.
- B) Önerilerimizi dinliyor ne var ki onların hiçbirini uygulamıyordu.
- C) Sağlık durumlarının iyi ancak çok yorgun oldukları görülmüyordu.
- D) Gazetesini sürekli yanında taşıyor ama bir türlü okumaya fırsat bulamıyordu.
- E) Bu konuda bilgi sahibi olmasına karşın, görüşlerini belirtmekten kaçınıyordu.

7. 1993-21

(I) Yazılarınızda, dilimize önem verilmeyişinden yakınıyorsunuz. (II) Dilimize gereken ilgi ve önemi vermek zorundayız, diyorsunuz. (III) Bu konuda sizi içtenlikle destekliyorum. (IV) Ne var ki, dile gösterilmesi gereken özeni siz de göstermiyorsunuz. (V) Birçok sözcüğü

yerinde kullanmadığınızı üzülerek görüyorum.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

8. 1994-20

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Eldeki sonuçlar, bugüne değin yanlış bir yol izlendiğini açıkça ortaya koyuyor.
- B) Olayla ilgili olarak herkes başka başka şeyler söylüyor.
- C) Çoğu kişi, sorunun bir başka çözümünün olmadığı kanısında.
- D) Bu tutumuyla ailesine zarar mı veriyor yarar mı anlayamadık.
- E) Dostların birbirlerini eleştirmekten kaçınmaları gerektiğine inanıyorum.

9. 1995-27

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Çocukların eğitiminde hem ailenin hem de okulun önemli rolü vardır.
- B) Okuma sevgisi konusunda çocukların en çok anne ve babalarını örnek aldıkları unutulmamalıdır.
- C) Çocuklara, yeteneklerini geliştirmeleri için gerekli olanaklar sağlanmalıdır.
- D) Çocuklar bundan en az zarar ya da hiç zarar görmeden kurtarılmalıdır.
- E) Oyuncak seçerken çocuğun yaşına uygun olanlar tercih edilmelidir.

10. 1997-23

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Dürüst biri olduğundan dün de bugün de kuşkuya düşmüyorum.

B) Hukukçu olduğumdan, işin bu yönünü sizinle tartışmam.

C) Bu konuda bir araştırma yapılmasını, hazırlanacak raporun ilgili kuruluşlara gönderilmesini istedim.

D) Ben, öyle olduğunu düşünüyorum, öyle olduğuna inanıyorum.

E) Anımsanacağı gibi, bir yıldan beri bu konuda yazılar yazıyor, ilgilileri uyarıyorum.

11. 1998-24

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) O yıllarda hepimiz tiyatro tutkunuyduk ve çalışmaya susamıştık.
- B) Film, bir ailenin sıradan olaylar karşısındaki şaşkıncu tutumunu ustalıkla yansıtıyor.
- C) Festivalin bu bölümünde, müziğin farklı türlerinde adını duyurmuş sanatçılar sahneye çıkacak.
- D) Sanatçının bu karikatürleri, başta Berlin ve Paris olmak üzere Avrupa'nın çeşitli kentlerinde sergilenecek.
- E) Bu kameralar, rahatça kullanabildiği ve taşınmasının kolay olması nedeniyle tercih ediliyor.

12. 1999-25

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Çalışma yaşamınızda bu tür güçlüklerle sık karşılaşacaksınız.
- B) Bizim için önemli olan, görevinizi en iyi biçimde yerine getirmenizdir.
- C) Bir sorunla karşılaştığınızda bizlerden yardım isteyebilirsiniz.
- D) Bu, sizlere verebileceğimiz en önemli ödül ve en önemli hedefdir.
- E) Bu işte de başarılı olacağımızdan hiç kuşkumuz yoktur.

13. 2000-25

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Bu konuda nasıl bir çalışma yapılması gerektiği, uzmanlarca tartışılacak.
- B) Olaydan büyük bir üzüntü duyduğunu, suçluların cezalandırılmasını istedi.
- C) Yeni binaların ne zaman hizmete açılacağını, basın aracılığıyla duyuracaklarını belirtti.
- D) Sorunlara sağduyuyla yaklaşmanın, onların çözümünü kolaylaştıracağı sonucuna varıldı.
- E) Bölgede, kış mevsiminin uzun sürmesi nedeniyle alınması gerekli önlemler yetkililere bildirildi.

Çözümler:

1. E seçeneğindeki “Durmadan gazoz ve çekirdek yenilen bu yerden hemen uzaklaştım.” cümlesinde anlatım bozukluğu vardır. Yan cümlecğin yüklemi eksiktir. “Yenilen” yüklemi, gazoz ve çekirdek için kullanılmaz; çünkü gazoz içilir, çekirdek yenir.
Doğru seçenek E’dir.
2. “Genç sanatçılara, yapıtlarının konularını seçerken nelere önem vermelerini anlatıyor.” cümlesindeki anlatım bozukluğunu giderebilmek için “vermelerini” sözcüğü yerine “vermeleri gerektiği” sözü getirilmelidir. Çünkü burada yan cümlecğin yüklemi bir “gereklilik” anlamı bildirmektedir.
Doğru seçenek A’dir.
3. Örnek cümledeki anlatım bozukluğunun nedeni, fiilimsi ekinin yanlış kullanılmasıdır. Cümledeki anlatım bozukluğu “toplanacağı” yerine “toplanması” sözü getirilerek giderilebilir.
Doğru seçenek B’dir.
4. “Ona, buraya gelmeden önce mi sonra mı telefon ettin?” cümlesindeki anlatım bozukluğu “gelmeden önce mi sonra mı” ifadesinden kaynaklanmaktadır. “Gelmeden önce mi” doğrudur; “gelmeden ... sonra mı” ise, yanlış bir ifadedir. Düzeltmek için

“önce mi” sözünden sonra “geldikten” sözcüğü getirilmelidir.

Doğru seçenek E’dir.

5. Parçanın IV. cümlesinde anlatım bozukluğu bulunmaktadır: “Havada taze bir esinti ve ıslak toprak kokusu kaplar ortalığı.” cümlesinde, birinci cümlemin yüklemi yazılmadığı için anlam karışıklığı meydana gelmiştir. Bu cümledeki anlatım bozukluğunu giderebilmek için “esinti” sözcüğünden sonra “vardır” ya da “olur” yüklemi kullanılmalıdır.

Doğru seçenek D’dir.

6. “Sağlık durumlarının iyi ancak çok yorgun oldukları görülüyordu.” cümlesindeki yüklem “çok yorgun oldukları” yan cümlecğiyle uyumlu; fakat “sağlık durumlarının iyi” söz öbeğiyle uyumsuzdur. Bu cümle “Sağlık durumları iyi ancak çok yorgun oldukları görülüyordu.” şeklinde olmalıydı.

Doğru seçenek C’dir.

7. “Dilimize gereken ilgi ve önemi vermek zorundayız, diyorsunuz.” cümlesinde “ilgi” sözcüğü “vermek” sözcüğüne bağlanarak anlatım bozukluğu yapılmıştır. “İlgi vermek” ifadesi yanlıştır; doğrusu “ilgi göstermek”tir.

Doğru seçenek B’dir.

8. “Bu tutumuyla ailesine zarar mı veriyor, yarar mı anlayamadık” cümlesinde anlatım bozukluğu vardır. “Veriyor” çekimli fiili “zarar mı” sözüne uygun; ancak “yarar mı” sözünü uygun değildir; “yarar mı veriyor” ifadesi yanlıştır. Sözün doğrusu “yarar mı sağlıyor” şeklinde olmalıydı.

Doğru seçenek D’dir.

9. “Çocuklar bundan az zarar ya da hiç zarar görmeden kurtarılmalıdır.” cümlesinde yan cümlecğin yüklemi yazılmadığından bir anlatım bozukluğu vardır. “Zarar” sözcüğünden sonra “görerek” fiilimsisi

kullanılmalıdır. “Çocuklar bundan en az zarar görerek ya da hiç zarar görmeden kurtarılmalıdır.”

Doğru seçenek D'dir.

10. “Dürüst biri olduğundan dün de bugün de kuşkuya düşmüyorum.” cümlesinde anlatım bozukluğu “dün de bugün de kuşkuya düşmüyorum” bölümünde var. Buradaki anlatım bozukluğunu gidermek için “bugün” sözcüğünden önce “kuşkuya düşmüyordum.” yüklemi getirilmelidir.

Doğru seçenek A'dır.

11. E seçeneğindeki girişik birleşik cümlede yan cümleciklere ait fiilimsi eklerinin uyumsuzluğu, anlatım bozukluğuna sebep olmuştur. Cümlenin doğru şekli şöyledir: “Bu kameralar, rahatça kullanılabilmesi ve taşınmasının kolay olması nedeniyle tercih ediliyor.”

Doğru seçenek E'dir.

12. D seçeneğinde “Bu, sizlere verebileceğimiz en önemli ödül ve en önemli hedeftir.” cümlesinde “verebileceğimiz” sözü, “en önemli ödül”le bağdaşırken, “en önemli hedef”le bağdaşmaktadır. Çünkü, hedef verilmez, gösterilir.

Doğru seçenek D'dir.

13. B seçeneğindeki “Olaylardan büyük üzüntü duyduğunu, suçluların cezalandırılmasını istedi.” cümlesinde yüklem eksikliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. “İstedi” yüklemi virgülden önceki ifadeye uymamaktadır. Virgülden önce “söyledi”, “belirtti” gibi bir yüklem daha getirilmeliydi.

Doğru seçenek B'dir.

11.5.2.3. Nesne eksikliği ya da fazlalığı

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	1	1	1	-	-	-	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	1	7

Çizelge 11.103. “Nesne eksikliği ya da fazlalığı” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1983-12

Aşağıdakilerden hangisi dil ve anlatım yönünden yanlıştır?

- A) Yayınevinin çıkardığı bütün romanları alıyorum, okuyorum.
- B) Bu koşullar içinde pek çok sanatçı olduğunu duyuyorum, görüyorum.
- C) Bu konuda söylenenlere inanıyor, her yerde öne sürüyordu.
- D) Geçen ay yayımlanan aylık dergilerin birinde okudum, gördüm.
- E) Erken yatıp erken kalkmanın yararına inanırdı, herkesi de inandırırdı.

2. 1984-8

“Aldığı şehirlere Türkleri yerleştirmek suretiyle Türkleştirdi.” cümlesindeki anlatım pürüzü, nasıl giderilebilir?

- A) “şehirlere” yerine “şehirlerde” kelimesini getirerek
- B) “Türkleştirdi”den önce, “insanları” kelimesini ekleyerek
- C) “yerleştirmek suretiyle” yerine “yerleştirerek” kelimesini getirerek
- D) “Türkleştirdi” yerine “Türkleştirildi” kelimesini ekleyerek
- E) “Türkleştirdi”den önce, “oraları” kelimesini ekleyerek

3. 1985-3

Aşağıdaki cümlelerin hangisinden “onu” kelimesi çıkarılırsa cümlenin anlatımı bozulur?

- A) Çoğu zaman biçimsel özellikler üzerinde durur, az da olsa onu geliştirmeye çalışırız.
- B) Bulduğu çevreyi inceliyor, onu yazılarında gereç olarak kullanıyor.
- C) Fıkranın geleneksel anlamını değiştirmiş, onu daha da zenginleştirmiştir.
- D) Yazma sözünden ne anladığını açıklamak, onu tanımlamak istiyorum.
- E) Çevremizi duyu organlarımız yardımıyla tanır, onu bu organlarımızla öğreniriz.

4. 1990-18

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Burada, en çok eski arkadaşlarımı arıyor, özltüyorum.
- B) Konunun az bilinen bir yönüne ışık tutuyor, aydınlatıyor.
- C) Yeni çıkan kitapları alıyor, hemen okuyorum.
- D) Gezilerinde yeni yerler görüyor, değişik insanlar tanıyor.
- E) Yaptıklarını yeterli bulmuyor, eleştiriyor.

5. 1992-21

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Sabahları durağa kadar yürüyor ve otobüse biniyorum.
- B) Konuşmacının düşüncelerine katılıyor ve destekliyorum.
- C) Bu dergiyi ilk yayımlandığı günden beri alıyor ve zevkle okuyorum.
- D) Televizyondaki açık oturumları beğeniyor ve sonuna kadar izliyorum.

E) Akşamları, bir süre çalışıyor ve sonra dinleniyorum.

6. 1994-18

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Genellikle kitap okuyarak vakit geçiriyorum.
 B) Arkadaşlarımızın sorununa sahip çıkarak desteklemeliyiz.
 C) Bu yıl tatilimi İstanbul'da geçirmek istiyorum.
 D) Orada, eski arkadaşlarımla görüşeceğim.
 E) Onunla geçen yıl burada karşılaşmıştık.

7. 2001-22

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) İlk karşılaşmamızda bana bu kadar yakınlık göstermesine çok şaşırılmıştım.
 B) Bu kadar yetenekli bir çocuğu, sanata yönlendirmekle çok iyi bir iş yaptığını düşünüyorum.
 C) Geçirdiğim rahatsızlığı, büyük bir başarıyla ameliyat ederek sağlığıma kavuşturdu.
 D) Bu aşamada, olayları doğal akışına bırakmanın doğru olacağı kanısındaydı.
 E) Aralarındaki sorunların görüş farklılıklarından kaynaklandığını biliyordu.

Çözümler:

1. "Bu konuda söylenenlere inanıyor, her yerde öne sürüyordu." cümlesinde nesne eksikliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Bu cümlede "her yerde" ifadesinden önce "bunları" getirilirse cümledeki anlatım bozukluğu giderilmiş olur.

Doğru seçenek C'dir.

2. Cümlede nesne eksikliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. "Türkleştirdi." yükleminden önce "oraları" nesnesi getirilmeliydi.

Doğru seçenek E'dir.

3. B, C, D ve E seçeneklerinde "onu" sözcüğü tekrarlanmış bir nesnedir. Cümleden çıkarılması anlatım bozukluğuna neden olmaz. Ama A seçeneğindeki cümleden çıkarılırsa cümlede nesne eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozukluğu meydana gelir.

Doğru seçenek A'dır.

4. B seçeneğindeki "Konunun az bilinen yönüne ışık tutuyor, aydınlatıyor" cümlesinde nesne eksikliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. "Aydınlatıyor" yükleminden önce "konuyu" sözcüğü getirilmelidir.

Doğru seçenek B'dir.

5. A, C, D ve E seçenekleri anlatım yönünden kusursuzdur. B seçeneğindeki cümlelerin "Konuşmacının düşüncelerine katılıyor" bölümü kusursuzdur; ancak bu bölüme "ve destekliyorum" sözü eklenince bir nesne eksikliği ortaya çıkmış olur. "Destekliyorum." yükleminden önce "onu" sözcüğü getirilerek anlatım bozukluğu giderilmiş olur.

Doğru seçenek B'dir.

6. "Arkadaşlarımızın sorunlarına sahip çıkarak desteklemeliyiz." cümlesinde nesne eksikliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. "Desteklemeliyiz." yükleminden önce "onları" sözcüğü getirilerek anlatım bozukluğu giderilmiş olur.

Doğru seçenek B'dir.

7. C seçeneğindeki cümlelerin anlatımı bozuktur. Nesne uyumsuzluğu söz konusudur. "Geçirdiğim rahatsızlığı" nesnesi "ameliyat ederek" ve "sağlığıma kavuşturdu" yüklemine uygun değildir. Cümlelerin doğru şekli şöyledir: "Büyük bir başarıyla beni ameliyat ederek sağlığıma kavuşturdu."

Doğru Seçenek C'dir.

11.5.2.4. Tümeleç eksikliği ya da fazlalığı

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	2

Çizelge 11.104. “Tümeleç eksikliği ya da fazlalığı” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1993-19

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Bugün tatil olduğundan, sabahleyin geç kalktım.
 B) Arkadaşımız, çok çalışkan bir çocuktu.
 C) Dün akşam, rüzgâr ortalığı altüst etti.
 D) Birbirlerini çok iyi anlar, inanırlardı.
 E) Dün gece çok garip bir rüya gördüm.

2. 1996-27

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu, cümlenin uygun bir yerine “ona” sözcüğü eklenerek giderilebilir?

- A) Elbiseler dolaplara özenle yerleştirilir, güve yemesin diye elbise aralarına naftalin konurdu.
 B) Çocuk bir yandan yaralı kuşa korkuyla bakıyor, bir yandan da onu sevmek istiyordu.
 C) Annesi çocuğunun aç olmadığını biliyor, ama yine de pastadan yemesini istiyordu.

- D) Ali, arkadaşı Mustafa’yı hem çok seviyor, hem de kimi davranışlarından dolayı kızılıyordu.
 E) Otobüsler buraya gelince duruyor, bekleyen yolcular bindikten sonra yeniden yola koyuluyordu.

Çözümler:

1. “Birbirlerini çok iyi anlar, inanırlardı.” cümlesinde dolaylı tümeleç eksikliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Cümlenin doğru şekli şöyledir: “Birbirlerini çok iyi anlar, birbirlerine inanırlardı.”

Doğru seçenek D’dir.

2. D seçeneğindeki “Ali, arkadaşı Mustafa’yı hem çok seviyor, hem de kimi davranışlarından dolayı kızılıyordu.” cümlesinde dolaylı tümeleç eksikliği vardır. Cümlede “kızılıyordu” yükleminden önce “ona” dolaylı tümeleci kullanılmalıydı.

Doğru seçenek D’dir.

11.5.2.5. Ek eylem (Ek fiil) eksikliği

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2

Çizelge 11.105. “Ek eylem eksikliği” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1986-24

Yoksul görünümlü biriydi bu. Boyu kısa, bedeni de pek biçimli değildi.

Yukarıdaki ikinci cümlede bir anlatım bozukluğu vardır. Bu bozukluk, aşağıdakilerden hangisiyle giderilebilir?

- A) “kısa” yerine “kısaydı” getirilerek
- B) “kısa”dan sonra “ve” ekleyerek
- C) “kısa” yerine “ve” koyarak
- D) “kısa”dan sonra “değil” ekleyerek
- E) “Boyu”dan sonra “da” ekleyerek

2. 2001-24

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Bu anlaşmazlıkların giderilmesi için zamana gerek var.
- B) Bu konunun, öncelikle ve ayrıntılı bir biçimde ele alınması gerekiyor.

- C) Üyeler, onunla ilgili görüşlerini daha sonra açıklayacaklarını belirttiler.
- D) Mimar ya da mimarlıkla ilgileniyorsanız bu kitabı okuyun.
- E) Herkesin yaşamında birtakım sorunlar olduğunu hepimiz biliriz.

Çözümler:

1. “Boyu kısa, bedeni de pek biçimli değildi.” cümlesinde “kısa” yüklemine sonuna ek eylemin dili geçmiş zaman eki getirilmelidir. Cümlelerin doğru şekli şöyledir: “Boyu kısaydı, bedeni de pek biçimli değildi.”
Doğru seçenek A’dır.
2. D seçeneğinde ek eylem eksikliği anlatım bozukluğuna neden olmuştur. Cümlelerin doğru şekli şöyledir: “Mimarsanız ya da mimarlıkla ilgileniyorsanız bu kitabı okuyun.”
Doğru Seçenek D’dir.

11.5.2.6. Özne - yüklem uyumsuzluğu

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	1	1	-	1	1	-	1	-	8

Çizelge 11.106. “Özne-yüklem uyumsuzluğu” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1982-24

“Hiçbiri -Ali Suavi’den başka- ülkede bir ayaklanmayı düşünmemiş, Padişaha bağlılığı kutsal bir görev saymıştır.”

Bu cümledeki anlatım bozukluğunun nedeni, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak belirtilmiştir?

- A) İkinci cümlecğin yüklemde özneyle uyum sağlanmamıştır.
- B) Birinci cümlecikteki ara söz, gereken biçimde düzenlenmemiştir.
- C) Birinci cümlecğin yüklemde özneyle uyum sağlanmamıştır.
- D) Birinci cümlecikteki yüklem sonuna “-dir” eki getirilmemiştir.
- E) Her iki cümlecğin yüklemeleri arasında olumluluk-olumsuzluk bakımından uyum sağlanmamıştır.

2. 1987-16

Bunun üzerine üyeler, bir an sessizlik içinde kaldılar ve herkes ellerini havaya kaldırarak söz istediler.

Bu cümledeki anlatım bozukluğunu gidermek için aşağıdaki değişikliklerden hangisi yapılmalıdır?

- A) “üyeler” kelimesi kaldırılması
- B) “ve” kelimesi çıkarılıp, yerine virgül (,) konmalı
- C) “herkes” kelimesi kaldırılmalı

D) “bunun üzerine” sözü “üyeler” kelimesinden sonra getirilmeli

E) “ellerini” kelimesi kaldırılmalı.

3. 1992-22

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) İlbaharda, sabahları bülbül sesleriyle uyanırdım.
- B) Sokağa bakan, küçük ama şirin bir evimiz vardı.
- C) Mahallenin çocukları çoğunlukla bizim bahçede oynarlardı.
- D) O yıllarda ben otuz, o ise otuz beş yaşlarındaydı.
- E) Komşularımızla sık sık birbirimize gider gelirdik.

4. 1994-19

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) İş konusunda ben onu, o da beni etkilemek istemez.
- B) Onun bu durumda nasıl davranacağını sen benden iyi bilirsin.
- C) Görüşlerinizi sözle değil, yazıyla belirtmelisiniz.
- D) Yazılarında ayrıntılara girmeyip konunun özünü vurgular.
- E) Söylediği sözün doğruluğuna inanıyorsa onu asla geri almaz.

5. 1995-19

Aşağıdaki dizelerin hangisinde özne-yüklem uyumsuzluğu vardır?

- A) Gözümün değdiği yere gül düşer.
- B) Dinle de gönlümü aliver gitsin
- C) Yeryüzünde bir sen, bir de ben varım.
- D) İstersen dünyayı çağır imdada
- E) Arkandan gelecek hep ayak sesim

6. 1997-22

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Sorunlara, onun daha nesnel bir tavırla yaklaşacağını ve çözüm getireceğini umuyordum.
- B) Son günlerde tank olduğum bazı olaylar, onunla ilgili görüşlerimin değişmesine yol açtı.
- C) Amaçlarına ulaşabilmek için her türlü engeli aşmaya çalışan bu gençlere imreniyorum.
- D) Araştırmamı istediğim yönde sürdürebilmem için öncelikle, yararlanacağım kaynakları saptamalıyım.
- E) Bu soru ben ve benim gibi sınava girmiş olan bir çok kişinin kafasını karıştırdı.

7. 1998-23

Türkçede bir cümlelerin öznesi, birinci ve üçüncü tekil kişiden oluşuyorsa, yüklemi birinci çoğul kişi olur.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu kurala uymamaktan kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) O akşam ben kendi odama, Fatma da kendi odasına çekilmişti.
- B) Teyzemlerin yeni evlerine taşınmasından sonra siz bu eve yerleştiniz.
- C) Havalarda böyle giderse bir süre daha kahvaltımızı balkonda yapabileceğiz.
- D) Ben de bir tabak alıp sofraya oturayım.
- E) Babasıyla annesi, bu evi üç yılda zar zor yaptırabildiler.

8. 2000-28

O kurumda eğitim görmüş herkes, saygılı, hoşgörülü ve esnek olmak gibi çok önemli erdemler kazanmışlardır.

Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdakilerin hangisinden kaynaklanmaktadır?

- A) Gereksiz yere sıfat kullanılmasından
- B) Gereksiz yere bağlaç kullanılmasından
- C) Yükleme ek fiil getirilmesinden
- D) Öznenin sözcük öbeği olmasından
- E) Özne-yüklem uyumsuzluğundan

Çözümler:

1. "Hiçbiri", "hiç kimse" gibi olumsuzluk içeren belgisiz zamirler özne olduğundan yüklem olumsuz olur. "Hiçbiri..., düşünmemiş, ...saymıştır." cümlesinde "Hiçbiri" iki yüklemde ortak öznesi olarak verilmiştir. "Hiçbiri" öznesiyle "düşünmemiş" yüklemi arasında uyum sağlanmıştır. "Hiçbiri" öznesi ile "saymıştır." yüklemi arasında ise uyum yoktur. Bu ifadeyi doğrultmak için ikinci cümlelerin başına "hepsi" öznesi getirilmelidir.

Doğru seçenek A'dır.

2. "Herkes, hiçbiri, çoğu..." gibi belgisiz zamirlerin özne olduğu cümlelerin yüklemi tekil olur. "Herkes geldiler." denmez. Soruda verilen cümlede üyeler önce "sessizlik içinde" kalmışlar ve sonra aynı üyeler ellerini havaya kaldırarak söz istemişler. "Herkes" sözcüğü gereksizdir.

Doğru seçenek C'dir.

3. A, B, C ve E seçenekleri, anlatım yönünden kusursuzdur. "O yıllarda ben otuz, o ise otuz beş yaşlarındaydı." Cümlesinde "ben" öznesi ile "o" öznesi için ortak yüklem kullanılması, özne-yüklem uyumsuzluğuna neden olmuştur. D'de "O yıllarda... o ise otuz beş

yaşlarındaydı” bölümü doğrudur. Ancak “o yıllarda ben otuz... yaşlarındaydı” kısmı yanlıştır. Cümlelerin doğrusu şöyle olur: “O yıllarda ben otuz yaşlarındaydım o ise otuz beş yaşlarındaydı.”

Doğru seçenek D’dir.

4. “İş konusunda ben onu, o da beni etkilemek istemez.” cümlesinde yüklem eksikliği nedeniyle bir anlatım bozukluğu vardır. “Etkilemek istemez” sözü, “o da beni” sözüne uygundur; ancak “ben onu” sözü için yanlıştır. Birinci cümle için “istemem” yüklemi kullanılmalıdır. Cümlelerin doğrusu şöyle olmalıdır: “Ben onu etkilemek istemem, o da beni etkilemek istemez.”

Doğru seçenek A’dir.

5. “Yeryüzünde bir sen, bir de ben varım” cümlesi özne-yüklem uyumsuzluğu içermektedir. “Bir sen... varım” olmaz. “Sen” sözcüğünden sonra “varsın” yüklemi getirilerek bozukluk giderilmiş olur. Doğrusu: “Yeryüzünde bir sen varsın, birde ben varım.” şeklinde olmalıdır.

Doğru seçenek C’dir.

6. “Bu soru ben ve benim gibi sınava girmiş olan birçok kişinin kafasını karıştırdı.” cümlesinde özne belli olduğu hâlde “ben” ile “ve” sözcüklerinin kullanılması gereksizdir.

Doğru seçenek E’dir.

7. A seçeneğindeki cümlelerin ortak yüklemi cümledeki iki özneye uymamaktadır.

“O akşam ben kendi odama, Fatma da kendi odasına çekilmişti.”

Cümlelerin doğru şekli şöyle olmalıydı: “O akşam ben kendi odama çekilmiştim, Fatma da kendi odasına çekilmişti.”

Doğru seçenek A’dir.

8. Örnek cümlede özne-yüklem uyumsuzluğundan kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. “Herkes” öznesinin bulunduğu cümlede yüklem tekil olmak zorundadır. Doğrusu “O kurumda eğitim görmüş herkes, saygılı, hoşgörülü ve esnek olmak gibi çok önemli erdemler kazanmıştır” olmalıydı.

Doğru seçenek E’dir.

11.5.2.7. Tamlama yanlışları

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	1	1	1	-	-	-	1	1	-	-	1	8

Çizelge 11.107. “Tamlama yanlışları” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1985-5

Bu kitap, yayınevimizin,

I II

ölümünün 10. yıldönümünde,

III

ünlü şaire, onun yüce anısına armağandır.

IV V

Bu cümledeki anlatım bozukluğunu gidermek için hangi kelime ya da kelime grubu çıkarılmalıdır?

A)I B)II C)III D)IV E)V

2. 1990-19

Bu yasadan, özel ve kamu kuruluşlarında çalışanlar yararlanacak.

Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdakilerin hangisiyle giderilebilir?

- A) “yasadan”dan sonra “bütün” sözcüğü getirilerek
 B) “ve” sözcüğü kaldırılarak
 C) “ve” yerine, “kuruluşlarla” sözcüğü getirilerek
 D) “çalışanlar”dan sonra “kesinlikle” sözcüğü getirilerek
 E) “yararlanacak” yerine “yararlanabilir” sözcüğü getirilerek

3. 1991-18

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Tiyatrolarımızda bu ay, on yeni oyun sahnelemeyi düşünüyoruz.
 B) Müzik alanında çok önemli bir yeri olan bu festivalin yaşatılması gerekir.
 C) Bu sanatçıların çalışmaları üç yıldır ilgiyle izlenmektedir.
 D) Şehrimizde çeşitli kültürel ve sanat etkinlikleri gerçekleştirildi.
 E) Edebiyatını ve balesini tanıdığımız bu ulus, yakında resimde de varlığını gösterecektir.

4. 1992-23

(I) Dil insanların birbirleriyle iletişim kurmalarını sağlayan bir araçtır. (II) Toplumsal yapıya bağlı olarak sürekli gelişir ve değişir. (III) Bunun doğal bir sonucu olarak da dilde durmadan yeni kavramlar ortaya çıkar. (IV) Bu kavramları karşılamak için yeni sözcükler yaratılır. (V) Yeni sözcükler yaratmak için her ulus, dilinin sunduğu olanaklardan yararlanma yoluna gitmesi gerekir.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

5. 1993-20

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Toprak kaymasının en çok nerelerde görüldüğünü saptayarak buna karşı hangi önlemlerin alınabileceğini tartışacağız.

- B) Araştırmamda; anaokuluna giden çocuklarla gitmeyenlerin dil gelişimini karşılaştırıp aralarındaki farkı belirleyeceğim.
- C) Bu mevsimde, balkondaki çiçeklerin kapalı bir yere taşınması gerekiyor.
- D) Bu toplantıda çeşitli hastalıklar ve bunların nedenleri konusunda ayrıntılı açıklamalar yapılacaktır.
- E) Neşeli ve güldürü unsurlarının çokça kullanıldığı bu filmi mutlaka görmelisiniz.

6. 1997-25

Öğrenciyi, düşünmeye ve yaratıcı olmaya yönelten ve herhangi bir konu üzerinde eleştiri yapmasını sağlayan bir anlayış, eğitim sistemimize henüz yerleşmedi.

Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdakilerin hangisinden kaynaklanmaktadır?

- A) Dolaylı tümlecin cümlede başında kullanılmamasından
- B) Öznenin birden fazla sözcükten oluşmasından
- C) Gereksiz yere bağlaç kullanılmasından
- D) Tamlayan eksikliğinden
- E) Gereksiz yere zarf tümleci kullanılmasından

7. 1998-25

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Yetkililer, bu konuda uluslar arası işbirliği yapılmasına karar verdiler.
- B) Siyasî, askerî ve ekonomi alanlarında görüştüler.
- C) Üye olan ülkelere toplantı konusunda bilgi verilmesini gerekli gördüler.
- D) Toplantıda, herkesin tartışmalara katılması gerektiğini söylediler.
- E) Gelecek toplantıda ele alınacak konuyu belirlediler.

8. 2001-21

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Uzun süre ayakta kalabilmesi için bu yapı, neme dayanıklı cam, kireç ve tuğla tozundan oluşan harçla yapılmıştır.
- B) Bir kamu kuruluşuna ait sevimli konukevinin önünde fotoğraf çektirdikten sonra oradan ayrıldık.
- C) Oraya gitmeye karar verirsiniz, bu gezi için en az iki gün ayırmanız gerekir.
- D) Her sabah erkenden kalkarak açık havada yürüyüş yapmanın kalp sağlığını olumlu yönde etkilediğini öğrendik.
- E) Adaylar yirmi beş yaşından büyük olmalı ve sağlık kontrolünden geçmiş olması gerektiğini söyledi.

Çözümler:

1. "Yayınevimizin" sözcüğündeki tamlanan eki (-in) gereksiz kullanılmıştır. Bu ekin cümle içinde karşılığı olmadığı için cümlede anlatım bozukluğu olmuştur.
Doğru seçenek B'dir.
2. Örnek cümlede tamlama yanlışlığı var. Bir sıfat ve ad için ortak tamlanan kullanılması anlatım bozukluğuna neden olmuştur. "Özel ve kamu kuruluşları" tamlaması yanlıştır. "Kamu kuruluşları" tamlaması doğrudur; ancak "özel kuruluşları" tamlaması yanlıştır. "Özel kuruluşlarla" "kamu kuruluşları" denmeliydi.
Doğru seçenek C'dir.
3. D seçeneğindeki "şehirimizde çeşitli kültürel ve sanat etkinlikleri gerçekleştirildi." cümlesinde "tamlama yanlışlığından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. "Sanat etkinlikleri" tamlaması doğru bir tamlamadır; ancak, "çeşitli kültürel ve sanat etkinlikleri" tamlaması yanlıştır, doğrusu "kültürel etkinlikler" olmalıydı.
Doğru seçenek D'dir.

4. Paragrafın ilk dört cümlesi anlatım bakımından kusursuzdur. V. cümlemin yüklemiyle öznesi çelişmektedir. Bu cümlede tamlayan eki eksikliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. “Ulus” sözcüğünün sonuna tamlayan eki getirilmeli; yani, bu sözcük “ulusun” şeklinde olmalıydı.

Doğru seçenek E’dir.

5. “Neşeli ve güldürü unsurlarının çokça kullanıldığı bu filmi mutlaka görmelisin.” cümlesinde anlatım bozukluğu vardır. “Neşeli ve güldürü unsurları” denemez. “Neşeli” sözcüğünden sonra “olan” sözcüğü getirilmeliydi.

Doğru seçenek E’dir.

6. “Öğrenciyi, düşünmeye ve yaratıcı olmaya yönelten ve (öğrencinin) herhangi bir konu üzerinde eleştiri yapmasını sağlayan bir anlayış, eğitim sistemimize henüz yerleşmedi.” cümlesinde tamlayan eksikliğinden

kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. “Herhangi” sözcüğünden önce “öğrencinin” sözcüğü getirilerek bu bozukluk giderilir.

Doğru seçenek D’dir.

7. B seçeneğindeki “Siyasî, askerî ve ekonomi alanlarında görüştüler.” cümlesinde bir sıfatla bir isim için ortak tamlanan kullanılması, bir anlatım bozukluğuna neden olmuştur. Sıfat tamlamalarında tamlanan ek almazken, belirtisiz isim tamlamalarında tamlanan ek alır. Bunun için “siyasî” ve “askerî” sözcükleri için ayrı bir tamlanan kullanmak gerekir.

Doğru seçenek B’dir.

8. E’deki cümlede tamlayan eki eksikliği ve yardımcı fiilin yanlış kullanımı söz konusudur. Cümlemin doğrusu şöyle olmalıydı: “Adayların yirmi beş yaşından büyük ve sağlık kontrolünden geçmiş olmaları gerektiğini söyledi.”

Doğru Seçenek E’dir.

11.5.2.8. Anlamca karışık cümleler

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	4

Çizelge 11.108. “Anlamca karışık cümleler” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1981-28

“Hayvan derilerinin değeri, genellikle, sırt bölümünün öteki parçalara oranı ile ölçülür.” cümlesinde bir belirsizlik vardır.

Aşağıdakilerden hangisinin bilinmesi bu belirsizliği ortadan kaldırır?

- A) Özlü deri, derinin sırt bölümüne ilişkin bir terimdir.
- B) Derinin sırt bölümünün büyük olması aranan bir özelliktir.
- C) Kesimi köylerde yapılan hayvanların derileri, et kurumlarında kesilenlere göre daha az değerlidir.
- D) Kimi derilerin değeri, hayvanın yaşadığı bölgeye bağlıdır.
- E) Krupon denilen sırt derisi, boğa alım satımında önem taşır.

2. 1982-19

“Genç saçlarına ak düşmemiş, şiirimize, hikâyeciliğimize taptaze bir hava getiren isimlerdi bu saydıklarım.”

Bu cümlede hangi sözcükten sonra virgül (,) konursa anlam karışıklığı giderilmiş olur?

- A) genç
- B) saçlarına
- C) hikâyeciliğimize
- D) getiren
- E) bu

3. 1994-22

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Okula yeni başlayan çocukların okulu sevmesinde öğretmenin rolü büyüktür.
- B) Çocuklara, okula başlamadan önce aileler, okulda da öğretmenler okulun yararlarını anlatmalıdır.
- C) İlkokula başlayan çocuklara, yeni arkadaşlar edinecekleri söylenmelidir.
- D) Okula giden çocuk, bir süre sonra anne babasıyla olduğu gibi öğretmeniyle de iletişim kurmayı öğrenir.
- E) Anne ve babalar çocuklarıyla sürekli ilgilenmeli, öğretmene durumunu sormalıdır.

4. 1999-24

Sergide tanıtılan antika eşyalar, geçmişte insanların inançlarını ve beğenilerini de yansıtır.

Bu cümledeki anlam karışıklığı aşağıdaki değişikliklerden hangisiyle giderilebilir?

- A) “tanıtılan” sözcüğünden sonra “çok değerli” getirilerek
- B) “geçmişte” sözcüğünden sonra “yaşamış” getirilerek
- C) “antika” sözcüğü atılarak
- D) “inançlarını” sözcüğü yerine “geleneklerini” getirilerek
- E) “de” sözcüğü atılarak

Çözümler:

1. Derinin değerini ortaya koyan, sırt bölümünün diğer parçalara oranı olduğuna göre bu oranın diğerlerinden az mı, yoksa fazla mı olduğunun bilinmesi gerekir. Bu nedenle bu oranı veren seçenek aranmalıdır. Bu da B seçeneğinde verilmiştir.

Doğru seçenek B'dir.

2. "Genç saçlarına ak düşmemiş." yan cümlecindeki "genç" sözcüğü adlaşmış bir sıfattır. "Genç" sözcüğünden sonra virgül konmaması bir anlam karışıklığına yol açmıştır.

Doğru seçenek A'dır.

3. "Anne ve babalar çocuklarıyla sürekli ilgilenmeli, öğretmenine durumunu sormalıdır." cümlesinde anlatım bozukluğu var. Cümle, "durumunu" sözcüğünden önce "onların" sözü getirilerek düzeltilebilir. Çünkü "durumunu" sözcüğü, "kimin durumunu" olduğunu açıkça belirtmiyor.

Doğru seçenek E'dir.

4. "Sergide tanıtılan antika eşyalar, geçmişte insanların inançlarını ve beğenilerini de yansıtıyor." cümlesinde "geçmişte" sözcüğü "yansıtıyor" yüklemine öge olamayacağı için, araya girecek "yaşamış" sözcüğüyle "insanlar" sözcüğüne bağlanacak ve anlam karışıklığı giderilmiş olacaktır.

Doğru seçenek B'dir.

11.5.2.9. Ek yanlışlığı

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	1	-	4

Çizelge 11.109. “Ek yanlışlığı” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1986-23

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Öğretmenin, öğrencilerinin aile durumları ile de ilgilenmesi gerekir.
- B) Yazarlarımızın köy yaşayışına ilgilenmeleri toplumumuz açısından çok yararlıdır.
- C) Bir romancının şiirle ilgilenmesi sanatı için yararlı olur.
- D) Kişilerin meslekleri dışında başka işlerle ilgilenmeleri onları dinlendirir.
- E) Öğrencilerin iyi kitaplarla ilgilenmesini sağlamak bir eğitim işidir.

2. 1995-26

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Türkiye’nin birkaç bölgesi hariç henüz kar yüzü görmedi.
- B) Hava sıcaklığının birkaç derece daha düşmesi bekleniyor.
- C) Güneşin zararlı etkilerinden korunmak için, belirli saatlerde dışarıya çıkmamak gerekir.
- D) Şiddetli rüzgârın deniz trafiğini aksattığı söyleniyor.
- E) Kar yağışı sürerse okulların tatil edilmemesi düşünülebilir.

3. 1997-24

Muğla yöresindeki çıkan yangınlardan geriye, çırılçplak ve simsiyah dağlar, tepeler kaldı.

Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdakilerin hangisinden kaynaklanmaktadır?

- A) Çoğul ekinin gereksiz kullanılmasından
- B) İlgi ekinin gereksiz kullanılmasından
- C) Bağlacın yanlış yerde kullanılmasından
- D) Yüklem in şimdiki zaman yerine geçmiş zamanda kullanılmasından
- E) Özne ile yüklem arasında uyumsuzluk bulunmasından

4. 2000-26

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Ozan, 1940 yıllarında yeni şiirimizin başta gelen adlarından biriydi.
- B) O, 1946 yılında düzenlenen bir yarışmada birinci olmuştu.
- C) Aradan yıllar geçmesine karşın şiir anlayışında bir değişiklik olmadı.
- D) Onun ilgi çekici yanlarından biri de konuları abartarak anlatmasıdır.
- E) Toplumsal ve bireysel olaylara, yan tutmadan bakar.

Çözümler:

1. B seçeneğinde adın yönelme durumu, (-a hâli) ekinin yanlış kullanılmasından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. “Yaşayışına” sözcüğü “yaşayışıyla” şeklinde olmalıydı.

Doğru seçenek B’dir.

2. “Türkiye’nin birkaç bölgesi hariç henüz kar yüzü görmedi” cümlesinde anlatım bozukluğu vardır. “Türkiye’nin” sonundaki “-nin” eki kalkmalıydı ve bu kelimedenden sonra virgül kullanılmalıydı. “Türkiye, birkaç bölgesi hariç kar yüzü görmedi.” olacak.
Doğru seçenek A’dır.
3. “Muğla yöresindeki çıkan yangınlardan geriye, çırılçıplak ve simsiyah dağlar, tepeler kaldı.” cümlesindeki anlatım bozukluğu “ki”

sıfat türetme ekinden kaynaklanıyor. Bu ek gereksiz kullanılmıştır.

Doğru seçenek B’dir.

4. A seçeneğindeki “1940 yıllarında” ifadesi bozuk bir ifadedir. “1940”, sadece bir yıl içerdiği için “yıllarında” sözcüğüyle birlikte kullanılamaz. Doğrusu “1940’lı yıllarda” olmalıydı.

Doğru seçenek A’dır.

11.5.2.10. Bağlaç yanlışlığı

Bu konuda ÖSS’de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	2

Çizelge 11.110. “Bağlaç yanlışlığı” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1998-26

Yanlış bir şey yapсам da kızmaz; ama inanılmayacak kadar anlayışlıdır.

Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdakilerin hangisinden kaynaklanmaktadır?

- A) Yüklemin geniş zamanlı olmasından
- B) Cümleciklerin ortak özneli olmasından
- C) Yanlış ilgeç kullanılmasından
- D) Gereksiz yere bağlaç kullanılmasından
- E) “bile” yerine “da” bağlaç kullanılmasından

2. 1999-29

Oraya gidersen, Etnografya ya da Kurtuluş Savaşı müzelerini gezmelisin.

Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdakilerin hangisinden kaynaklanmaktadır?

- A) Yanlış bağlaç kullanılmasından

- B) Koşul cümlesi olmasından
- C) Nesnenin yanlış yerde bulunmasından
- D) Yüklemin gereklilik kipinde olmasından
- E) Ad tamlamasının gereksiz kullanılmasından

Çözümler:

1. “Ama” bağlaç, karşıt anlamlı cümleleri bağlamak amacıyla kullanılır. Örnek cümlede birbirini tamamlayıcı nitelikte iki yargı arasına gelmiştir. Buraya “yani”, “ayrıca” gibi sözcükler gelebilirdi.

Doğru seçenek D’dir.

2. “Ya da” bağlacının yerine “ve” bağlaç kullanılmaydı; çünkü, “ya da”, iki şeyden birini tercih etmek gerektiğinde kullanılır. “Ya da” bağlaç ile tamlanandaki “çoğul eki” uyumsuzluk meydana getirmektedir. “Ya da” bağlaç kullanıldığında tamlanan çoğul eki almaz.

Doğru seçenek A’dır.

11.6. Ses Bilgisi

Öğretim programlarının ÖSS ile örtüşme düzeyinin yüksek olduğu konulardan birisi, ses bilgisidir. Ses bilgisi ile ilgili konulara öğretim programlarında ve ders kitaplarında yeterince yer verilmiştir. Ancak, diğer konularda olduğu gibi bu konuda da ÖSS için gerekli bazı temel bilgi, beceri ve tutumların kazandırılmasında eksiklikler bulunmaktadır.

Bir dilin sözcüklerini oluşturan en küçük öğelere “ses” denir.

Bir dilin alfabetini oluşturan ve o dildeki sesleri göstermek için kullanılan işaretlerin her birine “harf” denir.

Türkiye Türkçesinde yazı dilinde 29 ses vardır. Bu seslerden 8’i ünlü, 21’i ünsüzdür.

Türk dilinde sesler arasında belli uyumlar bulunmaktadır. Türkçede büyük ve küçük ünlü uyumu diye iki tür ünlü uyumu bulunmaktadır.

1. **Büyük ünlü uyumu:** Türkçe kelimelerde, ilk hecede bulunan ünlünün taşıdığı kalınlık, incelik niteliğinin ondan sonraki hecelerde de devam etmesidir. Büyük ünlü uyumuna “**kalınlık-incelik uyumu**” da denir
2. **Küçük ünlü uyumu:** Türkçe kelimelerin ilk hecelerindeki ünlülerin düz veya yuvarlak oluşlarına göre onu takip eden hecelerdeki ünlülerin; kelimenin ilk hecesi düz ünlü ise ondan sonrakilerin de düz, yuvarlak ünlü ise ondan sonrakilerin ya dar yuvarlak ya da düz geniş olmasıdır. Küçük ünlü uyumuna “**düzlük-yuvarlaklık uyumu**” da denir.

Türkçede ünlü ve ünsüzlerle ilgili çeşitli ses olayları vardır:

Ünlülerle ilgili ses olayları:

1. **Ünlü düşmesi:** Türkçede bazı sözcükler birtakım ekler aldığında ya da bazı sözcüklerle birleştiklerinde ikinci hecelerindeki dar ünlüler düşer. Bu durumlar şunlardır:
  - 1.1. Bazı organ ve akrabalık adları, ünlüyle başlayan bir ek aldıklarında ikinci ünlü düşer.
ağız-ağzı
  - 1.2. Bazı adlar addan eylem yapım eki alırken son hecedeki ünlü düşer.
koku- koklamak
  - 1.3. Bazı sözcükler “-ık, -il, -ım, -ıntı” eklerini alırken, ikinci hecedeki ünlü düşer.
ayırmaq - ayrık, ayrılmak, ayırım, ayrıntı
  - 1.4. Birleşik sözcüklerin oluşumunda bazı ünlüler düşer.
pazar ertesi - pazartesi, kayıp olmak – kaybolmak
2. **Ünlü türemesi:** Bazı sözcükler birtakım ekleri aldıklarında bir ünlü türemesi olur. Bu durumlar şunlardır:
  - 2.1. “-yor” eki, ünsüzle biten bir sözcüğe eklenirken iki ünsüz arasında bir dar ünlü kullanılır.
al-(1) yor
  - 2.2. “-cik” küçültme eki, bazı sözcüklerin sonuna getirildiğinde bir ünlü türemesi olur.
az(1)cık
  - 2.3. Pekiştirme ön eklerinin bazı kullanımlarında ünlü türemesi olur.
sap(a)sağlam
3. **Ünlü daralması:** Sonu düz-geniş ünlü ile biten fiiller, şimdiki zaman eki “-yor” alırken a, ı ve u’ya; e, i ve ü’ye dönüşür.
bekle-yor-bekliyor, oyna-oyuyor

Ünsüzlerle ilgili ses olayları:

1. **Ünsüz benzeşmesi:** Sonunda sert ünsüzler (ç, f, h, k, p, s, ş, t) bulunan sözcükler “c, d, g” yumuşak ünsüzleri ile başlayan bir ek aldıklarında, sözcüğün sonundaki sert ünsüzün etkisiyle c, ç; d, t; g ise k olur.

Seç-gin, seçkin

2. **Ünsüz yumuşaması:** Sonu p, ç, t, k ile biten sözcükler, ünlü ile başlayan bir ek aldıklarında p, b: ç, c; t, d; k, g (ğ)'ye dönüşür.

kitap- kitabı

Bu kurala uymayan durumlar da vardır:

Aç-açı, millet-milleti, ek-eki gibi.

3. **Ünsüz düşmesi:** Sonu "k" ile biten sözcükler, bazı ekleri aldıklarında sonlarındaki "k" düşer. Bu durumlar şunlardır:

- 3.1. "-cik" küçültme eki, son sesi "k" olan kimi sözcüklerdeki "k" sesinin düşmesine sebep olur.

sıcak-sıcacık, küçük-küçücük

- 3.2. Kimi sözcükler -l (-la) fiil yapım ekini alırken "k" ünsüzü düşer.

alçak-alçalmak, küçük-küçülmek

Kaynaştırma sesleri

Türkçe sözcüklerde iki ünlü yan yana gelmediği için ünlü ile biten sözcüğe ünlü ile başlayan bir ek getirildiğinde araya "n, s, ş, y" ünsüzleri girer. Bunlara "kaynaştırma sesleri" ya da "yardımcı ünsüzler" adı verilir.

Ünsüz ile biten sözcüğe ünsüzle başlayan bir ek getirildiğinde araya "a, e, ı, i, u, ü" ünsüzleri girer. Bunlara "yardımcı ünlüler" adı verilir.

Ses bilgisi konusunda ÖSS'de çıkmış soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	1	-	1	1	1	-	-	-	-	-	1	7

Çizelge 11.111. "Ses bilgisi" ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1983-4

"Üçüncü kişi iyelik eki alan kelimelerin sonuna ile getirilince araya (y) koruyucu ünsüzü girer ve ile'nin başındaki (i) ünlüsü düşer. Bu kelimeler büyük ünlü uyumuna uyar."

Aşağıdaki cümlelerden hangisinde bu kurala örnek olabilecek bir kullanım vardır?

- A) Gelirken dergiyle gazeteyi de getirmeyi unuttu.
 B) Kardeşiyle sinemaya gitmek istememiş.
 C) Büyükbabayla torun çok iyi anlaşılıyorlar.
 D) Büyük bir gürültüyle içeri giren oymuş.
 E) Anneyle kızı aynı evde oturuyorlarmış.

2. 1985-1

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili kelimelerin hangisinde yazım yanlışı yoktur?

- A) Ucuzca bir otel arıyordu.
 B) Ahbapca bir tutum takındı.
 C) Kendisinden yaşca hayli küçüktü.
 D) Başını hafifce öne eğdi.
 E) Beğenmediğini açıkca söyledi.

3. 1991-16

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcüğün yazımı yanlıştır?

- A) O da babası gibi hukuku seçmiş.
 B) Ben bu renkten hiç hoşlanmam.
 C) Göğüsüme bir ağrı girdi.
 D) Son günlerde onun bana karşı tavrı değişti.
 E) Suyun tazyikinden çimler toprağa yapışmış.

4. 1993-11

Sonunda süreksiz sert ünsüzlerden (p, ç, t, k) biri bulunan sözcük, ünlü ile başlayan bir ek aldığı anda sondaki sert ses yumuşar.

Aşağıdaki sözcüklerden hangisi bu kurala uymaz?

- A) araç   B) tabak   C) söğüt
D) dolap   E) koç

5. 1994-16

Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki altı çizili sözcük ek alırken bu sözcüğün ünsüzlerinden biri düşmüştür?

- A) Susuzluktan balkondaki tüm çiçekler sararmış.
B) Yazar, bu romanında çok fazla devrik cümle kullanmış.
C) Soğuktan burnu kıpkırmızı olmuş.
D) Bu konuda senin de fikrini almak istiyorum.
E) Otobüsümüz, adını bilmediğim büyücek bir kasabadan geçti.

6. 1995-23

Doktorlar, yaşlılıkta spor yapmanın kişiyi

I   II

psikolojik ve fizyolojik bakımdan

III   IV

rahatlattığını söylüyorlar.

V

Bu cümlede altı çizili sözcüklerden hangisinin yazımı yanlıştır?

- A) I.   B) II.   C) III.   D) IV.   E) V.

7. 2001-20

Önce baygın bir iniltiydi yamaçtan duyulan,
Sonra bir gölge belirmişti kuş uçmaz yoldan;
Köyümün titreyerek bağı yanık toprağını
İnliyor, baktım, uzaktan görünen bir kağıt...

Bu dizelerde aşağıda verilen ses olaylarından hangisi yoktur?

- A) Ünlü düşmesi
B) Ünsüz düşmesi
C) Sert ünsüz yumuşaması
D) Ünlü daralması
E) Ünsüz benzeşmesi

Çözümler:

1. Soru kökünde verilen kurala göre iyelik eki almış sözcük yalnızca “kardeşiyle” sözcüğüdür.

Kardeş-i (Onun kardeş-i)

Doğru seçenek B’dir.

2. B, C, D ve E seçeneklerinde p, ş, f, k sert ünsüzleriyle biten sözcüklerin, sonuna eklenen -ce, -ca ekinin -çe, -ça olması gerekirdi (ünsüzlerin benzeşmesi kuralı). A seçeneğindeki “ucuzca” sözcüğünde ise sertleşme olmaz.

Doğru seçenek A’dır.

3. C’deki “göğüsüne” sözcüğünde aldığı ek nedeniyle ünlü düşmesi meydana gelmeliydi.

Doğru seçenek C’dir.

4. Araç-aracı, tabak-tabak, söğüt-söğüdü, dolap-dolabı olur; ancak, sondaki sert sessizin yumuşamayacağı tek sözcük E’de verilmiştir: koç-kocu olamaz.

Doğru seçenek E’dir.

5. Bu soruda, ek alırken ünsüzü düşen sözcüğün bulunması istenmektedir. E seçeneğindeki “büyük” sözcüğü, “-cek” ekini alınca sözcüğün sonundaki “k” ünsüzü düşmüştür.

Doğru seçenek E’dir.

6. “Yaşlılıkta” sözcüğünün yazımı yanlıştır. Çünkü Türkçede sert ünsüzle biten sözcüklere gelen ekler sert ünsüzlerle başlar. Doğrusu “yaşlılıkta” olacak.

Doğru seçenek A’dır.

11.7. Yazım kuralları

Öğretim programlarının ÖSS ile örtüşme düzeyinin yüksek olduğu konulardan birisi de, yazım kurallarıdır. Gerek öğretim programlarında, gerekse ders kitaplarında yazım kurallarına yeterince yer verilmiştir. Ancak, diğer konularda olduğu gibi bu konuda da ÖSS için gerekli bazı temel bilgi, beceri ve tutumların kazandırılmasında eksiklikler bulunmaktadır.

1. Ses olayları ile ilgili yazım kuralları

1.1. Sert ünsüzlerin yumuşaması

1.2. Sert ünsüzlerin benzeşmesi

1.3. Dilimizde “b” ünsüzünden önce gelen “n” ünsüzü bazı örneklerde m’ye dönüşür.

Saklambaç-saklanbaç

Buna karşılık birleşik kelimelerde söyleyişte m’ye doğru bir kayma olmasına rağmen yazıda n sesi korunur.

İstanbul, bin bir, binbaşı, onbaşı.

2. Bazı ekler ve bağlaçlar ile ilgili yazım kuralları

2.1. “mi”nin yazılışı

2.1.1. Soru eki “mi”:

Ayrı yazılır ve kendisinden önceki kelimenin son ünlüsüne bağlı olarak ünlü uyumlarına uyar ve “mı, mi, mu, mü” şekillerini alır.

Gitti mi? Olur mu? İnsanlık öldü mü?

Soru ekine birtakım ekler de getirilebilir. Bu ekler soru ekiyle bitişik yazılır:

Verecek misin? Yapmayacak mısınız?

2.1.2. Edat olan “mi”:

Bağlama edatıdır, ayrı yazılır.

Güzel mi güzel! Gece oldu mu âlem uykuya dalar.

2.2. “Da, de”nin yazılışı

2.2.1. Bağlaç olan “de”:

Ayrı yazılır. Kendisinden önceki kelimenin son ünlüsüne bağlı olarak büyük ünlü uyumuna uyar ve “da, de” biçimini alır. Kesinlikle “ta, te” biçimlerini almaz.

Ahmet de bilmiyor. Sen de mi geleceksin?

2.2.2. Hâl eki olan “de”:

İsmin bulunma hâlidir. Sözcüğe bitişik yazılır:

evde kalmak, yolda durmak

2.3. “ki”nin yazılışı

2.3.1. Bağlaç olan “ki”:

Ayrı yazılır. Ünlü uyumunu bozar.

demek ki, kaldı ki, bilmem ki.

Ancak ki bağlacı, birkaç örnekte kalıplaşmış olduğu için bitişik yazılır:

belki, çünkü, hâlbuki, mademki, meğerki, oysaki, sanki.

Şüphe ve pekiştirme göreviyle kullanılan ki sözü de ayrı yazılır:

Babam geldi mi ki?

2.3.2. Aitlik eki olan “-ki”:

Bitişik yazılır. Ünlü uyumunu bozar; sadece “dünkü, bugünkü” sözcüklerinde düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyar.

Bahçedeki, seninki, dünkü.

2.4. “ile” sözünün ek olarak yazılışı

1. “ile” sözü, ünlüyle biten kelimelere ek olarak getirilince başındaki “i” ünlüsü düşer ve araya “y” ünsüzü girer; ek, büyük ünlü uyumuna uyar:

konuşmayla (konuşma ile), çevreyle (çevre ile)

2. Üçüncü kişi iyelik ekinden sonra da baştaki “i” ünlüsü düşer ve araya “y” ünsüzü girer; ek, büyük ünlü uyumuna uyar:

arkadaşıyla (arkadaşı ile), anasıyla (anası ile)

3. “ile” sözü, ünsüzle biten kelimelere ek olarak getirilince başındaki “i” ünlüsü düşer ve büyük ünlü uyumuna uyar:

kardeşle (kardeş ile), sütle (süt ile)

3. Büyük harflerin yazılışı ile ilgili yazım kuralları

Bu konudaki bilgiler, İmlâ Kılavuzundan alınmıştır (TDK, 2000)

1. Cümle büyük harfle başlar:

Hayatta en hakikî mürşit ilimdir.

Ancak rakamla başlayan cümlelerde rakamdan sonra gelen kelime büyük harfle başlamaz:

1923 yılında Cumhuriyet ilân edildi.

2. Cümle içinde başkasından aktarılan ve tırnak içine alınan cümleler de büyük harfle başlar:

Atatürk, gençliğe seslenirken “Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda, mevcuttur.” diyor.

3. İki noktadan sonra gelen cümleler de büyük harfle başlar:

Orhon Kitabesi’nde Türk hakanı şöyle diyor: Türk Tanrısı, Türk milleti yok olmasın diye atalarımı ve beni gönderdi.

Ancak iki noktadan sonra cümle niteliğinde olmayan örnekler sıralanırsa bu örnekler büyük harfle başlamaz:

Bazı örneklerde” –sız” eki kalıplaşmıştır: densiz, hırsız, ıssız, öksüz.

4. Mısralar büyük harfle başlar:

Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi;

Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi. (Muhibbî)

5. Özel adlar büyük harfle başlar.

- 5.1. Kişi adlarıyla soyadları büyük harfle başlar:

Mustafa Kemal Atatürk

- 5.2. Takma adlar da büyük harfle başlar:

Avni (Fatih Sultan Selim)

- 5.3. Kişi adlarından önce ve sonra gelen saygı sözleri, unvanlar ve meslek adları büyük harfle başlar:

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, Sayın Hasan Eren, Hamdi Bey, Mustafa Efendi, Zeynep Hanım, Prof. Dr. Mehmet Kaplan, Mareşal Fevzi Çakmak.

- 5.4. Tarihî kişilerin adlarından önce gelen unvan ve lâkaplar da büyük harfle başlar:

Yavuz Sultan Selim, Kanunî Sultan Süleyman, Genç Osman, Aslan Yürekli Richard, Deli Petro.

- 5.5. Akralalık adları bildiren kelimeler büyük harfle başlamaz:

Funda teyze, Münevver nine, Halil İbrahim amca, Yusuf enişte.

Ancak akralalık bildiren kelimeler başa gelirse lâkap yerine geçtiği için büyük harfle başlar:

Nene Hatun, Baba Gündüz, Dayı Kemal, Hala Sultan.

- 5.6. Bazı tarihî ve menkıbevi şahsiyetlerde ise akralalık bildiren kelime sonda olduğu hâlde unvan değeri kazandığı için büyük harfle yazılır:

Gül Baba, Susuz Dede, Sultan Ana.

6. Resmî yazılarda saygı bildiren sözlerden sonra gelen ve makam, mevki, unvan bildiren kelimeler de büyük harfle başlar:

Sayın Bakan,

7. Mektuplarda ve resmî yazışmalarda hitapların ilk kelimesi de büyük harfle başlar:
Sevgili kardeşim,
8. Hayvanlara verilen özel adlar büyük harfle başlar:
Düldül, Karabaş, Pamuk, Minnoş, Tekir.
9. Millet, boy, oymak adları büyük harfle başlar:
Türk, Alman, İngiliz, Rus, Arap, Japon; Oğuz, Kazak, Kırgız, Özbek, Tatar; Karakeçili, Hacimusalı.
10. Dil ve lehçe adları büyük harfle başlar:
Türkçe, Almanca, İngilizce, Rusça, Arapça; Oğuzca, Kazakça, Kırgızca, Özbekçe, Tatarca.
11. Devlet adları büyük harfle başlar:
Türkiye Cumhuriyeti, Amerika Birleşik Devletleri, Azerbaycan Cumhuriyeti.
12. Din ve mezhep adları ile bunların mensuplarını anlatan sözler büyük harfle başlar:
Müslüman, Müslümanlık, Hristiyan, Hristiyanlık; Hanefi, Hanefilik, Protestan, Protestanlık.
13. Din ve mitoloji kavramlarını karşılayan özel adlar büyük harfle başlar:
Tanrı, Allah, Cebrail, Zeus, Oziris, Kibele.
Ancak tanrı kelimesi özel ad olarak kullanılmadığı zaman küçük harfle başlar:
Eski Yunan tanrıları.
Bazı dinî kavramların da küçük harfle başlaması gelenekleşmiştir:
cennet, cehennem, uçmak, tamu, sırat köprüsü, gayya kuyusu.
14. Gezegen ve yıldız adları büyük harfle başlar:
Merkür, Dünya, Neptün.
Dünya, güneş, ay kelimeleri yalnız coğrafya ve gök bilimiyle ilgili yayınlarda terim olarak kullanıldığı zaman büyük harfle başlar; bunun dışındaki durumlarda küçük harf kullanılır.
15. Yer adları (kıt'a, ülke, bölge, il, ilçe, köy, semt, cadde, sokak vb.) büyük harfle başlar:
Asya, Avrupa; Türkiye, Kazakistan; İç Anadolu, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu; Ankara, İstanbul, Taşkent, Bağdat, Moskova; Turgutlu, Ürgüp, Ahlat; Çayırbağı, Akçaköy; Bahçelievler, Cebeci; Atatürk Bulvarı, Ziya Gökalp Caddesi; Asmalımescit Sokağı.
Yer adlarında ilk isimden sonra gelen deniz, nehir, göl, dağ, boğaz vb. tür bildiren ikinci isimler küçük harfle başlar:
Marmara denizi, Aral gölü, Sakarya ırmağı, Meriç nehri, Tuna nehri, Altay dağları, Erciyes dağı.
Ancak, ikinci isim özel isme dâhil ise ve ikisi birden kastedilen kavramı karşılıyorsa, ikinci isim de büyük harfle başlar:
Çanakkale Boğazı, İstanbul Boğazı; Van Gölü, Tuz Gölü; Anadolu Kavağı; Ağrı Dağı; Konya Ovası.
16. Mahalle, meydan, bulvar, cadde, sokak adlarında geçen mahalle, meydan, bulvar, cadde, sokak kelimeleri büyük harfle başlar:
Gazi Osmanpaşa Mahallesi, Zafer Meydanı, Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, Ziya Gökalp Bulvarı, Nene Hatun Caddesi, Cemal Nadir Sokağı.
17. Saray, köşk, han, kale, köprü, anıt vb. yapı adlarının bütün kelimeleri büyük harfle başlar:
Topkapı Sarayı, Dolmabahçe Sarayı, Çankaya Köşkü, Alanya Kalesi, Galata Köprüsü, Fatih Sultan Mehmet Köprüsü, Mostar Köprüsü, Beyazıt Kulesi, Bilge Kağan Anıtı.
18. Kurum, kuruluş ve kurul adları büyük harfle başlar:
Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türk Dil Kurumu, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Millî Kütüphane, Yükseköğretim Kurulu.
Kurum, merkez, bakanlık, üniversite, fakülte, bölüm vb. kuruluş bildiren kelimeler, belli bir kurum kastedildiği zaman büyük harfle başlar:

Bu yıl Meclis, yeni döneme erken başlayacaktır.

Yer bildiren özel isimlerde de kısaltmalı söyleyiş söz konusu olduğu zaman, kelime başında büyük harf kullanılır:

Hisar'dan, Boğaz'dan, Bulvar'dan.

19. Kitap, dergi, gazete, tablo, heykel ve hukukla ilgili kanun, tüzük, yönetmelik, yönerge, genelge adlarının her kelimesi büyük harfle başlar:

Nutuk, Safahat, Kendi Gök Kubbemiz, Türk Dili, Türk Kültürü, Varlık; Hürriyet, Milliyet, Türkiye, Yeni Yüzyıl, Yeni Asır; Halı Dokuyan Kızlar (tablo); Düşünen Adam (heykel); Medenî Kanun, Borçlar Hukuku (kanun), Atatürk Uluslar Arası Barış Ödülü Tüzüğü.

Özel ada dâhil olmayan gazete, dergi, tablo vb. sözler büyük harfle başlamaz:

Milliyet gazetesi, Türk Dili dergisi, Halı Dokuyan Kızlar tablosu.

Kitap adlarında ve başlıklarda, arada ve sonda bulunan ve, ile, ya, veya, yahut, ki, da, de sözleriyle mi, mi, mu, mü soru eki küçük harfle yazılır:

Maî ve Siyah, Leylâ ile Mecnun, Turfanda mı, Turfa mı?, Ya Devlet Başa ya Kuzgun Leşe.

20. Millî ve dinî bayramların adları büyük harfle başlar:

Cumhuriyet Bayramı, Ramazan Bayramı, Kurban Bayramı, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, Nevruz Bayramı.

Bayram niteliği kazanmış günlerin adları da büyük harfle başlar:

Anneler Günü, Öğretmenler Günü, Tıp Bayramı.

21. Kurultay (kongre), bilgi şöleni (sempozyum), açık oturum (panel) vb. toplantıları bildiren özel adlarda her kelime büyük harfle başlar:

Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı, Manas Bilgi Şöleni, Türkçenin Yozlaşması Açık Oturumu.

Ancak genel nitelikteki günlerin, haftaların, mevsimlerin, kurultay, bilgi şöleni vb. toplantıların adları küçük harfle başlar:

tiyatro günü, kitap haftası, film haftası, sağlık haftası, dil kurultayı.

22. Tarihî olay, çağ ve dönem adları büyük harfle başlar:

Kurtuluş Savaşı, Millî Mücadele, Yükselme Devri, Millî Edebiyat Dönemi, Tanzimat Dönemi.

23. Özel adlardan türetilen bütün kelimeler büyük harfle başlar:

Türklük, Türkleşmek, Türkçü, Türkçülük, Türkçe, Türkolog, Türkoloji, Erzurumlu.

Özel ad kendi anlamı dışında yeni bir anlam kazanmışsa büyük harfle başlamaz:

hicaz (Türk müziğinde bir makam).

Müzikte kullanılan makam ve tür adları da büyük harfle başlamaz:

acemaşiran, acembuselik, bayatî, hicazkâr, türkû, varsağı, bayatı.

24. Yer, millet ve kişi adlarıyla kurulan birleşik kelimelerde özel adlar büyük harfle başlar:

Antep fıstığı, Hindistan cevizi, Maraş dondurması, Van kedisi.

25. Belli bir tarih bildiren ay ve gün adları büyük harfle başlar:

29 Mayıs 1453 Salı günü.

Ancak belli bir tarihi belirtmeyen ay ve gün adları küçük harfle başlar:

Okullar genellikle eylülün ikinci haftasında öğretime başlar.

4. Sayıların yazılışı ile ilgili yazım kuralları

Sayılar rakamla da yazıyla da yazılabilir. Sayıların ne zaman yazıyla, ne zaman rakamla gösterileceği konusunda dilimizde açık bir kural verilemez. Ancak, uygulamada birtakım ilkeler oluşmuştur.

1. Küçük sayılar, yüz ile bin sayıları ve daha çok edebî karakter taşıyan metinlerde geçen sayılar yazıyla gösterilir:

iki hafta sonra, üç ayda bir, dört kardeş, üçüncü sınıf, bin yıldan beri.

2. Saat, para tutarı, ölçü, istatistik verilere ilişkin sayılar ile büyük sayılarda rakam kullanılır:
öğleden sonra saat 17.30'da, 1.500.000 lira, 25 kilogram, 150 kilometre, 15 metre kumaş.
Saat ve dakikaların metin içinde yazıyla yazılması da mümkündür:
saat dokuzu beş geçe, saat yediye çeyrek kala, saat sekizi on dakika üç saniye geçe.
3. Birden fazla kelimededen oluşan sayılar ayrı yazılır:
iki yüz, üç yüz altmış beş.
4. Para ile ilgili işlem ve belgelerde sayılar bitişik yazılır:
yüzdoksanbin, ikiyüzzellibin, beşyüzaltmışbin
5. Sayılarda kesirler virgöl ile ayrılır:
15,2 (15 tam, onda 2), 5,26 (5 tam, yüzde 26).
6. Sıra sayıları yazıyla ve rakamla gösterilebilir. Rakamla gösterilmesi durumunda ya rakamdan sonra bir nokta konur veya rakamdan sonra kesme konularak derece gösteren ek yazılır:
15., 56., XX., 5' inci, 6' ncı.
7. Üleştirme sayıları rakamla değil yazıyla belirtilir:
ikişer, dokuzar, yüzer; üçer üçer, onar onar.

5. Birleşik sözcüklerin yazılışı ile ilgili yazım kuralları

Birleşik kelimeler, yazılış bakımından bitişik yazılanlar ve ayrı yazılanlar olmak üzere ikiye ayrılır.

5.1. Bitişik yazılan birleşik kelimeler (Bitişik kelimeler)

1. Ses düşmesine uğrayan birleşik kelimeler bitişik yazılır:
kayın ana - kaynana , ne için - niçin , pazartesi - pazar ertesi.
2. Dilimize Arapçadan girmiş birtakım kelimeler “*etmek, edilmek, olmak, olunmak, eylemek*” yardımcı fiilleriyle birleşirken asıllarına uyarak ikinci hecedeki ünlülerini düşürürler. Bu gibi kelimelerle yapılan birleşik fiiller bitişik yazılır:
emretmek, hükmetmek, kaybolmak, kaydedilmek, sabretmek, seyretmek, şükreylemek, zikretmek.
Söyleyişte tonlulaşma şeklinde ses değişmesine uğrayanlar ayrı yazılır:
azat etmek, hamt etmek, harp etmek.
3. Dilimize Arapçadan girmiş birtakım kelimeler “*etmek, edilmek, olmak, olunmak, eylemek*” yardımcı fiilleriyle birleşirken sondaki sesler, asıllarına uyarak veya asıllarının etkisinde kalarak çift sese dönüşür. Bu tür birleşik fiiller bitişik yazılır:
affetmek, halletmek, hissetmek, hissedilmek, reddolunmak, zannetmek.
4. Vurgusu son heceye kaymış birleşik kelimeler bitişik yazılır:
açık göz, babayiğit, boşboğaz, günaydın, işveren.
Vurgusu son hecede bulunan ikilemeler de bitişik yazılır:
cızbız, civciv, çutçut, dırdır, fırfır, hoşbeş, altüst (etmek), yüzgöz (olmak).
5. Eş anlamlı ikilemelerde vurgu normal olarak ikinci hecededir. Vurgusu ilk heceye kayan ikilemeler bitişik yazılır:
darmadağın, darmadağınık, darmaduman, karmakarışık
6. Sözcüklerden biri veya ikisi, birleşme sırasında benzetme yoluyla anlam değişmesine uğrarsa bu tür birleşik kelimeler bitişik yazılır:
- 6.1. Organ bildiren sözlerle kurulan bitki, hayvan, hastalık, alet, eşya, tarz ve yiyecek adları:
aslanağzı (bitki), gelinparmağı (üzüm), kızkalbi (bitki), koyungöbeği (mantar), danaburnu (böcek).
İlk ögesi organ adı olan şu örnekler de bitişik yazılır:
bağrıkara (kuş), yanıkara (hastalık).

- 6.2. Eşya veya nesne bildiren sözlerle kurulan bitki, hayvan, tarz, yiyecek ve oyun adları:
çobaniğnesi (bitki), *kuşekmeği* (bitki), *kuşyemi* (bitki), *bülbülyuvası* (tatlı), *beştaş* (oyun).
- 6.3. İnsana özgü isim ve sıfatlarla kurulan bitki, hayvan ve eşya adları:
çayirgüzeli (bitki), *gecesefası* (bitki), *karadul* (örümcek).
- 6.4. Benzetme yoluyla kurulan gök cisimlerinin adları:
Altıkardeş (yıldız kümesi), *Büyükayı* (yıldız kümesi), *Samanyolu* (yıldız kümesi).
- 6.5. İnsan isimleriyle kurulan bitki, hayvan ve yemek adları:
alinazik (kebab), *aşşekadın* (fasulye), *hafızali* (üzüm), *karafatma* (böcek).
7. *-a*, *-e* ve *-i*, *-i*, *-u*, *-ü* ekleriyle yapılmış tasvir fiilleri, yardımcı fiil anlam değişmesine uğradığı için bitişik yazılır:
yapabilmek, *gidedurmak*, *süregelmek*, *öleyazmak*, *alıvermek*.
8. Bir veya iki ögesi emir kipiyle kurulan kalıplaşmış birleşik kelimeler bitişik yazılır:
albeni, *ateşkes*, *çalçene*, *çalyaka*, *dönbaba*, *gelberi*, *incitmebeni*, *kapkaç*, *yazboz*.
9. *-an/-en*, *-r/-ar/-er* ve *-maz/-mez* ekleriyle kurulmuş sıfat-fiil gruplarından kalıplaşmış birleşik kelimeler gelenekleşmiş olarak bitişik yazılır:
cankurtaran, *gökdelen*, *yolgeçen*; *barışsever*, *bilgisayar*, *sanatsever*, *yurtsever*; *kadirbilmez*, *varyemez*.
10. *-di* (*-di* / *-du* / *-dü*, *-ti* / *-tu* / *-tü*) ekiyle kurulan kalıplaşmış birleşik kelimeler bitişik yazılır:
gecekondu, *hünkârbeğendi*, *imambayıldı*, *külbastı*, *mirasyedi*, *şıpssevdi*, *toprakbastı*.
11. Her iki ögesi de *-di* (*-di* / *-du* / *-dü*, *-ti* / *-tu* / *-tü*) veya *-r* / *-ar* / *-er* eklerini almış ve kalıplaşmış bulunan birleşik kelimeler bitişik yazılır:
dedikodu, *kaptıkaçtı*, *oldubitti*; *biçerdöver*, *okuryazar*, *uyurgezer*.
12. Hayvan, bitki, organ ve çeşitli nesne adlarıyla kurulan ve içinde renklerden birinin adı veya *renk* sözü geçmeyen renk adları bitişik yazılır:
camgöbeği, *devetüyü*, *gülkurusu*, *güvercinboynu*, *kavuniçi*, *narçiçeği*, *ördekbaşı*, *vişneçürüğü*, *yavruağzı*.
 Örneklerden sonra “*renk*” sözü kullanılırsa bu söz ayrı yazılır:
devetüyü rengi, *fildişi rengi*, *gülkurusu rengi*.
13. Renk adlarıyla kurulan ve bitki, hayvan veya hastalık türlerinden birini gösteren birleşik kelimeler bitişik yazılır:
alaçam, *karacaot*, *karadut*, *sarıçiçek*; *alabalık*; *akdoğan*, *alacakarga*, *bozayı*, *karasinek*, *kızılyara*.
14. Somut olarak yer bildirmeyen *üst* ve *üzeri* sözlerinin sona getirilmesiyle kurulan birleşik kelimeler bitişik yazılır:
akşamüstü, *akşamüzeri*, *ayaküstü*, *ayaküzeri*, *bayramüstü*, *gerçeküstü*, *olağanüstü*, *suçüstü*, *yüzüstü*.
 Somut olarak yer bildirmeyen *alt* sözüyle kurulan birleşik kelimeler de bitişik yazılır:
ayakaltı, *bilinçaltı*, *gözaltı*, *şuuraltı*.
15. İki veya daha çok kelimenin birleşmesinden oluşmuş kişi adları, soyadları ve lâkaplar bitişik yazılır:
Gülnehal, *Gülseren*; *Adivar*, *Atatürk*, *Gökalp*, *Güntekin*, *Karaosmanoğlu*, *Tanpınar*, *Yurdakul*; *Boynueğri Mehmet Paşa*, *Tepedelenli Ali Paşa*, *Yirmisekiz Çelebi Mehmet*.
16. İki veya daha çok kelimededen oluşmuş Türkçe yer adları bitişik yazılır:
Çanakkale, *Gümüşhane*; *Acıpayam*, *Pınarbaşı*, *Şebinkarahisar*; *Beşiktaş*, *Kabataş*.
17. *Şehir*, *kent*, *köy*, *mahalle*, *dağ*, *tepe*, *deniz*, *göl*, *ırmak*, *su* vb. kelimelerle kurulmuş sıfat tamlaması ve belirtisiz isim tamlaması kalıbındaki yer adlarında birinci kelime tek başına söz konusu yer adını ifade edemiyorsa bu tür yer adları bitişik yazılır:

Akşehir, Eskişehir, Yenişehir; Batukent; Çengelköy, Sarıyer, Yenimahalle; Karadağ, Uludağ; Kocatepe; Akdeniz, Karadeniz, Kızıldeniz; Acıgöl; Kızılrnak, Yeşilrmak; İncesu, Karasu, Akçay.

18. Şahıs adları ve unvanlarından oluşmuş mahalle, meydan, köy vb. yer ve kuruluş adlarındaki unvan grubu; unvan kelimesi sonda ise, gelenekleşmiş olarak bitişik yazılır:

Abidinpaşa, Ertuğrulgazi, Kemalpaşa (ilçesi); Necatibey (Caddesi), Gazi Osmanpaşa (Üniversitesi)

19. Ara yönleri belirten kelimeler bitişik yazılır:

güneybatı, güneydoğu, kuzeybatı, kuzeydoğu.

20. Senet, çek vb. ticarî belgelerde geçen sayılar bitişik yazılır:

ikiyüzellialtımyarbeşyüzyirmibeşmilyonyediyüzellibin lira.

21. Bunlardan başka dilimizde her iki ögesi de aslı anlamını koruduğu hâlde yaygın bir şekilde gelenekleşmiş olarak bitişik yazılan kelimeler de vardır.

21.1. “Baş” sözüyle oluşturulan sıfat tamlamaları bitişik yazılır:

başbakan, başhekim, başkomutan, başöğretmen, başparmak, başrol, başsavcı, başşehir, başyazar.

21.2. Bir topluluğun yöneticisi anlamındaki “başı” sözüyle oluşturulan belirtisiz isim tamlamaları bitişik yazılır:

ahçıbaşı, çeribaşı, elebaşı, mehterbaşı, onbaşı, ustabaşı, yüzbaşı.

21.3. “Oğlu, oğulları, kızı” sözleriyle oluşturulan belirtisiz isim tamlamaları bitişik yazılır:

Karaosmanoğlu, Topaloğlu, Osmanoğulları; çapanoğlu, dayıoğlu, eloğlu, halaoğlu, amcakızı.

21.4. Ağa, bey, efendi, hanım, nine vb. sözleriyle kurulan kelimeler bitişik yazılır:

ağabey, beyefendi, efendibaba, hanımanne, hanımefendi, hacıağa, paşababa.

21.5. “Dal” sözüyle oluşturulan sıfat tamlamaları:

dalkavuk, dalkılıç, daltaban, daluyku.

21.6. Belirsizlik sıfat ve zamirleri de gelenekleşmiş olarak bitişik yazılır:

Biraz, birazı, birkaç, birkaçı, birtakım, birçok, birçoğu, hiçbir, hiçbirini, herhangi.

22. “Hane, zade, perver, perest, name” kelimeleriyle Farsça kurala göre oluşturulan birleşik kelimeler bitişik yazılır:

dershane, eczahane, hastahane; Rezaîzade, amcazade; hamiyetperver, vatanperver; ateşperest, hayalperest; beyanname, kanunname, seyahatname.

23. Kanunda bitişik geçen veya bitişik olarak tescil ettirilmiş olan kuruluş adları bitişik yazılır:

İçişleri, Dışişleri, Genelkurmay, Yüksek öğretim.

24. Pekiştirme sıfatları bitişik yazılır:

apaçık, büsbütün, dümdüz, düpedüz, kapkara, paramparça, sapsağlam, sapsarı, sırlıklam, yemyeşil.

5.2. Ayrı yazılan birleşik kelimeler

1. *Etmek, edilmek, olmak, olunmak, eylemek, kılmak, kılınmak* yardımcı fiilleriyle kurulan birleşik fiillerde, isim herhangi bir ses düşmesine veya türemesine uğramazsa bu tür birleşik fiiller ayrı yazılır:

alay etmek, arz etmek, dans etmek, deli olmak, gelin olmak, göç etmek, hayret etmek, ilân edilmek, kul olmak, not etmek, sağ olmak, soracak olmak, söz etmek, var olmak, yardım etmek, yok olmak.

2. Birleşme sırasında kelimelerden hiçbiri anlam değişikliğine uğramamışsa bu tür birleşik kelimeler ayrı yazılır. Bunları şu alt gruplarda toplanabilir:

2.1. Hayvan türlerinden birinin adıyla kurulan birleşik kelimeler:

köpek balığı, deve kuşu, ağustos böceği, Ankara keçisi, Van kedisi, su aygırı.

2.2. Bitki türlerinden birinin adıyla kurulan birleşik kelimeler:

çörek otu, peygamber çiçeği, meyan kökü, kuş üzümü, Antep fıstığı, çalı fasulyesi, kuru soğan.

Çiçek dışında anlamlar taşıyan *baklaçiçeği* (renk), *narçiçeği* (renk), *suçiçeği* (hastalık); ot dışında anlamlar taşıyan *ağızotu* (barut), *sıçanotu* (arsenik); yaygın bir şekilde gelenekleşmiş olan *semizotu*, *dereotu* bitişik yazılır.

2.3. Nesne, eşya ve alet adlarından biriyle kurulan birleşik kelimeler:

çakmak taşı, Oltu taşı, tıraş sabunu, kol saati, yatak örtüsü, dolma kalem.

2.4. Yol ve ulaşım ile ilgili birleşik kelimeler:

Arnavut kaldırımı, çevre yolu, deniz yolu, hava yolu, kara yolu.

2.5. Durum, olgu ve olay bildiren sözlerden biriyle kurulan birleşik kelimeler:

açık oturum, açık öğretim, ana dili, baş ağrısı, dil birliği, madde başı.

2.6. Bilim ve bilgi sözleriyle kurulan birleşik kelimeler:

anlam bilimi, dil bilimi, halk bilimi, ses bilgisi, şekil bilgisi.

2.7. Yiyecek, içecek adlarından biriyle kurulan birleşik kelimeler:

sac böreği, Adana kebabı, İnegöl köftesi, İzmir Kemalpaşa tatlısı, kakaolu kek, çiğ köfte, kuru yemiş.

2.8. Gök cisimleri:

Çoban Yıldızı, Kutup Yıldızı, kıvruklu yıldız, gök kuşağı, gök taşı.

2.9. Organ veya organ yerine geçen sözlerden biriyle kurulan birleşik kelimeler:

aç göz, aşık kemiği, şahadet parmağı, takma diş, demir yumruk.

2.10. Benzetme yoluyla insanın bir niteliğini anlatmak üzere bitki, hayvan ve nesne adlarıyla kurulan birleşik kelimeler:

çetin ceviz, ağır top, deli balta, eksik etek, sabır taşı.

2.11. Zamanla ilgili birleşik kelimeler:

bağ bozumu, gece yarısı, gün ortası, hafta başı, yıl sonu.

3. *-r /-ar /-er, -maz /-mez ve -an /-en* ekleriyle kurulan sıfat tamlaması yapısındaki birleşik kelimeler ayrı yazılır:

çalar saat, döner kebab, yazar kasa, tükenmez kalem.

4. *Renk* sözü veya renklerden birinin adıyla kurulmuş isim tamlaması yapısındaki renk adları ayrı yazılır:

gül rengi, portakal rengi, gece mavisi, limon sarısı.

5. Rengin tonunu belirtmek üzere renkten önce kullanılan sıfatlar ayrı yazılır:

açık mavi, açık yeşil, kirli sarı, koyu yeşil.

6. Sıfatı sonda olan birleşik kelimeler (isnat grupları) ayrı yazılır:

ayak yalın, cebi delik, eli sıkı, gözü açık, kulağı delik.

7. Grup vurgusu ilk kelimedede olan ikilemeler ayrı yazılır:

adım adım, ağır ağır, çeşit çeşit, yavaş yavaş, çoluk çocuk, eğri büğrü, , yarım yamalak.

m- ile yapılmış ikilemeler de ayrı yazılır:

at mat, çocuk mocuk, dolap molap, kapı mapı, kitap mitap.

İsim hâl ekleri ve iyelik ekiyle yapılan ikilemeler de ayrı yazılır:

baş başa, diz dize, el ele, dişe diş, göze göz, günü gününe, peşi peşine, ucu ucuna.

8. Yer adlarında kullanılan *Batı, Doğu, Güney, Kuzey, Güneybatı, Güneydoğu, Kuzeybatı, Kuzeydoğu, Aşağı, Orta, Yukarı, Küçük, Büyük, Eski, Yeni, İç, Yakın, Uzak* kelimeleri ayrı yazılır:

Batı Anadolu, Doğu Anadolu, Orta Anadolu, Orta Asya, Uzak Doğu, Güneybatı Anadolu, Küçük Çekmece, Aşağı Ayrancı, Büyük Menderes, Küçük Melen, Yeni Kızılelma.

9. *Köy, mahalle, dağ, tepe, göl, deniz, ırmak, su* vb. kelimelerle kurulmuş sıfat tamlaması ve belirtisiz isim tamlaması kalıbındaki yer adlarında birinci kelime tek başına söz konusu yer adını anlatabiliyorsa bu tür yer adlarında *köy, mahalle* vb. kelimeler ayrı yazılır:

Yunus Emre Mahallesi, Altay dağları, Aral gölü, Marmara denizi, Sakarya ırmağı, Tuna nehri.

Bazı örneklerde birleşğin ilk sözü bir özel isim, çoğu defa bir şehir adıdır. Bu tür örneklerde ikinci kelime kullanılmadığı takdirde göl, körfez, dağ, boğaz değil, şehir anlaşılır. Bu tür birleşik kelimeler de ayrı yazılır:

Van Gölü; Çanakkale Boğazı, İstanbul Boğazı; İskenderun Körfezi, İzmir Körfezi; Ağrı Dağı.

11. *Ev, ocak ve yurt* kelimeleriyle kurulan birleşik kelimeler ayrı yazılır:
bakım evi, ordu evi, yayın evi; sağlık ocağı, öğrenci yurdu.
12. *Ara, dış, öte, sıra* sözlerinin sona getirilmesiyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır:
devletler arası, uluslar arası; ahlâk dışı, kamun dışı; kızıl ötesi, mor ötesi; akli sıra, ardi sıra.
13. Somut olarak yer belirten *üst* sözüyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır:
arka üstü, baş üstü, tepe üstü.
Somut olarak yer belirten *alt* sözüyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler de ayrı yazılır:
su altı, toprak altı, yer altı.
14. *Alt, üst, ana, ön, art, arka, yan, karşı, iç, dış, orta, büyük, küçük, sağ, sol, peşin, bir, iki, tek, çok, çift* sözlerinin başa getirilmesiyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır:
alt tabaka; üst kat; ana dil, ana düşünce; ön çalışma, ön söz, ön şart; arka teker; yan cümle; karşı görüş; iç deniz; dış borç; orta oyunu; büyük anne; küçük hanım; sağ açık; sol bek; peşin hüküm; bir hücreli; iki anlamlı, iki canlı; tek sesli; çok eşli; çift parmaklılar.
15. Birden fazla kelimedenden oluşan sayılar ayrı yazılır:
on dört, elli iki, yüz altmış dört, kırk bir, üç yüz kırk yedi, bin dokuz yüz doksan.
16. İçinde bulunduğumuz gün ve dönemin dışında belli bir tarihi gösteren *bu gün* kelimesiyle *şu gün, o gün, ertesi gün, geçen gün, her gün, öbür gün* kelimeleri ayrı yazılır.
17. Kanunda bitişik yazılanlar dışında kuruluş adları ayrı yazılır:
Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türk Dil Kurumu.
18. “Herhangi bir” sözündeki “bir” kelimesi gelenekleşmiş olarak ayrı yazılır.
19. Atasözleri ve deyimler ayrı yazılır:
Akil yaşta değil baştadır; göz atmak.

Yazım kuralları ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	1	1	2	1	-	2	-	1	2	-	-	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	21

Çizelge 11.112. “Yazım kuralları” ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1981-4

“Gökbilim ve coğrafya ile ilgili konuların anlatımında, dünya ile öteki gezegen adları, güneş ve ay sözcükleri büyük harfle yazılır.”

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu kurala uyulmamıştır?

A) Ay, Dünya'nın çevresini yirmi dört saatte dolaşır.

- B) Sabahleyin dünyayı dolaştım ama istediğimi bulamadım.
- C) Camlardan içeriye Güneş girdi.
- D) Her zaman dünya bir yana, çocuğum bir yana derdi.
- E) Yapılan deney, Güneş tutulması ile ilgiliydi.

2. 1982-21

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, bitişik yazılması gereken “de”, ayrı yazılmıştır?

A) Size bu mektupla birlikte bir öykü de gönderiyorum.

- B) Eksik olmasın; beni de düşünüp bir tane göndermiş.
 C) Uzun cümlelerin de bir tadı, bir güzelliği vardır.
 D) Su, hava, ışık, birki, bir de insanların yumuşak huyu...
 E) Sıkıntılı günlerim de arkadaşlarıma giderim.

3. 1983-1

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde büyük harflerin kullanımı ile ilgili bir yazım (imlâ) yanlışı vardır?

- A) Karayel kuzeybatıdan eser.
 B) Doğu Anadolu'da kara iklimi etkilidir.
 C) Türkiye'nin Güneyi genellikle yağışlıdır.
 D) Amerika'nın kuzey komşusu Kanada'dır.
 E) Arjantin bir Güney Amerika ülkesidir.

4. 1983-3

"Ek olan -ki kendinden önceki kelimeye bitişik yazılır ve ünlü uyumlarına uymaz. Bağlaç olan ki ayrı bir kelimedir. Kendinden önce ve sonra gelen cümleleri bağlar ve ayrı yazılır."

Bu kurala göre aşağıdaki cümlelerden hangisinde ki'nin yazımı (imlâsı) yanlıştır?

- A) Türk tiyatrosundaki bu duraklamanın nedenleri üzerinde durmak gerek.
 B) Öyle sanıyorum ki zevk kadar kişiden kişiye değişen bir kavram yoktur.
 C) Yazıda o kadar çok terim kullanılmış ki sık sık sözlüğe bakmak gerekiyor.
 D) Kitabın başındaki şiirlerden onun dünyaya bakış açısı hemen anlaşılır.
 E) Görülüyorki o, yazılarında yeni düşünceler sunan bir kişi değildir.

5. 1984-11

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) İlk TBMM, 23 Nisan 1920'de Ankara'da toplandı.
 B) 30 Ağustos 1922'de, Başkumandanlık Meydan Savaşı zaferle sonuçlandı.
 C) Saltanat, 1 Kasım 1922'de kaldırıldı.
 D) Cumhuriyet, 29 Ekim 1923'de kuruldu.
 E) 1 Kasım 1928'de, yeni Türk harfleriyle ilgili yasa kabul edildi.

6. 1986-16

Aşağıdaki cümlelerden hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) Az kitap okuyan bir toplum muyuz?
 B) Bu kitapları siz mi aldınız?
 C) Çok okunan kitaplar bunlar mıdır?
 D) Burası kitap okumak için uygun mudur?
 E) Bu kitabı niçin oku muyorsunuz?

7. 1986-18

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "bir takım" sözü bitişik yazılmalıdır?

- A) Bir takım ansiklopediye dünyanın parasını ödedim.
 B) Bir takım insanlar iki şiir yazmakla şair olunur sanıyorlar.
 C) Kendisine beyaz, güzel bir takım almış.
 D) Bu oda ancak bir takım koltuk alır.
 E) Bir takım çocuk elbisesi 6000 lira olmuş.

8. 1988-17

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) Çocuk, bu gece de sürekli olarak öksürdü.
 B) Akşam, televizyon filmi izleyebildin mi?
 C) Bu gelen Ahmet'miydi acaba?
 D) Çarşıda, her gördüğünü almak istiyordu.
 E) Bu yıl da bahar bir türlü gelmiyor.

9. 1989-18

Aşağıdakilerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) Ağızın içi   B) Asfaltın onarımı

- C) Saçlarının rengi D) Herkesin derdi
E) Değirmenin suyu

10. 1989-19

Aşağıdakilerden hangisi yazım ve noktalama bakımından doğrudur?

- A) Beklediğimiz otobüs, Ulus'dan kalkıp Kızılay'dan geçerekmi buraya gelecek?
B) Beklediğimiz otobüs Ulus'dan kalkıp Kızılay'dan geçerek mi buraya gelecek?
C) Beklediğimiz otobüs, Ulus'tan kalkıp; Kızılay'dan geçerekmi buraya gelecek?
D) Beklediğimiz otobüs, Ulus'tan kalkıp Kızılay'dan geçerek mi buraya gelecek?
E) Beklediğimiz otobüs; Ulus'tan kalkıp, Kızılay'dan geçerek mi buraya gelecek?

11. 1992-15

Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki altı çizili sözün yazımı yanlıştır?

- A) Ben buraları karış karış bilirim.
B) Aradan asağı yukarı on yıl geçti.
C) Yeni deniz altılar alınacakmış.
D) Sabahleyin apar topar yola çıktılar.
E) İkinci asma köprü yarın trafiğe açılıyor.

12. 1993-9

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazım yanlışı vardır?

- A) Aradığın bilgiyi ansiklopedinin 6'ncı cildinde bulabilirsin.
B) Mektubuna "Sayın Başkan" diye başlayabilirsin.
C) Konser, yarın akşam saat 20.30'a ertelenmiş.
D) 1975'te Liseyi, 1979'da Üniversiteyi bitirmiş.
E) 22 Mart Pazartesi günü göreve başlayacakmış.

13. 1994-11

Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki altı çizili sözün yazımı yanlıştır?

- A) Şu ana kadar toplantının konusuyla ilgili herhangi bir açıklama yapılmadı.
B) Bu konu üzerinde biraz daha durmanız gerekiyordu.
C) Nedense birtakım insanlar bu gerçeği kabul etmiyor.
D) O gün, kentte her yer bayraklarla donanmıştı.
E) Akşama doğru hava birdenbire değişmişti.

14. 1995-21

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde kesme işareti (') yanlıs kullanılmıştır?

- A) Siz de toplantıya katılmalısınız.
B) TV'deki açık oturumu izledin mi?
C) 22.6.1995'te on sekiz yaşına gireceğim.
D) Dr. Sinan Bey'i mi arıyorsunuz?
E) İlkokul öğrencileri İzmir'in kurtuluşunu canlandırdı.

15. 1996-22

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) İşini çok iyi bilirdi, ama yine de bana danışmadan hiçbir şey yapmazdı.
B) Bunca yıl çalıştıktan sonra öğretmenliği bırakmak hiç de kolay değildi.
C) Onunla haftada bir gün buluşup sinemaya ya da tiyatroya giderdik.
D) Çocuğunun bir sıkıntısı olduğunu sezdi mi onu konuşturmaya çalışır, rahatlatırdı.
E) Anladım ki onun her istediğini yapmak doğru bir şey değilmiş.

16. 1997-21

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) Arkadaşım önerilerimi kabul etti.
B) Öyle bir şey söylemediğine yemin etti.
C) Dükkânını başkasına devir etti.
D) Konuklarını biraz önce yolcu etti.
E) Bu haber onu memnun etti.

17. 1998-16

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) İçtiği ilâcın bıraktığı acımsı tadı gidermek için ağzına şeker aldı.
- B) Nesili tükenmekte olan bazı hayvanlar koruma altına alınıyor.
- C) Yaptığının yanlış olduğunu anlayınca özür dilemek istedi.
- D) Vakfın amaçlarının neler olduğu üyelere anlatıldı.
- E) Nüfus kaydını, doğum yerinden oturduğu ilçeye naklettirdi.

18. 1998-17

Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki altı çizili sözcükte bir yazım yanlışı vardır?

- A) Onunla öyleyin lokantada buluşacağız.
- B) Havuzdaki nilüferlere hayran kaldık.
- C) Moraran elini ovuşturup duruyordu.
- D) Amcam bu hastanede operatördü.
- E) Binanın alt katında çamaşırhane varmış.

19. 1999-16

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) Günlerdir aynı konunun tartışılması sabrını taşırdı.
- B) Bu konuda onun da fikrini almak istedi.
- C) Törende çok mutlu olmuş, göğüsü kabarmıştı.
- D) Ona bir armağan vererek gönlünü almaya çalıştı.
- E) Çok sinirlenmiş, ağzına geleni söylemişti.

20. 2000-18

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) Art arda yaşadığımız sıkıntılar, doğruyla yanlışı ayırttığımızı sağladı.
- B) Onu gördükten sonra kendi durumuna şükretti.

C) "O ana kadar sesimi çıkarmadım, sabrettim; ama daha fazla dayanamadım." dedi.

D) Azmetti; karşılaştığı bütün engelleri yenerek amacına ulaştı.

E) Böylesine güzel bir günde bana hayati zehretti.

21. 2001-13

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

A) Nasıl oldu da beni hatırlayamadı, bir türlü anlayamadım.

B) O kadar çok çalıştı ki havanın karardığını fark etmedi.

C) Bugün sinemaya gidelim, yarında size geliriz.

D) Yarınki toplantıya kimlerin katılacağı belli değil henüz.

E) Geçmişte yaşanan tatsızlıkların unutulmasını istiyordu artık.

Çözümler:

1. A ve E seçeneklerinde "Dünya" ve "Güneş" gezegen adı, B ve D seçeneklerinde "dünya" sözcükleri günlük yaşamdaki karşılıklarıyla kullanılmıştır. C seçeneğinde ise "güneş" gezegen adı değildir. "Güneş ışıkları" anlamıyla kullanılmıştır. Bunun için küçük harfle yazılmalıydı.

Doğru seçenek C'dir.

2. E seçeneğindeki "de" bağlaç değil adın hâl ekidir ve bitişik yazılması gerekir. Bağlaç olan "de" gibi ayrı yazılmıştır.

Doğru seçenek E'dir.

3. "Güney", kuzey" gibi yön bildiren sözcükler özel adı nitelediği zaman büyük harfle; özel addan sonra geldiği zaman küçük harfle başlar. Yer adları, bölge adları özel addır. Yön bildiren sözcükler bir bölge adını oluştururken, özel ad durumuna gelirler. C'deki Türkiye'nin Güneyi" tamlaması bir özel ad değildir; "güney" sözcüğü küçük harfle başlamalıdır.

Doğru seçenek C'dir.

4. Soru kökündeki bilgiye göre, E' deki "ki" yanlış yazılmıştır. Çünkü bağlaçtır ve ayrı yazılması gerekir.

Doğru seçenek E'dir.

5. Sonunda ç, f, h, k, p, t, s, ş ünsüzlerinden biri bulunan sözcükler c, d, g, ile başlayan ekler aldıklarında ekin başındaki c, d, g sırasıyla ç, t, k' ye dönüşür. Bu kural, sayılara gelen eklerde de geçerlidir. D'deki "29 Ekim 1923'de kuruldu" cümlesindeki "-de" eki sert sessiz benzeşmesi nedeniyle "-te" olmalıydı.

Doğru seçenek D'dir.

6. "mi" soru eki A, B, C ve D'de doğru yazılmış; yani ayrı yazılmış. Ancak E'deki "oku muyorsunuz" sözcüğünün yazımı yanlıştır. Bu cümledeki "muyorsunuz" eki bitişik yazılmalıydı; sözcükte "mi" soru eki yoktur. Sözcükteki "mu" olumsuzluk eki -me, -ma'nın -yor ekinden önceki yazılış biçimidir, -yor eki kendinden önce gelen -e, -a seslerini daraltır. Duruma göre ı, i, u, ü' ye dönüştürür.

Doğru seçenek E'dir.

7. A, C, D ve E'deki "bir takım" sözlerinin yazılışı doğrudur. B seçeneğinde ise "bazı" anlamında bir belgisiz sıfattır ve bitişik yazılması gerekir.

Doğru seçenek B'dir.

8. C'deki "miydi" soru ekidir. Soru eki her zaman ayrı yazılır. Dolayısıyla, özel adlardan sonra gelen mi'ler de kesme işareti gerekmez.

Doğru seçenek C'dir.

9. A'daki "ağzın içi" tamlamasında yazım yanlış yapılmıştır. Doğrusu "ağzın içi"dir. Ağız, burun... gibi sözcükler sesliyle başlayan bir ek aldıklarında bu özcüklerde ünlü düşmesi meydana gelir. Ünlü düşürülmeden yazılırlarsa yazım yanlış yapılmış olur.

Doğru seçenek A'dır.

10. Soruda yazım ve noktalama bakımından doğru olan cümle istenmektedir. A'da "Ulus'dan" ve "geçerekmi" sözcüklerinin yazımı yanlıştır. "Ulus'tan ve "geçerek mi" biçiminde yazılmalıydı. B'de "Ulus'dan" sözcüğünün yazımı yanlıştır, virgül de unutulmuştur. C'de "kalkıp"; sözcüğünün sonundaki noktalı virgüllerin kullanımı ile "geçerekmi" sözcüğünün yazımı yanlıştır. D'de yazım ve noktalama yanlışlığı yoktur. E' de yazım yanlışlığı yoktur; ancak "otobüs'ten sonraki noktalı virgülle "kalkıp'tan sonraki virgüllerin kullanımı yanlıştır. Noktalı virgül yerine virgül konmalı, "kalkıp'tan sonraki virgül ise kullanılmamalıydı.

Doğru seçenek D'dir.

11. "Karış karış, aşağı yukarı, apar topar" sözcükleri ikileme; "asma köprü" ise sıfat tamlaması olduğu için ayrı yazılırlar. C'deki "deniz altılar" ise yanlış yazılmıştır; çünkü bu birleşik bir sözcüktür, İki sözcük, bir varlığı karşılamak üzere birleşmiştir, bitişik yazılması gerekir.

Doğru seçenek C'dir.

12. 1975'te Liseyi, 1979'da Üniversiteyi bitirmiş." cümlesindeki "lise ve üniversite" sözcükleri özel ad değildir. Bu nedenle küçük harflerle yazılmaları gerekirdi.

Doğru seçenek D'dir.

13. "de" bağlacı "Gazetelerdeki ilanı ben de görmüştüm." cümlesine "eşitlik, gibilik, başkaları gibi" anlamı katmıştır.

Doğru seçenek E'dir.

14. "Siz'de toplantıya katılmalısınız." cümlesindeki "de" bağlaçtır. Ayrı yazılır. Dolayısıyla kesme işaretinin kullanımı da yanlıştır.

Doğru seçenek A'dır.

15. "Bunca yıl çalıştıktan sonra öğretmenliği bırakmak hiç te kolay değildi." cümlesindeki "te" sözcüğü bağlaç olduğu için "de"

biçiminde yazılmalıydı. Ayrı yazılan “de” ünsüz benzeşmesi kuralından etkilenmez.

Doğru seçenek B’dir.

16. “Dükânını başkasına devir etti.” cümlesinde yazım yanlışı vardır; “devir etti” birleşik fiili “devretti” biçiminde yazılır. Devir sözcüğünde ünlü düşmesi olur; bundan dolayı da kendinden sonra gelen yardımcı eylemle bitişik yazılır.

Doğru seçenek C’dir.

17. B seçeneğindeki “nesili” sözcüğü yazım yönünden yanlıştır. Ünlüyle başlayan bir ek aldığımda hece düşmesine uğrayan bu sözcük “nesli” biçiminde yazılır.

Doğru seçenek B’dir.

18. A seçeneğindeki altı çizili sözcük, “öyleyin”, yanlış yazılmıştır. Bir zaman adı olan “öğle” yerine, kendisiyle ses benzerliği olan “öyle” sözcüğünün kullanımı yanlıştır.

Doğru seçenek A’dır.

19. C seçeneğinde “göğüsü” biçiminde yazılan sözcük, “göğüsü” olarak yazılmalıydı. Bu

sözcük, ünlüyle başlayan bir ek aldığımda ikinci hecesindeki ü sesi düşer.

Doğru seçenek C’dir.

20. A seçeneğindeki “ayrıtmemizi” sözcüğü ayrı yazılmalıdır. Çünkü birleşik fiiller, oluşumunda bir ses türemesine veya kaybına, anlam kaymasına uğramışsa bitişik yazılır. Aksi takdirde ayrı yazılır.

Doğru seçenek A’dır.

21. A’daki cümlede “dahi” anlamındaki “da” bağlacının ayrı yazılması; “hatırlayamadı” ve “anlayamadım” sözcüklerindeki “y” kaynaştırma ünsüzlerinden önceki “a” düzensiz ünlüsünün daraltılmaması; B’deki “ki” bağlacı ile “fark etmedi” fiilinin ayrı yazılması; D’deki “yarınki” sözcüğünün sonundaki “ki” ilgi ekinin bitişik yazılması doğrudur. E’deki cümlede ünsüz benzeşmesi(geçmiş+de-geçmişte) doğru uygulanmıştır.

C’deki cümlede “yarında” biçiminde yazılan sözcüğün sonundaki “da” bağlaç olduğu için ayrı yazılmalıydı.

Doğru seçenek C’dir.

11.8. Noktalama işaretleri

Öğretim programlarının ÖSS ile örtüşme düzeyinin yüksek olduğu konulardan birisi de, noktalama işaretleridir. Noktalama işaretleri ile ilgili konulara öğretim programlarında ve ders kitaplarında yeterince yer verilmiştir. Özellikle 1991-92 Programının bu konuda yeterli olduğu söylenebilir; ancak, diğer konularda olduğu gibi bu konuda da ÖSS için gerekli bazı temel bilgi, beceri ve tutumların kazandırılmasında eksiklikler bulunmaktadır.

Bu konuya öğretim programlarında ve ders kitaplarında özellikle de Türk Dili, Dil Bilgisi ve Kompozisyon ders kitaplarında yeterince yer verilmiştir. Yazım kurallarında kesinliğin olmadığı konular da vardır. Bazı yazım kuralları zamanla değişebilmektedir. İmlâsı kesinleşmemiş olan konularda ÖSS’de soru sorulmamıştır.

Noktalama işaretleri, duygu ve düşünceleri daha açık ifade etmek, cümlenin yapısını ve duraklama noktalarını belirlemek, okumayı ve anlamayı kolaylaştırmak, sözün vurgu ve ton gibi özelliklerini belirtmek üzere kullanılan işaretlerdir.

Noktalama işaretlerin kullanıldığı yerler:

Bu konudaki bilgiler, İmlâ Kılavuzundan alınmıştır (TDK, 2000).

Nokta (.)

1. Cümlenin sonuna konur:

Türk Dil Kurumu, 1932 yılında kurulmuştur.

2. Kısaltmaların sonuna konur:

Alb. (albay), *Dr.* (doktor), *Yard. Doç.* (yardımcı doçent), *Prof.* (profesör), *Cad.* (cadde).

Ancak, bazı kısaltmalarda nokta kullanılmaz:

TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), *TDK* (Türk Dil Kurumu); *GB* (güneybatı), *GD* (güneydoğu); *m* (metre), *cm* (santimetre), *g* (gram), *kg* (kilogram).

3. Sayılardan sonra sıra bildirmek için konur:

3. (üçüncü), *IV.* (dördüncü); *II. Mehmet*; *XV. yüzyıl*; *2. Cadde*, *20. Sokak*.

4. Bir yazının maddelerini gösteren rakam veya harflerden sonra konur:

I. I. A. a.

5. Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur:

29.5.1453, 29.X.1923

Tarihlerde ay adları yazıyla da yazılabilir. Bu durumda ay adlarından önce ve sonra nokta kullanılmaz:

29 Mayıs 1453, 29 Ekim 1923

6. Saat ve dakika gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur:

Tören 17.30'da, başlayacaktır.

7. Arka arkaya sıralanan virgülle veya çizgiyle ayrılan rakamlardan sadece sonuncu rakama nokta konur:

3, 4 ve 7. maddeler; XII – XIV. yüzyıllar arasında.

8. Bibliyografik künyelerin sonuna konur:

Agâh Sırrı Levend, Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri, Ankara 1960.

9. Üçlü gruplara ayrılarak yazılan büyük sayılarda gruplar arasına konur (Gruplara ayrılan sayılarda nokta kullanılmaması da mümkündür):

16.551.000, 22.465.660

10. Matematikte çarpma işareti yerine kullanılır:

4.5 = 20

Virgöl (,)

1. Birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime ve kelime gruplarının arasına konur:
Sessiz dereler, solgun ağaçlar, sarı güller.
2. Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur:
Bir varmış, bir yokmuş.
3. Cümlede özel olarak vurgulanması gereken öğelerden sonra konur:
Saat 6'da, öğretmen evinde buluşacağız.
4. Uzun cümlelerde yüklemden uzak düşmüş olan öğeleri belirtmek için konur:
Oğlunun sesini duyar duymaz, koltuğundan fırlamış, yılların hasretiyle ona sımsıkı sarılmıştı.
5. Cümle içinde ara sözleri ve ara cümleleri ayırmak için konur:
Şimdi, efendiler, müsaade buyurursanız, size bir sorayım.
6. Anlama güç kazandırmak için tekrarlanan kelimeler arasına konur:
Akşam, yine akşam, yine akşam,
Ancak, ikilemelerde kelimeler arasına virgöl konmaz:
akşam akşam, yavaş yavaş, bata çıka, koşa koşa.
7. Tırnak içinde olmayan aktarma cümlelerden sonra konur:
Erzurum'a yarın gideceğim, dedi.
8. Konuşma çizgisinden önce konur:
Hatta bahçede gezen hanımefendi bile işin farkına varıp,
– *Nen var senin çocuğum, diye sormak zorunda kaldı.*
9. Kendisinden sonraki cümleye bağlı olarak ret, kabul ve teşvik bildiren *hayır, yok, yoo, evet, peki, pekâlâ, tamam, olur, hayhay, baş üstüne, öyle, haydi, elbette* gibi kelimelerden sonra konur:
Evet, kırk seneden beri Türkçe merhale merhale Türkleşiyor. (Yahya Kemal Beyatlı)
10. Bir kelimenin kendisinden sonra gelen kelime veya kelime gruplarıyla yapı ve anlam bakımından bağlantısı olmadığını göstermek için kullanılır:
Bu, tek gözlü, genç fakat ihtiyar görünen bir adamcağızdır.
11. Hitap için kullanılan kelimelerden sonra konur:
Efendiler, bilirsiniz ki, hayat demek, mücadele demektir. (Mustafa Kemal Atatürk)
12. Yazışmalarda, başvuru makamının adından sonra konur:
Türk Dil Kurumu Başkanlığına,
13. Yazışmalarda, yer adlarını tarihlerden ayırmak için konur:
Muğla, 7 Şubat
14. Sayıların yazılışında, kesirleri ayırmak için konur:
38,6 (otuz sekiz tam, onda altı).
15. Bibliyografik künyelerde yazar, eser, basım evi vb. maddelerden sonra konur:
Falih Rıfık Atay, Tuna Kıyıları, Remzi Kitap Evi, İstanbul 1938.
Yazarın soyadı önce yazılmışsa soyadından sonra da virgöl konur:
Ergin, Muharrem, Dede Korkut Kitabı, Ankara 1958.

Noktalı virgöl (;)

1. Cümle içinde virgüllerle ayrılmış tür veya takımları birbirinden ayırmak için konur:
Erkek kardeşlerimin ismi Ömer, Osman, Necmettin, Yakup, Kasım; kız kardeşlerimin ise Fatma, Beyhan ve Merve'dir.
2. Öğeleri arasında virgöl bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur:
Sevinçten, heyecandan içim içime sığmıyor; bağırarak, kahkahalar atarak, ağlamak istiyorum.
3. Virgülle ayrılmış örnekleri farklı örneklerden ayırmak için konur:

Türkiye, İngiltere, Azerbaycan; İstanbul, Londra, Bakü.

4. Kendilerinden evvelki cümleyle ilgi kuran *ancak, yalnız, fakat, lâkin, çünkü, yoksa, bundan dolayı, binaenaleyh, sonuç olarak, bununla birlikte, öyleyse* vb. cümle başı bağlaçlarından önce konur:

Halis bir şiir fena okunabilir; lâkin sahte bir şiir iyi okunamaz. (Yahya Kemal Beyatlı)

Sıralı cümleler arasında *ancak, fakat, çünkü* vb. cümle başı bağlayıcılarından önce yazar, araya nokta, virgül, noktalı virgül koymakta serbesttir. Bu husus, yazarın üslûptaki tercihiyle ilgilidir.

İki nokta (:)

1. Kendisinden sonra örnek verilecek cümlelerin sonuna konur:
Millî Edebiyat akımının temsilcilerinden bazıları şunlardır: Ömer Seyfettin, Halide Edip Adıvar, Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul, Ali Canip Yöntem.
2. Kendisinden sonra açıklama yapılacak cümlelerin sonuna konur:
Bu kararın istinat ettiği en kuvvetli muhakeme ve mantık şu idi: Esas, Türk milletinin haysiyetli ve şerefli bir millet olarak yaşamasıdır. (Mustafa Kemal Atatürk)
3. Kütüphanecilik alanında yazar adı ile eser başlığı arasına konur:
Yahya Kemal Beyatlı: *Kendi Gök Kubbemiz.*
4. Ses biliminde uzun ünlüyü göstermek için kullanılır:
a: ile, ka: til, usu: le, i: cat.
5. Edebî eserlerdeki karşılıklı konuşmalarda, konuşan kişinin adından sonra konur:
Yaşlı adam: - Bu yolu takip ederseniz köye ulaşırsınız, dedi.
6. Matematikte bölme işareti olarak kullanılır:
56: 8=7, 100: 2=50

Üç nokta (...)

1. Tamamlanmamış cümlelerin sonuna konur:
Ne çare ki, çirkinliği hemencecik ve herkes tarafından görülüyordu da, bu yanı...
2. Kaba sayıldığı için veya bir başka sebepten ötürü açıklanmak istenmeyen kelime ve bölümlerin yerine konur:
Kılavuzu karga olanın burnu b...tan çıkmaz.
3. Alıntılarda; başta, ortada ve sonda alınmayan kelime ve bölümlerin yerine konur:
Mümtaz, bu dükkâna bakarken hiç farkında olmadan Mallarmé'nin musramı hatırladı: "Meçhul bir felâkatten buraya düşmüş..." (Ahmet Hamdi Tanpınar, *Huzur*)
Alınmayan kelime ve bölümlerin yerine yay ayraç içinde üç nokta konması da mümkündür.
4. Sözün bir yerde kesilerek geri kalan bölümün okuyucunun muhayyilesine bırakıldığını göstermek veya ifadeye güç katmak için konur:
Karşı sahilde mor, fark olunmaz sisler altındaki dağlar, korular, beyaz yalılar... (Ömer Seyfettin, *Bahar ve Kelebekler*)
5. Ünlem ve seslenmelerde anlatımı pekiştirmek için konur:
Gölgeler yaklaştılar. Bir adım kalınca onu kıyafetinden tanıdılar:
— *Koca Ali... Koca Ali, be!...* (Ömer Seyfettin, *Diyet*)
6. Karşılıklı konuşmalarda, yeterli olmayan, eksik bırakılan cevaplarda kullanılır:
— *Kimsin?*
— *Ali...*
— *Hangi Ali?*
— ...

Soru işareti (?)

1. Soru bildiren cümle veya sözlerin sonuna konur:

Ne zaman tükenecek bu yollar, arabacı? (Faruk Nafiz Çamlıbel, Yolcu ile Arabacı)

Soru, vurguyla belirtildiği zaman da soru işareti kullanılır:

Gümrükteki memur başını kaldırdı:

— *Adınız?*

Soru bildiren cümle veya sözlerde bazen cevabın ne olacağı sözün gelişinden belli olur. Bu tür cümle ve sözlerin sonunda da soru işareti kullanılır:

Haksız mıyım? Liderler içinde Atatürk gibisi var mı?

2. Bilinmeyen yer, tarih vb. durumlar için kullanılır:

Yunus Emre (1240?-1320), (Doğum yeri: ?).

3. Bir bilginin şüpheyle karşılandığı veya kesin olmadığı durumlarda yay ayraç içinde soru işareti kullanılır:

Ankara'dan Konya'ya 1,5 (?) saatte gitmiş.

mi / mi eki -ınca / -ince anlamında zarf-fiil işleviyle kullanıldığı zaman soru işareti konmaz:

Hava karardı mı eve gideriz.

Soru ifadesi taşıyan sıralı ve bağlı cümlelerde soru işareti en sona konur:

Çok yakından mı bu sesler, çok uzaklardan mı?

Ünlem işareti (!)

1. Sevinç, kıvanç, acı, korku, şaşma gibi duyguları anlatan cümlelerin sonuna konur:

Ne mutlu Türküm diyene! (Mustafa Kemal Atatürk)

2. Seslenme, hitap ve uyarı sözlerinden sonra konur:

Ordular! İlk hedefiniz Akdenizdir, ileri! (Mustafa Kemal Atatürk)

Ünlem işareti, seslenme ve hitap sözlerinden hemen sonra konulabileceği gibi cümlelerin sonuna da konabilir:

Arkadaş, biz bu yolda türküler tuttururken

Sana uğurlar olsun... Ayrılıyor yolumuz! (Faruk Nafiz Çamlıbel)

3. Bir söze alay, kinaye veya küçümseme anlamı kazandırmak için ayraç içinde ünlem işareti kullanılır:

İsteseymiş bir günde bitirirmiş (!) ama ne yazık ki vakti yokmuş (!)

Kısa çizgi (-)

1. Satıra sığmayan kelimeler bölünürken satır sonuna konur:

Soğuktan mı titriyordum, yoksa heyecandan, üzüntüden mi bil- mem.

2. Ara sözleri ve ara cümleleri ayırmak için kullanılır:

Örnek olsun diye -örnek istemez ya- söylüyorum.

3. Dil bilgisinde kökleri ve ekleri ayırmak için konur:

al-ış, dur-ak, gör-gü-süz-lük.

4. Dil bilgisinde fiil kök ve gövdelerini göstermek için kullanılır:

al-, dur-, gör-, ver-; başar-, kana-, okut-, taşla-, yazdır-.

5. Dil bilgisinde eklerin başına konur:

-den, -lık, -ış, -ak.

6. Dil bilgisinde heceleri göstermek için kullanılır:

a-raş-tır-ma, ya-zar-lık.

7. Eski harfli metinlerin yeni yazıya aktarılmasında Arapça ve Farsça kurallara göre yapılmış tamlamaların, birleşik ve türemiş kelimelerin öğelerini ayırmak için kullanılır:

dârü'l-fünûn, resm-i geçit, Hâkimiyet-i Millîye, Servet-i Fünûn, hokka-bâz, âteş-perest, menfaat-perest, bî-bedel, nâ-mağlûb, fi-sebilillâh, min-tarafillâh, bilâ-ücret.

8. Kelimeler arasında “-den...-a, ve, ile, ilâ, arasında” anlamlarını vermek üzere kullanılır:
Türkçe-Fransızca Sözlük, Aydın-İzmir yolu, Ankara-İstanbul uçak seferleri, Türk-Alman ilişkileri, Ural-Altay dil grubu, 09.30 - 10.30, Beşiktaş-Fenerbahçe karşılaşması, Manas Destanı'nda soy-dil-din üçgeni, 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı, 1995-1996 öğretim yılı.
9. Bazı terim ve kuruluş adlarında kelimeler arasına konur:
sıfat-fiil, zarf-fiil; Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Fen-Edebiyat Fakültesi.
11. Adres yazarken semt ile şehir arasına konur:
Kurtuluş - ANKARA
12. Matematikte çıkarma işareti olarak kullanılır:
50 - 20 = 30

Uzun çizgi (—)

1. Yazıda satır başına alınan konuşmaları göstermek için kullanılır.
*Arabamız tutarken Erciyes'in yolunu:
“Hancı dedim bildin mi Maraşlı Şeyhoğlu'nu?”
Gözleri uzun uzun burkuldu kaldı bende,
Dedi:
— Hana sağ indi, ölü çıktı geçende! (Faruk Nafiz Çamlıbel, Han Duvarları)*
2. Oyunlarda konuşanın adından sonra konabilir:
*Sıtkı Bey — Oğlum ben kalenin teslimini düşünmüyorum. Kurtarmağa bir çare arıyorum. Kalenin teslimini düşünen seninle müzakere etmez a!
İslâm Bey — Kurtarmağa çare... Kavga ederiz... Ölürüz... Teslim olmayız...
Sıtkı Bey — Kaleyi kurtarmak için daha güzel bir çare var. Gerçekten ölecek adam ister.
İslâm Bey — Ben daha ölmedim. (Namık Kemal, Vatan yahut Silistre)
Konuşmalar tırnak içinde verildiği zaman uzun çizgi kullanılmaz.*

Eğik çizgi (/)

1. Şiirlerden yapılan alıntılarda, mısraların yan yana yazılması gereken durumlarda mısraları belirlemek için kullanılır:
*Ne sen, ne ben / Ne de hüsnünde toplanan bu mesâ / Ne de âlâm-ı fikre bir mersâ / Olan bu mâî
deniz / Melâli anlamayan nesle âşinâ değiliz. (Ahmet Haşim, O Belde)*
2. Adres yazarken apartman numarası ile daire numarası arasına konur:
Altay Sokağı, Nu.: 21/6
3. Adres yazarken semt ile şehir arasına konur:
Altay Sokağı, Nu.: 21/6 Kurtuluş / ANKARA
4. Dil bilgisinde eklerin farklı şekillerini göstermek için kullanılır:
-a/-e, -an /-en, -lık /-lik, -madan /-meden.
5. Bölme işareti olarak kullanılır:
70 / 2 = 35

Tırnak işareti (“...”)

1. Başka bir kimseden veya yazıdan olduğu gibi aktarılan sözler tırnak içine alınır:
*Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin ön cephesinde Atatürk'ün “Hayatta en hakikî mürşit ilimdir.”
vecizesi yer almaktadır.*

ynen alınmayan söz ve yazılar tırnak içinde gösterilmez.

Tırnak içindeki alıntının sonunda bulunan işaret (nokta, soru işareti, ünlem işareti vb.) tırnak içinde kalır:

“Akıl yaşta değil baştadır.” atasözü yüzyılların tecrübesinden süzülüp gelen bir gerçeği ifade etmiyor mu?

2. Özel olarak belirtilmek istenen sözler tırnak içine alınır:

Yeni bir “barış taarruzu” başladı.

Özel olarak belirtilmek istenen sözler tırnak içine alınmadan koyu yazılarak veya altı çizilerek de gösterilebilir.

Höyük sözü Anadolu’da tepe olarak geçer.

3. Kitapların ve yazıların adları ve başlıkları tırnak içine alınır:

“İmlâ Kuralları” bölümünde bazı uyarılara yer verilmiştir.

Kitapların ve yazıların adları ve başlıkları tırnak içine alınmaksızın koyu yazılarak veya eğik yazıyla (italik) dizilerek de gösterilebilir:

Cahit Sıtkı’nın Şairin Ölümü şiirini Yahya Kemal çok sevmişti. (Ahmet Hamdi Tanpınar)

Tırnak içine alınan sözlerden sonra kesme işareti kullanılmaz:

Yahya Kemal’in “Kendi Gök Kubbemiz”i okudunuz mu?

Tek tırnak işareti (‘...’)

1. Tırnak içinde verilen ve yeniden tırnağa alınması gereken bir sözü belirtmek için kullanılır:

Edebiyat öğretmeni “Şiirler içinde ‘Han Duvarları’ gibisi var mı?” dedi.

2. Dil yazılarında verilen örneğin anlamını göstermek için kullanılır:

Göktürk Anıtları’nda geçen fakat günümüze ulaşmayan bazı örnekler: bodun ‘millet, kavim’, sab ‘söz’, eçü apa ‘ecdat, atalar’, tüketi ‘tamamen, bütünüyle’.

Denden işareti (“)

Bir yazıdaki maddelerin sıralanmasında veya bir çizelgede alt alta gelen aynı sözlerin veya söz gruplarının tekrar yazılmasını önlemek için kullanılır:

a. Etken fiil

b. Edilgen “

Yay Ayraç (( ))

1. Cümlelerin yapısıyla doğrudan doğruya ilgili olmayan açıklamalar için kullanılır:

Anadolu kentlerini, köylerini (Köy sözünü de çekinerek yazıyorum.) gezsek bile görmek için değil, kendimizi göstermek için geziyoruz. (Nurullah Ataç, Söyleşiler)

Hakkında açıklama yapılan söze ait ek, ayraç kapandıktan sonra yazılır:

Yunus Emre (1240?- 1320) ’nin...

“Yani” ile yapılan açıklamalar ayraç içine alınmaz.

2. Tiyatro eserlerinde konuşanın hareketlerini, durumunu açıklamak ve göstermek için kullanılır:

İhtiyar – (Yavaş yavaş Kaymakama yaklaşır.) Ne oluyor beyefendi? Allah rızası için bana da anlatın...

(Reşat Nuri Güntekin, İstiklâl)

3. Alıntılarının aktarıldığı eseri veya yazarı göstermek için kullanılır:

Eşin var, aşyanın var, baharın var ki beklerdin

Kıyametler koparmak neydi ey bülbül, nedir derdin? (Safahat)

4. Alıntılarda, başta, ortada ve sonda alınmayan kelime ve bölümlerin yerine konulan üç nokta, yay ayrıç içine alınabilir.
5. Bir söze alay, kinaye veya küçümseme anlamı kazandırmak için kullanılan ünlem işareti yay ayrıç içine alınır. -
6. Bir bilginin şüphyle karşılandığını veya kesin olmadığını göstermek için kullanılan soru işareti yay ayrıç içine alınır.
7. Bir yazının maddelerini gösteren rakam ve harflerden sonra kapama ayrıç konur:
I) I) A) a)

Köşeli ayrıç ([ ])

1. Ayrıç içinde ayrıç kullanılması gereken durumlarda yay ayrıçtan önce köşeli ayrıç kullanılır:
Mongolın Ertniy Tüü0 (Arheologiyn Nayruulal) [Mogolistan'ın Eski Tarihi (Arkeolojik Araştırmalar)], BNMAU-ın şinjleh U0aamı Akademii Tuu0ıyın)ureelen, Ulaanbaatar 1977.
2. Bibliyografik künyelere ilişkin bazı ayrıntıları göstermek için kullanılır:
Reşat Nuri [Güntekin], Çalıkuşu, Dersaadet 1922.
3. Bilimsel çalışmalarda, metinde bulunmayan veya silinmiş olan, fakat araştırmacı tarafından tamamlanan bölümler köşeli ayrıç içine alınır:
Babam kağan öldüğünde küçük kardeşim Kül-tegin ye[di yaşında kaldı...].

Kesme işareti (‘)

1. Özel adlara getirilen iyelik ve hâl eklerini ayırmak için konur:
Fatih Sultan Mehmet'e, Türkiye'm, İnönü'den, Yurdakul'dan, Kâzım Karabekir'i, Yunus Emre'yi, Ziya Gökalp'tan; Türk'e; Türkiye'de, Van Gölü'ne, Ağrı Dağı'nın; Ziya Gökalp Bulvarı'nda, Çankaya Köşkü'ne, Sait Halimpaşa Yalısı'ndan; Kiralık Konak'ta, Sinekli Bakkal'ı.
Ancak aşağıda belirtilen özel adlardan sonra kesme işareti kullanılmaz:
  - 1.1. Kurum ve kuruluş adları:
Türkiye Büyük Millet Meclisine, Türk Dil Kurumundan, Milli Eğitim Müdürlüğüne.
  - 1.2. Akım, çağ ve dönem adları:
Eski Çağın, Yükselme Döneminin, Klâsik Türk Edebiyatına, Milli Edebiyat Akımının.
  - 1.3. Kişi adlarından sonra kullanılan unvanlar:
Mustafa Kemal Paşaya, Nasrettin Hocada, Enver Paşanın, Ahmet Mithat Efendinin, Enver Paşayı.
  - 1.4. Ay ve gün adları:
29 Ekime..., 30 Ağustos Çarşambadan sonra
  - 1.5. Deyimlerde geçen özel adlar:
Allahtan hayırlısı, Allaha emanet; Alinin külâhını Veliye, Velinin külâhını Aliye.
Özel adlar yerine kullanılan "o" zamiri cümle içinde büyük harfle yazılmaz ve kendisinden sonra gelen ekler kesme işaretiyle ayrılmaz.
2. Yabancı özel adlardan sonra getirilen çokluk ve yapım ekleri kesme işaretiyle ayrılır:
Nice'ler, Lille'li, Bordeaux'lu, Honolulu'lu.
Yabancı özel adlar dışındaki özel adlara getirilen yapım ekleri ve çokluk eki kesmeyle ayrılmaz:
Türklük, Türkleşmek, Türkçü, Türkçülük, Türkçe, Müslümanlık, Hristiyanlık, Avrupalı, Avrupalılaştırmak, Aydınlı; Ahmetler, Mehmetler, Yakup Kadriler, Yoncalıklar.
Bu eklerden sonra da kesme işareti kullanılmaz:
Türklüğün, Türkleşmekte, Türkçenin, Müslümanlıkta, Hristiyanlıktan, Aydınlıdan.
3. Kısaltmalara getirilen ekleri ayırmak için konur:
TBMM'nin, TDK'nin, BM'de, ABD'de, TV'ye.

Küçük harflerle yapılan kısaltmalara getirilen eklerde kelimenin okunuşu; büyük harflerle yapılan kısaltmalara getirilen eklerde kısaltmanın son harfinin okunuşu esas alınır:

kg'dan, cm'yi, mm'den; BDT'ye, THY'de, TRT'den.

Ancak kısaltması büyük harflerle yapıldığı hâlde bir kelime gibi okunan kısaltmalara getirilen eklerde bu okunuş esas alınır:

ASELSAN'da, BOTAS'ın, NATO'dan, UNESCO'ya.

Sonunda nokta bulunan kısaltmalarla üs işaretli kısaltmalar kesmeyle ayrılmaz. Bu tür kısaltmalarda ek noktadan ve üs işaretinden sonra, kelimenin ve üs işaretinin okunuşuna uygun olarak yazılır:

vb.leri, mad.si, Alm.dan, İng.yi, Nu.dan; cm'e (santimetre küpe).

4. Sayılara getirilen ekleri ayırmak için konur:

1985'te, 8'inci madde, 2'nci kat; 7,65'lik, 9,65'lik.

Sıra sayıları ekle gösterildiği zaman rakamdan sonra sadece kesme işareti ve ek yazılır; ayrıca nokta konmaz:

8.'inci değil 8'inci, 2.'nci değil 2'nci.

Üleştirme sayıları rakamla değil yazıyla gösterilir:

6'şar değil altışar, 10'ar değil onar.

5. Dilimizde *kolmak, netmek, neylemek, napmak* gibi fiiller yoktur. Ancak konuşmada ve vezin dolayısıyla şiirde bu tür kullanılışlar ortaya çıkabilmektedir. Seslerin vezin dolayısıyla şiirde veya konuşma sırasında düştüğünü göstermek için kesme kullanılır:

K'oldu, N'oldu? N'etsin? N'eylesin? N'apalım?

6. Bir ek veya harften sonra gelen ekleri ayırmak için konur:

A'dan Z'ye kadar, b'nin m'ye dönüşmesi, Türkçede -daş'la yapılmış birçok söz vardır.

7. Özel adlar için yay ayrıç içinde bir açıklama yapıldığı takdirde kesme işareti yay ayrıçtan sonra konur:

Yunus Emre (1240?-1320)'nin, Yakup Kadri (Karaosmanoğlu)'nin.

Ancak, cins isimler için yapılan açıklamalarda yay ayrıçtan sonra doğal olarak kesme işaretine gerek yoktur:

İmek fiili (ek fil)nin geniş zamanı şahıs ekleriyle çekilir.

Noktalama işaretleri ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	1	1	1	1	1	-	1	1	2	1	2	1	1	1	2	2	1	2	2	2	26

Çizelge 11.113. "Noktalama işaretleri" ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

Sorular:

1. 1982-20

“Bu konuyu başka bir açıdan alalım (I) Örneğin (II) son on beş yirmi yılın bazı sorunlarını hatırlayalım (III) İlköğretim seferberliği, çok partili hayata giriş, tarımın makineleşmesi gibi.”

Parçada numaralandırılmış olan yerlere, sırasıyla, getirilebilecek en uygun noktalama işaretleri aşağıdakilerden hangileridir?

- A) (.) (:) (:)
B) (.) (.) (:)
C) (:) (.) (.)
D) (.) (:) (.)
E) (:) (.) (:)

2. 1983-2

Aşağıdakilerden hangisinin sonuna bitmemişlik nedeniyle üç nokta (...) konması uygun olur?

- A) Hep yakını dururuz, kitap gereği gibi satılmıyor, okunmuyor diye
B) Ünlü yazarlarımızın kitaplarıydı burada sergilenenler
C) Birkaç yüz kitap imzalayınca sayı binleri buluyor gibi gelir insana
D) Sadece öğrenciler değildi gelenler, öğretmenler, memurlar, yaşlılar
E) Gelenlere kitap imzalarken böyle düşünceler geçiyor içimden

3. 1984-12

“Kesme işareti, kişi adlarından sonra konur. Gerektiğinde, bütün özel adlardan sonra da konabilir.”

Bu kurala göre, aşağıdaki cümlelerden hangisinde bir yazım yanlışı yapılmıştır?

- A) Bahar'ı okula başlattık.
B) Bahar'da bu kitap var.
C) Bahar'ı görmeden yaz geldi.
D) Baharda buralar çok güzel olur.
E) Bahar'la Sevim birlikte gelecekler.

4. 1985-2

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde iki nokta (:) yerinde kullanılmıştır?

- A) Nereye gideceğini bilmiyordu: Sığınacak bir kapısı yoktu.
B) Dört yanı ormandı: Kuşlar ötüyor, çiçekler kokuyordu.
C) Derler ki: Emirler Çeşmesi, Karaca'nın sazına uyup coşmuştu.
D) Karaca, yaşlı adamın yüzüne baktı: Ak saçlı, ak sakallıydı.
E) Yeni bir ad verdiler Hasan'a: Karaca.

5. 1986-17

Aşağıdakilerin hangisinde virgül kaldırılırsa cümlenin anlamı değişir?

- A) Karanlık, dar sokaklardan geçmesi gerekiyordu.
B) Doktor hanım, yazısını bitirerek doğruldu.
C) Bu gece, nöbet sırası ona gelmişti.
D) Küçük, çam ağacının arkasına saklanmıştı.
E) Koca bir yılı, böyle bekleyerek geçirecekti.

6. 1988-16

Yarışmada Cahit Sıtkı'nın “Otuz Beş Yaş” şiiri birinci, Atilla İlhan'ın “Cebbaroğlu Mehmet”i ikinci, Fazıl Hüsni'nün “Çakır'ın Destanı” adlı kitabından bir parça da üçüncü oldu.

Bu cümledeki virgüller (,) virgülün kullanımı ile ilgili aşağıdaki kurallardan hangisine bir örnek olabilir?

- A) Özne ve yüklem arasına başka öğeler girmişse, öznenin sonra konur.
B) Eş görevli sözcükleri, sözcük öbeklerini ve sıralı cümleleri ayırmada kullanılır.
C) Cümlede, vurgulu bir biçimde belirtilmesi gereken öğelerden sonra konur.
D) Ara söz ve ara cümlelerin başında ve sonunda kullanılır.
E) Tırnak içine alınmamış aktarma, cümlelerin sonunda, tırnak imi yerine kullanılır.

7. 1989-20

Aşağıdakilerin hangisinde "kısa çizgi" (-) kullanılmaz?

- A) Bir olayın başlangıç ve bitiş tarihlerinin arasında
 B) Cümle içindeki ara sözlerin başında ve sonunda
 C) Birbiriyle ilişkili iki ülke adının arasında
 D) Dil bilgisi incelemelerinde, eklerin başında
 E) Cümle içinde eş görevli sözcüklerin arasında

8. 1990-16

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir noktalama yanlışı yoktur?

- A) Bu annemin, İstanbul'da, doğan bir kadının öyküsüdür.
 B) Bu, annemin İstanbul'da doğan, bir kadının öyküsüdür.
 C) Bu annemin İstanbul'da doğan bir kadının, öyküsüdür.
 D) Bu, annemin, İstanbul'da doğan bir kadının, öyküsüdür.
 E) Bu annemin, İstanbul'da doğan, bir kadının, öyküsüdür.

9. 1990-17

"Yüz bin okur tarafından bir kez mi okunmak istersiniz, yoksa, bir okur tarafından yüz bin kez mi ( )" Bu soruya Paul Valery şu yanıtı verir ( ) "Yüz bin okur tarafından yüz bin kez okunmak isterim ( )"

Bu parçada parantezlerle belirtilen yerlere sırasıyla, aşağıdakilerin hangisinde verilen noktalama işaretleri getirilmelidir?

- A) (?), (:), (.) B) (.), (:), (!) C) (?), (.), (!)
 D) (?), (...), (.) E) (.), (...), (.)

10. 1991-17

Kar, yılın ilk karı ( ) Belliydi yağacağı, kaç gündür neydi o soğuklar öyle ( )

Yukarıda parantezle belirtilen yerlere sırasıyla, aşağıdakilerin hangisinde verilen noktalama işaretleri getirilmelidir?

- A) (...), (!) B) (:), (?) C) (:), (.)
 D) (.), (?) E) (;), (.)

11. 1992-16

Aşağıdaki cümlelerden hangisinin sonuna soru işareti konmalıdır?

- A) Bu durumda, susmaktan başka bir şey yapamazdım ki
 B) O anda, bu işin içinden nasıl çıkabilirim diye düşündüm.
 C) Ona bu konuda düşüncelerimi söylemeli miydim, bilemiyorum
 D) Bu önerimizi kabul eder mi, ne dersiniz
 E) Bunu bana neden şimdi söylüyorsunuz, anlayamadım

12. 1992-17

Kasabaya karşıdan baktığımızda, büyük bir tepenin yamacına yayılmış, çatısı olmayan yüzlerce yapı görürsünüz (I) İçine girdiğinizde de yıkık, sıvaları solmuş, dökülmüş duvarlar (II) Ot bürümüş, dar, taş sokaklar (III)

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerin sonuna sırasıyla aşağıdakilerden hangisinde verilen noktalama işaretleri getirilmelidir?

- A) (:), (...), (.) B) (.), (...), (...)
 C) (...), (:), (.) D) (:), (.), (!)
 E) (!), (!), (.)

13. 1993-10

(I) Günlük hayatımızda hoş olmayan birtakım durumlarla karşılaşılıyor, üzülmüyoruz.
 (II) Bu, sabah evden çıktıktan hemen sonra başlıyor. (III) Dolmuşlar, ilgililerce belirlenen duraklarda durmuyor. (IV) Otobüse, dolmuşa binerken kimse sıraya

girmek istemiyor. (V) Üstelik, bu durumlara herkes alışıyor, hiç kimse ses çıkarmıyor.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde virgülün kaldırılması anlam karışıklığına yol açar?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

14. 1994-10

Bir şiir düşünün: Sözcükler yerli yerinde, imgeler özgün ( ) çağrışımlar zengin, deyiş kusursuz ( ) Ama eksik bir yanı var ( ) Peki nedir bu şiirde eksik olan ( ) Şairin kişiliği!

Bu parçada parantez ( ) içindeki boşluklara aşağıdakilerin hangisinde verilen noktalama işaretleri sırasıyla getirilmelidir?

A) (,) (,) (,) (?) B) (...) (:) (,) (.)
C) (:) (,) (,) (...) D) (,) (,) (!) (?)
E) (,) (,) (?) (!)

15. 1995-22

Dilin günlük yaşamdaki kullanımından uzağa düşen ürünler daha çok şiir alanında görülmektedir. Öyle ki (I) şairler arasında ortak dille şiir yazılamayacağına inananlar bile vardır. Kimi şairler (II) zaman zaman sözcüklerin seçimi, bir araya getirilişi, seslerin uyumu konusunda çok aşırı davranabiliyorlar (III) Nitekim (IV) bu yolda coşup, şiirde bulunması gereken özellikleri taşımayan şiirler yazanlar olmuştur. Ama şunu unutmamak gerekir (V) Şiirde biçimsel başarının anahtarı, kullanılan malzmeden çok onun kullanılışıdır.

Bu parçadaki numaralı yerlerden hangisine iki nokta (:) konulmalıdır?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

16. 1996-23

Sağlıklı yaşam koşullarından habersiz olan kişilerin çoğu (I) sabah (II) öğle ve akşam yemeklerinde midelerini tıka basa dolduruyor. Jimnastik de yapmadıkları için (III) bu insanların tüm organları yağ bağıyor. Dengesiz beslenen bu kişiler her gün yürüyüş yapmalı (IV) sebze ve meyve ağırlıklı (V) kolay sindirilen yemekler yemelidir.

Bu parçadaki numaralı yerlerden hangisine noktalı virgül (;) konulması uygun olur?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

17. 1996-24

Bugün yetmiş yaşımdayım (I) Yaptıklarımın pek çok pişmanlık duyuyorum (II) Öyle çok, öyle çok yanlış yaptım ki (III) Her şeyden önce en değerli varlığım olan zamanımı istediğimce ve iyi bir biçimde kullanamadım (IV) Hâlbuki şimdikinden en az iki kat daha verimli olabilirdim (V)

Bu parçadaki numaralı yerlerden hangisine üç nokta (...) konulması uygun olur?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

18. 1997-19

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde parantezle ( ) belirtilen yere iki nokta (:) konulmalıdır?

- A) Öykülerinde gerçeğe önem veriyor ( ) Kişileri seçerken de bu özelliğini koruyor.
B) Onun öykülerinde boşu boşuna yazılmış tek bir cümle bile yok ( ) Her cümle yerli yerinde.
C) Benim için, öykü yazmak çok sıkıntılı bir iş ( ) Karşılığında hiçbir şey vermiyor kişiye.

- D) Bir öyküde bulunması gereken iki özellik vardır () İyi bir kurgu, güçlü bir dil.
E) Öykülerini aceleye getirmemiş () Yeterince beklemiş, kıvamına gelince okuyucuya sunmuş.

19. 1997-20

(I) Güzel bir gün; ışıklı, ılık. (II) Her canlının yaşama isteğiyle, dopdolu olduğu bir gün. (III) Çiçekler henüz açmamış ağaçlar yapraksız. (IV) İncecik dallar, nasıl da tatlı tatlı sallanıyor rüzgarda. (V) İnsanlar hızlı hızlı yürüyor, koşuyor yetişmek ister gibi bir yere.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde virgül (,) yerinde kullanılmamıştır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

20. 1998-18

Sanatçının yapıtlarına evrensel bir nitelik kazandıran çok sayıda özellik var () Masalsı anlatım () kimi zaman hayal mi gerçek mi olduğunu ayırt edemediğimiz betimlemeler, şiirsel söylemler, çarpıcı benzetmeler ()

Yukarıda parantezlerle belirtilen yerlere aşağıdakilerin hangisinde verilen noktalama işaretleri sırasıyla getirilmelidir?

- A) (!) (,) (...)
B) (,) (,) (.)
C) (:) (;) (.)
D) (...), (,) (.)
E) (:) (,) (...)

21. 1999-17

Ödüller konusunda şöyle yanlış bir kanı vardır (I) Kazanan yapıtın, o yarışmaya katılan tüm yapıtların en iyisi olduğu düşünülür (II) Oysa seçici kurullar, birikim ve beğenileri birbirinden farklı kişilerden oluşur (III) Bu nedenle ödül ya da ödüller, bir uzlaşma sonucu verilir (IV) Yüzlerce yapıtın katıldığı yarışmalarda bundan doğal bir şey olamaz (V)

Yukarıdaki parçada numaralanmış yerlerden hangisine, ötekilerden farklı bir noktalama işareti koymak gerekir?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

22. 1999-18

Bu sanatçımızın acaba hangi yapıtı kalıcı olacak, hangi yapıtı zaman içinde unutulup gidecek? Bunu, bugünden kestirebilmek zor;

I II
ayrıca böyle bir yorum yapmak da bence gereksiz. Bırakalım, yarının insanı kendisi seçsin seveceği, devamlı okuyacağı ya da

III
unutacağı yapıtları... Böyle bir seçim,

IV
yapıtları gerçek anlamda kalıcı kılar.

V

Yukarıdaki parçada numaralanmış noktalama işaretlerinden hangisi yanlış kullanılmıştır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

23. 2000-16

Dünyada neler olup bittiğini böylesine iyi bilen (,) okuma (,) çalışma gücü yüksek (,)

I II III
oldukça bilgili bu genç (,) insanın kullandığı

IV
sözcüklere (,) alışık olmadığımız yeni

V
anlamlar kattığını görüyorum.

Yukarıdaki cümlede, numaralanmış virgüllerden (,) hangisinin yeri değiştirilirse anlam karışıklığı giderilmiş olur?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

24. 2000-17

Anıları yazmanın belli bir çağı var mıdır () Genellikle yaşlılık dönemi bu çağ için ()

Çünkü yaşlılığın bir belirtisi de kişinin gözlerini geleceğe değil, geçmişe çevirmiş olmasıdır. Bir yazarın ( ) “Gençler umutlarla, yaşlılar anılarla yaşar.” sözü de bu görüşü destekler ( )

Bu parçada ayraçlarla ( ) belirtilen yerlere aşağıdakilerin hangisinde verilen noktalama işaretleri sırasıyla getirilmelidir?

- A) (?) (...) (!) (.)   B) (?) (.) (:) (.)
C) (!) (.) (;) (...)   D) (...) (...) (;) (.)
E) (?) (!) (.) (...)

25. 2001-14

Bir konuşmamızda ona, şiiri nasıl yazdığını sormuştum (I) Sorumu şöyle yanıtladı (II) “Önce bir rüzgârın taşıdığı tohum gibi küçücük bir şey düşer aklıma (III) Bu bir anlamdır, bir gerçektir, yaşam ilişkilerimizde öz denebilecek bir durumdur (IV) Yani esin denilen şeydir bu (V)”

Yukarıdaki parçada numaralanmış yerlerden hangisine ötekilerden farklı bir noktalama işareti getirilmelidir?

- A) I.   B) II.   C) III.   D) IV.   E) V.

26. 2001-15

Sanatçının uzun süre yaşadığı bu ev (.)

I

çocukları tarafından müzeye dönüştürülmüş. Odalardan birinin duvarlarında yer alan fotoğraflarla sanki bir soyağacı oluşturulmuş (.) Bir başka odada onunla bütünleşmiş

II

eşyalar sergilenmiş (:) küçük el radyosu,

III

fotoğraf makinesi, daktilosu, gözlüğü (...)

IV

Hastalığında ve ölümünden sonra gelen mektuplar ve telgraflarla (.) kitapları da

V

camekânlı dolaplarda saklanıyor.

Yukarıdaki parçada, numaralanmış noktalama işaretlerinden hangisi gereksiz kullanılmıştır?

- A) I.   B) II.   C) III.   D) IV.   E) V.

Çözümler:

1. Parçada üç numaralı yere üç nokta (...) konmalıdır; çünkü bundan sonra bir takım olaylar sıralanmıştır. Buna göre A, C ve D elenir, ikinci cümleye büyük harfle başlanmış; öyleyse birinci boşluğa noktalı virgül konamaz. Bu nedenle E de elenir.

Doğru seçenek B'dir.

2. (...) üç nokta D'de gelenlerin yalnızca “öğretmenler, memurlar, yaşlılar” olmadığını, daha benzerlerinin de bulunduğunu anlatır.

Doğru seçenek D'dir.

3. A, B ve E'deki “Bahar” sözcükleri özel addır. Özel adların sonuna gelen ekler ise kesme işaretiyle ayrılır. D seçeneğindeki “bahar” sözcüğü ise bir mevsim adı olup tür adıdır ve sonuna gelen ekler kesme işaretiyle ayrılmaz. C seçeneğinde ise “bahar” sözcüğü yine mevsim adıyla özel admış gibi kesme işaretiyle ayrılmıştır.

Doğru seçenek C'dir.

4. İki nokta; açıklama ve örnekleme öncesi kullanılır. Bu kurala yalnızca E seçeneği uymaktadır. Çünkü Hasan'a verilen ad açıklanmaktadır, öteki seçeneklerden A, B ve D'de iki nokta yerine nokta, C'de ise virgül konulması gerekir.

Doğru seçenek E'dir.

5. “Küçük, çam ağacının arkasına saklanmıştı.” cümlesinde geçen “küçük” sözcüğü adlaşmış sıfattır (Küçük çocuk). Virgül kaldırılırsa bu sözcük “çam ağacı”nın sıfatı durumuna geçer. Öteki seçeneklerdeki virgüllerin

kaldırılması noktalama yanlına yol açsa bile cümlelerin anlamını değiştirmez.

Doğru seçenek D'dir.

6. Soru kökünde yer alan cümle, öğeleri ortak olan sıralı bir cümledir. Sıralı cümleyi oluşturan üç cümlelerin de yüklemi "oldu"dur. Virgül sıralı cümleleri ayırmada kullanılmıştır.

Doğru seçenek B'dir.

7. Kısa çizgi, cümle içindeki eş görevli sözcükler arasında kullanılamaz. Görevde sözcükler arasına virgül konur.

Doğru seçenek E'dir.

8. Cümle içindeki ara sözlerin başında ve sonunda virgül kullanılır. Bu kurala sadece D seçeneğinde uyulmuştur.

Doğru seçenek D'dir.

9. İlk boş yere soru işareti getirilmelidir. Çünkü bu cümle, cevap gerektiren bir soru cümlesidir. İkinci boş yere ise iki nokta getirilmelidir. Tırnak içine alınmış aktarma sözden önce iki nokta konur. Üçüncü boş yere de nokta konmalıdır.

Doğru seçenek A'dır.

10. Birinci cümlelerin sonuna üç nokta, ikinci cümlelerin sonuna ise ünlem işareti konmalıdır. Birinci cümle tamamlanmamış (eksiltili) bir cümledir. Bunun için üç nokta konur. İkinci cümle bir soru cümlesi gibi duruyor. Oysa cümle "neydi" sözcüğüyle bir ünlem değeri kazanmış. Çünkü bir duygu (hayret) aktarıyor. Bunun için üçüncü boşluğa soru işareti değil, ünlem işareti konmalıdır.

Doğru seçenek A'dır.

11. Bir cümlede soru bildiren bir sözcüğün bulunması, o cümlelerin sonuna soru işareti koymak için yeterli olmayabilir. Bunun için, temel cümleden soru anlamı çıkması şarttır. Buna göre sorumuzun A seçeneğinde soru

sözcüğü ve soru anlamı olmadığından; B, C ve E'de ise, soru sözcükleri yan cümlecige ait olduğundan bu cümlelerin sonuna soru işareti konamaz.

Doğru seçenek D'dir.

12. Parçanın ilk cümlesinin sonuna cümle bittiği için nokta getirilmelidir; çünkü bu, içinde soru ve ünlem anlamı bulunmayan tanımlanmış bir cümledir. Son iki cümle eksiltili cümle olduğu için bunların sonuna üç nokta (...) getirilmelidir; çünkü benzer durumlar ve örnekler sürüp gitmektedir.

Doğru seçenek B'dir.

13. Bu, sabah evden çıktıktan hemen sonra başlıyor." cümlesinden virgül atılırsa, bu" sözcüğü zamir olmaktan çıkar ve "bu sabah" sıfat tamlaması meydana gelir. Bu da bir anlam karışıklığına yol açar.

Doğru seçenek B'dir.

14. Birinci paranteze virgül getirilir; çünkü, benzer öğeler sıralanmıştır. İkinci ve üçüncü paranteze nokta getirilir; çünkü, cümleler bitmiştir. Son parantez bir soru cümlesinin sonunda bulunduğuna göre, bu parantezin yerine soru işareti getirilmelidir.

Doğru seçenek A'dır.

15. İki nokta ya aktarma sözlerden ya da açıklamalardan önce kullanılır. V. cümlelerin başına konmalıdır; çünkü bu cümle bir açıklama cümlesidir.

Doğru seçenek E'dir.

16. IV. parantez iki sıralı cümle arasında yer aldığı için noktalı virgül konmalıdır.

Doğru seçenek D'dir.

17. Üçüncü cümlelerin sonunda "ki" bağlacı olduğu için buraya üç nokta konmalıdır. Çünkü bu bir eksiltili cümledir.

Doğru seçenek C'dir.

18. D seçeneğinde birinci cümleden sonra açıklama yapıldığından boş yere iki nokta konmalıdır.

Doğru seçenek D'dir.

19. "Her canlının yaşama isteğiyle, dolu olduğu bir gün." cümlesinde virgül yanlış kullanılmıştır; çünkü "isteğiyle dopdolu bir gün" tamlamasını bölmüştür.

Doğru seçenek B'dir.

20. Birinci cümlelerin ardından örnekler verildiği için bu cümlelerin sonuna iki nokta konur. "Masalsı anlatım" sözünden sonra eş görevli bir söz geldiği için virgül (,), bu örnekler sürdürülebileceği ve cümle bitmediği için de sonuna üç nokta (...) konur.

Doğru seçenek E'dir.

21. Birinci cümleden sonra açıklama yapıldığı için iki nokta konulmalıdır. Diğerlerinin sonuna ise nokta konur.

Doğru seçenek A'dır.

22. "Bırakalım, yarının insanı kendisi seçsin seveceği, devamlı okuyacağı ya da unutacağı kitapları." cümlesi eksiltili değil, devrik cümledir. Bu nedenle sonuna üç nokta konmaz.

Doğru seçenek D'dir.

23. IV numaralı yerde virgül kullanılması anlam karışıklığına sebep olmuştur. "Genç" sözcüğünden sonra getirilen virgül anlatımı bozmakta ve bu sözcüğü adlaşmış sığata çevirmektedir. Bu nedenle IV numaralı virgül atılmalıdır.

Doğru seçenek D'dir.

24. Birinci cümle soru cümlesi olduğundan sonunda soru işareti, ikinci cümlede yargı tamamlandığından ve sonraki cümle büyük harfla başladığından nokta, üçüncü cümlede bir söz aktarımı olduğundan iki nokta ve dördüncü cümlede yargı tamamlandığından nokta kullanılmalıdır.

Doğru seçenek B'dir.

25. I, III, IV ve V nolu yerlere nokta (.) konması gerekir. Çünkü, buralar, normal cümle sonlarıdır. II numaralı yerde iki nokta (:) bulunması gerekir. "Sorumu şöyle yanıtladı" yargısından sonra yanıt cümleleri açıklanmaktadır.

Doğru Seçenek B'dir.

26. I. işaret (,) cümlelerin ilk ögesi (sözde öznesi)nden sonra kullanılmıştır, doğrudur. II. işaret (.) normal bir cümlelerin sonunda kullanılmıştır, doğrudur. III. işaret (:) kendisinden sonra, eşya adları sıralandığı, açıklama yapıldığı için doğrudur. IV. işaret (...) eşya adlarının bitmediğini göstermektedir, doğrudur. Son cümledeki işaret (,) yanlış kullanılmıştır, "...telgraflarla kitapları" ifadesindeki "la" (ile) bağlaçtır. Bağlaç olan "ile", virgülle yan yana kullanılmaz.

Doğru Seçenek E'dir.

XII. BÖLÜM

12. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

12.1. 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programının ÖSS Açısından Genel Bir Değerlendirmesi

Esas itibarıyla 1957'de hazırlanan ve 1957-1958 öğretim yılında uygulamaya geçirilen 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı, 1981-1991 yılları arasında yapılan ÖSS dönemlerinde orta öğretimde uygulamadaki programdır.

Bu programda dersler, "Okuma" ve "Kompozisyon" derslerinden ibaret olup, "Dil Bilgisi"ne ayrı ders saati ayrılmamış; Dil Bilgisinin de bu derslerle kaynaştırılarak verilmesi esas alınmıştır. Ayrıca Okuma ve Kompozisyon saatleri içinde bu derslerin ancak dörtte biri kadar bir zamanın Dil Bilgisine ayrılacağı belirtilmiştir.

Dil öğretimi ile ilgili temel bilgi ve becerilerin kazandırıldığı, ÖSS gibi merkezî seçme sınavlarında adaylardan beklenen temel bilgi ve becerilerin en yoğun şekilde verildiği Dil Bilgisi dersinin Okuma ve Kompozisyon dersleri içerisinde -imkân bulunursa, yeri geldikçe- kaynaştırılarak verilmesi, 1957 Öğretim Programının çok önemli eksiği olup, bu eksiklik aynı zamanda Türkçe öğretimi açısından da çok büyük bir ihmal olmuştur. 1957 Öğretim Programı, bu hâliyle, ÖSS'deki Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili soruların cevaplandırılmasında gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazandırıcı olmaktan çok uzakta kalmıştır.

33 yıl uygulamada kalan bu program, modern programi tekniğinden uzakta olup yalnız edebiyat tarihi esas alınarak hazırlanmıştır.

Dil ve edebiyat öğretiminin temel etkinlikleri; öğrencilerin, genel anlamda sözlü ve yazılı anlatım güçlerini geliştirmektir. Hem bu gücün gelişmesi, hem de dil bilgisi ile ilgili temel bilgi ve becerilerin kazanılması Okuma ve Kompozisyon derslerinin içinde kaynaştırılarak verileceği belirtilen bir Dil Bilgisi ile çok güçtür.

Programın hazırlanmasında göz önünde tutulan ilkelerden "Dil ve edebiyat öğretimini metinlere dayandırmak suretiyle verme" doğru bir metottur; ancak, ÖSS gibi bir sınavda öğrencilerden beklenen temel bilgi, beceri ve tutumların kazanılması için yeterli değildir.

1957 Programında Dil Bilgisi ile ilgili temel yöntemlere bakıldığında bunlarla ÖSS'de başarılı olmanın ne kadar zor olduğu anlaşılır:

1. Dil çalışmalarında, ihtiyaçların belirlenmesi için seviye tespitinin yapılması,
2. İncelemelerin cümle - kelime grubu - kelime düzenine (tümdengelim) uygun olarak yapılması,
3. Dil kurallarıyla ilgili olarak örneklerin verilmesi,
4. Konuların metinler üzerinde müşahede ve karşılaştırmalar yoluyla işlenmesi,
5. Dil kurallarının öğrenilmesine yardımcı olabilecek bazı cümle ve mısraların ezberlenmesi,
6. Lüzumu hâlinde bazı dil kurallarının hatırlatılması.

Okuma ve Kompozisyon derslerinde edinilen bilgi, beceri ve tutumlar, çoktan seçmeli sınavlarda öğrencileri başarıya ulaştırabilecek niteliğe sahip değildir.

1957 Programında ÖSS'nin içeriğiyle en fazla örtüşen konular, anlam bilgisini içeren konulardır; ancak program, bu konuda da yetersizdir.

Kompozisyon dersi ile ilgili yöntemler, çok yetersiz olsa da, ÖSS'deki bazı bilgi, beceri ve tutumların kazandırılmasına yönlendirici mahiyettedir. Bunlardan bazıları şöyledir:

1. Metinlerde boş bırakılan yerlere, yakın anlamlı kelimelerden uygun olanın yerleştirilmesi,
2. Gramer çalışmalarında cümleden hareket edilmesi,
3. Cümlede unsurların yerinin değiştirilmesi, noktalamalarının yapılması,
4. Aynı şeyin farklı cümlelerle anlatılması,
5. Cümlelerin dil ve mana bakımından incelenmesi, hatalı cümlelerin düzeltilmesi.

1957 Programında, öğrencinin Dil Bilgisi derslerini takip edebilmek için "*sistemli ve alıştırmalı bir Dil Bilgisi kitabını her zaman eli altında bulunduracak ve gerektiğe buna müracaat edecektir*" ifadesinde belirtilen durumla, dil bilgisi ile ilgili bilgi, beceri ve tutumların kazanılması çok zordur.

1957 Programında ana dili öğretiminin "*Surf şekil bakımından tasvir tarzında mücerret bir ders konusu olarak değil, metinler üzerinde yaptırılacak müşahedelerle, mukayeselerle mananın iyi kavranması.*" gibi ideal bir metotla öğretilmesinin istenmesi, ÖSS'deki anlam bilgisi ile ilgili sorularda öğrencilerden beklenen tutum olmakla birlikte bazı bilgilerin beceriye dönüştürülmesinde yeterli değildir.

Öğrencileri ÖSS'ye yönlendirici bilgi, beceri ve tutumlar, 1957 Programında amaç olarak yer almamıştır. 1957 Programı, içerik olarak da ÖSS konularını kapsayıcı yeterliğe sahip değildir.

1957 Programı içeriği, amaçları ve uygulamaları ile, ÖSS'de gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazandırmaktan çok uzaktır. Ders kitaplarında ya da yazılı sınavlarda çoktan seçmeli testlere yer verilmemesi de ÖSS'ye yönelik yönlendirme eksikliğine neden olmuştur.

Kompozisyon dersinde edinilen bilgi, beceri ve tutumlarda hedeflenen "*bildiklerini, duyduklarını ve düşündüklerini doğru, açık ve tesirli bir şekilde tam olarak söylemeye, yazmaya alıştırmaya*" ile "*öğrencinin muhtaç bulunduğu kültür zenginliğine yardım edecek, onun müşahede ve tahlil kabiliyetlerini geliştirmek*"; ÖSS adaylarından beklenen tutumdur.

1957 Programında, ÖSS'deki "*Türkçeyi kullanma gücü*"nü ifade edebilecek, "*dile hâkim olma*", "*manaları ve değerleri iyi bilinen kelimelerden meydana gelmiş zengin bir kelime hazinesini ve çok sayıda çeşitli cümleler kurma maharetini kazanmış olmak*" şeklinde belirtilmiştir. Bu tanım ÖSS açısından "*zamanı en iyi şekilde kullanarak okuduğunu doğru anlamak ve doğru yorumlamak*"la tamamlanmış olur.

1957 Programında çoktan seçmeli test sınavlarından hiç bahsedilmezken yazılı yoklamalarla ilgili olarak "*sorularını cevaplandırma*" kısmında "*öğrenciye, yazılı yoklamalarda başarının yolları gösterilmelidir*", "*soruyu iyi anlamak için nelere dikkat edileceği, sorunun nasıl cevaplandırılacağı*" ifadeleri, sınavlarda yönlendirici olmanın, bir değerlendirme yapmanın gerekliliğini belirttiği için çok önemlidir.

Programdaki "*Dil ve edebiyat çalışmalarının verimi, bilhassa yapılacak düzeltmelere bağlıdır. Düzeltmenin gayesi, öğrenciye zayıf bulunduğu noktaları haber vermek ve bu konularda kendisine yardım etmek olmalıdır. Öğrencinin, öğretmeni tarafından hatalarının takip edildiğini bildiği nispette dikkatli olacağı da unutulmamalıdır.*" ifadeleri de, dil ve

edebiyat öğretiminde verimliliğin sağlanmasında değerlendirmenin, kalıcı bir öğretim açısından da düzeltmenin ne kadar önemli olduğunu belirtmek açısından çok önemlidir. Bütün bunlar, dolaylı da olsa, ÖSS için de gerekli yönlendirmelerdir.

“Düzeltilme işi yalnız Türk Dili ve Edebiyatı öğretimine bırakılmamalıdır. İyi ifade edilmemiş olan herhangi bir konunun bilinmiş sayılması doğru olmayacağı için, her öğretmen, önce bir ana dili öğretmeni gibi hareket edecek ve düzeltmelerde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeniyle işbirliği yapacaktır. Kendi konuşmalarında ve yazılarında öğretmenin dikkatsiz davranması ise, üzerine aldığı vazifenin mahiyetiyle telifi mümkün olmayan, büyük bir meslek hatasıdır.” ifadeleri ile, Türkçeyi kullanma gücünün geliştirilmesinde sorumluluğun sadece Türk Dili ve Edebiyatı öğretimine ve öğretmenlerine bırakılmayacağını vurgulanması, hayatın her alanında olduğu gibi, ÖSS’deki soruların cevaplandırılmasında da Türkçeyi kullanma gücünün çok önemli olduğunun işaretçisi olması açısından son derece önemlidir.

Sonuç olarak denilebilir ki; 1957 Programı, amaçları ve mevcut içeriğiyle ÖSS adaylarının özel bir eğitim almadan ve çaba göstermeden Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili soruları cevaplandırmaları için gerekli yeterli sahip değildir.

12.2. 1991-92 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programının ÖSS Açısından Genel Bir Değerlendirmesi

Gerek amaçları, gerekse içeriği bakımından ÖSS ile örtüşme düzeyi en yüksek olan Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programı, 1991-92 öğretim yılından günümüze kadar uygulamada olan 1991-92 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programıdır.

Genel amaçları arasında:

“Öğrencilere dinlediklerini, okuduklarını, incelik ve derinlikleriyle kavratmak; onların duyduklarını, gördüklerini, düşündüklerini ve anladıklarını, söz veya yazı ile plânlı, etkili, akıcı ve anlaşılır bir şekilde ifade etmek kabiliyetlerini geliştirmek (3. Madde);

Yazarken ve konuşurken Türkçenin imlâsına, telâffuzuna ve estetik inceliklerine özen gösterilmesinin gereği benimsetilerek bunların yaygınlaştırılmasını sağlamak (6. Madde); Türk Dili ve Edebiyatı öğretimi ve eğitimi yoluyla öğrencilere diğer alanlarda da sağlam, dengeli, hür ve sistemli düşünme alışkanlığı; araştırma, tartışma, değerlendirme, yorumlama, sentez ve oluşturma gücü kazandırmak (9. Madde);

Sınıf ve yaş seviyelerine göre dinleme, okuma ve yazma faaliyetleri arasında Türk dilinin bütün özelliklerini öğrenme, kullanma ve bu yolla bilgi edinme, kavrama, analiz ve sentez yapabilme alışkanlığı kazandırmak. (10. Madde)”

amaçları yer alan 1991-92 Öğretim Programındaki bu hedefler, adı belirtilmese de, ÖSS’de Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili sorularda adaylardan beklenen bilgi, beceri ve tutumlardır.

1991-92 Öğretim Programının “Açıklamalar” kısmında yer alan aşağıdaki maddeler de bu amaçları destekleyici niteliktedir:

“İmlâ, noktalama ve dil bilgisi kurallarına her zaman, her yerde uyulur (24. Madde);

Türk dili konuları, dilin sırf şekil bakımından anlatımı şeklinde değil, metinler üzerinde yaptırılacak gözlem ve mukayeselerle mananın iyi kavranılmasını dolayısıyla öğrencinin kendi fikirlerini, duygularını, ve isteklerini doğru ifade etme şuuru varmasını hedefleyen, yapıcı bir çalışma ile verilir (31. Madde);

Terminoloji birliğini sağlamak için Türk Dil Kurumunca en son kabul edilen terimler esas alınır (32. Madde);

Okuma yoluyla öğrencilerdeki dinleme, anlama, anlatma, yeni düşünceler üretme gücünün gelişmesini sağlar (34. Madde);

Konuşma ve yazmada dile hâkim olmanın şartının manaları ve değerleri iyi bilinen kelimelerden meydana gelmiş, zengin bir kelime hazinesine sahip olma ve çok sayıda çeşitli cümleler kurabilme becerisi kazanmak olduğu şuuru verilir (36. Madde).”

Bütün bu hedef davranışlar, amaç düzeyinde, 1991-92 Öğretim Programının ÖSS’de hedeflenen amaçlarla büyük ölçüde örtüştüğünü göstermektedir.

İçerik bakımından bazı konulara hiç yer verilmese de, bazı konularda çok önemli eksiklikler olsa da, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim programları içerisinde ÖSS ile en fazla örtüşen program -diğerleri ile mukayese dahi edilmeyecek kadar- 1991-92 Programıdır.

1991-92 Programında dersler, “Türk Dili”, “Edebiyat” ve “Kompozisyon” derslerinden ibaret olup, Sınıf Geçme Sitemine göre üç yıllık eğitimde her dersin haftalık saati, sınıflara göre farklı olsa da, toplam ders saati bakımından birbirine eşittir (4 saat Türk Dili, 4 saat Edebiyat, 4 saat Kompozisyon).

1991-92 Öğretim Programının uygulamaya geçirilmesiyle ÖSS'nin gerektirdiği bilgi, beceri ve tutumları kazandırıcı konulara ve etkinliklere başta Türk Dili ve Kompozisyon dersleri olmak üzere Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili derslerde önemli derecede yer verilmiştir.

1991-92 Programı esas alınarak yazılan -özellikle son yıllarda- ders kitaplarında ünitelerin sonunda çoktan seçmeli testlere, ÖSS sorularına, ÖSS'ye hazırlık test sorularına yer verilmesi ÖSS'ye yönelik temel bilgi, beceri ve tutumların kazandırılmasında çok önemli bir gelişme olmuştur. Bu durum, ÖSS'ye yönlendiricilik açısından çok önemli olduğu gibi, ÖSS ile öğretim programları arasında kavram birlikteliği sağlanması açısından da çok önemli bir adım olmuştur.

1991-92 Programı, mevcut içeriğiyle, amaçlarıyla, ÖSS adaylarının özel bir eğitim almadan ve çaba göstermeden Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili soruları cevaplandırmaları için çok yeterli olmasa da belli konularda gerekli bilgi, beceri ve tutumu kazandıracak yeterliğe sahiptir.

12.3. ÖSS'de "Türkçeyi Kullanma Gücü ile İlgili Sorular"ın Ağırlığı

Öğrenci Seçme Sınavlarında 1981-2001 yılları arasında (21 yılda) toplam 3385 soru sorulmuştur. Bu sınavlarda en az soru, 1985 yılında (140 soru); en çok soru da 2000 ve 2001 yıllarında (180 soru) sorulmuştur. Ortalama olarak 161 soru sorulmuştur.

Sınav süresinin 3 saat olduğu dikkate alırsa, son yıllarda her soruya 1 dakikalık zaman düşmektedir. Bu da zamanı çok iyi kullanmayı, diğer bir deyişle çok hızlı okumayı gerektirir. ÖSS'de başarılı olmayı sağlayacak temel bilgi ve beceriler, çok büyük ölçüde Türkçeyi kullanma gücüyle mümkündür. 1981-2001 yılları arasında sözel ve sayısal bölümlü sorularının dağılımı şöyledir:

Bölüm	Yıl																			Toplam		
	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99		00	01
Sözel	85	85	81	73	70	72	76	74	76	76	76	77	77	77	88	88	88	87	88	90	90	1694
Sayısal	86	85	82	69	70	72	76	74	75	76	76	77	77	77	88	88	88	87	88	90	90	1691
Toplam	171	170	163	142	140	144	152	148	151	152	152	154	154	154	176	176	176	174	176	180	180	3385

Çizelge 12.1. 1981-2001 yılları arasında ÖSS'deki sözel ve sayısal bölümlü sorularının yıllara göre dağılımı

ÖSS'de sorulan 3385 sorunun 807'sini oluşturan "Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili sorular"; ÖSS'deki tüm soruların % 24'ünü, sözel bölüme sorularının da % 48'ini oluşturmaktadır.

Son yıllarda bu oranlar sözel bölümlü sorularında % 50'yi, toplam sorularda % 25'i bulmuştur. Bu oranlarda da istikrar sağlanmış gibi görünmektedir. 1981-2001 yılları arasında Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili soruların yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	40	39	38	33	32	33	35	34	35	35	35	36	36	36	44	45	44	43	44	45	45	807

Çizelge 12.2. 1981-2001 yılları arasında ÖSS'deki "Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili sorular"ın yıllara göre dağılımı

12.4. ÖSS'deki "Türkçeyi Kullanma Gücü ile İlgili Sorular"ın Konu Alanlarına Göre Dağılımı

ÖSS'deki Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili soruların konu alanları bakımından % 70'ini anlam bilgisi, % 4.3'ünü sözcük bilgisi, % 1.7'sini şekil bilgisi, % 5.2'sini cümle bilgisi, % 12'sini anlatım bozuklukları, % 0.8'ini ses bilgisi, % 2.6'sını yazım kuralları, % 3.2'sini de noktalama işaretleri oluşturmaktadır.

ÖSS'deki Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili soruların konu alanları bakımından yıllara göre dağılımı şöyledir:

Konu alanı	Yıl																Toplam					
	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96		97	98	99	00	01
1. Anlam bilgisi	36	28	27	29	27	19	23	21	24	23	24	22	20	23	28	31	32	30	30	32	32	565
2. Sözcük bilgisi	1	3	1	-	-	2	3	2	4	-	1	3	2	3	3	3	-	1	1	-	2	35
3. Şekil bilgisi	-	1	-	-	-	1	1	1	-	1	1	-	-	-	1	-	1	1	3	2	-	14
4. Cümle bilgisi	-	2	3	1	-	1	2	2	1	4	3	2	3	2	2	2	4	2	1	3	2	42
5. Anlatım bozuklukları	2	3	3	1	3	7	6	6	3	5	4	6	6	5	7	6	4	5	6	5	4	97
6. Ses bilgisi	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	1	-	1	1	1	-	-	-	-	-	1	7
7. Yazım kuralları	1	1	2	1	-	2	-	1	2	-	-	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	21
8. Noktalama işaretleri	-	1	1	1	1	1	-	1	1	2	1	2	1	1	1	2	2	1	2	2	2	26
Toplam	40	39	38	33	32	33	35	34	35	35	35	36	36	36	44	45	44	43	44	45	45	807

Çizelge 12.3. ÖSS'deki "Türkçeyi kullanma gücü soruları"nın konu alanları bakımından yıllara göre dağılımı

12.4.1. Anlam bilgisi

ÖSS'deki Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili soruların % 70'ini oluşturan anlam bilgisi, Türkçeyi kullanma gücünün en önemli konu alanıdır. Bunun da % 55.1'ini paragraf anlamı, % 29.5'ini cümle anlamı, % 15.4'ünü sözcük anlamı soruları oluşturmaktadır. Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili soruların 2/3'ünü oluşturan anlam bilgisi, ÖSS'de en fazla sorulan konu alanıdır. Sınavlardaki başarıyı belirleyen sorular, özellikle sözel bölümde, anlam bilgisi sorularıdır.

Ortalama 27 sorunun sorulduğu anlam bilgisi soruları, öğrencilerin yapmakta zorlandıkları en zor sorulardır. Okuma alışkanlığının ve becerilerinin yetersizliğinden dolayı, öğrenciler, özellikle de paragraf anlamı ile ilgili sorularda zorlanmaktadırlar. Temel bilgilere dayalı becerileri yoklama geçeceği yüksek olduğu için de anlam bilgisi ile ilgili sorular her yıl daha fazla sorulmaya başlanmış; bunun yanı sıra paragrafların hacminde de artış olmuştur.

Anlam bilgisi ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre kendi içindeki (sözcük, cümle ve paragraf düzeyinde) dağılımı şöyledir:

Anlam düzeyi	Yıl												Toplam									
	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92		93	94	95	96	97	98	99	00	01
Sözcük anlamı	4	4	3	3	10	8	8	4	5	2	3	2	5	2	4	4	2	2	3	5	4	87
Cümle anlamı	18	7	8	7	4	3	4	7	7	8	7	6	4	6	9	9	10	12	11	11	9	167
Paragraf anlamı	14	17	16	19	13	8	11	10	12	13	14	14	13	15	15	18	20	17	16	16	20	311
Toplam	36	28	27	29	27	19	23	21	24	23	24	22	22	23	28	31	32	31	30	32	33	565

Çizelge 12.4.4. Anlam bilgisi ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre kendi içindeki (sözcük, cümle ve paragraf düzeyinde) dağılımı

Madde kökü	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
7. Sözcüklerin 'gerçek' ve 'mecaz' anlamlarını ayırt edebilme	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	3
8. Söz öbeklerinin anlamını bulma ya da karşılaştırma	1	-	-	-	2	-	1	2	2	2	1	-	1	1	2	2	1	-	2	3	1	24
9. Sözlün açıklayıcısıyla birlikte kullanıldığı cümle	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
10. Deyimleşen sözcük	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
11. Deyimin açıklayıcısıyla birlikte kullanıldığı cümle	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	-	-	-	1	-	-	-	4
12. Anlamca birbirine yakın deyimler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
13. Deyimin cümleye kattığı anlam	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
14. Deyimin yanlış kullanıldığı cümle	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	2
15. Anlam daralması	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
16. Kinayeli söyleyiş	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
17. Ad aktarması (mecaz-ı mülresel)	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	2	-	4
18. Deyim aktarması (teşhis)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	2
19. Dokundurmalı, işneleyici (tarizli) söyleyiş	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Toplam	4	4	3	3	10	8	8	4	5	2	3	2	5	2	4	4	2	2	3	5	4	87

Çizelge 12.5. Sözcük anlamı ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre kendi içindeki dağılımı

12.4.1.1.2. 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında sözcük anlamı

Sözcük anlamı ile ilgili bilgiler, sistemli bir şekilde verilmemiştir. Bu konudaki temel bilgi, beceri ve tutumların kazandırılmasına Okuma ve Kompozisyon derslerinde yer verilmiştir.

Programda sözcük anlamı ile ilgili bilgi, beceri ve tutumların metinlerden hareketle kazandırılması amaçlandığı için bu konuda şu ifadelere yer verilmiştir: "...içinde boşluklar bulunan metinlerde, cümlelerin umumî manasına göre, birbirine yakın kelimelerden uygun düşecekleri kullandırmak; verilen bir konu üzerinde cümleler kurdurmak; aynı cümlede iki boşluk bırakarak bunlardan her birine eş manalı iki kelimedenden hangisinin uyacağını buldurmak, vb. şekillere başvurulur. Daima göz önünde bulundurulacak bir nokta kelimelerin tek başlarına sarîh manalar taşımamalarına ve kendilerini daha çok cümlede belli etmeleri keyfiyetidir."

Programda belirtilen "Dilimizde kelime gruplarının türlü devirlerdeki şekilleri arasındaki farklar (Metin incelemelerinde)", söz öbeklerindeki anlam içeriklerinin kazandırılması açısından çok yararlı bir çalışma olarak görülebilir.

1957 Programında, anlam olayları ile ilgili temel bilgiler daha belirgin bir şekilde verilmiştir. Edebiyat tarihi ağırlıklı bir program olduğu için, bu konudaki ÖSS sorularında gerekli bilgi, beceri ve tutumların kazandırılması bakımından programın içeriğinin yeterli olduğu söylenebilir. Bu konuda şöyle denilmektedir: "Söz figürleri (edebî sanatlar) süs olarak değil, daha ziyade bir ifade zarureti olarak benimsetilmelidir. Gerek mecazların (istiare, alegori, mürsel mecaz), gerek söz diziminden (hafz, tedriç, tekrar, vb.) ve düşünüş tarzından (teşbih, tezat, canlılaştırma, mübalâğa, nida, soru, vb.) doğan öbür figürlerin ifadeye kazandırdıkları canlılık, tipik örneklerine rastlandıkça belirtilmelidir."

12.4.1.1.2. 1991-92 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında sözcük anlamı

1991-92 Öğretim Programı, sözcük anlamı ile ilgili ÖSS sorularının gerektirdiği bilgi, beceri ve tutumları kazandırıcı yeterliğe sahiptir; ancak, uygulamadan ve yönlendirmeden kaynaklanan eksiklikler bu konuda yetersizlik sebebi olabilir.

Konu ile ilgili olarak 1991-92 Öğretim Programında Türk Dili dersinde, Lise 1. sınıfta sözcük anlamı ile ilgili "Anlam bakımından kelimeler" başlığı altında aşağıdaki konulara yer verilmiştir:

1. Gerçek anlamlı kelimeler
2. Yan anlamlı kelimeler
3. Mecaz anlamlı kelimeler
4. Eş sesli kelimeler
5. Eş anlamlı kelimeler
6. Zıt anlamlı kelimeler
7. Terim anlamlı kelimeler
8. Deyim anlamlı kelimeler

Edebiyat dersinde, Lise 1. sınıfta aşağıdaki konulara yer verilmiştir:

1. Dil ve üslûp (İfade özellikleri, söz sanatları, teşbih, istiare, tenâsüp, kinaye, hüs-n-i tâlil, tecâhül-i arif, mecaz-ı mürsel, teşhis, mecaz, tezat, mübalağa vb.)
2. Mensur eserlerde kelime ve cümle çeşitliliği, söz grubu, deyim ve atasözünün ifadeyi zenginleştirmedeki rolü.

Kompozisyon dersinde, Lise 2. sınıfta şu konulara yer verilmiştir:

1. Kelime ve kelime grupları
2. Günlük hayatta çok kullanılan kelimeler (ilk manalı kullanım)
3. Belli bir alanı ilgilendiren kelimeler (terimler)
4. Kavramlar
5. Mecaz anlamlı kelimeler
6. Deyimler

Dil Bilim dersinde sözcük bilgisi ile aşağıdaki konulara yer verilmiştir:

1. Söz varlığı
2. Söz varlığının yapısı
3. Söz varlığı öğeleri
  - 3.1. Temel sözcükler
  - 3.2. Birleşik sözcükler
  - 3.3. Terimler
  - 3.4. Deyimler
  - 3.5. Kalıp ve kalıplaşmış sözler

Güzel Konuşma ve Yazma dersinde ise aşağıdaki konulara yer verilmiştir:

1. Kelime nedir? Kelime grupları
2. İlk manalı kullanım
3. Mecaz anlamlı kullanım
4. Terimler, kavramlar
5. Deyimler

Madde köklü	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
10. Yakınma bildiren cümleler	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	3
11. Varsayım bildiren cümleler	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
12. Çaresizlik bildiren cümleler	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
13. Sezgi, tahmin bildiren cümleler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2
14. Öneri içeren cümleler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2
15. Takdir etme, beğenme bildiren cümleler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	3
16. Güven bildiren cümleler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2
17. Tasarı bildiren cümleler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
18. Eleştiril bildiren cümleler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
19. A laya alma bildiren cümleler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
20. Aşamalı bir durum bildiren cümleler	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
21. Değişik durumları anlatan cümleler	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	4	1	3	2	-	15
22. İçerikle ilgili cümleler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	2
23. Üstüplü ilgili cümleler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	2
24. Tanım bildiren cümleler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
25. Karşılaştırma bildiren cümleler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	5
26. Öznel veya nesnel anlatım bildiren cümleler	1	-	-	-	-	-	-	-	1	2	1	-	1	1	1	1	1	-	1	1	-	13

Madde köklü	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
27. Hem olumluluk hem olumsuzluk bildiren cümleler	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
28. Olumlu bir durumun olumsuz bir ifadeyle anlatıldığı cümleler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
29. Bir yazının ilk cümlesi olabilecek cümle	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
30. Bir cümleyi, düşünceinin akışına göre, izleyebilecek ya da izleyemeyecek cümle	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	4
31. Cümlede boş bırakılan yere gelecek ifade	7	-	1	2	1	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	16
32. Karşılıklı konuşmalarda boş bırakılan yere gelecek ifade	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
33. İki cümle arasındaki anlam farkı	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
34. Anlatımda başvurulan yol bakımından benzeşen cümleler	-	-	1	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
35. Birden çok cümleyi bir cümleye indirmek	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
36. Tanıtılan kişi ya da kişilerle ilgili özellikler	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	5
37. Bir cümleden çıkarılacak ya da çıkarılmayacak yargılar	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	6
38. Bir atasözünden çıkarılacak ya da çıkarılmayacak yargılar	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Toplam	18	7	8	7	4	3	4	7	7	8	7	6	4	6	9	9	10	12	11	11	9	167

Çizelge 12.6. Cümle anlamı ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre kendi içindeki dağılımı

12.4.1.2.2. 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında cümle anlamı

Cümle anlamı ile ilgili bilgiler, sistemli bir şekilde verilmemiştir. Bu konudaki temel bilgi, beceri ve tutumların kazandırılmasına Okuma, Kompozisyon ve Dil Bilgisi derslerinde yer verilmiştir.

Metin incelemelerinde ve dil çalışmalarının temelinde cümleden hareket etme esas alınmıştır. Bu konuda şu ifadelere yer verilmiştir:

“Düşüncenin ifadedeki karşılığı daima cümle olduğundan, incelemelere cümleden başlamamız, ondan sonra derece derece cümleciklere, söylenişleri birer bütün teşkil eden kelime gruplarına geçmemiz doğru olur. Kelime ancak cümlenin içinde hayat kazanacağı için, sabit ve sarıh bir varlığı olmayan mücerret kelimeler üzerinde uğraşmamız, beklediğimiz verimi sağlayamayacaktır.”

“İncelemelerde kelimelerin ve cümlelerin doğru söylenişlerine, imlâya ve noktalamaya dikkat edilmelidir. İcabında imlâ yoluyla yazdırılacak bir cümle, bir paragraf, dil çalışmalarına başlangıç olabilir.”

Programda cümlenin şekil ve anlam bakımından doğruluğu konularına önem verilmiştir.

Okuma dersinde *“Cümleleri dil ve mana bakımından incelemek”, “Yanlı cümleleri düzeltmek”* şeklinde ifadelere yer verilirken cümle bilgisi ile cümle anlamı konularının içerikleri birbirinden ayırt edilmemiştir.

Kompozisyon ders konuları arasında *“Cümle teşkili”* konusunda anlamlı cümle birlikleri kurma çalışmaları yapılması amaçlanmıştır.

Dil Bilgisi konularında Lise 2. sınıfta *“Cümleler (Çeşitli cümlelerin söylenişinde ve öğelerindeki değişikliklerden doğan mana farkları. Metin incelemelerinde, Kompozisyonda)”*; Lise 3. sınıfta *“Cümleler (Edebiyatımızın türlü devirlerindeki nesir cümlelerinin farkları. Metin incelemelerinde)”* konularına yer verilmiştir.

1957 Programı, cümle anlamı ile ilgili ÖSS sorularını cevaplandırmada gerekli bilgi, beceri ve tutumların kazandırılmasında istenen yeterliğe sahip değildir.

12.4.1.2.3. 1991-92 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında cümle anlamı

1991-92 Öğretim Programının, ÖSS sorularının gerektirdiği bilgi, beceri ve tutumları kazandırma bakımından yeterli olmadığı konulardan birisi, cümle anlamıdır. Uygulamadan ve yönlendirmeden kaynaklanan bazı eksiklikler, bu konudaki yetersizliğin diğer sebeplerindedir.

Cümle anlamı konusu ile ilgili olarak Türk Dili derslerinde *“anlamlarına göre cümleler”*e yer verilirken ÖSS’de çok önemli yer tutan cümle anlamı ile ilgili *“Anlam ilişkilerine göre cümleler”, “İlettiği düşünce, duygu ve duruma göre cümleler”, “İlettiği yargıya göre cümleler”* ve *“Anlatım özelliklerine göre cümleler”*den ya hiç bahsedilmemiş ya da dolaylı olarak bahsedilmiştir.

Cümle anlamı ile ilgili olarak aşağıdaki konulara yer verilmiştir:

Lise son sınıf, Türk Dili dersinde:

1. Anlamlarına göre cümleler

1.1. Olumlu cümle

1.2. Olumsuz cümle**1.3. Soru cümlesi**

Edebiyat dersinde, Lise 1. sınıfta:

Mensur eserlerde kelime ve cümle çeşitliliği, söz grubu, deyim ve atasözünün ifadeyi zenginleştirmedeki rolü.

Kompozisyon dersinde, Lise 1. sınıfta:

Atasözü, vecize türünden özlü ifadelerin açıklanması

Lise 2. sınıfta:

1. Cümle
2. Cümlenin tarifi
3. Doğru cümlenin özellikleri:
  - 3.1. Cümlede dil bilgisi bakımından doğruluk
  - 3.2. Cümlede anlamca açıklık
  - 3.3. Cümlede tesirlik
4. Verilen kelimelerle doğru, açık, etkili cümle kurma çalışmaları

Güzel Konuşma ve yazma dersinde:

1. Cümle
2. Cümlenin tarifi
3. Doğru cümlenin özellikleri:
  - 3.1. Cümlede dil bilgisi bakımından doğruluk
  - 3.2. Cümlede anlamca açıklık
  - 3.3. Cümlede tesirlik
4. Verilen kelimelerle doğru, açık, etkili cümle kurma çalışmaları

Dil Bilim dersinde:

Cümle

12.4.1.3. Paragraf anlamı

12.4.1.3.1. ÖSS'de paragraf anlamı

Madde kökleri esas alınarak bu konudaki sorular, 19 maddede toplanmıştır. ÖSS'de öğrencilerden beklenen “okuduğunu anlama ve doğru yorumlama” temel bilgi ve becerilerinin ölçüldüğü en önemli sorular, paragraf anlamı ile ilgili sorulardır. Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili soruların % 38.5’ini, anlam bilgisi ile ilgili soruların ise % 55.1’ini paragraf anlamı ile ilgili sorular oluşturmaktadır. Ortalama 15 soru sorulmuştur. Bu konuda en fazla soru, “paragrafın ana düşüncesi” ile ilgili sorulmuştur.

Paragraf anlamı ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre kendi içindeki dağılımı şöyledir:

Madde kökü	Yıl															Toplam						
	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95		96	97	98	99	00	01
1. Giriş cümlesi	1	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
2. Sonuç cümlesi	2	1	2	1	1	-	1	-	1	1	1	-	1	-	-	-	1	1	1	1	-	16
3. Bir parçayı iki paragrafa bölme	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	3
4. Paragrafın düşünce akışını bozan cümle	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	2	2	1	2	1	2	1	1	15
5. Paragraf içinde boş bırakılan yere gelebilecek ifade	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1	-	4
6. Paragrafın konusu	2	-	-	-	-	-	-	2	-	-	1	1	-	1	1	-	2	-	1	-	-	11
7. Paragrafın ana düşüncesi	3	6	5	4	4	3	5	4	5	5	5	7	4	6	-	8	4	5	1	4	7	95

Madde kökü	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
8. Paragrafın ana duygusu	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
9. Parçadan çıkarılabilecek en kapsamlı yargı	-	2	-	2	2	2	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	15
10. Parçada anlatılan kişi ya da yapıta, parçadaki sözleri söyleyene ilişkin yorum ve çıkarımlar	1	6	4	5	3	1	-	2	-	2	3	3	2	1	8	2	5	4	3	1	4	60
11. Paragraftan çıkarılamayacak yargı	-	-	-	2	1	1	2	-	2	-	-	-	1	1	1	1	-	-	1	-	1	14
12. Paragrafta değinilmeyen yargı ya da durum	4	-	2	2	-	-	2	-	1	4	2	1	3	2	2	4	3	2	4	4	2	44
13. Paragrafın yanıt oluşturduğu soru	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	1	-	-	1	2	1	7
14. Paragrafta karşı çıkılan düşünce	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	3
15. Paragraf başlığı	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
16. Paragraftaki bir sözü, paragrafta göre değerlendirmek	-	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	5
17. Anlatım biçimleri	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1	-	3
18. Anlatım tekniği	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	1	-	6
19. Düşünceyi geliştirme yolları	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Toplam	14	17	16	19	13	8	11	10	12	13	14	14	13	15	15	18	20	17	16	16	20	311

Çizelge 12.7. Paragraf anlamı ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre kendi içindeki dağılımı

12.4.1.3.2. 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında paragraf anlamı

1957 Programında üzerinde en fazla durulan konu, paragraf anlamıdır. Çok sistemli olmasa da paragraf anlamı ile ilgili bilgi, beceri ve tutumlara programda geniş yer verilmiştir. 1957 Programının ÖSS ile örtüşme düzeyi en yüksek olan anlam bilgisi konusu, paragraf anlamıdır.

Metin incelemelerinde “... *ele alınacak başlıca meseleler, parçanın bütünü (gerekirse alındığı eserdeki veya yazarın öbür eserleri arasındaki yeri; şekli, ana fikri (fikir yazılarında ve tezli eserlerde), teması (bilhassa duyguları ifade eden eserler ve benzerlerinde), kompozisyonu (başlıca bölümleri ve bunlar arasındaki bağlar), üslup vasıfları, çevre ve devrin umumî fikirleriyle veya eski yeni başka eserlerle olan ilgileri ve benzerleri*” konularından bahsedilerek, paragraf anlamı ile ilgili gerekli bilgi, beceri ve tutumların kazandırılması hedeflenmiştir.

Her sınıfta, Kompozisyon dersinde “*paragraf teşkili*” konusuna yer verilmesi, konuya verilen önemin diğer bir göstergesidir.

Yazılı kompozisyon çalışmaları, ÖSS amaç edinilmese de, paragraf anlamı ile ilgili soruları çözmeye gerekli beceri ve tutumların kazandırılmasına yönlendirici mahiyettedir:

“Paragraf teşkili: Derece derece, okuma parçalarındaki paragrafları tanıma, bölme; vaka, tasvir, tahlil, duygu ve fikir paragraflarının başlangıç (giriş veya geçiş) cümlelerini yazabilme; basit makalelerde, haber yazılarında paragrafları düzenleme; türlü yazılarda paragrafları doğru kurma alıştırmaları.”

Yine “*Sebep-netice arasındaki bağlantının gösterilmesi (bir fikrin doğruluğunun veya yanlışlığının sebepleri, bir vakanın sebepleri*” vb. konular, paragraf anlamı ile bilgi, beceri ve tutumların kazandırılmasına, geliştirilmesine yönelik uygulamalardır.

1957 Programı, paragraf anlamı ile ilgili soruları çözmeye birçok bakımdan yeterliğe sahipse de, ÖSS gibi çoktan seçmeli bir test sınavının bu konuda gerektirdiği bilgi, beceri ve tutum bakımından istenen yeterlikte değildir.

12.4.1.3.3. 1991-92 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında paragraf anlamı

1991-92 Öğretim Programı, paragraf anlamı ile ilgili ÖSS sorularının gerektirdiği bilgi, beceri ve tutumları kazandırıcı yeterliğe büyük ölçüde sahiptir; ancak, uygulamadan ve yönlendirmeden kaynaklanan eksiklikler bu konuda yetersizlik sebebi olabilir.

Çoktan seçmeli bir test sınavında, Türkçeyi kullanma gücünü, ölçme nitelikleri (geçerlik, güvenilirlik, kullanılabilirlik) bakımından en iyi ölçen sorular, paragraf anlamı ile ilgili sorulardır. Türkçe ve edebiyat öğretiminin temel etkinliklerinden “*okuma*”, “*anlama*” ve “*anlatım*” öğretim düzeylerinin belirlenmesi için de en iyi ölçme sınavı, paragraf anlamı ile ilgili sınavlardır. Bu sebeplerden dolayı, ÖSS sorularında en fazla soru, paragraf anlamı konusunda sorulmuştur.

Edebiyat dersinde okunan metinlerde ana ve yardımcı fikirler üzerinde çalışmalar yapılarak, paragraf anlamı ile ilgili bilgi, beceri ve tutumların kazandırılması sağlanır. Çeşitli mensur türleri üzerinde yapılan paragraf çalışmaları, ÖSS için yeterli olmasa da gerekli yönlendiriciliğe sahiptir.

Kompozisyon dersinde en ağırlıklı konu, paragraf konusudur. Kompozisyon dersi içeriğinin çoğunluğunu paragraf bilgisi ve anlamı ile ilgili konular oluşturmaktadır. Kompozisyon dersinde, sınıflara göre, aşağıdaki konulara yer verilmiştir:

Lise 2. sınıfta:

1. Konu nedir?
2. Konu nasıl sınırlandırılır?
3. Konu seçiminde ve sınırlandırılmasında nelere dikkat edilir?
4. İfade yolları
  - 4.1. Tasvir yoluyla ifade
  - 4.2. Hikâye etme (Tahkiyeli anlatım)
  - 4.3. İddia ve ispat yoluyla ifade (ilim ve fikir amaçlı ifade)
  - 4.4. Açıklama yoluyla ifade
5. Paragraf
  - 5.1. Paragraf nedir?
  - 5.2. Paragraf içi bütünlük
  - 5.3. Paragraf çeşitleri

Lise 3. sınıfta:

Yazma çalışmaları

1. Konu tespiti (Kavram, problem)
2. Konunun sınırlandırılması (Problemin hangi yönünü çözebilirim?)
3. Ana fikir tespiti (Problemin çözümü için belirlediğim ana fikir cümlesi nedir?)
4. Ana fikri geliştirme yollarından hangilerinin kullanılacağı tespiti (İstatistik, gözlem, deney, alıntı, tümden gelim, tüme varım)
5. İfade şeklinin ve uygun türün belirlenmesi. Hikâye etme (Kısa hikâye, uzun hikâye ve roman); iddia ve ispat (sohbet, makale, fıkra, deneme, eleştiri, hatıra, gezi); tasvir ve tahlil (fizikî unsurların ifadelendirilmesi)
6. Yazıların İncelenmesi
  - 6.1. Plân yönünden
  - 6.2. Dil bilgisi yönünden
  - 6.3. İmlâ yönünden
  - 6.4. Noktalama yönünden
  - 6.5. Birikimlerden yararlanma yönünden
7. Araştırmaya yönelik okuma
  - 7.1. Metni okurken not alma
  - 7.2. Metni okurken fişleme
  - 7.3. Metindeki hayal unsurları
  - 7.4. Metindeki duygu unsurları
  - 7.5. Metindeki düşünce unsurları
  - 7.6. Metindeki olay unsurları
  - 7.7. Metindeki zaman, mekân, mantık ve bilgi bağlantıları
  - 7.8. Hikâye etme, tasvir, açıklama, ilmî ve fikrî ifadelerin özellikleri

Dil Bilim dersinde:

1. Metin özetleme

2. Metinlere uygun başlık koyma
3. Metinlerin ayrıntılarını derecelendirme
4. Metin tamamlama
5. Metin çözümlemesinde dil içi öğelerin işlev ve değerleri
6. Metin çözümlemesinde dil dışı öğelerin işlev ve değerleri

Güzel Konuşma ve Yazma dersinde:

1. Plân ve çeşitleri
2. Anlatım çeşitleri
  - 2.1. Açıklayıcı anlatım
  - 2.2. Tartışmacı anlatım
  - 2.3. Tasvirî anlatım
  - 2.4. Hikâye edici anlatım
3. Paragraf
  - 3.1. Paragraf içi bütünlük
  - 3.2. Paragraf çeşitleri
4. Konu
  - 4.1. Konu nedir?
  - 4.2. Konu nasıl sınırlandırılır?
  - 4.3. Plân
  - 4.4. Plânlı yazmanın faydaları
  - 4.5. Bir yazının plânını çıkarma çalışmaları
5. Yazma çalışmaları
  - 5.1. Konu tespiti
  - 5.2. Sınırlandırma
  - 5.3. Ana fikir tespiti
  - 5.4. Uygun ifade şeklinin plânı ve uygun türün tespiti

12.4.2. Sözcük bilgisi

12.4.2.1. ÖSS'de sözcük bilgisi

ÖSS'deki Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili soruların % 4.3'ünü sözcük bilgisi ile ilgili sorular oluşturmaktadır. Ortalama 2 soru sorulmuştur. En az soru edatlar, en fazla soru da zarflar konusunda sorulmuştur.

Sözcük bilgisi ile ilgili soruların yıllara göre kendi içindeki dağılımı şöyledir:

Madde kököl	Yıl												Toplam									
	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92		93	94	95	96	97	98	99	00	01
1. Adlar (isimler) ve ad tamlamaları	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	1	-	-	1	-	-	4
2. Zamirler (adillar)	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	4
3. Sıfatlar ve sıfat tamlamaları	-	-	-	-	-	-	2	1	1	-	-	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-	7
4. Zarflar (belirteçler)	1	1	1	-	-	1	1	1	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	9
5. Edatlar (ilgeçler)	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2
6. Bağlaçlar	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	4
7. Eylemler (fiiller)	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	5
Toplam	1	3	1	-	-	2	3	2	4	-	1	3	2	3	3	3	-	1	1	-	2	35

Çizelge 12.8. Sözcük bilgisi ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre kendi içindeki dağılımı

12.4.2.2. 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında sözcük bilgisi

1957 Programında sözcük bilgisi ile ilgili olarak Okuma dersindeki metin incelemelerinde “*Uygulamada, isim, sıfat, fiil olarak aynı duyguyu ifade eden kelimeleri buldurmak; içinde boşluklar bulunan metinlerde, cümlelerin umumî manasına göre, birbirine yakın kelimelerden uygun düşecekleri kullandırmak ...*” konularına yer verilmiş; burada sadece isim, sıfat ve fiilden bahsedilmiştir.

Dil Bilgisi konularında ise sözcük bilgisine “*Kelime çeşitleri ve bunların yerini tutan gruplar (Cümledeki görevlerine göre, Okumada ve Kompozisyonda)*” şeklinde yer verilerek, bu konuda gerekli bilgi, beceri ve tutumların kazandırılması hedeflenmiştir.

1957 Programı, istenen düzeyde olmasa da, sözcük bilgisi konusunda ÖSS için gerekli yeterliğe sahiptir.

12.4.2.3. 1991-92 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında sözcük bilgisi

1991-92 Öğretim Programının ÖSS soruları ile yüksek düzeyde örtüştüğü konulardan birisi de sözcük bilgisi konusudur.

1991-92 Öğretim Programı, sözcük bilgisi ile ilgili ÖSS sorularının gerektirdiği bilgi, beceri ve tutumları kazandırıcı yeterliğe büyük ölçüde sahiptir; ancak, uygulamadan ve yönlendirmeden kaynaklanan eksiklikler bu konuda yetersizlik sebebi olabilir.

Türk Dili dersinde her sözcük türü ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Lise 1. sınıfta fiiller; Lise 2. sınıfta isim cinsinden kelimeler, sıfatlar, zamirler, zarflar, edat cinsinden kelimeler konularına yer verilmiştir. Sözcük türleri ile ilgili olarak programda şu konulara yer verilmiştir:

Lise 1. sınıfta:

1. Fiiller
  - 1.1. Fiillerin cümle içindeki görevi
  - 1.2. Fiil çekimi
  - 1.3. Çekimli fiilin yapısındaki unsurlar
    - 1.3.1. Kök- gövde
    - 1.3.2. Şahıs (Kişi) ekleri
    - 1.3.3. Ek fiil, çekimi ve görevi
    - 1.3.4. Fiillerin birleşik zamanlı çekimleri
  - 1.4. Yapılarına göre fiiller
    - 1.4.1. Basit fiiller
    - 1.4.2. Türemiş fiiller
    - 1.4.3. Birleşik fiiller
      - 1.4.3.1. İsim + yardımcı fiil kuruluşundaki birleşik fiiller
      - 1.4.3.2. Fiil + yardımcı fiil kuruluşundaki birleşik fiiller
      - 1.4.3.3. Anlamca kaynaşmış, deyimleşmiş birleşik fiiller
  - 1.5. Çatılarına göre fiiller
    - 1.5.1. Özneye göre
      - 1.5.1.1. Etken fiil
      - 1.5.1.2. Edilgen fiil

1.5.1.3. DönüŖlü fiiller**1.5.1.4. İŖteŖ fiil****1.5.2. Nesneye göre****1.5.2.1. GeçiŖli fiil****1.5.2.2. GeçiŖsiz fiil**

Lise 2. sınıfta:

2. İsimler**2.1. İsmın hâlleri****2.1.1. Yalın hâli****2.1.2. İlgı hâli****2.1.3. Yükleme hâli****2.1.4. Yaklaşma hâli****2.1.5. Bulunma hâli****2.1.6. Ayrılma hâli****2.2. İsimlerde sahiplik-aitlik****2.2.1. İyelik ekleri****2.2.2. Aitlik ekleri****2.3. İsimlerde soru****2.4. Yapılarına göre isimler****2.4.1. Basit isimler****2.4.2. TüremiŖ isimler****2.4.3. BirleŖik isimler****2.5. İsim-fiiller****3. Sıfatlar****3.1. Sıfat çeŖitleri****3.1.1. Niteleme sıfatları****3.1.2. Belirtme sıfatları****3.1.2.1. İŖaret sıfatları****3.1.2.2. Sayı sıfatları****3.1.2.3. Soru sıfatları****3.1.2.4. Belirsizlik sıfatları****3.2. Yapılarına göre sıfatlar****3.2.1. Basit sıfatlar****3.2.2. TüremiŖ sıfatlar****3.2.3. BirleŖik sıfatlar****3.3. PekiŖtirilmiŖ sıfatlar****3.4. Kelime grubu hâlindeki sıfatlar****3.5. Sıfat-fiiller****4. Zamirler****4.1. Zamirlerin cümle içindeki görevleri****2.3.2. Zamir çeŖitleri****4.2.1. Ŗahıs zamirleri****4.2.2. İŖaret zamirleri****4.2.3. Soru zamirleri**

- 4.2.4. Belirsizlik sıfatları
- 4.3. Zamirlerin çeşitleri
  - 4.3.1. Şahıs zamirleri
  - 4.3.2. İşaret zamirleri
  - 4.3.3. Soru zamirleri
  - 4.3.4. Belirsizlik zamirleri
- 4.4. Zamirlerin yapısı
  - 4.4.1. Basit zamirler
  - 4.4.2. Birleşik zamirler
- 5. Zarflar
  - 5.1. Zarfların çeşitleri
    - 5.1.1. Yön zarfları
    - 5.1.2. Zaman zarfları
    - 5.1.3. Hâl zarfları
    - 5.1.4. Azlık-çokluk zarfları
    - 5.1.5. Soru zarfları
  - 5.2. Zarfların yapısı
    - 5.2.1. Basit zarflar
    - 5.2.2. Türemiş zarflar
    - 5.2.3. Birleşik zarflar
    - 5.2.4. Zarf- fiiller
- 6. Edat cinsinden kelimeler
  - 6.1. Edatların cümledeki görevleri
  - 6.2. Edat çeşitleri
    - 6.2.1. Ünlem edatları
    - 6.2.2. Bağlama edatları
  - 6.3. Çekim edatları

Dil Bilim dersinde:

Sözcük türleri

12.4.3. Şekil bilgisi

12.4.3.1. ÖSS'de şekil bilgisi

ÖSS'deki Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili soruların % 1.7'sini şekil bilgisi ile ilgili sorular oluşturmaktadır. Ortalama 1 soru sorulmuştur. Bazı yıllar hiç soru sorulmamıştır. Konu ile ilgili en fazla soru (3 soru), 1999 yılında sorulmuştur.

ÖSS'deki Türkçeyi kullanma gücü ile sorularda en az sorulan konulardan birisidir.

Şekil bilgisi ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	1	-	-	-	1	1	1	-	1	1	-	-	-	1	-	1	1	3	2	-	14

Çizelge 12.9. Şekil bilgisi ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

12.4.3.2. 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında şekil bilgisi

1957 Programının ÖSS'deki Türkçeyi kullanma gücü sorularının konuları ile örtüşme düzeyinin yüksek olduğu konulardan biri de şekil bilgisidir.

Okuma derslerinde şekil bilgisi anlam bilgisi ile birlikte “*Cümleleri dil ve mana bakımından incelemek*” ifadesi ile bildirilmiştir. Dil bakımından incelemenin içeriğinde şekil bilgisinin de olacağı muhakkaktır.

1957 Programında şekil bilgisi konusuna, Dil Bilgisi konuları içerisinde üç sınıfta da doğrudan yer verilmiştir. Yeri geldikçe diğer derslerde de bu konuda çalışmalar yapılması gereğinden bahsedilmiştir.

Lise 1. sınıfta:

Kökler ve ekler (Metin incelemelerinde), basit ve birleşik kelimeler (Metin incelemelerinde, Yazılı kompozisyonda)

Lise 2. sınıfta:

Türkçede kelime türetme yolları (Metin incelemelerinde ve sırası geldikçe öbür çalışmalarda)

Lise 3. sınıfta:

1. Türkçede kelime türetme yolları (Metin incelemelerinde, sırası geldikçe öbür çalışmalarda)
2. Dilimizde kelime gruplarının türlü devirlerdeki şekilleri arasındaki farklar (Metin incelemelerinde)

1957 Programı, şekil bilgisi konusunda, bazı konularda eksiklikler ve uygulamada noksanlıklar olsa da, ÖSS'deki şekil bilgisi konuları ile ilgili soruları çözmeye gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazandıracak yeterliğe sahiptir.

12.4.3.3. 1991-92 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında şekil bilgisi

1991-92 Öğretim Programının ÖSS soruları ile yüksek düzeyde örtüştüğü konulardan birisi de şekil bilgisi konusudur.

1991-92 Öğretim Programı, şekil bilgisi ile ilgili ÖSS sorularının gerektirdiği bilgi, beceri ve tutumları kazandırıcı yeterliğe büyük ölçüde sahiptir; ancak, uygulamadan ve yönlendirmeden kaynaklanan eksiklikler bu konuda yetersizlik sebebi olabilir.

Türk Dili dersinde şekil bilgisi konusuna özellikle Lise 1 ve Lise 2 konularında, geniş yer verilmiştir. Sözcük türleri konusunda da şekil bilgisi ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Şekil bilgisi ile ilgili olarak programda şu konulara yer verilmiştir:

Lise 1. sınıfta:

1. Kök, çeşitleri ve özellikleri
  - 1.1. Fiil kökleri
  - 1.2. İsim kökleri
2. Ek, çeşitleri ve özellikleri
  - 2.1. Yapım ekleri, gövde ve çeşitleri
    - 2.1.1. İsimden isim yapan ekler
    - 2.1.2. İsimden fiil yapan ekler
    - 2.1.3. Fiilden fiil yapan ekler
    - 2.1.4. Fiilden isim yapan ekler

- 2.1.5. Fiil gövdeleri
- 2.1.6. İsim gövdeleri
- 3. Çekim ekleri
  - 3.1. Fiil çekim ekleri
    - 3.1.1. Şekil ve zaman (kip) ekleri
      - 3.1.1.1. Haber (bildirme) kipleri
      - 3.1.1.2. Dilek (tasarlama) kipleri
    - 3.1.2. Şahıs ekleri
    - 3.1.3. Soru eki
    - 3.1.4. Fiillerdeki olumsuzluk ekleri
  - 3.2. İsim çekim ekleri
    - 3.2.1. Hâl ekleri
    - 3.2.2. İyelik ve aitlik eki
    - 3.2.3. Çokluk eki
    - 3.2.4. Soru eki
- 4. Yardımcı ünlü ve yardımcı ünsüzler
- 5. Yapı bakımından kelimeler
  - 5.1. Basit kelime
  - 5.2. Türemiş kelime
  - 5.3. Birleşik kelime
- 6. Yapılarına göre fiiller
  - 6.1. Basit fiiller
  - 6.2. Türemiş fiiller
  - 6.3. Birleşik fiiller
    - 6.3.1. İsim + yardımcı fiil kuruluşundaki birleşik fiiller
    - 6.3.2. Fiil + yardımcı fiil kuruluşundaki birleşik fiiller
    - 6.3.3. Anlamca kaynaşmış, deyimleşmiş birleşik fiiller

Lise 2. sınıfta:

- 1. Yapılarına göre isimler
  - 1.1. Basit isimler
  - 1.2. Türemiş isimler
  - 1.3. Birleşik isimler
- 2. İsim-fiiller
- 3. Yapılarına göre sıfatlar
  - 3.1. Basit sıfatlar
  - 3.2. Türemiş sıfatlar
  - 3.3. Birleşik sıfatlar
  - 3.3. Pekleştirilmiş sıfatlar
  - 3.4. Kelime grubu hâlindeki sıfatlar
- 4. Sıfat-fiiller
- 5. Zamirlerin yapısı
  - 5.1. Basit zamirler
  - 5.2. Birleşik zamirler
- 6. Zarfların yapısı

- 6.1. Basit zarflar
- 6.2. Türemiş zarflar
- 6.3. Birleşik zarflar
- 6.4. Zarf-fiiller

Lise 3. sınıfta:

1. Cümle unsurlarının yapısında bulunan başlıca kelime grupları
  - 1.1. İsim tamlaması
  - 1.2. Sıfat tamlaması
  - 1.3. Tekrar grubu
  - 1.4. Aitlik grubu
  - 1.5. Edat grubu
  - 1.6. Birleşik fiil
  - 1.7. İsim-fiil grubu
  - 1.8. Sıfat-fiil grubu
  - 1.9. Zarf- fiil grubu
  - 1.10. Unvan grubu
  - 1.11. Sayı grubu
  - 1.12. Ünlem grubu
  - 1.13. Bağlama grubu
  - 1.14. Kısaltma grupları

Kompozisyon dersinde:

1. Yazıların İncelenmesi
  - 1.1. Dil bilgisi yönünden

Dil Bilim dersinde:

1. Dilin biçim yönü
2. Sözcük
3. Sözcük oluşturma
4. Kök-ek ilişkileri
5. Sözcüklerin dizilişi
6. Sözcükler arası ilişki alanları

12.4.4. Cümle bilgisi

12.4.4.1. ÖSS'de cümle bilgisi

ÖSS'deki Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili soruların % 5,2'sini cümle bilgisi ile ilgili sorular oluşturmaktadır. Ortalama 2 soru sorulmuştur. En fazla soru "cümle türleri" ile ilgili sorulmuştur.

Cümle bilgisi ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre kendi içindeki dağılımı şöyledir:

Madde köklü	Yıl											Toplam										
	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91		92	93	94	95	96	97	98	99	00	01
1. Özne	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	3
2. Özne ve yüklemden oluşan cümleler	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	3
3. Ögelerin sıralanışı bakımından birbirine benzeyen cümleler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1	-	-	1	4
4. Ögeleri sırayla verilen cümleler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-	2
5. Nesne	-	1	-	-	-	-	-	1	-	1	1	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	7
6. Dolaylı tümleş	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
7. Cümlelerin ögeleri	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2
8. Özne-yüklem uyumu	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2
9. Özne-yüklem ilişkisi	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
10. Nesne-yüklem ilişkisi	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	5
11. Cümle türleri	-	-	-	1	-	-	1	1	1	1	1	-	2	1	1	-	1	-	-	1	-	12
Toplam	-	2	3	1	-	1	2	2	1	4	3	2	3	2	2	2	4	2	1	3	2	42

Çizelge 12.10. Cümle bilgisi ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre kendi içindeki dağılımı

12.4.4.2. 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında cümle bilgisi

1957 Programının ÖSS'deki Türkçeyi kullanma gücü sorularının konuları ile örtüşme düzeyinin orta derecede olduğu konulardan biri, cümle bilgisidir.

Cümle bilgisi ile ilgili konular, çoğunlukla cümle anlamı konuları ile bir birliktelik içinde ele alınmıştır. Doğru ve düzgün cümleler kurma, programda en önemli hedefler arasındadır. Anlam bilgisi ile birlikte en fazla önem verilen konulardan biri de cümle bilgisidir.

Programda Okuma ve Kompozisyon derslerinde "*Basit, bağlı, sıra cümleleri doğru yazıp noktalamak; bileşik cümleleri bağlı cümleler hâline getirmek veya bunun aksini yapmak*", "*Cümleleri dil ve mana bakımından incelemek*", "*Yanlış cümleleri düzeltmek*" gibi çalışmalara yer verilmiştir.

Çeşitli konularda yapılan yönlendirmeler cümle bilgisi için de yapılmıştır: "*İncelemelerde kelimelerin ve cümlelerin doğru söylenişlerine, imlâya ve noktalamaya dikkat edilmelidir. İcabında imlâ yoluyla yazdırılacak bir cümle, bir paragraf, dil çalışmalarına başlangıç olabilir.*"

1957 Programında cümle bilgisi konusuna, Dil Bilgisi konuları içerisinde üç sınıfta da doğrudan yer verilmiştir. Yeri geldikçe diğer derslerde de bu konuda çalışmalar yapılması gereğinden bahsedilmiştir.

Lise 1. sınıfta:

Cümleler (Bütün çalışmalarda)

Lise 2. sınıfta:

Cümleler (Çeşitli cümlelerin söylenişinde ve öğelerindeki değişikliklerden doğan mana farkları. Metin incelemelerinde, Kompozisyonda)

Lise 3. sınıfta:

Cümleler (Edebiyatımızın türlü devirlerindeki nesir cümlelerinin farkları. Metin incelemelerinde).

1957 Programı, bazı konularda önemli eksiklikler olsa da, cümle bilgisi ile ilgili konularda ÖSS adaylarından bu konuda beklenen bilgi, beceri ve tutumu kazandıracak yeterliğe orta düzeyde sahiptir.

12.4.4.3. 1991-92 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında cümle bilgisi

1991-92 Öğretim Programının ÖSS soruları ile yüksek düzeyde örtüştüğü konulardan birisi de cümle bilgisi konusudur.

1991-92 Öğretim Programı, cümle bilgisi ile ilgili ÖSS sorularının gerektirdiği bilgi, beceri ve tutumları kazandırıcı yeterliğe büyük ölçüde sahiptir; ancak, uygulamadan ve yönlendirmeden kaynaklanan eksiklikler bu konuda yetersizlik sebebi olabilir.

Türk Dili dersinde cümle bilgisi konusuna Lise 3. sınıf konularında geniş yer verilmiştir. Bu konu ile ilgili olarak, programda şu konulara yer verilmiştir:

1. Cümleyi meydana getiren unsurlar

1.1. Yükleme

- 1.2. Özne
- 1.3. Nesne
- 1.4. Zarf tümleci
- 1.5. Yer tamlayıcısı
- 1.6. Cümle dışı unsurlar
2. Cümle çeşitleri
  - 2.1. Yapılarına göre cümleler
    - 2.1.1. Basit cümle
    - 2.1.2. Sıralı cümle
    - 2.1.3. Bağlı cümle
    - 2.1.4. Birleşik cümle
      - 2.1.4.1. İç içe birleşik cümle
      - 2.1.4.2. Ki'li birleşik cümle
      - 2.1.4.3. Şartlı birleşik cümle
  - 2.2. Yüklem türüne göre cümleler
    - 2.2.1. İsim cümlesi
    - 2.2.2. Fiil cümlesi
  - 2.3. Anlamlarına göre cümleler
    - 2.3.1. Olumlu cümle
    - 2.3.2. Olumsuz cümle
    - 2.3.3. Soru cümlesi
    - 2.3.4. Yüklem yeri bakımından cümleler
      - 2.4.1. Kurallı cümle
      - 2.4.2. Devrik cümle
3. Cümle çözümlemesi
  - 3.1. Cümle çözümlemesi plânı
  - 3.2. Yapılarına göre cümleler
    - 3.2.1. Basit cümle
    - 3.2.2. Sıralı cümle
    - 3.2.3. Bağlı cümle
    - 3.2.4. Birleşik cümle
  - 3.3. Yüklem türüne göre cümleler
    - 3.3.1. İsim cümlesi
    - 3.3.2. Fiil cümlesi

Kompozisyon dersinde:

1. Cümle
2. Cümlelerin tanımı
3. Doğru cümlelerin özellikleri:
  - 3.1. Cümlede dil bilgisi bakımından doğruluk
4. Basit, birleşik ve sıralı cümle kurma çalışmaları
5. Cümlede imlâ ve noktalama çalışmaları
6. Yazıların İncelenmesi
  - 6.1. Dil bilgisi yönünden

Dil Bilim dersinde:

Cümle

Güzel Konuşma ve Yazma dersinde:

1. Cümleler
2. Doğru cümlenin özellikleri
- 2.1. Dil bilgisi bakımından doğruluk
3. Basit, birleşik, sıralı cümle kurma çalışmaları

12.4.5. Anlatım bozuklukları

12.4.5.1. ÖSS'de anlatım bozuklukları

Madde kökleri esas alınarak bu konudaki sorular, 14 maddede toplanmıştır. ÖSS'de anlam bilgisinden sonra en fazla soru sorulan konu, anlatım bozukluklarıdır. ÖSS'de öğrencilerin en fazla zorlandığı sorulardan bir kısmı da, anlatım bozuklukları ile ilgili sorulardır. Türkçeyi “doğru ve etkili kullanma” becerileri ile dikkat derecesi bu soruların çözümünde çok önemlidir.

Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili soruların % 12'sini, anlatım bozuklukları ile ilgili sorular oluşturmaktadır. Ortalama 5 soru sorulmuştur.

Bu konuda en fazla soru, “Gereksiz sözcük kullanımı” ile ilgili sorulmuştur. Anlatım bozuklukları ile ilgili soruların % 37'sini bu konu oluşturmaktadır.

Anlatım bozuklukları ile ilgili soruların kendi içindeki dağılımı şöyledir:

Madde kökü	Yıl													Toplam									
	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93		94	95	96	97	98	99	00	01	
1. Gereksiz sözcük kullanımı	1	1	2	-	1	4	2	3	1	2	1	2	2	-	4	1	-	1	1	1	1	1	31
2. Sözcüğün yanlış anlamda kullanılması	-	-	-	-	-	-	2	1	2	-	-	-	-	1	-	2	-	-	2	1	-	-	11
3. Sözcüğün yanlış yerde kullanılması	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
4. Birbirine çelişen sözcükler	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	2
5. Özne eksikliği	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
6. Yükleme ya da yan cümlecik yükleme eksikliği	-	-	-	-	-	1	-	2	-	-	2	1	1	1	1	-	1	1	1	1	1	-	13

Madde köklü	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
7. Nesne eksikliği ya da fazlalığı	-	-	1	1	1	-	-	-	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	1	7
8. Tümleç eksikliği ya da fazlalığı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2
9. Ek eylem eksikliği	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2
10. Özne-yüklem uyumsuzluğu	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	1	1	-	1	1	-	1	-	8
11. Tamlama yanlışları	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	1	1	1	-	-	-	1	1	-	-	1	8
12. Anlamca karışık cümleler	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	4
13. Ek yanlışlığı	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	1	-	4
14. Bağlaç yanlışlığı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	2
Toplam	2	3	3	1	3	7	6	6	3	5	4	6	6	5	7	6	4	5	6	5	4	97

Çizelge 12.11. Anlatım bozuklukları ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre kendi içindeki dağılımı

12.4.5.2. 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında anlatım bozuklukları

1957 Programında anlatım bozuklukları konusu cümle anlamı ve bilgisi ile ilgili konular ve diğer konular içerisinde kaynaştırılmıştır.

Okuma ve Kompozisyon derslerindeki çeşitli çalışmalarda, şekil ve anlam bakımından kelimeleri ve cümleleri doğru kullanmak için gerekli bilgi, beceri ve tutumların kazandırılması “*Cümleleri dil ve mana bakımından incelemek*”, “*Yanlış cümleleri düzeltmek*” ve “*İncelemelerde kelimelerin ve cümlelerin doğru söylenişlerine, imlâya ve noktalamaya dikkat edilmelidir.*” ifadeleri ile belirtilmiştir.

Dil Bilgisi konularında ise özellikle “*Cümleler (Çeşitli cümlelerin söylenişinde ve öğelerindeki değişikliklerden doğan mana farkları. Metin incelemelerinde, Kompozisyonunda)*” konusunda anlatım bozukluklarını düzeltmeye yönelik çalışmalara yer verilmiştir.

Programda değişik konular içerisinde kaynaştırılarak verilen anlatım bozuklukları ile ilgili bilgi ve beceriler ile, çoktan seçmeli test sınavlarındaki soru tipleri dikkate alındığında, anlatım bozuklukları konusundaki sorularda başarılı olma özel bir çabayı gerektirecek nitelikte olduğu için 1957 Programının bu konuda gerekli yeterliğe sahip olduğunu söylemek zordur.

12.4.5.3. 1991-92 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında anlatım bozuklukları

1991-92 Öğretim Programında anlatım bozuklukları konusu, diğer konu alanları içerisinde kaynaştırılmıştır. “*Anlatım bozuklukları*” başlığı altında programda herhangi bir konu yoktur.

ÖSS’de öğrencilerin en fazla zorlandığı sorulardan bir kısmını da anlatım bozukluğu soruları oluşturmaktadır. Edebiyat, Kompozisyon ve Türk Dili derslerinde edinilen bilgi, beceri ve tutumlarla ÖSS’deki anlatım bozuklukları ile ilgili soruları doğru cevaplandırmak mümkün olabilir; ama, yeterli değildir. Anlam ve şekil bakımından, gerek sözcük gerekse cümle düzeyinde anlatım bozuklukları konusunun programlarda ve ders kitaplarında yer alması gerekir. Bu konuda 1957 Programı gibi, 1991-92 Programı da gerekli yeterliğe sahip değildir.

Doğrudan veya dolaylı olarak diğer konular içinde kaynaştırılarak verilen anlatım bozuklukları ile ilgili en yakın konuları şu şekilde belirtmek mümkündür:

Kompozisyon ve Güzel Konuşma ve Yazma derslerinde:

1. Doğru cümlelerin özellikleri:
  - 1.1. Cümlede dil bilgisi bakımından doğruluk
  - 1.2. Cümlede anlamca açıklık
2. Verilen kelimelerle doğru, açık, etkili cümle kurma çalışmaları
3. Cümlede imlâ ve noktalama çalışmaları

Dil Bilim dersinde:

1. Sözcüklerin dizilişi
2. Sözcükler arası ilişki alanları

12.4.6. Ses bilgisi

12.4.6.1. ÖSS'de ses bilgisi

ÖSS'deki Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili soruların % 0.8'ini ses bilgisi ile ilgili sorular oluşturmaktadır.

Bazı yıllar hiç soru sorulmamıştır. ÖSS'de en az soru sorulan konudur.

Ses bilgisi ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam	
Soru Sayısı	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	1	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	1	7

Çizelge 12.12. Ses bilgisi ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

12.4.6.2. 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında ses bilgisi

1957 Programının ÖSS'deki Türkçeyi kullanma gücü sorularının konuları ile örtüşme düzeyinin alt seviyede olduğu konulardan biri de ses bilgisidir.

Okuma ve Kompozisyon derslerinde çeşitli çalışmalar içerisinde yeri geldikçe bu konuda çalışmalar yapılması programın genel muhtevassından anlaşılmaktadır.

1957 Programında ses bilgisi konusuna, Dil Bilgisi konuları içerisinde birinci sınıfta yer verilmiştir:

1. Ses, ses yolu
2. Dilimizin sesleri, hece, kelime
3. Dilimizde sesli uyumu

1957 Programının ses bilgisi ile ilgili konularda -temel bilgilerde bile eksiklikleri olduğu gerçeği dikkate alındığında- gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazandırmada gerekli yeterliğe sahip olduğunu söylemek zordur.

12.4.6.3. 1991-92 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında ses bilgisi

1991-92 Öğretim Programının ÖSS soruları ile yüksek düzeyde örtüştüğü konulardan birisi de ses bilgisi konusudur.

1991-92 Öğretim Programı, ses bilgisi ile ilgili ÖSS sorularının gerektirdiği bilgi, beceri ve tutumları kazandırıcı yeterliğe büyük ölçüde sahiptir; ancak, uygulamadan ve yönlendirmeden kaynaklanan eksiklikler bu konuda yetersizlik sebebi olabilir.

Türk Dili dersinde ses bilgisi konusuna özellikle Lise 1 konularında, geniş yer verilmiştir:

1. Ses bilgisi
2. Ses nedir
3. Ses-harf ilişkisi
4. Seslerin meydana gelişi
5. Seslerin sınıflandırılması
- 5.1. Ünlüler ve özellikleri
- 5.2. Ünsüzler ve özellikleri
6. Seslerin birleşmesi, hece, yapısı ve kelime.
7. Başlıca ses olayları
- 7.1. Ses türemesi
- 7.2. Ses düşmesi
- 7.3. Ses benzeşmesi
- 7.4. Ulama
8. Türkçe kelimelerin yapısı ile ilgili ses uyumları
- 8.1. Kalınlık- incelik uyumu
- 8.2. Düzlük- yuvarlaklık uyumu
- 8.3. Ünlü-ünsüz uyumu
- 8.4. Ünsüz uyumu
9. Vurgu-tonlama.

12.4.7. Yazım kuralları

12.4.7.1. ÖSS'de yazım kuralları

ÖSS'deki Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili soruların % 2.6'sını yazım kuralları ile ilgili sorular oluşturmaktadır.

ÖSS'deki Türkçeyi kullanma gücü ile sorularda en az sorulan konulardan birisidir.

Bazı yıllar hiç soru sorulmamıştır. Ortalama 1 soru sorulmuştur.

Yazım kuralları ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	1	1	2	1	-	2	-	1	2	-	-	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	21

Çizelge 12.13. Yazım kuralları ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

12.4.7.2. 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında yazım kuralları

1957 Programının ÖSS'deki Türkçeyi kullanma gücü sorularının konuları ile örtüşme düzeyinin yüksek olduğu konulardan biri de yazım kurallarıdır.

Okuma ve Kompozisyon derslerinde yazım kurallarına dikkat edilmesine önem verilmiş ve bu durum sıkça belirtilmiştir: *“İncelemelerde kelimelerin ve cümlelerin doğru söylenişlerine, imlâya ve noktalamaya dikkat edilmelidir. İcabında imlâ yoluyla yazdırılacak bir cümle, bir paragraf, dil çalışmalarına başlangıç olabilir.”*

1957 Programında, Dil Bilgisi konuları içerisinde Lise 1 ve Lise 2. sınıfta *“İmlâ (Okumada, Yazılı kompozisyonda)”* şeklinde yazım kurallarına yer verilmiştir. Yeri geldikçe diğer derslerde de bu konuda çalışmalar yapılması gereğinden bahsedilmiştir.

Uygulamadan ve yönlendirmeden kaynaklanan eksikliklerin dışında, 1957 Programının yazım kuralları ile ilgili ÖSS sorularını cevaplandırmada yeterli olduğu söylenebilir.

12.4.7.3. 1991-92 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında yazım kuralları

1991-92 Öğretim Programının ÖSS soruları ile yüksek düzeyde örtüştüğü konulardan birisi de yazım kuralları konusudur.

1991-92 Öğretim Programı, yazım kuralları ile ilgili ÖSS sorularının gerektirdiği bilgi, beceri ve tutumları kazandırıcı yeterliğe büyük ölçüde sahiptir; ancak, uygulamadan ve yönlendirmeden kaynaklanan eksiklikler bu konuda yetersizlik sebebi olabilir.

Yazım kuralları, ses bilgisi ve noktalama işaretleri konularıyla da kaynaşıklık içerisinde verilmektedir.

Türk Dili dersinde Lise 1, Lise 2 ve Lise 3. sınıf konularında, yazım kurallarına geniş yer verilmiştir. Bu konunun içeriğinde şu konulara yer verilmiştir:

Lise 1. sınıfta:

1. Küçük ve büyük harflerin yazılışı
2. Sayıların yazılışı
3. Tarihlerin yazılışı
4. Kelimelerin ayrı ve bitişik yazılışı
5. “-ki” ekinin ve bağlama edatının yazılışı
6. “-mi” ekinin ve bağlama edatının yazılışı
7. “-de” ekinin ve “-de” bağlacının yazılışı
8. Düzeltme işareti

Lise 2. sınıfta:

1. Büyük harflerin yazılışı
2. Sayıların yazılışı
3. “ki” bağlacının yazılışı
4. Soru ekinin yazılışı
5. “de” bağlacının yazılışı
6. “ile” kelimesinin ek olarak yazılışı
7. Ek-fiillerin yazılışı
8. Fiil kök ve gövdelerine getirilen bazı eklerin yazılışı

Kompozisyon derslerinde de imlâ kurallarına gereken ağırlık verilerek özellikle “*Yazıların İncelenmesi*” konusunda “*İmlâ yönünden*” incelemeye yer verilmiştir.

Güzel Konuşma ve Yazma dersinde de “*Konuşma ve Yazmaya Hazırlık*” çalışmalarında “*İmlâ kuralları*” konusuna yer verilmiştir.

12.4.8. Noktalama işaretleri

12.4.8.1. ÖSS'de noktalama işaretleri

ÖSS'deki Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili soruların % 3.2'sini noktalama işaretleri ile ilgili sorular oluşturmaktadır. Ortalama 1 soru sorulmuştur. ÖSS'deki Türkçeyi kullanma gücü ile sorularda en az sorulan konulardan birisidir. Bazı yıllar hiç soru sorulmamıştır.

Noktalama işaretleri ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı şöyledir:

Yıl	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	Toplam
Soru Sayısı	-	1	1	1	1	1	-	1	1	2	1	2	1	1	1	2	2	1	2	2	2	26

Çizelge 12.14. Noktalama işaretleri ile ilgili ÖSS sorularının yıllara göre dağılımı

12.4.8.2. 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında noktalama işaretleri

1957 Programının, ÖSS'deki Türkçeyi kullanma gücü sorularının konuları ile örtüşme düzeyinin yüksek olduğu konulardan biri de noktalama işaretleridir.

Okuma ve Kompozisyon derslerinde yazım kuralları ile birlikte noktalama işaretleri konusuna dikkat edilmesine “*İncelemelerde kelimelerin ve cümlelerin doğru söylenişlerine, imlâya ve noktalamaya dikkat edilmelidir.*” şeklinde yer verilmiştir.

1957 Programında, Dil Bilgisi konuları içerisinde Lise 1 ve Lise 2. sınıfta “*Noktalama (Okumada, Yazılı kompozisyonda)*” şeklinde noktalama işaretlerine yer verilmiştir. Yeri geldikçe diğer derslerdeki çalışmalarda da bu konuya dikkat edilmesi gereği belirtilmiştir.

Uygulamadan ve yönlendirmeden kaynaklanan eksikliklerin dışında, 1957 Programının noktalama işaretleri ile ilgili ÖSS sorularını cevaplandırmada yeterli olduğu söylenebilir.

12.4.8.3. 1991-92 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında noktalama işaretleri

1991-92 Öğretim Programının ÖSS soruları ile yüksek düzeyde örtüştüğü konulardan biri de noktalama işaretleridir.

1991-92 Öğretim Programı, noktalama işaretleri ile ilgili ÖSS sorularının gerektirdiği bilgi, beceri ve tutumları kazandırıcı yeterliğe büyük ölçüde sahiptir; ancak, uygulamadan ve yönlendirmeden kaynaklanan eksiklikler bu konuda yetersizlik sebebi olabilir.

Türk Dili dersinde Lise 1, Lise 2 ve Lise 3. sınıf konularında, noktalama işaretlerine geniş yer verilmiştir:

1. Nokta
2. Virgül
3. Noktalı virgül
4. İki nokta
5. Üç nokta
6. Ünlem işareti
7. Soru işareti
8. Uzun çizgi
9. Kısa çizgi
10. Tırnak işareti
11. Ayraç işareti
12. Köşeli ayraç işareti
13. Kesme işareti
14. Eğik çizgi
15. Denden işareti

Kompozisyon derslerinde “*Noktalama yönünden yazıların incelenmesi*” ve “*Cümlede imlâ ve noktalama çalışmaları*” konularına yer verilmiştir.

Güzel Konuşma ve Yazma dersinde de “*Konuşma ve yazmaya hazırlık*” çalışmalarında “*Noktalama işaretleri*” konusuna yer verilmiştir.

12.5. Araştırma Üzerine Genel Bir Değerlendirme

Türk Dili ve Edebiyat öğretim programları, devrin millî eğitim politikalarına uygun olarak hazırlanmıştır. Bugüne kadar uygulamaya konulmuş olan Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programları; Türk devletinin ve milletinin beklentilerine, Millî Eğitimin, eğitim kurumlarının ve kademelerinin amaçlarına, çağın gereklerine, bireysel ihtiyaçlara istenen düzeyde cevap verebilmiştir, demek çok zordur; bu da, zaten mümkün değildir. Dünyada, her alanda olduğu gibi, eğitim ve öğretim alanında da çok hızlı bir değişim yaşandığı için, bu değişime cevap verebilecek uygunlukta programlar yapmak da çok zor olmaktadır. Eğitim-öğretim alanındaki aksaklıkları gidermek ve daha kaliteli bir eğitim için, dünyanın bütün ülkelerinde olduğu gibi, Türkiye’de de bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile çağın gerekleri doğrultusunda, öğretim programları hazırlanmış ve uygulamaya geçirilmiştir.

Program geliştirme konusunda uzman kişiler tarafından hazırlanan ve belli sürelerden geçirilerek uygulamaya sunulan öğretim programlarının öncelikli amacı millî eğitimin amaçlarını gerçekleştirmektir. Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programlarının temel amacı da, Anayasamız ve Millî Eğitim Temel Kanunundaki hükümler doğrultusunda millî ve manevî değerlerine sahip, hoşgörülü, yurt ve dünya meseleleri karşısında düşünce üretebilen, eleştiri yapabilen vatandaşlar yetiştirmektir.

Öğretim programlarının hedeflenen amaçları gerçekleştirmesi ya da başarısı, programların uygulayıcısı öğretmenlerden ve program araçları olan ders kitapları ile uygulama süresinden geçmektedir. Bu uygulama durumlarının programları gerçekleştirme düzeyleri, öğretim programının başarısını ya da başarısızlığını belirlemektedir.

Öğretim programları, görülen eksiklikler ve ihtiyaçlardan dolayı zaman zaman değiştirilmiştir. Öğretim programları içerisinde en fazla değiştirilen program, Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programları olmuştur. Zaman zaman ülkenin gündemini oluşturacak kadar da tartışma konusu olmuştur. Bu değişikliklerin amacı da, elbette, dil ve edebiyat öğretimini daha etkin hâle getirmektir.

Konuyla ilgili yapılan araştırmalara göre, geçmişte ve günümüzde, orta öğretimde Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde beklenen hedeflere ulaşıldığını söylemek mümkün değildir. Buna sebep olarak, uygulama durumları (öğretmenler, ders kitapları, ders saatleri) ile programların yetersizlikleri gösterilmektedir.

Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programları bir gruplamaya tâbi tutulursa, 1957 ve öncesi programlar bir grupta, 1976 Programı bir grupta, 1991-92 Programı da ayrı bir grupta değerlendirilebilir. 1924 yılından 1957 yılına kadar geçen 33 yılda tekâmül ederek son şeklini alan, 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı, öğretim programları içerisinde en istikrarlı programdır. Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programları üzerine yapılan araştırmalara göre, nasıl ki, ilkökul programları içinde 1968 ve nihayet onun geliştirilmiş olan 1981 programı, ortaokul Türkçe programlarının içinde 1949 programı iyi ise; 1957’ye kadar hazırlanmış olan programların içinde de 1957’de uygulamaya konulan Türk Dili ve Edebiyatı müfredat programı -bütün eksikliklerine ve açık kapıların rağmen- diğerlerinden daha iyi olarak değerlendirilmiştir. Bu programdan sonra uygulamaya konan 1976 ve 1991-92 programları içerik olarak Türkçe ve Edebiyat öğretimine daha uygun hâle getirilmişse de programların uygulanma aşamasında değişik sorunlar yaşanmıştır. 1976’da uygulamaya konulan Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı, 1957 Programındaki açık kapıları

kapatmasına rağmen bazı eksiklikler ve üzerinde yapılan tartışmalar nedeniyle bir yıl yürürlükte kalmış ve tekrar 1957 Programına dönmüştür. Program arayışları devam ederken sistem değişikliğine gidilerek Sınıf Geçme Sisteminden, Ders Geçme ve Kredili Sisteme geçilmiş; bu sisteme göre 1991-92 Öğretim Programı hazırlanmış ve uygulamaya geçirilmiştir. 1995 yılında tekrar Sınıf Geçme Sistemine dönlürken 1991-92 Programı yürürlükte kalmaya devam etmiştir. Günümüzde de bu program kullanılmaktadır.

Eğitimin her kademesinde, Türkçe ve Edebiyat öğretiminde hedeflenen amaçlara ulaşamamasının nedenleri şöyle sıralanabilir:

1. Öğretim programlarındaki eksiklikler
2. Ders kitaplarındaki yetersizlikler
3. Öğretmenlerin yetersizlikleri
4. Uygulama süresinin yetersizliği

Öğretim programları amaçlar, yöntemler ve içerik bakımından çeşitli yetersizliklere sahiptir. Ancak, son programlarda özellikle içerik konusundaki eksikliklerin çok önemli bir kısmı halledilmiştir. Öğrencilere verilmek ya da kazandırılmak istenen hedef davranışlar ve bu davranışların nasıl kazandırılacağı öğretim (müfredat) programlarıyla belirlenir. Bugüne kadar uygulamaya konulmuş olan programlarda, hedef davranışlar ve yöntemler, istenilen açıklıkta ve yeterlikte verilmemiştir.

Ders kitaplarındaki yetersizliklerin bir kısmını, öğretim programları esas alınarak hazırladıkları için bu programlardan kaynaklanan eksiklikler oluştururken; diğer bir kısmını da, -hedef davranışları kazandıracak metinlerin, yazarların ve şairlerin seçimi, çoğu zaman kitapları hazırlayanlara bırakıldığı için- kitapları hazırlayanlardan kaynaklanan eksiklikler oluşturur. Son programlarda yazar ve eser isimlerinin çoğunluğunun verilmesi, ders kitaplarındaki eksikliklerin giderilmesi konusunda çok önemli bir çalışma olmuştur. Son yıllarda yazılan ders kitaplarında özellikle ÖSS yönelik olarak ünite sonlarında çoktan seçmeli testlere ve ÖSS sorularına yer verilmesi de ÖSS'ye yönelik çalışmalar için son derece önemli bir adım olmuştur.

Öğretim programlarının uygulanmasında en önemli eksikliklerden birisi de, haftalık ders saatlerinin yetersizliğidir. Mevcut ders saatlerinde zengin bir içeriğe sahip olan Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili derslerin verilmesi, konuların yetiştirilmesi ya da konular üzerinde lâyıkıyla durulması, dolayısıyla, beklenen hedeflerin gerçekleştirilmesi imkânsızdır. Konu ile ilgili yapılan araştırmalarda alan öğretmenlerinin en fazla yakındığı konu da, "zaman sorunu" olmuştur.

Öğretim programlarının başarısını ve hedeflerinin gerçekleşme düzeyini belirleyen en önemli faktör, programların birinci derecedeki uygulayıcısı ve sorumlusu öğretmenlerdir. Öğretmen eğitiminde kaliteyi artırmaya yönelik çalışmalar çok yoğun şekilde devam etse de, bu konuda da istenen yeterliğe henüz gelinebilmiştir.

Programların hedeflenen amaçları gerçekleştirememesinde, programların içeriğindeki eksikliklerden ziyade, uygulamadan kaynaklanan eksikliklerin önemli rol oynadığını belirtmek gerekir.

Öğretim yöntem, teknik ve stratejilerinin uygulamada yeterli etkinlikte kullanılmamasından dolayı da öğretim programlarında belirlenen hedeflere ulaşmakta sorun yaşanmaktadır.

Bütün bu durumları, konu ile ilgili yapılan araştırmalar doğrulamaktadır.

Eğitim sistemimizi oluşturan ilk, orta ve yüksek öğretim kademelerinde bireylere seviye, ilgi ve yeteneklerine göre mevcut şartlar içerisinde bilgi ve beceriler kazandırılmaktadır. İlköğretim ve orta öğretim kurumları, Millî Eğitim Bakanlığının yönetim ve denetimleri altında çalıştıkları için ilköğretimden orta öğretime geçişte çok büyük sorunlarla karşılaşmamaktadır. İlköğretimin 8 yıla çıkarılmasından sonra ilköğretimdeki öğrenci sayısı ve okullaşma oranı çok küçük kayıplarla orta öğretime de yansımıştır. Millî Eğitim Bakanlığının 2000-2001 eğitim-öğretim yılı verilerine göre, ilköğretimden sonra orta öğretime geçiş oranı % 92'ye ulaşmıştır. Eğitim sisteminin genel yapısı içerisinde ilköğretimden orta öğretime geçiş, genellikle sınavsızdır. Orta öğretimdeki Fen Liselerine, Anadolu Liselerine ve bazı özel okullara yürüttükleri programın niteliğine uygun olarak Millî Eğitim Bakanlığı tarafından seçme sınavı yapılmaktadır.

Orta öğretimden yüksek öğretime geçişte ise, seçme ve yerleştirme ile ilgili uygulamalar, dünyadaki hemen her ülkede olduğu gibi ülkemizde de önemli problemlere ve tartışmalara neden olmaktadır.

Ülkemizde orta öğretimden yüksek öğretime geçiş sürecinde geçmişten günümüze birtakım uygulamalara gidilmiş, son yıllarda tek aşamalı ÖSS (Öğrenci Seçme Sınavı)'de karar kılınmıştır; bununla birlikte, Millî Eğitim Bakanlığı ile Yükseköğretim Kurumu, bu geçişteki sorunların giderilmesi için işbirliği içerisinde değişik arayışlarını ve çalışmalarını sürdürmektedir. Yüksek öğretime geçiş sorunu hâlâ güncelliğini koruduğu için ÖSS, hayati bir önem arz etmektedir.

Yüksek öğretime olan aşırı talep sonucunda ortaya çıkan arz-talep dengesizliği, iyi bir gelecek için yüksek öğrenim görmenin gerekliliği, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi gibi gerekçeler, yüksek öğrenim görmek için bilgi ve becerileri yüksek olanların seçilmesini gerekli kılmaktadır. Yüksek öğretim kurumlarına girişte sınav yapılması, -kapasiteleri, orta öğretimden mezun olup yüksek öğrenim görmek isteyenleri karşılayabilecek niceliğe sahip olsa da- adayların seviye, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yüksek öğrenim görmesi için de bir zorunluluktur. Giriş sınavları ile adaylar yetenekleri doğrultusunda yüksek öğrenim görecektir ve eğitimde fırsat eşitliği sağlanmış olacaktır.

Yüksek öğretime seçme işleminin sağlıklı yapılması, öğrenciler açısından başarının artmasını sağlayabileceği gibi toplumsal açıdan da mevcut kaynakların akılcı kullanımını gerektirir. Diğer bir deyişle, hangi öğrencilerin yüksek öğretim kurumlarına alınacağı ve hangi programlara yerleştirileceğinin sağlıklı bir biçimde belirlenmesi, yüksek öğretimde verimliliğin sağlanmasının ve kalitenin artmasının en önemli şartlarından biridir. Bu nedenle de seçme işini yapmak için belirli bir sisteme gerek vardır. Bu seçme ve yerleştirme işlemini ülkemizde Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) yapmaktadır. 1981 yılından önce değişik uygulamalarla öğrenci alan yüksek öğretim kurumları, 1981 yılından itibaren ÖSYM tarafından yapılan sınavlarla öğrenci almaya başlamıştır. 1999 yılına kadar I. Basamak Sınavı (ÖSS) ve II. Basamak Sınavı (ÖYS) olmak üzere iki aşamalı olarak yapılan bu sınavlar, 1999'dan bu tarafa da ÖSS adıyla ve tek aşamalı bir sınav olarak yapılmaktadır.

Ülkemizde, çeşitli yönlerden eleştirilse de, hâlihazırda geçerliği, güvenilirliği ve kullanılabilirliği en yüksek sınavlar, ÖSYM tarafından yapılan sınavlardır.

Ana dilimiz Türkçeyi etkili bir şekilde kullanamadığımız, edebî kültürümüzü yeterince tanımadığımız bir gerçektir. Türk milletini millet yapan değerlerin en önemlisi Türkçedir. Türkçeyi sevdiren, zenginleştiren ve dimağlara yerleştiren de edebiyattır.

Türkçe ve Edebiyat ile ilgili dersler, Türkçe sevgisinin, Türkçe bilincinin, edebî kültürün ve zevkin kazandırıldığı derslerdir. Dil öğretimi sadece belli kurallarla değil edebî eserlerden elde edilen zenginliklerle öğretilir. Dil kuralları, öğrenene bir takım bilgi ve beceriler kazandırır. Bilgiler, tek başına yeterli değildir; onları beceri hâline getirip kullanmak gerekir. Dil, kelimelerle, cümlelerle oyun oynama hüneridir. Bu da ancak edebî eserleri okumakla, edebî şahsiyetleri tanımakla mümkündür. Kelimeler ve cümleler, servet edinildiği zaman dil bir beceri hâline getirilmiştir, demektir. Bu da dil kurallarıyla değil, edebî eserlerin okunmasıyla elde edilebilir. Edebiyat, dilin ifade kabiliyetidir. Onun için eğitimin her kademesinde edebî eserlerin ve şahsiyetlerin okunması, okutulması ve sevdirmesi çok önemlidir.

Bireysel ve toplumsal yaşamımızda en önemli araç olan dilimiz Türkçe, eğitim ve öğretimin de anahtarıdır. Bilgi aktarmak, bilgi edinmek dil ile gerçekleştirilebilir. Bu gerçekten yola çıkarak dil ve edebiyat öğretiminin, eğitim ve öğretimin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmesi kaçınılmazdır.

Kişinin iletişim yeteneğini, büyük ölçüde onun iletişim aracı olan dili kullanabilme becerisi belirler. Bu beceri de, iyi bir eğitim ve öğretimle kazanılır. Bütün ülkelerin eğitim sisteminde büyük önem verilen dil ve edebiyat öğretiminin asıl amacı, kişilerin düşünme ve iletişim becerilerinin geliştirilmesidir.

Ana dilini etkili kullanabilme, hem birey hem de toplum açısından çok önemlidir. Bir "iletişim ağı" olarak görülebilecek toplumda bireyler birbirini anlayamıyor ya da anlamakta zorluk çekiyorlarsa; toplum, sağlıklı bir oluşum içindedir. Toplumsal bir çevrede yaşayan birey, gereksinimlerini gidermek, duygu ve düşüncelerini başkalarıyla paylaşmak, bilgi edinmek ve dengeli bir biçimde yaşamak için toplumdaki diğer bireylerle iletişim kurmak zorundadır. Ana dilinin etkili kullanımı, bireyin, hem toplum içinde diğer bireylerle sağlıklı iletişim kurmasını hem de eğitim ortamlarındaki öğrenmeleri gerçekleştirmesini kolaylaştırır.

Bireyin ana dilinde kazandığı bilgi, beceri ve tutumlar, onun gerek okuldaki, gerekse okul dışındaki başarısını ve bunun yanında çevresine uyumunu belirleyen etkenlerdir. Ana dilindeki başarı derecesiyle okuldaki başarı ve çevreye uyum gücü arasında yakın bir ilişki vardır.

İlk ve orta öğretim süresince okutulan Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili dersler belli hedeflere yöneliktir. Bu hedefler millî eğitimin temel ilkelerine ve eğitim kademelerine uygun olarak belirlenmiştir. "Dinlediklerini, okuduklarını incelik ve derinlikleriyle kavrayan; yazarken, konuşurken Türkçenin yazımına, söylenişine ve estetik güzelliklerine özen gösteren kişiler yetiştirmek." Bu hedefe ulaşmışlık düzeyi, Türkçe ve Edebiyat derslerindeki başarıyı belirleyecektir.

Ana dili öğretiminin bütün aşamaları için saptanan amaçlar, genel olarak bireylere anlama ve anlatma ile ilgili dilsel beceri ve alışkanlıkların kazandırılmasına yöneliktir. Bu becerilerin kazandırılması ise, "dinleme, konuşma, okuma, yazma" gibi dört etkinliğe dayanır. Dil becerileri, bu dört etkinlik alanının birbirini bütünleyen ilişkileri içinde edinilir.

Orta öğretimde "Türk Dili", "Edebiyat" ve "Kompozisyon" dersleri ile diğer dil ve edebiyat öğretimi ile ilgili dersler, dili ve dilin ürünlerini kullanma yeteneğinin geliştirilmesi için araç olarak kullanılır. Bu dersler, orta öğretim kurumlarında, öğrencilere, yazılı ve sözlü metinlerin incelenmesi yoluyla ortaya çıkan kıymet hükümlerinin, hayat anlayışının, inancın, duygu, düşünce, hayal ve fikirlerin kısaca Türk toplumunun maddî ve manevî kültürünün

öğretilmesi, onların toplumun saygın bir üyesi hâline gelmesi, edebî zevklerinin gelişmesi, sosyalleşmelerinin sağlanması ve onlara Türk kimliğinin kazandırılması maksadıyla okutulmaktadır.

Ana dilini etkili bir şekilde kullanma ve bundan yararlanma gücü, eğitim kademelerinde çeşitli şekillerde ölçme ve değerlendirmeye tâbi tutulmaktadır. Ana dili ile ilgili en önemli ölçme ve değerlendirme sınavlarının başında da yüksek öğretime öğrenci seçmek amacıyla orta öğretim sonrası ÖSYM tarafından yapılan sınavlar gelmektedir. İyi bir ana dili eğitiminin ölçütü elbette ÖSS olamaz; ancak, hâlihazırda orta öğretim sonrasında geçerliliği, güvenilirliği ve kullanılabilirliği en yüksek sınavların ÖSS olması dolayısıyla, bu sınavlar, ana dili öğretiminin de en üst düzeyde ölçme ve değerlendirmesi durumundadırlar. Türkçeyi etkili bir biçimde kullananların bu sınavlarda sadece Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili sorularda değil, diğer sorularda da başarılı olduğu görülmektedir. Bu sınavlara giren öğrencilerin genel itibarıyla en başarılı olduğu sorular, Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili sorulardır. Ancak bu sorularda da gösterilmesi gereken başarının gösterildiğini söylemek çok zordur.

Orta öğretimde, dil ve edebiyat öğretimi ile ilgili temel bilgi, beceri ve tutumların kazandırıldığı Türk Dili ve Edebiyatı dersi, aynı zamanda, ÖSS'deki "*Türkçeyi kullanma gücü*" ile ilgili sorularda gerekli bilgi, beceri ve tutumların kazanıldığı derstir. Bu yüzden, bu derslerin öğretim programları gerek hedefleri bakımından gerekse içerikleri bakımından çok önemlidir. Bütün ÖSS sorularının 1/4'ünü, sözel bölümü sorularının 1/2'sini oluşturan "*Türkçeyi kullanma gücü soruları*", yüksek öğrenim görmek isteyen milyonlarca öğrencinin kaderini belirlemektedir. Böylesine hayati önem taşıyan bir dersin öğretim programı, öğrencileri ÖSS'ye hazırlamakta ne kadar etkilidir ya da ÖSS'deki Türkçeyi kullanma gücü soruları Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programları ile ne kadar örtüşmektedir? Bu soruyu cevaplandırmak bazı açılardan güç olsa da, bu konu ile ilgili olarak, bu araştırmanın neticesinde aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

1. Son öğretim programları (Özellikle 1991-92 Programı), önceki öğretim programları ile mukayese edilemeyecek kadar ÖSS ile yüksek bir örtüşme düzeyine sahiptir.
2. 1957 Programının 1981-1991 yılları arasındaki Öğrenci Seçme Sınavları ile örtüşme düzeyi düşüktür.
3. 1991-92 Programının Öğrenci Seçme Sınavları ile örtüşme düzeyi, "*cümle anlamı*" ve "*anlatım bozuklukları*" konu alanları dışında, diğer konularda da bazı temel bilgi, beceri ve tutumlarda yetersizlikler bulunsa da, yüksektir.
4. 1957 Programının ÖSS ile örtüşme düzeyinin en yüksek olduğu konu alanları "*yazım kuralları*", "*noktalama işaretleri*" ve "*paragraf anlamı*"dır.
5. 1991-92 Programının ÖSS ile örtüşme düzeyinin en yüksek olduğu konu alanları "*sözcük bilgisi*", "*sözcük anlamı*", "*şekil bilgisi*", "*ses bilgisi*", "*yazım kuralları*" ve "*noktalama işaretleri*"dir.
6. Öğretim programlarının amaçları arasında ÖSS belirtilmemiş; ancak, özellikle son yıllarda yazılan ders kitaplarında ÖSS sorularına ve çoktan seçmeli test sınavlarına yer verilmesi, dolaylı da olsa, ÖSS'nin bir amaç hüviyetine büründüğünü göstermektedir.
9. Öğretim programlarını yetiştirme kaygısı taşıyan öğretmenler, ÖSS ile ilgili çalışmalara, özellikle bu sebepten dolayı yer verememektedirler.
10. Mevcut ders saatlerinde, ÖSS için gerekli bilgi, beceri ve tutumların kazanılması zordur.

11. Öğretmenler gerekli yönlendirmeleri ve teşvikleri yaparlarsa, 1991-92 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı, ÖSS için gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazandıracak yeterliğe sahiptir.
12. Öğrencilerin ÖSS’de başarılı olmaları için ders içi etkinliklerde çoktan seçmeli test sınavlarına çokça yer verilmelidir.
13. Ünite sonlarında konu ile ilgili ÖSS sorularının çözülmesi, kalıcı öğrenmeler sağlar.
14. Ders içerisinde gerekli yönlendirme ve teşvikler yapılırsa, Öğrenci Seçme Sınavlarında başarılı olunacağı bir gerçektir.

Ders içi etkinlikler, ÖSS’de başarıyı önemli ölçüde etkilemektedir. Öğretmenin ders içerisinde ÖSS’ye yönelik olarak yaptığı yönlendirmeler, teşvikler, rehberlik çalışmaları, çoktan seçmeli sınavlar, çözdüğü hazırlık soruları öğrencilerin başarısını çok önemli oranda artırmaktadır. Ancak, mevcut öğretim programını yetiştirmek zorunda olan öğretmenin ders içi etkinliklerde ÖSS’ye yönelik çalışmalar yapması çok zordur ya da büyük çaba ve gayret göstermesini gerektirmektedir.

Orta öğretim kurumlarının genel amaçları arasında “*Öğrencileri çeşitli program ve okullarla ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yüksek öğretime veya hem mesleğe hem de yüksek öğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamak*” yer almakla birlikte, bu konuda orta öğretim kurumlarının bu misyonlarını, Anadolu ve Fen Liseleri gibi bazı orta öğretim kurumlarının dışında, yerine getirdiklerini söylemek çok zordur. Bu kurumlardan mezun olanların bir yüksek öğretim kurumuna girebilmek için daha orta öğretimin ilk yılından itibaren özel dersanelere gitmeleri ya da dersane eğitimi almayı şart görmeleri bu durumu doğrulamaktadır.

Öğrenci Seçme Sınavlarındaki “*Türkçeyi kullanma gücü*” ile ilgili sorular, içerik bakımından öğretim programları içerisinde özellikle 1976 ve 1991-92 programları ile örtüşmektedir. Bu programlardan 1976 Programı ÖSS’nin yapıldığı yıllarda hiç uygulamada olmamıştır; ancak 1991-92 Programına bir temel oluşturmuştur. 1957 Öğretim Programında “*dil bilgisi*” ile ilgili bilgi ve beceriler, ÖSS’deki sorularla hem içerik bakımından hem de kavramlar açısından çok az örtüşmektedir. 1991-92 Programı -1957 Programıyla mukayese edilemeyecek kadar- hazırlanış mantığı, içeriği ve konu sıralaması gibi bakımlardan ÖSS ile uygunluk içerisinde. Ancak, yine de Öğrenci Seçme Sınavlarında yer alan “*anlatım bozuklukları*” gibi bazı konular, öğretim programında hiç yer almamakta; “*cümle anlamı*” gibi bazı konularda ise, ÖSS sorularının içeriğindeki kavramlara yer verilmemektedir.

Öğretim programlarındaki birçok konunun ÖSS’de yer almadığı görülmektedir; bu da, zaten mümkün değildir. Türkçe sorularının ÖSS’deki sayısı hiç de küçümsenmeyecek kadar çok olsa da, 3 saatlik bir sınavda Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programlarında yer alan konuların hepsinden ya da büyük çoğunluğundan soru sormak imkânsızdır. Kaldı ki ÖSS’nin temel mantığı bilgiyi değil bilgi ve yeteneği birleştirerek yorum yapabilme gücünü ölçmektir.

1999 yılından önce yapılan iki aşamalı sınavdan ÖYS’de edebiyat ile ilgili soruların sorulması, öğrencilerin bu derse ilgilerinde çok önemliydi. Öğrencilerin birbirlerine sözel puan farkı atabildikleri sorular, edebiyat soruları idi. Ancak, 1999 yılından itibaren sınavın tek aşamaya düşürülmesiyle edebiyat bilgi ve becerilerine yönelik soruların doğrudan sorulmaması, öğrencilerin “*Edebiyat*” derslerine olan ilgisini çok azaltmıştır. Ancak, şu da bir

gerçektir ki, ÖSS'deki "*Türkçeyi kullanma gücü*" ile ilgili soruların birçoğunun çözümünde Edebiyat derslerinde edinilen bilgi ve beceriler çok önemlidir.

Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili soruların büyük çoğunluğu, "*anlam bilgisi ve yorumu*" ile ilgilidir. Sözcük, cümle ve paragraf düzeyinde anlam yorumu isteyen bu sorular, öğrencilerin "*kavrama gücü*"nü de ölçmektedir. Anlam bilgisi ile ilgili konulara, öğretim programlarında dolayısıyla Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde yeterince yer verilmiştir; ancak ders içi etkinliklerde ÖSS'ye yönelik yönlendirmelere ve test tekniğine yönelik uygulamalara yeterince yer verilmemiştir. Anlamla ilgili soruların çözümünde okuma alışkanlığının verilmeye çalışıldığı Türkçe ve Edebiyat öğretimiyle ilgili derslerin ve bu derslerde yapılan yönlendirmelerin önemi çok büyüktür. Okuma alışkanlığı, "*okuduğunu anlama ve doğru şekilde yorumlama*" gücü kazandırmaktadır. Sözcük ve söz öbeklerinin anlamları üzerinde değerlendirmeler yapılırken sözcüklerin anlam özellikleri (gerçek anlam, yan anlam, mecaz anlam, terim anlamı, deyim anlamı vb.); cümle yorumuyla ilgili sorularda da hem sözcüklerin anlam özellikleri hem de yargı düzeyinde iletilmek istenen kavramlar iyi bilinmelidir. Paragraf yorumunda cümleler arasındaki anlam ve anlatım akışı göz önünde tutularak bütüne yönelik değerlendirmeler yapılmalıdır. Bütün bu özellikler, Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde edinilecek bilgi, beceri ve tutumlarla mümkün olacaktır.

Paragraf yorumu ile ilgili soruların doğru cevaplandırılması, özellikle deneme, eleştiri, makale gibi edebî türlerin çok okunmasına bağlıdır. Bu türlere öğretim programlarında yer verilmiştir; ancak, metinlerin öğretim programlarındaki daha ağırlıklı türlerden (roman, hikâye vb.) seçilmemesi, paragraf metinlerinin anlaşılmasında ve bunlarla ilgili soruların çözülmesinde öğrencilerin zorlanmalarına sebep olmaktadır.

ÖSS'de Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili soruların önemli bir bölümünü de "*anlatım bozukluğu*" ile ilgili sorular oluşturmaktadır. Bu başlık altında Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde işlenen konu yoktur. Ders kitaplarında bir hataya neden olmamak için yanlış örnekler gösterilmemektedir. Ancak, bu yanlışlıklar derslerde sözlü olarak ders öğretmenleri tarafından gösterilmektedir. Ana dili eğitimi ve öğretiminin önemli bir eksikliği olarak ortaya çıkan anlatım bozuklukları; alışılmış, çok duyulan, çokça yapılan yanlışlıkları ifade ederler. Bu nedenle, fark edilmeleri, çözümleri güçtür. Konuyla ilgili çok sayıda soru çözmek en iyi çalışma yoludur. Bu konuya öğretim programlarında ve Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde gereken önemin verildiğini söylemek çok zordur.

Dil bilgisi ve becerileri de orta öğretimde Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde verilir. Dil bilgisi ile ilgili konulara öğretim programlarında ve bu programlara uygun olarak hazırlanan Türk Dili derslerinde yeterince yer verilmiştir. Derslerde edinilen bilgi, beceri ve tutumlar öğrencilerin bu konudaki soruları çözecek gücü kazanmalarına sebep olacaktır. Türkçe ile Türk Dili ve Edebiyatı dersleri, dil kurallarının öğretildiği bir derstir. Sağlam bir yapıya sahip olan Türkçe, yanlış kullanımlara engel olmak için bir takım kurallara sahiptir. Bu kuralların öğretilmesi ve kazandırılması bu derslerin amaçları arasındadır. Ancak, bu kuralların öğretilmesi edebî eserlerle beslenmeyip sadece kural olarak verildiğinde unutulmaktadır. Bu da, dilin en önemli kurallarından bile birçok öğrencinin haberinin olmamasına yol açmaktadır. Dil, ezberletmekle değil; edebî eserler ve şahsiyetlerle öğretilir ve sevdilir.

Öğrencilerin fazla hata yaptıkları konuda soruların yoğunlaştığı da bir gerçektir. Özellikle paragraf yorumu ve anlatım bozuklukları ile ilgili soruların her yıl daha da artması, bu durumun bir sonucudur.

Öğrencilerin Türk Dili ve Edebiyatı derslerini önemli görmelerinde Öğrenci Seçme Sınavlarındaki Türkçeyi kullanma gücü sorularının ağırlığı ve önemi çok etkili bir rol oynamaktadır. Bu soruların bütün alanlardaki puanlara etki etmesi, yüksek öğrenim görme bilincine sahip öğrencilerin Türk Dili ve Edebiyatı derslerine büyük önem vermelerine sebep olmuştur. Bu durum, Türkçenin eğitim ve öğretimini olumlu yönde etkilemiş olsa da, bundan Türkçe ve Edebiyat öğretimi adına yeterince istifade edildiği söylenemez.

Türkçe ve Edebiyat öğretimine verilecek önem, öğrencilerin her alanda olduğu gibi, Öğrenci Seçme Sınavlarında da başarılı olmalarına sebep olacaktır. ÖSS adayları da, bu anlamda, Türk Dili ve Edebiyatı öğretiminden çok şeyler beklemektedirler.

12.6. Öneriler

Araştırmada elde edilen bulgulara dayanılarak belirlenen öneriler şöyle sıralanabilir:

1. Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde her şeyden önce Türk olmanın ve bununla gurur duymanın bilinci verilmelidir.
2. Türkçenin dünyanın en zengin dillerinden, Türk edebiyatının da dünyanın en zengin edebiyatlarından olduğu şuuru öğrencilere verilmelidir.
3. Dil ve edebiyata gereken önemin verilmemesinin bir milletin maddî ve manevî manada zayıflaması anlamına geleceği kavratılmalıdır.
4. Türkçe sevgisinin, Türkçeyi etkili şekilde kullanma alışkanlığının Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde kazandırılacağı bilinci öğrencilere benimsetilmelidir.
5. Türkçeyi etkili kullanmanın, edebî eserlerin okunması ve edebî şahsiyetlerin tanınmasıyla mümkün olacağı şuuru öğrencilere verilmelidir.
6. Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin sadece belli birtakım dil ve edebiyat bilgilerinin verildiği bir ders olmadığı; Türk milletinin maddî ve manevî kültürünün, millet olma suurunun, Türkçe sevgisinin verildiği dersler olduğu bilinci öğrencilere verilmelidir.
7. Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programlarında her konu için gerekli öğretim yöntem, teknik ve stratejileri ayrı ayrı belirtilmelidir.
8. Öğretim programları toplumun ve çağın ihtiyaçlarına göre, program geliştirme uzmanları tarafından sürekli geliştirilmelidir. Bu çalışmalarda öğretim programlarının bizzat uygulayıcısı olan ders öğretmenlerine daha fazla yer verilmelidir.
9. Öğretim programlarında genel ve özel hedefler ayrıntılı şekilde belirtilmelidir.
10. Her öğretim konusu için genel ve özel amaçlar, öğretim yöntem, teknik ve stratejileri ayrı ayrı belirtilmelidir.
11. Öğretmenlere kılavuzluk edecek öğretim kitapları hazırlanmalı ve bunlar öğretmenlere verilmelidir.
12. Öğretim programlarının zamanında kavuşturulması ve ders içi diğer faaliyetlere yer verilebilmesi için haftalık ders programlarında Türk Dili ve Edebiyatı derslerine yeterli ders saati ayrılmalıdır.
13. Öğrenci Seçme Sınavlarına yönelik bilgi, beceri ve tutumların kazandırılması, öğretim programlarında doğrudan belirtilmeli ve bu durum, öğretim programları hazırlanırken göz önünde tutulmalıdır.
14. Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin ÖSS’de çok önemli rol oynadığı ve bunun bütün alanlar için geçerli olduğu öğretmenler tarafından öğrencilere kavratılmalıdır.
15. Türkçeyi kullanma gücü ile ilgili soruların çözülmesinde Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde edinilen bilgi, beceri ve tutumların çok önemli olduğu benimsetilmelidir.
16. Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde, ders öğretmenleri tarafından ÖSS’ye yönelik çalışmalar ve yönlendirmeler yapılmalıdır.
17. Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin sadece ÖSS vb. sınavlar için değil, hayatın her aşamasında ve her alanda gerekli olduğu bilinci öğrencilere verilmelidir.
18. ÖSS benzeri sınavlar, okul içi genel kültür faaliyetleri içerisinde yer almalı; her okul, bu sınavlardan çeşitli değerlendirmeler çıkarmalı ve bunu öğrencilerine duyurmalıdır.

19. Ders öğretmenleri, imkân buldukça ÖSS’de çıkmış ya da ÖSS’ye yönelik soruları sınıfta çözmelidir.
20. Ders öğretmenleri, öğrencileri ÖSS’ye yönelik deneme sınavlarına girmeleri için teşvik edici olmalıdır.
21. Ders kitaplarında (son yıllarda bazı ders kitaplarında yer verilmeye başlamıştır.) ÖSS’de çıkmış sorulara bolca yer verilmelidir.
22. Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin her dönemde en az bir sınavı çoktan seçmeli yapılmalı ya da sınavlarda çoktan seçmeli test sorularına da yer verilmelidir.
23. Öğrenciler gerek ders içi gerekse ders dışı faaliyetlerde ÖSS’ye hazırlanmak için teşvik edilmelidir.
24. Öğrenciler okumaya özellikle de deneme, eleştiri, makale türü yazıları okumaya teşvik edilmelidir.
25. ÖSS’de paragraf sorularında edebî bilgilerin ya da edebî şahsiyetlerin çeşitli açılardan yorumlanmasını içeren sorulara da yer vermelidir.
26. Öğrenci Seçme Sınavlarında edebiyat bilgileri ve Türk edebiyatı ile ilgili konulara da yer verilmelidir.
27. Ders kitaplarında “*anlatım bozuklukları*” konusuna da yer verilmelidir.
28. “*Anlam bilgisi*” konularının içeriği öğretim programlarında ve ders kitaplarında daha teferruatlı verilmelidir.
29. “*Paragraf anlamı*” ile ilgili çoktan seçmeli testlere Kompozisyon ders kitaplarının yanı sıra Edebiyat ders kitaplarında -deneme, makale, fıkra gibi türlerle ilgili metinlerden sonra- da yer verilmelidir.
30. Öğrencilerin Türkçe ve Edebiyat öğretimi ile ilgili derslere ilgisinin, bu derslerden ÖSS’de çıkacak soruların oranı kadar olacağı unutulmamalıdır.

KAYNAKLAR

- ADALI, Oya. "Ana Dili Olarak Türkçe Öğretimi Üstüne", **Türk Dili Dil Öğretimi Özel Sayısı**, S. 379-380, Ankara, 1983.
- ADALI, Oya. "Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitapları", **Türkiye'nin Ders Kitapları-Orta Öğretim Ders Kitaplarına Eleştirel Bir Yaklaşım**, Cem Yay., İstanbul, 1991.
- AKBAY, Oktay. **Türkçenin Bugünü, Yarını; Bilim Dili Türkçe Yazın Dili Türkçe**, Ankara Dil Derneği Yay., S. 68, Ankara, 1987.
- AKINCI, M. Haluk. **Temel Söz Varlığımız ve Örneklendirilmesi**, GÜ Sosyal Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1992.
- AKSAN, Doğan. "Türkçe ve Edebiyat Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi", **Dil Dergisi**, S. 25, Ankara, 1994.
- AKSAN, Doğan. "Orta Öğretimde Türk Dili Öğretimini Geliştirme Yolları", **Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı - Bildiriler**, AÜ be., Ankara., 1988.
- AKSAN, Doğan. **Türkçenin Söz Varlığı**, Engin Yay., 3. bs., Ankara, 1996.
- AKSAN, Doğan. **Türkçenin Gücü**, Bilgi Yay., 7. bs., Ankara, 1999.
- AKSAN, Doğan. **Şiir Dili ve Türk Şiir Dili**, Engin Yay., 3. bs., Ankara, 1999.
- AKSAN, Doğan. **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dil Bilim**, TDK Yay., 2. bs., Ankara, 2000.
- AKSOY, Ö. Asım. **Dil Yanlıları**, Yalçın Emel Yay., Ankara, 1990.
- AKTAŞ, Şerif. **Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş**, Akçağ Yay., 3. bs., Ankara, 1998.
- AKYÜZ, Yahya. **Anadolu Öğretmen Liseleri İçin Türk Eğitim Tarihi**, MEB be., 1. bs., Ankara, 2000.
- AKYÜZ, Yahya. **Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1993'e)**. Kültür Koleji Yay., 5. bs., İstanbul, 1994.
- AKYÜZ, Yahya. **Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 2000'e)**. Alfa Yay., 8. bs., İstanbul, 2001.
- AKYÜZ, Yahya. "Resimli İlk Türkçe Alfabe ve Okuma Kitabımız ve Türk Eğitim Tarihindeki Önemi", **Millî Eğitim Dergisi**, S. 147, Ankara, 2000.
- ALICIGÜZEL, İzzettin. **İlk ve Orta Dereceli Okullarda Öğretim**, İnkılâp ve Aka ke., İstanbul, 1979.
- ALPASLAN, İsmet. "Öğretmen ve Türkçe Öğretimi", **Millî Eğitim Dergisi**, S. 69, Ankara, 1986.
- ALPEREN, Nusret. **Türkçe Öğretim Rehberi**, MEB be., İstanbul, 1989.
- ALPEREN, Zikrullah. **ÖSYM Tarafından Uygulanan ÖSS ve ÖYS Kimya Soruları ile Orta Öğretim Kimya Müfredatlarının Karşılaştırılması**, KTÜ Fen Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 1995.
- ALPÖGE, Gülçin. **Çocuk ve Dil**, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1991.
- ALPTEKİN, Ali Berat. "Liselerimizde Türk Halk Edebiyatı Öğretimi", **Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı**, AÜ Eğitim Fak. Yay., Ankara, 1988.
- ALTINER, İsmail. **Üniversite Giriş Sınavlarında (YÖS-ÖSS-ÖYS) Yabancı Dil ve Ana Dil Olarak Türkçe Testleri ile Yabancılar İçin Türkçe Kitaplarındaki Türkçe Testleri Üzerine Açıklayıcı ve Eleştirel Bir Yaklaşım**, İÜ Sosyal Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1996.
- ARAT, Reşit Rahmeti. "Dil Tabii Bir Varlıktır", **Türk Dili İçin-1**, TKAE Yay., Ankara, 1966.
- ARTUÇ, Fatih. **1981-1995 Yılları Arasında ÖSS ve ÖYS'de Çıkmış Türkçe Sorularının Dil Bilgisel Açından İncelenmesi**, Atatürk Ü Sosyal Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,

- ARSLAN, M. Metin-
MİRİCİ, İsmail Hakkı-
YAMAN, Metin.
ARSLAN, M. Metin-
ERASLAN, Levent.
AŞKUN, N. Cem.
- ATATÜRK, Mustafa
Kemal.
AÜ TÖMER
- AYDIN, Ergin.
- AYDOĞDU, Hamza.
AYTAÇ, Kemal.
- BACANLI, Hasan.
BALCI, Sami.
- BANARLI, Nihat Sami.
- BANARLI, Nihat Sami.
- BANARLI, Nihat Sami.
- BANARLI, Nihad Sami.
BANGUOĞLU, Tahsin.
BAŞBUĞ, Erdal.
- BAYKUL, Yaşar.
- BAYMUR, Fuat.
BAYRAV, Süheyla.
- BAYRAV, Süheylâ.
BEYATLI, Yahya Kemal.
- BEYDOĞAN, H. Ömer.
BEZİRCİ, Asım- GÖKER
N.
BİLKAN, A. Fuat.
- BİNBAŞIOĞLU, Cavit.
- BLOOM, B. S and others
- Erzurum, 1997.
Millî Eğitimin Yasal Dayanağı Mevzuat, Anıtepe Yay., C.1,
Ankara, 2001.
- Millî Eğitimin Yasal Dayanağı Mevzuat**, Anıtepe Yay., C.2,
Ankara, 2001.
“Bir Ders Kitabına İlişkin Bazı Gözlemler: Lise II Türk Dili ve
Edebiyatı”, **Türkiye'nin Ders Kitapları-Orta Öğretim Ders
Kitaplarına Eleştirel Bir Yaklaşım**, Cem Yay., İstanbul,
1991.
- Söylev ve Demeçler-2**, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yay.,
Ankara, 1952.
- Dünyada ve Türkiye'de Ana Dili Eğitimi Sempozyum
Bildirileri**, AÜ TÖMER Dil Öğretim Merkezi Yay., Ankara,
1988.
- “Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Liselerde Amaca Hizmet
Edebiliyor mu?”, **Millî Eğitim Dergisi**, S. 82, Ankara, 1989.
- ÖSS Benim Neyim?**, Hayat Yay., İstanbul, 2001.
- Atatürk Eğitim Politikası Üzerine Konuşmalar**, Türk
İnkılâp Tarihi Ens. Yay., AÜ be., Ankara 1984.
- Duyuşsal Davranış Eğitimi**, Nobel Yay., Ankara, 1999.
- Türkçenin Ana Dili ve Yabancı Dil Olarak Öğretimi
Üzerine Bir Araştırma**, DEÜ Sosyal Bil. Ens.,
Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1994.
- Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı Lise I, II, III**, Remzi
Kitap Evi, İstanbul, 1959.
- Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı Lise I, II, III**, Remzi
Kitap Evi, İstanbul, 1975.
- Şiir ve Edebiyat Sohbetleri-I**, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul,
1976.
- Türkçenin Sırları**, 16. bs., Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, 1999.
- Türkçenin Grameri**, TDK Yay., Ankara, 1990.
- Bir Orta Öğretim Kurumu Olarak Anadolu Öğretmen
Liselerinde Türkçe Kompozisyon ve Eğitiminin Meseleleri
Üzerinde Bir Saha Araştırması**, GÜ Sosyal Bil. Ens.,
Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1997.
- ÖSS ile Yoklanan Bilgi ve Beceriler Farklı Okul Tür ve
Sınıflarında Ne Ölçüde Kazanılmaktadır?** ÖSYM, TAB
Eğitim Yay., Ankara, 1989.
- Türkçe Öğretimi**, İnkılâp ktp., İstanbul, 1968.
- “Ana Dili ve Edebiyatı Öğretiminde Tümceüstü Dil Bilgisi, İÜ
Edebiyat Fak., **Yabancı Diller Eğt. Böl. Dergisi, Dil Bilim
III**, Acar mtb., İstanbul, 1987.
- Yapısal Dil Bilimi**, Multilingual Yay., İstanbul, 1998.
- Edebiyata Dair**, İstanbul Fetih Cemiyeti Yay., 4. bs., İstanbul,
1997.
- Öğretimde Plânlama ve Değerlendirme**, ?, Tarihsiz.
- Türk Dili ve Edebiyatı 1, 2, 3, 4**, Gendaş Yay., İstanbul,
1991.
- “Liselerimizde Divan Edebiyatı Üzerine Düşünceler, **Millî
Eğitim Dergisi**, S. 106, Ankara, 1991.
- Öğretim Metodu ve Uygulama**, Binbaşıoğlu Yay., Ankara,
1973.
- Handbook on Formative and Summative Evaluation of
Student Learning**, Mc Graw Hill Book Co., New York, 1971.

- BOZKURT, Fuat.
BÖREKÇİ, Muhsine.
- BURAN, Ahmet.
- BURDURLU, İbrahim Zeki.
BURDURLU, İbrahim Zeki- KANTARCI, İrfan.
BORAK, Sadi.
BÜYÜKKARAGÖZ, Savaş- ÇİVİ, Cuma.
CEMİLOĞLU, İsmet.
- CEMİLOĞLU, Mustafa.
- CÜCELOĞLU, Doğan.
ÇAKMAKÇI, Nuran.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet.
- ÇEBİ, Ahmet.
- ÇEVİKSOY, Osman-
BARAN, Ethem.
ÇEVİKSOY, Osman-
BARAN, Ethem.
ÇİFTÇİ, Musa.
- ÇİFTÇİ, Musa.
- ÇİLENTİ, Kâmuran.
ÇOTUKSÖKEN, Yusuf.
- DAĞ, Hüsnü.
- DAĞAŞAN, Selma.
- DEMİR, Celâl.
- DEMİR, Celâl.
- DEMİR, Celâl- BİLKAN, Ali Fuat.
DEMİRAY, Kemal.
DEMİRAY, Kemal.
- Türkçe Çağdaş Dil Bilgisi**, İnkılâp Kitap Evi, İstanbul, 1994.
“Türk Eğitim Sisteminde Öğretimin Konusu ve Öğretim Dili Olarak Türkçe”, **Atatürk Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Erzurum, 1997.
“Türklüğün ve Türk Dilinin Bütünlüğü Açısından Türkçe Adı Üzerine Bir Değerlendirme”, **Türk Yurdu Dergisi**, S.18, Ankara, 1993.
“Gramer Öğretiminde Metot”, **Dil Bilgisi Sorunları**, TDK Yay., Ankara, 1967.
Orta Öğretimde Türkçe Öğretimi, Karınca mtb., İzmir, 1971.
Atatürk ve Edebiyat, Varlık Yay., İstanbul, 1972.
Genel Öğretim Metotları, Öz Eğitim Yay., İstanbul, 1999.
“Orta Öğretimdeki Türkçe-Edebiyat Dersleri ve Düşündürdükleri”, **Millî Eğitim Dergisi**, S. 104, Ankara, 1990.
İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi, Alfa Yay., 3. bs., İstanbul, 2001.
Yeniden İnsan İnsana, Remzi ktp., 15. bs., İstanbul, 1997.
“Sınavla İlgili Bilmeniz Gereken Her Şey”, **Hürriyet Gazetesi**, İstanbul, 26 Nisan 1999.
“Edebiyat Öğretimi”, **Birinci Millî Kültür Şûrası- Bildiriler**, KTB Yay., Ankara, 1982.
Aktif Öğretim Yöntemlerinden Rol Oynama, AÜ Sosyal Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1985.
Ders Geçme ve Kredili Sisteme Göre Liseler İçin, Edebi Metinler 3, Serhat Yay., İstanbul, Tarihsiz.
Türk Dili ve Edebiyatı Kompozisyon 2, Serhat Yay., İstanbul, 1993.
Atatürk Döneminde Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi (1923-1938). AÜ Sosyal Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1996.
Bir Grup Yüksek Öğrenim Öğrencisi Üzerinde Kelime Serveti Araştırması, GÜ Sosyal Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1991.
Fen Eğitimi Teknolojisi, Kadioğlu mtb., Ankara, 1985.
“Türkçenin Ana Dili Olarak Öğretimi Sorunlar- Çözümleri”, **Varlık Dergisi**, S. 997, İstanbul, 1990.
Sözlü Anlatım, GÜ Gazi Eğitim Fak., Yayınlanmamış Lisans Tezi, Ankara, 2000.
Liselerde Okutulmakta Olan Türkçe Dil Bilgisi Kitapları Üzerine Bir İnceleme, GÜ Sosyal Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1996.
Atatürk Döneminde Bir ve Tam Devreli Liselerde (Ortaokul ve Liselerde). Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi ve Öğretimi, GÜ Sosyal Bil. Ens., Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1997.
1981-1991 ÖSS ve ÖYS Türkçe Sorularının Genel Bir Değerlendirmesi, GÜ Sosyal Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1992.
Ders Geçme ve Kredili Sisteme Göre Lise Türk Dili ve Edebiyatı 4. Dönem, Emel Yay., Ankara, 1993.
Temel Dil Bilgisi 1, 2, 3, İnkılâp Kitap Evi, İstanbul, 1957.
Temel Eğitim Okulları 6., 7., 8. Sınıf Türkçe Öğretmen

- DEMİREL, Özcan. **Kılavuzu**, MEB be., İstanbul, 1982.
- DEMİREL, Özcan. **Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme**, Pagem A Yay., 3. bs., Ankara, 2000 a.
- DEMİREL, Özcan. **Öğretme Sanatı**, Pagem A Yay., 2. bs., Ankara, 2000 b.
- DEMİREL, Özcan. **Türkçe Öğretimi**, Pagem A Yay., 2. bs., Ankara, 2000 c.
- DEMİREL, Özcan- Yağcı Esed. **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, MEB Yay., 2. bs., Ankara, 2001.
- DEVECİ, Mehmet. **İlköğretim II. Kademe Türkçe Ders Kitaplarının Dil Bilgisi Müfredatı Açısından İncelenmesi**, Atatürk Ü Sosyal Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 1999.
- DİLAÇAR, Agop. **Dil, Diller ve Dilcilik**, TDK Yay., Ankara, 1968.
- DİLAÇAR, Agop. "Gramer Öğretiminde Metot", **Türk Dili Dergisi**, S. 116, Ankara, 1961.
- DOĞAN, D. Mehmet. **Bir Lügat Bulamadım**, Vadi Yay., 1. bs., Ankara, 2001.
- DOĞAN, Hıfzı. **Eğitimde Program ve Öğretim Tasarısı**, Önder mtb., Ankara, 1997.
- DUMAN, Asiye. **1923-1957 Yılları Arasında Ortaokul ve Liseler İçin Hazırlanan Türk Dili ve Edebiyatı Programları Üzerine Bir İnceleme**, GÜ Sosyal Bil. Ens. Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1992.
- DÜNDAR, Ali. "Türkçe Ders Kitaplarının Perişanlığı", **Çağdaş Türk Dili Dergisi**, S. 70, Ankara, 1993.
- ENGİNÜN, İnci. "Türk Dili ve Edebiyatı Ders Programlarının Uygulanmasında Görülen Aksaklıklar", **Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı (1-3 Ekim 1986)**. AÜ Eğitim Bil. Fak. Yay., Ankara, 1988.
- ERCİLASUN, A. Bican. **Dilde Birlik**, Ecdad Yay, İlaveli 2. bs., Ankara, 1993.
- ERCİLASUN, A. Bican. **Yabancı Kelimelere Karşılıklar**, TDK Yay., Ankara, 1995.
- ERCİLASUN, A. Bican. **Ders Geçme ve Kredili Sisteme Göre Türk Dili ve Edebiyatı-Türk Dili 1, 2, 3**, Deniz Yay., İstanbul, Tarihsiz.
- KARAHAN, Leyla. **Eğitimde Program Değerlendirme**, Anı Yay., Ankara, 1998.
- ERDEN, Münire. "Türkçe ve Dil Bilgisi Öğretimi", **Türk Dili İçin - I**, TKAE Yay., Ankara, 1966.
- ERGİN, Muharrem. **Türk Dili**, Bayrak be., 18. bs., İstanbul, 1989.
- ERGİN, Muharrem- YAVUZ, Kemal- YETİŞ, Kâzım- BİRİNCİ, Necat. **Türk Dili Kompozisyon Lise I, II, III ve IV. dönemler**, Bayrak Yay., İstanbul, 1994.
- ERGİN, Osman. **Türkiye Maarif Tarihi**, C. 1-2, Eser mtb., İstanbul, 1977.
- ERGÜN, Mustafa - ÖZDAŞ, Ali. **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, Kaya mtb., İstanbul, 1997.
- ERİŞEN, Satı. "Türkçe Eğitiminde Yeni Boyutlar", **Türk Dili Dergisi Dil Öğretimi Özel Sayısı**, S. 379-380, Ankara, 1983.
- EROĞLU, G. Aşkın. **Encyclopedia of Educational Research**, New York, 1960.
- ERTOP, Konur. **Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminde Programlı Öğretim Yönteminin Etkinliği**, Anadolu Ü Sosyal Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 1990.
- ERTEN, Rekin. "Bizde Edebiyat Öğretimi ve Ders Kitapları", **Varlık Dergisi**, S. 997, İstanbul, 1990.
- ERTÜRK, Selâhattin. **Ders Geçme ve Kredili Sisteme Göre Türk Dili ve Edebiyatı- Kompozisyon 2**, Ülke Yay., İstanbul, 1993.
- FİDAN, Nurettin. **Eğitimde Program Geliştirme**, 10. bs., Meteksan mtb., Ankara, 1998.
- FİNAL DERGİSİ. **Okulda Öğrenme ve Öğretme**, Kadıoğlu mtb., Ankara, 1986.
- GENCAN, Tahir Nejat. **Son 10 Yılın ÖSS Soruları**, Final Dergisi Yay., İstanbul, 2001.
- GENCAN, Tahir Nejat. **Dil Bilgisi 1,2,3**, Kanaat Yay., İstanbul, 1957.

- GENCAN, Tahir Nejat. **Dil Bilgisi**, Ayraç Yay., 1. bs., Ankara, 2001.
- GENEL KURMAY BAŞKANLIĞI **Atatürkçülük 1,2,3**, MEB be., İstanbul, 1998.
- GEZER, Zeki. "Türkçe Kan Kaybediyor", **Türk Edebiyatı Dergisi**, S. 239, İstanbul, 1993.
- GÖĞÜŞ, Beşir. "Ana Dili Olarak Türkçenin Öğretimine Tarihsel Bir Bakış", **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten**, Ankara, 1971.
- GÖĞÜŞ, Beşir. **Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi**, Gül Yay., Ankara, 1978.
- GÖĞÜŞ, Beşir. "Ana Dili Eğitimi Programlarının Niteliği", **Türk Dili Dergisi Dil Öğretimi Özel Sayısı**, S. 379-380, Ankara, 1983.
- GÖĞÜŞ, Beşir. "Cumhuriyet Döneminde Türkçe ve Yazın Eğitimi Üzerine Seçme Kaynakça", **Türk Dili Dergisi**, S. 379-380, Ankara, 1983.
- GÖĞÜŞ, Beşir. "Ana Dili Eğitiminde Yetersizliklerimiz", **Çağdaş Türk Dili Dergisi**, S. 30-31, Ankara, 1990.
- GÖĞÜŞ, Beşir. "Ana Dili Öğretimi", **Çağdaş Türk Dili Dergisi**, S. 54, Ankara, 1992.
- GÖĞÜŞ, Beşir. "Liselerimizde Türk Dili ve Edebiyatı Derslerinin Amaçları", **TÖMER Dil Dergisi**, S. 6, Ankara, 1992.
- GÖĞÜŞ, Beşir. "Edebiyat ve Eğitim", **Çağdaş Türk Dili Dergisi**, S. 81, Ankara, 1994.
- GÖKÇE, Birsen. **Orta Öğretim Gençliğinin Beklenti ve Sorunları**, MEB Yay., Ankara, 1984.
- GÜLENSOY, Tuncer. **Türkçe El Kitabı**, Akçağ Yay., 1. bs., Ankara, 2000.
- GÜLSEVİN, Gürer. "1709 Tarihli Türkçe Manzum Bir Sıbyan Mektebi Ders Kitabı", **İnönü Ü Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 1, 1987, Malatya.
- GÜNDOĞAN, Ali Osman. "Bilim Dili Olarak Türkçe", **Atatürk Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Erzurum, 1997.
- GÜNEŞ, Firdevs. **Hızlı Okuma Teknikleri**, Ocak Yay, Ankara, 1993.
- GÜRBÜZTÜRK, Oğuz. **Türkiye'de Yüksek Öğretime Giriş Sisteminin Analizi ve Alternatif Modeller**, Atatürk Ü Sosyal Bil. Ens., Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum, 1999.
- GÜVENÇ, Bozkurt. "Türkçe Öğretimine Genel Bir Bakış", **İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi ve Sorunları**, TED Yay., Ankara, 1993.
- GÜZEL, Abdurrahman. "Halk Şairlerimizde Türk Dili Şuuru", **Türk Dili Dergisi**, Dergisi, S. 435, Ankara, 1988.
- GÜZEL, Abdurrahman. **Eğitim Fakültelerinde Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Ana Bilim Dalları**, ÇOMÜ Yay., Çanakkale, 1997.
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin. "Millî Eğitim Bakanlığının Dil Politikası", **Türk Dili İçin-I**, TKAE Yay., Ankara, 1966.
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin. **Milliyetçi Eğitim Sistemi**, Töre-Devlet Yay., 7. bs., İstanbul, 1978.
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin. **Türkçenin Karanlık Günleri**, İrfan Yay., İstanbul, 1977.
- HARIT, Ömer. **Kelime Hazinesi Araştırması**, MEB be., Ankara, 1971.
- HASER, Melin. "Ortaokul ve Liselerimizde Ana Dili Öğretimi", **Millî Eğitim Sempozyumu-Tebliğler**, Tercüman Gazetesi, İstanbul, 1984.
- HENGİRMEN, Mehmet. **Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri ve TÖMER Yöntemi**, Engin Yay., Ankara, 1993.
- HENGİRMEN, Mehmet. **Türkçe Dil Bilgisi**, Engin Yay., Ankara, 1995.
- HENGİRMEN, Mehmet. **Dil Bilgisi ve Dil Bilim Terimleri Sözlüğü**, 1. bs., Engin Yay., Ankara, 1999.

- HEPÇİLİNGİRLER, Feyza.
HEPÇİLİNGİRLER, Feyza.
http
http
http
http
http
http
http
http
http
http
İNAN, Afet.
- İŞMAN, Aytekin-
ESKİCUMALI, Ahmet.
JACOBSEN and others.
- KANDEMİR, M. Oğuz.
- KANTEMİR, Enise.
- KANTEMİR, Enise.
KAPLAN, Mehmet.
- KAPLAN, Mehmet.
KAPLAN, Mehmet.
KAPLAN, Mehmet.
- KAPLAN, Mehmet.
KARAHAN, Leyla.
- KARAHAN, Leyla.
KARAKUŞ, İdris.
- KARAKUŞ, İdris.
- KARAÖRS, Metin.
- KARPUZ, H. Ömer.
- KARPUZ, H. Ömer.
- KAVCAR, Cahit.
- KAVCAR, Cahit.
- KAVCAR, Cahit.
- Dedim: "Ah!" (Türkçe "Off"-2).** Remzi Kitap Evi, 4. bs., İstanbul, 2000.
Türkçe "Off", Remzi Kitap Evi, 15. bs., İstanbul, 2000.
- www.ataturk.net
www.dildernegi.org.tr
www.dilimiz.gen.tr
www.egitim.com.tr
www.meb.gov.tr
www.osym.gov.tr
www.tdk.gov.tr
www.tomer.ankara.edu.tr
www.ttk.gov.tr
www.yok.gov.tr
- "Milliyetin Temeli Olan Dil Birliği," *Türk Dili Dergisi*, S.182, Ankara, 1966.
Eğitimde Plânlama ve Değerlendirme, Değişim Yay., Adapazarı, 1999.
Methods for Teaching, Askills Aproach, Charles E. Merrill Pub. Co., London, 1985.
Orta Dereceli Okullarda Türkçe ve Edebiyat Öğretiminin Verimliliği, GÜ Sosyal Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1996.
Türkiye'de Liselerde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi, MEB be., İstanbul, 1976.
Yazılı ve Sözlü Anlatım, Engin Yay., Ankara, 1997.
"Konuşma ve Yazı Dili", *Türk Dili İçin-IV*, TKAE Yay., Ankara, 1967.
Büyük Türkiye Rüyası, Dergâh Yay, 2. bs., İstanbul, 1976.
Edebiyat I, II, III (Lise Ders Kitabı), MEB be., Ankara, 1977.
Türk Milletinin Kültürel Değerleri, KTB Yay., Ankara, 1987.
Kültür ve Dil, Dergâh Yay., 14. bs., İstanbul, 2001.
Türkçede Söz Dizimi-Cümle Tahlilleri, Akçağ Yay., Ankara, 1991.
"Türkçenin Zenginliği", *Türk Yurdu*, S. 107, Ankara, 1996.
Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi, Anıttepe Yay., Ankara, 2002.
Türk Dili ve Edebiyatı Öğretiminde Müfredat Programları ve Ders Kitapları- Ana Dili Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme, GÜ Sosyal Bil. Ens., Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1996.
Türkçenin Söz Biçimi ve Cümle Tahlilleri, Erciyes Ü Yay., Kayseri, 1993.
"Türkçe ve Çağdaşlaşma", *Türk Yurdu Dergisi*, S.162-163, Ankara, 2001.
"Türkiye Türkçesindeki Zarfların İşlevsel ve Yapısal Özellikleri", *Osmangazi Ü Sosyal Bilimler Dergisi*, S. Özel, Eskişehir, 2001.
"Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi Üzerine", *Millî Eğitim Dergisi*, S. 59, Ankara, 1982.
"Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi", *AÜ Eğitim Fak. Dergisi*, C. 20, S. 1-2, Ankara, 1988.
"Türkiye'deki Ana Dili Sorunu", *Dil Dergisi*, S. 25, Ankara, 1994.

- KAVCAR, Cahit (1999). **Edebiyat ve Eğitim**, Engin Yay., 3. bs., Ankara, 1999.
- KAVCAR, Cahit - OĞUZKAN, Ferhan - SEVER, Sedat. **Türkçe Öğretimi**, Engin Yay., Ankara, 1998.
- KAYA Hayri – EKİCİ Erhan. **Konularına Göre 1981-1999 ÖSS Türkçe Soruları ve Ayrıntılı Çözümleri**, Özgül Yay., İstanbul, 1999.
- KAYA, Y. Kemal. **İnsan Yetiştirme Düzenimiz Politika, Eğitim, Kalkınma, Nüve Matbaası**, Ankara, 1977.
- KINCAL, Remzi Yavaş. **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**, 1. bs., Babil Yay., Erzurum, 2001.
- KIRAN, Zeynel. **Dil Bilime Giriş**, Seçkin Yay., Ankara, 2001.
- KIRIMLI, Bilâl. “Liselerde Edebiyat Eğitimi ve ÖSS”, **Türk Dili Dergisi**, S. 604, Ankara, 2002.
- KİPER, Kadri. “Gramer Öğretiminde Metot Dolayısıyla”, **Türk Dili Dergisi**, S.126, Ankara, 1962.
- KOCATÜRK, V. Mahir. **Metinlerde Türk Edebiyatı 1, 2**, İnkılâp Kitap Evi, İstanbul, 1957.
- KOCATÜRK, V. Mahir. **Türk Edebiyatı Şaheserleri**, İnkılâp Kitap Evi, İstanbul, 1957.
- KOCATÜRK, V. Mahir. **Batı Edebiyatı Şaheserleri 3**, İnkılâp Kitap Evi, İstanbul, 1957.
- KOÇ, Nurettin- HENGİRMEN, Mehmet. **Türkçe Öğreniyoruz**, Engin Yay., Ankara, 1986.
- KODAMAN, Bayram. **Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi**, TTK be., Ankara, 1988.
- KORKMAZ, Zeynep. **Atatürk ve Türk Dili Belgeler**, TDK Yay., Ankara, 1992.
- KORKMAZ, Zeynep ve diğerleri. **Yüksek Öğretim Öğrencileri için Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri**, Yargı Yay., 5. bs., Ankara, 2001.
- KORKMAZLAR, Ümran. “Son Çocukluk Dönemi”, **Ana-Baba Okulu**, Remzi Kitap Evi, İstanbul, 1990.
- KÖKEN, Vedat. “Bir Fransız Yasası ve Düşündürdükleri”, **Türk Dili Dergisi**, S.532, Ankara, 1996.
- KÖKNEL, Özcan. “Erginlik Dönemi”, **Ana-Baba Okulu**, Remzi Kitap Evi, İstanbul, 1990.
- KÖKSAL, Kemal. **Okuma Yazmanın Öğretimi**, Pagem A Yay., Ankara, 1999.
- KRISTEVA, J. **Le Langage, Cet Inconnu**, Seuil, Paris, 1981.
- KULAKSIZOĞLU, Adnan. **Ergenlik Psikolojisi**, Remzi Kitap Evi, 4. bs., İstanbul, 2001.
- KÜÇÜKAHMET, Leylâ. **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, Gazi Büro Kitap Evi, 5. bs., Ankara, 1994.
- KÜLTÜR BAKANLIĞI. **Türkçenin Öğretimi Meselesi Komisyon Ön Çalışma Raporu (I. Türk Dili Kurultayı, 25-28 Eylül 1990)**. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1990.
- LANGACKER, R. W. **Fundamentals of Linguistic Analysis**, New York, 1972.
- MARSHALL, Julia. **Ana Dili Öğretimi**, (çev. Cahit Külebi). MEB be., İstanbul, 1974.
- MAARİF VEKÂLETİ. **Orta Mektep ve Liselerin Türkçe Müfredat Programı**, Yeni Gün mtb., Ankara, 1929.
- MAARİF VEKÂLETİ. **Lise ve Orta Mektepler Talimatnamesi**, Devlet mtb., İstanbul, 1930.
- MAARİF VEKÂLETİ. **Orta mektep Müfredat Programı**, Devlet mtb., İstanbul, 1931.
- MAARİF VEKÂLETİ. **Atatürk'ün Maarifle İlgili Direktifleri**, Maarif mtb., İstanbul,

- 1939.
- MAARİF VEKÂLETİ **I. Maarif Şûrası (17-29 Temmuz 1939).** Maarif mtb., İstanbul, 1939.
- MAARİF VEKÂLETİ **II. Maarif Şûrası (15-21 Şubat 1943).** Maarif mtb., İstanbul, 1943.
- MARTINET, A. **İşlevsel Genel Dil Bilim,** (çev. Berke Vardar), Multilingual Yay., İstanbul, 1998.
- MEB **Ortaokul Programı,** MEB be., İstanbul, 1962.
- MEB **İlkokul Programı,** MEB be., İstanbul, 1968.
- MEB **IX. Millî Eğitim Şûrası,** MEB be., İstanbul, 1974.
- MEB **Tebliğler Dergisi, C.39, S. 1901,** MEB be., Ankara, 1976.
- MEB **Millî Eğitim: Şûra Özel Sayısı,** MEB be., Ankara, 1981.
- MEB **Temel Eğitim Programı,** MEB be., İstanbul, 1982.
- MEB **Temel Eğitim Programı, Türkçe Eğitimi,** MEB be., İstanbul, 1982.
- MEB **Temel Eğitim Programı,** MEB be., İstanbul, 1982.
- MEB **İlkokullarda Türkçe Okuma-Yazma Öğretmen Rehberi,** MEB be., Ankara, 1983.
- MEB **Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Kılavuzu,** MEB be., Ankara, 1986.
- MEB **İlkokul Programı,** MEB be., Ankara, 1988.
- MEB **Orta Öğretimde yeniden Düzenleme ve Reform Semineri (19-21 Mart 1990) Raporu,** MEB be., Ankara, 1990.
- MEB **Ders Geçme ve Kredi Uygulamasına İlişkin Program Kılavuzu,** Ankara, 1992.
- MEB **Tebliğler Dergisi, C.55, S. 2363,** MEB be., Ankara, 1992.
- MEB **Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun,** MEB be., Ankara, 1995.
- MEB **Millî Eğitim Temel Kanunu,** MEB be., Ankara, 1995.
- MEB **Millî Eğitim Şûraları (1939-1993).** MEB be., Ankara, 1995.
- MEB Komisyon. **Edebî Sanatlar,** MEB be., İstanbul, 2000.
- MEB Komisyon. **Güzel Konuşma ve Yazma,** MEB be., İstanbul, 2000.
- MEB Komisyon. **Hazırlık Sınıfı Türkçe,** MEB be., İstanbul, 2000.
- MEB Komisyon. **Lise Dil Bilim 1,** MEB be., İstanbul, 2000.
- MEB Komisyon. **Lise Dil Bilim 2,** MEB be., İstanbul, 2000.
- MEB Komisyon. **Lise Edebî Metinler 1,** MEB be., İstanbul, 2000.
- MEB Komisyon. **Lise Edebî Metinler 2,** MEB be., İstanbul, 2000.
- MEB Komisyon. **Türk Dili ve Edebiyatı Türk Dili Lise 1,** MEB be., İstanbul, 2000.
- MEB Komisyon. **Türk Dili ve Edebiyatı Türk Dili Lise 2,** MEB be., İstanbul, 2000.
- MEB Komisyon. **Türk Dili ve Edebiyatı Türk Dili Lise 3,** MEB be., İstanbul, 2000.
- MEB Komisyon. **Türk Dili ve Edebiyatı Edebiyat Lise 1,** MEB be., İstanbul, 2000.
- MEB Komisyon. **Türk Dili ve Edebiyatı Edebiyat Lise 2,** MEB be., İstanbul, 2000.
- MEB Komisyon. **Türk Dili ve Edebiyatı Edebiyat Lise 3,** MEB be., İstanbul, 2000.
- MEB Komisyon. **Türk Dili ve Edebiyatı Kompozisyon Lise 1,** MEB be., İstanbul, 2000.
- MEB Komisyon. **Türk Dili ve Edebiyatı Kompozisyon Lise 2,** MEB be., İstanbul, 2000.
- MEB Komisyon. **Türk Dili ve Edebiyatı Kompozisyon Lise 3,** MEB be., İstanbul, 2000.

- MEB Komisyon.
MEB Komisyon.
MEGSB
MERİÇ, Cemil.
MERİÇ, Cemil.
MİYASOĞLU, Mustafa.
MUALLİMOĞLU, Nejat.
MUALLİMOĞLU, Nejat.
NİSARİ, Abdurrahman.
OĞUZKAN, A. Ferhan.
OĞUZKAN, A. Ferhan.
OKAY, Orhan.
OKAY, Orhan- KURNAZ,
Cemal- KARACA,
Alâattin- ALBAYRAK,
Nurettin.
ÖSYM
ÖSYM
ÖSYM
ÖSYM
ÖSYM
ÖSYM
ÖSYM
ÖZ, Feyzi.
ÖZBAY, Murat.
ÖZÇELİK, Durmuş Ali.
ÖZÇELİK, Durmuş Ali.
ÖZÇELİK, Durmuş Ali.
ÖZÇELİK, Durmuş Ali-
TOKER, Fethi- KOZAN,
Kâmil- ÖZSOY, Yahya-
YILDIRIM, Cemal-
PAYASLIOĞLU, Arif.
ÖZDEMİR, Emin.
ÖZDEMİR, Emin.
- Türk Edebiyat Tarihi 1**, MEB be., İstanbul, 2000.
Türk Edebiyat Tarihi 2, MEB be., İstanbul, 2000.
Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Kılavuzu, MEGSB Yay., Ankara, 1986.
Jurnal, C. 1, İletişim Yay., 7. bs., İstanbul, 1997.
Jurnal, C. 2, İletişim Yay., 5. bs., İstanbul, 1998.
“Ders Programlarında Dil ve Edebiyat Eğitimi”, **Boğaziçi Dergisi**, S. 40, İstanbul, 1985.
Bütün Yönleri ile Hitabet, 5. bs., İstanbul, 1988.
Türkçe Bilen Aranıyor, Avcı mtb., 1. bs., İstanbul, 1999.
Metinle Batı Edebiyatı (Lise I, II, III. Sınıf). İnkılâp Kitap Evi, İstanbul, 1957.
Orta Dereceli Okullarda Öğretim (Amaç, İlke, Yöntem ve Teknikler). Gül Yay., Ankara, 1985.
“Türkiye’de İlk ve Orta Dereceli Okullarda Türk Dili Öğretmenin Amaç ve İlkeleri”, **Dil Dergisi**, S. 25, Ankara, 1994.
Sanat ve Edebiyat Yazıları, Dergâh Yay., 1. bs., İstanbul, 1990.
Ders Geçme ve Kredili Sisteme Göre Türk Dili ve Edebiyatı- Edebiyat 1, 2, 3, 4, Ülke Yay., İstanbul, 1993.
Yüksek Öğretim Programlarına Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemindeki Değişiklikler, ÖSYM Yay., Ankara, 1986.
Higher Education in Turkey, ÖSYM Yay., Ankara, 1990.
1997 ÖSYS Yüksek Öğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu, ÖSYM Yay., Ankara, 1997.
1998 ÖSYS Yüksek Öğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu, ÖSYM Yay., Ankara, 1998.
1999 ÖSYS Yüksek Öğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu, ÖSYM Yay., Ankara, 1999.
2000 ÖSYS Yüksek Öğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu, ÖSYM Yay., Ankara, 2000.
2001 ÖSYS Yüksek Öğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu, ÖSYM Yay., Ankara, 2001.
Uygulamalı Türkçe Öğretimi, Anı Yay., Ankara, 2001.
Ankara Merkez Ortaokullarındaki 3. Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerileri Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmamış Doktora Tezi, GÜ Sosyal Bil. Ens., Ankara, 1995.
Test Hazırlama Kılavuzu, ÖSYM Yay., Ankara, 1989.
Eğitim Programları ve Öğretim, ÖSYM Yay., Ankara, 1998 a.
Ölçme ve Değerlendirme, ÖSYM Yay., Ankara, 1998 b.
“Öğrenci Seçme ve yerleştirme Sınavı Geçerlik Araştırması”, **Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı Geçerliliğinin Araştırılmasında Kullanılan Yöntemlere İlişkin Bazı Sorunlar**, ÖSYM Yay., Ankara 1982.
“Ana Dili Öğretimi”, **Türk Dili Dil Öğretimi Özel Sayısı**, S. 379-380, Ankara, 1983.
Türkçe Öğretimi Kılavuzu, İnkılâp ktp., 3. bs., İstanbul, 1987.

- ÖZDEMİR, Emin. **Güzel ve Etkili Konuşma Sanatı**, Remzi ktp., 4. bs., İstanbul, 1998.
- ÖZDEMİR, Servet-YALIN, H. İbrahim. **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**, Nobel Yay., 2. bs., Ankara, 1999.
- ÖZÖN, Mustafa Nihat-DEMİRAY, Kemal. **Türk Dili ve Edebiyatı, Liselerin Birinci, İkinci, Üçüncü Sınıfları için**, İnkılâp Kitap Evi, İstanbul, 1961.
- ÖZTÜRK, Kâzım. **Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve Programları**, Baha mtb., İstanbul, 1968.
- PALA, İskender. **Ders Geçme ve Kredili Sisteme Göre Türk Dili ve Edebiyatı- Kompozisyon 1**, Ülke Yay., İstanbul, 1993.
- PARMAKSIZOĞLU, İsmet. "Medrese" mad., **Türk Ansiklopedisi**, MEB Yay., C. 23, Ankara, 1976.
- PAYASLIOĞLU, Arif. **Türkiye'de Yüksek Öğretim Kurumlarına Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi**, ÖSYM Yay., Ankara, 1985.
- ROUCEK, J. S. **The Study of Foreign Languages**, New York, 1968.
- SAĞIR, Mukim. **Dil Bilim ve Türk Dil Bilgisi**, Atatürk Ü Kâzım Karabekir Eğitim Fak. Yay., Erzurum, 1995.
- SAĞIR, Mukim. **Anlam Bilgisi**, Atatürk Ü Kâzım Karabekir Eğitim Fak. Yay., Erzurum, 2000.
- SAĞIR, Mukim. **Yapı Bilgisi**, Atatürk Ü Kâzım Karabekir Eğitim Fak. Yay., Erzurum, 2000.
- SARICA, Özdemir-ÖZCAN, Ömer-ÜNLÜ Mahir. **Türk Dili ve Edebiyatı 1, 2, 3**, İnkılâp Kitap Evi, İstanbul, 1957.
- SAUSSURE, F. De. **Genel Dil Bilim Dersleri** (Çev. Berke Vardar), Multilingual Yay., İstanbul, 1998.
- SELÇUK, Ziya. **Eğitim Psikolojisi Gelişim ve Öğrenme**, Nobel Yay., 6. bs., Ankara, 1999.
- SENGE, Peter M. **Beşinci Disiplin** (çev. Ayşegül İldeniz, Ahmet Doğukan), 8. bs., İstanbul, 2001.
- SEVER, Sedat. **Orta Öğretimde Türk Dili ve Edebiyatı Ders Programlarının Değerlendirilmesi**, AÜ Sosyal Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1985.
- SEVER, Sedat. **Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme**, Anı Yay., Ankara, 1997.
- SEZER, Ayhan. "Türkçe Öğretiminde Dil Biliminin Yeri", **Dil Bilim Yazıları**, Usem Yay., Ankara, 1990.
- SEZER, Ayhan-OĞUZKAN, Ferhan-ÖZDEMİR, Emin-GÖĞÜŞ, Beşir. **Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi**, Anadolu Ü, Açık Öğretim Fak. Yay., Eskişehir, 1991.
- SINAV DERGİSİ. **ÖSS'ye Hazırlık Okula Yardımcı**, C. 1,2,3, Sınav Dergisi Yay., Ankara, 1999.
- SINAV DERGİSİ. **Başlangıçtan Bugüne Tüm ÖSS Soruları ve Çözümleri 1981-2001**, Sınav Dergisi Yay., Ankara, 2002.
- SINAV DERGİSİ. **Üniversiteye Hazırlık Türkçe**, Sınav Dergisi Yay., Ankara, 2002.
- SİNANOĞLU, Oktay. **Bir Nev-York Rüyası "Bye Bye Türkçe"**, Otopsi Yay, 3. bs., İstanbul, 2002.
- SİNANOĞLU, Samim. "Dil Bilgisinin önemi", **Dil Bilgisi Sorunları**, TDK Yay., Ankara, 1967.
- SOYSAL, M. Orhan. **Türk Dili ve Edebiyatı ile Türkçe Öğretmeninin El Kitabı**, MEB Yay., İstanbul, 1995.
- SÖNMEZ, Veysel. **Hayat Bilgisi Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu**, Anı Yay., Ankara, 1994.

- SÖNMEZ, Veysel. **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı**, Anı Yay., Ankara, 1994.
- SÖNMEZOĞLU, Yaşar. "Orta öğretimde Ana Dil Meselesi", **Millî Eğitim Dergisi**, S. 96, Ankara, 1990.
- SÖNMEZOĞLU, Yaşar-ATAM, Yavuz-DURMAZ, Neslihan. **Ders Geçme ve Kredili Sisteme Göre Lise Türk Dili ve Edebiyatı-2. Dönem**, Emel Yay., Ankara, 1992.
- ŞİMŞİR, Bilal. **Türk Yazı Devrimi**, TTK Yay., Ankara, 1992.
- TANYOL, Tuğrul. "Millî Edebiyat Öğretimi Üzerine", **Varlık Dergisi**, S. 997, İstanbul, 1990.
- TAŞER, Suat. **Konuşma Eğitimi**, Papirüs Yay., 5. bs., İstanbul, 1996.
- TDK. **Türkçe Sözlük**, TDK Yay., 9. bs., C. 1-2, Ankara, 1998.
- TDK. **İmlâ Kılavuzu**, TDK Yay., Ankara, 2000.
- TED. **Orta Öğretim Kurumlarında Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi ve Sorunları**, TED Yay., Ankara, 1988.
- TEKİN, Halil. **Okullarımızdaki Türkçe Öğretimi**, Mars mtb., Ankara, 1980.
- TEKİN, Halil. **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, Has-Soy mtb., Ankara, 1984.
- TİMURTAŞ, F. Kadri. "Memleketimizde Edebiyat Öğretimi", **Türk Dili İçin-I**, TKAE Yay., Ankara, 1966.
- TİMURTAŞ, F. Kadri. **Türkçemiz ve Uydurmacılık**, Boğaziçi Yay., İstanbul, 1977.
- TİMURTAŞ, F. Kadri. **Tarih İçinde Türk Edebiyatı**, Boğaziçi Yay., 2. bs., İstanbul, 1990.
- TOKER, Fethi. **Yüksek Öğretime Geçişte Fırsat Eşitliği**, ÜSYM Yay., Ankara, 1979.
- TOKER, Fethi. **Yüksek Öğretime Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sisteminin Esasları ve Bu Sistemde Yapılması Düşünülen Değişiklikler**, ÖSYM Yay., Ankara, 1990.
- TOSUNOĞLU, Mesiha. **Ortaokulların Üçüncü Sınıfları İçin Yazılan Türkçe Kitapları Üzerine Bir İnceleme**, GÜ Sosyal Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1992.
- TOSUNOĞLU, Mesiha-ARSLAN M. Metin-KARAKUŞ, İdris. **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme**, Anıtepe Yay., 1. bs., Ankara, 2001.
- TURAL, S. Kemal. "Yazmak Sanatı", **Millî Eğitim ve Kültür Dergisi**, S. 3, Ankara, 1979.
- TURAL, S. Kemal. "Ana Dili Öğretimi", **Tercüman Gazetesi Millî Eğitim Sempozyumu-Tebliğler**, İstanbul, 1984.
- TURAL, S. Kemal. **Sorulara Cevaplarla Kültür, Edebiyat, Dil**, Ecdad Yay., Ankara, 1992.
- TURAL, S. Kemal-AKTAŞ, Şerif-KARAKUŞ, İdris. **Ders Geçme ve Kredili Sisteme Göre Türk Dili ve Edebiyatı- Edebiyat 1**, Deniz Yay., İstanbul, Tarihsiz.
- TURAL, S. Kemal-İSEN, Mustafa-KILIÇ, Mehmet. **Ders Geçme ve Kredili Sisteme Göre Türk Dili ve Edebiyatı- Edebiyat 2**, Deniz Yay., İstanbul, Tarihsiz.
- TURAL, S. Kemal-AKTAŞ, Şerif-ÇELİK, Yakup. **Ders Geçme ve Kredili Sisteme Göre Türk Dili ve Edebiyatı- Edebiyat 3**, Deniz Yay., İstanbul, Tarihsiz.
- TURGUT, M. Fuat. **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları**, Saydam mtb., 6. bs., Ankara, 1988.
- TURİNAY, Necmettin. **Kültür, Dil ve Sanata Dair**, Akçağ Yay., 1. bs., Ankara, 1996.
- UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı. **Osmanlı Devleti'nin İlmîye Teşkilâtı**, TTK Yay., Ankara, 1988.
- ÜNLÜ, Mahir- ÖZCAN, **Türk Dili ve Edebiyatı Edebiyat 1,2,3,4**, İnkılâp Kitap Evi,

- Ömer. İstanbul, 1991.
- VARDAR, Berke. **Dil Bilimin Temel Kavram ve İlkeleri**, Multilingual Yay., İstanbul, 1998.
- VARIŞ, Fatma. **“Eğitimde Program Araştırmaları”**, AÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, 2, 1973.
- VARIŞ, Fatma. **Eğitimde Program Geliştirme**, Alkım Kitap Evi., 7. bs., Ankara, 1997.
- YALÇIN, Şiar. **Doğru Türkçe**, Metis Yay., 1. bs., İstanbul, 1998.
- YALIN, H. İbrahim. **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme**, Nobel Yay., 7. bs., Ankara, 2000.
- ÜLTANUR, Gtürcan. **Karşılaştırmalı Eğitim Bilimi Kuram ve Teknikler**, Eylül Yay., Ankara, 2000.
- ÜSYM **İki Aşamalı Üniversitelerarası Seçme ve Yerleştirme Sınav Sistemi**, ÜSYM Yay., Ankara, 1980.
- UĞURLU, Nurur. **Ders Geçme ve Kredili Sisteme Göre Türk Dili ve Edebiyatı 3**, Örgün Yay., İstanbul, 1993.
- UNAN, Fahri. **“İlim Dili Olarak Türkçenin İstikbali ve Üniversitelerimiz”**, **Türk Yurdu**, C. 16, S. 107, Ankara, 1996.
- UNAT, F. Reşit. **“Lâtin Alfabesinden Türk Alfabesine”**, **Türk Dili Dergisi**, S. 23, Ankara, 1953.
- UNAT, F. Reşit. **Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihî Bakış**, MEB Yay., Ankara, 1964.
- ÜSTÜNER, Ahat. **“Türkçenin Anlatım Gücü”**, **Türk Dili Dergisi**, S. 589, Ankara, 2001.
- YAVUZ, Behçet-SÖNMEZOĞLU, Yaşar. **Türk Dili ve Edebiyatı 1**, Serhat Yay., İstanbul, 1992.
- YAVUZ, Kemal, YETİŞ, Kâzım- BİRİNCİ; Necat. **Türk Dili ve Edebiyatı- Edebiyat 1, 2, 3, 4**, Bayrak Yay., İstanbul, 1994.
- YÖK-Dünya Bankası **Türkiye’de Öğretmen Eğitiminde Standartlar ve Akreditasyon**, Millî Eğitimi Geliştirme Projesi, YÖK Yay., Ankara, 1999.
- YÖK **Eğitim Fakültesi Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları**, YÖK Yay., Ankara, 1998.
- YÜCEL, Hasan Ali. **Türkiye’de Orta Öğretim**, Devlet be., İstanbul, 1938.
- ZİRVE DERGİSİ **Son 15 Yılın (1981-1997) ÖSS ve ÖYS Soruları ve Çözümleri**, Zirve Yay., İstanbul, 1998.
- ZİRVE DERGİSİ **ÖSS’ye Hazırlık 1981-1999 Türkçe ÖSS Soru ve Çözümleri**, Zirve Yay., İstanbul, 1999.
- ZÜLFİKAR, Hamza. **“Dil Bayramında Türkçeye Genel Bir Bakış”**, **Türk Dili**, S. 551; Ankara, 1997.

ADLAR DİZİNİ

- Abdurrahim Dede**, 173, 291, 360
Abdülbaki Gölpınarlı, 291, 325
Abdülhak Hamit Tarhan, 170, 182, 291, 306, 325, 357
Abdülhak Şinasi Hisar, 172, 291, 324, 360
Abdülhamit Süleyman Çolpan, 173, 291, 361
Agâh Sırrı Levent, 291, 326, 686
Ahmedî, 168, 291, 355
Ahmet Caferoğlu, 291, 325
Ahmet Cevdet Paşa, 291, 306, 325
Ahmet Hamdi Tanpınar, 172, 182, 183, 291, 324, 325, 326, 327, 360, 465, 688, 691
Ahmet Haşim, 166, 167, 171, 182, 291, 306, 323, 325, 326, 327, 349, 353, 354, 358, 453, 455, 477, 690
Ahmet Hikmet Müftüoğlu, 171, 291, 358
Ahmet Kabaklı, 291, 326
Ahmet Kutsi Tecer, 166, 172, 291, 353, 359
Ahmet Mithat Efendi, 170, 291, 305, 325, 358, 692
Ahmet Muhip Dranas, 172, 291, 359
Ahmet Rasim, 171, 291, 358
Ahmet Vefik Paşa, 170, 291, 306, 325, 358
Ahmet Yesevî, 182, 291
Alain, 173, 291, 361
Ali Nihat Tarlan, 291, 325
Ali Şir Nevâî, 169, 182, 291, 323, 325
Arif Nihat Asya, 172, 291, 325, 359
Âşık Ömer, 169, 292, 356
Âşık Veysel, 167, 172, 292, 353, 360
Ata Atacanoğlu, 173, 292, 361
Ata Terzibaşı, 173, 292, 361
Atatürk, 1, 3, 43, 44, 45, 46, 47, 57, 58, 59, 123, 125, 129, 131, 139, 141, 149, 160, 166, 167, 168, 170, 171, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 225, 226, 231, 232, 234, 236, 252, 253, 256, 270, 281, 283, 290, 293, 305, 306, 322, 324, 327, 345, 352, 354, 357, 358, 359, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 454, 465, 534, 535, 673, 674, 675, 677, 687, 688, 689, 690
Atilla İlhan, 172, 292, 359, 694
Ayas İshakî, 173, 292, 360
Aybek, 173, 292, 361
Aziz Mahmud Hüdaî, 167, 292, 353
Babür Şah, 169, 292, 356
Bahtiyar Vahapzade, 172, 292, 360
Bâkî, 169, 182, 292, 305, 323, 325, 326, 356
Bayburtlu Zihni, 170, 292, 357
Behçet Necatigil, 172, 292, 323, 359, 453
Beşir Gögüş, 140, 244, 245, 246, 247
Böll, 173, 293, 361
Cahit Sıtkı Tarancı, 172, 182, 290, 323, 325, 359, 519, 529, 691, 694
Celil Mehmet Kulizade, 172, 292, 360
Cemil Meriç, 172, 226, 292, 360
Cenap Şehabettin, 292, 306, 325
Cengiz Aytmatov, 173, 292, 360
Cengiz Dağcı, 173, 292, 361
Cervantes, 169, 292, 305, 356
Cicero, 292, 306, 475
Coşkun Ertepinar, 172, 292, 359
Dadaloğlu, 170, 292, 357
Daudet, 305
Dede Korkut, 292, 300, 305
Dickens, 170, 292, 305, 357
Eflâtun, 292, 306
Eliot, 173, 292, 361
Enderunlu Vasıf, 170, 292, 357
Ercişli Emrah, 167, 292, 353
Erzurumlu Emrah, 167, 170, 182, 292, 353, 357
Erzurumlu İbrahim Hakkı, 169, 292, 356
Euripides, 305, 306
Evliya Çelebi, 169, 292, 305, 356, 506
Falih Rifki Atay, 167, 292, 304, 306, 354, 687
Faruk Nafiz Çamlıbel, 166, 171, 172, 292, 323, 325, 326, 353, 358, 359, 453, 689, 690
Fazıl Hüsnü Dağlarca, 172, 292, 359, 694
Flaubert, 292, 306, 582, 583
Fuat Köprülü, 172, 292, 306, 325, 326, 327, 360
Fuzûlî, 167, 169, 182, 292, 305, 323, 325, 326, 327, 353, 356
Gevherî, 169, 292, 356
Goethe, 169, 292, 306, 327, 356, 483
Gülşehri, 116, 168, 292, 355
Güvahi, 169, 292, 356
H. Nihal Atsız, 172, 293, 360
H. Suphi Tanrıöver, 167, 293, 354
Hacı Bayram Veli, 169, 293, 355
Hacı Bektaş Veli, 116, 168, 293, 355

- Haldun Taner**, 167, 172, 293, 353, 360
Halide Edip Adivar, 171, 183, 293, 304, 305, 322, 327, 359, 389, 688
Halide Nusret Zorlutuna, 171, 293, 359
Haliloğlu Yahya Burgazî, 168, 293, 355
Halit Fahri Ozansoy, 172, 293, 359
Halit Ziya Uşaklıgil, 171, 183, 293, 305, 306, 322, 324, 325, 327, 358
Hamsun, 173, 293, 361
Herodotos, 305
Homeros, 293, 305, 509, 538
Hugo, 170, 295, 306, 357, 500
Hüseyin Cahit Yalçın, 293, 325
Hüseyin Rahmi Gürpınar, 171, 183, 293, 304, 305, 358
Ibsen, 293, 306
İsmail Gaspiralı, 131, 173, 293, 361
İsmail Habip Sevük, 172, 293, 326, 360
Kadı Burhaneddin, 168, 293, 355
Karacaoğlan, 167, 169, 182, 293, 300, 305, 325, 353, 356
Karakuş, 138, 142, 267, 274, 298
Kaşgarlı Mahmut, 224, 293, 305
Kâtip Çelebi, 169, 293, 305, 323, 356
Kaygusuz Abdal, 167, 169, 182, 293, 353, 355
Keçecizade İzzet Molla, 170, 293, 357
Kemal Tahir, 172, 293, 360
Kenan Akyüz, 293, 326
Kipling, 173, 293, 361
Köroğlu, 169, 183, 293, 322, 356
La Bruyere, 305
La Fontaine, 228, 305
Lâtîfi, 169, 293, 356
Magcan Cumabayulı, 173, 293, 360
Mark Twain, 293, 306
Mehmet Akif Ersoy, 166, 171, 182, 293, 304, 306, 323, 325, 326, 353, 359
Mehmet Emin Yurdakul, 171, 182, 293, 305, 325, 358, 359, , 688
Mehmet Hilmi, 173, 293, 360
Mehmet Kaplan, 129, 167, 172, 293, 325, 326, 327, 354, 360, 673
Mehmet Rauf, 171 183, 293, 325, 358
Memduh Şevket Esendal, 172, 183, 304, 306, 322, 359
Mevlânâ, 116, 168, 289, 293, 355
Moliere, 169, 293, 305, 327, 356
Montaigne, 169, 293, 306, 356, 468, 469
Muallim Naci, 170, 293, 325, 358
Murat Çobanoğlu, 172, 293, 360
Mümtaz Turhan, 293, 327
Mütercim Aşım, 170, 293, 357
Nâbî, 167, 169, 182, 294, 325, 353, 356
Naîmâ, 169, 294, 305, 356
Namık Kemal, 166, 170, 182, 183, 294, 304, 305, 306, 323, 324, 325, 327, 353, 357, 465, 690
Nasrettin Hoca, 168, 294, 310, 355, 692
Necati Cumalı, 172, 294, 360
Necip Fazıl Kısakürek, 172, 182, 294, 323, 325, 326, 359
Nedîm, 167, 169, 294, 305, 323, 325, 326, 353, 356, 498
Nefî, 167, 169, 182, 294, 305, 323, 325, 326, 353, 356
Nihat Sami Banarlı, 131, 132, 294, 326
Nimetullah Hafız, 173, 294, 361
Niyazi-i Mısri, 169, 294, 356
Nurullah Ataç, 167, 294, 326, 354, 691
Orhan Asena, 167, 294, 354
Orhan Kemal, 172, 294, 360
Orhan Veli Kanık, 166, 172, 182, 294, 323, 325, 326, 353, 359, 443, 446
Osman Türkay, 173, 294, 360
Ömer Seyfettin, 167, 171, 183, 294, 304, 305, 322, 353, 358, 688
Özker Yasin, 173, 294, 360
Peçevi, 169, 294, 356
Peyami Safa, 167, 172, 183, 294, 306, 324, 327, 353, 360
Pir Sultan Abdal, 169, 294, 356
Poe, 294, 306
Racine, 169, 294, 327, 356
Recaîzade Mahmut Ekrem, 183, 294, 305, 324, 325, 327, 678
Recep Bilginer, 172, 294, 360
Recep Küpçü, 173, 294, 360
Refik Erduran, 172, 294, 360
Refik Halit Karay, 172, 294, 359
Reşat Nuri Güntekin, 172, 183, 235, 294, 304, 305, 323, 324, 325, 359, 490, 504, 524, 691, 692
Reşit Rahmeti Arat, 325
Rıza Tevfik Bölükbaşı, 166, 294, 353
Ruşen Eşref Ünaydın, 171, 294, 359
S. Kudret Aksal, 172, 294, 360
Sadî, 168, 294, 327, 355
Sait Faik Abasıyanık, 167, 172, 183, 294, 322, 353, 360, 478, 481, 518
Sami Paşazade Sezai, 183, 294, 324
Seneca, 294, 306, 475
Seydî Ali Reis, 169, 294, 356
Seyranî, 170, 294, 357
Shakespeare, 169, 294, 306, 327, 356, 475, 637, 641
Shaw, 173, 294, 361
Sinan Paşa, 169, 294, 323, 355
Sophokles, 294, 305
Stendhal, 170, 294, 306, 357

- Suut Kemal Yetkin**, 172, 294, 360
Süleyman Çelebi, 169, 182, 294, 305, 323, 355
Swift, 295, 305
Şehriyar, 172, 295, 360
Şeref Taşhova, 172, 295, 360
Şeyh Gâlib, 167, 169, 295, 325, 327, 353, 356
Şeyhi, 169, 295, 355
Şinasî, 170, 295, 306, 357
Tacitus, 295, 305, 306
Tagore, 170, 295, 357
Tarık Buğra, 167, 172, 295, 354, 360
Taşlıcalı Yahya Bey, 167, 295, 353
Tevfik Fikret, 171, 182, 295, 305, 306, 325, 358
Tolstoy, 170, 295, 306, 357
Turan Oflazoğlu, 172, 295, 360
Vasfi Mahir Kocatürk, 172, 295, 326, 360
Vergilius, 295, 305, 306
Verlaine, 170, 295, 357
Yahya Akengin, 167, 295, 354
Yahya Kemal, 129, 132, 166, 167, 171, 182, 295, 304, 306, 323, 324, 325, 326, 327, 353, 359, 477, 687, 688, 691
Yakup Kadri Karaosmanoğlu, 167, 172, 183, 295, 304, 306, 324, 327, 353, 360, 692, 693
Yaşar Kemal, 172, 295, 360, 494, 495
Yaşar Reyhanî, 172, 295, 360
Yenişehirli Avnî, 170, 295, 357
Yunus Emre, 116, 167, 168, 182, 295, 300, 305, 323, 353, 355, 391, 396, 453, 500, 689, 691, 692, 693
Zeki Ömer Defne, 172, 295, 359
Zeki Velidi Togan, 295, 325
Ziya Gökalp, 124, 171, 182, 295, 304, 306, 324, 325, 358, 359, 688, 692
Ziya Paşa, 167, 170, 182, 295, 306, 325, 327, 353, 357
Ziya Semedi, 173, 295, 361

KONULAR DİZİNİ

- 1924 Müfredat Programı, 253,254
 1924 Öğretim Programı, 233,253
 1927 Müfredat Programı, 254
 1927 Öğretim Programı, 233, 254
 1929 Müfredat Programı, 255
 1929 Öğretim Programı, 235, 236, 255
 1934 Müfredat Programı, 256
 1934 Öğretim Programı, 236, 256
 1938 Öğretim Programı, 256
 1940 Yılına Kadar Türk Edebiyatı, 172, 185, 359
 1942 Öğretim Programı, 257
 1946 Öğretim Programı, 257
 1949 Öğretim Programı, 238, 239, 257
 1952 Öğretim Programı, 239, 258
 1954 Öğretim Programı, 258
 1956 Öğretim Programı, 259
 1957 Müfredat Programı, 261, 264, 268, 276, 282, 287, 284, 288, 291
 1957 Öğretim Programı, 242, 259, 373, 374, 594, 701, 750
 1957 Programı, 233, 242, 253, 261, 263, 266, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 283, 284, 285, 286, 288, 289, 298, 299, 373, 374, 473, 588, 593, 594, 615, 635, 701, 702, 703, 711, 716, 720, 724, 728, 732, 737, 739, 741, 744, 745, 746, 749, 750
 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Müfredat Programı, 260, 263
 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı, 240, 300
 1976 Müfredat Programı, 263, 264, 269, 275, 284, 291
 1976 Öğretim Programı, 261, 281
 1976 Programı, 266, 274, 276, 277, 278, 279, 283, 285, 286, 288, 289, 290, 291, 298, 299, 374, 745, 750
 1976 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı, 318
 1991-92 Müfredat Programı, 266, 273, 289
 1991-92 Öğretim Programı, 261, 281, 373, 615, 704, 705, 711, 716, 720, 724, 728, 732, 737, 739, 741, 744, 746
 1991-92 Programı, 262, 263, 266, 267, 277, 278, 281, 282, 285, 286, 288, 291, 296, 298, 299, 374, 375, 473, 588, 593, 594, 610, 635, 686, 704, 705, 737, 745, 746, 749, 750
 1991 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı, 341
 açık öğretim, 53, 73, 74, 78, 85, 87, 88, 89, 93, 679
 ad aktarması, 375, 406, 710
 alan dersleri, 156, 197, 200, 201, 202, 203, 204, 207, 210, 211
 ana dili, 99, 100, 101, 102, 103, 107, 108, 126, 127, 129, 130, 139, 140, 152, 225, 227, 230, 231, 235, 236, 249, 250, 251, 252, 253, 314, 492, 495, 504, 512, 519, 521, 530, 571, 702, 703, 748, 749, 751
 ana dili eğitimi, 99, 100, 107, 129, 139, 140, 152, 225, 235, 236, 249, 251, 252, 521, 749, 751
 ana dili öğretimi, 100, 101, 107, 130, 139, 225, 252, 253, 504, 519, 702, 718, 749
 Anadolu Aşçılık Meslek Lisesi, 68
 Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi, 61, 182, 187, 189
 Anadolu İletişim Meslek Lisesi, 68
 Anadolu İmam-Hatip Lisesi, 69
 Anadolu Lisesi, 61, 83
 Anadolu Mahallî İd. Meslek Lisesi, 68
 Anadolu Meslek Lisesi, 67
 Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi, 68
 Anadolu Öğretmen Lisesi, 60, 61, 103
 Anadolu Sekreterlik Meslek Lisesi, 68
 Anadolu Teknik Lisesi, 67
 anlam bakımından kelimeler, 161, 346, 711, 737
 anlam bilgisi, 135, 373, 374, 375, 702, 707, 708, 709, 713, 718, 720, 728, 732, 735, 751, 754
 anlam olayları, 405, 711
 anlamlarına göre cümleler, 135, 165, 351, 410, 630, 716, 733
 anlatım bozukluğu, 493, 635, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 737, 751
 atasözü, 135, 167, 176, 337, 353, 375, 391, 470, 472, 534, 535, 691, 712, 715, 717
 ayraç işareti, 162, 164, 347, 350, 744
 bağlaç, 383, 389, 430, 463, 473, 476, 484, 594, 604, 605, 606, 630, 659, 662,

- 668, 672, 681, 683, 684, 685, 688, 700, 723, 736
- bağlı cümle**, 165, 308, 350, 351, 457, 634, 689, 732, 733
- basit cümle**, 165, 350, 351, 630, 633, 634, 733
- Batı Edebiyatı**, 153, 232, 233, 235, 238, 255, 258, 274, 276, 279, 281, 284, 286, 289, 298, 300, 303, 304, 305, 306, 343, 570
- Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı**, 166, 170, 285, 286, 352, 357
- belirtili nesne**, 615, 621, 622, 634
- belirtsiz nesne**, 615
- biçimlendirici değerlendirme**, 42
- bilişsel amaç**, 135
- bilişsel hedef**, 27, 44, 58
- Birinci Basamak Sınavı**, 73, 74, 77, 78, 85, 98
- birleşik cümle**, 165, 335, 350, 351, 631, 633, 653, 733
- büyük harflerin yazılışı**, 162, 164, 347, 349, 673, 741
- Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, 172, 359
- cümle anlamı**, 375, 410, 411, 708, 713, 715, 716, 732, 737, 749, 750
- cümle bilgisi**, 136, 373, 374, 615, 616, 707, 716, 731, 732
- cümle çeşitleri**, 145, 165, 335, 350, 733
- cümle dışı unsurlar**, 165, 335, 350, 733
- cümle türleri**, 135, 630, 631, 633, 731
- cümlenin öğeleri**, 250, 615, 620, 624, 731
- çatılarına göre fiiller**, 162, 347, 627, 724
- çekim ekleri**, 161, 334, 346, 610, 729
- çok anlamlılık**, 376, 379
- Çok Programlı Lise**, 60, 61, 67, 68, 69, 70
- çoktan seçmeli madde tipleri**, 36
- çoktan seçmeli test maddeleri**, 37
- çoktan seçmeli test**, 35, 36, 37, 38, 76, 88, 109, 220, 221, 373, 374, 375, 405, 473, 588, 593, 594, 610, 702, 705, 737, 746, 749, 750, 754
- davranış alanlarına göre hedefler**, 27
- "de" bağlacı**, 162, 347, 349, 379, 606, 684
- Dede Korkut hikâyeleri**, 169, 183, 355
- Dede Korkut öyküleri**, 445, 446
- "-de" eki**, 162, 347, 684, 741
- denden işaretleri**, 162, 164, 347, 350, 691, 744
- Ders Kitapları Yönetmeliği**, 111, 262
- ders programı**, 20, 30
- devinimsel hedef**, 28, 44, 45, 59
- devrik cümle**, 165, 351, 630, 671, 700, 733
- deyim**, 135, 162, 167, 178, 186, 188, 190, 191, 226, 231, 248, 288, 317, 326, 336, 337, 346, 347, 353, 367, 375, 376, 389, 391, 396, 397, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 408, 435, 463, 487, 509, 542, 544, 549, 591, 592, 680, 692, 710, 711, 712, 718, 724, 729, 751
- deyim aktarması**, 408, 710
- deyim anlamı**, 376, 751
- dil bilgisi**, 84, 126, 128, 135, 136, 138, 140, 147, 154, 160, 178, 180, 189, 230, 236, 237, 238, 240, 241, 242, 244, 249, 250, 252, 253, 256, 257, 258, 260, 261, 264, 266, 268, 269, 271, 272, 274, 278, 279, 283, 298, 307, 315, 316, 328, 330, 332, 333, 334, 338, 341, 343, 345, 367, 370, 375, 571, 635, 649, 686, 689, 690, 695, 701, 702, 704, 716, 717, 721, 724, 728, 730, 732, 733, 734, 737, 739, 741, 744, 750, 751
- dil bilim**, 126, 127, 128, 157, 185, 195, 196, 198, 205, 206, 208, 249, 277, 679, 712, 717, 721, 726, 730, 734, 737
- dil öğretimi**, 99, 129, 130, 133, 220, 227, 253, 328, 329, 330, 701, 748
- dil bilgisi öğretimi**, 236, 237, 244, 249, 250, 253
- dil ve edebiyat öğretimi**, 1, 15, 99, 130, 138, 142, 152, 212, 225, 232, 235, 237, 238, 251, 253, 255, 264, 276, 277, 278, 287, 296, 303, 306, 373, 374, 701, 745, 748, 749
- din öğretimi okulları**, 64, 69
- dinleme öğretimi**, 245
- doğru-yanlış testleri**, 35
- dolaylı tümleş**, 606, 613, 615, 618, 619, 620, 623, 635, 656, 731
- duyuşsal amaçlar**, 136
- duyuşsal hedefler**, 28, 45, 59
- Dünya Edebiyatı**, 138, 141, 148, 150, 153, 154, 168, 169, 170, 173, 182, 245, 267, 273, 284, 286, 298, 327, 341, 343, 354, 355, 356, 357, 533
- düzyer belirleyici değerlendirme**, 42
- edat**, 162, 164, 334, 347, 383, 389, 473, 594, 598, 604, 616, 630, 672, 723, 724, 726, 730, 741, 745, 746
- edat grubu**, 165, 335, 350
- Edebiyat-ı Cedide**, 170, 358
- eğik çizgi**, 162, 164, 347, 350, 690, 744

- ek eylem, 607, 608, 631, 635, 645, 657, 736
- ek fiil, 135, 162, 347, 608, 631, 634, 657, 659, 693, 724
- eksiltili cümle, 591, 592, 630, 633, 634, 699
- Endüstri Meslek Lisesi, 67
- erkek teknik öğretim okulları, 64, 67
- eş anlamlı, 376, 641, 650, 676
- eş anlamlı kelimeler, 161, 346, 711
- eş sesli, 376
- eş sesli kelimeler, 161, 346, 711
- eş ya da yakın anlamlı cümleler, 410, 411, 489, 713
- eşleştirmeli testler, 35
- eylem, 379, 385, 386, 389, 396, 405, 418, 428, 429, 440, 445, 463, 594, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 612, 613, 614, 615, 616, 622, 625, 627, 628, 629, 631, 634, 635, 642, 643, 648, 669, 723
- eylemsi, 601, 622, 631, 649
- Fecr-i Âti topluluğu, 171, 358
- Fen Lisesi, 61, 79, 80, 83
- fiil cümlesi, 165, 335, 351, 631, 733
- fiil, 26, 135, 161, 162, 164, 273, 290, 308, 334, 336, 345, 346, 347, 349, 609, 614, 644, 663, 741
- fiil grubu, 335
- fiilimsi, 135, 591, 631, 652, 653
- fiil kökleri, 161, 334, 345, 728
- fiil kipleri, 135
- geçerlik, 33, 38, 39, 98
- genel anlamlı, 376
- genel orta öğretim, 51, 52, 53, 54, 55, 59, 60, 61, 63, 64
- genel öğretim modeli, 6
- gerçek anlam, 375, 376, 390, 391, 395, 399, 619
- gerçek anlamlı kelimeler, 161, 346
- görünüş geçerliği, 39
- güvenirlilik, 33, 35, 38, 40, 98
- iç içe birleşik cümle, 165, 335, 351, 631, 733
- iki nokta, 162, 164, 347, 350, 673, 688, 694, 696, 698, 699, 700, 744
- ikilemeler, 391, 396, 397, 598, 676, 679, 687
- İkinci Basamak Sınavı, 74, 75, 77, 78, 85
- “ile” sözü, 672, 673
- ilkokul, 49, 51, 52, 117, 123, 228, 230, 232, 332
- ilkokul programı, 232
- ilköğretim, 6, 7, 14, 43, 47, 48, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 60, 95, 96, 97, 99, 103, 105, 106, 108, 117, 120, 124, 125, 130, 131, 134, 140, 194, 230, 244, 247, 251, 668, 676, 747
- İmam-Hatip Lisesi, 69
- imlâ kuralları, 140, 143, 151, 162, 163, 165, 186, 250, 347, 349, 351
- isim, 161, 273, 308, 334, 335, 336, 344, 347, 348, 594, 595, 600, 603, 607, 608, 613, 614, 617, 625, 663, 674, 675, 678, 680, 693, 723, 724, 725, 728, 729
- isim cümlesi, 165, 335, 351, 633, 634, 733
- isim-fiil, 165, 348, 350, 631, 725, 729, 730
- isim kökleri, 161, 345, 728
- isim tamlaması, 165, 335, 350, 594, 595, 677, 679, 730
- İslâmî Devir Türk Edebiyatı, 166, 168, 184, 284, 286, 352, 354
- İslâmiyet Öncesi Türk Edebiyatı, 166, 284, 286, 352
- kapsam geçerliği, 34, 35, 39, 219
- karşıt anlamlı, 135, 376, 391, 409, 668
- kelime çeşitleri, 162, 250, 308, 316, 317, 338, 346, 724
- kelime grupları, 135, 165, 178, 188, 250, 279, 308, 315, 317, 334, 350, 367, 687, 711, 712, 716, 728, 730
- Kerem ile Aslı hikâyesi, 169, 183, 356
- kesme işareti, 162, 164, 347, 350, 656, 682, 684, 691, 692, 693, 694, 698, 744
- kısa cevaplı testler, 34, 35
- kısa cevaplı yazılı sınavlar, 34
- kısa çizgi, 162, 164, 347, 350, 615, 689, 695, 699, 744
- Kız Meslek Lisesi, 67
- Kız Teknik Lisesi, 67
- kız teknik öğretim okulları, 64, 67
- “ki” bağlacı, 164, 349, 631, 672, 685, 699, 741
- “-ki” eki, 162, 344, 576
- ki’li birleşik cümle, 165, 335, 351, 631, 733
- konuşma öğretimi, 246
- köşeli ayraç işareti, 162, 164, 347, 350, 692, 744
- kullanışlılık, 33, 40, 98
- kurallı cümle, 165, 351, 630, 733
- mecaz anlam, 188, 375, 376, 390, 391, 397, 399, 405, 409, 575, 608, 712, 751
- mecaz anlamlı kelimeler, 161, 178, 346, 367, 711, 712

- meslekî ve teknik orta öğretim, 51, 52
60, 64, 66
- “-mi” eki, 162, 347, 741
- Millî Edebiyat Akımı, 171, 358, 688, 692
- Millî Eğitim Bakanlığı, 24, 29, 47, 50,
74, 81, 95, 97, 103, 105, 106, 107,
109, 111, 130, 137, 226, 232, 233,
236, 237, 249, 252, 254, 262, 321,
747
- Millî Eğitim Temel Kanunu, 1, 43, 44,
46, 57, 81, 95, 125, 137, 138, 139,
263, 265, 266, 270, 290, 318, 322,
339, 341, 745
- Millî Mücadele Dönemi Edebiyatı, 185
- nesne, 165, 335, 347, 350, 392, 605, 606,
607, 609, 615, 616, 618, 619, 620,
621, 622, 623, 627, 628, 629, 630,
632, 634, 635, 640, 654, 655, 668,
725, 731, 733, 736
- nesnel anlatım, 410, 452, 454, 714
- nesne-yüklem ilişkisi, 627, 628, 731
- nokta, 162, 164, 347, 349, 676, 686, 688,
691, 693, 699, 700, 744
- noktalama işaretleri, 135, 136, 140, 141,
143, 162, 164, 165, 187, 244, 249,
250, 347, 349, 351, 373, 374, 686,
693, 694, 695, 696, 697, 698, 707,
741, 743, 744, 749
- noktalı virgül, 162, 164, 347, 350, 463,
630, 684, 687, 688, 696, 698, 699,
744
- okul programı, 20, 25
- okul öncesi eğitim, 48, 49, 53, 54, 99
- okuma öğretimi, 244
- olumlu cümle, 165, 351, 630, 716, 733
- olumsuz cümle, 165, 351, 630, 645, 717,
733
- ortaokul, 49, 51, 52, 82, 103, 230, 232,
235, 236, 237, 238, 249, 255, 256,
290, 332, 745
- ortaokul programı, 238, 249, 290
- orta öğretim, 1, 6, 7, 14, 15, 25, 26, 36,
46, 48, 49, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57,
58, 59, 60, 61, 64, 67, 70, 71, 73, 74,
75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 95,
96, 97, 98, 99, 100, 103, 104, 105,
106, 107, 108, 109, 111, 124, 130,
134, 137, 138, 140, 155, 156, 160,
194, 195, 220, 221, 226, 228, 230,
232, 236, 244, 251, 253, 255, 266,
275, 282, 284, 296, 341, 701, 745,
747, 748, 749, 750, 751
- Orta öğretim Başarı Puanı, 74, 78, 79,
80, 81, 83, 99
- orta öğretimin amaç ve görevleri, 57,
137
- Öğrenci Seçme Sınavı, 73, 74, 77, 79, 82,
84, 85, 373, 747
- Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi,
71, 72, 98, 747
- Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi,
73, 74
- Öğrenci Yerleştirme Sınavı, 73, 77, 85
- öğretim programı, 2, 6, 10, 11, 14, 15,
17, 18, 19, 20, 21, 23, 29, 30, 31, 32,
33, 41, 74, 82, 83, 99, 101, 106, 108,
109, 221, 232, 234, 235, 284, 285,
286
- öğretme-öğrenme süreci, 11, 14, 15, 18,
20, 25, 30, 31
- ölçme-değerlendirme süreci, 31
- ölçme teknikleri, 33, 219
- ön değerlendirme, 6, 41
- örgün eğitim, 48, 50, 51, 52, 53, 54, 97,
99, 113, 114, 117, 120, 123, 140, 227,
229, 251, 253
- örgün öğretim, 53, 85, 87, 117
- ÖSS, 1, 73, 74, 75, 77, 78, 79, 80, 82, 84,
85, 91, 98, 99, 100, 102, 105, 106,
107, 108, 109, 111, 112, 221, 244,
373, 374, 375, 376, 377, 380, 385,
387, 388, 389, 390, 391, 398, 399,
400, 402, 403, 404, 405, 406, 408,
409, 410, 411, 424, 425, 427, 429,
430, 431, 432, 433, 434, 435, 436,
437, 438, 439, 440, 441, 442, 447,
448, 449, 450, 452, 457, 458, 460,
464, 465, 466, 467, 468, 470, 472,
473, 476, 483, 485, 490, 492, 496,
530, 531, 537, 557, 579, 582, 584,
586, 588, 590, 593, 594, 595, 596,
598, 601, 604, 608, 610, 615, 616,
620, 621, 623, 624, 625, 627, 628,
631, 635, 644, 647, 648, 649, 654,
656, 657, 658, 661, 664, 666, 668,
669, 670, 672, 686, 693, 701, 702,
703, 704, 705, 706, 707, 708, 709,
710, 711, 713, 715, 716, 718, 720,
723, 724, 727, 728, 731, 732, 735,
736, 737, 738, 739, 740, 741, 743,
744, 746, 747, 749, 750, 751, 752,
753, 754
- ÖSYM, 71, 72, 74, 98, 104, 107, 108,
111, 527, 747, 749
- ÖSYS, 71, 72, 73, 74, 83, 85, 86, 87, 90,
93, 98, 104
- ÖYS, 73, 74, 77, 78, 85, 98, 747, 750
- özdeyiş (vecize), 176, 336, 337, 365, 391,
717

- özel anlamlı, 376**
Özel Lise, 61
özne, 162, 165, 347, 350, 396, 596, 597,
 599, 600, 606, 607, 615, 616, 617,
 618, 619, 620, 621, 622, 623, 625,
 626, 627, 630, 632, 633, 639, 646,
 648, 649, 658, 659, 660, 662, 663,
 666, 668, 694, 700, 714, 724, 731,
 733, 735, 736
öznel anlatım, 410, 454
öznel veya nesnel anlatım, 452, 714
özne-yüklem ilişkisi, 627, 731
özne-yüklem uyumu, 625, 731
paragraf anlamı, 374, 375, 410, 473,
 708, 718, 719, 720, 749, 754
sanat (müzik) alanı, 157, 158, 159, 187,
 189, 199, 203, 209
sanat (resim) alanı, 158, 159, 200, 204,
 210
sayıların yazılışı, 162, 164, 347, 349, 675,
 687, 741
sayısal bölüm, 84, 85, 98, 706
seçmeli alan dersleri, 157, 197, 202, 207
seçmeli dersler, 158, 202, 277, 280
ses bilgisi, 160, 333, 345, 373, 374, 669,
 670, 679, 707, 738, 739, 741, 749
sıfat, 163, 273, 308, 336, 348, 350, 389,
 392, 396, 473, 484, 538, 594, 595,
 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603,
 605, 606, 612, 613, 614, 616, 617,
 641, 659, 662, 663, 665, 667, 678,
 679, 684, 699, 700, 723, 724, 725,
 729
sıfat-fiil, 165, 348, 350, 614, 631, 677,
 690, 725, 729, 730
sıfat tamlaması, 165, 335, 350, 595, 598,
 600, 614, 617, 677, 679, 684, 699,
 730
sıralı cümle, 165, 178, 189, 308, 350,
 351, 367, 463, 591, 630, 632, 633,
 634, 687, 688, 694, 699, 733, 734
Son Dönem Türk Edebiyatı, 172, 359
soru cümlesi, 165, 351, 432, 616, 630,
 633, 699, 700, 717, 733
soru ekinin yazılışı, 164, 349, 741
soru işareti, 162, 164, 347, 350, 689, 691,
 692, 695, 699, 700, 744
Sosyal Bilimler alanı, 156, 157, 158, 195,
 205
söz öbekleri, 391, 492, 604, 605, 709,
 710, 711, 751
sözcük anlamı, 374, 375, 708, 709, 710,
 711, 749
sözel bölüm, 83, 84, 85, 98, 107, 706,
 708, 749
sözlü ifade, 75, 76, 143, 148, 166, 269,
 272, 273, 337, 339, 340, 352
sözlü sınavlar, 33
spor alanı, 158, 159, 187, 201, 211
şarhli birleşik cümle, 165, 335, 351, 631,
 733
şekil bilgisi, 154, 161, 344, 345, 373, 374,
 610, 679, 707, 727, 728, 749
Tanzimat Devri Türk Edebiyatı, 170,
 357
Teknik Lise, 67, 75, 76, 77, 81, 103
terim anlamlı kelimeler, 162, 346
test maddesi, 36, 37, 38
teşhis edici değerlendirme, 42
tırnak işareti, 162, 164, 347, 350, 690,
 691, 744
Ticaret Meslek Lisesi, 68
ticaret ve turizm öğretimi okulları, 64,
 68
Türk Dili ve Edebiyatı dersi, 1, 7, 14, 15,
 25, 27, 29, 100, 103, 107, 152, 153,
 155, 156, 194, 202, 203, 205, 239,
 241, 242, 243, 251, 257, 258, 260,
 262, 276, 277, 280, 291, 296, 297,
 298, 342, 749
Türk Dili ve Edebiyatı ders kitapları,
 16, 99, 108, 109, 111, 374
Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin
amaçları, 263
Türk Dili ve Edebiyatı öğretim
programları, 1, 95, 99, 106, 107,
 108, 109, 111, 160, 240, 251, 252,
 262, 263, 274, 579, 704, 745, 749,
 750, 753
Türk Dili ve Edebiyatı öğretimi, 15, 103,
 105, 138, 240, 251, 260, 264, 267,
 268, 296, 341, 703, 704, 752
Türkçe-Matematik alanı, 156, 157, 158,
 187, 196, 206
Türkçe dersi, 7, 102, 103, 133, 134, 155,
 194, 235, 236, 255
Türkçe eğitimi, 105, 132, 227
Türkçe öğretimi, 99, 100, 105, 130, 131,
 132, 134, 135, 137, 138, 220, 224,
 225, 226, 227, 229, 230, 232, 235,
 237, 238, 253, 701
Türkçe öğretiminin amaçları, 134, 135
Türkçe öğretiminin özel amaçları, 134
Türkçe ve Edebiyat öğretimi, 111, 112,
 113, 126, 128, 130, 131, 133, 137,
 140, 152, 155, 160, 194, 195, 196,
 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203,
 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210,
 211, 212, 215, 216, 217, 219, 221,
 227, 229, 230, 231, 232, 233, 234,

- 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 262, 705, 720, 745, 746, 748, 751, 752, 754
- Türkçe ve Edebiyat öğretiminin amaçları**, 133, 137
- Türkçe ve Edebiyat öğretiminin özel amaçları**, 140
- Türkiye Dışında Gelişen Türk Edebiyatı**, 140, 154, 274, 343
- uzak anlamlı**, 376
- uzun cevaplı yazılı sınavlar**, 34
- uzun çizgi**, 162, 164, 347, 350, 690, 744
- üç nokta**, 162, 164, 347, 350, 688, 692, 694, 696, 698, 699, 700, 744
- Üniversitelerarası Kurul**, 71, 72
- ünlem işareti**, 162, 164, 347, 350, 689, 691, 692, 699, 744
- ünlülerle ilgili ses olayları**, 669
- ünsüzlerle ilgili ses olayları**, 669
- virgül**, 162, 164, 347, 349, 350, 430, 615, 630, 631, 653, 658, 664, 665, 667, 676, 684, 686, 687, 688, 694, 696, 697, 698, 699, 700, 744
- XI. ve XII. Yüzyıl Türk Edebiyatı**, 168, 354
- XIII.-XIV. Yüzyıl Türk Edebiyatı**, 168, 355
- XIX. Yüzyıl Dünya Edebiyatı**, 170, 357
- XIX. Yüzyıl Türk Edebiyatı**, 170, 356
- XV. Yüzyıl Türk Edebiyatı**, 168, 355
- XVI. Yüzyıl Dünya Edebiyatı**, 169, 355
- XVI. Yüzyıl Türk Edebiyatı**, 168, 355
- XVII. Yüzyıl Dünya Edebiyatı**, 169, 356
- XVII. Yüzyıl Türk Edebiyatı**, 169, 356
- XVIII. Yüzyıl Dünya Edebiyatı**, 169, 356
- XVIII. Yüzyıl Türk Edebiyatı**, 169, 356
- Yabancı Dil alanı**, 157, 158, 159, 185, 198, 208
- yakın anlam**, 269, 376, 388, 391, 393, 410, 411, 412, 413, 489, 608, 702, 709, 713
- yan anlam**, 375, 376, 402, 564, 619, 751
- yan anlamlı kelimeler**, 161, 346, 711
- yan cümlecik yüklemi**, 649, 735
- yapı bakımından kelimeler**, 161, 333, 346, 729
- yapı geçerliği**, 40
- yapılarına göre cümleler**, 165, 350, 733
- yapım ekleri**, 161, 334, 346, 607, 610, 612, 613, 627, 692, 728
- yardımcı eylem**, 608, 609, 635, 685
- yaygın eğitim**, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 116
- yazılı ifade**, 35, 145, 148, 166, 174, 176, 177, 178, 179, 272, 338, 352, 362, 367, 369
- yazım kuralları**, 136, 141, 249, 373, 374, 672, 673, 675, 676, 680, 686, 707, 740, 741, 744, 749
- yazma öğretimi**, 227, 247
- yer tamlayıcısı**, 165, 335, 350, 615, 733
- yordama geçerliği**, 39, 40
- YÖK**, 71, 93, 97, 104, 106, 112, 130
- yüklem**, 135, 162, 164, 250, 348, 350, 351, 390, 396, 526, 535, 586, 587, 590, 591, 596, 597, 604, 606, 608, 609, 613, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 640, 641, 645, 649, 652, 653, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 663, 666, 668, 687, 694, 699, 725, 731, 732, 733, 735, 736
- yüklem türüne göre cümleler**, 165, 351, 631, 733
- yüklem yeri bakımından cümleler**, 165, 351, 733
- yüksek öğretim**, 1, 6, 48, 49, 53, 57, 60, 64, 67, 69, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 85, 89, 90, 93, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 103, 104, 105, 106, 107, 109, 111, 115, 117, 118, 120, 122, 125, 130, 131, 138, 226, 229, 284, 678, 747, 749, 750
- Yüksek Öğretim Kanunu**, 71, 72, 78, 81, 125
- zamir**, 163, 164, 334, 348, 349, 594, 596, 597, 598, 614, 622, 623, 624, 634, 641, 659, 678, 692, 699, 723, 724, 725, 726, 729
- zarf**, 163, 334, 348, 349, 350, 396, 509, 594, 595, 600, 601, 602, 603, 606, 613, 615, 616, 619, 620, 622, 623, 624, 631, 662, 689, 723, 724, 726, 730, 733
- zarf-fil**, 164, 165, 349, 350, 631, 689, 690, 730
- zarf tümleci**, 165, 350, 613, 615, 616, 619, 620, 622, 662, 733
- zıt anlamlı kelimeler**, 161, 346, 711

ÖZ GEÇMİŞ

Halit DURSUNOĞLU

1969 yılında Erzurum'da doğmuş olup, Erzurum'un Ilıca ilçesine bağlı Yoncalık Köyü nüfusuna kayıtlı bulunmaktayım.

İlk öğrenimimi Bayburt'ta, orta öğrenimimi Erzurum'da tamamladım.

1994 yılında Atatürk Üniversitesi, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümünü bitirdim.

1996 yılında "*Şeyhülislâm Muhammed Şerif Efendi'nin Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği, Divanının Tenkitli Metni*" adlı çalışmayla; Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsünde yüksek lisans eğitimimi tamamladım.

1998 yılında Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalında başlamış olduğum doktora eğitimimi Yard. Doç Dr. Muhsine BÖREKÇİ'nin danışmanlığında "*Öğrenci Seçme Sınavlarındaki (ÖSS) Türkçe Sorularının Orta Öğretimdeki Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programları ile Karşılaştırılması*" adlı çalışmayla 2002 yılında tamamladım.

1994-95 öğretim yılında Erzurum'da, Barbaros Hayrettin Paşa İlköğretim Okulunda "*Türkçe Öğretmeni*" olarak görev yaptım. 1995-97 yılları arasında Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde "*Araştırma Görevlisi*" olarak görev yaptım.

1997 yılından beri de, Atatürk Üniversitesi, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ana Bilim Dalında "*Araştırma Görevlisi*" olarak görev yapmaktayım.